JOAN ARCVLANI
COMMENTARIA.

1542

II a 2

MEDICAL SOCIETY
OF LONDON

WELLCOME HISTORICAL MEDICAL LIBRARY

ACCESSION NUMBER

PRESS MARK

ARCULANUS, J.

IOANNIS MANARDI
MEDICI FERRARIENSIS,

OMNIVM SVA TEMPESTATE MEDICORVM CITRA CONTROVERSIAM DOCTORIS EMINENTISSIMI

EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIB. XX.

Eiuſdem in Ioan. Meſue Simplicia & Compoſita annotationes & cenſuræ, omnibus practicæ ſtudioſis admodum neceſſariæ.

INDEX VOCVM RERVMQVE NOTATV DIGNARVM, QVAE IN his Manardi libris continentur locupletiſſimus.

OMNIA POST CÆTERAS OMNES IMPRESSIONES NVNC PRIMVM EMENDATIORA IN LVCEM EXEVNT.

In hisce Epistolis occurrunt præcipuè Nomina omnium fere morborum tam externorum quam internorum, Annotationes in Dioscoridis Libros et Arabum Scripta, Notulæ quamplurimæ de Simplicibus Medicamentis.

Venetijs apud Petrum Schœffer, Germanum Maguntinum. Anno

M. D. XLII.

RERVM AC uocũ toto hoc opere memorabilium Elenchus: primo ſemper numero paginam: ſecundo uerſum, denotantibus.

ABORTVS cauſę. pag. 4. 4 uerſu 4. & 195. 43. & 259. 41.
Abrotonum 158. 1.
Abſceſſus curatio triplex 125. 38.
Abſinthium in Illyrio frequens 43.27.
Abſinthium marinũ 23.2.
Abſinthij uis 376. 34. 377.2.412.45.
Abſinthij aqua quib. modis elicienda 375.46.
Aſinthitis uini commoditas 226.51.376.49
Abulis 88.46
Acantha Arabica 211.51.
Acacia uera 66.37
Acchia piſcis 209.22
Acetabulum quid 242.1 & epiſt.1 lib.12
Acetoſa 51.26
Achores.13.11.84.45 266 46
Achymon morbus oculi. 85.34
Acini 145.9.et ſeq.212 24
Aconitum ubi gignatur. 186.16
Acorus 66.34.380.22
Acrain 78.16
Acrochordones 95.15
Acruo, quæ & noto caſiæ ſpecies 124.18
Actio læſa 339.2
Acumen 85.47
Acutos morbos quatuordecim diebus iudicari poſſe 88.1.317.50
Adenes 43.45
Adeps ſanguis coctus 301
Adianton.415.24 (15
Adipinus nodus 93.16]
Adipſos 411.27
Adſtringentia aluum urinas mouent 133.31
Aduſtiuum 85.36
P. Aegineta Galeni ſimia 61.419.34
Aegritudo quid 40.14
Aegritudo corporis ab ægritudine naſcitur 41.4
Aegypti temperies 82.49
Aequinoctialis utrum habitabilis. epiſt.1. lib.7. & 331.9
Aequinoctialis habitatio an ſit temperata 80.44
Aequinoctialẽ circulum habitantes quam æqualitatem habeant 15.22
Aequinoctialis noctes dieſq; ſemper æquales habet 80.1. & 41
Aequinoctialis motus tanto eſt arctico uelocior, quãto ambitus eſt maior 77.47
Aëris in morbis cautela 44.43
Aër qui tranquillus, quis item ſerenus & tepidus 3.42
Aëris ſphera nunquam tota motu caleſcit 79. 13.8
Aëris regio media ſemper frigida Ibid. 16
Aëreæ corruptionis cauſæ 15.37
Aërea in quo degimus nõ celeri motu circumagi 79.17
Aeſtates ſub æquinoctiali duæ 76.42
Aeſtus ſub cancro et capricorno uehementior quàm ſub æquinoctiali 76. 46
Aeſtus quare ſit in Iulio quàm in Iunio uehementior 79.38
Aethiopes ſub Cancri circulo habitant 76.43
Affectibus turbatis quib. remedijs mederi queas. epiſt.5 lib.4
Agallochi uirtus 141.127. 9.193.43.21.27
Agarici in febr. uſus 216. 27.417.42. doſis. 418,15
Agilops 73.4
Agreſta 51.39.
Agria Sarmatiæ regio 156.15
Agrimonia 25.37.341 40
Aiuga 327.37.392.38
Alaba 315.37
Alail 414.1
Alarum nomine quid author uelit intelligi 59.30
Albara nigra 94.33
Albarę temperatura 10 14
Albateche 466.13
Albedſane 98.24
Albedilon 110,32
Albemeſude 434.34
Albezed lib.3. epiſt 4
Albrachin 435.10
Albugo 86.23
Alcaibum 110,31
Alcarnabet 88.26
Alcaſim animal 23.22
Alcea hærba 69.12. & 26.
Alfelengemiſch 413.1 82
Alchael 114.28
Alchechengi 456.12
Alchilil 452.38
Alcola 89.2
Alcutum 110.32
Alcuzen 89.52
Alectorolophon 342.44
Alexiphaomaca 177.48
Alfalfa hærba 211.1
Alfaſaſat hærba 211.2
Alfeſcera 432.38
Alfete 114.38
Algahara 110.27
Algidra 96.1
Algor 121.34
Alguadernaſi 85.21
Alguaſen 89.33.98.24
Alguefgues 439,51
Alhaſce 441.23
Alhaſaphum 97.11
Alhaſpa 96.1
alhauſegi 207.18
Alhoſor 19.26
Alhuſar 216.1
Aliar 72.50
Alica 248.15
Alimẽtorum temperaturę inueſtigandi ratio 268.31
Alindaracaron 64.40
Alintiſac 88.4
Aliſtiſcat 211.2
Almelic 5.25
Almiſmar 95.20
Almocatis, id eſt, caluaria 56.50
Aloës lignum 293.
Aloës doſis 243.22
Aloës uirtus 2.24. 214.27 etſeq. et 247.4.21. 40934 410.1. & epiſt.3.lib.12
Alphitidon 99.46
Alphiton 72.28.154.18. & 159.28
Alphonſi ducis Ferrariæ laus 83.14
Alſaria 110.49
Alſarnac 87.46
Alſebra 431.4
Alteratio priuſquam euacuatio facienda 292.22
Altete 114.29
Altumar 112.23
Alue 110.9
Aluminis uis 384.4
Aluus quotidie bis eat 87. (40
Alzarur 218.13
Amaracus 104.44.212 19.308.46
Amaracini uirtus 130,2
Amarena 389.42
Ambra 144.25.439.41 454.32
Amynea myrrha 131.1
Ammion 32.17.26
Ammomum 65.1
Amolexicaulis 444.50
Amygdalę oris uitia 89.9
Anagallis 29.16,23
Analoſat 553.4
Anaxionis pleuritici curatio per Hipp. 251.5
Ancylogloſſus 98.30
Andacoca 211.3
Andromachus theriaces inuentor, Neronis medicus 64.20.28
Androſæmon 194.25
Anemon hærba 8.32
Aneſcen 207.49
Angina 115.27
Animales uires cerebri 221.46
Animi motus abigendi 68.4
Animæ uera ſpecies 299.50
Animæ tres diuerſæ 300.2
Anima plantarum nutritiua 300.3
Animæ deorum cuiuſmodi 300.4
Anni partes per ortus & occaſus antiqui diſtinguębant 313.51
Anni circuitus iuxta Alpohonſum 320.1
Anœa 108.40
Anthera quid ſignificet, epiſt. 3.lib.4. & 135.37
Antimelum 169.13
Antiquis plura incognita quæ à recentioribus perueſtigata 61.31
Antonius Cæſar quotidie pharmaco utebatur 67.2
Anulus, oculorum morb. 111.22
Aphace 2115
Aphronitrum 426.45
Apij uirtus et qualitas 239. (35
Apis 529.28
Apium hortulanum hodie petroſelinum 55.14.59 5.66.4
Apium raninum 398.14
Apoplectici 187.2
Appoplexia quibus temporibus accidat 334.21
Apoplexia & epilepſia in quo differant 111.1
Apoſpaſma 89.52
Apoſtema uentoſum 92.3
Apoſtema intercutaneum 85.5
Apoſtemata res uarias cõtinent 93.18.106.46
Aqua extra craneum 85.5
Aquæ intercutis indicia 54.50
Aqua congelata uim humectandi retinet 103.20
Aquę hęrbis per ignem extractæ, ſapore non reſpondent 323.41
Aqua pro oculis 68.50
pro dentibus 69.4

Aqua fumo carere 178.21
Aquilo morbis aduerſus
Arabũ præce. ex(44.45
imitatione error 85.43
Arantia 236.39
Arbutum 218.29
Archigenis epiſtolæ medi
cinales 3.3
Arction 392.40.330.4
Arctous circulus à polo
quantum diſtet 83.36
Argemon 85.33.254.39
Argentina herba 393.18
Argentum uinũ quãtum
cerebro officiat 390.20
Ariſaron 211.36
Aris hærba Ibid.
Ariſtolochia 434.7
Armenus lapis 458.7.
Aromatũ nomi (424.21
ne quid intelligẽdũ 162.
6.59.48.12.14.35
Aromata quæ amaritudi-
ne careant 141.3
Aromaticæ poteſtatis me
dicamenta 155.29
Arnion 217.26
Arquatus morbus 58.23
Ars medicinalis Hippoc.
olim non intellecta 1.30
Arſacon 90.17
Arteria 129.57.132.27
Arteria aſpera 20.36
Artes omnes experimen-
to & ratione conſtare
246.19
Arthanita 433.32
Arthritis 478.34
Articulorum dolores an-
tiqui quibus rebus miti
gentur 118.36
Articulorum doloris cau-
ſæ & cura 296.7
Articularibus doloribus
conſilium, epiſt.3.lib.16
Artiſci ſcilletici quomodo
pręparentur 419.52
Artuum dolores unde 17
419.52
Aruenſis 59.12
Arundinalis fractura 99.
Aſa 443.25 (41
Aſarum 123.19.et 140.23.
423.42
Aſcachilon 92.38
Aſcarides 23.15.30.25.27
238.2.& ſeq.
Aſcera 87.36
Aſce. 424.13
Aſiatici inediam mellius
quã Europæ incolæ ferre
poſſunt 47.47
Aſpanac 59.14
Aſpalathus quid 66.32
eius uis 126.48
Aſphlenium 293.17
Aſpritudo 114.40
Aſter 424.46
Aſtrologiæ fides eleuatur
15.12, & epiſt.5.lib.15
Athletarum diæta 260.18
Atra bilis cõſyderat epiſt.
5.lib.17.201.6.202.21
Atriplex 209.41
Atrophos 137.41
Atrophia 86.50
Attoniti 187.2
Attrita 102.2
Auditus triſariam impedi
tur 113.37
Auellanæ hepati conueni-
unt 59.20
Auellana Inda 442.7
Auerroi haud temerè cre-
dendum 76.41
Auſume 85.36
Auicẽna rex in medicina
dictus. 15.2 erroribus ca-
liginoſus. 1.33 ſuum de
medicina librum ab alijs
tranſcripſit 28.50
quid illi intelligendo ad
iumẽto eſſe poſsit. Ibi.3.
Paulum ſequutus 9.
ſuis operibus ſupremam
manũ nõ impoſuit 208.10
inter claſsicos non nume
randus 215.40
Auralis 88.45
Aures uerminoſæ 88.7
Aurium morbi 88.13
Auriũ ſibilus ſymptoma
291.36 & epiſt.2.lib.17
Auriũ ſonitus unde 2.84
Aures à ſordibus bene (50
mundandæ 67.40
Aurigo 98.45
Auricula muris 22.47
Auſter morbis aduerſus
44.45.68.6
Auſter uehemens utrum
calidus 196.2
Auſter paruus nullas nu-
bes obducit 194.47
Auſtralia, medicina ma-
gis quàm aquilonaria a-
mat 120.35.139.23
Auſtrinus annus 194.24
Axillarium uenarũ origo
352.31
Azarolum pomũ 217.19

B

BAcharis 212.31
Balanus myrepſice
423.34
Balneandi ratio 68.1
Balneum mariæ 342.22
Balneum utero tumenti-
bus 226.27
Balliris 170.34
Balſamo hodie caremus
64.42
Balſami uis 126.33
Baptiſtæ Guarini laus
287.16
Baræ 91.40
Barba preti 210.14
Barba petræ uel hirci 24.8
Batis 153.7
Batrachij radix 118.26.
381.35
Baucia 442.30
Baurach 426.35
Bdellium 144.27
Ben 423.33
Benedicta pharmaca
61.5
Beralis 88.46
Berbena 51.1
Berberis 453.39
Betæ folia 140.43
Bezed 28.44
Bilis flaua 102.32 pallida
22. crocea, porracea, ęru
ginoſa 23
Bilis atræ ſpecies quinque
203.1
Bilis atræ notæ 26.38.51
incommoda 284.50
euacuatio 104.16 geni-
mina 349.42 remediũ
41.34
Bilis tranſmutationes
102.21
Blatta Byzantia 274.52
Blepharà 162.462.46
Bolus Armenius 54.14.
442.7
Borago 51.28.117.9.
392.40
Bothor 86.28.& 95.43.
97.36
Botium 89.43
Brancha urſina 211.52
Braſsica arboris inſtar
207.27
Braſsicæ marinæ folia
152.34
Breue, relatiuum 302.11
Breuitas clara laudabilis
195.14
Bruſcus 292.41
Bryonia 125.33.206.23
Bubo 92.24.134.50
Buccantiæ 91.43
Bugloſſus 249.8.292.41
Bunias 50.39
Bunion 292.42
Burugi 211.23

C

CAdar 111.9
Cadmia 253.49
Caducus morbus 110.50
Cæparum natura 351.7
Calaba 89.2
Calamandrina 451.41
Calamintha 255.1
Calamus aromatites 66.
34.380.28.439.17
Calamus odoratus 126.27
142.6
Calculi renũ & ueſicæ nõ
ijſdem rationibus fran-
guntur 139.43
Calculi in ueſicam incum
bentis notæ 245.41
Calculi curatio 122.7.
328.47
Calefactoria ad curationẽ
pertinere 281.27
Callitrichon 425.26
Calor innatus 303.16
Calor cœleſtis uiuificus
78.35
Calor quàm frigus natu-
ræ amicior 320.43
Calor poſitiui, frigus pri-
uatiui rationem habet
77.78.46
Calor quatenus magnus
exiguuſq; dici poſsit
302.16
Calor humorum turgen-
tiæ cauſa 263.22
Caloris tertianarius cir-
cuitus 338.41
Caluitiũ morbus 84.42
Calyx roſæ pars 39.14
Camphora 455.2
Cancer 37.93.36.41
Cancer ulceratus 101.46
Cancri mamillarum reme
diũ 28 19 occulti 154.35
Cancri tropicus difficilem
habitationem habet
78.7
Cancri circulus ab æqui-
noctiali quantum diſtet
83.36
Candarel 210.9
Candelaria 229.42
Candum quid 19.40
Canella 142.7
Canis ſydus an aliquam
uim habeat 490.38
Cannæ mellis 20.5
Capnion 62.24
Capnij doſis 2.36
Capillus in roſis 39.11
Capillus Veneris 415.23
Caput roſæ 39.12
Capitis affectiones 338.&
339 per totum
Capitis grauitas ſympto-
ma 291.46
Capitis dolor unde 284.
Capitis morbi in cute(49
84.29
Capitis antiquus dolor
quam diætam exigat.
epiſt.3.lib.7
Capitis lauãdi ratio 67.50
Caput purgari non poteſt
niſi totum corpus ſit pur
gatum 74.31
Caput quomodo purgan-
dum 118.24.397.23
Caput ante corpus nõ eua
cuandum 306.12
Capreolum 171.32
Carabe 9.10
Carabitus 106.50
Caras 114.30
Carbunculus 92.42
Carbũculus oculi 566.17
87.1

Cardamomum 32.46. 65.47.237.48
Cardamomi nomine multa ſemina circunferri 338.22
Cardamomum, id eſt, cordumeni 231.439.19
Cardamomi uirtus 122.13
Cardiaca 123.10
Cardiogmos 122.38.140
Caries 102.19(18.147.40
Caris 24.20
Carlina 211.47
Carmezit 442.37
Caro addita 88.45
Caros 198.16.168.13
Carnes duriores tardius nutriunt 269.8
Carnis & ſanguinis eadē temperaturā 269.37
Cartamus 423.18
Caryites 174.17
Caſei bonæ concoctionis notæ 59.37
Caſia 141.52
Caſia aromatites 65.22
Caſia fiſtula nō idē quod ſiliqua Aegyptia 10.52
Caſia Arabū alia eſt à caſia fiſtula antiquorū 411.
Caſia fiſtularis inuti (19 lis 65.31
Caſia lignea alia eſt ab ea quæ ab autoribus celebratur 124.21.386.26
Caſia dilatationi uteri conducit 125.4
Caſia uulgaris à uera quatenus diſtet 65.17
Caſiæ altitudo 65.15
Caſiæ genera tria 124.16
Caſtorij doſis 443.43
Cataputia 439.40
Cataracta 86.41
Cathartica 148.4.233.44
Catochos 107.45
Caucatis 106.38
Catuli nucum quam uim habeant 382.20
Cauſarum oblationem cu rationē non eſſe 283.37
Cauſus 153.25
Celſus bonus Hipp. interpres 198.38.& ſeq.
Celſus Hip. æmulator 6.4
Celtis arbor 208.12
Centaurū 343.45.421.51
Cephalalgia 106.26
Cephalea 106.30
Cephaleæ medela 337.21
Cephalica uena 68 11
Ceratium 33.29
Cerebrum 137.13
Cerebri definitio 140.36.
Cerebrū quomodo (403 purgandum 275.45
Cerebrū roborantia 344. 15.391.48
Cerebrum aëre æſtiuo calidius 103.21
Cerebra omnia natura frigida. 336.35
Cerfolium 249.8
Ceruiſia & ſaluberrimos & pulcherrimos homines facit 49.351.14
Cerota 221.16.458.41
Certamē Heſiodium 213. 21.278.22
Ceſtrum 409.15
Chalaſis 100.14
Chamædrys 451.41
Chalcanthos 459.13
Chamæleæ præſentiſs. uis 243.16
Chamemelon oleū 272.15
Chamæpitys 118.48.451
Characias 170.5 (41.
Charatim 30.11
Chebula 25.34
Cheiſin 439.22
Chironium 421.51
Chœrades 93.32
Chondrilla 210 10
Chryſolachanum 209 47
Chryſolithi uirtus 24.48
Chymici 203.7
Cibi in humores digeſtio 39.48
Ciborum uarietas nō ſimpliciter dānanda 47.29
Cibus bonus, mediocris, & malus 370.48
Cibus nimius morbi cauſa 37.42
Cicatrices nigræ 98.38
Cicerbita 21.59.25
Cicerum uis 151 47
Cichorium 117.9.153.18. 210.9
Cimicus arbor 135.20
Cingulus uermis 31.24
Cinnabaris quibuſdā minium 32.18
Cinnamomū 141.19. & ſeq. eius raritas 65.2 eius odor inenarrabilis 125.17
Cinnamomū paſsim cinamomi nomine uenale caſiam eſſe 124.7.115.6
Circuli ſinguli c c c l x. gradus habent 81 40
Circumoſſalis 418.45
Cirſion, Bugloſſus, uulgo
Ciſtos 135.14 (249.7
Ciſſampelos 166.43
Citrac 293.18.360.12
Citrachia 163.5
Citrangulum 236.51
Citrinum 462.3
Citrium 44.36.467.39
Citri ſemen. epiſt. 3. lib. 11
Citrinitas 338.45
Clauſæ 91.3
Claui 95.19.103.1
Climia 253.49
Clima quartum non eſſe medium 81.12.82.46
Clima quintum per Romam temperatum minimè 83.2
Climatis ſexti temperies & commoditas 80.48. 83.10
Clima per Rhodum 81.37 82.47
Clyſter cōtra uertiginem
Clyſteridiō 33.49. (219.5
Gneorum 242.35.430.19
Cnicus 423.18
Cochleare. epiſt. 1. lib. 12 343 32
Coccymelia 414.43
Cœlum pro aëre 15.52
Cœli pars maxima uelociſsimè mouetur 77.40
Cœlum quomodo motu calefaciat 79.2
Cœleſtia corpora acceſſu calorē afferre 314.12
Cogitatio & imaginatio quid differant 348.49
Coi temperies 81.26
Colatorium 114.14
Colchicon 420.23
Colocynthis 418.21 eius uires 50
Colli morbi 89.40
Columella oris 89.6
Columellæ uſus 177.7
Columbinus pes 118.26
Colympades oliuæ 136.22
Coma duplex 108.19
Comarus 218.23
Comitialis acceſsio ieiunū reperiat ſtomachū 277.16
Comitiali morbo laborātes per Manardum curati 274.19
Comitialis morbi definitio 356.42.110.46.
De comitiali morbo plura. epiſt. 6. lib. 13
Compendium medicinæ. epiſt. 4. lib. 4
Compoſita potio 68.21
Compoſitio mala in quo conſiſtat 40.23
Cōcoctio 257.31.258.44
Cōcoctio humorū redundantiū triplex 261.51
Condes 211.28.409.27
Condylus 136.37
Coniunctiuæ oculorum membranæ 86.7
Conſolida 72.11
Conſuetudo altera natura 46 50
Cōſuetudinis in diæta habenda ratio 47.1
Cōturbatio morbus oculi 85.14
Contuſio 100.29.37
Contrariorum locus tractatur 77.10.78.10. 249.52
Conuoluolum 213.32
Couulſa 100.45
Cor uitæ fons 40.8
Cor affectum curari poſſe 147.37
Cor roborantia 392.1
Corallium anagillis 29.16
Coralium contra morbū comitialem 277.41
Corallina 23.3.238.27
Cordumeni 32.49.237.
Corneę affectus 85.26(47 112.42
Corneę ulcera 112.44
Corneola 256.9
Corneolus lapis 439.32
Cornu ceruini uſus 22.48
Cornus arbos 138.26
Coronarum uſum habent etiā cap. infeſtātia 140.26
Corpora cœleſtia quomodo inferiora immutent 353.14
Corporis humani partes 39.38
Corporis partes principes tres 287.13
Corpus unde ſanum, ægrum ue 40.11
Corpora temperatiſsima intemperatiſsimis locis. 81.28
Corpus penitus mundum cuſtodire neminem uelle 297.51
Corrupta operatio. 296.9
Corruptio ſymptoma 378.6
Coruus. oculi morbus 87.9
Corui caput apud alkimiſtas 203.9
Coſsi 96.47
Coſtus 141.45
Cot 211.2
Cotonea 138.1
Cotoneata 441.40
Coturnicum caro improbata 356.27
Cotyla 286.37.241.47
Cotyleſpecies tres 244.2
Cotyledones 241.31. 242.22
Coxendicis curatio epiſt. (3. lib. 10
Crabe 9.21
Crapula oculis nocet 69.26
Craſis uinum cur appellatum 375.5
Cremor 161.7
Cretæ inſulæ herbę in medicinis laudantur 120.36
Criniti de honeſta diſciplina liber 7.9 & ſeq.
Criſimorum dierum æſtimatio. epiſt. 3. lib. 15
Crocodilion 211.47
Croci optimi notæ 127.31 odor 146.46

Crucialis 161. 20
Crura roborandi ratio 329.47
Cruſta morbus 344.30
Cryſtalloidis humoris à ſede ſua diuulſi incommoda 112.10
Cubitus 100.19
Cucurbitini lumbrici 31.4
Cumis 107.47
Cuniculoſum ulcus 101. 7 542.29
Cupreſsi foliorum uirtus 133.29
Curatio & præſeruatio quid differant 283.39
Curę ſanitatis ſtudioſo abigendæ 68.4
Curta, aurium uitiũ 88. 18
Cuſcuta 444.50
Cutabutum 109.24
Cutis uitia 98.32
Cuzen 89.502
Cyanea lachryma 66.38
Cyaneus lapis 28.26.425.
Cyaneũ beneablutum (5 non lædere 307.45
Cyaneus color 301.45
Cyathus 244.16
Cycliſci 455.28
Cynanthropia 109.29
Cynosbati ſpinæ 135. 5
Cyperi folia 147. 24 poteſtas 122.10.139.42
Cyphi 127.22

D

DAciæ dies quanta, & eius temperatura 82. 44
Dactyli Indi 259.38. 412.31.414.43
Damaſcenæ 535.38
Danubius aquas calidas ſcaturientes habet. 335.34
Daphnitis Caſiæ ſpecies. 124.18
Daphnoides 409.23
Definitionis lex 142. 48
Deifinitiones medicas Galeni non eſſe 94.23 123. 12.149.13.175.48.178.38
Deſcœdatiões cutis 95. 44
Deiecti 100.43
Delachrymationes 87.16
Delirium 107.50
Demetrius Antonij Cæſaris medicus 64.28
Dentes abſtergendi. 67.39
Dẽtiũ corroſio unde 285.3
Dentium præſeruatio. epiſt. 4. lib. 6
Dentibus conferentia 69. 30. nocentia. Ibip. 35
Denſcenſorium 332.25
Deſquãmata ulcera 109.2
Deſtillatio quid 115.40(4 348.5.372.5.lib.18
Deſudatiões ſe- (epiſt.41 cundum Auic. 97. 22
Diaboli morſus 102.40
Diacorallion antidotum 29.10
Diæta articulorum dolore laborantis. 387.32. chiragræ 331.44. comitialis morbi 28.46, fluxu ſanguinis laborãtium. 43.20 hypochondriacæ melancholię 222.40 elephantiaſi prȩſeruandæ, epiſt. 3. lib. 7. naturalia membra roborans 234.43. diæta peſti præcauendę idonea 51.22. pituitę & atræ bilis 284.49. dietæ tenues 35.6. uertiginoſorum 219.14
Diæta quæ ſeruanda ebeno utentibus 346.34
Diagridion 50.33.
Diapompholygos deſcriptio 272. 12
Diatriton pipereon 234. 35
Dictãnũ 65. 50. & 255.27
Dicalchon 421.48
Dies quot horas habeat. 317.8
Dies decretorij 318. 50
Dierum quantitas quantu ad calorem per ſe faciat 82.33
Dignoſtica morborum. 40.35
Dioſcorides à Galeno notatus 126.34
Dirchæa 169. 13
Dirdar arbor 235.20
Diſcutere quid à repellere differat 145.31 & ſeq.
Diſcutiendi uim calida tãtum habent 138.16
Dislocatio 100.8
Diſciplinæ quatenus medico neceſſariæ 17. 6
Diſputaturi de nomine cõueniant 248.41.257.28
Diuerſio quæ utero tumenti conueniat 226.7
Diuretica quæ dicantur 377.20.383.23
Diuretica ne omnia menſtrua prouocent 239. 27
Diureticã uterum tumentem iuuant 226 12
Dolichos 6.28.27.152. 24
Dolor & uoluptas quid differant 301 50
Dolorem in omnibus ſenſibus fieri 301.40
Domi ſyderum 313.9
Doronici 439.14
Dorſi morbi 90.7
Draconis ſanguis 455. 37
Dracunculus 163. 15
Drachma 419. 4
Dubeleta pituitoſa 93. 22
Dulcia non omnia calida 270.3
Dura nõ omnia ſicca 269
Durities. 92.8 (16
Dyſenteria 127.11

E

EBeni Indici electio & uſus. epiſt. 3. lib.
Echecolla. 397.41. (17 458.44
Echin & Echidnam differre 190.5
Effectus an ab uno uarij prodeant 250.32
Elaterium 259.22 421. 17
Elaphoboſcum 212.50
Elate 137.10.145.4
Electuaria unde dicta 438.40
Electuariũ ad uo. 403.27
Electuarium regium Meſues 41.46
Elementa quatuor corporis humani. 39.41
Elæomeli 128.19
Elephãtia quid ſecundum Galenũ 1493. 44.94.4
Elephantiæ prȩſeruandæ diæta epiſt. 3. lib. 7
Elephantiaſis 13.5
Elephas morbus, 13.21
Elephantus uel Elephantiaſis 93.44
Elleborus 485.30
Elgabus 110.32
Elleboriſmus 189.27
Emplaſtra duplicis generis 397.40
Emplaſtra & unguenta uarij generis eſt uidere pagina. 458.40 & ſeq.
Emporiſma 92.49
Emproſthotonos 89. 5121
Endiuia 55. 13 (1.35 59.12.117.7
Entheaſtici 109. 18
Enunciatio diſiunctiua neutri ſuarum partium aduerſatur 256.23
Ephemera febris 40.22
Ephemeron 420. 33
Ephialtes. 24.32.33.37
Epicauma morbus oculi 85.36
Epidimialis morbus 13.4. 104.15
Epilepſia 110.3 5
Epimenidum 419.37
Epimelis 217.27.218.20
Epinyctides ulcus aciem hebetans 87.9
Epiphoras oculorum non ſemper inflammari 140. 47.87.17
Epiſpaſtica 142,18.154.
Epiſtolis medicinam (19 docere, ueterum exemplo, licet 3. 2
Epithymum 534.34. 242 49.413.42
Eraſiſtratus ægrotos fame cruciabat 38.5
Erbum uel eruum 5.28
Eridanus rex fluuiorum. 83.16
Erigeros, id eſt, ſenecion 24.7.34.1
Erodere 124.27
Erontes 109.21
Eruca gentilis 211.22
Eryca 398.21
Eryngion 248.48
Eryſimon 211.21
Eryſipelatodes phlegmone 102.26.142.42.
Erythrodanus 226. 14
Eruilia 5.11 & ſeq. 152.24.210.42
Eruum 209. 31
Eſcę quid à medicinis differant 268.37
Eſcarites 388.43
Eſſere 97.1
Eſthiomenos 92.40
Euacuationũ diui. 292.9
Euacuatio quomodo eueniat 251.25
Euacuationẽ per rectũ ſemper fieri oportere 280.26
Euacuationis catholica
Eulogium 95.51 (306.16
Eupatorium & eius uis 2. 42. 254. 36. 298.32. 329. 10.341.39.373.23.413.35.
Euphorbium à Iuba inuẽtum 161.2.428.16
Euphorbij medicamentũ 552.16.336.40.418.8
Europa tantam inediã ferre non poteſt quantam Aſia 47.47
Excrementa quotidie egerenda. 87.33. uide Aluus
Excrementorum mutatio ſymptoma 67.34
Excoriatio apud Auicennam quid 102.3
Exercitij ratio 67.31.394.
Exercitiũ ñ quili. (510.22 motus putandus Ibid.
Exedere 124. 28
Exitus oculi uitium apud Auicennam 86.52
Exorbitare 247.34
Expiratio fœtida 114.41
Exufflatio 116. 115.52

F

FAba græca uel Syriaca 208.12
Fabæ natura 5.41
Faciei affectus 88.21
Fœdion 110.48
Fames ægrotis quàm ingurgatio magis cõuenit 37.51.
Fama uulgi non omnino inanis 96.39
Fauſel 442.6.462.28
Faunorum ludibria

Fauonius morbis non in ſalubris 110.31
Fauces 129.48.22.28
Febris quid,&eius ſpecies 40.22
Febris qualitas 336.15
Febris & lumbricorũ ea dem cura 22.46
Febriũ acceſsionibus quid præmittendum 216.26
Febris ſyrupus 348.27
Fellis ſuffuſio 98.46
Ferrariæ amœnitas 83.17
Ferri qualitas 336.12
Ferrum & ignis extrema remedia 343.13
Ficus morb. 84.51.89.27
Filicula 419.7
Fillegum 111.9
Fiſtula 101.43
Fiſtula caſiæ ſpecies 124.
Flauabilis 202.15 (19
Flos moſchatus 44.25.
Flos roſæ pars 243. (46.3 19.39.28
Fluxus,oculorũ morbus 87.14
Fluxus muliebris 239.12 eumq; curantia 411.26
Focilia brachij 100.20
Fœtus primis menſibus mollior 304.42
Fœtunticeta 30.12
Folium morbus 103.6
Formicæ 93.6
Formicæ corrodentes 101.50
Formicalis 85.49
Fornix morbus 102.42
Franciſcus Bencius aſtrologiæ negligens, medicus, Manardi præceptor 17.49
Fraxinus arbor 134.19
Fraxinella 306.8.44.37. 214.6.235.17
Frictionum ordo quis ſeruandus 276.11.393.45
Frigida & humida diſtemperantia quomodo pellatur 234.18
Frigus res uitæ contraria 77.13
Frigoris indicia 362.13
Frontis calor unde 285.51
Fructus horæi 177.5
Fructus uirides comeſti, alimentum humidũ præſtant 6.4
Fumariã non eſſe frigidã 254.21.263.26
Fumus terræ 255.29 eius uſus 62.24.413.21
Furfur morbus 84.31
Furunculi 92.32.103.2

G

Gada 87.14
Galanga 439.39
Galbega hærba 323.31
Galenus quando uixerit. 322.7 Latinæ linguæ ignarus 196.40 ab Hippocr. receſsit aliquando 283.9 in leguminibus ali quando hæſitat 6.15 eius in cõponendis pharmacis ſedulitas 67.3 eius authoritas in emendando Dioſcoride magis ualet quàm codicum antiquitas 141.48
Galenomaſtiges male audiunt 271.13
Gallia muſcata 454.30
Gallinarum caro uſui eſt, ſanguis reſpuitur 337.14
Gallorum iuris uirtus 145.28
Gallici morbi origo & curatio 14.22.93.51&103 15.40. & ſeq. 105.28 & ſeq. 289.19 & 345.12
Glandulæ 93.23
Garab 87.7
Gargareon 89.4
Gargarizandum mane 67.38
Gariophyllata herba 163.
Gariophylliton 451.1 (8
Gaza bonus interpres 196.46. contra Leonicenum defenditur 193.1
Gelatina 51.41.441.42
Geleniabin 439.45
Generi ſpeciei eadem conueniunt 323.20
Generoſus quis Ariſtoteli 42.11
Genethliacorum error 15.22
Genicula & genichella radix 235.16
Geniculata 44.38
Genitalium prurituí quid profit 64.7
Genitalium roboratio 235.15
Geſſe 87.27
Gibbi 90.9
Gingiuarũ affectus 88.38
Gizi 65.22.30.124.16
Gladioli radices 235.30
Glans unguẽtaria 423.34
Glandis uitia 90.24
Glandium ſapor 5.18
Glandulæ 93.23
Glaucedo 86.45
Glycyſis 163.43. eius radix 25.30
Ginaphalion 25.30
Gnidi temperies 10.6
Gnomeuſili 222.23
Gramma, ponderis genus 244.12
Grammarium, pondus 33.19
Granata mala 51.51
Grãdo in palpebris 87.50
Granum uiride 97.39
Grauedo 110.33.114.13
Guadum 211.38
Guaiacum lignum 345.28
Gualda herba 211.35
Gula 20.23.& 21.3
Gummi myrrhã referens 131.40
Gummi pruni et amygdalæ 138.28
Gutta roſea 102.40
Gutta rubra uel rabida 102.21 ſerena 113.11
Gutturoſi 89.42
Guttur 20.36

H

Habitus mali argumenta 42.37
Habitus ægrotantium malus ſoluendus 262.40
Hæmoptoici 114.43
Hæmorrhoides 42.44 quibus aperiantur. 187.30. utilitas 143.40 diæta 43.20.&c. in melancholia ratio 205.24
Hærere 160.43
Halaſce 414.1
Halimon 207.1
Haſce 452.38
Haſtalis fractura 99.41
Haurus romi, id eſt, populus nigra 8.52
Hauſegi 257.7
Hebet 115.11
Hebetudo uiſus 113.20
Hectica febris 40.23
Hectici 187.6
Hedychroi compoſitio 130.9
Helxine 166.43.169.50. 416.29
Hemerocallis 213.34
Hemicranea 107.32
Hemicraneę medela 337.21
Hemina 241.47
Hemiplegia & hemiplexia 111.7
Hepar cõfortãtia. 226.44
Hepatite, uena 62.15
Hepatici 155.3
Hepſema 24.6
Herbum 209.33
Herculeus morbi. 10.44
Hermaphroditæ 91.25
Hermolaus à Marcello male accuſatur 178.7 contra Marcellũ defenditur 148.11 & ſeq. 217.42
Hermodactyli uſus non tutus 420.37
Hermolaus à Marcello male accuſatur 178.7 contra Marcellum defenditur 146.28.& ſeq. 217.
Hernia 90.35 (42
Hernia gutturis 89.41
Hernia carnoſa 90.41
Heroica paſsio 109.22
Herophili dictum 121.47
Herpetes 93.1.143.24. 150.38
Herpetes magni 96.28
Heſiodilis pulcherrima 213.21
Heterocrania 106.39
Hiberis 208.15
Hierabotante 167.38
Hiera picra 444.18
Hieronymus Sauonarola contra aſtrologos ſcripſit, eiuſq; laus 16.9
Hieros 108.38
Hippocratis patriæ temperatura 363.34
Hippoſelinum 206.22
Hirundinis pulli lapidis uirtus 277.39
Hiſpanicus morb. 103.15
Hordeum 256.4
Hordei aqua 49.18
Humeralis uena 253.21
Humida res 288.34
Humida actu, poteſtate ſiccantia 141.46
Humiditatis indicia 290
Humoris uox apud (27 medicos 126.42
Humores corpo. humani
Humo.in ueſica (39.47
redundantiũ antidotum
Humores abun- (245.48 dantes quomodo uacuãdi 286.14.370.38
Humores quomodo elementis reſpondean. 39.50 ex quib. gignanť 370.30
Hyacinthus 168.48
Hicca piſcis 209.25
Hydrargyri malignitas 289.20
Hyemes ubi duę 80.15
Hyemis prima pars autũno communicat 193.29
Hyemis & ueris qualitas quos languores, cauſet 193.30.& ſeq.
Hypochondria 42.38.177 50.290.2
Hypochõdriaca 109.12 epiſt.1. lib.17.& 221.40
Hyſſopus 414.14

I

Iabrol 89.30
Iameni 462.4
Iaſpidis uirtus 277.40
Ichne eumonos pili ad quid conferant 23.27
Ictericia 98.46
Idæi dactyli 163.44
Idẽ tribus modis dici 241.
Idiota 11.39 (38
Iecinoris officium 40.5
Iecur ſanguinis fons 368.39 & 300.7 concupiſcentiæ ſedes 300.9

Iecur roborantia 329.35
329.34
Ignis S. Antonij 103.8
Ignis ſacer. 91.6.101.49
42.43
Ilia 178.52
Iliſcis 109.22
Imaginatio & cogitatio quid differant 381.10
Imaginatiua operatio trifariam læditur 108.32
Impetigo 94.13.21 & 97.50
Incubus ſtudioſis uerendus 24.29 eius morbi ſymptomata Ibid. 34
Infantiū morbi unà cum infantia ſeptimo anno abeunt 344.44
Inflammatio 92.4.& 124.6
Inflatio palbebrarum uitium 87.31
Inflationis diſſolutio 234.30
Inium 343.9
Intemperantiæ commiſſa quo modo reſarcienda 205.40
Intybum 117.8 quomodo macerandum 62.37
Intentiones curatiuæ ſub tribus generibus cōprehenduntur 292.7
Interpretis officium fides 121.18.127.8.154.30.138.30.140.13.187.29.145.49.179.13
Intertrigines 102.2
Intinctus 51.49
In uia morbus 378.9
Inuiſcatio 87.34
Ioannes Picus medicinæ non inſciens 14.18 cōtra aſtrologos ſcripſit 47.et 15.4
Ioannes Heymus 4.31
Ionia 186.18
Iozulapō cōfectio 440.51
Iranis 170.34
Iris Illyrica 153.29
Iridis uirtus 139.37. flores 120.48.139.25.420.49
Iſatis 211.38 543.12
Iſchiadici 247.42
Iua hærba 373.20.451.42
Iuba rex Euphorbium inuenit 161.2
Iuleb 448.48
Iudaica hærba 209.32
Iuli nucum qua facultate purgandi polleāt 383.34
Iuniperus utrum cupreſſo ſimilis 133.35
Ius album 171.45
Iurium gallorum & gallinatum uirtus 416.8

K

Kebikengon 89.36
Keiri 28.39
Kitram 30.51

L

Labiorum affectiones 114.32
Labruſca 125.36
Lachrymæ 87.20
Lachrymalium, carnis diminutio 87.13
Lachrymarū ſtillantiū curatio 291.13
Lactis tres partes 334.50
Lac generantia 239.40
Lactis bonæ coctionis notæ 59.37 ſuperfluitas & caſeatio 90.5
Lac aſininum 336.23
Lactumē morbus, epiſt. 2 lib. 17. & 102.30.344.26
Ladi foliorū uirtus 135.17
Lapis 88.4
Lapides renum & ueſicæ quo modo generētur 266 45. quid differant 267.14
Lapides quomodo lauandi ſecūdum Gal. 424.33
Lappæ purpureę facultas 384.15
Larbaſon 180.45
Laureola 409.23
Lauri ſpecies. epi. 4. lib. 7
Laurini olei uires 128.35
Lauritis 253.27
Laxare aliud quàm aperire 153.43
S. Lazari morbus 93.43
Lazuli lapis 28.9.925
425.8
Lectuli uermium 29.47
Legumina agnoſcere laborioſum 6.2
Lemnia terra 32.29
Lemnium ſigillum 54.8
65.44.455.35
Lenticulæ 89.29
Leoniceni laus 29.3. & 193.5
Lepidiō 208.17.32.221.29
Leporinæ carnis conſyderatio. epiſt. 4. lib. 13. & 336.43
Leporinum ſanguinē non eſſe melancholicū 269.39
Lepra 13.31. 93 et 43.94.931
Lepræ apud diuerſos tria ſignificata 94.19
Lepra Græcorū alia eſt à lepra recentiorū 94.2
Lethargus 107.25.168
Leuce populus alba 10.11
94.49
Liberalitatis cōmendatio 75.13
Libiſtycum 237.38
Lichenes 97.51
Lignum ſanctum 294.15.
345.15.32
Lignum Indicū 323.27
374.27
Ligni Indici decoctum epiſt. 4. lib. 16
Liguſtrinum unguentum 129.30.135.7.153.30
Liguſticū 212.42.237.38
Lilimie 85.33
Lilium conuallium 313 epiſt. 4. lib. noni
Limonium 309.2
Linealis fractura 99.43
Lingua auis 235.24
540.22
Linguæ affectiones 88.30.
114.23
Linguæ abbreuiatio 88.32
Lippitudo 85.22.124.4
Lippitudo quibus modis tollatur 28.14
Literis tantū diuinis abſq; ratione credendū 17.26
Lixiuij nobilis confectio 297.31
Lobos 6.20
Loch 447.14
Lolij caliditas 9.41
Longanonis procidentia unde fiat 308.18
Lotiū medico magis quā aſtra inſpiciendū 18.8
Lotos arbor 138.23.
207.47
Luf 431.40
De lumbricis 21.23.46
& 38.19.22.7.18.25.31
4.33
Lunaris fractio 99.45
Lunæ motus & poteſtas 316.25. & ſeq.
Lupulorum natura 351.11
416.28
Lupulus 43.29
Lupus, ulcus 102, 46
Luſcioſi 113.20
Luſitanorū peregrinatio 76.29.80.24
Luxata 100.12
Luzezum 111.32
Lycanthropia 109.36
Lycaon 109.29
Lyſimachia 256.8
Lyſimachus lapis 256.35

M

Macera 107.13
Macerones hærba 212.49
Macis, flos muſcatus 44.
25.46.3 439.13
Macies ſub cōpoſitionis morbo continetur 338.35
Macra 31.49
Maculæ 98.31
Maculæ albæ 98.37
Mænulæ piſces 209.30
Magneſiæ aquæ 335.32
Magnum & paruum relatiua eſſe 335.32
Maiorana 118.15.212.12
293 47
Malobathrum hodie uix cognoſcitur 65.43
Malum 85.51
Malum mortuum 103.1
Mammarum morbi 90.1
Manardo quæ cauſa ſcribendi epiſtolas fuerit 192.33
Manardo falſarij nomen falſo impingi 257.9
Mandragoras 169.13
Mania 142.30.109.46
à flaua bile exuſta 202.32
Manna 7.37 & ſeq.
19.184.17.6
Mannæ uirtus 532.16.352.
14.411.40
Manum aliquando totum brachium ſignificare epiſt. 3. lib. 13
Marella 204.46
Mariæ balneum 69.1
Martegonium 161.20
Marō 66.37.212.19.302.30
Martij panes 60.1
Martini Hunni laus 278.5
Maſtiches facultas 128.46
391.28
Mathias Syluaticus non tam intelligitur quàm colitur 1.38
Matricis augmētum 91.6
Matricaria 40.204.46
Matronalis uiola 28.40
Maturare 142.15
Maturatio quid 257.50
Maturitas 137.47
Mauritaniæ temperatura 82.49
Mecon rhœos 167.50
Mediana uena 68.11
Medica hærba 210.51
Medica malus 236.28
Medicamen aduerſus adfectus turbulentiores, epiſt. 5. lib. 4
Medicamētā manus Dei ſunt 121.48.503.35
Medicamina purgatoria à Meſue omiſſa 409 13
Medici ex commentario 84.7
Medicorum antiquorum commentaria deprauata 1.22
Medici quatenus ægrotantibus adulari poſsint 47. per totum
Medici cura inde ordietur, in quo definit reſolutio 45.28
Medicis noſtratibus ęquè ut antiqui licere libros edere 2.51
Medico lotiū magis quā aſtra inſpiciendū 18.8
Medico quatenus aſtrorū curſus ſit neceſſarius 313.24

Medicinæ definitio 39.38 40.44
Medicina antiqua & uera hodie ſe exerit in luce 69.49
Medicina è græcorũ fontibus haurienda 70. 3.36
Medullæ plerunque alia quam cortici uis 148.15
Meiendi difficultatis præſidium. epiſt.2.lib.13
Mel ſylueſtre 19.23
Mel aërium 259.37
Mel roris uel aëris 19.20
Melancholiæ tractatus epiſt.2.lib.9.& epiſt.5. lib.17
Melancholia à pituita fieri nequit 202.42
Melancholię defini.109.7 339.41. diuiſio. Ibid. 42 materię 202.1 affectus tribus modis fit 109.10.201 29. ſymptomata 201. 43.202.11.204.16.222.9 in cerebro reſoluendæ intentiones 204.8 cura 203.49 phlegmatica. epiſt.2.lib.16
Melica 18.41
Melicratum aquoſum. 579.30.326.32.451.25
Melicrati humectandi uirtus 288.36
Meliloton 228.2.462.51
Meliſſophyllon 154.9
Melleus nodus 121.14
Melones hyemales 450.32
Mẽbra naturalia 225.48 principalia 391.47
Membrorũ externorum morbi 51.32
Membra principalib. mẽbris miniſtrantia 40.1
Membrorũ robori utilia 294.36
Membra ſimilaria & inſtrumentalia unde componantur 39.51
Memoratiua membrorum 40.35
Memoriæ nocumenta 109.52
A menſa cum fame recedẽdum 45.19
Menſis ſecundum Galenũ 316.18
Menſes Hippocrat. quot dies habeant 305.8
Menſes quæ educant, & ſimul uentrem purgant 382.42
Menſium numerus & nomina apud antiquos non eadem 404.18
Menſtrua prouocantia 239.33.247.8
Mentha 355.3
Mentagra 38.3
Menthaſtrum 255.2
Meon 122.3.139.39
Meridionales medicinę, ſeptentrionalib. præferũtur 120.36
Merin 20.29
Mes granum 5.10 Idem quod piſum. Ibid. 19.& ſeq.
Meſpilum 217.19
Meſpilorum quantitas & forma 138.20
Meſue medicorum euangeliſta 1.43 eiuſq; errores Ibid. & ſeq. non tãtæ auctoritatis, ut dicta eius. preiudicij uim habeant 214.29
Metopiũ lignũ 130.15
Metus Melancholiæ ſymptoma 263.201.44.202. 11.222.7
Milton quid 31.49
Miltus 32.11
Minium 32.2.181.63
Mirachia 109.13
Miraſolem 434.37
Miſy 181.50
Mithridati uſus cui ætati nocuus 377.38
Miua 378.6
Mœſtitia melãcholię ſymptoma 201.44.202.11 291.46
Mœſtitia atræ bilis genimen 350.21
Mollificatio teſtium, morbus 90.32
Monopoliũ ad cumulandam pecuniam ualet 314.
Morbus quid 40.32 (21
Morbus quibus ex cauſis uehemens dicatur 57.19
morbus genere triplex 40.16
Morbus ſignis agnoſcitur 40.35
Morbis extremis extrema remedia conueniũt 38.32
Morbus mortalis 57.7
Morbi incertarũ ſedium 91.45
Morbi longi, longam curationẽ deſyderãt 116.35
Morbi ſicci 48.6
Morbili 96.27
Morbum quàm imbecillitatẽ curare pręſtat 36.44
Morbo urgente audendũ 27.46
Morborũ noua nomina apud recẽtiores medicos 102.22
Moroſis 108.42
Morphæa 94.48
Morſus beſtiarũ propriã curam deſyderãt 147.20
Mortis meditatio uera philoſophia 41.15
Morus palpebræ uitium 88.1
Moſchata nux 69.17
Moſchon ſuauiſsimũ aroma eſſe 124.41
Moſyleticus rubus, uel muſylitis 124.43
Motiuæ uis impedimenta 110.7
Motus bifariam impeditur 111.26
Motus ſpecies 285.41
Motus quis exercitium dici debeat 285.42
Mucarum ſyruptus 344.
Mugæ 91.43 (47
Muliebrium locorũ morbi 91.1
Mulſe aque uirtus 177.46
Muſcus marinus 238.29
Mutatũ ſymptomatis genus 291.11
Myocephalus 85.49
Myopes 113.24
Myotis 22.47
Myracopum 8.27
Myrobalanus 410.22
Myrrhę bonę raritas 64. 49.49
Myrrhę uirtutes 131.9
Myrrhis 249.7
Myriſtica nux, id eſt, moſchata 69.17.226.48
Myrobalan. 25.33.423.35
Myrrhoraphanus 208.34
Myrſinites 174.18
Myrta 179.15
Myrtus 137.47
Myrtites 174.17
Myſtrum 244.17
Myxa 409.13
Myxaria 356.33

N

NAbac 208.6
Naphtha 426.6
Narantia 51.36
Narcoticorum utilitas 227.31
Nardus 22.18.144.3
Nardo indica nos caremus 65.36
Nares 113.47
Nariũ affectiones 88.20
Narium cruſtis quo modo medeatur 63.40
Narta 206.46
Naſchaphthõ 127.15.206
Naſturtium 211.17 (42
Naſus mane bene mungendus 67.35
Nata & Napta 103.3
Natura 37.43
Natura pro anima accipitur 299.46
Nebula 86.23.388.42
Nepeta 255.1.372.19
Neruos roborantia 507.32
Neruorũ operatio duplex 392.15
Nigrores 98.38
Nil, id eſt, Pompholyx 68.47 oculis confert 211. 41.254.3
Niſculi 30.10
Nitrum 426.35
Nobilitas quæ Ariſtoteli 42.5
Noctis ludibria, morbus 24.33.110.31
Nodi 93.15
Noli me tangere, morbus 102.43
Nomina medico non poſt habenda 11.9
Nomina morborũ externorum explicantur epiſt. 2.lib.7. Interiorũ morborum, lib.7.epiſt.3
Nominum notitia quatenus medicis neceſſaria 11.41.50.84.27
Noto caſię genus 124.17
Nubes urinæ 301.8
Nucleus 145.10.& ſeq.
Numero eadem 201.41
Nuſcitioſi 113.20
Nux unguentaria, id eſt, moſchata 52.34
Nyctalopes 113.20 149.12

O

OBolus 33.29
Obſcœnitatem in uerbis non eſſe 91.30
Obſcœnarum partiũ morbi 90.11
Obſtructio, morbus 338.47
Ocimum 212.24
Oculus imminutus 86.51
Oculorum grauitas unde 284.49 operatio duplex 112.2 profunditas 86.50 ſiccitas 87.28 motus unde lædatur 113.24
Oculus dexter ſiniſtro debilior 290.15
Oculis uenarum ſectio minimè inimica. 62.20 quibus obiectis moueantur 310.25
Oculis conferentia 68.50 69.15 lædentia 69.25 præſeruatio. epiſt.4.lib.6
Oculi à ſordibus mundãdi. 67.39. frigida abluendi 63.13
Oculi, populi fructus 8.31
Odorum nomina ad ſapores non transferuntur 124.34
Oedema 92.5.130.6. 134.44
Oenanthe 177.1
Odor quid 369.23

Ite in Dioſcoridis libros 8:191. medicamenta ſimplicia di... [illegible] 206. 217. 254.

Omnium fere Morborũ nomina, ſiue [illegible] etc. a pag. 84. ad p. 11[illegible] Tam Externorum quam Internorum Ibid. 106.

Oenomeli 452.41
Oeſypum 458.8
Oleaſtelli præſentia 187.12
Oleum quid ab unguine differat 143.8 463.28
Olei penuria quondã prædicta 314.14
Oleum omphaciũ 227.8
Oleraceum 142.40
Olus unde dictum 210.1. 248.41
Oluſatrum 249.6 eius folia 123.50.249.6.140.(44
Olyra 256.5
Omphacitis galla 136.36
Oniſculi 28.28.& 30 10
Operationes principales trifariam læduntur 108.30
Ophiaſis morbus 84.38
Ophthalmia 85.18.124.5 170.7
Opobalſamum uerum ab adulterino quomodo dignoſcatur 379.49
Opobalſami precium atque raritas 64.41
Opopanax 212.37.428.(40
Oppoſi.paſsi.257.34
Orobon 5.27.209.33
Ordeolum 87.48
Ordine certo omnia eſſe conſtituta 315.4
Ordine carent, quæ contra naturam ſunt 315.14
Oris diſtentio 89.13
Oris interna uitia 88.50
Oris lauandi ratio 63.17
Ornithogalon 210.20
Os uentriculi quondã cor 122.40
Os uino uel aqua frigida abluendum 377.31
Oſſa dupliciter à ſuis ſedibus mouentur 100.17
Ouum 106.37
Ouorum recentium commoditas 227.46
Oxybaphũ 242.23.24.3 17.244.10.15.255.8
Oxyacantha 135.2
Oxylapathon 117.11
Oxymeli 451.24

P

PAeonia radix 25.30 163.43.277.41
Paliurus arboreſcit quandoque 207.40
Palmos 111.39
Palloris ſymptoma 338.46
Palpebra fiſchoſa 87.42
Palpebrarum affectus 87.21 caſus 87.24 inuerſatio 87.36
Palpebrarũ craſsities curanda 291.29
Panacis genera tria ſunt 212.33.328.41
Panaricium 91.36
Pancratium 419.37
Panis crudi efficacia 151.11
Panis ex aqua uſus 48.20
Panis autopyros 380.50
Panis odore uita triduum prorogata 369.9
Panus quid Plinio & alijs ſignificet 92.16.98.34
Papulæ 98.8
Papulæ ſudorum 97.11
Papularum eruptiones 76.33
Paradiſus ubinam gentiũ ſit 80.49
Paraphrenitis 107.6
Pararthrema 100.7.120 22
Pareſis 111.8
Partes ſolidæ in aquã reſolui non poſſunt 1 48.28
Parthenium 308.46
Paſſæ 234.50
Paſſulæ 51.35
Paſtilli 454.29
Paternoſter de ambra, lapilli 69.6
Pathognomica 57.40
Paulus Iouius medicus 208.42
Pentaphyllo utrum locus in theriaces compoſitione 66.21
Pentoboron 163.43
Perforatũ à fiſtuloſo differt 183.8
Periodica afflictio 245.12
Periſtereon 167.39
Perniones 91.43
Perſica arbor & Perſea, quid differant 138.2
Perſonatia 384.17
Pes columbinus 118.26
Peſtilentiæ præſeruatio epiſt.3.lib.5
Peſte.graſſante aquæ calidæ non laudantur 51.18
Peſtis initio euacuandum 264.8
Peſte laborãtibus quę uenæ ſecandæ 53.11
Peſte laborantibus quis cibus conueniat 53.43
Peſte infecti quibus remedijs uti debeant 53.48 & ſeq.
Peſtilentium morborũ ingenium 14.34
Petrella 24.9
Petroſelinum 55.15 355.27
Petroſelinum hodie deſyderamus 66.4 ab autoribus quomodo appellatum epiſt.4.lib.12
Pharmaca quanta diligentia componenda 66.52
Pharmacopolæ arbitrio medicaminum compoſitiones non permittendæ 64.18
Phaſelus 6.38
Phaſeli hęrba 5.11
Phaſeolus 6.20.210.46
Phaſioli nomen unde 171.30
Phaſiolum aliud à phaſelo 152.23
Philoſophus temperaturas aliter conſyderat quã medicus 268.31.271.23 & ſeq.
Philoſophorum uitæ ad Galenum authorem non referendæ 314.25
Phlebotomiã incubo prodeſſe 27.10
Phlebotomiam qui colores prohibeant 27.16
Phlebotomia pręſeruatur peſtis 50.20
Phlebotomiæ ratio 62.15 266.33. an oculis officiat 62.19
Phlebotomiæ uſus in uictus ratione 68.9
Phlebotomia morbo comitiali confert 275.19
Pleuritidi. epiſt.1. lib.14 & lib.12. epiſt.5. et 784.2 354.6. capiti purgando. 306.22. dolori membrorum 298.2 4 utero tumẽti 225.46. Melancholiæ. 204.8. uarijs ſymptomatibus 292.5
Phlegmõe eryſipelatodes 92.10.102.26. & 127.48
Phœnicobalani facultas 411.38
Phrenitis 106.49
Phrygepanorum familia 58.32
Phthiſis 86.39.116.31 139.10
Phthiſici 187.6
Phu 140.36 eius folia 123.52
Phycus 170.42
Phygethlon 92.14.98. 36.134.50
Phyllitis hęrba 163.20. 360.18
Pia mater 418.46
Picra Galeni 224.4
Piceæ folia 132.39
Picris 153.18
Pilaris morb. 96.7
Pilo hauſto mammas dolere 90.6
Pilorũ dedecora 88.8
Pilulæ contra uertiginem 218.51
Pilularum Rufi compoſitio 51.3
Pinguedo ſanguis coctus 301.14
Pirorum qualitas 138.12
Piſareli 6.10
Piſces gutture & collo carent 20.50
Piſtaciorum uirtus 138.40
Piſum 5.19
Pituiti omnes albę 202.23
Pituita gypſea 203.26
Pituita tam aſſari nequit ut nigra fiat 202.46
Pituitę incõmoda 284.49
Pituita in cerebro congelari non poteſt 203.19
Pituita ex capite per nares euacuanda 364.32 congelata in atrã bilem non uertitur 203.22
Pituitæ curſus 87.16 eruptiones 96.33
Pituitę purgandę ratio 45 32.292.33.306.15.372.46
Pituitoſam materiã incruribus diſcutiẽtia 329.20
Plaga 98.49
Planta noctis 97.4.10
Plantaginis folia 152.41
Plantaginem oleraceam eſſe 152.48
Platani uirtus 134.16
Platyophthalmõ 180.44
Pleuriticus quis 282.46
Pleuritidem quæ phlebotomia deceat epiſt.5 lib.12
Plinij patria 209.9
Polenta 72.27 & 151.26
Polygonaton 44.38 214.12
Polypus narium 88.22
Polypodiũ corpora nõ extenuat, nec nauſeam inducit 419.22
Polypodij potio ſanguinẽ per urinam elicit 246. 33.
Polypodij doſis 2.36
Polytrichon 415.26
Pompholyx 63.15.68.48 584.3.253.8.455.13
Ponderum aliquot notæ. epiſt.4.lib.18
Ponticitas ſapor 5.15
Populus utrum calida 8.41
Populus alba 134.23
Populi nigrę folia 134.31
Populeum unguentum 8.30
Porcina caro humanæ maxime ſimilis 269.20
Porrigo morbus 84.30
Poſca 294.9
Poteſtas animalis duplex 40.4
Potus contra melancholiam condiendi ratio. 223.5
Præcordia 177.51

hypochon-

hypochondria 221.51
Præſeruatio in quibus con ſiſtat 50.14
Præſeruatio æquè ac cura tio diæta & medicamen tis conſtant 58.49
Praſion 175.26
Praſon 175.49
Principia morborum unde ſumenda 251.3
Priuatiuæ uoces non totã formam tollunt 194.42
Prognoſtica morborum 40.34
Pruritus uel prurigo palpebrarum 87.39
Proprietates quid à natura differant 14.14
Pſyllium 415.2
Ptarmice frutex 211.26
Pteris 23.1
Ptiſana 151.27.354.31
Ptiſanæ uſus epiſt. 2.lib.5 uirtus 151.17 à recentioribus non ritè parari 48.29
Pudẽdagra 103.18.360.30
Pudendorum utriuſque ſexus communes affectus. 91.25
Pulegium 154.47
Pulmonaria 116 19
Pulmonem morbi 116.17
Pulmones roborantia 39 2.17
Pulſuum differentiæ epiſt. 1.lib.11
Pupilla 86.35]
Purgationis catholica 27.40
Purgandi corporis ratio 50.17 in Melanchol ra 332.36 & ſeq. per omnes anni partes 68.16
Purgationes potius crebræ ſint quàm magnæ 74.35 ſub Cane cur moleſtæ 313.33
Purgatio molienda pleuriticis ab initio 283.46
Purgatio pudendorum 127.50
Purgatorijs utrum pharmacis utẽdum ſit in materia minimè turgente. epiſt. 1.lib.13
Purgatoria medicamina 2.7.259.21
Puſtulæ 95.42 136.26
Puſtularum nomen generale 16.35
Puſtula oculorũ morbus 85.28
Puſtulæ helcodes 92.23 liuentes 97.1. albæ uel lacteæ 97.29 glandoſæ 97.41 oris 63.50
Putrilagines 142 21

Q

Qualea coturnix 43.39
Qualitas humorũ 263.18
Qualitates primæ actiuæ & paſsiuæ 200.36
Quintilis quare calidior ſole in Cancro uerſante quàm in Geminis 79.38

R

Racoſis 90.32
Radicula 59.12
Radiu 100.19
Radix pontica 60.48
Ramic 454.52
Ramix omenti 90.36
Ramix uaricoſus 90.42
Ramix inguinis 90.49
Ramnus 207.15
Rancula 103.10
Ranula linguæ uitium 88.35
Raphanus 208.32
Raphanui duæ ſpecies 59. (10
Raphanalis 99.38
Rapi ſemen quomodo terendum 66.49
Ratio utrum plus an autoritas ualeat 282.34
Racio cinatiuæ oblæſiões 108.40
Raucedo 115.46
Raued 457.32
Rauedſeni 60.48
Recipiẽs, genusuaſis 342. 23
Reduuia 119.8
Regibbi 90.11
Regius morb. 71.13.& 98 45 præſentem medicum requirit 64.10
Reſina laricea 221.18
Res preternaturales 40.
Reſolutio 87.3 (29
Reuulſio à uacuatione nihil differt 250.7 quomodo faciẽda 281.37 cũ euacuatione fit 250.28
Reuulſionum menſuræ 279.41
Rha 60.48
Rhafluuius 56.6
Rhagada linguæ humor 88.36
Rhecoma radix 55.39.60 49.410.34
Rheon 60.50,64.50.383.1
Rheon radix epiſt. 5. lib.5
Rheon barbarum 55.39. 156.25
Rhei barbari cõſyderatio epiſt. 7.lib.17.354.47 410.24. multa nomina 65.48 uirtus et uſus in febre 216.18 & ſeq. uires innocuæ 61.40. doſis. 2.33
Rheo barbaro epoto quibuſdam uenas reſerari 246.30
Rheumatica ulcera 14. 201.13.183.44
Rhian 60.49
Rhodi tẽperatura 82.47
Rhos 7.27
Rhus 61.23
Rhus coriaria 136.41
Rhu, id eſt, ſumach 7.28
Rigor colli morb. 89.52
Rigor & rigere 121.10
Rima 102.19
Rimæ, ſciſſa uel fiſſa ulcera 102.1
Rob 453.24
Robur in acutis non augẽdum 37.52
Rodioni 6.10
Roriſmarini ſeminis uſus 204.51
Ros Syriacus 7.34
Roſæ exungulatæ 39.11
Roſe partes ſex uirtute differentes 39.4.412.22
Roſarum uirtus 135.28.4 12.14
Rouilia 6.10
Rubia 373.27
Rubrica 32.12.32.28
Rubus 124.44.207.17
Ructus unde 284.50
Ruellius defenditur contra Marcellum 178.22
Rugæ 98.40
Rumex 163.12
Ruptura 90.34
Ruptura coronæ 90.33
Ruſcus 292.41
Ruſci radix 173.2
Ruta capraria 323.34

S

Sabine uires 133.43
Saccaculi 139.24
Sacchar 322.25
Saccharum quid 353.46
Sacchari cõſyderatio 214. 49
Sacchari uirtus 216.2
Saccharum mellis ſpecies 18.43.215.23
Sacchari noſtri & antiqui differentia 215.6
Saccharum quid à manna differat 19.23.33
Saccharum & Zuccharũ utrũ differãt. epiſt. 2.lib.2
Saccharum roſaceum quomodo conficiatur 59.46
Saccharum uulgatum antiquis ignotum 322.12
Sadar 208.6
Sagapenum 427.33
Sahara 108.17
Sal amoniacus 426.17
Sairé uel ſere 97.2.9
Sal gemma 426.2
Sal indus 19.30.216.11
Saltus 111.36
Sampſuchus 118.15
Sanchia 99.47
Sanctulina 23.3
Sandais 110.26
Sandali 455.49
Sandonicum 23.2
Sanguis uigoris naturalis fons 42.46
Sanguinem non niſi abundante cibo, ſupra modũ creſcere 45.16
Sanguis retentus obſtructiones facit 349 30
Sãguis calidiſsimus & nõ calidiſsimus quomodo dicatur 349.30
Sanguinem craſſum & atrum, atræ bili participare 27.37
Sanguinis purgandi ratio 117.39
Sanguinis thrõbi 133.25
Sanguinis ſputo laboranti cõſiliũ. epiſt. 4.lib.17 & 348.27
Sanguinis mictu laborantium diæta. epiſt. 4.lib.7
Sanguinis miſsio, Latinis uenæ ſectio 250.13
Sanguis mortuus 102.38
Sanies in ſiphac 86.1
Santonis regio gallię 33.18
Santonicon 33.4
Saphatum morbus 13.5. 84.46
Saphena uena 53.15
Saporum nomina ad odores transferuntur 125.33
Sapor rex Perſarũ 68.33
Sapor acerbus 352.1
Saporis ſyrupus 68.32. 337.30
Saraceni à Saraca urbe nomen adepti 131.44
Sarcocolla 127.11
Sarcoma 88.27
Sardonion 33.19
Sardonius riſus 33.20
Satiua natiuis non deteriora eſſe 127.40
Sauic 72.30
Sauina 239.51
Sazenea cõpoſitio 227.33
Scabies 122.12.32
Scabies palpebrarũ 87.38
Scabies arida unde 284.51
Scabioſa herba 53.51
Scabri ungues 92.39
Scammonia 416.35
Scammonij doſis 2.33. 417.11
Scarificandi præceptum 68.13
Scariola 51.19.35
Scea 23.2
Scillę ſucci extrahendi modus 276.28
Scillæ uirtus 419.35
Sciſlura 87.46

Sciſſura 87.46
Sclareæ flores 342.44
Sclauæ 55.36
Scolopendria 163.1.360
17
Scolymus 248.47
Scolymi radix 236.26
Scopuli 96.25
Scordion 54.22.66.16
Scorodinos 110.19
Scotoma 110.22
Scroffulæ 93.31
Scroffularia 170.26
Sebardi 33.22
Sebel 86.22
Sebeſtis 356.33
Secacul 44.37.214.12
235.16.440.17
Secaniabin 451.24
Sedum 361.1
Selaa 93.14
Selinum 181.33.248.36
Seminis defectus ex naturalibus membris pendet
233.17
Semperuiuum 360.52
Sena herba 25.44.435.23
Senſus primus in cerebro
378.26
Senſus principales 275.7
Separatio iũcturæ 100.8
Sephiri 92.8
Septimana quot horarum
fit 317.1
Serapinum 427.32
Serapion colitur magis quàm intelligitur 1.37 quanto tempore Galenũ ſequutus 322.40 erroribus ſcatet 247.46
Seris 153.17
Sereos ſpecies 51.29
Seres quales puſtulæ
58.26
Serenum 192.36.& ſeq.
Serenitas exacta ſicca
194.3
Serenitatis incrementum unde 199.22
Serum bubulum 412.7
caprinum 336.28
Serum frigidum 335.7
Seri facultas 412.52
Seriphio pecora pingueſcere 157.42
Seriphiũ 42.35.22.52.3.5
Seſami natura 151.34
Seſeli, ſiler montanus
380.34
Setanion 217.27
Sibar 107.22
Siccandũ plus nimio non eſſe 343.3
Siccitas membrorum quibus remouenda 340.40
Siccitatis indicia 290.26
Siciliæ temperies 82.49
Sideritis 186.18
Sigillũ ſanctę Marię 135.
Sil 424.52 (16
Silac 87.25.132.49
Siligo 256.3
Siliqua Aegyptia falſo caſia fiſtula dicta 10.52
259.37
Siliqua 6.21
Silurus piſcis 208.41
Similis quid ab æquali differat 135.3
Similitudo, relatio eſt inter diuerſa 13.16
Simpliciũ ignorantia magnos medicis errores prębet 64.16
Sinopice 32.30
Sinopis 329.32.39
Siriaſis 107.20
Sirmium ciuitas 212.13
Sirſe 106.50
Siſar & ſiſarum 209.37
Siſon 212.44
Siſymbrium 255.2
Situs 146.43
Smarides piſces 273.33
Smigma feruidum 135.10
Smilax 210.46
Smyrnium 212.13.249.5
Soda 106.29
Solani radix 277.41
Solanum hortenſe 249.7
Sol morborum curationes agit 315.25 qua ratione calefacere dicatur 79.23 bis in anno radios ad perpendiculũ in æquinoctiale habitantes mittit 79.2. calorem non actu, ſed poteſtate habet 79.3
Solis poteſtas 315.40
Solis acceſſus generat, receſſus corrumpit 79.35
Solutiones continuitatis
98.47
Somnus à cibo pernicioſus 116.46
Somnus nimium profundus, ſenſus priuatio eſt
196.42
Somni profunditas quomodo remoueatur
297.41
Somni ſpacium 67.27
Sopor 108.16
Spaſmus 111.32
Spicæ nardi radices utiliores 122.24
Spina 103.1
Spina ceruina 207.21
Spinæ uentoſitas 99.13
Spinacia 59.14
Spinacium hærba 209.45
Spiritus unde exeant
186.9
Spiritus naturalis utrum fit 390.23
Spiritus uiſualis tenuis & imbecillis duæ cauſæ.
325.46
Spiritus uiſuales in oculis multiplicantia 320.26
Spodium quid 211.43
455.12
Sputũ ſanguinis 347.13
Squinantum 50.40.
440.3
Staphilus uini diluendi uſum primus docuit
375.4
Sternutatio 114.18
Stibi 180.45
Stidre 110.25
Stigma 89.33.98.25
Stœbe hærba 53.51
Stœchas 413.10
Stomachici 137.5.149.22
156.31
Stomachus quid 20.22
Stomachum roborantia
226.42
Stomachum lenientia uomitus ſedant 134.12
Stomachi imbecillis conſuetudo 338.17
Straboſitas 87.2
Stranguria 244.30
Strobili 59.17
Strychnon 249.7
Strumæ 93.34
Struthion 211.28.409.
25
Studioſi plerunque melancholici 222.25
Sturio piſcis 208.44
Styptica 145.40
Styrax 144.25.444.12
Styrax calamites 131.33.
471.22
Subet 107.47
Subetus 108.16
Sucutum quid 71.47
Succudus 253.46
Succus 161.7
Succi aquei ex herbis extrahendi modus excellẽs
313.51
Succi gelati 389.38
Sudamina 97.11
ſudorem cientia 391.40
Sudores an naturales
303.17
Suffuſio oculorũ affectio
86.41
Sugillata 89.22
Sumac 7.30.61.23
Superadnatæ membranæ affectus 112.8
Superlatiui interpretandi ratio 142.14
Suppreſsiones 110.31
Suppuratio 126.1
Surditas 113.38
Suſati 88.2
Suttura ſagittalis 56.39
Sycomorus 138.42
Syderatio 92.38
Syderum curſus quatenus medico conſyderandus
313.29
Sydia 24.21
Symphiton quid 71.47
Symptoma comatodes
108.24
Syncope 122.51.349.15
Syrupus acetoſus 50.29
Syrupus electus 227.20
Syrupi utrum uim coquẽdi habent 258.50
Syrupi etymon 258.38

T

TAbaiſir 253.40
Talpa 102.18
Talpæ morbus 85.8
Tamarix 134.35
Tamarindi 259.38.411.25
Tarſecum 95.26
Tarſati 86.9
Tartarum 409.13
Taurus animal calidum
270.14
Taxa epiſt. 5. lib. 7
Tectonice 32.31
Tedæ folia 192.41
Tegnamen 206.52
Temperatura quæ temperatiſsima 320.49
Temperatura mala
40.17
Temperaturæ malæ incommoda 45.21 & cauſæ 45.27
Terebinthini olei uis 128.
37.133.1
Termenthi. 66.13.409.19
Terra ſigillata 548.11
455.33
Terra armeniaca 54.9
Terra inteſtina 28.28.24.
3.30.11
Teſtudo 102.13
Teſtudines, morbus
85.7
Teſtium morbi 90.30
Teucrion 360.18
Theodori Gazæ laus
192.49
Theriaces compoſitio 66.
29.130.10. epiſt. 3.
lib. 6
Theriaca diateſſaron
142.17
Thlaſpi herba 54.17
66.27.211.17
Thlaſpij ſemen quomodo terendum 66.49
Thus. 8.4
Thus ſtagonias 144.32
Thus inſectile 132.18
Thuris manna 132.33
Thymelæa 242.32
Thymum uel Thymium
95.23.101.45
Tiliæ foliorum uis 135.11
Timor frigiditatis ſignũ
270.12
Tinea morbus 84.46
Tipula 109.26

Titillatio 90.23
Tonſillæ 89.10
Tormentilla ſeptifolia. 50.51.66.22.69.32
Torpor 107.31.111.24
Tormina 127.12.142.28
Torſio piſcis 209.25
Tragoponos 24.9.210.14
Tragoriganõ 212.5
Tracon, uel tarcon 212.8
Tranquillum 192.36
Tranquillitas 194.51
Tremor 111.39
Trepexum herba 209.48
Triorchis 422.10
Trochiſci 454.28
Troglodytes auiculæ uis in calculo perfringendo 387.10
Tuberculum 92.18
Tumor 134.43. & 143. 50.145.42
Tumor laxus 92.6
Turbit 2.45.417.19
Turma 208.34
Tuſium 95.25
Tuſsim ſedans ſyrup 348.27
Typha 355.50
Tyria morbus 84.42

V

Vacillatio, oculorũ morbus 85.13
Vacuatio duplex 40.38
Valeriana herba 123.52
Vari 89.96.45.129.25
Variolæ 95.50.96.25
Vehuen 266.22
Venarum humeraliũ axillariumq; origo 252.29
Venæ capillares quæ 58.21
Vena baſilica cephalica, nigra 266.34. ciuilis. 95.41 iecoraria 284.23 medeni uel ſaniofa. 95.34
Venena 133.8
Venarum pulſatio medico magis obſeruãda, quã ſtellarum configuratio 18.9
Venarum ſectio an uiſum hebetet 62.19
Veneni mali odores quo modo auferantur 185.1
Ventriculum roborantia 392.11
Ventriculi intẽperies quibus modis diſcutiatur 340.5
Ventriculi os quomodo fouendum 286.52
Ventriculi temperatura quomodo conſeruetur 222.15
Ventriculi curatio & preſeruatio 341.5 epiſt. 4 lib. 14
Ventris lubricitati curatiuæ intentiones 233.30
Veneris intempeſtiuę incommoda 232.50.&ſeq.
Venus oculis nocet 69.26
Venus imaginaria 90.29
Venerem iuuantia 133.1. 235.15
Veneri ciendæ idonea 248.48
Veneris modicus uſus à Galeno commendatur 286.1
Veris qualitas & temperatura 193.31.
Vernicata 89.35
Verrucæ 95.10
Vertigo 110.22.338.48.
Vertiginis cura. epiſt. 2 lib. 10
Veſicæ. oculorum uitium 85.28
Veſicæ minus 244.49
Veſica palpebræ 87.46
Veſtigia percuſsionis 98.40. ſanguinis 98.42 nigra 98.43
Veternus 107.30
Vibices 98.41
Victus ratio in quo conſiſtat 67.17
Victus ratio medicamentis præſtat 58.50 quas cõmoditates Melancholię afferat 205.40
Victus ratio ſtudioſorũ 25.4. uulneratis commoda 5.33. bilis ruſæ 59.2
Victus parcior 331.44. plenior 38.33
Victus tenuis quis 35.6.38 25.
Victus exactè tenuis incõmoda 38.9
Victus craſsior robur auget 37.51
Vina, & cibi et medicinę officio funguntur 288.7
Vini color 125.29
Vini diluendi uſus à quo inuentus 375.4
Vini temperatura. epiſt. 3 lib. 14
Vini aquoſi facultas 369 29. noui uis 377.9
Vinum ceſtrites 52.5 Maluaticum, id eſt Cretenſe 285.28 moſchatula. 124.43.141.10 pauciferum 52.3 ſtryphna 287.41 Trebiana dulcia 270.52
Viola alba 28.40
Violarum uirtus 412.36
Viridis color oculis confert 69.19
Virorum purgationes 142.23
Viſionis diminutæ cauſæ epiſt. 6. lib. 6 curatio. epiſt. 2. lib. 16
Viſualium neruorum obſtructio, epiſt. 4. lib. 15
Viſus hebetis ſymptoma 305.46
Viſus defectui antidota, epiſt. 2. lib. 15
Vitex 135.50
Vitia ſylueſtris 211.12
Vitis cum braſsica inimicitiæ 210.6
Vitiligo 94.43
Vitriolum 24.15.453.13
Vlcera 98.50.145.30
Vlcera maligna 101.16 fœtida 101.38
Vlcus eſcharodes 102.42 palati. 347.31
Vlcerũ catalogus 100.51 differentiæ 101.1. denominationes Ibid. 9
Vlmus arbor 235.20
Vlmi cortex quibus conferat 134.27
Vmbilici augmentum 90.50
Vmbilicus prominẽs uel prociduus 90.51
Vndimia 92.7
Vnedo 218.30
Vngarica hærba 69.11
Vnguen 143.8
Vnguentarij 424.8
Vnguenta 458.39
Vnguis pars roſæ 35.8
Vnguis odoratus 132.1 274.52 oculi affectio 86.3 eius genera. Ibid. 18
Vnguium uitium 91.34
Vocẽ emẽdantia 403.27
Vocis iter 20.40
Vocis læſio trip 115.47
Volatica morbus 360.25
Volubilis ſpecies quatuor 416.18
Vomitus uentriculo utilis 341.14
Vomitoria quædã leuia 344.15
Vreteres uenæ 393.25
Vretita & diuretica 369. 26.
Vrinæ œnopes 125.29
Vrinæ ardor 265.9.
Vrinam cientia 239.42 369.30 euacuãtia 391.39
Vſta 101 46
Vſtio linguæ 88.35
Vteri pruritus ſymptoma epiſt. 5. lib. 10. Curatio eiuſdem 225.32
Vteri tumentis ſymptomata. epiſt. 5. lib. 10 eiuſdem curatiuæ intentiones 226.27
Vtriculi 370.51
Vtiſynanche 415.30
Vua 89.8
Vuatio 85.50
Vuæ Corinthiæ 205.32
Vuarum ſiccarum uſus 351.5
Vuea oculorũ mẽbrana, & eius affectiones 146. 11.86.34
Vulnus 112.12
Vulnera letalia quæ 57.9
Vulneratornm diæta 5.33
Vuluarum procidentiæ 91.5

X

Xanthion 384.23
Xylobalſamum 66.38
Xiphij radix 235.28

Z

Zarur 218.13
Zea 248.15
Zedoaria 439.33
Zerma 102.35
Zirbi 90.36
Zizipha 449.13
Ziziuæ 51.35
Zomeryſis 23.40.33.43
Zona torrida habitatoribus referta 80.31
Zuccharum quid, & quo modo conficiatur 18.31. 216.2.322.42.353.46
Zuccharum & Saccharũ an differãt. epiſt. 2. lib. 2
Zulapon 448.48

INDICIS LATINI FINIS.

ἔλεγχος græcarum dictionum.

Ἀγκυλοβλέφαρον 87.34
ἀγκυλώσεις καὶ ἀγκύλαι 100.22
ἄγμα 98.50.99.13
ἀγρυπνονκῶμα 107.45
αἴγειρος 9.2.10.10
αἰγίλωψ 72.52.87.6
ἀθήρωμα 93.17
ἄθραυστος 142.39
ἀΐζωον 170.3
αἱμωδία 115.13
ἀκαθαρσίαι 142.21
ἄκοπα 147.13
ἀκροχορδῶνες 95.15
ἄλφος 94.47.156.10
ἀλωπεκία 84.35
ἀμαύρωσις ὀμμάτων 73.7.113.10.190.31
ἀμβλυωπία 73.6.113.18.99.8
ἀνάβρωσις 143.14
ἀναστομωτική 128.35
ἀνεύρυσμα 92.49
ἀνδρυσμός 124.48
ἄνθεδον 217.25
ἄνθος ῥόδου 39.27
ἄνθραξ 92.42
ἀνθράκωσις 87.1
ἀντιάδες 89.7
ἀντίσπασις 250.16
ἀνώδυνα 135.18.138.37.152.27
ἀπαγχόμενοι 115.39
ἄπνοια 153.15
ἀπόθραυσις 99.48
ἀποκοπή 99.48
ἀποκρουστικόν 138.15.145.34
ἀποσκεπαρνισμός 99.22
ἀπόσεισμα λιβανωτοῦ 8.8
ἀποσύρματα 102.3
ἀργέματα 155.46
ἀρτηριακός 115.44
ἄσθμα 116.14
ἄστομον 132.16
ἄτρητοι 91.4
ἄτροφον 137.42.154.44
ἄφθαι 58.38.88.51.290.24
ἀφέστημα 137.11
ἀφωνία 115.47
ἄφωνοι 114.32
β
Βαρυκοία 88.33
Βάτραχος 88.33
Βόθρυνον 85.31.125.33
Βουβωνοκήλη 90.50
Βράγχος 115.44
Βρογχοκήλη 90.50
Βρύον 170.1.238.29
Βρῶμα καὶ Βρῶσις 115.3
γ
γάγγλια 93.23
γάγγραινα 92.33
γῆς ἔντερα 22.5.30.11
γλαύκωμα 86.43
γονόρροια 90.27
γραῦς 300.50
γυναικεῖα 121.34.129.15.139.36.146.47.190.27
δ
δάδιον 132.44
διαίγειρος 10.17
διαπήδησις 99.5
διαφορητική 145.33.215.36
διάχυλον 461.30
δῖνος 110.18
δοθιῆνες 338.49.103.1
δρακόντιον 95.35
δυσηκοία 113.38
δύσπνοια 116.15
δυσεχίασις 88.10
δυσώδη 101.37
ε
ἐγγίσωμα 99.26
ἐγκανθίς 87.12
ἐγχύμωσις καὶ ἐγχύμωμα 99.4
ἐκθύματα 96.22
ἐκκοπή 99.21
ἐκπίεσμα 99.24.173.44
ἐκπιεσμός 86.51.184.18
ἐκπτώσιαι καὶ ἐκπτώματα 100.2
ἐκτρόπιον 87.37
ἐκφράττειν 158.10
ἕλιξ 171.32
ἕλκος 99.49
ἑλκυψωρώδη 129.4
ἐμπλαστική 149.32
ἐμπυήματα 133.17
ἐμπυικοί 116.27
ἔμπυοι 154.33
ἐμφύσημα 87.30.92.2.164
ἐντάσεις 189.34
ἔντερα γῆς 22.5.30.11
ἐντεροκήλη 90.34
ἔνσημον 32.16
ἐξανθήματα 12.39.58.26.84.47.95.51.96.13.129.22.135.2
ἐξαρθρήματα 100.1
ἐξαρθρώσεις 100.1
ἐξόμφαλος 90.51
ἐπαναστάσεις ὑμένων 86.31
ἐπινυκτίδες 96.48.97.17
ἐπιπλοεντεροκήλη 90.48
ἐπιπλοκήλη 90.36
ἐπιτηδεύματα 394.33
ἐπουλίς 88.42
ἕρπης ἐσθιόμενος 101.26.93.2
ἐρυσίπελας 92.5.142.44
ἐσχάραι 152.18.153.36
εὐανάδοτος 150.18
εὔδινος 4.32
εὐδῖος 4.31
εὔδιος 4.25
εὔδιον 193.12.17.194.35
εὐκοιλία 137.50
ἐφήλιδες 89.32.97.32
η
ἧλος 95.19
θ
θηριοδηκτά 100.49.147.22.148.41.164.1
θηρίωμα 101.25
θλάσις καὶ θλάσμα 99.2.100.29
θύμοι 91.13.150.40
ι
ἱδρῶα 97.10.136.11
ἱερὰ νόσος 110.42
ἰκτερός 98.44
ἰχώρ 154.22.189.47.239.14
ἴονθοι 89.25.96.45.129.26
ἰχωρροοῦντα 88.16
κ
κακοήθη 12.49.101.16
κάκτος 188.9
καμάρωσις 99.28
κάνθοι κνησμώδεις 87.39
κάπνιον 254.33
καρδία 122.39.123.5.140.18
καρκινώματα 86.5.93.37
καρπὸς 134.39.309.4
καρυηδόν 99.46
κάταγμα 98.50.99.13
κατάληψις 108.37
κατάρρος 115.40.144.21
καυληδόν 99.38
καύσων 137.7
καχεξία 41.37.54.42
κέρκωσις 91.21
κεφαλικά 147.8
κήειον 84.49
κίσσα 237.24
κίων 89.6
κοιλώματα 132.34.85.32
κολοβόσταχυς 140.35
κολοβώματα 88.17
κόλπος 101.39
κονδυλώματα 91.15
κονία 151.44
κόπος 165.28
κόρυζα 114.13
κειθή 87.48
κυνάγχη 115.19
κυνόδηκτα 100.49.148.51
κυρσοκήλη 90.42
κυρτοί 90.10
κυφοί 90.10
κώματα 104.52
κώφωσις 113.37
λ
λαγοφθάλμοι 87.36
λάρυγξ 115.18
λειχῆνες 94.15
λέπρα καὶ ψώρα τί διαφέρουσι 94.10
λεπροὶ ὀνύχων 91.39
λευκόιον 28.40.156.3
λεύκωμα 86.27.150.29
λίβανον καὶ λιβανωτόν 8.3
λόρδοι 90.10
λυσσοδηκτά 100.50

μ

μαδάρωσις 88.9
μεζέρεον 242.37. 429.36
μελανίαι 98.39
μέλια 119.10.164.14
μελικηρίς 93.16
μῆλον 85.51
μίλον 119.10
μίλος 119.15
μιλτοπάρῃαι 32.12
μίλφωσις 88.9
μυδείασις 86.37
μύδωσις 88.9
μυξαίθεια 199.45
μυρμηκίαι 93.7.95.18
μύσις 91.5

ν

νάρκη καὶ νάρκωσις 111.22
νεφελιός 122.14.139.49
νύμφη 91.18

ξ

ξηροφθαλμία 87.27. 138.24

ο

ὀδονταλγία 114.48
ὀδόντες σειόμενοι 114.52. βεβρωμένοι 115.1. τετρημένοι 2. τεθραυσμένοι 3. πελιδνούμενοι 3. μεμελασμένοι 5. ῥευματιζόμενοι 8
ὀδοντοφυοῦντες 115.9
ὀδοντοβρυγμός 115.13
ὄζαινα 58.38.88.23
οἰκουμένη 81.50
οἰσοφάγος 20.28
ὀλιγοκρατία 244.42
ὄλυνθοι 138.43.187.32
ὀνειρωγμός 90.28
ὄνυξ 86.2.144.27
ὀνυχίτης 180.7
ὀπισθότονος 89.51.111.33.160.41
ὀπός 184.38.258.39
ὀρθόπνοια 116.15
ὀσχέου ῥάκωσις 90.32
οὖλαι μέλαιναι 98.39
οὖλα μυδῶντα 178.40
ὀφθαλμιῶντες 170.7

π

παρανοία 113.40
παράλυσις 87.4.111.6
παρακυνάγχη 115.19
παρασυνάγχη 115.18
παρατείμματα 102.2
παρίσθμια 89.4
παρόρασις 113.15
παροχέτευσις 325.16
παρουλίς 68.41
παρωνυχία 91.34
παρωτίδες 88.18
πελιώματα 250.17
περίαπτα 277.36
περικάλυμμα 145.8
περικάρπιον 257.50
περιπνευμονία 116.18
περιφίμωσις 90.25
περίψυξις 139.35
πέψις 257.31.258.11
πίτυρα καὶ πιτυρίασις 84.30
πλαδαρά 101.37. 136.26
πνιγαλίων 24.32. 110.30
πνιγμὸς ὑπὸ ἐφιαλτῶν 24.33
πόρος οὐρητικός 149.5
ποσθία 87.48
πρόκλυσμα 138.1
προποτισμοί 155.15
πρόπτωσις 85.46.91.6 184.18
πτερόν 131.27
πτερύγιον 86.12.91.37. 112.51
πτίλωσις 87.23.132. 47.
πτῶμα 100.43.183.30
πυλωρόν 284.45
πυρά 132.50
πυρὴν 145.13.217.42
πυρίκαυσα 100.46

ρ

ῥαγάδα 101.52
ῥακώδες 101.41
ῥαφανηδόν 99.38
ῥῆγμα 99.1.100.40. 190.27
ῥίγος 121.27.139.35
ῥοῦς 126.44
ῥυάς 87.12
ῥυπαρόν 101.12
ῥυτίδες 98.40

σ

σαρκοκήλη 90.41
σαρκολαβίς 160.35
σατυρίασις 90.13
σηπεδόνες 101.21.138. 34.178.42.190.18
σηπτά 124.28
σκίρρος 91.10.92.7
σκίρρωμα 91.11
σκληροφθαλμία 87.25
σκίποντες 113.18
σκολιώμενοι 90.11
σκοτόδινος 330.50
σκύβαλα 193.47
σμήγματα 183.6
σπαργῶντες 90.3
σπάσμα 98.51. 100.37
σπασμὸς κυνικός 89. 13
σπίλοι 98.31
σταφυλή 89.6
σταφύλωμα 85.50
στεάτωμα 93.15
στραβισμός 87.2
στρέμματα 100.9. 168.46
στρόφοι 105.2.127.14. 189.52
στρυφνός 5.16.179.8
συγχύσεις 86.28
συκηδόν 99.38
σύκωσις 87.41
συμφυόντες 87.32
συνάγχη 115.18
σύριγξ 101.43

τ

τάραξις 85.13
τένοντες 148.44
τέρμινθοι 92.19.97.37
τέτανος 89.51.111.34. 157.24.209.33
τηλέφια 101.32
τονικός 111.44
τραῦλοι 114.27
τράχωμα 87.40
τρῆμα 115.2
τειχίασις καὶ τειχισμοί 99.7.99.19
τρόμος 121.28
τύλλοι 95.31
τύλωσις 87.42

υ

ὑβοί 90.10
ὑδατίς 87.45
ὑδεῖαι 149.6
ὑδροκέφαλον 85.5. 108.1
ὑδροκήλη 90.38
ὑδρόμελι 167.27. 451.15
ὑπερσαρκοῦντα 101.12
ὑπόνομα 101.42
ὑπόπυον 86.1.89.18
ὑπόσφαγμα 86.8
ὑπόχυμα 86.40
ὑποχύσεις αἱματώδεις 86.11
ὑπώπια 89.20
ὑστερικὰ πάθη 164.21

φ

φαγέδαιναι 101.22
φακοί 89.30
φαλάκρωσις 84.43
φάρυγξ 115.17.129.49
φθόη 116.13
φίμωσις 90.25.91.4
φλεγμονή 230.16.92. 4.124.5
φλύκταιναι 110.32. 93.11
φλυκτίς 85.27
φρίκη 139.35
φῦμα 92.18

χ

χαλάζειν 158.10
χαλάζιον 87.50
χαλαστική 143.13
χειρώνια 101.32
χήμωσις 85.18.112.50
χιλιοδύναμις 323.37
χίμετλα 91.43
χονδριῶντες 90.4
χυλός 151.30

ψ

ψέλλοι 114.29
ψυδράκια 85.1.97. 48.150.20
ψώρα 94.8.25
ψωροφθαλμία 87.38. 135.27

ω

ὠμήλυσις 151.25
ὠταλγία 113.47
ὦτα αἱματτόμενα 88.14. σκωληκιῶντα 17. ἰχωρρέοντα 157. 40. πυορρέοντα 88. 15

τέλος.

REVERENDO AC MAGNIFICO ALFHONSINO TROTTO, EQVITI HIEROSOLYMITANO, COELIVS CALCAGNINVS S. P. D.

SCISCITARIS à me uir Magnifice, quid de commentationibus Manardi noſtri ſentiam. Ego uerò cunctanter tibi reſpondendum exiſtimarem, ſi aut res eſſet obſcura, aut ego prius hominem amare, quàm admirari cœpiſſem. Sed quum iam publico doctorũ omnium conſenſu dijudicatum ſit, Manardum in omni diſciplinarum genere longè præcellere, omnesq́ præclaras artes fœliciter hauſiſſe, uideor mihi abdicata omni iudiciorum ſolennitate etiam ſtans de homine bene merito poſſe pronunciare, eum poſt homines natos longè eſſe clariſsimum, ſeu tu quæ ad naturam, ſeu quæ ad matheſin, ſeu quæ ad diuinitatem pertinent, exploraueris. Nam quid ego de ea parte, quę ad mores ſpectat, mentionẽ habeam? quam ita quotidianis actionibus exprimit, ut facilè intelligas hominem ſanctiſsimũ, iuxta & doctiſsimum, nõ ſolum lingua, ſed uita, atq́ hac in primis philoſophiam exercere, ut ex eo poſsint aptius noſtri ciues uiuendi exemplum, quàm documẽtum mutuari. Et ſanè qui eius commentationes nõ oſcitanter perlegerit, in ijs haud difficulter utraq́ & animi & ingenij ornamenta perſpiciet. Et profectò non aliunde factum eſt, ut homo minimè ambitioſus, animum ad ſcribendum, & ad eorũ quæ ſcripſit æditionem appulerit, niſi ut promiſcuè bonis ac bene ſtudioſis ſuo labore ſuaq́ diligentia plurimũ prodeſſet. Nam uir fœcundiſſimi ingenij, & qui quotidie ſe dignũ aliquid meditetur, eorũ maximè abhorret conſuetudinem, qui ſuos theuſauros ita recondunt ac diſsimulant, ut nemini impartiendos arbitrentur. Quippe alij ſe intelligunt ad ſummã inopiã peruenturos, quum primũ reconditas illas opes inuulgarint: alij perſpectũ habent multa eſſe in hominũ opinione tantiſper dum ſupprimuntur, quæ ubi publicum accæperint, tum mirificè expectationẽ fruſtrari. Contra uerò Manardus noſter, uel quòd uirtuti ſuæ plurimũ confidat, uel quòd optima quæque in publicũ uſum depromenda cenſeat, nihil habet tam reconditũ, aut tam precioſum ex Muſarũ ſacrarijs erutum, quod nõ amicis, id eſt, ſtudioſis omnibus, obuia manu impartiatur: plagiarios quoſdam minimè ueritus, qui ſæpe capita libera, pro ſuis uernaculis uenditant. Eo enim eſt ingenio natus, ut nullius uitio uelit ſuam uirtutem labefactari. Emiſit annis proximis libros ſex Epiſtolarum medicinaliũ (ita enim titulum præſcripſit) qui ſunt in manu hominũ, amantur, leguntur, expetuntur. Indoctiſsimus eſt qui ſe non ijs multũ debere fateatur, præſertim quum plurima in maieſtate naturæ abdita, & à noſtris hominibus ignorata, atq́ ad uitam impenſè neceſſaria, ille aut primus oſtenderit, aut, quod proximũ eſt, in diſquiſitionẽ uocauerit, ut qui antehac uenena, aut certè ignota pharmaca, pro remedijs depromebãt, hi nunc admoniti cunctantius, & non ſine religione miſeris mortalibus medeantur. Sex alios mihi nuper oſtendit, quos in ordinem digeſsit, opus dij boni quàm uarium, quàm emunctũ, quàm bonæ frugis plenum. Nam quod ad eloquentiam attinet, tantum in hos libros contulit, quantũ exiſtimauit neceſſe. Illud poſſum certò affirmare, eum ijs in cõmentarijs nihil prius habuiſſe in conſilio, quàm ſuo ſeculo prodeſſe, & literis laborantibus opem ferre. Certè oratio ita perſpicua eſt, ut neminem torqueat: ita pura, ut neminẽ, niſi paulò delicatiorẽ, offendat. Nam quòd ex conſuetudine medicorũ, nõnulla in eorũ libris protrita interſeruerit, quę aliquis fortaſſe moroſus auerſetur: par eſt ut, quiſquis ille eſt, ſecum cogitet, non modò à quo, ſed ad quos etiã ſcribatur: & orationem non in dicentis, ſed in audientis multo maximè gratiã repertam eſſe. Ob id frequens fuit apud ueteres illud Ariſtoph. ἀμαθέστερον πῶς εἶπε καὶ σαφέστερον. Illud habeo compertũ, Manardum parabili oratione contentum, accerſitos cultus, & uerborũ anxios delectus alijs reliquiſſe. Vtcunq́ tamen cæteri ſentiant, mihi profectò frequenter ita adſurgit, ut nõ in Lyceo, ſed in foro, aut in baſilica uerſari uideatur. Nec ſanè quiſpiam putet Galenũ, Oribaſium, Aeginetã, à Manardo accuratius excuſſos, quàm Ciceronẽ, Demoſthenem, Plinium, cæterosq́ elegantioris notæ. Sed enim eruditionis eſt uerba inuenire: ſuis aũt locis accõmodare, & temporibus inſeruire, prudentiæ. Cæterũ quòd tibi receriſsimũ hoc opus dicauerit, non poſſum non eius optionem plenam ſapientię approbare. Tu enim unus es omniũ, uir clariſsime, qui literas ac literatos ſoleas liberaliter amplexari: qui recta ſtudia omnibus fortunæ bonis anteponas: qui cætera omnia in rebus humanis incerta, fluxa, procidua exiſtimes: ſolam aũt eſſe literarum prærogatiuam, cui uera laus & perpetuitas nominis debeatur. Bene uale. Ferrariæ, ad XII. Calend. Nouemb. M. D. XXIX.

IOAN. MANARDI

FERRARIENSIS MEDICI, EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER PRIMVS.

EPIST. I. *ad Florianum Montinum, uirum doctiſsimum, in qua excuſat ſe de horum librorum æditione.*

MVLTOS futuros eſſe arbitror, qui meam hanc Epiſtolarum medicinalium æditionem adeò non probẽt, ut etiam ualdè reprehendant: partim, quia in uniuerſum eos damnent, quicũque noui aliquid poſt tot, támque celebres authores moliri hoc tempore audent. Superfluum enim eſſe, ea ſcribere, quæ ſint ſcripta. Temerarium, putare ſe uidere, quæ oculatiſsimi illi non uiderint. partim quòd hanc operam, ut in quibuſdam artibus fortè tolerent, in medicina tamen nullo pacto admittent, ut quæ diuturnitati temporis, & antiquorum obſeruationibus, longiſsimeque experientiæ innitatur, & quaſi diuina beneficentia ſelectis quibuſdam hominibus ſit condonata. Nec deerunt alij, qui me inſolentiæ inſimulent, quòd nouus homo, & uix intra proprios lares (ut dici ſolet) cognitus, audeam contra eos inſurgere, qui authoritatem ſibi iam multis annorum ſeculis præſcripſerunt. Damnabunt plerique ſtylum: aliqui tanquam minus, aliqui tanquam nimis exquiſitum culpabunt. Nonnulli docendi modum per epiſtolas, ceu in medicina non uſitatum. Alij ut cætera ferant, hoc certè uitio dabunt, quòd nominis aucupandi gratia, res tam exigui mométi inuulgandas, uel ipſemet curauerim, uel permiſerim. Ego (ut multis ſimul reſpondeã) rem, ſi ullo unquam tempore, in primis noſtro ſeculo ſummè neceſſariam puto, hac in arte ſcribere, eáque ingenuitate & audacia, ut ueritate præ oculis habita, neq; authoritatis, neque antiquitatis, propter mille etiam annos, ulla ratio habeatur. Ex ignauia enim & nimia in ſeniores obſeruantia factum eſſe cognoſco, cur hactenus non ſolum nihil arti à noſtratibus ſit adiectum, ſed & priſcorum commentaria ſine delectu ueluti oracula ſuſcepta ſint: licet quãdoque ita fœda & barbara, ut intelligi non poſsint: ita mẽdoſa, ut quiduis aliud potius ſignificent. quàm quod authores uoluerint. Vnde factũ eſt, ut ea pro arbitrio quiſque ad proprium dogma trahat, unáque pro alia regula, uno pro alio remedio, & ſæpe pro ſalubri mortifero, magno cum humanæ uitæ diſcrimine utatur. Nec tantum a uulgaribus & ſequioris generis medicis hoc peccatum eſt, ſed & ab his, qui primæ notæ atque authoritatis apud primates & reges fuerunt. Quis enim extitit ſuperioribus abhinc annis plus minus quadraginta, qui tum uulgata illa Hippocratis opera, cum Galeni expoſitione, & libello, qui Ars medicinalis inſcribitur, uno uolumine comprehenſa, cui Articulæ nomen indiderunt, inſtar Moſaicarum tabularum non coluerit? In quibus tamen innumerabiles eſſe errores, ex nouis modo interpretationibus & apertè iam patet, & paulò poſt euidentiſsimè manifeſtabitur. Quis Auicẽnam ceu cœleſte numen non adorauit? in cuius tamen libro præter denſam caliginem, infinitum eſſe ambagum chaos, & commentaria quædam nuper (ut audio) de Auicennæ erroribus ædita, & alia non multo poſt ædenda, luce clarius (bonis tamen oculis) demonſtrabunt. Quis Serapionis aggregationes, in ſimpliciũ medicamentorum & figuris & uiribus dignoſcendis, Mathiámque uerè Syluaticum, in eorum & aliarum rerum medicinalium nominibus exponẽdis, non eſt ſummopere ueneratus? in quibus tot ferè eſſe errata, quot uerba, & Dioſcoridis nouæ caſtigationes, & noſtræ aliquot epiſtolæ palàm faciunt. Sed ut Galeni, Haliabatis, Razis uolumina prætercam, quorum non adeò frequens uſus, nõ ne Ioannes cognomento Meſue, tantę & extitit & adhuc extat apud multos exiſtimatio

nis,ut nonnulli magnę authoritatis medici ſuum appellare euangeliſtam non ſint ueriti: cuius librũ, præter multa Sibyllæ folijs obſcuriora, quædã apertè falſa continere, noſtræ in eum marginales annotationes oſtendunt.Quod ſiquis fortè non credit,librum eius aperiat, primáque ſtatim pagina me non falſum dicere, niſi penitus careat iudicio, maniſeſtiſsimè cognoſcet:ubi ſcribit,non ideo purgatorium medicamentum,humorẽ certum purgare,quia ſit ei ſimile.In quo dicto apertè Galeno contradicit libro tertio de ſimplicibus medicamentis dicenti, purgatoria medicamina eſſe attractis humoribus ſimilia, ſed fortiora aliquo modo, & propterea trahere,non trahi.Per quæ uerba argumentatio dilu ,, itur,quam ſubobſcurè Meſuas innuit:Si ſimilitudo,inquit,cauſa eſſet,quare medicamen ,, tum humorem traheret,ita humor traheret medicinam,ſicuti medicina humorem. Huic enim occurrens Galenus,rationem reddit,quare cum duo ſint ſimilia,hoc potius trahat, illud trahatur:id ſcilicet eorum trahere dicẽs,quod ſit potentius: illud uero trahi,quod ſit imbecillius.Quare ſi Meſuas á Galeno prudẽs & ſciens receſsit, debuit utique uel ſententiam eius refellere,uel nouam contrà argumẽtationem excogitare.Crediderim ego facilius Meſuen locũ eum non uidiſſe,quando & alijs in locis ſe Galeni libros uel non uidiſſe,uel conniuenter euoluiſſe palàm prodit:ut cap.de centaurio, ubi maius cũ minore confundit,& minus omni in re præfert:cum tamen multis in rebus,maius á Galeno celebretur,& minoris radix penitus dicatur inutilis,radix autem illius in multis commendetur. Porrò de manna & ſena quædam adſcribit Galeno, quæ ille ne ſomniauit quidem. Picram & Calaminthes antidotum non bene ex eiuſdem ſententia deſcribit. Medicamen de acetoſis uocatum,et quandam triphera͂,quaſi Galeni,recitat:quas eius non eſſe,faufel, ſandali,cãphora,ben,ambra & moſcus oſtendunt,illius tẽporibus incognita. Multa ſimilia poſſem afferre,per quæ non bonus Galenicus,ſed nõnulla potius notãda,per quæ nõ bonus medicus conuincitur,quale eſt illud. Aloẽn aperire uenas,& ſanguinẽ ciere:cũ,ut Plinium taceam, Dioſcorides, Galenus,ratio & experientia conteſtentur, quòd ſanguinem undequaque fluentem ſiſtat, etiam ſi per ſcreatum emittatur: quare ſi aliquando ſedis uenas aperire uidetur,ex accidenti hoc fit,quoniam excrementa acriora agentia ad ea loca mouet, quæ uenas recludunt, ſicuti ab alijs quoque fieri medicinis ſcribit Galenus aphoriſmo 47.lib.6.Mixtam item melli minus purgare ait:cuius contrarium ſcribit Galenus, & ratione ac experientia eſt comprobatum. Verum hæc non propria eius errata, ſed Auicennæ potius, quem eſt ſequutus. In rheo uero barbarico cauere operæprecium eſt, ne ipſum ſequentes, ad decem uſque drachmas ſemel demus,quod nonnulli peccantes ad extremum periculum ægrotantes deduxerunt.Sed Dioſcoridi & Auicennæ potius accedẽtes, non tranſcendamus duas drachmas,ſicuti nec de epithymo plus quinque, uel ad ſummũ ſex dabis,et hoc paucis:dante interim ipſo ſeptem drachmas pulueris,& de cocti drachmas uiginti. Tunc capnij,quam fumariam,uel terræ fumum dicunt,niſi ſupra duas,quas idem Meſuas iubet,uncias dederimus,nullã purgationem conſequemur. Scammonij etiam ultra duodecim grana dare, nõ eſt cur ob eius authoritatẽ uereamur, cum a Dioſcoride ad quatuor uſque obolos accedat,& noſtro tẽpore in Italia multi ſcrupulum integrum ſine noxa biberunt.Apud Sarmatas uero & Turcas, modus etiam Dioſcoridis tutò longè exceditur.In polypodio quoque eius ſententiæ ſtãdum non eſt:ſiquidem integra uncia per ſe parũ purgat,cum ille quatuor aureos nõ tranſeat.Eupatoriũ, quod ipſe pingit,tam eſt ſimile uero,quàm centaurij folia cannabinis,& ſubluteus color albo.Nullus quoque antiquorum,uim huic adſcribit purgandi:immo Dioſcorides potã ex uino dyſenteriæ dicit opitulari.Iã quid per turbit intellexerit,difficile eſt diuinare. Neque enim cum Serapione conuenit,tripolium intelligente:nec cum Dioſcoride,radicem pityuſæ ſic uocante,folio enim hæc pini,illud iſatidis cõſtat,non ferulæ. Sed neque id pingere uidetur,quod paſsim in officinis nunc pro turbit uenditur:ſiquidem,ut a fide dignis intellexi,ex planta illud accipitur,quę folio myrti conſtat. Alia permulta poſſem addere, ſed ſatis hæc ſunto ad eius authoritatem conuellendam: atque ut id demum conſtet,ad extirpandos receptos errores, neceſſarium eſſe libros non ſolum cudere, ſed etiam in lucem ædere,cum paria ſint,nihil ſcribere, uel quæ ſcripſeris domi premere, nulliuſqúe nomini

Rhei barbari doſis.
Epithymi.
Capnij.
Scammonij.
Polypodij.

quantum

quantum veritati deferendum,quãdo & Galenus Hippocratem:erga quam ſummopere afficiebatur,non nunquam perſtringit. Modus autem hic ſcribendi per epiſtolas,præter id,quod vitari vix poteſt,interpellantibus amicis,nõ eſt nouus. Archigenes,Galeno teſte,vndecim libros Epiſtolarum medicinalium ſcripſit:et Themiſon,Paulo teſte, decem.Conſilia etiam à recentioribus vocata,non aliud certè ſunt,quã epiſtolæ. Nemo aũt legẽdis fortaſſe barbaris aſſuetus,mihi vitio det,ſi homo in Latio natus,latinius aliquando loqui videor:rurſus idipſum ſi vbique non planè aſſequutus ſum, vitio temporum excuſandus venio,quæ talia fuerunt, vt non potuerint bonæ artes diſci, niſi à barbaris et libris et profeſſoribus:quanquam ſanè non latinam linguam, ſed medicinam diſcere cupientibus hęc ſcripta ſunt. Quòd verò excudi hæc à typographis tulerim, non famæ aucupandæ gratia factum fuit,cum in his plus laboris à bonis cognoſcendum, quàm ingenij ſcirem:ab alijs vituperium et riſum,non laudem expectarem. Sed quia iam pleraſque epiſtolas me inſcio,non ſine multis erroribus publicatas videram,ideò vetus meum inſtitutum,quo nihil ad hũc modum euulgare ſtatueram, ſicut ſæpe tecum cõmunicaueram, mutare coactus ſum.Quod nec feciſſem,niſi ſperarem aliquos bonæ mentis iuuenes, ex harũ lectione ad meliorem frugem excitandos.Seniores autem,ſiquis modo ſenior hæc legere non dedignabitur,hoc ſaltem ex harum lectione poſſe lucri capere, vt ſentiant ꝙ prouerbio dicitur,Nec omnia,nec omnibus,nec paſsim eſſe credẽda.Quòd autem à primo limine pręfixo tuo nomine in publicum illas prodire ſiuerim, præter antiquam inter nos amicitiam,ſingularemq; tuam eruditionem optimis moribus, quod hoc ſæculo rarum eſt,coniunctam,illud quoque in cauſa fuit,vt me cur ſententiam mutarim, apud te excuſarem,ac rationes,quibus impulſus fuerim,tibi ſignificarem. Vale.Ex Iaurino Panoniæ ſuperioris ciuitate,pridie Idus Sextiles. M. D. XVIII.

EPIST. II Io. *Mariæ Pacto,Caſtigatur aphoriſmus* XII. *libri tertij.*

MIraris Pacte,quòd aphoriſmi duodecimi libri tertij Hippocratis, tot legãtur interpretationes,quot fuerunt in latinam linguã interpretes. In vulgata enim æditione legebatur:Si auſtrina hyems, & pluuioſa,ac tranquilla fuerit. Laurẽtianus,cuius interpretatio à multis etiam Theodoro Gazæ adſcribitur, pro voce tranquilla,tepida ſcripſit: Leonicenus,ſerena:quæ verba non minus ſignificato, quàm ſono ipſo vocis euariant. Tranquillus enim aër eſt,qui ventis:ſerenus,qui nubibus ac nebulis caret:tepidus,qui non impenſe aut calet,aut friget. Quid igitur,ais,ſentiemus? aut cui ex tot traductionibus præ alijs potiſsimum inhęrebimus? Mihi certè Pacte (veritas amicitiæ & authoritati præferatur)nulla earum probatur:tolerabilius tamen videtur, vt tepida,quàm vt vel tranquilla, vel ſerena legatur. Nam ſi auſtralis eſt hyems, quomodo trãquilla? ſi pluuioſa,quomodo ſerena? Niſi fortè quiſpiam dixerit,fieri poſſe, vt alijs atq; alijs diebus,immò vno eodẽq; die,modo auſtri & pluuiæ ingruant,modo tranquillitas aut ſerenitas appareat.Sed videant qui ſic dicunt,quomodo conſentanea Hippocrati & Galeno loquãt. Nõ enim eſt illis in hoc aphoriſmo ſermo de ea mutatione, quę in vna ex quatuor anni partibus,vel in vno die de vna qualitate in aliã fit, vt de quibus ſuperius primo ac quarto aphoriſmo eiuſdem libri diſſeruerint:ſed Galeno etiã ipſo teſte in expoſitione aphoriſmi,de varietate,quæ in tẽporibus contingit,hoc eſt,in vna ex quatuor anni partibus inuicem ſuccedentibus,dum videlicet propriã non habent qualitatẽ, ſed eius loco aliam:alioqui non auſtralis & pluuioſa,ſed inconſtans ac vaga hyems diceretur, vt quæ minimè ſibi conſtaret, ſed ex pluuioſa in ſerenam, ex auſtrali in tranquillam laberetur.Quòd verò nec tepidam legendum putem,facit Galeni authoritas,qui ab initio cõmentarij eius aphoriſmi ſtatim ait: E contrario ſe habet hæc temperatura,duobus in priori aphoriſmo dictis tẽporibus:qualis enim prius in illo erat hyems,tale nunc eſt ver:qualeq; ver in illo,talis nunc hyems. Ver autem priore aphoriſmo non magis tepidũ, quàm ſerenum aut tranquillũ dicebatur,ſed auſtrale tantũmodo & pluuioſum:ergo & hyems

in hoc aphoriſmo auſtrina tantum & pluuioſa intelligenda eſt. Idem quoq; colligitur in expoſitione aphoriſmi decimitertij, vbi loquens de eiſdem conſtitutionibus, quæ ſcilicet vndecimo & duodecimo aphoriſmo ſupponũt, nihil addit huic hyemi vltra pluuialẽ & auſtralẽ. Ait enim: Poſt duas pręſcriptas conſtitutiones, vnam quidẽ, in qua hyemẽ borealem & ſiccam eſſe vult, ver pluuioſum & auſtrale: aliam in qua contrarium, pluuialẽ & auſtralem hyemem, vel ſiccum & boreale. & reliqua, quæ ſequuntur. Quæ cũ ſint de Hippocrate dicta, in libro de aëre & locis inſcripto, relinquitur, neq; ipſum Hippocratẽ vocem ἔυδειοσ addidiſſe, quod etiam legentibus manifeſtè apparet. Sed & noſtram hanc ſententiã confirmat Ariſtoteles, nono problemate primę ſectionis, vbi cauſam eorũ perquirit, quæ in hoc aphoriſmo ab Hippocrate dicta ſũt: nõ enim aliud & ipſe huic hyemi epitheton apponit, q̃ pluuialis & auſtrini. Celſus quoq; bonus Hippocratis interpres, lib. z. cap. z. ſic ad verbum hũc aphoriſmum interpretatur: Si auſtri pluuięq; hyemẽ occuparint, ver autem frigidum & ſiccum eſt, grauidæ quidẽ fœminę, quibus tũ adeſt partus, abortu periclitantur: hæ verò, quæ gignunt, imbecillos vixq; vitales ædunt: cæteros lippitudo arida, & ſi ſeniores ſunt, grauedines atq; deſtillationes malè habẽt. Fides demũ græci codicis nõ parum me cõfirmat, qui ab exemplari Demetrij Chalcondylis viri doctiſsimi & integerrimi trãſumptus eſt, in quo ſic ſcribitur. ἢν δὲ νότιοσ ὁ χειμὼν καὶ ἔπομβροσ γένηται. & reliqua. Vbi patet duo tãtum, nec plura epitheta, ſcilicet auſtralis & pluuioſæ hyemi eſſe appoſita. Verùm quid aliunde teſtimonia mendicamus? cum Galenus ipſe Hippocratis primum Epidemiarum librum enarrans, hunc aphoriſmum, vti nunc recitauimus, afferat, nulla adiecta vocula, per quam vel tranquillum, vel ſerenum, vel tepidum, poſsit intelligi. Sed vnde, inquies, moti ſunt interpretes, viri & vtraq; lingua eruditiſsimi, & medicinę peritiſsimi, vt verbum ſuperadderent, quod Hippocrates non dixerat? Id ego eueniſſe reor, propterea quòd in codicem inciderint, in quo additum erat καὶ ἔυδειοσ: nam & nos in quodam exemplari talem animaduertimus ſcripturam: videntur tamen illi non ἔυδειοσ, ſed amoto ε elemento à ſecunda ſyllaba, ἔυδιοσ legiſſe, quę vox Polluci ponti malaciam, Ariſtoteli in Problematis modo ſerenũ, modo tranquillũ ſignificat. Qua etiã vſus eſt idẽ Hippocrates ſecũdo Epidemiarũ libro ſic ſcribẽs: ἐσ πέρινθον περὶ ἡλίου τροπὰσ ὀλίγον τὰσ θερινὰσ ἤλθομεν, ἐγεγόνει δὲ ὁ χειμὼν ἔυδιος, νότιοσ. Neutrã tamẽ nos (vt ſupra patuit) earũ lectionũ probamus, ſed vel abradendũ illud verbum putamus. veluti ſuppoſititiũ, vel legẽdum vtrobiq; ἐυδῖοσ, penultima circunflexa, quæ vox humidum ſignificat, vel ὄυδινοσ, quę procelloſum. Vtrunq; enim ſignificatũ ſenſui Hippocratico optimè quadrat, nõ ἔυδιοσ, cuius vtrunq; ſignificatum cum altero prius dictorũ verborum (vt oſtendimus) neceſſariò pugnat. Legitur & ἔυδιοσ in antiquo quodam exẽplari Romanę bibliothecæ, vt mihi retulit Ioãnes Heymus in Vienna ſuperioris Pãnonię inclyta ciuitate, iuuenis græcè & latinè nõ mediocriter eruditus. Sed & ꝓximis diebus Cęlius noſter vir vndequaq; doctiſsimus in antiquo ſatis codice eandẽ ſententiã & lectionem mihi monſtrauit. Priorem tamen non propterea relinquo ſententiam, ceu Galeno & Hippocrati ipſi magis cõgruam, vtpotè vt verbũ illud penitus ex hoc aphoriſmo deleatur. Porrò in alio codice opa Hippocratis cõtinẽte, ὀυδίεινοσ legit. Quid verò legerit Caluus, neſcio, ſed tulit tepida, quemadmodũ Laurentianus. Meam autẽ iam tenes Pacte ſententiam, quam ſi minus probaueris, meq; temeritatis accuſaueris, culpam in te reijciam, qui arbitrum me inter tam celebres viros eſſe voluiſti. Vale.

EPIST. III. *Hippolyto Rufo. Quid ſit Eruilia, & an bonis alimentis connumeranda.*

ORtam eſſe ais proximis diebus controuerſiam inter te, aliumq; percelebrẽ medicum, quòd tu videlicet, cõmunem ſequutus ſententiam, cuidam propè genu vulnerato, eſum eius leguminis prohibueris, quod eruiliã etiam vulgò vocant: ille contrà ceu rem bonam, atque non modo vulnerato illi, ſed & alijs pleriſq; ægrotantibus congruentem laudauerit, quæriſq; propterea in hoc ſententiam noſtram. Ego verò non quia tãti me faciam, vt de veſtris diſcordijs iudicium ferre vel poſsim, vel debeam, ſed vt

tibi

tibi morem geram, ſcribam quid ſentio, atq; hoc ordine oſtendam in primis id, quod nos eruiliam vocamus, non eſſe id legumen, quod Arabes, vel potius libri ex Arabico in latinam linguam quomodolibet verſi, mes: vel almes, vel meiſe vocant, neque id quod almelic, quorum utrunque prçclarus ille vir (vt dicis) & primum recentiorum turba exiſtimauit. Deinde, eſto quod id eſſet, vulnerato tamē illi inutilem fuiſſe. Demum, ne id mihi crimen impingat, quod ſcio nōnullos ἑλληνομάστιγας ſolere nobis impingere, quod ſcilicet dicamus quid res non ſit, nunquam verò quid ſit, aperiam, quo nomine hoc legumen vocatum ab antiquis putem: ex quo & illud conſtabit, quod principaliter in controuerſiam venit, eruiliam videlicet ipſam, non eſſe bonis alimentis connumerandam. Primum non eſt difficile videre legenti Serapionem cap. 116. granum id quod mes appellat: oculum habere dicentem, cum pupilla nigriore, hærbamq; eius eſſe phaſeli. Euidentia enim ipſa rei oſtendit, eruiliam oculum non habere: vel ſiquid habet, quod oculus à defendente proprium dogma fortè dici poſſit, id omnino nigriore pupilla non conſtare. Quantum verò phaſeli hærba, ab ea quę eruilię, diſtet, ex vtriuſque aſpectu quiuis poteſt ediſcere. Siquis tamen viſui non credit, guſtum conſulat. Scribunt ſiquidem Auicēna & Iſaac: in cortice mes eſſe ponticitatem. Ita enim ipſi appellant eum ſaporem, quem Græci στρυφνὸν, noſtri acerbum nuncupant: qui quidem eſt ſapor linguam vehementer adſtringens & veluti ligans, qualem glandes maximè præ ſe ferunt. Tam alienus eſt autem hic ſapor ab eruilia, quàm ipſa à glandibus. Rurſus mes eſt idem: quod piſum (vt infra probabo) ſed piſa non ſunt eruilia noſtra. Scribit enim Plinius libro duodecimo, piſa habere angulos, vt cicercula, quos in eruilia certè noſtra non videmus. Libro quoque decimooctauo, de eruilia & piſo ſeu rebus diuerſis ait: quod folio cōſtant longiore. Et Theophraſtus piſum multifoliū eſſe dicit terrenum, amplum, adeoq; vagum, vt locum totum impleat, etiam ſi amplo interuallo ſit poſitū: quæ noſtræ eruiliæ minimè quadrāt. Liquet ergo, quod eruilia non ſit mes. Quod verò non ſit id, quod Arabes vocant almelic, nō alio quàm Auicennę ipſius teſtimonio probandum, is enim cap. 353. ſecundi libri, ex ſententia propria aſſerit, almelic eſſe erbum, vt ibi legitur. Quod verò erbū, de quo ibi Auicēna (orobon Gręci appellant) nos eruum, tam ſit ab eruilia noſtra, quàm mes Auicēnæ diuerſum, adeò clarum eſt, vt probatione non egeat, iumentorum enim potius quàm hominū cibus eſt eruum, eruilia homines libentiſſimè veſcuntur. Hoc igitur ceu notum relinquentes, id potius aggrediamur, quod ſecundo loco propoſuimus, probantes rem, quam mes Auicēna nū cupauit, maximè dum recens eſt (hæc enim in cōtrouerſiam venit) nō eſſe cibum vulnerato in neruis congruentem: quod ita colligimus. Ratio victus ſiccior & pauca ſuperflua dimittens, in omnibus vulneribus, & potiſſimum neruorum, inſtituēda eſt. Sed Galeno teſte primo alimentorum libro, capite de faba/omnibus fructibus, qui virides comedun tur: antequàm maturentur & exiccentur, hoc cōmune eſt, vt alimentū humidius, & multis redundās ſuperfluitatibus præſtent: igitur quicquid ſit mes Auicennæ (legumen enim certè eſt) non poteſt vlnerato, recens & immatura, qualis tunc erat, conuenire. Præterea conſtat conferenti quæ dicuntur à Serapione, capite de mes, ex ſententia Galeni, cum verbis eiuſdem Galeni in lib. alimētorū, mes Arabum eſſe piſum Græcorum: Quod cū ſimile ſecundum totam ſubſtantiā fabis, rei non bonæ ſcribat Galenus, niſi quod minus inflat, & non abſtergit, videtur tanto minus quàm fabę in caſu noſtro cōferre, quāto magis tergendi virtute priuatum eſt. Parum enim ex minori illa inflatione fabis præſtat. Præterea cibi, qui non cōueniunt ſanis, minus cōueniunt ægrotis, quatenus cibi ſunt: ſed nulla legumina quatenus cibi rōnē ſubeunt, ſunt ſanis cōducētia, ex Auicennę ſententia, cap. de eo, quod comeditur & bibitur: ergo nec ægrotis. Scripſit etiam Galenus primo libro de victu morborū acutorū ab idiotis etiā ipſis frumentacea omnia (nomine frumenti ad legumina extenſo) reſpui in acutis morbis, prçter panē, alicam, & ptiſanā. At ſi mihi opponas Auicennā Serapionēq; dicentes, quod mes ſit boni ſucci, iterū Auicennam quibuſdā in locis libri ſui, cibū ex mes ægrotantibus exhibentē: dicā, non de viridi & immaturo, ſed de ſicco ac plenè maturo fuiſſe loquutos. Alioqui, vt res boni ſucci ſit, nō ſtatim ſequit̄, quod ſit bonus cibus, cū poſſit & qualitate, & cōcoctionis duritie, & obſtructio

Ponticitas qui ſapor.

Victus rō vulneratis conueniens.

ne aliáue ratione multifariã obeſſe. Bonus enim cibus multa deſiderat, quorũ vnũ ſi deſit, bonus eſſe non poteſt. Sed & lib.4. de victu morborũ acutorum, legumina vniuerſa ceu ſuam ſingula malignitatem habentia, penitus à conſortio bonorum ciborum eliminantur: cui ſententiæ Celſus, alioqui Hippocratis æmulatur, libro ſecundo ſuæ medicinæ apertiſsimè ſubſcribit. Notũ quoq; & illud ex Epidemiarum libro quàm malè his ſucceſſerit, qui in Aeno legumina eſitarũt, quod etiã Galenus repetit in Aphoriſmis. Quicquid igitur mes Arabum ſit, & quicquid de eo ſcripſerint Arabes, vſum eius, præſertim recẽtis, in vulnere neruorum melioribus authoribus innitens non probauerim. Quonam verò nomine hæc res ab antiquis cenſeatur, quam eruiliam Plinij voce nõnulli, vel parum ab ea (vt fieri aſſolet) deflectendo, rouiliam vocant, piſarelos Veneti, rodianos alij, hoc operoſius eſt valde iudicare. Si enim vix poſſunt illa agnoſci, quæ ab antiquis ſumma arte effigiata, & veluti ſub oculos poſita ſunt, quãto laborioſius fuerit legumina agnoſcere, quorum illi vel nomina tantum, vel naturam, non quali forma conſtarent, oſtenderunt? præſertim noſtro æuo, quo ſimul cũ nominibus multarũ rerum cognitio interijt. Adde quòd & Galenus ipſe ambigere in his videtur, anxiè & ſcrupuloſè nõnulla eorũ perueſtigans, & dubitanti demum quám decernenti ſimilior. Quod non alia ex cauſa puto accidiſſe, niſi quòd antiqui in eis deſcribendis fuere negligentiores: quæ in propatulo & aſſiduo hominum vſu eſſe cognoſcebant, quod & Plinius quodam loco animaduertit. Sunt tamen duo triáue, quæ me mouent, vt credam eruiliam hanc noſtram eſſe id, quod Theophraſtus & Diocles dolichon vocauerunt, & Galeni tempore phaſeolus, vel lobus dicebatur: & à Theodoro ſiliqua appellatur, quanquã (ſi à tanto viro diſſentire licet) ſiliqua exiſtimanda eſt aliud legumen iuxta latinos authores. Quod verò præter nomen ipſum, quod nulli alterius leguminis nomini magis quadrat, præcipuè me mouet, eſt id, quod de dolichis ſcripſit Theophr. 8. de hiſt. plantarum libro: Quod ſi iuxta longum lignum quis eos affigat, aſcendunt & frugiferi fiunt: ſi non, mali & vermiculoſi redduntur. His ſi addideris Galenum dicentem, dolichos in hortis conſeri, excrementa alui excutere, & vix ob redundantem humiditatem conſeruari poſſe: videbis profectò huius dolichi proprietates adeò huic noſtræ eruiliæ congruere, vt nulli alteri legumini magis. Adde quoq;, ſi placet, & aliud dolichorum proprium ex eodem Theophraſto, & Galeno, ſecundo libro de alimentis ſumptũ, quòd ſcilicet ipſorũ ſolorũ, dum recentes ſunt, ſimul cũ ſeminibus ſiliquæ quoq; mãdentur: ratione cuius proprietatis appellari eos lobos ſcribit Theophraſtus, & poſt eum Aetius. Eruiliæ autẽ ſolius inter legumina edi ab hominibus ſiliquas ſimul cum ſemine, nemo eſt, qui neſciat, cum & crudæ aliquando ab ocioſis, & coctæ à nobilibus, confecto præſertim ex eis delicato quodam pulmento, libẽtiſsimè mandantur, aliorum leguminum ſiliquis in cibum iumentorum proiectis. Nolim tamen quenquam mihi de verbo calumniam facere, quòd dolichon dixerim Galeni temporibus fuiſſe nuncupatum phaſeolum, qui ſit aliud ab eruilia: dicimus enim, Galenũ ſequuti, aliud eſſe legumẽ quod phaſelus, aliud quod phaſeolus, vel phaſiolus dicitur: & phaſeolum eſſe idem dolicho, vt Paulus poſt Galenum confirmauit: phaſelum eſſe, qui nũc vulgò phaſeolus, quem & Virgilius vilem nuncupauit. Quod ſi animaduertiſſet Serapio, ſub lubiæ nomine, quod certe à lobo græca voce deflexum eſt, phaſelos cũ phaſeolis, id eſt, eruilia, minimè cõfundiſſet. Quod & hi quoq; peccarũt, qui noſtro tẽpore Dioſcoridem interpretati ſunt. Ex quo videre licet, quantum ad res ipſas probè internoſcendas conducat nominum intelligentia: quam tamen nonnulli hoc tempore penitus aſpernantur. Si igitur (vt probauimus) eruiliæ ſunt dolichi, quis ambigat malas eſſe? cũ ſcribat Galenus, dolichos multum eſſe fabis deteriores, quæ dubio procul malis cibarijs connumerantur. Hoc autem fuit id, cuius gratia vniuerſa hæc ſcripſimus, quod ſimul cum alijs ab initio propoſitis cum abſolueri mus, finem iam epiſtolæ faciamus. Vale, & ſi quid adhuc, vel in hac ipſa quæſtione, vel in alia quauis medica re ambigis, non te pigeat interrogare: nam me non pigebit (vt tibi morem geram) pro viribus laborare.

Phaſelus, aliud à phaſeolo.

EPIST. IIII. P. Crinito Florentino, de Manna.

CVm heri veſperi poſt ægrotorum viſitationes ad ſeplaſiarium quẽdam de more diuertiſſem, accedit repentè Florianus meus, & bonarum literarum & doctorũ hominum ſtudioſiſsimus, manu gerens forma enchiridij libellũ. Ego ſititor alio-qui rerum nouarum, percunctor quid rei, vndeq; acceperit. Ait dialogũ eẽ de ſculptura, & emiſſe ex quodam bibliopola (tabernamq; indicat) qui illum ſimul cum nonnullis li-bris Florentiæ formis excuſis venales haberet, inter quos recẽſet Criniti neſcio quid. Au dito Criniti mei nomine, ſtatim aduolo, magnáque cum voluptate librum tuum de ho neſta diſciplina reuoluo, capita percurro, vniuerſa deuoro potius quàm lego. Deus bõe, quæ copia, quæ varietas, quàm multiplex lectio, quæ obſeruatiões, quàm pura caſtáque narratio. Agnoſco in his Criniti viuax illud ingenium, profundam memoriam, acre iu-dicium: in mentem ſubeunt noſtræ illæ propter Arni ripas deãbulationes: creſcit ardor (quoniam aliter non licet) vel in ipſis tuis commentationibus te audiendi videndíque. Li brum igitur domum mecũ porto, occipio legere cõctatius, modò hoc, modò illud caput tandem, neſcio quo modo, ſeptimũ caput lib. vlt. offendo. Accẽſus nouitate tituli, magna attentione legere incipio: video inſcios, improbos, gnaros vocari medicos, qui mannam, cuius nũc cõmunis vſus, ante Galeni tempora ignotam Italiæ affirmãt. Doleo hic ſimul & gaudeo. Doleo quidem, me ĩ eorum numero hactenus extitiſſe, quos video proteri à te & floccifieri. Gaudeo ignorantiæ nebulam per te mihi abſtergi. Non enim ex his ſum, qui ſibi placendo malunt errare, quàm alterius cedẽdo ingenio reſipiſcere. Pergo legere audióque, Tiberio imperante mannæ vſum à medicis probatum, licet alio nomine eam appellarint. Probari hoc magna animi propenſione expetens, vniuerſum caput perlego: eo tamen lecto, non minus ac antea probationes deſidero. Siquidem quæ abs te ad huius rei probationem afferuntur (amico vera loquenti ignoſce) mihi haudquaquam ſatisfaci-unt. Nam Celſus tuæ ſententiæ adſtipulari (vt dicis) minimè videtur. Lectionem ego in primis deprauatam, vt alibi plerunque, ita eo loco puto: ſcribendumq; rhos, voce quidẽ græca, ſed quæ, vt inquit Plinius, latinum nomen non habet, ſignificatq; eum fructũ, quẽ Arabes & vulgus nunc medicorum ſumac dicunt, olim obſonijs & pellibus, nũc medici næ ſeruientẽ: de quo & Theophraſtus libro tertio de hiſtorijs plantarũ, & Dioſcorides libro primo, & Galenus octauo, & Plinius libro 24. abundè ſcripſerunt: aitq; Plinius quòd vlceribus medetur manantibus cum melle, quæ ferè ſunt verba Celſi per te recita-ta. Galenus quoque ἀντιβαλλόμενα ſcribens ſyriacum eum nuncupat. Sed ſi vera & ge-nuina illa lectio, certè nullus in differendi arte vel mediocriter eruditus ex ea id affirma-bit ſequi, quod tu contendis, rorem ſcilicet Syriacum eo loco oportere intelligi, quẽ He bræorum monumenta, & recentiores medici, mannam vocant. Nihil enim vetat vel aliam quamuis rem, vel ipſum rhun intelligi, præſertim cum in libris recentiorum medi-corum pro rho, legatur aliquando ros Syriacus, ſicut & apud Columellam & Palladiũ. Nec manna intelligi apud Celſum poſsit, niſi inſcitia rei medicę Celſus ipſe notetur. Quę enim vis mannæ huic noſtræ, vt mala oris vlcera, de quibus inibi ſcribit, per eam ſane-ſcant? aut quòd cum amaris nucibus conſortium? Quanto igitur melius peccatum vnius elementi in librariũ reijcere, rhunq; ipſum, rẽ à Galeno & cęteris in ſtomaticis pharma cis ſummè collaudatam, vel legere, vel intelligere, quàm Celſum ipſum facere alijs au-thoribus, rationíq;, ac ſibimet, parum conſentanea affirmare? Dioſcorides quoq; in ſuo illo ad Arium περὶ ὕλης ἰατρικῆς libro, tam nominat eam, qua de quæſtio eſt mannam, quàm meam hanc, quam nunc ſcribo, epiſtolam: ſed eo ipſo quem tu affers loco, hoc eſt capite 84 de manna thuris, non de manna hac recentiorum ſcribit: quod profectò adeò eſt clarum Dioſcoridem ipſum legenti: vt mirari ſatis non poſsim, te, quem oculatiſsimũ ſemper agnoui, in tanta luce caligaſſe. Scribit enim capite. 82. περὶ λιβάνου, altero, id eſt 83. περὶ φλοιοῦ λιβάνου, deinceps verò octuageſimoquarto περὶ μάννης λιβάνου, in hunc modum: μάννα δὲ λιβάνου, δόκιμος ἐστιν ἡ λευκὴ καὶ καθαρὰ ἔγχονδρος. Et paucis interiectis:

Celſi locus emẽdatur. Sumac, ros Syriacus.

μίσγουσι δὲ ἔνιοι δολίζοντες, ῥητίνην πιτυΐνην σεσησμένην, καὶ γῦριν. Quæ ferè ſunt verbũ ex verbo quæ ꝑ te allata ſunt, ex eius ſentẽtia. E quibus nõ aliã mannã, quàm thuris eũ intellexiſſe nullus dubitabit, qui ſciat idẽ eſſe apud Græcos λίβανον ſeu λιβανωτὸν, quod apud nos thus: Videatq́; poſt hoc cap. 85. in quo de thuris fuligine tractatur, ita vt quatuor capitibus vniuerſa thuris materia abſoluat. Sed & Galenus, qui nullibi hãc vulgarẽ mãnã ſub hac voce nominauit, licet de ea ĩ lib. de alimẽtis, cap. de melle, aliqd tetigerit, cũ alibi pluries, tũ decimotertio libro περὶ θεραπευτικῆς μεθόδου, mãnæ libani mentionẽ habet, impleri ea docens ſuppuratos tumores poſt ſectionẽ, quã & definit ἀπόσεισμα λιβανωτοῦ. Demũ quã Orpheus inter thymiamata (vt ſcribis) refert, quis vtranq; interno ſcens, nõ potius credat eẽ excribrationẽ & puluiſculũ quẽdã thuris, ad ſuffimẽta idonei, & quem adoleri aris vetuſtiſſimum ſit, quàm hanc vulgarem, quæ penitus inodora, ſuffiriq́; contumax ac inepta, & quæ in vſus potius ægrotorũ, quàm ſacrificia deorum venire conſueuerit? Neq; igitur Celſus, neq; Dioſcorides, verum neque Orpheus, quorum teſtimonio niteris, id probare mihi videntur quod contendis, Tiberio ſcilicet Cæſare imperante, mannam hanc, quam nunc paſsim ad aluum nobilium (precioſa enim res eſt) leniendam exhibemus, in agnitione & vſu fuiſſe medicorũ. Quare ſi quas habes huius rei euidentiores demonſtrationes, eas ſcribere ne pigeat, ſimul Manardo tuo rẽ gratiſsimã facturus, ſimulq́; veritati patrocinaturus: niſi enim fortiores rationes videro, nõ ſum ab Auerroe Cordubenſi receſſurus, qui mannam hãc inter ea repoſuit, quæ poſt Galenum in vſu venerunt medicorum. Niſi fortè quiſpiam antiquitati fauens, mel ſylueſtre, vt Sudas, vel mel roris aut aeris, vt Galenus, vocatã ab antiquis contendat, cui nec nos magno pere (vt alias oſtendimus) repugnabimus. Vale.

EPIST. V. *Pacto medico Mantuano, de temperatura Populi, & medicaminis ex ea parati.*

QVæris quid ſentiam de myracopi, quod populeum vnguentum vocant: temperatura, cuius apud officinas communis eſt vſus, quoniam apud vos diſceptatio orta ſit, alijs calidum, alijs frigidum affirmãtibus. Scribam quid ſentio, iſtud in primis præfatus. Ambiguitatis cauſam me putare, quoniã de Populo ipſa, rationibus infra dicendis, pariter ambigatur. Nam ſi fructus illi populei, quos oculos vocant, vel frigidi, vel modice calidi ſtatuãtur, & ꝓ papauere rubro, hoc eſt, vt multi putãt, anemone, calida hęrba, vt corrupti habẽt codices, nigrũ legatur, nõ erit ita frigidus medicus, qui frigidum non affirmet. At ſi Galeni communem traductionem, Petriq́; Aponenſis in ſuo Conciliatore authoritatem ſequuti, Populum in tertio ordine calidorũ locauerimus, res profectò digna erit, quæ in controuerſiam veniat vtpotè, vel ſupputatione calidorum frigidorũq;, & exacto vtrorũq; examine, vel experimento rõni innixo, decidenda. Sed miſſo in pręſenti ſcrupuloſo hoc ſcrutinio, quod quiſq; Alchindum, vel Auerroẽn, vel Gentilem, & Sauonarollã, vel Maiolum tuũ ſequutus, modo mediocri ſupputãdi peritia nõ careat, cum ſtylo & abaco experiri poteſt: illud potius, quod te deſiderare cognoſco, quę ſcilicet ſit Populi temperatura, abſoluere enitar. Vulgata igitur Galeni interpretatio, calidum in tertio ordine ſtatuit: græca lectio, ĩ primo: vtra verior, non facilè eſt iudicare. Si quidem non video, dicet quiſpiam, cur hac in re, non tam Græcus, quàm Latinus vel Arabs librarius potuerit hallucinari (reijcienda enim culpa potius in ſcriptorẽ, quàm in interpretẽ) cũ nõ poſſit qui interpretãdi munere quomodocũque fungitur, adeò expers eſſe literarum, vt γ literam, quæ tertium, ab α, quæ primũ denotat, nõ internoſcat: aut ſi non per notas, ſed per dictiones ſuas numeri exprimãtur, quid πρῶτον, & quid τρίτον latinè ſignificent, nõ intelligat: alioqui neceſſe fuerat, eum ſimili errore alijs in locis ſemper lapſum eſſe. Augent ſuſpicionem erroris Græcorum exemplarium, Oribaſius græcus & ipſe medicus, tum Serapion & Auicenna, magni vterque nominis inter Arabas, quorum ille in prima parte ſuæ aggregationis, medicinis in tertio ordine calefacientibus. Haurũ romi (ſic enim ipſe Populũ nigram vocat) cõnumerauit. Capite quoq; 276

ſecũdę

ſecundæ partis,idem verbis Galeni confirmauit.Intelligere autẽ ipſum per Haurum romi Populũ nigram,hoc eſt eã,quę græce αἴγειρος dicitur,verba Galeni & Dioſcoridis, quæ recitat,palàm oſtendunt. Sed Oribaſius in lib.2.ad Eunapium,& lib.15.ad Iulianũ Cæſarẽ,inter calida tertij ordinis cõputauit. Auicenna autẽ cap.344.ſecũdi libri,ſub nomine Hauri romani,&.510.ſub nomine Nucis romanæ,de eadẽ ſcribens,ait quòd calefacit vehemẽter in tertio. Quanquã neſcio ſi vlla in re tã varius,tamq́; parũ ſibi conſtans fuit.Nam pręter loca ſuperius allata,bis quoq; de eiſdẽ rebus non eadem ſcripſit.Capite enim 311.ſub nomine Hauri,cõfundit ea,quę de alba & nigra Populo à Galeno & Dioſcoride diuerſis capitibus ſcribunt,dicitq; Haurũ æquale, & ad paucam declinare ſiccitatem,nec eſſe vehemẽtis caliditatis. Capite.374.dicit,Carabe(quod quidem ipſemet cap.351.ſcripſerat eſſe gũmi Hauri romani)eẽ calidũ parumper: & in libello de Viribus cordis,quod eſt calidũ in primo gradu,quod tamẽ gũmi cap.344.dixerat calidiſsimum. Verũ diſſonãtia hæc,tametſi ei deroget,ceu parũ idoneo teſti,in ea tamẽ parte, quæ Oribaſio,Serapioni,& Galeni vulgatæ traductioni conformis eſt,qm̃ teſtes tres habet ſecum ſentientes,eius teſtimonium penitus reijciendũ non videtur. Quid igitur iudicandum? An vni ſcripturæ magis credẽdum,quia gręca eſt,quàm duobus & quidẽ celebratis medicis? Profectò vereor,ne ſi ꝓ Gręco in hac lite ſteterimus,ab amicis, q nos de græcitate inſimulant,iure meritò derideamur.Sed agè examinemus, an Gręco idoneus aliquis teſtis ſubſcribat. Inuenio quidẽ multos Arabes à Serapione recitatos in capite.176. quorum vnus temperatæ caliditatis cũ pauca frigiditate,alij frigidã, ſicut & Haliabas, affirmant. Verum cum de ſuccino loqui videantur, quod ipſi crabe, vel carabe vocant, & quod falſò gũmi Populi rentur,fabuloſo ſcilicet errore,à Plinio & à re ipſa iãdiu exploſo,parum dignos ſe monſtrãt,quibus credat̃. Cõſulendus igitur naturæ codex, cui refragari nec poſſumus,nec debemus,hoc eſt,Populus ipſa,quã vtiq; non neceſſe eſt nos,qui propter Eridani ripas degimus,à longinquo petere. Sed certè naturæ hic liber, modo ſcias legere,oſtendet,ad tantum caliditatis gradum hanc arborẽ non extolli, vt inter medicinas tertij ordinis debeat collocari. Nã quis,rogo,ſapor,quis odor,quæ demũ qualitas, tã præcellentis eã mõſtrat caloris? Neq; enim multum odorata,neq; eximio aliquo ſapore prædita,ſed dum guſtatur,primo quidẽ modicè aſtringit,poſtea amaritudinẽ quãdã ſuboſcuram inuehit, olfacienti quid non inſuaue, verùm exiguum id omninò repræſentat. Siquis verò via regia,quam Galenus mõſtrauit,incedens,experiri eã in corporibus tẽperatis,diſtẽperatis,ægriſq́; voluerit,calefacientem nõ valdè inueniet.Paulus pręterea Aegineta Galeni ſimia, calefacere eã ſcribit in primo ordine:cui Cõſtãtinus quoq; monachus conſentit. Volunt leges,eum,qui ſemel malus fuerit, ſemper eodẽ in genere eſſe præſumendum malum:ſed Arabica illa Galeni æditio,nõ ſemel tãtum, ſed ferè ſingulo quoq; capite multifariã labitur:vnde fit,vt exigua illi fides ſit tribuenda. Numeraui ego eadẽ pagina,qua de Populo ſcribitur,errores pluſquã quinquaginta:ĩter quos capite de Lolio,quod Populum proximè pręcedit,pro tertio ordine primus ſcribitur, vt minus mirandum ſit in Populo pro primo ſcribi tertium: quod certè videre poterat is medicus,qui ea Galeni volumina caſtigauit,quæ ſunt ſecundo loco formis excuſa, niſi omninò cæcus fuiſſet,cum Galenus ab initio capitis dicat lolium eẽ calidius iride, & proximũ medicinis acutis in calore & ſiccitate. Mitto, quòd in calce libri ſexti deeſt pars capitis, vbi de gingibere agit̃,& deinceps capita viginti tria. Vide igit̃ quàm temerè,ne dicã impudenter bonus ille corruptor potius quàm corrector,manes Galeni ſibi apparuiſſe confinxerit, & caſtigatũ volumen obtuliſſe.Et ne me etiã putes hæc fingere,ſubſcribam capita,quæ deſunt.Ea ſunt huiuſmodi: De zytho,fermento,mentha,hedyſaro, hemerocalo, hemionitide,erigero,eryngio,thalietro,thapſia,lupino domeſtico & ſylueſtri, thlaſpe, lactuca,thymis,idęa radice,viſco,viola,cauda equina,equino fœniculo,iſatide,iſopyro, ſalice. Quis igit̃ græcæ lectioni nõ magis accedat,nõ tot errãdi diſcriminibus ſubiectæ, quot communis illa,quę ex græca ad Arabicam, ab Arabica ad noſtram linguam peruenit? eóque ſæculo,quo latinæ & gręcæ litteræ peſſum ierant. Quæ etiã græca lectio Paulum medicum grauiſſimum,& Conſtantinum non vſquequaq; aſpernabilem, con-

ſentientes habet. Adde, ſi placet, & græcum (quiſquis ille fuerit) qui multorum capitum libri de ſimplicibus medicinis Galeni, ſummas collegit. Et Auicennam quoque ipſum cap. 351. vbi ſerioſius, quàm alĳs locis de hac arbore ſcripſit. Quòd vero alibi calidũ in tertio ordine dixerit, ex eadem puto radice natum, ex qua & Serapionis, & cõmunis traductionis, & Oribaſĳ litera pullulauit, ex vitioſo videlicet græco exẽplari. Nã ipſa rei experiẽtia cæteris oĩbus anteſtans, græcæ lectionis veritatem confirmat. Si ergo populnei fructus primũ ordinẽ in calore non tranſcẽdunt, certè populeum myracopũ frigidũ iudicandum eſt, in quo præter populi fructus & adipẽ, modicè calida, reliqua omnia ſint frigida: & bona eorũ pars ad ſupremos vſq; ordines attollitur. Neq; his in hac parte acceſſerim, qui non ægeri, hoc eſt, nigræ & cõis populi fructus, recipi in hoc vnguento iubent, quoniam ſit calida, ſed lauces, hoc eſt, albæ, quam vulgò apud nos voce parũ, vt ſit, mutata, albarã vocant, ad frigidum inclinantis. Ego enim leucem quoq; ipſam calidam potius quàm frigidam puto, ſcribẽte de ea Galeno libro. 6. de ſimplici medicina, quòd mixtę eſt aliquo modo tẽperaturæ, ex aquea tepida, & terreſtri tenuata ſubſtantia, & quòd abſterſiuæ virtutis eſt particeps, quam ipſe quĩto tractatu eiuſdem libri de ſimplicibus medicamentis, à calido fieri docuerat: & lib. de medicinis ſecundum loca patiẽtia, ſecũdo, ei vim diſcutiendi adſcribit. Inuenio etiam apud Galenum & Paulũ acopon διαιγείρου, hoc eſt, per populum, διαλεύκης legiſſe non nemini. Hæc ſunt, quæ de veſtra controuerſia mihi alioqui (vt noſti) occupato ĩ præſentia occurrere, quæ ſi tibi ſatisfecerint, gratias age luci ueræ, quæ noctem meam radio ſuæ virtutis illuſtrarit: ſi minus, imbecillitati meæ adſcribito, non voluntati. Vale.

IOAN. MANARDI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER SECVNDVS.

EPIST. I. *ad Martinum Melerſtadium, Illuſtriſs. Ducis Saxonum phyſicum, apologetica.*

POSTRIDIE quàm defenſio tua, Simoniſq; Piſtoris accuſatio ad nos peruenit, fortè contigit, vt cum Principe meo in ſuburbanam villam ſecederẽ. Tuli igit̃ vtroſq; libellos mecũ, natura ipſa ſititor alioqui nouitatis, ne in otio penitus eſſem ſine negotio, hosq; curſim primò, atq; ferè ſine interſpiratione perlegi. Dehinc occepi legere accuratius, interq; legẽdum (quoniã non erat tunc, in quo me melius exercerẽ) notaui quæcunque in Simonis libro occurrerent, in quibus aliter atq; ille, ſentirem: non minori ſcilicet venia reprehenſurus Simonem, quàm ille reprehenderit Leonicenum. Has ego annotatiunculas ad te mitto nõ quaſi rẽ egregiam, aut te dignã, ſed veluti quoddam mei in te amoris monumentum. Conciliauerant enim te mihi dudum communia ſtudia, & tua in Ioannem Frãciſcum Picum Principem meum, virum vel doctrina, vel moribus, vel vtroq; incomparabilem, explorata mihi iampridem obſeruantia: nec aliud putabam deeſſe ad noſtram amicitiã, niſi, vt te amari à me cognoſceres, nõ enim verebar, ne eſſes me æquè redamaturus. Quod ſi mihi pręſens pręſtiterit lucubratio, cum ex ſe nõ placeat, vel vno hoc officio erit gratiſſima. Vt igitur ab epiſtola ſumamus initiũ. Simon Galeni & Petri Aponẽſis, vulgò cõciliatorẽ quẽ dicũt, authoritati innixus, eos medicos redarguit, qui nominũ curam habent: in qua certè reprehẽſione, ipſe reprehẽſione carere non videtur: ſiquidẽ Ariſtotele teſte, qui nominũ vires ignorãt, & ſeipſos ſæpenumero, & alios fallunt: &, ut ſcripſit Auicenna, ad vocũ cõſideratione duxit nos neceſſitas. Quot enim errata in medicina, in philoſophia, in ſacris literis, ob ſolam vocum ignorantiam videmus accidere? Atque vt ex multis & ferè innumerabilibus pauca afferantur, vnde eſt quòd recentiores medici ad diutinum puerperium & ciendos menſes, ſiliquæ Aegyptiæ corticem exhibent, nulla adaperiendi, ſeu prouocandi facultate pręditum, niſi quòd cognominatione ipſa decepti, quòd ſcilicet ea ſiliqua vulgò Caſia fiſtula dicatur, aromaticæ

vires,

uires, quæ ſola & fiſtulæ & caſiæ nomen habet, ſimul cum nomine in illam trāſfundunt? Quid Auicennæ ſecundum de medicina uolumen, Dioſcoridis antiquam interpretationem, Serapionis librum de ſimplici medicina, ferèque ad unum omnes & authores & libros, qui in uſu apud medicos uulgo habentur, tot errorum ambagibus inquinauit, niſi

Siliqua Aegyptia falſo Caſia fiſtula dicta.

quòd authores ipſi, uel eorum interpretes, uocum ſignificantias parum habuerūt exploratas? Vnde errores circa cardamomum, apium maius, centaurium, rheon ponticum, innumeráſque penè herbas, in quibus nō modo plebei & uiliores, ſed & qui ætate noſtra principes, atque ſemidei ſunt habiti, & peccant, & peccauerunt? profectò ex eadem radice pullularunt. Non igitur poſthabenda ſunt nomina, præſertim medico, cum humanæ uitæ præiudicio in his aberranti. Nam quomodo aut libros antiquorum, á quibus ferè accepimus quicquid in hac ſcientia habemus, aut magiſtros ipſos uiuentes, ſpreta ipſarum uocum ſignificatione, ualebimus intelligere? Si poteſt Simon, quicquid hactenus aut humana induſtria ueſtigatum, aut diuina indulgentia reuelatum eſt, proprij ingenij uiribus excogitare, ut nec antiquorum lectione, aut præceptoris adminiculo, ita nec uocum cognitione indigebit. Nos profectò qui, ſumus rudiores, malumus de uocum ui eſſe ſoliciti, quā in rebus ipſis craſsiſsimè pererrare. At nónne in ſacris quoque literis, & in philoſophia multi errores ſunt, qui á ſolis linguarum peregrinarum notitiam habentibus, & cognoſci poſſunt & caſtigari? Vidit hoc noſtro æuo Beſſarion inter Græcos, inter Latinos Picus, inter ueſtrates Ioānes Phorcēſis, eius libri author, qui De uerbo mirifico intitulatur. Quis enim ſciret legendum in Euangelio, Si eum uolo manere: in Pſalmo, fortem uiuum: in Euāgelio rurſus, Thabiti cumi: non autē, ut latina habent exēplaria, in primo loco, ſic eum uolo manere: in ſecundo, fontē uiuum: in tertio, Thabita cumi. Nemo profectò homo uocum neglector: nec conmmunes hoſce errores caſtigare quiſpiam poterit, qui non ſit in perſcrutandis uerbis accuratus. Neque illos quiſpiam, ut parui momenti contēnendos dicat: quanquam enim unico elemento peccatur, tamen præter id, quod ne minimus quidē ſcripturæ ſacræ apex, abſque ſpiritus ſancti lumine eſt conſcriptus, occaſio etiam data eſt uiris alioqui doctis, ut in diſtortas laberentur expoſitiones, quas non eſt precium operæ hoc loco recitare. In philoſophia uero quot errores ex una hac radice exorti ſint, longum eſſet in preſentia recenſere, ſed uno tantum appoſito, alios ad librum noſtrum Ariſtotelicarum caſtigationum reſeruabo. Legebam proximis diebus apud Ariſtotelem, quarto Moralium ad Nichomacum libro, ea parte, qua de prodigalitate agitur, in antiqua traductione hæc uerba: Velociter relinquit ſubſtantia dantes idiotas. (quanquam & idiotis, pro idiotas corruptè legebatur) quod cum legerem, ſtatim uenit in mentem, debere eius loci enarratores in ea dictione, idiotas, impingere: ſtatimqúe cuiuſdam expoſitoris (nomen ob reuerentiam taceo) ſumpto in manus codice, offendi quod præſagiueram, inconcinnam ſcilicet expoſitionem, & ab Ariſtotelis mente penitus alienam: ea eſt huiuſmodi: Prodigos appellare eo loco Ariſtotelem idiotas, quaſi irrationabiles, quoniam ſcilicet indiſcretè ſubſtantiam dilapident. Quod ſi aut qui librum conuerterat, aut ipſe expoſitor, per idiotam non aliud eo loco græcè, quàm latinè priuatum hominem ſignificari, & ad aliquid aliud ſemper uocem illam dici, ut non uno loco docet Galenus, intellexiſſet, ille planiorem feciſſet interpretationem, & hic (qua erat mentis ſublimitate) philoſophi ſen-

Nominum inquiſitio medico neceſſaria.

tentiam plenè percepiſſet. Deſinat igitur tuus Simon, nominum inquiſitionem, quaſi fruſtratoriam, & parum philoſopho dignam, calumniari, è quorum ignoratione, tot in omnibus diſciplinis ſequi uidemus incommoda. Neque nobis obijciat Galenum: quamuis enim multis in locis, ſuperfluum circa nomina ſtudium redarguerit, atque eos medicos, qui otioſam operam in non neceſſarijs uerbis conſumunt, ipſe tamen & multos libros de medicinalibus nominibus cōſcripſit, & prognoſtica Hipocratis enarrans, atque alijs in locis plurimis, non aſpernandum hunc laborem docet. Sed quærenda eatenus nomina, quatenus in rerum nos perducunt agnitionem. Libroqúe primo de differētijs pulſuum ait, Occupatio circa nomina eſt inuitis nobis neceſſaria. Tāto autem eſt nobis quā Galeno hoc ſtudium magis neceſſarium, quāto medicinā, quam ipſe partim ſibi peperit, partim á propriæ linguæ authoribus didicit, nos á græcis barbariſque nationibus mutu-

auimus. Et utinã ſatis fidi fuiſſent internuncij, qui eam ad nos uexere, & uerſores tantum, non etiam peruerſores extitiſſent. Vtinã non utriuſque linguæ ignari, eius ſcilicet, ex qua accipiebant, & in quam conuertebant: non enim præſtitiſſent nobis medicinam non modo fœdam, incultam, punicãmque potius, ac barbaram, quàm latinam, ſed & mãcam, in pleriſque mutilam, & interpollatam. Qui tamen, ut ob pium propoſitum, & temporis uitium excuſandi, (præſtiterunt enim quod potuerunt) ita ſunt ſine omni indulgentia illi accuſandi, qui ſcaturientem iam undique ex ipſis fontibus, & per puros canaliculos trãſfluentem medicinam, turbare potius maledictis uolunt, quàm ebibere. Sed dimittendi ſunt hi, non monendi. Idem quippe in litteris, quod & in moribus accidit. Vt enim qui ſe bonos putant, cum mali ſint, nunquam ad meliorem frugem conuertuntur: ita qui ſe putant doctos, nunquam ab ignorantiæ morbo liberantur. Conciliatoris uerò hac in re authoritatem tam paruifacimus, quàm quod nihili: quandoquidem ſi dictionum ipſe uim probè caluiſſet, non tot errorum ambagibus libros ſuos compleſſet. Atque ut ex innumeris unum aut alterum attingam, ſi uocis σφακελισμὸς, qua Ariſtoteles decimo primæ ſectionis problemate utitur, multiplicem à Galeno ſecundo libro de locis affectis, & ſeptimo Aphoriſmorum, expreſſam uim didiciſſet, non putaſſet dolorem capitis uehementem, & cum pulſu, de pituitæ redundantia fieri, & eò loci ab Ariſtotele intelligi: rem quidem ab Ariſtotelis mente, et fortaſſe ab ipſa ueritate non parum alienam. Melius quoque intellexiſſet nonum, trigeſimum, trigeſimúmque primum eiuſdem partis problemata, aliáque permulta, quæ non eſt neceſſe hoc loco recitare. Satis enim monſtrauimus, multũ in omni ſcientia conducere, rerum uocabula rectè intellexiſſe, præſertim in medicina, ubi tanto cum diſcrimine in nominibus erratur, quanto cum diſcrimine & aliud pro alio medicamentum, & inexpertum pro experto, & nocuum pro innocuo propinatur: quanto etiã cum periculo unus pro alio morbus intercuratur. Sed iam reliqua examinemus. In prima concluſione, morbum gallicum, ſub puſtularum, anthematum, aut (ut ipſe dicit) alhumere capite ab antiquis collocatum affirmat. In qua re id mihi in primis peccaſſe uidetur, quod neglectis his, quæ in eo ſunt præcipua, id eſt, articulorũ doloribus, duris tumoribus, ulceribúſque peſsimis, cutis defœdationem tantummodo conſiderauit. Verũ hic error illi communis cum multis, quorum opiniones peculiari tractatu latè confutauimus. Ille uerò Simonis proprius, quòd aut propoſitum non manifeſtat, aut à ueritate ipſa diſcordat. Si enim idem penitus per anthemata & puſtulas intelligit, quod & Conſtantinus, & alius Hippocratis interpres ſenſiſſe uidẽtur, dum aphoriſmum illũ ſextę particulę uertentes, τὰ πλατέα ἐξανθήματα οὐ πάνυ τι κνησμώδεα, pro anthematis puſtulas reddidere, non ſatis explicat, quod intendit. Non enim ad certam ſpeciem, pręfinitũque caput (quod propoſitio eius uidetur profiteri) morbũ hunc redigit, cum nomen puſtularũ latè pateat, & uarias ſub ſe ſpecies cõprehendat. Sin autẽ Celſum ſequutus, peculiarem quandam puſtularũ ſpeciem intellexit, à uero longè ſeiungitur: ſiquidẽ nihil ſimile in hoc morbo his puſtulis uiſitur, quę ex urtica, uel ſudore naſcũtur, qualia eſſe anthemata, quæ dicũtur, Celſus definiuit. Si Paulũ Aeginetam, non minus errat: definiuit enim exanthemata ulcerationes ſuperficiales, ſubrubras et aſperas, quales in hoc morbo non ſemper reperiri, quiuis poteſt agnoſcere. Nec illum à primo errore reuelat, quòd non ſimpliciter anthemata, ſed cum adiectione epidimialis dixerit: quandoquidem ipſe ſibi hanc excuſationem ademit, dum multos morbos fieri poſſe epidimiales affirmauit. Non maior fit igitur ad certam ſpeciem limitatio, quando anthemata dicimus epidimialia, quàm ſi animal album diceremus. Taceat igitur Simon, nec pergat Leonicenum accuſare, tanquam non definiẽtem, quid ſit morbus iſte, quem nec ipſe multò plus declarauit, quàm ſi ępidimialẽ ſimplici & abſoluta ratione dixiſſet. Hactenus de concluſione. Ad corollaria accedamus, in quorum primo iniuria te accuſat Simon, quaſi impropriè loquutũ, quando peſtẽ hanc κακοήθη nominabas. Ea enim uox, tametſi ſæpe mala quædem ulcera Græcis medicis ſignificare uideatur, ſi tamen ad latinum transferatur ſermonem, malignum, uel mali moris ſignificat. Qua quidem nomẽclatura, nullam huic morbo dari poſſe decentiorẽ, quotquot illum patiuntur, malo ſuo (plus etiã puto, quàm uellent) quotidie experiuntur.

Conciliatoris errores.

Sæpe

Sæpe etiam fit, ut peſsima & maligna, uel malè morigera appellata ulcera, illi morbo coniuncta ſint. Sed hæc leuicula ſunt, & in quibus qui uerſatur, ſuſpicione curioſioris nominũ indagatoris carere nõ poſsit. Illud uerò inquiſitione dignius, an rectè in ſecũdo corolario illi redarguãtur, qui hũc morbum nominantes, epidemialis adiectionem tacuerunt. In qua re, quanquam eos longè puto aberrare, qui elephantiaſim, uel ſaphatum dixere, non uideo tamen, cur meritò de taciturnitatẽ epidemialis reprehendi debeãt. Alioqui iuſtè taxauerit quiſpiam antiquos, qui de multis morbis ſcribẽtes, qui ſæpenumero uagantes epidemici uerè fiũt, proprio tantum nomine expreſſo, adiicere epidemialis uocem ſuperſederunt. Quanquam ſi epidemiali uoce proprie utamur, non erit epidemialis uocãdus, ut alibi demonſtrauimus. Optarem autem definiſſet Simon, rectè an perperam illi ſentirẽt, qui hũc morbum uel ſaphatum (ſic enim ipſe loquitur, Græci ferè achoras uocant) dixere, uel elephantum: probaſſem enim apertis (ut puto) rationibus, eum tota aberrare uia, ſi eos putaret non errare. Sed obfuſcauit ſeſe, ut arbitror, ex induſtria, more ſepiarum. In eo enim quòd ſe illis connumerat, eandem hæreſim profiteri uidetur: in eo uerò, quòd ſimilem illis morbũ hunc facit, uidetur facere diuerſum. Siquidem (ut Ariſtoteli placet) ſimilitudo relatio eſt inter diuerſa. Sed ſcio quid ipſum tenuit, quominus propriam apertè propalaret opinionem. Leoniceni rationes ſuper ea re ſenſit, nec earũ eſt auſus aggredi ſolutionem. At ſi hoc in cauſa fuit, utique ſuam debuit deſerere poſitionem, malleqꝫ rationibus cedere, quàm proprium errorem pertinaciter defendere. Non eſt quoque reticendum, errorem multorum ſequutum Simonem, ubi affirmauit, elephãtiaſin eſſe lepræ ſpeciẽ, cũ ſunt ægritudines longè diſſimiles: eſt ſiquidem Elephas morbus triſtis quoqꝫnomine dirus: Lepra inter faciles morbos cõputatur. immò ſi authori libri de affectionib. credimus, qui Galeno teſte, uel fuit Hippocrates, uel Polybus eius diſcipulus, inter eos affectus numerãda eſt, qui dedecus potius ſunt, quàm morbi: quem authorem, quiſquis tandem ille fuerit, puto ſequutus eſt Auicenna cum primo canone dixit eſſe affectiones, quæ cũ morbi nõ ſint (ſed ſupple, dedecora potius) morbis tamen cõnumerantur. Neqꝫ eſt illius libri de paſsionibus inſcripti, uel affectionibus authoritas, quaſi parũ idonei reſpuẽda, ut potè ex quo Galenus tantus in medicina author, integras ſentẽtias, uerbum è uerbo interim uſurpat. Quod ſi quis dixerit, lepræ nomen in ſacris literis pro graui morbo accipi, obijciam ei Auguſtinum, coloris uitium, non ualetudinis, aut integritatis ſenſuum atqꝫ membrorũ, lepram eſſe dicẽtem. Sed & Galenus uiceſimũ tertij libri aphoriſmũ enarrãs, adeò leuem & abſqꝫ periculo morbum putauit, ut licet uerni tẽporis proprius exiſtat, non tamen tollit, quin uer ſaluberrimũ dici poſsit. Verum hæc ſuo loco exactius penſabũtur, nunc ſecundam concluſionem aggrediamur. Si uidiſſet Simon, nõnullos hunc morbum patientes, quales nos ſumus intuiti, non puto tam aſſeueranter negaſſet, poſſe illum à pituita interdum generari. Vidimus ſiquidem hac peſte fœdatos, quibus puſtulæ apparuerunt craſſæ, latæ, ſubalbidæ, quæ quoties uel ſuapte ſponte, uel medicaminũ auxilio areſcebant, in cruſtas quaſdã ſeu ſquammulas albicantes reſoluebantur; exibatqꝫ interdum ueluti aqua craſsior, manifeſtiſsimũ pituitæ indicium. At ſi mihi fortè, tãquam parũ idoneo teſti, fidem abrogat, credat quæſo rationibus, ac maiorũ authoritatibus, quæ fateri cogũt, non ſolum poſſe hanc peſtem ab pituita fieri, ſed etiam ab ea nõ infrequẽtius, quàm à ſucco nigræ bilis contingere. Quandoquidem eius non contemnenda portio, id eſt, artuum dolores, Raze medico teſte, ab ipſo nigro humore proueniũt quàm rariſsimè, ut propterea exiſtiment nonnulli nõ infimi nominis in medicina uiri, Galenũ in libro de medicamentis ſecundum loca patientia, in catalogo humorũ articularem morbum facientium, atram bilem non adſcripſiſſe, ut potè à qua dolores articulorum, non niſi inſolenter & rarò fieri poſſe intelligeret: uetante ſcilicet eius craſsitie, & terrea ſubſtantia, ne intime, ac in penitas oſsium, membranarum, & compaginũ partes adigatur: qui et ſi interdum ab eò fieri poſſint, conſtat tamen hos, qui in morbo gallico accidũt, tales non eſſe, ut inde ſemper credi debeant prouenire: quoniã Auicẽna teſte, debiles & occulti ſunt, ſi qui à tali materia fiunt: hos autem manifeſtos & uehementes eſſe, quotidiana monſtrant experimẽta. Dicere autem aliam eſſe materiã, quæ dolorẽ, aliam, quæ reliqua mala facit, hominis eſt

Verſus Sereni Sammonici.

Lepra dedecus potius quàm morbus cenſenda.

dogma potius quomodolibet tuentis, quàm ueritatem & rationem ſectantis. Si enim ita eſſet, mala illa, dolor ſcilicet, ulcera, puſtulæ, merè ex accidenti, atq; ut ſequens eſt, rarenter & paucies in hoc morbo iungerentur. Contrà autem euenit, ut nunquam, uel certe raro, in toto morbo ſeparentur, ſed ferè ubi puſtulæ deliteſcunt, dolores inſurgunt: quod certe ſignificat materiam illam, uel certe aliam ei ſimilem, quæ in cute puſtulas faciebat ad intima accedentem, dolores excitaſſe. Incredibilem uerò mihi admirationē parit hic uir, qui paulò ante epidemiam hanc ſaphato (ſic enim ipſe loquitur) fecit quàm ſimillimā, & eiſdē differentijs utrunq; morbum interſtingui definiuit: nunc illos in tantū ſeparat, ut impoſsibile iudicet hunc fieri ab humiditate, à qua primā ſaphati (ut uerbo eius utar) ſpeciē ſuprà dixerat dependere. Sed iam reliqua examinemus. Ad cōmune deinde medicorū confugium ſeſe recipit, quaſi ad portū, uel tutelarem deum, cum morbū hunc occulta fieri aſſerit proprietate de cœleſtib. corporibus emanāte. At ſi Auicennæ ſententiā ſequamur, in eo, qui de uiribus cordis inſcribitur cōmentario, quam etiā primo attigit canone, dicere poterimus, haſce uires occultas, quas uocant proprietates, nō differre à natura, niſi ſicut minus cōmune, à magis cōmuni, aut figmento eſſe perſimiles, cōmentumq; hominū ab innumeris quæſtionibus ſeſe illarū præſidio releuantium. Sed ſint aliud à natura (nō enim id magnoperè pernegabo) non certe á cœlo, præterquàm ſicut ab uniuerſali cauſa, proueniūt: quemadmodū Ioannes Picus, æui noſtri ſplendor & gloria, in ſuperhumano illo contra aſtrologos libro, quem à tenebris ad lucem magnis laboribus reuocauimus, multis rationibus cōprobauit. Quod ſi etiam gratis demus huic uiro, & eſſe, illas aliquid, & fieri à cœlo, nihil tamen comparet in hoc morbo, quòd in manifeſtas cauſas referri non poſsit, uel quòd ad occultiores illas proprietates, quaſi ad aſylum fugere nos compellat. Videmus enim in eo puſtulas, artuū dolores, oris & pudendorū, & aliarū quoq; interdum partium ulcerationes, ac præduros quandoq; tumores: quæ omnia accidere ab humorū uel copia, uel feruore, uel putredine, nullus puto medicus dubitabit. Sed præter ea, quæ diximus, notaui ego aliàs ſex in hoc morbo mirabilia: uidelicet, quòd longus ſimul ac uehemēs: quòd noctu magis quàm interdiu affligens: quod ferè à pudendis incipit, & nō niſi raro, & per longam ualde conſuetudinem, per alia membra in alterū transfunditur: quod in puſtulas oris deſinit, quæ etiam applicitis potentiorib. remedijs concitātur. Hæc autem omnia nō eſt difficile mediocriter in medicorū libris exercitato, ad manifeſtas cauſas reducere. Nihil ergo in hoc morbo eſtq, uod nos cogat relictis manifeſtis, ad occultiora illa confugere. In ſecundo uero corolario, præter id, quod epidemiale genus peſtilentialis tandem agnoſcit, quod ſecum reciprocare ſuprà ſtatuerat, Gallicū quoq; morbū ueneno ait & peſtilētia participare. quod dictum (pace ſua dixerim) hominis eſſe uidetur parum in medicina exercitati. Nam unde peſtilentiā, aut uenenū eius deprehendimus? Peſtilentes morbi magna ex parte febrem, & quidem nota dignam ſibi aſſociant, cor lædunt, difficultatem ſpirandi faciunt, & ad ſalutem raro, ad mortem ſæpe, exiguo ſemper temporis ſpatio perueniunt, facileq; & abſq; ullo contactu per ſolam communis aeris inſpirationem ab uno in alium euagātur. In hoc uerò morbo, cerebri potius uel iecinoris, quàm cordis oblæſiones uiſuntur, difficultas incedendi magis quàm ſpirandi apparet, raro interficit, longus eſt, nec ferè præterquā diuturna conſuetudine, aut per naturalia inficit. Cauſam igitur cur peſtilentialis dici mereatur, ego non uideo, uideant qui acutius cernunt. Parum Simoni uidebatur in te ac Leonicenū iactaſſe conuicia, niſi etiam Picum laceſſeret: quē tamen puto nō alia cauſa damnauit, quàm quod eius ſcripta non intellexit: malo enim illum inſcitiæ, quàm maligni animi arceſſere. Neq; utiq; arbitror fore quenquā (modo diuinū illud cōtra mathematicos opus mūda aure perlegerit) qui tam puerili ſuperſtitioni poſsit poſthac fidem mācipare. Sed uide quàm ſit ſolers & catus Simon noſter, quum aſtrologicæ uanitati (ut eius ſcripta præſe ferunt) ſit ſupra modum addictus, intelligeretq; in eam Ioānem Picum duodecim libris quaſi duodecim ueteranorū legionibus acerrimè dimicaſſe, non auſus ſecū de aſtrologica re contendere, ſatis putauit & ſe, & facultatem tutaturum, ſi illū de medicinæ inſcitia inſimularet. Sed unde in Pico hanc ignorantiam deprehendiſti? Debebas ſaltē locū mōſtraſſe, ne ex temeritate potius, quàm cū ratione iudicaſſe uidereris.

An quòd princeps uir fuit,& medicinam non eſt profeſſus,ignoraſſe eam illū uis conijcere? Sed nónne ſimili argumēto Auicennam (cui fortaſsis plus quàm par eſſet in hac arte attribuimus)quem regē aiunt fuiſſe,& curādis infirmis operā nō dediſſe, eadem inſcitia damnare oportebit? Fuit Picus,ut omniū bonarum artium,ita & medicinæ ſtudioſus, in eaq; arte(quod pace Simonis dixerim)multa & didicit & cognouit,quæ Simoni ipſi unà cum medicorum uulgo adhuc ſunt inexplorata.Sed dimiſſo Pico,ad concluſionē reuertamur. Putat Simon ex hoc Auicennā aſtrologiæ fauiſſe,quòd peſtilentiā cauſam dixit habere uniuerſalem.Si quis tamē diligenter examinet, quæcunq; ab eo uarijs in locis ſuper aſtronomica re cōſcripta ſunt,cognoſcet utiq; tantū abfuiſſe illum à fide aſtrologiæ, quātum abeſt aſtrologia à ueritate.Libro enim quarto,ſi quis nucleum,nō tantū uerborū corticem ſpectet,ſub nomine eorū,qui dixerūt,in peſtilētia aliquid cauſæ eius nō proportionatū(ſic enim ipſe loquitur)aſtrologos taxauit,peculiarem aliquā uim peſtilētiæ effectricem cœlo adſcribētes,cū ſint cœleſtia cauſæ tantūmodo primæ & lōginquæ,hoc eſt, uniuerſales,nō propinquæ & particulares horum inferiorum.Qualis uero eſſet uis iſta, meritò cuius cœlum uniuerſalis cauſa dici mereatur,libro primo monſtrauerat,ubi influxus declarans qui ex multarum ſtellarum coitu in nos proueniunt,nō alterius influentiæ cōmeminit,quàm caloris,quē uertici noſtro propinquantes,& frigoris,quod ab eodem diſcedētes,ex accidēti,atq; nō agendo(ut ita dixerim)in noſtra hac agūt regione. Neutroq; loco uides eum,aut multi ponderis planetarum,aut magnarum,quas uocant, cōiunctionum,aut maligni aſtri feciſſe mētionē, uenenū è cœlo in terras iaculātium,ut Genethliaci putant. Sed & quo capite de tēperaturis agitur, cum in regionis ſub æquinoctiali circulo ſitæ mentionē incidiſſet,homines,ait,inibi habitantes erunt certæ æqualitati ualde propinqui,niſi aliqua de rebus terrenis obuiando impedierit. Quo loco,ſi quid aſtrologiæ tribuebat,nō erat cœleſtis,cauſa reticēda, ut pote à qua præter cōmunē caloris influxū(ſi uera ſit hæc ſuperſtitio)multipliciter poſsit tēperaturæ æqualitas, immò qualiſcūq; habitatio,ſubmoueri.Ex eo igitur,quod terreſtrē tantum cauſam cōmemorat,floccifacere ſe cœleſtē demōſtrauit. Deſinat igitur Simon,Auicennæ patrocinio aſtrologiā tutari, quā conſtet ab eo ubiq; uel diſsimulatam,uel neglectam. Addit præterea alia quædam circa eandē concluſionem,mihi parum credita:ſed cum uideam lucubrationē hanc iam longius,quàm præſtitueram creuiſſe,ea nunc ſilētio præteribo,præſertim cum de his, quæ ad aſtrologiam ſpectant,infra quoque loquendi præſtetur occaſio. Pari quoq; ratione quæ in primo corolario dicuntur,cōniuentibus oculis pertranſibo,firmatis aliquātiſper ueſtigijs in ſecundo,ubi in occultas rurſus proprietates(propter neſcio quæ Auicennæ uerba) referre hunc morbum ſatagit.In qua re illud in primis peccat, quia quæ ab Auicenna de putredine aëris dicuntur,diſsimili nimis ſimilitudine in hunc morbum transfert.Nā ubi, rogo,ſedet iſthæc argumentatio? Corruptionis aëreæ interdum cauſa eſt res cœleſtis,hominibus incognita:ergo morbus Gallicus ex occulta aduenit cœleſtium proprietate. Sed & nō parum nutat aliud, quod innuitur,à corruptione ſcilicet aëris pendere hūc morbū. Quanquam enim nō eſt prorſus à ratione alienum,potuiſſe illū in ſui exortu ex aëris putredine uel coaleſcere,uel foueri,poſſe & nunc ſi cui abſq; contagione innaſcatur: ſuperat tamen òmnē dementiam,ut putetur quocunq; per contagionem transferatur, eandem aëris putredinem ſecum ducere:cum & ſub quolibet cœlo,& quacunq; anni uel aëris cōſtitutione,uideamus hanc luem debacchari.Nolim tamē quenquā exiſtimare, ea quæ ex Auicenna hoc loco afferuntur,ad aſtrologiæ iudiciariæ adſtructionem pertinere. Siquidem per rem cœleſtem,ignotam hominibus,nō aliud intelligere putandus eſt Auicēna, quàm quod alijs eiuſdem libri locis explicauit:hoc eſt, certā & præfinitam qualitatū primarum mēſuram, ex cœleſtium acceſſu,uel receſſu in aërem progenitā,animātibus interdum noxiam:quam quidem nominauit occultam:quoniam ſicuti certam, ac(ut ita dixerim)punctualem elementorum in ueris mixtis quantitatem ſcire(quod Auerrois optat) exacte nō poſſumus,ita in imperfecta hac mixtione,quam aërem uocamus,exactam qualitatum primarum mēſurā,certa & proba ratione metiri non ualemus. Neq; enim nouū, aut inuſitatum eſt,pro cœlo,aërem intellligi.Notum enim eſt illud Vergilij in 5.

Aſtrologiæ nulla fides.

Hoc ſperem Italiam contingere cœlo. Atq; illud Celſi, Peſsimũ cœlũ, quod ægrum facit. Sed & Galenus quædam Hippocratis uerba primo libro Epidemiarum exponẽs, in quibus cœli mentio habetur, aërem intellexit. Ait enim: Cœlum dixit, iuxta uulgarem conſuetudinem: aërem, ſupra nos ad nubium uſq; regionem exiſtentem. Poſſem equidẽ pariter impertinentem concluſionem in præſentia præterire, tũ propter ea, quæ ſuperius notata ſunt, tum relegãs Simonem (ut Auguſtinum, Gregorium, Baſilium, & alios prætercam, religione ſimul & doctrina celeberrimos) ad ea, quæ noſtris temporibus Ioannes Picus ex Mirandulæ principibus, & Hieronymus Sauonarola Ferrarienſis, ex Prædicatorum ordine, contra huiuſcemodi deliramẽta nuper conſcripſere, quorũ uterq; doctrina, autoritate, ſcriptis, totam Italiam, ne dicam orbem uniuerſum illuſtrauit: & hic prætere a concionandi ui, fidei ac ueritatis intrepida ad mortem uſq; defenſione, paupertatis dilectione, ardẽtiſsimo in Chriſtũ & eius religionẽ affectu, animi fortitudine & imperturbatione, primitijs illis Chriſtianorum, & naſcẽtis eccleſiæ incõcuſsis columnis meritò poteſt cõparari: prophetico uero ſpiritu ideo illuminatus creditur, quia quæ nunc nos infeſtant bellorum turbulentiæ, plures ante annos tota in pace triumphãte Italia, prout euenere, eueniuntq; quotidie, ab eo ad unguẽ fuerint prænunciatæ. Poterã igitur (ut dixi) ad utriuſq; præclara uolumina Simonẽ non iniuria relegare, niſi ueritatis amor, & Chriſtianæ religionis zelus, cui ſcio peſtem hanc aſtrologicã uirus eſſe nocentiſsimum, me impellerent, ut quæ in eius aſſertionem adducuntur, hoc loco refellerẽ. Faſcem igitur illũ in primis mathematicæ, diuinatriciſq; aſtrologiæ, utpotè male compactum, & ex rebus tãtum inter ſe diſsidentibus, quantum ueritas mendacio, & tenebris meridianum lumen aduerſatur, ea facilitate diſſoluimus, qua à Simone extitit coagmẽtatus: Mathematicam in cõſortium recipientes uerarum diſciplinarum, diuinatoriam cũ reliquis ſuperſtitionibus è philoſophia & Chriſtiana republica in totum relegantes. Ptolemæi teſtimonium ceu in hac parte de ueritate ſuſpecti, penitus reſpuimus. Quæ autem ex libro quodam Hippocratis afferuntur, ſuſpicionem nõ paruam mihi faciunt, non emanaſſe eum librũ ex Hippocratis Coi officina, ſicut nec quicquid aliud ſub eius titulo efferatur, in quo aſtrologiæ iudiciariæ ſit mentio: quandoquidem (ſi Galeno credimus) Hippoc. nuſpiam librorum ſuorum aërem contemplando trãſgreſſus eſt. Quod adeò credidit ipſe Galenus, ut ſi quãdo diuini, pro quo tamẽ corruptè in uulgata Prognoſtici æditione cœleſte ſcribitur, apud Hippoc. uel etiam cœli (ut ſuprà diximus) nomen inuenit, maluerit expoſitione parum coacta, aëris conſtitutionem intelligere, quàm illum de re nõ bene explorata facere loquẽtem. Vt uero librum illum quaſi Hippocraticum admiſerimus, quid prohibebit eo loco, non cœleſtem aſtrologiam intelligi, ſed aëream illam tantũmodo, de qua latè libro tertio Aphoriſmorum, & in Epidemijs diſſeruerat? Multa enim in tribus hiſce libris leguntur ſimilia. Quod ſi de cœleſti loquutum Simon omnino contendat, non magnoperè reſiſtemus, dum & hoc nobis redonet, motricem, ut diximus, non diuinatoriam ab eo intelligi. Quemadmodum enim ſuprà monui, nõ paruam mihi fidem facit expoſitio illa Galeni, ut ne uerbum quidem Aſtrologiæ iudicatoriæ apud Hippoc. legi putem. Quod tãto magis credimus, quanto conſtat Galenum ipſum profeſsioni fuiſſe non inimicum, utpotè cuius interdum in ſuis ſcriptis, meminerit, & in quam criſimorum dierum rationem referre ſtuduerit. In qua tamen re, ſi non parum medicus, uel philoſophus, certe parum aſtrologus, teſtimonio etiam Aponenſis, maximi aſtrologiæ patroni, iudicatus eſt. Afferrẽ quæ in ea re peccaſſet, niſi ſcirem à Pico in lib. contra aſtrologos, & inter medicos etiã à Petro Aponenſi, alijſq; nonnullis eſſe abundè demõſtrata. Alioqui ſi uera ſint, quæ in libro de criſimis diebus ſcripſit, derogant potius fidem hodiernæ aſtrologiæ, quàm corrogant: ſiquidem alium lunæ motũ credidit, quàm qui hodie ſupputatur. Quare ſi uerum ille motum agnouit, falſa eſt quæ nunc in uſu aſtrologia, quæ alium ſequitur: ſi minus, corruère ſuam dierum criſimorum machinam neceſſe eſt, tanquam nulli fundo baſiq; innitentẽ. Quæ rurſus ex Haliabate, Auicenna libro primo, & ipſomet etiam Galeno in arte curatiua, ad probandum aſtrologiæ neceſsitatem afferuntur, nihil prorſus de iudiciali concludunt, ſed de alia duntaxat, cui pauló ante locum inter liberales artes conceſsimus. Nolim

Laus Hieronymi Sauonarolæ.

Locus mendoſus in Prognoſtico Hippocratis caſtigatur.

tamen

tamen quenquam exiſtimare, hanc ipſam, quæ motus metitur aſtrorum, medico ſimpliciter neceſſariam: cum ſit longè aliud, artem quãpiam eſſe abſolutè neceſſariam medicinæ, & neceſſariam ad hoc, ut authores medicinæ, qui nunc celebres habentur, plenè poſſint intelligi. In horum quippe libris multa leguntur, quæ non ſunt medico, qua medicus eſt, ſimpliciter neceſſaria. Si quis enim recto examine libret, is arbitror iudicabit, præter Dialecticam, & naturalis Philoſophiæ quandam partem, ac Arithmeticæ exiguam portionem, quæ ſunt medico neceſſaria, prætereꝗ; Grammaticam, quæ ea ſolum ratione eſt neceſſaria, quòd eam ignorantes antiquorum monumenta nequeunt intelligere: omnes alias diſciplinas, decori eſſe potius medico, quàm neceſsitati. Nec Galeni uerba primò Therapeutices ſcripta, ſi bene & legantur & intelligantur, contrarium oſtendunt. Sed de hac re in noſtro medicinali Iſagogico, Deo concedente, ampliter diſputabimus. Tecum autem ſentio mi Martine (quod & ſuperius dixi) nihil eſſe in toto Auicennæ uolumine, per quod credidiſſe illum iudiciariæ Aſtrologiæ, aut putaſſe medico neceſſariam, poſsit deprehendi: eſſe potius, quibus conijciatur neglexiſſe, & inutilem penitus exiſtimaſſe. Quod uel hoc conſtet argumento, quod nuſquam nouilunium, uel interlunium, obſeruari in uentris, aut uenarum ſolutionibus, alijs ue medici operibus, docuit: rem tamen, ſi quid aliud aſtronomicum medico obſeruandum, (quod certe mea ſententia nõ eſt) ſumma obſeruatione digniſsimam. Nec quæ ex Canticis afferuntur, noſtram infirmant ſententiam. Nam de eo tantum libro loquimur, quo ſe quinꝗ; uoluminibus uniuerſam complexum medicinam gloriatus eſt. Quanquam ſi Auerroi credimus, librum Canticorum enarranti, dogma illud aſtrologorum potius placitis, quàm ueritati & Philoſophiæ adſtipulatur: qua docemur, omnes cœleſtium corporum operationes laudandas eſſe, non maleuolas reputandas. Commentatorem uerò illum Alexandrinum, ſi uniuerſale tantum regimen cœlo adſcripſit, non inuiti recipimus: ſi particulare, & præcipuè malignum, in hoc repudiamus. Didicimus enim ab Auguſtino, hanc ſolam diuinis literis præſtare authoritatẽ, ut illis abſꝗ; ratione credamus: cæteris in his quæ rationi ſubſunt, tantum credẽtes, quantum probant, uel quantum rationi loquuntur conſentanea. Et quid mirum? Nõ enim filij ſunt deorum, quibus, Platonis ſententia, ſine ulla ratione credendum ſit. Petrum Aponenſem alijs quoꝗ; in locis erraſſe ſuprà monſtrauimus: ſperamusꝗ; (ſi tantum nobis erit ocij) olim dicato uolumine, infinita penè eius errata detegere, non ut uiro, ſatis quidẽ quãtum illa ferebat ætas, docto, multæꝗ; lectionis, detrahamus, ſed ne ei fides in magnis, ut ipſi putant, & occultioribus artibus à ſimplicioribus præſtetur, quem conſtet in manifeſtioribus & leuioribus multifariam præuaricaſſe. Vt ne longè exempla petãtur, in problemate ipſo à Simone recitato, in quo manifeſtius certe errauit, quàm ut ulla poſsit cauillatione defendi. Siquidem græcus codex, ad quem recurrendũ eſt, quoties dubitatio in translatione contingit, quod Auguſtinus etiam in ſacris literis teſtatur, hoc pacto iacet: διατί ἥδιον ὄζει τῶν ῥόδων ὧν ὀμφαλὸς τραχύς ἐστιν, ἢ ὧν λεῖος. Quod ſi uerbũ uerbo reddatur, ſic ſonat latinè: Propter quod ſuauius olent inter roſas, quarum umbilicus aſper eſt, quàm quib. læuis. Venia autẽ fortè dignus eſſet hic error in Aponẽſi, niſi omnẽ ipſe ſibimet ueniã ademiſſet, dum ſe ubiꝗ; de græcorũ librorum iactat interpretatione: quãquam errandi occaſio nõ minus de latinarum inſcitia, quàm græcarum prodijt literarũ. Demũ quæ in calce afferuntur, non difficilius eſt nobis reijcere, quàm fuerit illi adijcere. Quod enim quis uena cubiti ſecta, luna Geminos peragrante, læſionem incurrerit, potuit imperitia, potuit errore artificis, potuit inſtrumẽti ineptitudine accidere: neꝗ; minus ex accidẽti, quàm quod me ambulãte corruſcauerit. Vidimus quoque nos (ſi unuſquiſque ſuas referre habet uiſiones) luna alteri ſigno ſuppoſita, nobilem quendam uirum Ferrarienſem, ex uena ſecta, uitæ diſcrimen incurriſſe. Quid plura? nónne quotidie cernimus, melius longè medicis ſuccedere, qui aſtrologica uel ignorant, uel negligunt, quàm illis, qui illa uel ſciunt, uel ſequuntur? Franciſcus Bencius, Vgonis Senenſis filius, præceptor olim medicina meus (aliorum pace dixerim) medicorum in Italia, noſtra ætate facilè princeps, nihil unquam cœleſte obſeruauit: ſed quoties occaſio urgebat, in ipſis ſolis luneꝗ; congreſsibus, & purgationem, & uenæ ſectionem imperabat. Vnde euenit, ut cum præ-

Diſciplinæ medico neceſſariæ.

ſtantis cuiuſdam uiri curationi,unà cum Hieronymo Manfredo,aſtrologo ſui temporis famoſiſsimo, Bononiæ præeſſet,immineretq́; ſimul & purgandi neceſsitas, & luminarium coitus, aſtrologo reclamante,& ægrotanti mortem minitante,potione ad Bencij imperium exhibita,infirmum è graui morbo conualuiſſe. Quod ſi magis Ptolemæo docēti,cœlum inſpiciendum,quàm Hippocrati præcipiēti,pharmaca eodem die in ualde acutis morbis danda,dum turgēt,creditum fuiſſet,fortaſsis uitam prius ille finiſſet,quàm cœlum coniunctionē. Rectè igitur & ſibi & egrotis medici conſulent,ſi quoties uacuandum uidetur,lotium magis,quàm aſtrū inſpicient,& uenarum pulſationem potius, quàm ſtellarum obſeruabunt configurationem. Sed uide quomodo,ab epiſtolari menſura, nō Laconica modo,ſed & Aſiatica iam receſsi. Finem igitur fecero,ſi monuero, potuiſſe me & plura,& hæc ipſa locupletius,atq; comptius in mediū afferre:ſed quod dixi ab initio, hæc ad te mitto qualiacūque ſunt,non ueluti rem tanto lectore,quantum te puto,dignam,ſed ceu pignus quoddam ſancitæ inter nos amicitiæ:non aliud ex his quærens,quàm ut mutuó me ames: quod ut facias,te etiam atq; etiam rogo. Vale. Ex Mirand. M. D.

Medico lotium, magis q́; aſtrum inſpiciendum.

Ioanni Camerti Theologo inſigni, & omnium bonarum diſciplinarum eruditiſſ. de ſaccharo duplici. EPIST. II.

CVm proximis diebus librariam tuam ſupellectilem euoluentibus,neſcio quo modo ſacchari mentio incidiſſet,dixiſſemq́; aliud eſſe antiquorū medicorum ſaccharū ab eo,quod nūc uoce parū(ut fieri ſolet)mutata,zuccharū uocant, paradoxon dogmatis impendio admirari uiſus es, & in contrariā pedibus manibusq́; abire ſententiam. Quare domum reuerſus,quia rationes,quæ me mouerent præ temporis anguſtia in medium afferre ad plenū non potueram,operæpreciū me facturū putaui, ſi eas colligerē, & capita in ſcriptis darem,quo mētem meam locupletius poſſes inſpicere, & tuam pacatiore animo mihi ſignificare. Ad aſtruendam igitur nouā hanc opinionem,in primis ſtatuendum,quænam,qualiſúe res ſit,quam nunc paſsim zuccharum nuncupant. Deinde oſtendēdū,quæ de ſaccharo ab antiquis ſunt dicta, & minimè conuenire. Res zuccharū dicta,tantoperè nunc menſis expetita,ut in prouerbium abierit, non eſſe eſcam,quæ zuccharo uitietur,nihil aliud eſt,quàm ſuccus à proprij generis planta bene contrita expreſſus,calore ignis plus minúſue excoctus,coactus, & defecatus:in zuccharū tanto candidius & durius euadens,quanto plus coctionis defecationiſq; tolerauerit. Ex diuerſa autem huiuſcemodi defecatione & coctura, contingit uarios ei perfectionis numeros adſcribi, ut quoddam ſummum dicatur, & perfectiſsimum,à fine nomen uulgò accipiens,quia uidelicet ad finem bonitatis peruenerit,candore,duritia,ſuauitate præcipuum. Aliud infimū huic penitus contrarium,lentum,humidū,nigricans,inſuaue, & feculentum,primæ decoctionis uocatum. Inter duo hæc extrema,duo quoq; ſunt media,alterū infimo proximum ſecūdæ:reliquū ſummo,tertiæ decoctionis nominatum. Planta,à qua exprimitur, humectis locis proprio ſemine ſurculis ué ſeritur,exteriore quidem ſpecie arundini magnæ ſimilis,interiore ſubſtantia ualde diſsimilis:pulpoſa enim eſt,grauis,mollis, & ſucci plena: quum arundo ecōtrariò ſit leuis,dura,uacua, & propterea milio potius Indico,quod melicam uocant,quàm arundini ſimilis. Hæc de zuccharo noſtro,à Siculis & Luſitanis cognoui,quæ an antiquis de ſaccharo ſcribentibus cocināt,agè perſcrutemur. Dioſcorides, Galenus,Plinius ſpeciem mellis putantes,de eo inter mella loquuntur,mellis materiā eſſe, rorem omnes fatentur:à quo tam differre uidetur zucchari materia, quàm planta differt ab aqua. Forma quoq;,quam illi adſcribunt,minimè huic noſtro congruit:gummiū enim modo candidum à Plinio,ac dentibus fragile dicitur:& à Dioſcoride ſalibus quo ad conſiſtentiā ſimile, & dentibus inſtar ſalis perfringi. Quibus & Alex. Problematum lib. ij. in hæc uerba ſubſcribit: »Quod ſacchar Indi appellant,mellis coagulum eſt,ſole cogente, cōuertenteq; ad mellis dulcedinem:quod idem monte etiam Libano fieri certum eſt. Fit ſachar id proximum,ſalis glebulis candidum,fragile.« Noſtrū priuſquàm coquatur, colore potius nigricans, & ſubrufum,quàm candidum inuenies,nec dentibus fragile, ſed per ſuctum, non per dentium attritionem deglutiendum. Efficiens noſtri primum eſt forma uiſq; ipſa plantæ: ſecundum, artifex calore ignis concoquens & defecans, & demum in

Zuccharū quid, & quomodo conficiatur.

Zucchari plāta.

Saccharum mellis ſpecies.

hanc,quam uidemus metæ formam in ligneis quibuſdam uaſculis deducens.Illud noctis primo frigus agglutinat,de hinc ſuperueniens ſolis calor obdurat. Noſtrum plantæ pulpa in Siciliæ & Cannariæ inſulis latitat, effigie tantum (ut diximus) arundini ſimilis. Quam certe plantam ſi Dioſcorides & Plinius cognouiſſent, arundinemq; putaſſent, non erant ſilentio præteriturí, ubi multiplices arundinum ſpecies enumerant: ſed ſicuti, aromaticæ & odoratæ arundinis,ita & dulcis huius ſeorſum mentionem habuiſſent. Illud ſupra arundinis ueræ folia in India,feliciq; Arabia, & monte Libano coagulatum inuenitur. Noſtrum gulæ proceribus ſuauiſsimas dapes miniſtrat: illud ad medicinæ tantum uſum teſte Plinio uenit, bonum uentri & ſtomacho exiſtens, ut ſcribit Dioſcorides. Noſtrum pectori potius quàm ſtomacho utile experimur,cum nauſeam, teſte etiã Auicenna libro iij.excitet. Illud non ſiticuloſum ſicut mel, ſcribit Paulus: noſtrum ſitim non minorem, quàm mel facit. Quæ ſi uera ſunt, quis ambigat eſſe res diuerſas? quum forma, materia efficiente, loco, uiribus, longè euarient. Si quis uero à me petat, ſaccharum illud antiquorum medicorum, an in totum perierit, & ſi adhuc in uſu eſt, quænam res ſit: Reſpondebo, rationi conſonum uideri, cum res mera naturæ fuerit, nullum cultum artemq; deſiderans, quod extet adhuc, & ad eam rem, quam nunc mannam uocant, referatur. Quod ſi quis adhuc pergat quærere,quo nomine ea res,quæ nunc manna dicitur, ab antiquis fuerit appellata, dicam: ſi ulla eſt eius apud antiquos mentio, eſſe inter mella. Mouet me primum Galeni authoritas, lib.de alimentis, mel roris,uel mel aëris, ſupra plantas dicens coagulari: & Plin.lib.16.cap.8.ſic ſcribens: Robora ferunt,& uiſcum, & mella, ut author eſt Heſiodus: conſtatq; rores melleos è cœlo (ut diximus) cadentes, non alijs magis inſiſtere frondibus. Confirmat Sudas,licet in nomine non conueniat, mel ſylueſtre uocans. Mannæ porrò & ſacchari affinitatem,oſtendit eorum concinnitas,quæ de hoc antiqui, de illa Arabes reliquere. Firmat inter cæteros Auicenna, cap.ult.libri ſecundi, zuccharum alhuſar (ſic enim ipſe loquitur) eſſe mãnam ſcribens,cadentem ſupra rem, quam uocat alhoſor, ſimilem ſali: à qua fortè ſimilitudine interdum ſaccharum, ab eo ſal Indum nominatur, præcipuè lib.4.cap.de aſperitate linguæ, ubi tenere in ore docet ſalem,qui ab India deportatur, colore ſalis, dulcedine mellis. Ex quo capite notari etiam poteſt differentia inter ſaccharum, quod ibi uocat ſalem Indum,& zuccharum: quoniam utriuſq; ueluti diuerſæ rei ſeorſum meminit:licet lib.2.(ut aliquando in alijs ſolet)utraq; eodem capite cõfudiſſe uideatur. Serapion de eodem ſcribens ſaccharo alhoſor uocato, ex oculis cognominis plantæ exire id ſcribit, plantamq; depingit.Crediderim igitur ego,antiquum illud ſaccharum,parum à uocata nunc manna differre,& utrumq; inter mellis genera comprehendi, ſolumq; propriè ſaccharum dicendum: ex India aliquando, uel felici Arabia portatum, nunc uocatum Candum,quia nimia ſolis excandeſcentia multum obduruerit: non portari hoc tempore,quoniam ex noſtro zuccharo quater uel quinquies excocto, lucelli maioris corradendi gratia, ſeplaſiarij Veneti rem ſimilem facere didicerunt, arundines quoq; ipſi immitentes,ſupra quas uideri poſsit conglobatum,& goſſapio inuoluentes,ut naui ex orientalibus regionibus inuectum putetur. Candum igitur naturale,antiquis ſaccharum nominatum, à nuncupata nunc manna differre non uidetur: niſi quod hæc ſupra alias plantas,& aliquando ſupra petras, uarijs in regionibus,etiam in Italia reperitur, illud tantum in felici Arabia & India in arundinibus,maioribus fruſtis, maioriq; duritia, ob uehementiores ſolis radios, aptioraq; ad id tolerandum arundinum folia,coagulatur. Vnde etiam fit, quòd non æquè,ut manna, aluum leniat, quando & inter uocatas mãnas,eæ magis citare aluum uidentur,quæ ſunt liquabiliores. Si uerò adhuc interrogauerit quiſpiam noſtrũ hoc zuccharum, quo nomine antiqui appellarint:dicam,nullam eſſe eius apud antiquos medicos(quod me legiſſe meminerim)mẽtionem Medicos dico antiquos,quoniam medicis multis,qui poſt Galenum fuerunt,de eo eſt crebra mentio, præſertim Punicis. Varroniſq; uerſus de hiſce cannis fortaſſe loqui uideri poſſunt:

Indica non magna nimis arbore creſcit arundo,
Illius è lentis premitur radicibus humor,

Dulcia cui nequeunt ſucco contendere mella. Et Solinus in India naſci quaſdã ait cannas, è quarum radicibus ad ſuauitatem mellis ſuccus exprimitur. Quorum ſentẽtijs conſentire uidetur Galenus lib. 4. de ſimplicibus medicamentis, molles radices calamorum, maximè Aegyptiorum, dulces eſſe dicens. Verum non ex radicibus, ſed ex ipſis arundinaceis medullis, quas cannas mellis uocant Siculi, noſtrum hoc ſaccharum exprimitur, ut propterea aliam rem illos intellexiſſe credi poſsit. Ex utriſq; tamen, radicibus ſcilicet & cannis, mel fieri Strabo commemorat. Sed & Statius quodam loco noſtrum zuccharum agnouiſſe uidetur, licet nomẽ tacuerit, quãdo inquit, Et quas præcoquit Aebuſita cãnas. Fuit tamẽ hic Dioſcoride & Plinio iunior. Poſtremò etiã Serapion Arabs, omnibus his poſterior, inter quatuor quinquéue genera capite proprio enumerata, huius noſtri non meminit. Quod itidem argumẽto eſſe poteſt, medicis iſtis, quos ipſe citat, illud fuiſſe incognitum.. Si cui autem res incredenda uideatur, de re tam nobili antiquos medicos non ſcripſiſſe, conſideret quãmulta ſint noſtro æuo precioſiſsima, antiquitati penitus ignota, ueluti moſchus, iubetum, ambra, camphora, aliaq; nõ parũ multa. Hæc ſunt, quæ ad hoſpitiũ reuerſo, longe tamen à mea bibliotheca, pro dogmatis propoſiti defenſione ſcribẽda occurere. quæ ſi à te probata fuerint, in lucem prodire non formidabunt: ſin minus, in tenebris perpetuò latitabunt. Vale. Viennæ Pãnoniæ, ex hoſpitio noſtro, quinto Nonas Sextiles, anno M. D. XV.

EPIST. III. *Cælio Calcagnino uiro doctiſsimo, de ſtomacho.*

STomachus non ſolum uulgò, ſed Plinio quoq;, & interdum Celſo, nec non pleriſq; Græcis, quorum in uarijs ſuarum cõmentationum locis meminit Galenus, eam corporis cauitatem ſignificat, in qua cibus recipitur, & prima concoctio celebratur. Galeno autem, & Græcis, qui poſt Ariſtotelis ætatem, ad Galeni uſq; tempora ſcripſerunt, meatum illum indicauit, qui fauces & os uẽtriculi interiacet, per quem cibus & potus ad ſuperius memoratam inanitatem, cui cõmittitur, deglutiendo deducitur. quem meatum Ariſtot. & ueteres Græci omnes οἰσοφάγον, Latini gulam, Arabes & noſtrates Arabũ imitatores merin nuncupauere. Nec defuere ex antiquioribus, qui ipſius uentriculi os, ſtomachum quoq; nuncupauerint. Non meritò igitur reprehendi debet, quiſquis cibum in ſtomacho concoqui aſſeruerit, ſicuti neq; qui per ſtomachum uel appetentiam fieri dixerit, uel deglutionem. Qui uero ſtomachum non cibi, ſed ſpiritus gratia factum putat, is meo iudicio excuſari nullo modo poteſt, quoniam & antiquorum authoritate, & rei ipſius fide conuincitur. Nam, ut medicos prætermittam, qui ad unum in hoc conueniunt, ut duas eſſe in collo ſemitas ueluti canaliculos dicant, alteram, per quam ſpiritus defertur, quam guttur, ſiue aſperam arteriam: alteram, per quam cibus & potus, quem ſtomachum & iſophagum, & gulam nuncupant. Pridem enim & ab Ariſtotele, & à medicis exploſa eſt illorum ſententia, qui per hanc cibum, per illam potum tranſire crediderunt. Ariſtoteles ipſe primo lib. de animalium hiſtoria, per arteriam, quæ cartilaginea eſt, & priorem partem colli occupat, uocem tranſmitti & halitum docet: per poſteriorem, quæ ſpinæ iniacet & carnea eſt, cibũ. Quam ſententiam libro tertio de partibus animalium fuſius declarauit: licet nonnulla uerba inibi legantur, quæ ſi ſeorſum conſiderentur, ſuſpicionem aliquam facere poſsint, quòd gulam, inſtrumentum ſpiritus putauerit. Ea ſunt huiuſmodi: Cum igitur inſtrumentum ſpirationi accommodatum, longitudinem, habeat neceſſe ſit, gulam inter os & uentrem haberi neceſſe eſt. Quæ tamen uerba, ſi totum caput legatur, eum ſenſum habere non poſſunt, ſed ita audienda ſunt, ut docere per ea uoluerit Ariſtoteles, his animalibus gulam inter os & uentriculum eſſe, atq; ut ſequens eſt, oblõgam, quibus guttur adeſt: longum enim hoc neceſſariò eſt, gula non neceſſariò, ſed in multis non manifeſta, quibus uidelicet uentriculus ori proximè adhæret: quæ cum pulmonem non habeant, gutture & collo carent, ut genus omne piſcium. Quibus uerò pulmo, his & collum & guttur adeſt, gulaq; non ſolum longa, ſed & gutture longior: quoniam uentriculus, ad quem tendit, ceu ignobilior, inferiorem ſedem pulmone & cor-

de poſsidet

de poſsidet, à quibus etiam per tranſuerſum uocatum ſeptum, diſpeſcitur, per quod trãſire gulam oportet, ſi portare cibũ ad uentriculũ debet. Liquet igitur ex Ariſtotelis ſententia, gulam non ſpiritus, ſed eſcæ uiam exiſtere. Cui & Galenus 8. lib. de uſu particularum, cap. primo, ubi utilitatem colli explicat, apertiſsimè conſentit. Quod euidentia quoq; ipſius rei apertiſsimè demonſtrat, nec tãtum in homine, ſed in uniuerſis etiam animalibus, quæ gulam habent. Eam enim eſt uidere, non ad loca ſpiritus, cor uidelicet & pulmones, ſed ultra (ut ſuperius dictum eſt) trãſuerſum ſeptũ in uentriculũ deſinere. Hæc habui doctiſsime Cæli quæ in hac controuerſia ſcriberem: nõ quidẽ ut te docerem, ſus Mineruam, ſed ut ſentẽtiã meam, quod optare uidebaris, aperirem. Vale, & me quaſi ueterno obſitũ inter hoſce Scytas, aliquãdo ſimilibus quæſtionibus expergefacies. Iterũ ac ſemper uale.

Gula non ſpiritus, ſed eſcæ uia.

Budæ, Nonis Ian. M. D. XVIII.

IOAN. MANARDI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER TERTIVS.

EPIST. I. *Io. Manardus Io. Pacto medico Mantuano, de alui lumbricis.*

POSTVLASTI à me Pacte eruditiſsime, ut quæ ex Paulo Aegineta in meum Auicennam tranſcripta, de lumbricis alui, & ſigna, & remedia, dum iſtic eſſem perlegeras, ad te tranſmitterem, adderemq;, ſi qua eſſent per me longo uſu comperta. Ego uero, qui tantum tibi debeo, ut grandi etiam alieno ære conflato, uix portiunculam rationis poſsim expungere, arrepto calamo, ſtatim amicos, hoc eſt, libros, & opiſtographa cœpi conſulere, in quibus quid inuenerim pro tempore accipe. Leges enim non ſolũ, quæ petiuiſti, ſed & nonnulla, ueluti auctarium quoddam, ſuperaddita. Lumbricorum tria genera tradit Paulus, Galenum, ut aſſolet, ſequutus: rotundos, latos, & aſcarides. Hippocrates Celſusq; duo: ille enim latos, hic aſcarides ſilentio pertranſiuit. Galeno reliqui medicinæ authores, tam Græci, quàm Barbari apertè conſentiunt, uno Auicenna excepto, qui adeò (ut ſolet) confuſe ſcripſit, ut nec quid ſcripſerit, nec quid ſenſerit, liquidò poſsit intelligi. In quibuſdam enim exemplaribus tres, in quibuſdam quatuor ſpecies proponuntur: in omnibus uerò ita obuolutæ, ut non ſit facilè eas extricare: ſi quis tamen diligenter introſpiciat, tres quoq;, non quatuor (ut eius narratores putant) ab eo poſitas animaduertet, licet pluribus uerbis expreſſas. Per longos enim unam, per latos & rotundos alteram, per aſcarides & paruos tertiam intellexit: ita ut probanda ſint ea exemplaria, in quibus tres non in quibus quatuor in capitis titulo initioq; proponuntur. Quod certe conſtare poteſt, conſideranti ea uerba, quæ ſtatim ab ipſomet Auicenna ſubnectuntur, in quibus cum uellet eorum differentias tum ex loco, tum ex materia generationis inuenire, non niſi trium meminit differentiarum. Sed & ſequenti capite, in quo de ſignis agitur non niſi trium generum indicia conſcribuntur. In utroq; enim loco per latos & rotundos eos intellexit, quos latos Galenus Paulusq; appellarunt. Nam quæ ſecundo capite de latis & rotundis dicuntur, quod ueluti panniculo quodam integantur; ex Paulo, ut mihi uidetur, de latis loquente deſumpta ſunt, licet barbariè, ut fieri ſolet, obfuſcata. Sic enim ſcribit Paulus: Lati ſunt mutatio (ut ita dixerim) intraneæ inteſtinorum membranulæ ad animalis corpus, quæquandoq; per partes, plerunq; tota ſimul excernitur, incredibilem ſpeciem magnitudinis præbens. Aëtius quoq; eadem ferè ſcribit ad hunc modum: Latus lumbricus eſt (ut quiſpiam dixerit) tranſmutatio membranulæ tenuia inteſtina introrſum ſubcingentis ad animale quoddam corpus. Videntur autem utriq; authorem libri de morbis ſequuti, ſiue ille Hippocrates, ſiue alius fuerit. Hos ego lumbricos bis ter ue in tota uita, ſed præcipuæ magnitudinis Mirandulæ conſpexi, nec ſine magna ſpectantium admiratione. Indicia quoq; latorum & rotundorum, cap. quarto recitata, quæ & ipſa ex Paulo deſumpta ſunt, clarè oſtendunt, eoſdẽ eſſe qui apud Auicennam lati & rotundi, & qui apud Paulũ lati abſolutè dicuntur. Sed

Lumbricorum tria genera.

priuſquam indicia ſcribamus,aliud quoq; circa Auicennæ ſpecies notãdum uidetur, ne fortè nomenclatura ipſa impoſturam faciat,eos uidelicet, quos Auicenna longos uocauit,Hippocratẽ & Græcos omnes ϛρογγύλας,& Celſũ teretes appellaſſe, paſsim in regionibus noſtris apparentes,nõ abſimiles uermibus in fœtũ ticetis naſcẽtibus,quos Græci ἔντερα γῆς, oniſculos uulgò uocamus. His uelutí in parerga prælibatis, ad ea accedamus,quæ deſideras. Rotundos ſignificant,inquit Paulus,uentris & inteſtinorũ morſus, exigua & arida tuſsis,ſed moleſta.Nonnullis & ſingultus adſunt,dormientes ſaliunt, & abſq; ratione eleuantur. Aliqui clamitando ſurgunt,ac rurſus cõcidunt. Arteriæ inæqualiter pulſant. Febres abſq; ordine cum extremorũ frigore,ter quaterue noctu, aut interdiu ſine ratione inuadũt. Pueri ſuperuacue mandunt,& linguã exerunt,dẽtibus ſtrident, cõniuent oculis,taciturnitatẽ diligunt, excitantibus iraſcuntur,malæ per exigua interualla modo rubent,modo liuent. Si uero ad uentriculũ procurrunt, nauſeam,morſus, & inappetentiã faciunt:& ſi cibum capere patientes cogãtur,uix deglutiũt: & ſi quid acceperint, euomunt:multas quoq; uenter corruptiones ciborũ excernit, & inſtar tympani inflatur: reliquũ corpus non ex ratione macreſcit. Hæc ſunt rotundorũ indicia,quæ tamen nõ in omnibus omnia quærenda,ſed quædam & potiora. Accidũt autẽ hæc tum ab animalib. ipſis in inteſtinis obuolutis,ac morſum inferentibus,cũ ex febrili calore malos uapores ad cerebrũ eleuãte,ac coaceruata in uentre putrida humiditate. Hæc Paulus de rotũdis: quæ ſi his,quæ ab Auicenna de longis recitãtur,fuerint collata,nõ erit dubiũ eoſdem eſſe, qui ab eo longi,& qui à Paulo rotundi nominantur. De latis ita ſcribit Paulus: Abundant in terdũ in nõ febriẽtibus,interdum febrientibus in longis morbis ſuperueniũt,morſus ſtomacho inferentes,appetitusq; ad cibũ intẽperatos. Eſcã enim ita deuorãt,ut alia opus ſit: quæ niſi præſtò adſit,morſus uehemẽtes inferunt:tenuitas corporis cũ imbecillitate, quadamq; inæqualitate cõtingit. Infallaciſsimũ uerò indiciũ eſt,quod cũ alui excremẽtis,corpuſcula quædã cucurbitæ ſeminibus ſimilia excernuntur. Hæc Paulus de latis:à quo Auicenna ea accepit,quæ de latis & rotundis ſcripſit. Poterã his indicijs eſſe cõtẽtus, ſed adijciẽda nõnulla ex Aẽtio duxi,quò locupletius tibi ſatisfacerẽ: non quæ ille ſcripſit omnia, ſed quæ Paulus prætermiſit. Pulſus,ait,fit inæqualis,imbecillis,deficiens ac recurrẽs. Pueris,dum dormiunt,os ad ſimilitudinẽ lactentium figuratur: nonnulli & deſides & abſq; pulſu fiunt,frigeſcunt,& tenue quid ac frigidum exudant:deſipiunt aliqui, & aliena per ſomnos loquuntur. Alij figuras decubitus aſsiduè tranſmutant,ac ſeipſos proijcientes, locum ex loco demutant:loquuntur nonnulli,multi inuocales omnino perſiſtunt. Qui in ore uentriculi lumbricos habent,magna ex parte eos euomunt:qui in inteſtinis, per inferiora excernunt. Præcedens quoq; uictus ratio lumbricorum tibi præſentiam demõſtrabit:ſi craſsior,copioſior,difficilis concoctionis fuerit,ſi frumentacea plurima eſitauerint, balneisq; poſt cibum ſint uſi. Omnes enim lumbrici generari ex multis ciborum differentijs conſueuere,præcipue circa pomorum tempus.

Teretum lumbricorum notæ.

Latorum indicia.

Lũbricorũ cauſa & origo.

De lato eadem ferè,quæ Paulus,niſi quòd quos uentriculo infert morſus dicit eſſe continuos,atq; appetitum ad eſcam inexplebilem,& quòd cibaria aſſumpta celeriter in excrementa cõmutantur. Hæc de indicijs ſatis ſint.

In curatione,ait Paulus, interdum febri & lumbricis æqualiter occurrendum eſt, interdum exiguam febris rationem habentes,ad extrahendos à corpore feſtinabimus. Pleriq; enim negligentes, ab ipſis comeſti, conuulſi interiere. Nec deſunt, qui exeuntes per inguina ſe uidiſſe atteſtantur. Expelles ubi interfeceris, interficies rebus amaris. Communis enim febris, lumbricorumq; curatio eſt, ut chamæmeli decoctum, & myxariorum,quæ uulgò Sebeſtem uocant, præbibatur, uel myxaria ipſa cocta manducentur,& ſuccus ſereos,aut coriandri ſemen cum calida contritum,aut oxycrato, aut myotidos, hoc eſt, hærbæ,quæ auricula muris dicitur, aut ramenta cornu ceruini, aut miltos nitidiſsima, quam & Auicenna ſub nomine macræ multum commendauit. Vbi uero uiſcera intenta ſint, & phlegmonem patiantur, utendum cataplaſmate ex lini ſemine, lupinorum farina, abſinthio, & radice brioniæ cum hydromelite, aut oleo chamæmeli cum abſinthio & aloẽ. At ubi febris non adſit, ſeriphum, quæ eſt ueluti abſinthij

Febris & lũbricorum cauſa eadem.

ſpecies

ſpecies,ut alio loco inquit Paulus pteris,id eſt,filix:cardamomũ,Auicẽna cordumeni uocat:ac ſandonicum,abſinthium marinũ uocat Dioſcorides,Auicen.ſcea,uulgò apud nos nunc ſanctulinam uocatũ puto,cuius ſemẽ ante corallinæ uocatæ uſum,in magna erat celebritate. Vtendum aloẽ,& per ſeipſam,& cũ abrotono,pilulis factis ex melle,& extrorſum cum melino & uino:nã & appetitum excitat,cui rei maximè ſtudendum. Miſcendũ aliquando & abſinthium. Impleatur umbilicus felle tauri,& aliquo ex his amaris,quæ dicta ſunt. Iuuat & melanthion,cum roſaceo,aut ſeriphi decocto,ac medulla cerui,umbilico,pectini,ac lumbis inuncta. Vngendum & ſæpe ex oleo rhododaphnes. Confert coagulum ſiccũ,& mentha. Cataplaſma fiat per omen lyſin,hoc eſt,ordei farinã,ptereon,abſinthium,farinã lupinorũ,ſandonicũ,abrotonum,ſydia,balauſtion,acaciam,& gallam. Cerote ex aloẽ,abſinthio,farina lupinorũ,ſeripho,melanthio,ana γραμματεια (ſcrupulos noſtri uocant) ſex,cera uncia ſemis,chamæmelino quantum ſat fuerit,his,quæ ſicca ſunt,cum felle contritis.

Aſcarides in infantib.euacuantur balanis ex melle cum modicis ſalibus,uel nitro. In adultioribus,ex acri muria. Ei uerò clyſmati ab Auicenna recitato,in quo centaurium recipitur,addit Paulus nitrum ac mel:& reliqua,quæ adduntur,non copulatiuè,ſed per diſiunctionem à Paulo ſcribuntur. *Aſcarides infantum quibus necentur.*

In medicinis quoq; interficientibus,numerat abſinthium,chamæleonta,anchuſam,puleium,calamintham,lupinũ. Ad latos confert comeſtio allij,decoctio ptereos,aut cẽtaurij pota,uel deuorata:ſimiliter calaminthe,dictamnũ,puleium. Compoſita demum duo deſcribit,quæ ſunt penultima ab Auicenna,cap.5.recitata,quæ danda dicit,modo febris nõ adſit:eiq; quod baccas lauri recipit,addi iubet æquale nitrum,ſi quæris,ut ſit efficacius.

Eodem etiam capite ubi legitur,mediatim,legendum ex Paulo,ana grammariã. Sed quoniam caſtigare Auicennam hoc loco cœpimus,non ſubticebo & alium locum,qui caſtigatione,uel certe declaratione eget. Capite ſequenti,id eſt,ſexto,laudantur pili animalis uocati Alcaſim:legendum autem Ichneumonis. Sic enim ſcribit Paulus: In uniuerſum omnes à lumbricis ægrotantes Ichneumonos pili iuuant ſuffiti. De Theriace quoque ita ſcribit Paulus,de latis loquens: Ad perfectam morbi amotionem da theriacen,niſi fortis uetat febris. Medicamen quoq; de Inula,ultimo loco eiuſdem cap.5.deſcriptum,aliter ſcribit Paulus,ad hũc uidelicet modum: Helenij,ammoniaci,piperis,uel (ut in alio) ptereos ana uncias quinq;,cum oxymelite calido:& intermittentes bibant euphorbij drachmam unã,uel duas. Aliud: Ptereos oxybaphon,nitri drachmas duas,da in aquæ cotyla ei,qui fuerit antea uacuatus. Melius autem eſt,ſi & exiguam capiat ſcammoniam.

Aliud: Corticis radicum punici acidi,extima ſemota parte,drachmas quatuor,piperis drachmas quatuor,cardamomi drachmas duas,praſij drachmas duas,da cũ melle ei,qui antea allia,eſitauerit.

Hæc ſunt ferè,quæ à Paulo collegi. Non tacebo tamen & miram (ut Paulus appellat) methodũ,per quam & aloẽ pueris,& ſorbitiones interdum per os inijciuntur.

Inſtrumentũ quoddam coquinarium,quod ζωμήρυσιν uocant,ſupinis ipſis detentis,ori imponitur,& per clyſteridion,fortem habentem auliſcon,inuitis aloẽ,quanto plus fieri poteſt,intimius ore eorum diſtento impellitur.

Deuictus ratione ſic ſcribit Paulus: Eſcæ patientium lumbricos,ſint boni ſucci,quæ facilè diducantur,atq; ad membra tranſeant,nec cauſam foueant,nec uires minuant. Quã ob rem uinum concedimus aquoſum,cibumq; crebro exhibemus,tum propter id,tũ etiã ne lumbrici morſus inferant. Si adſit uentris profluuiũ,indicio eſt,multos gigni cibo nõ diſtributo:miſcendaq; eo caſu ſunt ſorbitionibus,uel pira,uel cotonea.

At libet quoq; nonnulla remedia ex Aëtio colligere,quo tibi plenius ſubſeruiam. Vbi (inquit ille) ambigua ſit affectio,mitioribus utendum: acrioribus enim remedijs febris exacuitur,ſi falſam ceperis ſuſpicionem:ſtabili uerò dignotione exiſtente,tẽporibus morbi attendendum. Circa primos enim dies,multoq; magis iam inclinante morbo,ſi apparuerint,acrioribus inſiſtendum remedijs,circa cõſiſtendi uigorem,mitioribus: & tũ præcipue,cũ uiſcerũ inflãmatio,tẽtioùe cõcurrit. Vtẽdum igitur cataplaſmate ex lini ſemine,

& lupinorum farina. Bibereq́ debent ante omnẽ eſcam pueri quidem cremorem myxorum & menthæ: perfecti, abſinthij & abrotoni. Perfectis uerò infantibusq́, etiam ſi trimeſtres fuerint, febrierintq́, tutò potui dabis terræ inteſtina, id eſt, uermes terreſtres, de quibus ſupra etiam mentio facta eſt, cum hepſemate, id eſt, muſto cocto, ſi tolerant: ſi minus, cum hydromelite, aut ut uoluerint, nihil ueritus, neq́ uilitatem eorum paruipendens. dabis autem ſeptem. Datur & chamæmeli decoctum exiguo cum roſaceo, & efficaciter operatur. Iuuat & erigeros, id eſt ſenecion. Nec eſt carduus benedicta, ut putauit Genuenſis, ſed hærba apud nos paſsim naſcens, uel mulierculis cognita, quam, quoniam in petris ferè inueniũt, Petrellam uocãt. Educit abſq́ moleſtia & tragoponos, hoc eſt, hirci barbula, uulgo & ipſa cognita, olus uidelicet ſylueſtre, barbam petræ dicũt, uel eam, uel aliam multum ſimilem. His, qui in declinationibus ſunt febrium, ſorbitionibus multum mellis immittendum, & ptiſanæ, plurimum oleum omphacinum concoquendum.

Hæc ſunt, quæ ex Paulo & Aetio collegi: quibus quoniam uis me ueluti coruũ olores interſtrepere, adijciam duo ſimplicia per me obſeruata, & meam quandam cõpoſitionẽ.

Simplicia ſunt duo olea, thuris, & atramenti, quod nunc uitriolum uocant, per eam uidelicet artem facta, quam chymicen dicunt. Ex horum priore uenter inungatur: ſed in ſecundo ualdè cautè agendum, ne locus exulceretur ſi intrò ſumatur. Sunt tamẽ qui auſint eius guttulam potui dare cum melicrato. Porrò noſtra compoſitio capit, corticis rhei, uel barbarici, uel pontici, coriandrorum præparatorum, ſeminis ocimi, ſeminis arnogloſſi, ſydiæ, id eſt, corticum mali punici, careos, id eſt carui, rhu, id eſt ſumac, ana drachmam unam: ſeminis cardui, quã Benedictã uocant, ramentorum cornu ceruini & eboris ana unciam ſeminis corticũ radicũ mori, ſeminis braſsicæ, ſeminũ citri, corticũ ſalicis, ana drachmas tres, ſeminis portulacæ, dictamni, ana ſcrupulos duos: margaritarum, coralliorum rubrorum ana ſcrupulum unum. Fiat puluis, de quo detur drachma una uel duæ, cum uino hyeme, uel non febrientibus: cum oxycrato æſtate, uel febrientibus. Vale.

EPIST. II. *Io. Georgio Triſino, procuratione Incubi*

Incubus ſtudioſis uerendus.

ASſiduæ lucubrationes, indefeſſaq́ ſtudia, ut animum tuum ſupra modum excoluerunt, ita corpori nõ exigua intulere diſpendia. Eam enim affectionem incurriſti, quam ἐφιάλτην ferè Græci omnes medici uocãt. Dioſcorides ὑπὸ ἐφιαλτῶν πνιγμὸν Themiſon πνιγαλίωνα nominauit: ex noſtris uerò Plinius modo ſuppreſsiones, modo noctis ludibria: recẽtiorũ turba incubum uocat. Difficilis motus cũ tremore, ſtupidus quidam ſenſus, inuocalitas, cum clamandi deſiderio, imaginabunda ſuffocatio ueluti re quadam graui opprimente, & uiam ſpiritus præcludente, hunc affectum comitãtur.

Incubi morbi ſymptomata.

Quæ licet grauia, non tamen tam proprio malo moleſta (ferè enim non niſi in ſomni initio infeſtant, quàm quòd grauiores affectus, comitialem uidelicet & attonitum, ſed & maniam quoque minitantur: uel his præſertim uerendos, qui literarum ſtudijs incumbunt, ut per quos animi ſapientiæq́ ſecundum Platonem & Galenum ſedes, hoc eſt, cerebrum ipſum, potiſsimùm labefactetur. Enitendum igitur, ut quantò ocyus fieri poteſt, maligna illa affectio elidatur: hoc fiet, ſi cauſam amputauerimus: ea enim ſemota, diſpoſitio quoq́ ipſa, á qua ea, quæ enumerauimus ſymptomata pendent, pariter præcidetur. Cauſa, ut ex colloquio tecum habito collegi, ſunt uapores mali, qui ex ſanguine, pluſquàm modo conueniat atræ bilis habẽte, exurgentes, & in ſomni initio cerebri cauernas opplentes, tranſitumq́ liberum ſpiritui animali ad propria peragenda munera excurrenti præcludentes, modo omnia, modo quædam eorum, quæ enumerauimus, pariunt detrimẽta. Eſt igitur uapor ille cauſa, obſtructio morbus, Incubus ſymptoma. Eritq́ primus curationis uel potius præſeruationis ſcopus, prohibere ne huiuſmodi uapores cerebri meatus occupent. Hoc fiet, ſi eos humores abſtulerimus a quibus ſuſtolluntur: caputq́ roborauerimus, ne recipiat: & ſi qui in eo ſint conſiſtentes, diſcutiantur, uel diſtrahantur. Præſentiſsimum igitur auxilium multas intentiones ſimul explens, eſſet uenæ præciſio: ſanguine enim miſſo, & materia amputaretur, & uapores diſtraherentur. Sed quoniam Sirij ardor nos abſterret, expe-

riri fortè hoc tempore tutius fuerit cucurbitulas. Admoueantur igitur duæ cucurbitulæ cute præciſa, prima ſupra talum, altera ſub poplite, dextra utráque parte & interiore: & ſi per has malum non leuatur, duas quoque ſub lato ſpatularum oſſe, utile erit admouiſſe. Per has enim, ni malum altas nimis fixerit radices, adhibito conuenienti uictu, uel totum eruetur, uel magna ex parte.

Victus ratio.

Porrò congruus uictus eſt, ut parcè ſemper, parciſsimè in cœna cibus ſumatur, qui & boni ſucci ſit, non inflet, facilè cōcoquatur, modicè alat, nec uapores multos in caput mittat. Et ut ad particularia deſcendamus, panis ſit ex bono tritico, bene coctus, modicéq; & ſalitus & fermentatus. Vinum album, clarum, lene, ſubacerbum, dilutum, moderatè ſumptum, ita ne cibus innatet. Caro ſit auium potius quàm quadrupedum, et ſylueſtrium magis quàm urbanarum, modo aquaticæ non ſint: ceu pulli gallinacei uel columbini, turturis, uituli, hœdi, phaſianorun, perdicum, auicularum: leporum, & aprorum: hæcq; potiſsimum partes eligantur, quæ præ alijs mouentur & pinguedine carent. Oua gallinarum recentia, ſorbilia uel tremula, non dura, nec aſſa uel frixa. Cappares oxymelite conditi utiliter in cœnę initio comeduntur. Piſces niſi ſaxatiles, et hi quidem non niſi rarò guſtentur. Fructus omnes, præter piſtacia, paſſulas, & pineos nucleos, interdicuntur: ex aſtringentibus tamen ut piris, cotoneis, quid in ſecunda menſa, poſt alium uidelicet quemuis cibum, aut potum ſumi poteſt. Non ſecus & uniuerſa olera, præter fœniculum, anethum, bugloſſum. Ruta uero tantum abeſt ut noceat, ut etiam ſummè conducat: uerùm medicamentis potius quam cibis eſt connumeranda: ſicut & ſaluia, & ſampſychus, hyſſopus, ac ros marinus.

Fugere oportet ſolem, frigus, uentum, ignem, fumum, uenerem, balnea, laſsitudinem, ſolicitudines, negocia, omnem ingentem, omnemq; aſsiduam circa rem quamuis meditationem, & præſertim duabus horis à cibo, uehementes ſtrepitus præcipitis loci, rei uelociſsimè motæ, magnæq; lucis conſpectum, eximios uel bonos uel malos odores, meridianum ſomnum, immò omnem ſomnum longum, longaſq; uigilias.

Pæoniæ radicis efficacia.

Myrobalanus.

Exercitio ante cibum moderato utendum, ſed quo inferiora potius quã ſuperiora mēbra fatigētur. Poſt cibum uerò animi et corporis quieti indulgendum. Frictione utendū multa & uehemēti, quæ ab humeris & pectore incipiens, ſenſim ad crura uſq; deſcendat. Qua finita, caput quoq; ipſum & perfricandum erit, & pectendū. Glycyſidos, id eſt, pæonię radix recens collo ſuſpenſa geratur: uapores enim ab ea ſurgentes, cerebrūq; petentes, alienos excludunt, et cerebrū roborant. Eligenda autem in hoc mas, quę folio nucis regalis conſtat, radice alba, digitali craſsitudine, longitudine palmi, & guſtu adſtringit. Myrobalanus quoque, quam chebulam uocant, ſaccharo condita, quotidie manè comeſta, cerebrum mirè corroborabit.

Quòd ſi per hæc malum non tollitur, aut magna ex parte leuatur, fortiora aggredi remedia neceſſe erit. Secanda igitur exterior cubiti dextri uena, & auferenda, ſi ater fluxerit, ſanguinis ſemilibra. Hyſſopus deinde hærba, & paſſulæ tandiu in pluuiali aqua coquenda ſunt, donec dimidium excoquas, decoctiq; tres unciæ, cum ſeſquiuncia oxymelitis ſcilitici per octo continuos dies in aurora bibendæ. Poſt quos potus, purganda aluus per obolos quatuor Armeni lapidis, toties aqua pluuiali abluti, ut eius nec odor nec ſapor guſtata aqua ſentiatur. quod ferè poſt quinquaginta ablutiones fieri conſueuit: poſt quas iterum ter roſacea aqua abluatur. eſt autem cum melicrato bibendus. Proderit & per interualla ſemunciam, uel unciam integram herbę, quam ſenam uocant, cum pari bugloſsi menſura perpetuam noctem aqua calefacta madere ſinere, & manè, quod excolatum fuerit, bibere.

Corpore bene purgato, caput quoq; ipſum uacuandum: quod optimè conſequemur gargarizando eãdem potionem, quam ſuprà deſcripſimus, quę uidelicet ex hyſſopo paſſulis, et oxymelite componitur. Vel ſi paſtili maſticētur, qui habent pulei unciam unam, caricas pingues ſeptem, piperis longi dragmam integram, pyrethri mediam. Semina nigra pæonię quindecim, ſi cum melicrato bibantur, mirè uapores excludunt, & cerebro robur imponūt. Pyrethri etiã radix inſtar zingiberis cōdita: frigoris tēpore multū cōducet.

At ſi neq; his in totũ malũ ceſſerit, tranſacta bona autumni parte, iterũ ſanguis mittendus & per oxymel Iuliani purgatio facienda, ac hieram diacolocynthidos, aliquos inter uenæ ſectionem unamque & alteram purgationem intermittentes dies, quibus & uires recreentur, & natura per ſeipſam agere permittatur. Per gargariſmata quoque, maſticationes, ac naritiua caput bene purgandum. Deinde cucurbitulæ præcordijs & dorſo admouendæ, cum ſcarificatione. Danda Mithridatis antidotus manè & ſerò, auellanæ magnitudine, & quibuſdam interpoſitis diebus, iterum per hieram diacolocynthidos purgandum. Cucurbitulæ collo & capiti admouendæ. Calidis fomentis, demumque ſinapiſmo in uertice utendum, & ſi opus fuerit tandem candentibus ferramentis, ulcus conſueto capitis loco ſupra caluariæ ſuturas excitãdum. Sperandum tamen, ut non ſit neceſſe ad hæc ardua uenire, ſed obſeruata uictus ratione, quam ſupra monſtrauimus, per faciliora auxilia citò optata incolumitas expectanda. Quod ille nobis donare dignetur, qui eſt uera ſalus Chriſtus Dominus, cui laus & gloria. Vale. Ferrariæ, ex ædibus noſtris, 20. Iulij 1512.

EPIST. III. Io. *Mariæ Pacto medico Mantuano, in defenſionem præcedentis epiſtolæ, de curatione Incubi.*

HEri ueſperi dum uix ſacrum ſoluiſſem ieiunium, redditæ mihi fuerunt literæ illæ tuæ magnæ, & à me magnoperè deſideratę. Quas dum legendi auidus refero, inuenio in eis aliud longè argumentum, quàm expectabam: non enim de lũbricis, ut putabam, ſed de noua, & mihi nequaquam cogitata materia agentes uideo. Epiſtolam enim quandam meam, non ad te, ſed ad Ioannem Georgium Triſinum datam, uirum non minus literarum peritia, et morum grauitate, quàm generis nobilitate præcipuũ, ſub limam ducis, ferèq; totam atteris. Quatuor autem ſunt præcipua, quæ non probas: quòd uenæ ſectionem imperem: quòd uentrem ante uel poſt non leniam: quòd nulla alia præeũte, oxymeliten potionem ſcilliticam cum hyſſopo dem: quòd lapidem Armenum, rem aut ignotam, aut certè ambiguam, pro purgatorio exhibeam. Ego mi Pacte, licet non diſputandi gratia ea conſcripſerim, ſed probi uiri, & amici ſaluti conſulturus, ut tamen tibi morem geram, id enim optare per hanc tuam epiſtolam uideris, reddã conſiliorum meorum rationem, & tuas aduerſum ea argumentationes, quantum in me erit, & quàm breuiſsimè potero, conabor refellere. Magnitudo morbi, & uirtutis robur, uel ſolæ, uel primę phlebotomiæ ſecundum Galeni doctrinam intentiones, ad ſecandam uenam me trahebant. Magnus enim erat morbus, qui aderat, maiores longè, quos formidabamus: adeò, ut ſi non magnam quoque plenitudinem fuiſſemus adeſſe ſuſpicati, auxilium tamen hoc tam neceſſarium non eramus prætermiſſuri: præſertim quoniam clariſsimus ille uir, aliquando attonito morbo fuerat uexatus, cuius et ueſtigia, ſecum aſsiduè deportat, ſiniſtro crure claudicans. Subobſcurus tamen rubor, & tentio uenarum, ante actaque uictus ratio plethoram mihi ſignificabant. Vnde uerò coniecerim, atram bilem cum ſanguine eſſe morbi cauſam, multa fuere, ſed inter cętera ſpecies illæ imaginum, quæ et in ipſa nocturna ſuppreſsione, & in reliquis etiã ſomnis, immò & interdum uigilanti occurrebant. Ex his autẽ, quæ te ad aliam trahunt ſententiam, urinam quidem & præincipientem cauſam paruifacio: alterius enim inter tot proprio commentario de phlebotomia indicia: nunquam meminit Galenus. Nullam uerò cauſarum præincipientium oſtendere curationẽ, ſcripſit idem author quinto libro artis curatiuæ. Verum ne æger ipſe (quod tu contendere uideris) aſſerebat, ſe nunquã hac paſsione afflictum, niſi quando poſt cœnam legiſſet: ſed ſępenumero, ubi nec poſt cœnam, nec ante legerat, offenſum: alioquin neq; ratio conuincit, ut uapores ſibi malè concocti ſint paſsionis cauſa, ſi non patiatur, niſi poſt cœnam legerit: poteſt enim illa lectio, ueluti pręincipiens cauſa, aliam in corpore cauſam mouere pręcedentẽ, à qua non ab ipſa pręincipiente, ſit curationis methodus accipiẽda. Quod uerò adijcis, poſſe & hoc contingere à cerebro, proprium nutrimentum non bene cõcoquẽte, & abſque ſtomachi uitio: non tollit, quin ſanguis atrę bilis naturam habens, is eſſe poſſit. Licet enim cerebrum ſanguine propriè pituitoſo nutriatur, ubi tamen hic deſit, alio

quouis

quouis præſente nutritur. Quem ſi non uis dicere atræ bilis naturæ eſſe, plus quàm par ſit eius ſecum habere concedas. Huic tamen ſententiæ nequaquam ego adhæſerim, ut ex reliquijs uidelicet nutrimenti, male à cerebro concocti, ea fiant nocumenta: illo enim modo ſolent tumores præter naturam in membris fieri: aſsiduéque oporteret aliquis ex his, quę per interualla malis patitur, in cerebro perſentiri, nec in ſomni tãtum principio, ſed diſtributo potius iam ſanguine, per ſecundam concoctionem genito. Subdis præterea, conſentire quidem miſsioni ſanguinis temperaturam, ſed morbum negare, ut qui ex crudis humoribus fiat, & fortè extra uenas: quod uel ex hoc dicis oſtendi, quòd pueri tali morbo frequentius infeſtantur, ueluti crudis humoribus abundentes, quibus minimè competit phlebotomia. In quibus uerbis uideris negare phlebotomiam aliquando tali affectui, incubo ſcilicet uocato, conuenire, quod certè, præter id, quod à ratione alienum eſt, præcipuis quoque authoribus aduerſatur. Nam (ut Paulũ & alios Græcos omittam) cura eius, inquit Auicenna, eſt phlebotomia. ſic Raſis, ſic quicunque celebres habentur. Quod ſi dixeris, non negare te ſemper phlebotomiam, ſed in hoc uiro, qui crudis humoribus abundet, iam non erit morbus, qui neget, ſed crudi humores. Ego tamen in eo nunquam plumbeum, uel pallidum, uel ſubalbidum colorem aſpexi, qui Galeno teſte, ſunt crudorum humorum colores, à quibus prohibetur phlebotomia, ſed floridum ſemper atque rubẽtem. Neque uenas exiles (ut tu dicis) ſed magnas ſatis, craſſas & extentas. Vt igitur totam hãc diſputationẽ colligamus, aut morbus fit à ſanguine (ut ego puto) cui atra bilis miſcetur, aut ab alio quouis humore. Si primum, non tu modo, ſed uix Chryſippus aut Eraſiſtratus detractionem ſanguinis negabit. Si ſecundum, affectus magnitudo, & præſentis, qui nec ſit congruo uictu, & quas iuſsi cucurbitulis ablatus: & futuri, præcipuè attoniti, quem iam ſit paſſus, formido, ad idem uel inuitos nos trahunt, conſentiente uirtute, & nihilominus ætate. Laxato, ſi non ſoluto primo nodo, iam ſecundum aggrediamur. Quod nullam de uentre leniendo mentionem habui, non propterea fuit, quòd aliter in hoc, quàm cæteris ſentirem, ſed breuitati indulgens, ut hoc, ita multa alia ad phlebotomiã pertinentia prætermiſi, ut horam, ſitum, cibum, atque id genus cætera. Neque enim phlebotomiæ commentarium, ſed conſultricem epiſtolam ſcribebam: alioquin neque lenitio illa eſt ſimpliciter neceſſaria, ſed quemadmodum ſcripſit Galenus, determinatione eget Hippocratica. Quod uerò tertio quæris loco, maioris momenti eſt, & quod, ut ſcribis, maiorem te in admirationem, & certè meritò trahere debebat, quod uidelicet non per gradus, ſed per ſaltum ſtatim ad altiora conſcendo. Poſſum hic reſpondere, me non ſtatim ad extrema accedere: ſed morbo, etiam quando ad me peruenit, ſatis antiquo, cucurbitulas primò cruribus deinde ſpatulis admoueo, congruum uictum, uacuantem ſcilicet & attenuantem impero. Quibus auxilijs ni morbus uel tollatur, uel magna ex parte leuetur, phlebotomiam impero, in qua inſpici ſanguinem iubeo, ne fortè coniectura me fefelliſſet, & niſi ater craſſuſque fuerit, non detrahi. Nigrum & craſſum ſanguinem fateamur neceſſè eſt atræ bilis naturam habere, quem uehementi medicamine tenuare, atque præcidere oportet, ſimul quoque uias de obſtruendo uel reſerando parare. Hoc enim eſt, quod Galeno interprete nos Hippocrates docuit, quando ait: Corpora ubi purgare uolueris, bene fluida facito. An uerebor ego in diuturno morbo, ab atra bile pendente, iam per parcum uictum, cucurbitulas & phlebotomiam uacuato, hyſſopum, quam Galenus in acutis morbis, & cum uehementi febre turgentibus, prima uel ſecunda die, nulla præeũte uacuatione, non formidat? Dicũt recentiores, & quandoque antiqui à facilioribus eſſe auxilijs inchoandum. Scribit uetuſtiſsimus Hippocrates, ad ultimos morbos extremæ curationes, exactæ optimæ ſunt. Concilium inter utroſq; ſtatuit bonus Hippocraticæ doctrinæ cultor Galenus quinto Therapeutices libro, per hæc uerba: Non quemadmodum nonnulli medicorum, à paruis inchoandũ eſt auxilijs: neq; (quod illi dicunt) intelligendũ, ut prius hæc tentanda, deinde (ſi non iuuerint) ad maiora accedendum: in his enim, quę periculo uacãt paſsionibus, uera eſt hæc opinio. Poſſum igitur (ut dixi) negare me ſtatim ad ſumma acceſsiſſe: poſſum & ſi quis uel in ipſo purgatorio pharmaco à me hoc actũ affirmet, me tum Galeni & Hippocratis authoritate tueri, tum Pauli & Auicennæ. Paulus in hoc

Colores phlebotomiam prohibentes.

Sanguinẽ nigrũ & craſſum atræ bili participare.

Morbo urgente audendum.

ipſo morbo per hellebori drachmam purgat,cui(niſi in libro ſit menda)tres obolos addit ſcammonij,& aneſi quid,uel dauci,uel petroſelini. Auicenna uerò euphorbij drachmam dat,cum tertia parte ſcammonij,& quarta colocynthidos:ita ut mirari ſubeat recentiorũ, qui uerba paulò ante conſcripta ab Auicenna, ſcilicet ſolutionem uentris faciendam cum eo, quòd totum humorem educit, exponunt non unà ſed pluribus euacuationibus. Niſi fortè putent Auicennam uoluiſſe hoc compoſitum pluribus ſufficere uacuationibus. quòd tamen litera non patitur. Quare enim diceret,ſi uirtus fuerit fortis, ſi ex eo medicamine dari tãtummodo quindecim grana uoluiſſet? quemadmodum Iacobus cognomẽto de Partibus interpretatur. Sed nónne pilulæ ex cyaneo lapide,quas Lazuli uocãt,quarum doſis eſt,ut ipſe Iacobus dicit,drachmæ binæ, & quas uirtute non forté exiſtente præbet, ſunt illis quindecim granis potentiores? Faceſſat timor, & in his præcipuè morbis, qui abſque febri ſunt,ſed non abſque periculo, & in quibus adhuc homo ſolita poteſt opera exercere,magna non uereamur auxilia. Ego certè (cum econtrario multi ſoleant) quò magis ſeneſco,eò audẽtior fio. Exhibui crebrò hellebori nigri integram drachmam,adiectis etiam diagridij duobus granis,nec uel moleſta, uel maior plus debitò ſequuta eſt purgatio. Lapide quoque Armenio,bene iuxta Alexãdri doctrinam abluto, & in catapotia quoq; eius modo reformato,plerunque & in pluribus hoc anno uſus ſum,ſemperq; iuuamentum ſequutum eſt,nec cum magno impedimento:bis tantum uomitum incitauit,ſed qui poſtmodum iuuerit. Mulierem cancro in mammilla laborantem, ab ingentibus doloribus liberauit. Alium à melancholiæ morbo cum iam fores eſſet ingreſſus,bis uel ter acceptus,reuocauit. Quomodo,inquis,inueniſti,quem alij Venetijs diligenter inquiſitum inuenire nequiuerunt? Dicam quomodo. Dum hic quoq; apud nullũ inueniretur ſeplaſiarium,monachæ quædam ſemunciam donauerunt. Qui ſcis,inquis,quòd uerax ſit? Nõ minus certè,quàm quòd id ſit ſcammonium, quo paſsim utimur. Res omninò eſt à communi cyaneo, quem lapidem Lazuli uocant,diuerſa, cum multa tamen ſimilitudine, & quæ atram bilem,non cum magna purgat uiolentia:cuius ſi potero fragmentũ ad te mittam. Demum quaſi cum felle in Leonicenum ſtylum uertis, in qua controuerſia nolo me nunc quidem intromittere:hoc duntaxat dixerim,omninò mihi uideri, Arabes authores utranque rem, Armenum ſcilicet & cyaneum lapidem ſimul eodem capite confudiſſe. Hæc ſunt quæ raptim, ut cernis, tuæ magnæ epiſtolæ reſpondenti occurrerunt, quæ ut minore cura & opera exarata ſunt, ita maiore uenia digna erunt apud te. Accelerationis cauſa fuit nuncij occaſio,quem neſcio,an potuerim etiam celeritate aſſequi. Vale ex Frraria.

Pilularum Lazuli doſis

Cyaneus lapis Lazuli.

EPIST. IIII. *Hippolyto Roſcio. Quid intelligendum apud Auicennam per Albezed.*

QVæris quæ res ſit, quam Auicenna Albezed tertio ſuæ medicinæ libro uocat,& magnoperè in articulorum morbis commendat. Cui quidem quæſito,quiſpiam authoritate ipſiuſmet Auicennæ nixus,facilè reſpondebit, Albezed eſſe Keiri, quæ non aliud eſt, quàm id quod Græci λευκόιον, noſtri albam uiolam uel matronalem uocant,rem uel puellis notam,ut quam in penſilibus hortis,atque etiam interdum in parietibus libenter conferant. Sed huic ſententiæ reclamat Simon Genuenſis, cui hiſce in rebus magna à patribus noſtris fides hactenus eſt adhibita:admiratus Auicennam ignoraſſe bezed eſſe corallium, cum de eo ſub bezed nomine ſecundo eiuſdem ſuæ medicinæ libro perſcripſerit. Ego uerò non minus erraſſe Simonẽ,quàm Auicennã in hac re puto, bezedq; ſeu albezed (eadẽ enim eſt utraq; dictio,ſolo articulo differens) nec leucoion, nec corallion eſſe dico:quorum alterum Simon credidit,alterum Auicenna, ſub quadam tamen protulit dubitatione: intelligendúmque pro bezed, quandam puto annagalidos ſpeciem, quæ rubicundum florem profert. Vnde autem ad hoc mouear affirmandum, hinc diſce. Conſtat Auicennam totum ferè ſuum de medicina librum, ex alijs medicis,tũ Græcis,tum Barbaris tranſcripſiſſe. Ex quo fit,ut non ſit ad intelligendum ipſum, ſicubi difficilis uidetur,uia melior,quàm ad ipſos recurrere authores,à quibus id, de quo dubita

tur,

tur,aſſumpſit. Quiſquis autem hoc melius facere norit, is utique melius eũ intelligat neceſſe eſt. Et qui ab hac uia receſſerunt,mutipliciter ſemper lapſi ſunt. Primus,quòd ſciam, hanc intelligendi Auicennæ uiam nobis monſtrauit Nicolaus Leonicenus, uir & græcè & latinè doctiſsimus, ac medicinæ ſicuti bonarum omnium artium cultor eminentiſsimus. Hoc idem Hermolaus Barbarus æui noſtri ſplendor & gloria, aliquando mihi Venetijs indicauit,cum de communibus ſtudijs in eius bibliotheca colloqueremur. Tantorum ego ducũ caſtra ſequutus,quoties ſcrupulus aliquis in Auicenna incidit, ad antiquiores præſertim Græcos me confero. Inter cæteros autem,in his pręcipuè, quæ ad curationes morborum pertinent, Auicenna ſequutus Paulum uidetur. Hunc igitur euoluẽs,inuenio antidoton,cui nomen diacorallion,ſummoperè in articularibus morbis commendari:cuius compoſitionem dum examino,manifeſtè cognoſco, Auicennam ſuam quam uocat albezed antidoton,inde accepiſſe,licet(ut crebrò in alijs etiam factum eſt) multipliciter labefactam. Quod ut cognoſcas,uerumq́ tam laudati medicaminis conſtruẽdi modum habeas, Pauli ipſius ſeriem ſubſcribam:ea eſt huiuſmodi. Rhei barbarici, pæoniæ, myrrhę,ſpicęnardi,ana uncias duas,folij unciam unam,gariophyllorum grana quindecim,anagallidos habentis florem rhuſsion,quam uocant corallium,unciam ſemis, ariſtolochiæ longæ & rotundæ uncias quatuor:doſis grammarium unum,quotidie poſt bonã cibi concoctionem. Hæc eſt Pauli deſcriptio:ex qua licet aduertere,non ſolum quod Auicenna Simonq́ errauerint,ſed etiam quænam cauſa eos in errorẽ duxerit. Auicẽna enim putauit anagallidem eſſe alkeirin,id eſt leucoion: quoniam ipſius quoque leucoij quandam ſpeciem rubrum proferre florem,apud Dioſcoridem legerat. Simon accipiendum corallium,quoniam albezed uox,apud Arabes corallium ſignificat:non aduertẽs medicamentum id appellari diacoralliũ,non à uero corallio, ſed ab ea anagallidos ſpecie, quę quod flore,colore corallio rubro ſimili conſtat,coralliũ nuncupatur. Habes igitur mi Roſci,quid pro albezed in eo ſit medicamine capiendum,& quæ ſit uera medicaminis compoſitio. Vale.

Difficiles Auic. locos explicare uolenti,quæ ſpectanda. Nicolaus Leonicenus. Hermolaus Barbarus.

IOAN. MANARDI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER QVARTVS.

EPIST. I. *ad Pactum, de Lumbricis.*

REVOCAS me iterum Pacte ad lumbricos,atq́ in primis petis,latus ille, quem me uidiſſe ſcripſeram, eſſetné unus obuolutus, an plures,cucurbitę ſeminibus ſimiles. In quibus uerbis, oſtẽdis te nondum aſſequutum,quod ſcripſeram,licet Pauli & Aëtij authoritate,& meo demũ teſtimonio confirmatum. Addam igitur antiquiorem teſtem, meamq́ atteſtationem pluribus,& quidem clarioribus uerbis explicabo. Scribitur libro quarto de morbis,qui liber inter ſexaginta Hippocratis opera numeratur, ita uerbum ex uerbo: Vermes lati gignuntur in puero, adhuc intra uterum exiſtente: & poſt multa. Eſt autem ſpecies ipſius ueluti abraſio inteſtini alba. Indicia eius ſunt, quòd excernuntur interdum nonnulla cucumeris ſeminibus ſimilia. Scribuntur & alia multa ibidem,quæ conſultò prętereo, & ad meam in alia epiſtola atteſtationem cõfirmandam me conuerto. Exeunt aliquando,maximè ablutis clyſmate inteſtinis, mẽbranoſa quędã corpora, ualdè lata, colore exalbida, conſiſtentia inæqualia, intraneam inteſtinorum ſuperficiem repræſentantia, quæ dicere aſſolent medici,eſſe mucos intra inteſtina repertos,uel mucoſam pituitam, frigiditate inteſtinorum addenſatam. Mulierculę lectulos uermium uocant. Hæc crediderim ego,portiunculas latorum uermium,quãdo(ut inquit Paulus)per partes excernſitur. Nec eſſe puto medicum, uel mediocriter exercitatum, qui hæc aliquando inter alui excrementa,non fuerit intuitus,nec cum magna admiratione. Sed cum toti ſimul excernuntur,& præſertim ad huc palpitantes (quod ego bis,térue in tota uita conſpexi) incredibili illa (ut idem ait Paulus) magnitudine, in magnam nos trahunt admirationem. Quod tamen rarò

Latorum uermium effigies.

contingit,tum quia(ut inquit Galenus)rarior eſt lumbrici lati generatio:tum quia(ut ait Paulus)dimiſsi non conſiſtunt. et hinc fieri puto,ut aſsidentes plerunque inter excrementa,neſcio quid medico oſtenſuri,fruſtra perquirant,quod tamen ſe prius uidiſſe teſtantur. Hęc eſt lati uermis effigies,latinis medicis hactenus incognita.Neminē.n.adhuc legi, qui hunc uermem plenè cognouerit.Arnaldus tantum,& Beniuenius ueritatem, conniuentibus tamen oculis,procul aſpexerunt. Sed & Plinius per illam tricenum pedum tineam, hunc ipſum latum uermem intellexit.

Fœtūticetū quid.

De teretibus dixeram ab Auicenna longos uocari,eſſeq́ ſimiles in fętunticetis naſcentibus,quos oniſculos uulgò uocant:tu uerò ambigere uideris,quid ſint fœtunticeta,et qui ſint apud uulgum oniſculi. Oniſculos,uoce parum detruncata, niſculos, uulgò apud nos uocant,quos Græci γῆς ἔντερα, quaſi terrę inteſtina dixeris, nos uermes terrę, Auic. charatim, qui in fœtunticetis,id eſt, fœtidis ac cœnoſis locis reperiri conſueuere. His eos eſſe ſimiles qui teretes,uel rotundi à probatis authoribus,ab Auicenna longi uocantur,nemo negauerit,qui utroſq́ cognoſcat.

Aſcaridum definitio.

Locus Auicen. reſtituitur.

Circa aſcarides deinde tria petis,uel potius quatuor,nomen,rem, antiquorum ſententiam,an eos uſpiam uiderim.Nominis etymon nullibi(quòd meminerim)uel apud Græcos, uel apud Latinos legi: mihi autem uériſimile fit, deduci eam uocem à uerbo græco ἀσκέω, quod latinè ſignificat exerceo:uel potius à uerbo ἀσκαρίζω, quod idem eſt, quòd moueo:ſedi enim circa quam conſiſtunt, uehementem pruritum inferentes, ut Paulus & Aëtius teſtantur,aſsiduéq́ commoti animal continuò extimulant et exercent. Quicquid uerò recentiores ſentiāt, non eſt dubium apud antiquos, per aſcarides paruos uermes intelligi:ſunt enim aſcarides(inquit Galenus apho. 26.libri tertij)tenues quidam lumbrici, in parte maximè inferiore craſsi inteſtini geniti.Galenum Aëtius & Paulus ſunt ſequuti: à quibus nec diſſentit Auicenna, ſi modo rectè & legatur & intelligatur. Sic enim ego principium ſecundi capitis legendum puto:Longi,& lati,& rotundi,& aſcarides,& parui:& uerbum,lati,ſecundo loco in quibuſdam codicibus,etiam Hebræis ſcriptum,omnino ſuppoſititium puto.Ita autem intelligendum,ut per aſcarides et paruos(quod alia etiam ſcripſi epiſtola)unam tantum ſpeciem intelligamus,eos uidelicet,quos Galenus aſcarides,ipſemet Auicenna in primo lib. minutos: in tertio,modo ſimul aſcarides et paruos, modo aſcarides tantum,modo paruos tantum uocat. nam quę de loco generationis paruorum ab eo dicuntur, de aſcaridibus à Galeno, ſed ab Aëtio ac Paulo aptius dicta ſunt: quæ uerò de ętate aſcarides gignēte,ex Hippocrate & Galeno in Aph. ſuperius adducto ſunt accepta,qui nullo pacto de latis intellexerunt,quando nec eos quidem nominaſſe eo loco Hippocratem Galenus teſtatur: tum capite quoque tertio, in quo de ſignis agitur, quæ de ſedis pruritu, & aſsiduo motu paruorum dicuntur, ſimilia ſunt his, quæ de aſcaridibus Paulus Aëtiúſque conſcripſerunt. Quod autem ſcribitur quarto capite, medicinas interficientes aſcarides, & rotundos, interficere etiam longos: fuit ſententia Galeni in fine artis curatiuæ,licet ordo ſit in Auicenna permutatus.Scribit enim hoc modo ad uerbum Galen. Rotundos uermes ſufficit interficere abſinthium: latus fortioribus eget pharmacis, quale eſt filix, adhuc autem & uocata aſcaris.Quemadmodum uerò ambigi non poteſt,hic ab Auicenna dici longos,quos Galenus uocauit rotundos: & quos Galenus latos, Auicennam uocaſſe rotundos:ita clarum eſſe debet, ab utroq́ eoſdem uno nomine uocatos aſcarides: qui ſcilicet ſunt ab his,quæ bibuntur(ut Auic. ait)remotiores,utpote in parte maximè inferiore craſsi inteſtini generati, prout ex Galeno ſuperius oſtenſum eſt,id eſt,circa ani extrema,et longanonis initia,ſicuti Paulus declarauit. Liquere igitur ex dictis puto non aliud eſſe aſcarides Auicennę, quàm Galeni,nec paruos,aſcarideſque pręterquàm nomine apud Auicennam diſtare.Nec te moueant ſexti,ſeptimiq́ capitis inſcriptiones:ſolent enim capitum ſectiones, inſcriptioneſq́,tum in alijs,tum in hoc ipſo libro plerunq́ mentiri, utpote non ſemper ab authoribus ipſis, ſed à quouis potius lectore pro arbitrio conſcriptæ. Mendam uerò in ſexto capitis titulo adeſſe, uel hoc poteſt oſtendere, quod ſtatim poſt primum remedium, latorum auxilia ſubſcribuntur, deinde toto ferè capite, ea, quę ſunt omnibus ſpeciebus communia. Sed & Kitram, id eſt, cedria

quæ,

quæ hic conferre ſcribitur ad aſcarides, ſequenti capite in paruis bis repetitur, quam peculiariter aſcaridibus, proprio capite, libro ſeptimo, de ſimpli. medicinis Galenus commendauit. Et hæc quidem de aſcaridibus dicta ſint. Vnus autem adhuc ſupereſt ſcrupus circa lumbricorum ſpecies, qui me ſæpenumerò non mediocriter perturbauit. Nam qui Cucurbitini uocantur, ad nullam trium dictarum ſpecierum uidentur pertinere, & propterea quartam per ſe ſpeciem putari poſſunt conſtituere: quod ex recentioribus nonnulli prodiderunt, latos in duas ſpecies diſtinguentes, longos uidelicet et breues: illos aſcarides hos cucurbitinos nominãtes. Nec deſunt qui cucurbitinos pro genere capiãt, quod in diſiunctos ac coniunctos ueluti in ſpeciem diuidunt. At certè negari non poteſt in quibuſdam libris ex arabica lingua translatis, cucurbitinos abſolutè pro latis poni, ſicuti in comento arabico aphoriſmi ſuperius allati, ubi etiam peruerſo ordine, aſcarides pro rotundis, atque econtrario rotundi pro aſcaridibus leguntur. In libro quoque Serapionis, capite de filice, ubi Dioſcorides & Galenus habent latos, in Serapione ex eorum uerbis ſcribuntur cucurbitini. Sic et apud Moiſem nona ſuorum Aphoriſmorum particula, ex Galeni authoritate pro latis leguntur cucurbitini. Verum hæc diſputatio ad nomen ſpectat, illud uerò potius ad rem, an lumbricus reperiatur, qui ſit cucurbitæ ſemini non abſimilis. Ego quidem, quod meminerim, nũquam lumbricum uiuum conſpexi, qui cucurbitæ ſemina repręſentaret. Paulus & Aëtius, corpuſcula illa cucurbitæ ſeminibus ſimilia, non in numero uermium, ſed inter uermis lati inditia connumerant. quod ex Galeno, libro de locis paſsis primo, ſumere potuerunt, & ex libro de morbis ſuperius adducto. Antonius Beniuenius Florẽtinus, noſtra memoria medicus grauiſsimus, in ſuo de abditis libello, uidiſſe ait inter ſeſe adeò cohęrentes, ut unus uideretur, quatuor cubitorũ longitudinem excedens, Arnaldus quoſdam refert, dicentes, cucurbitinos hoſce, in uentre cuiuſdam alterius magni uermis generari, quem Cingulum uocant: quę ſententia à Paulo et Aëtio non abhorret. Ex ſenioribus adhuc nobiſcum degentibus medicis, nonnulli uidiſſe eos multoties uiuos referunt, alij non uiuos, ſed mortuos. Quin proba & fide digna matrona, nuper in magno quopiam uerme, quem eius auia ægrotans deiecerat, ſe uidiſſe multos uermiculos cucurbitę ſeminibus ſimiles adſeuerauit. Quicquid autem ſit, dicere oportet, antiquos hoſce in numero uermium nõ habuiſſe: quoniam decidi à lato, ueluti ſegmentum quoddam, & eius portio uiderentur, ſed indicium proprium lati uermis eſſe, ſicuti arenam lapidis, ſcripſit eodem loco Galenus. *Cucurbitini lumbrici.*

Petis deinde, ut de prognoſticis nõnihil ſcribam, quę neſcio quomodo alia epiſtola prętererieram. De his ſic ſcribit Paulus: Circa febrium initia geniti, ſubſiſtẽtiam ex ſubiecta habent corruptione: circa conſiſtendi uigorem, ex morbi malignitate, circa declinationem ad melius omninò proficiunt. Ait enim Hippocrates, bonum & uermes rotundos exire ad criſim eunte morbo. Aëtius autem ex Herodoti ſententia, ad hunc modum: Lumbrici & in febribus, & abſque febribus fiunt, multitudine, magnitudine, colore & tempore inuicem differentes. Circa enim morbi principia geniti, ſubſiſtentiam ex ſubiecta recipiunt corruptione: circa conſiſtendi uigorem, ex morbi malignitate: circa declinationem, ex trãſmutatione ad melius, qui & celeriter excernuntur, natura eos ad exteriora, non ſecus ac cætera excrementa propellente. Deteriores uerò ſunt maiores minoribus, multi paucis, rubri albis, & uiuentes mortuis. Poſtremò tamen Aëtij dicto, Raſis atque Auicenna apertè repugnant, uiuos mortuis ſimpliciter præferentes. Mitto quæ in hac cõtrouerſia ſcripſerunt recentiores, ut quæ & legiſſe te puto, & cuiuis legere in promptu ſit. Mihi quidem uidetur firmius ſemper eſſe iudicium, quod ex mortuis ſumitur, ut quos neceſſe ſit expelli, nec ſuapte ſpontè exire. Hæreo tamen Hippocraticæ ſententiæ, quòd bonum ſit eos excrementis alui commiſceri, dum morbus iudicatur: ita ut per hoc intelligamus, ſi alio tempore emittantur, ſymptωmatis, id eſt, caſus potius fieri ratione, ut Galenus dixit, quàm naturæ ui: & propterea uel corruptionem, uel malignitatem indicare, ueluti Paulus Aëtiuſq; diſtinxere. Et hæc quidẽ de prognoſticis in præſentia dicta ſint. *Vermium præſagia.*

De Milto quoque, quam Auicenna macram uocat, quæris quid ſit, & an ſit minium. Certè ſi Plinij, uel Hermolai, qui locum caſtigauit, authoritatem ſequemur,

Milton non eſſe minium

fateri oportet, Milton eandem rem eſſe cum minio: ait enim Plinius ab Hermolao emendatus. Miltum uocant Græci minium. Si uero Theophraſti, Dioſcoridis, atq; ut ego quidem puto, ueram Plinij caſtigationem, res tantum diuerſas, quantum diſtant uenenum & antidotus. Siquidem minium adeò uenenoſum, ipſomet etiam Plinio teſte, exiſtit, ut qui id in officinis poliunt, faciem laxis ueſicis illigent, ne in reſpirando, pernicialem pulverem trahant. Miltos tantum abeſt à ueneni natura, ut intra corpus aſſumpta, et lumbricos enecet, & hepaticos iuuet, et ad alia quoq; quàmplura utilis reperiatur. Sed et idem Plinius lib. 33. ubi de minio agit, paulò poſt uerba ab Hermolao (ut diximus) emendata, rubricam & ſinopidem, quæ ſunt ex Milti genere, uel eadem cum ea, res diuerſas facit à minio. Item li. 35. minium, ſinopidem & rubricam inter ſe diſiungit, multa de ſinopide ſcribens, quę Theophraſtus & Dioſcorides de Milto. Et libro 33. Miltum rubricam uocat, teſtimonium Homeri adducẽs, naues rubrica commendãtis, qui μιλτοπάρῃας eas nominauit, ut Hermolaus quoque teſtatur: quem alioqui oculatiſsimum, mirum eſt nõ uidiſſe. Milton ſi ſit rubrica ſecundum Plinium, non poſſe eſſe minium: nec ſi caſtigãdum Plinium, ut ex ipſa caſtigatione, quod mali pueri ſolent, deterior euadat. Deprauatum omninò uerbum erat, Militon, quod antiqua habebat lectio, non mutãdum tamen in Milton, ſed ut mihi uidetur in ammion: quod conſtare poteſt, cõparanti ea, quę Plinius ſcripſit de minio cap. 7. & 8. lib. 33. his, quę de ammio ſcripſit Dioſcorides cap. de cinnabari, et cap. de hydrargyro, & præcipuè quæ de ueſicis circa faciem ponendis ſuperius annotauimus: adſcriberem ſingula, niſi timerem uideri uerboſior. Illud tamen non tacebo, id quod Plinius Dioſcorideſq; ſcribũt, quoſdam miniũ uocaſſe cinnabarim, poſſe de Theophraſto intelligi: quoniam ferè quæcunq; ſcripſit Plinius, de minio, excerpta uidentur ab his, quę de cinnabari in libro de lapidibus ſcripſit Theophraſtus, licet (quod ſępe in Plinio accidit) multis mendis obfuſcata, quarum nonnullæ poſsint in librarios reijci, aliàs in ipſum Plinium referre neceſſe ſit. Totam igitur hanc diſputationem ſic colligamus: Quod minium uocat Plinius, id Græci ammion, uel cinnabarim, quod Plinius ſinopidem uel rubricam, id illi Milton: tam igitur diuerſa res eſt minium à Milto, quàm ammiõ uel cinnabari à ſinopide uel rubrica. Quęnam uerò res ſit, uel quomodo nunc uocetur Miltos, haud ſatis mihi cõpertum eſt. Vidi aliquando trochiſci forma Venetijs pro Lemnia ad nos delatam terrã denſam, grauem, illapidoſam, hepatitẽ, hanc ego puto eſſe Milton, quã ſinopicen uocat Dioſcorides. Tectonicen audio etiam nunc fieri à nonnullis pictoribus, ex ochra combuſta, ut Theophraſtus Dioſcorideſq; ſcripſere, non è contrario, ut Plin. atque in arcanis haberi, quoniam in floridiſsimum rubicundum euadit colorem. Veram lemniam neſcio an unquam uiderim: à paucis annis citra cœpit ferri, precioſiuſq; cæteris ſub nomine ueræ lemniæ uendi, aut principibus uiris pro magno munere donari, alba quædam, terra exiguo rubore. Hanc (ſi modo eius generis eſt) putarim ego ſecundam ſinopidis ſpeciem, à Theophraſto primo, dehinc à Plinio ſcriptam, non ſine mendis tamen, ut crebrò ſolet accidere: ſic enim ſcribit Theophraſtus ἔστι δὲ αὐτῆς γένη τρία, ἡ μὲν ἐρυθρὰ σφόδρα, ἡ δὲ ἔκλευκος, ἡ δὲ μέση. Plinius hoc pacto: Species ſinopidis tres, rubra, & minus rubens, & inter has media. Quam enim Theophraſtus dixit ἔκλευκον, (id eſt, ut mihi uidetur, exalbidam, uel potius uehementer albam: ſic enim Galenus ἐν προῤῥητικοῖς & ἐπιδημίοις, ſimiles apud Hippocratem uoces intelligit) & Plinius minus rubentem, hanc ego quandoque putaui eſſe eam, quæ nunc (ut dixi) pro uera lemnia portatur: cuius & aliquando experimentum fecimus, uenenum duabus auiculis propinantes, alteriq; tantum lemniam illam exhibentes, quæ uixit quidem diutius reliqua, non multò tamen poſt & ipſa uitam finiuit. Eiuſdem etiam generis eſt ea, quam inſcię plebeculæ myracopolæ nonnulli uendunt, qui ſe à diuo Paulo originem traxiſſe iactitant. Hęc habui, quę de Milti generibus ſcriberem.

De cardamomo.

Nunc ad cardamomum accedo, quod Arabes cordumeni uocãt, de alia re ſub cardamomi nomine pertractãtes. Quænã uerò res ea ſit, Oedipo eget coniectore, quoniã nullũ de eo ſcribentem græcum authorem affert Serapion. Ex quo fit, ut exiſtimem, uel rem eſſe nouam, hoc eſt, quę poſt Galeni tempora in uſum uenerit medicorum, uel erraſſe in ea nõ ſolũ interpretes, ſed et ipſos authores. Niſi fortè quiſpiã putet, cũ Pli. quatuor cardamomi

ſpecies enumeret,de duabus,capite de cordumeni, de reliquis, cap.de cardamomo ab Arabibus ſcribi. Auerrois tamen quinto libro ſui Colliget, quoddā cardamomū inter medicinas poſt Gal.repertas cōnumerauit,cum ſuperius inter eas,quæ à Galeno pertractantur,de alio conſcripſiſſet. Ego tria ſeminum genera uidi, quæ pro cardamomo feruntur, inter quæ neſcio,an unum ſit,quod uerè cardamomum dici poſsit. Seriphiū aliud à ſantonico,non ſolū uoluit Paulus,cuius uerba alia epiſtola recitabamus, ſed & Galenus lib. 6.ſimplicium medicaminum,& Plinius libro 27. Nec te mouere debet Dioſcorides,abſinthium marinum, à nonnullis ſeriphion, ab alijs ſantonicon uocari ſcribens: ſcis enim quàm inconſtantes ſint huiuſcemodi nomenclaturæ,ut pro libito ab unoquoq; confictæ: alioqui ſi ubique has ſequamur,abrotonum idem dicemus, quod abſinthium ponticum, cum eodem Dioſcoride authore,Romani ſic abrotonum uocent, atq; idem quoque cum ſantonico:quoniam ut refert Galenus,abrotonum à Romanis uocari ſantonicum,ſcripſit Pāphilus. Vocet igitur unuſquiſq; prout uult,ut ait Galenus, modo ſciat res eſſe diuerſas. Tutius tamen eſt ſequi antiquorū,præſertim Galeni,nomina, ne in rebus quoq; ipſis labi contingat. Verum & Dioſcorides ipſe,ſi emaculatus ſit codex,ſantonicū rem diuerſam à ſeriphio facit lib.3.in fine cap.25.pro uerbo enim ſardonicum, legendum ſantonicō: & pro uerbo ſardonium, legendum ſantonium. Quod nedū ex Galeni, Plinij,Serapioniſq; cōcordi ſentētia patere poteſt, ſed & ex hoc,quòd nulla eſt in Gallia ſardonis regio, ſed ſantonis:eſtq; ſardonion alia herba,de qua Dioſcorides lib.2.inter batrachij ſpecies,et libro 6.inter uenena mentionem facit, à qua ſardonius riſus Græcorum prouerbium nō bonæ famæ in uita,ſicut Dioſcorides Pauluſq; teſtantur, & libro 4. Auicenna ſub nomine Sebardi,licet ignorauerit de qua re ſcriberet, nec intelligi ualeat quid ſcripſerit, niſi ab ijs,qui ea,quæ ille ſcripſit,alibi prius didicerint. Obſcurius quoque idē Auicenna ſcripſit de ſeriphio & ſantonico,lib.2.ſub Schee nomine, in capitis principio, adeò ut ne diuinādo quidem poſsis aſſequi quid uoluerit:& ne in noſtra tantum æditione putes difficultatem,conſule etiā Hebræā,atq; maiorē,non modo æquā inuenies obſcuritatē. Vide quòd ſaxū uoluant ij medici, qui Auicennā ſibi in idolum erexere. Sed de his aliàs maiore ocio.

Sardonius riſus.

Petis ulterius quid ſit grammarium? Grammarium ſiue gramma(utrunq; enim apud Græcos lego)Paulo teſte, eſt pondus duorum obolorum. Pendet obolus ceratia tria, ceratium calchos duos, quo fit ut in grammario calchos duodecim intelligamus, in obolo ſex:cum tamen in Plinio libro 21. in fine obolum continere decem calchos ſcribatur.

Grāmariū quid.

Miraris poſtmodum,quòd Paulus drachmam,uel quod magis mirandum,drachmas duas euphorbij exhibeat.Potuit fortaſſe te in huiuſcemodi admiratione trahere Ioannes cognomento Meſue,qui ex Dioſcoridis ſcribit authoritate,aureū unum interficere. Ego in hoc uiro,ut multoties, ita hoc in loco fidem requiro, cum nuſpiam hoc apud Dioſcoridem legerim,ſed apud Paulum capite proprio inuenerim drachmam pituitam & aquam educere: Apudq; Auicennam tertio lib.cap.de ephialte,id eſt,de incubo, drachmæ tertiā partem ſcammonij,& quartam colocynthidos ſuperaddi. Apudq; eundem Auicennam & Serapionem,quòd tres drachmæ,non autem unus aureus,interficiunt. Non auderem tamen tantā quantitatem exhibere:præbui enim aliquando exiguū quid,beneq; per aſſationem & nonnullarum rerum commixtionem repreſſum,copioſeq; admodum purgauit.Sed ſumus hoc tempore fortè quàm eſſet opus timidiores.

Porrò zomeryſios dicti inſtrumenti illius coquinarij ego quoq; libētiſsimè formā perdiſcerem,ſed nondū inueni qui doceret. Meminit eius & Pollux, non tamē quale ſit edocet. Vocis etymon notare mihi uidetur iuris fuſorium:res uerò ipſa, ut ſuperiore parte pateat,inferiore adeò anguſtetur,ut in canaliculum quoddam, ceu collum deſinat, inſtar illius, per quod uina cātharis immittimus. Per hanc igitur zomeryſin duo præcipuè cōſequimur,et quod uidelicet amaror rei deglutiēdæ nō perſentitur,et quòd procliuis deſcenſus fit. Altero aūt inſtrumēto,quod clyſteridio idē Paulus nuncupat,uiolenta impulſio fit. Cōcurrentibus autē ſimul natura & ui,uelociſsimus motus fit,re graui ſpōte inferiora petente,& ad eadē uehemētiſsimè impulſa. Huius clyſteridij formā uario modo imaginari poſſumus:ſed ea cuius meminiſti,ſi extremū os aliquantiſper pateat, ſatis apta uidebitur.

Zomeryſis.

Clyſteridion.

Erigeronti quadrant quæcunq; ſcribis, præter calendulæ nomẽ, quod nos alteri rei adſcribimus, hoc eſt, hærbæ cuidam coronariæ, quæ à nonnullis ut olus editur, flore aureo quaſi perpetuo, qui ex hoc argumento cuiuslibet mẽſis flos: uulgò dicitur: de qua aliquãdo dubitaui, an eſſet lyſimachium. Nec ſponte apud nos prouenit, ſicuti uera erigeron, ſed in hortis, præcipuè penſilibus, ſeritur.

Poſtremò petis, an tria à me conſcripta remedia, euidenter cõferre cognouerim, ſimq; aliquando Pauli & Aëtij remedijs uſus. Ego, ut uerũ ingenué fatear, in hoc pecco, quòd raro eiſdem auxilijs pluries utor, ſed modo hoc, modo illo, prout ſeſe mihi offerunt, & intentioni meæ, particularibúſque rebus deſeruire uidentur. Olim duo illa ab experimentatoribus habui. Noſtra compoſitio, precibus cuiuſdam amici medici facta eſt, qui quoad uixit ea uſus eſt, magnificéque iuuare affirmabat. Hæc habui, quę tuis interrogationibus reſponderem, in quibus ſi quid diſplicuerit, ignorantiam malim accuſes, quàm uoluntatem. Vale amicorum optime. Ex Ferraria, M. D. XIII.

EPIST. II. *Antonio Fauentino, noua quarti aphoriſmi, libri primi, expoſitio.*

DVbitaui ſæpenumero Antoni doctiſsime, quomodo ea, quæ ab Hippocrate, Galenóque eius interprete quinto aphoriſmo primæ particulæ dicebantur, & eſſent intelligenda, & his, quæ ab eiſdem authoribus ſecundo libro de uictu acutorum morborum ſcribuntur, conſentanea. Nam quæ à recentioribus dicũtur, præter hoc, quod parũ mihi ſatisfaciebant, plurimis quoque erroribus ſcatere uidebantur. Tandem dum diebus præteritis aphoriſmũ illum pro mea profeſsione enarraturus, omnes ingenij neruos, in boni ſenis hauriendis ſenſibus intenderem, ueritatis quidẽ radius, neſcio quo modo, mentis aciem colluſtrauit: cui dum acrius intendo, ipſa demum ueritas, omni diſcuſſa caligine, ſe (ut mihi uſum eſt) penitus inſinuauit. Quam licet quo magis magiſque excutio, & alieno quoq; examini, publica propoſita de more diſputatione ſubijcio, eò lucidiorem experior: ueritus tamen proprij imbecillitatem iudicij, ſciénſque propriũ nihil magis eſſe hominis, quàm falli, errare, decipi, in proprijs præſertim inuentis & meditatis, iudicem cenſorémque mihi quempiam conſtituere decreui, cui arbitrium decernendæ huius rei demãdarem. Occurriſti autem tu, ut qui extra omnem cõtrouerſiam primas inter profeſſores medicinæ iandiu tenes, apud me uerò ſemper ſumma authoritate refulſeris. Accipe igitur hanc qualemcunque Manardi tui lucubratiunculam, atque aliquid ocij à magnis illis tuis meditatis, quibus ſcio te aſsidue inſudare, ſuffuratus, per proximas ferias ad hæc noſtra leuicula deſcende, atque acri illo tuò iudicio ita examina, ut uel uitam, uel ſententiam ſubeant capitalem.

Non ab re autem fuerit, priuſquam expoſitionem aggrediamur, aphoriſmum ipſum uerbum ex uerbo ex græco trãsferre, quoniã apud uarios interpretes uario modo legi cõſueuit. In tenuibus uictus rationibus peccant ægrotantes, ideò magis læduntur. Omne enim quodcunq; fit, magnum fit magis, quàm in paulò plenioribus: Propter hoc igitur & ſanis fallaces ſunt, ualde tenues conſtitutæ & exactæ uictus rationes, quoniã peccata difficilius ferũt. Propter hoc igitur tenues & exactę uictus rationes, fallaces ut plurimũ ſunt, paulò plenioribus. Hæc eſt aphoriſmi ſeries, fidelius quàm elegãtius in latinum ſermonẽ conuerſa. Principium uerò aphoriſmi iuxta aliam lectionem, quam ab initio commentationis proponit Galenus, quod neminem adhuc interpretem uideo aſſecutũ, ſic habet: in tenuibus uictus rationibus plerunq; peccantes ægrotantes, ideò magis lædũtur. Hic eſt aphoriſmus, qui mea quidẽ ſententia ſic eſt & ordinãdus & exponẽdus. Præcedens aphoriſmus diętas exacte tenues, in diuturnis morbis ſemper, & in acutis nõ ſemper, ſed in his ſolũ, in quibus nõ cõpetunt, fallaces eſſe demonſtrauit: rurſuſq; eas, quę ad extremũ eſſent tenuiſsimę, graues atq; difficiles. Pręſens, quanã id fiat ratione, et quarũ comparatione fallaces dicantur, apertè declarat, eſtque, ut paraphraſi quadam totus aphoriſmus comprehẽdatur, ſentẽtia Hippocratis huiuſcemodi: Diætæ ualde tenues & exactę magis fallaces

Verba aphoriſmi.

tum

tum in ſanis,tum in ægrotis ut plurimum ſunt, quàm paulò pleniores: quoniam,eos qui tali uictu utuntur, errare aliquo modo contingit:quicquid uerò fit, maioris momenti eſt tenui diæta utẽti,quàm ſi paulò pleniore uteretur.Hæc eſt,ut ego puto,Hippocratis mẽs, quæ ut locupletius perpendatur,aphoriſmi partes diligenter examinemus, & uerba ipſa ſenis ſigillatim percurramus.

Tenues diætas hoc loco audire oportet eas, quibus aliqua ex parte uis comminuitur; non tamen adeò quin perdurare poſsit ad conſiſtendi uſq; uigorem. Hunc etenim terminum tenuibus diætis Galenus in aphoriſmo præcedenti ſtatuit, uidelicet uirium modicã exolutionem. Nec tantummodo eæ uocandæ tenues, quę ad extremũ tenuitatis accedũt: ſed omnes,per quas uiriũ quædam exolutio innaſcitur. Sic enim intellexiſſe uidetur ipſe Galenus,dicens, ex tali uictus ratione,uires reddi inualidas, non morbi cõparatione,ſed earũ uirium,quæ in tempore ſecundæ aderãt ualetudinis. Peccati uerò nomine intelligimus omnem errorẽ circa ægrotãtes contingentẽ,ſiue ratione uictus,ſiue aeris,ſiue ob affectionem quãpiam animi,ſiue ex aſſidentiũ incuria,uel alia quacũq; cauſa:ita ut etiã ægrotũ,qui primò paruit,mox pleniore,quàm medicus imperauit, uictu utitur, in tenui uictu delinquere dicamus. Conſtat id tũ ex ipſo Hippocrate, in tenui uictu delinquere ſimpliciter ęgrotantes proponente,& paulò poſt uniuerſaliter et abſolutè dicente, omne quodcunq; fit,magnum fit magis,quàm in paulò plenioribus:tum ex Galeno,affirmante eum loqui de omni delicto,omnemq; errorem accidentem ægrotãtibus, qui tenui uictu regũtur,maximum afferre periculum.Et propterea primam aphoriſmi lectionem magis laudante,eò quòd & alteram circumplecteretur, & generaliorem faceret ſententiam. Patet igitur quid nomine peccati intelligendũ. Coniunctio uerò illa,ideò nobis ſignificat eos, qui tenui uictu utantur,eò maiorem læſionem incurrere,quòd dum tenuem uictum agũt aliquo pacto aberrãt:taciteq; & inacceſsibili illa ſua ac felici breuitate nobis Hippocrates inſinuat,eos non lædi,niſi errore aliquo inuoluãtur. Similis enim locutio eſt,ac ſi diceremus. Sub religioſa uiuendi norma conſtituti interdum peccant,& propterea maiore pœna plectendi ſunt. Vt enim nemo ſanæ mentis, ex his uerbis intelligit religioſos uiros maiorem abſolutè pœnam mereri,ſed id duntaxat, dum ſcilicet peccant:ita nec ex Hippocraticis,magis lædi ægrotantes,niſi quando tenui uictu aliti, uel propria, uel aſsidentiũ culpa aberrarint. Quorum uerò cõparatione eos magis lædi dixerit,haud difficilè quis percipiet,lectis uerbis,quæ ſequuntur ad hunc modum: Omne enim, quod fit, magnum fit magis,quàm in paulò plenioribus dictis. Palàm enim eſt uoluiſſe Hippocratem, tenui uictu utentes,ſi quando peccarint,ex æquali errore magis oblædi his, qui paulò plenius reficiũtur. Cuius dicti Galenus duplicẽ reddit cauſam, quòd uidelicet ex tali uictu uis imbecillior fit,& quòd minus eo uti conſueuerint.

Non ab re autem prudens ſenex,plenioribus diætis dictionem illam, paulum, adiecit: ne quis uidelicet,ſi ſimpliciter dixiſſet,putare poſſet grauiora fieri quæcunq; occurrunt tenuem uictum agentibus,quàm ſi quantumuis pleniore fruerentur. Quam adiectiunculam etiam in calce aphoriſmi,eadem ratione non reticuit. In ea rurſus parte,quæ ad ſanos attinet,ſimili modo loquendi utitur,quo in ægrotantibus uſus fuerat,dicens, Propter hoc & ſanis fallaces,& reliqua. Quod & euidentius declarat, ſubdẽs, Quoniam peccata difficilius ferunt. Quam quidem comparationem dubium non eſt ad id referendã, ad quod et prior,quæ ad ægrotos attinebat,ferebatur,hoc eſt,ad uictum paulò pleniorẽ:ſiquidem eandem afferre in utriſq; rationem uidetur,quam illis uerbis expreſsit: Omne enim, quod fit,magnum fit magis,quàm in paulum plenioribus. Quæ uerba,ut prioris dicti rationẽ reddunt,ita poſterioris ſunt cauſa. Liquet igitur,quòd non abſolutè aſſerit: tenuiorem uictum fallacem in ſanis forè:ſed ideo fallacem,quia eo utentes peccare cõtingit,eaq; peccata minus perferre poſſunt,ob uirium,ut diximus,imbecillitatem,diſſuetudinémque, quã ſi paulò plenius reficerentur. Vbi id aduertendum,quod non ſimpliciter hic tenues nominauit,ſed ualdè tenues,conſtitutas,& exactas:& mea quidem ſententia uerbum conſtitutas,(ſic enim cõuertimus, id quod Græci κατεστηκυίας dicunt) certas & ueluti lege quadã perpetua firmatas,ſignificare uidetur.

Demùm in aphoriſmi calce concludit Hippocrates id,quod erat propoſitum & ſumma totius aphoriſmi, qua uidelicet ratione, diætæ exactè tenues ſint magna ex parte paulò plenioribus magis fallaces:dicens propter hoc eas eſſe fallaces,quòd uidelicet,ſi qua errata contingant,ea difficilius feruntur,corpore iam ex tenui uictu facto imbecilliore. Addidit autem ut plurimum,quoniam maxima ex parte error eis interuenit. Vt enim reliquis in rebus ita in ægrotantiũ regimine, effugere errata uix ualemus. Hæc igitur eſt (ut ego quidem puto)aphoriſmi ſententia: ex qua uidere licet,quàm multifariam recentiores aberrarint, quòdqꝫ nihil hic dixerit Hippocrates,quod eius dictis in ſecundo libro de diæta acutorum morborum ſit contrarium. Ordinem enim illi totum in primis peruertentes, ex propoſitione concluſionẽ,ex concluſione propoſitionem faciunt.Siquidem Hippocrates,quia ægrotantes peccant,ideò eos lędi:ipſi uerò econtrariò,eò quòd lęduntur, peccare ęgrotos concludunt.Sed & ei particulę,quã putant concluſionem,aduerbium,Magis,apponũt,quaſi Hippocrates dixiſſet,in tenuibus dięțis magis peccant ęgrotãtes:quod Hippocrates non ei parti, ſed alteri tantũmodo appoſuerat,dicẽs,In tenuibus uictus rationibus peccant ægrotantes, ideo magis lęduntur. In nomine quoque,Peccati,non minus peccant, totas ipſas tenues uictus rationes peccata eſſe putantes: cum Hippocrates non propterea in tenuibus dięțis peccare ęgrotantes dixerit,quòd ipſę per ſeſe peccata ſint,ſed quoniam hi,qui tali utuntur uictu, alijs erroribus inuoluuntur, ideo poſſe lędi affirmat. Sed fortè peccatum hoc neotericis ignoſceremus, modo ſibi conſtarent, nec eandem uocem in aphoriſmo eodem,uarijs modis exponerent. Verum ubi de ſanis agitur, peccata, diætas deficientes,ſeu in quantitate diminutas, interpretantur: & ſic eandem peccati uocem,eodem in aphoriſmo,modo pro errore, modo pro uictu tenuiore interpretantur.

Non minus quoqꝫ falluntur, putantes diætas dici ab Hippocrate tenues craſſasué ad uim ita facta comparatione,ut illæ dicantur tenues, quæ tenuiores ſunt,quàm ipſa uis requirat, ut ſcilicet ſeruari ad conſiſtendi uſque uigorem poſsit.atqꝫ econtrariò craſſæ, quæ ſint plus quàm uis perferre poſsit,craſsiores. Non enim hic fit,qualis illi putant, ad uires comparatio: alioqui inconſtantiſsima res eſſet ipſa tenuis uictus ratio, nec certum quippiam medium inueniri poſſet, ad cuius collationẽ craſsior tenuiorqꝫ quæuis alia diceretur.Cuius tamen contrarium & Galenus in præcedentis aphoriſmi expoſitione, & reliqui medici uoluerunt,ptiſanæ ſuccum,uel ptiſanam ipſam paucam, tenuem exactè uictũ ſtatuẽtes, atque in meditullio totius ægrotantium uictus collocantes:cuius comparatione reliqui uictus uel craſsi,uel tenuiſsimi uocarentur. Sed ille uictus uerè & exactè tenuis hoc loco intelligitur, qui in genere uictuum præcedenti aphoriſmo à Galeno definitorum,nomen & definitionem tenuis ſubit:quod ab omnimoda inedia incipiens, ad ptiſanam uſque protenditur. Aiunt præterea, niſi reliqua paria ſint, aphoriſmum uerũ non eſſe: non aduertentes paritatem hanc atque ęqualitatem, ab Hippocrate prorſus tolli, ut qui plenioribus addit modo hanc determinationem ὀλίγον, modo hanc μικρὸν, per quas uoces,paulum uel parum ſignificatur, tenuibus uerò πάνυ, hoc eſt,ualde: ita ut cõparaſſe uideatur,ualde tenues,parum craſsioribus:non æquè tenues(quod illi contendunt)æquè craſsis.Sed hęc leuiuſcula. Illud uerò grauius, & quod multos in pernitiem adegit, quod uidelicet ex aphoriſmo eliciunt,ſemper inclinãdum potius eſſe ad craſsiorem, quã uis requirat uictus rationem,quàm ad tenuiorem:& ſicubi à modo recedendum craſsius ſemper,nunquam tenuius eſſe uel ægrotos, uel ſanos reficiendos. Vnde natum eſt illud commune medicorum atque idiotarum adagium,lõgè pręſtare morbum,quàm imbecillitatem curare. Quod dogma ubi ab Hippocrate Galenoqꝫ eius interprete,necnon á ratione ipſa alienum eſſe oſtenderimus, mox argumentationes diluemus,quæ ad id ſuadendum à recentioribus ſunt excogitatæ.

Hippocrates libro ſecundo de ratione uictus morborum acutorum,poſtquam per longam ſatis ſeriem oſtendit, quantam in uictus ratione debitè metienda uim habeat conſuetudo,ultraqꝫ conſuetudinem,robur quoque & modum morbi naturamqꝫ dixerat coniectanda,ita ſcripſit ad uerbum: Multo autem minus uerſus adiectionem eundum eſt: detractio enim omnino frugalis plerunqꝫ cõfert, ubi ſuperfuturus eſt ægrotans,donec morbi ſtatus

bi ſtatus

bi ſtatus concoquatur. Quæ Hippocratis uerba expoſiturus Galenus ſic ſcripſit: Cum cognoſceret certam cuiuſq; remedij quantitatem coniectura quadam egere artificiali, non eſſe autem cuiuſuis artificioſè coniectari, ſed eius tantum uiri, qui omnia, quæ ad artem attinent, & perdidiciſſet, & in memoria teneret, eſſetq; laboris amator, & in operibus artis attritus, quales pauci admodũ reperiuntur: ea, quæ in præſenti ſermone dicta ſunt, meritò præſcripſit, quòd uidelicet ubi peccandum, & à decente menſura recedendũ ſit, omnino laudabilius fore, ad id, quod quantitate minus eſt potius, quàm ad id, quod plus eſt, inclinare. Id enim, quod plus eſt, oblæſiones interdũ inemẽdabiles facit: id uerò, quòd eſt minus, facilè corrigitur, ualentibus nobis, ſi uis labi uideatur, parum dare nutrimenti. Eius autẽ, quod antea in uentre concoctũ eſt ſuperfluitatẽ auferre, & aliàs difficilè eſt, & multo magis in acutis morbis.

Quæ certe Galeni uerba ſufficere uel ſola poſſunt ad conuellendam communem de ratione uictus ſententiam. Addo tamen & alio loco Hippocratem, qui eodẽ libro, nec multo poſt præſcriptam ſententiam inquit: Deterius quidem eſt, ſi ei, qui ob laborem, morbiq; acutiem imbecillis eſt, potũ quis offerat, multàm ue ſorbitionẽ, aut cibum, putans eam imbecillitatem ob uaſorum contingere uacuitatem. Sed & indecens eſt, eum, qui ob uaſorum uacuitatem imbecillis eſt, non agnoſcere, rationeq; uictus opprimere. Affert enim & hoc periculum quoddam atq; peccatũ, longè quidẽ minus quàm alterum, ſed quòd magis ſubiaceat irriſioni: ubi enim alius, uel medicus, uel idiota ſuperueniens, accidentiaq; cognoſcens ea, ad eſitandũ potãdumq; dederit, quæ prior ille prohibuerat, apertè uidebitur auxilium attuliſſe, cum magno alterius dedecore, putantibus hominibus ſuperueniẽtem medicum, ueluti mortuum ſuſcitaſſe.

Quam ſententiam enarrans Galenus, ait: Plerunq; ægrotantes ob dolores abſq; pulſu fiunt, animoq; deficiunt, ac nullo motu moueri poſſunt. Simile & ob morbi acumẽ cõtingit. Nonnulli non ob hæc uiribus laborant, ſed ob uaſorũ quomodolibet hoc fiat, uacuationem, ſiue ob manifeſtam ſenſibus excretionem, ſiue ob cæcam diſſolutionem, ſiue ob famis agoniam. Exigunt igitur hi quidem, ut cibus quàm celerrimè exhibeatur: econtrariò uerò alij, qui dolore uel morbi acutie premuntur, uacuatione magis interdum egent, quàm repletione. Et ſi quis eis nutrimentum dederit, maximum malum operabitur. Illos uerò, qui ob uaſorum uacuitatem debiles ſunt, ſi tenui oppreſſerit uictu, nocebit quidem, ſed non æquè uehemẽter & manifeſtè. Hæc ſunt, quæ ab Hippocrate & Galeno interprete de hac re eo loco ſcribuntur: è quibus facilè intelligi poteſt, & quantũ neoterici aberrauerint, & quòd nulla ſit inter Hippocratis dicta uel ſuſpicio repugnantiæ. Quæ certe ſi affuiſſet, Galenum alioqui oculatiſsimum non effugiſſet: quem conſtat in nullo iſtorum locorum eius mentionem habuiſſe, ſed tenuem uictum ita in Aphoriſmis approbaſſe, ut ubi etiam uiribus non fidamus, ptiſanæ ſucco, qui eſt uictus exactè tenuis, utendum præceperit. Quem etiam ſequutus eſt Auicenna libro quarto, licet pro ſucco ptiſanæ aqua hordei eo loco, ſicuti & alibi frequenter in uulgato codice legatur. Sed & ratio ipſa cõuincit, falſum eſſe & pernicioſum hoc recentiorum dogma. Vt enim experimento cõſtat, pertenuiorem quamuis requirat cibum, uires ipſas aliquantiſper ſtatim ſubleuari: ita ratio monſtrat, à craſsiore, ut quem nec concoquere ualeant, nec diſtribuere, obrui potius, quàm releuari ægrotantes. Vbi enim cibus plus præter naturam ingreditur, hic morbũ facit, ait idem Hippocrates. *Cibo ſe ingurgitare, periculoſum.* Naturam autem eo loco nonnulli antiqui expoſitores, quos & approbat Galenus, potentiam intelligebant, à qua animalia gubernantur. Plus igitur cibi, quàm naturali potentiæ conueniat ingeſtum, cum ſanis morbum facere poſsit, multo magis ægros offendet: morbum enim augebit, & uires, ſi ex morbi uehementia imminutæ fuerint, amplius labefactabit: ſi ex uaſorum uacuatione, quoniam à natiuo calore non peruincetur, obtundet potius, quàm releuabit. Perperàm igitur aiunt neoterici, craſſiorem quamuis exigat cibum, periculo magis uacare, quàm tenuiorem.

Non quoq; mendacio caret id, quod abſolutè nonnulli pronunciant, præſtare craſsius, quàm tenuius ægros reficere. Victus enim craſsior, robur auget, tenuis minuit. Raro autem accidit, ut robur maius reddendum in diuturnis, nedum in acutis morbis ſit, quoniã

hoc fieri nequit,niſi morbus augeatur:ad cuius augmentum plerunq; euenit, (quod & ſuprà dicebamus)ut robur quoq; minuatur:quo fit,ut contrarius effectus ſequatur, & quò magis per pinguiorem eſcam uires auctare cõtendimus,eò magis cõflacceſcant. Taceant igitur neoterici,nec pergãt Hippocratẽ(quod & Theſſalus faciebat) in numero eorũ reponere,qui ægrotos implebant:cũ Galeno teſte,Eraſiſtratiorũ potius ſit laudanda ſententia,qui illũ fame cruciare ægrotãtes aſſerebãt. Licet enim media inceſſerit uia,uideri tamẽ magis poteſt tenuiorem quàm oporteret uictũ imperans,quàm ægrotantes implẽs,ſicuti primo libro de uictu morborũ acutorũ Galenus teſtatur. Nec difficile fuerit ex his,quæ diximus,quas aduerſarij in proprij dogmatis aſſertionem afferunt, diluere rationes. *Victus exactè tenuis incõmoda.* Licet enim à tenui uictu depereant ſpiritus,calor diſſoluatur,humiditas ſubtilis cõſumatur,demumq; totum corpus exinaniatur,non propterea ſequitur eum eſſe deteriorem. Siquidẽ maiori ex parte hæc à medico procurantur, ut cuius propoſitũ ferè ſit,ne morbum foueat, uires minuere uel conſeruare,non augere,niſi rariſsimè. Et quod aſſerũt,difficilius corrigi oblæſiones tenuẽ uictũ,quàm craſſum ſequentes,falſum eſſe & ratione & Hippocratis Galeniq; authoritate demonſtrauimus. Non enim adeò uires hebetari ſinet prudens medicus,ut adhibito congruo uictu nequeant reparari,ſicuti neque athletarum more ſuprà modum replebit. Vter uerò citius ad mortem deueniet,an qui tenuiſsimo uictu,an qui pleniſsimo utetur? licet dubium ſit,uidetur tamẽ eum citius interiturũ, qui aſsiduè atq; indeſinenter replebitur eo,qui nihil omninò aſſumet. Multi enim ultra integrum quatriduum abſq; omni cibo potuq; ſuperuixerunt:nullus ne dieculam quidẽ, aſsiduè cibos ingurgitans, ſuperuixit: quin potius ex crapula multi ſubitò periere, cum tamen nihil accipere tenuiſsimus extremè uictus à Galeno dicatur. Nullus uerò ſit, qui craſsiſsimus propriè dici queat,etiam ſi integrum bouem quis deuorauerit. Quid igitur ſibi uoluit,dicet quiſpiam,Hippocrates,tenuẽ uictũ,eo,qui ſit paulò plenior, magis fallacem demonſtrans,ſi in illum potius quàm in hunc inclinandum eſſe uolebat? Non aliud certè quàm nos monere,ne temerè,& abſque diligenti examine,tenuem exactè uictum imperemus: ut quẽ ſciamus corpora,ad tolerãdos(ſi qui fortè cõmitterentur)errores,reddere ineptiora. Atq; ubi hũc imperamus,diligentius caueremus,ne quis error uel ex nobis, uel ægroto,uel ex aſsidentibus,uel aliàs quomodolibet irreperet,ſcientes huiuſmodi errata magis eos lædere,qui tenuiter,quàm qui craſsiuſculè alũtur. Ne uerò quiſpiã arbitraretur,quòd deteſtandi atq; abigẽdi tenuis uictus gratia,præſentem ſcripſiſſet aphoriſmũ, ſtatim ſubdidit. Extremis quidẽ morbis,extremæ curationes ad exactionẽ optimæ. Quod & Oribaſius notauit. Subiecit quoq; & alios quinq;,qui hos ſequuntur aphoriſmos, in quibus ſigillatim demonſtrauit, quando tenuiſsimus,quando plenior,hoc eſt, minus tenuis uictus eſſet adhibendus. Neq; putandũ eum minus nociturũ,qui ubi tenuiſsimo uictu utẽdum ſit,nonnihil alimenti conceſſerit,quàm illum,qui ubi alimentum ſit dãdum, omnimoda excruciat inedia,ſicuti ſuperius Hippocratis & Galeni teſtimonio probatum eſt. Hæc igitur ſunt,mi Antoni,quæ mihi circa huius aphoriſmi expoſitionẽ occurrere:quarum,ut dixi ab initio,te iudicem & cenſorem delegi, id probaturus, quod abs te probatum iri cognouiſſem. Vale.

EPIST. III. *Hippolyto Roſcio. Quid intelligendum per Antheram.*

LEgiſſe te in multis medicamentis Antheræ nomen dicis,nec adhuc ſcire quidnam ſignificet: alijs luteum illud,quod medium florentium roſarum interiacet,alijs rubentem ueluti fructum, quem ubi defloruere, in ſua ſpina relinquunt, Antheram nominantibus, quæriſq; hac in re meam ſententiam. Poteram certè petitioni huic tuæ breuibus ſatisfacere,ſi dixiſſem,neutrũ eſſe Antheram: apud idoneos enim authores, nõ ſimplicis medicamenti nomen eſſe, ſed compoſitionum, quas ad oris præcipuè ulcera antiqui reliquere: quarum Plinius uigeſimoquarto, Celſus ſexto, Dioſcorides primo, Galenus quinto de compoſ. medic. ſecundum genera, Paulus & pleriq; authores in ſuis libris meminere. Sed dixiſſes puto,non te hoc quærere, ſed quam rẽ hi intellexerint, qui ad alia componenda medicamina ea utuntur. Non enim uideri rationi conſentaneum

ut compoſitiones

ut compoſitiones haſce in alias compoſitiones adhiberi uoluerint,præſertim cum nõ certi cuiuſpiam medicamenti nomen Anthera ſit apud enumeratos authores,ſed multis cõmune,quæ ulcerato ori ſolẽt adhiberi. Vt igitur id melius aſſequare,quod deſyderas, res eſt altius repetenda. Antiqui in roſa ſex partes,nõ nomine tantum,ſed uiribus quoque & facultatibus differentes,cognouere:quas à recentioribus ferè neglectas,inutile fuerit recẽſere. Roſam primo diuidũt in folia,flores,& capita:folia in ungues, & id quod exemptis unguibus remanet. In flore aliud ſemen,aliud capillus:in capite aliud cortex, aliud calyx (ut Plinij uerbis utar)intelligitur. Vnguis,pars illa candida uocatur,quæ capiti de proximo hærens,præcidi à ſeplaſiarijs cõſueuit,rhodomeli, uel rhodoſaccharum reliquo paraturis:unde roſæ tales exungulatæ ſolent appellari. Florem luteum illud intelligunt,quod folijs circumquaq; ambitur,ſeparatum in capillum,id eſt,in tenuia quædam fila,& in ſemen,quod ſub his filis lanugine quadam opertum,cortice continetur. Caput autem ſolidum illud,quod folijs & floribus,ceu baſis ſubſternitur:cuius ſuperior pars,ex qua flos & folia prodeunt,propriè caput,reliquum calyx nũcupatur. Differre autem hæc nõ nomine tantum,ſed & uiribus, Dioſcoridis primum teſtimonio probatur,florem in gingiuarum fluctione inſperſum,capita pota in alui profluuijs,& ſanguinis excreationibus,folia ad alios uſus cõmendantis. Sed & Galenus libro ſeptimo de ſimplicibus medicamentis, florem in adſtrictoria ui,ait folijs præſtare. Quod etiam confirmauit Auicenna libro ſecundo,licet pro flore ſemen,ſicuti quoq; alijs in locis ſcripſerit. Septimo quoq; libro, qui de compoſitis medicinis ſecundũ loca patientia inſcribitur,Hiram medicum, ait idẽ Galenus,in quadam Andromachi compoſitione,roſarum folia in flores mutaſſe. Plinius florem ſcribit ſomnũ facere,ſemen,urinam ciere,dẽtium dolori,igni ſacro, & ſtomacho mederi,& naribus ſubductum caput purgare,ungues epiphoris ſalubres. Ex his roſæ partibus,re ipſa & ui,nedum nomine differentibus, flores Antheræ nomine recentiores ſignificaſſe,ex hoc maximè uidentur,quòd ea in morbis utuntur, qui adſtrictoriã uim ualde deſyderant, qua præcipuè flores pollere, Galeni teſtimonio ſuperius demonſtrauimus. Quod & nomen ipſum manifeſtat,cum ab eo,quod eſt ἄνθος ῥόδου, id eſt, flos roſæ, deductum,uideatur, uoce tamen (ut fieri uulgò ſolet) pauliſper decurtata. Hæc habui de Anthera,quæ ſcriberẽ,magis ut tibi morẽ gererẽ,quàm humanæ ſaluti cõſulturus: quãdo non magni periculi res eſt,utrum ex his,quæ petieras pro Anthera capiatur. Vale.

Roſæ partes ſex, uirtute differentes.

Roſæ exungulatæ.

EPIST. IIII. *ad* I.F. *Beſutium,compendium medicinæ.*

EFflagitaſti à me Beſuti,ut quemadmodũ olim Dialecticæ,ita Medicinæ typũ quẽdam,& ueluti ſubfigurationem tibi conſcriberem,uniuerſa eius capita breuiſsimè innuentem potius,quàm explicantem. Feci quod iuſsiſti,ut potui,non fortè ut uoluiſſes. Accipe,& lege,illud cogitans,breuis eſſe laboro,obſcurus fio.

Medicina eſt ſcientia,corporis humani ſanitatem uel reficiens,uel conſeruans. Corpus humanum ex uarijs partibus inſtrumentalibus conſtat,quæ ex ſimplicibus componuntur. Simplices in alias ſimpliciores reſoluuntur,nec ceſſat reſolutio donec ad elementa uẽtum ſit. Hæc ſunt primæ partes corporis,numero quatuor:ignis calidus & ſiccus,aër calidus & humidus,aqua frigida & humida,terra frigida & ſicca. Ex horum cõmixtione nouem reſultant temperaturæ:una temperata,quæ potius intelligitur quàm ſit, in qua nulla qualitatum elementarium aliam uincit:octo diſtemperatæ: ſimplices quatuor: calida tantum,frigida tantum,humida tantum,& ſicca tãtum. Compoſitæ rurſus quatuor, elementorum qualitatibus reſpondentes. Quæ etiam in quatuor humoribus reperiuntur, ſanguine,pituita,bile rufa,& atra. Qui quidem humores, & ab initio corpus humanum faciunt, & poſt nutriunt. Cibus enim à uentriculo in ſuccum mutatus, in hos primò à iecore conuertitur,& demum in membris tertiam recipit concoctionem, qua eis ſimilis fit. Reſpondẽt elementis hoc pacto: Bilis rufa igni,atra terræ,ſanguis aëri, aquæ pituita. Ex his primo ſimplicia & ſimilaria membra componuntur,id eſt,in quibus pars eandem cũ toto rationem ſubit,ueluti caro,os,neruus. Ex ſimplicibus conſtituuntur(ut diximus)in-

ſtrumentalia, caput, manus, pes, & id genus cætera. Ex quibus tria principalia ad indiuidui conſeruationem neceſſaria, cerebrum, iecur, cor: in quorũ ſingulo una ex principibus poteſtatibus reſidet. Quartum ad ſpeciei perpetuitatem, teſtes. Cerebrum ſedes eſt poteſtatis animalis. Quæ duplex eſt, motiua uidelicet & cognoſcens, per neruos in uniuerſum corpus diſſeminatos diffuſe. Iecur per uim naturalem in eo conſiſtentem, ſanguinem, & alios humores gignit, quos per uenas uniuerſo corpori ad alimentum præſtandum (ut diximus) diſtribuit. Cor uitæ fons, per uitalem ſpiritum à ſe genitum, & per arterias trãſmiſſum, ſingulis particulis uitam elargitur. Sunt & quædam membra, quæ principalia quidem non ſunt, ſed quia principalibus miniſtrant, etiam ipſa magni momenti ſunt, ueluti uentriculus iecori, pulmones cordi, ſpinalis medulla cerebro. Sanũ itaque corpus erit, cum ſuo quæq; munere particula integrè pollebit: ægrum, dum cõſuetas explere functiones non ualebit.

Cor uitæ fons.

Lædũtur hæ ab ægritudine. Ea quippe nil aliud eſt, quàm diſpoſitio, ex qua operationes oblæduntur. Ipſa enim operationũ læſio ſymptoma dicitur, quod ita à morbo, ſicut morbus à cauſa, pendet. Quæ quidem eſt duplex: præincipiẽs ſcilicet, quæ extrinſecus occurrit: & corporea, quæ intrinſecus. Morbus triplex in genere eſt, ſcilicet, mala tẽperatura, quæ primo lædit ſimplicia membra: mala cõpoſitio, quæ inſtrumentalia: continuitatis ſolutio, quæ eſt utriſq; cõmunis. Porrò mala tẽperatura totuplex genere eſt, quotuplicem ſuprà diſtemperantiam eſſe monſtrauimus, quæ præterea & cum materia & abſq; ea eſſe poteſt. Inter malas temperaturas præcipua eſt calida & ſicca, ſi in corde accenſa ad totum corpus feratur: hanc febrem uocamus. Quæ ſi in ſpiritib. primo accẽdatur, ephemera: ſi in humoribus, putrida: ſi in membris, hectica uocatur. Mala cõpoſitio aut in quantitate, numeró ue auctis aut diminutis, aut in poſitu ac ſocietate, aut in formatione, id eſt, ſuperficie, uia, concauitate, figuráue conſiſtit. Symptoma, quod (ut diximus) morbũ ſequitur, ut hic cauſam, eſt triplex: operatio læſa, qualitas mutata, exiens mutatum: per quæ ueluti notiora morbos cognoſcimus. Præter naturã has res, priores naturales uocamus: atq; naturales quidem per ſimilia conſeruare, præternaturales per diſſimilia curare laboramus. Sunt præter has tertiæ quædã res, quas nõ naturales dicimus, aẽr uidelicet, cibus & potus, ſomnus & uigilia, motus & quies, excretio & detentio: & ſextũ cum his, animi affectus: per quæ, ſi rectè adhibeantur, & ſanitas conſeruatur, & morbus pellitur: ſi minus, & morbi, & tandem mors ſequitur. Morbus ergo cum ſit res præter naturã, tollẽdus per cõtrariũ eſt. Quod uenari rectè nõ ualemus, niſi & morbũ ipſum bene agnouerimus, & ea ipſa quæ afferenda ſunt contraria. Morbus ſignis agnoſcitur: hæc ſunt, prognoſtica, quæ propria futurorum: dignoſtica, quæ præſentium: memoratiua, quæ præteritorum. Contrarium uerò, morbi quidem intemperatura, ſi ipſa materia uacat, eſt medicina, quæ tantum debet ad contrariam qualitatem uergere, quantum mala ipſa temperatura à naturali habitu receſsit. At ſi temperatura materia fouetur, hanc euacuare oportet. Eſt autem uacuatio, alia ſenſibilis, quæ uel per propria ſuperfluorũ excretoria fit, uel per cutẽ: & aut à natura, aut à medico: alia cæca, ad quã multũ cõfert inedia. Morbus malæ cõpoſitionis per ſuũ quoq; contrariũ amouetur, figuram uidelicet congruam, ſuperficiemq; debitã inducendo, uias & meatus reſerando, ſuperfluam quantitatem uel numerũ abijciendo, minuta augendo, & demum ſuum cuique contrarium adhibendo: ſicuti & ſoluta continuitas per unionem curatur, ita ut nihil aliud ſit medicina, niſi quod bonus ſenex nobis definiuit, adiectio, & ablatio. Vale.

EPIST. V. *ad amicum atra bile agitatum.*

NEſcio quæ res tantum mihi afferre moleſtiæ potuiſſet, quantum attulerunt tuæ literæ. Ex his enim ea intellexi, quæ ut minimè uolebã, ita minimè putaſſem, & quæ niſi tumet ſcriberes, nulli unquam hominum crederem. Ea nõ repeto, quãdo meminiſſe animus horret, nedum referre. Vrget me hoc præcipuè inter cætera, quòd te, quem ueluti ſcopulum ſolidiſsimum, aduerſus omnes ſæuientis fortunæ ictus ſemper immobilem cognoui, ita uideo animo cõſternatum, ut tui penitus oblitus uideare, & quaſi temet ipſum deſeruiſſe. Quod niſi obſtares, facilè bonam ualetudinẽ te recuperare poſſe

conſiderem. Non enim ſunt tibi medicamina à littoribus Indicis perquirenda, uel Aeſculapius ab inferis reuocandus, qui te liberet: intra te ipſum habes antidota, & nemo tibi melior, quàm tumet tibiipſi, eſſe medicus poteſt. Ab ægritudine cœpit hic morbus, & per hunc creuit ægritudo, rurſusq́ uiciſsim ex hac morbus coaleſcit, quaſiq́ reciprocus quidam circuitus fit: qui niſi clauo figatur aut retundatur, perpetuo agitatu mentem ſimul & corpus perturbabit. Affigere hunc clauum, in tua poſitum eſt manu: neq́ aliud amplius, quàm ut uelis, exigitur. Suboluit quidem & hoc tibi prius, recteq́, quid opus eſſet, conieciſti. Sed ubi nam figẽdus eſſet clauus, præ ſenſuum perturbatione, non bene iudicaſti. Amor quippe ſolus eſt, qui impetus hoſce remorari, perturbationes frenare, agitatus mentis & fluctus ſedare poteſt. Sed non erat in re fluxa, uana, tumultuaria, lubrica ponendus, & quæ mentem æquè & corpus laxaret ſimul & emolliret: ſed erigenda acies ad ſublimes illas ultra mundanas mẽtes, ſemper ſui ſimiles, nulli inuidentes, nullius indigas, ſemper felices: in has ueluti propriæ naturæ maximè cõformes, mens ipſa, modo corporea mole non grauetur, ſuapte ſponte facilè conſcendit, atq́ in ſeipſa mortua, in illis feliciſsimè uiuit. Hæc eſt illa deſideratiſsima et feliciſsima mors, cuius meditationem ueram eſſe philoſophiam Plato definit. Per hanc quaſi per ſcalam Iacob, de uirtute ad uirtutem conſcendimus, donec Deus deorum in Siõ, id eſt, in altiſsima ſpecula uideatur. Ad quam ubi mens ſe ſupra ſe attollens, peruenerit, uoluptates, diuitias, honores, ut uiliſsima ſtercora reputabit. Nec arduum eſſe putes hunc conſcenſum: munda à terreſtribus ſordibus pedes, & alas contemplationis coapta, ſtatim erunt pedes tui tanq́ ceruorum, & alarum remigio uolabis potius, quàm ambulabis. Quid cunctaris? quid hæres? Si amandum aliquid eſt, id amandum certè eſt, quod ſimillimum, quod pulcherrimum, quod liberaliſsimum, quod optimum, quod ſapientiſsimum, quod præuenit & inuitat, quod optima quæq́ dedit, meliora promittit, nec quenquam aut fallit, aut uult, aut poteſt fallere, nunquam deſpicit, nunq́ faſtidit, quod nullus unquam nobis inuitis auferet: cui ubi unita mens fuerit, nihil formidabit. Irruant homines, ſæuiant feræ, cœlum minetur, inſultent tenebrarum poteſtates, ſcuto circundabit te ueritas eius, non timebis à timore nocturno, ſed dices Domino, θεός μου εἶ σὺ, καὶ ἐξομολογήσομαί σοι. θεός μου εἶ σὺ καὶ ὑψώσω σε. Hæc eſt methodus, hic eſt ſcopus, hæc ſtella & polus: ad quæ ſi intenderis, imperabis mari & uentis, & mox fiet tranquillitas magna.

Aeger animo, ægrotus corpore dicitur.

Mortis meditatio, uera philoſophia.

Humana tamen remedia, & quæ Deus ipſe de terra creauit, non ſunt negligenda: inter quæ id mihi præcipuum uidetur, ut uena, quæ annularem minimumq́ digitum interiacet, ſecetur, ſanguinisq́ ſex unciæ hauriantur, fiatq́ propotiſma ad hunc modum. Accipe ſenæ ac polypodij uncias ſingulas, agarici, rhei barbarici, utrobiq́ drachmã mediam, abſinthij, cicorijq́ ſingulos manipulos: bulliãt omnia hæc in libra aquæ, donec tertia pars excoquatur, & quod remanet in tres partes diuidatur, quæ in tribus diebus, adiecta ſemper mellis roſacei uncia, bibãtur. Quarta die tres drachmæ roſacei ſacchari comedantur, adiecta eius compoſitionis drachma, quam lætificantem uocant. Rurſusq́ ſequẽti die ad priorem potionem redeundum, de qua idem modus triduo bibendus, & quarto ſimiliter die eadem mixtura ſumẽda, nec ceſſandum ab hoc ordine, donec quindecies potus ille aſſumptus fuerit. Bonis interim cibis ueſcendum, præcipuè ouis ſorbilibus, & gallinarum, uel caponum iure: uinumq́ album, odoratum, mediocriter dilutum moderatè bibendum. Sequenti tempore ſingulo quoq́ die parum aloẽs deglutiendum uſq́ ad magnos æſtus, in quibus loco aloẽs tantum ſingulo die ſeri bubuli bibendum, quantum ſubducere aluum poſsit. Vtendumq́ ſecundo Io. Meſue compoſito, quod Regium electuarium uocauit, quod tamen ſit ſine ſandalis præparatum. Fouenda præcordia ex cremore abſinthij, rutæ & anethi. Vtendũ balneis aquæ dulcis, ſomno, quiete, lætitia, fidelium amicorum conſuetudine. Peregrinationem maximè laudo, quam ſi ad nos feceris, Deo optimo maximo iuuante ſpero nos lætabundos & ſanos, patrios lares ſimul reuiſuros. Vale amice ſuauiſsime, & ſi me uiuere uis, fac te uel uideam, uel conualuiſſe intelligã. Datum Budæ.

IOAN. MANARDI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER QVINTVS.

EPIST. I. *ad uirum magnificum Mathiam Phrigepanum, qui ex immodico ſanguinis per ſedis uenas effluxu, ad malum habitum peruenerat.*

SI NOBILITAS (ut Ariſtoteli placet) eſt maiorum claritas, isq́ generoſus dicendus eſt, qui à maiorum antiqua nobilitate non degenerat, quis dubitet te Mathia magnifice inter nobiles nobiliſſimum, inter generoſos eſſe generoſiſſimum? Ex uetuſtiſſima enim Phrigepanorum familia ortus, quæ poſt Troiæ excidium Phrigios penates in Italiam ſimul cum Aenea portauit, inter maiores tuos, & Gregorium Pontificem ſanctiſſimum, & Thomam Aquinatem, nō minus doctrina, quàm uitæ puritate clariſſimum, innumerosq́ & toga & armis præcipuos, numeras. Quorum ueſtigia ita ab ineunte ætate es imitatus, ut in Vladiſlai Pannoniarum & Bohemiæ regis optimi curia educatus, adeò omni uirtutum genere ornatus euaſeris, ut uerum te antiquæ nobilitatis hæredem omnes prædicent. Et niſi aduerſa ualetudine iandiu obrutus, arma intermittere, & domi deliteſcere coactus fuiſſes, cognouiſſent iam portentoſiſſimæ illæ Turcarum belluæ, quæ ſe Troiano è genere deſcendiſſe iactant, te à uera Troianorum propagine ortum duxiſſe. Sed ſubripere quidem corporis uires morbi potuerunt, fortitudinem animi nequaquam, qua concitatus, illarum reparandarum gratia, longum & difficilè iter aggredi non es ueritus, ut Budam regiam Pannoniarum ciuitatem peteres, ubi multos præclariſſimos medicos, in hoc præſertim procerum & primatum generali conuentu adeſſe exiſtimabas, de ſalute tua cōſulturus. Quò cum Deo iuuante perueniſſes, quatuor ſtatim medicos conuocaſti: qui ſolerti & accurata indagine affectiones, quibus affligebaris diſcutientes, tales eas inuenerunt. Primo enim iuxta Hippoc. decretum, faciem conſiderantes, eam uidimus pallore quodam ad plumbeum inclinante deturbatam, rugoſam pluſquam ætas expoſceret: nōdum enim trigeſimumſeptimum annum attigiſti: exalbidis labijs, palpebris, & malis laxo quodam tumore infectis, & (ut uno uerbo dicatur) malum corporis habitum, quem Græci cachexiam uocant, demonſtrantem.

Mali corporis habitus indicia.

Corpus uniuerſum excarne, & lene: præcordia, quæ Græci hypochondria uocant, lenta quadam mollitie relaxata: uentriculum & inteſtina flatuoſo ſpiritu plena: pulſum arteriarum mollem, uacuum, paruum, frequentem, & inæqualem: pedes œdemate laxo abſque dolore intumeſcebant: urina pallida & craſſiuſcula, cum crudo quodam ſedimine uiſebatur. Et hæc quidem noſtris ſenſibus oblata ſunt. Nonnulla uerò per interrogationem cognouimus, ægrè uidelicet te ambulare, non bene dormire, nec cibum nec potum appetere, adſtrictam aluum habere, ſanguinis per podicis uenas profluuio (Græci hæmorrhoidas nominant) iam quadriennio uexatum, qui prius ſtatis temporibus, modo quoties alui excrementa emittenda eſſent, affligebat: prominereq́ ſemper, & intus & extrà, uenas & condylomata, quæ quandoque uehementes dolores in ſede excitabant: inſpectumq́ ſanguinem, qui exierat, fluidum, & ad aqueum & album uergere cognouimus. Vniuerſa autem hæc ſub examen rationis mutuis diſputationibus adducentes, in hanc tandem ſententiam conſpirauimus. Ex immodico uidelicet et quotidiano ſanguinis fluxu, magnam imbecillitatem iecur contraxiſſe, uimq́ propterea naturalem, cuius fons eſt, & origo, non ſolum in eo, ſed & in uentriculo, ac cæteris membris multum defeciſſe: atque ex his contingere, ut non bonus ſanguis gigneretur, ſed incoctus & ualdè pituitoſus, ex ipſaq́ pituita, ob aliquam uenarum iecinoris obſtructionem putreſcente, febriculam latentem excitari, neque bonam concoctionem aut in uētriculo, aut in membris fieri: hincq́ & malum habitum, & decolorationem contingere, ac flatuoſum ſpiritum in uentriculo & inteſtinis conſiſtere, diminuta uidelicet caliditate: & pedes intumeſcere, ueluti à principibus membris magis ſemotos, & nocu

mentum prius, uel magis cæteris ſentientes, & aliorum membrorum ſuperflua recipientes. Reciprocumq; quendam ueluti circulum fieri, ex immoderata ſanguinis uacuatione nata imbecillitate: ſanguinem fluxibilem, & ex immodico hoc fluxu quotidie iecur imbecillius reddi. Iudicauimusq; non aliter poſſe futuræ imminẽtiq; aquæ intercuti occurri, & præſentia mala expugnari, niſi utriq; rei pariter obuiaremus, naturalem quidem uim roborando, & ſanguinis fluxum intercipiendo. Satius eſſe putantes, morbis qui iam aderant obſiſtere, quàm eos qui ex antiqui ſanguinis per ora uenarum effluxus conſtrictione, euenire iuxta Hippocratis aphoriſmũ poterãt, formidare: præſertim cum factu facilè uideretur, corpore ad priſtinum robur deducto, uel conſuetũ fluxum ſi opus eſſet reuocare, uel alio ingenio formidatos ex aſtrictione conſueti ſanguinis fluxus morbos præcauere. Roboratis itaq; per interiora exterioraq; medicamenta naturalibus membris, obſtructioneq; reſerata, & ſedi moderatè aſtringentibus applicitis, intra paucos dies & fluxus & febricula leuata eſt, & omnia ferè accidentia, præter dolores quoſdam uentris, uel penitus abolita, uel magnopere mitigata, ſuusq; redditus membris nitor, adeò, ut non aliud ſupereſſe nobis uideatur, niſi receſſurum ex hoc loco inſtruere, quo uictu, & quibus remedijs cauere poſſit, ne rurſus eadem diſcrimina incurrat: atq; ita munire, ut periculis, quę ex retentione antiqui fluxus poſſent accidere, ualeat repugnare, doloresq; illos ſubmouere, qui aliquando ſolent uentrem infeſtare. Quod ergo ad uictus rationem attinet, eam ita inſtituere conandum, ut trinę ſimul intentioni ſubſeruiat.

Cibus itaq; ſit boni ſucci, facilis concoctionis, non inflet, non obſtruat, nec uehementer aut calefaciat, aut frigefaciat, ſed deobſtruendi uim quandam, & tenuandi poſſideat. Sicuti panis ex bono tritico, non uſquequaque à furfuris tenuioribus particulis emundatus, bene à moderato igne in furno coctus, fermenti multum, & ſalis modicum habens, cui uel aneſi, uel ammij, uel cymini aliquot ſemina commiſceãtur. Cauendus azymus, teſtaceus, ſubcineritius, qualis circa Illyrium in ueſtris oris præparari ſolet.

Vinum ſit clarum, tenue, odoratum, colore uel flauum, uel ſubrubrum, media ætate & ui: cui & abſinthij quid adieciſſe non erit inutile, ad modum huic patriæ conſuetum. Vitandum muſtum, antiquum, turbidum, dulce, craſſum, acidum, aqueum, nigrum. Ceruiſia qualiſcunque ſit, ac melicratum commune, cui lupi ſalictarij, quem lupulum uocant, flores adiecti ſunt. Aqua item ſimplex, & potus, qui ex acerbis pomis, uel ceraſijs apud uos parantur, eiuſq; generis reliqui potus penitus dimittantur. Quod ſi uoluptas uel conſuetudo, alium potum, quàm uinum aliquando cogit accipere, ſimplex melicratum ex electo uidelicet melle, aquaq; uel fontis, uel pluuiali, adiectis uel aneſi, uel fœniculi ſeminibus, paratum non erit inutile. Carnes ſint uituli, hœdi, ueruecis iuuenis, capi, gallinæ, columbi, turturum, perdicum, phaſianorum, attagenarum, gallinarum Numidicarum, quas deſerti uocant, merularum, paruarum auicularum, quæ in dumetis uerſari ſolent: ſintq; uniuerſæ iuuenum exercitio utentium, & liberorum animalium. Vitandæ agni non caſtrati, bouis, capræ, uel domeſticæ, uel ſylueſtris, ſuis, apri, cerui, leporis, ſturni, coturnicis, quam qualeam uocant. Anſeris præter alas, anatis, omniumq; auium in aquis uiuentium, longumq; collum habentium. Atque in uniuerſum omnes antiquæ, in caueis ſaginatæ, duræ, ſupra modum pingues, uel macilentæ, & uel recenter occiſi animalis, uel nimia mora iam corruptioni proximæ. Præter gallinarum ac anſerum iecora, omnia animalium uiſcera dimittantur, & pariter capita, & ſanguis. Teſticuli tamen iuuenum pullorum gallinaceorum non adhuc coeuntium, & adenes, id eſt glandoſæ carnes, & linguæ permittuntur. Probantur elixa, uel leniter in ueru aſſata. Damnantur frixa, & in clybanis, uel teſtaceis uaſculis cocta. Oua gallinarum ac phaſianorum noua, ſorbilia, uel tremula, cum teſtis ſuis cocta, uel in aqua perfracta commendamus, reliqua in totum prohibemus. Piſciculos paruos petrinos laudamus, lucios, trottas, auratas, mullos, id eſt triglas, gobios toleramus: reliquos piſces prohibemus, præcipuè tincas, anguillas, cicos ueſtros, cunctoſq; cetodes, id eſt magnos, omnes etiam non bonis aquis enutritos, & tenaces, maliq; odoris exiſtentes, atque omnia oſtrearum & concharum genera. Quicunq; piſces edendi ſunt,

eos uel modo huius patriæ cum ſale coqui uolumus,uel more Gallico in albo iure, quod ex anetho,porris,oleo & ſale præparatur, uel ſpeciebus aromaticis inferius deſcribendis condiri iubemus. Cammarorum uſum ob difficultatem concoctionis, craſſumq; nutrimentum, non probamus, & ſimiliter cancrorum. Caſeum ſiccum, qualiſcunq; ſit, interdicimus:recentem ante cibum alium toleramus: quæcunq; tamen ex utroq; parari pulmenta conſueuere,uituperamus. Iuſcula pulmentáue confici poſſunt ex recentibus ouis, pane contrito uel mollito, amygdalarum ſucco, atriplicibus & communibus & ſpinaceis,bugloſſo hortulano, quam boraginem uocant, & ſylueſtri anetho, fœniculo, hortulanoq; apio uocato petroſelino,commixtis,addita etiam mentha. Item farre & hordeo optimè coctis,anetho adiecto,atq; uuis acerbis,prunis,& paſſulis.Braſsicarum ius & cicerum,corporibus ipſis abiectis non reprobamus,bullire tamen cum ciceribus mentham uolumus. Poteſt & Galeni modo ex hordeo quidem pauco, & lente multa, bonum edulium parari,ſatureia addita, & puleio. Cucurbitam cum origano non improbamus, nec porcellorum pedes cum ptiſana. Oleum oliuarum,uel amygdalarum laudamus: reliqua olea,ſimul cum butyro prohibemus:id ſemper cauendo,ne res multum pingues edātur. Ex amygdalis contritis,ſaccharo,omphacio & aqua roſacea intinctus confici poteſt, palato gratus & ſanitati non inutilis. Simile quid poteſt fieri ex petroſelini, fœniculi, ſerpylliq; folijs contuſis, & aceto melleq; diſſolutis. Ex oleribus petroſelinum, anethū, fœniculum, bugloſſum,mentham, aſparagos, intybum tam domeſticū, quàm ſylueſtre, medicinæ potius, quàm cibi ratione concedimus. Lactucas,maluas,blitum,atriplicem, portulacam,& acidum lapathum,quod acetoſam uocant,toleramus, ita tamen ut frigida ſemper calidis temperentur: reliqua prohibemus.

Acetum,quo cibaria condienda ſunt,roſaceum eſſe uolumus,paſſulaſq; ſemper ſecum habere. Capparorum uſum commendamus,maximè ſi oxymelite condiantur.

Species aromaticas tales eſſe uolumus: Cinnamomi, cardamomi, maceris, quem florem muſcatum nos, alij macem uocāt,ana partes quatuor:piperis,croci,ana partē unam: quibus ſaccharum addatur ad omnium pondus.Inter fructus laudem in hoc caſu merentur amygdalæ,pineoli,piſtacia,auellanæ,paſſulæ,caricæ, præſertim cum amygdalis comeſtæ.Ficus recentes penè innocuæ ſunt:uuæ aliquandiu in ſole ſuſpenſæ ferè & ipſæ culpa uacant. Ceraſia acida,pira,mála roſea & paradiſa aſſa, & melopepones bene odoratos indulgemus, modo reliqui fructus dimittatur. Perſica ſi qua ſumenda ſunt, uel mála armenica,ea uolumus omnem alium cibum præcedere, ordinemq; ſemper hunc ſeruari, ut res peioris ſucci melioribus, & quæ citò deſcendunt, his,quæ tardius,præponantur. Ex his, quæ ſaccharo operta,luxus potius,quàm neceſsitatis gratia in ſecunda menſa ſumuntur,conueniunt amygdalæ,grana pini,aneſi,piſtacia. Ex conditis cum melle aut ſaccharo,citri,& citrij,id eſt,narantij cortices,zingiber(modo omnis acrimonia ab eo ſit ablata) myrobalanus chebula, eryngiō,& eius hærbæ radix, quàm ſecacul Arabes,Itali fraxinellam, uel geniculatam uocant,& Dioſcorides, ut ego quidem puto, polygonaton. Cydonia quoq;,& pira modicè poſt alios cibos deguſtata,non uſquequaq; interdicimus.

Sed cum de cibis iam ſatis dictum ſit,tempus eſt, ut ad reliqua trāſeamus. Et primò de aëre loquemur,qui,ut ſemper nos ambit,ita eligi pro arbitrio non poteſt:eſtq; Galeno teſte aliquando auxilium, aliquando cauſa, morbum uel faciens, uel fouens. Auxilium quidem in caſu noſtro erit, cum modicè calidus & ſiccus fuerit, puruſq; & clarus, ac tranquillus, uel dulcis, Fauonij aura modicè exagitatus. Morbum præcipuè fouebit, quando ualde frigidus uel humidus, & Auſtro uel Aquilone commotus, uel nimio calore uires diſſoluens: quibus temporibus domo contineri ſatius erit, & ſi neceſſitas aliqua exire coegerit, capite & reliquo corpore bene ueſtibus munito (etiam ſi neceſſarium non uideatur) erit exeundum. Habitatio quoque eligenda, & his rebus ſternenda ac ſuffienda, quæ inſtanti obuient tempeſtati. Ciboq; ac potu, motu et quiete, ac rebus alijs utendum, quæ nocuæ tempeſtati aduerſentur, ut uidelicet calori, frigidioribus cibis reſiſtamus, frigori calidioribus. Temperato exercitio ante prandium utendum,frictioneq; et unctione ex chamæmelino oleo,quod cum bono uino albo prius

bullierit

bullierit. Poſt cibum omnis motus uitandus. Equitatio & aurigatio inimica ſunt. Quæ ſi euitare omnino non licebit,ſaltem erit uel equus eligẽdus,qui molliter gradiatur, uel currus,qui minimè concutiat.

Somnus ita moderandus,ut octo horarum ſpatium non excedat,& quãtũ fieri poteſt, meridianus fugiendus. Concubitus ita intermittendus,ut uigorem potius & alacritatẽ, & meliorem ſpirationem poſt ſe relinquat,quàm ſegnitiem,triſtitiam, uel diſſolutionem. Procurandum ut quotidie uenter eat:quod ſi natura per ſe nõ fecerit,balano, uel clyſmate irritetur. Omnes animi immodici affectus,ſed triſtitia potiſsimum & ira fugiendi. Quanquam hac uictus ratione iam cœptã bonã ualetudinẽ & cõſeruari & augeri ſperamus, & formidata mala caueri:nõ ſuperfluã tamen operam facturi uidemur, ſi & auxilia quædam addiderimus,quibus priſtinus uigor melius inſtaurari ualeat, antiquæ paſsiones præcaueri,& nouis ne aduenient,cautela adhibeatur. Et quoniã omnia (ut ſuperius diximus) ex ſuperflua ſanguinis uacuatione originẽ traxere,prouidẽdũ omni ingenio, ne ea de cætero cõtingat. Quod certè fiet,ſi ſanguis neq; copia,neq; mala qualitate à mediocritate recedat:omniſq; cauſa uitetur,quæ reſerare illas uenas poteſt,per quas fundi aliquãdo cõſueuerat:ea aſciſcantur,quæ aliò ipſum diſtrahant. Sanguis non ſupra modũ creſcet, niſi eſcæ ſupra modum ingerantur. Summè igitur,præter reliqua, quæ antea diximus, cauẽda eſt crapula,& cibi ac uini copia:ſed iuxta Auicẽnæ decretum, à menſa ſemper eſt cum fame recedendum. *A menſa cum fame diſcedendũ.* Qualitas præter correctionẽ præincipiẽtium cauſarũ,de qua in prima parte abundè dictũ eſt,à uentriculo & iecore pendet:quæ rectè ſua abſoluent officia,ſi mala careãt tẽperatura,robuſtaq; ſint. Licet autẽ omnis mala temperatura, Galeno teſte,propriam mẽbri operationẽ intercipiat,frigida tamẽ & humida magis nobis timenda eſt,ut à qua pendere uniuerſa mala præterita demonſtrauimus. Hæc igitur quoniam non in totum ablata eſt,funditus auelli debet, & procurandum, ne rurſus inuadat. Eritq; noſtra operatio,partim ad præſeruatiuã,partim ad curatiuã medicinæ partẽ pertinens,ita tamẽ ut præſeruatiua maiorẽ ſibi in hoc negocio portionẽ uendicet: ſiquidẽ ablatio materiæ frigidæ & humidæ,quæ malam tẽperaturã facit,ad præſeruationẽ, iuxta Galeni doctrinã,pertinet. A cuius materiæ amotione eſt inchoãdum, ut ab eo incipiat medici operatio,in quod deſinit reſolutio. Purganda igitur pituita,quæ non ſolum in iecore & uentriculo,ſed in toto corpore redundat:talibusq; purganda,que ex proportione uiribus reſpõdeant:roburq; potius,quàm imbecillitatẽ in iecore & uẽtriculo relinquãt: qualia ſunt agaricum,aloẽ,rheon,ſeu quod barbaricũ, ſeu quod ponticum, & myrobalanus, quã chebulam dicũt:ex quibus uel catapotia,uel pulueres,uel mixturæ cõfici poſſunt, additis etiam quibuſdam,quæ robur membris indant. *Pituitam cõmode purgãtia medicamenta.* Ac ut ad particularia iam deſcendamus conducere arbitror,ſemel in hebdomada unã,duas,uel tres,ex his pilulis per horã ante cibum ſumere,quas ex tribus cum rheubarbaro nominãt, uel ex his,quas maſtichinas, uel quas elephanginas,uel quas cõmunes,uel quas è ſimplici aloẽ elota parant. Si pulueres magis placent,eius,quẽ medicamẽ de turbit uocãt,drachmã hauſiſſe nõ erit inutile:cui uel chebulæ myrobalani,uel rhei ſemiſcrupulus addatur. Si mixturæ,catholici ſemuncia uel diaprunon abſq; diagridio tantundem,uel διαφοινίκων tres drachmæ deglutiantur. Si uniuerſa hæc faſtidio eſſent, polypodij ſemuncia cum cinnamomi drachma ſemitrita in iure gallinacei pulli ebulliant:hiſq; proiectis ſacchari ſemũcia iuri addatur,quod in principio menſæ ſorbeatur. Maximo æſtu infeſtante,omnibus alijs prætermiſsis,ſemũcia medullæ illius ſiliquæ, quæ caſsia uulgò dicitur, uel cum iure, uel cum cicorij aqua bibatur,uel per ſeipſam deglutiatur. Cæteris diebus, quando uidelicet nihil horum accipitur,uel zingiberis conditi fruſtum, uel myrobalanus una chebula ſimiliter condita, ieiuno ſtomacho recipiatur: ſed id frigoribus, hæc caloribus, medijs temporibus utraque commiſceantur. Exterius tota regio ab ore ſtomachi ad umbilicum, alterutro ſequentium unguentorum calido,ante ſumptum cibum foueatur: hyeme quidẽ ex oleorum abſinthitis & maſtichini uncijs ſingulis: aceti roſacei & uini Cretenſis drachmis binis:hæc unà tantiſper bulliant, donec acetũ & uinum deficiant, deinde adiecta drachma cinnamomi, gariophylorumq;, & exigua cera. Sic unguentum molle paretur in hyemis

uſum. Aeſtate uero accipe olei roſacei omphacini ſeſcunciam, abſinthitis ſemunciam, aceti & aquæ roſaceæ drachmas binas, quæ ſimul ad aceti & aquæ coquãtur cõſumptionem, adiecto tandem ſandolorum citri, & maceros, id eſt, macis (flores moſcatos dicũt) drachmæ pondere. Hæc quidem ſatis ſint ad uetandũ, ne malus ſanguis rurſus aggregetur. Præter ea autẽ uitanda quęcunq; trahere ad inferiora ſangninẽ poſſunt, ſequẽda quę in aliam partem euocant. Exercendæ igitur ſuperiores potius quàm inferiores corporis partes, id quod multis modis fieri poteſt, uel pilam alternatim de manu ad manum pellendo, uel ſi telum ſedendo iaculetur, uel manus inuicẽ percutiantur, uel aliquid trahatur, uel alio quocunq; modo, inferioribus membris quieſcentibus ſola ſuperiora moueantur. Frictio quoq; ſuperiorum ſatis aſpera facienda, inferiorũ uel nulla, uel molliſsima.

Roborandi etiam loci gratia, utile uidetur, ut uino acerbo tepido, in quo roſæ bullierint, ſæpe lauetur, uel cum ſpongia eo madefacta foueatur. Non tamen hoc quotidie faciẽdum, ne in totum materia inde pellatur. In uotis enim nobis eſſet, ut ſemel ſingulo mẽſe, uel ad ſummum bis, ſanguis moderatè erumperet. Sic enim ſecuri utraq; ex parte maneremus, & ab his, qui nunc eum uexarunt affectibus, & ab his quos Hippocrates his minatur, quibus antiquæ hæmorrhoides ſanantur. Ad quos tamen auertendos, purgationes, de quibus paulò ante diximus, conducent, ſanguinisq; (ſi augeri uiſus fuerit) per cucurbitulas natibus admotas, uel per nares uacuatio: & ſi priſtinum robur rediret, etiam uenæ iecorariæ ſectio ad hoc conduceret. At ſi fortè nimia ſanguinis copia, ſicuti anteactis temporibus erumperet, cucurbitulæ utriq; hypochondrio abſq; ſectione apponendæ, uinoq; ſuperius ſcripto, quo ſedem foueri iuſsimus, roſæ ſemina, caſtaneæ cortices, glãdes, folia quercus, gallæ, malorum punicorum cortices, & caduci flores addenda: & magna imminente neceſsitate, ferri ærugo, alumen, hyoſcyamus, album papauer, & demum ſi opus fuerit, & nigrum. Ex quibus etiam & pulueres, & unguenta, & balani, & licinia parari poſſunt, ad eundẽ uſum accommodanda. Speramus tamẽ his, quæ ſcripta ſunt, ritè ſeruatis, ad hæc uenire non fore neceſſarium: ſed M. T. incolumem permanſuram, annuente omnium bonorum opifice Deo, cui ſit honor, gloria, & imperium. Amen.

IX. Maij, M. D. XVI. Budæ.

EPIST. II. *ad Reuerendiſsimum D. Gillinum Comaclenſem Epiſcopum.*

De uſu Ptiſanæ, pro regionum uarietate magis, aut minus commodo.

INualuiſſe ais, poſtquam à patria abſum, apud medicos, qui celebriores habentur, cõſuetudinem, ut in omnibus ferè morbis hordeo nutriant ægrotantes, uel ptiſanam, uel aquam ex eo parari iubentes, uel iuſcula eius farina concinnari. Quam rem cum neq; hic, neq; in patria à me obſeruari uideris, non ab re & admiraris, & cauſam, cur non eos ſequar, inquiris, uel Hippocratem potius, tantum huic hordeo (ut ipſi dicunt) deferentem, ut ptiſanam ex eo factam cæteris cibarijs ægrotantium prætulerit. Audi igitur Pater reuerendiſsime, & rationes meas, illoq; tuo acri iudicio, quo in dirimendis litibus uti, nondum ſacris initiatus ſolebas, diligenter utranq; ſententiã examina. Habeo & ego, non uno tãtum loco, ſed pluribus, Hippocratem, quem illis opponam. Primò argumẽtum capiam ex cõſuetudine: cuius magnam eſſe uim in ratione uictus bene inſtituẽda, in primo aphoriſmorum libro bis nos monuit, plurimumq; omnibus in rebus poſſe, ſecundo eorundem Aphoriſmorũ libro demonſtrauit, tanti eam eſſe dicens, ut quæ longo tempore conſueta ſunt, licet ſint deteriora, minus lædere perhibeantur inſuetis. Quem locum enarrans Galenus, conſuetudinem æquaſſe naturæ uidetur, cibos & potus conſuetos naturam dicens facere aduentitiam: quod etiam peculiari tractatu de aſſuetudinibus inſcripto, uberius demonſtrauit. Cui concordat uulgatum illud Ariſtotelis dictũ, Cõſuetudo eſt altera natura. Sed & in eodem ipſo libro, in quo ptiſana tantopere laudatur, hoc eſt, in eo, cuius titulus, de ratione uictus morborũ acutorũ, hoc argumẽto utitur Hippocrates.

Si in

Si in ſanorum uictu conſuetudo ſeruanda eſt, quantò magis in ægrotantibus. Innuens (quemadmodum exponit Galenus) ex conſuetudinis mutatione, ægros plus lædi, quàm ſanos: & eos adhuc plus, qui acutas patiũtur ægritudines. Et propterea ſubdit idem Hippocrates, malam cibi & potus uictus rationem, modo familiaris ſit & aſſueta, tutiorẽ eſſe, quàm ſi derepente in aliam meliorem fiat tranſmutatio. Huic autem uniuerſali dicto ſi addamus, ptiſanam antiquis hominib. ſequunda ualetudine perfruentibus fuiſſe in conſuetudine, non eſſe his temporibus, præſertim in patria noſtra: ſtatim conſtabit, & ea bene Hippocratem uſum fuiſſe, & nõ malè agere eos, qui nunc reſpuunt. Quorum dictorum alterum per ſe eſt manifeſtum: tantum enim abeſt, ut ea ſani nunc utantur, ut nec etiam inueniatur, qui rectè parare ſciat, ut inferius oſtendemus. Vſos uerò antiquos, ut Galenum & Dioſcoridem taceam, liquet ex Celſo, eam inter cibos ſanorũ reponẽte: nec ſecus ex Plinio, alicæ comparante, & antiquiorem, licet nõ ſine errore (ut aliàs ſcripſimus) exiſtimãte. Conſtat igitur, ptiſanam non ab re tanquam noſtro æuo inſuetam, ab Italis medicis fuiſſe uel penitus prætermiſſam, uel raro admodum admiſſam. Quod non modo ob ſeruandam conſuetudinem, ſed ob eius etiam inſuauitatẽ feciſſe uideri poſſunt: eſſe enim hoc tempore inſuauẽ, manifeſtum eſt: ſicuti & contrà, alia quæ in uſu eius loco nunc ſunt, ægris minus diſplicere. Scripſit aũt idem Hippocrates in ſecundo libro Aphoriſmorum. Paulò deterior quidem potus & cibus, uerũ ſuauior, melioribus, ſed minus ſuauib. præponendus. Et libro ſeptimo Epidemiarum, gratificandum ægrotantibus, monet, in purgationibus, cibis, potibus. In his quoq; quæ uident, aut tangunt, cæteriſq;, modo nõ multum noceant. Nec hoc ad gratiam ſolum fieri ægroti docet Galenus, ſed ueluti eius utilitati conſulendo, quia quæ cum uoluptate ſuſcipiuntur, uentriculus amplexari conſueuerit, & facilius concoquere: atq; econtrario, quæ diſplicent, refugere, ceu nauſeas, inflationes, & fluctuationes inferẽtia: indeque fieri magna ex parte ut cibus, qui erat paulò deterior, non talis maneat, ſed interdum melior euadat. Ex quibus Hippocratis & Galeni dictis apertè colligitur, non malè agere recentiores medicos, nec adulatores eſſe, uel deceptores putandos, qui non omnes eundem morbũ patientes, ptiſana, uel eiſdem ſemper cibarijs nutriunt: ſed in his deligendis, calculum quoque ægroti expoſcũt, ei, in quantum ualent, ſine tamen damno complacituri. Nec illi quoque explodendi, qui uarias interdum eſcas (modo non ualde inuicem diſſideant) ſumere eos patiũtur, faſtidij uidelicet uitãdi gratia, atque ut quod ex ſingulis nõ poſſũt, id ex pluribus cõſequãtur, uiriũ uidelicet quantũ neceſſe eſt, conſeruationem uſq; ad conſiſtendi uigorem. Nec Galenus, ſi uerba eius rectè penſentur, ſimpliciter uarietatem ciborum damnat, ſed eorum præcipuè, qui contrariarũ inter ſe ſunt uiriũ. Et quãuis primo libro artis curatiuæ, & primo de ratione uictus morborum acutorum eos medicos taxare uideatur, qui adulando ægrotãtibus uoluptuoſiſſimum uictum indulgent, ipſum tamen aliquãdo & rigorem remiſiſſe, & remittendum docuiſſe animaduertimus. In expoſitione enim primi libri de uictu morborum acutorũ, his, qui ptiſanam abhorrẽt, petreos piſces exhibet: & (quod magis recentiores mirentur) porro, anetho, ſalibus, & oleo conditos. Et in cura tertianæ febris primo libro artis curatiuæ ad Glauconem, his, qui delicati ſunt, & oua, & carnes, & fructus concedit, quum minus delicatos, ſucco ptiſanæ tantummodo nutriat. Cuius facti rationem reddens Paulus bonus Galeni æmulator, mutatum eſſe cibandi modum, ait, quoniam antiqui & minus comedebant, & magis exercebantur. Quæ res ſi uictus rationem immutare Galeni & Pauli tempore potuerunt, quantò magis noſtro tempore, in quo uix unum reperias, qui congruo utatur exercitio, multos, qui ſe malis cibis quotidie infarciant. Adde quòd cœli etiam ratio non patitur, uel Celſo authore, ut tanta inedia Europæ incolæ, quanta Aſiatici affligãtur. Ex quib. liquet, quãdo nõ minus tortoris nomẽ, quàm adulatoris fugere medicũ decet, propterea inſuetis, & quib. diſplicet, ſub cœlo præſertim noſtro, qui non dant ptiſanã, ipſomet Hippocrate iudice non eſſe damnandos, qui neq; omnibus in morbis ea utendũ præcepit: ſiquidẽ in libro, ubi tot laudes ptiſanæ ſcribũtur, nõ omniũ morborũ, ſed acutorũ tantũ uictus rationẽ edocuit. Nam ubi ptiſanæ ſermonem aggreditur, inquit. Ptiſana potius utendum in acutis morbis, q; reli-

Ptiſana noſtro æuo inſueta.

Ciborum uarietas non ſimpliciter damnanda.

quis frumentaceis. Quod & ex ipſo libri titulo licet agnoſcere: De uictu enim acutorum morborum inſcribitur. Acutæ autē ægritudines (ut ait Hippocrates) in quatuordecim diebus finiuntur: rarò autem temporib. & regionib. noſtris ægritudines inuenias, quæ non ultra quartumdecimum protendantur. Sed neq; omnibus acutis congruit: quia non morbis ſiccis, ut pote maiorem humectationem deſiderantibus, quemadmodum teſtatur Galenus in libro ſuo, quem de ptiſana inſcripſit. Qui tamen morbi ſicci & multi ſunt, & frequenter contingunt: ſicuti pleuritis, & peripneumonia, & in totum thoracis morbi, in quibus nihil expuitur: iecoris, uentriculi, & inteſtinorum inflammatio, in qua uel nihil, uel tantum dura & pauca excernuntur: capitis affectus, in quibus per palatum & nares nihil expurgatur: inflammationes quoque & ulcera & id genus reliqua, ſanie puré ue non manātia, inter ſiccos morbos computantur: & in uniuerſum omnes morbi, in quibus lingua admodum arida, & exterior cutis retorrida uidetur. In his omnibus, uel nequaquā, ut Galenus in libro ſuo de ptiſana, uel non ſola eſt danda, ut Hippocrates ipſe primo libro de uictu morborum acutorum, teſtatus eſt. Non omnibus etiam acutis, & non ſiccis ægritudinibus afflictis, etiam conſuetis ea cum uoluptate uti, ptiſana eſt exhibenda: quoniam non his, in quorum uentriculis aceſcit, uel qui ea guſtata ſtatim nauſeabundi fiunt, ut libro ſeptimo artis curatiuæ docuit Galenus, & iterum primo libro artis curatiuæ ad Glauconem, ubi & panem ex aqua commendauit, & accuratè eius uerba perſcrutātibus, arbitrandū medico reliquit, quis cibus in cōtinuis & acutis febribus exhibēdus. ait enim. Et panis ex aqua, & quæcunq; alia eādem & ſimilem uim habēt. Vnde cognoſci poteſt, eos non magnopere à Galeni uictu recedere, qui uel pane ex ſeminis peponum ſucco, quē Oribaſius ad Iulianum inter febricitātium cibos cōnumerat, uel lactucis, uel atriplicibus communibus, aut his, quas ſpinaceas uocant, uel pulliculi gallinacei iure, cum omphacio aut lactucis condito, uel etiam ipſius carnis portiuncula eodem iure liquefacta, in acutis morbis utuntur. Magnaq; ex parte morbos cōtingere, in quibus aliud potius cibi genus, quàm ptiſanæ ſit eligendum. Verum & quib. danda maximè eſſet, uix hoc tempore dari poteſt: quandoquidem nec hordeum habemus ad eam conficiendam idoneum, nec coquos, qui parare rectè nouerint. De hoc enim & ipſe Galenus conqueritur, cuius tamē temporibus, in nobilium quoq; cœnas ueniebat: quanto minus noſtri ſcient, qui & nomen ipſum ignorant, paucosq; inuenias medicos, qui eos docere ſciant.

Ptiſanam à recentioribus non ritè parari.

Ego, ut uerum ingenuè fatear, licet non ſemel legerim, cum in his libris, qui paſſim habentur, tum in tractatu peculiari à Galeno de ea ædito, qui nondum (quod ſciam) per alium, quàm per me ad Latinos uenit, modum, quo conficienda eſt: nunquam tamen potui tantum docēdo laborare, ut rectè paratam uidere potuerim, & in qua hordei diſcreta inuicem grana, contra Hippocratis præſcriptum, maſticationem non deſiderarent. Quod non ſolum ignoratione artificum, ſed & malignitate hordei euenire credendum eſt.

Apud nos enim non ad hominum, ſed ad brutorum potius animalium eſcam hordea ſeminantur. Vnde fit, ut non ſeligantur magnopere grana ad ſemētem, incurioſius uerò ager uel terrenum & eligatur & præparetur, natumq; à malis hærbis non emundetur, nec in area ſatis cuſtodiatur, nec in horreo bene conſeruetur, atque ut ſequens eſt, à boni hordei conditionibus longè abſit. Quod etiam antequam coquatur cognoſci poteſt. Videmus enim eius grana ſordida, rara, leuia, rugoſa, exigua, uel ſi magna quædā reperiātur, laxa eſſe, & mollia, & ſuperfluò humida, à multisque dum frāguntur puluiſculus quidam inſtar calcis euolat, & fuſcedo quædam potius, quàm albedo intrinſecus apparet, tetri odoris, ſaporeque, quando cocta fuerit, iniucundo. Quantum uerò ptiſanæ deeſt ſuauitatis, tantum & bonitatis. Sed experientia quoque nos bono hordeo carere oſtendit, quando & ſerò, & uix aqua madefactū in tumorem attollitur, neque unquam totum in ſuccū conuertitur. Vnde fit, ut ptiſana ex eo parata laudes Hippocratis amittat, & meritò: quoniam inſuauis, maſticatione egens, non lubrica, durior, & propterea concoctu nō facilis, inflansq;, ex hordei malignitate, & coquorum ignorantia fit. Sed eſto bonus coquus, bonum & hordeum, tanto tamen tempore eget, ſi bene coqui debet, ut cibādi hora, quæ præceps præſertim in acutis eſt, antè plerunque tranſeat, quàm parata ſit. Si igitur inſueta, in-

uoluptuoſaq;

uoluptuoſaq́ꝫ ptiſana noſtro ſęculo & regione eſt: ſi morbi magna ex parte nunc contingunt, quibus nec iudicio Hippocratis eſſet danda: ſi bonum hordeum non habemus, nec coquos qui parare nouerint: & ſi habemus, tempus eam pro ęgrotis parandi plerunq́ꝫ deſit, relinquitur eos potius errare, qui plerunq́ꝫ, quàm qui nũquam eam ægrotis apud nos quidem hodiè dant, cũ ſuppetant alij cibi facilè parabiles, nec adeò inuoluptuoſi, qui plus & minus nutrire ualent quàm ptiſana & eius ſuccus: quales & apud Oribaſiũ loco ſuperius citato leguntur, & uulgò in uſu ſunt. Siquidẽ olera, Auicen. teſte, minus nutriunt, panis plus, ſecundum Hippoc. et Galenum. Sunt & nonnulli fructus, qui ægrotantibus dari poſſunt, et pulliculorum iura, & auicularum, quæ plus minúſue apta ad nutriendũ fieri poſſunt, addita etiam aliquando cõtuſa carne. Nec uerendum quòd nimis nutriat: quia quod contuſum uocamus, ut aliàs probaui, parari aliquo modo poteſt, ut minus nutriat quàm ptiſana. Nec abhorret hic cibus à Galeni in libro ad Glauconem doctrina, quando & ipſe porcellorum carnes liquefactas tertianarijs concedit. Vt uerò ptiſanę uſus aliquando probari poſsit, et medici qui ea utantur, clypeo ſe Hippocratis et Galeni tueri ualeant, certè qui iuſcula ex farina eius ad eundem uſum parant, nullam excuſationem merentur, cum ſcribat Gal. lib. de rebus boni & mali ſucci, et lib. de attenuãte uictus ratione, farinam hordei ſuperfluicam eſſe & inflatiuam. Libro quoq́ꝫ primo de eſcis, coquos Romanos uituperet, hordeum in mortario conterentes, ex quo erant ptiſanam paraturi. De aqua demum hordei, uideant qui Auicennam colunt, quo modo ea utantur: ſcribente illo libr. 2. cap. de hordeo, eam eſſe malam ſtomacho, et inflatiuam: nec putent ſe eiuſdem authoritate tueri, eodem cap. et 4. etiam lib. eam commendantis. Sciant enim in eius libro plerunq́ꝫ pro ſucco aquam legi, ſicuti cap. de cibo febricitantium, ubi dicit. Si timueris debilitatem, ſis contentus aqua hordei. Nemo enim neſcit, communem aquam hordei reparare uires debiles, pluſquàm Iulebum non poſſe. Boni etiam, nec corrupti ob dogmatis amorem, iudicij homo, facilè cognoſcere poteſt uerba illa Auicennæ ſumpta eſſe ex Galeno, in expoſitione quarti Aphor. 1. libri dicente. In quibus non ultrà hebdomaden morbus protrahendus eſt, ſolum ſufficit melicraton. Quod ſi nõ ſatis fidimus robori, ptiſanæ utemur ſucco. Vbi & aduertere licet, pro melicrato ab Auicenna Iulebum ſcribi: alioqui nulla apud Galenum Iulebi mentio, ſicuti neq́ꝫ alterius cuiuſquam ſimilis potionis cum ſaccharo cõcinnatæ. Aliquando etiam apud Auic. aqua hordei pro ptiſana legitur: ſicuti ubi conficere eam docet duplici modo, et ubi non eſſe dandam aquã hordei iubet quãdo aluus adſtricta eſt. Quod etiam cognouit Ioannes cognomento Meſue, dicens antiquos conſueuiſſe uocare aquam hordei ptiſanam. Apud uerè tamen antiquos, nomen aquę hordei rarò leges. Me legiſſe memini quarto de uictu morborum acutorum, ubi ſcribitur. Si ſiticuloſi ualdè fuerint, aquæ hordei quid bibant. Quæ uerba enarrans Galenus, ait. Melius erat docere quo pacto eſſet conficienda, per ſolámne uidelicet madefactionem, an ueluti nunc zython facientes. Dicerem ego quoq́ꝫ Galeno, ſi liceret, conſultius eum egiſſe, ſi modũ quo eſſet parãda docuiſſet, quod nullibi (quod ſciam) fecit: ſed de zytho proprium faciens caput lib. 6. medicamentorũ ſimplicium, quod in uulgatis codicibus deeſt, eum tantummodo uituperat, ſicut & Dioſcorides: non tamen aut ille, aut hic docet quo pacto parandus ſit, ſicuti nec Auicen. cap. de foca, ubi de hiſce potibus loqui uidetur. Libro autem primo, quod Paulus zython, ipſe aquam hordei uocauit; ubi ſcilicet docet lac prouocare cum terreſtribus uermibus. Neq́ꝫ hoc dixerim quaſi cõmunem hordei aquã exploſurus, ut qua etiã ego & ſedandæ ſitis gratia frigida, & prouocando uomitu tepida, et extrahendo ſudori calida, uti conſueuerim, ſed ut his, qui medicinæ authores pro dijs habẽt, locum monſtrarẽ. Alioqui licet & ratio et antiquorũ authoritas reprobare eos potus uideantur, qui ex granis conſtant, ceu aſpectu, odore, guſtu etiam inſuetis, quod et mihi cõtigit, horribiles: experiẽtia tamen docet, ſeptentrionales homines, qui nihil ferè aliud bibũt quàm ceruiſiã, et pulcherrimos eſſe, et ſaluberrimos, et robuſtiſsimos. Sed de hac re fortè aliàs: ſatis enim nũc ſit oſtẽdiſſe medicos, qui ptiſana, farina, et aqua hordei in noſtra regione non utuntur, non ſine ratione id facere. Vale præſul eminentiſsime.

De aqua hordei.

Ex Buda, 27 Iulij. M. D. XVIII.

EPIST. III. *ad magnificum D. Alexium Turzum. Præſeruatio & curatio Peſtilentiæ ex Galeno, libro primo de differen. febr. & procœmio libri de euchy. & cacochy. & libro ſecundo de natura humana &c.*

QVuanquam multos ſcio fuiſſe, qui de Peſtilentiæ præſeruatione, & cura prolixa commentaria conſcripſere, difficileq; eſſe ea inuenire, quæ alij non ſcripſerint, ſuperfluum repetere, quæ ſunt abundè ab alijs pertractata, tamẽ, ut morem geram Magnificentiæ tuæ, cui me plurimum debere ſentio, calamo manum admoui, enitarq; ſi non rerum nouitate, facilitate tamen, breuitate & ordine, tuo deſiderio ſatisfacere. Addens nonnulla à me, ex antiquorum lectione obſeruata, atque uſu comprobata, quæ apud ſcriptores recentiores, qui de eodem argumento meminerunt, fortè non inueniuntur. Sed omiſsis uerbis, rectà rem ipſam aggrediamur, à præſeruatione ceu nobiliore & magis neceſſaria parte ſumentes exordium.

Præſeruatio ergo in duobus precipuè conſiſtit, in reddendo corpus aptũ ad repugnandum, et agens debile ad imprimendum. Horum prius perficietur corporis mundificatione & roboratione. Mundum & purum corpus redditur, ſi qua adſunt ſuperflua uacuentur, cautioq; adhibeatur, ne in futurum ſimilia generentur. Vacuantur ſuperflua uarijs auxilijs, ut ſanguinis miſsione, medicamẽtis tam per uentrem quàm per urinam purgantibus: exercitio, ſudore, inedia, necnon ea, quæ obtutum effugit difflatione.

Phlebotomia ex media uena dextri cubiti facienda eſt, his quidem, qui aſſueti ſunt, toties quoties conſueuere, his qui non aſſueuere, antequàm ad loca infecta deueniant, uel ſi in locis infectis ſuſpectiſue agant, quamprimùm poſsibile fuerit. Nec eſt multus ſanguis auferendus, ſed iuxta temperaturam, uires, copiam, et conſuetudinem: hoc ſemper conſyderantes, ut ſi neceſsitas ingruerit, poſsit opportunè morbo iam incipiente iterum extrahi. M. T. ſufficere ſex uncias puto. Sũt qui ſingula luna ſcindere uenam iubent, & parum ſanguinis auferre. Quod ego in his, qui multi ſanguinis ſunt, & frequenti miſsioni aſſueti in hiſce præſertim regionibus, non uitupero. Sanguinis miſsione facta, triduò manè uncia una ſemis oximelitis, cum tribus uncijs aquæ, in qua betonica hærba cocta ſit, bibenda eſt, ſi hyems fuerit: ſi æſtas, pro oxymelite acidus potus, qui acetoſus ſyrupus uocatur: pro betonica, cichorium accipiatur.

Quarto die purgandi illi humores leui medicamento ſunt, qui redundare magis in corpore uidentur. Conuenire ego haſce pilulas M. T. puto: Aloës lotæ, agarici præparati ana ſcrupulum, rhei barbarici grana tredecim, ſcammonij pręparati, quod diagridion uocant, grana tria, cum aqua betonicæ. Fiant pilulæ quinq;. His uerò qui ignorant, quinam humores eis abundent, drachma pilularum, quæ aggregatiuæ uocantur, utilis erit. Sequenti die, ſumenda eſſet bonæ theriacæ drachma: ſed quoniam nec reperitur, nec reperiri hoc tempore bona poteſt, loco eius erit ſequentis antidoti duplum, id eſt, duæ drachmæ ſumendæ, ſanguinis ſicci, anatis maris, anatis fœminæ, anſeris, hœdi, rutæ ſylueſtris, ſeminis fœniculi, cymini, anethi, buniados, id eſt napi ſylueſtris, uel ſi non habetur, loco eius napi uel rapi ana tres drachmas: radicis gentianæ, trifolij, ſchœnoãtheos, uulgò ſquinantum uocant, thuris, roſarum ſiccarum ana drachmas quatuor: piperis albi & longi, coſti, phu, aneſi, cinnamomi ana drachmas duas: myrrhæ, nardi ana drachmas ſex: benzoi, aſſari, ammoniaci ana drachmas tres: mari, agarici ana drachmas duas: carpobalſami grana numero uiginti: ireos, croci, rhei ac pontici, quod nuper repertum eſt à Polonis, uel eius quod orientale uocant, zingiberis, maſtiches ana drachmã unam: ſtœchados drachmas quinq;. Fit tenuiſsimus puluiſculus ex omnibus, & cum quadruplo mellis electi, beneq; expumati commiſcetur, & uaſe argenti puriſsimi, ueluti theſaurus precioſiſsimus, conſeruetur. Non ſolum enim in Peſtilentia utile eſt, ſed et uenenis uniuerſis, ac ſerpentium morſibus ſummè aduerſatur.

Sequẽti die drachmæ unius pondus ex puluere noſtro cũ bono uino bibatur, qui habet tormẽtillæ, hoc eſt, ut ego conijcio, radicis ueri quinq; folij, ſeminis citri, ſeminis cardui benedicti, partes æquales. Altera die comedãtur duæ nuces, totidẽ caricæ, folia rutæ uiginti,

adiecto exiguo ſalis. Sequenti, bolus berbenæ hærbæ maſticetur bene, & demum deglutiatur. Altero, pulueris hyperici drachma, cum bono uino bibatur. Alio ex ueris pilulis Ruffi, ſcrupuli quatuor ſumantur, quæ ſi componendæ ſunt: Aloës hepatici partes duas, ammoniaci electiſsimi partes duas, myrrhæ electæ partem unam, cum uino Cretenſi, uel alio odorato. Fiant pilulæ paruæ, & cum eodem uino deglutiantur ſeptem, & ultimo die ſcrupulus boni rhei barbarici maſticetur, & paulatim deglutiatur. Deinde iterum ad antidotum primò deſcriptam recurratur, ſed ſat erit unicam drachmam ſumpſiſse, & conſimili ordine ſeruato, unum ex his, quæ ſuperius ſcripta ſunt, quóque die accipiatur, donec hyems perdurauerit. Caloribus iam ingruentibus, cum roſaceo ſaccharo, roſiſq; ipſis, & aqua earum ac cichorij, cuncta erunt plus minúſue refrigeranda, ſecundum quod maiores minoréſue æſtus corpuſq; requirent. Si qua uerò ex ſuperius notatis rebus fortè deeſſet, aliquod ex his, quæ adſunt loco deficientis eſt accipiendum, ita ut non ſit dies qua nihil ſumatur. Proderit quoq; interdum, maximè ſi phlegma in ſuperiore uentriculi parte abundare uidebitur, uomitu id expurgare, cutiſq; meatus apertos reddere. Non enim eos laudo, qui cautelæ gratia aceto uniuerſum corpus abluunt, ſed potius iubeo, ut oleo odorato, quod de ſpica uocant, quarta parte boni uini adiecta, uel oleo de coſto ſimplici, bene cuncta membra perfricentur.

Berbena eſt, quæ & uerbena dicitur.

Pilularum Ruffi compoſitio.

Balneum aquæ calidæ non laudo, quod & carnem nimis laxam reddit, & ad patiendum ab extrinſecis cauſis obnoxiam, ſed frictionibus potius moderatis utendum cenſeo. Et hæc quidem ſufficere ad corporis emundationem & robur puto. Labores enim, et omnimoda inedia, emūdarent quidem, ſed imbecille nimis corpus redderent: ſatis erit moderatè exerceri, & modico cibo uti, taliq;, ut facilè concoquatur, ac bonos humores generet: quam uim habēt carnes perdicum, phaſianorum, auicularum, gallinarum, turturum, hœdi, ueruecis, leporis, cuniculi, lituli.

Piſcibus non niſi paruis & bonis utendum: nec ouis, niſi uel tremulis, uel ſorbilibus, & ſemper recenter natis. Cauendus nimius uſus pinguium, & aſsiduitas iurulentorum. Ex hærbis congruum lactuca, cichorium, portulaca, lapathum (acetoſam uocant) pampinella parua, calendula, betonica, fœniculus, anethum, bugloſſon, quam boraginem uocāt, & omnes ſereos ſpecies, quas ſcariolas, cicerbitas, endiuias nominant. Allium, quicquid alij dicant, ego in parua quantitate non uitupero, & ſimiliter raphanum, & quam turmam uocatis, aceto uel uino, ut fieri conſueuit, ſolutam. Fercula ex prædictis hærbis parari poſſunt, addito etiam bono oleo, paſſulis & aceto: atque etiam ex hordeo, lentibus, prima abiecta aqua, & demum aceto conditis, & ciceribus: rarò tamen leguminibus hiſce utendum. Ex fructibus nuces auellanæ, ficus, piſtacia, amygdalæ, & præcipuè amaræ, pini grana, uuæ ſiccæ, ſiue noſtrates, ſiue orientales, quas paſſulas, uel ziziuas, uel ſclauas uocant. Mala uel pira acida, mala punica, citræ, citria, quæ & narantia nuncupantur, limones, cappares, pruna ſicca non multum dulcia, ceraſia acida: ex quibus etiam iuxta morem patriæ fercula parari poſſunt, & carnes piſcéſque condiri. Vſus aceti, atque omphacij, quod agreſtam dicunt, ſummæ utilitatis exiſtit, atque omnium quæ acidum habent ſaporem: unde curandum eſt, ut omnes cibi aliquo acido ſemper condiantur: & propterea conditura, quam gelatinam nuncupant, addito aceto commendatur. Piperis contriti, & zingiberis uſum, niſi in exigua ualde quantitate, non commendo, ſed commixto cibaria ſunt condienda, quod habet cinnamomi partes quatuor: cardamomi, aneſorum ana partes duas, roſarum: maceros ana partes tres, croci partem unam, quibus addi poteſt piperis, uel zingiberis p. s. Piperis tamen integra grana (ut fieri ſolet) in iure decocta, non uitupero, maximè ubi acidum quoque aliquod adijciatur. Poſſunt ex hærbis ſuperius deſcriptis, atque ex petroſelino, ſaluia, ſerpyllo, ſatureia, contritis optimè, & cum aceto, uel omphacio liquatis, embammata fieri, quæ intinctus uel ſapores Itali uocant. Ex amygdalis quoque bene contritis addito omphacio, uel aceto, & aqua roſacea, & pauco ſaccharo, intinctus fit utilis, & palato non inſuauis. Vinum malorum punicorum, quæ granata etiam dicuntur, in ſimili uſu commendatur. Aſſa modo bene concoquatur, utiliora ſunt, quàm elixa-

embamata idest intinctus/intin

Lac non conuenit,niſi acidum. Et hæc quidem ſatis ſit dixiſſe circà cibos: nam ea, quæ non conceſsimus,intelligenda,ſunt prohibita.

Quod ad potus uerò attinet,eligendum eſt uinum clarum, album,odoratum,pauciferum,id eſt leue, quod ad acerbum potius uergat, quàm ad dulce: quod etiā aqua temperandum plus minúſue eſt, iuxta & eius potentiam, & anni tempus. Vinum abſinthites ſatis laudo.Laudarem tamen magis ceſtrites,id eſt,ex betonica paratum. Ceruiſiam non probo,neque alium potum ex granis,uel lupulorum floribus concinnatum,ſed loco ſimilium potuum uinum factum ex acerbis piris uel malis, uel hydromel cum pane aſſo præparatum,quod ad acidum uergat,exiguo etiam cinnamomo conditum. Summè autem conferret,ſi canthari, in quibus uinum conſeruandum, eſſent ex iuniperi, uel lentiſci, uel fraxini ligno fabricati,& calix,quo bibitur, ex auro, cui à natura quinta uel ſexta argenti pars eſſet connata.Non paruum quoque robur corpori præbet ad reſiſtendum,ſi facies et os ex bono uino, cui aqua roſacea, hyeme quidem minore, æſtate maiore, quantitate ſit commixta,manè abluatur.Naribus decoctio foliorum lauri attrahatur.Aures ex oleo de ſpica odorato calido intrinſecus digito inungantur. Semen citri in ore teneatur, atque poſt maſticationem deglutiatur.Sòmnus diurnus, ira, clamor,triſtitia,concubitus,ut inimica ſunt fugienda.

Et hæc ſatis dicta ſint, quantum ad ea,quę intrinſecus robur corpori imponunt.Nunc de his dicemus,quæ exterius defendunt,& uires inimici, hoc eſt,peſtiferi aëris, imbecilles reddunt. Horum quædam propinqua & corpus contingentia, quædam remota. Ex propinquis ſunt ueſtes, quæ pulchræ, mundæ & odoratæ eſſe debent, aſsiduèq́ mutari, & propterea utiliſsimum eſt, antequàm quis eas induat, ut aliquo ex infrà dicendis thymiamatib.ſuffumigentur. Ad idem attinent ſacculi cordi,hepati, uentriculo admouendi.Et pilæ manu portandæ,atq́ aſsiduè ex manu ad manum uolutandæ,ac naribus olfaciendæ. Ad remota ſpectant, habitatio, quæ munda eſſe debet à latrina,cloacis,& fœtidis locis ſemota, aperta ad ſeptentrionem & occidens, ad meridiem & orientem clauſa, quæ igne lignorum odoratorum in aperto ardētium, non in fornace clauſorum, etiam ſi æſtas fuerit,debet calefieri ſuffitibus,inſperſionibus & odoratis hærbis ac fructibus,boni odoris reddi.A qua niſi duabus poſt ſolis ortum horis,non eſt exeundum,nec nubilis uel nebuloſis diebus, niſi urgente neceſsitate: ſemperq́ tutius eſt pranſum, quàm ieiunum exire,et bene omnibus prædictis auxilijs munitum.

Vt uerò ea,quę diximus exequi poſsis,ſubijciam pulueres duos,alterū hyemi,alterum æſtati commodum. Hybernus habet, ſtyracis, iridis, maſtiches, ana partes duas,gariophylorum,maceros,nucis unguentariæ,quam moſcatam uocāt,cinnamomi, croci,agallochi ana partem unam,ambræ partis unius quintam,moſchi partis unius decimā. Aeſtiuus conſtat ex ſuccini electi partibus duabus,foliorum myrti,corticum citri, florum nymphææ,roſarum,uiolarum,croci,maceros,ſandalorum citrinorum partibus ſingulis:camphoræ,ambræ,benzoi p.s.moſchi partis unius decima. Ex his pulueribus poſſunt fieri pilæ,hybernā cum ſtyrace componendo,ęſtiuā cum aqua roſacea & tragacantha,addendo utriq́ ladanum ad libitū.Poſſunt ijdem pulueres,ut ſunt,ueſtibus inſpergi: poſſunt & formę ex eiſdē confici ad ſuffumigandū aptæ, addēdo etiā carbones,ut fieri cōmuniter ſolet.

Ego pilam parari iubeo ex cupreſſo, uel aliquo ex lignis, quibus cantharos fieri ſuprà docui,interius concauam,quę aperiri & claudi poſsit,ſitq́ tota foraminulēta, intra quam ſpōgiæ nouæ fruſtum immitto,hac mixtura prius infuſum: aquæ roſatæ,uini Cretici ana partem unam,aceti p. ſem. & altero ex dictis pulueribus poſt infuſionem aſpergo: quæ pila manu geritur, & crebrò naribus admouetur, & dum maius aliquid timetur, manu colliditur,& liquore exeunte nares linuntur. Ex hiſdem quoq́ pulueribus repleri poteſt ſacculus purpureæ ſindonis,quo ueluti clypeo cor muniatur.

Hepar uerò,ſtomachus,et teſtes hoc unguēto roborari poſſunt:olei roſati omphacij uncię duę,olei de ſpica odoriferi uncia ſem.pulueris cinnamomi,gariophilorum,ana drachma ſem.roſarū,ſādalorū citrin.de unoquoq́ drachma,cū modico ceræ & aceti roſacei,fiat unguētū molle.His debito modo obſer. Deo opt.adiuuāte,ſperandū peſtilētię uim reprimi.

Quod

Quod ſi fortè,uel ex nimia cum infectis conſuetudine,uel maxima aëris malignitate,contingat nocumentum aliquod perſentiri,ſtatim eſt ad ſequentia auxilia confugiendum.

Primò alui excrementa clyſteri uacuanda ex libra una iuris galli bene ſaliti, quatuor uitellis ouorum,et uncijs tribus mellis roſacei compoſito. Dein cordi, hepati, teſtibus panni applicandi,crebroq́; renouandi,hac mixtura madefacti. Cape partes quatuor aquæ roſaceæ,uini optimi partem unam,aceti roſati, ſi haberi poteſt,uel communis, ſi id non habetur, p. s. pulueris frigidi ſuperius pro æſtate deſcripti partis unius decima. Poſt hoc, ſi qua in parte exteriori tumor uel dolor oſtenditur,ei admouenda eſt cucurbitula. Si nullibi quid ſe oſtendit,poſt utraſq; aures,ſub axillis, propè inguina cucurbitulę apponãtur: quibus ſic manentibus,uena ſecetur, ſanguiſq́; copioſus iuxta uires & alia, quæ ſuprà diximus,fluere permittatur. Quæ autem uena ſecanda ſit, his cognoſcendum. Si tumor uel dolor in collo, uel ſuprà apparet,uena cephalica ſecãda eſt,quæ ſupra cubitum in parte exteriori inuenitur. Si à collo uſq; ad pudenda, uena iecoraria,quæ in interiori parte bracchij ſita eſt. Si in inguinibus,uel infrà,uena, quę eſt ſuprà talum interior,quam ſaphenam uocant. Si ſuprà,ſimul & infrà,etiam ipſa ſaphena ſecanda erit. An uerò ex dextra,uel ex ſiniſtra parte inciſio uenæ facienda ſit,hoc modo iudicandum. Si ex una tantum parte dolor uel tumor apparet:uena ex illa parte accipiatur. Si ex utraque,dextra potius pars eligenda. Si nullibi uel dolor uel tumor apparet, inferiores uenæ, id eſt, ſaphenæ,ex utraque parte dextra & ſiniſtra aperiantur. Facta ſanguinis uacuatione, ueræ ſmaragdi ſubtiliſsimè contritæ pōdus granorum octo hordei, cum aqua roſata & gutta boni uini deglutiatur. Vbi ſmaragdus non habeatur,antidotus à nobis ſuperius deſcripta,uel aliud ex ſeptem his,quæ ſuprà recitauimus,pari modo recipiatur. Si tumor alicubi ſe oſtenderit,ei rurſus cucurbitula applicetur, ſed cum profundis ſatis inciſionibus. Et hæc quidem primò die agenda.

Secundo die, loca tumoris ſicubi apparent, decocto chamæmeli cum ſpongia foueantur,poſt quod cucurbitulę apponantur, ipſiſq́; permanentibus hoc medicamentum bibatur: Tamarindorum drachmæ decem in aqua ferueant, poſtea exprimantur & proijciantur: & decocto addatur rhei barbarici drachma una, agarici drachma ſemis,& potus ille tepidus hauriatur. Veſperi puluis ex carduo,uocato benedicto,ſemine citri,tormentillæ, margaritis, corallis & roſis ęquali quantitate, cum aqua roſacea,gutta boni uini adiecta bibatur.

Tertio die,antidoti de ſanguinibus ſuperius deſcriptæ drachma detur, cum æquali roſaceo ſaccharo,& ſæpe ſyr. ex acetoſitate citri cochleari deglutiatur,uel ſi is non adeſt,acida ſimplex potio, uel ſimplex poſca. Veſpere duæ uel tres unciæ ſucci uel calendulæ, uel berbenæ,uel betonicæ bibantur: & ſi hærbę uirides non reperientur, decoctio ſiccarum: poſt quem potum,patiens benè tegatur,ut ſi fieri poteſt,copioſè ſudet.

Quarto die,tumor ſi adeſt, etiam ſi maturus non uideatur, phlebotomo eſt aperiendus: ſequentibus diebus utendum eiſdem auxilijs, quæ ſuprà in præſeruatione deſcripta ſunt, rebus tamen frigidis additis, plus, minúſue iuxta tempus anni & magnitudinem incendij. Epithemata cordi & alijs locis, prout ſuprà notauimus, crebrò apponenda: oxyrhodino quoque caput crebrò eſt perfundendum. Domus frigidis fructibus, folijs ſalicis, uitis, cannis ſternenda, aceto & aqua roſacea irroranda, frigidis ſuffitibus odoribúſque quandoque ſuffienda. Cibaria ſint ex carnibus ſuperius deſcriptis contuſis cum rebus acidis præparata,uel ex iuribus eorum, rebus ſemper acidis commixtis. Oua etiam ſorbilia in qua roſata & aceto antea per horam infuſa, ſuperaddito margaritarum puluere conueniunt, & olera frigida, præſertim acedula, portulaca,cicorium, & endiuia, necnon fructus acidi ſuperius enumerati. Potus ſit uinum tripla aqua dilutum, uinum granatorum, oxyſaccharum. Super tumore mox ubi apparere cœperit, inter omnia placet, ut uitellus oui bene ſalitus apponatur, & crebrò permutetur, uel uerbaſcus hærba cum radice contuſa, bonóque uino albo aſperſa,& proprio folio inuoluta,interq́; calidos cineres calefacta. Laudãt aliqui ſtœben hærbam,quam ſcabioſam uulgò appellant. Quidã maius ſymphiton, quæ cõſolida dicitur,alij pãpinellã, alij lilij albi radicẽ.

Expertus ego aliquando ſum, fermentum cum oleo & ſale, aliquando ficus cum melle. Vbi reliqua deſint, cinis oleo coctus ſuperponatur.

Tumore autem inciſo, uulnus cum ſucco apij & melle purgandum eſt, longoq́; tempore apertum conſeruandum, ut uirus benè expurgetur: demum communibus auxilijs & implendum, & glutinandum, & ad cicatricem ducendum.

Hæc ſunt, quæ mihi opportuna uiſa ſunt ad peſsimi huius morbi propulſationē. Prætermiſi autem nonnulla multum ab antiquis celebrata, partim quia nunc incognita, partim quia parum mihi credita & explorata. Incognita ſunt Lemnium ſigillum, quod terram ſigillatam: terra Armeniaca, quam bolum Armenium uocant: ſcordiumq́;, & thlaſpi hærbæ. Quæ ut M. T. poſsit inquirere uel oblata cognoſcere, deſcribam qualia eſſe debeant.

Terra ſigillata quomodo examinanda.

Bolus Armenius

Thlaſpi.

Scordium.

Terra ſigillata fit rubri coloris, munda, non ualdè lenis, guſtu non mordax, ſed modicè adſtringens, tenax aliquo modo et lubrica, ita ut in aqua reſoluta ſimilis fiat molli ceræ. Portatur ex Lemno inſula Græciæ, formulis paruis, quæ antiquitus imagine Dianæ ſigillabantur. Bolus Armenius in pallore ſimilis auro, facilè ſolubilis, nihil arenoſi in ſe habens, modicè denſus & grauis, adeò ut his, qui non benè conſiderant, uideatur lapis. Portari debet ex Armenia contermina Cappadociæ. Thlaſpi hærba eſt anguſtis folijs, digiti magnitudine, ſuper terram iacentibus, in ſummo ſciſsis, ſubpinguibus: uirga tenui duorum palmorum, adnaſcentias quaſdam paucas habente, & circa totam ipſam fructu parumper lato ab extrema parte, in quo ſemen paruum ſimile naſturcio, ad diſci figuram, ueluti cōquaſſatum, floremq́; ſubalbum habet. Naſcitur in uijs & ſepulchris. Semen eſt acris ſaporis. Scordium naſcitur in locis montanis & paluſtribus, folia habens ſimilia chamædryi, maiora tamen, nec adeò circunquaque inciſa, aliquo modo allij odorem referentia, guſtum adſtringentia, ſubamara, uirgulas quadratas, à quibus flos ſubrubens dependet. Quatuor haſce res ſi quis habere poſſet, alia medicamenta contra peſtilentiam & uenena fruſtra perquireret: ſed incuria & auaritia fecit, ut hæc cum multis alijs deperderentur.

Quædam demum ſunt, quæ geſtata utilia eſſe traduntur, quibus tametſi exiguam fidem attribuam, non tamen damno eorum uſum: quum, ſi non iuuant, non etiam obſint Hæc ſunt: Hyacinthus collo alligatus, uel digito geſtatus. Adamas ſiniſtro brachio alligatus. Betonica portata, lapis Achates, lapis Chelidonius niger, Carbunculus.

Habes quæcunque in hoc peſsimo morbo, ad hucuſque æui obſeruata à me tanquam excellentiora ſunt. Nonnulla autem de induſtria prætermiſi, uel ut triuialia, uel à temerarijs hominibus, cum nece multorum tentata. Deus miſericors Mag. T. ab hoc peſsimo morbo, omniq́; malo tueatur, & mei memorem reddat.

Ioannes Manardus Ferrarienſis Medicus. Calen. Ianuar.

M. D. XVI. Budæ.

EPIST. IIII. *Angelo Coſpo, febre & obſtructione laborante.*

MAgna me triſtitia affecerunt literę tuę, mi Coſpe, te adhuc ægrotare ſignificantes, quem ex his, quæ Nouellus noſter ſcripſerat, iam ſanum putabam. Vnum tamen eſt, quod me conſolatur, quòd ex his, quę ſcribis, plus tibi timoris eſſe uideo, quàm periculi, cum nullū adſit ſymptoma, quod uel per ſe uerendum ſit, uel ſit maioris cuiuſpiam morbi præſentis uel futuri non modo initium, ſed nec indicium. Nam ut interim de regio morbo taceam, qui niſi ante ſeptimum diem euenerit, uel iecoris duritiem comitem habeat, ferè ſolet eſſe ſalubris. Nihil apparet, quod formidandam aquam intercutem oſtendat: pręcedunt enim eam pedum, manuum, faciei, et palpebrarum tumor, ilia extenta, color ex pallido albus, lotium ægrè it, & flatuoſo ſpiritu uenter, & interdum teſtes implentur: denique malus totius corporis habitus, quem Gręci καχεξίαν uocant, his

Aquæ intercutis præſcita.

adeſt

adeſt,quibus ille affectus timendus eſt. Quare bono animo eſto mi Angele,& ſecurus te nec intercuti,nec grauiori cuipiam morbo ſubiacere, tibiq́ꝫ potius ſperandam citam ſanitatem,quàm uel difficilem,uel longam ægritudinem timendam,tecum enim ſentio, à bile te potius parum torrida, quàm ab alio humore uexari, aliquamq́ꝫ ſolum obſtructionem uenarum, quæ à gibbis hepatis ad renes deſcendunt, obſtare ne lotium coloratius fiat. Cuius etiam obſtructionis indicium non leue eſt ſpuma, claritati illi quaſi perenni aſſociata. At ſedimen id,quod ſubſidet,ſi modo uerum eſt ſedimen, breuitatem & ſecuritatem pollicetur.Quæ duo & uictus ratione,& medicamentis iuuari poſſunt.In quibus rectè inſtituendis media uia procedendum iudico: ipſa ſiquidem obſtructio, calida: bilis,& ſymptomata quę ſcripſiſti,frigida deſiderant.Ita moderanda igitur omnia,ut nec nimis calefaciendo,bilem excitemus,nec infrigidando obſtructionem augeamus.Atque ad particularia deſcendamus,domeſticum & ſylueſtre intybum laudo:hoc cichorium, illud endiuiam uocant:ſi cocta,uel oxymelite, uel oleo bono & aceto, ſuperadditis ſemper paſſulis,condiantur.Cappares utrouis modo præparati,& cibus erunt et medicina. Happium hortulanum, quod petroſelinum uocant, ſemper cum carnibus decoquatur, inter quas galli ueneris adhuc expertes ex domeſticis, perdices & phaſiani auiculæq́ꝫ ex ſyluestribus, cæteris præponuntur. Vinum ſit album, clarum, odoratum, modicè pro eius potentia dilutum. Singulo die tres unciæ aquæ, in qua par modus abſinthij & cichorij bullierit, adiecta oximelitis, quod compoſitum uocant, uncia ſemis, calidè bibantur. Quinto quoque die manè catapotia triobolorum pondere deglutiantur: quæ quoniam æquali portione aloẽn,agaricum & rheon recipiunt, de tribus cum rheubarbarico nominant. Præcordia ex decocto roſarum,cichorijq́ꝫ & abſinthij, uacuo uentre foueantur:quibus atque communibus regulis obſeruatis.Deo opitulante,ſpero te circa quadrageſimum ab initio morbi diem,ſanitatem recuperaturum,preſertim ſi tute tibi non defueris,ſed benè ſperando,& affectus animi moderando promiſſam ſanitatem lętus expectaueris.Et hæc quidem de tua ualetudine. Intelligere deſidero,an diſceſſerit Nouellus,& ſi diſceſsit,quo die diſceſsit. Venetijs,ut putabat, Surianum non inueniet, quum interceptus à Maranenſibus ſit. Diſcipulus enim eius, qui nuper huc uenit, ei ſcribere deſiderat, Valetudinem tuam cura mi Coſpe.

EPIST. V. *Nicolao Leoniceno, uiro undecunque doctiſsimo, De uero Rheo.*

MEminiſti puto Leonicene uir doctiſsime, dum paulò antea quàm huc uenturus,Ferraria receſsiſſem,in Opizonum clariſsimæ familiæ domo,cum Ioanne Georgio Triſino, uiro non ſolum generis nobilitate, ſed omnifaria doctrina præſtantiſsimo, de uarijs ſimplicibus medicamentis loqueremur, in grandem nos inter reliqua incidiſſe dubitationem, circa precioſiſsimam illam radicem, quam Rheon Græci, Plinius rhecoma, uulgus rheum barbarum uocat: quod uidelicet Dioſcorides & Plinius eam odore carere dicerent, re ipſa & experimento ualdè odoratam comprobantibus. Quod cum tu negares,radix in medium allata,thalamum, in quo ſedebamus ſtatim odore replens,manifeſtum ueritati præbuit teſtimonium,adeò ut neceſſariò alterum conſedendum uideretur,uel falſa illos ſcripſiſſe,uel hanc non eſſe ueram rheon.In qua controuerſia,ego uolẽs quaſi medius intercedere,dixi illos de uiridi loquutos:eam uerò,quę ante nos eſſet,ualdè ſiccam eſſe.Aliqua enim eſſe,quę humiditate ſuperflua obtundente,donec ea reſoluatur, abſque odore perſeuerent,aliqua econtrariò: quę ſicca, nullum: uiridia magnum odorem mittant, & experientia, & Theophraſti authoritate conſtare:ſicuti & eſſe nonnulla,quæ ſiue recentia,ſiue antiqua ſint,proprium odorem ſpirẽt, Videbar hoc pacto et antiquos à mẽdacio tueri,& recentiores in ea radice,quam pro uero rheo habẽt, approbare. In qua ſententia uſque ad id temporis perſeueraui, quo tres Caſamiri,reges, Cæſaris aduentum pæſtolãtes Poſonij conuenerunt. Tunc enim à Sigiſmundi regis Sarmatarum medicis didici, in eo bello,quod contra Moſchos fortiſsimè idem rex geſſerat,

repertum eſſe aliud rheon, communi quidem ſatis ſimile, ſed penitus inodorum: cuius puluerem chirurgus quidam mihi dono dedit, quoniam radicem integram non haberet: dedi poſthac operam, ut radicem ipſam haberem: quod tandem tertio ab hinc menſe conſecutus, ipſamq;, quantum ualui diligenter rimatus, eſſe, quam Plinius & Dioſcorides pingunt, dubiò procul iudicaui. Affertur enim ex his, quæ ſuprà Pontum, uel Boſphorum ſunt regionibus, propè uidelicet Rha flumen, radix nigra, et coſto nigro exterius, magno centaurio interius ſimilis, minor tamen et rufior, ſine odore, calefaciens guſtum et aſtringens, laxa, leuicula, & dum maſticatur pallida, & ad crocum uergens. Quæ ne omnia me finxiſſe putes, fruſtum eius mitto, non ambigens te mox ubi id uideris, eſſe putaturum antiquos de hac locutos, non de illa communi, quæ prçter id, quod odorata, leuis etiam non eſt, immò quantò grauior, tãtò melior, et à Ioanne cognomento Meſue, et ab omnibus putatur. Nec à Põto, ſed ab extremis meridionalis Indię partibus ad nos uehitur, uimq; purgatoriam non minorem agarico habet: quam certè, ſi in eo de quo ſcribunt antiqui inueniſſent, non ſilentio præterijſſent, ut uel ex hoc obiter aduerſus Auerrois calumniam Galenus defendatur. Quanquam nec ratio conuincit, ut ſi purgandi uim habet, non poſsit & aſtringendi uim habere, quando & aloë, & agaricus, & alia multa aſtringunt ſimul & purgant. Nec dicit Galen. quòd aluum aſtringat, ſed quòd ſtypticen, id eſt, aſtrictoriam uim habet: quod & ipſe Auerrois confirmauit: alioqui nec ponticum hoc ui purgandi caret, licet minorem habeat, & quæ uix unica drachma exhibita deprehendatur. Duo tamẽ adhuc ſuperſunt nodi, quos per te, hiſce in rebus, nouum Herculem, ſolui deſydero. Vnus, utra harum radicum in uſu medico prçferenda: alter, an communis hæc barbarica uulgò dicta, loco tantum, non etiam ſpecie diſtet á Pontica. Mihi enim eiuſdem eſſe ſpeciei uidentur, præſtareq; Indicum, non ſolum ui purgatoria, ſed & quoniam profundius ſe adigit, maiuſq; robur in membris relinquit: ſemper tamen bonum et recens Ponticum, malo & antiquo Indico prætulerim. Tuum in omnibus hiſce iudicium & expecto & expeto: ut in quo ea omnia cognoſco, quæ Galenus in bono inuentore & iudice deſyderat, naturale uidelicet ingenium, bonam in primis diſciplinis eruditionem, aſsiduum ſtudium circa antiquorum monumenta, amorem immenſum ueritatis, longamq; in huiuſcemodi rebus excercitationem. Vale.

IOAN. MANARDI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER SEXTVS.

EPIST. I. *ad Prætorem, uulnera capiti cuiuſdam inflicta, non fuiſſe lætalia.*

INFLICTA fuerunt duo uulnera cum duobus catenæ ferreç annulis, in caput Alouiſij fabri ferrarij, alterum ſuprà ſupercilium ſiniſtrum, aliud in eodem latere parum infrà angulum, ubi ſutura, quæ ſagittalis dicitur, coronariæ coniungitur. Octauo die poſt uulnerationem, ſuperuenit eryſipelas in facie, quod paulò poſt totum caput complexum cum febre eſt. Die uerò duodecimo, reſolutio quædam dextræ manus cum diminutione loquelę: & demum die decimoquarto mors. Quæſitum eſt, an ea uulnera eſſent lętalia, uel mors alia ex cauſa prouenerit. Ad quod dubium, præſuppoſitis quibuſdam, reſpondebimus.

Primum ſuppoſitum eſt, quòd nos occurrentes huic uiro octauo die manè, inuenimus ipſum abſque febre, dolore capitis, deſipientia & quouis malo ſymptomate, interrogantesq; de prçteritis diligenter, intelleximus eum nec cecidiſſe, nec uomuiſſe, nec uertiginem paſſum, aut deſipientiam: uulnuſq; frontis uidimus non pertranſire totam cutem. Aliud uerò pertingere uſque ad membranam ambientem caluariam, quam almocatim uocant Arabes: à qua etiam membrana uidimus exiguam quandam caluariæ portionem denudatam, quam albam, omni mala infectione immunem, ſimul cum membranæ parte, quæ detecta

detecta erat,inſpeximus. Quam etiam membranæ oſsiſq; detectionem,non uulnere ipſo contigiſſe,ſed manu prudẽtis medici factam, quo uulnus melius conſpici curariq; poſſet. Facta quoque per nos ſedula totius capitis attrectatione, quam etiam poſthac ſæpe adhi buimus,non tãtum in parte læſa,ſed et in quauis alia,nullum unquam indicium apparu it,per quod ſubeſſe oblæſionem aliquam conijci poſſet: ſed neqùe ex re ipſa,qua percuſsio facta eſt,modoq; ictus,quid tale deprehendi poterat.

Secundo ſupponimus ex ſententia Galeni libro quinto & ſexto Aphoriſm. morbum dici mortalẽ,uel quia neceſſariò ac ſemper,uel quòd ut plurimum mortem affert.

His ſuppoſitis,dico primum, uulnera ſupradicta non fuiſſe ex numero mortalium pri mo modo,hoc eſt,eorum,quæ neceſſariò mortem inferũt. quod probo: nam ex ſententia Galeni libro ſexto Aphoriſ. aphoriſmo decimoctauo,uulnera cerebri etiam ſatis magna, non ſunt neceſſariò mortalia: ergo multò minus uulnera huius uiri, quę ne ad caluariam quidem,nedum ad cerebrum penetrarunt. Idem ſenſit Auicenna libro tertio, capite de plaga et inciſione cutis capitis: inciſionem,quæ pertinet ad cerebrum,licet rarò,ſanari in terdum concedens. Idem quoque Galenus octauo libro de uſu particularum,capite deci mo, in Ionia Smyrnæ ſanatum,ait,ſe uidiſſe adoleſcentem, cui alter ex cerebri anteriori bus uentribus fuerat uulneratus. *Vulnera cerebri non neceſſariò mortalia.*

Deinde dico,eadem uulnera non fuiſſe mortalia ſecundo modo, hoc eſt, ex his,quæ ut plurimum pernitiem inferre apta ſunt. Tripliciter enim (ut inquit Galenus quarto libr. Therapeutices) dicitur morbus uehemens, ob principatum patientis particulæ, ob ma gnitudinem diſpoſitionis,& tertio ob ipſius malignitatem. Nullo autem horum modo rum uulnera iſta magna dici poterant. Siquidem cutis ſolum exigua pars præciſa erat, nec uenenata malignáue ulla affectio uulneribus erat impreſſa. Præterea uidemus con ſimilia uulnera,& his etiam longè maiora,quotidiè cuti capitis illata,ſanari perfacilè, ut pote in quibus nec arteriæ,nec uenæ,nec nerui nota digna oblæſi ſint,& propterea ueluti ſimplicia uulnera, quod Auicenna quoque teſtatus eſt,facilè coaleſcunt. Quod conſy derans prudens ſenex in aphoriſmo, ubi uulnera lætalia enumerat, non capitis, ſed cere bri mentionem habuit, inquiens ueſicam inciſam habere, aut cerebrum, & reliqua.

Si quis uerò contendat, exigua quidem in ſuperficie apparuiſſe uulnera, uerum ob læ ſionem ad cerebrum ipſum uel membranas pertigiſſe: quod tum ex rei ipſius probet euẽ tu,tum ex febre,eryſipelate,paralyſi,ſtupore,quæ ſuperuenerunt,afferatq; pro ſe aphoriſ mum decimumquartum ſeptimi libri. In capitis ictu obſtupeſcẽtia et deſipientia,malum. Idem 19. eiuſdem,in oſsis exutione eryſipelas. Rurſus 24. In oſsis præciſione deſipien tia, ſi in uacuum apprehenderit. Huic reſpondebit Hippocrates quinquageſimo apho riſmo ſexti libri,dicens. Quibuſcũque præciditur cerebrum,his neceſſe eſt,febrem & bilis uomitum ſuperuenire. Cui aphoriſmo conſonat illud Auicennæ libro tertio, Cum inci ſio peruenit ad cerebrum, apparet febris & uomitus choleræ. Nec ſolum cerebro uulne rato euomunt homines bilem, ſed & dura etiam membrana,ſicuti Gal. eum locum enar rans atteſtatur. Neque ſat eſt dicere,ſuperueniſſe huic uiro poſterius febrem: ſiquidem ac cidentia ipſa, quæ pathognomica Græci uocant,ſtatim ipſam paſsionem conſequuntur: id quod docuit Galenus in expoſitione aphoriſmi 12. lib. 1. & in libro de conſtitutione ar tis medicatiuæ,atque alijs in locis. Ipſemet quoque Hippocrates aphoriſmo quinquage ſimoctauo ſeptimi libri, addit uerbum, ſtatim, de his accidentibus loquens, quæ cerebri concuſsionem comitantur. Tum etiam Alexander,tria mala ictum membranarum cere bri conſequi uoluit,conuulſionem uidelicet,deſipientiam,et acerrimum dolorem. Et Cel ſus bonus Hippocratis interpres, libro quinto,ſi cerebrum,membranáue eius uulnus ac cepit, præter bilis uomitum, ſanguinem per nares, & quibuſdam etiam per aures dixit exire

Non difficilius quoque reuincentur, ſi qui aut perfractam caluariam, aut ipſa quidem integra, interiorem aliquam membranæ uenam ruptam fuiſſe affirmauerint: oſſe enim fracto,& prædicta eueniunt,& præterea oculi obcæcantur,obmutit homo,et ſine ſomno quaſi dormitans iacet. Diſrupta uerò uena,ſanguis exit, qui conglobatus uehementem

excitat. Quo dolore cum hic ſemper caruerit, non conciderit, non bilem uomuerit, non uertiginem aut obcæcationem paſſus ſit, uериſimile eſt, non cerebrum, non membranas oblæſas fuiſſe, ſed nec caluariam, aut uenam perfractam, Credendumq́ ea accidentia, quę in octauo et duodecimo die euenerunt, et conſequenter mortem ipſam, quæ ex illis eſt ſequuta, non magnitudine uulneris, ſed malitia potius humorum & capitis debilitate contigiſſe. Sic ſentio ego Ioannes Manardus ordinarius medicinæ profeſſor, in quorum fidem ſupradicta exaraui, & manu propria ſubſcripſi. M. D. IX.

EPIST. II. *pro domino Benedicto Porto, Patritio Mantuano. De præſeruatione & curatione uariarum affectionum.*

QVanquam uariæ ſunt affectiones, quibus præſtantiſsimus hic uir infeſtari conſueuit, ferè tamen ab eadem cauſa proueniunt: ſiquidem totius corporis temperatura, ſed præſertim iecoris, uenarumq́ calidiore ſicciorecq́ tum natura, tum ætate (agit enim primum ultra uigeſimum annum) fit, ut rufa bilis, & mole, & feruore ultra modum augeatur, quæ per uarias corporis partes delata (utpote ſuapte natura mobilis et uaga) atque etiam interdum quibuſdam alijs ſuperfluitatibus adiuta, uarias in corpore excitat læſiones. Quando enim intimas lacertorum & cartilaginum partes ingreditur, & ad oſſa uſque adigitur, ſubiectas ipſas partes ſeparans, dolores artuum facit. Cum de maioribus uenis ad minores, atq́ ex his ad minimas, quas capillares uocãt, tandémque ad cutem, extimáſque partes diffunditur, ſed neque putreſcit, neque admodum uel torrida, uel ſanguini admixta, colorem deturpat, & arquatum morbum gignit, qui præſertim in oculis apparet, ceu tenerioribus nitidioribúſque. At ſi retorrida ſit, atque ſanguini admixta, puſtulas excitat, non his abſimiles, quæ ex culicum morſu fieri ſolent, quas Arabes ſeres, Celſus exanthemata uocat. Quod ſi ipſa per ſeſe, non aduſq́ cutim meat, ſed uapores ad eam mittit tenuiores quàm ut puſtulas facere poſsint, pruritũ tantummodo mouet: dum uerò ad caput coadiuuante etiam eius calore trahitur, ab eóque aliquid pituitæ ſalſioris recipiens, ad os naréſque deſcendit, ulcuſcula illic, hic cruſtas facit. Si ad oculos palpebráſque, pruritum lippitudinémque excitat, præcipuè ſi torridior fuerit. Quod ſi fortè obſtructione facta computruerit, tertianas febres generabit, uel ueras, exquiſitáſque, ſi ſyncera ſit: uel nothas & adulterinas, ſi pituitam ob frigidiorem uentriculum cruditatémue genitam, aut ſeroſam humiditatem ſecum habuerit admixtam, uel atram bilem, uel ipſa abſque alterius rei miſcella ſit tanquam exuſta. Hi autẽ affectus tametſi maiori ex parte faciles uideãtur, & de eorum numero, qui ſint potius dedecora, quàm morbi uocitandi, haudquaquam tamẽ ſunt negligendi, quum poſsint ad deteriora, ſi neglectui habeantur, facilè prolabi, narium quidem cruſtæ ad ozænam, cui malo uix ſuccurri poteſt: oris ulcera ad ea, quæ aphthas ſcilicet Græci dicunt, quæ ſunt longè periculoſiſsima. In oculis mala lippitudo ſeu inflammatio oriri poſſet, & quæ ad interiores partes bilis, uehementes artuum dolores, quæ ad extimas, mala ulcera, & demum elephantiaſin facere. Accedit quòd materia hæc non ſolum propriam habet malitiam, ſed ex cotagione occultum quoddam uirus contraxiſſe uidetur. Verum ſi his, quæ Deo duce conſcripturi ſumus, audiens obſequénſque fuerit, ſperamus eodem ſummo Deo & uero medico opitulante, non modo deterrimas illas labes euaſurum, ſed & à leuiculis iſtis, uel nihil, uel certè exiguum quid detrimenti paſſurum. Diuina igitur ope freti propoſitum aggrediamur.

Duplici, quantum propoſito attinet exiſtente medicina, altera quæ imminentem, altera quæ iam factum morbum propulſat, utranq́ exequemur, orſi à prima ueluti à primaria et nobiliore. Rurſus, quoniam tam pręſeruatio, quàm curatio duplici inſtrumẽto perficitur, uictu ſcilicet et medicamentis, inter quæ ratio uictus præſtat, ab ea ſumemus exordium. Quandoquidem ipſa per ſeſe interdum ad bonam ualetudinem ſatis eſt, alia ſine ea fruſtra tentantur.

Victus ratio medicamentis præſtat.

Quoniam igitur (ut monſtrauimus) noxæ, quibus præſtans hic uir affligi conſueuit, ferè à rufa bile proueniunt, ea ratio uictus inſtituenda eſt, quæ hanc ipſam præcedentem cauſam moderari poſsit et retundere. Vitanda igitur quæcunque eam uel gignunt, uel ſouent, aut exacuunt: aſciſcenda quæ reprimunt & comminuunt. Ex cibis igitur acria, acuta, ſalſa, amara, dulcia: ceu inter olera ruta, ſaluia, ocimum, eruca, mentha, apium, tam hortulanum, quod uulgò petroſelinum, quàm id, quod etiam apud communem loquendi uſum, apij nomen retinet: item ſaluia, amaracus, ſerpyllum, naſturtium, tarcon, uulgò draconem dicunt, braſica, chereſolium, anethum, fœniculum, libanotis (quem rorem marinum dicunt) allia, cæpe, porra, atq; id genus cætera ſunt penitus fugienda. Item raphanus uterq;, tam ſcilicet qui radix dicitur, quàm qui armoracia, rapa, paſtinaca, ſiliquaſtrũ, ſeu piperitis, inula, ſinapi. Conueniunt aquatilia & acida, qualia inter olera lactuca, intybus tam ſatiua (quam endiuiam) quàm aruenſis utraq; (quarum alteram radiculam, & alteram cicerbitam uulgus nominat) item portulaca, lapathon (præſertim acetoſa quæ dicitur) præterea olus, quod Arabes aſpanac, nos nomine paulùm mutato ſpinacium dicimus, atriplex pampinella uocata, blitus, bugloſſus, trifolium acidum. Hæc poſſunt uario modo parari: ſed quoniam debilioris uentriculi eſt, melius eſt coquantur, & ut ex calidis & odoratis quippiam miſceatur. Ex fructibus, nuces iuglandes ſtrobili, hoc eſt pinei nuclei, caſtaneæ penitus dimittenda: ceraſia, mora bene matura, mala, & noſtratia & punica dulcia, ficus, uuæq;, cuncta hæc, ſi admodum dulcia ſunt, non conueniunt. Poteſt interdum ſumere, maximè frigidiore tempore, auellanas: quę licet ab Auicenna libro ſecundo ponantur inter borioſa, in tertio tamen dicuntur hepati conferre: amygdalas, & cum ſuis acinis paſſulas, caricas, piſtacia, ſuoq; tēpore cotonea, ſorba, meſpila. Congrua ſunt pruna maximè, quę damaſcena, & quæ myrobalana dicuntur, ceraſia, mala item acida, et ex piris quæcunque fragilia, non multũ dulcia, punica uel acida uel media, medica cortice, ſeminibuſq; abiectis, cucurbita omphacio condita. Ex carnibus, laudantur præ cæteris pulli cohortales, præſertim fœminæ, & quę in alborem potius, quàm nigrorem declinent, & ex maribus, qui nondum iniere, capi iuniores, hœdi, uituliq; lactentes, anniculiq; uerueces. Conceduntur perdices, phaſiani, coturnices (uulgò appellari ſolitæ, non autem ueræ coturnices, quæ ſunt illæ, quas uocant qualeas) capreoli iuuenes, alæ anſerum & anatum. Alas autem cum dico, non pulpas intelligi uolo, ſed eam partem, quæ ad uolatum deſeruit. Damnantur columbi, anſeres, anates, præter eas partes, quas ſuprà conceſsimus: boues, cerui, & omnis caro durior, uetuſtiorq;. Piſces maritimi, fontium uel fluminum, inter duros teneroſq; medij conducunt, præcipuè uerò ſaxatiles: nocui ſunt, quos ſtagna & lacus limoſi educant, & qui teneriores uel duriores. Oua gallinarum recentia, mollia, omni tempore, præterquàm in uehementi æſtu conceduntur, quo etiam tempore, ſi aceto aut omphacio condiantur, ſecurè ſumi poſſunt: dura, præſertim frixa, omninò prohibentur, & ſimiliter cæterarum auium, quocunq; modo parata ſint. Lac, caſeus recens, ſi bene concoquantur, proficua ſunt. Indicium bonę concoctionis, ſi neq; ructus acidos aut fumidos concitant, neq; præcordia, aut uentriculum grauant. A uetere & ſalito caſeo penitus abſtinendum. Potus ſit uinum album, clarum, debile, odoratum, & quod ad acidum potius uergat, quàm ad dulce, æſtatiſque tempore moderatè dilutum. Nigrum, craſſum, dulce, potens, in totum dimittatur. Panificia omnia, item lagana, & id genus cætera uitanda: furnaceus tantum panis, & bene fermentatus ac coctus edendus, cuius nihilominus cruſta extima dimittenda, heſternus admodum idoneus: calidus, uelutì hoſtis formidandus. Condita omnia, præſertim cum melle, inutilia. Ex his uerò, quæ ſaccharo condiuntur, ſumi interdum poſſunt pruna, cucurbitæ, intybi, cotonea, atque alia quæcunque ſuperius laudauimus, modo ſine calidis aromatibus ſint præparata: hæc enim tum in his, tum in cæteris cibarijs ſunt fugienda. Aromata cum dico, ea intelligo, quæ uulgò ſpecies dicuntur: quibus, ſi omnino uelit uti, confici in hunc modum faciat, ut accipiantur, Coriandrorum ſecundum communem modum paratorum, ſandalorum citrinorum, florum labruſcę, cinnamomi electi pares portiones, quę in tenuiſsimum puluiſculum redigantur.

Lac & caſei bonæ concoctionis notæ.

Conceditur etiã illarum uſus placẽtularũ,quas martios panes uocant, præcipuè ſi unà cum amygdalis,cucumerum, cucurbitarumq́; ſemina receperint. Item commodè adhibentur eadem ſemina per ſe ſaccharo operta. Inter omnia uerò id genus bellaria, id mihi præſtantius uidetur,quod ex ſaccharo,roſarumq́; ſucco in hunc modum conficitur. Saccharum quàmalbiſsimum inſtar farinæ tenuiſsimæ teritur, atq; ſuperfuſo tanto roſarum ſucco, quantum ſat ſit, placentulæ aut panes uaria forma conficiuntur, qui in ſole quoad ſiccescant, operti linteolo, dimittuntur, demum reponuntur,& toto anno conſeruantur. Quod præter id quod delicatius eſt, hoc etiam communi ſaccharo roſaceo præſtat, quod uentrem ſicut illud non retinet. Iurulentis,elixiſq; potius,quàm aſsis et frixis utatur.Et ſi interdum aſsis uti uoluerit, nõ ſint admodum toſta,ſed alba et mollia,ac prunis ceraſijſq; acidis oppleta,& omphacia uua, aqua roſacea, acetóue ſimiliter roſaceo, aut mali medici ſucco,uel punici,aut aliquo generis eiuſdem condita. Aeſtu quoq; uehementi ingruente, haud prætermittatur,quin aut portulaca, aut cucurbitæ fruſtum, aut lactuca, aut quid ſimile cum carnibus elixetur.Ex hærbis,quas ſuprà laudauimus,additis etiam condimenti & uentriculi gratia ramuſculis odoratarum,et intinctus tucetáue cum aceto,omphaciíque,uel punicorum ſucco, & cum recenti caſeo, ouiſque, quam tortam uel tortulam uocant,& conſtrui & comedi interdum poſſunt non illaudabiliter. Circuncidenda omnis negocioſa cogitatio uel actio ſecundum cibum eſt. Conclaue eius æſtate quidem aquilonem, hyeme ſolem orientem ſpectet: meridionalem proſpectum omni tempore deuitet,morámque in ſole,& quantum fieri poteſt, maximè caueat ſub eodem deambulationem:ignem præterea,et multò magis fumum:&,ut in ſumma dicatur,totius corporis,ſed maximè capitis calefactionem. Somno & quieti potius quàm labori & uigilijs innitatur:iram,clamorem, contentionem, triſtitiam, longam lectionem, immoderatiorem ueneris uſum,famem, crapulam, cruditatem, uelut hoſtes fugiat. Cubile & ceruical quibus quieſcit,non multum mollia ſint,lana potius aut coto uel goſſapio, quàm pluma oppleta. Caput in lecto ſublime habendum, corpus nunquam ſupinum, non ſemper dextro lateri incumbens,hyeme tamen minus nocuè, & omni tempore in ſomni initio: dormire uerò ſuper faciem nullo modo debet. Summa ope nitatur,ut ei quotidie uenter eat. Et ſi in hoc opere natura nimis hebeſcat, aliquo auxilio ex his,quæ infrà ſcribam, excitetur. Hæc igitur pro uictus ratione hactenus dicta ſint, nunc ad pharmaceuticen accedendum.

Peracta ea purgationis ſerie, quam ſuperioribus diebus ſcripſi, ſi initium aliquod non perſenſerit earum affectionum, quibus oblædi inſueuit, ab omni penitus medicamento interquieſcat,donec ſol Geminos ingreſſus ſit, hoc eſt, ad decimumtertium uſque Maij diem,quo tempore, ſi uel pruritum, uel puſtulas, uel alium quempiam eorum affectuum, qui eum affligere conſueuerunt, emergere cognouerit, ſtatim ex ea uena ſanguinem mittat,quæ annularem mediúmque digitum dextræ manus interiacet,ex ea que circiter ſex ſanguinis uncias hauriat. Poſtera die quatuor uncias caprini ſeri, cum ſucci roſarum puriſsimi uncia, in aurora bibat:frigida quidem, ſi id ſtomachus tolerat: ſi minus, calida. Quem potum continuis ſeptem diebus, eadem hora cum acceperit, adijciat drachmam unam cum dimidia rhei barbarici electi & purgati, & ſeſquiſcrupulum nardi celticæ, cunctáque ſimul in uitreo uaſe per totam noctem adſeruentur, & manè quod excolatum fuerit,tepidum bibatur. Sed quoniam in nobilis huius medicamenti mentionem incidimus, de quo nonnihil ambigere hic eruditus iuuenis uidebatur, non alienum erit pauca de eo ſubijcere, ex quibus quæſtiones quoque nonnullæ abs te propoſitæ diluantur.

Rhei barbari plura nomina

Quod uulgus medicorum,& officinę omnes nunc rheum barbarum uocant,& Punici rauedſeni,hoc Celſus radicẽ ponticam,Dioſcorides rha,& iuxta quoſdam rheõ,ſecundum alios rhiã,Plinius rhecoma,Galenus quẽadmodum Dioſcorides interdũ rheon, interdũ rhian,aliquando rheon pontic ũ appellat. Eo antiqui ad uentris purgationem non utebantur,ſed antidotis miſcebant,& ad pleroſq; uſus alios adhibebant, quos operæpretium non eſt hoc loco referre,quando ex Plinio, Dioſcoride,cæteriſq; facilè diſci poſſunt.

Primus

Primus (quod meminerim) Auerrois Cordubenſis Galenum cæteroſq; medicos taxans, qui conſtringere etiam putarunt, tantum abeſt, ut ſubducere uentrem crediderint, inter cætera purgantia medicamina eſſe ſcripſit præcellentiſſimum. Quem ſequutus Ioannes Damaſcenus cognomento Meſue, ubi medica pharmaca ſolutoria, quæ benedicta uocat, recenſet, ſerioſam & honorificam illius mentionem facit. Cui hac in re, ſicuti et in reliquis, recentiores medici credentes, tanti illud fecerunt, ut aliquando auri precium pari pondere æquarit: neq; ad alios ferè uſus noſtro æuo accommodant, quàm uel ad bilis uacuationem, uel ad inteſtinorum difficultates, uel ad eos, qui de ſublimi aliquo loco ceciderunt. Non prætereundum tamen ſilentio, poſſe cuipiam uideri, Serapionem iuniorem ſolutoria ui illud præditum exiſtimaſſe, quum in de ſimplicibus medicamentis libro ſcribat, dari in omnibus, in quibus datur agaricum. Verum cum uerba illa non ex propria, ſed ex Dioſc. ſentētia proferat, nec ſit (quod plerūq; peccat) ſatis fidus interpres, audiamus ipſum Dioſc. ſua uerba perſonantē, uidebimuſq; id non ex Dioſcoridis, aut Serapionis opinione, ſed potius de peruerſa uerborum Dioſcoridis uel lectione, uel intellectione, uel interpretatione prodijſſe. Ait ſiquidem ipſe Dioſcorides. Modus ſeu doſis pariformiter agarico ad unumquenq; affectum eodem drachmæ pondere. Quod ſi quis contendat Dioſcoridem his uerbis ſenſiſſe, omnibus uiribus pollere rheon quibus agaricum, is et Galenum incuriæ, et Auerroin crimine falſi accuſet neceſſe eſt. Illum quidem, quoniā ex Dioſcoride non didicerit rheon, ſicut agaricon inter cathartica reponendum: hunc, quod talem ignorantiam perperàm antiquitati impegerit, & ſe quaſi nouum tam nobilis medicamenti inuentorem iactanter & falſò prædicet. Magis autem mouet me Paulus, qui lib. 1. ſuæ medicinæ, cum dixiſſet, rheſinam, terebinthinam oliuæ magnitudine uentrem ciere: ſubdit, magis autem ſubducere uolentes parum quid rhu admiſcemus. Eſt autem rhus (uulgò ſumac dicunt) Dioſcoride, Galeno, cæteris, experientiaq; ipſa teſtante, medicamen uehementer uentris aſtrictiuum: quo fit ut ſuſpicer, librarij culpa deeſſe e literam illi dictioni, legendumq; rheu, non rhu. Verum hæc ambigendo potius, quàm decernendo dicta ſint: nondum enim Paulum uidere potui, aut quæ ſcribūtur ab eo proprio cap. de rheo: quamuis legerim apud medicū non magnæ authoritatis, ex ſententia Pauli, quod mūdificat. Quicquid tamen ſit, non eſt ambigendū eam prærogatiuam non habuiſſe apud antiquos inter cathartica, quam nunc habet. Quæ res non mouere nos debet, ut minoris illud hac in re faciamus. Quandoquidē neque myrobalanus inter ſolutoria medicamina, nec ſenam, nec mannam, nec ſiliquam Indam, quam uulgò caſiam uocāt, ex purgantibus nunc præſtantiſſima, habuerunt: moſchum item, camphorā, ſandalos, ambram, nobiliſſima quidem & efficaciſſima medicamina penitus ignorarunt, aliaq; per multa noſtro æuo explorata, & ſupremè celebrata. Antiquos cum dico, Galenū, & eo uetuſtiores intelligo, qui non propterea tamen accuſandi ſunt: ſiquidem nec omnia cognoſcere, nec eorum quæ cognoſcebant, omnes etiam uires ſcire potuerūt. Nec enim falſò (quod Auerrois innuere uidetur) rheo aſtrictoriam uim attribuerunt: ipſum nanque, ſicuti plæraque alia, utraque ui pollet, aſtrictoria uidelicet et purgatoria. Ex Ioannis Meſue & Auerrois, ac recentiorū omnium authoritate, ipſaq; experiētia didicimus igitur rheum barbarū inter medicinas bilem pituitamq; expurgantes, eſſe pereximium, adeòque ab his nocumentis, quæ ſecum reliqua cathartica afferre conſueuerunt, immune, ut pueris, prægnantibus, cæteriſq; imbecilliori-bus tutò exhibeatur. Eſſe autem iecinori congruentiſſimū, non ſolum hi, ſed & Plinius & Dioſc. Galenuſq; conteſtantur. Quod uerò particulatim bilem à capite educat, non legi penes idoneum authorem. Plinius tātum bibi contra capitis grauitates affirmat: quas tamen ut in pluribus, non de bili naturali & impermiſta, ſed de alijs potius humoribus pendere, apertum eſt: ſiquidem bilis ipſa aliorum humorum comparatione ſuapte natura leuis eſt. Dioſcor. febrientibus cum melicrato, infebrientibus cum œnomelite, phthiſicis cum paſſo, ſtomachicis maſticatum exhibet. Plinius pro uarietate morborum modo in uino, modo in aqua, modo in paſſo. Communis uſus medicorū habet, ut uel formetur in catapotia, uel cum aquis arnogloſſi in inteſtinorum difficultate, uel deuolutis, apij, aut intybi, in febribus bibatur. Nos pro morborum uarietate, patientis temperatura, conſue-

Antiquis plura incognita, quæ à recentioribus perueſtigata.

Rhei barbari uires innocuæ.

tudine, ætate, atque id genus cæteris, modo huic, modo illi rei miſcemus, pro ut tamen conducere arbitramur, ut nihil perpetuum habentes, ita à maiorũ ueſtigijs, ratione ac experimento non diſcedentes. Omnibus autem quantum potui libratis, optimum duxi, ſi à te quo pręſcripſi modo ſumeretur. In qua re præter rationes & experimenta, Ioannis quoque Damaſceni authoritas mihi ſuffragatur. An uerò idem modus ſocijs conueniat, decernere non eſt, niſi cum earum, quas diximus, rerum conſyderatione. An cum caſia ſumẽdum anceps quæſtio eſt, & utrinq; rationibus authoribusq; munita: ſed præter efficaces ſatis rationes, huiuſcemodi commiſtio experimẽtis multifariam quotidie comprobatur. Mediocris autẽ modus erit, ut ex caſiæ liquore ſex drachmę, ex rheo barbaro una recipiatur: quibus ſi Meſuæ credimus, ſcrupulum ſpicæ ſuperaddemus. Hæc etſi πας̓έϱγως, non tamen intempeſtiuè uideor attuliſſe, ut quęſitis ſatisfacerem. Iam redeundum unde diſceſſimus. Docuimus quid agendum, ſi nulla ſe oſtenderit conſuetarũ affectionum, priuſquã ſol geminos attigerit: nunc docendum, quid agendum ſi quid ante id tempus apparuerit. Quandocunq; igitur imminere quempiam eorum affectuum animaduerterit, ſtatim cubiti interiorem uenam hepatiten uocatam, ſecet, indidemq; ſelibram ſanguinis hauriat: ſiquidẽ, ut docet Galenus in libro de phlebotomia, atq; alijs locis, non ſolum his, qui actu ægrotant, ſed & his, qui uel ægrotare conſueuerunt, uel iam ægrotaturi ſunt, ſanguinem mittere debemus. Neque eſt quod uereatur ſanguinis miſſionem, quaſi oculis inimicam.

Venarum ſectio an uiſum hebetet

Quantum enim immoderata, ſpiritus uacuando uiſum hebetat, tantum moderata, redũdantes humores demendo, & uapores, qui ſurſum feruntur diſtrahendo, acuit & refocillat. Adde, quod non eſt in pręſeruando á defœdationibus huiuſmodi cutis, & artuum doloribus, ullum magis præſentaneum & efficacius remedium. Qua peracta, ſi iam apparuerũt roſæ, purgationẽ, prout ſuprà deſcripſimus, perficiat. Si minus, loco ſucci roſarum, capnij, hoc eſt, fumariæ, uel, ut uulgò, fumi terræ ſuccum eadem menſura ſumat: qui & depuratus ſumi poteſt, & ut eſt ex hærba ipſa extractus. Sed hic quidem minus mollit & uẽtrem magis confortat, ille econtrario. In eoq; ſumendo non alijs regulis utendum, quàm quibus in reliquis potionibus, quos ſyrupos uocant. Poteſt calidus, poteſt frigidus ſumi, tepidus non debet: cætera autem, prout in purgatione Maij deſcripſimus, exequatur. Nec tamẽ prætermittat, quominus anteaquam roſę deſinant, octo uel decem diebus ſucci unciam cum ſero caprino ſumat, & purgationis loco non amplius rheum, ſed uncias duas ſucci cum tribus quatuórue heminis eiuſdem ſeri. Hoc pacto ergo uerè purgandus eſt: Vnum tamen præterijſſe uideor haud prætereundum, quid ſcilicet acturus ſit, ſi nec antequam ſol geminos attingat, nec cum attigerit, quicquam moleſtiæ perſenſerit. Dicendum cuncta eſſe pariformiter exequenda, prę̨ter phlebotomiã: quam niſi uehemẽtior iam ęſtus eſſe cœperit, nolumus prætermitti: eſt enim magna pręſeruationis pars, ut ſuprà mõſtrauimus. Iunio menſe, ſeptem uel octo diebus aquam in qua maduerint intybi flores, manè bibat. Macerandi autẽ hoc modo. Flores manè colliguntur, & uſq; ad ueſperã in umbra expanſi conſeruantur: dehinc aqua pluuiali uel fontis quanta bene tegãtur, infunduntur, igni appoſiti in uitreato uaſe concaleſcunt: dum bullire occipiunt, deponuntur, & tota nocte ſub diuo uas cuſtoditur: manè excolantur, & uncia ſyrupi ex ſucco roſarũ addita, ex colatura unciæ tres bibuntur. Vltimo die plus ſyrupi adijcitur, hoc eſt, ad uncias 4. Menſe Iulio aqua hordei ſupremo tantum cortice purgati, cum uiolaceo ſyrupo eodem modo bibatur, aucto pari menſura ultimo die ſyrupo. Auguſto, aquæ per deſtillationem ex intybo & fumaria in duplici uaſe factę, eodem modo cum ſaccharo bibantur, ultimoq; cum his uncia medullæ pinguis caſiæ: obſeruata tamen tepidiore die, hoc eſt, qua uel Aquilo perflet, uel imbres ingruant. Autumnali peracto æquinoctio, uehementiore purgatione utendum eſt, hoc modo. Accipiantur ſucci fumariæ, lupi ſalictarij, domeſticæ intybi roſarum, ſingulorum pondo unc. decem, polypodij, foliculorum ſenæ, epithymi, ſingulorum pondo unciæ tres, florum bugloſſi hortenſis, uiolarum, mei, ſeminis intybi, ſingulorum pondo drach. duæ, omniaq; ſimul coquantur, arte in huiuſcemodi rebus conſueta: ſic, ut flores poſtremò apponantur, expreſſioneq; facta, & addito liquori quantum ſatis ſit ſacchari. Conficiatur medica potio, quæ abſq; alterius liquoris admiſtione bibi poſſit:

ex qua

ex qua ſingulo quoq; mane vnciæ tres bibantur, donec tota ſit ebibita: vltimo tamen die addantur tres drachmæ eius medicamenti quod ad Hamech Arabem quendam authorem refertur. Siqua verò ventriculi ex huiſmodi, vel alijs purgationibus relicta fuerit imbecillitas (ferè enim medicamenta ſtomachum oblædere conſueuerunt) ea facilè ſaccharo roſaceo remouebitur, tribus horis ante cibũ ſemuncia ter aut quater accepta. Hyeme purgatio non videtur admodũ neceſſaria, nõ ab re tamẽ fuerit ſumere interdum, Auſtro maximè perflante, ſcrupulum, ſemidrachmam vel drachmam catapotiorũ, quæ habent pulueris picræ, rhei barbari, agarici, foliculorum ſenæ, roſarum, ſingulorum pares portiones: omnia per ſe teruntur, & cum roſaceo melle in catapotia redigũtur. Proderit etiam interdum ſemunciam diarodon, tribus ante prandium horis eſitaſſe. Hæc ad generalem præſeruationẽ ſatis ſunto, deinceps nonnulla ad particularem conferentia ſubijciã.

Oculi frigida potius inſperſa, quàm per manus admota, ſingulo quoq; die ieiuno abluantur. Conficiaturq; pila ex panno lineo mediocriter tenui, quę ex æqualibus partibus roſarum, pompholygos, id eſt, tutiæ, myrabolanorũ citrinarum impleatur, ex eaq; poſtquam imbiberit roſarum, & ſolani aquas, oculi & palpebræ multoties ita contingantur, vt humor in eis aquarum remaneat. Nares ſæpe ex oleo roſaceo & arnogloſsi ſucco illinantur. Os modo ex aqua frigida cum pauco aceti, modo ex lacte, modo ex lactucę ſucco, modo ex arnogloſsi aqua abluatur. Prodeſt etiam mandere interdum mala acida, oxylapathõ, immaturas amygdalas, mora ſimiliter immatura. Præcipuũ eſt gargarizare pluuialem aquam frigidam, in qua gallæ immaturę excoctæ ſint. Facies vniuerſo ex panno lineo madefacto in aqua deſtillationis florũ ſalicis, cui tertia pars ſucci limonis ſit adiecta, ſæpenumero foueatur. Corpus vniuerſum, vel ſaltem brachia, crura, genitalia, lauẽtur aliquando aqua tepida, in qua flores nymphææ, roſarum, violarum, & folia fumarię, lapathi, arnogloſsi, hordeumq; bullierint.

Exequuti quæcunq; ad præſeruandũ viſa ſunt opportuna, iam tempus eſt vt quæ ad curationẽ attinent, aggrediamur. Siquidem vix fieri poteſt, vt quæ dicta ſunt oĩa ad vnguem fiant: quæ tametſi ſeruentur, nihil tamẽ vetat, quo minus iam tãta ſit in humoribus membriſq; facta impreſsio, vt nihilominus naturam aliquo modo à tot malis vinci neceſſe ſit. Sũmatim igitur & per cõpendium iſtarum affectionum curationẽ exequamur.

Lippitudo, roburq; oculorũ, ſi leuis fuerit, per ſolam aquam roſaceam biduo frigidã, non tepidam, tollitur: quod ſi vltra quatuor dies prorogeť, aloës parum primò aqua roſacea, vel ſi hoc non ſufficiat, vino albo nocte maceretur, manè gutta aquæ, vel vini oculis inſtilletur. Si fortior, cucurbitulę infra latum ſpatularũ os admoueanť, è quibus ſi cutis ſuſcior efficiať, incidenda ſcalpello eſt, cucurbitulæq; iterum admouendæ. Succus ſolani oculis inijciatur, panniculus ex eodem ſucco expreſſus oculo clauſulo ſuperponatur. Stuppa quæ album oui biberit, cui miſtus optime ſit puluis roſarum, acaciæ, corticũ aridorũ mali punici, frontem comprehendat & tempus cui oculus læſus ſubiacet: aut collyrium album abſq; papaueris lachryma cum eodem ſolani ſucco primis diebus oculis inſtilletur cum muliebri lacte: poſtea parum ſarcocollæ addatur, & demũ imminuto ardore, aqua in qua fœnũ græcum bullierit, reſiduum diſſoluet. Narium verò cruſtis medetur butyrũ recens, violarum aqua bene ablutum, aut adeps gallinæ recens lota cum aqua nymphææ. Aut hęc mixtura: olei violati pondo vnciarum triũ, medullę cruris vituli põdo vnciarũ duarũ, tragacanthę, cerę albę, ſingulorũ pondo vnius vnciæ: ſolutis quæ ſoluenda ſunt, reliqua miſceantur. At ſi per hæc cruſtæ non reſoluantur, ad fortiora veniendum: quale eſt quod habet, butyri recẽtis ſucco ſemper uiui abluti, ceruſſę lotę, ſingulorũ põdo vncię vnius ſemis: olei nymphæę põdo vncię vnius: lithargyri, plũbi vſti eloti, ſandalorũ citrinorũ, ſingulorũ pondo vnciarum trium: ellebori albi, camphoræ, & magna vrgente neceſsitate, argẽti viui, ſingulorum pondo vnius ſcrupuli, cerę albę parum. Quicquid autem horum fiat, ſemper antea vapor aquę calidæ per nares attrahatur.

Puſtulis oris proderit in initio collutio ex aqua cœleſti, in qua ſemen roſę & gallę decoctę ſint. Item ex lacte, in quo ferrũ candens multoties ſit extinctũ. Sedato autem feruore, butyrum cum melle roſato inter pręſtantia remedia connumerari debet: aut extra

hito ſuccum ex toto malo punico acido cum cortice ſuo contrito,addito tantundem mellis roſacei,facitoq; omnia tandiu ſimul bulliant,donec mellis craſsitudinẽ habeãt. Quod ſi efficatius remedium deſyderas, adde tertiam partem pulueris conchularum glandium aduſtarum. Et ſi adhuc efficacius,ſextam aluminis ſciſsilis vſti ſuperaddito. Illud tamen haud prætereũdum,in omnibus huiuſce capitis affectibus, poſt vniuerſales purgationes cucurbitulas,vt ſupra in oculis monuimus,ceruici eſſe admouendas, hirudinesq; propè locum patiẽtẽ. Ad pruritum genitaliũ,accipiatur album duorũ ouorum recentium, ſucci ſemperuiui,olei roſacei,ſingulorum vncia,farinæ fabarum vncia ſemis,cuncta in mortario plumbeo tandiu agitentur,donec congruè craſſeſcant. Hemorrhoidum amotionẽ non ſcribo,quoniã prouocari potius debent,q̃ repelli. Tertiana verò,& regius morbus, præſentem medicũ deſyderant. Hæc ſunt quæ in præſentia mihi occurrere ad huius præclari viri præſeruationẽ,curationẽq;,quem iſtis, iuuante eo qui eſt vera ſalus omnium, ſperamus priſtinę integritati decoriq; reſtituendum. Vale. VI. Aprilis. M.D.IIII.

EPIST. III. *Ioannes Manardus Ferrarienſis medicus,Franciſco Gaballo eiuſdem artis profeſſori eminentiſs. S. P. D. De Theriacca.*

INter reliquas errorum cauſas qui proximis ſæculis in medicina acciderunt,hanc fuiſſe non minimam puto,quòd medici nihil de ſimplicibus medicamentis cognoſcẽtes, ſeplaſiariorũ & pharmacopolarum arbitrio compoſitiones medicaminum permiſerunt. Inde enim factum eſt(vt reliqua nunc taceam)quòd generoſa illa antidotus,ab Andromacho ſeniore Theriace, a iuniore Galene(non à Galeno medico eius ſibi nomen vſurpare cupiente,vt credere viſus eſt Auicenna,ſed à trãquillitate)vocata,vel omnibus, vel certè pluribus poteſtatibus carere inuenta ſit, quas ei antiqui medici adſcripſerunt. Huic tu rei prudentia tua occurſurus,maximum in eius compoſitione errorem, peculiari commentario ſuper hoc ædito caſtigaſti, oſtendens feras illas, quæ in antidoto erant ponendæ,quibus videlicet theriaci paſtilli cõcinnantur,non ex Aegypto petendas,ſed in media ipſa Italia reperiri. Nec ſatis tibi hoc viſum ad bonam conficiendam theriacen, ſed Andromachum eius inuentorem ſectatus,Neronis primarium medicum, aliumq; Andromachum prioris filium & Demetrium Antonini Cæſaris ſimiliter primarium medicum,alioſq; complures,Galenumq; demum ipſum,non manibus quidem proprijs,vt illi,ſed tibi obſequentium ſeplaſiariorũ,tam ſalubre medicamentum in ampliſsima Venetiarum vrbe,quæ noua quaſi Roma dici poteſt,præparaſti,ad quam ceu commune Europæ emporium,licet veriſimile ſit veluti olim Romam,tum à Creta Venetorum imperio parente,tum à cæteris orientalibus locis,ſimplicia medicamenta tantæ compoſitioni idonea fuiſſe apportata. Ego tamen nimis fortè in hac ſicut in omni re medica timidus & curioſus, non vereri non poſſum,quin aliqua adhuc vel defuerint penitus, vel vitiata appoſita ſint:non quòd de tua fide & diligentia ambigam,ſed quòd res quaſdam, vel non afferri,vel non ſine macula,vel in totum ignorari puto. Eæ ſunt,Balſamus,myrrha, rheon,amomum,cinnamomum,caſia,ſchœnoanthos,nardus Indica:malabathrum,lemnia, cardamomum, dictamnum, petroſelinon, ſcordion, radix pentaphylli, thlaſpi, atq; in hedycroo magmate,quod alindaracaron Arabes vocant,aſpalathon, calamus odoratus, xylobalſamum,maron.

Verum enim opobalſamum,vel ad nos non affertur,vel ſi affertur,tanti precii exiſtit, vt totius antidoti precium præuertat: duodecim enim drachmas,pręter id quod in hedychroo apponi debet,tota Andromachi compoſitio recipit,quæ octodecim libras parum excedit. Vix tamen crediderim,ſyncerum & recens afferri. Nam quod hactenus videre potui,odore,colore,ſubſtantia longè à qualitatibus veri diſtat. Sed & Galenus varijs adulterari id modis queritur,inueniriq; in optima myrrha opobalſamũ, quod intra corpus aſſumptum mortiferum eſſet,niſi fortè extra hoc periculum nos ſumus,qui non optima ſolum,ſed bona etiam myrrha caremus:nam quæ myrrhæ loco habetur, pro odore ſuaui teterrimum virus obolet.

Rheon. Rheon ſcribunt Plinius & Dioſcorides radicem abſq; odore, coſto nigro ſimilem, cum id quod in vſu eſt,nullam cum coſto nigro ſimilitudinem gerat, magnumq; longè odorem,nec inſuauem iactet.

Verum

Amomum & cinnamomum.

Verum amomum, id eſt βοτρυῶδες, & ueluti una, neſcio ſi Italia hoc ſęculo uidit, ſicuti, quod multi fortè mirabuntur, nec cinnamomum. In quo ideo diutius eſt immorandum, quod neminem adhuc audiui ambigentē, id quod paſſim ex India, præcipuè à Luſitani regis claſſe, in Europam inuehitur, eſſe uerum cinnamomum. Quod tamen non eſſe, ex Galeni uarijs dictis in libro de Antidotis, facilè patere poteſt, cinnamomū dicentis eſſe arbuſtum ſex uel ſeptem plus minus adnaſcentes ramuſculos habens, longitudine inæquales, ita tamen ut maior ſemipedem Romanū non excedat, & id quod optimum eſt, indicibilem quendam ſuper omnia alia odorem habere, guſtuq́ꝫ aliquatenus calefacere, nō uſqueadeò tamen, ut cum triſtitia mordicaret. Colore tale, quale ait Galenus ὡς εἴ τις μίξειε τὸ τοῦ γάλακτος χρῶμα τῷ φαίῳ μετὰ βραχέος τοῦ κυανοῦ καλουμένου, id eſt, ut mihi uidetur, colore albo ad fuſcum & ſubcyaneum tendente. Eſſe eius ſex genera, quatuor uidelicet inter optimū & peſſimum: quod quidem peſſimum exiguo interuallo ab optima caſia minimè mirandum diſtare, cum ea in cinnamomū aliquando conuertatur, quemad modum poſt Galenum in libro ſecundo ſuæ medicinæ ſcripſit Auicenna: uidiſſe enim ſe ait Galenus caſiam adeò altam & uberē, ut ad arbuſti aſcenderet magnitudinē, ramuſculosq́ꝫ quoſdā mitteret, uiſu, corticis tenuitate, odoreq́ꝫ et guſtu exactè ſimiles cinnamomo.

Caſia.

Ex quo dicto intelligere quoq́ꝫ licet, quantum uulgaris noſtra Caſia diſtet à uera, nihil cum cinnamomo habens commune, tetra cum ſit, inodora, & penitus aſpernabilis, imò nihil habens quare caſia putari debeat, ut Dioſcoridem & Plinium legenti, remq́ꝫ ipſam in manu habenti, facilè conſtabit. Caſiam cum dico, aromatiten intelligo, quam officinæ Ligneam uocant: aliam enim, cuius nunc cōmunis eſt ad aluum leniēdam uſus, ſcio antiquis penitus incognitā. Inter illas, id eſt, aromatites, ea eſſet eligenda, quæ Gizi nō Gizir, ut putauit Hermolaus, barbarico nomine dicit: quę adeò ſimilis eſt cinnamomo, ut duplū eius pro cinnamomo, Galeno teſte, poni poſſit, qui Quinto accedendum non putauit, dicenti non ſecus eos facere, qui carentes cinnamomo duplam caſiam accipiunt, his qui dicerent, dum caremus Phalerno, uel uino Cretico, duplum uiliſſimi uini bibendū: & eos qui ſimilagineum panem non habēt, debere duos furfuraceos eſitare. Non enim ait Galenus, ſimile quid his faciunt, qui caſiam cinnamomi loco accipiunt: ſed illis aſſimulantur potius qui cum fortè careant uiro ad pondus ferendum idoneo, duos ei ſubſtituunt debiliores. Hanc Gizi appellatam, theriacæ imponere deberemus, & carentes cinnamomo, pro ſimplo cinnamomo duplam accipere. Fiſtularem autem uocatam, omnium uiliſſimam, & propterea theriacæ non imponendam ſcripſit Galenus, eſſeque paſſim cognitam, exteriorem quidem corticem, quem fiſtulam uocant, fortem habentem & odore & guſtu, interiora debiliſſima, adeò ut nullius ſint utilitatis.

Nardus.

Carere nos Indica nardo quis dubitet, qui Spicam quidem uocari apud Galenum legerit, eſſe tamen radicem? Sed & in ea theriaces præparatione, quam cæteris ueluti conciſam magis & manifeſtiorem præfert Galenus, ſic ad uerbum carmine quodam ſcribitur. Termentinæq́ꝫ rheſinam, nardiq́ꝫ radicem Indicæ. Ad nos uehitur ſpica, atque utinam nardi eſſet: ſuauitate enim odoris penitus caret, & ſaporis eſt ualdè ingrati.

Schœnoanthos.

In flore etiam Schœni idem accidit: cum enim ſcribat Democrates, ſchœniq́ꝫ nō feſtucarum, ſed floris, ad nos feſtucæ portantur, non flores: ſed in hoc magna uis non eſt, ſiquidem Galenus hærbam laudat.

Malabathrum. Lemnium ſigillum.

Malabathrum quis noſtro ſęculo cognoſcit? Ego toto uitæ meæ tempore, uix unicum uidere folium eius potui, ſicuti & Lemnij uocati ſigilli, glebulam. Nam quæ paſſim ſub nomine terræ ſigillatæ uenditur, nec facie, nec uiribus ueræ ſimilis exiſtit: alioqui Galeni quoque temporibus tam aptè adulterabatur, ut dignoſci à legitima non poſſet.

Cardamonum.

Cardamomi, quod Arabes cordumeni nominant, tria habemus genera, odorata illa quidem, & cum cæteris aromatibus in uſum uenientia, longè tamen ſicut mihi uidetur, à quatuor generibus diſtantia, quorum meminit Plinius.

Dictamnus.

Dictamno, niſi eā rurſus Venus ab Ida ſylua deportet, omnino deficimus: flore enim, caule, & ſemine carere debet: quibus hæc noſtra uulgaris maximè abundat: radicem uerò habere tenuem, & inutilem, quæ noſtræ magna & ad uſum ſola ueniens, neglectis

folijs, quæ imponenda eſſent pharmaco, non radix.

Petroſelinum.

Sed carere nos balſamo & malabathro, quę & precioſa ualdè, & à longinquis regionibus petēda, non eſt mirum. Atquis non miretur ſimul & ægreferat, petroſelinum, & terebinthi rheſinam nos deſyderare? Quod enim uulgò petroſelinum uocamus, uel apium eſt, ab antiquis dictum hortulanum: uel quicquid tandem ſit, conſtat eius ſemen non id eſſe, quod theriacæ miſcēdum iuſſit Andromachus: pręfertur enim reliquis, Galeno teſte, Macedonicū, & Macedonicis extreaticum, in hoc alia excellens, quod amariſsimum & acerrimum exiſtit. Noſtratis autem ſemen, ut acredinis cuiuſdam particeps fortè uideri poſſit, omni tamē prorſus caret amaritudine. Sed poſtquam Macedonico carēdum erat, utinam Epiroticum haberemus, quod Galeni tempore (tanta erat ueri æmulatio) in Macedoniam per Theſſalonicen apportabatur, ut pro Macedonico uendi poſſet. Recentiorum autem negligentia effecit, ut Macedonico & Epirotico carentes, apij cōmunis ſemine pro eo utamur: ſicuti & peucina uel laricea rheſina loco Termentinæ, quæ ex Chio optima, ex Libya & Ponto etiam bona olim afferebatur.

Termentina.

Scordium.

Eadem negligentia factum eſt, ut non ſolum hærbam ipſam ſcordium uocatam amitteremus, ſed & uocis ipſius ſignificatum: allium ſylueſtre eius loco, nominis ſimilitudine decepti, accipientes, magis in hoc peccantes, quàm in petroſelino: quod non ideò theriacę imponitur, quia ſit uenenoſis pharmacis, aut feris repugnans, ſed aquæ intercutis gratia, ſimiliumq́ꝫ morborum. Scordij autem tantam uim eſſe nonnulli fide digni ſcripſerunt, ut quæcunq́ꝫ ſupra illud in prælio quōdam corpora occiſorum ceciderant, diutius remanerent incorrupta, ſecundum eas potiſſimum partes, quæ hærbam ipſam attigerant. Vnde creditur, Galeno teſte, uenenis ferarū & mortiferis pharmacis uehementer repugnare.

Pentaphyllum.

De pentaphyllo libenter intelligerem, uulgarem nè hanc paſſim in uijs etiam ſtratis naſcentem acceperitis: ego non huius radicem accipiendam puto, ſed eius quam tormentillam uocant: quam licet ſeptifoliam maiore ex parte in Italia uideamus; hic, hoc eſt in Pannonia, ſæpius uidi quinquefoliam.

Thlaſpi.

Thlaſpi ignotum noſtro æuo, etiam uoce eſt, mihi apud Ioannem Auguſtum Iaurienſem epiſcopum, uirum & doctrina & prudentia, & quod maius eſt religione celebrandū degenti, comperta hærba eſt, quam ueram Thlaſpi eſſe puto. Cappadocæ tamen ſemen deſyderat Galenus, colore ad nigrum accedēte, maiorem Cretica, & ex quadam eius parte ueluti quaſſam, unde & nomen accepit.

Aſpalathus. *Calamus aromatites.*

Aſpalathum, niſi ſandali uocati ſpecies ſit, puto hoc tempore penitus ignotam, ſicuti & calamum Aromatiten: quod enim uulgus eo nomine uocat, radix eſt, non calamus, nec, ut arbitror, calami illius radix, ſed uel Acorus eſt, ut etiam ſuſpicari Hermolaus quodam loco uiſus eſt, uel alia quædam res nobis incognita. Ego, quoties Acoro opus eſt, non uulgari illa radice, & iniucundi odoris, ſed uocato Aromatico calamo uti conſueui.

Maron. *Xylobalſamum*

Maron, ſi nō eſt ſampſuchi ſpecies, ingenuè fateor me neſcire quid ſit: Veram Acaciā, id eſt, ex Aegyptia ſpina factam, quam lachrymam Cyaneam uocauit prius Andromachus, puto etiam in Italia deeſſe, ſicuti & uerum balſami lignum.

Theriacæ compoſitio difficilis.

Tot igitur exiſtentibus pharmacis, quæ theriacę accipit, uel penitus ignotis, uel ualdè dubijs, uel ad nos hiſce temporibus non delatis, neſcio quo modo parari rectè uel poſſit uel potuerit, ut illud mittam, quod uerus etiā parandi modus, longo abuſu eſt abolitus. Non poſſe autē quempiam bene parare, niſi alium bene parantē uiderit, putat Galenus, qui tanta diligentia, ut in cæteris, ita in ea conficienda uſus eſt, ut mortaria omnia, præter quàm Aegyptia, repudiarit: ſingula medicamēta non ſolum ſigillatim eligens, ſed ita inuicem cōparans, ut nullum eorum reliqua ſuperaret, experientia ipſa cognoſcens. Quod ſi, exempli gratia, zingiber ualdè potens pharmaco imponatur, reliquis debilioribus, in compoſito & ſapor & uis zingiberis dominabitur: non omnia, ſed quæ id bene ferre poſſent, contereret: reliqua prout cuiq́ꝫ congruebat uel liquaret, uel ſolueret. Thlaſpij & rapi ſemen quoniam ob innatam quandam tenacitatem ſimul alijs contrita adhærere mortario uiderat, ſola modico uino addito conterebat, thus per ſe abſque uino. Quantam uerò diligentiam & in uino eligendo, & in pharmaco per chalcitin denigrādo, demum omnibus in

bus in rebus adhibuerit,legenti librum eius de antidotis facilè conſtabit.Qua diligentia factum eſt, ut Antonius Cæſar,qui quotidie pharmaco utebatur, mox ut id prægustauit quod à Galeno paratum fuerat,quòd ſibi longè magis cæteris placuiſſet, antiquam compoſitionem immutatam putauerit. Sed ut iam finem epiſtolæ faciam, & ad id redeam à quo incœpi, cum ex recipiendis in theriacæ medicaminibus, nonnulla incognita, alia fa-ctitia,alia mala eſſe putem, in artificibus peritiam & fidem deſyderem, uix credere ualeo bonam hoc tempore theriacen præparari poſſe: tantum tamen tibi tribuo, ut ſi abs te certior factus fuero,ſingula inuenta & probata,rectèque fuiſſe commixta,ea uti, quod hactenus nunquam feci, poſt hac non ſim formidaturus. Vale. XXVI. Auguſti. M. D. XVIII. Budæ.

EPIST. IIII. *Ad Vacienſem epiſcopum,præſeruatio oculorum, & dentium.*

CVpiens id exequi,quod heri dignitas tua reuerenda mihi commiſit,curſim adnotaui,quæ nunc occurrerunt, ad oculorũ dentiumq́ preſeruationem conducentia. Sed quoniam hæc ſana eſſe non poſſunt,niſi caput ſanum ſit:neq; hoc,niſi uniuerſum corpus bene habeat:ratio uictus, quam diætam uocant, bene in primis inſtituenda eſt,ut ſine qua fruſtra intuenda reparandaue bona ualetudine reliqua tentantur auxilia. Conſiſtit autem hæc, non ſolum in quantitate, qualitateq; cibi & potus, ſed & in omnibus his,quæ uelimus nolimus nobis occurrunt: ut ſomno & uigilia, motu & quiete,excretis & detentis, animiq; affectibus,præcipuè autẽ in aëre,qui non ſolum extrinſecus nobis ſemper adhæret,ſed in intima corporis noſtri penetralia per inſpirationem continuò adigitur.Quæ igitur ad cibos potusq; attinent,ceu ſatis per ſe nota,non exequor:nemo enim eſt,qui neſciat,maligna cibaria, acuaria, & malo ordine ſumpta, cruditatemq; & crapulam,maximum & corporibus & animis afferre nocumentum.Reſidua uerò quinq; genera,non adeò in propatulo poſita,nec cuiuis manifeſta breuiter pertractabo. *Victus ratio in quibus conſiſtat.*

Somnus inter diem & noctem ſeptem horarum ſpatium non excedat, ſitq; potius nocturnus,quàm diurnus: duabus horis à cibo,& ſupra dextrum latus,capite bene alto,duriore puluino,æſtateq; corio tecto,initium capiat.Primo ſomno finito,uoluere corpus,& ſupra ſiniſtrum redormire, non eſt inutile.

Exercitium prandium pręcedat,quies ſequatur.Nec quilibet motus exercitium putandus,ſed ille tantum,per quem reſpiratio permutatur. Illud autem maximè conduceret, quo inferiora corporis capite quieto mouerentur.

Enitendum ſummoperè,ut excrementa omnia quotidie expurgentur, tam ea,quæ manifeſtè per certos meatus exeunt,quàm quæ occultè. Naſus igitur manè bene mũgendus, & quicquid ſordium nocturno tempore adhæſit, expurgandum:& ſi quando nares obſtructæ uidebuntur,uel digito butyro intincto, uel betæ ſucco,uel ſampſuchi ſurculis aperiantur.Gargarizandum & abluẽdum os aqua, cui quandoq; aceti quid etiam admiſceatur. Dentes autem ſunt aliquo ex his,quę inferius deſcribentur,abſtergendi.Oculi quoq; & aures bene à ſuis ſordibus emundandi.

Danda opera, ut quotidie aluus bis eat.Quod ſi ſponte non fiat,iuuanda uel prunis in aqua mulſa decoctis, uel capi iure cum ſaccharo, uel iuſculis ex atriplice,beta, & maluis multo oliuo dulci conditis:uel quod omnibus his efficacius eſt,uini fece contrita, aut ſenę folijs cum iure decoctis. Vniuerſa autem hæc ſunt ante alium cibum accipienda, longèq; melius eſſet,ſi qua morula inter ea & prandium intercederet.

Cauendum autem,ne quoties deſidẽdi inceſſit cupiditas,uel meiendi,ob negocia differatur: ſummè enim hoc capiti nocet: adeò ut quoſdam, uel ob ſolam hanc cauſam, peſſimos incurriſſe ac lętales morbos cognouerimus.

Sunt & aliæ quædam uacuationes per occultos cutis meatus factæ, quæ & ipſæ adiuuandæ. Caput igitur ſecundum conſuetudinem ſemel, ut minimum in ſeptimana abluendum, lixiuio æſtate mitiori, & in quo chamæmelon & roſæ bullierint:hyeme fortiori ex chamæmelo & ſampſucho. Diebus, quibus lotio non fit, caput linteolo aſpero

primo perfricandum, dehinc eburneo pectine benè pectendum eſt. Balneo dulcis aquæ uacuo ſtomacho utendum, bis uel ſemel in hebdomade, pro conſuetudine, quotidieq; uniuerſum corpus ſubaſpero linteo perfricandum, à ſuperioribus ad inferiora deſcendendo. Animi motus quantum fieri poteſt moderandi, prçſertim ira, maioresq; curæ & cogitationes poſt cibum ſunt abigendæ. Sol, ignis, fumus, lunæ radij, uentus ualidus, præſertim Auſtrinus, à capite arcendi ſunt. Itaq; interdiu et noctu caput ita tuendũ, ut nec algeat nec æſtuet. Et propterea in cubiculis impenſè more patriæ calefactis, non eſt immorandum, multoq; minus in hypocauſtis. Et hæc quidem ad uictus rationẽ breuiter dicta ſint.

Ad alia accedendo, congruum mihi uidetur, ut bis in anno uena ſecetur, poſt utrunque uidelicet æquinoctium. Vere quidem, ea, quæ eſt in cubito media: autumno, exterior. Illam communem ſeu medianam, hanc cephalicam uocant. Extrahendæq; uere ſanguinis octo unc. autumno ſex.

Laudo etiam, ut ſingulo quoq; menſe poſt plenilunium quatuor cucurbitulæ intra ſcapulas admoueantur, & ſi nigreſcere locus uidebitur, tres unciæ ſanguinis per conſuetum modum loca pungendo extrahantur. Eiſdem quoq; temporibus ueris & autumni, præmiſſis quibuſdam præparationibus, poſt uenæ ſectionem corpus erit purgandum. Præparatio uere per ſequentem potum ter uel quinquies acceptum facienda. Hærbç uel radicum fœniculi, foliculorum ſenæ, mediam cuiuſq; unciam, ſampſuchi, roſarum rubearum, utrinq; manipulum s. polypodij, paſſularũ drachmas ternas. Res iſtæ in aqua arte coquãtur, decocti tres unciæ manè bibantur, adiecta acidç potionis, quam compoſitam uocant, uncia. Sumpta præſcripta potione, purgatio erit his catapotijs in aurora ſumendis facienda, quæ recipient pilularum Sine quibus, ſcrupulos duos, agarici præparati ſemiſcrupulum, nucis muſcatæ grana quinq;, diagridij duo, cum aqua fœniculi. Fiant ſeptẽ numero & deaurentur. Duobus uel tribus diebus ſequentibus quolibet mané accipienda mithridati drachma: poſtquam tribus aut amplius horis abſtinendum. A uere ad autumnum, niſi quando magni erunt æſtus, utile erit ab una ad tres ex infrà ſcriptis catapotijs accepiſſe, poſt leuem quidem cœnam, ſi caput: ante, ſi ſtomachus magis læſus uidebitur: Rhei electi drachmã, agarici electi ſcrupulum, ſenæ dimidium drachmæ, roſarum quindecim grana, diagridij ſeptem grana, cum ſucco roſarũ, fiant 21. Autumno bibendus ſequens potus quotidie ſub auroram per integram hebdomaden. Senæ unciã, radicum cichorij unciam s. ſummitatũ boraginis manipulum unum: in aqua cõgruo modo hæc coque, & ex decocti ternis uncijs, & una ſyrupi de pomis Sabor (quem rectius fortè Saporis ſyrupũ de pomis appellaremus, ſiquidem illius author Perſarum rex Sapor fuit) Hinc fiat potus aromaticus cum roſis, quo ſumpto (ut dictum eſt) per hebdomaden, deinceps his purgetur catapotijs: Pilularum aurearum ſcrupulos duos, lucis ſcrupulum s. roſarum grana ſex, diagridij grana duo, cum ſucco roſarum, fiant ſeptem, & folio auri contegantur. Inde tribus ſequentibus diebus, quolibet manè accipiatur medium cochleare ſequentis compoſitionis: Sacchari roſacei unciæ duç, pulueris aromatici roſati drachmç dimidium, cum Iulebo roſato quantum ſatis ſit miſceatur.

Catapotia quibus tempore hyemis utendũ: Aloës lotæ, rhei barbari electi ana drach. unam, epithymi cretici, pulueris de ſemine fœniculi ſcrupulum unũ, nucis myriſticæ, diagridij ana grana 10. cum aqua fœniculi: fiant pilulæ uigintiſeptẽ, & deaurentur: Ex his ſumendæ ab una ad quinq;: manè, ſi totum corpus: ante cœnã, ſi ſtomachus: poſt cœnam, ſi caput, purgationem deſyderare uideatur. Et hçc ſatis ſint, quantum ad purgationem.

Addentur nunc nonnulla oculis et dentibus accõmodata. Hyeme manè abluendi oculi uino, hoc pacto parato: Vini albi acerbi non ualdé potentis lib. 1. hçrbç fœniculi, ſi haberi poteſt, manip. 1. ſi non poteſt haberi, ſeminis eius uncia una, xylobalſami boni drach. 2. pompholygos. Nil uocant Germani, unciã mediam. Bulliant omnia unica ebullitione, poſtea per rudem laneũ pannũ ſtillent, & liquor in uaſe uitreo benè obdurato cõſeruetur.

Aqua pro oculis æſtate.

Roſarum partes tres, hærbæ, fœniculi, rutæ, ana partem unam: incidantur, & ſimul benè commiſceantur, & poſt tres dies deſtilletur aqua, uel cum ſolo uapore aquæ bullientis,

vel in ſole, vel ad balneum Mariæ vocatum, ita vt in recipiente aquam vaſe pugillus earundem hærbarum imponatur, vt ſuper eas ſtillæ cadant, & roſtrum ſuperioris vaſis cũ inferiore illo ſtudioſe committatur, & circumlinatur, vt vapores exire non poſsint.

Pro dentibus.

Roſarum albarum & earum ſeminis ana drachmam vnam, ſandalorum alborum, ſuccini albi (id eſt, lapillorum qui vulgò Pater noſter de ambra vocantur) margaritarum albarum ana ſcropulum vnum, maſtiches, cinnamomi ana dracmam s. conterantur omnia mediocriter, & addito pauco melle roſaceo bene miſceantur. In hanc miſcellam veſperi intincto digito, dentes bene perfricentur. Manè ablutio fiat cum vino albo, in quo radix iridis ſicca bullierit. Dentiſcalpia fiant ex ligno lentiſci.

Optima eſt etiam radix vnius ſpeciei maluæ, quam in Italia hærbam Vngaricam appellant, alceam puto græcè & latinè vocari.

Poteram finem facere, ſed libet adſcribere res quaſdam alias etiam oculis & dentibus eximiè vel vtiles, vel inutiles.

Conferentia oculis.

Myrobalanum chebulam conditam manè comedere, & nucleum, qui intrinſecus eſt, longo tempore in ore cõtinere. Excellit etiam in hoc nux myriſtica, quam moſcatam vocant. Semina fœniculi, ſaccharo cooperta. Vinum abſinthites potum, & eo magis rutaceum. Cœna exigua capiti confert & oculis. Aſpectus rerum viridium, præcipuè ſmaragdi. Acetum ſcillite gargarizare oculis confert, præſertim poſt purgationem. Gariophylli oculis ſunt amici, & aſparagi comeſti, ac betonica. Iuuat & perdicis cerebrum, & rapa, præſertimq́ folia. Euphragia hęrba crebrò maſticata. Semẽ fœniculi aceto maceratum, dehinc exiccatum, ſi ei tantundẽ optimi cinnamomi addatur, mediaq́ pars optimi ſacchari, puluisq́ ex omnibus in vſu ſit, mirè acies recreabitur.

Lædentia oculos.

Crapula, venus, muſtum, vinum dulce, turbidum, craſſum, legumina, cannabis, braſſica, præcipuè ſalita, rhaphanus, allium, porrum, cepe, & id generis reliqua, magni piſces, aſpicere rem lucidam, vel velociſsimè motã, legere literas minutas, maximè poſt cibum.

Iuuantia dentes.

Syluestris mentha vel mẽtaſtrum, ſaluia, origanum, lupini, leporis caput vſtum, tamariſcus, cortex fraxini. Aqua in qua ſalitæ ſunt oliuæ, Radix berbenæ maſticata. Cymęru bi. Vinum decocti radicis pentaphylli, quam tormentillam vocant. Radix lapathi maſticata. Cornu cerui vſtum, acetum ſcillite, amurca olei, oleaſtri folia, quatuor hęc illita dentibus infricentur.

Nocentia dentibus.

Vehementer calida vel frigida, & maximè ſi vnum poſt alterum dẽtes attingat. Dulcia, tenacia: acerba, dura, frequens fomitus, lac, piſces magni vel pingues, rhaphanus, porra, braſica limonia.

Multa addi poſſent, ſed Deo Opt. Max. adiuuante, pauculis his ſpero D. T. R. & dẽtium, & oculorum, & totius corporis ſanitatem conſeruaturam: quod ille efficere dignetur, qui eſt vera ſalus, cui laus & honor nunc & in perpetum.

Vale. Nonis Auguſti. M. D. XIIII. Budæ.

EPIST. V. *Ioanni Paulo Caſtiliono medico: Caſtigantur & exponuntur loca quædam Auicennæ: item aphoriſmus. 26. libri ſexti.*

Vtinam mi compater, multi hoc tempore medici inuenirentur, qui tecum ſentirent, nec tantum nomini & quorundam authoritati, quantum veritati & rationibus crederent: facilè enim ſperare poſſemus, vt antiqua & vera medicina, quæ iam caput exerere occepit, exuta plenè barbarie, deterſaq́ omni caligine ac labe, leuigata ac ſplendenti facie, ſe totam ſpecioſam & caſtam veris amatoribus oſtenderet. Sed magna medicorum pars, & hi maximè qui celebriores vulgò habentur, tam

male initiati ſunt, vt prædicare per compita & fora non vereantur, ſe malle cum Auicenna, Serapione, Meſue ac reliquis, quorũ verba pro oraculis hactenus habuere, nõ rectè ſentire, quàm cũ recentioribus, qui medicinam à Græcis fontibus hauriunt, rectè. Tu verò nihil habens veritate antiquius, nõ reliquis modo, ſed nec Auicẽnæ ipſi, iſtorum numini, tantum tribuis, vt eius dicta in rationis æquilibrio nõ apponas, & ſicubi deuergere putaueris, quę tua eſt modeſtia, aliorum iudicium requiris. Quod vt rectè facis, ita illud neſcio an rectè, quòd me in eorum numero ſtatuis, qui de tam celebratis viris norũt iudicare. Paucorum eſt hoc priuilegium, & quod nõ temerè quiſpiam ſibi debeat vindicare. Quod vt mihi neq; vſurpo, nec arrogo, ita cuiuſque boni viri eſſe puto, oculo ad veritatem directo, liberè quid ſentiat, his maximè, qui id expetũt, aperire. Quod ſicui fortè negare poſſim, tibi nec poſſum, nec debeo, per epiſtolam petenti, vt quod viua, vt aiunt, voce te audiente multoties feci, & quotidie meis diſcipulis facio, id faciam abſenti per literas, vt ſcilicet de nonnullis Auicennæ dictis quid ſentiam tibi ſignificem. Ne igitur te amplius verbis morer, rem ipſam aggredior. Scribit, ais, Auicenna capite de tremore, hæc verba. Et materia quidem frigida, aut eſt pauca in meatibus, in quibus ipſa mouetur, & quandoque cum via penetrationis, & quandoque cum via prohibitionis, aut non eſt potens omninò. Hæc ſunt Auicennæ in vulgatis exemplaribus verba, in quibus cum expoſitores errarint, te alioqui ingenioſum mirari non eſt hæſiſſe, quoniam & in codice tuo, ſicuti in pleriſque, mendoſe leguntur, & etiam ſi rectè legantur, ſunt difficilia. Caſtigabo igitur ea in primis, dehinc verum eorum ſenſum aperire conabor. Sic legendum iuxta Hæbraicam æditionem, quæ tamen præterquam vnico verbo ab antiqua Latina non euariat. Et materia quidem obſtruens, aut eſt patiens in meatibus, in quibus ipſa mouetur, & quandoque cum via penetrationis, & quandoque cum via prohibitionis, aut non eſt patiens omninò. Horum verborum ſententia eſt. Materia obſtruens prohibensq; virtutem, ne perfectè poſſit penetrare, ſicuti ſuperius dixerat, aut eſt patiens in meatibus in quibus mouetur, ita vt aliquando vincatur à virtute, nec poſſit prohibere quin penetret: aliquando contrà, ita ſuperat virtutem, vt ipſam prohibeat penetrare, aut omninò non patitur, quia videlicet ſemper virtuti reſiſtit, & nullum ei tranſitum permittit. Pati ſiquidem & patientem eſſe, vel non patientem, materiam in hoc loco intelligimus, non actionem in ſe aliquo modo ſuſcipere, vel non ſuſcipere: ſed tunc intelligimus materiam pati, quando ſuccumbit quodammodo & cedit virtuti: tunc non pati, cum penitus reſiſtit. Accepit autem hęc dubio procul Auicenna à Galeno libro tertio de cauſis ſymptomatum, qui in vulgatis Galeni æditionibus liber quintus de accidenti & morbo inſcribitur, capite iuxta eandem barbaram æditionem ſecundo. Verba Galeni ſubijciam, quæ Auicennæ uerbis lucem expoſitionis præbebunt, vt hinc quoque cognoſci poſſit, medicinam à fontibus ipſis, non à turbidis lacunis eſſe hauriendam: καὶ μὲν δὴ καὶ οἱ παχεῖσ καὶ γλίσχροι χυμοὶ, τὰσ ὁδοὺσ τῆσ δυνάμεωσ ἐμφράττοντεσ, ὡσ ἐπιῤῥεῖν ἐλάττονα, τρόμων αἰτία καθίσανται, καὶ μάλισα ὅταν ἀκριβῶσ ἐμφράξωσι καὶ παραλύσωσι μόρια ἄττα νεύρων τινῶν. αἱ γὰρ ὑπόλοιποι τῶν ἰνῶν, ἀδυνατοῦσιν ἰσχυρῶσ ἐντείνειν τὸν μῦν. ἐπειδὰν μέντοι τὰ φράττοντα τὰσ διὰ τῶν νεύρων ὁδοὺσ τῆσ δυνάμεωσ ὑγρὰ μηδέπω τελέωσ ἐμπεπλασμένα τύχῃ, διασείεσθαι δέ τι καὶ διακινεῖσθαι δύνηται κατὰ τὰσ βιαιοτέρασ ἐμπτώσεισ τῆσ δυνάμεωσ, αἱ τοιαῦται γίγνονται κινήσεισ, οἵασ ἔμπροσθεν ἔφαμεν ἐν παραλύσεσιν ἀρχομέναισ ἐνίοτε συμβαίνειν, ἐπαιρομένου μὲν ἐνίοτε τοῦ κώλου, καταπίπτοντοσ δὲ αὐτίκα. κατὰ μὲν γὰρ τὴν ἔμπτωσιν τῆσ δυνάμεωσ, ὅταν ἐπεγείρασά τε καὶ συναθροίσασα σφοδρότερον ἑαυτὴν, ἀπώσηται τὰ τῶν νεύρων ἐμφράγματα, κινεῖται τὸ κῶλον. αὖθισ δὲ τῶν διωθέντων εἰσ τὸν ἐξ ἀρχῆσ τόπον συῤῥεόντων, καταπίπτει τε καὶ ἀκίνητον κεῖται, μέχρι περ ἂν πάλιν ἐκ δευτέρου ἡ δύναμισ ἀθροώτερον ἐμπεσοῦσα, διασκεδάσῃ τοὺσ χυμοὺσ, οἳ κατειλήφεισαν αὐτῆσ τὰσ ὁδούσ. Craſſi ac tenaces, ait Gal. humores, qñ meatus virtutis ita obſtruxerĩt, vt minor eius fiat influxus, tremoris cauſa ſũt, ac tũ pręcipuè, cũ integrã fecerint obſtructionem, & in neruorum quorundam partibus reſolutionem: reliquæ enim fibræ muſculum vehementer tendere non valent. Sed quando humores vias virtutis per neruos euntis obſtruentes nondum integrè impacti fuerint, ſed adhuc aliquo modo agitari & moueri

queunt,

queunt, conante uehementer potentia, tales eueniunt motus, quales fieri ſuperius diximus reſolutione incipiente, ſubleuato aliquando membro, mox decidente. Per incurſum enim uirtutis aut potentiæ quando (ſeipſam uehementius excitans & colligens) obſtructiones neruorum expellit, mouetur membrum. Rurſus autem his, quæ expulſa fuerant ad locũ in quo in initio erant confluentibus, decidit et immobilè iacet, quoad rurſus ſecundò potentia collectis magis uiribus occurrens, humores, qui ſibi uires abſtulerant, diſcipa uerit. Hæc Galeni uerba ſi quis diligenter ſcrutetur, atque illis conferat, quæ ab Auicenna ſcripta ſunt, eandem in utriſq; agnoſcet ſententiam, in loco clarius ac fuſius, in hoc breuius & obſcurius expreſſam. Nam quod dixit Galenus ita obſtrui aliquando meatus, ut minor fiat uirtutis influxus, hoc ſignificat Auicenna per materiam non eſſe patientem, quia ſcilicet non patitur, ut uirtus aliquo modo pertranſeat. Et per contrarium, id eſt, per hoc quod dicit materiam pati, obſtructionem non eſſe integram, & aliquem pati, uirtutis ingreſſum. Et quod Galenus ait, ſubleuari aliquando membrum, aliquando decidere, exprimit Auicenna his uerbis. Quandoq; cum uia penetrationis, quandoq; cum uia prohibitionis. Quando enim uis obtinet, tunc penetrat & membra ſubleuat: quando materia uincit, tunc prohibendo penetrationem prohibet & motum, ſicq; membrum decidit. Et hæc ad primam tuam dubitationem dicta ſint.

Quod ad aphoriſmum uerò pertinet ab Auicenna eodem capite uerſus finem recitatum, & 4. lib. cap. de cauſo, neutro horum locorum Galenum reprehendiſſe uidetur, maximè ſi Hebræam ſequamur literam. Libro enim tertio ſententiam eius refert tantum, nõ taxat: ſic enim iacet litera ad uerbum. Et Galenus quidem non concedit hunc aphoriſmũ, ex eo quod modum non habet. Quorum uerborum ſenſus eſt, Galenum non concedere hunc aphoriſmum, non quia uerus non ſit, ſed quia modum loquendi Hippocratis non habet. Liquet autem duo hæc de aphoriſmo ſenſiſſe Galenum, eius expoſitionem legenti. Primò enim ueritatem Aphoriſmi oſtendit his uerbis. Quæ enim hanc febrem efficiunt cauſæ in uenoſo genere exiſtentes, quando ad neruos transferuntur primum tremores faciunt, compatiente uerò principio, etiam deliria. Deinde quibuſdam interiectis, non uideri hunc aphoriſmum eſſe Hippocratis oſtendit, dicens. Impropriè igitur dictum eſt, febrẽ ardentẽ à tremore ſolui: Hec enim dicere conſueuit Hippocrates. Quibuſdam ſuperuenientia, eorum ſoluere conſiſtentiam, quæcunque omninò hominem liberant, non quæ alterã generant paſſionem, quæ nihilominus ſit priore periculoſa. Ex quibus patet, probari à Galeno aphoriſmi ueritatem, loquendi modum non probari, ueluti Hippocrati non cõſuetum. Patet & aliud, hoc eſt, aphoriſmum à te non benè legi, eſſeq; in eo antiquam ſequẽdam interpretationẽ, non nouam; quæ quidem noua habet, ut tu ſcribis. Qui in febribus ardentibus tremores fiunt, delirio ſoluuntur. Non enim uoluit Hippocrates, delirio tremorem ſolui, ſed à tremoribus & delirio ardentem febrem. In quem ſenſum Auicenna quoq; ipſe aphoriſmum adducit, libro tertio, in hunc modum. Et Hippocrates quidem iam dixit. Cui accidit in febre cauſo de tremor, tunc ſenſus permixtio reſoluit eam ab ipſo. Licet libro quarto nouæ interpretationi ſuffragari uideatur, dum dicit. Et Hippocrates quidem dixit, quod ſi alicui accidit in febre cauſo tremor, tunc permixtio mentis ſoluit ab eo tremorem. In qua re non uideo, quicquid imaginetur Gentilis, quomodo defendi poſſit, quando unum & eundem aphoriſmum, unico tãtum modo ab Hippocrate ſcriptum, aliter uno loco, aliter alio interpretatur. Prima autem, hoc eſt, tertij libri interpretatio, græcæ literę accommodatur, quæ uerbum ex uerbo ſic habet. Quibuſcunque in ardentibus febribus tremores fiunt, delirium ſoluit.

Ad id quod tertio loco de Sucuto petis, nemo qui Auicennæ caput ſecundi libri 642. ubi de Sucuto agit, capiti Dioſcoridis de ſymphyton comparauerit, ambigere poterit, idem eſſe Auicennæ Sucutum, & Dioſcoridis ſymphyto, erroreque uel interpretis, uel ipſiuſmet Auicennæ contigiſſe, ut ſemper uiuum dicatur. Erraſſe autem Auicennam, uel potius neſcijſſe quid eſſet, ex eò conſtat, quòd uarias de eo opiniones & ſecundo & tertio libro affert, nec uni præ alijs adhæret. Secundo enim libro alios exiſtimaſſe, quòd eſſet ſemper uiuũ, alios quòd mandragoræ cuiuſdam ſemen, alios aliam rem.

Libro etiam tertio, capite de ſputo ſanguinis,duas de eo ſententias affert. Nam poſtquã dixerat,quod eſt ſemper uiuum, aliam cuiuſdam Aggregatoris ſubdit opinionem. Non enim de alia medicina loquitur,ſicut Iacobus cognomento de Partibus eſt arbitratus,ſed de eodem ſucuto ait, ſcripſiſſe uirum quendam in ſuis Aggregationibus eſſe calamẽti, id eſt,origani ſpecie,hoc eſt ſimilitudine.Origanum autẽ dici ab Auicenna calamentum,ſecundo libro manifeſtatur,cap.1 5 8. ubi ſub calamenti nomine de omnibus origani ſpeciebus pertractat. Deinde ſubdit, eundem uirum dixiſſe, quòd naſcitur inter lapides. Vtrũq; autem primæ ſymphyti ſpeciei adſcribit Dioſcorides, naſci uidelicet inter petras, & origani trahere ſimilitudinem,tertiumq; cum his,ſputo ſanguinis prodeſſe. Melius igitur,quàm Auicenna conieciſti,& ſucutam eſſe ſymphyton,& utranq; eius ſpeciem uulgò dici conſolidam:quarũ maior paſſim apud nos naſcitur, & à ſimilitudine radicis lucanicam uocant. Mirandulenſes alam nominant, alum uolentes,uel potius debentes dicere. Ita enim primam eius ſpeciẽ nominat Plinius lib. 26.& 27.in ſaxis naſcentem, ramis origani tenuibus,in cacumine thymi capitibus,ſurculoſam,odoratam,guſtu cum dulcedine ſaliuam cientem,radice longa,rutila, digitum craſſa. Quam ſi,ut ſcribis,conſpicatus es,& apud te habes,rem mihi pergratam facies, ſi uidendam miſeris.

Illud demum quod maioris momenti putas, & uerè exiſtit, ceu in perniciẽ certam hominis tendens,(ſi,quod plerique peccant, Auicennæ uerba oſcitanter lecta,ueluti oracula ad minimum uſque apicem memoriæ cõmendentur,ut pro certa regula ſint, per quam medici opera dirigantur)facillimè tollitur, ſi litera, pro ut debet,caſtigetur. Capite enim de pleuritide in tuo codice,ſicuti in quodam etiam meo,hæc uerba leguntur.Et cum accidit in pleureſi ſolutio uentris, & fuerit pleureſis ſuccedens decollationi reſolutæ ad latus, prohibe iſtud cum cura phlebotomię & lenificationis naturę, cũ ſufficientia ſauic hordei. Quæ ſunt hoc modo caſtiganda. Cum in pleuritide acciderit uentris ſolutio,fueritq; pleuritis ſuccedens anginæ,quæ ad latus reſoluta ſit,prohibet hoc omnẽ curã phlebotomiæ & *Polenta.* lenitionis uentris,ſufficitq; ut cum polenta ratio uictus inſtituatur. Eſt enim ſenſus apertus,quod angina ad latus permutata,ſi uenter laxus fuerit,nec uena ſecãda,nec uenter leniendus, ſed ſat eſt polenta uti. Polentam Latini uocant id, quod Geæci alphiton, & Arabes ſauic. Habes igitur mi compater,quid de tuis petitionibus ſentiam.In quibus ſi quid te offenderit,te potius culpa,quòd talem iudicẽ elegeris, quàm me,qui publicis(ut noſti) lectionibus,alijſq; negocijs implicitus,hæc,ut amico morem gererem,qualiacunque pro tempore occurrerunt,tumultuariè annotaui. Vale

EPIST. VI. *In qua diminutæ uiſionis cauſæ inueſtigantur.*

CAſus huius præclariſſimi uiri, quantum ex his, quæ ſcripta & relata ſunt, potui conijcere, ſunt diminutio, & quaſi ablatio uiſus, in ſiniſtro oculo ex cicatricæ, in dextro diminutio coniuncta corruptioni. Symptomata hæc quidem euidentia. Diſpoſitiones,& diſpoſitionum cauſæ in dextro immanifeſtæ: quod uel ex hoc conſtat, quia alter ex medicis,quorum conſilio utitur, Nyctilopam, alter Agilopam putat. Et qui Agilopam, non ſatis etiam ſibi conſtat:nam uel à ſubtilitate, uel à debilitate inſtrumentorum fieri ait,|& fuiſſe aliquando guttam ſerenam, id eſt, ut ipſe definit, interiorem oppilationem cum oculi in anteriore parte limpiditate:ita enim ipſe loquitur. In hac igitur controuerſia, filij precibus impulſus, ſententiam meam liberè aperiam, non tamen propterea pręiudicium aliquod ueritati, meliuſq; ſentientibus facturus, pręſertim excellentiſſ.D.Anſelmo tanquam fratri mihi obſeruatiſſimo. Mihi quidem uidentur Nyctilopæ ſymptomata huic uiro non adeſſe,ſiquidem qui eo affectu lęduntur,interdiu uidẽt, ſole occidente imbecillius, nocte nequaquã. Pręſtans autẽ hic uir,malè ſemper,ut ſcribitur, & in magno lumine nihil uidet. Agilopę autem nomen nõ niſi apud barbaros lego:uidẽturq; ea uoce id ſignificaſſe,quod alia barbara uoce,ab Auicenna Aliar dicitur, eum uidelicet,qui in tenebris uidet,in lumine minus. Videtur autem Agilopis uox corrupta à græca, aliam tamen rem ſignificante: αὐγίλοπα enim uocant Gręci abſceſſum inter nares,

& magnum

& magnũ oculi angulum: qui ſi incurioſè, ut inquit Paulus, tractetur, in Fiſtulam uertitur. Verum uoces quidem, Agilopis & Aegilopis, propinquæ: res tamen, uti conſtat, in totum diuerſæ ſunt. Siquidem Aegilops extra oculum fit, & ab ea rarò uiſus offenditur, qui in Agilope ualdè læſus eſt. Verum habent Græci aliam uocẽ huic non adeò ſimilem, ſed cuius ſignificatum magis conueniat cum barbarorum uocato Agilope ἀμβλυωπίαν enim uocant uiſus obſcuritatem, ab immanifeſta cauſa. Cõuenit autem Amblyopia cum alio affectu, qui ab eiſdem Græcis uocatur ἀμαύρωσις, quatenus uterq; fit ab immanifeſta cauſa. Differt uerò, quoniam in hoc plenũ eſt totius uiſionis impedimentũ: in amblyopia ſola obſcuratio, non plenus defectus. Vt igitur ad rem ipſam, cuius cauſa nomina hæc inquiſiuimus, accedamus, ſi uera ſunt, quæ mihi narrantur, nullam uidelicet oſtẽdi in oculo mutationẽ, certè amblyopiã pati clariſſimus hic eſt uir dicẽdus, fatendumq; erit cauſam in uiſuali eſſe neruo. Ait ſiquidẽ Galenus libro 4. de locis affectis. « Cum nullo in oculo malo apparente cernẽdi ſenſus deperditus eſt, demiſſus à cerebro neruus cauſam in ſe cõtinet. Poſſet hoc præter Galeni authoritatẽ patere examinãti cauſas, & à Galeno & ab alijs recitatas, à quibus impedimentũ uiſionis poteſt cõtingere. Sed ſatis erit eas percurriſſe, quas huius ſymptomatis eſſe cauſas D. Anſelmus putauit, ſubtilitatẽ ſcilicet inſtrumentorum, uel debilitatẽ. Videtur autẽ per inſtrumenta intellexiſſe ſpiritus: ſiquidem alio in loco cõcludit, in oculo adeſſe, uel magnam indigentiã ſpirituum, uel ſubtilitatem. Neutrum uerò horũ mihi de integro uidetur poſſe accidere ſine oculi mutatione. Diminutis enim adeò ſpiritib. qui de natura ſua lucidi ſunt, ut propemodum nulla uiſio fiat, neceſſe eſt claritatẽ, limpiditatemq; oculi obfuſcari, imò etiam magnitudinẽ eius minui. Nam copia eorum in tunicas & humores penetrante, omnes oculi partes uel maiorẽ locum occupant: atque illis deficientibus, corrugari & cõtrahi eas neceſſe eſt, atq; ut ſequens eſt, minorem locum occupare. Præterea ſanguis qui in oculi uaſis continetur, diſſolutis ſpiritib. minus quoq; ſpatij occupat, atque eam ob cauſam etiam oculus minuitur, et uaſa ipſa minus apparent, imò ex illis, quę apparebãt, aliqua tota deliteſcunt, ſicq; mutatio in oculis cõtingit. Abſentia item ſpirituũ oculus frigefactus, & à priſtino habitu permutatur, & dẽſior effectus minorem locum occupat. Vt enim calidi eſt dilatare, rarefacere & extendere, ita frigidi conſtringere, denſare, & contrahere. Præterea ſi diminutio hæc uiſionis ex ſola ſpirituum paucitate fieret, deberet longinqua quidem malè, propinqua bene uidere, cum tamen, ut ſcribitur, nihil uideat à longè, malè propè. Concludit etiam hęc ratio, & ſpiritus non eſſe ſubtiles, quia ſpiritus ſubtiles faciunt, ut propinqua bene diſcernantur. Cum igitur in hoc homine, & propinqua & remota malè uideantur, oportere dicere, ſpiritus factos eſſe non ſolum paucos, ſed etiam turbidos: & ſic neceſſè eſſet ipſam oculi ſubſtantiam turbidiorẽ apparere. Principale porrò propoſitũ ſimiliter probauimus, excutiendo cauſas tenuis ſpiritus ab Auic. aſſignatas, quæ ſunt, ſiccitas magna, rarefactio, denſatio. Nullum enim horũ abſq; manifeſta oculi mutatione uidet̃ poſſe cõtingere. Multa addi poſſent, quę breuitatis cauſa dimittũtur: ex his enim liquet, uel paucitate et tenuitate ſpirituũ hanc lęſionẽ non fieri, uel mutationem aliquam in oculi parte exteriore apparere: quæ cum, ut ſcribitur, non appareat, alia diſpoſitio eſt quærenda, à qua hoc impedimentũ fiat. Quæ quoniam nec in tunicis, neque in humoribus eſſe poteſt, niſi ad ſenſum oſtendatur, ut facilè probari poſſet ſequitur ut in neruo ſit. Vt igitur tandem concludamus, his, quæ ſcripta ſunt innitendo, fatendum in uiſualibus neruis eſſe ęgritudinem: quę cum triplex, Galeno teſte, eſſe poſſit, inflãmatio uidelicet, durities, uel obſtructio, inflammationiſq; aut duritiei ſigna non adſint, ſequitur, ut ſit morbus in cõpoſitione, qui oppilatio, uel obſtructio dicitur. Sicq; iam inuenimus ſymptomata & morbum: cauſam autem obſtructionis propriam mihi abſenti impoſſibile, præſentibus non facilè eſt ueſtigare. Veriſimile tamen eſt, craſſam eſſe materiam, uel pituitam uidelicet, uel atram bilem. Sed dicat fortè excellentiſſ. D. Anſelmus, ſi obſtructio (ut ais) uiſualium neruorum adeſt, ſequitur, ut ſpiritus trãſire non poſſit: & ſic recidis in opinionem quam reprobaſti: Dicam, ſpiritus ad oculum non ſolum per uiſuales neruos, ſed & per motiuos, & per arterias tranſmitti. Nec ſolum carentiam ſpirituũ eſſe cauſam in caſu noſtro talis impedimenti, ſed multò magis uiſionem impediri, quia

Amblyopia uiſus obſcuritas.

Amauroſis plenum uiſus impedimentum.

ſpecies pertranſire non poſſunt. Rurſus dicet ſecundum ſententiam Galeni, uiſio in cryſtalloide perficitur, ergo non poteſt per obſtructionem neruorum uiſualium, qui ſunt poſt cryſtalloidem, impediri. Dicam ex Galeni ſententia, inter oculi partes cryſtalloidem principalius ad uiſum concurrere, eiq́ principaliter uidendi officium attribui: perfectam tamen & completam uiſionem, ſicuti & aliorum ſenſuum operationes in cerebro abſolui, ut apertè Galenus libro decimo de uſu particularum. Nequeuntibus igitur ſpeciebus uiſilium ad cerebrum peruenire, uiſio compleri non poteſt. Non negamus tamen deficere etiam ſpiritus in cryſtalloide, & propterea uiſionem ipſam, prout ad eam pertinet, impediri: in anteriore tamē oculi parte obſtructis illis neruis, adhuc reperiri tot ſpiritus poſſe contēdimus, ut nulla mutatio facta in cryſtalloide cognoſcatur. Alioqui fieri non poſſet, ut nullo in oculo malo apparente, obſtructio eſſet in uiſualibus neruis, quod tamen Gale. aſſeruit. Quando enim ualdè deſunt ſpiritus, tunc uel corrugatio corneæ, uel phthiſis oculi contingit, ut idem Gale. oſtendit: qui affectus ſenſu & inſpiciētis & bene conſyderantis deprehenduntur. Sed de his fortè plura, quàm eſſet opus: ad agenda enim & operam medici feſtinandum. Facilè autem ex dictis colligi poſſunt curatiuæ intentiones. Læſionem enim uiſionis diximus fieri ex obſtructione, ipſam uerò obſtructionem à craſſa materia. Erit igitur principalis intētio, materiā illam à neruis uiſualibus extrahere: quæ res ut facilè cognoſcit, ita difficilè fieri poteſt, adeò ut multi impoſſibile hoc iudicarint. At quoniā morbus hic, id eſt, obſtructio, non in totum eſt factus, ſed adhuc fit: uel ſi non fit, periculū eſt, ne adhuc creſcat, & plena tandem obſtructione ex amblyopia ad amauroſin fiat tranſitus, ideo præſeruatiuo etiam genere utendum, imò ab eo incipiendum: fruſtra enim materiam illam obſtruentem amouemus, ſi alia loco eius ſemper præſtò ſit. Cauendum igitur ne materia adſit, quæ ad locum poſſit defluere. Congruo itaq́ uictu procurandū, ut neq́ de integro generetur: uel, ſi qua eſt genita, uel generabitur, uacuanda, & aliò diſtrahenda eſt. Et quia ex imbecillitate cerebri congregatur, roborandum cerebrum, ne eam congreget: roborandi & oculi nerui, ne recipiāt: eruntq́ quatuor in genere intentiones præſeruatiuę: ratio uictus, uacuatio, diuerſio, membrorum roboratio: curatiua unica, uacuatio. Quibus uerò inſtrumentis explendæ ſint ſingulæ, ridendus ſim, ſi præſentem medicum doctrina & experientia percelebrem, docere uelim. Nam quæ ad uictum attinent, ſatis diffuſè ab antiquis & recentioribus ſcripta ſunt: ijdem multa medicamina nobis reliquerunt, quibus peccantes humores purgandi ſunt, nosq́ docuerunt, non poſſe caput purgari, uniuerſo corpore non prius purgato. Ego tamen ex his, quę ab antiquis ſcripta ſunt, aliqua eligerem, quæ non ſimul multam facerent uacuationem: quibus ſemper aliquid miſcerem quo cerebrū roboraretur: crebrisq́ potius, quàm magnis uterer purgationibus. Quod & in capite ipſo uacuando, ſiue per caputpurgia uocata, ſiue per apophlegmatiſmos obſeruarē: quibus etiam fortè curatiua intētio perficeretur, uacuato uidelicet humore, qui obſtructionē facit. Quod ad tertiam uerò pertinet intentionē, ſecunda expleta, quacunq́ uia conarer materiam aliò trahere, neque in hac, ut in ſecunda, leuioribus uterer, ſed ad potentia ſtatim uenirem, incipiendo tamen à partibus magis diſtantibus. Primò igitur cum aliquo uim urendi habente, eſcharam in dextro brachio loco congruo excitarem: factumq́ ulcus cum ciceris grano, uel alia ſimili re, apertum diutius tenerem.

Secundò, in poſteriore parte capitis, conſueto etiam ad ſimilia loco, factis à perito chirurgo duobus foraminibus, ſetas equinas inſuerem, quibus facta foramina aperta diutius conſeruarentur. Tertiò, in confinio anteriorum ſuturarum caluæ, cum auro uel ferro ignito urerem: quod non ſolum ad præſeruationem, ſed etiam ad curationem, ſi quid aliud, maximè idoneum puto, ceu potens materiam obſtruentem diſſoluere & diſtrahere. Quæ auxilia ſi fortè præſtantiſſimus hic uir formidaret, loco ignis in tribus prædictis locis, calce & ſapone commiſtis eſcharas facerem, uel ligno uitis.

Quantum demum ad quartam attinet intentionem, pleni ſunt medicorum libri, quibus rebus cerebrum, quibus oculi roborandi ſint, tam per interius ſumpta, quàm per extrorſum applicanda: in quibus etiam aliqua, quæ materiam obſtruentem diſcutere uel diſſoluere ualerent, miſceri poſſent. Curatiuam intentionem non aliter proſequor, quoniam

niam eiſdem auxilijs, quibus tres ultimæ præſeruatiuæ, perficitur: ipſamq; atque etiam quæcunq; ſuperius ſcripſimus, iudicio & arbitrio præſentis medici fratris mihi obſeruatiſſimi relinquimus, cui me plurimum opto eſſe commendatum.

IO. MANARDI EPIST. MEDICINALIVM LIBRI SEXTI FINIS.

IOANNES MANARDVS FERRARIENSIS MEdicus Alphonſino Trotto Sigiſmundi filio, equeſtris ordinis uiro, atque urbis noſtræ alteri Mecœnati S. P. D.

INTER omnia uirtutum genera à philoſophis, præcipuèq; ab Ariſtotele Peripateticorū principe, celebrata, mea quidem ſententia, liberalitas plurimum excellit. Non ſolum enim nos hominibus reliquis admirabiles, ſed ſi qua alia Deo maximè ſimiles reddit. Qui non alia ex cauſa (ſi Platoni credimus) mundū creauit, niſi ut bonus cum eſſet, ſuā bonitatem alijs impartiretur. Hanc tam eximiam raramq; hoc ſæculo uirtutem, uel ex beneficentia, qua in Leonicenum incōparabilem uirum, quoad uixit, uſus es, in te eminere cognoſcens, Alphonſe Trotte uir benigniſsime, atq; in alijs fortunæ, corporis, atq; animi bonis, quibus locupletiſſimè ornaris, ueluti præcioſiſſimā in puriſſimo auro gemmā reſplēdere, ſæpius mecum ipſe cogitaui, ut quod Leonicenus ipſe, quanquā nonagenarius, immatura tamen, ſi uſum, quātò mortalibus erat, ſpectemus, morte præuentus, facere plenè non potuit, tuam hanc liberalitatem, quod ſolum eſt uirtutis præmium, quantum puſillæ meæ uires poſſent, immortalem redderem. Occurrerat autem mihi uia, qua ſimul & Leoniceno de me, ſicuti de omnibus, qui literas colunt, bene merito gratias redderem, ſimul & meo illi deſyderio ſatisfacerem: ſi Leoniceni uidelicet interpretationes, quas emēdare ipſe morti proximus cœperat, conſultis Græcis exemplaribus, quæ nunc inuulgata ſunt, caſtigarem, & tuo nomini dedicarem. At dum huic caſtigationi operam do, tu (licet huius mei propoſiti penitus inſcius) eadem beneficentia, qua in Leonicenum utebaris, me aggrederis, atq; certatim quotidiè me, meoſq; nouis beneficijs accumulas, & quaſi obruis. Quare ne ingratus planè ex diutina mora uiderer, mutare ſententiam coactus ſum: atq; non de cudenda aliena moneta, ſed ex propria, & iamdiu in ſcrinijs adſeruata, rationem non amplius Leoniceni, ſed iam meam aliqua ex parte diſpungere. Libros igitur ſex medicinalium epiſtolarum, in opiſtographis meis inuentos, ſex prioribus, iam agitur ſextus annus à me æditis, ſuperaddere conſtitui, & ſub tuo nomine publicare: ut ex hac, quamuis exigua ſolutione, me non omnino malum nomen eſſe cognoſceres, facultatemq; mihi potius perſoluendi deeſſe, quàm uoluntatem. Accipe igitur hæc qualiacunq; hilari illa, qua me ſemper excipis, fronte, atque meliora, ſi tempus & uires ſuppetent, patienter expecta. Vale uir magnifice, &, quod facis, literas, & earum amatores foue. Ex ædibus noſtris, XV. Calendas Ianuarij. M. D. XXVI.

IOAN. MANARDI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER SEPTIMVS.

EPIST. I. *Ad Iacobum Ziglerum. Quòd ſub æquinoctiali eſt habitatio.*

CVM anno abhinc quinto primum Auicennæ medicinalem librum pro mea profectione in Ferrariæ patriæ meæ literario gymnaſio publicè enarrarē, ad idq; caput perueniſſem, in quo de temperaturis agitur: & ad eius capitis locum ubi inquirit, quænam orbis regio ueræ mediocritati, exactoq; temperamento ſit propinquior: conſyderarēq; diligentius, atque ſub examen experimenti & rationis ducerem, tam eius ſententiam, quàm eorum, qui ſecus ac ipſe ſenſerant, non tantum (quod ferè neoterici peccauerunt) dicentium authoritati, quantum dictorum tribuens ueritati: inueni nonnulla in quibus ſecum, nonnulla in quibus ſecus, quàm ille, ueritas ipſa, qua nihil philoſopho eſſe antiquius debet, me & credere & docere coegit. Mea autem hæc inuenta, quoniam tunc (ut conſueueram) non potui ob bellorum turbulentias examini publicæ diſputationis exponere, nunc tuo ſubijcere decreui iudicio, ut quem intelligam in mathematicis, ad quas quodammodo hæc pertinent, eminentiſſimum, ſicuti & in humana diuinaq; philoſophia apprimè eruditum. Vt igitur certo ordine procedam, in primis Auicennæ mentem, dehinc eorum, qui in contrariam abiere ſententiam, explicabo, utrobique meum ſemper interponens iudicium, quod & rationibus enitar roborare, & contrarias argumentationes pro uiribus diluere. Duo inibi rerum capita ſunt, quę in controuerſiam ueniunt. Primum, ſub æquinoctiali circulo, niſi ex accidente aliquo impedimentum adueniat, eſſe temperatiſſimam habitationem. Alterum, quod poſt prædictum locum quartū clima maiore gaudeat temperie. Primam ſententiam, luciditatis maioris gratia, in duas ſeco, iuxta duo, quæ in ſe claudit, ſcilicet ſub æquinoctiali eſſe poſſe habitationem, & eſſe temperatiſſimam. Quorum primum apertam noſtris temporibus ueritatem habet. Siquidem Luſitanorum in extremo occidente habitantiū hominum, per oceanum Atlanticū ad auſtrum primò, deinde ad orientem nauigatio clarè nos docuit, ſub æquatore, diuerſis in locis, in quibus nec mare, nec alia res impedit, uarias gētes habitare.

Luſitanorum peregrinatio.

Quod ſi quis credere non uult, plus Ariſtotelis authoritati tribuens, & Auerrois Cordubenſis, quàm apertæ ueritati, plurimorum fide digniſſimorumq; uirorū teſtimonio, qui ad ea loca nauigarunt, approbatæ, cum eo certè non eſſet alio modo diſputandum, quàm eo quo cum negantibus ignem eſſe calidum diſputat Ariſtoteles, ut ſcilicet cogeretur cum aſtrolabio, ſtylo & abaco, illuc nauigare, rem ipſam exploraturus.

Lib. 2. de cœlo.

Nos tamen, ut obiter hoſce tam obſtinatos Auerroicos retundamus, qui, quicquid ille dixit, axiomatis loco habent argumentationes ipſius Auerrois ſectatorumq; eius ſigillatim diluemus, ut uel ex hoc bonæ mentis iuuenes moneantur, ne temerè alijs in rebus ei credant: qui ubi ſe demōſtrare putauit, contra ueritatem uix dialecticis argumentis pugnauit. Sed miſſis uerbis, rem ipſam aggrediamur.

Auerroi haud temerè credendū.

Habitationem ſub æquinoctiali circulo non eſſe, multiplici uia probare conatur Auerrois, primo ſigno ſumpto à ſenſu et ratione. Cuius uim ego ſic colligo: Senſu conſtat Aethiopes ſub Cancri circulo habitantes, ab humana temperatura eſſe ualdè ſummotos, nec poſſe in eo loco ob exuperantem calorem, niſi per accidens, hoc eſt, in ſpeluncis & aquis habitari. Cum igitur ſub æquinoctiali maiores ſint calores, quàm ſub Cancro, ſub eo omninò erit impoſſibilis habitatio. Anterius ſumptum ſenſu (ut diximus) conſtat. Poſterius hac ratione: Sol ſemel in anno accedens ad uerticem habitantium ſub Cancri circulo, cauſa eſt, ut uix ibi poſſit habitari. Ergo bis accedens ſupra loca, quæ ſubſunt æquinoctiali, impoſſibilem omninò inibi reddet habitationem. Confirmatur hoc ſignum, quoniam idem uidetur contingere eunti uerſus auſtrum, ob calorem, quod eunti uerſus ſeptentrionem propter frigus. Sed eunti uerſus ſeptentrionem occurunt loca uix habitabilia propter frigus, ut quæ Theutones, & uocati (ut ait ipſe) habitant Sclaui,

ultra

ultrà quæ nulla eſt habitatio: igitur idem credendum eſt eſſe uerſus auſtrum: totamq́ humanæ temperaturę latitudinem, in Sclauorum uocatorum & Aethiopum temperaturis, tanquam duobus extremis finiri. Hæc eſt prima Auerrois argumentatio. Cui reſpondentes, negamus poſterius ſumptū: cauſam enim maioris caloris ſub Cancri circulo, non ſolum ex directione ſolis ad uerticem habitantiū eſſe dicimus, ſed ex mora & uarijs cauſis, quas inferius adducemus, nobis quidem & alijs multis intellectis, licet Auer. putauerit non intellectas: ex quibus etiam confirmatio adducta infirmabitur, oſtendentibus nobis habitationem uerſus utrunq́ extremū, ultra ea loca protendi, quæ terminos habitationis Auerrois exiſtimauit. Altera Auer. ratio, quam demonſtrationem eſſe dicit à ſigno, eſt huiuſmodi. Si eſt locus inhabitabilis ob frigus, erit in oppoſita parte locus inhabitabilis ob calorem, alioqui ob frigoris fortitudinem mundi fieret abolitio. Hæc autem ratio (quod cum bona Auerrois uenia dixerim) tantum abeſt, ut demonſtratiua ſit, ut uix dialectica dici mereatur. Frigus enim cum ſit res uitæ contraria, locum magis inhabitabilem reddit, quàm æqualis, imò eo etiam maior caloris modus. Econtra uerò remiſſior calor à ſole, aſtrisq́ reliquis, ac uniuerſo cœlo adiutus, expugnare uehementius frigus, nedum ſe ab eo tueri poteſt, ut qui per ſe à natura intenditur, & ſicuti Ariſtoteli placet, rationem poſitiui habet, quemadmodum frigus priuatiui: atq́ id potiſſimum frigus, quod in ora aquilonari ueluti relegatum eſt: frigent enim ea loca, potius, quia cauſæ ibi deſunt calefacientes, quàm quod adſint infrigidantes. Quod uel ex ipſo Auerroe colligi poteſt, cauſas illius frigoris in ſolis diſtantiam, debilem radiorum reflexionem, cœleſtis motus tarditatem, dierum cum noctibus improportionem referente: ferè enim hæc omnia calorem potius tollunt, quàm frigus ponāt. Patet igitur Auerrois connexionē non eſſe neceſſariā, fieriq́ poſſe, ut mūdo nō deſtructo, ſit in eo locus inhabitabilis propter frigus, et nullibi ſit locus inhabitabilis propter æſtum. Neq́ locus à contrarijs, quo ad eandem firmandam argumentationē utitur, maius argumento robur addit: ſic enim argumentatur. Si inuenitur unum contrariū, inuenitur & reliquum: ſed eſt locus in quo ob dominiū niuis, quæ frigida eſt & humida, habitari non poteſt: igitur erit locus, qui ob ignis calidi & ſicci dominiū non poterit habitari. Dicam enim in primis, contraria non adeò neceſſariā habere connexionem, ut uno actu poſito, aliud neceſſariò ponatur: eorū enim oppoſitorum potius ea eſt proprietas, quæ relatiuè opponuntur, non contrariorū. Et ſi illa aliquando Ariſtoteles utitur, non ut demonſtratiua, ſed ut probabili utitur. Deinde eſto quòd unum contrarium eſſe non poſſit, niſi aliud ſit, non tamē id ſequitur quod Auerroes uult: ſequetur quidem ſi frigus ſit, calorem eſſe: non autem tantam uim in ſubmouenda habitatione habere calorem, quantam habet frigus, quod ſcilicet ex natura ſua habet, ut uitæ principijs aduerſetur, cum è contrario calor & uitam tribuat & conſeruet: ut propterea per locum, qui à cōtrarijs dicitur, oppoſitū potius ſequatur, ut uidelicet ſi frigus facit locum inhabitabilem calor faciat habitabilem. Liquet igitur & hanc, quam demonſtrationem ſigni Auerroes uocat, multifariam peccare, nihilq́ habere ob quod demonſtratio dici mereatur. Sed agè eas examinemus argumentationes, quas, quòd ita ſit, & quam ob rem ita ſit, probare dixit Auerroes. Vna eſt huiuſmodi. Diſtantia ſolis maxima, & tarditas motus partium cœli maxima, maximū faciunt frigus: igitur maxima ſolis propinquitas, maximaq́ partium cœli uelocitas, maximum operatur calorem. Duo autem hæc ſub æquinoctiali contingunt: ad uerticalem enim habitātium ſub æquinoctiali punctum, quæ maxima eius propinquitas eſt, ſol accedit, partesq́ ibi cœli in æquali tēpore maximū ſpatium deſcribunt, quod eſt ſecundum Ariſtotelem, uelociſſimè moueri. Tantò igitur uelocior eſt æquinoctialis motus, motu arctici circuli, quātò illius ambitus eſt huius ambitu maior: tam uehemens igitur eſt ſub æquinoctiali calor, ut omnem penitus excludat habitationem. Signo quoq́ tali hanc confirmat rationem. Ad ſenſum, inquit, conſtat, ex locis medijs inter polum arcticū & æquinoctialem, ea magis incaleſcere, quæ æquinoctiali, ea magis frigeſcere, quæ polo arctico ſunt propinquiora, adeò, ut in his frigus calorem, in illis calor frigus ſuperet manifeſtè, quantòq́ maior ſit ad ęquinoctialem circulum propinquatio, tantò calor magis ſuperat frigiditatē. Ergo ubi maxima propinquitas, ibi et maximus calor. Cum

Calor poſitiui frigus priuatiui rationem habet.

enim inuenitur unum contrariũ et medium:alterũ quoq; contrariũ inueniri neceſſe eſt: & cum inueniuntur cauſę unius extremi & medij,cauſas quoq; alterius extremi inueniri neceſſe eſt.Hæc eſt una ex Auerrois demonſtrationibus,quã ei ſimilem eſſe dicit,quam facit Ariſtoteles in libro cœli. Si corpus maximè diſtãs à motu cœli eſt maximè graue, neceſſe eſt corpus quod eſt maximè propinquũ cœlo, eſſe maximè leue. Rurſus alio in loco aliã affert demonſtrationẽ, quam ſic poſſumus colligere. Cauſa quæ facit habitationem ſub Cancri tropico difficilem,& ferè impoſſibilem,ex parte cauſę agentis,inuenitur ſub ęquinoctiali,& præter illam alia ex parte materiæ,quæ maioris eſt potentiæ ad calefaciẽdum: igitur ſub ęquinoctiali erit omninò impoſſibilis habitatio.Patet anterius ſumptum, quoniam cauſa faciens caloris uehementiã ſub Cancri circulo eſt ſolis rectus et ad perpendiculum aſpectus, per quem radij ad angulos rectos reflectuntur,qui ſunt omnibus alijs potẽtiores.Quod cum ſemel tantũ in anno fiat in eo loco, ſcilicet ſub Cancri circulo, bis fit ſub æquinoctiali,ſole uidelicet ad primam Arietis & Libræ partem accedẽte.Additur & alia (uti diximus)ex parte materiæ uocata ab eo cauſa:quoniã experientia conſtat,quòd poſt maximam ad quemuis locum habitabilem ſolis propinquationem,calor maior fit,tãtoq; maiori tempore perſeuerat,quantò locus magis ad meridiem uergit:unde longiores tantò ęſtates fiunt,quantò loca magis ſunt meridionalia.Cum igitur in noſtro climate,quod ab ęquinoctiali ferè quinq; ſupra quadraginta partibus recedit,calores poſt ſolſtitiũ quaſi ad trimeſtre tempus extẽdantur & in latitudine triginta partium ad quadrimeſtre: ſequitur,ut ſub æquinoctiali propè ad ſex menſes protendantur,quo tempore altera fit propinquatio,atq; ut ſequens eſt, ferè continua inibi erit exæſtuatio, nec quatuor inibi erunt ſibi ſuccedentia anni tempora, ſed uel unum continuũ, uel octo:& ſic tolletur animalium & plantarum conſeruatio,quæ per quadruplicem temporum uiciſſitudinẽ alijs in locis contingit.Hæc ſunt rationes,quas uerè demonſtratiuas Auerroes exiſtimauit:quæ licet prioribus efficatiores prima facie uideantur,ſi quis tamen acrius introſpiciat:non maiorẽ ualdè in his,quàm in illis adeſſe uim iudicabit.Nam ut demus illis plus etiam,quàm poſſunt, non plus certè habebunt,quàm loca æquinoctiali ſuppoſita:ratione binæ unico in anno ad uerticalem punctum acceſſionis,directionis radiorum, & ad angulos rectos reflexionis,motusq; demum cœli partium uelocioris, debere impenſè calere:non uſqueadeò tamen probant calere,ut inde totũ arceãt habitatores. Nam aliæ adſunt (ut oſtendemus) repugnantes cauſæ,adeoq; potentes,ut non ſolùm hebetare caloris acerbitatem ualeant, ſed ad modum quendam & tẽperiem deducere, qui ſit animalium uitę conformis, pręſertim quoniã(ut ſuperius dictum eſt) non ſicuti frigiditas, ita & caliditas uitæ inimicatur, præcipuè cœleſtis,quæ mitis benignaq;,quantũ ex ſe ipſa eſt,& uitam potius affert,quàm

Caloris cœleſtis uiuificus.

aufert.Ex acceſſu enim ſolis generationes,ex receſſu corruptiones,teſte Ariſtotele,proueniunt: qui nec ſub æquinoctiali ob aliam rationem negauit habitari, quàm quod prius deficeret habitatio,quàm umbræ,quæ ad ſeptentrionem in noſtra regione uergunt,ad auſtrum flecterẽtur, hoc eſt, ſub Cancri circulo:ibi enim non habitari propter æſtum,nec in parte alia propter frigus:ut obſeruationibus inniti potius uideatur, quàm rationibus, & narranti potius ſimilis, quàm probanti: tantum abeſt, ut demonſtrationibus in hoc uſus ſit,quemadmodum putauit Auerroes:quem non modo non demonſtraſſe, ſed nec probabiles ualdè rationes attuliſſe, ſatis ex his, quæ dicta ſunt poſſet conſtare. Verùm ut Auicennæ ſententia, ueritasq; ipſa clarius eluceſcat, altius exorſi, cauſas afferemus quibus fit,ut ſub æquinoctiali poſſit habitari.Experientia magiſtra ſcimus,regiones quę ſub cœlo ſunt,alias alijs magis minúsue in caleſcere, longioresq; aut breuiores æſtus perpeti.

Caliditatis per æſtatem cauſæ uariæ.

Horum effectuum cauſa,alia è terra tantùm,alia è cœlo pendet. Purè terreſtres in præſentia dimittamus. Cœleſtis uel ex cœlo, uel ex aſtris pendet. Ex aſtris, uel ſole,uel aliquo aliorum.Reliqua,ut parum certa exiguiq; momenti,nunc prætermittamus: cœli tantum motum, ſolemq; conſyderemus. Cœlum motu calefacere uoluit Ariſtoteles: quod ſi uerum eſt, ſequitur, ut qua parte uelocius mouetur, ea & uehementius calefaciat. Verùm quicquid id eſt caloris quod cœlum ſuo motu nobis iaculatur, id adeò exile eſt, dum terram attingit, ut quãtum ad noſtrum propoſitum attinet, uix efficere ſenſilem uarietatem

poſſit

poſſit. Ipſum enim quod mouetur cœlum, maiorem minorémue intra ſemetipſum calorem ex quocunq; motu haud quaquam ſuſcipit: imò ſi ad uiuum reſecanda res eſt, nec cœlum, ſed nec ſol ipſe, calorem quem in inferiora mittit, in ſe actu habet, ſed poteſtate tantũ ac ui: ex quo fit, ut non plus eo media regio incaleſcat ubi uelocius, quàm ubi tardius mouetur, niſi quod uel uim illam excalfactoriam, quò uelocius mouetur, eò crebrius deorſum mittit, uel quia uelociſſimo motu, contiguum citimæ ſuæ parti ignem ſecum rapit, ipſeq; ignis aëra pariter contactu ſecum circumrotat. Vtrum horum dicatur, non magnus deorſum pertinget calor: uis enim illa influendi calorem, quæ uniuerſo adeſt cœlo, quum mitis benignaq; ſuapte ſponte ſit, ut ſuperius eſt dictum, non tam eximia eſt, ut exurentem calorem hic ualeat generare. Et quod ad alium modum attinet, ut concedamus totam ignis ſphæram ad cœli motum circumuolui, primò non uidetur quomodo calorem ex hoc motu conſequi ualeat eò maiorem quem ex ſe poſſidet, quum natura ſua ignis ſit calidiſſimus. Deinde non ſatis rationi conſonum uidetur, ut ſimili uelocitate tota aëris ſphæra eum conſequatur, quam etiam ſcimus quacunq; agitetur uelocitate, nunquam totam incaleſcere, cum & euidentia ipſa rei, & Ariſtotelis authoritas oſtendat, mediam eius regionem ualdè ſemper frigidam, ipſo etiam Auerroe confirmante remanere. Inſuper & à ſenſu & à ratione alienum ſit, aërem hunc noſtrum in quo degimus, circa terram magna uelocitate circumuolui: alioqui neq; fœtor, neq; peſtilens aliqua affectio, ſed neque nebulæ aut nubes diutius eandem ciuitatem obſiderent. Et ſicuti uenti motum perſentimus, ita & aërem illam gyrationem ſentiremus. Quod cum neque hic, neque alibi fiat, diſci poteſt aërem circa nos non adeò uehementer exagitari, ut nota dignum calorem ex eo motu uel indipiſci poſſit, uel terris elargiri. Quæ ſi uera ſunt, relinquitur unicus Phœbi calor, in quem huiuſcemodi referri caloris uarietas poſſit. Agit igitur in unum magis, quàm in alium locum ſol, uel quia terræ proximior, uel quia magis è directo radios in eum iacit, uel quia diutius reſpicit, & hoc dupliciter: uno modo, quia dies ſunt noctibus longiores: alio modo, quod pluribus talibus diebus reſpexit. Propinquitas parum in hoc habet efficaciæ: ſiquidem ſole in oppoſito ſuæ abſidis (quam augem nunc uocant) exiſtente, cum maximè nobis propinquet, maximum tamen frigus patimur. Relinquuntur igitur duæ cauſæ, mora ſcilicet & directio, ex quibus opinionum diuerſitas in hoc quæſito nata eſt, dum alius hanc, alius illam efficaciorem putat. Ariſtoteles, Auerroes, & ante omnes Pythagoras, directionem cæteris præſtare arbitrati, quam bis in anno ſub æquinoctiali habitantibus ſciebant euenire, tantum ibi caloris eſſe iudicarũt, ut in totum habitationem prohiberet. Contra Auicenna & Ptolemæus, plus moræ, quàm directioni tribuere, duplici ad hoc ſentiendum experimẽto impulſi. Primum, quoniam una uel altera poſt meridiẽ hora, calor impenſius nos urget, cũ tamen tunc à uerticali puncto magis, quàm in meridie, æque uerò ut totidem horis ante meridiẽ ſol ſit ſemotus. Altera experientia eſt, quoniam apud nos æſtus maiores ſunt, ſole ultimam Cancri partem uel Leonem ſubeunte, Quintili uidelicet menſe, quàm dum Geminos uel primas Cancri partes, Maio uidelicet & Iunio illuſtrat, licet in eadem ſit uel maiore diſtantia à noſtris capitibus. Quod certè nõ alia euenit ratione, quàm quod longiore tempore aërem ad incaleſcendum diſpoſuit. Tametſi igitur ſol eos, qui ſub æquinoctiali degunt, bis in anno è directo proſpiciat, tamen quia totidem horis ſub terra latet, quot terram illuminat, & ſtatim ab æquinoctijs longè magis ab illis declinat, quàm à nobis à ſolſtitijs, ut 2. lib. magnæ cõpoſitionis demonſtrauit Ptolemæus, & 1. lib. ſuæ medicinæ, parte ſecunda, tetigit Auicenna, cum minus poſſit directio uel eius propinquitas, quàm perduratio: ſequitur longè maiorem eſſe ſub Cancri & Capricorni circulo æſtum, quàm ſub æquinoctiali, nec ſub hoc tãtum, ut prohibere habitationẽ poſſit. Eos enim qui ſub ſolſtitialibus tropicis habitãt, uel circa eos, ſol è directo percutit, & eo tẽpore longiores noctibus dies habent, nec citò ab eorũ capitibus recedit, adeò ut duplex mora cum directo aſpectu cõiungatur: & ſi quid uelocitati motus dandũ eſt, ea quoque non deeſt. Sub æquinoctiali uerò una tantum eſt caloris efficax cauſa, quoniã ſcilicet ſol bis in anno ad perpendiculum radios in eos mittit, totoq; anni reſiduo non multum ab illorũ capitibus ſubmouetur, accedente etiam ſumma partiũ cœli uelocitate.

Cœli motus qua ratione calefacere dicatur.

Aeris regio media ſemper frigida.

Sol qua ratione calefacere dicatur.

Solis propinquitas.

Solis aſpectus directus.

Solis mora.

Quæ licet cauſæ poſſint multum, à quibuſdam tamen alijs multum remittuntur. Quarũ una eſt, quod cum noctes ſemper ibi ſint equales diebus, ex abſentia ſolis multum tepeſcit caliditas, quæ ex eius præſentia naſceretur. Ad quod & illud facit, quod nullibi quantum ſub æquinoctiali ab horizonte ſol noctu remouetur, præſertim eo tempore, quo rectiſſimè illuc radios mittit, ſcilicet tempore duarũ æſtatum: ad nullam enim partem tunc inclinat, ſed per mediam exactiſſimè inter utrunq; polum uiam progreditur: quod in nullo climate contingit. Tantum enim horizonti cuilibet intempeſta nocte propinquat æquinoctij tempore, quanta eſt climatis latitudo. Alijs uerò temporibus tantò plus, quanta eſt latitudo regionis, ſimul cum ſolis eo tempore declinatione. Alia cauſa eſt, quam ſupra tetigimus, quod poſt puncta æquinoctialia, quæ illis duas æſtates faciunt, magis declinat ſol, quàm poſt ſolſtitium, quod nobis unicam facit æſtatem, ſed duabus illis longiorem. Addit & Aponenſis aliam cauſam, apertè Auerroi repugnantẽ, quam iudicandam tibi et tui ſimilibus relinquo, ſcilicet radios ſub æquatore apicem terræ ferientes, non ita refringi, ſicuti alijs in locis, ubi in conuexam incidunt ſuperficiẽ. Ad hoc etiam facit, quod ibi ſunt duæ hyemes, inter quarum utranq; & æſtatem tantum tres menſes intercedunt, quo fit, ut æſtates multũ calidæ eſſe non poſſint, ſicuti neq; hyemes multũ frigidæ. Non enim in tam exiguo ſpatio, magna poteſt ab uno contrario in aliud fieri permutatio: quia ſuperueniente æſtate, frigiditas in aerem à precedenti hyeme impreſſa, nondum eſt tota abolita. Videmus enim apud nos hyemes ultra tres menſes perdurare, & frigus per hyemem in aerem impreſſum, bona etiam ueris parte perſeuerare. Huic præterea ſententiæ experientia ipſa ſuffragatur. Refert ſiquidem Nicolaus Florentinus inſignis medicus, cõciuem eius quendam cognomento Indianum, quoniam in India longo tempore fuiſſet, affirmare ſolitum habitaſſe ſe in locis quibuſdam, ubi eſſent duæ hyemes & duæ æſtates, quarum nulla multum in calore aut frigore excelleret. Affirmant id & Luſitani, qui noſtris temporibus (ut ſuperius diximus) noua & antiquis incognita nauigatione, multa equinoctiali ſubdita loca perluſtrant. Quæ ſi uera ſunt, imò quia uera ſunt, omnes aduerſariorũ corruunt rationes, etiam quas illi demonſtrationes putarunt. Sub Cancri enim circulo & Capricorni, ſi uſpiam, ſunt loca ob calorem inhabitabilia, quæ maximè diſtant à ſeptentrionalibus, non ſitu, ſed qualitate. Dixi ſi uſpiam, quoniam Luſitanorum nauigationes torridã uocatam zonam refertã habitatoribus teſtantur.

Zona torrida habitatoribus referta.

Sub æquatore uerò ſunt loca ſatis commodè habitabilia, nec habitationem directio aut reflexio impedit radiorum, quia ex 24. horis tantũ per 12. ſolem uident, qui nec eos ultra modum æſtatibus calefacit, quoniam paulò ante hyems præceſſit, nec multo tempore durat caliditas, quia in paucis diebus multum ab eis ſol declinat, & citò ad pũctum aliud, hyemem quoq; faciens, peruenit. Nec propter duas hyemes uiuentium generatio tollitur, imò multiplici fœnore reſpondet, quoniam ſingulam hyemem, mox uer, dehinc eſtas citò cõſequitur, ita ut quod apud nos ſemel generatur, bis generari apud eos poſſit. Maxima etiam directio maximũ calorem ſola facere nõ poteſt, niſi cum mora plurium dierum coniungatur: ſicuti nec mora ſine propinquitate & directione: nam unius diei longitudo ſub polo calorem facere non poteſt, cum ſit à propinquitate directione & reflexione deſtituta: & uti tarditas motus in faciendo frigus, exiguum ibi momentum habet, ſic & uelocitas in faciendo calorem ſub æquatore, aut parum aut nihil operatur. Satis igitur iam, ni fallor, liquet & ueritas & cauſa, quare ſub æquatore ſit poſſibilis habitatio.

Sub æquinoctiali an ſit habitatio temperata.

Nunc aliud caput quæſtionis aggrediamur, an ſcilicet ſit habitatio temperata. Putant nonnulli Auicennam ſequentes, non ſolum ibi habitari, ſed eſſe æquũ omninò, & in neutram partem uergens temperamentum. Ad quod credendum uel ea ratione præcipuè mouentur, quòd paribus perpetuò interuallis, ſibi inuicem noctes dieſq; tempora partiuntur: ideo fieri, ut quantum ex ſolis præſentia caloris, tantum ex abſentia frigoris generetur. Cui rationi nonnulli Chriſtiani ita manus dederunt, ut eſſe in eo loco Paradiſum putarint, quæ in ſacris libris delitiarum appellatur.

Paradiſus uoluptatis,

Petrus Aponenſis in libro quem Conciliatorem appellauit, aliam (quam & ſuprà tetigi) rationem ſuperaddit, quòd ſcilicet minus, quàm alijs in locis ſolares radij apicem conuexi terræ ferientes retroflectuntur. Et ob hoc tantam eſſe inibi putat temperiem, ut humana corpora

ra eo loco generentur, quæ ſecundi modi ab Auicenna poſiti æqualitatem, quæ eſt inter omnes humanas temperaturas exactiſſima, nanciſcuntur. Ego licet rationibus & teſtimoniis idoneis adductus, non maximam ibi eſſe intemperiem putem, ad calorem tamen multò plus inclinare, quàm ad frigus regionem illam puto: ex gemina enim illa ſingulis annis contingente ad uerticem directione, & ad perpendiculum radii iaculatione, ferecꝫ angulo carente reflexione, multum omnino incaleſcere ea loca puto. Nam etſi ab exigua mora, aliiſcꝫ in contrarium facientibus ſuperius recitatis, uigor aliquantiſper imbecillis reddatur, efficaciores tamen uidentur caloris cauſæ, ueluti per ſe agentes, & non ex accidenti, quàm cauſæ contrariæ, quæ non agendo potius, quàm agendo frigus faciunt, aut calorem remittunt. Et hæc de habitatione ſub æquinoctiali dicta ſint. Quod ad aliud uerò quæſitum attinet, Auicennę aperta ſententia eſt: poſt loca ſub ęquinoctiali circulo ſita, quartum clima exacto eſſe temperamento proximius, eò quòd ibi habitantes non uruntur ob directionem, ſicuti hi, qui in primo morantur climate: necꝫ impenſius calefiunt ob propinquitatem, ſicuti qui in ſecundo & tertio: ſed necꝫ congelantur, ſicut hi, qui in extremo ſunt quinti, uel in maiori latitudine, ſolem nimis remotum habentes. Hanc Auicennę ſententiam ſequutus Aponen. homines in altera tantum contrarietatum temperatos ſub ea cœli inclinatione collocauit. Repugnat Auer. 2. ſui Colliget. dicẽs non eſſe uerũ, quod quidam dicunt, quartum clima eſſe melius quinto: licet ſecundo Meteororum, quartum & quintum climata dixerit temperatiora. Et alio eiuſdem libri loco, terras naturales in calore eas eſſe, quæ ſunt mediæ in latitudine, ſicut Græcia. Et alibi præpoſuerit quintum, eius mediocritatem probans ex temperamento habitantium, quod ex colore & capillis præcipuè dicit oſtendi. Eandem quarti prerogatiuam confirmat Ebumaſar Alpharabii, ut ſcribit Moſes 25. libro Aphoriſmorum: dicens homines ibi tam perfectius cæteris loqui, ſicut perfectiores ſenſu, figura ac forma ſunt, & magis temperati. Omnes autem ex Galeno ſumpſiſſe hanc opinionem uidẽtur, qui tertio Aphoriſmorum dixit, quod zona exquiſitam habens temperiem ac media orbis terrarũ, eſt, quę per Gnidum trãſit & Coũ, & quæcuncꝫ loca ab his non multum uel ad Aquilonem, uel ad Auſtrum receſſerunt. Et libro ſecundo ſalubrium. In immoderatis locis non fit exactiſſimè temperatũ corpus. Et paulò infra. In noſtra regione fiunt multa corpora ei ſimilia: & in hac regione, quæ latitudinem non paruam habet, id temperatiſſimũ eſt, quod eſt exactè medium: ut Hippocratis patria, quæ æſtate & hyeme eſt temperata, multocꝫ magis uere & autumno. Ego autem licet non ignorem, quàm temerariũ ſit, ſecus quàm tot, talesꝫ uiri & ſentire & ſcribere: ſciens tamen nihil eſſe ſanctius ueritate, ea præ oculis habita, dicam liberè quod ſentio. Teneo contra omniũ, quos legerim, ſententiam, temperamento magis propinquã eſſe habitationem ſub ſexto, quàm ſub quarto aut quinto climate. Ad quod probandum pro hypotheſi eſto, ex communi aſtrologorũ ſententia, principium quarti climatis, quod per Rhodon uocant, eſſe in latitudine trigintatriũ partium & duarum tertiarum alterius partis: hoc eſt, tot partibus ab æquinoctiali circulo remoueri. Ex hoc ſequitur, quod diſtat ab Aquilone partibus quinquaginta ſex, & tertia alterius partis, tota enim noſtra latitudo nonaginta partibus continetur, quarta uidelicet parte 360. in quot partes quemlibet circulum aſtrologi diuidunt: ex quo rurſum ſequitur, ut plus propinquet æquinoctiali, quàm arctico polo, partibus uigintiduabus & duabus tertiis alterius partis: &, ut ſequens eſt, non ſit medium orbis terrarũ, ſed diſtet à medio partibus undecim, & tertia alterius partis. Si igitur, id eſt temperatiſſimum, quod eſt exactè mediũ orbis terrarũ, ut uoluit Galenus: uel, id quod eſt mediũ in longitudine & latitudine, ut Auerrois: euidenter cõcluditur, clima hoc quartũ nõ eſſe temperatiſſimum. Sed dixerit fortè quiſpiam, Galenũ per orbem terrarũ, non abſolutè totam hanc terræ quartam portionem intellexiſſe, ſed id tantũ eius quod habitatur, quam in ſeptem climata diuidunt aſtrologi, quorum quartũ eſt medium, tria ex utracꝫ parte climata relinquens: eodemcꝫ modo Auerroem terram mediam in longitudine latitudinecꝫ intellexiſſe, nõ abſolutè, ſed habitatæ reſpectu, quam τὴν οἰκουμένην Græci uocant. At profectò quiſquis id dixerit, aliquid dixiſſe fortè uidebitur, re uera autem nihil dixerit. Nam rogo, quid in re ipſa facit ſeptiformis iſta diuiſio? aut quid

Temperatiſſima habitatio.

Clima ſextum temperatiſſimum eſſe.

firmi habet & certi? Poſſet enim quis in ſeptem, ſed aliter, quàm neoterici, ita ſecare, ut quod hac computatione eſt quartum, tertium eſſet, ut Plinius ex quorũdam placito cõputat. Poſſet in octo, poſſet in plura, poſſet in pauciora pro libito ſegmenta habitatum à nobis orbem diuidere: quibus diuiſionibus factis, mediam nõ amplius ſedem quartum hoc clima poſſideret. Ipſam potius rei naturã ſequamur, uidebimusq; clima hoc quartum, nõ propter hoc, quod in medio numeratur, mediam quoq; naturã in calore & frigore ſortiri. Si enim caloris maioris minoriſue potiſſima cauſa eſt (ut ſuperius eſt oſtenſum) maior minórue ſolis ad uerticalem punctum appropinquatio, uel, ut uoluit Auerrois maior anguli, quem radius ſolis terram uerberãs facit, ad rectum propinquitas, quum hominibus quarti climatis, ſol ſatis propinquet, angulumq; illis faciat quinti, ſexti, ſeptimiq; comparatione non multum à recto differentem, ſequitur calere eos potius, quàm frigere. Sed uide, quàm ſit iſta quarti climatis mediatio imaginaria potius, quàm in re.

Clima quartum non eſse mediũ.

Spatium quod à ſeptem climatibus includitur, eſt partium 37: & trium quartarũ alterius partis: principiũ enim primi eſt in latitudine partium duodecim, & trium quartarum alterius partis: finis uerò ſeptimi quinquaginta partiũ & mediæ alterius partis. Cum igitur medium quarti ſit in partibus 36. & tertia alterius partis, ſequitur quod diſtet à principio primi, quod eſt in partibus 12. & tribus quartis alterius partis, p er partes 23. & ſeptem duodecimas alterius. A fine uerò ſeptimi, qui eſt (ut ſuperius eſt dictum) in partibus quinquaginta, & medietate alterius partis, diſtet per partes 14. & ſextam alterius, &, ut ſequens eſt, ſit propinquius ſeptimo, quàm primo, per partes nouem & quinq; duodecimas alterius. Et conſequenter capiat uniuerſi interualli omnium climatum, partes 23. & ſeptem duodecimas alterius, quæ ſunt ferè duæ tertiæ eiuſdem integri interualli, quod 37. partibus & tribus quartis diximus contineri: abſitq; ab eius iam dicti interualli medietate partibus quatuor & ſeptemdecim uiceſimis quartis alterius, medium nequaquam dici meretur. Quomodo enim dici poteſt medium, cum nec ſit medium totius latitudinis, ſed ad æquinoctialem multò magis, quàm ad polum appropinquet? nec ſit medium æquè diſtans ab extremis totius ſpatij ab climatibus ſeptem introcluſi, ſed ad ſeptimum magis inclinet, quàm ad primum. Ad horologia fortè recurret quiſpiam, dicẽs, cum climata penes ſenſilem horologiorũ uarietatem diſtinguantur, quæ in dimidio horæ notatu digna conſpicitur, in totoq; diſcrimine differentia trium horarum ſemis comprehendatur, cuius differentiæ dimidium hinc, dimidium illinc quartũ clima relinquat, habere ob hanc cauſam mediocritatis quandam ueram rationem. Sed et hoc quoq; parũ habet momenti: ſiquidem ipſa per ſeſe dierum quantitas, uel exiguam, uel certè nullam habet uim ad maiorem minoremue caliditatem regioni tribuendam. Dictaret enim ratio, quantum eſt ex hoc, ut ubi dies longiores, ibi calores maiores. Contrarium uerò experientia ipſa teſtatur: quò magis enim ad aquilonem uergimus, ut dies maiores, ita maiora frigora inuenimus. Neq; uerò in hac dierum uarietate quartũ hoc clima mediocritatem poſſidet: medium enim eius maximam diem habet horarũ ferè 14. ſemis, in qua quantitate nulla mediocritas uel fingi poteſt, Quod ſi quis omnino contendat, inter totã uarietatem, quæ inhabitabili parte contingit, hanc eſſe mediam: certè & hoc præſenti tempore falſum eſſe deprehenditur, quando iam innotuerit 24. climatũ habitatio, ab æquinoctiali ſumpto principio, ad eam uſq; regionem ubi latitudo eſt ferè 66. ſemis partium, differentiaq; maximę diei à minore in hoc interuallo eſt duodecim horarum, cuius medietas non 14. ſemis horis, ſed 10. & 8. continetur, & in latitudine 5 8. ſemis partium contingit, ubi quæ nunc Dacia dicitur, & ea Britanniæ portio ſita eſt, quæ Scotia nuncupatur.

Dacia.
Scotia.

Quæ tamen regiones non propterea temperatæ ſunt, ſed potius ingentibus frigoribus infeſtantur, ſicuti quartum clima caloribus.

Rhodos.
διὰ ῥόδον.

Rhodos enim inſula, quæ toti climati nomen dedit, ita uehementer calet, ut niſi aquilonares flatus, quibus ob loci poſitum maximè patet, æſtum lenirent, uix poſſet æſtatis tempore habitari. Mauritaniam quoque, Aegyptum, Siciliam, atque eam Italiæ oram, quæ ex aduerſo iacet, ultrà modum ſcimus incaleſcere, hominéſque in his gigni qui ſint à mediocri temperatura longè ſemoti. His ego tum rationibus, tum experimentis motus, recedere à ſummis illis uiris coactus ſum: de quo ſpero me ueniam apud te, &

apud

apud eos impetraturum, qui non tantū dicentes, quantum dicta ipſa penſi habent. Quicquid uerò alij uel ſentiant uel dicant, ſuſq; deq; fero. Quintum porrò clima quod per Romam uocant, licet minore calore, quàm quartum prematur, longè tamē magis & ipſum calet, quàm ut mediocre dici poſſit, ſicut & in auſtrum magis, quàm in aquilonem inclinat: principium enim eius latitudini triginta nouem partium ſubiacet: finis 43. ſemis, medium 41. & quarta alterius partis. Ex quo fit, ut ex alia parte 48. & tres quartas relinquat, atque per tres & tres quartas à uera medietate ſecludatur: quæ diſtantia eo in loco unius climatis differentiam, hoc eſt, uarietatem diei maximæ in horę medietate cōſtituit. Quæ ſi uera ſunt, ſequitur Auerroim amore proprij climatis ſeductum, quandoque repudiato quarto, prætuliſſe omnibus quintum, uerę quidem mediocritati propinquum, non exactè tamen mediocre. Quod ſi Auerroi in ſuo licuit, ex colore & capillis habitantium, non alia ex re ſumpto argumento: cur non mihi liceat meum, hoc eſt ſextum, cunctis pręferre? in medio exactiſſimè ſeptentrionalis huius, quam incolimus, quartæ orbis partis ſitum, fœcundiſſimis campis, amœniſſimis collibus, limpidiſſimis fontibus, piſcoſiſſimis lacubus, ſaluberrimis fluminibus ornatum, præcipuèq; fluuiorum rege Eridano, qui uelut i maris uicarius, totius orbis merces magnis nauigijs ad præclariſſimas urbes, quę utriq; inſident ripæ, facillimè deportat. Inter quas maximè emicat Ferraria, patria & alumna mihi dilectiſſima, ſiue mœnium decorem, ſiue uiarum rectam ad regulam latitudinem, ſiue magnificentiſſimas ædes, ſiue auguſtiſſima templa, ſiue compita, ſiue fora, ſiue pomœria, ſiue pomaria, ſiue agri fertilitatem, ſiue cœli ſalubritatem, ſiue ſuburbia, ſiue uillas, ſiue populi frequētiam, ſiue uirorum robur, ſiue mulierum pulchritudinem, ſiue ingenia, ſiue artes uel ſellularias uel liberales, ſiue togam, ſiue arma ſpectes: in quibus quantum excellat, proximis annis Alphonſo inuictiſſimo Duce, toti orbi, nedum uniuerſæ Italiæ, re ipſa apertiſſimè demonſtrauit, duobus potentiſſimis hoſtibus intra paucos annos ſuperatis. Ingrederer campum laudum Alphonſi Ducis, niſi rei magnitudo, quæ maiorem tubam quærit, me abſterreret, cognoſceremq; hanc materiam, ut meis humeris, ita præſenti epiſtolæ non congruere. His ergo omiſſis, ad noſtrum clima reuerſi, dicimus id exactè medium exiſtere in hac noſtra ſeptentrionali habitatione. Incipit enim à latitudine quadraginta trium partium & mediæ, & deſinit in quadrageſimam ſeptimam & quartam alterius portionem, adeò ut medius eius punctus parum recedat à quadrageſima quinta parte, quæ medietas eſt nonaginta partium, in quas facilioris computationis gratia, quartæ huius noſtrę latitudinem Aſtrologi diuiſere. Veram igitur medietatem habet, & à re ipſa natam, non ab hominum imaginatione, metiri dierum ſpatia cupientium, quātum enim diſtat à polo, tantum diſtat ab æquinoctiali: ſed & medium exiſtit in eo ſpatio, quod in tota hac noſtra terræ portione ſatis commodè habitatur, quod uidelicet inter Cancri tropicum & Arctoum circulum iacet. Diſtat enim Cancri circulus ab æquinoctiali partibus paulòminus uigintiquatuor, totidemq; Arctous circulus à polo: quare remanent inter utroſque, partes ferè quadragintaduæ, quas ſi per medium ſecueris, uidebis ſexti climatis ſpatium, utriuſque dimidij partem capere. Quod etiam ratio mathematica demonſtrat: demptis enim à lineæ extremis partibus, æquis portionibus, punctus, qui in tota linea medius erat, in remanente etiam parte medius remanebit. Si enim ad alterum extremorum declinaret, ſequeretur maiorem ab eo extremo portionem, quàm ab alio fuiſſe ſublatam. Facit autem medius hic ſitus, ut anni tempora ſuum quodque habeat temperamentum: nec tantum ſit hyeme frigus, ut habitatores gelu torpeant, nec tantus æſtate calor, ut exæſtuent. Hæc ſunt mi Zigleri, quæ olim in patria circa temperamenta noſtræ habitationis meditatus ſum, in quibus tantum à me probabitur improbabiturq;, quantum abs te probatum, reprobatumue iri cognouero. Vale Ex hoſpitio noſtro Budæ. VII. Idus Septembris. M. D. XIIII.

Clima quintum quod διὰ ῥώμης eſt, temperaratum non eſse.

Climatis ſexti temperies & cō moditas.

Eridanus fluuiorum rex dictus à Marone.

FERRARIA.

EPIST. II. *Ad Michaelem Sanctannam Chirurgum, de nominibus morborum in exterioribus corporis partibus euenientium.*

REm à me petis Michael, ut ſanè non facilem, ita his qui communem medēdi modum ſequuntur, ualdè neceſſariam, ut confuſionē nominum, earum affectionū,

quæ in extima corporis humani ſuperficie contingunt, ſubmoueam, & quo ſingulæ nomine apud Græcos, Latinos, Barbaroſq́ medicos uocētur, ſigillatim exponam. Magni enim & multiplices errores ex huiuſcemodi nominum ignoratione communibus medicis quotidie obueniunt, dum idem nomen apud diuerſos authores eundem ſemper affectum ſignificare arbitrantur, quum tamen, ut inferius latè patebit, eadem uox aliud Græcis, aliud Arabicis, aliud Latinis medicis plerunq; ſignificet: quæ res multum auget negocij difficultatem. Communes medicos cum dico, eos intelligo, quos & ex commentario medicos uocare poſſumus, quoniam uidelicet totam ſuam medicinam non in pectore & mente, ſed in chartis habent & membranis ſepoſitam, nec manum adhibere curationi alicuius morbi ſciunt, niſi nomine prius habito, remedia proprio eius capite à libris requirant: quum ueri medici, ut qui methodo artē proſequuntur, exiguam nominum curā habentes, morborum ſubſtantias atque cauſas per diuiſionem & reſolutionem inquirant, è quibus curatiuas indicationes eliciant, & intentiones acquirant, quibus inſtrumenta inueniant morbos ab humanis corporibus propulſantia: & ſi quandoq; ad libros recurrūt, non tanquam cæci, ut illi, à nominibus ſe duci ad eos ueluti ad iudices permittunt, ſed ad limam rationis quæ legunt applicantes, ſcriptis non tanquam dominis parent, ſed ipſa potius tanquam mancipia ad ſuas proſequendas intentiones trahunt. Et propterea ſtudio eis non eſt, quo quiſque morbus nomine à prioribus medicis uocatus ſit, ſed ſub quo contineatur genere, quot, quæué eius curatiuæ intentiones, & quibus ſint auxilijs perficiēdæ. Paucorum autem hoc munus eſt, tantumq́ poteſt inueterata conſuetudo, ut qui hanc uiam ſequuntur, ludibrio ferè cæteris habeantur, nec poſſint cum medicis uulgaribus de rebus medicinalibus agere, niſi & ipſi norint morbos proprijs nominibus appellare, & ad proprium, ut illi appellant: caput ſingulos referre. Vnde fit, ut utrique ſectæ ſit iſta exacta nominum notitia neceſſaria: illis quidem, quod aliter mederi neſciant: his, ut poſſint cum reliquis inire colloquia, & de curandi uia & ratione diſputare. Vt igitur tibi morem geram, operamq́ ſumam iunioribus medicis non inutilem, ordine locorum humani corporis ſeruato, orſus, ut multi, à capite, ſeriem nominum eorum affectuum explicabo, qui exteriores partes uel infeſtant, uel dedecorant:

Medici ex commentario.

Notitia nominū quatenus medicis neceſſaria.

DE MORIBVS IN CAPITIS CVTE.

Porrigo. πίτυρα, uel πιτυρίασις. Furfur:

Inter hos primus eſt porrigo à Latinis uocatus, à Græcis πίτυρα in plurali, uel πιτυρίασις, ab Auicenna & Haliabate non ineptè furfur: ſiquidem & uox Græca idem ſignificat, quæ eſt à re ipſa deſumpta: quædam enim quaſi furfuraceæ ſquāmulæ abſque ulceratione à cute eorum reſoluuntur, qui hoc dedecore dehoneſtantur, ferèq́ in capillo fit, Celſo teſte, rarius in barba, aliquando etiam in ſupercilio.

Alopecia. Ophiaſis.

Ἀλωπεκία & ὀφίασις areæ genera ſunt Celſo: uox utraq́ græca eſt: prima à uulpe nomen habet, quæ frequenter eo morbo, ut ſcribit Galenus, infeſtatur. Secunda à ſerpentis ſimilitudine, cui pars læſa ſimilis exiſtit, teſte Paulo & Celſo, qui addit eam incipere ab occipitio, nec duorum digitorum latitudinem excedere, & ad aures duobus capitibus ſerpere: commune utrique eſſe dicens, quòd emortua ſumma pellicula pili primum extenuantur, deinde excidunt. Auicenna & Haliabas, illud uoce parum corrupta, Alopitiam, hoc Tyriam uocant: qua uoce quandoq; omnes ſerpentes, quandoque uiperas propriè ſignificant, Sunt ambo capillorum defluuia, à uitioſis humoribus contingentia: hocq́ differūt à caluitio, Latinis & Auicennæ uocato, Græcis dicto φαλάκρωσις, in quo ex indigentia humoris, non ex malignitate capilli decidunt.

Tiria. Caluitium. Phalacroſis.

Saphatum. Tinea.

Manantia capitis ulcera, una uoce nominat Plinius, quæ Græci ἀχῶρας & κήρια, Auicenna ſaphatum, Haliabas tineam, generali & ipſe nomine, ſub quo non ſolum achores, & ceria Græcorum, ſed & ficus, & ψυδράκια, & ἐξανθήματα collocauit.

Achores. Cerion. Ficus.

Sunt autem, ἀχῶρες Galeno et Paulo, cutis capitis cum tumore ulcera foraminulenta, è quibus ſanies manat tenax, non aquoſa, ſed nec ut mel craſſa. Κήριον achori ſimile maioribus foraminibus, in quibus ſanies melli ſimilis, inſtar faui apum continetur. Ficus, ulceroſæ quædam eruptiones, rotundæ, ſubduræ, rubræ, quas dolor comitatur, & maiori ex parte capiti, ſed interdum reliquo corpori contingunt.

ψυδράκια parum ſupra ſummam cutem eminent, & ſunt φλυκταίναις, hoc eſt, bullis quæ ab igne excitantur, ſimilia. ἐξανθήματα, ſubrubræ & aſperæ in ſuprema cute ulcerationes, de quibus alio loco rurſus nobis erit ſermo. *Pſydracia. Phlyctænæ. Exanthemata.*

Congregatur & interdum in capitibus, præſertim puerorum, aqua in medio aut cutis & pericranij, aut huius & oſsis: ὑδροκέφαλον Græci uocant, Auicen. aquam extra craneum: Haliabas, apoſtema intercutaneum. *Hydrocephalon*

Hi ſunt affectus cutis capitis proprij apud antiquos reperti. Recẽtiores teſtudines & talpas addiderunt, quæ penes antiquos proprium neque nomen, neque tractatum inuenerunt: ideo à nobis etiam hic prætermittuntur, cum alijs recentiorum nominibus inferius declarandæ. *Teſtudines. Talpæ.*

OCVLORVM MORBI.

In oculi exteriore parte diuerſa mala contingunt. Primum quidem in adnata, ſeu cõiunctiua mẽbrana fit τάραξις à Græcis uocata, apud Auicẽnam conturbatio, uel uacillatio uocatur, & non uera ophthalmia. Eſt autem humiditas oculi cum rubore, & præternaturali calore, ab extrinſecus occurrente cauſa, ut ſole, fumo, uel puluere facta: quæ celerrimè ſoluitur, ſubmota quæ eam fecit cauſa, quæ enim permanentior eſt, & abſq; manifeſta extrinſecus occurrente cauſa facta ὀφθαλμία nominatur à Græcis: χύμωσιν tunc uocãtibus, quum fortis adeò eſt inflammatio, ut utraq; palpebra in tantũ peruertatur, ut uix oculos operiãt: & album oculi ſupra nigrum ita extollitur, ut id in pluribus locis operiat. Auicenna & Haliabas communi uoce tria hęc genera ophthalmiã nuncupant, & Latini lippitudinem: tertiam tamen proprio nomine uocat Auicenna Alguadarneſi, uel alguadarnegi, ſecundam ueram ophthalmiam. *Taraxis. Conturbatio. Vacillatio. Ophthalmia. Chimoſis. Lippitudo.*

Fit in eadem membrana parua quædam excreſcentia, quæ ut nomine, ita & re ſimilis eſt his puſtulis, quas diximus appellari ψυδράκια.

In membrana uerò, quæ quoniam ſimilis cornu eſt, Cornea uocatur: nonnulli etiam affectus proueniunt. φλύκταιναν uel φλυκτίδα uocant Græci eius extuberantiam, ab humore aliquo membranæ tunicas ſubeſcoriante: Auicenna ueſicas, Haliabas puſtulam, ſicuti & Celſus. In eadem uocata cornea, ulcera diuerſa fiunt, de quibus Auicenna ſcripſit cap. cui titulus. De exituris oculi & corneæ. Paulus unum eſſe genus dicit, & particulares differentias plures: quod enim cauum, arctum & purus eſt, βόθρυον, quaſi foſſulam dixeris, Auicenna anulum uocat. Secundũ latius & minus profundum, Paulus κοίλωμα, Auicenna Lilimie. Tertium Paulus ἄργεμον Auicenna ei nomen non reddit, Serapio Achymon: fit id in iridis circulo, exteriorem etiam locum occupans, ita ut intra iridem albus color, extra rubor appareat. Quartum, quod ſordidum, impurum, & cruſtoſum exiſtit, à Paulo ἐπίκαυμα, ab Auic. aduſtiuum uocatur, à Serapione Auſume. In his autem ulceribus, ſicubi aliàs, maximè lapſus eſt Auic. ſeptem ſpecies enumerans, quatuor Galeni autoritate, quæ in ſuperficie dicit contingere: cum tamen prima & ſecunda, non inter ulcera à Galeno reponantur, ſed ex humiditate corneæ fieri ſcribat lib. 2. de cauſis ſymptomatum, ut ueluti per nebulã, uel caliginẽ, uel uaporẽ, uel fumũ fiat uiſio: tertia & quarta ad ea quę profunda uocat, pertineãt. Error hic in tertia ſpecie primi ordinis precipuè detegitur, quæ dubiò procul nihil aliud eſt quã id quod à Paulo argemon inter profunda eſt nominatum: ſed fuit hoc Auicennæ cum omnibus Arabibus cõmune, quorum ferè uitium, ut ſicubi unus impegerit, reliqui abſq; iudicio balantum more ſequantur: in hac autem re ſequuti reliqui uidentur Serapionem. *De affectibus corneæ. Phlyctæna. Vlcera cornea. Bothryon. Cœloma. Argemon. Epicauma. Arabum cõmune uitium.*

Accidit et eidem corneæ πρόπτωσις. ſic enim nominat Paulus, Auic: rupturam corneę. Haliabas acumen. Definitur ab eodem Paulo caſus uuæ tunicæ, ab exeſu uel corroſione uel diſruptione corneæ contingens. Si exiguum ſit id uuæ quod caddit, μυοκέφαλον, quaſi muſcæ caput uocat Paulus: Auicennna & Haliabas formicalem. Si formam habet uuæ id quod egreditur, ςαφύλωμα, id eſt, uuatio, ab omnibus dicitur. Si primum, adeò ut ſuper palpebras cadat, μῆλον, id eſt, malum, uocatur à Paulo. Quod ſi callum obducat, ἧλος, id eſt, clauus, dicitur. *Proptoſis. Myocephalus. Staphyloma. Melon.*

Hypopyon. *Onyx.*

Quandoque ſub eadem cornea pus congregatur ὑπόπυον Græci dicunt, Auicen. ſaniem in ſiphac, Haliabas ſaniem poſt corneam. & ſi redditur unguis ſimilitudo, ὄνυχα. id eſt, unguem, quod etiam nomen alteri affectui à Celſo & alijs adſcribitur, de quo paulò poſt tractabimus.

Carcinoma.

Euenit quoque in cornea καρκίνωμα, id eſt, cancer: tenduntur, & rubent tunicæ, dolor pũgens ad tempora uſque protenditur. Hæ ſunt quæ corneæ accidunt mala.

Hypoſphagma.

Super adnatæ autem oculi membranæ, id eſt, coniunctiuæ uocatæ ſimul & corneæ, nonnulli quoque communes affectus eueniunt, qualis eſt qui ὑπόσφαγμα à Græcis, ab Auicenna tarfati dicitur: ea eſt uenarum ruptura, ex ictu plurimum contingens, ex qua in oculi extima parte ueluti ſanguinis puncta demonſtrantur. Galenus αἱματώδεις ὑποχύσεις, hoc eſt, ſanguineas effuſiones, appellat.

Pterygion. *Vnguis.* *Genera unguis.*

Fit & in utriſq; uocatum πτερύγιον, quaſi alam diceres, ungulam Auicenna nominat. Eſt autem paulò neruoſa quædam adnatæ membranæ, excreſcentia, à maiore angulo ut plurimum orta, ad oculi coronam ita procedens, ut quandoque pupillam operiat. Celſus unguem uocat. Verba eius ſunt lib. 7. Vnguis uerò, quod πτερύγιον Græci uocãt, eſt membranula neruoſa, oriens ab angulo, quæ nonnũquam ad pupillam quoque peruenit, eiq; officit. Sæpius a narium, interdum etiã à temporum parte naſcitur. Diuerſa eius genera facit Paulus. Ex colore quidem albam, rubrã, rufam, fuſcam: ex tactu duram, & mollem: ex annexione ad membranam hærentem & unitam: magiſq; ſanitatem eam recipere ait, quæ ſit albior, tenuior, adherensq; non unita: ad quam referri mihi uidetur id quod Arabes ſebel uocant.

Albugo. *Nebula.* *Leucoma.*

Communis etiam utriq; membranæ eſt albugo ab Auicenna uocata, cuius duas facit ſpecies: tenuem, quam dicit uocari nebulam: craſſam, quam albuginem. Quam diſtinctionem (licet nõ perfectè) ſumpſiſſe à Paulo uidetur, ſic loquente: Cicatricũ oculi, alia tenuis, in ſuperficie apparens, quæ generale cicatricis nomen ſeruat, & à quibuſdam dicitur nebula, alia profunda, quæ λεύκωμα nuncupatur. Haliabas albedinem & panum uocat, Latini cicatrices & albuginem, plerunq; tamen, græca ipſa uoce λεύκωμα.

Synchyſis.

Huic non ualde diſsimiles ſunt nominatæ à Paulo συγχύσεις, ab Auicenna bothor. Id tamẽ quod Auic. dicit, ſuper corneam albedinem, ſupra coniunctiuam ruborem apparere, dictum eſt à Paulo in argemo, & ab ipſomet Auic. in tertia ſpecie exiturarum.

Hymenon epanaſtaſes.

Lego apud Galenum quoque inter oculorum affectus ὑμένων ἐπαναστάσεις, quaſi diceres membranarum rebelliones, uel inſurrectiones: intelligo autem earum præter naturam extuberantiam.

Affectus uueæ. *Mydriaſis.* *Pthiſis.*

In tertia quoque oculorum membrana uuea uocata, nonnulla eueniũt incommoda: aliquando enim eius foramen, quod pupilla uocatur, latius fit, quàm erat naturaliter: & hunc affectum Auicenna alintiſar, Græci μυδρίασιν, Latini pupillæ effuſionem, aut dilatationem uocant, aliquando conſtringitur, conſtrictionem pupillæ uocat Auicenna, Paulus φθίσιν, id eſt, tabem.

Hypochyma. *Suffuſio.* *Glaucoma.*

Ad hanc quoque aliquo modo pertinere uidetur affectus, quem ὑπόχυμα Græci, Latini ſuffuſionem, Auicenna aquam, uulgus cataractam uocat. Eſt autem teſte Paulo, effuſio humorum lentorum inter corneam, & cryſtalloidem cõgelatorum. Huic tam ſimile eſt id quod Græci uocant γλαύκωμα, ut aliqui idem putauerint, quum tamen ſint res diuerſæ. Fit enim glaucoma ex mutatione cryſtalloidis ad glaucum. Videtur Auicenna glaucedinem oculi uiriditatem uocaſſe: quamuis eo capite, quod de uarietate oculi inſcribitur, de naturalibus potius quàm de his qui præter naturam ſunt oculorum coloribus, locutus ſit: capite tamen de deſtructione uiſus, glaucomatis meminit, eius nullum dicens eſſe medicamen.

Atrophia. *Ecpieſmos.*

Sunt præterea alij affectus qui ad totum oculum uidentur pertinere, ut qui à Græcis ἀτροφία, quaſi innutritio dicitur, qui quoties, fit totum oculum minorẽ, humilioremq;, hoc eſt, depreſſum magis reddit. Auic. profunditatem oculi uocat, Celſus imminutum oculum. Fit & è contrario, ut nimis promineat, ἐκπιεσμὸν uocat Paulus, Auicen. exitum. Euenit etiam toti oculo, & quandoque palpebræ maligna ulceratio, quæ interdum per

ambulat

ambulat Paulus ἀνθρακωσιν, Celſus carbunculum.

Antracoſis. Carbunculus.

Eſt etiam totius oculi affectus ſtraboſitas ab Aui. uocata, Paul. ϛραβισμὸν uocat, qui modo reſolutionē mollitiemq; muſculorū bulbū mouētiū, modo conuulſionem ſequitur.

Strabiſmus.

Accidit etiam ex reſolutione, παράλυσιν Græci uocant, ut oculus nequaquam intendi poſsit, nec omnino conſiſtat, ſed huc atq; illuc ſine deliberatione moueatur.

Reſolutio.

Habent & oculorum anguli ſua mala: horum non leue eſt, αἰγίλωψ à Græcis uocatū, ab Auic. garab. Eſt autem abſceſſus inter magnum angulū & nares medius, qui ſi rumpatur, & indiligenter tractetur, in fiſtulam uertitur, quæ ad os uſq; protēditur. Haliabas corruum nominauit. Pli. lib. 20. epinictides uocari dicit ulcus aciem hebetans, & in angulo oculi perpetim humor emanans.

Aegilops. Epinyctides.

Creſcit interdum in ipſo magno angulo naturalis caro, adeò ut palpebras parum diduci patiatur, interdum ultra modum minuitur: primum ἐγκάνθιδα, ſecundum ῥυάδα Græci nominant. Auic. additionem alterum, alterum diminutionem carnis lacrymalium uocat. Haliabas primum gada, ſecundum fluxum.

Encanthis. Rhyas.

Ad hos quoque angulos ſpectare delationes rheumatum uidētur, ἐπιφορὰς Greci, pituitæ curſum Celſus, Plin. delacrymationes, licet aliam rē putaſſe uideatur ab epiphoris: & certè latius patet epiphoræ nomen apud Græcos, cōprehendit enim quamcunq; humiditatum ad oculos delationem, ſiue per angulos, ſiue per totum oculum fiat.

Epiphoræ.

Eſt & ubi Plin. lacrymoſos oculos nominet, & lacrymantes. Noſtri tantum, lacrymas uocant. Videntur aliquando anguli ueluti eroſi. περιβεβρωμένους uocant Græci.

Lacrimæ.

PALPEBRARVM AFFECTVS.

Non pauciora quoque palpebris, quàm oculis nocumenta contingut. Eſt enim cum extra modum craſſeſcunt cum rubore & calore, pilorumq; plerūque caſu: πτίλωσιν Græci, ſilac Auicenna, Haliabas palpebrarum caſum uocat. Quandoque adeò duræ fiunt, ut difficile moueantur, dolentq;, ac ſine humore rubent: σκληροφθαλμίαν Græci, Auicenna geſſe uocat. Pruriunt interim abſque fluctione, & ξηροφθαλμίαν Græci nuncupant, Auicenna oculi ſiccitatem. Paulus tamē σκληροφθαλμίαν & ξηροφθαλμίαν inter morbos oculorum, non palpebrarum, collocat.

Ptiloſis. Sclerophthalmia. Xerophthalmia

Interdum laxo quodam & indoloroſo tumore creſcunt ἐμφύσημα Paulus, Auicēna inflationem nominauit.

Emphyſema

Accidit etiam aliquo caſu ut palpebra ſuperior, aut tarſo inferiori, aut oculi albo, aut corneæ tunicæ ita agglutinetur, ut aperiri oculus non poſsit: συμφυῶντας Paulus, Celſus ἀγκυλοβλέφαρον, inuiſcationem Auicenna uocat. Superior etiam palpebra ita quandoq; conuellitur, ut album oculi non tegat: λαγοφθάλμους, id eſt leporinos oculos habentes, qui hoc patiuntur, uocant Græci. Auic. aſcera, & palpebræ inuerſationem. Idem inferiori contingit, & ἐκτρόπιον Græcis eſt.

Ancyloblepharon. Lagophthalmos. Ectropion.

Fit & in eis pruriginoſa quædam ſcabies, ψωροφθαλμίαν Paulus, Galenus ψωριῶντα βλέφαρα καὶ κνησμώδεις κανθους, Auic. ſcabiem & pruritum, Haliabas pruriginem. Exaſperantur quādoq; intrinſecus, & τράχωμα hæc paſsio à Paulo dicitur, à Celſo aſpritudo. Quod ſi aſperitas in tantum creſcat ut tendi uideatur, σύκωσις ab eodem dicitur, ſi coſa palpebra à Latinis: ſi antiquatur, & callum obducit, τύλωσις. Vniuerſa autem hæc Auicenna eodem de ſcabie cap. comprehendit. Haliabas ſpecies pruriginis facit.

Pſorophthalmia. Trachoma. Sicoſis. Tyloſis.

Additur etiā quandoq; ſuperiori palpebræ pinguis quædam, grauiſq; materia, quæ uix attollere oculum ſinit, leueſque pituitæ curſus, ſed aſsiduos mouet. Paulus ὑδατίδα Auicenna alſarnac, Celſus ueſicam, Haliabas ſciſſuram appellat.

Hydatis ueſica.

In eadem ſuper pilorum locum tuberculum paruulum naſcitur, quod à ſimilitudine ordei, à Græcis κριθὴ nominatur, & à nonnullis ποσθία, ab Auicen. ordeolum.

Crithe.

Aliud ibidem huic non diſsimile naſcitur, diuerſæ tamen figure, mobile: ſi huc atque illuc pellatur, χαλάζιον à græcis, à noſtris & ab Auicenna grando dicitur.

Chalazion. Grando in oculo

Adduntur ab Arabicis nonnullæ palpebrarum affectiones, quas non facilè eſt apud Græcos reperire: inter quas eſt quædam carnis puſtuloſa eminentia, quam ob ſimilitu-

Morus. dinem uocat Auic.morum:nec ad alium effectum quàm ad σύκωσιν refererenda uidetur.

Suſati. Addunt & ſuſati, quā dicunt eſſe carnem mollem intra palpebram, à qua fluit ſanguis ruber, ater, aut uiridis. hæc autem ipſomet Auic.teſte, eſt ad ſcabiem fortem referenda.

Lapis. Meminerunt & lapidis qui ad grandinem referendus eſt, & uocati alintiſac, tumoris uidelicet, ab inflatione, uel pituita, uel aqua, uel nigro humore geniti: qui non uidetur eſſe proprius morbus, ſed ſub generali tumorum diuiſione reponendus, ſicuti & acrochordones. quorum meminit Paulus.

Dedecora pilorum. Madaroſis. Mylphoſis. Mydoſis. Dyſtrichiaſis. Accidunt & pilis palpebrarum ſui morbi uel dedecora. Aut enim concidunt, & à Græcis μαδάρωσις, uel μίλφωσις uel μύδωσις paſsio uocatur. Auic.caſum pilorum nominauit. Aut preter naturalem ordinem augētur: Paulus uocat δυσριχίασιν, Galenus τριχιῶντα βλέφαρα, Auicen.inuerſos, uel additos pilos.

Et hæc quidem de oculorum exterioribus maris dicta ſint: ad aures accedam.

DE MORBIS AVRIVM.

Exit ex aure modo ſanguis, modo pus, modo uermiculi: αἱματτόμενα ὦτα primum Paulus: ſecundum πυοῤῥοοῦντα, ſicut Galenus, Dioſcorides autē ἰχοῤῥοοῦντα: tertium σκωληκιῶντα uocat. Latini aures uerminoſas hoc ultimum uocant.

Hyperſarconta. Colobomata. Curta. parotides. Creſcit in eis caro, & uocant Græci ὑπερσαρκῶντα. Deeſt aliqua eius pars, & κολοβώματα idem Paulus, Celſus curta. Tumores poſt eas naſcuntur, & παρώτιδας uocant. Et hęc de auribus.

NARIVM AFFECTIONES.

Polypus. Ozæna. Naſi exterior pars nullum proprium affectum patitur: interior duobus, & quidem uehementibus malis uexatur: alterum ὄζαιναν, πολύπουν reliquum, Græci & Latini uocant: in hoc caro multos ueluti pedes inſtar animalis polypi uocati habens, intra narium foramina concreſcit: illud ulcus eſt putridum ab effluctione acrium humorum factū, plures cruſtas, & odorē fœdum habens. Ad alterum autem horum morborum referēdi ſunt morbi, de quibus agit Auicenna capite inſcripto de hæmorrhoidibus alcarnabet, & ad polypum Pauli ſarcoma.

DE LINGVA.

Ancylogloſſos. Linguæ proprium quid euenit, quod, Paulus ἀγκυλόγλωσσον uocat: ſub hoc breuior fieri lingua uidetur, duratis diminutisqꝫ membranis linguam continentibus, aut duriore cicatrice ex ulcere derelicta. Auicenna abbreuiationem linguæ uocat.

Batrachos. Ranula in lingua. Naſcitur & ſub ea tumor cum inflammatione præcipuè in pueris, βάτραχον Græci, Auicenna ranulam, uocant.

Eidem alij quoque affectus accidunt, reſolutio uidelicet, cōuulſio, excellens magnitudo, prominentia, uſtio, rhagada, & tumorum omnia genera, de quibus propria capita ſcripſit Auicenna. Sed quia nihil peculiare, nec propria nomina habent, ideo à Græcis prætermiſſa quum ſint, à me quoque non aliter tractabuntur.

GINGIVARVM AFFECTVS.

Parulis. Epulis. In gingiuarum morbis παρουλίδες, & ἐπουλίδες à Græcis enumerantur: uoces quidē ſimiles, ſed res diuerſas ſignificantes. Eſt enim, ut inquit Paulus παρουλίς, abſceſſulus circa gingiuas factus, qui niſi ſolutus fuerit, ſuppuratur. ἐπουλίς uerò ab eodem definitur, ſuperflua caro ex inflammatione in extremo molari dente, cui dolor quandoque & febris iungitur. *Celſi locus emendatur.* Celſus parulidas (licet corruptè in uulgatis codicibus parotides legantur) tubercula quædam dicit eſſe in gingiuis iuxta dentes dolentia. Haliabas auralem illud, hoc abulem uocat Auic. beralem & carnem additam.

Sanguinem quoque emittunt ulcera, corroſionem, fiſtulas, rhagadaqꝫ patiuntur, excarnes, laxæue fiunt. Quæ omnia ſatis per ſe nota ſint, nihil amplius hoc loco de eis dicemus, ſicuti nec de labiorū tumoribus & ſciſſuris: ſed ad internas oris partes cōuertemur.

DE ORIS VITIIS INTERNIS.

Aphthæ. In his mala adueniunt ulcera, præſertim in pueris, ἄφθας Græci uocant. In antiqua translatione libri de medic.ſecundū loca, corruptè legitur aſcę. Quæ aut alba aut rubra,

autnigra

aut nigra ſunt, interdumq́ꝫ cruſtas, his quæ ab igne fiunt non diſsimiles, emittunt. Interdum quaſi depaſcendo linguam et palatum erodunt. Auic. alcola uocauit, Haliabas calaba. In intima uerò oris parte, ubi gulæ & aſperæ arteriæ principium, particula eſt à Græcis γαργαρεὼν dicta, ueluti plectrum uocis exiſtens: et iuxta eam utrinq́ꝫ uocata παρίσθμια. Gargareon hic, ſi fluctionem à capite ſuſcipiens, longus & tenuis fiat, κίων uel κιονὶς, id eſt columna, uel columella dicitur. Inferiore eius parte craſſa & orbiculari facta, ςαφυλὴ, id eſt uua: παρίσθμια uerò inflammata & ſuperaucta, ἀντιάδες uocantur. Auicenna pariſthmia, amygdalas: gargareonem, uuam nuncupat: & propterea caput, ubi de affectionibus utriuſq́ꝫ partis agit, de uua & duabus amygdalis inſcribit. Pariſthmia & eorum inflammatio, à Celſo tonſillæ nominantur.

Gargareon. Pariſthmia. Cion. Columella oris. Staphyle. Antiades. Tonſillæ.

AFFECTVS FACIEI.

Ab ore ad faciem tranſeundum. In hac fiunt diuerſæ uel paſsiones, uel dedecora. Peſsima eſt, quam oris diſtentionem Celſus, Græci κυνικὸν σπασμὸν, Auicen. torturam faciei uocauit. Sub oculis uerò, quod uox ipſa græca deſignat hypopia, quæ uox prolatione quidem alteri ſimilis eſt per quam affectum ſignificamus, quem inter oculi mala numerauimus, in quo ſcilicet pus ſub cornea uocata tunica continetur: ſcriptura tamẽ diuerſę ſunt dictiones, ſicut et ſignificatio: hæc enim per ο in ſecunda, & per υ in tertia ſyllaba ſcribitur, ὑπώπια, & à pure deducitur: illa per ι in tertia, & in ſecunda per ω, & ab oculo originem trahit, ὑπώπια, quaſi ſubocularem diceres, et dehoneſtat potius faciem quàm lędit, quum contrà alius ſit inter malos oculi morbos numerandus. Sunt autem ὑπώπια hæc nigrores ſub oculis contingentes, à ſanguine compreſsis uenis exeunte, et ſub cute permanente, ſugillata Latini uocant: nec ſub oculis tantum, ſed quacunque parte ob ictum caro liueſcit. De his egit Auicen. libro. 4. capite cui titulus eſt, De ſanguine mortuo, & lentiginibus magnis, & pano.

Diſtentio oris. Cynicus ſpaſmus. Hipopia. Sugillata.

Fit præterea in facie à craſſo humore tumor exiguus & durus, uocatus à Græcis ἴονθος Celſus et Plinius uaros nuncupant. Fiunt & συκώδεις quędam eminentiæ in loco barbę, ſi tenuis & acris quædam ueluti ſanies craſsis humoribus miſceatur, ficus Latini uocant, de quibus inter capitis affectus ſuprà loquuti ſumus.

Ionthus, Varus. Ficus.

Fiunt & lenticulæ toto quidem corpore, ſed præcipuè in facie, & cũ maiori mulierum moleſtia, φακοὺς uocant Græci.

Lenticulæ.

Eſt & alia cutis leuior infectio, quæ ſæpius ex mora in ſole, aliquando ab alia non abſimili cauſa fit, ἐφηλίδας uocant Græci.

Ephelides.

Eſt & uocatum ςίγμα, quaſi punctum dixeris uel uarietatem: alguaſen Auic. nũcupauit: putauerim ego ſignificari ea uoce infectionem quandam, qua uaria & quaſi punctis quibuſdam interſtincta cutis uidetur. Vernicatam uulgò dicunt, uariegatam uolentes opinor dicere: apud Auicennam in 2. duobus locis, capite uidelicet de kebikengo, id eſt batrachio, & de Iabrol, id eſt mandragora, pro ſtigmatibus legitur albaras. Sunt & aliæ faciei defœdationes, quæ quum ſint cæteris quoq́ꝫ partibus communes, inferius loco ſuo tractabuntur.

Stigma.

COLLI MORBI.

Iam ad collum deſcendendum. Huic propius quidam accidit morbus, quem βρογχοκήλην Græci uocant, noſtri herniam gutturis, et gutturoſos, qui eo morbo dehoneſtantur: uulgus botium. Eſt autem tumor inter cutem & aſperam arteriam, in quo modo caro, modo humor aliquis melli, adipi, pulti, aquæue ſimilis includitur: interdum etiam, ut ait Celſus, minutis oſsibus pili immixti, adeò ut ad apoſtematis genus, de quo inferius agetur, referri debeat.

Hernia gutturis.

Meminit etiam Hippocrates inter puerorũ ægritudines alterius huius loci affectus, in quo ceruicis aliqua uertebra in interiora deflectitur.

Et grauis quidem hic: ſed illi grauiores, quibus quodam rigore neruorum modo caput ſcapulis, modo mentũ pectori annectitur, modo intenta & immobilis ceruix manet: priorem Græci ὀπισθότονον, poſteriorem τέτανον medium ἐμπροσθότονον nominant. Noſtri communi & una uoce tetanum. Auicenna cuzen, uel alcuzen. Celſus rigorem.

Opiſthotonos. Emphroſthotonos.

MAMMARVM MORBI.

Tetanus. *Lactis ſuperfluitas, & caſeatio.* *Pilo hauſto mammas dolere.* *Trichiaſis.*

Mulierum mammæ propria quædam & ipſæ habent mala: nam abundat ſuprà modum in eis quandoque lac, ut propterea & doleant, & inflammentur: σπαργῶντας eas uocant Græci: quandoq; inſtar caſei lac in eis concreſcit, & χονδριῶντας appellant. Auicenna illud lactis ſuperfluitatē, hoc caſeationem uocauit. Interdū ſi fortè pilum hauſerit mulier, uehementiſsimè dolet, magnaq; ſæpenumero interdum exoritur febris. τριχίασιν uocat Ariſtoteles hoc malum, Latini pilarem.

DORSI MORBI.

Hybi. *Cyphi.* *Cyrti.* *Lordi.* *Regibbi.* *Scolioſi.*

Nec dorſo ſua quoque deſunt mala: modo enim extrorſum ſpina flectitur, modo introrſum, modo in obliquum: ὕβους, uel κυφοὺς uel κυρτοὺς primos Græci uocant, gibbos Latini: ſecundos illi λόρδους, Latini regibbos: tertios illi σκολιωμένους, Latini obliquos.

OBSCOENARVM PARTIVM MORBI.

Satyriaſis. *Error exemplarium cōmunium Auicennæ.*

Obſcœnis partibus hi peculiares morbi adueniunt: σατυρίασις, quæ ſaltus quidam pudendi eſt, ſeminalium uaſorum tentionem cum inflammatione ſequens: & niſi ſaltus et palpitatio illa ceſſet, incurrere reſolutionem, aut conuulſionem eorum uaſorum patientes ſolēt, celeriterq; cum uentris tumore et frigido ſudore intermori. Auicenna acrain, & arſacon uocat, mulieribus quoq; faciens communem. Error tamen eſt in communibus exemplaribus, morbum frigidum dicētibus, quum calidus ualdè ſit. Paulus euenire quidem interdum ait mulieribus, ſed rarò.

Priapiſmus.

πριαπισμὸς auctio uirilis membri eſt ſecundum longitudinem & rotunditatem, apta permanere ſine impetu ad uenerem. Auicenna ſcripſit de eo capite, cui titulus, De multitudine erectionis abſq; deſyderio, & de priapiſmo. Haliabas priapiſmum erectionem, ſatyriaſin titillationem nominauit.

Phimoſis. *Periphimoſis.*

Tegitur interdum penis glans, ita ut nudari non poſsit: Græci φίμωσιν uocant. Interdum ita eſt detecta, ut tegi non ualeat, & etiam φίμωσις uel περιφίμωσις à quibuſdam nominatur.

Gonorrhœa. *Onirogmos.*

Exijt aliquando uigilantibus ſemen nolentibus nobis, γονοῤῥοίαν Græci, noſtri corrupto uocabulo gomorheam uocant. Exit & per ſomnia, et uocant Græci ὀνειρωγμοὺς, imaginariam uenerem Latini.

MORBI TESTIVM.

Racoſis.

Nec teſtibus ſua deſunt mala: laxata enim aliquādo ſcroti cutæ, interioribus in ſua ſede manentibus, fit fœditas, quam Auicenna mollificationē uocat, Paulus ὀσχεοῦ ῥάκωσιν.

Enterocele. *Ruptura.* *Hernia.* *Ramex.*

Aliquando fracto uel producto peritoneo, in ſcrotum corpus aliquod deſcendit. Et ſi inteſtini fuerit portio, ἐντεροκήλην Greci, Latini inteſtinorum ramicem, Auicenna rupturam, herniam, & ramicem.

Epiplocele.

Si deſcendit omentum, ἐπιπλοκήλην Græci, omenti ramicem Latini. Auicenna zirbi ramicem nominat.

Hydocele.

Si humor lentus, Græci ὑδροκήλη, Latini & Auicenna ramicem aquæ. Deſcendit etiam aliquando res quædam feci ſimilis, aliquando ſanguis, aliquando flatuoſus ſpiritus, à rebúſque ipſis locum opplentibus ſinguli affectus nomen accipiunt. Interdum uerò dura concreſcit caro, & σαρκοκήλην Græci dicunt, nos carnoſam herniam.

Sarcocele. *Cyrſocele.* *Varicoſus ramex.*

Interdum uenæ ultrà modum repletæ glomerantur, κιρσοκήλην Græci, nos uaricoſum ramicem dicimus.

Epiploëterocele

Aliquando plura ex his miſcentur, et nomen compoſitum affectio ſortitur: apud Græcos tamen longè quàm apud nos commodius. Vbi enim omentum ſimul cum inteſtinis deſcenderit, ἐπιπλοεντεροκήλην uocant. Nos inteſtini ſimul & omenti ramicem poſſumus appellare, atq; pariformiter reliquas.

Bubonocele.

At ſi corpora hæc non intrà ſcrotum deſcendant, ſed in inguine retenta intumeſcere locum faciant, βουβωνοκήλην Græci uocant, nos inguinis ramicem

Exomphalos. *Vmbilicus prominens.*

Si uerò in umbilico, ἐξόμφαλον Græci, Auicenna umbilici augmentū, Celſus prominentem, Plinius prociduum umbilicum uocat.

Muliebrium

MVLIEBRIVM LOCORVM MORBI.

Sua etiam mala mulierum genitalia patiuntur: clauditur enim aliquando, uel à primo ortu, uel caſu aliquo illud oſtium, quod ſæpius nimis patere uiri quæruntur: clauſas Auicenna uocat, Græci ἀτρήτους, id eſt, imperforatas, cum à natura: ſed φίμωσιν, cum caſu euenerit, appellant. Eſt & quando μύσιν

Phimoſis. *Myſis.*

Deſcendit interdum uterus magis, minúſue: augmentum matricis Auicenna, Paulus πρόπτωσιν, id eſt naſum, uocat: Celſus os uuluæ procidiſſe tunc dicit: Plinius uuluarũ procidentias uocat.

Proptoſis.

Duratur & plerunque uterus: & ſi hoc abſque dolore fit, cum inequali tumore & magna ad tactum repugnantia, σκίῤῥος ſimpliciter dicitur: ſi minus repugnat tactui, & cum mediocri dolore eſt, σκίῤῥωμα. conſiſtit hoc autem præcipuè in ceruice eius.

Scirrhus. *Scirrhoma.*

Fiunt in eodem oſtio uteri eminentiæ quædam, modo rubræ, modo albæ, & ferè abſq; dolore: quæ quoniam corymbis thymi ſimiles exiſtunt, θύμοι, id eſt thymi uocantur.

Thymi.

Extolluntur interdum per ambitum ueluti tubercula ſanguinem fundentia, quæ à ſimilitudine extremorum in pugno clauſo in quatuor digitis nodorum, κονδυλώματα à Græcis uocantur. Hæc omnia eodem capite Auicenna comprehendit, quod de hæmorrhoidibus bothor, & clauo in matrice apparentibus inſcripſit.

Condilomata.

Creſcit quibuſdam νύμφη, id eſt, membranoſum id corpus quod in medio pudendi eſt, adeoq; creſcit, ut inſtar uirilis membri tendatur, & ad concubitum incitet.

Nymphæ.

Quibuſdam caro adnaſcitur totum pudendum implens, & in exteriora inſtar caudæ prominens, quæ à caudæ ſimilitudine κέρκωσις à Græcis nominatur. De his agit Auicen. capite cui titulus, de carne addita & longitudine allakie, & apparitione ſicut uirga, & rei nominatæ furſus. Et hæc quidam mulieribus propria.

VTRISQVE SEXSVI COMMVNES AFFECTVS.

Illud uerò utrique ſexui commune, quod utrumque utriuſque ſexus uideri facit: hermaphroditas Græci pariter & Latini appellãt: quorum tres in uiris differentiæ, una in mulieribus: in uiris enim ſimilitudo muliebris pudendi, aliquando in ſcroto, aliquando in perinæo apparet, aliquando per medium ſcrotum urina exit. In mulieribus ſupra pudendum per pubem uirilis membri cum duobus teſtibus forma prominet. Hæ ſunt quæ in obſcœnis membris contingunt affectiones: in quibus deſcribendis ſi obſcœnis quoque uerbis uſus uideor, ignoſcendum eſt, alioqui nulla in uerbis turpitudo, ſi Stoicis credimus.

Hermaphroditæ. *In uerbis turpitudo nulla.*

MORBI EXTREMORVM MEMBRORVM.

Extrema demum membra, pedes uidelicet ac manus, proprios quoſdam perpetiuntur affectus. Circa unguium enim radicem abſceſſus malus contingit, παρωνυχίαν Græci, Arabes & noſtrates corrupta uoce, panaricium, Latini reduuiam uocant.

Paronychia. *Panaricium.* *Reduuia.*

Fit & eodem loco, maximè in pollicibus, manus quidem ferè poſt paronychiam, pedũ uerò ob ictum, ut propinqua ungui caro ita creſcat, ut partẽ unguis abſcondat, πτερύγιον Græci uocant.

Naſcitur & ſupra ungues aſperitas quædam, λεπροὺς Græci, Plinius ſcabros, Auicenna baras, & lepram patientes ungues uocat.

Pterygion. *Scabri ungues.*

Fiunt & per hyemem in digitis pedum præcipuè & in calcaneis, tumores quidam cũ liuido rubore, qui niſi citò occurratur, in ulcus tranſeunt, perniones latinè uocati, græcè χίμετλα, uulgò mugas, uel bucantias dicunt. Meminit Celſus inter ulcera, nec ullum eis peculiare nomen adſcribit, ſed ex hyberno frigore in pedibus manibuſq; oriri dicit.

Chimetla. *Perniones.*

DE MORBIS QVI CERTAM SIBI ſedem non determinant.

Et de his quidem exterioribus morbis, quę peculiarem aliquam ſibi ſedem decernunt, dictum hactenus ſit: ſi qua enim deſunt, ad aliquod eorum quæ dicta ſunt, uel dicẽda (ni fallor) referri ualent. Tempus eſt ut ad eos qui in toto corpore uagantur, hoc eſt, qui nullam certam ſibi ſedem depoſcunt, tranſeamus. Ex his quidam ad tumorum genus, quidã ad ulcera ſpectant. Tumores aut ab humoribus fiunt, aut à flatuoſo ſpiritu, qui quandoque ſub cute, quandoque ſub circumoſſalibus membranis, quandoque in uentre, quan-

Emphyſema. Phlegmone. Eryſipelas. Ignis ſacer. Oedema. Schirrhus. Phlegmone eryſipelatodes. Phlegmone & eryſipelas.

doq; ſub cute, quandoq; ſub circumoſſalibus membranis, quandoq; in uentre, quandoq; in inteſtinis, quandoque in medio horum & peritonæi colligitur, quod Græci ἐμφύσημα, Auic. apoſtema uẽtoſum uocat. Si ab humoribus aut calidi, aut frigidi ſunt aut mixti. Calidi aut fiunt à ſanguine bono, & φλεγμονὴν Greci, Latini inflammationem uocant. Aut à bile, uel feruenti, & tenui ſanguine, uel ſanguine & bile calidioribus: ἐρυσίπελας illi, hi ignem ſacrum. Frigidi uel à tenui pituita, et illi οἴδημα, noſtri laxum tumorẽ uocare poſſunt, Auic. undimiam. Aut ab humore atræ bilis, uel craſſa et tenaci pituita: σκίῤῥον illi, Latini duritiem, Arabes ſephiros uocant. Miſcentur aliquando ſimul hi tumores, & ſi alter alteri dominetur, dominantis nomen præponitur, ut phlegmone dominante eryſipelati, phlegmonẽ dicemus eryſipelatodẽ. Si pares ſint, per copulam coniungimus phlegmonẽ, dicẽtes et eryſipelas. Atq; ad hoc exẽpli reliquos etiam, ſi trium uel quatuor ſit cõmixtio.

Phygethlon.

Et hi quidẽ ſunt principales tumores. Sunt uerò et nõnulli, qui licet ſub aliquo dictorum generum comprehendantur, uarijs tamen ex cauſis diuerſa ſortiti ſunt nomina: ſicuti phygethlon, phyma, & bubon, laxarum partiũ, quas Græci uocant adenas, affectus. φύγεθλον enim Græci uocãt inflãmationem eryſipelatoden, uel eryſipelas cũ inflãmatione. Celſus definit tumorem non altum, latum, in quo quidem puſtulæ ſimile eſt, Panumq; uocari à noſtris dicit, ad ſimilitudinem figurę.

Panus. Phyma. Tuberculum. Terminthon. Helcodes puſtulæ Bubo.

φύμα, quod tuberculum à Celſo dicitur, uocant tumorem, qui citò augetur, & ad ſuppurationem accelerat. Huius ſpeciem Oribaſius ſtatuit τέρμινθον, cui ſupra infràq; adiacet bulla nigra, qua fracta excoriatio quædam apparet. Hos uidetur Celſus helcodes nominaſſe puſtulas: bubonẽ, ſimplicem eorum locorum inflammationem. Gal. lib. 3. in 6. Epidem. Τέρμινθοι ſunt, inquit, adnaſcentiæ quædam nigrę, in cruribus præcipuè factæ colore & magnitudine terebinthi fructui ſimiles. Auic. ſub cap. de Althohoino, uidetur hæc omnia cõprehendiſſe, curã tamen magis applicat peſtilentiali: ſequenti uerò capite, cuius uidelicet titulus eſt de Apoſtematibus accidẽtibus in glandulis, ponit curam huiuſcemodi tumorum non peſtilentialium.

Dothienes

Duritie ſola à phymatibus differunt uocati à Grecis δοθιῆνες, ait Galen. Celſus acutie etiã differre dicit, phymaq; rotundius & planius eſſe, & ſępe maius. Paulus, δοθιῆνες ſunt, ait, tumores cum abſceſſu à craſsis humoribus geniti, qui in carnoſis præcipuè locis conſiſtunt: et ſunt ſatis mites, niſi cum profundi fuerint, quia tunc coniunctam habent malignitatem. Auic. de his ſcribit cap. de Aldemurenul. Celſus furunculos uocat, dicitq; eſſe tuberculum acutum, cum inflammatione & dolore.

Furunculi. Gangrena. Sphacelus. Syderatio.

Sunt etiam propè phlegmonem, ut Galenus inquit, carbunculi & gangrænæ: immò γάγγραινα, ait idem Galenus inter maximas phlegmones eſt reponenda, quæ ad mortem ducit membrum, & niſi præſtò ſanetur, præter hoc quòd moritur facilè patiens particula, tranſit quoque ad proximas partes corruptio, & totius corporis uita aufertur. Retinet gangrænæ nomen hæc affectio, donec inſenſibile penitus factum eſt membrum, tunc enim à Græcis σφάκελος dicitur, à Latinis ſyderatio, Auicenna corruptè aſcachilon dixit, in eoque duos gradus intellexit. Quando enim ad partes continuas tranſit corruptio, eſthiomenon uocauit: quo nomine in alia re utuntur Græci, ſicuti paulò inferius demonſtrabo.

Carbunculus. Anhtrax.

Carbunculus uerò, quem ἄνθρακα uocant Græci, magna ex parte à bulla quadam exoritur, his ſimili quę ab igne excitãtur: quandoq; ſine ea, ſed ita tamẽ ut pars læſa incẽdat. Sequuntur unica, uel plures inſtar milij bullæ: quibus perfractis, ulcus cum cruſta apparet cinerulenta, uel nigra, circunſtanſq; caro flamminulenta fit & nigreſcit. Gal. lib. 6. de med. ſecundum genera, uidetur ſub ulcere reponere. Ita enim definit: ἄνθραξ eſt ulcus eſcharã celeriter faciens, cum forti totius circunſtantis particulæ inflammatione. Auic. de eo ſcribit cap. de pruna & igne perſico.

Aneuryſma.

A ſanguine quoq; fit, uocatũ à Græcis ἀνεύρυσμα, noſtri corrupta uoce emporiſma, & matrem ſanguinis dicunt. Fit autem quoties aperta arteria cutis ſuperiacẽs integra eſt. Spirituoſus enim ſanguis ab arteria exiens in altum cutem attollit.

Et hi quidem tumores ad genus φλεγμονῶν pertinent. Ad eryſipelata uerò uidentur aliquo

aliquo modo referri, uocati à Græcis ἕρπητες. Fiunt enim & hi à flaua bile, ſed alteri humori commixta: ex quibus uocatus ἕρπης ἐσθιόμενος fit à bile craſſa & acri, quæ totam cutem ad carnem uſq; exulcerat. Herpes autem ſimpliciter dictus, qui ſolam ſuperficiem quaſi urit à tenuiore: ſicut miliaris à tenui minuſq; acri & calida, et propterea bullulas paruas in cute excitat milio ſimiles. Aetius & Oribaſius mixtam bili pituitam, hũc facere tradiderunt. Auicenna formicas tria hæc maſa uocauit, nominiſq; ſimilitudine deceptus, quoniam Græci μυρμηκίας id eſt formicas, genus quoddam uerrucarum uocant, eodem capite uerrucas illas cum herpedibus turpiſsimo errorem commiſcuit. Quem lapſum, ſicut alios multos, ante nos agnouit Nicolaus Leonicenus, in extirpandis barbarorum erratis cenſor acerrimus. Celſus ſub ignis ſacri nomine hæc uidetur ſignificaſſe.

Herpetes. *Herpes eſthiomenus.* *Herpes miliaris.* *Formica* *Error Auicennæ* *Laus Leoniceni*

A bile etiam ferè proueniunt φλύκταιναι à Græcis uocatæ, de quibus agit Auicenna capite de ueſicis, & inflationibus.

Phlyctænæ.

Ad tumores pituitæ pertinent nonnulli tumores ſub apoſtematis nomine à Græcis cõprehenſi, ab Haliabate ſelaa dicti, Auic. nodos uocat. Quorum iuxta diuerſas materias in eis contentas diuerſæ ſunt ſpecies. Si enim ueluti adeps ſit quod continetur, στέατωμα à Græcis, à noſtris adipinus nodus nominatur. Si ueluti mel μελικηρὶς ab illis, à noſtratib. melleus nodus. Si ueluti puls, ἀθήρωμα ab illis dicitur.

Steatoma. *Meliceris* *Atheroma.*

Eſt & apoſtematum huiuſcemodi genus in quo res aliæ continentur, ut ueluti cænũ, urina, thrombus, mucus, oſſa, ungues pili, lapides, arenæ, oſtraca, ligna, carbones. huius mentionem fecit Auicen. capite inſcripto, de exituris calidis, & dicit ſe de eo tractaturum inter dubelet frigida: nullum autem eſt caput tali inſcriptione, de exituris frigidis, nec ad aliud caput referri poſſe uidetur, præterquàm ad nodos quos definit dubeleta pituitoſa. Huc quoque ſpectant uocata à Græcis γάγγλια, ab Auicenna Glandulæ. Differunt à uocatis nodis, qui obliqué tantum mouentur, non autem uerſus exteriora & interiora, ſicuti illi: ſtupidumq; quendam, dum premuntur, ſenſum præbent. Eueniũt, inquit Paulus, in pluribus corporis partibus, ſed in his præcipuè quæ mouentur, ut manibus pedibúſue. Et licet Auic. ut diximus, de his ſcripſerit proprio capite de glandulis inſcripto, eorundem tamen (quanquam, ut arbitror, incõſyderatè) mẽtionem fecit in tractatu de Nodis, circa finem capitis quarti & quinti, inueniri nodos propriè in iuncturis dicens & cõſtrictione cum rebus grauibus curari.

Diuerſæ res in apoſtematibus contentæ. *Ganglia.* *Glandulæ.*

Scrofulæ quoque uulgò uocatæ à pituita fiũt, quæ nihil aliud ſunt quàm indurati adenes, in collo, alis, & inguinibus præcipuè conſiſtentes, dicũtur à Græcis χοιράδες, uel è chœradibus petris per marinas aquas tranſparentibus, uel à ſuibus multiparis animalibus, & eo morbo frequenter affectis. Latini uocant Strumas. Et hi quidem ſunt tumores à pituita generati.

Scrofulæ. *Chœrades.* *Strumæ.*

Ad eos, qui atræ bilis ſunt, pertinẽt uocati Cancri, de quibus ſuperius etiã aliquid tactũ eſt, à Græcis καρκῖνοι & καρκινώματα, uel quia uenæ circa eos plenæ, & extẽtæ inſtar pedũ animalis cancri ſunt, uel quia adeò pertinaciter hærent loco quem apprehendunt, ut cancer animal. Fiunt ab atra bile efferueſcente: quæ ſi acrior fuerit, ulceratos cãcros operatur. Celſus Cancrum à carcinomate ita ſeiungit, ut illum ab his quæ extrinſecus incidunt, oriri dicat & ſerpere, hoc corrupta interius aliqua parte innaſci. Cancrum in multas ſpecies deducit, eryſipelas ſcilicet, gangrænam, & ulcus nigrum.

Cancer. *Carcinoma.*

Ab his differt uocata è medicorum uulgu Lepra, uel S. Lazari morbus, & à Græcis ac Latinis Elephantus, uel ἐλεφαντίασις, quod eam faciens humor non eſt unico loco, ut in Cancro, contentus, ſed in totam exteriorem partem expellitur, qui humor, ut ait Galenus, ab initio eſt ſanguis, atræ bilis naturam habens, procedente uerò tempore exactè ad atram bilem conuertitur, quo tempore fœtidi & aſpectu horribiles ſunt huſcemodi morbum patientes.

Lepra. *Elephantiaſis.*

Cauendum autem ne nomine decepti hunc morbum cum elephantia Auic. & multorũ Arabum confundamus, qui elephantiam definiunt pedum tumorem. Cauendum & illud ne recentiores quoſdam ſecuti, morbum, qui Gallicus uocatur, elephantiã putemus. Nam, ut inferius, Deo dante, oſtendemus, nouus hic morbus Gallicus uocatus, ut no-

Error circa morbum Gallicum.
Lepra Græcorũ alia eſt à lepra recentiorum.
Elephantia.

uus eſt, ita & antiqua caret nuncupatione. Cauendum demum, ne quis eadem uocum ſimilitudine deceptus, uulgarem hanc lepram, quæ, ut dictum eſt, elephantia à gręcis dicitur, eandem putet cum morbo à Græcis lepra uocato: hæc ſiquidem adeò ſimilis ſcabiei eſt, ut uix ab ea diſcernatur, ambæq; ſolam cutem occupant: cum elephantia carnẽ quãdoq; totam depaſcatur, & ad oſſa uſque ingrediatur. Vt uerò diſcrimen lepræ à lepra noſcatur, non ab re fuerit naturam Gręcorum lepræ melius declarare, præſertim cum & ipſa à ſimili humore, atræ ſcilicet bilis generetur.

Lepra & pſora in quibus conueniant, differãt ue
Pſora & ſcabies idem.
Impetigo.
Lichenes.

Sciendum igitur λέπραν & ψώραν affines eſſe affectus, aſpredinem uidelicet cutis cum pruritu, & corporis colliquatione, ab eodemq; fieri humore, id eſt, atra bile: differre, quod λέπρα cum manifeſtis ſquammis cutem profundius per circulum depaſcitur, ψώρα ſuperficiem tantũ uarijs figuris lædit, & furfuracea quædam corpora remittit. ψώρα à Latinis ſcabies uocatur: lepra nomen ſuum ideò apud Latinos ſeruauit, quia aliud non inuenit. Licet ſint nonnulli qui impetiginem uocari à Celſo contendant, quum tamen ab ea manifeſtè differat, ſicuti intellecta impetiginis natura facilè dignóſcetur. Eſt enim impetigo id quod Græci λειχῆνες uocant. Fiunt lichenes, teſte Galeno & Paulo, mixtis ſaniebus, tenuibus & acribus, cum alijs craſsis, & celeriter in lepram & ſcabiem tranſeunt. Non ſunt igitur lichenes lepra, ſi propriè loqui uolumus, alioqui idem in ſeipſum mutaretur. Definitiones ẽt in libro definitionũ poſitæ, quanquam liber ille nec Galeni ſit, nec Galeni dogmatis in multis conſentiat, oſtendunt res eſſe diuerſas, lepramq; addere ſupra lichenas cutis, in contarium habitum mutationem, dolorem, & ſquammarum reſolutionem.

Galeni nõ eſſe librum qui inſcribitur, Definitiones medicæ.
Impetigo quæ proprie.
Lepra.
Pſora.
Scabies.
Scabiei nomen late patere.
Error quorundam in Albaras.

Eſt igitur impetigo latinè dicta, λειχὴν græcè, leuis cutis infectio, uulgò dicta uolatica, quæ dum talis manet, cum ſola uidelicet cutis aſpredine ac pruritu, impetiginis nomen retinet: dum peior fit nomen, ſicuti & formam mutat. Si enim manifeſtas ſquammas facit, ſatiſq; profunda eſt, Lepra dicitur: ſi per extimam tantum ſuperficiem extenditur, & furfuracea corpuſcula emittit ψώρα à Græcis, à nobis ſcabies uocatur. Sciẽdum tamẽ nõ omnem cutis infectionem uulgò, & à medicis etiam multis uocatam ſcabiem eſſe puram & ueram ſcabiem: ſed quemadmodum diximus impetiginem in ſcabiem aut lepram trãſire, ita dicendum ſcabiem in alios frequenter mutari morbos, ipſa quoque ſcabies ſimul uel in eadem, uel in alia corporis particula permanente: ut furunculos, phlegmonas, eryſipelata, rhagadas, profunda & cruſtacea ulcera, pſydracia, exanthemata, herpetas, & id genus multa. Latius igitur patere ſcabiei nomen apud noſtros liquet, ſignificari tamẽ propriè per illud, affectumu à Græcis ψώραν uocatum, adeò notum eſt, ut mirari ſatis nõ poſsim, fuiſſe apud nos magni nominis uiros, qui Albaram nigram Auicennæ, ſcripſerint eſſe pſoram Pauli, & Græcorum, præſertim cum legerent apud Auicennam, Albaram nigram emittere ſquammis piſcium ſimilia, eſſe uehementer aſperam, adeoq; malignam, ut præuia ſit ad lepram ſuam, id eſt: elephantiam, affectio, & quod non ſanatur ſi ſit antiqua: quæ nemo neſcit ſcabiei, uel quod idem eſt, pſoræ, non conuenire, quam in ſuperficie magis conſiſtere ſcripſit Paulus, nec ſquammis piſcium, ſed furfuri ſimilia emittere, ut ſupra quoque oſtenſum eſt.

Albaras.
Vitiligo.

Omnia autẽ hæc melius cognóſcentur, ſi Albaras ab Auic. uocatæ, & Morpheæ eius ſociæ natura explicetur: quarum tãta eſt affinitas, ut eodem capite de utraq; ſcripſerint authores, & Celſus uno uitiliginis nomine utranq; comprehenderit.

Alphos.
Morphea.
Leucæ.
Albaras.

Eſt autem Vitiligo, ſi genere quodam comprehendatur, fœdus cutis color, ex malo particulæ habitu proueniens, nutrimentum bene aſsimilare non potentis, eiuſq; alia ſolã cutem inficit, alia altius deſcendit, adeò ut carnem quoque contingat, ac pilos coloret, & utraq; albo uel nigro præcipuè colore commaculet. Primam, id eſt, eam quæ ſublimior quum ſit, ſolam attingit cutem, ſiue alba, ſiue nigra ſit; Græci eadem uoce ἄλφον uocant, Auicenna Morpheam. Celſus uim uocis ſequutus, albam, leucam alphon: nigrã, melan nominauit. Altera quã profundiorẽ dixi, à Græcis, & Celſo Leucæ, ab Auicenna & ferè Arabicis authoribus Albaras dicitur: ferè dixi, quoniam Haliabas lepram uocauit. Eam, ſicuti & primam, Auic. in albam, & nigram diuiſit, diuiſione utiq; uocis in ſua ſignificata, non generis in ſpecies: ipſo etiam met Auic. teſte, nigram genus eſſe diuerſum

ab alba

ab alba dicēte,eaq́ꝫ tali modo deſcribente,ut,quēadmodū ſuperius notauimus,ambigi nō poſsit, quin eum affectum intellexerit, quem Græci λέπραν uocant: ut uel ex his intelligi poſsit, quàm parum nominibus ſit fidendum, niſi res bene fuerit explorata, quando & lepræ nomen leuē morbum apud Græcos, à ſcabie non multum differentem, apud Aui. grauiſsimū, ac pernicioſiſsimum,apud Haliab. fœdum quidem,& difficilè curabilē,non pernicioſum tamē ſignificat. Et hoc nomē Albaras apud Auic. modo ἄλφον,modo Græcorū lepram. Et de his quidem ſatis, & fortè plura quàm deſyderares. Sed nominum confuſio longiorem me eſſe coegit, ut ſcilicet rerum confuſio, quæ ex nominibus non bene intellectis ſequi ſolet,effugeretur.

Tria ſignificata à diuerſis per le præ nomen.

Ferè autem & hi affectus ab atra bile procedunt, ad quam etiam referuntur uerrucæ ab Auicen. uocatæ latina uoce, quæ propriè æditiorem montis partem ſignificat. Quoniam igitur tumores iſti inſtar monticulorum quorundam in cute eminent, ideo uerrucæ dicti ſunt: à uulgo porra dicuntur, quia quandoque intra ſe fila quæddam continent porrorum radicibus non diſsimilia. Græci nomen non habent quo omnia genera complectàntur,ſed quamque proprio nomine ſpeciem nuncupāt. ἀκροχορδῶνας quidem eas quæ ſub cute coeunt, infra tenues, ad cutem latiores, ita ut ſuſpendi uideantur. Auicenna clauos. Quæ è contrario ſe habent, hoc eſt, ima parte qua ad cutem uergunt,latiores, ſupræma anguſtiores, uocant μυρμηκία, ac ſi formicales diceres: quoniam dum attrectantur, morſui formicarum ſimilem inferunt dolorem, ἧλους illi,nos clauos, Auicenna almiſmar,albas rotundas clauorum capiti ſimiles: quæ aliꝫs quidē partibus, præcipuè uerò digitis, plantiſq́ꝫ pedum contingunt,cum dolore & incedendi impedimento.

Verrucæ.

Acrochordones

Myrmecia.

Elos.

Eſt & uerrucula fabæ græcæ magnitudine ſuper corpus iacens,ima parte & ipſa tenuis, ſumma latior & aſpera,unde & ſanguinē quandoque fundit in manus,& pedis plāta, fœminibus, præcipuè uerò circa pudēda contingēs: Greci & Celſus thymū, uel thymium uocant, quoniam thymi herbæ capita repræſentat. Auicenna uidetur tuſium, uel,ut alia habet litera, tarſecum nominaſſe, reponiq́ꝫ inter uerrucas dicit: licet ab eis eò differat, quòd ſaniem, uel materiam quandā (ut Hebræi legūt) ſub ſe continet: melius tamē legemus ſanguinem,quoniā (ut ſuperius dictū eſt) thymi quandoq́ꝫ ſanguinem fundunt.

Thymum uel thymium

Ex uerrucarum quoque genere ſunt uocata ab Auicenna cornua, non alio à cæteris diſtantia, quàm quòd cum oblonga ſint,inſtar cornuum recuruantur.

A clauis non magnopere differunt calli, τύλλους quos uocant Græci,niſi quòd per ſe indoloroſi ſunt,eodem quo cutis colore, neque ſponte,ſed ex labore obdurata cute gignuntur.

Tylli. Calli.

Ad atram quoq́ꝫ bilem ſpectare uidetur morbus, quem Auicenna uenā medeni, Haliabas uenam ſanioſam, Græci δρακόντιον uocāt,à ſanguine atræ bilis naturam habente, uel ab exuſta & ualde ſicca pituita. Vermi quædam ſimilia corpora ſub cute conſiſtūt. quæ & locum inſtar animalis mutare uidentur,& progreſſu temporis ſuppurationem in mēbro faciūt cū dolore. Aliqui uerū animal eſſe dicūt. Aliꝫ uideri quidem animal,ſed non eſſe. Ab hac animalis forma dracontiꝫ nomen accepit. Infrequens, uel nullus eſt hic morbus in occidentali plaga, frequens in India, & Aegypti ſuperioribus. Appellant quidam uenam ciuilem.

Vena medeni. Dracontium

Accidunt pręter magnos hoſce quos recenſuimus tumores,in corporis ſuperficie nō infrequentius, paruæ quędā uel eminentiæ, uel maculæ,illas puſtulas uel bothor, has cutis defœdationes uocant,quæ licet & inter ſe, & ab his tumoribus quos ſuprà nominauimus, differant,ab eiſdem tamen humoribus fiunt,à quibus & magni,maioris tantum minoris ue ratione diſtantes. Harum puſtularum nōnullas,à ſermonis conſequentia & uocum ſimilitudine tracti, ſuperius numerauimus, ſicuti lepram, ſcabiem, impetiginem, alphon,leucen: nūc reliquas percurramus,ab his orſi quę maiorē habent ambiguitatem, & in quib. magnos noſtro æuo medicos anhelantes uideo deſudaſſe, identidem inquirētes,ſub quonam nomine de illis loquuti ſint antiqui. Hæ ſunt quæ uariolæ & morbilli ab Auicenna, à Raze exanthemata,& eulogium nuncupātur: niſi in hoc quoq́ꝫ errarit Valla Placentinus,eius libri interpres, qui de peſtilentia non rectè ab eo inſcribitur alio-

Puſtulæ. Bothor.

Variolæ. Morbilli.

qui rarò, nō errare in ſuis interpretationib. aſſuetus. Alſaharauius algidra et alhasba, nū-cupauit. Qua in re (mea ſantentia) non erat multum laborandum. Si enim uariolæ (ut uoluit Auic.) ſunt puſtulæ ſanguineæ, & morbilli ex bilis ſanguiniſq; fiunt mixtione, nihil certè addunt ſupra cōmunem puſtularum rationem, niſi quod per modū criſios, hoc eſt, cuiuſdā ueluti iudicij in malignis quibuſdā febribus contingūt, et epidemialiū cōtagioſa-rumq; ægritudinum more, & pluribus eodem tempore accidunt, et de uno in alium uagā-do pertranſeunt. Nihilq; ſupra earundem puſtularum curationem, niſi quod repellen-dæ non ſunt, ſed potius ueluti naturæ opere genitæ morbi materiā in ignobiliores partes expellentis iuuandæ omni ingenio & prouocandæ. Quiſquis autē hoc nouit, fruſtrà eſt de nomine ſolicitus quum quocunq; nomine uocitentur, eādem curationem deſyderēt. Si quis tamen pertinax adeò fuerit, ut morbum non poſſe curari putet, eius proprio ignorato nomine, pergatq; adhuc inquirere, ſub qua uoce de eis ſcripſerit Galen. dicam uocari ab eo exanthemata, quod apertè cognoſcitur legēti cap. 11. lib. 5. artis curatiuæ, ubi puſtulas in quadam peſtilentia in aſperarum arteriarum interiore tunica, totaq; extima corporis parte contingentes, non alio quàm exanthematū nomine appellauit. Nec mirari quiſpiam debet, ſi ſuperius inter morbos capitis & faciei exāthemata numeraui: nō enim hoc maiore admiratione dignū, quā quod eryſipelata aphtas, aphthalmias, atq; aliorum morborum plurimos qui in ea peſtilentia uagabantur, eiſdem nominibus appellauerit, quibus dum ſeorſum & ſparſim adueniunt, appellare conſueuit. Si quis uerò adhuc aliud nomen inquirit, legat Hippoc. 3. libro Epidemiarū, in peſtilenti conſtitutione aduenisse inter alios morbos dicentem, magna ecthymata. Quem locum enarrans Galenus, nuncupari ait ἐκθύματα tumores ſponte in cute florētes, à craſsis humoribus genitos: additq;, quod tenues humores exulcerationem potius faciunt quàm tumorē: craſsi in tumorem cutem extollunt. Ex quibus certè uerbis licet colligere, non ſolum quo nomine uocati hi morbi ab antiquis ſint, ſed quo modo etiam inter ſe differant. Variolæ enim & ſcopuli à uulgo lingua Italica uocati, à materia fiunt craſsiore, morbilli à tenuiore: & illi quidem ecthymata, magna quidem ſcopuli, minora uariolæ. Hi, hoc eſt morbilli herpetes nominantur, de quibus eodem loco ait Hippoc. Herpetes multi magni. Magnos, ait Galenus, Hippoc. dixit, uel quia magnum occupant locum, uel quia cum maligna contingunt eroſione. Vidimus autem nos morbillos, quandoq; altero tantum, quandoq; utroq; modo magnos. Et de horum quidem morborū nomine hæc ſufficere puto, niſi quis latinum nomē adhuc deſyderet: cuius deſyderio ſatisfacturi, dicimus à Plinio uocari papularum, & interdum pituitæ eruptiones. Addunt medici Arabes, Zoar præſertim & Iſac, peculiare quoddam his morbis, quod uidelicet ex malignitate ſanguinis fiunt quo in utero matris nutrimur, dum uel ab interna uel ab externa cauſa ueluti ebulliens, efferbuerit: & propterea neceſſariò cuiuis homini uel ſemel contingunt. Quæ res ut non temerè credenda, ceu ſine ratione narrata ſolū non probata: ita non obſtinate penitus reijcienda, quādo in eam cōmunis uulgi ſententia concurrit, Ariſtotele monente, uulgarem famam non omnino inanem eſſe ſolere. Verum autem id ſit uel non, haud multùm referre puto, quum propterea non ſit uarianda curatio: licet fruſtratoria uideri ſic putantibus poſsit præſeruatio: fruſtra etenim cauetur quod uitari nullo modo poteſt. Niſi dilatio, præſeruatio quędam dicenda ſit, quam & in morte ipſa omnino ineuitabili, omni ingenio molimur.

Morbillos Varioląsq; uulgò dictas à Galeno uocari exāthemata

Ecthymatha

Variolæ. Morbilli. Scopuli à qua materia fiant. Magni herpetes qui.

Papularū uel Pituitæ eruptiones

Arabum ſententia de uariolis: cui non repugnat opinio Manardi & uulgi.

Vari. Ionthi.

Sed de uariolis cum multa dicta ſint, reliquas poſtulas breuiter, quantum fieri poteſt, percurramus, à uaris incipientes, quos nolim quenquam uocis ſimilitudine deceptū, idem eſſe cum uariolis arbitrari. Hos, ut ſuperius annotaui, ἴονθους Græci, lingua uernacula uulgus apud nos (ni fallor) coſsi. Sunt autem tubercula duriuſcula, in facie præcipuè contingentia, quæ uel reſoluuntur, uel exiguo ingenito purè maturantur. Paulus Aegineta, & ante eum Galen. ἴονθους definit exiguos et duros in uultu tumores. ἐπινυκτίδας definit Paulus ulcuſcula inſtar bullæ exeuntia, ſubrubra, quibus eruptis effluit ſanies ſubſanguinea: in die quidem non ualdè, noctu uerò multo magis quàm ulceris ratio expoſcat affligentia. Pollux, puſtulas ſubliuidas modicè tumeſcētes & plenas ſanguinis in tibijs & pedibus ferè noctu maximè infeſtantes: à quo nominat Plin. poſtulas liuentes, ac noctibus inquietantes.

Puſtulæ liuentes

inquietantes. Quas definitiones ſi quis contulerit his quæ de eſſere ab Auicenna ſcribuntur, & de ſaire ab Haliabate, proculdubio iudicabit eundem affectũ ab utroq; nomine ſignificari. Si quis uerò nomina attendat, Plantã noctis ab Auicenna uocatam, eſſe Græcorum ἐπινυκτίδα putabit: à nocte enim uox & ipſa Græca originem trahit. Si remedia utroq; capite appoſita percurrerit, anceps in initio remanebit. Siquidem capite de eſſere, nullum ex his inueniet, quæ à Græcis in epinyctide præcipiuntur, ſed ea ferè excripta ab his quæ leguntur apud Serap. Capite uerò de Planta noctis, cognoſcet ipſum Auicennã, Raſim Almanſorẽ ſequutum, ubi agit de alhaſapho. Quod autem mihi de his puſtulis uidetur, eſt, quod Greci ac Latini epinyctida, id Arabes eſſere, ſere, uel ſaire uocare. Quod Græcis ſunt ἱδρῶα, Latinis quibuſdam ſudamina, Plinius papulæ ſudorũ, id Auicen. eſſe Plantam noctis, & Raſi alhaſaphum. Sunt autem ſudamina hæc, Galeno teſte, aphor. 21. libro tertio ex genere puſtularum in ſumma corporis parte hærentiũ, quæ inſtar ulcerum cutem exaſperant, fiuntq; (ut nomen ipſum indicat) ob multos ſudores uel bilioſiores, uel mordaciores, cutẽ mordentes & pruriginoſam reddentes, ac per modum ulcerũ exaſperantes. Hæc Galenus. Ex quibus ſatis nota fit hæc affectio, puerulis atque iuuenibus, his præcipuè qui bilioſi natura ſunt, æſtus tempore communis, adeòq; facilis curationis, ut per ſe abſq; ullo præſidio albicantibus quibuſdam ſquammulis dimiſsis ſaneſcat. Epinyctis tantum abeſt ut facilis dici debeat, ut eam Celſus peſsimam puſtulam eſſe dixerit, colore uel ſubliuido, uel ſubnigro, uel albo, nec faba maiorem, in eminẽtibus partibus orientem, & ferè noctu. Plinius, quod & ſupra diximus, puſtulam liuentem noctibus inquietantem: quæ conditiones malam potius quàm bonam puſtulam indicant. Vnus tamen adhuc reſtat ſcrupulus, quoniam Auicenna præter capita illa ubi de ſere & de Planta noctis agit, aliud quoque ſcripſit, cui titulum fecit, Deſudationes, quę nomine ipſo uidentur reſpondere his quæ à Græcis ἱδρῶα dicuntur, Quem amouentes ſcrupulum dicimus, non tam nomina ipſa apud barbaros ſequenda, quàm rerum deſcriptiones: quas ſi in his Auicennę deſudationibus ſequamur, eas potius ex anthematibus Celſi, quàm ſudaminibus Galeni uidebimus reſpondere.

Puſtulæ liuentes

Planta noctis.

Hidroa.

Sudamina.

Epinyctis puſtula peſsima apud Celſum.

Deſudatio quid apud Auic.

Legitur apud Auicennam libro quarto capite de bothor leuibus, quæ dubio procul ſunt quas puſtulas albas uel lacteas Raſis & Serapion uocauerunt: apud Græcos uerò nullum nomen inueni quod uideatur Arabicæ illi nomenclaturæ reſpondere: ſed quum remedia quæ ad eum affectum ab Auicenna facere ſcribuntur, à Dioſcoride ad ephelidas præcipiantur, uideri poteſt, quod Græci ἐφηλίδας, id Arabes appellaſſe puſtulas lacteas leues uel albas: deſcriptio tamen earum, ad Ionthos potius pertinet, de quibus inter morbos faciei ſuperius meminimus, & poſt uariolas.

Ephelides.

Puſtulæ lacteæ.

Mentio eſt quoq; apud eundem Auic. libro tertio, de quibuſdam puſtulis quas iuncturarum bothores uocat, & libro quarto aluatim: quas quum nigras eſſe dicat & uiridibus granis ſimiles, proculdubiò erunt quæ à Græcis authoribus τέρμινθοι uocantur, à nobis ſuprà inter phymatis ſpecies enumeratæ: ſiquidem Arabes (ut conſtat ex Auicenna libro ſecundo) terebinthi fructum granum uiride nominant: has uidetur Celſus ſimiles uaris facere, & dici à Grecis ἑλκώδεις, id eſt, ulceroſas putare.

Terminthi.

Sunt & puſtulæ apud Auicennam libro quarto glandoſæ dictæ, quæ differre à Ganglio non uidentur, niſi maioris minoriſue ratione.

Glandoſæ puſtulæ.

Latini authores, præter eas quas ſuperius enumerauimus, quarundam puſtularum meminerunt, quæ à nobis prætermittendæ non ſunt, ne prudentes ſcientesq; uideamur aliqua præterijſſe, quæ huic noſtro inſtituto & tuo deſyderio eſſent neceſſaria.

Celſus inter puſtulas meminit phyzacij, puſtulæ parum durioris, ſubalbidæ, acutæ, ex qua quod exprimitur humidum eſt. Ego quum phyzacij nomen nuſpiam legerem, corruptam dictionem putaui, proq; ea legendum pſydracium, de qua ſuperius inter capitis morbos loquuti ſumus.

Pſydracia.

Scribit idem Celſus de impetigine, eiusq; quatuor ſpecies facit. Quod magno argumẽto eſt, aliam rem eum intellexiſſe quàm lichenas: ſiquidem nullum legimus Græcũ authorem, tot genera In licheue agnoſcentem. At è diuerſo Plinius in principio libri 26. ſcribens

Impetigo & lichen idem ſunt contra Plinium.

Mentagra.

lichenas omni æuo priore non Italiæ modo, uerumetiam uniuerſæ prope Europæ incognitos, tanta fœditate, ut quæcunq; mors præferenda eſſet: tanta contagione, ut oſculo ſolo uel loci tranſitu inficerent: mentagramq; Latinè appellari: nec nominis impetiginis ullam mentionem faciens, rem omninò aliam ab impetigine uiſus eſt eo loco ſignificaſſe, longèq; peiorem affectum, quàm quem Græci lichenis nomine intellexerũt. Licet in medicinis quandoq; Græcorum lichenes impetiginem ſit interpretatus, & apertiſsimè libro 20. capite primo lichenem eſſe Latinis impetiginem dixerit, ſicut pſoram ſcabiem.

Papulæ.

Eſt præterea apud eundem Celſum poſt impetiginis tractatum, capite in quo de duplici ſcribit papula, una leuiore, altera maiore, quam ἀγρίαν, id eſt, ferã dicit à Grecis appellari: in utroque tamen genere minus uitij quàm in impetiginibus agnoſcit, adeò ut id quod difficilius ſaneſcit, niſi ſublatum ſit, in impetiginem tranſire dicat.

Hæc omnia cum diligentius conſyderarem, atque his conferrem quæ à Græcis, Galeno præcipuè & Paulo, de ſimilibus affectibus ſcripta ſunt, tandem in hanc ſententiam ueni. Quæ ſub duobus nominibus, impetiginis ſcilicet & papularum, à Celſo, & à Plinio, ſub lichene comprehenſa ſunt, per plura à Græcis ſignificari: fieri tamen omnia ex tenuibus acribusq; humoribus, diuerſis portionibus cum craſsioribus admixtis: quam miſcellam Galenus & Paulus in lichenibus oſtenderunt. In quibus eam quoque pro lichene agnouiſſe Galen. uidetur, quam libro 26. Plinius in Italiam Tiberij Cæſaris temporibus primum importatam teſtatur: quinto enim libro de medicamentis ſecundum loca, fœdiſſimam quandam impetiginem fieri in barba dicit, cum anguſtia & pruritu, & quæ ſerpendo quandoque ad oculos uſque procedit. Meminit præterea ionthoſi cuiuſdam affectus, quem principium eſſe dicit elephantiaſis, ſub quo affectu uidetur tertium & quartum genus impetiginis Celſi comprehendiſſe. Auicenna affectum elephantiaſin præuenientem, albedſanem nuncupauit: cæteri Arabes alguaſen: qua uoce Auicẽna aliam rem intellexit, quam nempe ſuprà diximus Græcos σίγματα uocare.

Stigmata.

Hæc ſunt quæ de minoribus his tumoribus puſtulis uocatis mihi occurrére.

Spili.
Maculæ.
Cutis uitia.
Aliud ſignificari per Panum apud Plinium et apud recentiores.
Maculæ albæ.
Melaniæ.

Eueniunt præter maiores minoresq; quos recenſuimus tumores, exteriori cuti nonnulla, quæ licet minimè lædant, quia tamen dehoneſtant, maiori plerunque tædio præſertim mulieribus ſunt, quàm multi, lędentes quidem, ſed latentes morbi. Horum quædam conſequentia ſermonis tracti ſuprà enumerauimus, deinceps quæ ſuperſunt percurrere conabimur. Inter hæc præcipui ſunt qui à Græcis σπίλοι, Plinius modo maculas, modo uitia cutis uocat. Eſt tamen ubi pro ſpilis uaros uerterit: & quod magis quiſpiam miretur, furunculos recentiores panum appellant. Cauendum autem ne ſimilitudine uocum decepti, quod nonnulli alioqui magni nominis medici peccarunt, cum panos apud Plinium legimus, eandem cutis maculam intelligamus: panus enim plinio, quod & ſupra monuimus, eſt φύγεθλον Græcis. Apud Serapionem non ſemel pro ſpilis legitur liuor: apud Auicennam pro ephelide quandoque panus. Maculas albas uocat aliquando Serapion ἄλφȣς Græcorum, ſicuti capite de faba & de rubia tinctorum. μελανίαι Græcè, Latinè nigrores: cicatrices nigras Græci ȣ̓λας μέλαινας.

Cicatrices nigræ
Rugæ.
Peliomata.
Vibices.

Rugæ Græcè ῥυτίδες. Liuores Græci πελιώματα. Auicenna ueſtigia percuſsionis. Huiuſcemodi tamen uerberum ueſtigia uibices propriè Latini uocant.

Veſtigia ſanguinis.
Veſtigia nigra.
Icteros.
Regius morbus.
Arquatus:
Aurigo.

Veſtigia ſanguinis, capite de aceto, in Auic. legimus pro hypopijs, de quibus inter faciei uitia ſuprà loquuti ſumus. Et capite de calamento, pro eiſdem hypopijs habentur ueſtigia nigra. ἰκτερὸς, inquit Paulus, eſt effuſio bilis uel flauæ uel nigræ in totum corpus: regium morbum Celſus & arquatum: Plinius fellis ſuffuſionem: ſunt qui auriginem, ab auri pallore: medicorum uulgus icteritiam.

DE SOLVTIONE CONTINVI.

Vlcus.
Agma.
Spaſma.
Apoſpaſma.

Fiunt præterea exterioribus in membris uariæ integritatis continuitatisue ſolutiones. In carne quidem ἕλκος dicitur, inquit Galenus, id eſt ulcus, ſicuti & uulnus. Auicenna plagam uocat, ubi nõdum eſt pus, & ulcus ubi iam adeſt. In oſſe κάταγμα, uel ἄγμα, id eſt fractura. In neruo σπάσμα, id eſt conuulſio: & eſt continuitatis ſolutio, abſque uulnere contuſis neruorum fibris. Huius generis eſt & ἀπόσπασμα, id eſt euulſio, quod fit in con-

iunctionibus,

iunctionibus, hoc eſt ligamentis. Et ῥῆγμα, id eſt, ruptio abſq; uulneratione in carne facta: ſicuti et θλᾶσμα, id eſt, contuſio uel colliſio. Fiunt duo hęc ex uiolento ictu, aut caſu, aut *Rhegma.* uehementi alio motu, aut quia ſubitò & repente præter modum membra intenduntur. *Thlaſma.* ἐγχύμωσις & ἐγχύμωμα, id eſt, effuſio, magna ex parte fit cum ruptione & contuſione: ali- *Enchymoſis.* quando uerò ex reſeratione aperturáue uaſis. Et ea quę uocatur à quibuſdam διαπήδησις, *Diapedeſis:* id eſt, diſſultatio altero quodam ſolutæ continuitatis genere: ſanguis enim exiliendo ex uenis, ſub cute ἐγχύμωσιν facit.

Soluitur interdum continuitas ex corroſione, ἀνάβρωσιν uocant Græci: ſed hæc ægritudo compoſita eſt, quoniam ſecum habet ægritudinem aliam in quantitate diminuta, defi- *Corroſio.* ciente ſcilicet ea parte quæ eſt eroſa. Fit corroſio uel ab interno, id eſt ab humoribus malis erodentibus: uel ab externo, igne uidelicet, aut ſimilem ei uim habentibus medicamentis. Facta ab interno, ſi oſſa uitientur, ab Auicenna & recentioribus ſpinę uentoſitas uocatur. *Spinæ uẽtoſitas.*

Fractura, quam κάταγμα & ἄγμα diximus à Græcis uocari, quum ſimpliciter pro- *Catagma.* fertur, de caluariæ, hoc eſt, cranij fractura, interdum à quibuſdam ſolet intelligi: cuius *Agma.* ut plures ſunt modi, ita diuerſa ſunt apud Græcos nomina, taliáque ut uix poſsint Latinè bene exprimi.

Inter hos modos, ſiue ſpecies malis appellare, prius eſt ῥωγμὴ à Græcis dicta, ac ſi dice- *Rhogme.* res rima, per longum procedens ſciſsio, uel ſuperficialis ſit uel profunda, oſſe non tranſmutato: quæ ſi adeò arcta fuerit ut ſenſum effugiat, τριχισμὸς, uel τριχίασις, quaſi capillaris di- *Trichiaſis.* citur: quæ, ut inquit Paulus, multis fuit mortis cauſa.

ἐκκοπὴ, quaſi dixeris effractio, eſt ſciſsio in qua os læſum diſruptum eſt. At ſi pars oblæ- *Eccope.* ſa à reliquis oſsibus receſſerit, ἀποσκεπαρνισμὸς uocant, à ſecuri facta denominatione, *Apoſceparniſmos,* quod diſruptum os uideatur, ac ſi ſecuri eſſet percuſſum.

ἐκπίεσμα, eſt oſsis in multas partes diuiſio talis, ut rupta oſſula ad membranam uſque cerebri deſcenderint. *Ecpieſma.*

ἐγγίσωμα fit ubi os perpeſſum, ita infra ſanum ſubſidet, ut membranam cerebri contingat. *Engiſoma.*

καμάρωσις, eſt diuiſio ob quam oſſa in teſtudinis formam, & quaſi camerata ui- *Camaroſis.* dentur.

θλᾶσις quum fractura non ſit, inter fracturas tamen à nonnullis numeratur. Eſt autem *Thlaſis.* contuſio qua os quidem non frangitur, ſed interiora deflectitur.

ἀπόχημα, ſecundum nonnullos eſt quando non pars caluæ percuſſa, ſed alia oppoſita *Apochema.* perfringitur. Paulus hoc fieri poſſe negauit. Celſus ſolere ait euenire, ut altera parte fuerit ictus, & os altera fiderit. Recentiorum turba Celſo conſentit, atq; inter eos Nicolaus Florentinus eius rei locuples & oculatus eſt teſtis. Hi ſunt fracturarum caluariæ modi.

At reliquorum quoq; oſsium fracturæ ſicuti uarijs & ipſæ modis contingunt, ita diuerſa apud Græcos nomina inuenerunt.

καυληδὸν, ῥαφανηδὸν, & συκυηδὸν uocant Græci eam, quæ in oſsis craſsitie per tranſuer- *Cauledon.* ſum fit, à rhaphanorum uel braſsicarum (utrunque enim ea uox apud eos ſignificat) *Rhaphanedon.* caulium, et cucumerum, quę ſic ferè perfringuntur, ſimilitudine. Auicenna raphanalem, *Sycyedon.* haſtalem, & arundinalem.

σχιδακηδὸν, quaſi ſciſsionem diceres, quæ in longitudinem fit, nec in totum oſsis partes ſeiungit Auicenna linealem. *Schidacedon.*

καλαμηδὸν, uel ad unguem, quæ ſecundum aliquam partem eſt recta, in extremo luna- *Calamedon.* ris. Auicenna lunarem.

ἀλφιτιδὸν, uel καρυηδὸν, quæ in multas, & eas quidem tenues partes fit. Auicenna *Alphitidon.* ſanchiam.

ἀπόθραυσιν & ἀποκοπὴν, quando pars oſsis ablata eſt. Celſus tria tantum genera facere *Apothrauſis.*
» uidetur. Verba eius ſunt: Omne os modo rectum, ut lignum in longitudinem finditur, *Apocope.*
modo frangitur tranſuerſum, interdum obliquum: atq; id ipſum nonnunquam retuſa ha-
» bet capita, nonnunquam acuta, quod genus peſsimum eſt.

Soluitur & alio modo oſsium continuitas, quando ſcilicet os ab oſſe ſeiungitur, cui à

Exarthrema. Exarthroſis. Ecptoſiæ. Ecptomata. Parathrema. Stremmata. Noui Dioſcoridis interpretes lapſi. Luxata.

natura fuerat connexum: ἐξαρθρήματα & ἐξαρθρώσεις, ἐκπτώσιας & ἐκπτώματα uocãt Græci: & ſunt ſecundum Galenum oſsium ex propria regione tranſmutationes abſque fractura euenientes. Paulus excíſionem eſſe ait articuli à propria concauitate ad locum inſuetum, à qua uoluntarius motus impeditur: differentiasq́ nullas habere, niſi maioris minoris ue ratione. Vbi enim perfectè exierit articulus, communi generis nomine ἐξάρθρημα, quaſi exarticulationem dici: eo autem ſolum moto, nec penitus extra cauitatem recedente, παράρθρημα. Auicenna dislocationem, ſi integra, id eſt, plena & perfecta ſit. Si non ſit integra, ſeparationem iuncturæ uocat & torſionem, quæ uox ei id ſignificat, quod Græci ſτρέμματα nominant. Nos euerſionem dicere poſſumus. Dioſcoridis tamen noui interpretes, Plinium ſequuti, pro ſtremmatibus ſemper legunt luxata: quæ Celſo nihil aliud ſunt, quàm oſſa à ſedibus ſuis mota, & ut ſequens eſt, non aliud quàm Græcorum ἐξαρθρήματα: quæ quum diuerſa ſint à ſtremmatibus, non rectè uidentur ſtremmata Latinè dici luxata.

Chalaſis.

Fit præterea ut articuli ipſi ita laxentur, ut membrum longius effectum uideatur: χαλασμένους, id eſt, laxatos articulos, uocant Græci. Auicenna prolongationem & algmenon.

Oſſa dupliciter à ſuis ſedibus mouentur. Radius. Cubitus. Focilia brachij. Ancyloſis.

Celſus duobus modis à ſuis ſedibus moueri oſſa dicit. Altero, ſi ea quæ iuncta inter ſe ſunt, dehiſcant, hoc eſt, ita diſſocientur, ut medium quendam locum uacuum relinquant, ut ſi radius ſubmoueatur à cubito in brachio. Radium & cubitum uocant recentiores duo brachij focilia. Vbi igitur unum ab alio ſeiungatur, primus erit luxati oſsis modus apud Celſum. Secundus, quando articuli ſuis ſedibus excidunt.

Sunt & apud Paulum ἀγκυλώσεις & ἀγκύλαι uocatæ, quæ detentiones quædam ſunt articulorum, ob denſitatem, uel neruorum aliquam tenſionem contingentes. Celſus, recenti cicatrice contractos articulos uocari ait à Græcis ἀγκύλας. De his Auicenna egit libro quarto capite de neruorum duritie & torſione: nec abhorret ab ea quam libro tertio uocauit contractionem & azemenam. Eſt & apud eundem Auicennam caput de duritie iuncturarum in eodem libro quarto, in quo quum nullum peculiare auxilium tradat, non magnam iacturam fecerit qui id præterierit.

Thlaſis. Thlaſma. Contuſio.

θλᾶσις, uel θλάσμα Græcis, eſt nobis contuſio, uel colliſio: latius tamen apud recentiores medicos patet contuſionis nomen, quàm apud Græcos thlaſmatis: ſiquidem ſub eo ſpaſmata & rhegmata Græcorum comprehendunt, imò & apoſpaſmata. Auicenna duobus locis libro quarto de his agit, ſecundo uidelicet tractatu, capite de contuſione & attritione, & quarto capite de attritione neruorum & torſione. Poſtremum hoc caput, quo ad ultimam eius partem reſpondet his quæ à Galeno ſcribuntur libro ſexto artis curatiuæ, ubi agitur de cura nerui contuſi, quod in uulgata æditione eſt tertium. Prima uerò eius pars accepta eſt à Paulo capite de thlaſmate. Alterum caput reſpondet rhegmati & ſpaſmati. ῥῆγμα enim ibi uocatur contuſio, σπᾶσμα contritio: ſicuti & in uulgata æditione, libro de differentijs morborum, qui liber inſcribitur perperàm primus de accidenti & morbo. Quæ autem dicuntur ab Auicenna pro cura contuſionis, ferè accepta ſunt à Galeno capite ultimo, libro quarto artis curatiuæ, ubi docet curare ῥῆγμα & ἐγχύμωμα. Serapion capite de ariſtolochia, rhegmata & ſpaſmata uocat conquaſſationes accidentes in capitibus neruorũ & muſculorum: capite de betonica, attritiones & conquaſſationes à caſu.

Ptoma. Deiecti. Rupta. Conuulſa. Pyricauſta. Vſta. Theriodecta. Cynodecta. Lyſſodecta.

De caſu & offenſione ſcribit Auicenna: πτῶμα Græci uocant. Plinius deiectos quandoque ſimpliciter, quandoque addens, ex alto. Idem Plinius ῥήγματα rupta, & σπάματα dicitur conuulſa, uel uulſa.

πυρίκαυσα Græci uocant, Latini uſta, uel ambuſta. Auicenna ſeorſum de ignis & aquę combuſtione pertractauit.

θηριοδηκτὰ Græci, nos beſtiarum morſus. κυνοδηκτὰ illi, nos canum morſus: qui ſi rabidi fuerint, λυσσοδηκτὰ ab illis nominantur.

DE VLCERIBVS.

Vlcera, laté ſumpto ulceris nomine, multas differentias ueras habent, multas quoque quæ non ſunt ueræ differentiæ, ſed ex alijs fiunt diſpoſitionibus cum ulcerib. complicatis.

Propriæ

Propriæ ulcerũ differentiæ.

Propriæ differentię ſunt, quę ab ipſa ulceris ſubſtantia accipiuntur, non ab effectu alio, qui poſsit per ſe conſiſtere. Ex figura, rectum, obliquum, circulare, &c.

Ex quantitate, magnum & paruum. Ex dimentionibus, longum, breue, latum, anguſtum, ſublime, ſuperficiale, profundum. Ex tempore, recens, ſanguinolentúmue, & multi pauciue temporis. Ab exterioribus alijs, apparens uel non apparens, in toto uel in parte, Ex inciſione, laliationéue, uel utroque. Ex loco, in extremo muſculi, uel medio, &c. Simplex, compoſitum, crudum, calloſum. Auicenna oſtracinum, fiſtuloſum, cuniculoſum, Græcè, ὑπόνομα profundum.

Vlcerum denominationes.

Quædam computantur à multis pro differentijs, quæ non ſunt differentiæ, ſed alterius diſpotitionis complicationes: ſicuti phlegmonodes, eryſipelatodes, canceroſum, gangrænoſum, putrefactum, comedens, Auicenna corroſiuum, doloroſum, concauum, ſuperfluæ carnis: ὑπερσαρκοῦντα Gręci: Auicenna carnem additam ſuper uulnera, ſordium, ῥυπαρὸν uocant Græci: rheumaticum à Galeno dicitur, quod fluentes humores uetant ſaneſcere: uerminoſum, σκωληκώδες dicitur à Græcis.

Rheumatica ulcera.

Immunda apud Auicennam ſunt, in quibus humor plurimus, ſed non malus.

Vlcera maligna.

Vlcera κακοήθη, id eſt, malè morigerata, uel mali moris, malignáue dicuntur, quæ cum omnia decenter & rectè feceris, non tamen curantur: quia ſcilicet, ut dicit Galenus in loco ulcus patiente malignitas adeſt, ſanari ea prohibens: atq; in hoc differunt à rheumaticis, quę, ut diximus, influxum malorum humorum aliunde recipiunt. Celſus primam carcinomatis ſpeciem hoc nomine appellauit.

Sepedon.

σηπεδὼν, eſt ulcus putridum.

Nome. Phagedæna.

νομὴ uocatur putredo, quæ ad ſanas partes diſtribuitur, cuius ſpecies eſt φαγέδαινα. Vlcus nomodes, comedens carnem ſubiectam, & circunſtantem corrumpens factum à materia, quæ eſt media inter materiam quæ facit herpeta, quæ tenuiſsima eſt, & eam quæ facit cancrum, quæ craſsiſsima. Hoc uel ei ualde ſimile uidetur Celſus θηρίωμα nuncupare, quando neq; tactus, neq; medicamẽtum ſentit: ſed ſi intenditur, ad ἕρπητα ἐσθιόμενον tranſit, aliud per hoc nomen intelligens, quàm quod nos ſuprà inter ἕρπητας, id eſt formicas, definiuimus, id uidelicet quod σφάκελον Græci dicunt, quod & apud Auicennam eodem nomine, ſcilicet ἐσθιομένου, nuncupatur. Videtur autem (ut dixi) cancrum ulceratum ſignificare, nec omnem, ſed qui exedendo & depaſcendo uicinas partes ad oſſa uſque deuorat.

Therioma. Herpes eſthiomenos. Sphacelon.

Chironia & Telephia ulcera.

χειρώνια & τηλέφια ſunt ſpecies phagedænæ: illud quidem, quoniam ob eius malignitatem Chirone medico indigere uideatur: hoc, quod Telephus eo fuerit uexatus, nomen ſortitum eſt. Sunt autem antiqua & difficilé ad cicatricem uenientia. Celſus tamen chironium uocat ulcus magnum, non ſerpens, doloris modici, oras duas calloſas tumentes habens, ſine inflammatione quidem & periculo, ſed difficilè ſaneſcens.

Pladara. Dyſoda.

Sunt & quæ πλαδαρὰ Græci uocant, id eſt, laxa & mollia: & quæ δυσώδη, id eſt, malè olentia ſeu fœtida.

Colpos, Rhacodes. Hyponoma.

κόλπος, Latinè ſinus, eſt in quo cutis adiacens, à ſubiectis corporibus adeò ſeparata eſt, ut agglutinari eis haud facilè poſsit. Quod ſi in totum eroſa fuerit, ita ut lacernæ ſimilis uideatur, ῥακώδες, hoc eſt, lacernoſum dicitur: ab Auicenna autem abſconſio, & cauerna, ſi flexuoſum ſit. Græci uocant ὑπόνομα, Latini cuniculoſum, ut ſuprà diximus.

Syrinx, fiſtula.

σύριγξ uerò, id eſt fiſtula, dicitur ſinus qui obcalluit, per metaphoram, ut inquit Paulus, à fiſtulis quæ ex calamis fiunt. Celſus definit, ulcus altum, anguſtum, calloſum.

Thymium. Cancer ulceratus.

Eſt etiam apud Celſum thymij mentio, ulceris peſsimi ex carcinomate facti, & quod tolli non poteſt, ſed curationibus irritatur. Noſtri cancrum ulceratum appellant:

Ignis ſacer.

Meminit & inter mala ulcera Celſus Ignis ſacri, duas eius faciens ſpecies, & utranq; ſerpentem, minimi tamen periculi inter ea quæ ſerpunt, ſed quæ propè difficillimè tollantur. Videtur autem duabus hiſce ſpeciebus comprehendiſſe ἕρπητα comedentem, et φλυκταινώδη Græcorum: formicas corrodentes uocant Arabes. Sed & eryſipelas exulceratum. Mentio eſt huius formicæ & apud Auicennam capite de pruna & igne Perſico.

Rhagadia.

Inter ulcera quoq; numeranda ſunt quæ Græci ῥαγάδας uel ῥαγάδια, Auicenna fiſſu-

Sciſſa.
ras, Latini rimas, uel ſciſſa, uel fiſſa: ſunt autem cutis ſciſſuræ cum calloſis labris.

Attrita. Intertrigines. Apoſyrmata. Deſquammata.
Sunt & attrita à Plinio dicta, & intertrigines, Græci παρατρίμματα, Auicenna excoriationem uocauit, miſcuitq; cum alio ulcere quod Græci ἀποσύρματα uocant, & Plinius deſquammata. Intertriginem propriè uocat Plinius eam quæ ex membrorum adinuicem, in itinere potiſsimum, confricatione. Et de ulceribus hæc dixiſſe ſat ſit.

Morborũ noua nomina apud recẽtiores medicos
Dum cogitarem iam epiſtolæ finem imponere, ſubijt in memoriã multa in recentiorum medicorum libris morborum exterius euenientium legi nomina, apud antiquos non reperta: de quibus meritò dubitari poſsit, an ut noua ſunt nomina, ita nouos quoque morbos indicent, antiquioribus medicis incognitos: Ne quid igitur huic noſtræ epiſtolę, quantum per me fieri poterat, deeſſet, ea percurrere decreui, & quid in eis quoque ſentirem, aperire. Incipiam igitur rurſus à capite, ut ſimili quo hactenus uſus ſum ordine procedam.

Teſtudo.
Teſtudinẽ uocant tumorẽ mollem uel non ualde durum, ſatis autem magnum, in quo pinguis materia, tunica quadam obtecta continetur, quæ caluariæ ita hæret, ut ipſam plerunq; uitiet. Hanc non eſt dubium de numero eſſe abſceſſuum, ſub meliceride uel atheromate contineri: uedetur tamen ad melicerídem magis inclinare.

Talpa.
Ad genus abſceſſuum pertinent uocatę ab illis talpæ, quæ non magnopere diſtant à nuper dictis, niſi quòd quum albam materiam contineant, ad ἀθηρώματα potius quàm ad μελικηρίδα referuntur. Pertinent ad idem genus morbi, quos cariem & rimam Gilbertus Anglicus appellauit.
Caries. Rima.

Guttarubra.
Fit in facie malignus quidam tumor, qui quoniam ferè cum magno rubore fit, Gutta rubra à uulgo & nouis medicis nuncupatur. Sunt et qui ob eius fortè ingentẽ moleſtiam, Guttam rabidam appellent. Qui morbus ſub eryſipelate maiori ex parte continetur. Eſt tamen interdum, ut alios humores habeat cum bile commixtos, & tunc commixtum nomen habebit: ut ſi ſanguis miſceatur uincente bile, ἐρυσίπελας φλεγμονῶδες: ſi é diuerſo ſanguis ſuperet bilem, φλεγμονὴ ἐρυσιπελατώδης. Atq; pari modo in alijs humoribus dicendum, ſicuti ſuprà quoq; in generali mentione tumorum docuimus. Nihil enim uetat quin omnia tumorum genera, ſicuti alijs in membris, ita & in facie oriantur.

Lactumen.
In capite quoque & facie, fereq; toto corpore, præſertim infantium, ulcuſcula quædam gignuntur, maiori ex parte cruſtoſa, ſtatim uel paulòpoſt initium: lactumen uocauerunt, quoniam lactis impuritatem ſequi putabant. Hæc non eſt dubium ad ἀχῶρας, & uel κήρια, uel ψυδράκια, uel ἐξανθήματα antiquorum pertinere: licet enim eodem ſemper nomine lactuminis à mulieribus appellentur, uariant tamen multum, iuxta materiæ à qua gignuntur uarietatem.

Zerma.
Scribunt proprium caput de zerma, quam tamen ab impetigine non differre, nec ipſimet inficiantur: licet zermæ nomen ei tantum quæ ad ulcus peruenerit, falſò tamen, adaptent.

Sãguis mortuus. Sugillata.
Sanguinem mortuum, mortuiq; & diaboli morſum uocant, quæ Latinè diximus uocari ſugillata.

Guttaroſea.
Guttam roſeam appellant, malum faciei, & præcipuè naſi ruborem, qui præire elephantiaſin ſolet, cuius ſuperius meminimus.

Fornix. Noli me tãgere. morbus.
Peiore longè morbus is eſt quem nõnulli fornicem, alij ob eius ſæuitiam & ueluti feritatem uocant, Noli me tangere. Eſt autem malignum adeò ulcus, ut ex remedijs, etiam quæ congrua uidentur, irritetur potius quàm mitigetur, & in ſanas partes depaſcendo uagetur. Sunt qui cancrum putent: ego ad phagedæna pertinere putauerim.

Lupus.
Lupum appellant ulcus aliud à priore non ualde diſsimile, niſi quòd non faciem, ſicuti illud, ſed inferiores partes, præcipuè autem crura, infeſtat, celerrimè depaſcens, & quaſi lupus famelicus proximas ſibi carnes exedens: quod & dubio procul de genere eſt phagedænę, à magis exuſta tantum materia factum, & propterea uelocius obambulans.

Malum mortuũ.
Malum mortuum uocant exulcerationem quandam malam cruſtaceam, aridam, brachia & crura præcipuè inficientem: ego non aliter nominauerim quàm ulcus ἐσχαρῶδες.

Spinam

Spina. Clauus.

Spinam & clauum uocant nonnulli tuberculum, quod ſuperius δοθιῆνα diximus à Græcis, à noſtris furunculum appellari.

Nata et Napta.

Natam uel naptam appellant tumorem dolore carentem: niſi fortè adeò magnus exiſtat, ut partes membri trahendo, ſoluta continuitate aliquem dolorem circũſtantibus inferat. De numero eſt & hic abſceſſuum, & ad ϛεατώματα feré ſpectat.

Folium.

Folium, carunculas quaſdam ori propè caput arteriæ aſperæ factas, loquelam impedientes, quæ ad ægritudinem numeri pertinent, & per ſolam ablationem curantur.

Ignis S. Antonij Sphacelus.

Ignem ſancti Antonij dicunt perfectam membri corruptionem, ſenſum penitus auferentem, quam ſuperius diximus à Græcis σφάκελον uocari.

Rancula.

Ranculæ nomen legitur apud Ioannem Anglicum, ſignificatq́; ei tumorem cum dolore & pulſu uulneribus contingentem: qui certè nihil aliud eſſe poteſt, quàm phlegmone inchoans. Hæc ſunt quæ in recẽtiorum libris morborũ exteriorum nomina ad hunc diem, quod mihi nunc occurrat, inueni. Recentiſsimi aliud nomen addiderunt, per ora uulgi non minus uolitans, quàm morbus ipſe quem ſignificat, per corpora uagatur: Gallicum morbum uocat Italia, Hiſpanicum Gallia, Hiſpanam ſcabiem Germania. Contrahitur morbus hic peſsimus rarò aliter, quàm per contagium, nec quarumcunq; partium, ſed ferè obſcœnarum: ut non incongruè nonnulli, Romanorum nomẽclaturam in mentagra ſequuti, Pudendagram uocarint. Puſtulæ primum eas partes inficiunt, longè difficilius ſanitatem recipientes, quàm quæ eodem quidem loco, ſed alijs ex cauſis contingunt. Has, reliquarum partium, præcipué uerò uultus & capitis, deteriores aliæ puſtulæ excipiunt, diuerſorum quidem generũ, ſed maiori ex parte cruſtoſæ, nec ab ijs ferè diſsimiles, quæ ab igne excitantur, niſi quòd ſunt quadamtenus craſsiores: quæ, ubi uel ſuapte ſpontè, uel medici auxilio ſubmotæ fuerint, corpore prius non plenè expurgato, extremorum membrorum dolores uehementes, per noctem potiſsimum, quam inſomnem reddunt, miſerrimè affligunt, nullo exterius ab initio tumore apparente, qui tamem quibuſdam citius, quibuſdam tardius, & in his etiam quandoq; locis in quibus nullus præfuit dolor, ſe oſtendit: quem ſi preſſeris, tantum abeſt ut dolorem augeas, ut quandoq; ſe iuuari ex loci contractione patientes fateantur, & unicum hoc habeant in tantis crutiatibus leuamen. Tumores hi per magna interualla (à ualde enim craſsis humoribus fiunt) ſuppurãtur, uel potius ſaniem quãdam malam gignunt, ei quæ à Celſo hydrops, aut melicera uocatur, non diſsimilem. Non uniuerſus tamen ſimul tumor ſuppurationem hanc recipit, ſed per partes, portionem ſæpe aliquam omninò ad maturationem contumacem gypſo ſimilem derelinquens. Suppurationem uarij modi ulcera, ſemper tamen maligna, comitantur, quæ plerunq; oſſa etiam ipſa uitiant, & ubi cicatricem contraxiſſe uidentur, alio uel eodem loco erumpentia, medicos multoq; magis patientes ipſos deludunt. Comitantur interim hunc morbum aliæ quædam malæ affectiones, non uſqueadeò crebrò, ut hæ quas numerauimus, ut ophthalmia, tubercula nares cum eroſione dehoneſtantia, articulorum luxatio, oſsium fractura, elephantiaſis, aphthæ, præcipuè poſt argenti uiui uel minij, uulgò cinabrij uocati uſum, & poſtremo febricula ad tabem, & paulòpoſt ad mortem perducens. Ex his autem omnibus non difficilè eſt definitionem colligere, hunc morbum comprehendentem, & ab alijs generibus ſeparantem. Ea erit huiuſmodi.

Morbus Gallicus. *Pudendagra.*

Definitio morbi Gallici.

Gallicus morbus eſt ſoluta cõtinuitas, ab exuſtis humoribus per contagium ferè in concubitu genita, à malignis quibuſdam puſtulis incipiens, pudenda plerunq;, deinde reliquas corporis exteriores partes, caput præcipuè inficiens: dehinc intimas partes ingreſſa, dolores circa articulos & oſſa noctu præcipuè facit, atq; abſceſſus duros, in peſsima adeò ulcera, ut oſſa quoq; plerunq; uitient, poſt longum tempus deſinentes.

Variæ opiniones de morbo Gallico.

Ex his autem cognoſcere licet, quàm inaniter laborauerint ab huius peſtis exordio medici ferè quicunq; celebriores habebantur, conati multicipitem hanc hydram ſub unũ caput redigere. Aliqui ſaphathum: alij duos morbos, ſaphatum & articularem: nonnulli lichenas: Veneti medici uariolas, Galli uariolas quidem, ſed craſſas. Fuere & qui carbonem, & qui ignem Perſicum: ſed & qui elephantiaſin, & qui epynictidas, & qui Celſi phygethlon: Leonicenus demũ noſter, deiectis ſtrenuè tribus ex nuper recitatis opinionibus,

propriam erexit:quam utiq;,quod in Lactantio optat Hieronymus, uellem ita bene adſtruxiſſet,ſicuti alias deſtruxit. Eius definitio ex pluribus locis commentarij ab eo ſuper hoc morbo æditi collecta,hæc eſt. Morbus epidemialis & æſtiuus, puſtulis primum partes obſcœnas,deinde reliquum corpus,cum magno plerunq; dolore,atq; ipſam præcipuè faciem occupantibus, ex uaria humorum corruptione genitis,propter nimiam aëris in calore atq; humiditate præſertim intemperiē. In qua definitione uir alioqui eminentiſsimus uel in hoc maximè lapſus eſt,quòd hunc morbum ex aëris humiditate, quæ eo anno quo eum in Italiam Caroli exercitus portauerat, magna fuerat,genitum putauit:& propterea cenſuit inter epidemicos numerandum, quum tamen res ipſa oſtenderit, nihil huic morbo cum aëris uel humore, uel qualitate alia eſſe commune: quæcunque enim conſtitutio ſit,& quantumcunque ſicca:ſi uir etiam ſiccíſsimus cum muliere ea lue infecta commiſceatur, bene ſecum agi putet, ſi non & ipſe polluatur. Idemq; contingere ſanè mulieri uiro infecto congreſſæ,pleræque cum magno ſuo malo expertæ ſunt. Dici igitur quomodo debet epidemicus,quum morbi epidemici,ut Galenus docet in procœmio enarrationis in libro Epidemiarum Hippocratis,ſint morbi pluribus ex inſpirato aëre communes: Gallicus autem non ex aëris inſpiratione,ſed ex contagio,ut plurimum contingit? Non magis quoque æſtiuus dici meretur,quàm epidemicus. Aeſtiui enim morbi breues ſunt, hic plerunq; cum iuuenibus conſeneſcit, & commoritur cum ſenibus. Quo fit,ut genitalium putredines,quas inter æſtatis morbos tertio libro Aphoriſmorum enumerat Hippocrates, morbum hunc ſub ſe comprehendere nequaquam poſsint: alioqui nec prutredo dici meretur ea puſtula,quæ ab initio pudendum exulcerat,quum ad ſiccum potius quàm ad putridum uergat.Etſi demus Leoniceno,à genitalium putredine hunc morbum inchoare:non continuò fatebimur,Hippocratem eum aphoriſmo ſignificaſſe, quum nocumentum in pudendo,præ his quæ poſtea conſequuntur,exigui adeò momenti ſit,ut uix ullam moleſtiam afferat:quæ res facit,ut procliuior ſit ad propagandam hanc luem uia,ipſis patientibus,concubitus,per quem,ut diximus,uel ſolum,uel maximè transfunditur,concupiſcentibus potius quàm refugientibus. Nihil ergo in aphoriſmo legitur, quod ad hunc morbum iam radicatum pertineat: ſed quod ibi legitur, ad eius exile quoddam initium pertinere quidem uideri poteſt, uerè tamen (ut oſtendimus) non pertinet: ſicuti nec ad eum pertinēt quæ ex ſecunda epidemia à Leoniceno recitantur. Carbones enim in hoc morbo minimè uiſuntur:ſed nec humores liquidiores in cute (ſic enim ἰχῶρας Leonicenus interpretatur) nec ueſicæ quales in igne leniter exuſtis, ſed eſcharæ potius quales in plenè exuſtis excitantur. In tertia epidemia, ſi eo modo apud Hippocratem , quo apud Leonicenum legeretur,eſſet omninò aliquid, quo is credi poſſet ſimilem huic morbum deſignaſſe. Hippocratem autem nihil minus eo loco cogitaſſe, quàm hanc malorum catenam,quam morbus Gallicus uocatus ſecum trahit,oſtendam,idq; pauca quædam attingens,quæ ad id oſtendendum ſufficere puto. Prius tamen indicabo,cōſtitutionem de qua Hippocrates ibi loquitur, non in totum ei,de qua Leonicenus,fuiſſe ſimilem, & hoc per ipſius Hippocratis uerba: ἄπνοια enim, inquit,per totum annum: hoc eſt uentorum ualidorum carentia. Factis autem ſiccitatibus, ſub primis anni temporibus auſtri,circa arcturum aquæ multæ:autumnus tenebroſus, nubiloſus, aquarum multitudo: hyems auſtralis,humida, mollis. Poſt ſolis autem uerſiones, propè æquinoctium retrocedens hyems,& circa ipſum iam æquinoctium niuoſi aquilones non per multum tempus. Ver ruſus auſtrale,uentorum carentia,aquæ multæ per totum,ad ortum uſque caniculæ. Aeſtas ſerena, calida:ſuffocationes magnæ:eteſiæ exiguæ ſparſim ſpirauere: rurſus circa arcturum in aquilonibus pluuiæ multæ. Hactenus Hippocrates. In hac igitur conſtitutione non pauca leguntur,quæ nec ipſomet Leoniceno teſte, in noſtra uiſa ſunt,ſiccitas uidelicet ab initio, autumnus tenebricoſus, hyems in fine retrocedens,uer aquilonium & niuoſum,æſtas ſerena,calida,& alia quædam.

Leoniceni opinio.

Leoniceni lapſus in morbi Gallici definitione.

Epidemialis morbus.

Nihil morbo Gallico cum aëris humiditate.

Inter morbos uerò, præter eryſipelata, carbunculos , & uentris perturbationes à Leoniceno quidem memoratos,ſed uix unquā puto in hoc morbo uiſos,alij quoq; numerantur morbi ab Hippocrate,nihil cum hoc habentes commertij,ut καῦσοι, φρενίτιδες, κώ-

ματα,

ματα,id eſt,profundi ſomni, magnæ phlegmonæ, lienteriæ, diarrhœæ, dyſenteriæ, tineſmi, ςρόφοι,id eſt tormina:febres tertianæ,quartanæ,nocturnæ,continuæ,longæ,erraticæ. Addit demum,quoſdam citò, quoſdam ſerò interijſſe:quum Gallicum patientes morborum,mortem potius optent quàm oppetant.Si quis præterea diſcurrat XVI. ægrotos ab Hippocrate ſeriatim ſub hac conſtitutione deſcriptos, mentior ſi quem inueniet, de quo uel ſuſpicio haberi poſsit, quod Gallico uocato morbo laborauerit: omnes enim febrem, & quidem uehementem ſunt perpeſsi,in Gallico morbo, uel ipſomet Leoniceo teſte, rariſsimam.Sed cur fruſtra laboro,quum Galenus ipſe hanc litem dirimat, ſtatim in primo uerbo enarrationis ſuæ in hanc epidemiam, conſtitutionem, de qua Hippocrates meminit,peſtilentem nominans:Ita enim ad uerbum loquitur. Peſtilentem conſtitutionem in hoc loco ſcribente Hippocrate,&c.Et alio loco,exponens uerba illa Hippocratis. Et multi interiere,ait:Peſtilentes fuiſſe morbos qui uagabantur,oſtendit ex eo quod dicit.Et multi interiere. Tam igitur longé abeſt ab ea conſtitutione Gallicus morbus, quàm longè abeſt à peſtilentia & mortalitate. Scio futuros qui mihi uitio dent, quòd in re tam aperta anxiè nimis & ſcrupuloſè depugnauerim.

Præſtet igitur & uincat ueritas proprijs uiribus nixa, diuerſos quidem affectus huius morbi eſſe ſigillatim ab antiquis ſcriptos,connexionem uerò eorum & ſequelam,à nemine fuiſſe ſcriptis demandatam. Nec pergant homines in aére uel in cœlo cauſas huius morbi perquirere,ſed in aëris cœliq; moderatorem, hoc morbo flagitia hominum,libidinem præcipuè & linguæ petulantiam punientem,(ferè enim á genitalibus incipit lues,& in os deſinit) & ininficientis infectiq; corporis natura, cauſas & differentias huius morbi perquirant.

Hugo Senenſis, inter omnes quos hactenus legi, ſaluti cuiuſdam iuuenis per ſcripturam conſuluit,qui propè hunc morbum uidetur acceſsiſſe.Paſſus enim eſt puſtulas, tumores duros,ulcera,capitiſq; & diuerſorum membrorum dolores,noctu etiam magis quàm interdiu affligentes,ita ut caruiſſe tantum puſtulis genitalium & capitis inter capillos uideatur,quæ tamen ſunt uel primæ,uel maximè huius morbi propriæ:

Vnde accepta uulgaris Gallici morbi curatio.

Curatio autem quę ei paſsim ab imperitis,præſertim per argentum uiuum & minium adhibetur, ab eo morbo accepta eſt, quem recentiores Chirurgi malam ſcabiem, & malum mortuum appellant,alium tamen longè ab hoc morbo.

Morbus Gallicus quo modo nouus dici poſsit, ſimul et per contagium generatus.

Sed dixerit forté quiſpiam.Si hic morbus non niſi per concubitus contagium generatur, quo pacto primum nouus cœpit? uidentur enim duo hæc inuicem repugnare,quod ſcilicet nouus ſit,& quòd per ſolum contagium innaſcatur. Si enim nouus eſt, cœpit primò,nec prius erat à quo poſſet per contagium deriuari. Si per contagium cœpit,non poteſt nouus eſſe,quia neceſſariò in eo fuit à quo eſt per contagium deriuatus. Dupliciter hic poſſumus reſpondere,iuxta duplicem hiſtoriam de eius origine.Sunt enim qui dicant nouum non ſimpliciter eſſe, ſed ex inſula quadam antiquis incognita, ubi frequentiſsimus eſt,in hanc quam nos incolimus habitabilis terræ portionem, per Hiſpanos qui illuc nauigarunt importatum, principio apparuiſſe. Alij ſunt, & hæc eſt antiquior ſententia, & maioribus fulta teſtimonijs,qui cœpiſſe hunc morbum per id tempus dicunt, quo Carolus Francorũ rex expeditionem Italicam parabat: cœpiſſe autem in Valentia Hiſpaniæ Taraconenſis inſigni ciuitate à nobili quodam ſcorto, cuius noctem elephantioſus quidam ex equeſtri ordine miles,quinquaginta aureis emit:& cum ad mulieris concubitum frequẽs iuuentus accurreret,intra paucos dies ſupra quadringentos infectos: è quorũ numero nonnulli Carolum Italiam petentẽ ſequuti,pręter alia quę adhuc uigent importata mala,& hoc addiderũt,inter minima non deputandũ.Quæ hiſtoria ſi uera ſit,ut ego non inuitus credo,nouus ſimul erit,et per contagium ortus,non alterius hominis eodem affecti,ſed elephantiaſi quæ in hunc quaſi degenerauerit, & de ſuo gradu in proximum deciderit. Minus autem de hoc mirabitur quicunq; apud recentiores legerit eos, qui mulieri coierint quæ parum antea cum leproſo (ſic enim elephanticum uocant) rem habuerit,ſemine quidem adhuc in utero manente, elephantiaſin quandoq; incurrere, quãdoq; non, ſed alias obleſiones,maiores,minoréſue,prout & ipſi affecti ſunt,& elephantioſus ille qui

Huttenus libro de Guaiaco.

Gallici morbi ortus.

Quare non ſcri-ſerit gallici morbi curationē

mulierem infecit. Hæc igitur ſunt quæ de morbo Gallico hactenus potui intelligere. Curam eius in aliud tempus & locum diſtulimus, neq; enim nunc morborum curam, ſed nomina tantum inquiſiuimus: in quibus enumerandis, ſi fortè defecimus, boni conſulant quicunq; legerint, & quæ deſunt, ſuppleant, & errores ſi quos offenderint, qui certè in tam ampla & confuſa adeò materia uix euitari poterant, amicè corrigant. Tantum enim abeſt ut id moleſtè laturus ſim, ut ingentis beneficij loco ſim habiturus. Tu uerò Michael hæc diu deſyderata lætiore facie ſuſcipe: ſolent enim quæ longo tempore deſyderauimus, eſſe gratiora: tarditatisq; culpam non in uoluntatem alioqui tibi propenſiſsimam, ſed in meam ualetudinem uariasq; occupationes reijce. Ferrariæ. M. D. XXV.

EPIST. III. *De morbis interioribus, ad Antonium Mariam Cananum.*

QVum legiſſes non ſemel epiſtolam meam ad Michaelem Santannam, in qua exteriorum morborum nomina tam Latina quàm Græca cum barbaris, noſtroq; tempore per ora medicorum recurrentibus, ad concordiam redigere conatus ſum, laudaſti tu quidem laborem, ut ſoles, meum: mutilum tamen & ueluti mancum eſſe iudicaſti, niſi interiorum quoque morborum nomina pariter elucidarem.

Ego uerò, licet prioris laboris onere adhuc defatigatus (neſcio enim ſi inuita magis Minerua aliquid unquam tentaui) negare tamen tibi non potui id quod uel tacendo, quæ tua eſt modeſtia, poſtulare uidebaris. Diſtuli autem hactenus, cum ob diuerſam ualetudinem, tum occupatus in recognoſcendis alijs medicinalibus epiſtolis, expoſitioneq; in Galeni artem. A quo onere aliquantiſper ſubleuatus, ut tibi morem geram, quem ob morum integritatē, bonarumq; literarum eruditionem, raras hoc tempore dotes, mirificè diligo, rem ipſam utinam feliciter, aggredior, ut alia quoq; epiſtola orſus à capite, atque inter capitis intraneos morbos, à dolore qui interdum non interiores modo partes, ſed exteriores quoque occupat. Hunc itaq; generali nomine Græci cephalalgian, Sodam Serapion, Meſue, Auicenna dicunt. Eſt autem Galeno teſte, cephalalgiæ nomen ſumptum à particula & ſymptomate, quod certè ſymptoma, ut inquit Paulus, unum eſt ex difficillimis, & plures habet cauſas, quas Galenus, Alexander, Paulus apud Græcos, Auicenna apud Arabes, latius proſequuntur, Sodam diffiniens dolorem in membris capitis, licet in uulgatis codicibus, pro dolore, bis legatur læſio. Præter hoc generale nomen, cephaleæ quoque & Hemicraniæ meminerunt Græci. Cephaleam definit Galenus diuturnam cephalalgiam, quam & hemicraniam in hoc conuenire ait Paulus, Galenum ipſum ſecutus, quòd utraque eſt capitis dolor diuturnus, qui uehementior fit à ſonitu, clamore, ſplendore, meri potu, atque odoribus caput opplentibus. Nec aliter differunt niſi quòd his qui cephaleam patiuntur, totum caput, his qui hemicraniam, altera pars tantum percuti uidetur.

Cephalalgia.

Cephalea.

Auicenna cephaleam ouum, ſicuti & Galeni antiqua interpretatio, libro de locis affectis appellauit, & caucatin, id eſt, galleam: hemicraniam, uoce parum mutata, emicraneam. Sunt & ex Græcis qui heterocraniam uocent. Haliabas cephaleæ nomine utitur pro cephalalgia, ſicuti & Razes, Conſtantinus & Caripontus. Celſus quum tria genera doloris in capite agnoſcat, unum qui acutus & peſtifer eſt: ſecundum qui imbecillitas potius eſt quàm dolor: alium grauiorem, ſed breuem minimèq; mortiferum, uino, uel cruditate, uel frigore, uel igne, aut ſole contractum: primum tantum cephaleam à Græcis uocari dicit, per tertium eum ſignificans quem communi uoce à Græcis diximus uocari cephalalgiam. Et hæc quidem ſunt dolorum capitis nomina.

Capiti quoque omnia tumorum genera accidere poſſunt, apoſtemata uocant Arabes, quum tamen apoſtematis nomen, ut alibi oſtendimus, aliquid tumori ſuperaddit, partium uidelicet abſceſſum, à quo nomen apud Latinos, ſicuti & apud Græcos, inuenit. Inter hos tumores acutiſsimus & periculoſiſsimus, ut inquit Alexander, eſt phrenitis à Græcis dicta, Arabes carabitum uel ſirſen appellant, Latini delirium, licet Celſus inter inſaniæ genera eam repoſuerit. Eſt autem, Paulo teſte, inflammatio aut membranularum quas meningas uocant, aut cum illis cerebri ipſius ſubſtantiæ: fitq; uel à pallida bile,

Phrenitis.

& eſt

& eſt minor:uel à flaua,& eſt uehementior:uel hac ſuperaſſata, & eſt ferina ac peſsima, ut docet Galenus libro tertio de locis affectis. Nec negandum quin quandoque ex ſolo ſanguine gignatur, ut Paulus atteſtatur, ita ut ſub phrenitide omnes calidos tumores comprehendamus. Fit præterea affectio phrenitidi ſimilis, ubi ſepto tranſuerſo, uel uentriculo cerebrum compatitur, uel in conſiſtendi uigore urentium febrium fumos ſuſcipit. Vocatur autem paraphrenitis. *Paraphrenitis.* Ingens tamen inflammatio quandoque adeò exputreſcente ſanguine ipſam cerebri ſubſtantiam occupat, ut totum tumeſcat caput & facies, futuræq; caluæ dehiſcant & ſeparentur. Hanc multoties uidiſſe Paulus & Aetius teſtâtur. Mihi autem hactenus, hoc eſt, ad annum uſque uitæ 64. quem nunc ago, nunquam eſt uiſa: ſed nec medicum uel alium quempiam hominem audiui qui uiderit. De hac ſcribit Auicenna proprium caput, poſt id in quo agit de phrenitide, licet in hoc ipſo capite, hoc eſt, carabito, ſeu phrenitide, eius quoque mentionem habuerit, uocaueritq; ſacaculos, ſicuti Haliabas maceran. Sunt qui putent eſſe id quod ſeptimo aphoriſmorum, aphoriſmo 50. in barbara editione dicitur ſpachilon. Quod ſi uerum eſt, erit ſphacelos. Eſt autem ſphacelos, ut in epiſtola de nominibus exteriorum morborum oſtendimus, maxima inflammatio, in hoc gangrænam ſuperans, quod membrum penitus reddit inſenſibile. Scribit idem Auicenna aliud poſt prædictum caput, cui titulum facit de eriſypelate & impetigine, in cuius parte ſecunda agit de eriſypelate in cerebro puerorum eueniente, cuius etiam meminerat libro primo inter ægritudines quæ infantibus accidunt, & capite de epilepſia. Dicitur à Græcis ſiriaſis, quoniam, ut inquit Aetius, in ea bregma capitis concauum fit inſtar ſiri, id eſt, uaſis concaui quo ſemina adſeruantur. Addit præterea Auicenna caput de ſibare, quod nihil aliud eſt, quàm ferina phrenitis, quæ uidelicet fit, ut ſuperius eſt dictum, à flaua bile ſuperaſſata. Hi igitur ſunt ferè tumores calidi cerebro contingentes.

Frigidus à Græcis lethargus dictus, ſi uerum eſt quod Alexander ait, locum eundem habet phrenitidi, hoc eſt cerebrum: materiam uerò contrariam: & propterea, inquit Galenus, eſt quodammodo ei contrarius, quod & aſſerit Celſus: ex abundantia enim pituitæ fit, nomen ab obliuione ſortitur, licet cum memoria etiam, Galeno teſte, ratio tollatur. *Lethargus.* Auicenna uoce parum immutata lethargiam appellat. Celſus eadem qua Græci lethargum. Fuerunt ex Latinis qui ueternum dixerint. Plinius res diuerſas putauit in rhaphani medicinis. *Veternus.* Celſus torporem uidetur nominare, in eoq; marcorem & inexpugnabilem penè dormiendi neceſsitatem eſſe dicit. *Torpor.*

Expoſcere uidetur ratio, ut ſicuti ex pituita, bile & ſanguine fit in cerebro tumor, pariter fiat ab atra bile. Quod ſi contingit, mirum eſt certè quare nomen proprium non inuenerit, & de ipſo, ſicuti de phrenitide & lethargo, ſeorſum medici non ſcripſerint. Auicēna quoſdam ait ſub lethargi nomine hunc cōprehendiſſe. Mihi autem uidetur atra bilis, quæ uerè atra bilis eſt, id eſt, quę per aduſtionem eſt genita, ſi quem tumorē facit, eum ad phrenitiden pertinere. Humorem uerò uel ſuccum melancholicum uocatum, non poſſe in corpore diu manere, quin in atram exactè bilem conuertatur, ſicut Gale. 4. Aphoriſmorum libro teſtatur, in illius aphoriſmi expoſitione. Deiectiones nigræ, qualis eſt ſanguis, &c.
» Quare fit, ut quiſquis à quauis atra bile tumor in cerebro gignatur, ad phrenitiden ſpectet, omnesq; cerebri tumores à ſimplici & unico humore factos, uel ſub phrenitide uel ſub lethargo comprehendi. A ſimplici, dico, humore factos, quoniam tertium quoddam genus eſt ex utraque conſiſtens, quem Græci recentiores, ut inquit Galenus, catochon nominauerunt, ſequentes agripnon coma, quaſi uigilantem dixeris ſoporem. *Catochos.* Alexander lethargum non uerum, Auicenna Subet aſaiari, Haliabas modo ſtupefactionem peruigilem, modo cumin.

Et hi quidem ſunt cerebri tumores, ab aliquo quatuor humorum facti. Præter hos autem fit alius, non à uerò humore, ſed ab aquoſo, uel à tenui ſanguine, qui uel inter cutem & pericraneum, uel inter hoc & os caluæ, uel inter hoc & duram membranam, uel inter hanc & cerebrum aggregantur: atque ex his tumoribus primi quidem duo ad exteriores morbos, reliqui ad interiores referuntur. Communi uoce omnes hos tumores

Hydrocephalus.

hydrocephalon Græci uocant. Nihil quoq; uetat quin eiſdem in locis poſsit flatuoſus ſpiritus adeò copioſus aggregari, ut tumorem excitet, nec ſolum in his, qui dicti ſunt locis, ſed in ipſis quoq; cerebri uentribus, reliquisq; cauitatibus: de quo tamen nullam ſpecialem mentionem medici fecere, quo niam à generali emphyſematis ratione comprehenſum, particularem tractationem non expoſcebat. Et de cerebri tumoribus hæc dicta ſint. Nunc nomina inueſtiganda earum oblæſionum ſunt, quæ cerebri operationes impediũt, quæ neceſſariò multæ erunt, quum nullum ſit corporis membrum à quo tot: quot ab ipſo cerebro, prodeunt operationes.

Cerebrum.

Eſt enim cerebrum ſenſus & motus principium, & preter hoc uniuerſi quoq; corporis regimen habet. Triplices igitur habet operationes, ſenſiles ſcilicet, motrices, & principales: quorum nocumenta percurrenda à nobis ſunt, & unicuiq; ſua nomina reddenda. Incipiemus autem à ſenſibilibus. Harum quædam propria habent inſtrumenta, ut uiſus, auditus, guſtus, olfactus, tactus, de quibus inferius ſuis locis uidebimus. Vnica eſt quam ſibi cerebrum reſeruauit, quæ ſenſus cõmunis appellatur: quoniam quinq; illi ſenſus exteriores uocati, ad eum ceu ad iudicem ſua deferunt ſenſata. Ad hunc, quum ſpectet ſomnus, ſpectabunt & ſomni impedimenta, quæ duo potiſsimum ſunt, grauis uidelicet ſomnus, & uigilia: illum caron Græci, Auicenna ſubetum, Latini ſoporem: uigiliam Auicenna uocat ſaharam. Legitur & apud Græcos comatis nomen, quod multi eandem rem putant ſignificare quam caron, ſoporem uidelicet, quum tamen apud Hip-

Coma duplex.

pocratem latius pateat comatis nomen, ſicuti probat Galenus in commentariolo de comate inſcripto, duplex ſecundum Hippocratem coma eſſe dicẽs, unum cum ſomno, aliud cum uigilia: ſicuti & duplicem cataphoram: comatis tamen nomen abſolutè prolatum, de eo quod cum ſomno fit intelligi. In tertio quoq; Epidemiæ Hippocrates comatis grauis meminit, per quod Galenus id intelligendum cenſet, à quo difficile quis expergiſcitur: & in prima Epidemia comatodes ſymptoma fieri ait, dum deorſum feruntur, non ualentes uigilantium opera exercere. Antiqua Galeni interpretatio libro 4. de interioribus (ita enim nominant lib. cui Galenus ipſe titulum fecit de locis paſsis) caron uocat ſtuporem, & ſecundo libro Aphoriſmorum, aphor. 1. & 3. coma eodem ſtuporis nomine interpretatur. Haliabas obſtupefactionem ſimplicem. Et hæc quidem ſunt ſenſilium operationum læſiones ad cerebrum pertinentes.

Principales operationes trifariã lædi.

Principalibus quoq; uocatis operationibus multa poſſunt impedimenta contingere, quæ tot generibus continentur, quot & ipſæ principales potentię, imaginatiua ſcilicet, intellectus & memoria. Imaginatiua, ſicuti & aliæ uires, trifariam læditur, uel quia ſcilicet in totum eius operatio aufertur, uel quia malè fit, & hoc dupliciter, quia ſcilicet aut corrumpitur aut minuitur. Barbara Galeni interpretatio primam leſionem ſtuporem, ſecundam alienationem, tertiam uocat congelationem. Moyſes uerò ex eiuſdem Galeni ſententia, primam uexationem ſeu congelationem, ſecundam ſcientiæ amiſsionem, tertiam uocat mẽtis permixtionem. Galenus uerò ipſe primam uocat catalepſin, nos occupationem dicere poſſumus. Secundam hieron, id eſt, delirium. Tertię nomen proprium non ponit, ſed in lethargo ſoporeq; dicit contingere.

Ratiocinatiuæ eædem contingunt oblæſiones. Aut enim ueluti reſolutio eſt, & anœã, id eſt, dementiam uocat Galenus: aut aberrat, & paraphroſynen, id eſt, deſipientiam: aut minuitur, & moriam uel moroſin, id eſt ſtultitiam, Auicenna ſtoliditatem, & amentiam, ſiue tota interierit, ſiue pars tantum, appellat. Nec mirum cuiquã uideri debet, ſi delirium tam imaginatiuæ, quàm rationi commune facimus: ſiquidem ob utriuſque poteſtatis uitium delirare contingit, aut quia uidelicet imaginatio fallitur, ut in his qui quæ non adſunt adeſſe putant: aut quia ea ſalua, deeſt iudicium, ut in his qui patrem quidem & conſanguineos aſtantes & auxiliari uolentes agnoſcunt, & ſuo quenq; nomine proprio uocare ſciunt, ueluti tamen inimicos abhorrent atq; effugiunt. Fit aliquando ob utriuſq; errorem delirium, atq; cum his quandoq; etiam memoria perit, quæ tamen ſæpe quidem ſola, quandoq; tamen ſimul cum intellectu labitur. Dum enim affectio à qua memoria oblæditur ualde intenditur, inquit Galenus, ſimul cum memoria ratio deperditur. Sed & in lethargo ſoporiferisq; alijs affectibus utræq; depereunt. Nocumenta autem quæ memoriæ

ipſi.

ipſi per ſe adueniunt, magna ex parte ſunt, quia uel in totum aboletur, ut in peſtilentia, cuius meminit Thucydides, uel ualde minuitur. Vt uerò corrumpatur, ſicuti frequenter accidit, ita de eius corruptione mentionem apud medicos uix reperias. Et hæc ſunt quidem earum affectionum nomina, quæ à uirtutibus oblæſis accepta ſunt. Adduntur his quædam quæ ex materia potius à qua gignuntur, quàm ex potentijs quibus obſunt diſtinguuntur, quæ duobus ferè generibus comprehenduntur, melancholiæ ſcilicet & maniæ.

Melancholiæ nomen, inquit Galenus, à cauſa ſumptum eſt. Eſt autem, Paulo teſte, deſipientia abſq; febre à melancholico humore facta, cerebrum atq; intelligẽtiam occupante, cuius tria ſunt genera. Primũ, quando cerebrũ per ſe patitur à melãcholico humore in eo cõtento, malam temperaturam ſuſcipiens. Secundum, quãdo in toto melãcholicus humor redundans, cerebrum malis uaporibus replet. Tertium hypochondriacam uocant, & inflatiuam, Arabes mirachiam. Fit autem ex ſanguine melancholico circa hypochondria, hoc eſt præcordia, à Celſo uocata, uel inflammationem faciente, uel aliàs quomodolibet congregato, uaporeſcẽ, & quandoq; etiam humorem ad cerebrum mittente. Addũt Græci affectionibus hiſce à melancholia prouenientib. diuinam quandam paſsionem, à qua detenti maioribus quibuſdam efferri poteſtatibus uidẽtur, adeò ut futura quoq; prænuncient, & propterea entheaſtici uocantur, quaſi deo pleni. Ab hac uexati poetæ, furore poetico ſe agitari dicunt, illudq; exclamant, Eſt deus in nobis, agitante caleſcimus ipſo. Hanc tetigiſſe uidetur Auicenna cum ait, quibuſdam medicis uiſum eſſe, quòd melancholia à dæmonio contingat. Addunt & quos erontas uocant, hoc eſt, à cupidine immodicoque amore ita agitatos, ut ad inſaniam deueniant. Auic. iliſcin uocat, nonnulli heroicam paſsionem, erontiacam fortè dicere uolentes.

Melancholia.

Entheaſtici.

Erontes.

Addiderant Arabes quam cutabutum appellant, deriuato nomine à beſtiola quæ irrequieto quodam motu ſuper aquas modo huc modo illuc abſq; ordine uagatur, Latini, ut quidam uolunt, tipulam id inſectum uocant, in paluſtribus locis frequens. Hactenus putaui hunc morbum ab Arabibus, præcipuè autem à Raze, inuentum eſſe, nec eſſe eius mentionem apud Græcos. Dum uerò hæc ſcriberẽ, docẽte me ſuprema ueritate, clarè cognoui eſſe quem Græci lycaonem, lycanthropiam, & cynanthropiam uocant, nomine à lupis uel canibus deriuato. De his enim ſcribit Paulus, noctes exeũt, ad diem uſq; circa ſepulchra plerunq; uagantur, lupos, caneſq; per omnia imitantes, pallent, oculis cõcauis & ſiccis ſunt, craſſè imbecilliterq; uident, linguam ſiccißimam habent, ualde ſitiunt, os ſaliua caret, cruraq; habent ob aſsiduas offenſiones inſanabiliter ulcerata. Aëtius ferè eadem, unum addens, quod menſe Februario incipit. Quæ ſi conferantur his quæ de cutabuto ſcribit Auicenna, nemo ambiget eum morbum ab eo deſcriptum, quem Græci (ut diximus) lycanthropiam uocant, id eſt, hominis in lupum conuerſionem, preſertim cum & curatio ferè uerbum ex uerbo à Paulo ſit aſſumpta. Hæc igiur ſunt melancholiæ propriè dictæ genera, quatenus uidelicet à mania etiam propriè dicta differt. Quandoq; enim mania pro melancholia ab authoribus accipitur, ut in illo Aphor. 4. libri: Inſanientibus ſi uarices aut hæmorrhoides ſuperueniant, maniæ ſolutio fit. Dum uerò ſub proprio capitur ſignificato, in hoc à melancholia differt, quòd ſicuti melãcholia ex atra bile fit, ita mania ex tenuium & bilioſorũ humorum malignitate, ut Galenus teſtatur tertio aphor. libro in fine expoſitionis illius aphoriſmi, cuius initum, Autumno uerò, & plurimi &c. Aëtius ferè in hæc uerba definit: Inſaniã abſq; febre, à ſanguine non putrido in caput irruente, cui quandoq; bilis miſcetur: ubi uerò bilis adeſt et aſſatur, fit, inquit, feralis mania, qua quidã proprias carnes mandunt, & domeſticos uulnerant. Auicenna primam caninam, ſecundam lupinam uidetur nominaſſe, in rebus quidem ipſis Aëtium ſecutus, in nominibus minimè. Siquidem, ut ſuperius oſtendimus, caninã lupinamq; deſipientiam Græci ad melancholiã potius, quàm ad maniam referunt. Scribit præterea Auicenna caput, cui titulum facit, de ſenſus permixtione et alienatione, in quo cum illius aphor. 6. lib. ſententiã afferat. Deſipientię quæ cum riſu fiunt etc. uideť id intelligere quòd paraphorſynem uocant Græci. Sed quum & alterius aphoriſ. ſententiam referat, qui lib. 2. ſcribitur in hunc modum,

Canes non dicit Paul. ſed Aetius.

Quicunque parte aliqua corporis dolentes magna ex parte dolores non ſentiunt, his gnome, id eſt mens ægrotat: uidetur intellexiſſe mentis ſeu intellectus morbum. Celſus, ut ſuperius quoq; tactum eſt, cum præter phr:nitin duo genera inſaniæ faciat, ſub eorum primo melancholiam ſub altero imaginationi, & mentis labem, de quibus antea dictum eſt, intellexit. Et de nominibus morborum, qui principales cerebri uires lædunt, tot ſint dicta: nunc de his qui motus impediunt dicendum.

Motiuæ uirtutis impedimenta.

Motiua uis aut in ipſo (ut ita dixerim) fonte radiceq;, hoc eſt, cerebro impeditur aut in particularibus membris. In cerebro quinq; modis, maioris minoriſq; ratione inuicem differre uidentur. Quorum primus & inter omnes leuior eſt, quem Arabes Aluem ſeu palpitationem appellant. Eſt autem motus quidam inuoluntarius palpebrarum et manuum, cum halycibus & oſcitatione. Sunt qui uertiginem quandam leuem his aſſocient, eam uidelicet cui caſus non coniungitur. Non enim ſemper cadunt qui uertiginem incurrunt, ſicuti ex Galeno colligitur libro tertio de locis affectis. Quæ enim fortis eſt, eodem Galeno teſte, libro tertio Aphor. comento aphoriſmi 17. epilepſiæ apolexiæq; eſt proxima: ferè tamen eiſdem nominibus in omnibus huiuſmodi affectibus, ſiue leuiores ſiue grauiores ſint, Hippocrates & Galenus utuntur, ilingi ſcilicet, ſcotomatis, ſcotodiniæ & diniæ ferè dixi, quoniam Galenus libro quarto de uictu morborum acutorum inter dinon & ſcotodinon hanc agnoſcit differentiam, quòd dinos eſt quum caput circumferri uidetur, ſcotodinos quando ſimul cum hoc tenebroſa uiſio apparuerit. Quare ridendi recentiores, uel potius ſęculi uitio excuſandi, qui miris quibuſdam interpretationibus inter ſcotomiam, ut ipſi nominant, & uertiginem differentiam ſtatuere conantur, quum ſignificato nullo pacto euarient. Sed quod Græci ſcotoma à tenebra, Latini uertiginem á uorticibus aquarum uocent, utroq; his qui hoc affectu uexantur contingente, ut ſcilicet in tenebris uerſari uideantur, & tam proprium caput, quàm ea quæ extrinſecus occurrunt per gyrum circumuerti. Arabes ſtidren, algaharan & ſandain dixere. Eſt et alius ſequentium comparatione leuis affectus, quem incubum paſsim nunc medici uocant, Gręci ephialten uel à uiro quodam hunc perpeſſo uel à uerbo ἐφάλλεσθαι quod inuadere ſignificat, quod qui eo affliguntur, inuadi ſe putant, & tollunt clamorem quaſi iugulentur, ut ait Lucretius. Themiſon πνιγαλίωνα quoniam ſuffocari uidentur. Fit ferè noctu, & à ſomni initio: & quęcunq; epilepſian patientes interdiu et uigilantes, hęc per noctem & ſomnum ephialtici patiuntur. Plinius modo ſuppreſsiones, modo noctis ludibria, modo Faunorum in quiete ludibria nominauit. Arabes, inquit Auicenna, albedilon & alcutum, Auerroes elgabum, Azarauius alcaibum. Noſtri uulgò grauedinem uocant, nec ab re, quoniam qui eo uexantur, plerunq; irruere ſupra ſe uel animal, uel rem quampiam grauem imaginantur, qua loquela motuſq; prohibeatur, & ſtupidi eorum ſenſus redduntur, non ſecus ac ſi leui quadam apoplexia, cuius nuntius hic morbus eſt, corriperentur. In epilepſia enim cũ totius corporis conuulſione principes cerebri operationes auferuntur, toto uidelicet cerebro, uel duobus eius præcipuis uentribus, patiente, hoc eſt, medio et poſtremo: primi enim, qui & proræ dicuntur, inter nobiles, ut multis locis teſtatur Galenus, non ſunt computandi. Patitur autem hæc cerebrum, uel quia in ſeipſo cauſam habet, uel quia à uentriculi utero, alià ue corporis particula eum recipit. Quia igitur cerebrum in hoc morbo ſẽper patitur, ideo nonnulli ex Græcis ἱερὰν νόσον ſacrum uidelicet morbum uocauere quia cerebrum ut inquit Alexander, ſacrum & precioſum eſt ueluti ſacellum, in quo ſacerrima noſtri portio, id eſt, mens reſidet Eadem ex cauſa maior dicitur à Celſo, uel quia hieron quandoq; magnum ſignificat, & ut quidam uolunt, Herculeus: licet ſint qui nomẽ ab Hercule natum dicant, qui eum morbum ſit paſſus. Dicitur & comitialis, quoniam ſi quis in comitijs ea corriperetur, diſſoluebantur comitia. Epilepſię autem nomen à uerbo Gręco deductum ἐπιλαμβάνεσθαι, quòd in eo capiantur et uincantur ſenſus, adeò ut à mortuis nihilbſint, inquit idem Alexander. Serapion alſaria & fædion, corrupta tamen uoce à pædion, quod ſcilicet pueros infeſtet, Sunt ex uulgaribus qui lunaticum, maior pars caducum uel brutum. Vniuerſa hæc nomina uehementiam morbi indicant: qui certè magnus eſt, non adeò tamen, quin eodem in membro, hoc eſt cerebro, maior alius inueniatur

Dinos
Scotodnos.
Incubus.
Epilepſia.
Herculeus morbus.
Comitialis.
Lunaticus.
Caducus.
Apoplexia.

Apoplexia & epilepſia in quo differant.

inueniatur,quem apoplexiam uocant Greci,noſtri morbum attonitum : quæ epilepſię ſimilis quum ſit(in eodem enim loco, & ab eodem humore ambę fiunt, frigido uidelicet & craſſo)eo tamẽ grauior eſt,quòd pręter ſenſus et principales operationes motũ quoq; penitus aufert,qui in epilepſia, licet uitiatus, remanet. Eſt aliud inter apoplexiã epilepſiãq; diſcrimen,quòd illa certis interuallis per acceſsiones quaſdam hominem arripit, quæ ubi ceſſauerint,integra,ſicuti antea,redit ualetudo. Apoplexia uel in mortem, uel in paralyſin deſinit.

Paralyſis.

Eſt autem paralyſis, ut iam ad effectus qui in particularibus membris motum impediunt conuertamur,quę alio nomine hemiplegia,pareſis,& hemiplexia à Græcis dicitur,& latinè reſolutio. Haliabas eneruationem,Zoar cadar,ſi in una tantum particula, ſillegum,ſi medietatem occupat corporis.Razes laxationem,Auicenna quandoq; mollificationem.Per hanc ſenſus & motus quãdoq; ſimul aufertur,uel alterum ſine altero,non à toto corpore, ſed uel à dimidia tantum parte, uel ab utraq; ſine capite, uel à particulari quopiam membro,neruis qui motui ſenſuiue ſeruiunt laxatis et ueluti madefactis remollitisq;. Si.n. craſsior ſit materia quàm ut eã neruus imbibat,nõ paralyſis,ſed ſpaſmus fiet, de quo paulò poſterius loquemur.Illud enim antea addendum, quòd ſi proprie loquendum eſt, non eſt paralyſis,niſi motus auferatur,ut iij.libro de locis affectis,Galenus teſtatur.

Neruorum duplex operatio.

Vt autem melius intelligantur hæc, & uniuerſi neruorum morbi cognoſcantur, ad memoriam reuocandum,duplicem eſſe neruorum operationem, ſenſum uidelicet & motum:cumq; ſenſus quinq; ſint,unum tantum,hoc eſt, tactum, ad præſentem diſputationẽ pertinere,reliquis quatuor ſuo quenq; loco reſeruatis. Tactus uel aufertur,uel malè fit. Si aufertur in totũ,nullum affectui proprium nomen inditum, ſed, ut ait Gal. ſenſus reſolutio dici poteſt.

Narcoſis.

Si malè fit,aut fit imbecilliter,& ſtupor uel torpor latinè, græcè νάρκη uel νάρκωσις uulgò congelatio uel obdormitatio dicitur, pręſertim ſi ſecum difficultas aliqua motus coniungatur: in exacto enim torpore utraq; difficultas, tam ſcilicet ſenſus quàm motus inuenitur,quoniam torpor ipſe uia quædam eſt in paralyſin, imò parua quædam paralyſis.

Torpor.

Aut perperàm fit, & triſtis illa ſenſatio dolor dicitur, de quo alio loco dicendum. Hi igitur affectus ſunt qui ſenſualem neruorum operationem impediunt.

Motus bifariam impeditur.

At alia operatio,ſcilicet motus,bifariam & ipſa impediri poteſt:aut enim tollitur,aut peruertitur.Si primum,uel penitus,& paralyſis:uel uix fit,& torpor dicitur, quantum uidelicet ad motum pertinet. Si motus quidem fit,ſed peruerſè,aut à ſolo morbo,aut ab ipſo non ſolo,ſed cum potentia naturaue ueluti luctante gignitur: Si primum, ſimilíq; motu membra uiolenter uerſus ſuam originem extenta moueantur,quo à uoluntate ſolent,membrumq; deflectitur,ſpaſmus græcè,conuulſio latinè dicitur,& à Celſ.neruorum diſtentio, Arabicè luzezũ.

Spaſmus.

Et ſi ad anteriora particulæ tendantur,emproſthotonos: ſi ad poſteriora, opiſthotonos:ſi in utraq; æqualiter,tetanus uocatur à Græcis,latinè rigor. Si uerò non ad originem ſuam particula deflectitur,ſed præter naturam per uices modo attollitur, modo deprimitur,ſaltus latinè,græcè palmos dicitur,et in barbaris quibuſdam translationibus ſectigatio:fitq; quandoque in ſola cute,quando in ſubiectis ei muſculis aduenit: qui ſi magni fuerint, membrum quoq; uniuerſum ſecum per magna ſatis ſpatia ſaliendo trahunt.

Emproſthotonos
Opiſthotonos.
Tetanus.
Saltus.
Palmos.

Et hi quidem motus à ſolo morbo fiunt. A morbo autem ſimul & potentia tremor fit,potentia quidem mouere membrũ conante,morbo uerò reſiſtẽte. Ex hoc enim ueluti prelio fit,ut quandoque membrum,ueluti potentiæ parens imperio, in eam quam ipſa iuſſerit partem moueri contendat: quãdoque ſuperatum: ceu graue naturali grauium motu deorſum uergat.

Tremor.

Accidit autem hoc præcipuè in eo motu qui quies uidetur, quem Galenus τονικὸν nuncupat, quaſi tenſiuum diceres, quando uidelicet membrum aliquod extremum,ut,exempli gratia,brachium nulli rei innixi extentum & immobile cupimus conſeruare,tunc enim muſculi uniuerſi, earumq; chordę ita fatigantur,ut abſq; ullo etiã morbo ex ſolius potentiæ laxitudine quandoque tremor adueniat, præſertim in ſenibus iam defecta uirtute,ſed & in ualentiſsimis iuuenibus, ſi nimio onere preſsi obambulent, uel feræ,uel latronibus occurrant,uel terribilem aliquem tyrannum adierint.

Et de neruorum affectionibus cerebriq; hactenus dictum ſit,iam ad inferiora deſcendamus,ab oculis inchoantes nobiliſsimi ſenſus ſedibus,eoq; præ alijs, ut inquit Ariſtoteles,

dilecti quod plurium rerum differentias nobis oſtendunt.

Oculorum duplex operatio.

Oculi duplicem habent operationem, ſenſum uidelicet & motum. Læditur oculorum ſenſus, ſicuti & aliæ operationes, aut quia non fit aut quia malè fit. Hoc autem accidit, aut primo uiſus inſtrumento, cryſtalloide uidelicet humore patiente, aut ui ipſa ſpiritibus uidelicet deficientibus, uel uiſiuis neruis impeditis, aut aliarum oculi partium quopiam primo inſtrumento ſubminiſtrantium. Omnes autem hæ quas enumerauimus partes, id eſt, quatenus quidem ſimilares, ex quauis octo temperaturarum poſſunt oblædi: quatenus inſtrumentales, ab obſtructione, compreſsione, tumore prȩter naturam, atq; ab eo affectu qui tam ſimilaribus quàm inſtrumentarijs eſt communis, continuitatis ſolutione. Poteſt & ipſe cryſtalloides humor à propria ſede diuelli: quod ſi ad maiorem minoremue canthum accedat, decori quidem multum, uiſui parum obeſt: ſi ad ſuperiora inferioraue, cauſa eſt, ut ebriorum more quicquid inſpicitur, duplicatum uideatur. Sed & uuea uocata tunica, ſi creſcat, minuatur, diſtrahatur uel diſrumpatur eius foramen, poteſt uiſui obeſſe. augmentum quidem ſemper, ſiue ab ortu ſiue poſt contingat: imminutio, nõ niſi poſt ortum adueniens, quia potius quum naturalis eſt iuuat: uiſum enim, inquit Galenus, maximè exacuit. Quum uerò ex tempore minor fit, non paruitatis ratione uiſum impedit, ſed quia eius paruitas malum quempiam affectum ab humore quem imbibit ſequitur; ipſius uidelicet tunicæ relaxationem, uel tentionem, uel quia humor tenuis, qui eam & cryſtalloidem interiacet, oui albo ſimilis, aliquam ob cauſam exaruit & minor eſt factus: quare uuea concidens contrahitur, & minor apparet, ſpatiumq; id quod inter eam & cryſtalloidem erat, decreſcit: ad quod etiam facit, quia ipſa cryſtalloides, humore quo madebat deficiente, ſiccior efficitur, & propterea quum per minus ſpatium luci occurrat, non ſecus uiſus lȩditur, atq; his qui per loca niuoſa diutius detectis oculis ambulant. Altumarem hũc affectum uocat Auicenna. Necnon & his qui non conniuendo ſolem inſpiciunt, quorũ nonnullos obcæcatos ſcribit Galenus: egoq; hominem noui qui ſpectandæ eclipſis ſolis nimio deſyderio uiſum ita hebetem reddidit, ut nullo unquam tempore in priſtinam uim referri potuerit. Non propria igitur ratione uueæ paruitas uiſui obeſt, ſed quia alios morbos ſequitur. Magnitudo autem quum nunquam bona eſſe poſsit, etiam ſi naturalis ſit, plerunq; tamen & ipſa alios affectus comitatur. Vbi enim ſubiecti humorer præter modũ augeãtur, ipſã quoq; extendi et creſcere neceſſe eſt, inſtar utris ueſicæq; repleri. Sed erit quidem hic affectus uueæ accidentalis, & humoris ipſius proprius, ſicuti & hi affectus, in quib. quantitate ſeruata, uel ſubſtantiȩ uel color eius permutatur. Nam ſi craſsior factus fuerit, & totam pupillam occupauerit, uiſum penitus auferet. Si in centro tantummodo craſſus, res ueluti feneſtratæ uidebuntur. Si diuulſæ craſſæ partes ſint, nec inuicem coeant, ueluti obuolantes muſciones in aere apparebunt. Si coeant, nec ualde craſſæ ſint, idola quædam non diſsimilia his quæ aliquando à nubibus gignuntur, repræſentantur, ad eos etiam colores uergentia qui in ipſo humore reperiuntur: nam pro modo coloris ipſius humoris non ſolum idola, ſed etiam res exteriores colorari uidentur. Similes ferè affectus faciunt uiſuales ſpiritus, quos multos eſſe oportet, & inſtar ætheris puros ac ſplendidos, ſi pariter proxima longinquaq; diſcernenda ſunt. Vbi enim puri quidem ſint, ſed pauci, proxima exquiſitè, longius ſubmota nullo pacto diſcernuntur: At ſi è contrario multi & impuri, longinqua cernit, ſed obtuſe. Si in utroque peccent, neque longinqua, neque propinqua exactè diſcernit. Sed & cornea uocata membrana, quæ ante pupillam poſita eſt, ſi craſsior denſior ue fuerit, uiſum obtuſum reddit. Si humentior, non ſolum obtuſum, uerum quaſi per nebulam uaporem, caliginem uel fumum uidere facit. Si colore uariat, pro illius natura uiſio peruertitur. Longè autem magis uiſus impeditur, ſi uel phlegmonem, alium ue tumorem, aut ſuppurationem, aut ulcus patiatur. Quod ſi cuncta hæc effugerit, uix fieri poterit quin ex rugis in extrema ætate contractis, uiſus hebetetur. Superadnata quoque membrana dum inflammationem patitur, per accidens uiſum impedit, communicato uidelicet reliquis partibus nocumento, ſicuti & quandoque magni palpebrarum tumores. Chemoſis uerò & pterygia, non ex accidenti, ſed per ſe, quando uidelicet pupillam operiunt. Et hi quidem ferè affectus ſunt quibus oculi læduntur:

Cryſtalloidis humoris à ſede ſua diuulſi, incommoda.

Vueæ tunicæ.

Corneæ mẽbranæ uitia.

Superadnatæ

Chemoſis

Pterygia.

li læduntur: ſi quid uerò deeſt, ex epiſtola de exterioribus moribus petendum eſt. Scio autem te dicturum, hæc nihil ad rhombum, quando nominum notitiam, non rerum literis epiſtola pollicetur. Scias autem uelim, maiorem horum affectuum partem proprijs carere nominibus: & ſi qui ſunt qui propria ſortiti ſunt nomina, ea ab alia epiſtola ſunt petenda. Hæc autem ueluti parerga epiſtolæ addidimus, ſcientes uix reperiri membrum quod tot morborum genera perpetiatur, & in quorum agnitione plus medici hallucinētur, quum tamen inter inſtrumentalia membra ſit minimum. Vniuerſa tamen hæc morborum congeries, in eam quam ab initio propoſuimus recidit diuiſionem: quia uidelicet ſi magna ſunt, uiſum ex toto auferunt: ſi minora, uel minuunt uel peruertunt. Aufertur autem uiſus uel abſq; manifeſta paſsione, et amauroſin uocant Græci, Auicenna uiſus deſtructionem, recentiores guttam ſerenam: quod ferè aduenit, ipſa ui uiſiua uel in ſe, uel ob inſtrumentum per quod cryſtalloidem fertur, uiſualem uidelicet neruum, laborante. Vel à manifeſta, & tunc ad aliquam illorum affectuum refertur, quos in alia epiſtola nominatos, hic per diuiſionem ueſtigauimus & expoſuimus. At ſi non in totum uiſus deperijt, ſed non rectè fit, aut qualitate peccat, quia ſcilicet quæ uidenda non eſſēt cernit, & paroraſin Græci, Auicenna imaginationem uocat: aut quantitate, quia ſcilicet minus uident: & ſi manifeſta ſit cauſa, ex ſuperius dictis eſt quęrenda, eiuſq; nomen ex alia epiſtola petendū: ſi immanifeſta, aut noctu interdiuq; perpetua, amblyopiam appellāt Græci, et σκνίπτοντες qui patiuntur: noſtri uiſus obſcurationem & qui magis latinè loqui uolunt, uiſus hebetudinem, Celſus oculi caligationem. Aut interdiu quidam rectè, occidente ſole imbecillius, noctu nequaquam cernunt, & nyctilopas uocant Græci, Latini luſcioſos, & nuſcitioſos, Celſus oculorum imbecillitatem, nullo ei alio nomine inuento. Aut è contrario noctu præter cęteros, interdiu hebetius, Auicenna aſiarē nominauit, Græci uidentur & hos dicere nyctilopas, ſunt tamen & qui myopas. Et de morbis oculorum uiſum impedientib. ſatis ſit dictum. Motus & ipſe uel in totum deperijt, ſecunda neruorum coniugatione oblæſa, à qua ſex muſculi oculum mouentes uim motricem accipiunt. Si uerò non totus neruus in ipſo trunco lędatur, ſed aliquis eius ramus, unum ex ſex muſculis nuper dictis componens, ille tantummodo motus impedietur qui à muſculo læſo fieri conſueuit. Conſtat autem oculum introrſum, extrorſum, ſurſum, deorſum, dextrorſum, ſiniſtrorſum, à proprio & ſuo cuiq; motu accommodato muſculo moueri. Sexcuplex igitur nocumentum in oculi motu pro alius & alius muſculi uitio poteſt contingere: aut enim retro actus extra ferri non poterit, aut è contrario: aut in uno latere fixus ad alterum nequit deflecti, uel ſurſum deorſumue manet immobilis. Sunt præterea & alij muſculi per quos totus oculus circumuoluitur, & alij per quos mollis neruus, qui & uiſualis dicitur ſuſtinetur. Illis igitur offenſis, circumuolutio impeditur: his totus oculus procidit atq; à ſede ſua dimouetur: Horum autem affectuum uel non ſunt propria nomina, uel ſi qua ſunt, ex alia epiſtola petantur. Sed in oculis diu morati, iam ad aures tranſeamus.

Amauroſis.
Paroraſis.
Imaginatio.
Amblyopia.
Nyctilopes.
Motus oculorū unde lædatur.

Auditus trifariam, ſicut actiones alię, impeditur. Aut enim in totū aufertur, & κώφωσιν Græci, Latini ſurditatē: aut imbecilliter, & δυσηκοΐαν uel βαρυκοΐαν illi, hi impfectū ſiue inminutum, uel grauem auditū, Auic. taraxen. Aut corrumpitur, quia ſcilicet interius auditur quod exterius non ſonat, & illi ἦχον uel παρακοΐαν Auicenna ſonitum tinnitum & ſibilum nominauit. Sequūtur huiuſcemodi caſus uel auditiuæ potentiæ læſionem, auditorij uidelicet nerui, aut partis cerebri unde oritur, uel inſtrumentorum primi ſcilicet, aut eorum quæ illi deſeruiunt oblæſionem. Hæc autem fit uel ab aliqua una ex diſtemperantijs, uel ex tumore præter naturam, uel ex obſtructione, uel continui ſolutione. Ex quibus morbis interdum dolor ſequitur, quem ὠταλγίαν Græci uocant. Alijs præterea affectib. affligitur, quos quum alia epiſtola recitauerimus, ad nares tranſibimus.

Auditus impedimenta.

Nares inſtrumentum quidem ſunt olfactus, alio tamen modo quàm oculi uiſus, & aures auditus: ſiquidem in his duobus id continetur, quod eſt proprium ſenſus inſtrumentū Nares olfactui quidē & ipſe miniſterium præbent, proprium tamen inſtrumentum non in ipſis, ſed in anterioribus cerebri uentribus reſidet, ſicuti apertis rationib. à Galeno proprio cōmētario demōſtratur. In alio quoq; nares à prædictis duob. inſtrumētis differūt

Nares.

quod præter olfactum duobus etiam munerib. deſeruiunt, ſpirationi uidelicet & excrementorum cerebri expurgationi: ex quo fit ut pluriū modorum morbis pateant. Singula enim trium operationū trifariam lædi poteſt. Et ut à præcipua incipiamus, aut olfactus penitus tollitur, aut non rectè fit: utrunq; autem horum, uel læſo organo primo, uel alijs ei deſeruientib. poteſt accidere. Primum affectum priuationem olfactus uocamus. Secundus bifariam ſecatur, ſicuti & reliqui ſimiles. Aut enim minuitur, aut corrūpitur, atq; hoc adhuc dupliciter: aut enim ſentiuntur quæ ſentienda non ſunt, ut cum nullo pręſente odorabili, odor mōſtratur: aut quæ boni odoris sunt, mali putantur: uel è contrario olfactum in his corruptum, in illo diminutū dicimus, nec alia propria nomina in his affectib. inueniuntur. Spiratio quoq; pariter uel in totum deperit, uel malè fit, proprijſq; nominib. et hi carent affectus à quib. hęc impedimēta cōtingunt. Excrementa quoq; uel nequaquā exire poſſunt, uel uix exeūt, uel talia exeunt qualia exire non deberent: & quū uel ſanguis effluit, uel corruptæ quædam res & fœtentes, κόρυζαν uocāt Græci, grauedinem Latini: quū materia per os, quod quia forminulentum eſt, ἠθμὸν, id eſt, colatorium Græci uocāt, defluens

Naſitas. naſitatem quandā & uocis læſionē facit, ſeu, ut inquit Celſus, nares claudit, uocem obtundit. Sequuntur uniuerſi hi affectus uel cerebri, uel oſsiū, quod colatorium diximus appellari, aliquē morbū, malam uidelicet tēperaturam aut cōpoſitionem, uel ſolutam continuitatē: nec facilè aliquē inuenias, qui in dictorum quēpiam non referatur.

Sternutatio. Sternutatio enim, quam Græci πταρμὸν uocant, nihil aliud eſt quàm uehemens quædam per nares expiratio: quæ quum à natura fiat, expellere à ſe id conante quod eam infeſtat, non propriè & neceſſariò morbum ſequitur. Et de narium morbis hæc dicta ſint, ſi qua uerò deſunt, ex alia epiſtola petantur.

Linguā infeſtantia mala. Lingua quoq; quū triplici officio, ſenſus ſcilicet, tactus & guſtus fungatur, trinæ iacturæ ſubiacet, quarū ſingula ſecundū ſæpe dictam operationū læſionem trifariā quoq; multiplicatur. Patitur etiam ob cōmunionem quā cū cerebro habet: motū enim à ſeptima neruorū coniugatione ſuſcipit, & à tertia ſenſum. Quare hac oblæſa, motus, illa ſenſus impeditur. Maior aūt eorum pars uel ꝓprijs nominib. caret, uel ſi nomina propria habent, ea ſunt in alia epiſtola enumerata.

Trauli. Inuenio tamē τραυλοὺς à Græcis uocari, qui eas dictiones proferre nequeūt in quib. t r literæ cōiungunť, ſicuti in uoce ipſa traulorū.

Pſelli. Sunt et qui ψελλοὺς eoſdem uocent, latinè balbos, Auic. caras & achael. Alio tamen loco alfete & altete numerat inter huiuſcemodi impedimenta, uocib. ni fallor, à ſonitu qui in loquendo fit acceptis. Eos uerò qui penitus loquela carent ἀφώνους Gręci, Latini mutos.

Labia. Labia uoluntario motu per ꝓprios muſculos ad omnē poſitū mouenť, nec ſine eorū motu aperiri plenè os poteſt. Soli tamen eorū muſculi ad hoc munus non ſufficiunt, ſed præter illos hi qui inferiorē maxillam mouent, ſunt neceſſarij. Aliquo igitur horū muſculorū laborante, impediri eius officium neceſſe eſt: & propterea contingit, ut uel os reſerari non poſsit, uel ſemel apertum non amplius claudi, uel dextrorſum aut ſiniſtrorſum, ſurſum uel deorſum, diſtractū aut laxatum permaneat. Horum autem affectuū, præter cynicum uocatum ſpaſmum, de quo alia epiſtola tractauimus, nullus, quod meminerim, nomen proprium inuenit. Auicenna caput ſcripſit cui eſt titulus, quando os remanet apertum. Exit aliquando ex ipſo ore res, quæ uel exire in nullo ſano debet, uel non ea quātitate aut qualitate Horū unum eſt quod

Fœtida expiratio. nullo faſtidio patientē, maximo afficit eos qui ſecū uerſantur, fœtida uidelicet expiratio. Aliud, quod eum tantū qui patitur, ſanguis tertium: quod utrunq; ſputū uel ſaliua præter modū effluens, præter hæmoptoicos, hoc eſt, ſanguinē expuētes, nullū propriū nomen obtinuit.

Dentes, Licet dentes omni morborū generi & per ſe ſubiaceāt, & per cōmunionem cerebri gingiuæ & nerui laborent, de omnib. tamen non tractauerunt medici, nedū quod ſingulis nomina propria impoſuerint. Vidētur enim ſymptomata potius quàm morbos eorū annumerauiſſe, à dolore ferè inchoantes, quem ὀδονταλγίαν Græci uocarunt. Hunc certum eſt à ſimilibus cauſis fieri, à quibus in alijs fit membris, à ſoluta uidelicet continuitate uel mala temperatura, uel ipſius dentis, uel nerui, gingiuæ. Alterum addit Auicenna ſymptoma, quod uocat dentis commotionem, quod certè ab ægritudine in ſitu dependet, quoniam uidelicet non bene gingiuæ dens cohæret, σειομένους dentes uocant Græci. Addit & Auicenna caput de perforatione & corroſione, atque poſt id aliud cui titulus de

ruptura

ruptura & corroſione. Græci βιβρωμένους dicunt eos qui corroſi ſunt, perforatos uerò τετρημένους, ſicuti perforationes τρήματα, βρῶσιν & βρῶμα corroſionem uel eroſionem. Fractos uerò uocat Galenus τεθραυσμένους. Quare error ſubeſſe uidetur apud inſcriptionem ſecundi capitis Auicennæ, quum de ſola ibi fractura ſcribitur, non de corroſione. Scribit quoque Auicenna de alteratione coloris dentium, Galenus πελιδνουμένους quodam loco uocat, quaſi liueſcentes dixeris. Alio loco μεμελασμένους, hoc eſt, denigratos. Sed ad alteram potius epiſtolam hoc pertinebit. Meminerũt quoq; Græci dentium ῥευματιζόμενον, poſſumus fluctionẽ patientes appellare. Eſt & apud Auic. caput de facilitate originis dentium, Gal. ὀδοντοφυοῦντας infantes uocat eos, qui dentire incipiunt, ſic enim Latini loquuntur. Tali præterea modo afficiũtur, ut neq; calida neq; frigida tolerent, ſed ab utroq; uel altero doleant: hebet Auic. uocat. Apud Græcos uerò uel Latinos ꝓpriũ nomen affectus hic non inuenit. Stupent interdũ adeò ut uix maſticationi ſeruiãt, congelationẽ Auicen. αἱμωδίαν Græci uocant. Stridẽt præcipuè in ſomno, ὀδοντοβρυγμὸς à Græcis dicitur. Vermes quoq; ſentiũt. Gingiuæ & labia, præter ea quæ alia epiſtola numerata ſunt, nullum incõmodum patiuntur quod propriũ nomen ſortitũ ſit: et propterea his obmiſsis, intimius procedentes, fauces primò, & poſt eas guttur inuenimus. Eius partis quæ à Græcis φάρυγξ, à Latinis fauces uocantur, interioribus muſculis inflammatis fit συνάγχη, exteriorib. παρασυνάγχη. Guttures uerò, quod λάρυγγα uocãt, interiorib. muſculis inflammationẽ patientib. κυνάγχη, exterioribus, παρακυνάγχη generatur: ita enim, ut refert Galenus, recentiores Græci medici diſtinguebant, quum Hippocrates omnes horum locorũ affectus ſpirationem quoquo modo deteriorẽ reddẽtes, una uoce cynanchas nuncupauerit. Ipſe autem Gal. res potius quàm nomina ſequens, quinq; eius genera numerauit ex Hipp. in prognoſtico collecta: primum ubi fauces phlegmonem patiũtur, ſecundum ubi nõ fauces, non os, nec ulla pars quæ uideri poſsit inflãmatur, ſuffocationis tamen periculum in gutture ſentitur. Tertium, ubi extrinſecus circa fauces inflammatio apparet. Quartum ubi gutturis tam internæ quàm externæ partes affectæ ſunt. Quintum ab alijs prætermiſſum, ubi ad interiores partes uertebræ luxantur. Latini anginam com- *Angina.* muni nomine omnes huiuſcemodi affectus uidentur nominaſſe: quanquam nec fortè errauerit qui eas inflammationes quæ exteriorib. muſculis accidunt, iuxta anginas nuncupauerit. Celſus, quod fortè quiſpiam miretur, uoce ex Latina Græcaq; compoſita, ut iſynanchen uocat, ubi fauces linguaq; iam rubore intumeſcũt, uox nihil ſignificat, oculi uertuntur, facies pallet, ſingultuſq; eſt. Vbi uerò tumor & rubor tantummodo eſt, cætera nõ ſequuntur, paraſynanchen à Græcis dicit appellari. Auic. ſuffocationis & alabæ nominibus uniuerſa hæc comprehendit. Neq; hæc tantum, ſed & ſtomachi, quem ipſe merin uocat, tumorem eodem capite cõprehendit. Malum aũt quod exerere linguam cogit, & os aſsiduè hians & apertũ tenere, caninum nuncupat, cynanchen Grecorum uolens ſignificare, q̃uis in ipſa re ab illis recedat, ut bene conſyderãti apparebit. Alabæ autẽ uoce eam ſuffocationẽ ſignificare uidetur, quæ ab aliqua exteriore cauſa uiolenter fit, ut aliqua uel laqueo, Græci ἀπαγχομένους, id eſt ſuffocatos, de quib. Hipp. 2. lib. in aphor. Ex ſtrangulatis & nondum diſſolutis &c. Suſcipiunt eadẽ loca deſtillãtes à capite humores, κατάῤῥουν *Catharrus.* Paulus uocat, ſi in palatũ & fauces materia deſcendat, Latini deſtillationem. Sunt tamen qui his nominib. in omni à capite in inferiores partes fluctione, promiſcuè utuntur. Vbi uerò ad guttur aſperamque arteriam humor deſcendit, ita ut madente interiore pellicula uox rauceſcat, βράγχον uel ἀρτηριακὸν Græci, Latini raucedinem nominant, quam paſsionem ex magna quoque uociferatione uel aëris frigidi inſpiratione poſſe contingere, & Paul. aſſerit, & experientia ipſa cõfirmat. Eſt autẽ raucedo ſymptoma, uocis uidelicet cor- *Raucedo.* ruptio. Trifariam enim & ipſa uox læditur: aut enim in totum deperditur, & ἀφωνίαν Græci, nos inuocalitatem dicere poſſumus: aut non bene fit. Adueniunt autem hæc nocumenta non ſolum ob gutturis morbos, ſed ob aliorum quoq; ad uocem cõcurrentium inſtrumentorũ oblæſiones. Ad formandã enim uocem, præter uim à cerebro per recurrentes uocatos neruos tranſmiſſam, multa concurrũt, quæ á Gal. cõmentario peculiari de uoce inſcripto, ut alia taceam loca, ſeriatim enumerantur: inter quæ peimũ eſt expiratio, *Expiratio.*

Exufflatio.

quæ fit à contrahentibus thoracem muſculis. Secundum, quaſi uocis materia, exufflatio: hac enim deperdita, uocem perire eſt neceſſarium: exufflationem faciunt muſculi qui inter coſtas ſunt. Perforatis igitur muſculis illis uel thorace, tota uocis materia deperit, atque homo penitus obmuteſcit: ſtrepitum facit exufflatio per faucium muſculos, uocē per gutturales, loquelam per linguam quæ articulatim uoces diſtinguit, coadiuuantibus dentib. labris, narium foraminibus, palato, gurgulione. Iuxta igitur alicuius iſtorum læſionē atq; læſionis modum, & uox & loquela uel in totū, uel in parte aufertur, uel nō qualis fieri debet aut ſolet efficitur, ſed modo nulla, modo media tantū, modo rauca, modo reſonās, modo tenuis, modo aſpera aut obſcura redditur. Auicen. tenuem appellat breuem, ſubtilem facit contrariam tenebroſæ, eam tenebroſam uocans quam Gal. obſcuram, ſicuti craſſam quam ille reſonantem. Ab aſpera arteria ad pulmonem acceſſuri, primò eorum morborū nomina perſcrutabimur qui maiorem communionem cum mox recitatis habere uidentur, qui uidelicet ſpirationi nocumentum præbent. Horum tria præcipua ſunt genera, δύσπνοια, ὀρθόπνοια, ἆσθμα. Primam, ſpirandi difficultatem: ſecundam, rectam ſpirationē: tertiam, anhelationem uel ſuſpirium latinè poſſumus nuncupare. Medicorū uulgus hanc

Pulmonūmorbi.

aſma, illam diſniam, mediā uocant orthomiam. Pulmonibus omnia morborū genera poſſunt cōtingere, inter quæ præcipua eſt inflāmatio, Græci περιπνευμονίαν, Arabes uoce parum mutata peripleumoniam, ex Latinis nonnulli pulmonariam uocant. Bile autem ſanguini admixta, ipſo tamen ſuperante ſanguine, fit phlegmone eryſipelatodes, ſicuti cōtra bile exuperante, eryſipelas phlegmonodes, & utriſq; æqualibus phlegmone et eryſipelas. Poſſūt et in ipſis pulmonibus alij tumores contingere, durus uidelicet, laxus & inflatiuus. qui quod rarò admodū cōtingunt, propriū nomē nō inuenere. Poteſt & quandoq; in ipſa corporis ſubſtantia aqua cōgregari, quæ res etiā nomē aliud nō inuenit. Inflāmationes uerò pulmonis quę dictę ſunt, in maiores minores ue abſceſſus tranſire poſſunt, qui niſi reſoluātur, ſuppurati atq; diſrupti, purè inter thoracē & pulmonem cōgregato, affectus fit qui ἐμπύημα dicitur, à quo ἐμπυικοὶ dicuntur qui eo infeſtantur, nos generali uocabulo ſuppuratos nuncupamus. Interdum tamen non ex diſrupto abſceſſu, ſed ex pituita lōgo tempore ibidem putreſcente, idem affectus gignitur. Sed & interdum ex ulcere manat poſt ſputum ſanguinis non agglutinato: quod quidem ulcus ſi in pulmone fuerit, ſtatim phthiſis

Phthiſis.

ſequitur, quam tamen propriè Græci φθόην uocant, definiuntq; totius corporis cum parua febre extenuationem, pulmonis inſanabilia ulcera conſequentem.

Hactenus Manardus: reliquam huius epiſtolæ partem, morte præuentus, uir ille perpetua uita digniſſ. imperfectam reliquit.

EPIST. IIII. *Ioannis Manardi, ad Bachienſem Canonicum, dolore capitis & artuum, cum ſanguinis mictu, & præuio quodam ad elephantiam affectu laborantem.*

MOrbi longi, longam curationem deſyderant: difficiles diligentiam: qui utrūq; habent, præſertim cum ſunt plures, maximo ſtudio & cautela indigent. Quum igitur patiaris dolorem antiquum capitis & articulorum, cum ſanguinis mictu, præuioq; quodam ad elephantiaſin affectu, quæ in faciei iā & unguibus exerit ſe manifeſtè, ſi uitam propriam diligis, non ſecus ac pro animæ ſalute diuina, ſic noſtra pro corporea obſeruare præcepta debes: quæ ſunt, Victus parcitas, laborum & curarum moderatio, ueneris fuga, uigiliæ & ſomni æqua diſtributio, ita ut non minor ſeptem horis ſomnus ſit, nec maior octo: nocturnusq; potius quàm diurnus: & ſi neceſsitas dormire interdiu coēgerit, ante cibum potius, quàm pòſt dormiendum. Semperq; cauendum, ne ſtatim

Somnus à cibo pernicioſus.

à cibo ſomnus occupet, ſed duarum horarum interuallo ad minimum diſcludatur. Durum ſit ſtratum, lana potius quàm pluma oppletum, corióque potius quàm panno opertum. Itidem de ceruicali intelligatur, quod etiam ſatis eſſe debet elatum & eminens. Caput leui operimento interdiu, leuiſsimo noctu tegendū. Sūmopereq; uitandū, ne uel mora in ſole, uel prope ignem, uel in æſtuarijs ſeu hypocauſtis, uel alio quouis modo præter modum calefiat. Renes etiam & hepar à calore, quantum fieri poteſt, defendenda: ideo

conandum

conandum ne etiam hyeme pelles corpori proximè hæreant: & propterea ueſtis pellicea, ſi quando ea utendum, lata eſſe debet, nec per zonam arctius corpori adnecti. Cibis his ueſcendum: Panis ſit bene coctus, ſalitus, fermentatus, & ab exteriore cruſta emundatus. Caro ſit uituli, hœdi, ueruecis anniculi. Pulli gallinacei, capi, phaſiani, perdicis, auicularum, turturum. Piſces uel parui, uel lucij, uel hi qui ab eo quod aſſari ſolent, nomen à uobis acceperunt. Oua gallinæ recentia, & uel ſorbilia, uel in aqua cum omphacio leuiter cocta. Vniuerſa aromata penitus interdicuntur. Ex oleribus maximè conueniunt, intybum tam domeſticum, quæ dicitur endiuia, quàm ſylueſtre, quod cichorium uocant. Item utraq; bugloſſus, ſcilicet quam boraginem, & quam communi nomine bugloſſam appellant. Lactucas quoq; concedimus, atriplices, & ſpinacia. Oxylapathon, quod acetoſam uocant, commendamus. Ex granis ordeum, auenam, far, oryzam, milium, panicum, tantum concedimus. Ex fructibus ceraſia acida, bona ueſtratia pruna, biſtricia quæ à loco dicitis, & pira, uuas uel ſuſpenſas in ſole, uel penitus exiccatas, concedimus, & amygdalas, & auellanas. Caſei uſus, niſi recentis, & rarò, prorſus abdicetur. Cappares & aſparagos non uetamus, ſi cum melle & aceto condiantur. Aceti tamen rarus ſit uſus, & ſi quando utendum, paſſulæ in eo antè maduerint. Oleo oliuarum condiri, & panem de more patriæ, & alia iuſculenta, potius quàm butyro, uolo: reliqua olea præter amygdalinum prohibeo, immodicàmque qualiſcunque ſit pinguedinem. Omnia animalium interanea, præter gallinarum hepata, dimittantur. Cauenda omnia ſale condita, uel etiam nimium ſalita. Et hæc quidem de cibis dicta ſint, illud ſemper in mente habendo, quod quæcunque conceſſa non ſunt, prohibita intelligantur. Potus ſit uinum lene, album, uel ſubrubrum, clarum, non dulce, ſed potius ad acerbum inclinans, cui tantum aquæ miſceatur, ut omnis ad caput euaporatio, omníſq; acuitas amoueatur: quod fieri in ueſtris uinis uix poſſe uidetur, niſi ut minimum tertia pars aquæ addatur. Neque uinum, neque aqua quæ bibitur, eſt aut glacie, aut niue, aut alio ingenio infrigidanda, ſed præſertim hyeme, potius ad tepidum uergat. Ex alijs potibus, aquam cum ſaccharo, uel cum exiguo melle coctam concedimus, & eos qui cum ſylueſtribus pomis uel piris parantur. Aquam quoque olerum, de quibus ſuprà mentionem fecimus, per modum quem deſtillationem dicunt, extractam. Non autem loturo balneum puræ aquæ, niſi in ea herbæ, quas infra ſcribemus, ebullierint, ſed aquarum ſponte calidarum laudamus. Moderatis uerò etiam frictionibus in partibus non læſis utendum. Enitendum porrò ut quotidie uentris excrementa exeant: quod ſi natura per ſe non fecerit, uel enemate, uel balano, uel maluarum & braſſicæ iure eſt irritanda. Nonnulla tamen infra inter medicinas ſcribemus, quæ huic rei poterunt ſubuenire. Vehementes animi affectus fugiendi, ueluti ira, triſtitia, cogitatio. Sed & clamor quoque, riſus effuſus, rixa, & contentio. Odores magni, præſertim rerum calidarum, ſunt euitandi, ut moſchi, ambræ, ſtyracis, binzoi, chamæmeli, eius ſpicæ quam lauandulam uocant, & ſimilium. Et de his quidem quę ad rationem uictus attinent, hæc dixiſſe ſat ſit: ſi qua enim deſunt, ex dictis facilè poſſunt intelligi. Nunc ad medicamenta tranſeamus. Non enim ſat eſt bono uictu, ne malus gignatur ſanguis prę cauere, ſed ſimul quoque antiqui corruptio, ita medicamentis purganda eſt, ut ſimul malitia auferatur, & bonus ſanguis paulatim ſubnutriatur. Membra quoque principalia roboranda ueniunt, in quibus uirium uigor reſidet, & quæ infeſtant accidentia mitiganda. Ad primum exequendum, præter tres iam factas uenæ ſectiones, uariaſq; purgationes, ſummè confert per uices, modo aquam in qua cichorium & borago bullierint, in aurora bibere, modo ſerum caprinum. Quibus ſi aluus adſtricta fuerit, cochleare magnum fecis uini albi tenuiter contritæ adijciatur. Aeſtate autem ſemel in hebdomade, quinque ex catapotijs eadem hora ſumendæ, quæ habent: Aloes lotæ, agarici electi, ſenæ ana ʒ.1.5. myrob. citrinorum ʒ.5. roſarum ℈.1. diagridij grana 15. pilularum de lapide lazuli ʒ.1. id eſt, de lapide cyaneo. Cum ſucco roſarum fiant pilulæ numero 35. Vbi calores remitti cœperint, ineunte autumno, extracta prius ex media ſiniſtri brachij uena ſanguinis ſelibra, ſeri caprini binis calicibus, quatuor ebuli molles ramuſculi,

& medius centauri pugillus, ueſperi immittenda ſunt. Hinc poſtridie manè herbæ excolandæ, & ſerum bibendum, ſingulaq; hebdomada quinque ex his pilulis ſumendæ, quæ recipiunt, Aloes hepaticæ, ſenæ, agarici, corticum hellebori nigri, myrob. Indorum ana ℥. 1. diagridij, nucis unguentariæ, quam moſchatam uocant, roſarum ana ℈. 1. Cum decoctione tenuioris centauri fiant pilulæ 35.

Herbæ in aqua ubi balneandum coquendæ: Calamentum, ſerpyllum, hyſſopus, lapathium, fumus terræ, hoc eſt capnum, ſaluia, camæmelon. In quo balneo ſudor eliciendus eſt, uaſe in quo fiet (ut aliàs diximus) cooperto. Vnguento omnia membra, manè tertio quoque die ungenda, quod recipit: Vini albi Sirmici uel Cretici ℔. 1. florum chamæmeli, fructuum populi uel abietis ana unciam. Excoquatur dimidium uini, atque, uino excolato adde tantundem chamęmelini olei, & tantiſper ambo in duplici uaſe ſimul bulliant, donec totum uinum ſit conſumptum.

Regio uentriculi & hepatis, ſępe ante cibum uino rubro fouenda, in quo par abſinthij et roſarum portio cocta ſit. Caput ſingula hebdomada bis lixiuio ex ſublimi uaſe cadente abluendum, in quo hæc bullierint: Roſæ, chamæmelon, ſampſuchus, id eſt maiorana. Sacculus ſiniſtræ mamillæ ſuperponendus, qui ex roſis, maiorana, meliſſophyllo, id eſt, meliſſa, & gariophyllis plenus ſit. Dolentia loca hoc unguento linenda: Olei uulpini ℥. 4. pinguedinis tauri ℥. 2. caſtorei. ʒ. 1. rutæ ſiccæ ſemunciam: euphorbij, piperis ana ʒ. 5. ceræq; quantum ſufficit: fiat unguentum molle. Singulo quoq; menſe luna plena, duæ cucurbitulæ natibus, duæ dorſo adhibendæ, atq; cum his tres unciæ ſanguinis in totum extrahendæ, bisq; in anno, ineunte uidelicet uere, & iam cœpto autumno, uena media ſupra ſiniſtrum cubitum aperienda, & ſelibra ſanguinis auferenda. Regio renum ex unguento quotidie unguenda, quod ex oleo & aqua roſaceis, oui albumine, ſtilla aceti addita, compoſitum ſit.

Sequenti die quo pilulæ ſumptę fuerint, caputpurgio naribus impoſito cerebrum purgandum, quod uel ex betæ radice, uel ex maioranæ ſucco, uel ex pipere naribus inſufflato, uel ex batrachij radice, quod pedem columbinum uocant, uel ex chelidonij, uel anagallidis ſucco fiat.

Doloribus per hæc quæ ſcripſimus auxilia non interquieſcentibus, ulcus aliquo ingenio in ſiniſtri brachij exteriori parte excitandum erit, octo digitis ſupra cubiti iuncturam, longoq; tempore ciceris grano impoſito ſeruandum, & quotidie expurgandum. Manus ſæpenumero immergantur in aquam, in qua calamentum, lapathum, & ſulphur bullierint. Brachium & crus dolentia, illota lana tegenda ſunt. Vehementer infeſtantibus doloribus, antidoti cuiuſdam quam dabimus, hora ſomni ſumendum eſt, quantum eſt aurei pondus: nec hoc aſsiduè, ſed per magna interualla, & magna urgente neceſsitate faciendum.

Ad antiquos articulorum dolores efficacißima.

Poteram finem feciſſe, ſed placuit nonnulla adijcere, ad dolores articulorum antiquos efficaciſsima: quæ ſunt, ſemen & folia urticæ, cum adipe urſi inuncta.

Oleum in quo uulpis uiua impoſita tantiſper bulliat, donec caro colliquetur. Debet autem integra ſicuti eſt, cum pelle imponi. Stercus caprinum cum farina ordei & aceto, ad formam cataplaſmatis reductum. Radix althææ cocta, & cum adipe anatis commixta, oleum in quo radices enulæ bis uel ter permutatæ ebullierint.

Rapa in iure pingui bene cocta. Sacculus ſale contrito plenus in uino bulliente ſæpe calefactus. Stercus bouinum calidum, ut exit, modo cataplaſmatis applicatum, uel cum irino oleo calefactum. Lotio in aqua in qua ſales, & medius ſambuci cortex ebullierit. Chamæpityos, quam iuam uocant, pugillus, in uino coctæ, ſi ex uino locus dolens lauetur, & herba ipſa calida ſuperligetur.

His adhibitis remedijs, ſpero D. T. quotidie in melius profecturam, ſupremo adiuuante medico, in quo ſolo uera ſalus conſiſtit, domino noſtro Ieſu CHRISTO, cui honor, gloria, & imperium, Amen.

Budæ. XXVI. Maij. M. D. XVI.

EPIST. V. *ad Cælium Calcagninum, uirum undequaque doctiſsimum de Taxa lauri ſpecie. Quòd Milos & Melia confundantur apud Plinium.*

TAxam lauri ſpeciem nullibi, quòd meminerim, præterquam apud Plinium legi quo fit ut errorem omnino ſubeſſe eo loco putem, non librariorum qui Plinium: ſcripſere, ſed uel authoris quem ille ſit ſequutus, uel cuiuſpiam ex his quorum opera utebatur in excerpendis quæ de uniuerſę naturæ hiſtoria in tam uaſtum uolumen congerebat. Deceptum autem illum, quiſquis fuerit, duorum nominum uicinitate, fraxinúmque in taxum commutaſſe: illam enim μελίαν, hanc μίλον nonnunquam appellant Græci. *Plinij locus caſtigatur.* Eſſe autem quandam fraxini ſpeciem laureis folijs, poſt Theophraſtum Plinius lib. decimo ſexto capite decimo quarto teſtatur: in quo etiam capite ex earundem Grecarum uocum ſimilitudine, duplex error (ni ego potius erro) deprehenditur. Vnus ubi fraxinum, quæ ſit in Ida Troadis, in tantum citro ſimilem dicit, ut ementes fallat cortice ablato: quod non de fraxino, ſed de taxo ſcribit Theophraſtus. Nec mirum eſt μίλον in μελίαν mutatam, quum et cedrus in citrum tranſierit. Alius error eo loco uiſitur, quo folia fraxini iumentis mortifera ſcribuntur: quod de taxi folijs, non fraxini, tradit Theophraſt. Sed & ſenſus ipſi, præter Theophraſti authoritatē, utranq; rem eſſe ut Theophraſtus uoluit, non ut in Plinio legitur, demonſtrant, maximam ſcilicet inter taxi & cedri ligna ſimilitudinē nullā, fraxinei ad citrinū uel cedrinum. Iumēta etiā innocuè folijs fraxini ueſci, nullus eſt paſtor qui non nouerit. Si igitur pro taxo, bis fraxinus legitur libro decimo ſexto, quis non ſuſpicetur, ſemel lib. 15. eadem lapſus cauſa cōcurrente, pro fraxino legi taxum? præſertim nulla inter laurum & taxum ſe oſtendente affinitate, nec alio loco uel apud Plinium uel alium authorem huius taxæ lauri inuenta mentione. Nec eſt ut aliquis mihi obijciat, fraxinum aliquam eſſe quidem lauri folijs ſimilem, non magis tamen numerari inter lauri ſpecies ullam quæ fraxinea dicatur, quàm quæ taxa. Dicimus enim eo cap. quod eſt libri 15. ultimum non ſolas ueras lauri ſpecies, ſed & multas plantas quæ lauro uel nomine uel effigie ſunt ſimiles, numerari ueluti chamædaphnem, alexandrinam, et daphnoidem: inter quas nemo miretur & arborem hanc reponi, quę licet uera fraxinus ſit, foliorum tamen figura laurum repræſentat. Hæc ſunt quæ meæ mihi dominæ, podagra & chiragra, & meditari & ſcribere permiſerunt: quarum tyrannidi condonandum, ſi quid caſtiſsimas tuas aures offenderit. Vale Doctorum doctiſsime, & amicorum amiciſsime.

Ex ædibus noſtris, M. D. XXIIII.

IOAN. MANARDI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER VIII.

EPIST. I. Io. Manard. Marcello Verglio uiro doctiſs. S. D. *Examinantur eiuſdem interpretationes libri primi Dioſcoridis.*

CONTIGIT neſcio quo fato, Marcelle doctiſs. ut paulò poſt quàm Dioſcorides tuus ad nos peruenit, dolore pedum uexatus, ſurgere è lecto per dies multos non potuerim. Cui malo non aliud magis præſentaneum remedium inueniens, primum tuæ interpretationis uolumen ſine interſpiratione percurrens, magnopere leuatus ſum. Reconditam lectionem, exactiſsimam diligẽtiam, grauiſsimum iudicium, & (quod ueluti noſtro ſæculo rarius, impenſius ſum admiratus) ingenuę mentis candorem in eo apertiſsimè cognoſcens. Huic maximè confiſus, ſimili ingenuitate & notare, & tibi ſignificare non ſum ueritus, quæ inter legendum non uſquequaque à me probata ſunt: Non monendi tui gratia, ut quem in eo albo eſſe dudum ſcierim, ut docere, non doceri, à mei præſertim ſimilibus, debeas: ſed duo ex hoc labore, ſi meum hoc ſtudium non penitus fueris aſpernatus, lucraturus, profectum uidelicet, & tuam amicitiam: ad quam mihi nihil deeſſe putabam, niſi ut qui à me ob eximias & tota Europa notiſsimas animi dotes diligeris, hoc ipſum à me diligi te ſcires: non ambigens, quæ tua prædicabatur humanitas, quin me uiciſsim eſſes amaturus.

Ex proœmio. Hac ergo ſpe animatus à proœmio exordior. In quo non probo quòd pro ἀκμὴν græca dictione, integrã ætatẽ conuertas: licet enim ea interpretatio eo loco fortè poſsit tolerari, frequẽter tamẽ ἀκμὴν in alio ſignificato, & ab ipſomet Dioſc. & ab alijs medicis uſurpatur, cui non uidetur poſſe integra ętas cõuenire: ſicuti (ut reliqua obmittam) in 1. Apho. Hipp. lib. ubi, Gal. teſte, ſumũ in morbis oſtendit: cui quẽadmodum nec ætas, ita nec pfecta ætas, niſi per impropriam quandã translationem uidetur quadrare. At ſi conſiſtẽdi uigorem, Celſum ſequuti, pro ea reddiderimus, non ſolũ in hærbis & morbis, ſed alijs quoq; in rebus uim dictionis, meo iudicio, cõmodè exprimemus. Et hoc quidem in proœmio.

IN IPSO uerò tractatu, cap. de Iride, ſuſpectũ eſt mihi quod dicitur, Illyricam nõ ſi-

Ex cap. prim. de Iride. ne cauſa cõmendari, quoniam frigida & aquilonia regio eſt, quo cœli ſtatu & afflatu materia omnis in omnes uſus melioreſcit. *Iris Illyrica.* Nam præter id, quod magna ex parte Illyriũ ab aquilone rectum auſtrũ proſpectat quicquid ſcribat Plin. *Creta hærbarũ medicarũ ferax.* medicinales hęrbæ ex Creta meridionali inſula, ad Gal. uſq; tempora Romam portabãtur, ferèq; medicinalis materia, ab auſtro potius quàm ab aquilone & nunc petitur, & à maiorib. noſtris petebatur. Ego igitur non Aquilonis gratia præferri Illyricam Iridẽ puto, alioqui Treſſam & Dacã magis cõmendare oporteret: ſed quia in Illyrio melior ea ratione naſcatur, qua hic ſegetes, illic ueniũt fœlicius uuæ, quod ſoli cauſa præcipuè fit, aëris circũfuſi frigus non admittentis, & internũ calorem adſeruantis, ut Theophr. lib. 6. de cauſis plantarum teſtatur. Eodem cap. ubi de florib agitur, res ipſa facit ut Hermolaũ magis probẽ, ſcribentẽ flores in caule ipſo alternis ſemp coliculis inflexos: uel, ſi uerba malumus ſequi, flores in caule ęqualib. inuicẽ ſpatijs inflexos. In bonis enim codicibus legitur, ἄνθη δὲ ἐπὶ καυλῷ παράλληλα, ἐπικαμπῆ. Nam in uniuerſo quoq; caule, non in ſummo tantum (ut ais) flores uiſuntur: nec ſinguli, ſed in uno caule plures.

In eorundem quoq; florũ colore non placet, quòd duo illa uerba, ποικίλα ὁρᾶται, ideo, ut ſcribis, in participiũ uariantes conuerſa ſint, quòd Iris cum luce colores mutet: certi enim *Iridis flores non mutare colrrem.* ego et ſtati coloris flores in Iride ſemper uidi, nec ex lucis modo, ſed ex natura ipſa plãtę et loco ubi creuit, uariantes: nam præter purpureos, qui paſsim uiſuntur, candidos, pallidos, luteos, cęruleoſq; aliquando conſpexi, uirides nunquã: ut pbandi etiam mihi uideantur qui ὠχρά pallidos intellexerunt, conſuetiore apud medicos illius dictionis ſignificatione, quã tu qui uirides. Ita conſtantis tamen ſingulos coloris ſemper animaduerti, ut quocũq;

ſitu

ſitu, & ad quancunq; lucis refractionem, uel parum, uel minimè mutarentur, tantũ abeſt ut tot coloris diſcrimina poſsit unus atq; idem flos recipere. Fidelius igitur & uerius quis uerterit, uarij: aut enim albi, aut pallidi, aut nigri: uel ut Oribaſius legiſſe uidet, ſubnigri, aut purpurei, aut cærulei uiſuntur, uel, ut Plin. dixit, floret diuerſi coloris ſpecie. Excuſandus quoq; in medicinis Iridis uideri poteſt Ruellius, qui cõmunem lectionẽ ſequutus, habentẽ πνεύματι ψυχομένοις ἢ ῥιγῶσι, uento infrigidatis, aut rigentib. cõuerterit. Non enim penitus ratione caret, ut aliud remediũ deſyderent, qui uento, aliud qui alia ex cauſa, præſertim intranea refrixerunt: uoluiſſeq; Dioſc. docere, utroſq; ab Iride iuuari, tã eos qui deli cet qui uento aliaue extranea cauſa infrigidati eſſent, quã eos qui ex intranea algerent: ſicuti ratione non caret, & ex uento poſſe purum frigus algoremq; excitari. Nec uideo non poſſe eum affectũ rigorem etiã latinè uocari, eodẽ ſcilicet nomine quo Græci utunt, dicente Vergilio, Terrã aquilone flante rigere: ut illi rigere quidẽ dicantur, qui τέτανον græcè uocatũ patiuntur: at rhigere cum aſpiratione, uoce à Græcis (ut plereq; aliæ) mutuata, qui frigent. Nec hęc dixerim, quòd pręferendã Ruellij lectionẽ putem: ſiquidem in meliorib. libris ego quoq;, ut tu, περιψυχομένοις lego, non πνεύματι ψυχομένοις, ſed ut hominis fidei patrociniũ aliquod ferrẽ. Nam fides tãti apud me eſt in hoc interpretãdi munere, ut quiduis aliud quod in exacta omnib. numeris interpretatione deſyderat, quàm eam deeſſe malim. Nec accedere illis poſsim, qui ſententiã quam eſſe putãt authoris, ſequuti, à uerbis recedunt, præſertim ubi uerba ipſa quæ uertimus, diuerſos tolerant ſenſus. Quod tu & aliàs quandoq; & hoc loco feciſſe uideris, generale infrigidationis & rigoris uerbũ ad febrium frigora, & tremebundos algores contrahens: mihi uideris authoris uocẽ, immò iridis latã poteſtatem coartare. Si enim remedio eſt Iris in uniuerſum aduerſus frigora, ei etiã frigori quod in acceſsionibus contingit, aduerſabitur: non tamen ratio reciprocat, ut ſi frigori febrium opitulatur, alijs quoq; frigoribus neceſſariò opituletur. Neq; hi ſolum ῥιγῶσι, ut uis, qui à tertiana febre inuadunt, ſed et qui à quartana, uehementiſsimè. Et nonnulli, Galeno teſte, ſine febribus à uitrea uocata pituita, ſicuti plerịq; à cauſis extraneis: ut non magis ſit tertianæ peculiaris hic caſus, quàm, quod tu etiam ſcribis, quartanę περιψύξεις, & ſemitertianæ φρίκαι. Adde quòd non rectè ῥῖγος definitur, frigus cum tremore, cum ſint res omnino diuerſæ ῥῖγος καὶ τρόμος, ſi Galeno potius quàm Platoni in medicina credendum eſt. Fidelis igitur interpretis officio fungemur, ſi Plinio Hermolaoq; adhærentes, abſolutè, abſq; omni febrium mentione, perfrictionibus irides mederi dixerimus: uel eis qui exteriore corporis ſuperficie frigent, ut exponit Galenus libro tertio προῤῥητικῶν. Melius etiam intelligemur à medicis, ſi pro algoribus rigores ſcripſerimus: alioquin latius patet algoris uox. Celſumq; uidemus horrorẽ, nõ algorem, ubi apud Hipp. ῥῖγος legit, uertẽtem. CAPITE ſecundo ſcribit Dioſc. καὶ εἰς ἐγκάθισμα ὡς ἶρις πρὸς τὰ γυναικεῖα ἁρμόζει. Quæ uerba hoc pacto conuertis: Vtiliterq; iridis modo inſidentib. acoro muliebria, id eſt, menſes, fouentur. In qua interpretatione iterũ uniuerſale ad muliebria mala iuuamen, ad unum tantũ malum, hoc eſt mẽſes determinas: ſignificari eñ per eã uocẽ non ſolum menſes, ſed diuerſa mulierum mala, Hippoc. oſtẽdit lib. in quo de uarijs mulierũ morbis agitur, περὶ τῶν γυναικείων inſcribẽs. Latã uerò etiã hoc loco eſſe eius uocis ſignificationẽ ipſemet Dioſcor. demonſtrat, dicens, quod iuuat ad muliebria ut iris, de qua priore capite temet interprete ſcripſerat, quod potu menſes duceret, inſeſſu uerò fouerentur fœminæ, calido eius decocto muliebres locos molliente & aperiente. Ego igit ſic uerbũ ex uerbo cõuerterem, inſeſſu ſicut iris ad muliebria utilis eſt: nec uererer, ut ais, cum periculo humanæ ſalutis hæc ſcribi. Siquidẽ non uulgò ꝓduntur, ſed medicinę peritis, qui remedia in lib. inuenta norunt et morbis, & ægrotantib. ſuis queq; temporib: accõmodare. Non paruũ enim nocumentum his accidit Gal. teſte, qui credunt medicamentis abſq; determinatione ſcriptis: quoniã, ut dixit Herophilus, IPSA PER SE MEDICAMENTA, ET NIHIL SVNT, ET MANVS DEI SVNT. Maius autem diſcrimen tuam circunſtare interpretationem uidetur, ſi quis ex ea intellexerit, utiliter menſes redundantes, iride et acoro foueri. Quod certè imperitus quiſpiam ex tuis uerbis facilè poterit exiſtimare, quæ ſunt, Vtiliter iridis modo inſidentibus acoro muliebria, id eſt menſes, fouentur.

Cap. lib. 1.

Ruellius.

Rigor latinè dici poteſt ubi Marcell. dicit, perfrictionibus.

Marcellum à uerbis Dioſc. quandoq; recedere.

Algoris uox. Ex cap. 2. de Acoro.

Herophilus.

Cap.lib.1. 3.de Meo.

MEDICINIS quæ lambendo ſunt, non magnopere in inferiorũ partium noxis uti medici conſueuerunt, et propterea uitium ſubeſſe puto, ubi linctus Mei qui in fluctionib. thoracis cõmendandi uidentur, ad dolores articulorum, uuluas, tormina, aliaq; ſuperius deſcripta remedia retrahuntur: et ad omnem quoq; à capite in ſubiectas partes deſtillationem extenduntur, cum multæ fieri poſsint à capite deſtillationes, quas talis linctus irritare potius ualeat quàm ſiſtere.

4.de Cypero. *Cyperi facultas.*

SCRIBIT Dioſc. inter alias poteſtates Cyperi, quod adiumento eſt λιθιῶσι, id eſt, calculoſis: ubi neſcio quare addas ueſicæ, quum nouum ſit apud medicos, difficilius longè per ea quæ bibuntur, ueſicę calculum, quam renum, & atteri & pelli. Scribatq; Gal. ſaltem de ipſo Cypero, quod incidendi quandam uim habet, qua calculoſis ꝓdeſt: qui loquendi modus oſtendit, non tantum ei in hoc tribuiſſe Gal. ut ad ueſicæ conterendum calculum ſufficere exiſtimauerit. Melius igitur fuerat calculo laborantib. ſimpliciter dixiſſe, quàm addidiſſe ueſicæ, cuius nulla in Dioſc. mentio.

5.de Cardamomo.

ΝΕΦΡΙΚΟΥΣ uideo à medicis uocari, renum uitio, quodcunq; illud ſit, laborantes. Sic enim intellexit Gal. lib. 6. Aphor. uocem νεφιτικά. Quare miror ſcribẽte Dioſ. Cardamomum nephriticis conferre, transferri à te, nephritim, renum cum urinæ malo aliquo dolorem: cum multi renum affectus ſine dolore contingant.

Ex cap.6.de Nardo.

IN NARDO multa à me deſyderantur: ut in Gangitide neſcio quare prætermiſeris, longiorem eſſe: ſcribente Dioſc. quod ἐπιμηκεστέρα: ratione etiam conſentiente, quoniã ferè imbecilliora eſſe conſueuerunt quæ longiora, & aquoſis locis nata: conſentiente etiam huic lectioni Oribaſio. In montana non intelligo qua ratione uerbum κολοβόσταχυς, toroſæ ſpicæ conuertas, quum κολοβὸν mutilum & mancum Ariſtoteli & alijs, & tibi quoque in alijs locis ſignificet. Sed hæc exigui momenti. Illud uerò non parui, quod mutata uſitatiore lectione, quæ in uſu nardi auferre iubet lutum, ſi quod fortè radicibus hęſerit: eam

Spicæ nardi radices utiliores.

ſequeris, quæ auferre radices ipſas, & quaſi inutiles abijci pręcipit: quum tamen, teſte Gal. in lib. de antidotis, præferendæ in theriaces præparatione radices ſint, ſpica neglecta. Qui etiam lib. 6. de ſymplic. medicamentis uires radicis explicat, tacita ſpica: quem (ut tu quoque notaſti) ſequutus eſt Paulus, et Arabes medici. Nec à Dioſc. ſerie hoc abhorret, plurali uerbo uires nardi explicante, quaſi radices intellexerit, quas uoce ſimiliter plurali, paulò ſuperius nominauerãt.

Scio tamen ad enumerata nardi genera, pluralem hãc locutionem poſſe referri, quemadmodum tu feciſti, addens de tuo duo illa uerba, Nardi omnes, quũ tamen ſimpliciter ſcribat Dioſc. δύναμιν ἔχουσι, nõ addens nec nardi, nec omnes. In quib. ipſis uirib. explicandis, ſcribente ibi Dioſc. ad literam: Appoſitæ, fluctiones ex utero & ſanies ſiſtunt. Tu diuidis hoc pacto: Appoſitæ muliebrium locorũ fluctiones ſiſtunt: deinde addis: Cõpeſcunt pręterea ſanies, quaſi uoluerit Dioſc. quòd ſaniẽ undecunq; manantem cõpeſcant, quod nequaquã puto, ſed ex utero duntaxat, ut uerba ſonant.

Cardiogmos. καρδία.

Sed aliud maior reſtat eodem capite circa cardiogmon ſcrupus, quem tu ſtomachi eroſionem uocas: in reddendaq; talis interpretationis ratione, altius exorſus, χαρδίαν ais antiquiſsimis et Hippocrati, os uentriculi, non cor ſignificaſſe. Mihi autem Galenum ſequẽti, uidentur ueteres os quidem uẽtriculi cor nominaſſe ab affectibus quæ inferre cordi cõſueuit: differentiam tamen & ipſos agnouiſſe inter illud & cor. Et ſi hoc quoq; tibi detur

Veteres os uentriculi cor nominabant.

ut ſemper antiquioribus os uentriculi ſignificauerit, non ſequitur tamen ut idem quoq; Dioſcoridi ſignificet, multis ſęculis Hippocratis ſecuto, nec inter antiquiſsimos numerãdo. Vnicuiq; tamen apertum eſt, qui Hippocratis Græca commentaria aliquãdo euoluit, ubicunq; cordis mentio incidit, non alia in eo nominando quàm καρδίας, uel κραδίης uoce illum uti. Et conſtat, quòd cardiogmi uox, non ſemper ad uentriculum apud eum ſit referenda: quando aphoriſmo 66. quarti libri (ſi Galeno credimus) cordis motum palpi-

Hermolaus excuſatur. *Syncope.*

tationi ſimilem deſignat: ut propterea excuſari poſsit Hermolaus, tremores cordis hoc loco intelligens: Et 41. libri ſecundi, uehementiſsimum cordis affectum, quem momento ſequitur interitus, & qui συγκοπὴ à Græcis dicitur. Nec quæ pro te affers teſtimonia aliud certè dicũt, quàm antiquos per cor, quandoq; os uentriculi intellexiſſe. Si quis enim uer-

ba

ba Gregorij Nyſſeni accuratè penſitet, ea nobis cõſentire cognoſcet, quæ (ut ſcribis) hæc ſunt: Conſueta appellatione ueteres cor, & os uentriculi uocant. Quid em̃ aliud notat coniũctiua, et, particula, quàm ultra proprium & cõmune cordis ſignificatum, os etiam uentriculi ab antiquis aliquãdo per cor ſignificari? Nemini ergo, mea ſententia, ambigẽdum apud ueteres Grȩcos καρδίας nomẽ, primaria ſignificatione, extum illud deſignaſſe quod in medio corporis ſitũ, metæ figura aſsiduo motu uitã inſtar fontis cæteris mẽbris elargitur. Sic Plato, ſic Ariſt. ſic amborum ſchola loquuta eſt. Secũdario uerò ad os quoq; uentriculi trãslatum eſſe, quod cõſimiles cordi affecto morbos interdũ ſolet excitare: è quorũ numero ſunt cardiaca & cardiogmos. Qui tamen, & ſi uitio uẽtriculi interdũ euenire poſſint, cõſentiente tamen corde fiunt, ut lib. 5. de locis affect. Gal. teſtatur: qui etiam lib. 2. de Hipp. & Plat. dogmatis, ὁμωνυμίαν quandã in καρδίας nomine ait eſſe, nemini ignotam in antiquorũ ſcriptis uerſanti, & 6. de cauſis ſympt. ut uel ex hoc liceat cõiectari, lib. de Definitionib. & Introductoriũ uocatos, Gal. non eſſe: quibus tu aliquando nimis tribuẽs, contra Gal. multa definis. Ego igitur uerbum ex uerbo, pro cardiogmo cordis morſus cõuerterem: integrũ relinquens lectori, per ꝓprietatémne, an per uẽtriculi cõpatientiam, ſit cordis ille morſus intelligendus. Alioqui non ſatis conſonũ rationi uidetur, ut morſus uẽtriculi ferè ab acribus humorib. facti, potu nardi rei calidæ biberentur. Sed eſt id uериſimilius, ut cor odore nardi recreatum, repellat à ſe quæ nocebant.

Cap. lib. 1.

Cardiaca.
Cardiogmos.

Librum de definitionibus, et Introductoriũ, Galeni non eſſe, ut putauit falſò Marcellus.

ASARVM ſi in coronas non addebatur, non uideo quare coronaria hærba à Dioſcoride dicatur: licet enim odor præcipua fuerit cauſa, quare in coronis hærbæ necterentur, non omnes tamen hærbæ bonum ſpirantes odorem, coronariæ dicebantur. Quod ex Plinij lectione licet cognoſcere, ſeorſum de coronarijs ſcribente, prætermiſsis tamen multis et in alium locũ dilatis, quæ ualde ſunt odoratæ. Præterea ſi ſolus odor faciebat, ut coronaria hærba Aſaron diceretur, quare utrunque appoſuit Dioſcorides, coronarium ſimul dicens & odoratum? Quare etiam cum omnia ferè de quibus hactenus egit, boni odoris ſint, unicam hanc coronariæ nomine dignatus eſt? Ego certè cauſam non uideo: ſicuti nec quare damnandus Hermolaus uerba hæc Dioſcoridis, ἔχον καυλία γωνιοειδῆ, ὑποτραχέα, ἀραιά, hoc pacto conuertens: Coliculi angulati leniter aſperi ac ſoluti. Nec enim ignoraſſe putandus uir tali ingenio, tam multifariæque lectionis, quid ſint καυλιοδόντες apud Homerum & Ariſtotelem: ſed potius conſultò uoluiſſe uocem hȩrbarijs protritam, eorum magis more, quàm poëtæ aut philoſophi interpretari. Nec minus congrua uideri Dioſcoridis ſeries debet, poſt ſeminis hiſtoriam, quod ferè in caule oriri ſolet, de cauliculis lòquentis: fecit enim natura ipſa flores in hac hȩrba, non ex caule, ut conſueuit, ſed inter folia, à radicibus eos ꝓducens, ut concinnè & cohærenter à folijs ad flores, ab his ad ſemina procedens Dioſc. ad cauliculos demùm & radices conuerſus ſit. Eadem quoq; ipſa natura oſtendit in hac hærba cauliculos angulatos (quomodo enim angulorum figura aliquid eſſe poteſt, quòd angulos non habeat?) non ſubaſperos quoq; ſimul & molles, ſed leniter aſperos & raros, uel (ut ipſe Hermol.) ſolutos. Quanquam nec molle aſpero, ut tu putas, ſed duro potius aduerſatur, ſicuti aſperum leui, quemadmodum tu quoq; cap. de Phu, apertiſsimè docuiſti. Et hȩc quidem dicta ſint cõmunem Dioſc. literam ſequentib. Si quis uerò caſtigatiori inhæreat codici, omnes huiuſcemodi perplexitates effugiet: in cap. enim initio, & turba illa nominum obmittitur: & quod coronaria ſit, non dicitur: ſicuti nec in 11. Oribaſij legitur, in caulibus, ſed in radicibus: nec uerba illa leguntur, ἔχον καυλία γωνιοειδῆ, ὑποτραχέα, ἀραιά, quȩ neq; Serapion legit: quod argumento eſt, aliunde accreuiſſe illa Dioſcoridi.

Ex cap. 9. de Aſaro.
Odorem non eſſe cauſam ut hærba coronaria dicatur.

IN CAP. de Phu, non rectè, ut mihi uidetur, pro παραπλήσιος, æqualis redditur, cum Grȩca ad qualitatem, Latina ad quantitatem ſpectet. Non placet & loco ὑπoπόρφυρος, color in purpura albicans: quaſi non poſsit color alia uia à purpureo recedere, niſi ad album accedat. Sed hæc leuicula. Illud maioris momenti, quod oluſatri, & (ut ſequens eſt) phu hærbȩ folia, elleboro albo, pyro, betȩ, et plantagini ſimilia facis, apud me tam diſsimilia, quàm hærbæ ipſæ diuerſæ. Similia quidem inter ſe quadantenus hæc omnia: illa, id eſt, oluſatri, apij modo fibriata. Sed & ualeriana uocata, quæ phu eſſe creditur, multiplici apud nos

Ex cap. 10. de Phu.
Phu Valeriana uulgò dicitur.

Cap.lib.1.

uiſitur ſpecie et magnitudine, ita tamen ut omnium generum folia apium potius referant quàm aut album elleborum, aut plantaginem. Quibus etiam conſentit Oribaſ. hippoſelino ſimilia ſcribens.

11. de Malobathro. Epiphoræ. Lippitudo. Inflammatio. Phlegmone.

OCVLORVM epiphoræ apud idoneos authores, delationes fluctionum ſunt: quæ licet lippientib. accidant, aliud tamen ſunt quã lippitudo, quam Greci & noſtrates ophthalmiam, aliud quoq; quàm inflãmatio, quam phlegmonem uocant: quod (ut alios omittã) ex Paulo apertè monſtratur, ſeorſum de ophthalmia, chemoſi, taraxi, quæ inflãmationes oculorum ſunt, maioris minoriſue tantum ratione ac præincipientis cauſæ inuicem differentes: atq; de epiphoris. Quo fit ut cõmunem lectionem mutandã, cap. de malobathro, non putem: ſed legendum utrunq;, & quod ad lippitudines, & quod ad inflammationes decoctũ uino, et contritum ſi inungat̃, opituletur: ut ſit lectori integrum, an oculi tantum, an abſolutè inflãmationes intelligendæ. Simplexq; hęc interpretatio à me magis ꝓbatur, quàm uel Hermol. quæ habet, Oculorum epiphoras uino inferuefactum, uel farina inunctũ: uel tua, quę addit, expreſſo uino. Vterq; eñ ueſtrum, zelo Plinij uictus, à uerbis Dioſ. receſsit, qui uel πρὸς τὰς ὀφθαλμίας καὶ φλεγμονάς, uel πρὸς τὰς ὀφθαλμικὰς φλεγμονὰς ἀναζεσθὲν ἐν οἴνῳ, καὶ λεῖον ἐπιχριόμενον facere dixit.

12. de Caſia. Caſiæ genera tria.

TRIA Caſię genera tradit Gal. Primam, quã reliquis pręfert, uocari ait Gizi, duab. uidelicet literis ac totidem ſyllabis (ſic eñ ipſe utraq; numerat) Secundã Noto, & à nonnullis acruo & daphnitim. Tertiã omnium uiliſsimam, fiſtularẽ, quæ extimo quidẽ cortice, fiſtula uocato, odore & guſtu eſt uehementi: intima uerò parte imbecilliſsima, & ad nullũ uſum accõmoda. Quæ Gal. dicta animo reuoluens, atq; his quæ de cinnamomo ſeq. cap. dicuntur, rebuſq; ipſis cõparans, adducor ut credã uulgarem noſtro tẽpore caſiam, ligneã uocatam, rẽ omnino diuerſam eſſe ab omni ea quæ tribus generib. à Gal. & Dioſ. enumeratis cõprehenditur. Id uerò quod pro cinnamomo paſsim uẽditur, ut mentitũ cinnamomum, ita uerã eſſe caſiam. Quæ ſi uera ſunt (ut certè puto) reꝓbandi qui caſiam folio iridis deſcribunt: folio enim uulgare hoc cinnamomũ conſtat, ad rotundum uergente, nullãque cum iride ſimilitudinẽ pręſe ferente. Nec ꝓbandum, ut guſtata erodere dicatur: quoniam uerbum id, ſi Celſo credimus, plus aliquid notat, quàm exedere. Verba eius ſunt, Illinitur medicamẽtis quæ ſic exedunt ne erodant, σηπτὰ Græci uocant. Hæc Celſus. At quod hodie Cinnamomum uocat̃, non ſolũ exedendi ui caret, ſed et per ſe à nonnullis eſtur, & delicatiſsimis eſcis miſcetur. Alioqui nec uox Græca δηκτικὴ id ſignificat, ſed quod pungentis cuiuſdã mordacitatis ſit particeps, quã in ficis quoq; lepidus poëta Martialis figuratè cõmendauit. Minus etiam congruere uidet̃, ut ἀρωματίζειν amareſcere intelligamus: ſaporum enim nomina ad odores transferre docet Ariſt. non ècontrario. Amaritudoque ipſa adeò eſt à propriè uocatis aromatib. aliena, ut quibus adeſt, quocunq; odore præcellant, nomen aromatis auferat. Cum ꝓpriè aromata dico, zingiber, cinnamomũ, atq; cætera id genus intelligo, quorum odor tantum abeſt ut uino (quod tu opinaris) repugnet, ut uinũ illud maximè probetur, quod aromatis modo ſuauiter ſpirat. Quod cum uina ex propria natura non habent, arte ad maiorem gratiã conciliamus: ut in eximijs illis uinis, quæ, me iudice, à moſcho ſuauiſsimo aromate, moſchatula nuncupantur, quorũ odorem in carentib. eo uinis deſyderantes, muſto odorata quædã miſcemus, quæ illum aliquo pacto reprę ſentẽt. Non putarim etiam ego meliora illa exẽplaria, in quib. pro βλασῦ, βάτον ſcribitur: Quid enim huic plantę cõmune cum rubo? niſi fortè quis dixerit, rubum moſyleticũ dici: uel, ut capite de cinnamomo legitur, muſylitin: uel potius ut in Theriaca ad Piſonem, moſyllon: quaſi fortè rubus in ſacris literis quẽ uiderat Moſes, huius generis fuerit. In codice ultimo formis excuſo βλάψκτος legitur. Sed dum exiliora hæc inſectamur, illud ferè obliti ſumus, quod ad rem ipſam, hoc eſt, curandi rationem pertinet, & in quo poſsit error cum uitæ diſcrimine contingere, in uoce ἀνευρυσμὸς, quam tu ita interpretaris, quaſi uoluerit Dioſ. inſeſſu & ſuffitu decocti huius plantæ, muliebres locos laxari: cum tamen dilatatio quædam per eam ſignificetur, & ea propriè, quæ reſeratis arterijs contingit cute conglutinata, ut Gal. definit in lib. de tumoribus præter naturam, & æmulator eius Paulus. Quæ cum te legiſſe oſtendas capite de quinq; folio, mirũ eſt quare ad contrarium ſignificatum

Caſiam ligneam non eſſe, quæ uulgò in uſu habetur. Cinnamomum quod paſsim uẽditur eſſe, Caſiam. Erodere. Exedere.

Amaritudo ab uocatis propriè aromatib. aliena

Vina moſchatula

Rubus Moſyleticus et muſylitis

II III IIII V

hoc loco

hocloco,eandem aneuryſmi uocem traxeris,ut quod Dioſ. ualere dixit ad dilatationem, *Cap.lib.1.*
tu laxationes facere dixeris, quæ uel dilatationes ſunt, uel eas potius faciunt,quàm remo-
ueant.Quin ratione etiam caret,ut res adſtringendi ui prædita,laxationes efficiat. Quod *Caſiā dilatationi*
uerò dilatationi uteri conducat caſia,pręter allatā rationem,teſtimonium Arabum Auic. *uteri conducere.*
& Serapionis confirmat.

SI VERVM eſt quod de Caſia diximus, id uidelicet quod cinnamomum nunc credi- *Ex cap.13.de*
tur,caſiam eſſe,non cinnamomum,cun nulla res alia ſæculo noſtro,ex orientalib.locis fe- *Cinnamomo.*
ratur,quę uerè cinnamomū dici uel putari poſsit:relinquitur, nos uero cinnamomo nunc
carere:ut propterea minus admiratione dignū ſit, te, licet ingenio & doctrina plurimum
excellentē,multum hoc cap.laboraſſe,& parum ꝓfeciſſe. Vbi enim in plantarum hiſtoria
diuerſi & mendoſi ſunt codices, non aliunde celerius & tutius ſubſidium patet, quàm ab
ipſa re,ſub obtutū et ſenſum ueniente. Non inueniri aūt nunc uerum cinnamomum,præ-
ter ea quæ dicta ſunt,ex his conſtat,reconditis quidem adhuc,& paucis cognitis. Scribit
Gal.in lib.de antidotis,optimū cinnamomum facillimum eſſe cognitu his, qui multoties *Cinnamomi ueri*
conſpicati ſunt,reliquis difficillimum.Sex eñ eius genera uidiſſe, bonitate ita inuicem dif *notæ.*
ferētia,ut peſsimum cinnamomum optimæ caſiæ eſſet ꝓpinquum. Quod minimè admi-
randum,ſcientib.utrunq; in eadē etiā planta inueniri,ſicuti præter Gal.2. lib. ſuæ medici-
næ,ex quorundā authoritate,refert Auic.Probatiſsimæ notę indicium eſt,eodē Gal.teſte, *Cinnamomi o-*
ut odore quodā inenarrabili omnib.præſtet, guſtu autem calorē quendam inuehat, non *dor inenarra-*
uſq; adeò tamen uehementem ut cum triſtitia mordicet:colore,ac ſi lactis color,colori uo- *bilis.*
cato phæo, adiecto etiamnum exiguo cyaneo, commiſceatur. Eſſe autem ueluti arbu-
ſtum quoddā 6.uel 7.plus minus adnaſcentias habens,longitudine quidē inæquales, ſed
A ot.I. quarum maxima ſemipedē Romanum non excellat,utriuſq; ellebori ſimilitudine,uel po
tius damaſonij. Ex his Gal.dictis colligitur,ſuppoſititium eſſe quod de rutæ & cardami
odoris ſimilitudine,in quibuſdam(ut ais)codicibus ſcribitur: ingratus enim utriq; odor,
II qui eſt in cinnamomo gratiſsimus. Quod ad colorem attinet, cōmuni lectioni conſentit
Gal.ſi omnia uidelicet ſimul ſine copula legantur, miſcellaq; quædam intelligatur, ex ni-
gro,cinereo et uinoſo,ex qua unicus diſſultet color,qui in cinnamomo maximè commen
datur.Nec nouum eſt apud medicos,ut quid colore uini deſcribatur,urinas etiā quaſdam *Vini color.*
III à uini colore οἰνωπας uocantibus.Illud potius nouum, ut uino ablutum,ex atro in cinere- *Vrinæ οἰνωπες*
um colorem tranſmutetur,ſcientib.tam eſſe infectoribus difficile,quàm ſophiſtis facile,ni
grum in candida uertere.

IN Amomo Βότρυον uuam neſcio an rectè interpretaris. Ego racemum dixerim,conci *Ex cap.14 de*
A ot.I. nente magis hac uoce his quæ à Dioſc.ſubijciunť.Quod tu quoq; agnouiſſe paulò inferi- *Amomo.*
II us uideris,βοτρυῶδες racemoſum uertens.Neſcio etiam quare bryoniam tot uerbis expri- *Bryonia.*
mas,et labruſcam nomines,aliā certè rem,uel teipſo teſte,qui ſolo cultu differre labruſcā à *Labruſca.*
domeſtica uite lib.4.ſcribis,& bryoniam uitem albam uocas. Eadem dubitatio mihi con
III tingit in eo, quod ſcribente Dioſc. in laudem Armenici,eſſe εὐῶδες ἱκανῶς, tu odoratiſsi-
mum dicis:apud me enim ſatis uel abundè odoratum, non tamen odoratiſsimum, uoces
IIII illæ ſignificant.Sicut & ὑπόχλωρον ſubuiride,non pallidum.

Et πληκτικὸν non tentans,uerum uel percutiens,uel conuulnerans.Et ὑπέρυθρον ſubru-
V brum,non modicè rufum:adiecta etiā diſiungendi particula, ne utrunq; requirere uidea-
VI tur,ut ſcilicet album ſimul & ſubrufum,ſed ut ſingulum probeť, tam id uidelicet quod eſt
VII albū,quam id quod eſt ſubrufum. Nec repugnare hæc mihi uidentur(ut tu dicis)his quæ
de armenio dicta ſunt,quod ſcilicet ſubrufum, et colore ad aurū uergens maximè,ꝓbatur:
ſed armenij hę notæ,ſimpliciter etiā in ǭuis alio,hoc loco probanť: uno hic(quantū ad co-
lorē ſpectat)adiecto,quod albū quoq; eligēdum ſit, ſi non prærufo,prę alijs certè colorib.
VIII et præcipuè uario.Quod ad medicinas uerò attinet, prætereundū non eſt, Melicerida nō *Meliceris.*
tam ulceris nomen eſſe,iuxta Gal.et Pau.quàm abſceſſus:cuius curatio triplici uia cōpleri *Abſceſſum tri-*
IX poteſt, putrefactione ſcilicet, diſcuſsione, & ſectione. Nec putandum concoctionem di- *plex curatio.*
ſcuſsionemq; ita pugnare inuicem, ut idem medicamentum utrunq; non poſsit efficere:
ſicuti neque fatendum,ſuppurationem per res calidas, diſcuſsionem per frigidas perfici.

Cap.lib.1. Suppuratio. Diſcuſſio in abſceſsibus.

Nam cum utraq; operatio calida deſyderet, ſuppuratio æqualiter, diſcuſsio exigit magis calida. Clariora hæc apud medicos ſunt, quàm ut declarari oporteat. Pleni ſunt medicorum libri medicaminum quæ utraq; ui pollent. Ferè etiam contingit, ut quod uni corpori ſuppuratorium eſt, ſit alteri diſcuſsiuum. Et plerunq; in operibus artis uidimus, medicum coniectura fallente, ut quod ſuppurandi gratia appoſitum fuit abceſſui, ipſum diſcuſſerit: atq; è contrario. Melius igitur, mea ſententia, fuerat utrunq; priuilegium integrum amomo permittere, multis iam ſæculis præſciptum: ut ſcilicet inflãmationes ac meliceridas, nõ uno eodemq; loco & tẽpore, ſed uarijs uel particulis uel temporib. & concoquere ualere, & diſcutere: uel unius ſimul abſceſſus uno atq; eodẽ tempore, eã partẽ quæ diſcuti ualeret, diſcuteret: id quod contumax ad diſcutiendum eſſet, concoqueret, et in pus cõuerteret: nec mutare Dioſc. uerba, dicentis, φλεγμονάς τε καὶ μελικηρίδας διαφορεῖ: quæ nihil aliud ſignificant, q̃ inflãmationes & meliceridas diſcutit: uel ſi magis placet uulgata æditio, addẽs καὶ πεπαίνει, id eſt, et maturat: q̃m, ut oſtendimus, eadẽ ſimul res maturare, et diſcutere poteſt.

Ex cap.15. de Coſto. πυρία.

AMBIGVA eſt mihi cap. de coſto interpretatio, pro uoce ἁδρὸς, quæ craſſum, etiam te alibi interprete ſignificat, ſpecioſum reddens. Et pro καταντλήμασι καὶ πυριάσεσι, liquida & ſicca fomẽta, per πυρίων enim ſignificari fomenta humida, liquidò patet ex Gal. in expoſitione aphor. 31. lib. 6. Melius quoq; meo iudicio fuerat, huic cap. hoc peculiariter indulgere, ut caſtigationẽ non pateretur, quã particulam ἢ in καὶ cõmutare, Gal. Græco, & Auic. Arabe, diſiunctiuè legentibus, cum aqua aut melle.

16. de Schœno.

NESCIO quare inter medicinas ſchœni florũ prætermiſſum fuerit, dolores pulmonum potu eorum adiuuari, conſentiente ratione & Auic. teſtimonio.

Nec uideo quòd ſupplendũ aliquid ſit in eo loco, ubi dari radicem iubet contra aquam intercutem, & cõuulſa, cum pari pondere piperis. Satis enim intelligi poteſt æquisportionibus eas radices, & piper eſſe miſcenda: nec in huiuſmodi medicamẽtis certũ neceſſe eſt modum definire, qui ſemel dandus ſit, ſicut in medicamentis purgatorijs, alijſq; in quibus maior quædam exiſtit poteſtas. Mitto quòd diſcrimen inter lethargũ & caron, aliter hoc loco reddis, quàm & per te alibi, & per Gal. & alios medicos, ꝓprijs locis reddi ſolet.

17. de Calamo odorato. Odorato calamo caremus.

ODORATVM calamum, quem tu adeò notum eſſe ais, ut non ſit de eo longius agendum, me nunquã uidiſſe ingenuè fateor. Res enim quę uulgò pro eo uendit̃, nõ calamus, ſed radix, albicanſq; potius quàm rufa: nec ex India, aut Arabia petita, ſed in Europa, uel ꝓxima illi regione (ut ego puto) naſcens. Vidi enim & aliàs plerunq;, & ſemel in Piſonio ſuperioris Pannonię ciuitate adeò ſuccoſas, & planè recentes huiuſcemodi radices, ut non niſi proximo loco natæ iudicari poſſent.

18. de Balſamo. Dioſ. à Gal. notatus in Balſamo. Balſami ſuccus Gal. calidus in 2. Dio. in 4. ordine

BALSAMI ſuccum eſſe θερμαντικώτατον, ſcribit Dioſ. tu egregiè calidũ dicis: quod certè minus eſt quã calidiſsimum, qualẽ ipſum eſſe, & uox Dioſc. ſignificat, & Gal. intellexiſſe uidet̃, Dioſc. in hoc (tacito tamen nomine) notans, quod nimis callidũ exiſtimauerit, cũ in 2. ordine calefaciat: cuius ordinis egregia quidẽ ſatis uis dici poteſt, non tamẽ extrema, qualis in his quæ ad quartũ uſq; aſcenderũt. Scribit idem paulò poſt: ἔστι δὲ καὶ πεπτικὸς καὶ οὐρητικὸς πινόμενος: tu, potus urinã ciet, maturat & concoquit. Ego contentus eſſem uerbo concoquit: nihil aliud (ut mihi uidet̃) uolente Dioſc. niſi quod concoctionẽ cibi facit, quæ maturatio, præterq; impropriè dici non poteſt. Magis quoq; placuiſſet, ut ſemen de quo ſcribit Dioſ. quod uteri ἐπισπᾶται ὑγρασίαν, extrahere humiditates diceret̃, quàm (ut tu uertis) humores ꝓritare: humoris ſiquidẽ uox abſolutè prolata penes medicos, quatuor illas primas ſubſtantias ex cibo primitus genitas deſignat, ſanguinem uidelicet, utrãq; bilẽ, ac pituitã.

Humoris uox apud medicos. ῥοῦς.

Mens uerò Dioſc. ſicuti et Auic. quoq; intellexit, fuit, ut ei affectui cõferret qui ῥοῦς à medicis uocatur, qui nihil aliud eſt, quã aſsidua muliebrium locorũ humectatio, quum ex uerbis tuis facilè poſſet quiſpiam intelligere, quod humores purgaret.

Ex cap.19 de Aſpalatho.

IN Aſpalathi medicinis magis placet, ut contra pudendorum (ut Hermol. conuertit) putrilagines laudetur, quàm ut tu, difficiles purgationes. Purgatio enim (cum de pudẽdis eſt ſermo) menſtruã ſignificare ſolet. Videtur autem Dioſ. cõmuni utriq; ſexui uoce uſus, de maris quoq; pudendo intellexiſſe. Sed et Gal. authoritas huic parti fauet, ad σηπεδόνας utilem dicens, ſiccitatis ratione.

Ann.I. VITIO dādum non eſt uel Paulo,uel librarijs ſcribentibus,in pino muſcum naſci, ſi id Cap.lib.1.
II uerum non ſit,ſed Gal.potius, cui ſubſcribunt. Nec ſolum in hac parte,ſed etiam in uiri- 20.de Muſco.
III bus adſtringendi,ſimul diſcutiendi,atq; emolliendi, quas in uno eodemq; medicamento
cōuenire poſſe, mlile exemplis probari poteſt.Non magis quoq; agnoſco uitium in eo lo
Ann.I. ubi primę partes cedrino, ſecundæ populeo,nullæ quercino tribuuntur: quandoquidem
II ubi tria ordine quodam collocanda ſunt, primo atque altero locato,tertij locus abſq; alia
III mentione ſtatim patefit.

Ann.I. TANTOPERE mihi placet,quemadmodum dixi,in interprete fides,ut tacere nequeam, 21.de Agallocho
ὑποποίκιλον non colore uarium,ſed penè uarium in agallocho ſignificare.

Nec παρηγορεῖ πλάδον ςομάχȣ, idem poſſe,quod tu uertis, ſtomachi aquoſos humores Tormina.
III ſiccare. In torminū autem uoce,neſcio cur à Celſo recedēdum,dyſenteriam tormina ſim- Dyſenteria.
pliciter nominante.Et ſi recedendum, difficultas potius inteſtinorū uocanda eſt dyſente-
ria, quàm tormina inteſtinorum: quum ςρόφοι inteſtinis accidentes, inteſtinorū ςρόφοι,id
eſt,tormina,etiam Paulo teſte dicantur.

NASCAPHTHON ſimilem cortici ſycamini,id eſt,mori,facit Dioſc.tu Aegyptiæ fici. 22. de Naſca-
Quod certè ſatis miror,quando et tuipſe hoc eodem uolumine ſycaminon morum inter- ptho.
pretaris. Videtur etiam mihi huius rei mentionem feciſſe Theophr. licet ſub alio,hoc eſt,
nartæ nomine,ut fortè in uulgato Dioſ.pro narcaphton,legendum ſit nartaphton,quod
meliora habent exemplaria.

IN VLTIMA uel penultima canchami medicina prætermiſſum eſſe miror, uinum,con 23.de Canchamo
ſentiente præſertim cōmuni lectioni(ut alios taceam)Paulo Aegineta.

Ann.I. SVPPOSITITIVM in Dioſcor.eſſe de Cyphi caput,non eſt cur ex eo ſuſpiceris,quòd 24.de Cyphi.
Paul.inter ſimplicia medicamenta eius non meminerit:cōgruere enim magis ei uiſum, ut
II cum compoſitis locaretur.Nec inter eclegmata,ſed inter thymiamata,ceu mediæ exiſtens
materiæ inter antidota & trochiſcos qui bibūtur,& trifariam in uſum ueniens,ſuffitu,po-
III tu,olfactu.Nec illud augere ſuſpicionem debuit,quòd cum ſimplici materia miſcēda non
uideretur cōpoſitio:ſiquidē non hoc tantūmodo,ſed uaria & olea,& ungenta,& uina cō-
poſita,huic libro locis ſuis uidemus inſerta.

PRIMAS Corycio croco non dat Galenus,eius gratia Corycium antrum ingreſſus: Ex cap.25.de
quoniam repētino odoris robore et diuturnitate à quibuſdam alijs inuenit ſuperari. Tri- Croco.
bus enim notis optimum dignoſci ait,ut ſit flauum,odoratiſsimum,& longi temporis ſpa Croci optimi
tio proprium uigorem conſeruet. Hoc tempore Aquilanum cæteris,non modo Italicis, notæ.
ſed & orientalibus pręfertur. Vincitur hoc tamen tantum à Pannonico, præſertim Viē-
Ann.I. nenſi, quantū uincit reliqua. Neſcio igitur quarę tu bonitati coloris ruborem addideris,
dicente ſimpliciter Dioſcoride εὔχρȣν eſſe: & dicente Galeno, illum eſſe optimum qui ſit
II maximè flauus.Rei quoq; ipſius ueritas facit,ut codices magis probem, in quibus ἄθραυ-
ςος legitur,quàm in quibus εὔθραυςος.Si enim friabile ex ſeipſo eſſet,cur inſolandum dice-
ret Dioſcorides,ut friabile fieret?Nouerūt hoc & ſpeciarij,in patella illum ſubinde leniter
III aſſantes,ut conteri facilius poſsit.Non placet etiam ut Siculum ideo uituperetur,quod ſa-
tiuum ſit:nuſquam enim de croco memini me legiſſe quod de nōnullis plantis,ut ſatu de-
terior fiat.Leuius enim degenerare,id quod eſt ſatiuum,ſcribit Plin.lætius tamen eſſe,ma
ius & nitidius ſylueſtre: quaſi his uerbis declaraturus, quare ſylueſtre optimum dixerit.
Theophraſtus odoratius dixit: non melius. Quicquid tamen uel ipſi uel alij ſcripſerint,
experientia ipſa noſtro tēpore docet cultu non degenerare,ſed excellentius reddi,et quod
nunc cæteris præſtat, non eſſe ſylueſtre.Sed nec Dioſcoridis uerba id uolunt, λαχανώδεις
III uocantis:quando & inter olera pleraq; ſponte naſcentia connumeretur. Melius itaq; erat
oleraceos,quàm ſatiuos dicere:et quod ſic à Dioſcoride uocaretur,integrum legētibus re-
linquere.Phlegmone:eryſipelatodes Gal.ſunt tumores ex Plegmone et ſacro igne cōpoſi Phlegmone ery-
ti, uincente Phlegmone:in his enim ſanguis & bilis inueniūtur,uincente in mixtione ſan ſipelatodes.
guine,et uicta bile. Quę miſcella non bene exprimi uidetur,per hoc quoddicis,ſacrorum
ignium inflāmationes:ſed per hæc potius uerba, inflāmationes cum ſacri ignis portione:
ſic enim nominat Galenus.

Cap. lib. 1. 26. de Crocomagmate.

IN CROCOMAGAMTE deſyderari nonnulla ad fidẽ ſpectantia poſſunt. quale eſt quod ἀναπλασθέντων in paſtillos dicis conformatis, quaſi non aliã quàm paſtillorũ ſeu trochiſcorum formã ualeant aromata illa ſuſcipere. Et εὐώδες odoratiſsimum.

κροκώδες τὴν χρόαν, colore croci rubens. πλεῖστον multum. Fidelis enim meo iudicio interpres, poſitiuum in ſuperlatiuum, aut è contrariò, hoc in poſitiuum, non conuerteret.

27. de Inula.

IDEO nec in Helenio probo quòd ἐπιμήκη longiſsima dicatur. Magis etiã placeret, ut ſubalba & ſubrufa radix diceret, quàm intus albicans, foris rubens: dicente Dioſ. ὑπόλευκον καὶ ὑπόκιρρον eam eſſe. Subeſſe quoq; librarij tui errorem puto in ea parte ubi ais, ex radice ad conſitiones oculos aſſumi, nulla adnatorum habita mentione, cum tamen tu ipſe παραφυάδας, qua uoce ubi utitur Dioſc. eſſe nobis adnata, non oculos dicas.

28. de omni oleo.

QVAM parum credendum lib. qui Definitiones, & Introductorium Gal. inſcribuntur, uel ex hoc patere poteſt, quòd tenuioris & craſsioris inteſtini morbos, inflãmationes eſſe definiunt, qui tamen & ab alijs cauſis, et à pituita, frigido humore, ut Gal. in ſeipſo expertus teſtatur, non rarius quàm ab inflãmatione contingunt. Non placet eodem de oleo cap. δυνάμεις, id eſt, uires exulcerãtium medicamentorũ, maleficia nuncupent, ut quæ magno plerunq; ſunt nobis beneficio, quoties uel mala caro erodenda, uel bona, uitandi maioris mali gratia, exulceranda. Nec putandum uoluiſſe Dioſ. quod oleo perunctum ſit, ulcerari quicq; nõ poſſe, queadmodum tu intelligis: ſed quòd oleum mixtũ ulcerantib. uim eorum hebetat, & minus potentem facit: quod & multis locis teſtatur Galenus.

Ex cap. 29. de Elæomelite.

IN ELAEOMELITE, niſi plus interpreti licet, quàm ſenſum authoris reddere, nõ eſt addendum, ſponte ſcribente Dioſc. ſimpliciter ῥεῖ. Et ſi (ut ego quoq; puto) ſponte fluere intellexit Dioſc. non tamen cogimur communem lectionem mutare, pro uoce λίπους, λίπους ſcribẽdo. Poſſumus enim duos liquores in eadem arbore intelligere: unũ craſsiorem, ſponte ex trunco manantem: alium qui ex pingui in ſurculis latente, ſicuti ex pleriſq; alijs plantis, arte paretur, minus craſſum: & propterea oleum ſimpliciter uocatum, non olæomel ut primũ. Duas aũt res indicari ordo ipſe demonſtrat: in prima enim parte poſt elæomelitos hiſtoriã, eius apponitur medicina: dehinc ſubdit Dioſc. σκευάζεται δὲ καὶ ἐκ τοῦ λίπους τῶν θαλλῶν ἔλαιον: id eſt, uerbum ex uerbo: Conficitur autem & ex pinguedine ſurculorum oleum. Sequuntur poſt hæc bonitatis indicia, & demùm olei quoq; huius medicinę. Non difficilè quoq; fuerit Plinio hoc cap. patrocinari, ſcientib. eſſe affectum quendam in quo ſimul cum ſomno uigilia iũgitur, & propterea compoſito nomine ἀγρυπνὸν κῶμα, ſoporem uigilatiuum uocari, cõmixtis ſimul bile & pituita, quarum hæc ſomnum, illa uigilias conciliat. Mixtum igitur hunc affectũ intellexiſſe Plin. uidetur, dicens eos qui hunc liquorem biberunt, torpeſcere, excitariq; crebrò.

40. de oleo Laurino.

INTER laurini olei uires ἀναστομωτικὴν reponit Dioſ. id eſt, ut mihi quidem uidetur, apertoriam. Tu laxare ais, rem longè diuerſam, & Galen. χαλαστικὴν uocatam.

41. de Lentiſcino oleo.

IN PAVCVLIS illis de Terebinthino oleo uerbis, ſubeſſe errorẽ puto, uel ipſomet Dioſ. teſte, qui cap. de Terebintho, calefacere fructus eius ſcribit: hic uerò dicitur, oleum ex ipſiſmet ſolis fructib. paratũ, refrigerare: quare magis probandus inuulgatus Græcus codex alter, in quo nulla uirium mentio, ſed præparatio tantum Terebinthini olei docetur.

42. de Maſtichino oleo. Maſtiches facultas.

CAPITE de oleo Maſtichino non laudo, ut teſtimonio Pauli, Galenum potius imitati quàm Dioſcoridem, Dioſcor. uerba quæ in uulgata æditione hoc pacto iacent, καὶ πρὸς τὰ περὶ τὸν στόμαχον ἐπιρρίπτόμενα: uel, ut in ſecũda ęditione legitur, ἐπιρριπτόμενα σκιρρώματα καὶ κοιλιακὰ καὶ δυσεντερικὰ, ita mutentur, ut uerbum σκιρρώματα in κηρώματα tranſeat: ex emolliendi enim ui adſtrictoriæ iuncta, habet. Maſtiche, ut duritiebus uentriculi conueniat: durities ſiquidem quatenus durities eſt: emollientia: quia autem in uentriculo eſt, adſtringẽtia deſyderat. Ductus quoq; ipſe uerborum admittere nequaquam uidetur, ut morbi cum medicamentis, ſub eodem loquendi modo contineãtur, ut ſcilicet maſtichinum oleum facere ad uteri affectus & ad cerata dicatur. Quantò illud concinnius, ut ſeruata communi lectione, cõferre ad uentriculi durities intelligatur, quàm ea mutata ad ceromata.

46. de Melino unguento.

CVM uaria ſint mala quę ſerpunt, tutius eſſet, hoc quod peculiari nomine ἕρπητα Gręci uocant

Cap.lib.1. Herpetes non ſemper ſerpere.

uocant, non abſolutè nominare malum quod ſerpit, ſed uel addere, per cutem, uel potius ipſa Grȩca uoce uti, quum ſint apud Gal. herpetes quidam qui non ſerpunt. Placeret eodẽ de Melino unguento cap. ut quod in uulgatis Grȩcis codicib. legitur ψωρώδη ἕλκη, ſcabioſa ulcera dicerentur, non diuiſa conſtructione, ulcera & ſcabies. Alioqui non uideo quomodo ꝓfundiora ulcera poſsint melino hoc unguento ſanari.

Ex Cap. 48. de unguento ex Fenu græco.

IN CALCE Telini unguenti, ſeruanda communis lectio eſt, quȩ trium ſenſuũ examine electionẽ eius facit, odore, guſtu, tactu: empturientib. enim ꝓbare tribus his uenales res concedunt, qui uendunt, non uirium experimento, atq; tali præſertim, quod longum exigat tẽpus: atq; ſi fortè capillis careat emptor, impoſsibili. Appoſita uerò unguento manu, eaq; narib. primò, dehinc palato admota, exiguo tẽporis ſpatio tribus indicijs unguẽti bonitatem glaber quãtumuis emptor experietur. Sed & ſi huius mentio facienda erat, quòd ſcilicet capillos abſtergeret, inter alias medicinas erat facienda: ſicuti & eo quẽ tu affers loco, cap. de fœnugrȩco, cæteris poteſtatib. hæc coniungitur, ut capillos, furfures, & achoras abſtergat.

53. de Linino unguento.

LICET ſuperius quoq; dixerim, non placere mihi ut τὰ γυναικεῖα, ad mẽſes ſolum referant, non poſſum tamen & hic tacere, quod ſcribente Dioſc. ſuſinon unguentũ reſerare uteri prȩcluſiones, inflãmationib. utile eſſe, et in uniuerſum utiliſsimum omniũ eſſe ad muliebria, non eſſe coarctãdas eius uires ad menſes tantum, ſed relinquendũ integrum legentib. ut ad reliquos quoq; muliebres affectus utilẽ ualeant intelligere. Simile quoq; et hic et alibi peccatum (ni fallor) cõmittitur in uoce ἐξανθημάτων & ἐξεμάτων, generali earum uocum ſignificato, ad capitis tãtum puſtulas cõtracto. Poſſe aũt exanthemata in quauis corporis parte fieri, ex tuis hoc capite dictis colligi hoc modo poteſt. Vari (ut dicis) ſunt cicatrices puſtularũ, quæ in pueris toto corpore, præſertim in uultu, fiunt. Puſtulas uerò quas uari ſequuntur, eſſe putas exanthemata. Sequitur igiť, ut ſicuti uari in toto corpore fiunt, ita exãthemata. Non tamen, ſi Gal. credimus, putandum eſt ἴονθους, quos tu Plin. ſequutus uaros uocas, eſſe callũ uel cicatrices ex puſtulis relictas: ſed rem ꝓprij generis, duros uidelicet et paruos tumores, à craſſo humore in cute faciei conſiſtentes, mollientib. ac diſcutientibus medicamentis curandos.

56. de Liguſtrino unguento.

IN LIGVSTRINI unguenti confectione, non intelligo quo pacto incerta olei menſuræ, certus adijci poſsit aromatũ modus. Sic enim incipis: Sumito eloti acerbi olei quam uolueris portionem. Accipiam, poſtquam hanc mihi concedis poteſtatem, olei libellam, quomodo capax hæc fuerit librarum paulò minus decẽ & ſeptem? Quod ſi dixeris, addẽdas ad hãc libras olei nouem & quincũcem, nondum ne ſumma quidem iſta ſufficiet: decem enim ℔. olei, 17. aromatum nunq; capient. Adde quòd paulò poſt in 28. huius olei libris, libræ 46. florum apponũtur: unde enim auctum eſt oleum? Error igitur abſq; dubio eſt in capitis initio. Licet enim quandoq; per portiones indeterminatas à medicis aliquæ compoſitiones deſcribantur, ubi tamen ſemel à portione cœptum eſt, oportet reliqua ex proportione, non ex certo numero metiri. Quare & hoc loco magis probandus nouus codex, quem etiam Hermol. ſequutus uidetur, partem unam olei accipiens, & aquæ unam & ſemiſſem.

Ex cap. 57. de irino unguento.

HAEMORRHOIDES licet res præter naturam eſſe, uel nomine ipſo uideantur, nõ minus tamen q̃doq; utiles ſunt, quã ſanguis, qui quod ſingulo menſe exire à muliebrib. locis debet, menſtruus uocatur. Scribit enim Hippoc. his qui atra bile uel renum uitio uexantur, hemorrhoides ſuperuenientes bono eſſe: et conſuetis eas pati, niſi unica ſeruetur, periculum eſſe aut tabis, aut intercutis. Non eſt igitur mirandum, ſi inter irini unguenti remedia, id quoq; numerať quod hȩmorrhoides aperit. Scribit eodem cap. Dioſ. dari idem unguentum πρὸς τραχύτητας ἀρτηρίας: tu faucium uertis aſperitates: cum tamen arteriæ nomen, non fauces, ſed (ut uerbo tuo alio in loco utar) animæ canale ſignificet. Fauces uerò noſtris ſint, id quod Græcis φάρυγξ.

58. de Gleucino unguento.

CAPITE de Gleucino ſcribit Dioſcorides κινεῖται δὲ ἐπὶ ἡμέρας λ' δὶς τῆς ἡμέρας: id eſt, mouetur diebus XXX. bis in die. Ad quem modum etiam loquitur Galenus lib. 8. de compoſ. med. ſecundum loca. Tu uerò (neſcio qua de cauſa) ſcribens, triginta diebus omnia

Cap. lib. i.
miſcentur, nullam, quòd bis in die moueri debeat, mentionem facis.

59. de Amaracino unguento. *οἰδήματα*

INTER Amaracini unguenti uires πυρωτικὴν numerat Dioſ. tu his uerbis Latinā facis, Ant. I.
Calore fouet: minorem meo iudicio faciens, quàm ſit ignis uis, à qua uox illa Græca de-
riuatur: alioqui quis neſciat, ſi celefaciēdi uires habet, ut prius dixit, quod calore fouet? Ma
iores uerò ei uires adeſſe uoluiſſe Dioſc. ex eo conſtat, quod conferre fiſtulis ſcribit. οἰδήμα- II
τα etiam medicis rarò omnes, ſed laxi plerunq; & indolorosi tumores ſunt, à pura pituita
geniti. Et ꝓpterea aliquid adhuc addendum eſt, ubi diſcutere durities et tumores uteri, A-
maracinum dicit, quod pituitoſos tantum tumores faciat nos intelligere.

61. de Hedychroo unguento.

HEDYCHROVM magma cōponere docuit poſt Andromacham Gal. poſt hunc Paul.
& reliqui, ubi Theriacen, quę dicit̃ componūt: mutato tamen in barbaris lib. ut plerunq;
fit, hedycroi nomine in alindaracaron. Tanti autem & fuit & eſſe nunc debet, quāti The-
riace, quæ abſq; eo parari non poteſt. Gal. aũt confectio, ſi olea demas, non multum abeſt
ab Amaracini unguenti confectione.

62. de Metopio.

LIGNVM ex quo fit chalbanum, metopiū uocari ait Dioſc. tu arborem ex qua ſtillat, Ant. I.
diuerſo ſanè, uel teipſo teſte, ſignificato, qui ὀπὸν, id eſt, liquorem, uocas eum qui nō per ſe II
deſtillat, ſed ſecta arbore exit. Eſſe autē chalbanum ὀπὸν, conſtat ex Dioſ. lib. 3. Et quod il- III
le ait parari ex amygdalis amaris, tu ex oleo ex amygdalis amaris expreſſo. Et χαλᾷ, mol
lit: impropriè (ut mihi uidetur) hæc omnia conuertens.

65. de Cinnamomino unguento.

IN CINNAMOMO, quod pro ἄγαν πικρῷ, id eſt, ualde amaro, amariſſimū: pro σφό- Ant. I.
δρα δριμεῖα, id eſt, uehementer acri, acerrimum: pro μαλακτικῷ, aptiſſimum ad mollien- II
dum, pro eo quod eſt aptè facit, efficaciſſimum eſt, reddis, nequaquā probo: ſicuti nec uo-
cem πικρὰν, mutari in πεπτικήν. Nam ſi qua mutatio ex coniectura faciēda eſt, in πυρωτι- IIII
κὴν potius uidetur facienda, hoc modo: Poteſtatem habet uehementer acrē, calefaciendiq;,
& urendi; ꝓpterea aperit, diſcutit, diffundit, & reliqua. Dicunt me ad hanc coniecturam,
quæ ab eo pauló infrà dicūtur, ſcilicet adiectis oleo, cera & medulla, leniri eius acredinem,
qua in cōburendo, durandoq; reliquis craſſis unguētis præſtat. Nec placet ut uerba, πρός
τε ῥίγη τὰ περιοδικὰ καὶ πρὸς τρόμους, hoc eſt uerbū ex uerbo: Et ad rigores qui per circui-
tum fiunt, & ad tremores, in hæc conuertantur: Inunguntur eo in acceſſione circularium
febrium contra earum cum tremore algores.

Ex cap. 66. de Nardino unguento.

IN PROBATIONE Nardini unguenti, probare non poſſum probatiſſimum illum
tuum codicem, in quo pro λεπτὴ, λιτή, legitur. Quis enim credat, cum à Nardo nar-
dinum unguentum nomen capiat, eligendam in eius confectione ignauam nardum? prę
ſertim dicente ipſomet Dioſc. ea magis commendari, quæ rem à qua nomen capiunt, ma
gis redolent. Sed ut ꝓbatiſſimo illi tuo codici id uerbum cōdonemus, quomodo reliquis
tua reſpondebunt? legendum enim erit ſic ad uerbum: Eſt autem optima ignaua, non a-
cris, bene olens, ut ſicca nardus aut amomum. Te uerò uertente probatur in nardini un-
guenti confectione nardus, quæ non adeò præcipua acrimonia careat, & ſiccæ nardi aut
amomi odorem referat. Nam, ut mittam quod nulla in Dioſ. cōfectionis nardini unguē-
ti hic mentio, quis putet nardū ignauā ſiccæ nardi odore eſſe, cum ſicca ſit longè quàm hu-
mida odoratior? aut quàm ignaua hęc fuerit doctrina, ignauam nardum per ſiccam nar-
dum (quam et ipſam ignauam eſſe oportet, ſi ignauę eſt ſimilis) faciens cognoſcere? Quā-
tò igitur melius ex fœmina hermaphroditum, hoc eſt, neutrum, facere, quàm ſeruato gene
re fœminino uigorem ferè omnem, & maſculinum robur unguento auferre: & uerba in
Græcis exemplarib. non inuenta ſuperaddere. Non ab re autem laudare uidetur id quod
aridæ nardi odorem habet, quoniam, ut diximus, arida ſicut pleraq; alia, eſt odoratior: le-
gendumq; & λεπτὴ, non λιτή. Ex hoc colligi poteſt, quod pauló poſt hoc unguentum, niſi
reſinam habuerit, liquidum eſſe dicit, ut intelligamus id cui addita reſina fuerit, ſicuti mi-
nus tenue, ita minus bonum reddi: & hac de cauſa inter bonitatis notas poſitam tenuita-
tem. In quo loco fœmininis quoq; uocib. Dioſc. utitur: quas cum in neutras commutaris,
non uideo cur citrà culpam non potuerit eadem quoq; mutatio ſuperius fieri. Quare au-
tem fœminino genere toto hoc cap. utatur Dioſc. aliīs cogitandum relinquo.

68. de Iaſmino unguento.

IN CALCE capitis de Iaſmino, ſcribit Dioſcorides βαρυτέραν δὲ ἔχει τὴν εὐωδίαν,
id eſt Ant. I.

Cap.lib.1.

id eſt, ad uerbum, Grauiorem habet beneolentiam. Tu alio (ut mihi uidetur) ſenſu transfers, Ingrata in eo odoris nimia bonitas. Eſſe enim quoſdã odores graues, & Theophr. & alij teſtantur. Vnum eſt haud quaquam prætereundum, priuſquam unguenta relinquamus, te in pleriſq; (ut tu e x Columella uocas) ſpiſſamẽtis, ubi in uulgatis codicibus σχίνȣ eſt mentio, σχοίνȣ cum legas, odoratum rotundum iuncum transferre: quum ratione non careat, lentiſcum intelligendam, ut in qua maior adſtringendi uis, quàm in hoc iunco, leniter tantum (ut Dioſc. ait) adſtringente: & cum odore præſtet, odorandis potius, quàm ſpiſſandis unguentis idoneo.

69. de myrrha.

ANDROMACHVS in Theriaces compoſitione myrrham craſſam probat: unde fit ut communem lectionem probem, ſecundæ bonitatis myrrham, λεπὴν, id eſt, tenuem, non λδυκὴν, id eſt, albã. Deſyderare enim uidetur Andromachus eam quę optima ſit & primæ notæ. Inter reprobatas myrrhas enumerat Dioſc. amineam, tu mineam uocas: ſed hanc cęteris Troglodyticis præfert Gal. ceu odoratiſsimam, & præcipuum hoc habentem, quod in balſamum non mutatur. Eas enim quæ in balſamum mutantur, ſi intrà corpus ſumantur, uenena eſſe. Et propterea mineam prę alijs cõmendat, ceu præter odoris excellentiam periculo carentem. Mutanda ergo non uidetur cõmunis lectio, ne cogamur fateri Galen. à Dioſc. diſſentire. Inter myrrhæ uirtutes ſcribit Dioſc. πραΰνει δὲ καὶ τὰς χρονίȣς καταῤῥȣς διαχριομένη πτερῷ τῶν μυξωτήρων: hoc eſt, lenit antiquas deſtillationes inuncta alæ narium. Tu uerò (neſcio quare) addis, deſtillationib. narium: quod nec dixit Dioſc. nec eſt rationi cõſentaneum: narib. enim inũcta, caliditate ſua & acredine proritare ad eos humores aptior eſt, quã ſiſtere. Eaq; de cauſa diuturnis fluctionib. ad pectus eſt idonea, ceu aliò materiam ad pectus defluere aſſuetã diſtrahens. Quod uerò de parte naſi quadã inungenda præcipit Dioſc. tu ad inſtrumentũ quo inunctio facienda ſit referens, ais: Inunctis penna narib. ſenſu (ni fallor) menti authoris & ſeriei ſermonis minimè cõgruente. Verba Dioſ. διαχριομένη πτερῷ τῶν μυξωτήρων: id eſt, uncta parti cuidam naſi πτερὸν uocatæ, ei uidelicet quæ in ima parte ſphęrij, ſola utrinq; inſtar pẽnarum mouetur. Vocari autem eam πτερὸν ſeu πτερύγιον (ut Pollucem & alios mittam) teſtatur Gal. lib. 11. de uſu particularum. Quod de Bœotica myrrha in uulgatis codicib. legitur, grauiſsimũ habet in medicina teſtẽ Gal. lib. 8. de ſimp. med: eaſdem illi uires adſcribentem, quas Dioſc. Quo fit, ut tanquã legitima proles ſeruanda hæc pars, non quaſi abortiua uel ſpuria exponenda, aut reijcienda ſit.

Ex cap. 70. de Styrace.

Styrax calamites.

STYRACEN Catabaliten, Piſsidiacon et Cilicium laudat Dioſc. Tu, quia nullibi ſcis eſſe locum qui Catabala dicatur, authoritate Plin. Catabaliten in Gabaliten mutas. Ego in calamitẽ, ſi qua mutatio facienda, libentius mutarem, Gal. de Antidotis teſtimonio, cui plus in hoc tribuo quàm Plin. Quanquam locus etiam Plinij corruptus eſſe poteſt. Inquit enim Gal. è Pãphylia ferri ſtyracen, intrà calamos (quã ob rationem quidã etiam noſtro tẽpore pharmacopolę Calamithem uocant) tantò reliquis pręſtantẽ, quantò Phalernum uiliſsimo uino à cauponib. uendito. Qui quidem ſtyrax ſit colore pallidiſsimus, odore & guſtu uehementiſsimus. Scimus etiam Piſidiã ac Ciliciã proximas Pamphyliæ, hancq; procul abeſſe à Syria & Phœnice, ubi eſt Gabala ciuitas. Inueniri quoq; ſcribit Dioſc. lachrymam gũmi ſimilem, ſplendidam, σμυρνίζοντα, id eſt, myrrham referentem: tu myrrhæ odore conuertis, quaſi colore, ſapore, ſubſtantia, aliaue re, quàm odore, nõ poſsit myrrhæ ſimile aliquid intelligi.

71. de Bdellio.

Saraca urbs.

SI ALIA non cogit ratio, quàm nullũ fuiſſe Saracenorum nomen dum hæc ſcriberet Dioſ. cõmunem ego lectionem non mutarẽ. Siquidem Saraca urbs, à qua Saraceni, teſte Stephano, dicti, in Arabia poſt Nabathæos exiſtit, penes quã credi poteſt arbores gigni, quarũ Arabicũ Bdellium lachryma ſit. Inter notas probati bdellij, ſic ſcribit Dioſc. εὐώδες ἐν τῇ θυμιάσει ἔοικος ὄνυχι: quæ uerba ſic latina reddis: Cum incenditur odoratum, & humano ungui colore ſimile: duo addens uerba, ſcilicet humano, & colore, quæ ad alium trahunt ſenſum, quàm quem Dioſcoridis uerba uel faciunt, uel facere poſſunt. Duplex enim ſenſus ex illis intelligi poteſt: unus, ut bdellium quum bene odoratum ſit ſemper, incẽſum ſit ungui ſimile: alter, quem Hermol. eſt ſequutus, quod dum incenditur, odore ſimilatur ungui. Scimus uerò, ut ipſomet Dioſcoride docente, in paludibus Indiæ odoratum

Vnguis odoratus.

Ca.lib.1. unguẽ inueniri. Vtrunq; aũt ſenſum tua tollit interpretatio, in qua idem tu quoq; peccaſſe
uideris, quod in alijs dãnas, quod ſcilicet ex Plin. potius, quàm ex proprijs uerbis, ſenſum
uolueris Dioſc. aucupari, ſcribente Plinio, Bactriano multi candidi ungues.
Ex cap. 72. de thure. THVS quod artificio rotundatum, atq; ei quod natiuam habet rotũditatem redditum Ant.L
ſimile, ab his qui eo pacto afformarunt, nomine quoque ſicut figura fallere cupientibus
ἄτομον potius quàm ἔντομον nuncupari uerisimile eſt. Et propterea antiqua lectio mutan
da minimè uidetur, quæ ἄτομον uocari dicit. Primum enim maſculum uocatum, eſt uerè
atomum potius quàm dicatur: factitium uerò hoc è contrario cum non ſit, falſò tamẽ ato-
mum nominatur: ſicuti, ſi tuæ caſtigationi ſtandum eſt, etiam ſtagiron. Quo pacto uerò
ſit atomi uox Latinis reddenda, haud ſatis mihi conſtat: non enim uideo quid ei bonitatis
accreſcat, ſi nihil ab eo deraſum, defectum, ablatumue fuerit: aut quid ab eius præſtantia
tollatur, ſi qua particula auferať: cum poſsit aliquid deradi, quod ſi adſit, minus illud ſpe-
cioſum & efficax reddat: quod rheo barbarico, alijſq; medicamentis quotidie contingit:
ſed & gemmis, atq; omnib. ferè, quæ ad uſum hominis ueniunt. Si indiuiduum quoq; di-
xerimus, neſcio an mentem Dioſ. exprimemus. Ego, ſi uertendus à me eſſet hic locus, non
ἄτομον. ἔντομον. ſectum dicerem: ſicuti enim quæ Græci ἔντομα, Latini appellãt inſecta, ita quæ illi ἄτομα
poſſumus uocare nõ ſecta: nec hoc à tua interpretatione multum abeſt, licet aliã in appen
dice primi lib. uidearis habere ſententiam. Poſſet fortè, nec abſq; ratione, inſectile, hoc eſt,
quod facilè ſecari non poteſt, intelligi. Id enim quandoq; ſignificari ea uoce, libr. 5. primæ
philoſophiæ ſcribit Ariſtoteles.
De eo quod eſt ſecũdæ bonitatis ſic ſcribit Dioſ. δευτερεύει δ᾽ ὁ ἀραβίας, καὶ ὁ ἐν σμίλῳ, ὃν ἔν- II
ιοι κοπίσκον καλοῦσι, μικρότερος καὶ κιῤῥότερον ὄντα. hoc eſt uerbũ ex uerbo: Secundũ locũ ha
bet Arabias, & quod in Smilo, nõnulli Copiſcon uocant, minus et rufius exiſtens. Tu ue
rò proprium magis, quàm authoris ſenſum, ut mihi uidetur, ſequutus, ita cõuertis: Secun-
dæ bonitatis eſt quod orobiã et meliotõ appellãt, q̃titate minimũ, colore uerò maximè ru
fum. Inter medicinas mihi nõ probať, ꝙ et ſuprà notatũ eſt, ut arteria fauces dicať, ſiquidẽ III
Arteria. arteria trachẽa, id eſt, aſpera uocata, eſt canalis animæ, aẽrẽ ultro citroq; ad pulmones fe-
Fauces. rẽs: fauces ad os pertinent. Nec quod in 2. modo cremãdi thuris, ꝑforari æneum uas ad fu IIII
liginem colligendã prætermittatur. Sicuti nec quod uerbum φώγνυται, in uerbum frigiť, V
cõuertis, obuio exiſtente uerbo, torretur, quod Græco melius, ni fallor, reſpondet.
73. de thuris cortice. ΚΟΙΛΩΜΑΤΑ neſcio an rectè dicantur cõcaua ulcera, cum ſint (Paulo teſte) bothrio
quidem latiora, minus autem profunda.
74. de Manna. THVRIS mannam ἔγχονδρον laudat Dioſcorides, tu thuris micis grumoſa: quod ne-
ſcio quomodo pulueri, polliniue poſsit conuenire. Non enim manna, ſed thus ipſum
fuerint grumoſæ illæ micæ: fruſtràque laborarent interpolatores gyri, uel excribrata re-
ſina, aut contuſo thuris cortice, quæ omnia grumis carent, eam adulterantes. Hæc quo-
que ratio facit ne Hermolaus probem, cartilagineam intelligentem: et propterea ad terti-
um chondri ſignificatum pulſus, alicæ ſimilem intelligerem, niſi uiderem 3. ab hoc præce
dente, & proximo ſequent. cap. per chondrum, thuris portiunculam ſignificari eam, quæ
ueluti callus nucleuſue eſt.
Ex cap. 76. de Picea. PICEAE et tedæ folia lenire inflammationes, abſolutè ſcribit Dioſc. Tu (neſcio qua ex Ant.L
cauſa) generalem inflãmationis uocem ad uulnera cõtrahis. Scribis enim, uulnerum in-
flammationes leniunt, & tuta ab inflammationib. ea ſeruant: Dioſcor. dicente, φλεγμονὰς
παρηγορεῖ, καὶ τραύματα ἀφλέγμαντα διατηρεῖ. De Dadio ſcribit Paul. proprium caput, pro II
pterea certi generis res eſſe uidetur, nec omnis materia harum arborum δαδὸς uel δαδίον
eſſe, ſecundum Paul. σπάθῃ eodem cap. non σπάθημα legendum, & ſeries & res ipſa o- III
πτίλωσις. ſtendit. Ait enim σπάθη δὲ ἐξ αὐτῶν γίνεται εἰς ἀκόπων σκευασίας. πτίλωσις, ſi Paulo poti IIII
us quàm lib. definitionum credimus, craſsities quędam palpebræ eſt, calloſa, rubra, quam
plerunq; pilorum caſus conſequitur. Auic. ſilac uocat.
77. de Lentiſco SIVOX πυρὰ ab igne deducta, ſignificare id conſueuit, quod adeò aridum eſt, ut igne
torrefactum uideri poſsit, quod ſignificatum & tu agnoſcis: cap. ſeq. expungenda non e-
rit, ſed eius loco, arida uel torrida Latinis reddendum.

Terebinthi

Annot.I. TEREBINTHI fructum ἄϱιϛον,id eſt,optimum ad Venerem,dicit Dioſcor. Tu Vene- Cap.lib.1
rem adiuuare ſimpliciter ſcribis, nihil addens per quod præſtantia eius hac in re oſtenda- 78. de Therebintho.
II tur. Vbi uerò diſijcere reſinam omnem ait,tu collectiones addis. Verbum quoq; καίεται,
III quod urere ſignificat,coquitur conuertis,alio omnino ſignificato: quod magis mirandũ,
quando paulò poſt,eiuſdem uerbi plurale καίονται,tuipſe uruntur,uertis, addita,&,par-
ticula,ut uidelicet intelligatur uſtionem quoq; hoc loco doceri.

Annot.I. ΘΑΝΑΣΙΜΑ φάϱμακα,hoc eſt,lętalia medicamenta,ea Dioſcor. eſſe ais,quæ in medicina 79. de Pice liquida.
uſum quidem aliquẽ habent,per ſe aũt lætalia ſunt. Quod ego non ꝓbo,cum uenena ipſa,
II quæ totis ſubſtantijs uenena ſunt,pharmaca quoq; dicantur, & mortalia pharmaca. Eo-
dem etiam modo phthiſis nomen nimis contrahere uideris,dicẽs Græcos ea uoce tantum Phthiſis.
uti in his in quibus à cap. in pulmones deſcendens deſtillatio,eos exulcerat. Gal. ſiquidem
lib. Epidemiarum exponens,phthiſium duas eſſe ſcribit maximas differentias:unam,quę Phthiſis ſpecies duæ.
ex fluctionibus à capite contingit:alteram, quæ ex proprijs pulmonis affectibus trahit o-
III riginem,maiori quidem ex parte ob ſanguinis ſputũ,præcipuè ubi uas fuerit perfractum. φθον.
Quandoq; tamen fluctionẽ aliunde quàm à capite recipiente uiſcere. φθόην uerò,eodem
Gal. 7. aphor. lib. teſte, Græci,præſertim Athenienſes,propriè uocant,uniuerſi corporis
IIII cum exigua febre extenuationem,pulmonis inſanabilia ulcera conſequentẽ. ἐμπυήματα
Hipp. & Galen. ſunt, non ſolum purulentæ (ut ais) excreationes, quæ ſanguinis ſputum
ſequuntur,ſed quandoq; omnes ſuppurationes,ſępius tamen puris inter thoracem & pul
monem effuſiones.

ALOPECIAM non bene definiuit (quiſquis ille fuit) qui librum definitionum compo 80. de oleo Picino
ſuit: color enim Galeno teſte, in alopecia,aliquando ad album,aliquando ad nigrum,a-
liquando ad flauum,iuxta uidelicet dominantis humoris naturam inclinat,ille uerò uer-
gere ſemper dixit ad aurum.

SANGVINIS thrombos,non in ueſica tantum,ſed in utero,uentriculo, alijſq; humani
corporis cauitatibus poſſe coagmentari, & medici teſtantur, & experientia comprobat. 86. in fine expoſitionis de Naphtha.
Sed in aneuryſmate quoq; gigni poſſe, Gal. in lib. de tumoribus pręter naturam,ſcriptum
reliquit.

NON erat ut magnopere dubitares, & ſubeſſe mẽdam ſuſpicareris,ſi cupreſsi folia ad-
ſtringendi uim habentia,urinæ anguſtijs opem ferre dicantur. Non nouum eſt hoc,atq; Ex cap. 87. de Cupreſſo.
huic tantum rei peculiare ſed ferè euenit,ut quæ adſtringendę aluo ſunt,urinas moueant, Adſtringẽtia aluũ urinas mouẽt.
dicente Hipp. urina multa noctu facta,exiguum ſeceſſum indicari:et è contrario. Vtraſq;
etiam uires paulò infrà paliuro adſcibit Dioſc. & alij pleriſq; alijs medicamentis: alioqui
cupreſſus acredine quadam participat & calore.

Annot.I. IVNIPERVM neſcio quare ſcribas cupreſſo ſimilẽ,tacente hoc Dioſ. nec re ipſa multam 88. de Iunipero.
II ſimilitudinem oſtendẽte: ſicut nec fructus in eo apud nos quidẽ,quos ego meminerim ui-
diſſe me,apparet,qui nuci maiori uel minori, aut fabæ uel magnitudine uel forma reſpon
III deat,ſed magna ex parte ciceri potius, qui eſt odoratus, et dum manditur dulcis,et poſtea
ſubamarus: ut mirari etiã ſubeat, quare ſcribente Dioſc. γλυκὺς ἐν τῷ διαμασσᾶσθαι, dulce-
dine tacita, in cõmanducando odoratũ dicas,ratione ipſa & expientia cõteſtante, odorẽ
ei adeſſe antequã manducetur, & dulcedinẽ primò oſtendi dum manditur, deinde lenem
quandam amaritudinem,ſuffituq; potius oſtendere odorem quàm dum eſtur.

INTER uires Sabinæ ſic ſcribit Dioſ. ἀποκαθαίϱει τε μελανίας σὺν μέλιτι καταπλασσό- 89. de hærba Sabina.
μενα, καὶ τὰς ῥυπαϱίας καὶ ἄνθϱακας πεϱιϱϱήγνυσι. σὺν οἴνῳ ποθέντα, καὶ αἷμα διʼ οὔϱων ἄγει: quæ ſic
ad uerbum mihi ſonant: Expurgant etiam cum melle illitæ nigrities,atq; ſordities, & car-
bones auferunt: cum uino potæ, ſanguinem per urinas agunt. Tu uerò ita uertis: Ex mel-
le itidem illita nigredines abſtergunt,ſordeſq; alias cutis,carbunculorum cruſtas ex uino
impoſita exterunt, & cum urina ſanguinem pota ducunt. In qua interpretatione illud
in primis non placet, ut quod ſordes ille dixit, tu alias cutis ſordes dicas: ex hoc enim lo-
quendi modo intelligitur etiam nigrities ſordes eſſe, & cutis tantum dehoneſtationes,
non morbos ab eo intelligi, cum tamen Galen. denigrata potius, & ualde ſordida ulcera
intellexiſſe uideatur, carbunculos etiam cum eis coniungens, amoueri eos ex ipſa cum

Cap.lib.1. melle appoſita dicẽs, nulla de cruſtis mẽtione habita uel de uini cõmiſtione. Alioqui ſeries ipſa Dioſ. apertè oſtendit uinũ ad ſequentia referendum, per quod bibitę ſanguinẽ per urinas pellunt: licet mala per cõmata diſtinctio aliud prę ſe ferat ſignificatum.

90. de Cedro. IN CEDRO unicus tantum locus eſt quo offendor, in quo aduerbium ἀνδρικῶς, his uerbis, ut in homine fit, circunloqueris: cum eſſet longè facilius per aduerbium uiriliter exprimere. Senſus enim Dioſ. eſt, oleo cedrino uiriliter, hoc eſt, uehemẽter perfricãdo inuncto, ſcabies quadrupedum ſanari. Quem, iudicio meo, tua uerba minimè aſſequuntur.

91. de Lauro & Lauri baccis. CAPITE de Lauro, neſcio quare quod coniunctim ipſe Dioſc. dixit, cum pane & polenta, à te diſiunctim dictũ ſit, cum pane polentaue. Et participiũ, ποθέντα, id eſt, pota, in participium deuoranda cõmutaris. Odorati adiectionẽ in ultimo remedio tacueris, quã pręter Dioſc. Gal. Paul. cęteri uino coniungunt. Non ab re autem ambigis in uerbo πραΰνει, quod lenire ſeu mitigare cum ſignificet, aduerſari uidetur his quæ ſequũtur: quæ enim ſtomacum leniunt, uomitiones potius ſedant quã mouent: niſi fortè quiſpiam dixerit, leniri ſtomachum nauſeantem atq; anguſtias inferentem, uacuata per uomitum materia, quæ moleſtiam faciebat. Auicen. molire dixit.

Ex cap. 92. de Platano. PLATANVM compeſcere oculorum fluctiones ſcribit Dioſc. Poſtea addit: Leuat autem & laxos tumores, & inflammationes. Tu uerò generale de tumoribus dictum, ad oculos tantum coarctas.

93. de Fraxino. DE FRAXINO ita ad uerbum ſcribit Dioſc. Fraxinus arbor eſt nota, cuius foliorum ſuccus & ipſa folia cum uino pota & illita, morſis à uipera opitulantur. Tu hoc pacto interpretaris: Folia autem, foliorumq; ſuccus, illa illita, hic potus uiperarum morſibus ſubueniunt.

94. de Populo alba. SIC SCRIBIT capite de alba Populo Dioſcorides: τὰ δὲ κατὰ τὴν ἐμβλάστησιν τῶν φύλλων σφαιρία: hoc eſt, ut mihi uidetur, Pilulæ quæ in germinatione foliorum gignuntur. Tu alio ſenſu uertis: conuoluta in orbem pilulę modo in prima germinatione Populi albæ folia.

96. de Vlmo. CRASSIOREM ulmi corticem cum uino aut aqua frigida potum, educere pituitam ſcribit Dioſcor. Tu addis, ambobus, hoc eſt, uino & aqua frigidis: quod nec ille dixerat, nec Serapion aut Auic. intellexerunt. Sed nec im meliorib. codicibus aliqua eſt frigiditatis mentio.

98. de nigra Populo. DESYDERO (quod aliàs ſæpe dixi) in Interprete pręcipuè fidem, & ꝓptera exigui aliquando momenti res proſequor: qualis hæc eſt, quòd cum dicat Dioſc. Populi nigræ folia ex aceto impoſita, podagricos dolores iuuare: tu utiliter imponi podagricis dicis: quod certè aliud eſt: utiliter enim podagricis adhibentur non ſolum quæ dolores leniunt, ſed & quæ uel repellunt, uel diſcutiunt, uel emolliunt eorum tumores.

101. de Tamarice. FRVCTVM fert, ais, Tamarix, quẽadmodum & florem, concretione ſua muſcoſum: ſenſu, ut mihi uidetur, à Dioſc. & re ipſa diuerſo. Inquit enim, καρπὸν ὥσπερ ἄνθος φέρουσα βρυώδης: id eſt, fructum ueluti florem ferens muſcoſum: ut uoluerit Dioſc. non florem deſcribere, ſed fructũ qui ſimilis flori ſit, id eſt, qui flos potius quàm fructus uideri poſſit. Nec placet quod eodem cap. eandem uocem καρπὸν, primò fructum, poſtea ſemen conuertis: licet enim utrunq; ſignificet, credi tamen facilè poſſit à minus perito lectore, fructus aliud quàm ſemen. Videtur autem 2. loco fructus nomen magis conuenire quã ſeminis, quum gallæ ſimilis dicatur, quæ fructum potius quã ſemen repræſentat. Nec placet etiam, quod & ſuprà tetigi, ut οἰδήματα, ſimpliciter tumores dicantur, tumoris enim nomẽ per ſe ſemper generare eſt phlegmonæ, eryſipelati, œdemati & ſcirrho. *Tumor. Oedema.* Oedema uerò, Gal. (præter cæteros) teſte, ut plurimum laxus tantum, & abſq; dolore tumor eſt, ex ſimplici pituita factus. Foliorum ex uino decoctum ſi bibatur, lienem liquare ait Dioſ. tu minuere dicis, alio certè, ni fallor, ſignificato.

106. de Paliuro. Bubones. Phymata. Phygethla. BVBONES, phymata, & phygethla adenum eſſe affectiones, ſcribit Galenus, eo inter ſe differentes, quod bubo phlegmone abſolutè eſt: Phyma ſtatim ab initio augeſcens, ad ſuppurationes tendit: Phygethlon uerò eſt uel phlegmone eryſipelatodes, uel eryſipelas phlegmonodes. Quæ definitiones non in totum congruunt his quæ capite de Paliuro

per te

per te ſcripta ſunt. Cap.lib.1.

OXYACANTHA fructum ferè myrto ἐμφερῆ, id eſt, ſimilem, ait Dioſcorides: tu æqualem reddis, cum tamen ſimilitudo & æqualitas inter ſe differāt, ſintque multa æqualia, quæ non ſunt ſimilia: multa ſimilia, quæ non ſunt ęqualia, ſicut alio quoque loco ſuprà oſtenſum eſt. Ex cap.107.de Oxyacantha.

OPTAREM ut ſpinas Cynosbati, quas ἰσχυρὰς dicit Dioſc. fortes, robuſtas, uel duras abſolutè dixiſſes, non duriſsimas. 108.de Cynoſbato.

FRIGIDVS certè ſenſus Dioſ. erit, ſi more tuo legamus, liguſtrinū unguētum calefacere, admixtis quæ calefaciendo ſunt. Si uerò legamus uerbū ex uerbo, unguentū ex eo paratū calefacit, neruoſq; emollit, ſi quod ei ſmigma adijciat, quod feruidā igneāq; uim habeat. 109.de Liguſtro

NON prætereundum, pfectò erat caput de Tilia, quo pacto folia, quæ adſtringendi ui pollent, non ſolum urinas, quod tu in iunipero admirabaris, ſed & mēſes mouere dicanť. 110.de Tilia.

CAPITE de Ciſto, uel nihil, uel unicum uerbū deeſſe mihi uidetur, ſi uerba ex fide reddantur, hoc modo. Flores ut punica fœminę albi. Intelligemus enim in mare flores colore punicę, in fœmina albos: addemuſq;, ſi ſubintelligi non poterit, quod Hermol. fecit, primę parti, mari, figuram tacentes, quam nec nominat, nec innuit Dioſcorides. 111.de Ciſto.

FOLIA Ladani adſtringendi uim habere, omniaque poſſe quæ Ciſtus, ſcribit Dioſc.
A ot.I. Tu uerò ad pinguitudinem hæc refers, de qua paulò infrà agit Dioſcorides. Anodyna, 113.de Ladano.
II quæ uerè anodyna ſunt, non ſomno, ſed temperato calore tenuiq; ſubſtantia dolorem leuant, teſte Gal.5.lib.de ſimplicib.medic. Et propterea melius erat ſimpliciter dicere, Ladanum utiliter miſceri his quæ dolorem leuāt, & his quæ tuſsim, ac malagmatis, quàm ut tu, Miſcetur utiliter his quæ ſomno dolorem leuant malagmatis, & contra tuſsim medicamentis: dicente Dioſcor. καὶ τοῖς ἀνωδύνοις καὶ βηχικοῖς καὶ μαλάγμασι χρησίμως μίγνυται. Anodina.

ξΗΡΟΦΘΑΛΜΙΑ, hoc eſt, arida lippitudo, eſt, ait Paulus, pruriginoſus oculi affectus abſq; fluctione ψωροφθαλμίαν uerò, id eſt, ſcabioſam lippitudinem, definit pruriginoſam palpebræ ſcabiem, à ſalſo ac nitroſo humore factam: cuius ſententiam ſi ſequamur, non erit xeropthalmię ſcabies, quemadmodum tu feciſti, aſſocianda, ſed pſorophtalmiæ, quod & Græcæ ipſæ indicant dictiones. 114.de Ebeno.

ROSAS ſiccas magis adſtringere quàm recentes, & ratio, & experientia, & Dio-
A ot.I. ſcoridis, ac reliquorum medicorum authoritas teſtatur. Perdere autem eas refrigerandi poteſtatem, omnibus prædictis repugnat. Et propterea melius eſt antiquam ſeruare lectionem, quæ habet: Refrigerant, & adſtringunt roſæ, ſiccæ autem magis adſtringunt: atq; ex his uerbis non aliud intelligere, quàm præferri in adſtringendi ui ſiccas, nec ab eis 115.de Roſis.
II frigus tolli. Vinum in quo roſæ decoctę ſint, doloriƀ. capitis, oculorum, aurium, gingiuarum, ſedis, uuluæ, recti inteſtini prodeſſe, ait Dioſ. ἐγχριόμενον καὶ προσκλυζόμενον tu inunctum, aut clyſtere infuſum intelligis. Quod cum non poſsit capiti, oculis, & gingiuis con-
III gruere, melius (ut mihi uidetur) fuerat collutum intelligere. Antheras uocant medici compoſitiones quaſdam ægritudinib. oris accommodatas, quibus roſæ miſcentur. Quo fit, ut non floridas antidotas pro antheris reddendum putem, ſed uoce eadem utendum, qua & Latini uſi ſunt, præſertim Celſus, diuerſas antherę ſcribens compoſitiones. Apud Gal. tamen latius patere uidetur antheræ nomen, libro 5. de compoſ. med. ſecundum genera. Antheræ.
IIII Roſarum florem facere inſperſum, ait Dioſcor. πρὸς οὔλων ῥευματισμοὺς, id eſt aperto ſenſu, ad gingiuarum deſtillationes. Quem ſenſum tu ambiguum reddis, per hæc uerba, Inſperſi in gingiuas deſtillationes compeſcunt: quaſi ſic inſperſi omnes compeſcere deſtillationes poſsint.

A t.I. ΕΚ ΠΕΡΙΣΣΟΥ non priuatim & egregiè, ut tu uertiſti, ſed ex ſuperabundanti, ultrà Ex cap.119.de Amurca.
II ea uidelicet quæ poteſt lycium, mihi cap. de amurca ſignificat. Emplaſticen uim (ni fallor) non bene exprimis per ea uerba, Quæ opplendo & obſtruendo ſunt: ut infrà clarius monſtrabitur.

A t.I. CAPITE de Vitice, unico uerbo δυσθραύστους, omnibus his reſpondes, uitilium modo 120.de Vitice.
II lentore ſuo infragiles: aptius dicturus, ad frangendum difficiles. Purpureum etiam dicis florem, quem Dioſc. ſubpurpurizantem.

Cap.lib.1. 122. de agresti olea.
Exanthemata.

CAPITE de egreſti olea, de ægritudinib.cutis nõnulla tradis,quæ ſunt mihi ualde ambigua. Primò exanthemata apud Græcos propriè fieri denſatis in cute craſsiorib.humoribus,magiſq́ ubi denſior ſumma cutis ſuperficies fuerit:quæ uerbũ ferè ex uerbo à Paulo accepta ſunt. Addis præterea,quòd non aliud ſignificare uidentur,quã exiguas puſtulas, quales ex urtica uel ſudore fiunt. Quę dicta mihi inuicẽ uidentur pugnare,cum craſsi humores qui uel pituitæ,uel atræ bilis naturę exiſtũt,exiguas adeò puſtulas poſſe facere non uideantur:& ſi quas fecerint,albæ erunt uel nigræ,non rubræ : quales ſunt quæ ab urtica, uel ſudore gignuntur:latęq́,non exiguę:frigidi enim humores lata exanthemata faciunt, Gal.teſte,exponente illud Hipp.latæ puſtulæ non admodum pruriunt. Paulus tamẽ alio loco,ubi de cap. puſtulis agit,exanthemata definiẽs, in ſuperficie factas ulcerationes ſubrubras & aſperas,aliã rẽ intellexiſſe uidetur:ſicuti et Gal. aphor. 21.tertij lib.genus quoddam exãthematum ἰδρῶα uocatum,fieri dicens in ſumma corporis parte, quod inſtar ulcerũ cutem exaſperat. Ex quib.colligitur,exãthematis nomen latius patere: Celſiq́ exanthemata,à quo ea quæ ſecundo loco attuliſti ſunt accepta, alia eſſe ab utroq́ Pauli genere: quorum altera capitis propria,altera toto corpore,proueniunt:nec rectè à te Pauli et Celſi dicta fuiſſe coniuncta. Dubium & illud mihi eſt,quod puſtulas eſſe ais,quæ concepto intra ſe purè, graui dolore cruciant:latius enim patet etiam puſtularum nomen. Et quanq́ à pure ortum uideatur,non tamen putandum,eſſe non poſſe puſtulam,niſi intrà ſe & pus habeat,& graues dolores moueat.

Puſtulæ.

Antiquę deſtillationes oculorum,non ſolum ex augumento magni anguli cõtingunt, ſed alijs quoq́ de cauſis,ex libris medicorũ cognoſcendis:Quare non bene ab eo,quiſquis ille fuit,definitæ ſunt,eo qui à te recitatur modo.

123. de Oliuis conditis.

SCRIBENTI Dioſ.cap.de Colymbadib.oliuis, ὁ δ᾽ ἐκ τῆς ἅλμης χυλὸς αὐτῶν διακλυζόμενος, οὖλα στέλλει,neſcio quomodo reſpondeant uerba hæc tua, Reprimendiſq́ gingiuis earum muria utiliter colluuntur:cum nulla in eis ſit uox quæ χυλῷ,id eſt,ſucco reſpondeat.

Ex cap.124. de oleo Oleaſtri.

ΔΙΑΚΑΥΣΜΑ οὔλοις μυδῶσι, eſſe oleum oleaſtri, legitur in meliorib. codicibus. Tu πλαδῶσι legis,atq́ πλαδαρὸν ais Græcis ſignificare,non humens ſimpliciter,ſed quod cũ humore flacceſcit:oportereq́ in eo intelligere humorẽ,et ex humore infirmitatẽ. Ego autem ſcio inter ptiſanæ laudes τῷ πλαδαρῷ eam ab Hippoc.cõmendari,alio certè eius uocis ſignificato. Scio etiam à Gal.in 1.lib. expoſitionis in 2.Epidemiarum, pladon definiri ſuperfluam humiditatem.Et propterea aliam lectionẽ magis probo,& putreſcentes gingiuas intelligo.

126. de Quercu.

N O N uideris Dioſcoridis ſententiam in glande bene expreſsiſſe, ubi ipſe ſcribit, καὶ τὸ περὶ τῇ βαλάνῳ ὑπὸ τὸ κέλυφος, uertens in hæc uerba: Quod inter corium glandis & carnem interpoſitum eſt: quum ille id quod ſub calyce circa glandem eſt, intellexerit.

127. de Galla.
Condylus.

OMPHACITIM gallam,paruam & condyloden, ait Dioſc. tu exiguam, & articulorum in digitis magnitudine: iudicio meo addens quod nõ oportebat, nec bene exprimẽs quod ille intellexit:magnitudinem enim ſatis oſtenderat, exiguã dicens. Figuram igitur dehinc demonſtraturus, inſtar condyli, id eſt, extremæ partis articulorum in digitis cum flectuntur,ſimilem eſſe dixit.

128. de Rhu.

PLANTAE quæ coriaria rhus dicitur,neſcio quare cubitum abſtuleris, conſentientib: reliquis medicis Dioſ. bicubitam faciẽti:niſi fortè quia minor apud uos gignitur: ideo cubitalem ferè dixiſti.

129. de Palma.

CVRANTIBVS non quomodo Plin.ſed quomodo Dioſ.loquatur, μεσοπωροῦσα ἀκμὴν, nõ paulò ante maturitatem,ſed mediam maturitatem ſignificabit:maturitas enim quum tempore,non momento abſoluatur,principium habet,medium,& finem,qui ἀκμὴ, id eſt, conſiſtendi uigor dicitur. Quocunque autem modo maturitas intelligatur,mediocritas hęc non poteſt paulò ante eam intelligi.Paulò enim ante incipientem maturitatem,nulla adeſt maturitas:paulò ante mediam,nõdum eſt media: paulò ante ſummã, eſt pluſquam media.Intellexiſſe igitur uidetur Dioſc. mediocrem maturitatem, quæ ſcilicet inter ſummam & incipientẽ ſit media,q́ & tu intellexiſſe uideris in cõmentario, alijs tamen uerbis

eam

eam circunſcribens, ante totam ſcilicet maturitatem: quæ uerba mentem Dioſ. melius ex- plicant, quàm ea quæ in interpretatione ſunt ſcripta. Verius autem fortè quis τὴν ὀπώραν, non ad palmulas tantum, ſed ad eam anni partem retulerit, qua matureſcere ficus & uuæ ſolent, atq; hoc pacto conuerterit: Colliguntur in eius temporis medio, quo ad ſummum uigorem maturitas uuæ uenit. Stomachicos uocant medici non ſolũ eos qui cibum non continent, ſed quibus etiam aliàs laceſsitus & imbecillis eſt ſtomachus, nec in aperto eſt, quęnam cauſa ſit imbecillitatis. Vocant & cauſona, ardentem febrem, non ſitim eam con ſequentem. Quare ſcribente Dioſc. παύει καύσωνα, fidelius uertiſſes, ardentem febrem ſe- dat, quàm ſitim. Cap.lib.9. Stomachici. Cauſus.

CAPITE de Elate, ingenuitatem tuam laudo, qua plus ueritati quã cuicunq; tribuens nomini, Plin. authoritatem euidentiſsimè conuellis. Vnum tamen adijcio, id quod ueluti ἀμφίεσμα, fructus uocat Paul. uideri aliam rem quàm Elate. Gal. enim à quo omnia acce pit Paulus, ſic ad uerbum ſcribit lib. 8. de ſimplic. medic. Germen molle palmę, quod Elate uocant, eandẽ poteſtatem habet uocato Cerebro. Id uerò quod ueluti aphieſma ipſius eſt, adſtringendi quoq; uim habet, omnib. tamen prædictis eſt ſiccius, et reliq. Vbi notãdum, aphieſma, non amphieſma apud eum legi, niſi in libro ſit menda. Libro uerò qui de atte- nuante inſcribitur uictu à laterib. pillulare hanc Elatẽ dicit, ſicuti Cerebrũ uocatum à ſum mo cacumine. Mirum tamen eſt, ſi de hoc tantum cortice hoc loco ſcribit Dioſc. quare fru ctus intrà eum clauſi mentionem fecerit, quum de fructib. omnium palmarum, tã acerbis quàm maturis, ſuperiori cap. abundè tractauerit. 130 de Elate.

Nec ſilendum, ubi tu legis, adhuc florentium, in uulgatis codicib. legi ἀκμὴν ἀνθούντων, hoc eſt, perfecto uigore flores habentium. Addidiq; inter notas probatiſsimi adſtringens, & his quæ paſcẽdo ſerpunt, adijci ulceribus. Atque demùm, ubi tu legis, Candido & ipſum colore: legi in Dioſ. Cor autem trunci album, & ipſum recens in cibo ſumptum.

NON ab re dubitas, an per πυρῆνας, cap. de Punicis malis, ſint nuclei, uel toti acini intel ligendi, docẽte Dioſ. ex ipſis expreſsis fieri cum melle medicamentũ ad multa ualde utile: quod malè uidetur nucleis ipſis poſſe cõuenire, aridis et abſq; ſucco. Non erat tamen, meo iudicio, tam facilè ferenda ſententia, ut alteri parti omnino præiudicaretur, Gal. prȩſertim & Paulo, quem te legiſſe oſtendis, maiorem ſiccandi uim πυρῆνι tribuentib. quàm ſucco: quod uix intelligi poteſt, niſi ſeorſum à ſucco accipiatur. Sed & Dioſ. ipſe aliter non uide- tur poſſe intelligi. Nam ſi de acinis ibi loqui incipit Dioſcor. ubi ait, τῆς δ' ὀξείας ὁ πυρὴν, de quanam re prius dixit, quòd eſſet boni ſucci, ſed exilis ſtomacho nutrimẽti, quod ardori- bus ſtomachi prodeſſet, urinamq; cieret? Certè non poſſunt illa niſi de ſucco intelligi, uel de totis acinis. Mihi igitur diligẽtius rem conſyderanti, uidetur Dioſ. uſq; ad eam partem, τῆς δ' ὀξείας ὁ πυρὴν, de acinis ipſis egiſſe, qui ſoli è toto malo granato cibi rationem ſube- unt: poſt acinos agere de nucleis, tertiò de florib. quartò de cortice, ſicque in uniuerſum de omnibus pomi huius partibus. Nec probãdus etiam in hoc probatiſsimus ille tuus codex. Vix enim poterit ſuccus in tantum exiccari, ut in puluerem conuertatur, niſi planè exu- ſtus omnem uim prius amiſerit. Nuclei uerò recenter exempti, tantum adhuc humoris ſer uant, ut extrahi ex eis ſuccus ualeat: & niſi in ſole uel aliter ſiccẽtur, puluis fieri uix poſsint. Sed de hoc pluſquam ſatis. Illud uerò non prætereundum, non uideri rationi conſonum, ut penitus nutrimento carere punica dicantur: & propterea uox ἄτροφος, exigui potius quàm nullius nutrimẽti rem hoc loco putanda eſt ſignificare: ſic enim & corpora ἄτροφα dicimus, non quòd penitus non nutriantur (quomodo enim uiuerent?) ſed quia uix, & non plenè ac rectè nutriuntur. Ex cap. 131. de Punicis ſiue granatis malis.

CAPITE de Myrto, ubi ualere inflammationib. dicit, ut meo codice additur, cum tenui polenta. Vbi etiam tu legis, & denigrando capillo inſpergitur: uerbum Inſpergitur, ſu- peradditum uidetur. 133. de Myrto.

DISCRIMEN illud inter λύειν, μαλάττειν, ὑπάγειν, non uidentur Gręci medici, præſer tim Gal. agnoſcere. Nec εὐκοίλια ea dicere, quę medio habitu aluũ relinquunt, ſed quæ le niter, plus tamen quã natura per ſe faceret, ſudducunt. Quod ceraſia quidem ipſa et braſsi cas facere euidentius eſt, quã ut probari à nobis debeat. 134. de Ceraſijs.

Cap.lib.1. Ex cap.136. de malis omnibus.

DECOCTVM Cotoneorum πρόκλυσμα eſſe idoneum procedenti ſedi & utero ſcribit Dioſc. tu aſpergi interpretaris, cum proluí potius ea uox ſignificare uideatur.

Perſica arbor aliud eſt à Perſea.

Quicquid Nicādri interpres dixerit, notum eſt ex Gal. lib. de alimentis, aliud eſſe Perſicam arborem à Perſea: hancq́; non Perſicam, ex Perſide translatam interficiēdi uires in Aegypto amiſiſſe. Et lib.7. de ſimpl. medicina, de Perſico inter mala recenſet. Lib. uerò 8. de Perſea, uires ei alias quā Perſico attribuit. Notū etiam ex Dioſc. Quare non in dubium à medicis reuocandum, ſed inquirendū potius, quænā ea nunc ſit arbor, quæ ab antiquis Perſea dicebatur. Perſicū enim omnes norunt pomum mēſis expetitum, et ori ualde commendatum. Perſeam uerò nemo mirabitur à nobis ignorari, qui apud Gal. lib.2. de medicinis ſecundum loca patientia, legerit, nullibi ſub Romanorum imperio eam arborem, præterquam in Alexandria, à ſe uiſam.

Perſea à nobis ignoratur.

137. de Piris.

CAPITE de Piris, duo ſunt quę me offendunt. Primū, quod etiā maioris momenti eſt, quod Dioſc. dicere facis, Cataplaſmatis quæ diſcutiendo ſunt, ea miſceri: quod rationi & uerbis minimè conſentaneum eſt. Calida eñ eſſe oportet quę diſcutiēdi uim habent, qualia pira non ſunt: et ἀποκρουστικὰ ea dixit Dioſc. hoc eſt, repellentia, non diſcutientia, diuerſo utriuſq; uocis ſignificato, ut quiſq; penè nouit, qui duas uel tres paginas in lib. medicorum euoluit. Alterum, quod non adeò tamen clarum exiſtit, quod cap. de Acradib. Dioſ. ait, cinere ipſorum apertè eos iuuari, qui fungis ſuffocantur: tu de omnib. piris intelligis, quod nec dixit Dioſc. nec Auicenna intellexit.

138. de Meſpilo.

MESPILVM malo ſimile ſcribit Dioſc. tu figura addis & magnitudine: quod faciendum meo iudicio non eſt ab eo qui fidelis interpres uideri uult, pręſertim cum conſtet uix adeò exiguum malum inueniri, quod maximum meſpilum non uincat magnitudine.

139. de Loto.

LOTON fluentem capillum detinere, præter Plin. ſcribit Gal. nulla quod eum coloret facta mentione. Idem & Paul. Quo fit, ut ingenium & diligentiam tuam ſummè laudem, ita in hoc ſicuti in toto hoc libro, & ſubeſſe omnino uitium in uoce ξανθίζει, tecum putem.

140. de Corno.

CORNVS fortis quidem, ſpecioſa uerò arbor mihi minimè uidetur: & propterea ſatis erat pro uoce ἁδρὸν, reddere Latinis fortem, nec addere ſpecioſa.

143. & 144. de Amygdalis. Interpretis officium.

GVMMI, pruni & amygdalæ calculo prodeſſe abſolutè ſcribit Dioſc. tu ueſicæ addis, cum longè tamē difficilius ſit (quod & ſuperius monui) hunc quàm renalem perfringere: nec ſit Interpretis officium, etiā ſi uerū ſit quod additur, adijcere quidpiam authori: alioqui apertè ei imponit, qui falſum aliquid ſuperaddit.

Communem lectionem eodem de Amygdalis cap. magis probo, quæ copulat roſaceum aceto, non diſiungit, & ſuadente ratione, & Arabum authoritate confirmante.

σηπεδόνες Gal. aliquando ſunt putredines, non ſemper ulcera exedentia. Paulus etiam ἀπὸ τῆς φαγεδαίνης, id eſt, comedentib. diſtinguit. Melius igitur erat eodem de Amygdalis cap. ad putredines, herpetas, & canis morſus eas commendare, quàm contra exedentia ulcera. ἀνώδυνα ſunt medicis (quod & ſuperius monui) non ſolum quæ ſomno, ſed et quę æqualitate ſubſtantiæ dolores leuant. Alioqui bis dixiſſet Dioſ. ſomnum ab eis fieri, ἀνώδυνα dicens & ὑπνωτικά.

Ex cap.145. de Piſtacijs.

PISTACIA iecur laxare ais ex Pauli ſententia: melius dicturus ſi reſerare dixiſſes, & obſtructiones aperire.

148. de Sycomoro.

INTER notas ſycomori πολύκομον ſcribit Dioſ. tu multo lactis liquore abūdans, quaſi πολύγαλον legeris conuertiſti.

149. de Ficis.

VBI tu duob. locis ſtrumas, ego δοθιῆνας lego, alium certè morbum, uel temet alibi teſte. Vbi etiam de olynthis ſermo, quos tu caprificorum, uel ficorū groſſos uocas, qua parte uerrucas & thymos tolli per eos ſcribit Dioſc. addendum uidetur, crudi. Non uideo etiam cur non potuerit humidum ſinapi intellexiſſe Dioſc.

Hæc ſunt mi Marcelle, quæ percurrenti mihi primum tui Dioſc. librum, moram attulere: quorum teipſum cenſorē & arbitrū conſtituo, idq́ probaturus rępbaturuſue, quod abs te ꝓbatum reprobatumue iri cognouero. Ea igitur ut æqui boniq́; conſulas rogo, meq́; in eorum numero eſſe ſcias, qui te ſuſpiciunt, atq; in hoc nemini cedere. Vale.

Ex Ferraria, M. D. XIX.

Epiſt.

EPIST. II. *cuidam uiro doctiſs. pariter & amiciſs. qui Marcelli defenſionem rogatus acceperat.* Cap.lib.1

LEgi uir doctiſsime, quæ pro Marcello aduerſus me acutiſsimè ſimul & eruditiſsi-
mè diſputaſti. Quibus primo congreſſu adeò deterritus proſtratuſq; ſum, ut dedi-
tionem uel fugam potius, quàm defenſionem cogitarem. Verùm quum poſt pri-
mum illum impetũ, epiſtolam tuam humanitatis & modeſtiæ, qua ſemper tua ſcripta ſca-
tent, undiq; refertam relegerẽ, præſertimq; eam partem in qua ais, obſequẽdi mihi gratia,
magis q̃ ueri delectu te contendiſſe: reſumptis aliquantiſper uirib. quoniam amant quicq;
ſua, cœpi reſpirare, ſimulq; cogitare, an meos illos quancq; abortiuos partus, tueri quoquo
pacto à morte ualerem: arreptoq; calamo, tumultuatim, ut occurrebant, quæcunq; mihi
fauere uidebantur, in unum aceruum collegi, digeſturus, ſi tibi digna uiderentur, ut ꝓdire
in conſpectũ hominũ poſſent. Ea ad te hactenus nõ miſi, pudore quodam ꝓhibitus, quòd
te alioqui maiorib. rebus occupatum, tam crebrò in hęc adeò exilia demitterẽ. Nunc uerò
poſtquã, ni fallor, ſuprà biennium apud me delituiſſent, aliud quęrenti, quũ ſe mihi obtu-
liſſent, deuorato pudore, accedere ad te iuſsi, reuerẽterq; ueluti mancipia ſalutare, ſenten-
tiamq; tuam, etiam ſi capitalis eſſet, demiſſa fronte expectare.

t.I. IN PROOEMIO.

Celſus morbi tempora enumerans, eam morbi partem quam Græci ἀκμὴν uocant, con
ſiſtendi uigorem interpretantur: quam interpretationem dixi me magis probare, quàm
II Marcelli, qui, integram ætatem,

Aquilonio cœli ſtatu & afflatu, materia omnis in omnes uſus melioreſcit, ait Marcell.
Aduerſus quod uniuerſale dictum ego oſtendo, materiã medicinalem diligere potius au
t.I. ſtralia, quàm aquilonaria loca.

DE FLORIBVS iridis, ad ipſoſmet, ꝓuoco, & ad Dioſc. uerba, ἐπὶ καυλῷ παραμήλα, Ex cap. 1. de
II ἐπικαμπῆ ποικίλα, nihil in his de ſummis caulib. immò nec de pluribus caulib. nihil quod iride.
in altum ſurgãt, quod in ſingulis ſinguli, quod recta, nihil demũ de arcu. Modus etiã lo-
quẽdi alternatiuus in colorib. ipſis florib. quando apparent cõcordans, cogit me credere,
non omnes illos colores ſimul in uno flore oſtẽdi, ſed in diuerſis diuerſos. Poſtquã eñ flo-
res dixit uarios, ſtatim addit, Aut eñ albi, aut pallidi, aut purpurei, etc. Quare non ꝓbaui,
III ut adiectiuũ, uarij, in participiũ, uariãtes, mutatũ ſit. Quid rigoris uox apud Latinos poſ-
III ſit, non eſt meum uobiſcũ contendere. Illud aũt in Marcello ꝓbare non poſſum, quod πυ-
VI δῦματι ψυχομένους, uel ut ipſe mauult, nec ego abnuo, περιψυχομένους eos ſolum dicat, qui in
VII acceſsionib. febriũ frigẽt: cadere eñ in hoc mihi uidet̃ à boni, nedũ fidi interpretis officio.
Nec illud qđ ῥῖγος ſit tertianis peculiaris: φρίκη, ſemitertianæ: περίψυξις, quartanæ.

TA γYNEIKEIA poſſe mẽſes intelligi, non abnuo: ſed in acori medicinis intelligi, 2. de Acoro.
uel ex hoc maximè, quòd iridis modo conferre inſeſſu ad muliebria à Dioſ. dicitur, quam
iridem potu quidem menſes ciere, inſeſſu uero mollire & aperire muliebres locos, ſuperi-
us dixerat.

SI SINE uitio ſermonis trahi uis Mei lincti ad ſuperiora poteſt, ſine uitio tamen ratio- 3. de Meo.
nis, & artis præiudicio, non poteſt ad pedes uſq; pertingere: pectore enim licet purgatiſsi-
mi, pedes plerunq; miſerè affliguntur.

MVLTA ſunt quæ renum calculos frangunt, ueſicę nequaquã: inter quæ cyperus re- 4. de Cypero.
ponitur. Propterea non ſequit̃, ſi calculũ poteſt cõminuere, ut ueſicę poſsit, quod eſt longè
difficilius: nec cõmeat ratio, ut quod poteſt leuiori malo ſuccurrere, poſsit et grauiori: ſicut
è contrario, quod grauiori, id et leuiori: quanquã nec hoc perpetuũ: non enim quod po-
teſt phrenitin ſanare, poteſt & reduuiam.

INIVRIA poſſeſſori fit, quoties poſſeſsionis fines arctiores fiunt. Quod certè de Mar 5. de Cardamomo
cello uox νεφρικὸς queri poteſt, cuius ambitus in omnes renũ affectus expãſus, ad eos tan-
tum limitatur, qui urinę malo aliquo cum dolore affliguntur. Nec illuſtrare hoc eſt, ſed in
anguſtum ambitũ uocis & authoris mentem redigere.

t.I. IN GANGITIDE miror prætermiſſam proceritatem: cui defectui nihil quod 6. de Nardo.

Cap.lib.1. à Marcello addatur, ſatisfacit, quum ad interpretanda alia Dioſcoridis uerba omnia ſint
appoſita. Vitio ego potius uel exemplaris,uel librarij puto defectum huiuſcemodi conti-
giſſe,quàm Marcelli. Nulla enim ratio ſuadere mihi poteſt,ut dimittendum ſit uerbum
in Græco exemplari, cui nihil reſpondeat in Latino: ſicuti nec quod uerbum ſit ad con- II
trarium ſenſum trahendum, ut in κολοβόςαχυς uerbo, quod Marcello ipſo teſte paulò in-
frà, decurtatæ ſpicæ ſignificat, & toroſæ ſpicæ hoc loco conuertitur. Hanc autem in- III
terpretationem exigui momenti dixi,non in ipſo interpretãdi munere,ſed ſequentis com
paratione, quæ meliorem partem abijci iubet, deteriore in compoſitionem medicami-
num admiſce.Sic enim intelligendum Marcel.ipſe oſtẽdit,dicens lectionem quam ſequi-
tur & probat,omnem radicum uſum damnare,præcipereque tanquam inutiles à reliqua
nardi materia ſeparandas abijciendaſque eſſe. Seruata autem antiqua lectione quæ
purgari radices docet, non adeò frigida uidetur conſtructio, ſi uires radicum,non ſpica-
rum intellexerimus. Fideliorque habendus interpres,qui ſententiam & uerba Dioſcor.
ſequutus,ſimpliciter conuerterit ad hunc modum: Vires habent &c. Sicuti & ille fide- IIII
lior qui paulò poſt ſic conuerterit:Fluctiones uteri appoſitæ & ſanies ſiſtunt:quàm Mar-
cellus,transferens,Appoſitæ muliebrium locorum fluctiones ſiſtunt,compeſcunt præte-
rea ſanies:dicente Dioſcor.uno contextu,τὰς ἐκ μήτρας ῥύσεις ἰχῶρας ςέλλουσι. Atque ille V
rurſus qui cardiogmõ cordis morſum uel eroſionem, quàm qui ſtomachi eroſiones καρ-
δίας nomine,ita antiquis ſicuti & recentiorib.cor ſignificante,non autem ſolum uentricu
lum,ut Marcellus affirmat.

Quod autem de acrib.humoribus dixi,de his intellexi qui à Grȩcis δριμεῖς dicunt̃,quos VI
calidos eſſe potius quã frigidos conſtat,ſicut & alia quæ uerè acria ſentiuntur.

Ex cap.9.de Aſaro. ET ODORATVM Aſarum eſt, & flecti aptum, &, ut ſequens eſt, re ipſa & Dio- Ant.I.
ſcor.ſententia,niſi error in communibus exemplaribus ſit;coronarium. Quod uerò Aſa- II
rum dicatur,alia quærenda ratio,quoniam nec caput infeſtare uidetur. Sed & roſæ,& a-
lia pleraq; caput infeſtantia,ad coronarum uſum ueniunt,immò et quȩdam odore caren-
tia,ueluti gramen. Non contenderim ego,modo loquendi Dioſcoridis magis congrue-
re,ut caulia ſeminis potius,quàm totius plantȩ intelligantur:ſcribenti tamen hærbæ hiſto
riam, ea uox potius ſignificare ipſius hærbæ caulem, quã cuſpidi ſimile ſemen uidetur,ut
ſcilicet redeat ſermo ad hærbam,nec amplius ſeminis ſermo habeatur. Poſtrema tamen
Dioſc. Græca æditio hanc litem dirimit, in qua nulla mentio περὶ τῶν καυλιῶν, ſicut nec
apud Oribaſium.Quicquid de uoce γωνοειδῆ ſtatuatur,conſtat nullum aut caulem aut ſe- III
men,angularem ſpeciem habere,niſi uerè angulatũ ſit. Poſſunt quidem ſenſus deludi,ni-
hil tamen eſt quod ſimilitudinẽ anguli uerè prȩ ſe ferat,quod uel orbiculare uel ad lineam
ſit rectum,uel omnino angulis priuetur.

10.de Phu. SI παραπλήσιον ſimilem propriè ſignificat,cur mutandum in æquale ex qua uoce de- Ant.I.
beat potius quantitatis, quàm qualitatis cõformitas intelligi:Pauci enim (ni fallor) erunt
legentes.Phu æquali folio eſſe oluſatro,qui quantitatem non intelligant. Secus eſſet,ſi æ-
Interpretis officium. quali uiriditate diceretur. Aliud eſt interpretis,aliud exponentis officiũ. Poteſt hic quam
putat authoris mentem,proprijs uerbis explicare: ille ſenſum ita authori dimittere debet, II
ut ſi uerba aliam quam ipſe putat ſententiam tolerant, idem etiam ferant translata. Quod
in uerbo ἐμπορφύρου non cuſtoditum à Marcello queror,albicantem addente,nec integrum
relinquente lectori,ut in alium colorẽ uergere poſſit putare. Tam diſſident inter ſe betæ
& oluſatri folia,ut ſi quis folium ignotæ hærbæ per alterum uoluerit notum facere,riden-
dus ſit, ſi reliquo etiam ſimile dicat. Et propterea repudiandi omnino uidentur, qui pro
elaphoboſco elleborum legunt.

11.de Malobathro. EPIPHORIS oculorum non ſemper accedere maximas inflãmationes, præter Pauli
authoritatem,remedia quoq; ipſa atteſtantur,quorum multa ſunt ualde calida. In poſtre
ma tamen æditione legitur ὀφθαλμικὰς φλεγμονάς.

12.de Caſia. QVOD uulgò Caſia naſci traditur, & aliquãdo in Italia frequens fuerit, non meam in- Ant.I.
fringit ſententiam: ſiquidẽ de caſia hærba noſtrates, Græci de frutice loquuti ſunt. Si cin-
namomi uocati foliũ, nullam cum iride ſimilitudinem gerit, eademq; in planta caſia cum II
cinnamomo

cinnamomo creſcit,non in tenebris pugnare dicendus,qui caſiæ foliũ,quod idẽ & cinna- *Cap.lib.1*
momi eſt,rem hoc tẽpore notam,nullã cum Iride habere ſimilitudinẽ dicit. Non laceſſen-
III di gratia,ſed pro ueritate et uerbo Dioſ.dixi, non placere ut δηκτικὴ uox, eroſionẽ ſignifi-
cet,quæ à cinnamomo,nõ ſolum ubi primo guſtui occurrit,ſed ſemper aliena eſt. A ꝓpriè
IIII uocatis aromatib.alienam eſſe amaritudinẽ dixi, ea intelligens quib.ad condienda obſo- *De quibus aromatibus aliena*
nia præcipuè ſeptẽtrio utitur:inter quæ nullus puto rheon barbaricũ numerauerit(quan- *fit amaritudo.*
quam odore præcellentẽ)ob inſignẽ ſcilicet amaritudinem. Non igitur dicens,ad concili
V andam uino gratiã addi aromata,mecum pugnaui,ſed potius firmaui quod uolebam: a-
romatum odorã ita uino congruere,ut ſi qua eo careant, ut cõmunia uina, arte odorata à
nobis reddantur,ad æmulationem moſchatulorum uocatorum,quę natiuum habent mo
ſchi odorem:ut Plin. mittam,laudatiſsima fuiſſe apud priſcos dicentem uina miro odore, *Plinij locus.*
uel(ut legendum potius mihi uidetur)myrrha condita.
VI Modus loquendi Dioſc. & alijs in locis, & hoc capite, aneuriſmum pro morbo cenſeri
oſtendit:eodem enim loquẽdi modo utitur,quo paulò ante in inflãmationib. uſus fuerat:
acſi dixiſſet, ualere ad intraneas omnes inflammationes, ad renes, ad uteri aneuriſmum.
Et propterea probare non poſſum Marcell. ad laxandos muliebres locos caſiam ibi com
mendantem,ubi aneuriſmum legebat.
MEO iudicio in cinnamomi bonitate non diſsident Galen. & Dioſcor. Propinquum *Ex cap. 13 de*
dixit Gal. peſsimum cinnamomum optimę caſiæ perfectione. Dioſc. optimum cinnamo *Cinnamomo*
mum optimæ caſię effigie ac ſpecie comparauit. Odorem Cardami, multòque minus ru-
t.I. tæ,non eſſe miſcendum cinnamomo,puto quiſq; exiſtimabit,qui Gal. audiat dicẽtem ip-
ſum εὐωδέστατον, ἄρρενός τινα εὐωδίαν ὑπὲρ ἅπαντα τὰ ἄλλα. Et Dioſc. σφόδρα εὐῶδες. Neq;
enim eorum iudicio ſtandum (ſi qui tamen hi ſunt) quib. rutę aut cardami odor ſuauis eſt.
Alioqui, ſi paucis credendum, omnis ſenſus iudicium, in controuerſiam ueniet. Conſentit
tamen lectioni Marcelli in ruta, ultima Dioſc. æditio ubi legitur, πηγανίζουσα ἢ καρδαμώ-
II μῳ ἐμφερής. De colore ſic ſcribit Gal. τὴν χρόαν δὲ τοιοῦτον, ὡς εἴ τις μίξειε τὸ τοῦ γάλακτος χρῶμα
τῷ φαιῷ καλουμένῳ, μετὰ βραχέως τοῦ κυανοῦ καλουμένου: quæ uerba nemo negauerit magis
congruere communi Dioſ. literę, μέλαν, τεφρίζον ἐν τῷ οἰνώδει, quàm ei quam magis probat
Marcellus, nigrum ſimpliciter, & ex natura ſua ſtatuente, et ablutum uino cinereum red-
di. In Gal. autem illis uerbis (ut ingenuè ueritatem fatear) nullam agnoſco corruptelam: è
Græca uerò in Latinam linguã ea melius uertant, qui utranq; me melius callent: ego neu-
tram mihi arrogo.
t.I. OIONEI βότρυς. Expeditius & lucidius uerterit quiſpiam, inſtar racemi, quàm, uuæ *14. de Amomo.*
II modo: quæ enim ſequuntur, alijs Dioſc. uerbis reſpondent. Nec curandũ hoc loco magis
III quomodo Plin. ſed quomodo Dioſc. loquatur. Nec bryonia in labruſca mutanda. Si mo-
dus loquendi Marcelli, facit ut diſiunctio intelligẽda ſit, erit etiam in prima qualitate in-
III telligenda: eritq; ſenſus, eligendum quod uel recens, uel candidũ, uel modicè rufum. Non
omnis abſceſſus in ulcus trãſit, multa enim ſunt ulcera ſine abſceſſu, ſicuti & multi abſceſ-
V ſus ſine ulcere. Concoqui autẽ & diſcuti abſceſsibus potius, quã ulcerib. conuenit. Matu-
rare & diſcutere, diſsidere ut contraria, dicit Marcell. illudq; calidis, hoc plerunq; frigidis
fieri. Nos uno medicamento utrunq; fieri diximus: et ſi à diuerſis fiat, à calidis tamen ſem-
VI per fieri: reprimunt enim frigida, non diſcutiunt. Coagulum fatetur Marcel. contraria fa-
cere, non tamen maturare & diſcutere. In hoc autem ſibi tantum placuit Marcellus, ut uer
bum διαφορεῖ abraſerit.
.I. IN Indico Coſto magis placet craſsities, quàm ſpecies, quæ nec qualis eſſe debeat expli *Ex cap. de Coſto*
II catur. Humida actu eſſe multa, poteſtate ſiccantia, nullus medicus ambigit. Idem autem
III medicamenti genus, eſſe forma humida & ſicca, nemo dixerit. Plus poteſt apud me in le- *Plus poteſt Gal.*
gendo & intelligendo Dioſ. Galeni authoritas, quàm mille antiqui codices: nec cogit ra- *authoritas apud*
tio, ut ſi mel exterendi uim habet, miſceri ſemper debeat: quando & Coſto ipſi per ſe ea uis *Manard. quã co*
adeſt, quæ cuti alicui comparata, quandoq; poteſt, adeò uehemens exiſtere, ut retundi a- *dicũ antiquitas.*
quæ admixtione deſyderet. *16. de Schœno.*
.I. PVLMONEM eſſe prætermiſſum oſcitatione librarij, non negauerim: nunquam

Cap.lib.1. tamen probauerim induſtria Marcelli dimiſſum, ex reliquis uolentis intelligi: alia enim membra ſæpenumero alia exigunt remedia. Suſpicatus eſt Marcellus, mendam eodem cap. de iunco odorato ſubeſſe, ubi par piperis pondus dandum dicitur, quia referri ad aliud oportet quod par dicitur. Ego nihil deeſſe dixi, et par utriuſq; pondus intelligi, nec definiri quantum ſemel ſit dandum. Sunt tamen exemplaria in quibus addatur, drachmæ unius pondere.

17. de Calamo odorato. ODORATVM calamum (quod ego minimè puto) eſſe Canellam ſi putauit Marcel. plus longè errauit quàm prius putauerã. In Canella enim uocata, nulli geniculi, non glutinoſus lentor, non amaror, nõ demùm aliud quicquam, quod calamis adnumerari eam faciat. Fiſtularis enim dici fortè poteſt, non tamen calamus.

18. de Balſamo. HAVD utiq; eum ꝓbauerim patronum, qui niſi per inficias nequeat patrocinari: per teſtes, enim re probata, reus dicens conuincitur. Locupletiſsimi autem teſtes, in balſami calore omnes libri Dioſcoridis ſunt θερμαντικώτατον habentes: quare malè patrocinatus uidetur Marcell. calidiſsimum, in egregiè calidum commutans.

Si maturare aliud eſt, quàm concoquere, ut ipſemet fateris, quare πεπτικὸς, quæ unica uox eſt, per duas illas Latina reddit. Nec per ebibita, ſed per appoſita, maturatio abſceſſuum, quib. propriè, non ulceribus, maturitas conuenit, procurari ſolet.

Epiſpaſtica. Quum epiſpaſtica, teſte Celſo, dicãtur, quę extrahunt, ἐπισπᾶται cõmodius uerteret, ni fallor, extrahit, quàm ꝓritat. Aliud autem quandoq; eſſe extrahere, quàm euocare uel

19. de Aſpalatho retrahere, nemo eſt qui neſciat.

ΑΚΑΘΑΡΣΙΑΣ, ni fallor, feliciter, & ad Gal. mentẽ uertit Hermol. putrilagines: immũditias enim ea uox propriè deſignat, quas elegãter (ut ſolet) maluit Hermol. dicere putrilagines. Purgationes autem, ut uiris etiam fieri concedamus, non tamen dicimus eos fa

20. de Bryo. cilè uel difficilè per genitalia expurgari.

VITIVM in Paulo ſubeſſe ſuſpicatur capite de muſco, Marcellus: quia Dioſcoridi non conſentit, pro Cedris Pinos dicens. Nos non Dioſ. ſubſcribere Paulum, ſed Gal. dicimus.

Ex cap. 21 de Agallocho. LATINVM hominem debere potius Celſum ſequi, quàm ſibi uoces fabricare, equum mihi uidetur. Celſi uerba ſunt: Peſsima his inter inteſtinorum mala tormina eſſe conſueuerunt, dyſenteria græcè uocatur.

22. de Naſcaphtho. TAM diuerſa eſt mihi in Naſcaphtho à Marcello mens, quã diuerſa morus ab Aegyptia fico. Neſcio igitur quare eandem mentem eſſe utriq; dicas, uerba uaria.

25. de Croco. NON ut accuſarem Marcell. dixi, primas Corycio Croco non dare Gal. ſed ut mõſtrarem non ita ſtata hæc eſſe, ut ueluti perpetua decreta eſſent accipienda.

Non debuit Marcellus interpretis officio fungens, ſi doctis tantum Dioſ. loquebatur, uelle indoctis loqui, illudq; addere, quod non appoſuerat Dioſ. & ſuſpicionem relinquere medicis, putandi Gal. Dioſcoridi aduerſari, altero flauum, altero rubrum crocum laudante. Vt facilè friabilis fiat crocus, inſolandus eſt: igitur natura ſua facilè friabilis non eſt: ergo inter notas probati croci magis probandus codex, non facilè friabilem dicens, quàm qui facilè: quem enim eligere docuit Dioſ. docet & inſolare, non ut melior uideatur, ſed ut ad conterẽdum aptior reddatur, qui natura ſua ἄθραυστος erat, id eſt, ad conterendum non aptus. Oleracei nomen idem nobis ſignificat, quod Græcis λαχανώδεις. Quid ergo interrogas me quid ſignificet? Dioſc. potius interroga. Nec Marcell. laudes, non ſolum crocos hoſce, ſed pariter omnia olera ſatiua facientẽ: Si nemo paulò humanior ignorat eryſipelas, ignes ſacros à Latinis dici: nemo homo medicus neſcit, eryſipelatodes phlegmones dici, in quib. ſuperat phlegmone, ſuperatur eryſipelas: non ut Marcell: transfert, ſacrorum ignium inflammationes.

27. de Inula. ΥΠΟ præpoſitio (ni fallor) nunq; inuenietur intus uel foris, multòq; minus utrunq; ſignificare: quod Marcell. facit, ὑπόλευκον καὶ ὑπόκιρρον, intus albeſcẽtem et foris rubentem interpretatus. Sunt tamen codices in quib. ὑπόκιρρον tantum dicitur.

28. de omni oleo. SI definitio debet reciproca eſſe definito, definitio illa non poteſt recta eſſe, quæ tenuioris inteſtini morbum per inflãmationem definit, quando (quod & tu ipſe fateris) poteſt ille morbus ſine inflãmatione cõtingere. Sed præter hoc multa ſunt, quæ librũ illũ ex Gal.

officina

officina non exiſſe oſtendũt. Non ut arguerem inſcitiæ Marcell. dixi, δύναμιν cap. de oleo, uim, non maleficium, eſſe intelligendam: ſed ad rem ipſam reſpiciens, quoniã exulcerantia medicamenta magno interdum nobis eſſent beneficio. *Cap. lib. 1*

NON putaſſe Marcellum duas res indicari cap. de elæomelite, uerba eius demõſtrant, ubi de ſecundo (ut ego quidem puto) fit mentio: ſic enim ipſe Dioſ. loqui facit: Conficitur præterea ex ſurculorum corticibus eiuſdem arboris idem oleum. In quibus uerbis tria ſuperadduntur uerba, ſcilicet, eiuſdem, et arboris, & idem, & unum mutatur leui argumento, quia ſcilicet uerbum, confici, ad eam rem ſpectat, quæ prius non erat. Vnguen autem per ſe ad olei naturam accedit: ſcimus enim unguen, quando à ligno ſeparatum eſt, ſpeciem olei habere: in ligno uerò quãdiu latet, oleum nec eſt, nec uidetur, ſed dum elicitur, confici tunc demum dicitur. *29. de Elæomelite.*

QVVM alia ſit ἀνασομωτικὴν, et alia χαλαστικὴν uis apud Græcos, diuerſis quoque uerbis ſunt Latinis reddendæ. Igitur quoniam χαλαστικὴν communi uſu laxatiuam conſueuimus interpretari, ἀνασομωτικὴν aliter eſt interpretãda: ego reſerandi uel aperiẽdi dixerim. *40. de oleo Laurino.*

LICET plerunque alia cortici, alia medullæ uis ſit: tamen oleum terebinthi ex toto fructu exprimatur, ſimili ui eſſe fructui, rationi eſt conſonum. Et propterea magis probanda ultimò expreſſa exemplaria, in quibus uerba illa tacentur, ſcilicet infrigidat, & adſtringit. *Ex cap. 41. de Lentiſcino oleo.*

SI durum eſt, durities cap. de Maſtiche intelligere: duriſsimum certè mihi uidetur, ut cum eodem uerbo, ποιεῖ uidelicet, medicamentum cum morbo conſtruatur, ac ſi dixiſſet, Facit ad omnes uteri affectus, et ad ceromata et cœliaca. Alioqui nuſpiam alibi uel Dioſ. uel alius medicus, ſimplicia medicamenta, ad hæc uel illa cõpoſita facere dicit, ſed miſceri potius, uel addi. *42. de Maſtichino oleo.*

EADEM fides quam in interprete exigo, facit, ut nõ probem herpetas dici malũ quod ſerpit: quoniam ea uoce medici, non abſolutè malum quod ſerpit, ſed certum morbi genus ſignificant, qui uulgò formica dicitur, cuius etiam quædam ſpecies non ſerpit. Sicuti nec eum probarem, qui πύρετον ignitum morbum interpretaretur. *46. de Melino unguento.*

Defenderetur certè ſatis bellè Marcell. in ſcabioſis ulcerib. niſi ipſemet ſibi tuam defenſionem ademiſſet, eadem ſerie cum ſcabie & ulcerib. furfures, perniones, & quę ſerpunt, ſine copula pronuncians: quanquam neſcio quàm rite ψωρώδη, ſcabies dicatur.

SI ἐκζέματα poſſunt toto corpore contingere, quare ſic interpretanda ea uox eſt, quaſi ad ſolum ſpectet caput? Si hoc ideo fit (ut ais) quia in uultu maiorem præbent deformitatem: ſequitur, ut quæcunque uoces deformitatẽ aliquam denotant, ut lepra, pſora, lichen, & id genus cętera, cum eadem uultus adiectione debeant transferri. ἴονθοι Gal. ſunt exigui tumores cum duritie, Marcello cicatrices ἐξανθημάτων. Tantum ergo diſsidet Marcellus à Gal. quantum cicatrices à tumoribus. *53. de Lilino unguento.*

QVICQVID dicatur, omnino ſuſpicandum in cõpoſitione Liguſtrini unguenti mendam ſubeſſe, quoniam nuſquam tali modo componere docet Dioſc. ut incertæ olei menſuræ, certam adijciat aromatum quantitatem. *56. de Liguſtrino unguento.*

QVARE ad noxam magis pertinere putandũ ſit, hæmorrhoides Irino unguento aperiri quã Cyclamine, ego certè nõ uideo, nec poſſum non zelotypũ putare: qui nulla occurrente ſuſpicionis cauſa, adulteram uxorẽ credat. Si faucium nuncupatio latè patet, in homine tamen non aſperã arteriam, ſed quod Græci φάρυγγα, ſolet ſignificare: nec teſtimonium Lucretij mihi probat aliud, quã canale animæ per arteriam ſignificari. *57. de Irino unguento.*

IN Amaracino πυρωτικὸν maius quid eſſe quàm calore fouere, ita probaui, ut tu etiam fatearis, petens à me quo pacto transferenda ea uox ſit. Ego certè à te & à Marcello hoc potius expectauerim: igni tamen ſimilem, uel, ſi dici poſſet, ignitoriam, uel inflãmatoriam uim dicerem. Hermolaus corpus adurere dixit. Interpreti explicandus proprius uocis ſignificatus, qui in œdemate eſt, non tumor abſolutè: communis eſt enim tumoris uox apud medicos, quatuor ſpeciebus, phlegmonæ ſcilicet, eryſipelati ſcirrho, œdemati. Sicuti igitur bonus interpres non redderet pro τοῦ ἀνθρώπου, animal, ita nec pro œdemate, tumorem. *59. de Amaracino unguento.* *Tumor.*

Cap. lib. 1. Ex cap. 61. de Hedychroo. RARVM aut nullum in medicina hedychroi uſum ſcribit Marcellus, à Galenoq́ neglectum. Neceſſariò igitur, & non oſtendendi ſtudio, eius uſum docui.

66. de Nardino unguento. ARIDAM Nardum non eſſe odoratiorem, uerba Dioſcor. minimè probant: niſi fortè ex eo quod πρόσφατος melior dicitur, humidam odoratiorem eſſe uelis argumentari: cum ſit tamen cogitatu facile, Indicam hærbam non poſſe humore madentem ad Græciam ferri: omneſque ſciant, aliud eſſe recens quàm humidum, quod contrarium eſt ſicco. Quod uerò additur pro fortiſsimo argumēto, quod ſcilicet in alia præparatione annectitur καὶ ῥ, certè ſatis eſt frigidum. Nulla enim ibi mentio apud Marcellum de ignauia, ſed de ſimpliciore unguenti pręparatione, ſicut ſuperius de Nardo non de parandi modo. Nihil ergo ad rem, immò facilius poſsit cōtrarium intelligi, eam uidelicet cōpoſitionem quę prius ſcripta eſt, melius unguentū facere, hanc poſtremam ignauum. Doctè aūt (ut ſoles) cauſam reddis, quare toto hoc capite fœminino genere utatur Dioſc. Ariolabar quidem & ego quid ſimile, ſed neſciebam oſtendere. Mirum uerò, quàm hæc arrideant noſtræ ſententiæ.

68. de Iaſmino unguento. ALIQVA eſſe ingrati, quæ non ſint grauis odoris, unuſquiſq́ puto cognoſcit: multa etiam eſſe grauis odoris, quæ multis ſunt grata, multi ſciunt. In noua tamen æditione cap. hoc non legitur. Sententiam meam de unguentis, per lentiſcum potius, quàm per odoratum iuncum, qui odorādis aptior quàm ſpiſſandis, multis teſtimonijs firmare poſſem: ſed ſatis erit Dioſcor. cap. de unguento nardino, quod odorandū dicit inter reliqua coſto, qui iunco ipſo odorato minus eſt odoratus.

69. de Myrrha. DESTILLATIONES intelligo ad pectus fluentes, quas Gręci nonnulli κατάῤῥους uocant. Leniuntur hæ materia ad nares deriuata, factiſq́ per eas deſtillationib. uel auctis per myrrham, non delinitis. Nonnullos dixi, quoniā ſunt & qui catarrhum dicant fluxionem ad fauces ad palatum. Quàm uerò ductus ille uerborū uiolenter ad Marcelli interpretationē trahatur, non alium quàm te iudicem elegerim.

70. de Styrace, STYRACEM aliam rem eſſe à uocata Ambra, ita notum apud noſtrates & Arabes medicos, ut probationem non deſyderet.

71. de Bdellio. ONYX nota adeò res & antiquis & nobis eſt, ut non mirandum, Bdellij odorem eius ſimilitudine oſtēdi. Nec ſeries ipſa orationis huic repugnat: poſſumus enim hoc modo diſpungere: Odoratum, in ſuffitu ſimile ungui: hoc eſt, per ſe odoratum eſſe, in ſuffitu uerò ſimile reddi ungui, qua etiam in ſuffitu utimur. Vel hoc pacto: Odoratum, in ſuffitu, ſimile ungui: ut prius in genere dicatur, deinde odoris ſpecies declaretur.

72. de Thure. PRIMAE bonitatis thus uocatum Stagonias et maſculum, ἄτομον quidem eſt, ſed non uocatur: ſicuti album etiam eſt, non tamen album uocatur. Aſt Indicum ἄτομον, cum non ſit, uocatur

Ex cap. 122. de agreſti olea. FRIGIDI humores, Gal. teſte, lata exanthemata faciunt. Igitur non bene definiuntur exanthemata, quòd ſint exiguæ puſtulæ, quales ex urtica fiunt uel ſudore. Pituita enim albas, atra bilis nigras, nunquam rubras puſtulas faciunt. Quas uerò Paulus ſubrubras & aſperas exulcerationes, exanthematum nomine nuncupauit, non à craſsioribus humoribus, ſed à tenuioribus fieri putandum. Cum igitur latè pateat (ut ais) exanthematum nomen, non bene Marcel. dixit, nihil aliud ſignificare quàm exiguas puſtulas, quales ex urtica uel ſudore fiunt. Non rectius etiam ab eo definitas puſtulas, uel teipſo teſte patet, & oculorum deſtillationes. Non qualem putas ſaltum ego feci ſed librarij oſcitatio, qui medium ternionem cæcutiendo prætermiſit, ut eſt uidere legentib. hęc in epiſtola antecedente, ubi reſarta ſunt omnia.

127. de Galla. QVICQVID ſignificet κονδυλώδης: nullus mihi perſuadebit, modo loquendi Dioſc. conuenire, ut magnitudine ſimilē condylo uoluerit ſignificare: quare enim diceret paruā, & condylo magnitudine parē? Et ſi nō ſatis erat paruam dicere, quia paruū relatiuè dicitur, ſatis erat dixiſſe, cōdyli magnitudine eſſe. At nōne cōdyli digitorū, ita magnitudine differunt, ſicut & digiti? ſolentq́ uoces huiuſcemodi deſinentiā habentes, ſimilitudinē potius quàm æqualitatem deſignare, ſicuti γωνατώδης, uel Marcelli ipſius teſtimonio.

129. de Palma. MATVRITAS (ſi philoſophandum eſt) quum propriè, loquendo, ut philoſophi,

alteratio

alteratio ſit,tempore abſoluitur,ſicuti & calefactio. Sicuti igitur mediam calefactionem aquę dicimus,non quando propè eſt,ut ſit calidiſsima, ſed cum medium obtinet caliditatis gradum,ita & de maturitate cenſendum. *Cap.lib.1.*

STOMACHICOS & in cauſone ſitientes, relinquamus: ad Elaten conuerſi,in qua ex propugnatore oppugnator effectus, in Marcel.ita irruis,ut malim cum eo fugam capere, quā tecum cominus decertare. Vnam tamen fugiendo,Parthorum more, ſagittam emittam:Pollucem non dicere ramū uocari Elaten,ſed palmam:nimiſq; coactum uideri,ut ramus arboris περικάλυμμα dicatur fructus. *130.de Elate.*

CAPITE de Punica, πυρῆνες ais duritiem cum carne ſignificare: acinos ad utranque ſpeciem referri, quæ durum habeat & quæ non habeat. Nucleos ſpeciem eam tantum eſſe quæ duritiem habet: ſicque uideris acinos ueluti genus quoddam ſtatuere ſuprà nucleum,ut ſit omnis nucleus acinus,non omnis acinus nucleus. Quæ ſi uera ſunt, idem erit Latinis nucleus,quod Græcis πυρῆν. Quare reprehenſione non carebit Marcell.pro ſpecie genus reddens, cum æquè commodè ſpeciem reddidiſſet. Videtur tamen Marcellus nucleum intelligere, duram & arentem, & ſine ſucco, rem: & propterea acinum uertiſſe, non nucleum. Sed non meum haſce inter uos lites componere. Illud potius mihi conſyderandum, quam rem πυρῆνα Dioſcor. uocauerit, ut ea ſi quando opus fuerit, uti ſciam. Multa autem ſunt quæ me cogant credere,purum ſine carne os intelligere. Primò,quòd niſi ea oſſa intelligamus, mancus ea in parte fuerit Dioſcor. nihil de ipſis à ſucco & pulpa ſecluſis determinans. Secundò,malè à Gal. & Paulo compararetur πυρὴν ſucco, ſi & ipſe ſecum ſuccum haberet. Tertiò,oſſa illa cum carne,non poſſent (quod Dioſ. iubet) in puluerem uerti. Quartò,quod alij ſic uidentur intellexiſſe,Auicenna uidelicet & Serapio. Legendum εὔτροφος, non ἄτροφος, non ſine ratione licet dicas, non tamen accedo:non enim ea uoce uti conſueuerunt medici, niſi in his quæ abundè nutriunt. Minimi autem potius nutrimenti, quàm uel nullius uel multi, teſte etiam Galeno eſt Punicum intelligendum. *131.de Punicis et Granatis.*

PRAETERMISSIS his quæ ad medicamenta uentrem mouentia,et Perſica attinent, in Piris aliquantiſper immoremur.

HIC nonnulla dicuntur quaſi medica,medicis minimè cōſentanea. Medici ulcera non diſcutiunt,ſed agglutinant. Nihil enim aliud ſunt ulcera,quā diſciſſa unitas, quæ per coalitum & cohærentiam diſſeparatarū partium ad integrum reducenda eſt, non per diſcuſſionem. Tumores uerò præter naturam,inflāmationes uidelicet,ignes ſacros,et reliqua id genus,diſcutiunt,non quidem q̄do incipiunt, ſed quando conſiſtunt: incipiētes repellūt: quod longè aliud eſt quā diſcutere. Sicuti alia ſunt ἀποκρουστικά, quàm διαφορητικά: hęc em̄ calida,illa frigida eſſe oportet. Inter quæ,pira bene à Dioſc.numerantur,malè aūt à Marcello diſcutiendo eſſe dicuntur. An uerò emitti dicantur ulcera uel abſceſſus,quādo ad maturitatem excoquūtur,mihi(ingenuè fateor) eſt incognitum,ſicuti illud ualde perſpectū, medicamenta quæ id faciunt,concoquere & mouere pus à Celſo dici. Differentiam hanc inter repellentia et diſcutientia,& ſi alibi ſępe clarè,tamen lib.3.de medicamentis ſecundū loca patientia,declarat Gal.dicens:Repellunt auſtera & acerba,quę cōmuni uoce ſtyptica dicuntur,diſcutiunt calida & ſicca. *Ex cap.137.de Piris.* *Apocruſtica. Diaphoretica.*

PER ID quod difficilius eſt,ais,id quod factu facilè eſt oſtendi. Vt hoc tibi & Marcello donemus,quomodo probabitis, ſi ab aliqua ui poteſt id quod facilius effici, poſſe & ab eadem id quod difficilius? Poteſt enim imbecillis ſenex libellam plumbi ferre, qui non poterit myriadem. Poſſunt gummi in hac ui imbecilles calculum renum confringere,non tamen ueſicæ. Peccat igitur quicunque apud Dioſc. legens, Gummi calculum perfringi,adijcit id quod difficillimum,ſcilicet ueſicæ: quod adeò difficile eſt,ut multi ſint qui negent inueniri uſq; adeò efficax medicamen, ut id efficiat bibitum. Boni itaq; interpretis officio melius functus erat Marcellus, ſi quoties nulla eſt apud Dioſcoridem, medicamini cuipiam calculi frangendi uim adſcribentem, renum ueſicæue mentio, nihil ipſe plus addidiſſet, quàm quod apud Dioſcoridem legebat: ſed integrum reliquiſſet legentibus medicis,nū tanta uis medicamini adeſſet, qua ueſicæ calculus poſſet perfringi. *144.de amygdalis.* *Calculos ueſicæ frangere nullum medicamē poteſt*

Cap. lib. 1. Sed hac de re nimis multa, ut de qua ſuperius fuerit ſermo. Receptui iam canendum, ut ſi quæ ſuperſunt copiæ, ad feliciorem pugnam integræ adſeruentur. Vale uir doctiſsime pariter et amiciſsime Ferrariæ.

EPIST. III. *Io. Manard. Barth. Tingo Piſtorienſi medico S. D. Interpretatio Marcelli in reliquos Dioſc. libros examinatur.*

SVadebant olim nonnulli amici, quorum conſilio in re literaria uti ſoleo, ut eam cum alijs in publicum Epiſtolam darem, in qua primum Dioſc. lib. per Marcell. latinitate donatum, conſultis Grecis exemplarib. ſub examen rationis adduxeram. Quib. ego morem gerere prius nolui, ꝙ tuam in hoc ſentẽtiam exploraſſem, qui ad auſpicãdum inter nos amicitiam ueluti proxeneta extiteras & mediator. Conſultus igitur tu à me per literas, eam minimè publicandã duxiſti: parum decere putans, ut quæ amicè inter nos fuerant agitata, in omnium notitiã peruenirent. Tuis itaꝗ monitis acquiſcens, nõ ſolum ab æditione Epiſtolæ abſtinui, ſed & examinare reliquum operis deſtiti: uni tibi plus in hoc tribuens, ꝙ pleriſꝗ contrarium ſuadentib. inter quos erant qui affirmarent, Marcel. apologiam & conſcripſiſſe, & Leoni pontifici nominatim dicaſſe, ut uel ex hoc me quoꝗ ad æditionen animarent: nullam iniuriã amicis fieri dicentes, ſi ſepoſito omni liuore, quiſꝗ quod ſibi uidetur, ueritatis ſtudio & legentium uſui, quieto & pacato animo, ut ſcribit, & publicat. Nullis tamen rationib. adduci ad hoc potui, ne importunus uideri poſſem, ſi ſeni amico & ualetudinario negocium faceſſerẽ, et moleſtiam adferrem, amico præcipuè alio, te uidelicet, diſſuadente. Poſtꝗ uerò mœſtiſsimum de illius morte nuncium accepimus, negare itidem efflagitantib. amicis non amplius potui, quin reſiduo libri perlecto, quę ſecus ac ille uel legebam, uel intelligebam, annotarem. Ea qualiacunꝗ ſunt, ad te mitto, ut uel, ſi tibi uidebitur, una cum ipſo Marcelli Dioſc. quem & nunc (ut audio) ſub prælo affines tui Giontæ habent, in lucem ueniãt, uel cum bona tua uenia alibi publicentur. Quanquam enim in his, ut in prima etiam epiſtola, nõnulla ſunt quæ leuiuſcula mihi ipſi etiam uidentur, nonnulla in quibus facilè defendi Marcellus poſsit, uidebis tamen (ni fallor) multa ad rem, id eſt, medendi artem ſpectantia, in quibus ille ueluti homo, atꝗ homo qui in his libris poëtarum & oratorum magis quã medicorum uerſabatur, apertè eſt lapſus: quæ ſi incaſtigata remãſerint, poſsint & multis medicis imponere, & hominum uitæ non parum obeſſe. Nec eſt ut quiſpiam uereatur, manibus Marcelli iniuriam hac ęditione fieri. Si quis enim harum rerum illi ſenſus eſt, putandum eſt gauiſurum potius, boniꝗ conſulturum, quicquid bono animo, ueritatis inueſtigandæ gratia, cuius inter nos agens ſtudioſiſsimus ſemper fuit, ſcriptis mandatum eſt. Non ſecus etiam te facturum confido: atꝗ quoſcunꝗ Marcelli ſtudioſos, ut faciant, moneo, rogoꝗ. Nec me aliam ob cauſam hæc & ſcripſiſſe & publicaſſe putent, quã ob ueritatis amorem, & amicorum id petentium obſequium. Sed iam rem ipſam aggrediamur, orſi ab his quæ in fine primi lib. aduerſus Hermolai æditionem diſputauit.

Marcell. medicæ artis imperitus.

Cap. 1. PROBARI inquit Dioſ. Iridem quæ ſit τὴν ὀσμὴν εἰλικρινὴς καὶ μὴ νοτίζουσα. Hermol. olfactu ſyncero non madido. Marcellus ſermonis ſeriem & uerborum ductum oſtendere ait ad Iridem, non ad odorem eius referendum participium νοτίζουσα, & propterea, humore non lenteſcens, Iris ſcilicet, non odor eius, conuertit. Ego ad odorem pertinere non dubito, ſicꝗ propemodum ad uerbum trãsferrem. Olfactu ſyncera, nec ſitum obolens: ſitus enim corruptionem ꝗdam ſignificat ex diuturna mora rei in humido loco, quæ tetrum quendã odorem ſpirat, qui etiam ſitus uocatur. Vnde Plin. crocum dãnat quod ſitum redolet, alijſꝗ locis odorem quendam terræ nominat.

Situs.

Cap. 2. DAMNAT cap. 2. quod τὰ γυναικεῖα deſyderia mulierum apellauerit, multiſque teſtimonijs probat ea uoce menſes ſignificari. In qua re certè laborãdum non erat. Sciunt enim hoc quicunque aphoriſmum Hippocratis legerunt libri quinti 28. ſed oſtendere debuit, non aliud poſſe quandoque, præcipuèque eò loco ſignificare: cuius contrariũ nos cap. de Acoro, prima epiſtola probauimus. Quanꝗ ſi à nobis locus ille uertendus eſſet,

nec

Cap. lib. 1.

nec Hermolai exemplo uerteretur, ſed in hunc modum: Facit et inſidentib. ad mulíebria, iridis modo. Hermolai tamen traductionem magis quàm Marcelli probamus: ſatis intelligi huiuſcemodi deſyderia putantes, per ea quæ in iride dicta fuerant: præter enim menſes: quos potam iridem ciere dixerat, mollire quoq; eius decoctum uteros fotu aſſeruit & reſerare.

Cephalica.

Nec pariter probauerim Marcellum, id quod Dioſcor. dixit, miſceri panacem κεφαλικοῖς δυνάμεσι, de his tantum quæ cōtra cephalæam componuntur intelligentem: ſcimus enim κεφαλικὰ à Græcis uocari, non ea tantum quæ uehementi illi capitis dolori conferunt, cephalæa uocato: ſed quæcunq; aliјs etiam capitis affectib. ſunt utilia: ad quem modum Celſus cephalicam emplaſtrum quandā Philotæ nuncupauit, capitib. fractis accommodam. Et Gal. in lib. de medic. compoſ. ſecūdum genera, multas tales cōponere nos docuit. Nihil igitur aliud uoluit Dioſcor. niſi his compoſitionibus panacem miſceri, quæ ἄκοπα, & his quæ κεφαλικὰ à Græcis appellantur, à qua ſententia non multum remota eſt Hermolai interpretatio, miſceri dicens acopis, & his quæ ad deſyderia capitis componuntur.

Morſus beſtiarū propriā curationem deſyderare θηριόδηκτα.

In θηριοδήκτοις non eſt ut laborem Hermolaum defendendo, Pliniј in re literaria, præſertim in his quę ad Latinę linguæ eruditionem ſpectant, imperatoris inuicti clypeo ſatis tuti: Sed illud potius notandum, quod ad rem, hoc eſt, ad curatiuam artem pertinet, non bene dici à Marcel. quæ à morſu beſtiarum fiunt uulnera, cōmuni aliorum curatione eſſe curanda: propriam enim hæc curam deſyderant, & ideo ſeorſum de illis ſcribunt medici, quoniam uenenoſitatis cuiuſdam & ipſa participant: ut propterea melius fuerit, ubi θηριόδηκτα legimus, cōmuni ſerpentibus et quadrupedibus uoce, ferarum uel beſtiarum morſus reddere.

Cap. 4. Hermolao patrocinatur.

SI calumniandus eſt Hermolaus, Cyperi folia porraceis dicens longiora & exiliora, quæ Dioſ. porro ſimilia dixerat, longiora autem & graciliora: certè nec calumnia multis in locis carebit Marcellus, longè magis à uerbis Dioſc. recedens, quàm hoc loco Hermol. alioqui uerba ipſa quib. ipſe uſus eſt, ſimilem porri uidentur oſtendere.

Defendit quoq; Hermolaum eodē cap. uulgatus nuper codex, in quo ſic legitur: ῥίζαι δὲ ὕπεισιν ὧν καὶ ἡ χρῆσις, ὥσπερ παραμήκεις ὡς ἐλαίου συναφεῖς ἑαυτοῖς: hoc eſt, ad uerbū: Subſunt radices quorum & uſus eſt ueluti oblongæ oliuæ ſimiles.

Cap. 5.

IN CARDAMOMO non auſim tueri Hermolaum, pro calore feruorem reddentem. Velim autem Marcellum, quod in alio reprehēdit, in ſua interpretatione cauiſſe, nec ſimili errore lapſum, unā pro alia (quod ſæpe, ut prima epiſtola notauimus, fecit) uocem reddidiſſe.

Cap. 6. Cor affectum curari poſſe contra Marcellum.

DE nardo in eadem epiſtola ad Marcellum ſatis oſtendimus, poſſe cardiogmi uoce, cordis morſum intelligi. Nunc addimus, non abſolutè uerum eſſe quod hoc loco ſcribit Marcell. cor κατὰ πρωτοπάθειαν, hoc eſt, primarium affectum offenſum, nullam medicæ artis opem admittere. Scimus enim quamplures cordi primarios morbos cōtingere, qui et per ſe, et medici auxilio, nec difficilem curationem accipiunt. Scimus etiam Gal. docente lib. 4. aphor. 66. aliquos medicos cordis παλμοὺς, cardiogmos uocaſſe, cuius cōtrarium aſſerit eodem loco Marcellus.

Cap. 7.

REPREHENDIT præterea Hermolaum, quòd contra Dioſc. pręcepta nardi Gallicę purgationes docuerit: nos uerbum ex uerbo Dioſcor. ſeriem uertemus, ut integrum ſit unicuiq; Græcas literas non callenti, uter melius authoris mentem expreſſerit, iudicare. Caulium, inquit Dioſc. tantum et radicum uſus eſt & odor. Quare oportet ante unam diem conſperſos aqua faſciculos, & à terreno emundatos, ſuper humido ſternere pauimēto ſuppoſita prius charta. poſteriore autem die expurgare. Non enim ſimul cū paleari & alieno, id quod utile eſt expurgabitur.

Cap. 19.

CAPITE de Aſpalatho, pecus pro embryo transfert Hermol. Apuleiј hærbarium ſequutus, quod arguit Marcellus. Ego aliјs hanc litem dirimendam relinquo, contentus ſignaſſe authorem, quem fortè Hermolaus eſt imitatus.

Cap. 28.

IN OLEO, cap. 28. pro uoce μαλακτικὸν, non bene dictum ab Hermolao putat, lenit,

Cap.lib.1.

referendum ad aluum iudicans. Ego cum ſuperius μαλακτικὸν γαςρὸς oleum dixerit, libentius hoc loco intellexerim, uim molliendi quæ obduruerint. Non agnoſco etiam in uerbo καθαίρειν, mitiorem illam quã Marcellus, purgationem, cum uideam Hipp. in uehementib. purgationibus, ualdeq́ laborioſis ea uti, & cathartica à medicis dici etiam quæ cum magna ui purgant, ſicuti elleborus & ſcammonium. Ad fœminas Hermol. retulit, quod de ileoſis eodem cap. ſcribit, quia (ut ego quoq́ in meo) & ipſe in ſuo codice πρὸς τὰς εἰλεώδεις legebat.

Cathartica.

Cap.50.

CAPITE de Ocimino unguẽto, in uulgatis nuper codicib. nulla Liguſtri mẽtio: ut mirum uideri non debeat, ſi aliter Hermol. quàm Marcel. legerat, non conſentientib. ſibi inuicem exemplarib. neq́ ulla ſuppetente euidenti ratione, quare una præ alijs lectio probanda ſit. Ego tamen potius eam laudauerim, in qua non nominatur Liguſtrinum unguentum, ceu adhuc incognitum, nec cuius antea docuerit Dioſcorides confectionem.

Multa & alia in Hermolai interpretatione taxat Marcellus quę ad 2. librum feſtinans, conſultò prætereo, uel quia leuioris notę, uel quia in 1. epiſtola defenſa, uel quòd in eis ego quoq́ peccatum cognoſco, aut Hermolai, aut, quod libentius crediderim, librarij. Placuit autem breuitatis gratia alium modum in ſequentib. libris ſequi, uerba uidelicet Marcelli quæ caſtigationem deſyderare uiſa fuerint, ſignando: dehinc, prima litera mei cognominis præſignata, addere quæ mihi uidentur: et hoc abſq́ ulla præfatione, locum duntaxat liberè notans, integrumq́ lecturis relinquens, utrã ſententiam maluerint approbare: non enim tantum mihi arrogo, ut mea uelim quaſi extemporanea, Marcelli meditatis, abſque magna indagine præferri.

LIBRO SECVNDO.

Cap.2. de terreſtri erinaceo.

Renum cum urinæ malo aliquo doloribus.] MAN. nephriticis ait Dioſcor. Nos autem in epiſtola ſuperiore ad Marcell. oſtendimus, non bene eam uocem ſic uerti, ut Marcellus ſemper facit.

Solidæ partes in aquam reſolui non poſſunt.

Toto corpore reſoluentib. ſe in aquæ naturam ſolidis partib.] MAN. multi hic errores: neq́ enim ſolidæ partes uel in hoc, uel in alio morbo, in aquam reſolui poſſunt, nec tumor qui in membris hypoſarcidio laborantib. oſtenditur, ab aqua, ſed pituita fit.

Et his, quorum corpus macie conficitur.] MAN. legendũ elephantioſis, et his qui mali ſunt habitus. Verba enim Dioſc. ſunt, ἐλεφαντιῶσι ϗ̀ καχέταις.

Cap.4.

Maiore ui tamen urendo exulcerat.] MAN. ad uerbum, cauſtici magis ſunt.

Vtiliſsimum & utiliſsimè.] MAN. lege utilem & utiliter.

9 Difficillimè eadem corrumpitur.] MAN. difficilè.

Facillimè.] MAN. facilè.

Fluuiatiles uirus habent.] MAN. βρωμώδης à Dioſcor. dicitur.

Syluestribus.] MAN. ſylueſtres, ut uidelicet cochleas ipſas ſylueſtres intelligas.

Poſſunt crematæ omnes.] MAN. crematæ earum teſtæ.

Viuentibus cochleis exempta caro.] MAN. lege, uiua caro.

10 Præſenti remedio.] MAN. ἐναργῶς, id eſt, apertè.

16 Spica folioue nardi.] MAN. lege, ſpica nardi, aut folio, aut malobathro.

24 Venenatorum morſibus.] MAN. θηριοδήκτοις, quæ uox mihi ferarum morſus ſignificat, ut primo libro dictum.

Tenontes.
Copulæ.

25 τένοντας uideo appellari omnes chordas, tendones à nonnullis uocatas, non tantũ ceruicis, ut Marcell. putauit, eſſeq́ rem à neruis diuerſam, ſicut et copulæ ſunt, quib. oſſa inuicem copulantur.

Fauces.] MAN. ἀρτηρίας, id eſt, aſperas uocatas arterias, quæ aliud ſunt à faucib. ut pri
26 mo libro dictum eſt.

Salſamento liquore fauentur.] MAN. εἰς ἐγκάθισμα, id eſt, ſi in eo ſedeant:

Rabidorum canum.] MAN. ſimpliciter canum ſcripſit Dioſcor. ſicuti aliàs ſæpe, ubi
30 Marcell. rabiem addidit. Morſus uerò canum abſolutè per uocem κυνοδήκτων eſſe intelligendos, Gal. teſtimonio patet, in hoc Dioſc. non probantis: quia nihil proprium habere

morſus canis non rabidi uidetur, quin idem adſit alijs quoq; morſibus. Cap.lib.11.
Siſtat & emendet.] M A N. communis lectio, ut ipſe quoque Marcellus teſtatur, habet 31
ἐπικαύσῃ, id eſt, inurat: & ſatis quadrat, ſiquidem à Gal. et alijs, pleraq; urendi uim haben-
tia, dyſentericis inijciuntur.
Eius canali.] M A N. ὀρντικῷ, πόρῳ, id eſt, meatui per quem locium egreditur. 33
In aquoſis & humidis.] M A N. legendum ὑπὸ τὰς ὑδρίας, id eſt, ſub hydrijs: intelligen- 34
daſque ſitulas apertè docet Galenus, dicens plurimos ruri ſub his hydrijs naſci, quibus
à fontibus aquas ruſtici ferunt, et propè focum reponunt. 37
Arcentur excitandæ in pedib.] M A N. clarius Dioſc. mentem Hermol. eſt aſſequutus,
attritus calciamentorum conſeruari dicens abſq; inflãmatione, ut ſcilicet intelligamus lo-
cum à calciamentis læſum, his pulmonib. ab inflammatione defendi.
Nyctalopas uocat Galenus, ſicuti & Paulus, eos qui interdiu uident, ueſperi parum, 38
noctu nihil: ut uel ex hoc intelligi poſsit, libros Definitionum, & Iſagogen (quorum au-
thoritati Marcellus nimis credens ſæpe lapſus eſt) non eſſe inter Galeni commentaria nu-
merandos.
Aliquot diebus.] M A N. ἱκανὰς ἡμέρας, multis diebus, ego libentius conuerterim. Gal. 40
continuè.
Lichenis ſeu impetiginis naturam, non bene deſcripſit Marcel. fœditas enim quædam 41
eſt ſcabie leuior, niſi ex earum numero ſit quæ feræ dicuntur. 42
Soleæ.] M A N. δέρματα, id eſt, pelles ſcripſit Dioſcorides. 43
Cibum in ſtomacho non continentib.] M A N, ϛομαχικοῖς, ſcribit Dioſcor. Ego uel ea-
dem uoce ſcriberem ſtomachicis, uel uentriculi imbecillitate laborantib. ſicuti etiam libro
primo latius monuit.
Gallorum uerò.] M A N. in ſecunda Dioſcoridis æditione ea uerba ſunt addita, quæ à
Marcello afferuntur. Ego uerò apud Galenum lego ὑπικρατητικὴν δύναμιν, id eſt, reten-
tricem uim ius ſimplex gallinæ habere. Et propterea ſuſpicor in uerbo ἐπικράσεως, apud
Dioſcoridem mendam eſſe: fuiſſeque eandem utriuſq; ſententiam: gallinæ quidem iunio-
ris ius uentrem adſtringere, antiquorum gallorum purgare: iudicandum tamen hoc pe-
ritioribus relinquo.
Eorundem in ſenectute gallorum.] M A N. accreuiſſe hoc remedium Dioſcor. cum 44
Marcello ſentio. Emplaſtica.
Glutinat.] M A N. græcè ἐμπλάττει, quod uerbum aliam proculdubio habet ſignifi-
cationem, ut Gal. docet libro 5. de ſimplicib. medicamentis. Emplaſtica enim ea eſſe dicit
quæ ita hærent corpori, ut auelli difficulter poſsint, meatuſq; obſtruant. 46
Craſsioribus crurib.] M A N A R D. μεγαλόκωλος, inquit Dioſcorides: & propte-
rea magis placet, ut magnis, quàm ut craſsioribus dicatur: & extremis membris, non tan-
tum cruribus. 49
Lapillos inuenies duos.] M A N. legit, lapillos inuenies, ex quib. duos accipies: ſic enim
loquitur Dioſ. & experientia ipſa plures inuenire teſtatur.
Bucculæ.] Dioſcorides δαμάλεως. 52
Cum ſpinæ quam tragacantham appellant.] M A N. non addit tragacantham Dioſc.
niſi poſt ueſicæ dolorem. Et Gal. qui ad reliquos hic enumeratos affectus, præter ueſicam,
laudari hoc cornu dixit, tragacanthæ non meminit: quo fit ut barbarũ in hoc magis pro-
bem, dolorib. tantum ueſicæ tragacantham addentem. 54
In ſummum corpus calorem trahere.] M A N. Quum ſimpliciter dicat Dioſc. quòd ca-
lefaciunt: neſcio quare Marcellus tot uerba addiderit.
Antidotis ad ciendam urinam factis.] M A N. non ſic Dioſ. ſed quod antidotis miſcen 56
tur ueluti urinam mouentes.
Plagellæ confricatus.] M A N. Dioſc. ſententiam non bene expreſsit Marcellus: iu-
bet enim Dioſc. emolliri hoc animal cum aliquo ex uocatis Splenijs, mox fronti aut tem-
poribus apponi. 57
Pellit.] M A. ſcribe uel intellige, amouet uel aufert: quod etiã ipſemet Marcell. teſtatur.

Cap.lib.11. cap.62 In confeſſo apud omnes.] M A N. ὁμολογεῖται ſimpliciter dixit Dioſc. hoc eſt, creditur, uel in confeſſo eſt.

63 Saporis & ſucci.] M A N. alterum intelligi oportet, non utrunq;, εὔχυμον dixit Dioſcor. quæ uox mihi eo loco boni ſucci ſignificat: ferè enim eo ſolo ſignificato in uſu medicorum ea uox eſt.

Aliud tamen mollit.] M A N. neſcio quare additum ſit, tamen.

Pingue.] M A N. adde, ualde.

Ideòq; non tantopere utile.] M A N. lege, non adeò autem ſtomacho utile.

Magis aluum ſoluunt & turbant.] M A N. εὐκοιλιώτερα, id eſt, uentri meliora: nec ulla hic de turbatione mentio.

Et uomitiones.] M A N. lego, nauſeam.

Papularum eruptiones.] M A N. exanthemata Dioſcor.

Heminis per interualla temporis uſq; ad quinas.] M A N. clarius meo iudicio Hermol. heminis per interualla ſingulis uſq; ad quinas.

64 Corpus auget.] M A N. carnem facit.

Ab elixatione ſtatim ſepoſitus.] M A N. lege, expreſſus, ſcilicet ἐκθλιβείς.

Facillimè digerit.] M A N. clarius Hermol. et fidelius: facilis reddi, id eſt, facilis diſtribui in membra: hoc enim ſignificat εὐανάδοτος uox, qua hoc loco Dioſc. uſus eſt.

65 Pingue nitenſq;.] εὔτροφον.

Puſtulis ſimiles.] M A N. cum puſtulæ ueræ ſint pſydracia, miror quare ſimiles puſtulis dicat.

Viroſum.] δυσώδης, id eſt, mali odoris.

Deradito.] M A N. penna, addit Dioſcorides.

Ex aceto, oleo.] M A N. lege, ex aceto & oleo, uel uino.

66 Concretum ſanguinem.] M A N. lac lego in ultimo impreſſo Dioſc. ad utrunq; tamen
67 ualere teſtis eſt Galenus.

Fœminarum menſib. accommodus.] M A N. πρὸς τὰ γυναικεῖα, id eſt, ad muliebria: et latius patet, ut 1. libro demonſtrauimus.

70 Albuginibus.] M A N. ἀργέματα aliud ſunt quã λευκώματα, quæ ſignificãt albugines.

Et puerorum ulceribus.] M A N. adde, oris.

Præſenti utilitate.] M A N. hoc in Dioſcor. non legitur.

71 Matricum equarũ quæ admiſſuræ inſeruiunt.] M A N. magis probo ut legatur, admiſſariorum equorum quos matricib. equabus præferendos exiſtimo, Gal. & Arabum teſtimonio, cui & res ipſa ſuffragatur, cum mares fœmellis ſint calidiores.

Si prægnantes eo linantur.] M A N. neſcio quo modo additum ſit, prægnantes, quod uerbum in Dioſc. non legitur. Alioqui prægnans periclitatur, potius ut aborſum faciat, quàm ut ſterilis ſit.

72 Et ulcera quæ à ſerpendo herpetas dicunt.] M A N. non ulceris nomen herpes eſt, ſed tumoris, ut 1. libro à nobis oſtenſum eſt. *Herpetes.*

Et ulceribus quæ thymos uocant.] M A N. nec thymi ulcera ſunt, ſed ad uerrucas pertinent. *Thymi.*

Caprinum tritum.] M A N. lege, aprinum.

Inter duos neruos.] M A N. hoc non legitur in Dioſcoride.

73 Exterit urina.] M A N. hic additũ eſt, urina: quæ uox facit, ut de humana loqui uideatur, non de canina.

Quæ paſcendo ſerpunt genitalium uitia.] lege, & genitalium: ita ut quęcunq; ſerpunt, atq; etiam quæ in genitalibus ſerpunt, intelligatur.

74 Colore rutilo.] ὑπόξανθος, id eſt, ſub flauo.

Thynnorũq; ſalſe carnis cibi.] M A N. ſcribente ſimpliciter Dioſ. καὶ τάριχος, neſcio quare Marcellus ad Thynnorum tantum ſalſuram contraxerit.

Exulceratę ueſicæ.] κύστιν κεκακωμένην: quæ uox non ulcera tantum, ſed mala omnia ſignificat.

In calefaciendo

In calefaciēdo & extrahendo maxima.] M A N. ualidè calefacere & trahere dixit Dio- Cap. lib. 11.
ſcorides, non maximè. Galenus in ſecundo ordine ad tertium uſq; calefacere ac uehemen 76
ter attrahere.

Luteo colore.] M A N. fidelius, et ad rem accommodatius Hermol. in luteum uergens: 77
μηλίζουσι ſcripſit Dioſcorides.

Rabidi canis.] M A N. tacendum erat rabidi, ut ſuprà.

Plantarum uitia callos, ſcilicet in pedib.] M A N. Dioſc. callos non nominat.

Maxima molliendi refrigerandiq; ui.] M A N. uerborum ductus monſtrat panem eſſe
frigidiſsimum, quod & falſum eſt, & à Dioſc. mente alienum.

Præſertimque admixtis ſuccis hærbis.] M A N. lege, mixtus hærbis ſucciſque quibuſ-
dam: & eſt ſenſus, panem crudum quibuſdam hærbis aut ſuccis mixtum, uim habere re-
frigerandi.

Quæ tamen ex farina eius ptiſana facta eſt, ob expreſſum in coctura ſuccum.] M A N. 78
duo uerba addit Marcell. quæ ptiſanam Dioſc. turbant, farinam uidelicet & expreſsionē.
Nunquam enim miſcenda farina, nec exprimendum hordeum, niſi quando ſuccum pti-
ſanæ, non ptiſanam uolumus parare. Et propterea laudanda in hac parte Barbari inter-
pretatio, quæ hoc pacto iacet. Ptiſana magis alit quã polenta, quoniam hordeum coquen
do ſucculentum ſit.

Tumores collectioneſq; omnes.] M A N. clariorem fideliorem q; feciſſet interpretatio-
nem, dicens, œdemata & phlegmonas.

Durities mollit.] M A N. συμπέσσει, id eſt, concoquit.

Expreſſus cum aqua.] χυλωθέν. Hermol. fidelius, inſuccata.

Poſtremo quæ in finem capitis huius ſeptuageſimioctaui adnotantur à Marcello de
polenta, ptiſana, & ea quæ à Græcis uocatur ὠμήλυσις, Galeno & bonis medicis non con
ſentiunt, & propterea repudianda ſunt, & ex legitimis Galeni ſcriptis modus colligen-
dus, quo tria illa ſunt paranda: Polenta quidem ex uiridi adhuc hordeo: Ptiſana ex *Polenta.*
ſicco, integro, plenè cocto. Omelyſis ex eodem ſicco, mola in puluerem, hoc eſt, farinam, *Ptiſana.*
redacto. *Omelyſis.*

Quæ mirificè nutrit.] Dioſc. ἱκανῶς, id eſt, ſatis. 81

Cramor.] lego apud Dioſcorid. χυλός: quæ uox mihi ſuccum, & ſæpe etiam Marcello 85
ſignificauit.

Stellionum & Ceraſtarũ morſib.] M A N. ut legēdum putem Colicis, loco Stellionum, Cap. 90.
præter communem lectionem, facit conformitas Arabum, & Serap. præcipuè, qui uerbis
Dioſ. hoc dicit. Facit & res ipſa, modicè enim calet Seſamus, & pinguedine tenacitateque
ſua mollire aluum poteſt.

Cum bitumine.] M A N. communi lectioni concordat idem Serap. nec uideo cur ſuffi- 91
ri non poſſunt lolium & polenta.

Facit ad collectiones.] M A N. phlegmonas ait Dioſcorides.

Omnes intus foriſq; inflãmationes.] M A N. labitur hic Marcellus, idq; peccat quod in 93
alijs reprehendit, ſcilicet quòd uocem φλεγμονὰς, quã priore cap. collectiones, hoc iam lo- 94
co inflammationes uertit.

Aut deſpumato melle.] Dioſc. ἑφθῷ, id eſt, cocto: nulla enim res eſt quæ cogat, ut hoc
loco deſpumetur.

Ex ficulneo cinere.] M A N. κονία Dioſc. quæ ex quolibet cinere fieri poteſt, ſi Gal. cre-
dimus, id quod ueluti ablutio cineris eſt, Coniam uocati. *Conia.*

Renes tamen & exulceratam ueſicam lædunt.] M A N. Modus iſte loquendi oſtendit 95
Cicera ſimpliciter renes lædere, quod ueritati repugnat: & propterea ſic ad uerbum fide-
lius quis tranferet: Lædunt autem & ueſicam exulceratam & renes.

Inſomnioſa eſt] M A N. δυσόνειρος, id eſt, mala faciens ſomnia. 96

In ultimæ impreſsionis Græco codice additur, media in calefaciendo & infrigidãdo.

Strumas.] M A N. Nulla hic de ſtrumis mentio: nec tanta uis fabæ eſt, ut hoc præſtare
poſsit, niſi fortiorib. medicinis adiuta.

Cap.lib.11. Diſcutiunt ijdem ſtrumas.] MAN. facit hoc ut credamus ſtrumas ſuperius legi non debere: eſtq́ rationi magis cõſentaneum, alumini & antiquo oleo aſſociatos cortices hoc facere poſſe.

97 Aſia Ciliciaque.] MAN. non hoc Dioſcor. ſed quod plurima quidem naſcitur in Aegypto: tamen in Aſia quoq; & Cilicia paluſtrib. locis inuenitur. Exigui momenti ſcio eſſe hunc errorem, ſed à ſuſcepto mihi munere non alienum uiſum eſt, etiam ad hæc minora aliquando deſcendere.

98 Grauia & tumultuoſa ſomnia.] MAN. eadem hic quæ capite nonageſimoſexto de faba uox, hoc eſt, δυσόνειρος, aliter tamen à Marcello uerſa: quod Marcellus crebrò in alijs reprehendit.

Aut ſiccis roſis.] adde, & ſynceris gallis.

Quæ omnia poſt cocturam abijcienda erunt.] MAN. non omnia abijcienda dicit Dioſc. ſed gallas tantum: ueluti rem cibo minimè idoneam: poſt gallarum enim mentionem ſtatim addit, αἵτινες μετὰ τὴν ἕψησιν ῥίπτονται: hoc eſt, quę, uidelicet gallæ poſt cocturam abijciuntur. Eſſe aũt hanc meliorem lectionẽ ex hoc oſtenditur, quòd poſt illa uerba, Rhum cum alijs enumerat. Alioqui quare pira, & cotonea (ut alia mittã) à pultario ſunt abijcienda? taceo Serap. authoritatem apertè huic lectioni ſuffragantem.

Cruſtas erumpit.] MAN. intellige, ab uſtione factas: ἐσχάρας enim dicit.

Verum oportet diligẽtiſſimè Rhum cum aceto illo decoquere.] MAN. fidelius quis ſi non adeò eleganter, hoc pacto conuerterit: Oportet autem acetum accuratè illi concoquere: niſi enim hoc feceris, uentrem turbant: ſic enim integrum erit legenti, uel de lente, uel de Rho ſeu Rhu intelligere.

Cap.99. MAN. Phaſiolum aliud eſſe à phaſello, ex Gal. ſententia in quadam noſtra epiſt. oſtendimus, uocarique à Theophr. dolichum, latinè eruiliam.

102 Et his quæ contra uenenata ad leuandos ſomno dolores cõficiuntur.] MAN. Tot uerbis duo nobis Dioſcor. uerba reddidit Marcellus, neſcio an rectè: anodynis enim Theriacis miſceri rapi ſemen dixit Dioſc. Sunt autẽ anodyna medicis, non ſolum quę ſomno, ſed multò uerius quæ caloris moderamine dolores mitigant: quod etiam non ſemel dictũ eſt in alia epiſtola.

Anodyna.

Cutem ſubeuntib. aquis, lienoſiſq́; utiliter raphanus emplaſtri modo imponit.] MAN.

104 fidelius hoc pacto uerbum uerbo reddideris: Cortex cum oximelite ſumptus uomitũ magis mouet, aqua intercute laborantes adiuuat. Emplaſtri uerò modo applicitus etiam lienoſis conducit.

111 Marinam braſſicam folia habere longiſſima & tenuiſſima, ſcribit Dioſc. Marcello interprete. Ego in uno exemplari lego, longa & tenuia: in alio, longa tantum.

Adſtringunt ambo.] MAN. omnes legendum, tres enim numeratæ ſunt, & πᾶσαι ſcribit Dioſcorides.

Annotat Marcellus ſub finem huius capitis de braſſicis, quod ſolis uenenis & uenenatis antidota reſpondent. Ego autem apertè contrarium uideo Gal. dicere in principio lib. de Antidotis: & Paulum Galeni uerbis lib. 7. ſuæ medicinæ.

115 De Plantagine maiori Marcel. ait, latiore folio et oleris figura.] MAN. πλατύφυλλον καὶ λαχανώδης: ad uerbum, latifolia & oleracea. Nec ſcio diuinare, quęnam ſit oleris figura, quum non minor ſit in olerib. figuræ uarietas, quàm in reliquis hærbis: niſi fortè braſſicam per olus intellexerimus, ut fieri poſſe alibi docuimus.

Et canum morſib. ſubuenit.] MAN. mirum quare non addidit rabidorum: non quia id uerbum addat Dioſcor. ſed quia ita conſueuit κυνόδηκτα interpretari. Dimiſit quidem combuſta, quæ Dioſc. cæteris coniunxit.

Plantaginem oleraceam eſſe. Plantaginis olus.] MAN. ecce quòd plantago inter olera numeratur, & ut olus eſtur. Pro beta autem dicit dari cum lenticula, quoniam conſueuerant antiqui betam miſcere lenticulæ, ut teſtis eſt Galenus.

116 Veſicæ calculi.] MAN. λίθους ſimpliciter ſcribit Dioſcor. neſcio autem quæ cauſa impulerit hunc uirum ut ſemper adderet ueſicę, quum longè difficilius ſit hos quã eos qui in renib.

in renib.ſunt & frangere & educere, ut in epiſt. ad ipſum Marcell. dictum eſt. Cap.lib.11.

Sunt qui ſerpyllum.] MAN. in noua Dioſcoridis æditione additur ἀγρίου, id eſt, ſylueſtre. 117

Vtrunq; genus.] MAN. hæc uerba in nullo exẽplari lego, eaq; accreuiſſe omnino credo, cum ſint primi Siſymbrij medicinæ, proprio cap. plenè recitatæ.

Cubitali altitudine.] Dioſc. non cubitalem, ſed fermè cubitalem dixit. 118

In duos ſtatim folioſos.] MA. magis placet, ceu rei ipſi magis accõmodatum, ut undiq; folijs plena Battis iſta dicatur: non enim uideo quòd in duos ſtatim ramos ſcindatur.

MAN. Quum hæc uerba non ſolum in cenſu olerum reponatur, ſed & ipſa & radix in cibum uenire à Dioſc. dicatur, magis credendum his qui eam uulgò dici hærbam ſtellæ, qua in acetarijs paſsim utimur, quàm his qui Capreolam, uel aculeatum gramen dicunt, iumentorum potius quã hominum cibum: quanquam nec illi ſine ratione ſunt loquuti, ob Pſyllij ſimilitudinem. 119

Anguloſus.] MAN. γωνιοειδὴς: quam uocem aliter (ſi rectè memini) 1. lib. cap. de Aſaro interpretatus eſt, ſcilicet angulorum forma: ubi nos diximus, nihil angulorum forma eſſe poſſe niſi angulos habeat. Cap.120.

Aliter legitur cap. huius initium in recens ædito Græco codice, in hunc modum: Seris ſylueſtris eſt & domeſtica. Sylueſtris, Picris aut Cichorion uocata, latiorib. folijs cõſtant, meliorq; ſtomacho eſt quã domeſtica. Domeſticæ rurſus duplex genus eſt &c. Non facilè autem cõcordauerint ea quæ Dioſc. uerbis à Marcello dicuntur, cum his quæ ab eodem dicta ſunt in commentario. 121

Liquore lactis.] in meo Dioſcor. nulla lactis mentio. 122

Inanem.] κοῦφον, id eſt, pondere leuem.

In ardore febris, ſumma corporis ſuperficies.] MAN. πρὸς καυσουμένων, id eſt, cauſum patientem. Eſt autem cauſus, febris ab incendio ſic nominata. 123 Cauſus.

In ſomnioſis potum ſemen eius opitulatur.] MAN. lege, uel ipſomet Marcello docente, uenerem aſsiduè ſomniantib. opitulatur, & concubitum arcet. 125

Pulmonum inflammationibus.] MAN. neſcio unde accreuerit Marcell. uox pulmonum, quæ huic loco abſque dubio minimè congruit. 130

Quibus atra bilis nocet.] MAN. fidelius, quibus atra bilis gignitur.

Et ſine folijs. MAN. ſuppinguibus folijs lego in nouo Dioſcoride. 131

Albeſcente et in luteum inclinante.] MA. ego inuenio, ſubalbo, uel ad luteum uergẽte.

Creditur.] δοκεῖ, id eſt. uidetur.

Inter legumina.] MAN. adde, quædam.

Folia ipſa.] MAN. lego, ipſum porrum, ſine foliorum mentione. 138

Carbunculos.] MAN. ἐσχάρας, id eſt, cruſtas ex aduſtione relictas: ita enim et ipſe Marcellus alibi conuertit.

Erodendi.] MAN. δηκτικά: quæ uox, in 1. lib. monuimus, mordendi potius quàm erodendi ſignificationem habet. 140

Extenuant ſtomachi ueluti ex repletione faſtidia.] MAN. λεπτυντικὰ, διψώδη, ἀσώδη. Legendum ergo, ſi error fugiendus, attenuant, ſitim faciunt, & ſtomachi ueluti ex repletione faſtidia.

Laxant.] MAN. clarius & ſecurius uerteris, ſi referãt dixeris: laxandi enim uis alia eſt medicis quàm aperiendi. Addendum etiam, à cortice purgata. Sic potes ad uerbum fideliter conuertere. Excrementis, hiſq; præcipuè quæ per hæmorrhoidas exeunt, aditus aperiunt: pro balanis etiam ſubijciuntur, exquamatæ & oleo immiſſæ.

Rabidorum canum.] hic etiam abſq; cauſa additum eſt rabidorum.

σκύβαλα non bene interpretatur Marcel. aridiora ſtercora, uulgus potius medicorum, quàm Gal. & alios bonos ſequutus, quibus ea uox omne ſtercus ſignificat, non id tantum quod plus nimio aruerit.

Concreto capite.] lego, μονοκέφαλον, id eſt, uniceps, uel unius capitis. Cap.141.

Porri modo, & reliq.] MAN. omnia hæc uerba deſunt in nouo Græco codice, uſque

Cap.lib.11 ad eum locum. Vocantq; in eo: quæ neq; à Serapione afferuntur.

Erodit.] M A N. nihil lego in meo Dioſc. quod illi uerbo reſpondeat.

143 Nec rubeat.] μὴ κατὰ ξηρὸν καὶ κατὰ πυῤῥόν, ἀδρόν. Hermolaus negationem ad primam tantum dictionem ferens, quod non obaruerit dixit, quod rubens adultumq; ſit. credide rim ego ruborem in bono deſyderari.

Eaque ratione.] M A N. Marcellus Hermolaum taxat, purgare per ſternutamenta ſinapi dicentem, cum nulla ſit eo loco in Dioſc. purgationis mentio. Nec (iuxta Euangelium) qui in alieno feſtucam, in proprio oculo trabem uidet, addens & ipſe uerba hæc, Eaque ratione: dicente ſimpliciter Dioſcor. comitialeſq; iuuat. Et paulò poſt ſcribente Dioſc. mixtum ficis, & ad ruborem uſq; impoſitum, coxendicum dolores iuuat, nec plus: ipſe uertit, Fico mixtum ſubactumq; ſinapi, mox impoſitum uſquedum cutis cum crueto rubore exulceretur, coxendicum dolores lenit: ubi multa uerba ſuperaddita, quiuis facilè agnoſcit: ſed quod peius eſt, ſenſum quoq; mutatū: non enim quæcunq; ruborem cuti inducunt, uim exulcerandi habent, experientiaq; quotidiana cognoſcimus miſcellam hanc ex ficis & ſinapi, ruborem tantum, non ulcus inducere: quod etiam ſi faceret, non eſt tamē hoc loco à Dioſc. dictum.

Aut cera.] M A N. aut cerato.

Farinæ modo.] ὡς ἄλφιτα, id eſt, ut polenta.

Ad extrahendum. ἐπισπαστικοῦς: ſic autem uocant medici ea quæ ad alium locum trahunt.

ἰχῶρες, Galen. ſunt tenues corporis ſuperfluitates.

Aequale naſturtij ſemen eſt.] M A N. ἔοικε, id eſt, ſimile eſt.

Strumas præterea abſumit ex muria illitum.] δοθιῆνας τε ἐκπυοῖ σὺν ἅλμῃ καταπλασθέν.
144 Hermolaus, furunculos concoquit cum furmento. Ego ſcribendum puto, furunculos ad ſuppurationem ducit, cum muria cataplaſmatis forma applicitum. Hermol. Plinium ſequutus eſt. Marcell. ut exiſtimo, codicis ſui fidem. Ego mei, & præterea Arabum conſenſum.

Et circa caulem.] additur in meo codice, totum.

145 Flos illi albus.] M A N. ſubalbus, id eſt, modicè uel parum albus.

Et circa domos.] ἐν ὁδοῖς καὶ τοιχῶν καὶ ἐπὶ θριγκῶν: hoc eſt ſemitis, parietib. & uallis.

Acerrimum.] M A N. acre.

146 Candidi flores.] ego lego tenues, facili in Græca dictione lapſu, λευκὰ pro λεπτά.

147 Purulentis excreationibus.] ἐμπύους: uulgus medicorum empycos uocant, latinè ſupputari dicuntur.

Occulti cancri ab Hippocrate et Græcis medicis dicuntur, qui in penitioribus partib. & latentibus conſtituti ſunt. Hos enim non eſſe curandos docet Hippocrates libro ſexto Aphoriſmorum. Eos uerò qui in extimis membris nondum ulcerati ſunt, qui & ipſi occulti dici poſſunt, incertum reliquit ex aphoriſmi uerbis Hippocrates, Galeno teſte, an curari deberent. Nihil igitur uetat quin κρυπτὰ, & hic Carcinomata intelligamus, ea quæ in intraneis partib. ſunt: immò non abſq; magno periculo, poteſt Irionis ſemen exterioribus Cancris adhiberi.

Cap.148. Nigrum maiore acrimonia eſt, quàm candidum.] M A N. additur in meo codice ἥδιον, id eſt, ſuauius.

Tabidum.] M A N. ἄτροφον, id eſt, quod nutrimentum non ſentit.

Cum Taminia uua.] M A N. σὺν σταφίδι: nec additur Taminia.

Somno idem dolores leuat.] M A N. ἀνώδυνον. Quid uerò ſint anodyna, ſuprà non ſemel oſtenſum eſt: additur etiam ſalubre.

Somnum et appetentiam cibi conciliat.] M A N. nulla hic etiam ſomni mentio: nec uideo quare ſalubritas in ſomnum mutari debuerit, præſertim cum ea quæ ſomnum faciūt, frigere potius quàm calere oporteat.

In cremanda lente.] M A N. in meo codice non φάκος, ſed ὥς φασιν, quod latinè ſonat, ut dicunt.

Potionibuſq;

Potionibuſq́ue.] M A N. εἰς προποτισμοὺς,id eſt,his quę præbibuntur.Hermolaus propi- Cap.lib.11
namenta uocat. 149

Hepaticos ſeu iocinoroſos eos intellige, quibus imbecille iecur eſt, abſque dolore tu- 150
moreque: atque ex hoc cognoſce, parum libro credendum de Definitionibus, falſò Ga- Hepatici.
leno inſcripto.

Sapore acri.] M A N. adde,leniter,ἠρέμα.

Lienes minuit.] lege,liquat. 153

In nouo Dioſcor. totum hoc quinquageſimumquartum ſuprà centeſimum de altera 154
Cyclamino caput deeſt.

Capillamentorum Croci rutilo colore.] M A N. non tot uerbis utitur Dioſc.ſed tan- 156
tum κροκίζων,id eſt,ad crocum uergens,uel crocum referens.

Radix eſt illi rotunda.] M A N. addit Dioſc.ποσῶς,id eſt,quadantenus raphano ſimi-
lis.Ego lego ἀρ́ω,& in meo Dioſcor. & apud Galenum.

Eſt ſemini ſuecoque.] M A N. non ſic lego,ſed ſeminis ſucco: nec aliter legendum: ſiquidem primò de ſemine, quod fortius eſt, Galeno teſte, ſecundò de radicibus, tertiò de folijs agit.

Inunguntur eo etiã utiliter carcinomata.] M A N. bellè hoc quidẽ,ſed non plenè Dioſ. exprimens: στέλλ enim dicit,hoc eſt,ut mihi uidetur,ſiſti,ne ad deterius labantur.

Phagedæna ulceris ſemper nomen eſt apud Gal. nunquam inexhauſtæ cibi appetẽtię. Phagedæna.

Sordida ulcera,quæ paſcendo ſerpunt.] Clarius ſic legeris,Sordida ulcera,& quæ pa- 159
ſcendo ſerpunt.

Floret per meſſem.M A N.] Quæ ſequuntur uſq; ad capitis finem, in meo Dioſ. non leguntur,& accreuiſſe ea credendum eſt,ut Marcellus quoq; notauit.

Ex melle & aceto.] ego lego,uel aceto. 161

Vltima medicina, de bulbo uidelicet elixo, non legitur in meo Dioſcoride, ſed nec apud Serapionem.

Plurimos habet cremata uſus.] ὀπτηθεῖσα,id eſt,toſta uel aſſa. 162

Medicamentis quæ rarefaciendo ſunt.] Legitur in noua etiam Dioſc. æditione ἀρω-
ματικάς. Poſſunt autem aromaticæ poteſtatis intelligi medicamina, ex uarijs aromatis Medicamina
compoſita,ceu Theriace.Serap.idem uerbis Dioſc.ſcribit. aromaticæ pote

Ciborum in ſtomacho incontinentiam.] lege,ſtomachicos. ſtatis.

In cibis omnium inutiliſsima.] fidelius uertit Hermolaus,cibo inepta. 164

Tenuiſsimis inciſuris.] Dioſc.λεπτοσχιδέστερα:& propterea melius Hermol. tenuius 167
ſciſſa,quàm folia uidelicet coriandri.

Minus profundè ſplendet puniceus color.] ἧττον βαθὺ,id eſt, minus profundus: nec aliqua hic ſplendoris mentio.

Papauer rhœas candidius & acre eſt.] M A N. ſuperfluit uerbum,eſt,ut non papaueris,ſed ſucci color intelligatur.Legendũ igitur,papauer rhæas,candidiorem & acrem.

Quæ diluti aqua croci colore liquorem ex ſe remittit.] ὀπὸν δ' ἀνίησι κροκίζοντα:hoc eſt, 168
ad uerbum: Succum autem remittit croci colore: & de tota planta, non ſolum de radice poteſt intelligi.

De Argemone hac.] M A N. deſunt omnia hæc ad capitis uſq; calcem Dioſc. meo: deeſt & totum de altera argemone cap.169.

Leniendi uis utrique eſt.] lego,πραϋντικαὶ, uereorq; ne ſubſit menda.Galen. tergere 170
eas dicit.

Oculorum albugines.] ἀργέματα.

Species,differentias.] puto legendum,ſecundum ſpecies differentias.

Genere uerò præcipuas.] γενικωτάτας, id eſt, ſi quis uerbo uti Boëtij non uereatur, 171
generaliſsimas.

Crocatum.] lego,κροκίζοντα. Mirum eſt quod nunc crocatum dixerit, qui 4. ante hoc cap.diluti aqua croci colorem uocauerit,& alibi ſæpe.

Tenuib.uiticulis.] M A N.albis legendum,niſi errore librarij,λεπτὰ tranſierit in λευκά.

Cap.lib.III. Breuibus.] MAN. legitur hic in meo codice,tenuibus.

Melle & nitro.] lege,aut melle,aut nitro.

172 Violæ ſimilem.] adde,matronali, hoc eſt,λδυκοΐῳ.

Acer.] adde,mordax.

175 Nullum eſt in meo Dioſcoride huius capitis uerbum.

177 Verbum in hoc cap.de ſatiua Iſatide ultimum,Exedentia.] melius ut Hermolaus putreſcentia.Græci σηπεδόνας uocant,ut latius in Epiſt. ad Marcellum.

178 Graciliores.] id eſt,tenuiores.

179 Locis cultis inter uites.] lege,locis cultis,& inter uites.

Hydræleo macerata.] MAN. hoc non legitur in noſtro codice.

Vitiligines.] ἀλφὸς.

LIBRO TERTIO.

Naſcitur ſylueſtrib.et incultis Sarmatiæ locis.] γεννᾶται δ᾽ ἐν τῇ ἀγρίᾳ τῆς σαρματικῆς: hoc eſt,in Agria Sarmatiæ. Eſt enim in Sarmatia regio adhuc Agria uocata, & eiuſdem nominis ciuitas,cui multos annos præfuit, qui nunquam è memoria hominum excidet, Hyppol.Card.Eſten.

Cap.I. *Agria regio & ciuitas.* *Hippol.Card. Eſten.*

In arboribus.] in Cedris,ait Dioſcor.meus.

Rupta conuulſa.] lego,ex alto deuolutis.πτώματα enim ait Dioſcorides.

Sine manifeſta cauſa decoloratis & pallidis.] Dioſc. κακοχροίους ſimpliciter dixit, id eſt,malè coloratis.

Cibum non continentib.in ſtomacho.] leges et hic fidelius ſtomachicis,quę uox latius patet,ut aliàs oſtendimus.

Contra muliebrium locorum inflammationes.] lege,inflationes

2 Fungoſa nec ponderoſa.] χαύνη,ὑπόκουφος, id eſt,parum leuis.

Commune Rha barbarũ à Rha barbaro Dioſc. differt.

Rheon barbarum à noſtris uocatũ, ex meridionalibus regionib. ad nos fertur, non aquilonarib.ubi Boſphorus,Rha fluuius,et ſtagna Mæotica:odore etiam quem uehementem habet,ſi non alia re,ab eo de quo loquitur Dioſc. diſcerni poſſet.

Stomachici.

Caulis grandis.] Nihil eſt in meo Dioſ. quod illi uoci,grandis,reſpondeat.

3 Cuniculoſis.] ὑπονόμων,quaſi ſubpaſcentibus.

De ſtomachicis etiam hoc loco mentio,& teſtimonio Pauli probatum,eos propriè ſtomachicos ab antiquis dictos,qui cibum non continebant. Quæ licet uera ſint,fidelius tamen quis interpretis officio fungetur,ſi uocem illam intactam dimiſerit,ut ſuperius quoque non ſemel monuimus.

4 Grauiſsimè odoratum.] δυσώδεις,id eſt,mali odoris: quare igitur ad ſuperlatiuum trahitur?

Ibidem ſtatim ſubdit,Qui cum dehiſcere cœperit.] ἐξανθήσαν,id eſt,defloruerit.

Et menſes.] MAN. adde,fœtus.

Verba quæ de ariſtolochia in quarti cap.fine accreuiſſe Dioſcor.putat Marcellus,licet in meo codice legantur, ego quoq; ſuperaddita puto: nihil enim eis reſpondet apud Gal. ſed nec apud Serapionem.

5 Oculorum pterygijs.] MAN. pterygijs abſolutè ſcripſit Dioſcor. & ex eius ſententia Gal.Serap digitorum pterygia intellexit,propterea melius erat nihil addidiſſe.

7 Lychnidis colore purpuraſcentes.] MAN. adde, parua & oblonga rutæ ſimilitudine folia.

Radicem paruam.] MAN. additur & hic λεία,id eſt leuis.

Exprimitur ex hærba etiam ſuccus.] MAN.neſcio quare additum,etiam,quaſi de alio ſucco ſit ſuperius loquutus. Fidelius quiſpiam ſic uerterit.In ſuccum autem uertitur hærba,ſemine prægnans collecta.

8 Aſperiora.] MAN. In poſtremo uulgato Græco codice lego, nigri chamæleontis folijs craſsiora, acutiora, fortiora. Ego tamen locum non muto, cum Serapion habeat conſonantem.

Cum

Cum grauitate odoratam.] ὑπαρωματίζουσαν, βαρύοσμον, id eſt, ſubaromatizātem (ſi di- Cap.lib.111.
ci latinè poſsit) & graueolentem.

Latos uētris lumbricos.] In ſingulari latum lumbricum ibidem dixit Dioſc. nec ab re, ferè enim unicus reperitur.

Carduo folijs.] MAN. lege, uel intellige, Scolymo.

Colore uario, candido ſcilicet, hyacinthinoq;.] Meus Dioſc. ſic ad uerbū: Tenues, hya- Cap.9.
cinthum referentes, uarios. λεπτὰ, ὑακινθίζοντα, ποικίλα. Meminiſſe autem oportebat Marcellum, quomodo hanc uocem ultimam cap. de Iride conuertiſſet.

Fuluo colore.] MAN. fidelius Hermolaus, ſub fuluo.

Et calens impoſita.] MAN. hoc cum ſequenti membro legendum, ſcilicet quòd radix calida denti admoueatur.

In fomento uerò, nulla de calore mentio.

Herbaceo colore.] λίαν χλωρά. & propterea melius Hermol. admodum uiridia.

Radice longa.] adde, leui. ἐλαφρὰν enim Dioſcorides. 10

Qui neurada.] Iones neurada, ait meus Dioſcor. Gal. eodem etiam modo nominat. 15

Flores longos.] Meus Dioſcorides μικρὰ, id eſt paruos.

Et pallidi coloris.] λευκὰ, hoc eſt, albos.

Nucamentis aculeatis.] ὑακινθώδεσιν: non ἀκανθώδεσιν: id eſt, hyacinthinis, ut etiam le- 17
git Hermolaus.

Pellit urinam, frangitq; calculos.] MA. cōmodius quiſpiam in hunc modum uerterit: 19
Cortex radicis in uino potus, urinā ducit, & calculos frangit, cruſtas quas Græci ἐσχάρας uocant, abſtergit. Non rectè enim eſcharæ carbunculi dicuntur. Vltimum etiam ad hæmorrhoidas remedium, in meo non legitur codice, nec apud Galen. qui ononidem, non anonidem uocauit, ut Marcellus.

Ad uulnus infeſti.] lege, recti. 21

Oppletenim.] MAN. uim habet παρεμπλαστικὴν, ait Dioſcorides, emplaſticen Galenus. Hermolaus conglutinantem. Neuter plenè uim uocis aſſequutus, ut ſuprà monſtrauimus.

Non rectè etiam Marcellus connectit quod ſequitur, quaſi Dioſ. dixerit, uim opplendi habere ſolum in oculorum medicinis. Emplaſticē enim uim habere dixit Dioſc. poſtea ſubdit uſum eius eſſe in ocularib. medicinis, & ad tuſſes &c. Culpa tamen hæc in librarium, non in Marcellum referenda.

Grauiſsimè olet.] lege, graui odore eſt. 23

Naſcitur plurima in India.] additur in meo codice, pinguis.

Inutilis.] οὐκ εὔχρηστος, id eſt, non ualde utilis.

Egregiè purgat.] τελέως, id eſt, perfectè.

Imponitur eodem modo.] MANARD. non rectè additum eſt, eodem modo, 24
nam præter hoc quod nihil ei reſpondet in Græco codice, antea paſſo, hic cyprino uel roſaceo miſcetur.

ἰχῶρα ῥέοντα ὦτα, neq; ego ſecus uerterem quàm ſanie manantes aures, nec damnarim eos, qui bilem fel uocent.

Seriphij paſtu maximè pecora pingueſcere.] MAN. additur uiribus eius, in meo 25
Dioſcoride.

Quod arboreſcit.] θάμνος δενδροειδὴς, quaſi diceres arbuſtum, arborem referens: quod 26
non eſt proceritate metiendum, ſed alia ſimilitudine.

Inciſuris minimis, Seriphij modo circa ramulos diuiſis: floribus plenum, comantibus in ſummo fulgore auri ueluti corymbis quibuſdam. Naſcitur æſtate.] Ego in hunc modum lego: φύλλοις λεπτοσχιδέσιν ὥσπερ σερίφου. περὶ τὰ κλωνία πλῆρες ἀνθοῦς, ἐπ᾽ ἄκρου ἔχον κορυμβώδεις χρυσοειδὲις, θερείας γεννώμενον: quæ quis ſatis (ut mihi uidetur) fideliter & apertè poteſt in hunc modum latina facere: folijs inſtar Seriphi minutim ſciſsis, floribus circa ramulos plenus, aureum ueluti corymbum in ſummo habens, æſtate natum.

Cap.lib.III. Plurimum naſcitur abrotonum.] M A N. Abrotoni uox, quæ in codice Græco non legitur, credere cogit de utroque genere loqui Dioſcorides, cum fortè de ſecundo tantum intellexerit.

Cap.28. Fructicoſa hærba eſt.] λεπτόκαρπος. Marcellus λεπτόκαρφος legiſſe uidetur: meliuſq; uertiſſet, tenuibus ramulis.

Et aſpero.] M. nihil lego quod illi concordet uerbo, ſed, quod ille omiſit, guſtu acrem. Gal. amaram, & moderatè ſubadſtringẽtem dicit. Et propterea deobſtruere, tenuare, tergere, uiſceraq; omnia, & uniuerſum corporis habitũ confirmare. Quæ uerba quaſi Dioſc. adijcit Marcell. impropriè tamen laxandi uoce uſus, cum aliud ſit oſtructiones amouere, quod Græci ἐκφράττειν dicunt, quàm laxare, quod illi χαλάζειν.

29 Non denſum durumq; eſt.] M A N. nulla eſt in meo codice de origano duri uox.

30 Efficaci ad glutinandum poteſtate.] M A N. κομμώδης ἱκανῶς.

31 Vſq; ad ruborem incenſa cute.] M A N. ſatis erat dixiſſe, adducta, non incenſa.

Eodem modo.] M A N. & duo hæc gratis adiecta.

Sanè intelligenda ſunt quæ à Marcel. in fine huius cap.31. adnotantur de acrato & eucrato: conſtat enim ei qui artem medicinalem Gal. guſtauit, aliquid dici eucraton, cui non ſit aqua commixta.

35 Oblongiora tantum, anguſtiora, paulũq; craſsiora.] M. ex meo codice, longiora et aſperiora & craſsiora. Serapio tamen cum Marcel. legiſſe uidetur anguſtiora.

36 Contra canum morſus.] M A N. neſcio quo modo uel Marcel. uel librarius, ſalem hic non appoſuerit.

38 Feruido ſapore & acri guſtu.] M A N. lege, feruida uehementer & acria:

Necat itidem elixa crudaque trita.] M A N. totum ſimul legendum hoc modo: Vermes aſcarideſq; necat cum ſale & melle pota, cocta crudaue contrita.

39 Vlcera ſui nominis.] M A N. præſtabat Græcã uocem, θύμος uidelicet, relinquere.

41 In capitis 41. fine, pro pondere drach. duarum, ego ubiq; quatuor lego.

42 Contra oculorum inflãmationes, eorumq; tumores.] M A N. nec in meo Dioſc. nec in Serapione leguntur tumores.

43 Additis aliquando oui uitello.] M A N. adde, aſſo.

44 Meminit Mari Gal. in lib. de antidotis, ſimilemq; facit amaraco, ſed odoratiorẽ, ut credi poſsit ſub Mari huius nomine, Galeni amaracum contineri.

45 Adnata multa habens.] M. in meo Dioſc. non legitur multa.

Nec humida.] M. negatio in meo quoq; codice non eſt adiecta de bacchare.

Mammas ex partu tumentes.] M A N. φλεγμαίνοντας: hoc eſt, inflammationem patientes.

Cap.47. Quæ fico arbori adnata.] M A N. non uideo quare ex uerbis Theophr. ſint Dioſc. uerba mutanda: & propterea legendum puto hoc pacto: Inter hortulanas eſculentior eſt quę iuxta ficum eſt nata.

Feruentis naturæ utraq;.] lege, cauſtica.

Quę in definitione hypoſarcidij ex Paulo recitat in calce annotationũ in hoc caput de Ruta, non bene uertit Marcel. per uocem φλεγματώδεις enim non colore pituitæ, ſed natura fieri pituitoſum totum corpus uoluit, ut ſuprà etiã monuimus, ubi longè ac peiorem eius morbi deſcriptionem à Marcello allatam damnauimus.

48 M A N. Inchoat hoc caput in nouo Dioſcor. eodem quo Marcello uiſum eſt loco ab his uerbis: Vocant & aliqui agreſtem Rutam.

49 Flores uiolæ ſimiles.] M. leucoio, id eſt, ei uiolæ quam matronalem uocant.

50 Ad ficulneorum figuram & quantitatem accedentia.] Dioſc. πρὸς τὰ τῆς συκῆς, nulla uel figuræ uel quantitatis mentione: ut propterea uideri poſsit fidelior Hermol. interpretatio, quæ habet, ut ficulnea poſsint uideri.

Prædictis illis.] M A N. & hæc duo uerba ſunt ſuperaddita.

Anethi modo.] M A N. in meo Dioſc. adiectum eſt, longam.

Friabilem.] M A N. additur & hic εὔθετος: uertit tenerum Hermolaus.

Quiq;

Quicq; celerrimè diluitur.] M A N. ταχέως δὲ διέμενος, id eſt, celeriter. Cap.lib.iii.

Cubitalemq;.] M A N. adde, geniculis diſtinctum. 51

Breuis & candida.] M A N. candidam non lego in meo codice.

Stomacho utiliſſimum.] M A N. ἱκανῶς εὔστομον, id eſt, ori ſatis accommodatum. 53

In qua flores ſunt.] M A N. adde, candidi. 54

Vrinæ anguſtijs.] M A N. adijciendum & his, potum.

M A N. daucum aliam rem ab utraq; paſtinaca cognouit Gal. libro ſexto de illo, de his octauo differens.

Acrius & odoratius.] M A N. adde, ſuaue ualde. 55

Somno dolorem leuat.] M A N. Tutius fideliuſq; hoc etiam loco egiſſet Marcel. ſi Græcam uocē, ut erat, Latinis literis excripſiſſet, anodynum dicēs: uel tacita ſomni uoce, leuare dolorem dixiſſet. 58

Herentia diſijcit.] M A N. διαχυτικὴν habere uim dicit Dioſ. quā diffundentem, fortè fidelius, Hermol. uocat, nulla adhærentium habita mentione.

Diſcrimen inter genituram & ſemen habes ab Ariſtot. 7. hiſt. et à Gal. libro de ſemine. 60

Calefaciendi ſiccandiq; uires.] M A N. adde, & adſtringendi. 61

Fabæ lomento.] M A N. lege, lolij farina.

Gingidij modo ſerratis.] M A N. non hoc modo lego, ſed ueluti ſerratis, gigindij ſciſſura, fruticem ſylueſtris cymini. 62

Antiqui corianum.] M A N. recentiores medici corion uocant, ait Galenus. 64

Refrigerandi uires habet.] M A N. In hoc reprehendit Galenus Dioſ. mixtamq; habere uim dicit.

Semen auget.] M A N. Auic. alijque quidam Arabes, & uulgus, contrarium ſentiunt.

Betæ ſimilia.] M A. In meo etiam codice pro beta, ſonchus legitur, & hanc ego lectionem meliorē puto. Additur etiā περὶ φέρειαν, ut ſimilis ſoncho in extrema eius parte, quā circunferentiam uocamus intelligatur. Cap.65.

His quæ ſomno dolorem leuant.] M A N. anodynis. 67

ἄλφιτον hic non rectè definit Marcellus, è toſto enim hordeo fit, ut ſuperius quoque diximus.

Miſcetur antidotis.] lego, miſcetur antidotis & remedijs, quæ calefacere & urinā mouere poſſunt. 70

Galenus alia ratione quā natalium, differre putauit ab hortulano.

Aliud ab eo quod ſmyrnium.] lege, aliud ab eo quod propriè ſmyrnium.

Antequā floreat.] lege, antea quā defloreat: alioqui quomodo antequam floreat, flore eſſe plena poteſt? πρὶν ἐξανθῆσαι. 71

Intus candida, foris nigra.] Ego lego alba, cum nulla nigredinis neq; intus neq; foris mentione.

Et humentib. incultis locis.] Additur in meo et Hermol. codice, καὶ γωνίους χερσεύσους. Hermol. angulos terrenos interpretatur. 72

Contra coxendicis dolores utiliter bibitur.] M A N A R D. cum uino, legitur in noſtro Dioſcoride.

Inter ſalgama ſale ſeruatur.] M A N. λαχανεύεται inquit Dioſc. id eſt, ad oleris modum in cibum uenit. 73

Rabidorum canum morſus.] M A N. alio loco oſtendimus, non eſſe addendum, rabidorum, Gal. authoritate: atq; illud etiam, morſus canis etiam non rabidi, non eodē modo alijs uulneribus curandos. 74

Veſicæ calculos.] M A N. abrade ueſicæ.

Violæ ſimilem.] M A N. intellige matronali. 75

Vocatam nunc Senam eſſe delphinion, ipſe nunquam putarim. 77

Vmbellam anetho ſimilem et rotūdam.] Ego τριχοειδὲς, id eſt capillo ſimilem, & lego, & laudo magis, quā τροχοειδὲς. Satis enim ex eo quòd anetho ſimilis dicta eſt, cōſtabat rotundam eſſe. 78

Cap.lib.111. Abundat cõmanducata in ore ſaluia.] M A N. legitur in meo Dioſcor. φλέγματός ἐστιν ἐπισπαστική: hoc eſt, pituitam trahit.

Vnguntur ea ex oleo ad ciendos ſudores. Facit ad longos &c.] M A N. totum hoc pacto cõmodius leges: Ex oleo inuncta ſudores mouet, faciens aduerſus antiquos rigores.

Et torpent.] M A N. παρειμένα, id eſt reſoluta.

81 Glutinoſius.] M A N. lege, glumoſius.

Palleſcentes candidoſue.] M A N. in meo codice no legitur, palleſcentes.

Pituitam.] M A N. φλεγματώδεις, id eſt, pituitoſa, non pituitam.

In meo quoq; codice leguntur ea quæ ſuperaddita Marcell. putat, nec ego nego.

Cap.82. Inutilis exucto igne humore.] M A N. accreuiſſe puto, ignem: inutilis enim eſt radix

83 quocunq; modo ſuccus extractus ſit.

Sed minus efficax liquore ſuccus eſt.] M A N. ἧττον δ' ἐνεργεῖ χυλοῦ ὁ ὀπός: quod quiſpiam ſic uerterit, Minus ſucco operatur lachryma.

Guſtu feruens.] M A N. nihil plus hic lego: quæ igitur ſequuntur adiecta à Marcell. abradenda puto, ea uidelicet, & linguam exurens.

84 Compinſitur id pani gratiſsimo cibo.] M A N. duo ultima uerba non leguntur in meo Græco codice.

ὑποχέεσθαι, incipientes.] M A N. non aliter quã incipientem ſuffuſionem uerterem.

Contra latos lumbricos.] M A N. rotundos, non latos lego.

85 Et quaſi foliaceum:] M A N. Theophraſti ſunt hæc uerba, non Dioſc.

Qui porraceo colore uiret.] M A N. μὴ πρασίζων, id eſt, non porraceus: quod ad odorem potius, quã ad colorem uidetur referendum, ſicuti & Serap. refert. Vtrius uerò nota ſit, fidelis interpretis erat, colorem non addere.

Et qui cum diluitur facilè albeſcit.] M A N A R D V S. Damnandum hunc oſtendit Marcelli interpretatio: laudandum Hermolaus, Dioſcoridis mentem (ni fallor) hoc loco aſſequutus, ſcribentis: διαφέρει δὲ αὐτοῦ ὁ ὑπέρυθρος καὶ διαυγὴς, σμυρνίζων, καὶ ἐν τῇ ὀσμῇ εὔτονος, μὴ πρασίζων, μὴ δ' ἀπωνὴς πρὸς τὴν γεῦσιν τῇ γεύσει, εὐχερῶς τε διειμένος ἐπὶ τὸ λευκὸν χρῶμα.

Cyrenaicus ſit tantillum etc.] M A N. ἐπ' ὀλίγον: quod ad tempus uidetur referendum, ſi exiguo uidelicet tempore deguſtetur.

Et cum humore aliquo.] M A N. καὶ τῇ διέσει, id eſt, & ſolutione: quia ſcilicet non adulteratus, facilè aliquo humore diluitur.

Sed oportet quę illic excreuerunt forcipe auferre.] M A N. Non rectè plenèque Dioſcoridis ſententiam aperuit, quæ fuit, ut quę in naribus excreuerunt carnes, per aliquod dies miſcella illa inunctæ, chirurgico ferramento quod Græci σαρκολαβίδα appellant, facilius auferantur.

Vocemq; exaſperatam] M A N. αἰφνιδίως, id eſt, de repente: cui uoci nihil in Marcello reſpondet.

Vtentib. eo.] M A N. ἐν διαίτῃ, id eſt, in uictus ratione, addidit Dioſc.

Tetanus. Opiſthotonus. Rigentib. et in ſcapulas rigentib.] M A N. aptius, meo iudicio, quiſpiam hoc pacto uerterit, his qui uel immota ceruice, uel in poſteriora conuerſa rigent. τέτανον illud, ὀπισθότονον hoc Græci uocant.

86 Purgat quæ in pulmonib. craſſa hærent.] M A N. uerbum, hærent, ab interprete adiectum eſt: quod proprium eſt tenacium, non craſſorum omnium.

Et circularium febrium perfrictionibus.] κατεψυγμένοις περιοδικοῖς πυρετοῖς: ut & duo intelligenda uideãtur, facere ſcilicet ad eos qui perfrixerunt, & ad febres quæ cum circuitu fiunt.

Contra anguium morſus præſenti remedio.] M A. ἀρίγει καὶ θηριοδήκτοις quos cõſueuit transferre uenenatorum morſus, neſcio quare hic anguium morſus conuerterit.

Neſcio etiam quare, præſenti remedio, addiderit, ſimpliciter loquente Dioſcoride.

Cap.87. Ea eſt Perſicæ arboris lachrima, thuri ſimilis.] M A N. Hæc addita ſunt à Marcello, declarare uolente quid ſit Sarcocolla: prçcidenda autẽ ſunt per parentheſim, ut intelligatur.

adulterari

adulterari Euphorbium Sarcocolla,& glutine. Cap.lib.iii.

Inuentum Euphorbium in Lybia regnante Iuba.] MAN.Iubæ ipſi acceptam referendam hanc inuentionem,& uerba Dioſcoridis inſinuant,& Plinius teſtatur.

In odorata potione.] MAN.in aromatica,ait Dioſcorides. Iuba rex Euphorbij inuentor

Dilutum Euphorbij liquorem.] MAN.λεῖον,id eſt,tritum,non dilutum.

Aut harenam.] lege,lapides. 89

Ptiſanæ cremore.] MAN.χυλῷ,id eſt ſucco,quæ alia res eſt à cremore. Cremor aliud quàm ſuccus.

Non adeò calentib.] MAN.ἡμιψυγέσιν,id eſt,ſemifrigidis. Barbarus,egelidis.

Vſq; dum calore inareſcant.] MANARD.ſi inaruerint,quomodo ſuccum emittent? 19 ἄχρι μαρασμȣ̃,hoc eſt,ad maraſmum uſq;. Donec marceſcant,uertit Hermolaus,tabeſcãt fortè melius dixiſſet,ut ſcilicet intelligamus,aqueũ humorem,non plantæ ipſius natiuum reſolutum. 94

Probatur in quo leuor eſt.] MAN.legendũ nouus,ex fide mei Dioſc.& Serap.conſenſu:fruſtrà etiam adderetur,in quo nihil aſperum,ſi leuem prius dixiſſet.

Fit æſtate.] MAN.eiuſdem codicis & Serap. concordia legendũ. Fit ex quodam fructu rotundo:nulla æſtatis uel acinorum mentione.

MA. Principiũ cap.de Alyſſo,aliter legitur in meo codice, ad hunc ſenſum: frutex paruus,ſubaſper, folijs rotundis, iuxta quæ fructus ſicuti dupli clypeoli, in quib. ſemen parum latum. Auic.lilio ſimilem.Plinius rubię. Aëtius non differre à ſiderite.Phocion folio ſubpurpureo.Aliqui crucialem uulgò dici,alij martegonium putant. 96

In quib.hæderæ folia.] MAN. lege,in quibus folia longa,hæderæ ſimilia. 97

Vitijs.] MAN.κακοηθείας,id eſt male morigeris,uel malignis.

Minoribus folijs.] MAN.longiorib.ego et Hermol.legimus. 98

Nudo & ſine folijs reliquo caule.] MAN.non ſic Dioſc.meus,ſed maiore ſui parte, nudo & aſpero.

Pulegij ſemine.] MAN.καυλὸν πολυγώνατον ὥσπερ γλήχωνος,hoc eſt,caulem cum multis geniculis ut pulegium. 99

Ita tamen ut quotidie ſoluatur.] MAN. lege,quinta die.

Per interualla marrubij modo diſpoſitis.] MAN.ἐμφερῆ πρασίῳ,id eſt,ſimiles praſio uel marrubio. 100

MAN In fine capitis ſic lego:Aluumq; ſiſtit ſi ad tertias decoctum bibatur.Febrientib. ex aqua, his qui febrem non habent ex uino. Nullã tamen adſtringendi uim ei adſcribit Galenus.

Duo triaue ſemina.] MAN. adde,ſi meo credis libro,parua.

Virgata hærba.] MAN. uirgas multas habens. Hermol.tenue,ſpargens iuncos.Plin. 101
Non peccauerit fortè,qui uirgæ ſimilem dixerit:ῥαβδοειδὴς ſcribit Dioſc. 102

Ciſſaden.] MAN.ego inueni Cepidem.

MAN.in meo Dioſc.lego Chamædropa,non Chamæropa.

Breuis frutex.] MAN. θαμνίσκος. 103

Violæ.] MAN. adde,uel intellige,matronali. 105

Semen & flores.] MAN.ſeminis tantum meminerunt Dioſc. & Galenus.

Potum ſemen eius.] MAN.drach.binarum pondere,lego in meo codice. 106

Additis aceto & melle.] MAN. Quincuplum eſſe mel ad utrunq; uult Galenus. 107

Cremata radix.] MAN. aſſa.

Additis Apollinaris.] MAN.ex meo Dioſc.loco uocis additis,lege,aut.

Ex aceto conciſa.] MANARDVS. ex uino,in eodem meo codice legitur,& apud Serapionem. 108

Inareſcant.] MAN.lege,flacceſcant. 109

Tenerioraque.] MAN.lego tenuiora.

Serpentium.] lege,ſcorpionum,ex libri mei & Serap.concordia.

Humano pollici ſimilib.] MAN.lege,æqualibus. 110

Specioſiora.] MAN.ἀειθαλέστερα.Hermol.adultiora. 112

Cap. lib. III. Interiore] lege, anteriore.
Foris.] MAN. lege, poſteriore.
Pendentes.] MAN. ἀπηρτημένους, hærentes.
Naſcitur hortorum umbroſis locis.] MAN. lege, umbroſis locis & hortis.
Breuem.] MAN. lege tenuem.
113 Ex altero cacumine longiorē ueluti apicem ſuſpendens.] ἐκ τοῦ ἑτέρου πέρατος ὥσπερ
114 κεραίαν ἔχων. Hermol. ab altero latere cornutum, antennæ modo.
Tenaxq;.] MAN. ἰσχυρά, id eſt fortis, uel robuſta.
116 Calefacit] MAN. adde, urinam mouet.
Bibitur.] MANARD. adde, recens trita, & areſcens: ξηρά, id eſt, ſicca, in eclegmata parata.
117 Supernè à terra candicantia, inferiore autem ſui parte uirentia.] MANARD. ἐκ μὲν τῶν πρὸς τὰ ἄνω χλωρά, ἐκ δὲ τῶν πρὸς τὰ κάτω λευκά. hoc eſt, ſuperiore parte uiridia, inferiore candida.
Anguloſa.] MANARDVS. expreſſius reddiderit quis, plures angulos habentia: γωνίας πλείους ἔχοντα.
Radix gracilis & inutilis.] MAN. Quomodo inutilis, ſi thoracis abſceſſus rumpit, ut inferius dicis? ſubeſſe igitur errorem putandum eſt.
Siccas tuſſes.] Plinius non ſiccas, ſed antiquas dicit. Galenus ſermone abſoluto, tuſſes.
118 Singulari ramulo] MAN. lege ſimplici caule.
120 Nunquam florentib.] MAN. βοτρυδίοις μηδέποτε ἀνθοῦσι. ut ad unam, quę nondum floruerit, referendum uideatur.
121 Lutei coloris hærba.] MAN. adde, tota.
125 Et apricis.] MAN. adde, καὶ διαπνοίους, id eſt, ubi perflant uenti.
127 Florem habet infirmum.] MAN. ψαφαρόν, minus ſplendet, Hermolaus, fragilem ego libentius conuerterim.
Cap. 130. Culmi.] βλαστοί.
131 Poſtquam defloruit flos, incipienti oliuę ſimile. ὅμοιον ἀνθεῖ ἐξηνθηκυίας ἐλαίας βοτρυώδες. Clarius (ni fallor) hoc pacto quiſpiam uerterit: Semine differt, quod racemoſum habet, oliuæ, quæ defloruit, ſimile.
132 Radicem bulboſam &c.] MAN. adde, anguſtam.
Elixa aut toſta.] MAN. ἑψηθεῖσα, id eſt, cocta.
133 Et in ore exedentibus.] MANARD. non ſic lego, ſed, & putreſcentia atq; maligna oris ulcera ſanat.
134 Quoniam tribus plerunque folijs fractis uiret.] MAN. lege, quoniam tria fert folia ad terram uerſa.
137 Etiam ſub Hedyſari nomine de hac planta lib. 6. ſcripſit Galenus.
138 Anchuſæ modo per terram ſtrata.] MANARDVS. fidelius uertiſſet in hunc modum: Super terram ſtrata, anchuſæ folijs ſimillima: ἐπὶ γῆς κατεστρωμένα, ἐμφερέστατα τοῖς τῆς ἀγχούσης.
Radice innititur breui, oblonga.] MANARD. Quomodo oblonga et breuis, ego non intelligo: ſic autem loquitur meus Dioſcorides: Subeſt radicula ad aliquem modum longa, imbecillis, tenuis.
140 Naſcitur & alia Nymphæa.] MAN. adde (ſi meo credis Dioſcoridi) cuius flos blephara dicitur.
Antedictæ ſimilis.] MA. adde, folijs: ferè enim reliquis partib. differt.
Naſcitur in Theſſalia.] MAN. maritimis locis, lego in meo Dioſc.
Candida.] MAN. lego, λεπτή, id eſt, tenuis: non λευκή.
141 In ſummis cirris.] MAN. lege, in capite.
Venenato inſecto.] MAN. θηρίῳ, beſtiolæ. Aſpera.] MAN. δασεῖα.
142 Hoc capite 142. uulgarem errorem ſequutus Marcellus agi à Dioſcoride de hærba

putauit,

putauit,quam imperiti hærbarij Scolopendriam uocant,quæ longis ſatis, ac latis conſtat *Cap.lib.III.*
folijs,et ab ima parte ueluti lituratis:qua ratione à nonnullis eſt etiam herba ſcripta uoca- *Scolopendria.*
ta.Non eſſe autem hanc ueram Aſplenon, uel ex hoc conſtat quod nulla eſt eius folijs, utpote longis et latis,cum Scolopendra exiguo uerme & tenui ſimilitudo:cum uera Aſplenon,ea uidelicet quæ uulgò Citrachia dicitur, tantum habeat cum eo inſecto in quantitate,forma, & colore ſimilitudinem, ut qui alterum nouit,utrunq; norit.

Ex hoc errore natus & alius,quòd inuenire rationem Marcellus non potuit quare Pterix diceretur:quod promptiſsimum eſt in uera Aſpleno, filicis parui figuram referente. Porrò magne hæc litis cum Phyllitide: utriq; enim aliqua adſcribuntur, per quæ uocata à uulgo Scolopendria uideri poſsit:tamq; congruit utriuſq; hiſtoria,ut nomine potius inter ſe differre,quàm re ipſa credi debeant.Hæc folio Dracunculi, illa Rumicis conſtare di- *Dracunculus, Rumex.*
citur:quod ferè idem eſt. Nam & Dracunculus Rumicis folio à Dioſcoride ſuperius dictus eſt.Caret utraq; caule,flore, & ſemine,& guſtu adſtringit. Differre uidentur quòd hæc lunaris figuræ,illa in auerſa folij parte,ueluti uermes hærentes habet. Ambo tamen ſięc uulgari congruunt Scolopendrio.Fecit harum conſyderatio,ut mecum ſemper dubitauerim,ad utrum horum duorum caput, Scolopēdria illa uulgò uocata, eſſet referenda: magis tamen inclinat animus in Hemionitida,quę ideo Aſpleno coniuncta eſt,quia parē ei in liene liquando uim habet: quam Scolopendrio uulgari adeſſe præter communem conſenſum quotidiana etiam demonſtrant experimenta. Phyllitim uerò eſſe ſuſpicor her- *Phyllitis.*
bam aliam,Rumici non foliorum tantum figura, ſed et colore adeò ſimilem,ut inter eius genera connumeretur.Ex his uerò liquet,quàm fruſtra hic Marcellus laborauerit,quamue grauiter lapſus ſit, Hemionitem hanc Aſpleno,uel eandem,uel ualde ſimilem putans, cum alterius folium Scolopendrę exiguo uermi,qui et Centipes dicitur,alterius Dracunculi,magno & lato folio,aſsimiletur.

Dodrantali altitudine ipſa eſt.] M AN.fidelius certè quiſpiam hoc pacto uerterit:Len- *Cap.144.*
ti ſimilia folia habet,& ramos dodrantali altitudine,rectos autem.

Naſcitur ſabuloſis locis.] M A N.communē lectionem ego magis probo, ὑφαλμύροις,id eſt,ſubſalſis habentem,ceu ab Auicen.& quod pluris,eſt à re ipſa approbatam. Scribit ſiquidem de his hærbis Auic.ipſe,cap.prope libri 2.finem, quarto.

Grauiſsimi odoris.] M A N. lege,uehementer grauis:qui(ni fallor)minor eſt quàm grauiſsimi.

Idq; propriè quidam.] M A N.in meo codice non legitur, quidam. 145

Bilem & pituitam.] lege atram bilem & pituitam,ex Paulo & Serap.& Auicenna. 146

Sine folijs.] lege,ſine flore.

Non agnouiſſe Marcellum hanc hærbam, ſatis clarum eſt: nec ualde mirandum, cum paucæ admodum ſint,quas ſe cognouiſſe oſtendat,præ illis quas ignorauit.Illud uerò me in admirationē trahit,quòd quam Coriandri folio conſtare aſſerit Dioſc.capillata,& fœniculo ſimilia habere folia dixerit, cum nulla ſit Coriandro cum fœniculo in folijs conformitas.Agnoſcenti hāc Partheniū,quę(ut aliàs quoq; docui)notiſsima uel mulierculis eſt, Matricariam uocantib.facile eſt Marcelli deceptionem agnoſcere.

Coliculos profert teneros.] M A N. lege,caulem profert tenerum. 147

Naſcitur in planitie circà oppida & urbes.] M A N.lege,in campis & circà urbes.

Pæoniam,ſunt qui Glycyſidem.] M A N.ego lego, Glycyſidem,ſunt qui pentoboron, 148
ſunt qui idæos dactylos,radicem Pæoniam uocant.

Ad ſummā radicem eius iacentia.] M.Modus hic loquendi,omnia folia iacere oſtēdit. 149
Non hoc autem uoluit Dioſc.ſed quæ in ima parte ſunt,ſuper terram iacere.

Veſicæ calculos frangere.] M A N.abſolutè,calculos:nulla enim hic ueſicæ mentio.

Radix tingendo apta.] M A N.lege,radix rubra tingendo apta. 151

In Galliæ Thebanæ.] M A N.legebatur in meo codice,Galileæ:ſed Marcel.lectionem meliorem puto.

Nec aliter in aruis prouenit.] M A N.lego,ſicuti in aruis utiliter ſeritur:

Mox rubentem.] M A N.hoc non legitur in meo libro.

Cap.lib.111. Viperarum morſibus.] θηριοδήκτοις.

Cap.154. Omnes oculorum tumoribus ſimiles excreſcentias.] MAN. ἐμφυσήματα: nec aliqua oculorum mentio. Inflationibus tamen oculorum ea uox quandoq; accõmodatur: ſed de hoc infrà uberius.

Calculos, cruditates.] MAN. legitur in noſtro codice, calculoſorum cruditates.

Aliorumq; uenenatorum.] MAN. lego, tenuium omnium ferarum.

Enimuero circa morbũ quem Græci ἐμφύσημα, uocant, eiſdem ducib. quibus et aliàs plerunq;, lapſus eſt Marcel. libro uidelicet iſagogico, qui Galen. falsò adſcribitur. Mirum *Emphyſema* autem eſt in Pauli lectione uerſatum non legiſſe, uel (ſi legerat) non meminiſſe, emphyſema ab eo dici, non tantum in oculo, ſed in omni ſpiritu flatuoſo, uel ſub cute, uel ſub membranis, quæ oſſa aut lacertos ambiunt contento.

156 Craſsioreſq;.] MAN. lege aſperiores.

157 MANARDVS. Præter id quod ordinem peruertit, de ſylueſtri prius agens quàm de domeſtica, ſi quando alias hic maximè allucinatus eſt Marcellus, pro μελία, hoc eſt fraxino malum ſcribens: monente eum præter alios interpretes re ipſa omnibus expoſita, & quam, ut ipſe ait, omnes gentes norunt, & nullum eſſe eius folij cum folijs mali cognationem uident. *Inſignis Marcelli error.*

158 Dantur bibenda.] MAN. adde, drachmæ pondere.

Pendetq; ex collo.] MAN.] hæc uerba addidit Marcellus.

Radicis cortex.] MAN. lege, ſuccus.

160 Muliebrium locorum præfocationibus. MANARD. lege, ad uteri affectus. ὑστερικὰ πάθη.

162 Flore albo.] MA. manifeſtus hic error: nouerunt enim omnes, flore albo non conſtare Hypericon: ſed præterea nonnulla deſunt uerba: lege ergo hoc modo: Florem habet luteum, qui digitis attritus, ſanguineum emittit ſuccũ: qua ratione & Androſęmon, quaſi humanum dixeris ſanguinem, uocatur. *Androſæmon.*

163 Folijs paruis.] MAN. non legitur hoc in meo codice.

164 Gracilibus ramulis.] MAN. λεπτόκαρφος, id eſt, tenuibus feſtucis.

Sanguinis colore liquorem emittit.] MAN. οἰνώδη, id eſt, uineum, uel uinoſum.

In calyculis.] MAN. in calyce.

Veluti punctis diſtinctum.] MAN. οἷον εἰ κατάγραφος, hoc eſt, ueluti pictus.

Bilioſa & alui excrementa.] MAN. lege, alui excrementa bilioſa.

Incuruæ ſimilis.] ὑπόκυρτος, quaſi ſubcuruæ ſimilem dixeris.

166 Multò tamen tenuiora hirſutaq;.] MANARD. ego lego, tenuiora multò & pinguiora & hirſuta.

Colore luteo.] MAN. adde, aut albo.

Fructicoſa.] MANARD. λεπτόκαρφος, quam uocem paulò ante tenuibus ramis eſt interpretatus.

LIBRO QVARTO.

Cap.I. In dulci aqua aut ſimplici aqua.] MAN. nulla ſimplicis aquæ hoc loco mentio.

Datur & ſanginem expuentib. trium obolorum pondere in dilutæ uini potionis cyatho uno.] MAN. additur γαλακτώδους.

Aluum purgat drachmarum duarum pondere.] MAN. ego inuenio quatuor, & ſic quoq; legit Serapion.

Cyathis quatuor.] MAN. & hic lego decem.

3 Bibitur & inungitur.] MANARD. ἔγκλυσμα: cur non igitur potius infunditur quàm inungitur?

4 Vrinam efficaciſsimè trahit.] MAN. ἐναργῶς.

5 Galenus & Auic. marem fortiorem eſſe ſcribunt, quare errorem ſubeſſe in Paulo Marcelli putandum.

7 Naſcitur in Aegypto.] MAN. naſcitur ſuper terram, pingui ſolo;

Pinguibus quidem,ſed incultis locis.] ἐν χέρσοις lego. Cap.lib.
MAN.Non legitur caput hoc de altera Clematide,in recentioribus Dioſc. libris, ſed inferius inter purgantia.

Radix cubitalis alba.] MAN.lege ſubalba. 9

Lanariæ hærbæ.] MAN.ſcilicet uocato Struthio,ut habet Dioſc.Græcus.

Ramulos habet origano ſimiles gracileſq́.] MAN.non graciles rami,ſed folia gracilia in meo Dioſc.leguntur. 10

Subrufam.] MAN.lege,ſubpurpuream.

Purgat pulmonum uitia.] MANARDVS. τὰ ἐκ πνεύμονος, id eſt, quæ pulmoni hæſerunt.

ῥοῦν γυναικεῖον ἐρυθρὸν,id eſt, rubras muliebres fluctiones, arctè nimis, quiſquis ille fuit definiuit,nuper iugulatæ uictimæ ſimiles eſſe dicens, intercurrentib. grumis cum dolore, febre,& dentium crepitu. Exit enim quandoq́ purus ſanguis,quandoq́ & ſæpius ueluti ſanguinis ichor, nec ſemper caſus ab eo numerati comitantur.

Cauli adiacentium foliorum.] MAN.πύλλον λεπτὸν προσύπον,id eſt,folium tenue. 11

Rutæ ſimiles.] MANARD. rei ipſius aſpectus, & liber meus, accreuiſſe hæc uerba oſtendunt.

MAN.Oleſtion lego,non oloſteon.Sic etiam Gal.lib.8. 12

Quibus adſtringendi uis eſt.] MAN.nulla adhuc uirium mentio. συπτικὰ dixit Dioſc. de ſapore uidelicet loquens,non de uiribus.

Miror dubitaſſe Marcellũ,an hæc hærba eſſet tranſuerſis quatuor digitis uel porrectis metienda: quando quoties quid per digitos metiuntur authores idonei,tranſuerſos ſemper intelligant,ut apud Poëtam.

Digitis à morte remotus, Quatuor.

Nota ubiq́ hærba eſt.] MAN.non leguntur hæc uerba in meo codice. 13

Fabarum florib.æquales.] MAN. ἐμφερὲς:& propterea fidelius, ſi non adeò eleganter uerteris, ſimiles. 15

Fiunt et eiuſdem exti dolores.] MAN.καὶ κόπον λύει,nulla lienis mentione.Melius ergo Hermol.laſsitudinem diſcutit: κόπος enim, Galeno teſte, laſsitudinem ſponte uenientem propriè ſignificat. κόπος

Sterilitatem in uiris.] MAN. non rectè additum,in uiris:non enim ſemen tantum in uiris, medicorum ſententia, ſed nec etiam Theophr. licet maſculino genere uſus, excluſit fœminas.

Folia latiora.] MAN.lege,lata,ne putetur comparaſſe terreſtri. Cap.16

Ex uiridibus.] MAN.adde,fructus.

MAN.Caput hoc una litura,ſi noſtro ſtamus Dioſc.emendandum eſt. 17

Neurodes.] MAN.ſcribitur in meo Dioſc.Neuroides. 18

Gracilioraq́.] MAN.lego,longiora.

Folia Seridis.] MAN.in meo Dioſc.Iridis. 20

In quem uſum ſiccata.] MAN.non hoc pacto codex noſter,ſed in hunc ſenſum:Sicca et contrita, ſi cum melle cocta per multos dies lingatur, nec os nominatur.

Semen etiam.] MAN.lege,autem,non etiam,quaſi dixerit,hærbam quidem ſiſtere,ſemen uerò menſes prouocare.

Faciunt ſterilitatem trita folia.] MAN.adde & radix. 21

Drachmæ pondere.] MAN. drachmarum quinq́ ſcribit meus Dioſc.

Venoſumq́.] MAN.ἰνώδης,inis,hoc eſt,filamentis plenum. 22

Deinceps diſpoſiti.] MAN.σιχηδὸν per uerſus uertit Hermol.

Ducum ambæ menſes.] MAN.de ſuperiore tantum loquitur Dioſcor.

In mulſo trita.] MAN.adde radix. 24

Ad minuendos lienes.] MAN.addendum & hic,cum aceto.

Grandia.] MAN.ego inuenio in meo libro,μέλανα, πολλὰ,id eſt nigra,multa. 25

MAN.Mirum eſt Marcel.hanc neſciuiſſe hærbã,quæ ſit tẽpore quoq́ noſtro notiſsima.

Cap.lib.IIII. Paſsim ex ea nunc quoq; in Pannonia ceras tingunt.

26 Radices oblongas,graciles.] MAN.non legi in meo Dioſco. uerbum quod gracilibus reſpondeat.

Commanducatam.] MAN.lege,ea cõmanducata. Eodem modo in tertia ſpecie legendum, commanducato ſemine.

27 Craſsiora.] MAN.lege,craſſa.

Flores purpuraſcentes.] MAN. adde parui.

28 Albicantes.] MANARD. non ὑπόλευκα, ſed ὑπόλεπτα, id eſt,aliquem modum tenuia,lego.

Ad anchuſæ ruborem aliquem accedentia.] πρὸς τὰ τῆς ἀγχούσης,id eſt,ad anchuſæ ſimilitudinem accedentia. Quæ lectio longè mihi magis placet,quã ea,quam & Marcel.& Hermol.ſequuti ſunt:nullum enim in anchuſæ folijs poſuit ruborem. Sequacia etiam magis ſunt,quæ ſequuntur:quaſi dixiſſet,ad anchuſę ſimilitudinem accedere folia,minora tamen eſſe,& pinguia.

29 Ex tot ocimaſtri appellationib. Philæterion tantum lego in meo codice.

Nigellæ uaſculis ſimiles.] MAN. ἐοικότας μελανθίῳ,ſemini nigellæ uel melanthij,non uaſculis.

Vnicum & hic Erini nomen.

Nigrum ſemen.] MAN. adde,paruum.

Lacteo liquore.] MAN.non lego lacteo,ſed ſimpliciter liquore.

31 Nullum gramini,præter agroſtis,nomen.

32 Quod uerò in Parnaſo naſcitur.] MAN.alterius cap.eſt hic initium in meo exẽplari.

Ramoſius.] MAN.lege uel intellige,plures habere ramos.

Dulceſq;.] MAN. adde, robuſtas.

33 Numeroſa in ſummo utrinq; inciſuris diuiſa.] MAN.ἀκροσχιδῆ,πολλὰ ἑκατέρωθεν,hoc eſt,uerbum ex uerbo,In ſummo diuiſa,numeroſa utrinq;.

Ramulos alios.] MAN. ἀποφύσεις,hoc eſt,adnaſcentias.

Et glutinoſo.] MAN. legendum glutinoſos, ut uidelicet flores intelligas: nullus enim ſapor,quod norim,glutinoſus dicitur.

34 Subamaras.] MAN.non ὑπόπικρα,ſed ὑπόπυρα,id eſt, ſubrufas:cui lectioni conſentit Serap.Hermolaus ſubſalſas legit.

Glutinoſo lentore molles.] MAN.lege,glutinoſa,uel lenta:omniaq; neutro genere,ut ad foliola referantur,in hũc modũ:Et circa eas foliola tenuia, ex obliquo inciſuras crebras habentia,coriandro ſimilia,ſubrufa,tenacia.

Flores uario,inter purpureum,candidum & aureum,colore.] MAN. albi,& ad aureũ colorem inclinãtes:λευκὰ καὶ χρυσίζοντα. Conſentit Serap.ab initio albos dicẽs,& deinde ad aureum inclinare.

Decocto eius muliebres fluctiones utiliter fouentur.] MAN. fidelius uerteris, utiliter in decocto eius ſedent,quæ muliebres fluctiones patiuntur.

36 Quoniam multas in Ida monte.] MANARDVS. non eſt in meo Dioſcoride ulla montis mentio.

37 MAN.Caput hoc nõ legitur hoc loco in recens ædito Græco Dioſ.ſed loco eius ſcribitur de alia Helxine,quæ folio cõſtat hęderaceo,& alio nomine dicitur, Ciſſampelos. Gal.& Paul.ſcribunt de utraq;.In codice meo agitur de ea ante cap.LXXX.

38 Sopore acerbo foliorum plenos, quæ adſtringente ſapore ſint.] MAN. ego lego,folijs plenos guſtu acerbis.

MAN.Si helxine,cui Elatine ſimilis dicitur, eſt(ut ait Marcel.)ea quę ciſſampelos dicitur atq; eam ob cauſam poſt helxinẽ tractata:ſequit̃ neceſſariò, ut de ea quoq; quę ciſſampelos dicitur,ſcripſerit Dioſc. Et propterea non erat caput illud breue, tanquã ſuppoſititium prætermittendum. Nec propterea diuerſa res putanda helxine Diſcorid. ab helxine Galeni & Pauli, quod hi diſcutere, Dioſcor. dixit uentrem ſoluere: poteſt enim utraque uis eidem adeſſe, ſicuti & alijs multis medicamentis. Poteſt & in alterutro menda

librariorum

librariorum culpa contigiſſe. Cap.lib.IIII.

Cannabiſue.] M A N.lego,uel cannabis potius. 39

Singulari illi uirgæ.] M A N.lego,à medio caule: nec legitur deinceps.

Aſperum & hirſutum.] M A N.hæc duo uerba non leguntur in meo codice,ſed hoc modo:In terram ita annuens,ut ueſtibus &c.

Tricena quotidie pota.] M A N. XXX. diebus,ſed non tricena folia. Cap.40.

Ad luſtrationes & purificationes.] M A N.καθαρμοὺς καὶ αἱμοῤῥαγίας καὶ ἁγνείας: puto autem ineptè accreuiſſe hæmorrhagias.

Cum nardo.] M A N.codex meus ambiguitatem Marcelli tollit:pro nardo enim roſaceum exiguum legitur. Inſpergitur.] M A N.ἐβρεχομένη 43

Et foſsis.] M A N. καὶ τάφοις 44

Rectus caulis,æqualis,cubito maior,concauus.] M A N. omnia hæc deſunt in nouis Dioſcoridis uoluminibus. 45 46

Naſcitur & in roborib.] M A N.accommodatius Dioſc.uerba hoc pacto conuerteris: Naſcitur autem Cilicius in roboribus. Ore legi à mulierib.in Cilicia coccum ex Dioſc. uerbis refert Serap.ut propterea credi poſsit locum in Dioſc.integrum eſſe,non uitiatum, ut putauit Marcellus.

M A N. Nullum hic,ſicut & præcedente proximo cap.præter Tragij nomen in meo Dioſcor.legitur. 48

Naſcitur montanis.] M.Nec uerba hæc leguntur,nulla enim de natalibus mentio.

Qui uerò Euripicus dicit.] M. non ſic lego,ſed hoc pacto,Aethiopicus autem iuncus. 50

Ne ſoporem faciat.] M.καροῖ γὰρ λίαν,id eſt,ualde enim ſoporiferum eſt.

Sunt qui muſcum.] M. Dioſc.meus,ſunt qui bryon:nec dicit uocari muſcum. 51

Durities.] M.non durities,ſed κηρία, lego in meo Dioſcoride, id eſt,fauos: & ſic quoque legit Galenus. 52

Frutex exiguus.] M.ῥαβδίον,id eſt,uirga. Radicem hirſutam.] M A N.adde, tenuem, & ellebori nigri. In mulſo.] M A N .lege,in aqua mulſa,ὑδρομέλιτι. 53

Intus rubens.] M A N.adde uehementer. 54

Conciſa hæc & ex aceto impoſita.] M A N.ego lego,attrita cum aceto & impoſita.

Heliochryſon.] M A N.Elichryſon lego,in titulo & cap.initio. Virga eſt breuis,recta.] M A N.ῥαβδίον καὶ λευκόν. Areſcentes.] M A N.lege,aridos. 55

Folia inciſuris diuiſa.] M.adde,multis. Ad tempus.] M A N.προσκαίρως. 56

Per terram ſpargitur.] M A N.hæc adiecit interpres. Origano ſimilis.] M.adde,maximè. Bibitur hærba hæc etiam.] M.legendum ex meo Dioſc. Et hærba ipſa ſuffitu urinam mouet:nec de potu ulla mentio. 57

Ex uetere ſuillo adipe.] M A N. Totum contrarium ego lego,ex recēti uidelicet, & additum,uel ex roſaceo. 58

Inſcribitur cap. hoc de Hierabotane,hoc eſt de ſacra hærba, & in hunc modum inchoat: Sacra hærba,ſunt qui Periſteronea uocent. 59

Aduerſantur ſerpentibus folia.] M A N.adde,& radix.

Bibenda dantur.] M A N.adde,cum uino. Præterea non erat ut dubitaret Marcellus, nō bene legi tōſillarum cruſtas: ita enim in pariſthmijs,ſicuti in alijs locis,ab acribus atque acredine nimia ueluti urentibus humorib. excitari cruſtæ poſſunt.

Nigris adnatis multis.] M A N.non multis lego,ſed ſolidis. 60

Ventoſis & niualibus.] M A N. adde, & umbroſis.

In Arcadiæ Phæneo.] M A N.ego lego,in Memphide Arcadiæ.

Romani uaccinium.] M.uerba interpretis,non Dioſ. Vnicum enim ei Hyacinthi nomen,minimo hominis digito graciliorem. Cap.61

Additum.] M.inuenio,uiridem, in noua æditione.

M A N.In cap.initio multa addūtur:ſic enim ego lego uerbū ex uerbo:Meconrhoeas,id eſt,fluidum papauer.Nomen hoc ex eo habet,quòd celeriter florem abijcit. 62

Et in hordeacea ſegete.] M A N.deſunt noſtris exemplarib.hæc uerba.

Cap.lib.iii. Caulem lanuginoſum.] σχοινώδη lego,hoc eſt,iunceum: non cenſeo tamen,nam fortè melius legit Marcell. χνοώδη. Aſperum.] M A N. inuenio,prętеr hæc,et rectum. Vſquequm duæ tantum partes,aut altera ſuperſint.] M A N. ego lego,donec ad duas reducantur.

Quinetiam inſperſunt.] M A N. καὶ τὸ ἄντλημα δὲ αὐτῶν ἀντλῆσθαι: à uerbo Gręco ἀντλάω,quod ſignificat haurio,fouere ora dixit Hermolaus.

Deſtillationes in fauces.] M A N. ῥευματισμοὺς ἀρτηρίας,id eſt fluctiones aſperę arterię.
63 Hypociſtidis,& acaciæ ſucco.] M A N. lege hypociſtidis ſucco,& acacia. Contra deſtillationes in aluum.] M A N. lege & hic,alui.

Et ubi ſopire opus fuerit.] M A N. adiecit hæc uerba interpretis audacia.

Craſſeſcendi.] M A N. παχύνων,id eſt,craſſum potius reddens reliqua quàm craſſeſcens.

Inexpugnabilem ſomni neceſsitatem, quem lethargum dicunt, uſque ad mortem faciens.] M A N. ποιῶν ληθαργικοὺς καὶ ἀναιρεῖ id eſt,lethargicos faciens & interficit.

Caros. Lethargus. Malè autem definit Marcell. lethargum: inexpugnabilis enim ſomnus,caros potius dicitur,quã lethargus. In mortario uetere.] M A N. lego abſolutè αἰθυρία: neſcio quare additum,uetere: eam tamen uocem Hermol. quoque adiecit.

64 Aphri Simaca.] M A N. non leguntur hæc quæ ſequuntur in noſtro codice,ad ea uſque uerba folia habet. Et aſperas remittentib. urinas.] M A N. non lego aſperas,nec memini alibi legiſſe ullam urinam dici aſperam: ſed neque Serap. eam uocem legit.

Si quis autem corniculare hoc papauer.] M A N. Verba hæc & quæ ſequũtur ad capitis uſque finem,accreuiſſe Dioſ. puto,non tam quod in meo codice non leguntur,quã quod parum ſequacia & eius phraſi diſsimilia.

M A N. Ex tot huius hærbæ nominib. unum tantum,hoc eſt,hyoſcyamum,quaſi porci-
67 nam dixeris fabam,in meo lego Dioſc. Clypeolis in medio obſtruſos.] M A N. πεφραγμένοι ἀσπιδίσκοις, hoc eſt (ut mihi uidetur) clypeolis ſepti,nulla medij uel alterius partis mentione. Ceu Irionis.] M A N. Eryſimon intellige.

Infœlicis in uſu euentus.] δύσχρηστοι,id eſt,difficilis uſus,uel inutiles.

Eſt autem fit expreſſus ſuccus priore illo innocentior.] M A N. ἐστὶ δὲ βέλτιον τοῦ ὀποῦ τὸ χύλισμα: hoc eſt,eſt ſuccus opo melior. In quib. uerbis non huius ſucci ad priorẽ fit cõparatio,ſed utriuſque ſucci ad opon, quem Marcell. liquorẽ appellare conſueuit. Eſſe autem hanc Dioſc. ſententiam,præter eius uerba,hoc in loco etiã quę paulò infrà de utriuſque ſucci uirib. pariter ſcribuntur,apertè manifeſtãt. Valere enim utrunque ait ad acres oculorum deſtillationes,& dolores,ad aures dolentes,muliebrium locorum uitia, podagras,oculorumque & cæterorum membrorum inflammationes.

Ipſa etiam ter quaterue pota.] M A N. non ter aut quater,ſed tria aut quatuor ego lego folia. M A N. ὄρχεις πεφυσσωμένους,id eſt,inflatos,ut Marcel. placet,teſtis. Nec putauerim uentoſum ſignificari ramicem: ſeorſum enim ſcribunt medici de ramicum generib. & de teſtium tumorib. Sed nec ulla uis adeſt hyoſcyamo,qua uentoſi ramices curari poſsint,calida & ſicca medicamenta deſyderantes.

Cap.68. M A N. Vnicum quoque Pſyllij nomen huic hærbæ à Dioſc. adſcribitur.

Sed longiora.] M A N. hoc non legitur in meo codice,nec in Serapione. Fœni modo folioſa ſurculoſaque eſt.] M A N. pro omnib. his nihil plus lego quàm χορτώδες,quaſi fœnaceum dixeris. Semen pulicib. ſimile.] M A N. lege in quib. ſemen pulicibus ſimile. Mollire,adſtringere.] M A N. amouenda omnino duo hæc uerba,ceu in bonis exemplarib. non inuenta,nec alijs medicis de Pſyllio ſcribentib,immò nec ipſi rei cõformia. Conuulſi.] M A N. στρέμματα lego in meo codice,id eſt,luxata. Conſentit huic lectioni magis quàm alteri Serapion.

Heminis duab.] M A N. δακτύλοις lego, id eſt,digitis: ſed quia nullus idoneus ſubiacet ſenſus,corruptam lectionem omnino puto,& legendum ut legit Marcel. uolui tamen locum monſtrare.

69 Strychnon nigrum hortenſem.] M A N. capitis initium aliter, ad hunc uidelicet modũ lego: Strychnos hortulanus: ſtatimque,caterua illa nominum prætermiſſa,ſequitur,eſibilis frutex eſt.

Per terram

Per terram ſternuntur.] MAN. χαμαικλινεῖς,id eſt,ad terram inclinant,non ſternuntur. Cap.lib.VIII.

Surculoſos.] MAN. ςελεχώδεις. 70

Lentore ſuo.] MAN.hæc adiecit interpres. Miſcentur.] MAN.miſcetur. 71

Cortex eius & ſuccus.] MAN.tacetur cortex in meo codice.

Periſſon.] MAN.lego Perſion. Thrioron.] MAN.lego, Thryon,nec plura,uſq; 72
ad ea uerba,Erucæ folio. Altitudine quantum protenſa,et reliqua.] MAN.Omnia hæc unico Dioſc. uerbo reſpondent, ὀργυιαῖς.

Naſcitur montanis locis.] MANARD.additur in meo libro καὶ πλατανώδεσι:id eſt, ubi Platani naſcuntur. Nec adeſt uerbum quod littoralibus reſpondeat. Concordat noſtræ lectioni Serapion.

Crateas halicacabum uocat.] MAN.adde,aut calcam. Anguſtiora & aſperrima.] 73
MAN. ςεῤῥότερα καὶ τραχέα ἰσχυρῶς:hoc eſt, ſolidiora, & ualde aſpera.

MAN.Sic ſcribit meus Dioſc. Mandragoras,ſunt qui Antimelum, qui Dirchæam,qui 74
Circeam ideo uocent, quòd radix eius creditur philtron eſſe, hoc eſt, ad amores conferre. Reliqua uerò tacentur nomina,quæ in Marcel.æditione leguntur.

Pomis ouorum uitellis æqualib.] MAN. ὄοις lego,id eſt,ſorbis,non ouis: Serapion meſpilis. Similibus quoq; melius ſcribes,quàm æqualibus,ne magnitudo intelligatur.

Morion.] MAN.norion:ſed melior fortè Marcelli lectio.

In his.] MAN.lege,& in his.

Quinq; aut ſex diebus leniter confricata.] MAN. ſtigmata citrà ulcerationem delent. Melius,ni fallor,hæc à prioribus diſiuncta inuicem connectes,hoc modo: Leniter confricata,quinque aut ſex diebus ſtigmata,abſq; hoc quod ulcerent,delent.

Circunſecta,&c.] MAN.adde,multiformiter.

Cammaron.] MAN. Inuenio,Cammoron:& pro Theriophono, Therophonon. Mi Cap.87.
ſcetur oculorum remedijs,& his quæ ſomno dolorem leuant.] MAN. non ſeorſim hæc lego,ſed coniunctim, hoc modo: Miſcetur ocularib.medicamentis, quæ dolores tollunt.

Huius tria genera.] MAN. non leguntur hæc in noſtris codicibus, ſed poſt duo prima 76
nomina, lycoctoni ſcilicet & cynoctoni, ſubditur, Plurimum in Italia &c.

Breuiora.] MAN.lego, longiora,ſicuti & Hermolaus. Caulem filicis glabro pediculo ſimilem.] MAN.leges clarius, Caulem ut filix, glabrum pediculum.

MAN. Vnicum conij nomen huic herbæ adſcribit meus Dioſ.in reliquis cum Marcell. 77
ſatis concordans.

Thymion.] MAN.lego,thymalon. 78

In Carbonia Hiſpaniæ.] MAN.lego, ſicuti & Hermol. Narbonia.

Poſt cynocrambis nomen, quæ ſequuntur nomina,in meo Dioſc.non uiſuntur. 79

Pani commixta.] MAN. ἀρτοποιηθέντα,id eſt,in panem formata.

Aſperioribuſq;.] MAN.lege craſsioribus. Lanis plenum.] MAN.non lanis,ſed lanoſa lego natura. Acanthi ſpinæ.] MAN.lege,hyacinthinis pappis.

Naſcitur maritimis locis.] MAN.adde,& in hortis.

Iumēta,quadrupedeſq; omnes.] MAN.ego lego canes, aſinos,mulos,et plurima quadrupeda animalia. Eadem homini.] MAN.ego lego,hominum ſeruatricem cum uino pota aduerſus ferarum morſus.

Aut copioſum in eclegmate.] MAN.lege,aut linctum cum multo melle:aut de gallina- 81
ceo uidelicet intelligas fimo.

Romani bulbum agreſtem.] MAN.ex fide codicis mei melius legeres,ſunt qui bulbon 8
agrion ſcilicet,qui bulbum agreſtem: prætermiſſo Romanorum nomine.

Rufo,ἐγκιῤῥόν.] MANARDVS.de ſemine legitur πυῤῥὸν,uidendum an utraq; uox rufum ſignificet.

Nondum intra ſe collecto pure.] MAN.non pure,ſed humore lego. 83

MAN. Poſt hoc cap.in meo Dioſc.legitur caput de Helxine,id eſt,muralio, lege,parietaria,& poſt id,de Alſine.

Vnicum huic plantæ nomen adſcribitur,phari uidelicet paluſtris.

Cap.lit.IIII. Muſcus.] M A N. βρύον græcè dicitur.

84 Initium huius cap. aptius, ni fallor, & fidelius leges, reiectis quæ creuerunt nominibus, in hunc modum. Aizoon, hoc eſt, ſemperuiuum magnum, nomē habuit à ſempiterna foliorum uiriditate. In uallari lactaria.] M A N. ὥσπερ τοῦ χαρακίου τιθυμάλλου, id eſt, ſicuti genus tithymali, quod characias uocatur.

Addito roſaceo.] M A N. polenta hic quoq; additur in noſtro codice.

ὀφθαλμιῶντας.] M A N. non utiq; uerterim, lucis oculorum perturbationes: ſed ophtalmiam, quæ latinè lippitudo dicitur, patientes.

86 Ab hoc quoq; cap. præter ἀειζώου minoris, reliqua nomina abijcienda.

Colore pallido.] M. χλωρά. Solet aūt hanc uocem Marcell. uiridia interpretari.

Aliquando autem in hortis.] M A N. hæc non leguntur in meo codice, nec quæ ſequuntur, uſq; ad locum, ubi uires narrantur: Malè autem eſſe adiecta, ita apertum eſt, ſicuti diſcrimen inter portulacæ & oliuæ folia.

Cap. 87 Nec Veneris hortum, nec aliquo alio nomine ex his quæ ſequuntur, inuenio uocari hanc hærbam,

Senſim, leni, & ut ſenſum fallat, in concauitatem deſcenſu.] M A N. Duob. tantum Dioſcor. uerbis uniuerſa hæc ſeries reſpondet, ſcilicet λεληθότως κοῖλον. Hermol. ſatis (ut mihi uidetur) feliciter; imperſpicuè concauum dixit.

Præcluſa genitalia.] M A N A R D V S. φύμους τοὺς ἐν αἰδοίοις χαλᾷ: id eſt, pudendorum phymos laxat.

89 Rabidorum canum.] M A N. abſolutè hic, ſicuti & alibi ſæpe, lego canum.

In gangrænam tranſeuntib.] M A N. καὶ γαγγραινικά,. hoc eſt, & ad gangrænica, nec magis intelligendum de morſib. canis, quàm de alijs ulceribus.

Cum cera.] M A N. cum cerote lego, idem tamen ſenſus.

90 Carcinomata.] M A N. adde ſtrumas ex meo exemplari, à quib. curandi nomen uulgò adepta eſt, ut ſcroffularia dicatur, nunc enim ſtrumas ſcroffulas dicunt.

91 Rectos ramulos &c.] M A N. lege, ramulum & folium habet Aparinæ ſimillimum.

92 Nullum hic nomen, præter primum lego. Dehiſcentib.] M A N. σχισόμενα, id eſt, ſciſſa: Circa urbes & oppida, in aggerib. murorum, & ſeptis.] M A N. ἐπὶ θριγκοῖς καὶ περὶ τὰς πόλεις: id eſt, in ſepibus, & circa urbes.

Vtraque ſimili.] M A N. lego, folia tantummodo.

In uino dulci.] M A N. lege, exiguo, pro dulci:

93 Apud Gal. lego non Thalientron, ſed Thalietrum quoq;.

94 Adiectæ ſunt huic Bryo, barbaræ omnes illæ uoces, Balliris, Iranis, Gnomeuſili.

Piſcium teſtis.] M A N. oſtracis.

Capillata hærba.] M A N. mirū cum hærbā, ut dicit non putauerit Marcel. quare capillata addiderit, hærbæ nomen: cum Dioſc. ſimpliciter τριχώδεις dixerit.

95 Præterea candidum, quod in Cræta ad terrā naſcitur.] M A N. ego lego: Aliud album: id uerò quod in Cræta naſcitur propè terram, floridum ualde, & imputridum.

Venenatis prodeſſe.] M A N. Theriacū eſſe ait Dioſc. Idq; crediderunt, & reliq. uſq; in finem.] M A N. ego ſic lego ad literā: Quod nonnulli putarunt eſſe, quo mulieres utuntur, cum radicula illa ſit, æquiuocè uerò uocetur phycus.

96 Non erat ut laboraret Marcel. fontalē, in fontinalē mutando uocem, ſi meam Dioſcor. æditionem ſequutus fuiſſet, in qua unicum tantum, potamogiti nomen.

Habet.] M A N. lege, eſt folium.

98 Habet hæc folia auicularum pennis ſimilia.] M A N. νεοττοῦ πτερῷ, nouellę uidelicet auis maximè ſimilium, Adde, & adhuc breuiora.

Aſperiorib. agris.] M. ὑποτραχέσι: parū igitur potius aſperis, quàm aſperioribus.

99 Denigrat capillū.] M A N. tingit. & pro luteo colore, lege, aureū. Syderatis.] σφακελίζοντα. Vlcerib. medentur.] M A N. lege, uulneribus.

100 Sumitur et cum melle.] M A N. ego pro copula, &, lego, autem, ut uidelicet ad ſuperiora referatur, quod dicitur.

Paruumq;

Paruumq́;.] M A N.ego lego, paruo Cymino. Cap.lib.IIII.

M A N. Aparines nomen huic hærbæ accreuit, cum ſit alterius proprium. Cap.101.

Minora.] M A N.lege, maiora,codicis mei,Galeni,& rei ipſius teſtimonio. 102

Caulem albicantem.] M A N.caule carere hanc hærbam lego in meo Dioſc.

Cubitalis & aliquando.] M A N.lege abſolutè,cubitali maior. 103

Duo tantum nomina huius hærbæ leguntur in meo Dioſcoride, Epipactis ſcilicet & 104
Elleborine. 105

Vnicum & hic lego Capni nomen.

Et numeroſum undiq́; purpureum florem.] M A N.ego lego undiq́; numeroſa:ut ſcilicet de folijs,non de florib.intelligatur:deinde ſubijcio,purpureum florem.

Euulſos palpebrarum pilos.] M A N.legitur in meo codice διπλᾶς,non τιλθείσας:id eſt,duplas,non autem euulſas.

Qui Libycam.] M AN.lege, Libyon:nec aliud præterea nomen, niſi Loti & Trifolij. 107

Vnum & hic Cytiſi nomen. 108

Lotoue aut trifolio.] M A N.ego lego,aut loto trifolio.

Et in medijs extante dorſo.] M A N.lego pro his uerbis, καὶ ῥάχιν ἔχοντα.

Aegyptiacæ fabæ.] M A N.non inuenio Aegyptiacæ,ſed abſolutè,fabę:intelligendum 109
tamen de Aegyptiaca puto.

Milij quantitate.] M A N.ut milium.

Vnicum hic Myriophilli nomen inuenio. 110

Per totum denſus.] MAN.διαποίκιλος,id eſt,uarius.

Non lego hic Conilæ nomen. 111

Semen fœnogræco ſimile.] M A N. lego, τραχήλῳ: & ſic quoque Hermolaus,colli uer- 112
tens figura.

Nec bugloſsi,nec ſpinæ hic nomen lego,eſſeque hanc uulgarem bugloſſum puto. 114

Purpureum & luteum.] M A N.lege,aut,non &. 115

Chamæmali capitulum undiq́; per orbem &c.] M A N. Nullum ſcio Chamæmali capitulum,et propterea lego,aut luteum inſtar Chamęmali, capitulũ circunquaq́; ſcaſſum. Multæ huic accreuere medicinæ,ut in uiola oſtendemus.

In phaſiolorum clauiculas torquetur.] M A N. fidelius hoc modo conuerteris.Phaſio- 116
lum uocant nonnulli,ex eo quòd phaſiolo in hoc ſimilis eſt, quòd folium quod in ſummo eſt,ἕλικα,hoc eſt,clauiculam,capreolum uulgò apud nos uocant,fert.

M A N.Accreuerunt tot nomina uiolæ. 117

Medij inter folia coliculi.] M A N. lege in ſingulari numero coliculus. Gal.ferè eiſdem cum Dioſcor.uerbis facere hanc uiolam per ſe & cum polenta ad calidas phlegmones,ad uentriculi uſtiones & oculos dicit:de angina,comit.alib.& ſedis procidentijs mentionem non faciens.In aſtere Attico,tacet hæc omnia.Sequitur utroq́; cap.Gal.Auicenna.Quare omnia illa adiecta eſſe aſteri puto,quæ his uerbis expreſsit Marcell. Prodeſt æſtuanti ſtomacho,emplaſtri modo impoſita,prodeſt & oculorum inflammationibus: & ſolis uiolis conuenire.

Bunij tantum nomen in meo Dioſcoride lego,propterea turbam reliquam nominum 119
adiectam puto.

Et ex eo ramulos plures foliolis tenuib.& floribus plenos.] M A N.nihil legitur im meo Dioſc.quod alicui ex his uerbis reſpondeat.

Longitudine digitali.] M A N.lege,craſsitudine digitali:& adde,oblongum,ut de caule intelligatur,non de ramulis,quorum nulla eſt mentio.

Ad radicem:] M A N. nec hoc inuenio in meo libro.

Et ramulos.] M A N.Ramulorum nomen iterum non lego in meo Dioſc. Cap.120.

Vnicum & hic Chamæciſsi nomen. 121

Ramulos.] M A N. adde, multos, ſi meo credis Dioſc. cui ego certè in hoc loco parum credo: quare enim infrà diceret quatuor aut quinq́;.

Radix eſt illi gracilis.] M A N. adde,& alba.

Cap.lib.IIII.] MAN. In meo codice legitur Chamæleuce: & de ea quoq; ſcribunt Gal. & Paulus, non
122 de Chamæpeuce.
Sunt qui hærbam.] MAN. deſunt hæc omnia ad finem uſq; in meo codice.
123 Breuiſsimum eſt hoc de bugloſſo caput in meo Dioſc. ut cui omnia deſint, ad ea uſque uerba, Verbaſco ſimilia folia habet.
124 Rabidorum canum morſibus.] MAN. κυνοδήκτα & hic legitur, id eſt, ſimpliciter canum morſibus.
125 Radicem longam.] MAN. lege breuem.
Virentem.] MAN. additum hoc participium ab interprete.
126 Caterua hæc nominum huic accreuit Leontopodio.
Digitalis hærba.] MAN. lego, διδακτυλιαῖον, hoc eſt, duorum digitorum.
Anguſta.] MAN. adde, robuſta.
Lanoſa.] MAN. lego εὐωδέστερα, non ἐριωδέστερα, id eſt, odoratiora, non lanoſiora.
Quaſi inciſuris diuiſa.] MAN. τετρημένα, id eſt, perforata.
Corpori adalligatam.] MAN. hoc non lego in meo codice.
127 Nomina & hic tria ſuperaddita.
Radix & ſuccus.] MAN. tacet hæc duo uerba meus Dioſ. cogimurq; de coma, non de ſucco & radice, ſi ei credimus, id intelligere quod dicitur.
128 Liguſtrino, uel oleo.] MAN. Lilino tantum lego, non etiam Liguſtrino.
129 Vndecim & hic nomina paulò minus ſunt meo Dioſc. ſuperaddita.
Quod cum ſiccatur.] MAN. lege, ad terram flectitur, & unguibus mortui milui ſimilis redditur.
Semini.] MAN. additur in meo codice, puniceus color.
130 Vnicum & huic nomen.
Craſſaque, uerum latiora.] MAN. lego, uerum craſsiora: nec aliquid plus.
Ad amuleta.] MAN. lego, ad alexipharmaca: & nihil de amuletis, aut ueneficijs.
131 Præter Adianti, ſolum hic lego Polytrichi nomen.
Et calculos ueſicæ frangit.] MAN. malè additur ueſicæ, legendum calculos.
132 Duo tantum nomina adſcribuntur huic hærbæ in meo Dioſcoride, Trichomanis uidelicet & Adianti.
Multò breuius.] MAN. lego, paruum ualde.
134 Romani Lappam appellant.] MAN. hæc addidit interpres.
Aeſtate.] MAN. & hoc additum.
Aequalia.] MAN. lege, uel intellige, ſimilia.
Inciſuris diuiſa.] MAN. lege, inciſuras habentia.
Figura pilularum.] MAN. lege, ut Platani pilas.
Tenaci.] MAN. & hoc addidit Marcellus.
136 Aegylopis hic tantum nomen lego.
138 Cytiſo.] MAN. in meo codice legitur Citto.
ἀπὸ γῆς in meo quoq; legitur libro.
139 Singularis ſurculus.] MAN. φυγανίον μέλαν, id eſt, niger: nec ſingularis mentio.
Foliola.] MAN. adde, tria, quatuorue, quinq;, aut ſex.
Creuit & hic Smilacis nomen in tot, ut legenti uel numerum recenſere ſit difficile.
Qualis eſt quem Græci epiphyllida uocant.] MAN. nihil quod his reſpondeat inuenio in meo codice, ſed tantum βοτρυώδη.
Leniter in guſtu adſtringentem.] MAN. ὑποδάκνοντα lego, id eſt, leniter mordentem, uel ſubmordacem.
Alexipharmaca In fine capitis additur in meo codice, Inciditur etiam ad alexypharmaca, id eſt, ad ea medicamina quibus arcentur uenena.
140 Supra quem.] MAN. adde, ſemper.
141 Ex innumeris tot nominibus unum ſylueſtris myrti lego.
Minus tamen.] MAN. lege, latius.

Infragiles.] M A N. lege,difficiles frangi. Cap.lib.iiii.

M.Inter radices non ultima eſt Ruſci radix,quib.ad obſtructiones & ciendam urinam medici utuntur,& propterea in aliquo honore eſt,quod negauit Marcel. Ruſci radix.

Nomina quæ ſtephanem ſequuntur,in meo Dioſc. non ſcribuntur. 142

Pondere drachmarum quinq;.] M A N.lego,ſex.

Validioraque.] M A N.ἰσχνότερα,hoc eſt,graciliora. 143

Sexdecim.] M A N.lege,quindecim.

Addita & hic omnia nomina,præter Alexandrinam & Chamædaphnem. 144

Singulares,nulliſq; ramulis.] MAN.non leguntur hæc uerba in meo Dioſcoride.

Graciles.] M A N.nec hoc.

Vnico elleborus hic nomine contentus eſt. 145

Aliqua parte rubro.] M A N. ſimpliciter rubro lego in meo Dioſc.

Quod mediocriter riget.] M A N. μετρίως τεταμένος,hoc eſt,mediocriter extentus.

Ab Ethna.] M A N.lege,ab Enna.

Faciendæ medicinæ rationem docere.] MAN.θεραπευτικὴν lego,id eſt,curatiuam.

In ſorbitione pultis,aut alicæ.] M A N.lege,cum multa ſorbitione au ſucci copia. 146

Qui Ectonion.] M A N.lege,Ecſtomon.

Qui Prœtion.] M A N.tacetur hoc cum reliquis nominibus quæ ſequuntur.

Prœti filias.] M A N.Prœti ſorores legitur in meo codice,ſed Marcelli lectio poëtis magis conſentanea.

Semen Cnico ſimile.] M A N.additur,& in ipſo.

Prætermiſsis reliquis, ſic legitur in meo Dioſc. Seſamoides magnum elleborum uocāt in Anticyra,eo quòd in purgationibus elleboro albo miſceatur. Cap.147.

Purgat id ſuperiorem uentriculum.] M.aliter ego legerem ad uerbum,purgat per ſuperiora pituitam & bilem.Gal.primum magnum,ſecundum album uocauit. 148

Purgat.] M AN.adde,per inferiora:quia Dioſc.addit κάτω,

Præter Sycios agrion,id eſt,ſylueſtris cucumeris nomen,nullum ex tot quæ à Marcell. ſcribuntur,lego in meo codice. 149

Stibij quantum ſatis ſit.] M A N.additur χρῶσαι,hoc eſt ad colorandum.

Cum oleo.] M A N.adde,uetere. Ex taurino felle.] M A N.lege,aut,non ex.

Adduntur quædam de domeſtici cucumeris radice, quæ ſuperaddita à quopiam proprię commoditatis gratia putanda ſunt.

Et hic unicum lego Staphidos agrias nomen.Gal.aſtaphida uocat. 150

Decem aut quindecim.] M A N.legitur in alijs, decem aut quinq;: ſed Marcelli lectionem meliorem puto.

Malagmatis quæ fouendo ſint.] M A N. πυρωτικοῖς: urentib. uertit Hermol. & rectius quidem mea ſententia:cauſtica enim quadam ui participare ſcribit Galenus.

Vnicum & Thapſia nomen habet in meo Dioſc. 151

Gracilior tamen caulis eius eſt.] MAN.lego,ſemen:ſed uera eſt Marcel.(ut puto)lectio.

Spartion,non Sparton,legitur in meo Dioſc.nec præterea nomen aliud. 152

Breues.] M A N.lege,longas. Duras.] M A N.lege,ſolidas.

Natiuo lentore infragiles.] M. Vna,p his omnib.uox δυσθραύσους,id eſt,ut ſuprà etiam uertebamus,ad frangendũ difficiles. Eruptiones.] M.lege,exanthemata. 154

Quod extuſa expreſſaque ſupereſt.] M A N.lego ἐκπίεσμα, id eſt quod exprimitur.

Ad exterendas ſcabies.] M A N.aſperitates lego.

Capitis huius initium ſic ad uerbum lego: Narciſſos, nõnulli hunc quoq; ſicuti lilium, lirium uocant. 155

Multò tamen tenuiora minoraq; & anguſtiora.] M A N.lege,tenuia,minoraq;, multò & anguſtiora.

In medio croceus.] M A N.ἔσωθεν,id eſt intus. Porraceum.] M A N. πρασίζον.

Vnicum & hic nomen. 156

Vellicando poliunt.] M A N.γνάφουσι. Frondoſus.] M A N.ἀμφιλαφής.

Cap.lib.iiii.] M A N. De Gnaphalio ſcribit Gal. uocari dicens eo nomine, quòd folijs eius mollibus exiſtentib. ad fulloniam uterentur. Aliam tamen rem intellexit, de qua ſub eodem nomine, libr. 3. ſcripſit Dioſc. adſtringere eius folia, & propterea dyſentericis dari ſcribens, cum omnibus huius plantæ partib. purgandi uim adſcripſerit. Vbi de Gnapho ſcripſerit Gal. uel de Hippophaë, non inuenio.

157 Serpit per terram.] M A N. χαμαιπετές.

Capitulaque ſpinoſa.] M A N. lege, foliola parua, ſpinoſa, capitulaque pondere leuia.

158 Qui crotona.] M A N. nullum ex his quæ ſequuntur nominibus lego in meo Dioſc.

Mollia.] M A N. hoc non lego. Colligitur.] M A N. lege, exprimitur.

In nullo ſanitatis.] M A N. De ſanitate nulla hic mentio.

Fœminarum præterea mammas.] M A N. hoc membrum ſuperiori coniungendum uidetur, ut ſit ſenſus, cum polenta mixtum mammis conducere.

Cap. 159 Romani hærbam lactariam.] M A N. Interpretis ſunt omnia hæc, non Dioſcoridis, qui à numero Tithymalorum exorditur.

Ob comæ quam &c.] M A N. & hæc ſunt interpretis uerba.

Vel à foliorum figura.] M A N. & hæc. Vel à longitudine.] M A N. & hæc.

Secundus fœmina &c.] M A N. Sequitur, aut Myrtites, quem & Caryiten uocant, aut Myrſiniten: reliqua ſunt addita.

Tertius paralius.] M A N. Sequitur, quem Tithymalida uocant, cætera adiecit interpres. Reliquorum quoq; generum nomina tantum ſcribit Dioſc.

Eius quæ uallaris.] M A N. Characias. Lacteo liquore.] M A N. lege, albo.

Deglutienda ſunt.] M A N. deeſt, catapotia.

Condylomata.] M A N. non lego hæc in hoc loco, legit tamen Serapion.

Guſtu ſimilis eſt, colore albicante.] M A. lego, non ſimilis: et nihil de duſtu aut colore: et ſic quoq; legiſſe uidentur Serap. & Hermolaus.

Annuũ fructum inuicem alternantes.] M A N. aliter ego lego uerbum ex uerbo: Fructum autem fert annuum nuci ſimilem. Serapion, fructum fert ter in anno. Hermol. alternis annis. Rubentes.] M A N. lege, ſubrubentes.

Deinceps.] M A N. στοιχηδόν. Hermolaus, in ordinem uerſuſq;.

Semen ceu folijs.] M A N. capitulis lego non folijs.

Colligitur ex hac etiam aliorum tithymalorum modo lac.] M A N. adde, & ſemen.

Error in uerbis Pauli per Marcell. translatis.] M A N. Nec illud prætermiſſum, in uerbis quæ ex Paulo tranſtulit Marcellus, inſignẽ eſſe errorem. Secundi ordinis in calefaciendo eſſe tithymalos, qui ordo cauſticus eſt legendum enim quarti: quæ enim ſecundi ordinis ſunt, non lædunt, nedum quòd urant.

] M A N. Multa mutauit Marcell. ex Theophraſto, & fortè bene: ſed notare nobis placuit, quę ſecus in noſtro Dioſ. legebantur, ut omnibus bene penſatis, integrum ſit lectori, eam quæ magis placuerit ſcripturam ſequi.

160 ὀπόν hoc capite, contra legem quam ſibi libro primo ſtatuerat, ſemper lac Marcellus transfert.

161 Et hic quoq; pro opo reddidit lac, quod licet exigui momenti eſſe ſciam, placuit tamen locum ſignare.

Deuorata] M A N. lege, in catapotia. Conformatus.] ἀναληφθείς.

162 Candido lacte.] M A. Quis neſcit lac candidum? fugiſſet hanc nugationem, ſi fideliter uertendo dixiſſet, candido liquore.

163 Feruenti aqua aſperſum.] M A N. ἀποβραχείς.

Lactis liquore plenus] M A N. lege, liquore albo

164 M A N. Vocari hanc hærbam ſpumeum papauer, non inuenio in meo Dioſc.

Cap. 165. Lacte plenos.] M A N. Mirum eſt quàm Marcel. placuerit lac reddere pro liquore: lego enim & hic ὀπὸν.

M A N. Adiecta eſſe huic capiti tot nomina, primum & ſecundum oſtendunt, à radice deducta, cuius uel nullus uſus, teſte Theophr. uel rarior quàm liquoris.

Aliquando quatuor.] M A N. hoc non lego.

Quadantenus piloſos.] M A N. lege craſsitiem quandam oſtendentes. Cap.lib.IIII.

Grauiſsimi odoris.] M A N. grauis, non grauiſsimi, βδρύοσμος.

Eodem modo.] M A N. lege uel intellige, tholi modo.

Fungoſus.] M A N. lege, rarus, ἀραιός.

Qui tenues habet diſcurrentes uenas.] M A N. pro tot uerbis lego, σωλῆνας ἔχων λεπτὰς, id eſt, tenues habens fiſtulas.

Heracliæ, bdelyræ, citocacij, oleaginis, uel oleaſtelli nomina, non leguntur in meo Dioſcoride. 166

Amaris.] M A N. lege, denſis & amaris.

Fauces ſacrificantibus.] M A N. lege, arteriam.

Cneſtron.] M A N. lege ceſtron. 167

Id Syri apolinon uocant.] M A N. lege, quòd Eubœes ætolion uocant.

Satiuo lino.] M A N. lege ſparto lino.

Specioſas.] M A N. adde, et multas.

In pane pulteue.] M A N. lege farina aut polenta.

M A N. Nullum hic nomen præter actes. 168

Rotundas quadantenus, inanes.] M A N. lege, rotundas, ſubcauas.

Tria, aut quatuor, aut quinq;, aut ſex, aut ſeptem.] M A N. lego ſolum, tria aut quatuor.

Et uirgis.] M A N. lege, circa uirgas.

Maiorib. inciſuris diuiſa.] M A N. lege, τμητικώτερα, hoc eſt, magis inciſa.

Chamæactis quoq; tot nomina non leguntur in meo Dioſc.

Refrigerantq;.] M A N. abradendum omnino hoc uerbum, calent enim ambæ.

Radix in uino decocta.] M A N. adde, in uictu, παρὰ τὴν δίαιταν.

Oculorum inflammationes.] M A N. lego abſolutè, inflammationes.

Cauernoſa.] M A N. ὑποφορὰς, & podagricis opitulantur.

Porri ſemen.] M A N. lege, praſij, id eſt, marrubij: non praſi, hoc eſt, porri. 169

Lutei coloris.] M A N. ὠχρὰν, hoc eſt, pallidi.

Exiguo malo æqualem.] M A N. lege, ut exiguum malum.

Tumores omnes.] M A N. non lego omnes.

M A N. Pro eodem habet Marcel. colorem luteum & pallidum, quod ego non ꝓbarim.

Neq; Aphrorum, neq; Romanorum nomen lego huius hærbæ in meo Dioſcoride.

Spondylio.] M A N. aſphodelo legunt alij. 170

In nulla rhaphano foris color niger inſpicitur, ait Marcellus: quòd falſum eſſe nemo apud nos hortulanus non nouit.

Qui amaram cucurbitam.] M A N. σικύον, id eſt, cucumerem lego. Tacentur autem reliqua ſequentia nomina in meo Dioſcoride. 171

Colocynthidis farctum.] M A N. intellige interiorem eius partem.

Stomacho inimica.] M A N. adde, ualde.

Neſcio unde tantum Cedis nomen, & Inuolucri, huic hærbæ. Cap.172.

Inania.] M A N. κοῦφα lego, id eſt, leuis ponderis.

Caudas.] M A N. οὐραγοὺς.

A ſimilitudine lentis quam refert.] M A N. hæc ſunt interpretis, non Dioſc. 174

Romani ſylueſtrem &c.] M A N. & hæc addidit interpres. 175

Rimoſi corticis.] M A N. φλοιοῤῥαγοῦντα.

Additur tot nominibus & Cedroſtes in meo codice. 176

In gangrænam phagedænamq; tranſeuntibus.] M A N. non tranſeuntib. ſed ſecum eos affectus habentibus dixerim: γαγγραινικῶν enim & φαγεδαινικῶν lego.

Quæ de apoplexia quaſi Galeni ex Definitionum libro recitantur, nec Gal. ſunt, nec ſuis dogmatis conſentiunt. Ea potius ſequenda, quæ ex introductorio ſunt accepta quanquam nec illud Galeni eſt.

Quæ poſt Bucranium recitantur nomina, in meo codice non leguntur. 177

Blechnon & Polyrrhizon uocat meus Dioſc. reliqua tacẽs nomina. 178

Cap.lib.V. Indicatq́ꝫ id.] M A N.lege,probatio talis,

Vbi multa arundo & multa philix.] M A N. additur in meo Dioſc.coronas, diſparet filix. Putoque talem aliquando fuiſſe eius loci ſententiam: Radix pota, & cum axungia pro cataplaſmate appoſita, facit ad eos qui ex arundine uulnerati ſunt: cuius probatio talis eſt. Vbi multa arundo,ſi ibi coronæ modo per ambitum multam filicem conſeras diſparebit arundo: atque è contrario,ſi ubi multa filix,multam arundinem conſerueris,diſparebit filix.

179 Obliquæ.] M A N.latę,hoc eſt,πλατεῖαι,non πλαγίαι.

Legitur in meo libro,ſicuti & in reliquis,Si ſupergrediatur prægnãs,eam abortiri.Placet tamen Marcelli lectio,cui præter Theophr.& Plinium,conſentit etiam Serapion.

180 Vnicum hic Polypodij nomen.

Præſertimq́ꝫ quercuum.] M A N.lege,in agreſtibns quercus truncis.

Dodrantali altitudine.] M A N.adde,filici ſimile.

181 Et hic quoqꝫ unicum dryopteris nomen.

In dulci.] M A N.lege,ad dulce uergentes.

182 Magnitudine.] M A N.ego quoqꝫ lego magnitudine θαλλίας.

Quo in obſonijs utuntur.] M A N.ego lego,,huius flore εἰς τὰ προσοψήματα.

Offulæ.] M A N. κοπτάρια.

Deſpumato melli.] M A N.lege,cocto.

183 Tria tantũ nomina habuit hęrba hęc in meo codice,Linozoſtis,Parthenij et Mercurij.

Duplex eius genus eſt, ſexu diſcernuntur.] M A N.nec iſta quoque in neo leguntur.

Geminatis geniculis.] M A N.διαγόνατα.

Alarum cauis multis.] M A N.adde,& denſis.

184 Dodrantalem.] M A N.lege, duorum dodrantum.

Per interualla diſpoſita,& albeſcentia.] M A N.ego lego,per interualla albeſcentia.

Cap.185. Eſt cauli folijſq́ꝫ uis etc.] M A N.ſic ego uerterim ferè ad uerbum.Caulis & folia olerum modo pota,uim habẽt ad ciendam aluum. Coctorum uerò aqua bilem educit & aquoſa.

Sunt qui Scorpiuron.] M A N.adde,à floris figura:& reliqua nomina mitte.

Candidioraque.] M A N.lege,nigriora.

186 Purpuraſcentem.] M A N.lego ὑπόπυῤῥον,quaſi ſubfuluam.

187 Ante acceſsiones.] M A N.adde,hora una.

Sunt & qui hanc Scorpiuron.] M A N. hoc non lego.

Scorpionum ictib.ſubuenit.] M A N.adde,ἄκρως,id eſt ſummè & excellenter.

EX LIBRO QVINTO.

Cap.I. Cibum in ſtomacho non continentibus.] M A N.lege,ſtomachicis,ob cauſam à me non ſemel redditam.

Defectis.] M A N.intellige antea ablatis.ἀφαιρεθέντα.

2 Et in uerrucarum genere thymis.] M A N. Thymos ſedis intellige antea ablatos.

Vſqꝫ ad pubertatem.] M A N.ἄχρι ἀνθήσεως,id eſt,uſquedum floreat.

3 Minimis acinis.] M A N. paruis lego,non minimis.

Innocentior.] M A N.lego ad uerbum,minus horum eſt particeps.

Ollares & in uinaceis ſeruatæ.] M A N.ἐκ τῶν στεμφύλων καὶ ἐκ τῶν βικῶν.

Exiguo uino ut uinoſæ fiant.] M.ego legerem,fiunt autem tales paulò poſt uinoſæ.

Emplaſtri modo.] adde cum ſale.

Adſtringendi maiore ui.] M A N A R D V S. ego lego,attenuandi,Serapion conſentit Marcello.

Aut Cimini farina.] M A N.lege &, non aut.

In uerrucarum genere quas epinyctidas uocant.] M. lege abſolutè, epinyctidas. Nullæ enim ſunt in uerrucarum genere epinyctides.

4 Legenda cum floret.] M A N.ſi flos œnanthe eſt,fruſtrà dicitur legenda cum floret.

Melius

Melius igitur leges hoc modo: Oenanthe uocatur ſylueſtris uitis fructus, dum floret Cap.lib.V. reponi debet in fictili &c.

Gingiuas ſanat.] M A N. adde, cum melle.

Vehementiſsimè enim urit.] M A N. ἱκανῶς, id eſt, ſatis. 5

Non acceſſerim in hac parte Marcel. quòd ſcilicet antiqui medici horęos fructus ſolum ὡραῖοι fructus. uocent cucurbitas, cucumeres, pepones. Nec in eo, quòd diuidi cibum ab oris particula, Columella dicit, ne ſi uniuerſus deſcenderit, præfocet: ſcio em̃ alios quoq; fructus ab antiquis medicis dictos horæos: & uſus Columellę eſſe, ad aërem & ſputum, non ad cibum. Columellæ uſus. 6

Vrinam magis expellit.] M A N. non lego magis.

Vtroq; uitio caret.] M A N. lego, utrunq; exceſſum effugit.

Corpus auget.] M A N. lege, carnes.

Vermiculum.] M A N. κιῤῥός.

Aegerrimè reſoluitur.] M A N. ἀδυσδιάπνυστος, id eſt, difficilè transpirat uel difflatur.

Aluum, & in alias partes deſtillationes.] M A N. ego lego, aluum abſtinet, & alias deſtillationes. Molle.] ἀπαλός.

Et ab infirmitate corporis.] M A N. ego lego, & his qui ab imbecillitate affliguntur eſt utile.

Languentes uenarum pulſus excitat.] M A N. σφυγμῶν ἀνακτητικός, uerterem ego ſimpliciter, pulſus excitat.

Venarum pulſus.] M A N. & hoc loco pulſus ſimpliciter leguntur.

Concoctionem tamen impedit.] M A N. lege, concoqui ineptum.

Hadrianum Mamertinumq;.] M A N. adde, in Sicilia genita.

Eapropter fallit bibentem.] M A N. ego lego, neq; latet copioſè potum.

Meatus laxat, laxatiſq; his ſenſum cæca excrementa purgat.] M A N. τάς τε αἰσθητὰς ἀνακαθαῖρον ἐκκρίσεις, καὶ ἀδήλως πόρους ποιοῦν: quæ uerba in alium ſenſum ego hoc pacto conuerterim: Et ea quæ ad ſenſum patent purgans excrementa, & occultè meatus adaperiens: ut ſit ſenſus, excrementa ab huius uini potu & apertè, & ea etiam quę ſenſum effugit difflatione uacuari.

Bibitur eodem anno.] M A N. poſt annum. Eadem lectio in uino adynamo, ſcilicet μετ' ἐνιαυτὸν, & eodem modo utrobiq; legit Hermol.

Priuatim mulieribus.] M A N. non lego priuatim. Cap. 7.

Sextarijs duobus mellis.] M A N. lege ſextarijs ſex. 8

Inſignis error in Græcis etiam exemplaribus, hoc capite à nemine interprete animad- 9 uerſus: bis enim repetitur, decocta nos uti: primò in his quorum aluum mollire uoluerimus, aut uomitum ciere: ſecundò in pulſibus puſillis &c. Multa enim ſunt quæ ſubeſſe errorem in altero eorum locorum oſtendunt. Primum, quoniam ſi non eſt alterius quàm decoctę mulſæ aquæ uſus, fruſtrà non ſolum bis, ſed etiam ſemel fuiſſet adiectum decocta. Deinde, quæ neceſsitas fuit ei qui iam uſum decoctæ dicere incœpiſſet, nullo alio intercedente ſermone, ſed alios eiuſdẽ uſus narranti, iterum repetere, nos uti etiam decocta in his qui puſillis ſunt pulſibus? Clarius uerò detegitur hic error in Græcis exemplaribus, ſic enim primo loco legimus: χρώμεθα δὲ τῷ ἀφεψημένῳ ἐφ' ὧν, &c. ſecundo loco τῷ δὲ ἀφεψημένῳ hoc eſt, ſi quis uerbum uerbo reddat: Vtimur autem cocta in his quibus aluum mollire cupimus &c. cocta autẽ in his qui paruis ſunt pulſibus &c. Quis enim non uideat altero horum locorum errorem eueniſſe? & pro non decocta, legi decoctam. Vt uerò primo loco legendum ſit non decocta, facit Galeni authoritas, qui lib. tertio de uictu morborum acutorum, mulſam aquam nõ decoctam, aluum magis ſubducere, decoctam magis dicit nutrire. Facilis autem fuit lapſus in Græca lingua, à uoce ἀφεψημένῳ, quæ non decoctum ἀναφεψημένῳ, quæ decoctum ſignificat.

Error inſignis etiam in Græcis exemplaribus.

Copioſius.] M A N. ἀκρατέστερον, meracius uertit Hermolaus. 10

Hypochondria uocant medici, utrinq; à laterib. uentriculi os attingentia loca, dextrum Hypochondria. ſub quo iecur, ſiniſtrum ſub quo lien iacet, nominantes. Celſus præcordia uocauit. Præcordia. Nonnulli temporis huius, ex Græca lingua, multa ad Latinam interpretati, ilia uocauerunt,

Cap.lib.V. non rectè,ut puto,cum teſte eodem Celſo, ilia inferius circa pubem iaceant.

Ilia. Bilem & pituitam trahit.] M A N.lego pituitam tantum,non autem bilem:& eodem
11 modo ſcribit Paulus.

Miſcetur aptè malagmatis &c.] M A N.ego aliter lego,in hunc modum. Aptè farinæ hordeaceæ miſcetur,emplaſtriſq; ac malagmatis,quæ diſcutiendi uim habent.

Malè Marcellus Hermol. accuſat Facit ad exinanitiones,in quem uſum tepida infunditur.] MAN.Accuſat hoc loco Barbarum Marcellus,quod clyſteres addiderit,cum poſsit hæc aqua et pota exinanire, & per urinam reddi:nimis certè hic uel dormitans,uel ad Hermol.taxandum intentus. Si enim bibatur,quomodo infunditur? alioqui de potu eius ab initio capitis dixerat, quòd pituitam educeret:hic uerò infundi tepidã ad aluum exinaniẽdam,calidam ad tormina: quod certè non aliter quàm per clyſterem intelligi poteſt.

In quem uſum feruente ea,fouentur.] M A N. Marcellus,qui nihil addendum uocibus Dioſc.dixerat,participium feruente ſtatim addit. Quod ſi dixerit,in uoce πυελώμενον,feruorem includi:dicet ſimiliter Hermol.in uerbo Infunditur,clyſterẽ intelligi. Quid autem *Patrocinatur Hermolao.* per uerbum πυελίαν intelligatur à medicis,lib.1.à nobis eſt mõſtratum.Hic addemus,non meritò à Marcell.reprehẽdi Hermol. quòd ſaccis aquam claudere uoluerit: hac ratione, quòd ſi rariores ſint ſacci,effluet:ſin denſior materia,calorem non tranſmittent. Videmus enim ueſicis aquam optimè contineri, & nedum per eas, ſed & per ſtannea uaſa calorem liquoris incluſi transfundi:quod cognoſcẽtes Pannones,uaſculis ad hoc paratis, decocto hærbarum plenis ad leuandos dolores utuntur.

Ruellius defenditur. Ruellium quoq; non maiore ratione taxat,quòd ſcilicet ſuffitu dixit, qui abſque fumo quo aqua caret,intelligi non poteſt. : poterat enim diſcere uel à Plinio Marcel. aquam fumo non carere,ſi nunquam fumum aquæ uiderat,qui lib. 31. ſuffiri aquam marinam calidam cum aceto in dolore capitis,docet.

Cap.13. Adſtringit & refrigerat acetum.] M AN. adde ex fide noſtri codicis,& cibi appetentiam facit.

Fluentem ex uulnerib.ſanguinem.] M A N. ἔναιμον. Sic autem Græci uocant ea quæ cruentis protinus uulneribus imponuntur.

Inſpergitur.] M A N.hoc non lego.

15 Rabidorumq; canum.] M A N.lege,canum,ut aliàs ſæpe.

Exulceratis inteſtinorum tormin ib.] M A N.μετὰ νομῆς,cum depaſcentia.

16 In confectione Thymoxhalmæ,non lego rutam neq; polentam.

Operculatum.] M A N.adde,linteolo.

Non rectè à Marcel.definitur arthritis,quę & latinè ab eodem articulorum dolor dicitur,quòd ſit inflãmatio permanens, malè affectis neruis ualidiſsimos afferens dolores: fit enim & abſq; inflãmatione,neq; permanens,hoc eſt,diuturna,ſemper eſt, nec in neruis fit ſemper, nec ualidiſsimos affert dolores. Melius igitur feciſſet, ſi definitionem ex his quæ affert in fine Pauli uerbis elicuiſſet, quàm ex libro de Definitionibus, perperam Galeno adſcripto,à quo ſæpenumero magnam errandi occaſionem accepit.

17 Putreſcentes humore gingiuæ.] M A N.μυδῶντα ὅλα.labantes Hermolaus.

Reprimit.] M A N.στέλλει.Hermol.adſtringit.

Quæ in ore exeduntur.] M A N.σηπεδόνας:putreſcentia Hermolaus.

Solideſcit potu eius guttur,callum faucibus obducit.] M A N.pro gutture & faucibus, unam tantum uocem lego, βρόγχον: ideo ad uerbum ſic uerterem, fauces firmat, & calloſas facit.

Datur idem utiliter cibum in ſtomacho non continẽtibus cruditatib.] MAN.ego lego, ſtomachicis,& difficilè concoquentibus.

Concreſcentibus in ueſica calculis.] M A N.& hic quoq; inutiliter additum, in ueſica.

Vegetum.] M A N.ὑγιεινὸν,id eſt,ſalubre.

Cap.18. Et inueterare.] M A N.ἄγαν:addendum ergo,ualde.

Neruos non lædit.] M A N.lege,minimè neruos lædit.

19 Vuis mare miſcent.] M A N.ego lego,ſtatim poſt uuæ uindemiam mare miſcent.

Alij

Alĳ paſsis prius factis uuis mare miſcent.] M A N.ego lego,paſſas uuas in uaſis mari pro- Cap.lib.V.
fundunt.

Demiſſa.] M A N.lego,laxa facito,id eſt,χάλασον. 20

Sextarĳs decem.] M A N.lego,duodecim.

Spiſſandi uim.] M A N.ἔςι δὲ συπτικὸς,hoc eſt, adſtringendi habet uim.

Non exceſſura tamen ſunt pira maturitatis ſuæ modum.] M A N.aliter loqui uidetur 23
Dioſc.& hoc pacto hoc uerbum:Non admodum autem matura ſint pira.

Acerbo ſapore ſunt.] M A N.ςρυφνοί.

Simpliciter aut ad tertias.] M A N.non lego ſimpliciter.

Concoctiones à cibo potum.] M A N.aliter meus Dioſ.& ſic ad uerbum: Vtile non febri- 25
entib.ad uentriculi concoctiones doloreſq; ſuperbibitum, ad humidas quoq; aluos & in- 26
teſtinorum difficultates.

Nigræ myrti.] M A N. Tanti eſt apud me fides in hoc interpretandi munere, ut etiam 27
ſi crederem Dioſc. nigras myrti baccas intellexiſſe, non recedendum tamen à uerbis eius
iudicarem,quæ ſunt,Myrta,hoc eſt,myrti baccas nigras,quæ maturitatem exceſſerint, ac
cipito. Quod tamen puto non de nigra tantum,ſed ſimplicititer de quauis loquutum:fa-
ciunt uerba quibus capite ſequenti utitur, ubi de nigra intelligens, apertè eam demõſtra-
uit dicens,Nigræ myrti ramulos &c.

Tuſarum modio.] M A N.χοίνιχι.

In ſtomachum et aluum deſtillationes.] M A N.ῥευματιζομένῳ τε ςομάχῳ καὶ κοιλίᾳ.id eſt, uentriculo & uentri rheumatiſmum patientibus.

Fœminarum fluctionibus.] M A N. ῥεῦν ſimpliciter ſcribit Dioſcorides, id eſt, fluctionibus.

Siſtunt in eum deſtillationes.] M A N A R D.fidelius,tametſi non adeò eleganter, quiſpi 29
am hæc omnia hoc pacto,(ni fallor)conuerterit: Stomachi fluctionẽ iuuant, inteſtinorũ,
ueſicæ,ſanguinis eruptiones, in uniuerſum autem & rheumatica uniuerſa ulcera fota, ad
cicatricem ducunt.

Incorruptum.] M A N.lege, difficilem mutari. 31

Ex Aegyptia fico.] M A N.ſycomorum intellige.

Acerrimum.] M A N.acre.

Paſsim.] M A N. aduerbium hoc addidit interpres. 32

Narium deſtillationibus.] M A N A R D V S. κατάῤῥιζομένοις,id eſt,fluctione laboranti-
bus naribus.

Nigra.] M A N.lege, nigreſcentia.

Conficiuntur uina.] M A N.adde,picea. Cap.34.

Nuper cæſam.] M A N.adde ſciſſam,σχίζοντας,aſſulatim transfert Hermolaus.

Exudati humoris.] M A N. hoc non legitur in meo Dioſc. ſed ex ductu ſermonis, non humorem apponendum,ſed lignum iudico.

Adſtringunt.] M A N.adde,parum.

Cutem ſubeuntib.aquis.] M A N.hoc non inuenio.

Aceti ſextarios ſex.] M A N. pro aceto,lego muſtum:ſed fortè uerior fuit Marcel.lectio. 36

In muſti ſextarios uiginti.] M A N. lege,ſex.

Et ex gelu contractam corporis noxam.] M A N.fideliter & uno uerbo poterat redde- 38
re,perfrictionib.καταψύξεις enim tantum ait Dioſc.

Cum pyrethro hærba.] M A N.cum pyrethro ſimpliciter dixit Dioſc.

M A N. Vbi de uino ex hircina origano concinnata legitur:In linteolo:adde laxo.

Torminibus,inflationibus.] M A N.hoc loco,non lego inflationibus.

Aniſi uerò tres.] M A N.pro aniſo,lege,anethi. 40

Idem hoc uinum.] M A N.non reperi hæc uerba in meo Dioſc.

Lienem minuit.] M A N.lege,lienis craſsitiem attenuat. 41

Apĳ ſeminis.] M A N.adde, montani.

Soluendis inflationibus accommodatum.] M A N.εὐ'πνους halitum oris commendans.

Cap..ib.V. Hermolaus. Ego facilè ſpirantes,conuerterim.

MAN.In Elleborite ubi legit,In marinæ aquæ duodecim quindecimue congios,ego lego quindecim aut quatuordecim.

Odorati iunci drach.30.] MAN.lego hic & in calamo uncias.

In Scammonite ubi legit Marcellus drach.5.ego lego quindecim.

42 Intus candido.] MAN.lege,albiore.

Maculis alabaſtritæ lapidi ſimilib.] MAN.διαφύσεις ἔχουσα ἐμφερεῖς ὀνυχίτῃ λίθῳ:id eſt, lineas habens onychiti lapidi ſimiles.

Maculas lineis ſimiles.] MAN.lege,uenas zonis ſimiles.

Fauilla.] MAN.λιγνύος:ut fortè magis propriè fuliginem Hermol.reddiderit.

Et cameris.] MAN.τῇ κορυφῇ,hoc eſt, ſummitati.

Coquitur Cadmia.] MAN.lege,uritur.

43 Alterum cādidiſsimum.] MAN.λεῖον lego,id eſt,leue.Marcel.λευκὸν legit,debuitq́ propterea album uel candidum,non candidiſsimum dicere.

Opplendi.] MAN.προσπλασικὼν,quæ uox aliud ſignificat,quàm opplere, quod neſcio etiam quare differat ab eo quod eſt explere: quam uim & ſuperius huic pompholygi attribuerat Hermol.conglutinandi,nos eādem uim cum emplaſtice credimus, de qua ſuprà abundè diximus.

Eſt præter hęc in genere leniter cruſtas obducentium.] MAN. hæc nec lego,nec legenda aliquo pacto puto:nulla enim res frigida cruſtas facere in cute poteſt.

Lentis carbonib.] MAN.lege,tenuibus & leuibus.

Aut lentiſcum.] MAN.lege,aut hærbam ſchęnon. Puto tamen in Gręco quoq́ βοτάνην non rectè additam,id eſt,hærbam.

Cap.45. Exiguis granis quib.conſtat &c.] MAN. lege,milij forma exiguus,& grauis.

Et adſtringit.] MAN.hoc non lego in meo codice.

Egregiè erodens.] MAN.δάκνον,mordens ſcilicet: quod certè minus eſt,ut primo etiam libro monui.

Trium obolorum.] MAN.lege,quatuor.

Papularum eruptiones.] MAN.lege, exanthemata.

46 Vulgari ære.] MAN.hoc non lego.

Adſtringendi reprimendiq́.] MAN.lego ϛαλτικὼν ſolum.

47 Colore fauillæ.] MAN.lege,cineris.

48 Contra inteſtinorum tormina.] MAN.adde,cœliacos.

50 Donec nulla ſuperſit nigredo.] MAN. ἐφίσηται: clarius ſupernatet dixeris, ut Hermolaus.

Sub manibus paulatim in loco uacuo.] MAN.lego,ἐπιχέοντες,hoc eſt,infundentes.

Opplere.] M. hic quoq́ pro uerbo παρεμπλάττειν,redditur opplere,quum tamē ſubdat Dioſc.πληροῦν,quod ipſe Marcel.uertit explere,ſicq́ uideatur idem bis dixiſſe.

Sine exulceratione.] MA. ἐσχαροῦν, id eſt,abſq́ eo quod eſcharas,id eſt,cruſtas ignis modo excitet.

51 Validiſsimo igni.] MAN. lego,ὄξει, id eſt, aceto, ut Hermolaus: non ὀξεῖ,id eſt, ualidiſsimo.

52 Vitri modo pellucidum.] M.ὑελίζουσα,id eſt,uitrum referens,nulla lucis mentione.

53 Sunt etiam qui quòd oculos dilatet,platyophthalmon.] MAN.lego pro his omibus ferè hęc uerba: Hoc nonnulli Stibi,alij Platyophthalmon:ſunt etiam qui Larbaſon uocēt. Vim habet &c.

Eſt illi uis opplere.] MAN.ἐμπλασικὼν hic quoq́ uim lego:quam qualis ſit,ſuprà Gal. teſtimonio oſtendi.

54 Quæ ad coryci Sebaſtiam foditur.] MAN. lege,quæ apud Corycum & Sebaſtiam inuenitur.

55 Helcyma.] MAN.lege,enclyſma,uel encauma.

56 Cocta.] MAN.χονδρουμένους.

Puteolis & Bais.] M A N.non leguntur hæc in meo Dioſc. Cap.lib.V.

Spiſſare,adſtringere.] M A N.lege,uel intellige, συπτικῶν.

Foſsilis ſalis drachmas quinq;.] M A N.lege,uncias.

Sedis itidem cicatricibus.] M A N.lege,fœdis. 57

Tum diuidenda.] M A N.lege,formanda.ἀναπλασίον.

Per opplendi uim.] M A N.hic quoq; emplaſticam opus eſt intelligere.

Virente.] M A N. πρασίζουσα. 58

Vlcera extergit.] M A N.lege,cicatrices:οὐλῶν.

Leniterq; cum eroſione aliqua exeſt.] M A N. leges meo iudicio,& uerbis Dioſc.& rei ipſi accōmodatius,hoc modo: Leniter exeſt cum quadam mordacitate.

Et cœruleus color aliquis eſt,qui æqualiter cōmunicato ſibi eo colore ſplendet.] M A N. 59
neſcio quo pacto uerbis Dioſcoridis hæc reſpondere poſsint:ea ſunt huiuſmodi: τὸ χρῶμα κυανίζον ὁμαλόν τε ἄγαν: quæ in hunc ſenſum quiſpiam uerterit: Cœruleus color,æqualiſque ualde.

In genere eorum eſt quę in medicina alendis tantum palpebrarum pilis uſum habēt.] M A N.hic quoq; excluſionis nota addita: ſic enim ad uerbū loquitur Dioſc. Eſt ex eorum numero quæ palpebrarum augent pilos.

Eligenda harena illa eſt quę craſsiſsima.] M A N.ad cœruleum ipſum,non ad harenam Cap.60.
refert Hermol.& pro craſsiſsima, ſaturatum uehementer colore nominis ſui,reddidit: cui & ego in hac parte conſenſerim.

Spumæ modo.] M A N A R D. Dioſc.ueluti ἐκβρασμα eſt. Indicarum harundinum pul- 61
lulum uocat Hermolaus, quod & mihi magis probatur. ἐκβράζω enim uerbum emittere ſignificat.

Vndiq; lutea.] M A N. addidit Dioſc.κατακορῆ δὲ: ſaturarum uertit Hermol. 62

Adſtringere.] M A N.hoc non lego,hoc eſt,συπτικῶν,ſed σηπτικῶν.

Deijcere.] M A N.σκεδαστικῶν.

Collectiones.] M A N.lego,phlegmonas,id eſt,inflammationes.

Minio.] M A N. Amineo ſcribit Dioſc. An uerò Gręcis ſit ammion,quod Latinis mini- 63
um, alibi declarauimus.

Floridum.] M A N.lege,floridiſsimum.

Puſtulas.] M A N.exanthemata ſcribit Dioſc.quam uocem conſueuit Marcell. uertere, eruptiones pituitæ.

Liniue decocto.] M A N.lego ſelini,hoc eſt,apij. 64

Quinetiam minutiſsima auri ramenta.] M A N. hæc uerba non lego in meo Dioſc,& propterea ſuppoſititia puto..

Chartaginenſis.] M A N. Carchedonice. 65

Quinetiam.] M A N.hic deſunt uerba ſequentia,Antidotis quoq; miſcetur. 66

Quidam etiam mutata tantum.] M A N.aliter lego totam hanc partem:Quidam ſtala 67
cticon,pecton,hephton,aracton,lonchoton.

Quod ab Hiſpanis etiam lonchoton.] M A N.lege,ab alijs lonchoton dictum.

Repurgare.] M A N.hoc non lego in meo codice. 68

Exulcerare.] M A N.lego eſcharas,id eſt,cruſtas excitare.

Sanguineo colore.] M A N.milti,hoc eſt,rubricæ,non ſanguinis lego.

In ſuo genere.] M A N. hæc adiecit interpres. 69

Leuorem habet.] M A N.adde,pura eſt. 70

Grauans enim ſory olfactu uirus mittit,eoq; nauſeam cit.] M A N.multa de ſuo addidit 71
Marcel.βρωμωδέστερον tantum,hoc eſt,uiroſius,& nauſeam facere dicit Dioſc. 72

Pingueque eſt.] M A N.lege ſubpingue. 73

Potuque aut olfactu.] M A N.lege,dum deglutitur.

Quod autem fractum non minus quàm Miſy ſplendet.] M A N.aliter lego, hoc uidelicet modo: Quod autem non ſplendet dum frangitur conſimiliter Miſy. Marcelli tamen lectionem puto meliorem.

Cap.lib.V. Coctis quæ cocta non ſunt.] M A N.lege uel intellige,uſtis quæ uſta non ſunt.

Quæcunque cruda humore aliquo reſolui poſſunt.] M A N. multa & hic ſenſum mutantia. Verba Dioſcoridis ſunt: ὅσα ὠμὰ ὄντα αὐ ίεται.id eſt,quæcunque cruda dum ſunt, diſſoluuntur.

Cap.74. In fornacibus quæ aureæ dicuntur.] M A N.lege,quæ areæ.

In fornaces foueas dictas.] M A N.lege,in foueas,tacitis fornacibus.

75 Expers alterius naturę auripigmentum eſt.] M A N.Coniungenda hæc pars præcedentib.eſt, ut ſcilicet & hæc ſit nota boni auripigmenti, alteram rem non habere ſecum commixtam.Lege igitur,Et expers alterius naturæ exiſtit.

Glandium modo concretum,pallidum,Sandarachæ colore gleboſum.] M A N. ego lego, βωλώδες, hoc eſt gleboſum: atque colore Sandarachæ, nulla palloris aut blandis mentione.

Habet exedendi uim.] σηπτικήν:de ui ſeptica alibi diximus.

76 Ad ſatietatem flammeo colore rufeſcit.] M A N. κατακορῆ πυῤῥὸν,hoc eſt, ad ſatietatem rufo.

Fragilem.] M A N.adde,conteri facilem.

Sulfuris uirus.] M A N.lege,ſulphuream ſpirationem habentem.

77 Quòd ualidiſsimè adſtringit.] M A N.adde βαρύοζος,hoc eſt,graue olens.

Bulloſumq́ eſt.] Id eſt,πομφολυγώδης:quod fortè quis pompholygi,id eſt, tuthiæ uocatæ ſimilis,conuerterit.

Natione perfertur aliȷs.] M A N.fidelius quiſpiam & hoc alio modo uerterit, dicens:Et genere ex Melo uel Aegypto.

Quòdq́ ſine aſperitate &c.] M.ego inuenio,æquale,& omni ex parte ſuccoſum.

Cum quodam igniculo caloris.] M A N.lego,καὶ πυρῶδες ἀποπνέουσαν:hoc eſt,quod caſeum ſpirat,id eſt,redolet.

Braſsicæ ſucco.] M A N.lege.foliȷs.

Ex aqua illita.] M A N.καταιονώμενα,hoc eſt,perfuſæ.

Inunguntur.] M A N.adde œdemata,id eſt,laxi & indoloroſi tumores.

Ad narium mucum,& in ſubiectas partes deſtillationes.] M A N. lege,ad coryzam &

78 catharrum grauedinem & deſtillationem uocat Celſus.

Podagræ eo ex aqua.] M A N.adde,cum nitro.

Veternoſis] M A N. lege,lethargicis.

79 Leuiſsimus.] M A N.ualde leuis.

Fiſtuloſus.] M A N.πολύκενον lego,multiforus.

Nec in attritu harenoſus.] M A N. ἄλιθον,id eſt,illapidoſus.

80 Candidiſsimus.] M A N.lege,albus.

Tateon.] MAN.lego,Tapeon,aut Tritæon,aut Gantęon.

Subeuntium cutem aquarum tumores.] M.uerba Dioſc.ſunt:Et ad hydropicorũ œdemata:quorum alius ſenſus eſt,ut norunt medici,quàm qui à Marcello exprimitur.

Calentes iȷdem &c.] M A N.πυρία,id eſt,fomentum per ipſos,ait Dioſc.

Cum polenta.] M A N.adde uel intellige,uſti:κεκαυμένοι enim ait Dioſc.

Crabrones.] M A N.ego quoq; lego,τενθρηδόνας,ut Hermol.

Et capitis ulcera quæ pſydracia,& quæ thymos appellant.] M A N.tutius & fidelius legeris hoc pacto:& ad capitis pſydracia,thymoſq; & phymata. Nõ enim ſunt capitis ulcera thymi,ſicuti neque pſydracia ſunt ulcera.

Tubercula quos dothienas uocant,& teſtium tumores diſcutiunt.] M A N. ſic lego ad uerbum:Cum uua paſſa,aut ſuillo adipe,aut melle,dothienas diſcutiunt.Et teſtium œdemata cum origano & fermento citius maturant.

Sugillata.] M A N.adde faciei.

Podagris.] M A N.adde, ſimiliter.

Cap.82. Contra exulcerata inteſtinorum tormina.] M A N.adde,depaſcentia.

83 Defertur Nilo.] M A N.καταῤῥεῖ,defluit.

Innatat

Innatat & paludibus.] N A N. Innatat uerò paludibus. Cap. lib. V.

Maiore in guſtu &c.] M A N. lege, et maiore. Videbuntur hæc leuiuſcula, ſed ſi quis diligenter aduerterit, uidebit non ſine cauſa notata.

Defluente colore.] M A N. hoc non lego, ſed ἐκ μέρους, id eſt, ut mihi uidetur, per partes aqua etiam diluitur.

Ex his quæ exterendo ſunt.] M A N. σμήγμασι. Sunt autem σμήγματα, quæcunque purgant & emaculant faciem. σμήγματα.

Fiſtuloſum.] M A N. lego, perforatum, quod mihi aliud eſt, quàm fiſtuloſum. 84

Exalto in ſummum euocandi.] M A N. μετασυγκριτικῶν. Quæ uerò hæc ſint, Gal. docet lib. 4. Methodi curatiuæ.

Quale quod ex bunis.] M A N. Si eiſdem locis nitrũ & nitri ſpuma naſcitur, ut Marcell. ipſe teſtatur, quum nulla ſit inter tot natales ſpumæ bunorum mẽtio, melius erat hoc loco colles intellexiſſe.

Spumoſa.] M A N. lego, aut ſpumoſa. 85

Amplius tamen nitrum nitrique ſpuma poſſunt.] M A N. non lego hoc loco, nitrique ſpuma.

Aut cum decocto.] M A N. inuenio in meo codice, aut cum hepſemate, id eſt, ſapa.

Aut aniſi.] M A N. hoc non lego.

Exterendo & extenuando.] M A N. lege, ad lepras.

Cum reſina excepta ſanant.] M A N. non lego ſanant, ſed aperiunt.

Validiſsimè adurere.] M A N. lego ualde. Adde, ſepticen uim, de qua ſæpe. 86

Panos.] M A N. adde, & tubercula.

Lauatur cremata fex.] M A N. Adiecit hęc Marcel. quare enim dixerit hic lauari, quum docuerit ſuperius ablui, ut pompholygas: lege igitur, Lota uerò miſcetur.

Albugines.] M A N. lego, ἀχλῦς, id eſt, obtuſam aciem.

Candorem.] M A N. lege, ſummam albedinem.

Vulgari albo lapide.] M. χυδαίας μαρμάρου, id eſt, uilis & communis marmoris. 87

Glutinat.] M A N. Emplaſticen uim habere dicit Dioſ. quam opplendi alibi uocat Marcel. & nos aliam eſſe non ſemel oſtendimus. 88

M A N. πτώματα lego, & caſus intelligo in eo ſpatio quod uacuum Marcell. reliquit 89

Sine pondere.] M A N. lege, leue. Cap. 90.

Fiſtuloſum.] lego, πολύκενον, id eſt, multis uacuitatibus, uel foraminulentum.

Bembico.] M A N. lege Besbico.

Ad exterendum & inducendum leuorem.] M A N. ad ſmegmata dicit Dioſc. cui uoci tot reddit Marcellus.

In Cappadocia.] M A N. lege, in Galatia.

Et cremijs.] M A N. lege, χορταρίοις. 91

Inani.] M A N A R D. πολυκένῳ, id eſt, multiforo, fiſtuloſum proximo capite Marcellus intellexit.

Recentes.] M A N. lege, nouæ, alio ſenſu: poſſunt enim aliquæ ſpongiæ nouæ eſſe, quæ longo tamen antea tempore euulſæ ſint. 92

Omnes tamen præcluſa ulcera calloſque aperiunt.] M A N. totam hanc partem fidelius quiſpiam hoc pacto conuerterit: Præcluſa ulcera & callos dirimunt, ſiccæ lino colligatæ, linamẽtique modo impoſitę. Rheumatica uerò ueluti depaſcentia, et antiqua ulcera exiccant, ſi nouæ, ſiccæ & uacuæ apponantur, ſanguiniſque cõpeſcunt eruptiones. Ex aceto autem crematæ ad ſiccas lippitudines faciunt.

Crematarum cinis.] M A N. hoc addidit Marcel. Dioſcoridi: uſtas ſimpliciter dixit: non quicquid tamen uritur, uſque adeò uritur ut cinis fiat. Refert Gal. chirurgum quendam ea utentem ita calida poſt uſtionem, ut & cruſtam, ignis modo excitaret, & pro operimento eſſet, quod non bene poteſt de cinere intelligi.

Veluti candens ferrum.] M A N. nulla in Dioſc. ferri mentio.

Sandarachæque.] M A N. lege, antherico.

Cap.lib.V. Aut Sandyci.] MAN.adde,ſaturæ.

Et ad cicatricem perducit.] MAN.lege,& cicatrices,ſcilicet implet.

94 Inæquali coloris concretione.] MAN. οὐκ εὔτονος τῇ συγκρίσει τοῦ σώματος. Hermol. nec corporis portione ponderoſus. Ego,non robuſta corporis concretione.

Candidas ſiquidem.] MAN.non lego ſiquidem,ſed δὲ,hoc eſt,autem: diuerſo,ut clarũ eſt ſenſu.

Rufeſcat.] MAN.adde, magis.

Cruſtas inducit.] MAN. ποσῶς,id eſt,aliquantiſper.

Et ambuſtis cum cera medetur.] MAN. Cum urendi uim habeat, mirum eſt quòd,ut Achillis lancea,ambuſtis medeatur. Lego in meo Dioſc. καταπλασμάτων. Nullo ſenſu Marcellus legiſſe uidetur κατακαυμάτων. Galenus uehemẽter exiccare, adſtringereque aliquatenus,& mordere.

95 Purgat cum melle malefica.] MAN.lego,θηριώδη,fera uertit Hermol.

97 Rubens.] MAN.καταχορής,colore nominis ſui egregiè infectus,uertit Hermol.hoc eſt, ſanguinis.

Pondus amiſerit.] MAN.lege,mediocriter leuis.

MAN.πρόπτωσις definitur à Paulo Aegineta caſus uueę tunicę,fracta aut exeſa cornea: Procidentiam autem totius oculi,uocat ἐκπιεσμόν.

99 Naſcitur in Lycia.] MAN.lege,in Cilicia,non damno tamen Marcelli lectionem.

Cap.100 De Morochtho. In teneris corporis partib.] MAN.ego lego,tenera ulcera.

Ibidem in Thyite. Qui.quòd eo medicinalia mortaria fiunt,nomen inuenit.] Hæc addidit Marcel. Alioqui mollior uidetur,quàm ut idoneus mortarijs ſit.

Erodit ualidiſsimè.] MAN.lego,ἀναδάκνων σφόδρα,id eſt,uehementer mordicans.

Præcipua.] MAN.hoc adiectiuum adiecit interpres.

In Iaſpide. Alius gracilem repræſentat ſaliuæ ſimilis.] MAN.lege,alius cryſtallinus,pituitæ ſimilis.

Calai gemmæ ſimilis.] MAN.adde,colore.

MAN. Inter Iaſpidis uires detegere eum furta ſcribit meus Dioſc.ſicuti & Hermol. exemplaria:quod ut ſuperſtitioſum reliquit(puto) Marcellus.

In Ophite. Graui enim odore.] MAN.grauem dicit meus Dioſ.non habita odoris mentione,ut de pondere opus ſit intelligere.

In Oſtracite. In leuiganda cute.] MAN.pilis uidelicet amouendis.

Drachmarum duarum pondere.] MAN.lege,unius.

Quinetiam ſi quis quatuor diebus &c.] hic lego,duarum drachmarum pondere.

In Smyride. Exterendo & exedendo.] MAN.ſeptas & cauſticas lego.

In Geode. Quem quoniam terram intra ſe amplexus eſt,Gręci.] MAN.hæc omnia ſunt interpretis,non Dioſc.uerba.

101 Præcipuam & ſupremam.] MAN:αἰωτάτω:intelligo communiſsimam atque(ut ita dixerim) generaliſsimam,& omni terræ communiter conuenientem.

In Eretriæ uiribus,lego etiam molliendi.

In Pignite. Craſsiores habet glebas.] MAN.lege craſſas.

Marinarum teſtarum cinis.] MAN. lege,oſtraca ex fornacibus ualde aſſa.

In Melia. Viridibus emplaſtris.] MAN. lego δυνάμεσι,id eſt,poteſtatibus.

In Ampelite. Reprobanda è diuerſo cinerulenta.] MAN.adde,alba.

Melan.] MAN.lege melan quo ſcribimus.

103 Gummi pondo.] MAN. lege,uncia una.

Et atramenti ſutorij tantundem.] MAN. ego lego, Taurini glutinis unciam unam ſemis,chalcanthi unciam unam ſemis.

EX LIBRO SEXTO

Ex præfatione. Aut oblata occaſione &c.] MAN. Aliter meo iudicio fidelius & plenius quiſpiam hoc pacto uerterit: Aut ea materia quæ iuuamenti gratia infirmis præcipuè offerri uidetur,ut abſinthio

absinthio &c. Et eſt ſenſus, malum ueneni odorem auferri non ſolum aromatib. ſed his etiam medicamentis quæ odorata cum ſint, iuuamenti gratia dari conſueuerunt, hocque præcipuè falli eos, qui cum imbecillitate aliqua moleſtentur, eius pellendæ cauſa hæc medicamenta accipiunt. Vides enim quæcunq; hic enumerantur, eſſe uehementer odorata, ut præter ductum uerborum ex ipſis rebus poſsis intelligere, ad id quod prius de malo uenenorum odore dictum fuerat, hæc referri. Cap.lib.V.I

Aſperiore uino.] M A N. σκληροῖς, id eſt, duris uel potentibus.

Aut aliјs quæ paſsim in cibo dantur, uenena illa compinſentes.] M A N. ego lego, aut pharmacis, ut aliјs quæ offeruntur, compinſentes.

Difficillimè corripiuntur à ſtomacho poſtea cæteræ qualitates.] M. ego lego, ἀπεπτόταται, & intelligo, difficillimè concoqui cæteras qualitates. Si uerò Paulum Aeginatam ſequuti legamus, ἀκατάληπτοι, intelligemus non apprehendi cæteras qualitates.

Et honeſtè.] M A N. καλῶς: magis mihi quadrat aduerbium, bene, uel rectè: ut ſit ſenſus, bene ſe habere, ut imbecillibus ea caueamus, quæ uenefici, quaſi auxilij gratia bibenda offerunt.

Aut Nepetæ foliorum.] M A N. lego hic, aut milti, quæ Lemnium ſigillum, idem pondus cum uino.

Grauitate halitus.] M A N. βρώμας, id eſt, uiru & ueluti ſanie: halitus autem nullo pacto poteſt huic loco conuenire.

Vertigines.] M A N. lege, obtenebrationes: σκοτοῦσθαι

Elangueſcere.] M A N. παρίεσθαι id eſt, ut mihi uidetur, reſolutionem pati.

Et toto corpore eroderi.] M A N. ὀδαξεῖσθαι pruritum pati, libentius uerterim.

Qui enim poteſt, à re tam uehementis frigoris uniuerſum erodi corpus?

Eoque magis quod aliјs quæ uenenis ſuperueniunt.] M A. Aliter, & (ni fallor) fidelius quiſpiam ſic tranſtulerit: Et præcipuè quoniam aliјs quoq; ſuperuenientibus affectionib. hæc ſunt communia.

Oportet ſanè.] M A N. lege, Licet aliquo modo cognoſcere, ſi ad ea quis reſpexerit, quę ſumus edocturi.

Rubeta rana.] M A N. adde, leuis.

Lacti mixtum coagulum.] M A N. lege, coagulatum lac.

Auripigmentum, ſandaracha.] M A N. lego, ſandarachæ duæ.

Pota à balneo, curſu, laborioſiſq; exercitiјs &c.] M A N. ego lego, uinum copioſum ſimul à balneo potum, aut dulce, aut frigidum. Legēdum tamen puto in fine, paſſum, aut frigida ſcilicet aqua.

Aſperrimè omnium.] M A N. hoc adiecit interpres: difficillimas tantum dixit Dioſcorides. Cap.1.

Ciborum ueluti ex repletione faſtidiјs.] M A N. omnibus his uerbis unicum Dioſcor. uerbum ἄσους reddidit Marcellus.

Erodendaque.] M A N. ἐκνίψαι: lege igitur, & eluenda.

Fouere.] M A N. καταπλάσσοντας: uerte, cataplaſmata facere.

Fomenta.] M A N. hic quoq; lege, cataplaſmata.

Vitalioribus partibus inhærens.] M A N. lege, principibus.

Poſt aliquod tempus.] M. χρονισθέντωμα: moue ergo, aliquod. Paulus, poſtremò.

Dolores earum inflammationum.] M A N. lege, difficillimas inflammationes.

Vtile interim eſt præter hæc.] M A N A R D. lege, in hoc tempore utile eſt. Paulus hic addit, poſtea.

Carnes hœdorum.] M A N. adde, agnorum. Paulus, ouium.

In paſsi drachma.] M A N. manifeſtarius hic error. Quomodo enim octo terreſtriū rerum drachmæ, unica liquoris drachma diſſolui poterunt?

Graue olenti nitro.] M A N. lego, βρωμώδει. Cap.3.

Linguæ inflammatio.] M A N. adde, et mentis impedimentum: ſic legit Auicenna. Paulus, ut Marcellus: aliqui utrunq;.

5 Aut urtica ureretur.] MAN. ἐρεθιζομένοις, id eſt, irritatis.

Erodentur interanea.] MAN. lege, mordentur.

Inualeſcat malum.] MAN. lege, uenenum.

Inteſtinorum inundationes.] MAN. hæc adiecit interpres.

6 Vniuerſa & ſine interſpiratione.] MAN. lego, ἀθρόα pro tot uerbis.

Paſſum.] MAN. lege, dulce uinum.

Carabi aſtaciq́ꝫ.] MAN. Mirum eſt Marcellum, alioqui Grȩcas uoces fugientem, duas haſce dimiſiſſe, locuſtas & gammaros intellige.

7 Cum frequentiore pedituum ratione.] MAN. lego πνεύματα, id eſt, ſpiritus: alioqui ex præcordijs uel pectore peditus non redduntur, ſed ex aluo.

Addito caſtorij &c.] MAN. Addidit Marcellus participium, addito, quod delendum eſt, & pro eo ſcribendum, Aut aliud enim remedium eſt.

Confert & cum uino lixiuia.] MAN. in meo codice lego claris & apertis uerbis, lixiuia cum uino & gallinaceo decocta, aut bubularum carnium pinguium ius cum aceto ſumptum.

Ea in Heraclia ponti &c.] MAN. uſq; in finem non leguntur hæc in meo codice.

8 Ad Heracliam ponti.] MAN. adduntur alia multa uerba in meo libro, ſcilicet, in qua et Aconitum gignitur: Atticè Ionia uocatur, in Eubœa Sideritis. An uerò hæc fini præcedentis capitis iungenda eſſent, meum non eſt hoc loco cenſere: ſatis me feciſſe putaui, ſi ea referrem quæ in meo exemplari ſecus quàm Marcell. legebam. Sed nec tacebo mirari me dicere Marcellum, Dioſc. hoc loco teſtari mel illud fieri ex Aconito, quod ego nec in Græco lego codice, nec in ipſa Marcel. ipſius interpretatione.

9 Cum abſinthio meracum uinum.] MAN. lege, oleum cum abſinthio potum: melior tamen uidetur Marcel. lectio.

Nec minus itidem.] MAN. hoc etiam de oleo legitur in meo codice.

Ouorum putamina.] MAN. Cum nulla ſit hic putaminum mentio, ſed tãtum ouorum, eaq́ꝫ uoce utatur Dioſcorides, qua medici in ouis ipſis utuntur, ſcilicet ῥοφούμενα, Auicẽnaque & reliqua Arabum turba de ouis intelligant, conſentiente & rerum ipſarum natura, quæ oua quidem ad hanc rem idonea oſtendit, putamina minime: ſic uerbum ex uerbo legendum duco: Ouaq́ꝫ uacuata in ipſo & tepefacta ac cum muria ſorpta. Si tamen Paulũ, qui nõ χλιανθέντα, id eſt tepefacta, ſed λειωθέντα legit, ſequamur, pro tepefactis, detrita ſcribemus.

11 In arterijs] MAN. lego ſingulari numero, in arteria: & aſperam intelligo.

Cum pipere.] MAN. additur in meo codice, & uino.

Aut amomi liquorem.] MAN. hoc non inuenio.

Paſſum per ſe potum.] MAN. lego dulce uinum, & ſic etiam legit Paulus.

14 Miſerabili dicterio.] MAN. οὐκ εὐφήμως, id eſt non bonæ famæ.

15 Vt potum uinum ſomno concoquant.] MAN. legitur in impreſſo hoc ultimo codice, ſicuti & apud Paulum, in hunc modum: Ita cogendi ſunt quieſcere, quemadmodum qui uinum biberunt. Nec erat ut laboraret Marcellus quærendo, an ſoporifera uis falſò quarto libro eſſet huic herbæ adſcripta, an hic omiſſa: oſtendente experiẽtia, eos qui præ nimio uini potu deſipiunt, ferè ſoporari.

16 Languor.] MAN. lego ἔκλυσις, id eſt, exolutio. Marcorem uertit Hermolaus.

Vomitiones, & à uomitionibus &c.] MAN. ego lego, uomitus & mulſa aqua, & poſt hoc & nitrum & abſinthium. Inſpergendum.] MAN. ἐμβροχή.

Nitrum itidem cum aqua aut lixiuio paſſóue &c.] MAN. ego lego aliter: Nitrumq́ꝫ cũ aqua, & origanum cum lixiuio, agreſtiſq́ꝫ rutæ ſemen.

Nardo ſimilem.] MAN. In meo quoq; codice additur, agreſti.

Ciliſſa nardo.] MAN. & hic lego, Gallica.

Quam quidam.] MAN. lego in illo loco uacuo, ſerinim.

Et croci florem.] M. ego leg. Irim cum croco florem, tamen ſcio eſſe roſæ partem.

Nota etiam hoc tempore res toxicum eſt ſub Napelli nomine.

Paſſum cum roſaceo.] M A N.lego,dulce uinum:& ſimili modo legit Paulus. Cap.lib.VI.

Attoniti.] M A N. Si attoniti ſunt Latinis, qui apoplectici Græcis, ut tu ſuperius teſtimonio Celſi comprobaſti, uel citiſsimè moriũtur, uel in reſolutionem tranſeunt attoniti: quare nullo pacto intelligi poteſt,eos qui toxicum auſerint, ſi ſurrexerint,reliquo tempore uitam attonitos agere. Ego igitur lego, ἐπτοημένοι, id eſt, tabefacti. Auicenna hectici, aut phthiſici. Attoniti. Apoplectici.

Aut lacte.] M A N.hoc nõ legitur in meo codice,ſed ex Paulo acceptum eſt.Sicuti & quod ſequitur: Aut reſina terebinthina.] in Dioſc.enim abietina legitur. 21

Aut Thapſiæ cum mulſa aqua.] M A N. aliter legitur finis huius cap. in meo codice,in hunc ferè modum: Aut ſucci abſinthij drachmæ duæ cum mulſa aqua,& aceto multo potæ.Paulus ſcripſit ut Marcellus.

Oleaſtelli hærbæ aut Thapſiæ drachmæ duæ.] M A N.manifeſtiſsimus hic error & periculoſiſsimus. Siquidem oleaſtelli,id eſt,chamæleæ à Græcis uocatæ unica drachma interimit,Serap,teſte.Thapſiæ treis obolos tantum præbet Dioſc. Fortè pro drachmis uel uncijs,quod & aliqua habent exemplaria,oboli ſunt legendi. *Error periculoſiſſimus.*

Perſicorum oſſa cum hordei decocto.] M A N. ſimpliciter lego, Perſicorum oſſa. Paulus ut Marcellus. 22

A ſingulorum tamen potu euocandus uomitus eſt.] M A N.hoc non lego.

Succurrendum his quamprimum communiter eſt,oleoque ad uomitum.] M A N.ſic fidelius uerterit quiſpiam:His ſtatim auxilium commune adhibendum per uomitum, cogendo eos uomere. 23

Prodeſt cum uino potum etiam abſinthiũ,& mel in cibo,& cum aqua potum.] M A N. ego lego. Aut abſinthium cum uino & melle commixtum, & cum aqua potum.

Cum lixiuia aut aceto.] M A N.adde,aut paſſo. 24

Paſſum & maluæ decoctum.] M A N.hic non lego paſſum.Paulum tamen ſequutus eſt Marcellus.

Cum grauiſsima conuulſione.] M A N. lege, cum forti ſtrangulatione. Conuulſionem ipſe quoq; Paulus legit. 25 Cap.25.

Denſante ſe magis in ſtomacho etc.] M A N.fidelius(ni fallor)uertit Hermol.hic enim ferè eſt uerborum Dioſcoridis ſenſus: Grumis,quoniam in ſublimia trahuntur, magis in ſtomacho addenſatis.

Ficorum caprificorumue groſsi.] ὄλυνθοι. Conyzæ folia:] M A N. lege,femina.

M A N. Titulus cap.huius eſt, περὶ γάλακτος ἐμπυτιασθέντος,hoc eſt,coagulato. 26

Admixto coagulo lac.] M A N. ἐμπυτισθέν.

Thymus cum uino.] M A N.lege,cum aceto.

Agreſtis orminij.] M A N.lege terebinthi. 27

Myrrhę itidem drachmas 8.abſinthium,hyſſopum,apij ſemen.] M A N. nullum horum lego in meo codice.

Potum,tum uomitionibus redditum copioſum lac.] M A N.non hæc fuiſſe Dioſcoridis ſententia uidetur,ſed quòd prius quàm lac bibãt,euomuerint. Verba eius ſunt, ἐμείτωσαν δὲ καὶ οὗτοι. 28

M A N. Etiam in meo codice legitur δι᾽μενὲς,uoluiſſeque Dioſc. mihi uidetur, ea danda eſſe,quæ cum eo quod temperãt,mitigare quoq;,& lubricam aluum reddere poſſunt: dolores enim cum morſu mitigari debent,et quod aluum moleſtat,deijci. 29

Multæ lubricitatis ſuccus eſt.] M A N. ὑπάρχων,hoc eſt,exiſtens.

Aut frumentacei tragi.] M A N.ego lego,& tragi uocatæ hærbæ ſemen.Nec interpretis eſſe puto,pro ſua coniectura,uerba authoris mutare uel inuertere.

Corruptis piſcib.&c.] M A N.ego lego,uiroſis piſcibus ſimilis guſtus:nec ex Nicandro interpretandum Dioſcoridem puto. 30

Piſces alios.] M A N.adiecit,alios,interpres.Dioſc.ſimpliciter dixit, piſces.

Aliquando cruentus.] M A N. lege, ſanguini mixtus.

Cap. lib. VII.

Quam rapum terræ dicunt.] M A N. interpretis hæc ſunt uerba, non Dioſcoridis.

Aut ueratri.] M A N. uel lege uel intellige, radix.

Scammoniæue hærbæ liquor.] MAN. lege, ſcammonij liquor cum mulſa aqua.

Cum mulſa aqua drachma.] M A N. lege, cum uino, nulla ponderis mentione.

Concoquuntq́ eos præſenti remedio.] MAN. hæc non lego in meo libro.

31 Hauſtæ rubeta uel muta paluſtris rana.] M A N. ego lego, φύνος, id eſt, rubeta, paluſtris
32 rana. Aut nix cum poſca pota.] M AN. non lego hoc remedium.
33 Et recentes pappi, qui flores ſunt ſpinæ, quę in carduorum genere κάκτος uocatur.] M.
Pro his omnib. duo tantum uerba lego, ſcilicet νεαροὶ παγετοί. Sequitur caput aliud, cuius
titulus περὶ ἄξυς. Ego tamen locum eſſe bene à Marcello caſtigatum, puto, nosq́ tum hoc
nomine, tum ob alia multa, eius manibus plurimum debere.

EX LIBRO SEPTIMO

35 M A N. Principium eſt hic in meo codice libri ſeptimi, nec alioqui uideo quo pacto inſcriptio hæc poſita huic capiti poſsit congruere, in quo nihil agitur de rabido cane, ſed ſequentib. capitibus.

Venenumq́ ictu aut morſu relinquentib.] M A N. Omnia hæc uerba, uni tantum Græco reſpondēt, ἰοβόλων.

Vt curationis remediorumq́ totus in medicina modus.] M A N. duo & hic tantum uerba leguntur, περὶ ἰοδότικοῦ τόπου: laudo tamen Marcelli caſtigationem.

A cõmuni ſerpentum appellatione.] M A N. uerba hæc interpretis ſunt, non Dioſcor.

Quòd pharmacis repugnat & aduerſatur.] M A N. & hæc addidit interpres.

Habitus.] καταστάσεις. Neq́ enim omnino id uerum.] M A N. οὐ τῷ καθόπαξ.

Sed difficillimum ſemper habet.] M A N. ſic leges clarius, Sed ſemper id quod protrahitur, & nullum uſum in aliquod opus præbet, difficilè ad coniectandum eſt.

Et ſi cauſarum ratiocinatione priuatim, & in proprijs omnino non careat.] M A N. & hoc aliter lego, ad hunc modum: Si perfectè etiam cauſarum propria ratiocinatione priuatum eſt. Nec remedij occaſiones præbet.] M A N. lege, & quod ad curandum occaſiones præbet.

Quin ex eo magis.] M A N. lege, ſed magis ab eo quis orſus. Incerta.] M A N. lege, de apprehenſione eorum quæ immanifeſta ſunt. Senſu enim ob exiguitatem ſuam &c.] M A N. lege, differunt enim ſenſibus à proprijs ob exiguitatem.

Quod autem &c.] M A N. ego ſic lego. Quod uerò & exactè deprehenſum eſt, eo quòd uim quandam habent corrumpendi, quæ mixta corporibus cauſa eſt malorum quæ accidunt, conceſſum eſt, hoc & creditum.

Quòd ea faceret &c.] M A N. lege, opus hoc facientem oſtendere, communem cauſam, ne quid nos læderet in omnibus ſi particulares proprietates non apprehenderimus.

Et ante.] M A N. in ſpacio uacuo ſcribe, obſeruationes.

Sed rationales quos methodicos.] M A N. lege, ſed methodici. alia enim fuit rationalium, alia methodicorum ſecta.

Adeò ineptè uocibus & nominibus immorantur.] M A N. lege, adeò abſque mente nomini hærent. Ab eis ſiquidem manifeſtè φθοροποιός.] M A N. lego, φθοροποιὸς enim & ab ipſis. Docentque in cauſis præcendentes eſſe.] M A N. προκατάρξαντας, id eſt, præincipientes. Initiales Hermolaus uocat, quæ aliæ ſunt à pręcedentibus, quas προηγουμένας dicunt: quam differentiam non intellexit Marcel. & propterea utraſq́ in unum in ſuo commentario confudit.

Suntq́ illis præcipuæ hę cauſarum differentiæ.] MAN. ego lego, & hęc quidem probatiſsimæ cauſarum differentiæ.

Quòd affectionem facit.] M A N. lege, Quòd paſsio ipſa permanet.

Quoniam aliunde adeſt quod nocet.] N A N. plurimum enim hoc adeſt.

Nec corruptionem facere &c.] M A N. Nec facere uerbum in hac dictione, corruptionem faciens, contentum, ſimile nominibus alijs aſſumptis eſt.

Maximè

Maximè præualentem.] M A N.lege,maximè proprium. Idq; in lætalibus uenenis.] M A N.lege,& in lætalibus uenenis,& his quæ corporibus infunduntur. Cap. lib. VIII.

A caluæ fractura.] M A N.lego fractura abſolutè,ſine caluæ mentione.

Efficaciter nocentem.] M A N. lege, manifeſtiſsimam.

Maximuſq; ueluti ſcopulus.] M A N.lege,& præcedens ſcopus hic faciendus.

Quæ uitalis non ſit.] M A N.lege,quæ princeps non ſit.

Et uitalia.] M A N.lege,uiſcera.

Aut è diuerſo acerrimis cibis.] M A N. ego lego,aut ex cibarijs acribus contrarijs.

Alia profundius aut leuius exulcerant.] M A N.ego lego,putredinem gignunt

Quam maximè aduerſantibus.] M A N.lege,repugnantibus,uel,præliantibus.

De arte ſermonem.] M A N.Ego,ex artis mediocri ratione. Cap. 36

In inſcriptione,ubi Marcel.dicit,Eiuſq; in homine morſus: ego non ſic lego,ſed,& eorum quos ille momorderit.

Exiguum è uulnere dolorem.] M A N.ego lego,niſi pro uulneris ratione dolorem.

Sudore,ſuique & domeſticorum ignorantia.] M A N. ego lego,& præcipuè poſt ſudorem:καὶ ἀπνείας.

Præterquam ex hiſtoria.] M A N.additur,ex hiſtoria ſuperuixiſſe neminem accepimus.

M A N.Gal.addit thus,cancris & gentianæ,ad hunc modum: Thuris p.1.gentianę, partes 5.cancrorum p.10.& dat ſingulis diebus ſingula cochlearia. 37

Curanda in primis cruſta illa eſt ne decidat.] M A N.ego lego totum contrarium,præcipuè curandum ut cruſta cadat,ne ſub ea ulcus coaleſcat. 38

Cum cætera deſint.] M A N.non ſic lego,ſed,opportunè tum eis utendum, δὴ εὐκαίρως. 39

Meraci ſcilicet dulcioris uini.] M A N A R D.lego,ζωροτέρου,id eſt,purioris. Hermolaus, uetuſti.

Videnturq; hæc paſsim.] M A N.ego lego,hæc mihi uiſa ſunt.

Dropaciſq; & ſinapis.] M A N.lege,dropaciſmus & ſinapiſmus.

Quæ ueratro purgatio eſt.] M A N. lege, elleboriſmus, id eſt, prouocatio uomitus per elleborum.

Ex diligentia curationem.] M A N. lege,per eum quem prius diximus epilogiſmum.

EX LIBRO OCTAVO.

M A N.Principium eſt hic octaui libri in meo codice. 40

Mediocriter.] M A N. non lego hoc aduerbium hoc loco.

Ex aduerſo autem.] M A N.ego lego,mediocriter humeſcit.

Rigores.] M A N.lege,tentiones:ἐντάσεις.

Adſtrictiones.] M A N.σύλλημμα:contractiones uertit Hermol.

Et multa ex aduerſo in pellendo difficultas.] M A N. ego lego,& multa in ſuperfluitatis excretione difficultas.

M A N. Taxat hoc loco Marcellus Hermol.ex Paulo Dioſc. corrigentem,quod tamen & ipſe non ſemel fecit,& hocmet capite facit.

Et exulceratur locus.] M A N.lege,& putreſcit. Et incurabili.] M A N. lego,δυσφόρου, id eſt,quæ difficulter fertur.Marcellus hic quoq; ſequutus eſt Paulum. 41

Horrores.] M A N.lege,horridus ſenſus. 42

Labor.] M A N.πόνος:laſsitudinem ego dixerim. 43

Vigilia,langor.] M A N.pro his duobus lego,ἀτονία,id eſt,imbecillitas uel langor.

Poſt hæc.] M A N.lege,poſt hoc.

Aquoſus humor.] M A N.lego,ichor,id eſt,ſanies.

Puſtula.] M A N.φλυκτὶς:libentius ueſicam legerim. Cap.44

Aquoſo humore.] M A N.lege,aquoſa ſanie.

Diſruptaque puſtula.] M A N.& hic legerem ueſica.

His quæ ſerpunt ſimilis.] M A N.ego lego, ſimilis ei quæ fit ab his quæ ſerpunt.

Inteſtinorum dolores.] M A N.στρόφους:tormina hic conſueuit uſurpari.

Cap. lib. VIII. Aquoſus humor.] M A N. ichor.

45 Et oleoſus.] M A N. hoc non lego, ſed tantum ſubpinguis.

Puſtulæ.] M A N. lege, ueſicæ

M A N. Lapſus eſt hic pudendo errore Marcel. non agnoſcens differentiam inter echin & echidnam, marem ſcilicet & fœminam uiperam.

47 Inſurgentes puſtulæ.] M A N. lege & hic ueſicæ.

Aquoſus humor.] M A N. ego lego, aquoſæ ſaniei effuſio.

Eroſiones.] M A N. lege, morſus.

48 Sanguinis eruptio.] M A N. ego lego, & multa ex morſu excretio.

Et ſi cicatrix inducta fuerit etc.] M A N. ego lego, Et ſi cicatrix in alia corporis parte fuerit, ſanguinem & ipſa præbet.

Et pro urina &c.] M A N. lego hic ut Hermol. Et qui effluit ſanguis concretus eſt: & in hunc ſenſum ſcripſit etiam Paulus.

49 Intolerabilis ardor.] M A N. ego lego, ἄστεγνος ὄγκος, id eſt, non conſtrictus tumor: & ſic Hermol. quoque legiſſe uidetur, uertẽs, ſolutus tumor. Paulus inter ſigna ſcribit καῦσος ἄστεκτος, & hunc ſequutus eſt Marcellus.

Ab urendo & ab ardendo.] M A N. uerba ſunt interpretis, non Dioſcor.

51 Accedit exulceratio.] M A N. lego σηπεδὼν, id eſt, putrilago, uel putrida exulceratio: eroſionem uertit Hermolaus.

Decidunt carnes.] M A N. περιῤῥέουσι: effluunt per orbem, uertit Hermolaus.

Veſica.] M. lego νῆστιν, non κύστιν: hoc eſt, ieiunum uocatũ inteſtinum, nõ ueſicam. Paulus tamen lædi iecur dixit, ueſicam et laxius inteſtinum.

Corrumpi.] M A N. lege, paſſa eſſe: & in eundem ſenſum ſcribit Paulus.

Corruptas.] M A N. adde, aliquo modo.

52 Puſtulas.] M A N. hic quoque lege, ueſicas: & pro aquoſo humore, ichor.

Fluit à morſu.] M. lego, ῥήγματος, id eſt, ruptura: ut intelligi poſsit, ruptis ueſicis.

Porraceo colore.] M A N. lego κιῤῥοειδὴς: ruſeſcit, ait Hermolaus. Marcellus legit κιρσοειδὴς, & propterea addit, uaricum modo: ſequutus & in hoc Paulum potius quàm Dioſcoridem.

M A N. Additur in meo codice, oculorum obſcuratio. Hermol. caligãt oculi. Hebetatur quamprimum oculorum acies: ἀμαύρωσις ὀμμάτων. Hermol. oculi obſcurantur.

53 Stomachi non adeò grauis eroſio.] M A N. lege, exiguus cardiogmos.

Frons continuè contrahitur.] M A N. ἀνασπᾶται, id eſt, conuellitur.

54 Subflauo & quaſi aureo.] M A N. ὑπόχρυσος, id eſt, ſubaureo, ſubflauo.

55 Venenum illinc pellitur.] M A N. lego, αἴρεται ὁ ἰὸς ἐκ τοῦ τόπου, id eſt, uenenum ex loco aufertur, uel eximitur, ut Hermolaus.

Vniuerſoque.] M A N. ἀθρόως: quod uerbum ipſe Marcellus melius ſupra expreſsit. Eſt autem ſenſus Dioſcoridis, id quod intus adiectum fuerit, cum ſanguine, qui multus ſimul exit, excerni.

In ſerpentibus.] M A N. lego θηρείων.

Imponatur itaque lixiuia &c.] M. unicum hoc loco remediũ lego, ad hunc modũ: Imponatur cinis ficulneus, aut ex uitis ſarmentis factus, cum lixiuia, tẽperatus garo acri inueterato, eo quod uenenis aduerſantur: ὡς ἀντιπαθέσιν.

Cedrinus liquor.] M A N. lege, Cedrus.

Acerrimè calidiſsimèque.] M A N. non lego calidiſsimè.

Piperis unciæ duæ.] M A N. lege, drachmæ duæ.

Erucæ albæ.] M A N. non lego albæ.

Caſtorij unciæ duæ.] M A N. manifeſtus hic error. Paulus drachmam tantum exhibet.

EX LIBRO NONO.

Cap. 56. M A N. Hoc loco eſt alterius, hoc eſt, noni libri principium in meo codice.

58 Ficulneum cinerem.] M A N. adde cum uino permixtum.

Trifolij

Trifolij ſemen.] M A N.adde,hærbæ. προποτισμοῖς χρυσέον,id eſt,præpotionib.utendum. Ex repugnantia quadam naturæ.] M A N.κατά τινα ἀντιπάθειαν.Hermol.transfert,rerum diſsidentiam. Cap.lib.V. 60

Hordeacea polenta.] M A N.lege,farina hordeacea. Emplaſtri modo.] πληνὸς τύπω,ſplenij more.

Diu antea.] M A N.clarius ſcribes,multum:ἐπὶ πολυ.Hermol.etiam diu.

Cyperis.] M.lego κυπάρισσος,id eſt,cupreſſus.Paulus tamen Marcello conſentit.

Prodeſt ſimiliter & ruta.] M A N.lego,aut ruta,nec aliquid plus. 61

Parthico liquore.] M A N.lege,Peucedani utendum ſucco. 62

Sunt in maritimis &c.] Non leguntur in meo libro hæc uſq; ad uerbum,bibitur.

Per ſe uel.] M A N. non lego hæc uerba in meo Dioſcoride.

Malicorium.] M A N.κοκκία.

M A N.In quo loco crux à Marcel.eſt poſita,ego lego,eum qui morſus eſt. 63

Probatiſsima uerò.] M A N. Deſunt in meo codice quæ ſequuntur,ab hoc loco uſq; ad capitis finem. 64

Superiore cõmentario.] M. Mirũ eſt non meminiſſe Marcellũ, uno eodemq; cõmentario,hoc eſt ſexto,ſi quis adhæreat ipſius diuiſioni,& hæc & illa fuiſſe à Dioſc. conſcripta.

M A N. Non utiq; Marcello acceſſerim, δριμυφαγίας acremento ciborum quæſitas uomitiones interpretanti,ſicut ſecundo quoq; libro notatum eſt. 66

Et cũ aſphodeli.] M. ego lego,et ſerpyllũ cũ aſphodeli drach.duab.& uini cyatis tribus. 68

Naſturtium.] M A N.lege,cardamomum,non καρδαμόν. 71

Finis huius capitis & totius libri in meo codice ſic clauditur:et hic quidem eſt theriacus modus. XV. Ianuarij, M. D. XXIII.

IOAN. MANARDI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER IX.

EPIST. I. *Io. Man. Iacobo Galeno,uiro literis & dignitate clariſs.*
S. D. *Defendit epiſtolam ſuam ſecundam libri primi.*

ETSI ego(ita ſunt uaria hominum & ingenia,et iudicia)à Leoniceni uiri extra omnẽ aleam clariſsimi placitis,in multis diſceſſerim, quòd eum tamen pæceptoris loco ſemper habui, nihil unquam, nec publicè, nec priuatim quidem, niſi coactus uel ſcribere, uel docere uolui, quòd eſſet ipſius dogmatis,uel interpretationib.aduerſum:coëgit autem,& inuitum ac repugnantem ad hoc me traxit, aliquando docendi munus quod profiteor,aliquando amici rogantes, & tales quidem amici,quib.nec debebã,nec poteram quicq; negare quod poſcerent,nec aliud uel ſcribere, uel pferre,quã quod ſentirem.Feci aũt hoc quanta ſemper potui cũ modeſtia, nomini etiã uel in totum parcens,uel cum honeſta præfatione eius mentionẽ faciens. Inter reliqua aũt quæ ſic è meis manib.excidere,fuit quædã ad Pactũ Mantuanum medicũ epiſtola,in qua dubitationẽ diluere conatus ſum circa aphoriſmi Hipp. in libr. 3. duodecimi intellectum: cuius tot legebãtur interpretationes,quod interpretes: nec ſine magna bonarũ mentium, atq; eius pręſertim,ad quẽ epiſtola data eſt,animi ſuſpenſione,ſimul et admiratione. Quã uerò pacato animo,& ab omni prorſus maligno affectu ſemotus hoc fecerim, et tu,ut ipſemet Leonicenus affirmat, facilè cognouiſti, & poteſt quicunque legerit non difficilius agnoſcere. Verùm quia non poteram id quod ſentiebam aſſerere,niſi uerbum expungerem, quod ueræ & genuinæ lectioni accreuiſſe putabam, quibuſnam rationibus hoc facerem, oſtendere compulſus ſum. Quas rationes cum heri uidiſſem libello quodam apologetico, tibi ab ipſo Leoniceno dicato acerrimè refelli, licet mecum ipſe ſtatuiſſem,

Cap. lib. V.

quicquid ille in ea materia ſcriberet, me æqui bonique conſulturum (ſciebam enim illum iandiu hoc meditari) ſtatim mutaui ſententiam, non tam tuendę epiſtolę, quàm meijpſius gratia. Non ſolum enim ſuam defendit interpretationem, ſed in me quoqꝫ multiplicia tela contorquet. Placuit autem mihi in hac noſtra, ut ego quidem omnino uolo, bona lite, non alium quàm te arbitrum eligere, ut cuius probitatem & doctrinam ab ineunte ætate ad hanc uſqꝫ utriuſqꝫ ſenectam, longa conſuetudine habeam exploratam. Sed iam rem ipſam aggredior. Ex multis quæ in me iactat, decem hæc ſunt quæ præcipuè uidentur refellenda.

Decem capita refellenda.

1 Quòd epiſtola falſò ſit Pacto inſcripta.
2 Quòd putarim ſerenum à tranquillo differre.
3 Quòd malè præpoſuerim Theodori interpretationem, quę tepidam legit, ſuę, quę ſerenam.
4 Quòd non rectè putarim tranquillum repugnare auſtrino, & ſerenum pluuioſo.
5 Quòd non fideliter attulerim Galeni uerba in expoſitione duodecimi & decimi tertij aphoriſmi.
6 Quòd Celſum appellarim bonum Hippocratis interpretem, qui plerunque malè interpretetur.
7 Quòd ſuarum translationum errores notare ſim ſolitus.
8 Quòd uerba Galeni in epidemijs falſò allegauerim.
9 Quòd non intellexerim quomodo conueniant, differantqꝫ primus et duodecimus aphoriſmus libri tertij.
10 Quòd malè appellauerim inconſtantem et uagam mutationem, quam Hippocrates & Galenus magnam.

Ad primam obiectionem.

Hæc ferè ſunt quæ obijcit Leonicenus: quib. ſigillatim reſpondentes dicimus, mirari non debere Leonicenum, ſi Pactus, ipſius olim in medicina diſcipulus, de aphor. dubitauerit, cum & de cōpoſitarum medicinarum tēperatura, alijſqꝫ medicinalib. quæſtionibus longa ædiderit cōmentaria. Modeſto quidem erat ingenio, et quieto, non uſqꝫ adeò tamē. quin & contra ipſum Leonicenum, et me, non ſemel acriter in ſcriptis diſputauerit. Extat inter cæteras meas, ad eum epiſtola, in qua multa quæ aduerſus me ſcripſerat, diluuntur: ſed nullius momenti res eſt, ſiue ille petierit, ſiue ego non rogatus ſcripſerim, modo id mihi non impingatur quod à meis morib. & inſtituto ſemper longè fuit alienū, me uidelicet gloriolæ, aut popularis auræ cupiditate, uel hanc de qua eſt diſputatio, uel aliā ſcripſiſſe epiſtolā. Norunt qui mecū aſſiduè uerſati ſunt, nouit ſcrutator cordis Deus, me ad ſcribendum nō aliunde impulſum, ꝙ uel ut amicis, et bonis animis obſequerer, uel ut ueritati patrocinarer. Sed de hoc plura fortè, ꝙ eſſet opus. Ad ſecundum uenio.

Ad ſecundam.
Serenum et tranquillum neq; idē ſignificant, neq; ſynonyma ſunt.
Serenum quid.

Serenum & tranquillū non ſignificare eandē rem, neqꝫ exiſtimendas eſſe ſynonymas uoces, ut Leonic. dicit, ego & putaui, & puto: & ſi ætatē meā & pfeſsiōnem noſtrā deceret de Cornucopię uerbis uiciſsim diſputare, dicere uerba quæ ex eo accepit, contrariū potius aſſerere ꝙ quod uult Leonic. nec eſſe ſynonyma, ſed plus habere latiuſqꝫ patere trāquilli, ꝙ ſereni uocē: ſiquidē ſerenū ille definit tranquillū ſine nubib. ſine imbre: addit igit̃ ſerenitas ſupra tranquillitatē nubiū & imbris carentiā. Neſcio aūt an uolens et lubens, uel quod legentē effugerit, ſaltum fecit Leonic. duoſqꝫ uerſus præterijt, in quorū fine dicitur, ſerenitatem ſiccam eſſe. Quod ſi uerum eſt, uideat ipſe quomodo concordet ſerenitas cum pluuia, diuidente præſertim Celſo, cui maior adhibenda hac in re fides eſt ꝙ Sipontino, ſerenos dies contra pluuios, nebuloſos, ac nubilos. Celſi uerba ſunt cap. 1. lib. 2. Saluberrimi ſunt, inquit, ſereni dies, meliores pluuij, quàm tantum nebuloſi aut nubili.

Ad tertiam.
Theodorus Gaza.

Sed ſinamus hæc Grammaticis, ad tertiumque accedamus, in quo proprijs iam armis non mutuatis, decertat Leonicenus, aut cui eſſet non ſolum contra me bellum, hominem uix intra proprios parietes agnitum, ſed contra Theodorum, unum inter recentiores cui primus honor in hoc interpretandi munere omnium conceſſu debeatur. Quam tamen prouinciam non libenter ſe accepiſſe demonſtrat, nec alia ratione ſubijſſe, niſi ut authoris epiſtolæ (ſic enim me nominat) iudicium improbet, qui Theodori translationem ſua di-

xerit

xerit eſſe tolerabiliorem. Ego uerò Theodori libens capio patrocinium, ceu hominis de literis bene meriti, & qui ſe tutari nunc mortuus non ualet. Ad me enim parum ſpectat hæc defenſio, qui ſuppoſititium eſſe id uerbum affirmo, neq; uel tepidam uel humidam, uel tranquillam, aut ſerenam eam hyemem ab Hippocrate dictam. Sed rem ipſam aggrediamur. Duabus rationibus Leonicenus Theodorum impetit: prior eſt, quoniam difficile eſt apud idoneum authorem reperire per uocem εὔδιον, tepidum ſignificari: cuius rationis peculiarem ſolutionem ijs relinquo, quorum uel profeſsionis eſt uocabulorum propria ſignificata rimari: uel ſi aliud profitentur, plus quàm mihi ſuppetit ocij: ſatis dilutam eam, quãtum ad medicum ſpectat, cum altera putans, ubi oſtendam Hippocratico & Galenico ſenſui, in omnibus quæ adducit ipſe locis, teporem congruè poſſe per illam uocẽ intelligi, atq; ut ſequens eſt, non æquiuocè ea uſum uel Hippocratem uel Galen. Poſt multa uerba Leonicenus hac utitur argumentatione: Vox εὔδιον paulò ante in octaui aphoriſmi commentatione non poteſt ſignificare tepidum, ergo nec in hoc duodecimo, niſi uitium æquiuocationis eodem ferè loco Hippocrati & Galen. attribuamus. Sumptum hoc pacto probat, quòd uidelicet octaua illa coment. non poſsit tepidum ſignificare: docere eo loco ex ſententia Hippocratis uult Galenũ, qualis ſit temperata & mediocritatem ſibi propriam ſeruans hyems, uultq; eam eſſe neq; ualde εὔδιον, neq; ualde frigore excedentem. Eſſet igitur Hippocratis ſenſus, ſi tepidum ibi per εὔδιον intelligeremus, naturam ſuam ſeruantem hyemem non eſſe ualde tepidam, neq; ualde frigore excedentem. Quod falſum eſſe ideo probat, quia ex eo ſequatur, talem hyemem eſſe tepidam, quoniam id quod non eſt ualde tepidum, eſt tamen tepidũ: ſicq; hyems cum uere aliquam haberet cõmunionem, cum uer tepidum ab Hippocr. & Galeno ſtatuatur, & hyems frigida & humida. Hæc eſt ſecunda Leoniceni hoc loco argumentatio, cui tot occurrunt reſponſiones, ut uix eligere ſciam cui potius innitar: eam tamẽ eligam, quæ ut magis medica, ita magis ad rem noſtram facere uidetur: duoq; præcipuè agam: primò oſtendam tepiditatis ſignificatum eo loco optimè congruere: ſecundò, ſerenitatẽ non poſſe ullo modo ibi legi. Dico igitur ex Galeni ſententia hoc eodem lib. 3. in expoſitione aphoriſ. 20. & eorum qui deinceps ſequuntur, extremas cuiuſq; temporis anni partes magnam habere cum propinquis ſibi cõmunionem. Nam ſicuti prima hyemis pars eſt autũno cõmunicans, ita poſtrema ueri: creſcit enim autumni frigus hyeme, donec ad ſummum peruenerit, quod regioni tamẽ conueniat: deinde ita minuitur, ut ad teporem ueri proximum accedat. Succedit poſt hyemẽ uer, tepidum quidẽ ab initio, nõ exactè tamen, utpote hyemis naturam adhuc aliquo modo reſeruãs. Non igit̃ potuit aptius hyemis natura deſcribi, q̃ per medias inter utrũq; ipſius extremum qualitates, frigus, inquam, & teporem: quarum alterum, hoc eſt frigus, ceu ipſi hyemi proprium, ualde creſcere oportet: teporem, ceu non niſi ex eius ad uer inclinatione contingentem, non ualde. Roget uerò quiſpiam, cur utriq; qualitati ſimilem adiecerit determinationem, non nimium, ſcilicet tepori, frigori, non ſupra modum. Si (quod & ego dixi, & per ſe conſtat) frigida ualde debet eſſe hyems, tepida autẽ non ualde, reſpondebo, diſsimiles quidem ab Hippocrate appoſitas uoces, ſed eam quæ addita eſt frigori (ni ego fallor) nullum adhuc interpretem eſſe plenè aſſequutum: dixit enim, μήτε ὑπερβάλλοντα τὸν καιρὸν τῷ ψύχειν: id eſt, uerbum ex uerbo: Neq; frigore id quod opportunum eſt excedentem. Per quæ uerba ſignificatur, excellentis quidem frigoris eſſe oportere temperatam hyemem, non uſq; adeò tamen, ut modum conuenientem traſcendat, qui ſcilicet quarto climati debetur, in quo Hippocrates commentabatur. Vel ſi hoc uolumus ad alia quoq; climata transferre, quod ſuo cuiq; climati conueniat, loquutum tamen Hippocr. de temperata regione uoluit Galenus in commentario decimitertij aphoriſmi, ſic Leoniceno interprete dicens: » Par eſt ſeruare ipſum, puta Hippocratem, hyemem » ſimilem ei quæ eſt naturalis, hoc eſt, frigidam atq; humidam, quantum hæ duæ qualitates conueniunt tẽperatæ regionis habitationib. Vtrouis autẽ modo intelligamus, liquet non ita impenſè frigere oportere naturalem hyemem, ut aliqua ſaltem ſui parte teporem quendam, eo qui ueris eſt minorem, non admittat: ſicuti & autumnus licet ſiccus ſit ualde natura ſua eodem Hippocrate in eo loco teſte, aquarum tamen deſcenſus requirit, nedum

Theodoro patrocinatur,

Rationes Leoniceni contra Theodorum. Prima.

Secunda. εὔδιον.

Reſponſio ad ſecundam Leoniceni rationem.

Hyemis temperatura.

Locus Hippocr. de aqua, aëre, et locis à Gal. citatur in commento 8. Aphor. lib. 3.

patitur. Nulla igitur eius uocis in Hippocrate aut Galeno æquiuocatio, ſed tolerari poteſt, ſicuti in aphor. 8: ita in 12. tepiditas, longéque cõmodius, quàm uel tranquillitas, uel ſerenitas: nec ſolum in aphoriſmo, ſed etiam in lib. de aëre & aqua, per Galen. & Leonicenum adducto. Serenitatem enim non uideo inibi intelligi poſſe: ſiquidem exacta ſerenitas, ut Gal. ſcribit lib. 3. Epidem. ſicca eſt, quæ qualitas ab hyemis natura longè eſt aliena: experiẽtiaque ipſa, ſimul cum ratione docet, ſerenos hyemis dies turbidis eſſe frigidiores: quod et Ariſtot. in problematis affirmat, & Gal. abſolutam ſerenitatem habere plus frigoris teſtatur. Aequalia igitur ferè ſunt, non ualde ſerenam eſſe hyemem, & non ualde frigere: quare fruſtra alterum additum ab Hippoc. uideretur. Poſſum præterea Leoniceni argumentum in ipſummet hoc pacto retorquere: Qui dicit hyemem (ait ipſe) eſſe nõ ualde calidam uel tepidã, non iccirco frigidam eſſe aſſeri, ſed calidã quidem ac tepidã, parũper tamen: & ita ſecundum Theodori tranſlationem hyems cum uere aliquam habebit in tepore communionem: quod eſt maximè abſurdum. Sic Leonicenus. Ego ſimili argumento probabo, ex eius interpretatione ſequi, hyemem habere cum æſtate cõmunionem: quod re uera abſurdum eſt, cum ſint tempora in totum contraria: atq; ſic argumentabor: Qui dicit hyemem non eſſe ualde ſerenam, non propterea dicit ipſam eſſe nubilam, ſed ſerenam quidem, parumper tamen, & ita cum æſtate habere communionem. Patet igitur quibus rationibus tueri ſe poſsit, qui tepidam, non ſerenam hyemem in aphor. 12. intelligendam dixerit, ſicuti Theodorus & Laurentianus.

Serenitas exacta ſicca eſt.

Leoniceni argumẽtum in ipſum retorquetur.

Obiectio quarta

Boni tamen Imperatoris more Leonicenus fortioribus ſemper copijs pugnam redintegrat, oſtendens hyemem uel auſtro flante, aliquãdo eſſe tranquillam, modo leniter flet: immò uerò et boream licet procellis crebrum, non ſemper priuare aërem nos ambientem tranquillitate, ſed ſolum cum ſæuius incubuerit. Ad hoc approbandum præmittit Hipp. 3. lib. Epidem. dicentem: Annus erat auſtrinus, & uentorũ carentia, ſiue tranquillitas, uſq; in finem: additq; Galeni longam ſeriem Hippocratis uerba declarantem. Sed quæ ex tot dictis ad propoſitum ſpectant, ea ſunt, Hippocratem dixiſſe, auſtrinum ſimul atq; tranquillum totum fuiſſe annum: tanquam poſsibile ſit etiam tranquillum ſimul ac borealem eſſe, ac dici totum annum. Ex his colligit, idem anni tempus et totum annum dici poſſe auſtralem, uel etiam borealem, nihilominus tamen tranquillum: ut ex hoc tollat argumenti mei partem, qua dicebam, Si auſtrina, quomodo tranquilla? Quaſi poſſe quandoq; fieri neſciuerim, auſtrinum ſimul & tranquillum tempus. Acutè quidem hæc & apparenter, ad tuendam antiquam tranſlationem, à qua mirum eſt ipſum receſsiſſe, ſi quando aphor. tranſtulit, hæc cogitauit. Sed in his tamen latet æquiuocatio, quam detegere non poſſum, niſi uerba ipſa Græca adduxero, in quibus hæc abſcondita eſt. Conatus ſum in epiſtola uocem εὔδιον oſtendere nõ poſitam in Aphoriſmo ab Hippocrate, ſed ſuppoſititiam eſſe, & ab alio quiſquis ille fuerit, primò fortè expoſitionis gratia, quod plerunque fit, & ſæpe queritur Galenus, appoſitam: deinde à primo librario aphoriſmo coniuctam, & in multos poſtea codices ſuccedentibus temporibus deriuatam. In his autem quæ ex Galeno & Hippocrate Leonicenus huc transfert, non ea uox legitur, ſed aliæ prorſus uoces, quas tamen ille eodem modo conuertens, uideri facit Græcas literas neſcientibus, malè me ex eo loco abradendam eam uocem iudicaſſe, ceu auſtrinæ hyemi repugnantem, quam tamen annectant & Hippocrates & Galenus. Scire igitur licet, non legi in his locis εὔδιον, ſed ἄπνοια & νηνεμία: quibus uocibus priuatio quædam flatus uel uenti deſignatur, non tranquillitas. Scimus autem uel Ariſtotele hoc docente, priuatiuas has uoces quandoq; non totam formam tollere, ſed uix haberi eam formam oſtendere. Non prorſus igitur dictiones illæ uentos adimunt, ſed adeò paruos eos eſſe oſtendunt, ut Galen. ait, ut propter paruitatem lateant. Tam exiguos uerò auſtros non intellexit aphoriſmus, quoniam, ut uoluit Ariſtoteles 22. Probl. 26. ſect. auſter paruus nullas nubes obducit. Is autem, de quo loquitur aphoriſmus, non ſolum nubes, ſed & pluuias facit, ſiquidem Hippocrates auſtralem & pluuioſam hyemem ſupponit. Cum præſentis igitur aphoriſmi auſtris, non ſolum uera tranquillitas ſtare non poteſt (quæ, ut Ariſt. 25. ſect. 4. Probl. definit, eſt ſtatio & quies aëris) ſed nec ἄπνοια Hippocratis & Galeni in Epidemijs, quæ magnos auſtros excludit: qualès

Priuatiuæ uoces non totam formam tollunt.

quales aphoriſmos uult intelligi. Per hæc igitur, ni fallor, Leoniceni excluditur argumentatio.

Obiectio quinta.

Vertit ſe poſtea idem ad aliam meam (ut ego quidem puto) euidentem argumentationem, ut ipſe uerò, non ſolum non bene concludentem, ſed duplici errore ſcatentem: altero ſuperfluè huius pronominis hoc, adiectionis: altero, plurium uerborũ omiſsionis, & breuitatis, quibus ſenſus authoris perturbatur. Vter noſtrum ſuper ea argumentatione melius iudicauerit, tuum erit cenſere: nullam enim adhuc uideo in tot Leoniceni dictis, doctis illis quidem, & ex bonis authoribus ſumptis, meæ rationis ſolutionem. Ad errores uerò, quos mihi impingit, dico me idcirco adieciſſe demõſtrandi pronomen hoc, quia id in Græco codice adiectum inueni. Sicuti et Laurentianus in hunc modum principium commentationis faciens: E contrariò hoc temperamẽtum ſe habet, atq; id quod eſt relata ſententia de duobus temporibus, memoratum &c. Neq; arbitror me erraſſe, ſi non omnia Gal. uerba, eoq; modo quo à Leoniceno uerſa ſunt, recitaui. Amo enim breuitatem, ſed cui ſit coniuncta claritas. Et ſi hoc eſt errare, utiq; fateor me errare. Quàm uerò & breuiter & clarè mentem meam aperuerim, ex ipſa uerborum meorum ſerie conſtat, quæ talis eſt: E cõtrariò ſe habet hæc temperatura duobus in priori aphoriſmo dictis temporibus: qualis enim in illo erat hyems, tale nunc eſt uer: qualeque in illo uer, talis nunc hyems. Hæc ſunt Galeni uerba. Ex quib. hoc pacto argumentor: Quale uer in præcedenti aphor. talis nunc hyems, ſecundum Gale. ſed nec in illo præcedente dicebatur tranquillum, ſerenum, uel tepidum, ſed ſolum auſtrinum & pluuioſum: ergo ſecũdum Galenum, nec hyems, de qua ſermo eſt in hoc aphoriſmo, eſt dicenda ſerena, tranquilla, uel tepida, ſed ſolum auſtrina & pluuioſa. Hæc fuit mea eo loco prima argumentatio: cui aliam ſubnexui, ex uerbis Galen. ſumptam exponentis 13. aphoriſ. ubi de conſtitutionib. huius aphoriſmi, & alterius qui hunc præcedit, Hippocr. in lib. de aëre, aqua, & regionibus intelligens, ait: Poſt duas præſcriptas conſtitutiones, unam quidem, in qua hyemem borealem & ſiccam eſſe uult, uer pluuioſum & auſtrale: aliam in qua contrarium, pluuialem et auſtralem hyemem, uer ſiccum et auſtrale &c. Neſcio quo modo potuerim apertius oſtendere, Galenum duob. locis conſtitutionem huius aphoriſmi afferentem, nullam habere uel sereni, uel tranquilli, uel tepidi mẽtionem: hoc eſt, uocem εὔδιον, huic hyemi non adieciſſe, ſed pluuialem & auſtralem tantum dixiſſe. Huic rationi quid in tam longa uerborum ſerie reſpondeat Leonicenus, uidere ego non poſſum: uidebunt fortè, qui acrius uident. Calorem quidem & humorem huius hyemis, cauſam ait eſſe, morborum, qui in aphoriſmo nominãtur, iuuante tranquillitate, non nomina temperaturarum. Raritatem potius quàm humiditatem facere, ut mulieres lædantur. Maiorem auſtrum non magis calefacere. Non omnem auſtrum calidum, ſed ſolum illum qui lenis eſt. Hæc quidem et alia nonnulla dicit his ſimilia: ex quib. tamen non infertur, ſed nec innuitur huius meæ argumentationis ſolutio, ſed potius alterius, etiã prius ſolutæ, qua probabam tranquillitatem auſtro repugnare. Addit & unum, quod prius multis uerbis oſtendere laborauerat, teporem ſcilicet eſſe ab hyemis natura penitus alienum. Sed quid faciunt hæc ad Galeni uerba per me adducta, in quibus hyemis huius aphoriſmi fit mentio, nulla appoſita uoce, quæ tranquillum, uel ſerenum, uel tepidum poſſit ſignificare? At fortè quiſpiam putauerit huc pertinere Galeni ſeriem ab eo græcè allatam; in qua cauſam reddit, quare ex aphoriſmi conſtitutionibus ſequatur, ut grauidæ mulieres abortiant, quoniam in ea εὔδιον, hyemi illi aſcribitur. Verũ nec illa uox ibi ponitur, quaſi in aphoriſmo legatur: nec ipſemet Leonicenus ea uerba ad aliud probandum adducit, quàm caliditatem & humiditatem eſſe aborſus cauſam. Sed nec poteſt, meo iudicio, ea uoce in eo loco ſerenitas ſignificari, cum quia non ea conſueuit Galenus ſerenitatem ſignificare, ſed per uocem αἴθριος, tum uerò quoniam ſerenitas hyemis corpora reddit dura, ſicca & denſa, non mollia, humida & rara, qualia per hyemem, quam εὔδιον dicit Galenus, efficiuntur. Intelligenda igitur & hic per eam uocem, uel tepida, uel humida: non ſerena, aut tranquilla hyems. Occurrũt etiam multa in Leoniceni dictis dubitãda, quæ nunc breuitati cõſulentes prætermittimus: plura nos dixiſſe cognoſcẽtes, quàm eſſet neceſſariũ, uolenti nõ epiſtolã tueri, quæ ſatis adhuc in robore cõſiſtit, ſed ea reijcere, quæ mihi in apolo-

In cõmento aphoriſ. 12. lib. 3.

Breuitas cum claritate.

Hipp. locus in aphoriſmis emendatus.

Non rectè dici, auſtrũ uehementius flantem non eſſe calidum.

gia obijciuntur. Vnum tamen eſt quod præterire bonus meus dęmon non patitur: non rectè dici, auſtrum, qui uehementius flat, non eſſe calidum, ſed eum qui remiſsius ſpirat: experientia enim contrarium oſtendit: noruntq́ꝫ hi maximè qui Aemiliam, proximasq́ꝫ regiones incolunt, à uehementi auſtro cum magno corporum & annonæ detrimento, ſæpe numero calefacti. Sed etiam ex Geleno idem apertè colligitur. In primo enim Epidem. dicit aphoriſmum quintum, tertij libri, cuius principium, Auſtri auditum hebetantes, quem totum recitat, loqui de uehementibus auſtrinis & aquilonijs conſtitutionibus, & longo tempore perdurantibus: oſtendique hoc per uerbum δυναστεύειν, hoc eſt, præualere, uel dominari, quod de eo non dicitur qui uerè uel exiguo perflat tempore, ſed nec de eo qui pluribus quidem diebus, ſed exiliter flat. Eſſe autem auſtrum illum de quo aphoriſmus loquitur, calidum & humidum, ipſemet Galenus in eius expoſitione teſtatur his uerbis, ſecundum Leoniceni interpretationem: Cauſam uerò, ob quam auſtri reddant auditum grauiorem, & uiſum caliginoſum, non eſt difficile ex eius temperatura cognoſcere, quæ calida & humida natura eſt. Ex his igitur duobus Galeni dictis ſic licet argumentari: Auſter de quo Hippocrates in aphoriſmo loquitur, eſt calidus & humidus, ſecundum Galenum in comment. ſed idem eſt magnus et diuturnus, ex eodem Galeno in Epidemijs: ergo magnus auſter & diuturnus eſt calidus & humidus: cuius oppoſitum aſſerit Leonicenus, & probare nititur. Ait enim: Illud inſuper adiungimus, non omnem auſtrum eſſe calidum, ſed qui remiſsius ſpirat: nam qui flat uehementius, boreæ naturam induit, hoc ipſum Galeno teſtante in comment. libri tertij Epidemiarum: Nonnulli, inquit, opinantur auſtrum ſemper eſſe humidum: res autem non ita ſe habet, apparet enim quandoque ſiccus, quem & uulgus Leuconotum. Hæc ille ad uerbum. Neſcio autem quomodo uolens probare non omnem auſtrum eſſe calidum, probat aliquando eſſe ſiccum. Addit tamen & alia uerba Galeni in eodem tertio, ſed de conſtitutione quadam primi libri loquentis, quæ uideri poſſunt aſſerere, auſtrum aliquando eſſe frigidum: ea ſunt. Leuconotus autem quandoque frigidus apparet. Quæ tamen uerba non id probant quod Leonicenus uellet, auſtrum, qui uehementius flat, ſemper frigidum eſſe. Non enim hæc dicere Galenus poteſt, qui contrarium dixit, ut ſuperius declarauimus: ſed Leuconotum, qui non uerus auſter eſt, dicit quandoq́ꝫ non quidem eſſe frigidum, ſed apparere. Scimus tamen Galenum non negare, aliquando, licet raro, auſtrum frigidum exiguo tempore ſpirare: primo enim Epidemiarum, In noſtra, inquit, habitatione boreas quidem frigidus, auſter calidus, niſi ſi quando, rarò ualde, in ueris initio frigidus, aut alia hora exiguo tempore ſimilis ſpirauerit.

Ad ſextam obiectionem.

Damnat præterea me Leonicenus, quòd Celſum bonum Hippocratis interpretem uocauerim, quaſi dicatur ideo etiam Galeno medicorum principe melior. Ego autem Celſum & uocaui, & uocare poſthac non uerebor, bonum Hippocratis interpretem: Galeno tamen propterea non antepoſui. Non enim tam turpi æquiuocatione peccarim, & quam omnes ceu uulgatiſsimam agnoſcunt. Interpretem aio Celſum Hippocratis in Latinam linguam bonum, quia uideo ipſum & omnes ferè aphoriſmos, & pleraq́ꝫ ex prognoſtico & alijs commentationibus Hippocratis fideliter interpretatum: Quod non fecit Galen. nec, ſi feciſſet, ita bene, ut Celſus feciſſet, quia Latinas literas uel non ęquè, uel nequaquam norat. Interpres autem & ipſe Hippocratis dicitur, ut nemini in hoc ſecundus, quia eius commentationes, & obſcura uerba, luculentiſsimè declarauit. Licet autem in aliquo uerbo lapſus quandoq́ꝫ Celſus uideatur, non propterea negandum eſt ipſum bonum interpretem fuiſſe. Nam & Leonicenum ego aſſero, & omnibus prædico, bonum eſſe interpretem: in cuius tamen interpretationibus, & ego ſcio, & ipſemet non diffitetur, multa poſſe caſtigari. Theodorum Gazam laudant omnes, laudat & ipſe Leonicenus, errores tamen nonnullos eſſe in eius traductionibus, & aliàs ſæpe, & in hac ſua affirmat apologia. Si bonus ille tantum dicẽdus interpres eſt, qui nunquam errauerit, neſcio an quiſquam poterit bonus dici. Demus nunc Leoniceno, aliàs fortè Celſum defenſuri, uerbum Hippocratis ἀπὸ αὐτομάτου, aliter uerſum eſſe à Celſo, quàm expoſuerit Galen. & περὶ τὴν κύστιν in alio, & etiam in hoc aphor. de quo eſt diſputatio: οὐ ξυντόμως ἀποθνήσκοντες non plenè exprimi

Celſus et Gal. boni Hippocr. interpretes, alio tamen et alio ſenſu

per duo

per duo hæc uerba, malè habet: an propterea conuincitur adeò in lingua Græca cæcutiens, ut ſi in Hippocratis aphoriſmo legebat εὔδιον, non ei uoci ſciuerit Latinam aliquam coaptare? Volũt leges, ut illius teſtimonium non reijciatur, qui licet non plenè probet, multos tamen conteſtes habet ſecum ſentientes. Ego autem in epiſtola multis teſtibus pro me ſtãtibus, hoc pacto Celſum coniunxi: Vos εὔδιον, inquiens, ſiue tranquillitatem, ſiue ſerenitatem ſignificet, alijs aphoriſmi uerbis non concordat: ſed nec in probatæ mihi fidei codice legitur, nec in Ariſtotele, huius aphoriſmi in Problematis rationem reddente: nec à Celſo lecta fuit aphoriſmum conuertente, neque à Galeno apponitur quoties ab eo aphoriſmus hic recitatur. Ergo ſi in aliquo exemplari habetur, ceu adulterina & ſuppoſititia eſt abradenda. Nunc quia tot teſtibus Leonicenus non mouetur, addo Auicennam in primo & in tertio libro ſui Canonis: addo demùm cui refragari nemo poſsit, ipſummet Hippocratem in libro de aëre & aqua, quem cùm & ante me, & dum apologiam meditaretur legerit Leonicenus, mirum eſt, quòd uadimonium non deſeruerit, atq; ut ultro alios eſſe fatetur in ſuis translationibus errores, ita & hunc in cæterorum turbam non collocauerit, culpamq; reiecerit in mendoſum codicem, ob quem ipſemet fatetur in ſuis traductionib. multos eſſe errores. Quos ſi ego in codice meis pecunijs empto caſtigaui, non eſt quòd moleſtè ferre debeat, & pro beneficio iniuriam reponere. Præpoſui ſemper, & præpono alijs omnibus traductiones Leoniceni, et in priuatis colloquijs, & in publicis lectionibus. Cur autem quiſpiam mihi uitio det, ſi quos cognoſco errores, undecunq; euenerint (culpam tamen ego uel in librarios, uel in malos codices libentius quàm in illum reijcio) è meo libro ſummoueo, quem quotidie in manib. habeo, mecum fero quocunq; pergo, maximè cum ſcholas ad docendum peto? Melius igitur (ni fallor) exiſtimationi ſuæ conſuluiſſet, cuius tuendæ gratia hanc prouinciam agreſſus eſt, uel diſsimulando, uel errorem agnoſcendo, uel ſilendo, uel culpam deprecando, quàm iniuſtam cauſam cum mea iniuria defendẽdo.

Ad ſeptimam obiectionem.

Hactenus tamen ſatis modeſtè mecum ſe geſsit, iam uerò à ſua modeſtia paululum recedens, me falſa, ait, allegatione uoluiſſe omnes epiſtolæ meæ lectores ludificare, quia uidebam omnes quas attuleram rationes facilè peſſundatum iri. Neſcio autem quo pacto hallucinatus uir alioqui oculatiſsimus, in mea epiſtola uiderit, quæ abſunt: in Galeno non uiderit, quæ adſunt. Non enim poſſum credere id in ſuo codice, & alio quem affert, non legi, quod in meo legitur, cum ab eodem et unico exemplari omnes emanarint. Vt uerò omnes uera eſſe cognoſcant quæ dico, adducam epiſtolæ meæ uerba, non rectè ab eo animaduerſa: dehinc ſubijciam Galeni uerba à me in epiſtola prætermiſſa. Verba mea in epiſtola ſunt: Verum quid aliunde teſtimonia mendicamus? quũ Gal. ipſe Hipp. primũ Epidem. librum enarrãs hunc aphor. uti nunc recitauimus, afferat. Hactenus ego nec plura de hoc.

Obiectio octaua.

›› Addit Leonicenus: Ita autem uerba Galen. Græca author Epiſtolæ attulerat ἢν δὲ νότιος ὁ χειμὼν καὶ ἔπομβρος γένηται: id eſt, ſi uolumus latinè interpretari, Si hyems auſtrina & pluuioſa fuerit. & reliqua, ſic author epiſtolę Galenum citat. Hęc ubi dixit Leonicenus, ad calumnias ſe uertit, quibus reſpondere neſcio, nec ſi ſciam, uelim: ſed hoc tantum reſpondeo, uerba me nulla Galeni hoc loco recitaſſe, ſed dixiſſe, Gale. in Epidemijs hunc aphor. uti ego ex exemplari Chalcondylis recitaueram, afferre. Et quia hinc, hoc eſt, ex Galeni in libro Epidemiarum uerbis tota hæc calumnia pendet, ut oſtendam falſò mihi falſarij nomen adſcribi, à quo ſemper abhorrui, & longè abſum, uerba ipſa Galeni hic fideliſsimè ſubnotabo, ut cognoſcere quilibet poſsit, uter noſtrum uel deceptus ſit, uel uoluerit alios decipere. Galenus igitur iam exponere incipiens primam ab Hippocrate recitatam conſtitutionẽ contra Quintum diſputans, ſola experiẽtia, non rationali aliquo methodo, inuenta eſſe dicit ea quæ de conſtitutionibus ab Hippocr. ſcripta ſunt, & pro exemplo duos adducit aphoriſmos, undecimum ſcilicet & hunc duodecimũ de quo diſceptamus, dicens:

Falſar nomen, falſo Manardo adſcribi à Leoniceno.

›› ὅταν μὲν ὁ χειμὼν αὐχμηρὸς καὶ βόρειος γένηται, τὸ δ᾽ ἔαρ ἔπομβρον καὶ νότιον, κατὰ τὸ θέρος ἔσονται πυρετοὶ ὀξεῖς καὶ ὀφθαλμίαι, καὶ δυσεντερίαι. καὶ πάλιν, εἰ μὲν ὁ χειμὼν ἔπομβρος καὶ νότιος γένηται, τὸ δ᾽ ἔαρ αὐχμηρὸν καὶ βόρειον, αἱ μὲν γυναῖκες, ᾗσιν οἱ τόκοι πρὸς τὸ ἔαρ, ἐκ πάσης προφάσεως ἐκτιτρώσκουσι, καὶ τ᾽ ἄλλα ὅσα τούτων ἐφεξῆς κατέλεξε τέσσαρας μόνας διαφορὰς καταστάσεων γράψας. hoc eſt, Quando hyems ſicca fuerit & aquilonia, uer pluuiale & auſtri-

num,æſtate erunt febres acutæ,& ophthalmiæ,& dyſenteriæ.Et rurſus ſi hyems pluuioſa & auſtrina,uer ſiccum et aquilonium,mulieres,quibus ad uer partus,ex quauis occaſione abortiunt, & reliqua quæcunq; deinceps his dixit, quatuor ſolum conſtitutionum differentias ſcribens.Hæc ſunt Galeni de his duobus aphoriſmis uerba,in quibus qui uel legere gręcè nouit, εὔδιον uocem non adiectam hyemi noſtræ cognoſcet, neque aliam, quæ poſsit tranquillum uel ſerenum denotare.

Obiectio nona.

Pergit tamen ulterius me acuſare Leonicenus, ceu non agnoſcentem conuenientiam inter aphoriſmum primum & duodecimum,& differentiam utriuſq; à quarto. Vtrobiq; enim,in primo ſcilicet & duodecimo,intendere Hippocratem de uarijs alterationib.quatuor anni partium inuicem ſuccedentium,ſiue ſint duæ,ſiue tres aut quatuor,ſed in primo generaliter:in duodecimo ad particulares deſcēdere eum mutationes,particulareſq; morbos, qui ab eis contingũt quartũ differre à duodecimo quia generatim etiam docet, quod quandocunq; eadem die modo calor, modo frigus uiget, autumnales morbi expectandi ſunt:duodecimo non unius diei mutationem, ſed uiciſsitudinem quandam quorundam dierum ad ſerenum & pluuioſum: quæ tamen uiciſsitudo totam hyemis temperaturam non uariat,quæ ſemper ad calidum et humidum uergit:Hęc ſententia Leonic. Vt uerò oſtendam quid putem in tribus illis aphoriſmis ſenſiſſe Hippocratem, ratio altius eſt repetenda.

Quid ſentiat Hippoc. in tribus aphor.3. libri, primo ſcilicet, quarto, et duodecimo

Mutationes temporum,de quibus prima pars aphoriſmi loquitur,ego intelligo mutationem propriarum temperaturarum partium anni deinceps ſuccedentium. In ſecũda parte intelligo mutationem unius ſolius partis in ſua temperatura propria.Primæ mutationes generant potiſsimum morbos,quando multa ſunt,una deinceps poſt aliam: ſecũdæ generant quidem ſemper aliquos ſed non potiſsimum,niſi cum magnæ ſunt.Intelligo utraſq; mutationes,tam ſcilicet primę,quàm ſecundæ partis aphoriſmi,non ſolum ad propriæ temperaturę contrarias qualitates,ſed etiam in propria temperatura:ut,exempli gratia,hyemis,ſi uel ultra,uel citra modum algeat,& humeſcat:et ęſtatis,ſi calida & ſicca plus minuſue ſit,quàm regioni conueniat. Mutationem,de qua quartus aphoriſmus,intelligo non eam,quæ tantum in uno die fit:ut enim unica dies non facit uer,ſicut eſt in prouerbio ita nec unica diei uariatio de calido ad frigus, aut autumnum, aut autumnales morb. ſed tunc expectandi ſunt autumnales morbi,quando multis unius temporis,uel plurium diebus tales mutationes fiunt.

Vna dies non facit uer.

Tres igitur mutationes in 1.&4 aphor.tetigit Hippocrat. ſcilicet plurium temporum,unius temporis,& dierum unius uel plurium temporum. Tertia autem non adeò differt à duabus primis,ut ſub utranque non poſsit cadere.Nam ſi in una tantum anni parte mutatio hæc dierum de calore ad frigus contingat, ad ſecundam: ſi in pluribus,ad primam in aphoriſmo primo tactam mutationem pertinebit. De 12.aphoriſmo dico ex ſententia Galeni, quod in undecimo aphoriſmo loqui incipit Hippocrates de alterationibus quæ in pluribus temporibus fiunt: quæ licet multipliciter uariari poſsint, modo quem Galenus in principio commentationis undecimi aphoriſmi, quod deeſt in Leoniceni æditione,& fuſius in commentatione decimiquarti notauit, quatuor tamen tãtum ab Hippocrate complicationes recitãtur,ab aphoriſmo ſcilicet 11.ad 14. In nulla autem harum conſtitutionum inueniuntur plures, quàm duæ qualitates uni tempori attributæ:una per flatum uenti deſignata, alia per pluuioſum & ſiccum:ex quo argumentum etiam capi poteſt ad propoſitum in epiſt.mea oſtendendũ. Quatuor autem hi utiq; aphor. generali quadam ratione ſub prima aphor.primi parte continentur:nec ſolum hi quatuor ſed quotquot uel aphoriſ.uel ſententiæ in lib.de aere,aqua,& regionib. & in Epidemijs leguntur, in quib.conſtitutionum duorum uel plurium temporum mentio habetur à proprio temperamento recedentium:ſiquidem ſub generali mutationis temporũ uoce, ſingulæ duorum,uel plurium mutationes comprehendũtur. Agnoſco igitur et ego pariter cum Leoniceno,aphoriſ.huius duodecimi cum prima parte primi, eam conuenientiam quam habent cum ſuis uniuerſalibus minus uniuerſalia:nec hanc in epiſtola negaui,ſed communionem huius cum ſecunda parte eiuſdem primi aphoriſmi, in qua mentio habetur mutationis unius ſolius partis,de qua nec in hoc aphoriſmo,nec in alijs tribus, ſcilicet 11. 13.& 14.ulla eſt recordatio.Et propterea dixi,non poſſe in aphoriſmo 12.intelligi mutationem

hyemis

hyemis de auſtrali & pluioſa, ad tranquillam uel ſerenam, quia de hac erat aphor. 1. in ſecunda ſcilicet, non prima parte ipſius aphoriſmi determinatum: eſſet enim mutatio huiuſcemodi ab auſtrali & pluuioſo ad ſerenum uel tranquillum, mutatio unius partis anni, nõ ſolum à propria natura, ſed ab una aliena ad aliam etiam alienam: adieciq́ꝫ, hanc hyemem ſcilicet quæ de extranea qualitate ad aliam etiam extraneam mutatur, eſſe potius dicendã inconſtantem & uagam, quàm auſtralem & pluuioſam: conformiter loquens Galeno in primo libro Epidem. annum quendam inæqualem & uagum uocanti, in quo mutatio facta eſt de frigido & humido ad frigidum et ſiccum, et in quo aliquando auſter, aliquando aquilo præualuit. Quod multo magis erit dicẽdum, ſi Leoniceni modo uiciſsitudinẽ pluuiæ & ſerenitatis intelligamus. Non rectè igitur impingit mihi Leonicenus, quod appellauerim uagam & inconſtantem, quam Hippoc. magnam. Non enim dixi mutationem unius partis anni eſſe dicendam uagam, & inconſtantem, ſi ſibi conſtet: ſed eam hyemem quæ minimè ſibi conſtaret, quia ex pluuioſa in ſerenam, ex auſtrali in tranquillam laberetur, non poſſe dici pluuialem & auſtralem, ſed potius inconſtantem & uagam eſſe uocitãdam: alioqui ſi tria illa æqualiter, ut transfert Leonicenus, hyemi adſcribantur, ut ſcilicet legamus, Si hyems auſtralis et pluuioſa et ſerena fuerit: quid in his uerbis nos cogit, ut uincere in ea credamus uel auſtrale, uel pluuioſum, cũ pariter & abſolutè tria illa ſint ei attributa? Quod uerò à Leoniceno dicitur, ſerenam non exquiſitè & ſimpliciter eam dici, ſed ſerenam ut hyemem: contrarium magis probat, quàm id quod uult. Si enim ſerena eſt ut hyẽs igitur à natura ſua recedit per ſerenitatem, & plus ſerena eſt, quàm hyemem deceat, naturam ſuam ſeruantem: atq; ut ſequens eſt, minus erit pluuioſa, quàm natura hyemis requirat. Non enim poteſt ſerenitas creſcere, niſi pluuia minuatur: & ſi ſerenitas (ut uult Leonicenus) claudit in ſe tranquillitatem, minui etiam auſtros oportet, præſertim magnos: nam erit etiam eadem, ut hyems, tranquilla. Quomodo igitur auſtrina dici poterit & pluuialis, ſi à proprio temperamento per ſerenitatem recedet, & tranquillitatem, imò & per ſiccitatem? ſiquidem ſerenitas ipſa ſecum, ut ſuprà probatum eſt, coniunctam habet ſiccitatem. Superabit igitur in hac hyeme tranquillitas, ſerenitas, & ſiccitas, & tamen auſtrina & pluuioſa ſimpliciter nominabitur, quod certè & rationi Hippocratis ac Galeni placitis, imò & ipſimet Leoniceno apertè repugnat. Nam Gal. uerba, ex primo Epidemiarum ſumpta quę ſuo propoſito credidit commodare Leonicenus (ni ego fallor) ei ſunt parum cõmoda Hyems enim de qua ibi loquuntur & Hippoc. & Gal. non ſimpliciter auſtralis fuit, ſed in ea aquilonares uenti, licet exigui, nec longo tempore, perflauere. Quare non eſt cur quiſpiam miretur, ſi ſicca eſt ab Hippocra. uocata hyẽs, quæ aquilonares flatus natura ſua ſiccos perpeſſa eſt. Aphoriſmi uerò hyemem, quę ſimpliciter & auſtralis & pluuioſa dicitur, quis non miretur tranquillam, ſerenam & ſiccam dici? Si igitur Galenus uocẽ αὐχμὸν non ſatis propriè attribui illi hyemi dixit, in qua tamen aquilones ſpiraſſe dixerat Hippo. non erat (uir ſemper uerborum Hippoc. diligentiſsimus annotator) conniuentibus oculis pertranſiturus, ſi uocem aliquam hoc loco legiſſet quæ tranquillitatem ſerenitatem, & ſiccitatem ſignificaret. Non igitur negamus poſſe in eadem hyeme modo pluuias, et auſtrum, modo per interualla ſerenitatem & tranquillitatem inueniri, ut in ea quã μυξαίθειαν uocauit Hippocr. ſed talem non eſſe eam quam aphoriſmus ſupponit, cõſtare defendimus: illa enim in qua μυξαίθεια plurima facta Hippocr. dici non ἐπόμβρος, hoc eſt, pluuioſa, ab eo dicitur: ſed aquas multas, λάβρα, hoc eſt, ut Gal. exponit, repentinas, uehementes, & breuis temporis, niueſq́ꝫ etiam magnas habuiſſe. Sed & morbi, qui in noſtra euenire ab Hippoc. dicuntur, non eius quæ μυξαίθεια effectus ſunt, hoc eſt, hyemis, in qua quandoq; pluuiæ, quandoq; ſerenitas appareat, ſed auſtralis & pluuioſæ. Aborſus enim & imbecillitatis infantiũ cauſa non in aliud à Galeno refertur, quàm in humiditatem, laxitatem, mollitiemq́ꝫ corporum maternorum & aſſuetudinem infantium in calore. At ſi uiciſsitudo, quam Leonicenus imaginatur, ſerenitatis & pluuiarum in hyeme ſit, non adeò & materna corpora humida, & infantilia calido aëri erunt aſſueta: quoniam quantum calefacient et madefacient auſtri & pluuiæ, tantum tranquillitas & ſerenitas frigefaciet, & denſabit: nec uſque adeò replebuntur capita mulierum & marium pituitoſorum & caleſient, ut ſalſam pituitam

Leonicenus contrariũ magis probat quã intentũ.

gignant,quę per uer frigidum ad inteſtina deſcendēs,difficultatem in eis faciat inteſtinorum. Idem intelligendum de ſiccis ophthalmijs, ac deſtillationibus quæ caloris & humoris hyemalis aſsiduitatem conſequuntur,quæ per ſerenitatem impedirentur. Hæc igitur ſunt quæ prohibent hyemem noſtram mixtam habere pluuiam ſerenitati. Tantò autem ſerenitas auſtris & pluuiæ, atq; naſcenti ex eis caliditati & humiditati magis repugnat, quàm tranquillitas,quantò magis apta eſt frigus facere in hyeme & ſiccitatem: tantumq; de hyemis humiditate ab ea minuitur,quātum à pluuia humiditatis augetur. Non minor enim eſt ſiccitati quæ ſerenitati iuncta ſit,uis ad exiccandum,quā pluuiæ humiditati,uis ad humectandum:immò ſi res ad uiuum eſt reſecanda, potentior eſt ſiccus aër ad exiccandum, quā humidus ad humectandum. Nam(ut uoluit Auicenna)aër in omni diſpoſitione corpora noſtra reſoluit & exiccat: longèque difficilius ſicciora humeſcunt, quàm humidiora exiccentur.Gal.authore in libro 7.artis curatiuæ.Non igitur bene dictum eſt,à ſerenitate parum de hyemis humiditate cōminui,quoniam ab aquarū multitudine, & auſtrinis flatibus fouetur:ſerenitate enim exiſtēte tolluntur abſq; dubio pluuiæ:& ſi ſerenitas,ut Leonicenus uult, eſt tranquillitati uel eadem, uel coniuncta, etiam auſtri magni ſummouentur. Ex his ergo iam conſtare poteſt, duodecimū aphoriſmum eſſe à me intellectum: nec me latuiſſe,ita eum à primo depēdere,quatenus minus uniuerſalia à magis uniuerſalibus dependent:quantum uidelicet ad primam partem primi attinet, à ſecūda eſſe omnino diuerſum,quoniam non unius tantum temporis mutationē,ſed duorum ſibi ſuccedentium continet: quæ tamen tempora in ſua mutatione conſtantiam habent, nec uel in pluribus, uel in uno die euariant,quarum uarietatum prima ad ſecundam primi apho. partem,alia ad quartum pertineret. Vnum adhuc addo,quod ad diluenda multa argumenta,quæ ex longis Galeni in Epidemijs ſermonibus Leonic. colligit, non parum proderit: aliam eſſe conſyderationem conſiſtentiarum anni in libr.Epidem. et in lib. Aphoriſ. rum.In hoc enim à rei natura,ut ait Gal.perſuaſus, & non ex aliqua obſeruatione, finxit potius conſtitutiones,quàm ueras recitauerit:morboſq; enumerauit,non quos uidiſſet ex illis ſequi,ſed quos ratio dictauit ex illis debere generari.In Epidem.uerò,per hiſtoriæ modum & factę conſtitutiones, & morbi,qui poſt illas euenere, ex ordine recitantur: & propterea ex his quæ ibi prout acciderunt,recitata ſunt,non ſunt ea quæ in Aphor.ſupponuntur interpretanda: ut ſi ibi dicit Hippocr. fuiſſe quandam hyemem εὔδιον νότιον, poſſe etiam idem in Apho.legi credamus:& ſi annum dicit auſtralem,pluuioſum & ἄπνοια διὰ τέλος, ex hoc putemus hyemem de qua eſt controuerſia,eſſe auſtralem et tranquillam.Illic enim quæ facta ſunt,rememorantur.In Aphoriſmis quatuor tantum conſtitutiones adducuntur,quę frequentius cæteris poſſunt euenire, ut ſint nobis pro exemplo ad alias inueſtigandas,ſicuti Galenus docet in expoſitione primæ conſtitutionis libri Epidemiarum. Fiunt autem hæ conſtitutiones, ſicuti & quæuis aliæ, per primarum qualitatum complicationem, caliditatem ſcilicet & frigiditatem, humiditatemque & ſiccitatem: quarum actiuas quidem per facientes eas uentos, auſtrum uidelicet & aquilonem,paſsiuas per pluuias & ſiccitatem ſignificauit. Nulla igitur cauſa eſt, cur ſemel tantum addere debuerit uel tranquillitatem,uel ſerenitatem. Quare enim potius huic hyemi addiderit,quàm uel ueri in 11.aphoriſm.uel autumno in 13. Certè ſi unico tantum loco addenda, 11.addenda erat, ut in cæteris ſequentibus ſubintelligeretur.Amoueatur igitur uox illa εὔδιον, nec nobis pluris ſit Philotheus, atque alter ille quiſquis fuerit expoſitor, à malo librario deceptus,quàm Celſi,Ariſtotelis,Galeni,ipſiuſq;met Hippocratis authoritas.

Alia eſt conſyderatio cōſiſtentiarum anni in lib. Epidem. et in lib. Aphor.

Primæ qualitates actiuæ & paſsiuæ.

Hæc ſunt uir optime,quæ non tam epiſtolæ prioris meæ,aut exiſtimationis, quàm ueritatis tuendæ gratia,mihi occurrere. In quibus licet cauerim quantum ualui,ne uerbum eſſet, quo Leoniceni, uiri de literis optimè meriti, & quem ut præceptorem ac patrem obſeruaui ſemper & colui, honor uel tantillum læderetur: ſi quid tamen fortè offenderis, quod aculeum aliquem habere uideatur, rem mihi gratiſsimam feceris, ſi illud ceu malè natam prolem ſuſtuleris,& penitus confoderis.Quod ſi totum etiam ipſum partum indignum eſſe uita iudicaueris,eſto tibi ceu honorario arbitro,uitæ & necis arbitrium. Vale, & Manardum tuum, quem olim iuuenem ad bonarum literarum ſtudia excitaſti,

tua

tua authoritate, quæ apud principem maxima eſt, foue iam ſenem.

Ex ædibus noſtris, pridie Cal. Febr. M. D. XXIII.

EPIST. II. *Pro Reuerendo Præſule à Vulpe uocato, Melancholia laborante.*

SIcuti ambigi non poteſt Reuerendum hunc uirum eo morbo affici, quem melancholiam, ſiue atram bilem uocant medici, atq; ut ſequẽs eſt, eius cerebrum, in quo omnes principales poteſtates ſedem habẽt, neceſſariò affligi: ita ualde dubium eſt, an primaria affectione cerebrum ipſum patiatur, uel per cõmunicationem quandã, & uel cuiuſpiã alterius partis, uel totius corporis conſenſum. Quodcunq; horum putetur, ulterius dubitare contingit, quum diuerſæ ſint atræ bilis, id eſt, materiæ quæ hunc affectum facere poteſt, ſecundum medicos ſpecies, à quanã id fiat. Alterutro enim horum ignorato, præterq; ex accidẽti, curatio ſequi recta non poteſt. Quod ad primam igitur dubitationem attinet, apud me clarum eſt, cerebrũ per ſe & primario affectu, aliqua ſaltem ex parte, in hoc uiro oblædi. Perpetua enim, ut mihi relatum, adeſt leſio, nullaq; hora interquieſcẽs, neq; uel totius corporis, uel cuiuſuis particulæ præcedentem oblæſionem ſequens: nullo enim in reliquis corporis partibus preſenſo nocumento, triſtitia & puſillanimitas perſeuerat. Diuturnitas quoq; affectionis, indicat cerebrum in ſeipſo cauſam habere nocumenti. Fieri enim non poteſt, ut mẽbrum quod longo tempore per conſenſum et per nocumentũ ab alio acceptum paſſum eſt, propriam ex antiqua patiendi conſuetudine noxam non contraxerit. Siue igitur ab initio cerebrum proprio & primario affectu perpeſſum ſit, ſiue aliunde detrimentum acceperit, credendum mihi omnino uidetur, hoc tempore per ſe, et primo perpeti, ac ægritudinem malæ tẽperaturæ pati, ab humore atræ bilis, ſeu ab ipſa propriè uocata atra bile pendentẽ. An uerò ſemper primario affectu cerebrum paſſum ſit, uel ab initio cœperit per cõmunicationem pati, non poſſum certò nũc definire. Veriſimilius tamen uidetur, quòd ab initio quoq; affectio hæc in cerebro extiterit, quantum quidẽ poſſumus per ſyllogiſmum diuiſiuũ hoc pacto colligere. Affectio melancholia uocata, ut ex Galeno conſtat lib. de locis affectis, & à Paulo enim ſequuto cap. proprio, tribus fit modis: primò, quando cerebrum eſt primũ patiens: ſecundò, quando toti corpori cõpatitur: tertiò, quando naturalib. mẽbris, ut in ea quæ inflatiua, & hypochondriaca paſsio uocatur. Sed hæc de qua loquimur, non fuit ſecũdi aut tertij modi, igitur neceſſariò ſub primo cõtinebatur, ueluti & nunc continetur. Macilenti eñ ſunt, nigri, hirſuti, quibus atra bilis in toto corpore apta eſt generari. Et ſi in alijs quibuſdã cõgregatur, uigiliæ, labores, ſolicitudines, tenuiſq; uictus, aut cibi qui nigrum ualent humorẽ gignere, preceſſerunt. Albus aũt eſt hic uir, ſatiſq; (ut mihi relatum eſt) corpulentus, nec eo uictu uſus, qui peſsimũ hunc humorem in tanta ualuerit copia congregare, ut uniuerſum corpus oppleret. A toto igitur corpore nõ uidetur hæc affectio dependiſſe. Quod uerò nec hypochondriaca fuerit, facilè ex hoc probari poſſet, quòd ei defuerunt indicia, quæ uerbis Dioclis à Galeno tertio lib. de locis affectis recitantur. Sed illis breuitatis cauſa prætermiſsis, proprijs Galeni uerbis propoſitum demonſtrabo. Ait enim eo loco: Cum circa uentriculum prima cœperint ſymptomata, ipſiſq; auctis melancholica ſequatur affectio, deinde alui deiectione, uomitu, proba concoctione, ructibuſq; leuetur is qui laborat, hypochondriacum flatuoſumq; morbum ipſius nominabimus. Huius uerò morbi ſymptomata dicemus, et mœſtitiam & metum. Et ſubdit: Quum autem propria melancholiæ accidentia auctiora uidentur, circa uentriculum uerò aut nulla, aut parua ſunt, haud ab re exiſtimaueris primitiuam in cerebro affectionẽ conſiſtere, ob atram bilem in ipſo congeſtam. Hęc Galenus. Ex quib. uerbis, additis his quæ mihi narrata ſunt, apertum eſt, non hypochondriacam, ſed cerebralem potius in hoc uiro & nunc adeſſe, & ab initio affuiſſe melancholiam: nullis in eo indicijs, aut melancholiæ uniuerſalis aut hypochõdriacæ. Concludendũ ergo, ut uerbis utar Aetij, in ſolo capite eſſe melancholiã, id uidelicet quod huius affectionis iam factum eſt, uel adhuc fit: nã non eſt negandum, ſtatis & certis temporibus, quippiam eius adhuc fieri, uaporibus uidelicet

Syllogiſmus diuiſiuus.

Affectio melancholiæ trib. fit modis.

Melancholia hypochondriaca ab Arabib. uocatur mirachialis.

& interdum humoribus quos neceſſe eſt ad atram bilem uergere,ad caput aſcendentibus: Hæc igitur ſunt quæ dicenda occurrerunt circa primam dubitationem. Ad ſecundæ ſolutionem accedentes, coniecturis potius quàm certis indicijs uſi, ut qui nec hominem nouerimus,nec excrementa eius inſpicere, aut accidentia poſſimus contemplari,communibus quibuſdam ſolis innitentes dicamus,materiam, quæ hunc morbum in quocunq; homine facit,eſſe uel melancholicũ ſuccum,uel melancholiam propriè dictam.

Materia faciens melancholiã duplex tantum.

Nam ut prætermittamus quòd hic morbus,Galen.20.artis curatiuæ lib.atteſtante,melãcholiæ nomen à cauſa ipſum faciente accepit:ab omnibus enim melancholia uocatur,indicante nomine, ut idem Galenus inquit libro tertio de locis affectis, humorem qui ipſius cauſa eſt:hoc ex ſymptomatibus quoq; colligitur,ab Hippocrate,ut notauit Galenus,in duo hęc collectis, metum ſcilicet & mœſtitiam:quæ nõ alia ratione fiunt, ut Galenus 3.lib.de cauſis ſymptomatum,& iam dicto lib.de locis affectis oſtendit(quicquid oblatret Auerroes) quã quod qui morbum facit humor, atro ſuo colore principalium uirium ſedẽ obſcurat, & tenebris ſimilem reddit,quæ terrorem inducunt, Aſclepiade ante Galenum teſte: quod certè nulli alteri adeſt,præterquam atræ bili, uel eius ſucco.

Metũ et mœſtitiã ab atra bile proficiſci.

Alia enim bilis flaua eſt,ruber ſanguis,et ſi quis niger reperitur,ut is de quo lib. quarto Aphoriſmorum, mentionem facit Hippoc. craſsior et magis concretus eſt,quàm ut in uenis cerebri ualeat cõprehendi.Candida adeò eſt pituita,ut dixerit Gal.lib.3.de locis affectis,epilepſiam à pituita factam,non tranſire in melancholiam. A nullo igitur humore naturali, præter melancholicum,fieri hic morbus poteſt.Sed neq; ab aliquo eorum qui præter naturã in corpore reperiuntur, niſi ab eo qui propriè melancholia à Græcis,à nobis atra bilis uocatur eadẽ ratione, quod uidelicet nullus eorum nigro uiſitur colore,non naturalis enim bilis,hæc pallida, quam citrinam uulgò uocant, illa crocea, quam uitellinam,tertia porracea,quarta æruginoſa. Pituitæ uerò omnes albę ſunt,teſte Gal.cap.2.libri de melancholia.

Melancholia, atra bilis.
Bilis pallida.
Crocea.
Porracea.
Aeruginoſa.

Sic igitur colligentes dicamus, ſi hic morbus neq; à ſanguine,neq; à bile, neq; à pituita fieri poteſt, ſiue naturam ſuam ſeruantibus,ſiue præter naturam affectis:ſequitur neceſſariò,ut ſi ab aliquo humore fit,uel à ſucco fiat melancholico,uel ab ea quæ proprio nomine uocatur melancholia. Verum quum hæc quadruplex ſit iuxta cõmunem medicorum noſtri tẽporis ſententiam, inquirendum adhuc eſt,an ab aliqua harum quatuor,uel ab ipſo naturali humore melancholico, in hoc Reuerendo uiro contingat.In quo quæſito facile cognitu eſt, quòd non fiat ab melancholia,quæ exuſta flaua bile generatur. Nam ut ait Paulus, ſi aliquando ea ſuperaſſata in nigram permutatur,uocatam uidebis maniam, in qua feraliter adeò inſaniunt,ut accedentes qui non aduertunt, aggrediantur.

Mania à flaua bile exuſta.

Auertat autem Deus Optimus Maximus, ut eò inſaniæ uir hic deueniat. Non difficilius quoque eſt cognoſcere, his maximè qui Auicennam ſequuntur, quod neque ab ea fit, quæ ex ſucco melancholico aduſto gignitur: non enim (ait ille) dicitur melanclolia, niſi ea cuius euentus eſt à cholera nigra, non exuſta. Sed nec à ſanguinea, quoniam riſus abeſt,qui iuxta aphoriſmum eam comitatur. Supereſt igitur ut uideamus an fiat à pituita, in quo diutius immorandum, quum eius ſententiæ ſit unus ex conſultoribus uir clariſsimus,& dudum mihi maxima familiaritate coniunctus: cui & alius conſentit,inter celeberrimæ Bononienſis academiæ primos profeſſores reputatus. Mihi autem,ſaluo utriuſque honore, non ſolum non in hoc uiro, ſed nec in alio quopiam fieri hunc morbum poſſe à pituita uidetur. Tantum enim eam aſſari in corpore humano non credo, ut nigra in totum euadat.

Non poteſt melancholia à pituita fieri.

Non poteſt pituita in homine tantũ aſſari,ut nigra in totum euadat.

Et quemadmodum ex Galeni authoritate, in expoſitione libri de ſpiritibus, ſcripſit in ſuis Aphoriſmis Moſes, in atram bilem tranſire nullo modo poteſt, etiam ſi calor adeò fortis adſit, ut urat: cui quidem Moſi licet non ſit in omnibus credendum, nec uidere mihi illam Galeni commentationem hactenus licuerit, adducor tamen ut putem eam fuiſſe Galeni ſententiam,ex eiuſdem uerbis ſecundi libri prognoſtici pituita exaſſata in pectore,in quo longè maior calor eſt,quàm in cerebro,fieri ſputũ album,tenax & rotundum,non nigrum,aſſerentis,nec aliquo loco pituitoſæ huius atræ bilis metionem facientis. Quam certè ſi alijs in locis,in peculiari commentario de atra bile inſcripto, non erat prætermiſſurus. Adde, quòd ſi, ut communis nunc tenet opinio, ex Auic. orta, quilibet humor per exuſtionem in atram

in atram bilem uertitur, quinq́ numero erunt atræ bilis ſpecies: quare non poterũt omnes humores tam naturales quàm præternaturales, ſanguine excepto, denario numero contineri: quod tamen uoluiſſe uidetur Galenus in fine ſecundi libri de uirtutibus naturalibus, Praxagoram laudans, ad eum numerum humores omnes reducentem. Quinq́ enim ad minus ſunt biles, & tres pituitæ: Adde etiam, quòd neq́ Ioannitius, neq́ Serapion, neque Haliabas inter atras biles alicuius meminerunt, quæ ex pituita generetur. Nullam præterea eſſe ultra ea quæ attulimus, ex hoc probari poteſt, quod fieri nequit, ut ex albo in nigrũ mutatio fiat, niſi per medios colores, immò & per medias ſubſtantias. Norunt hoc Chymici, per multitudinem colorum ad deſyderatum illud, quod caput Corui uocant, peruenientes, quum tamen in rem ſimpliciter albam non operẽtur, ſed cui ſit croceum aliquod admixtum.

Chymici.
Corui caput apud alcmihiſtas.

Varios ergo naſci colores in pituita, erit neceſſe, priuſquam in atrum colorem per exuſtionem permutetur, immò et uarias ſubſtantias, quarum aliquæ ad pituitæ naturam, aliquæ ad nigram bilem proximius accedant, iuxta minorem maioremue aduſtionem: ſicuti & in ipſa flaua & pallida bile contingit, quæ primò in uitellinã, ſecundò in porraceã, tertiò in ęruginoſam tranſit, priuſquam in exactam atram bilem tranſmutetur. Sed in pituita tantò plures fieri medias ſubſtantias, medioſq́ colores quàm in bile oporteret, quantò maior eſt diſtantia albi quàm flaui coloris, à nigro. Hanc autẽ pituitarum aut nigrarum bilium uarietatem, nec ad ſenſum percipimus, neq́ apud medicos legimus de humoribus ſcribentes.

Bilis tranſmutationes.

Quod uerò præclari hi conſultores Auicennã ſequuti imaginantur, pituitam per congelationem in cerebro ad atram bilem conuerti, mihi in captum mentis haudquaquam uenit. Ad tãtam enim frigiditatem uiuentis hominis cerebrum uenire nõ poteſt, ut congelandi uim habeat. Siquidem ut Gal. docet. 8. libr. de uſu partium, calidius aëre eſt, etiam æſtiuo. Alioqui neq́ ſtatim neceſſe eſt pituitam congelatam ita exiccari, ut in melãcholiam conuertatur. Videmus enim aquam in gelu conuerſam, uirtutem adhuc humectandi retinere. At ſi maiorem in humano corpore fieri congelationem imaginentur, certè non maiorem faciet ſiccitatem ea quæ in gypſea uocata pituita reperitur, quæ tamen & nomen & calorem pituitæ non admittit.

Pituita in cerebro congelari nõ poteſt.
Cerebrum aëre æſtiuo calidius.
Pituitã congelatam in melancholiam non uertit.
Pituita gypſea.

Quæcunq́ igitur humiditatis remiſsio in pituita intelligatur, ſicuti media inter aquoſam & gypſeã erit, ita neceſſariò intra pituitæ limites continebitur. Sed nonne uidemus in omnibus pituitæ ſpeciebus ad extremam uſq́ duritiem, qualis in ſcirrho ſentitur, peruenientibus, manifeſtam albedinem ac luciditatem, tetro melancholiæ colori, et ut ſequens eſt, his quæ eam conſequuntur accidentibus aduerſantem? Quod aduertens Galenus in commentario de tumoribus præter naturam, ſcirrhum à craſſa & tenaci pituita factum, ab eo ſeparauit qui à ſucco fit melancholico. Si igitur pituita ad ſummam ſiccitatem euecta, inter pituitas, nõ inter atras biles numeratur, quo pacto res quæ minorem habet ſiccitatem, debet atra bilis exiſtimari? His itaq́ & rationibus motus, & Galeni clypeo munitus, non uerebor ab Auicennæ et communi recentiorum ſententia abſcedere, nullamq́ atram bilem ex albiſsimo inter humores phlegmate, neq́ per exuſtionem, neq́ per congelationem factam agnoſcere: ſed morbum qui melancholia uocatur, ita in hoc uiro, ſicuti in cæteris, ab eiuſdem nominis humore fieri affirmare.

Ab Auicenna diſſẽtit.

Quod tamen non ita obſtinatè defendo, ſi mihi contrarium oſtendatur, quin ſim manus daturus. Nullam autem in his quæ ab excellentiſsimis tribus medicis conſultorib. ſcripta mihi oſtenſa ſunt, rationem uideo, quæ me ad illarum ſententiam cogat accedere. Nam argumentum, quod unum ex alterius ſententia mihi obſtare uidetur, à iuuamento ex uacuatione pituitæ ſequuto acceptum, Auicenna ipſe ſoluit, dicens: Non ergo te ſeducat iuuamentum quorundam propter phlegma quod ipſi euacuant mouendo uel egerendo: nam illud non eſt propter euacuationem phlegmatis iuuãtem ipſos, immò quoniam multitudo & compreſsio humorum ad inuicem remouetur ab eis. Verum iuuamentum eſſentialiter eſt euacuatio cholerę nigræ: Interim autem, donec aliud mihi oſtendatur, quæ hactenus confecimus colligentes, ex eis breuiter curationem eliciamus.

Reuerendus hic uir ægritudine propria cerebri laborat, melancholia uocata, quæ eſt mala cerebri temperatura, frigida & ſicca, ab humore atræ bilis partim facta, partim fiens, partim futura fieri: qui quidem humor uel nequaquam exuſtus eſt, uel modicè.

Symptomata morbum comitantia ſunt,timor,triſtitia,puſillanimitas,cum corruptis quibuſdam imaginationibus.

Facta igitur ægritudo calidis & humidis indiget:fruſtra autem hæc adhiberentur, faciente cauſa in cerebro permanente.Eſt igitur hæc antea per euacuationem amouenda. Verum quia & hæc fruſtra tolleretur,ſi præſtò eſſet in corpore alia ſimilis materia apta ad cerebrum ferri, ideo & hanc uacuare oportet, & ne de cætero rurſus abundet præcauere,cerebrumq́; ipſum demùm roborare,ut ſi qua fortè regeneretur,eam à ſe pellat.

Intentiones curatiuæ melancholiæ per proprietatem in cerebro.

Erit igitur una & prima intentio, ad quam ultimo reſoluendo deuenimus, humoris melancholici in corpore abundantis euacuatio.In omnibus enim in quibus cauſa faciens adhuc adeſt,ab ipſa curatio inchoanda eſt, authore Galeno quarto Therapeutices. Secunda,euacuatio eius qui in capite eſt:quę duę intentiones,ſi exactè loqui uoluerimus, prẹſeruatiuæ potius ſunt quàm curatiuæ: ſicuti et ea quæ prẹcauet ne humor hic abundet, & quę cerebrum roborat,ut uel non recipiat uel repellat,ſi quid eo feratur. Tertia uerò in ordine ſola & uerè curatiua, eſt ea quæ prima occurrit, & ad iam factam uertitur ægritudinem,contraria uidelicet ad calidum & humidum alteratio.

Atræ bilis euacuatio. Venæ ſectio. Galeni cautio in ſecanda uena. Vena media.

Euacuatio melancholici humoris in toto corpore inuenti,à uenę ſectione,ſi Gal. credimus,eſt inchoanda. Verùm quia non certis indicijs cognoſcimus ſanguinem melancholicum in uniuerſo corpore dominari, ſed contrarium potius ſuperius collegimus, Galeni cautione utemur,qua tum aliàs,tum in hac ipſa,de qua loquimur, affectione utitur,ut ſcilicet fluentem ſecta uena ſanguinem inſpiciamus,& ſi ater fuerit, tantum fluere ſinamus, quantum ſatis eſſe coniecerimus:ſin ſecus,cohibeamus. Vena autem huic ſectioni magis idonea erit,quæ in cubito media. Ab hac autē uenæ ſectione inchoandū putamus,tametſi nō in toto corpore, ſed in cerebro cauſam morbi eſſe putemus,tum quia in tam diuturno, quo uexatus eſt tempore, uix fieri poſſe exiſtimamus, quin ob longos mœrores uniuerſus ſanguis ad melācholicum ſit mutatus,tum quia Galenus,ubi ſolum cerebrum ſanguinem continet melancholicum,non in totum reijcit uenæ ſectionē, ſed quantum ad ipſam diſpoſitionem attinet,dicit non eſſe neceſſariam,innuens, ratione alia poſſe eſſe opportunam.Quam rationem explicans Aëtius,addit, Niſi multi ſanguinis fuerit ægrotus. Eſſe autem hunc uirum multi ſanguinis,& medicus ille,qui mecum hac de re loquutus, & monachus qui me conſuluit,atteſtati ſunt.

Sanguinis per hæmorrhoidas prouocatio.

Ad eandem intentionem pertinet ſanguinem per hæmorrhoidas prouocare. Notum enim illud Hipp.maniacis,uaricibus aut hæmorrhoidib. ſuperuenientibus manię ſolutio fit.Quo loco melancholicos propriè uocatos intelligere debemus,ſi Gal.credimus. Hanc aūt hæmorrhoidū prouocationem, licet multifariā efficere poſsimus, commodius tamen per purgatoria medicamina,& per clyſmata faciemus: quæ & propria ratione adeò congruunt,ut eorum aſsiduus uſus ualde ſit in hac uacuationis intentione neceſſarius. Quando em̄ (ait Paulus, de his loquēs quibus cerebrum primò afficitur) ob temporis diuturnitatem humor eſt factus difficile mobilis,uarias & fortiores curationes adhibere oportet. Purgandi ergo ſunt ſtatim ab initio per epithymū aut aloēn: quorum ſi modicū quotidie aſſumpſerint,maximè iuuabuntur,& quietem conſequentur. Laudauit quoq; Aëtius,ut uenter quotidie leuiter ſubduceretur,per amaracum & ſerum non ex caſeo factum, ſed ex lacte uel equino uel bubulo. Quo pacto uerò à lacte ſeparandum ſit ſerum docet Dioſc. lib.5. cap.de lacte,ſimulq́; etiam bibendi modum, quippe ut per interualla,hemine,id eſt, bibantur, minus tamen pondus bibēti quotidie fortè ſufficiet. Amaracum uerò intelligo hærbam apud nos corrupto uocabulo Marellam uocatam: medicorum uulgus & officinæ Matricariā uocant. Auic.uehuen,de qua Dioſ. ſcribit ſub nomine Parthenij.Ego pro omnibus his utor Sena,quæ licet non multò antea in uſum uenerit medicorū, illaborioſè tamen melancholiā & exuſtos humores purgat, & ſecurè quotidie bibitur, additis diuerſis reb.iuxta laborantis tēperaturam,ętatem, horā,& reliq.id genus,que in omni ſua operatione medicus ante oculos ſemper habet. In hoc aūt uiro,præterquam æſtatis tempore, flores uel ſemina roriſmarini maximè puto congruere,et roſas,uel earū potionem æſtate. Primò tamen,ut dixit Rufus,habenda eſt cura bonæ concoctionis.

Purgatio per initia facienda. Amaracus. Roriſmarini ſemen.

De

Clyſmata. *Vomitus.* *Auicennæ locus emendatus.* *Vrina.* *Sudor.*

DeClyſmatibus inquit Aëtius. Poſt uenæ ſectionem & purgationem, interpoſitis aliquot diebus, clyſteribus euacua. His auxilijs ſi ſanguis per ora uenarum ani exierit, non erit æger alia moleſtia propter hoc afficiēdus: ſin minus, ſanguiſugis, alijsue aptis ad id notis medicamentis promouendus. Ad hanc quoque intentionem pertinet uomitus, de quo idem Aëtius: Vomitus per maiora interualla prouocandus non à cibis, ſed ieiuno: nec cum fortibus, quoniam ſunt nocua. Auicenna uerò dixit, accerſendum uomitum, ſi in ſtomacho ſit aliquid quod in ægritudine faciat augmentum, &, ſi non eſt ægritudo uehemētis debilitatis. Verba autem hæc ultima torſerunt expoſitores, quoniam non bene leguntur in communibus exemplaribus: legendum enim. Et non eſt ſtomachus uehemētis debilitatis. Quibus uerbis conſonant alia Auicennæ uerba, ubi loqui incipit de melancholia in cerebro confirmata. Ait enim. Euacua per clyſterem & uomitum, niſi in illo cuius ſtomachus eſt debilis. Huc quoq; ſpectant, id eſt, ad euacuationem materiæ in toto repertæ, urinę & ſudoris prouocatio. De his enim inquit Paulus. Bonæ autem & diureticæ uirtutes, & ſudorum purgationes. Vtrunq; igitur procurandum, adhibita tamen cautione, ne calidioribus utentes, eam quæ adeſt atram bilem exuramus, aut nouam in corpore creſcere faciamus. Hæc quidem ſufficere puto ad primam intentionem exequendam.

Euacuatio humoris in capite contenti.

Secunda intētio, hoc eſt humoris in capite contenti euacuatio, iiſdem ferè auxilijs, quibus & præcedens, abſoluitur. Erit igitur & hanc ob cauſam uena ſecanda, ſi multi (ut relatum mihi eſt) ſanguinis hic exiſtit: primùm quidem humeralis eius partis, ut benè hoc loco dixit Auicenna, in qua caput eſt grauius, facta prius ſectione baſilicæ, ſi in toto corpore abundare ſanguis uideatur: dehinc ea quæ in fronte eſt media. Erit enim hic ordo eo caſu ſeruandus, ut primo media, iecoraria ſecundo, tertio humeralis, quarto uena frontis incidatur: hoc enim uoluit Anicenna, ſi eius uerba benè legantur & intelligantur. Sic enim ſcribendum eſt. Et quandoq; neceſſarium erit tibi, ut phlebotomes baſilicam, cum inuenis ſigna communia, ſcilicet multi ſanguinis in toto corpore, & ante phlebotomiam uenarum frontis, quia tunc mouebit plus. Sanguis ex naribus prouocandus, hirudines poſt aures admouendæ, cucurbitulæ inter ſpatulas: tum quoq; per nares & palatum materia euacuanda, atque etiam per capitis cutem occulta & ſenſum fugiente difflatione. Pleni autem ſunt medicorum libri medicamentis, quibus hęc tria poſtrema peragentur. Vtilia autem in diſtrahendo & uacuando ſunt, frequentia balnea: ſed dulcium, non medicatarū aquarum. Siquidem humectandus eſt hic uir, non exiccandus. Calida autem ſunt & ſicca, inquit Paulus, omnia ſpontanea balnea, Galenum ſequutus, tum alibi, tum 1. lib. Salubriū. Ego utrorùnque ueſtigijs hærens, monacho conſilium ſuper his aquis pro hoc uiro petenti, abſolutè eorum uſum in balneis interdixi: potum tamen aquarum earundem eatenus conceſſi, quatenus purgationem facit dominantis humoris, in qua tamen & illud cauendum, ne propria ui, aut longo uſu, nimis calefaciant uel exiccent.

Balnea. *Balnea ſpōtanea calida & ſicca omnia.*

His peractis, ſatis arbitror occurſum eſſe & futuræ ægritudini, & ei quæ adhuc fit: ſupereſt ut ei, quæ facta eſt, id eſt, malæ temperaturæ, frigidæ & ſiccæ, nos opponamus. Illud fiet, ſi tantùm calefecerimus humectauerimusq; caput, quantùm frigefactum & exiccatum eſſe ultra naturalem habitum cognouerimus. Ad hoc autē maximè confert uictus ratio, quæ tanti momēti eſt, ut abſque alio præſidio, ea ſola ſe multos Galenus curaſſe teſtetur. Cibus igitur, inquit Paulus, eſſe boni ſucci debet, & modicè humectans. Aliæ quoque res, quas non naturales medici uocant, ad eaſdem qualitates uel actu uel poteſtate uergant. Ineptus autem ſim, ſi ad particularia deſcendam, omnibus nota, præſente præſertim tam docto medico, cui non ſolùm hæc, quæ in propatulo ſunt, ſed etiam quæ pleroſq; medicorum latent, ſunt apertiſsima. Illud potius non prætermiſerim, ultra uictus qualem diximus rationem, caput quoque ipſum eſſe humidis calidisq; & uomētis & lotionibus, præſertim ex altioribus locis guttatim cadentibus, abluendum: hoc adhibito moderamine, ut uel utráque ſimul miſceantur, uel per uices, modo hoc, modo altero utamur, cauentes ne tenuioribus partibus percalida exolutis, terreſtriores ineptæ omninò reſolutioni dimittantur: uel per ſola humentia tota materia ita incraſſetur, ut ex melancholia comitialis morbus ſequatur. Bene igitur monuit Auicenna, utráque commiſcenda, ubi curam

Præſidia factæ intemperaturæ.

eius melancholiæ exequitur, quæ eſt in cerebro confirmata, licet eius uerba non benè in communibus codicibus apponantur. Sic enim legendum erat: Et ſecunda eſt, ut adminiſtres cum euacuatione humectationem aſsiduè cum embrochis & oleis

Auicennæ locus emendatus. calidis, & ponas in eis ex medicinis, ſicut chamæmelon & anethum & melilotum & radicem lilij, ut non incraſſetur humor propter reſolutionem puram in qua non eſt lenitas, neque incraſſetur cum his, quæ humectant, & non eſt in eis reſolutio. Clarius autem hoc exequutus eſt Ioannes cognomento Meſue, capite de cura doloris capitis à melancholia, & proprio capite de melancholia, inutróq; citans loco Gale. quanquam ego cum perlegerim totum Galeni librum de medicamentis ſecundum loca patientia, ad quem maximè hæc pertinebāt, nullibi hanc ſententiā inueni, ſicuti nec Senam in muſto miſceri, quod

Apud Gal. non eſt Senæ mentio, contrà quàm dixit Meſuas. tam alienum eſt à Galeno, ut iureiurando affirmare poſsim, nullam eſſe in Galeni libris Senæ mentionem. Nullibi etiam apud eum legi, iure hœdi aut ueruecis caput abluēdum: quæ tamen omnia affert Meſue ex Galeni authoritate. Nec hoc dixerim, quod ea præſidia uelim reſpui, ſed ut cognoſcatur, tantùm huic Meſue non eſſe attribuendum, ut quicquid ſcripſit, abſq; alia indagine, (quod multi faciunt) pro oraculo habeatur, quum multi in eo non aſpernandi inueniantur errores: quale eſt illud, quod ex eiuſdem Galeni ſen-

Error Meſue. tentia, uitanda eſſe docet urinam prouocantia, cuius nos contrarium authoritate Pauli ſuperius docuimus. Sed & ipſemet Galenus in cura quartanæ commendat res urinam mouentes, utiturq; dioſpolitico, & diatrionpipereon uocato medicamine, imò et ipſo pipere. Non igitur Galenus fuit, qui urinam prouocantia prohibuerit: ſed Auicēna: nec capite de melancholia, ſed de mania: nec tamen prohibuit omnia, ſed ea, quę plurimùm prouocant.

Hippoſelinum. Bryonia. Nam Paulum ſequutus, radicem & ſemen equini fœniculi quotidie præbet, ac bryoniæ, id eſt, uitis albæ radicem.

Hæc igitur ſunt, quæ mihi relatis inhærenti, de affectione & curatione huius uenerabilis uiri occurrere, quibus ipſum ſpero, eo iuuante, qui ſolus languores ſanat, ſanitati priſtinæ reſtituendum. Quod ſi omnibus peractis ſtatim non ſucceſſerit, non illicò ſpes abijcienda eſt. Quemadmodum enim ſcripſit Aëtius, & nos quandoq; experti ſumus, multi tempore curationis nihil adiuti, poſt eam roborata natura conualuerunt. Cuncta autem quæ ſcripſimus, arbitrio ac iudicio præſentis medicis ſubijcimus, uiri ſolertiſsimi & ſtudioſiſsimi. Ex Ferraria, pridie Calend. Iunias. M. D. XXIIII.

EPIST. III. *In qua multa ſimplicia medicamina dilucidantur.*

Ioannes Manardus Hieronymo Carezono S. D. P.

SEro quidem reſpondi literis tuis, ſi tempus ſpectetur quo ſunt datæ: citò, ſi id tempus ſpectes quo ſunt redditæ: citiſsimè, ſi nodi conſyderentur, quos petis diſſolui: qui tot ſunt, atq; ita conſtricti, ut uix ab ipſo Hercule enodari poſsint. Tuum igitur erit ignoſcere, ſi non omnibus manum admouero, & ſi hos etiam quos aggrediar, non penitus diſſoluero: malui enim tibi minus ſapere putari, quàm minus diligere, præſertim quum Hieronymus Auguſtonus communis amicus, te deſyderare reſponſum per plures antè dies ſignificaſſet, quàm tua mihi fuiſſet reddita epiſtola. Eodem igitur quo tu uteris ordine, ne te diutius protraham, iam rem aggredior.

De Naſcaphtho. Naſcaphthon Paulus Aegineta Naocaphthon uocat, & à quibuſdam dici ait Nacaphthon: nec plus de eo docet capite proprio, quàm eſſe Indicum aroma. In deſcriptione autem Cyphi Niliaci, Lacaphthon dicit eſſe corticem piceæ, uel alterius arboris, ubi eādem rem intellexiſſe mihi uidetur cum Naſcaphtho, ut etiam Hermolaus putauit. Theophraſtus inter aromata, quæ unguentis miſcentur, Nartam reponit, libro nono de hiſtoria plantarum: quam eſſe eandem rem cum Naſcaphtho, ſuſpicor potius, quàm certus decernam: quod ſi uerum eſt, fortè pro Narcaphtho apud Dioſcoridem, legendum Nartaphthon. Hæc ſunt, quę hactenus cognoſcere ualui de Naſcaphtho: nec temerè arbitror inuenias, qui docere certum aliquid de eo poſsit, peregrina ſemper re, & quæ iandiu apportari ad nos deſierit. Nuper tamen ex Thoma Lucenſi, arte quidem ſeplaſiario, ſed eruditione multos medicos excellente, didici, corticem qui uulgò Tegnamen dicitur, eſſe Naſcaphthon.

De Halimo. Halimon(ni fallor)uidi aliquando iuuenis in maritimis Vmbriæ, monſtrante Vlyſſe Lanziareno,uiro omnium bonarum artium ſtudioſo, & in herbaria (quantùm illa ferebat ætas) erudito: quo uero nomine ab eo diceretur, non ſatis poſſum meminiſſe.Scio ab Auicenna in ſecundo libro de ea ſcribi, ſub Melliæ nomine, & à Serapione ſub nomine Molochiæ, & alio nomine Atriplicem marinam ab eodem uocari. Scio etiam tum in hiſtoria,tum in uiribus aberraſſe hunc barbarum. *Error Serap.* In hiſtoria quidem, quòd plures ſpinas habere dicit,quàm Hauſegi,id eſt, Ramnus,habeat:& id quidem ex Dioſcoridis ſententia, qui apertis uerbis carere ſpinis ſcribit. Saporem etiam ex Galeni ſententia ei dicit eſſe amarum,ſalſum cum pauca ſtypſi,quum Galenus nullam ei attribuat amaritudinem,ſed ſalſum & ſubſtyphonta tantùm ſaporem.Habere etiam inflammationem paucam, uitio tamen(ut puto) librarij, legendum enim inflationem.Radicis drachmas duas cum melicrato potas conquaſſationi conferre neruorum,ſedare dolores,& prouocare lac ſcribit au thore Dioſcoride: qui tamen non duas, ſed unicam drachmam , lenire tormina rupta & conuulſa dixit,& facere lactis ubertatem.

De Ramno. Ramnum,Hauſegi uocat Auicenna,licet falſò dicatur rubus.Eſto enim quod ramnus inter rubos à Theophraſto alicubi numeretur, neq; ipſe tamen neq; alius bonus author, ſimpliciter affirmauerit ramnum eſſe rubum:minusq; quàm cæteri hoc dicere poteſt Auicenna, qui aliud caput ſcripſit de rubo, ubi dicit quoſdam dixiſſe rubum eſſe Alhauſegi: qui loquendi modus oſtendit,eum ſic dicentium opinionem non ſequutum. Quicquid autem de hoc ſit, conſtat rem, quæ nunc dicitur rubus, diuerſam eſſe ab ea, quæ capite de Ramno à Dioſcoride deſcribitur.Spinam uocatam ceruicem,ego ſemper arbitratus ſum genus eſſe Ramni. Marcellus contrà ſentit,leuibus(ni fallor)argumentis,quod uidelicet ramnus frutex, non arbor eſt, nec eius materia rubro colore uiſitur, quum ſpina uocata ceruina iuſta arbor ſit,& tota rubeat. Quòd enim ad magnitudinem attinet,memini me olim puerum uidiſſe ceruinum ſpinum, uix duas ulnas à terra elatum, fruticemq; potius quàm arborem præ ſe ferentem.Quòd ſi ſpecie arboris quandoque uiſitur, non facit hoc, quin natura ſit fruticoſa. *Braſsica ingens.* Vidi enim quandoq; Florentiæ braſsicam,quæ proceritate multas æquabat arbores, & quaſdam etiã ſuperabat:nullus tamen propter unam alterámue talem,braſsicam inter arbores numerauerit. Sed & ipſemet Marcellus paliurum,quem affinem ramno facit,quandoque arboreſcere, quandoque fruticis naturam ait non excedere.Ex colore etiam non ſatis ualidum colligitur argumentum: non enim in totũ rubet ceruini ſpini materia,ſed extrorſum candida quum ſit,introrſum rubet. Sint igitur uel nõ ſint idem ramnus & ceruinus ſpinus,neque enim hoc nunc decerno,argumẽta certè Marcelli non ea oſtendunt diuerſa. Tantiſper igitur ceruinus ſpinus mihi pro ramno ſtet,donec alia ſpina compareat, quæ eum loco dimoueat: non utar tamen ea, quum nota ſint multa,longeq; magis expoſita,quibus poſsim in eryſipelatibus & herpetib.uti. Vim eius in herpetibus tacuit Auicenna,ſicuti & quod pro amuleto ſit,in foribus & feneſtris ſuſpẽſus,ad mala arcenda medicamina:qui tamen in hoc minus peccauit,quàm Serapion,pro malis medicamentis propriam ſcribens arboris operationem.

De Paliuro. Paliurum ſi dixero me uidiſſe,dicam quod certum mihi non eſt: ſi non uidiſſe, id quod eſt ambiguum. Videor enim uidiſſe inter ſepes uaria fruticum genera ſpinis obſita,atque in his fortè Paliurum. An uerò aliquo in loco arboreſcat,incertum mihi eſt. Vergilius carduis eum iungens,arborem putaſſe non uidetur.nec in carminibus ſuis Columella, rubis herbisq; potius,quàm arboribus connumerans. Aliquo tamen in loco arborem fieri, Agathoclis & Theophraſti teſtimonio, credendum: quibus conſentire Plinius quoque uidetur,loto eum coniungens, quam pyri eſſe ſcribit magnitudine, Theophraſtũ ſequutus.

De loto. Fuit autem & ipſa lotos quandoque Italiæ familiaris,nunc adeò rara, ut ferè pro miraculo ab aduenis ſpectaretur ea,quæ propè templum diuo Antonio dicatum Patauij Hermolao uiuente uidebatur. *Auicennæ error in Aneſcen.* Scribit de fructu eius Auicenna, ſub nomine grani Aneſcen non abſque tamen errore, ut ferè ſolet:magnitudine enim piperis eſſe dicit:dicente Dioſcoride, & eum ſequuto Serapione,quòd maius eſt, & Theophraſto fabæ æquante. Tacet dulcedinem,odoris boni dicit,quum Dioſcorides dicat grauis. Addit coloris ſimilitu-

dinem,quem tacet Dioſcorides. Plinius croci eſſe dum eſt maturum, ante maturitatem alium atque alium. Addit & quod facilius frangatur, & neſcio quid de medulla:quæ unde acceperit, diuinare non potui. Sed quod peius omnibus his eſt, ponit calidum & ſiccũ in ſecundo ordine,quum Razes & Serapion reponant inter frigida: Galenus & Paulus ſiccitatis mentionem faciant,ſed actiuas(ut philoſophi uocant) qualitates reticeant.Serapion arborem uocat Sadar fructum Nabac:quem ſequutus uidetur Auicenna.Nam pręter ea,quæ ſuprà ex eius diximus ſententia,de Sadar quoq; ſcripſit capite 631.nihil tamen aliud de ea tradens,niſi quod ad caput de Nabac,lectorem remittit, nulla habita mentione eorum,quæ de grano Aneſcen ſuperius ſcripſerat. Ex quo colligi facilè poteſt,id quod ego ſæpe ſoleo dicere, Auicennam ſuo de medicina libro ultimam manum non appoſuiſſe:ſed quæ occurrebant à uarijs authoribus ſumpta,in unum uolumen congeſsiſſe,digeſturus per ocium, ſi licuiſſet. Celtis hæc arbor Latinè dicitur, & faba Græca uel ſyriaca, quia authore (ut diximus) Theophraſto fructum fert magnitudine fabæ.

Auicenna ſuo de medicina lib. ſupremam manum non appoſuiſſe.

De Hiberide.

Hiberidis nomen duabus hærbis adſcriptum inuenio: uni, quam Naſturtij folia habere,in fine primi libri ſcribit Dioſco. & libro uigeſimo quinto Plinius:alteri, quæ fruticoſa & lauri folio, niſi maius longè eſſet, cuius inter coxendicis remedia meminit Aegineta, alioq; nomine uocari dicit Lepidion: de quo Lepidio ſcribit Dioſcorides libro ſecundo, nulla eius ceu notæ hærbæ parte depicta. Plinius libro 19. laurinis folijs eſſe, ſicuti Paulus ſcribit:ſed mollioribus,non maioribus, ut Paulus:niſi & in ipſo Plinio deprauatus locus ſit, & pro mollioribus, legendum ſit maioribus. Arabes ſub uoce Sceitaragi,de Lepidio loquuntur:licet Auicenna ſub eodem nomine de ligno quodam Indico & de fructu alio pertractauerit,atque ultra hæc nonnulla adiecerit,quæ de Hiberide à Dioſcoride uidentur accepta:quod tamen caput ego poſt Marcellum fini primi libri ſimul cum capite de Halicacabo,Dioſcoridi accreuiſſe puto. Non enim in eum locum ubi de arboribus tractatur,congruum erat,duas illas hęrbas non uocatas irrepere: & quum de Halicacabo libro quarto inter Strychni genera abundè diſſeruerit, ſuperuacaneum omninò fuerat de ipſo ſeorſum, & importuno adeò loco pertractaſſe. Quare probandi uidentur codices,in quibus caput illud ultimum non inuenitur: quo ſummoto, non uideo quo pacto Hiberis hærba,ſola poſsit inter tot arbores comparere,præſertim quum nec Galenus nec Paulus proprium de Hiberide caput ſcripſerint,contenti de Lepidio ſcripſiſſe,quod uocari à nonnullis dicunt Hiberida. Huic ſi acceſſerimus ſententiæ,Hermolaoq; conſenſerimus, Lepidion eſſe hærbam, quæ nunc uulgò apud nos Raphanus dicitur, affirmanti, quæ à Pannonibus, apud quos in continuo uſu ad carnium & piſcium condituram eſt, Turma dicitur,apud alios,ut audio, Myrroraphanus appellatur:cui in guſtu & uiribus tanta eſt cum Naſturtio affinitas, ut Cardami nomẽ tertium apud antiquos meruiſſe putanda ſit:quod & apud ſciolos quoſdam & grammaticos & medicos adhuc reſeruat,Naſturtium ſcilicet nuncupantibus. Si his utiq; conſenſerimus, Hiberis erit notiſsima ſub Raphani nomine. Si uerò de prima Hiberide loquamur ,de qua Dioſcorides libro primo,& Plinius uigeſimo quinto, utique fatebor hanc mihi incognitam, niſi inter Naſturtij genera deputetur.

Capita duo Dioſco. accreuiſſe.

Raphanus.

De Siluro.

Paulus Iouius.

Silurum piſcem eſſe quem nunc uulgò Sturionem uocamus, in nuperrimè uulgato de piſcibus Romanis libello,multis rationib.probare contendit Paulus Iouius,inter eos,qui hoc ſęculo medicinam bonis literis coniũxere,eminentiſsimus. Cui ſententię cur non accedam,multa me,licet inuitum, cogunt: non enim libenter à tanti uiri,atq; etiam amici ſententia recedo.Primùm eſt,quod Silurus dentes adeò duros habet,Ariſtotele teſte,ut morſu hamos frangat.Nullos autem eſſe Sturioni dentes, & omnes ſciunt, & ipſemet Iouius atteſtatur.Silurus eodem authore damnatur, quum fert oua.Nos autem fœminas Sturiones ouis plenas plus quàm enixas probamus, non uſqueadeò tamen, ut maribus, quod idem in Siluris facit,præferamus . Silurus Canis exortu,quia ſublimis innatat, ſideratur: Sturiones eo tempore maximè commendamus,imò(ut ipſemet Iouius ait)in medijs tantùm ſolſtitij feruoribus laudantur. Adde, ſi placet, quòd Silurus,Plinio teſte, omne animal graſſando appetit, ut & innatantes equos quandoq; demergat: quod facere nullus

Silurum non eſſe Sturionem, manifeſtis rationibus probatur.

unquam

unquam Sturiones uidit,ceu ſegnitiem potius, quàm tantam agilitatem præ ſe ferentes: alioqui quo pacto magna animalia uel læderent, uel tenerent, quum dentibus careant? cur etiam in tam uaſta animalia inſiliant, quum non niſi minutiſsimis & ſugendo ueſci poſsint? Mitto longam illam,& quaſi ſingularem ouorum cuſtodiam,de qua Ariſtoteles & eum ſequutus Plinius:& quod fluuiatilis ſemper ab Ariſtotele dicitur, neq; inter eos piſces connumeratur,qui ex mari ad flumina aſcendunt:è quorum numero Sturionem eſſe nec ipſe Iouius diffitetur:& quòd præcipuè magnitudinis eſt Silurus,nec minus quindecim talentis aliquando pendet,teſte Plinio, ad quam molem nullus Sturio protenditur. Vnum eſt,quod plurimùm apud me poteſt, quod ſcilicet Plinius propè Padum natus,& qui propter Tyberis ripas uixit,Silurũ,ſi eſſet Sturio,peculiarem Nilo nõ feciſſet:ſed Attilo potius Padano,ſicuti magnitudine,ita natalibus aſſociaſſet.Hæc ſunt,quæ me à Iouij ſententia uel inuitum retrahunt,rationibus præſertim,quibus utitur, me non retinere ualentibus. Maximè enim adductus ad id opinandum eſt, quia mirum ei uidebatur, quòd Silurum apud antiquos celebratum,hac ętate ignoremus: & Sturionem ex aduerſo nunc celeberrimũ,quo nomine ab antiquis dictus ſit,plurimùm dubitemus. Minimam autem hoc argumẽtum apud me uim habet,qui (iam ſupra tertium decimus agitur annus, dum Vladislai Pannoniarum regis ſaluti inſeruirem)non ſemel uidi piſcem, quem indubiè Silurum eſſe,prętet reliqua,hoc argumento putaui, quod in animalia quantumuis magna, in Tybiſco præſertim flumine,quod Iſtrum influit,audaciſsimè adeò inſurgit, ut nec hominibus parcat.Publica enim apud Pannones fama eſt,aliquando captum,in cuius uiſceribus humana manus ornata anulis inuenta ſit. Vocant incolæ hunc piſcem(ſi rectè memini) Acchiam, uaſtiſsimo ore, & duriſsimis dentibus armatum, figura gobio ſimilem, eaq; aſpectus atrocitate,ut terrorem etiam mortuus uideatur ſpectantibus afferre. De nomine uerò Sturionis apud antiquos,ut ab illis in totũ diſſentio, qui Lupum uel Attilum notiſsimos nunc piſces arbitrati ſunt:ita alteri illorum accedo,qui uel Torſionẽ, uel Hyccam putauere. Vter autem uerior, non opus eſt eſſe me hoc loco arbitrum: ſatis enim fuerit id quod petis declaraſſe,quem ſcilicet piſcem eſſe nũc Silurum exiſtimem. Sturione igitur & Siluro nunc ſepoſitis,ad minutiores piſces, hoc eſt Smarides, me conuertam.

Silurũ apud Pannones haberi.

Sturio,uel Torſio,uel Hyrca eſt

De Smaridibus. Mænulæ.

Smarides maritimi piſces adeò Mænis ſimiles ſunt, ut ab eodem nomine utraq; Mænulæ nunc uulgò dicantur:plebei certè & uiles adeò piſciculi, ut non numero aut pondere,ut ferè reliqui,ſed aceruatim inuitato etiam emptore, Venetijs uendantur.

De Eruo.

Orobum ignorauit Auic.ut multi etiã noſtro æuo.

Eruum, Græci Orobum, Auicenna capite 331, hærbam Iudaicam: capite uerò 353. Herbum uocauit:ignorare tamen uiſus,quæ res eſſet, ſicuti & à multis nunc quoque ſeplaſiarijs & medicis ignoratur,granum quoddam nigrum, Vitiam potius, quàm Orobum referens,pro ea capientibus,quum ſit in Tuſcia notiſsimum. Vidi ego Florentiæ album & rufum.

De Siſere.

Siſere,ſiue Siſarum, in Italia non uidi:in Pannonia uidiſſe me puto & Germania eius radicem,napi figura & magnitudine,luteo colore,iucundo ſatis odore,et ſapore adeò grato, ut ad nobilium quoque menſas ueniat cum bubulis carnibus elixa: ut minus mirandum ſic eam Tiberium è Germania flagitaſſe,ut ſcribit Plinius.

De Atriplice.

Atriplex notiſsimum ſemper fuit olus, Atreplexum antiqui uocabant: unde uulgò apud nos nomine parùm decurtato, Trepexum adhuc nominatur. Dicitur & alio nomine à Græcis Chryſolachanum,quaſi aureũ olus dixeris:cuius quoddam genus dicit Plini. in pineto naſci, lactucæ ſimile:hoc ego plerunque ſuſpicatus ſum eſſe olus nunc apud nos commune,Spinacia nominatum.Quod ſi uerum eſt,non benè ab Hermolao hi reprehenduntur,quibus uidetur Atriplex idem eſſe cum Spinacijs: erit enim idem eo modo, quo genus eſt idem cum ſpecie, ut Atriplicem, ſeu,quod idem eſt, Chryſolachanum duas ſub ſe ſpecies continere intelligamus, Spinacia uidelicet,& Trepexum. Quare uerò Plinius dixerit in pineto illud naſci,non ſatis eſt mihi compertum: ſubeſſe tamen mendam puto, & pro pineto legendum nomen aliquod,quod à ſpina deriuetur. Nec unica hæc in ea mẽtione dubitatio,ſed alijs etiam ſociata pluribus:ut, quod ſecundum genus folijs eſſe oleris dicitur:incertum enim eſt inter tot olerum genera, & diuerſa folia, cuinam ſimile ſtatua-

Spinacia, Atriplicis fortè genus.

Plinij locus emendatus.

tur. Ibi quoque oriri ambiguitas poteſt, ubi dicitur, edi ut olus molle. Verum ſi oleris nomine dum ſimpliciter profertur, braſsicam intelligamus, utræque hæ dubitationes tollun tur. Intelligendum autem ita eſſe, ex Plinio licet colligere, libro 19. capite octauo ſcribente: Olus cauleſq; quibus nunc principatus, &c. Et libro 35. capite 15. de Alumine, quod le pras curet cum ſucco olerum: ſcribente Dioſcoride, capite de Alumine, Cramben, ubi Plinius olus dicit. Similiter cum idem, inter braſsicam & uitem eſſe inimicitias. Varro libro primo, capite decimo ſexto. Vitis, inquit, adſita iuxta olus, &c. Sed de Atriplice hactenus nimis multa.

De Chondrilla. Chondrillam Serapion capite 143. Candarel nominat. Eſt autem hærba adeò Cichorio ſimilis, ut Cichorium etiam nunc dicatur. Primum eius genus, in cuius ramuſculis gummi Maſticæ ſimile inuenitur, neſcio me unquam uidiſſe. Secundum creberrimum apud nos eſt, folijs communi Cichorio ita ſimilibus, ut non dignoſcerentur, niſi magis & inciſa eſſent, & terræ hærerent.

De Tragopogone. Tragopogon id olus ſylueſtre eſſe diu arbitratus ſum, quod uulgò barbam preti dicunt, petræ fortè uolentes dicere, uel presbyteri, quem prete uocant: folio enim Croci oblongo conſtat, radice dulci et longa, caule exiguo, ſuper quem barbula cana, à qua nomen accepit. Me tamen ab antiqua ſententia deterret Hermolai authoritas, magni alioqui mo menti, falſò opinari id quod nos, nonnullos dicens: ſed quia nullam rationem reddit, quare falſi ſint, qui ita opinantur, nondum antiquam penitus deſero opinionem.

De Ornithogale De Ornithogale nihil habeo quod ſcribã, niſi uelim ea exſcribere, quę Plinius & Dioſcorides de ea tradidere: nec magni referre uidetur eam cognoſcere, quum Galenus et Paulus, ut nullius uſus in medicina, eam prætermiſerint.

De Phaſeolo. Hermolaus à recentioribus Aëtium ſequutis, Phaſeolum pro Smilace intelligi ſcribit, non candidum, ſed rubentem, qui & lobos, & dolichos dicatur: quam ſententiam licet nec approbet, nec reprobet, ſed tantum referat Hermolaus, eam tamen ac ſi ab illo probaretur, & recitat Marcellus, & explodit: non alio argumento, quàm quod ueriſimile non uidetur ad eam altitudinem & frondium copiam poſſe legumen aliquod augeri, ut ſcenas & tabernacula ueſtiens inumbret: in quo argumento tantus Marcello fuit taxandi Hermolai ardor, ut ſemetipſum, proprio (ut aiunt) gladio iugulet: ſiquidem ſuperius hoc eodem capite Smilacem, quicquid ea ſit, in leguminum genere & cenſu numerandam dicit: quam tamen ipſomet interprete tanto incremento eſſe dicit Dioſcorides, ut ſcenas & tentoria inumbret. Fateri igitur oportet, aut uerbum Dioſcoridis σκηνοποιεῖσθαι, non benè à Marcello conuerti, aut Smilacem, quæ ipſomet teſte, legumen eſt, adeò poſſe creſcere, ut tabernaculi inſtar ſoles arceat, atq; ut ſequens eſt, Marcelli argumento eos non reuinci, qui Phaſeolum pro Smilace intellexerunt: quum tamen eſſet ad manus aliud argumentum, quo poſset eorum ſententia euidentius conuelli. Si enim Smilax ſit Phaſeolus, ſequitur Dioſcoridem de eodem legumine bis ſcripſiſſe, primò ſcilicet ſub Phaſeoli nomine, ſecundò ſub nomine Smilacis: quod tamen argumentum licet probabilius uideatur, quàm id quo uſus eſt Marcellus, facilè tamen diluitur ex his, quæ libro primo Epiſtolarum medicinalium, epiſtola 3. à nobis tradita ſunt: oſtendimus enim Phaſelum aliud legumẽ eſſe à Phaſiolo, ſicut ab utroq; Piſum. Iuxta quam ſententiam dicere quiſpiam poterit, de Phaſiolo, id eſt: de, legumine, quod latinè dicitur eruilia, ſub Phaſioli nomine ſcripſiſſe Dioſcorides: de Phaſelo autem, ſub nomine Smilacis: quorum dictorum primum certũ apud me eſt: ſecundum etſi non adeò mihi compertum ſit, uideo tamen Serapioni & Auic. placuiſſe, quum de Phaſiolo nunc uulgò uocato ea prodiderint, quæ Dioſcorides de horten ſi Smilace. Nuper tamen etiam cognoui ueram Smilacem in ſummam proceritatem aſcẽ dentem, grana quoq; in ſiliquis producentem, Phaſelo communi, præterquam colore (ru bra enim uel crocea ſunt, & ueluti à lateribus preſſa uidentur) ſimilia. Multò tamen duriora uidentur, quàm communes Phaſeli. In ſumma igitur tria iam cognoſco in hoc gene re uel ſub hoc nomine legumina, ſpecie inter ſe diuerſa, Phaſelum ſcilicet communem, Phaſiolum qui & lobos & eruilia dicitur, & Smilacem.

Eruilia Phaſiolus eſt.

Phaſiolus apud Auicen. et Serapionẽ Smilax eſt

De Medica. Medica quantò olim notior Italiæ, tantò noſtro ſeculo ignotior, quum ſit in Hiſpania uulgaris

uulgaris,& notiſsima, Alfalſa ab ea gente uocata: quæ uox fortè deducta eſt à uoce Alfaſa ſat, quam Auicenna ſimul cum nomine Cot, & Aliſtiſcat, eidem in ſecundo libro adſcribit, licet libro tertio capite de tremore, ubi oleum de Andacoca multum laudat, uideatur eandem per Andacocam intellexiſſe.

De Aphace.

Aphacen Viciæ proximam eſſe, ex Galeno libro alimentorum primo colligi poteſt, de utraq; eodem capite ſcribente, ſimilitudinemq; quandam inter eas agnoſcente. Nonnulla tamen à Theophraſto Aphaci aſcribũtur, quæ longè diſtare eam à Vicia manifeſtè oſtendunt: quale eſt, folia ſimilia agreſti cichorio habere, primam uere florere, citiſsimum ſeneſcere, florem in lanuginoſos pappos reſolui, aculeatam eſſe, & alia. Quod autem mihi de ea uideatur, hoc eſt: Duplicem Aphacen eſſe: alteram, de qua Dioſcorides & Galenus ſcripſerunt, inter legumina reponendam, Viciæ adeò ſimilem, ut eius nomen etiam hodie adhuc apud rura retineat, & ſylueſtris Vicia dicatur, quam in agris ſæpiſsimè ſpontè natam uidemus: de hac proculdubiò ſcripſit Plinius capite quinti libri ſeptimo & uiceſimo, & Auicenna libro ſecundo uidetur ſcripſiſſe ſub nomine Bachechem capite 103. Aliam, de qua Theophraſtus libro ſeptimo, & Plinius libro 12. inter ſylueſtria olera reponendam, & quæ (ni fallor) cichorij nunc ſpecies habeatur, flore luteo.

Duplex Aphace

Vicia ſylueſtris.

De Thlaſpi.

Thlaſpi. Serapion de eo ſcribit capite de Naſturtio, ſub nomine Naſturtij tectorum. In Theriacæ autem deſcriptione. Naſturtium album uocauit, ſicuti & in eadem Auicenna. Quo nomine autem nunc uulgò dicatur, haud ſatis mihi compertum eſt, nec præterea aliquid, niſi quę libro ſexto Epiſtolarum medicinalium à me ſunt ſcripta.

De Eryſimo.

Eryſimon ſunt qui eſſe putent olus, quo in acetarijs libenter ſimul cum lactucis ueſcimur, Eruca gentilis uocatum, à quorum ſententia non admodum ſum alienus. Alij hærbam eſſe dicunt, cuius ſemen uulgò Rhugetam appellant. Serapion Burugi nuncupauit. Auicenna capite de Tuderi, Orminum quidem pingit: plures uerò medicinas Eryſimi, quàm Ormini ſibi adſcribit.

De Ptarmice.

De Ptarmice nihil habeo quod ſcribam, ceu frutice inter mõtana ac petroſa loca nato, nec qui unquam ad campeſtria hæc noſtra loca, quod norim, deſcenderit.

De Struthio.

Struthion, quam Condes Arabes uocant, diu deſyderaui. Vidi toto eo tempore, quo in Pannonia fui, ſingulis annis, quo die oleæ ramos apud nos ſacerdotes, certa cum religione benedictos populo donant, flores ſine odore, quos ſimul cum ſubuirentibus ſalicis ramuſculis, pro olea, qua carent, Pannones tribuũt: quos, quod paſſerũ ſpecies prę ſe ferebãt. Struthi flores exiſtimaui: ſed quia ineunte uere uiſebantur, quum ſcribat Plinius Struthiõ ęſtate florere, licet reliqua ſatis quadrarent, non ſum auſus eam hærbam Struthion credere. Marcellus uulgarem hærbam dicit, & ubiq; locis incultis naſcentem. Sunt & qui in agro Bononienſi naſci dicunt, & Gualdam uulgò dici.

De Ariſaro.

Ariſaron mihi penitus ignota, & fortè Italiæ: nam (ſi Plinio credimus, qui Arim eam uocauit) Aegyptia hærba eſt.

De Iſatide.

Iſatim nunc uulgò Guadũ uocant: uulgaris & notiſsima herba eſt, ut quam nigro colori infectores ſubſternunt. A Serapione uel eius interprete uocatur Indicum, quum ſit alia res, quæ Indicum uocatur. Auicenna ſcripſit de eo ſub nomine Nil. Germani tamen uocãt nunc Nil, album quendam puluiſculum in ærarijs fornacibus inuentum, oculis ualdè utilem: de quo per iocum dicunt. Nil prodeſt oculis: quem ego puluiſculum puto eſſe uerum Spodium, magno medicorum errore, qui imponi ſibi à mercatoribus permittunt, utiliſsimas quaſdam res exuſtas pro Spodio multa pecunia uendentibus. Quanquam me non latet quoſdam eſſe, qui Nil illud exiſtimẽt Pompholyga ſiue Tutiam eſſe, ex quorum ſententia ipſe quoque quodam loco ſuprà loquutus ſum.

Nil.

Spodium apud Germanos ſub nomine Nil haberi.

De Crocodilio.

Crocodilion ſimilis eſt Chamæleontæ nigræ, ei uidelicet hærbæ, quæ nunc Carlina dicitur. Diſtinguitur, præter natales, radice, quam longam, & mediocriter latam habet, odore ut Naſturtium acri. Carlina craſſam, extrinſecus nigram, interius ſubflauam.

Acantha Arabica, Poterion, Acanthion, mihi ſunt penitus ignota.

De Acantha.

Acantha uel Acanthus per multos annos à me quæſita, anno ante hunc tertiodecimo, aliud tunc agenti, ſeſe mihi obtulit, gratiſsimo ſpectaculo: uulgò apud nos Brancham

urſinam maiorem uocant. Eſt enim alia minor,re & nomine, cuius frequens apud iuniores chirurgos mentio,ex qua Vladislao Pannoniarum & Bohemiæ regi,mihi olim benigniſsimo domino, pergratum edulium parari à ſuis cocis ſolebat, eſt autem frequentior hic,quàm prima:neutram tamen in Italia alibi,quàm in hortis uidi.

De Tragorigano.

Tragoriganum Leonicenus inueſtigandis ſimplicibus medicamētis, ſicuti & redintegranda uniuerſa medicina diligentiſsimus,à ſimilitudine uocum motus, hærbam eſſe putauit,gratam in acetarijs,quæ uulgò Tracon nuncupatur,& ab Auicenna (ni fallor)una tranſpoſita litera, Tarcon. A qua ſententia ego ſemper abhorrui, quoniam Tragoriganum folio & ramulis origano communi, agreſtiue ſerpyllo ſimilibus ſcribatur à Dioſcoride,à quibus Traconis folia multùm ſunt diuerſa,ramulosq; uel nō habet, uel alios omninò,quàm origanum,uel ſerpyllum. Nunc uerò in mentem mihi uenit, fortè genus primū intellexiſſe Leonicenū, quod loci gratia lætius inuenitur & latifolium magis:ſubijtq; in memoriā, in inferiori Pannonia, prope eam regionem in qua fuit Sirmium nobilis olim ciuitas,nunc uinorū gratia celebratiſsima,uidiſſe me aliquando hanc plantam, adeò præ ſoli bonitate luxuriātem, ut ad bicubitalem ferè altitudinem attolleretur,& folio eſſet pollicari latitudine.Si tamen uerum eſt id,quod præter uulgatam opinionem Hermolaus cōfirmat, ex ſemine uidelicet lini in cepis macerato naſci hanc hærbam, artificialis potius hęrba erit,quàm Tragoriganum.

Sirmium Pannoniæ.

De Maro.

De Maro non ſemel ſcripſimus ex Galeno libro de Antidotis,adeò ſimilem eſſe Amaraco,hoc eſt,Maioranæ nunc uocatæ,ut eodem nomine,utraq; Maiorana apud nos dicatur. Nobilior tamen habetur Maron,quoniam odoratior,nec uilloſa,ut uulgaris Maiorana,folijsq; albicantibus.Eſt in ſecundo Auicennæ libro caput de Maro,in quo ſicubi, maximè detegitur,quàm ignarus fuerit ſimplicium medicamentorum.

De Acino. Ocimum.

Acinos,clara adeò redditur ex Ocimi notiſsimę hærbæ ſimilitudine,ut uel ex hoc ſolo debeat agnoſci.Ocimum autem id intelligendum eſt, quòd maioribus folijs conſtat,minusq; hodie in precio eſt:tale enim intellexiſſe uidetur Dioſcorides, quum Mercurialis folia, quę ſatis magna ſunt,Ocimo faciat ſimilia. Vidi ego iuuenis dum ad perdiſcendas hęrbas cum earum peritis euagarer, hærbam quandam odoratam, quæ niſi hirſutior fuiſſet, Ocimum credi poterat,hanc mihi pro ſylueſtri Ocimo præceptor meus monſtrabat, & Acinos mihi nunc eſt.

De Bacchare.

Baccharem neſcio an unquam ueram uiderim,omnibus hærbarijs Aſaron pro ea mōſtrantibus. Marcellus notiſsimam omnibus eſſe ait, ruraq; omnia uolentibus eam monſtrare, Volui ſæpe è Florentia petere, ſed alijs occupatus negotijs minimè feci: dabo operam,ut ineunte uere ad nos deferatur.

De Panace.

Opopanax Meſue lapſus in opopanace.

Ex tribus Panacis generibus, Herculeum tantùm, quod meminerim, uidi: & id quidem uno tantùm loco,Ferrariæ in horto monachorum, quos uulgò Ieſuatos uocant. Ex hoc manat Opopanax: licet Meſue alterius uideatur fuiſſe ſententiæ, ſicuti in noſtris in eum annotationibus demonſtratum eſt:poterat tamen ueritatem,ſi non ex Gręcis,ſaltem ex ſuo Serap. ediſcere & Auic.qui, tamen etſi non abſq; multis erroribus, quos quiſquis cum Dioſcoride eorum dicta contulerit, facilè animaduertit, Heraclium tamen Panacem è quo fit Opopanax,melius, quàm Meſue uidentur agnouiſſe.

De Liguſtico in alia epiſt. ad eundem Carezonū.

De Liguſtico quid ſentirē,tertio ante hunc anno,tibi meis literis ſignificaui:quare cum in eadem adhuc ſententia perſeuerem,ne(ut aiunt)actum agam,nihil aliud nunc ſcribā.

De Siſo.

Siſon in Syria naſci ſcribit Dioſcorides,ſemenq; eſſe,nulla plantę in qua gignitur habita mentione,niſi quod in cacuminibus multa habet ueluti granula. Galenus addit,ſubamaro eſſe ſapore:nec ipſe tamen,nec alius (quod ſciam) quicquam tradit, per quod poſsit eius planta cognoſci:quare à Syris quærenda eius hiſtoria.

De Smyrnio.

Smyrnium,quicquid alij ſentiant,mihi eſt id,quod nunc Alexandrum uocant uoce ab Oluſatro deflexa.Florentiæ Macerones, corrupta & ipſa à Macedone nominatione.

De Elaphoboſco

Elaphoboſcum nondum uidere mihi datum eſt. Vulgares quidem hærbarij hærbam pro ea oſtendunt, cui præter folia ſatis quadrant reliqua: quanquam nec uerum folium ſatis nobis certum eſt: ſiquidem Dioſcorides Terebintho, Plinius Oluſatro ſimile facit,

facit,niſi ſit in Plinianis codicibus menda,à tot tamq́ꝫ oculatis caſtigatoribus nondum caſtigata:quod ego certè tam uehemēter ſuſpicor,ut non poſsim aliud cogitare. Nec ſolum uerbum Oluſatrum mihi ſuſpectum eſt eo loco, ſed tota illa periodus, Semine corymbis dependentibus ſimilis effigie,ſed non amaris folijs oluſatri. Quem locum,ſi mihi quoque liceat ferulam errantibus Plinij codicibus adhibere, partim coniectura, partim lectione quorundam hæc Plinij uerba recitantium, ſic emendauerim. Semine corniculis dependentibus Siliciæ,id eſt,fœnigræci effigie,ſed non amaris,folijs oleaſtri. Oleaſtri enim ad Terebinthi folium,quod eſt laurino ſimile,magna affinitas eſt,quę nulla eſt oluſatri. Nulla tamen aut corymborum,aut cornicularum in Dioſcoride eſt mentio, niſi in Elaphoboſci coma corymbos intellexerimus,quales et in Hipposelini coma intellexit Dioſcorides. Hæc ſunt mi Hieronyme,quæ hactenus de his cognoſcere ualui plantis,de quibus me interrogaſti. Vereor autem hæc mea non omnia fortaſsè probatum iri: ſed malui inſcitiæ apud te reus fieri,quàm quicquam,quod poſceres, negare. Vale,& ſi quid melius in his indagaueris,mihi quoq́ꝫ te non pigeat impartiri. Ex Ferraria, VI. Calend. Martias, M. D. XXV.

Plinij locus caſtigatur.

EPIST. IIII. *Ioannes Manardus Vincentio Caprili medico egregio* S. D. *De Lilio conuallium.*

LEgiſſe te Epiſtolas meas medicinales,et laudaſſe(ut uerum ingenuè fatear)non parùm gauiſus ſum:(quis enim à laudato uiro laudatus non lætetur?) Longè tamen maiorem ex eo uoluptatem accepi, quod me rurſus ad ſcribendum prouocas, & quaſi quodam præludio:pręluſoriáue pugna in amœniſsimum florum campum inuitas. Nihil enim libentius facio,quàm cum pulcherrima illa Heſiodia lite,à Galeno etiam probata,decerto,in qua longè melior eſt uicti,quàm uincentis conditio:uictor enim gloriam fluxam certè rem,ac fragilem,& quam boni ferè ſemper,uel nihil,uel minimi fecerunt:uictus ueritatis agnitionem,qua nulla precioſior,magisq́ꝫ optanda poſſeſsio, poſt pugnam reportat. Occurit autem tibi primò,in ipſo patentiſsimo florum campo,candidiſsimus ille floſculus,mole quidem exiguus,ui adeò eximius,ut ſuauiſsimum odorem tam longè lateq́ꝫ iactet, ut nulli quantumuis magno flori in hoc cedat:ab qua candoris, odoriſq́ꝫ præſtantia, Lilij nomen à Pannonibus Aquilonaribuſq́ꝫ alijs hominibus, apud quos eſt frequentiſsimus,meritò adeptus eſt,adiecta Conuallium cognominatione, quoniā et in humilibus potius,quàm in ſublimibus locis naſci eum uidebant, et ſponſum ſeipſum in Canticis canticorum nuncupare conuallium Lilium legebant. Hunc tu primo congreſſu,eum qui Conuoluolum putauit proterens, Hemerocallem uocari à Dioſcoride & Plinio audacter contendis. Ego uerò nimis fortè mihi ſumens,& tibi & illi occurro quiſquis fuerit, aliam rem & ab Hemerocalle, & à Conuoluoli flore Liliolum hoc conuallium eſſe affirmans:quod non alia ratione melius probare poſſum, quàm re ipſa uel ante oculos poſita uel ita calamo depicta,ut qualis ſit,etiam ab his qui non uiderunt, poſsit intelligi:ita enim diſcerni certo iudicio poterit,an ea huic flori congruant,quæ de Hemerocalle & Conuoluolo à bonis authoribus traduntur.

Certamen in re literaria.

Planta ex qua flos iſte prodit, folio fermè conſtat Arnogloſsi, minus tamen ſtriato, & plures quidem fibras, ſed non adeò manifeſtas oſtendente, cauliculis tenuibus, eidem etiam Arnogloſſo ſimilibus:floſculis plurimis, ueſtitis calathi figura, ſummo candore fulgentibus,& ſuauiſsimum odorem latè fundentibus:radicibus laxis,longis,nodoſis. Quæ quantùm notis Hemerocalles diſsidiant, nemo eſt Dioſcoridem & Plinium legens, qui non facilè agnoſcat:folio enim & caule Lilij conſtare Hemerocallem dicūt,radice bulboſa,& magna,flore uehementer pallido. Similitudinem inter folia, licet non multa ſit,poteſt tamen quiſpiam defendendi proprij dogmatis gratia, affirmare:caules uerò tantùm diſtant,quantùm baculi craſsities à feſtuca.

Lilij conuallium depictio.

Hemerocallem non eſſe Lilium conuallium.

Quid uerò dicam de radice,quæ in Hemerocalle craſſa & bulboſa,in hac planta tenuis & lacinioſa? Quid de flore,quem Hemerocallis ualdè pallentem,planta hęc candidiſsimū oſtendit? Ex his probatum mihi manifeſtè uidetur, Liliolum hoc à magno Hemerocallis Lilio longiſsimè diſtare. Non eſſe autem Conuoluoli florem ita euidens per ſe eſt, ut ſtultus putandus omninò ſit,ut tu etiam ſcribis,qui id non modo credat,ſed ſuſpicetur.

Lilium conuallium non eſſe Cōuoluoulm.

Si igitur flos hic conuallium Lilium uocatus, nec Hemerocallis eſt, nec Conuoluolum, quo, inquies, nomine ab antiquis dicitur? Dicam quid ſuſpicer, ut uobis quoq; inſurgendi contra me materiam præbeam, mutuoq; hoc congreſſu tandem ueritas eruatur.

Obſeruaui ego multoties, dum Vladiſlao & Ludouico Pannoniarum & Bohemiæ regibus inſeruirem, tantam eſſe affinitatem inter huius floſculi plantam, et eam quam uulgò Fraxinellam nunc uocant, ut non facilè eſſet unam abſq; reliqua reperire: tantamq; ſimilitudinem, maximè quum defloruerunt, ut uix una ab alia poſsit internoſci: nec certè, præterquam ex radicibus, quæ craſsiores, & certioribus internodijs in Fraxinella diuiſæ ſunt, diſcerni. Quo fit, ut differre tantum ſexu (eo uidelicet ſexu qui in plantis eſſe poteſt) mihi uideantur: Fraxinellamq; uocatam eſſe marem, & Lilioli plantam fœminam nuncupandam. *Lilium conuallium eiuſdem generis eſſe cũ fraxinella, ſexu tantum differre.* Quæ ſi uera ſunt, ſimulq; etiam uerum ſit id quod longo à me tempore creditum eſt, Fraxinellam hanc eſſe, quam Græci & Latini Polygonaton, Arabes Secacul uocant, ad idem quoque genus lilium conuallium pertinebit. An uerò coniectura me mea fefellerit, accepto in manus Dioſcoride, plantaq; ipſa, quæ, quoniam decorem mulieribus conciliat, in hortis ſatis frequens eſſe cœpit, tu qui oculatiſsimus eſſe in his rebus ſoles, ſemotis his affectibus qui uerum perturbare iudicium ſolent, iudicabis. Vale, & quibus cœpiſti armis me in pugnam uocare, perge. Ex ædibus noſtris Ferrariæ, Calend. Quintilibus, M. D. XXII. ante plenam ex podagra poſt nephritidem conualeſcentiam.

EPIST. V. *Ad eundem, de Aloë, Saccharo, & Rheo.*

BOni imperatoris munere fungeris, uereq; Vincentius mecum eſſe cupis Vincenti, qui uix præluſoria inter nos de conuallium Lilio incepta pugna, hoc minimè cauentem triplici acie diuerſis ex partibus adoriris, in aloë uidelicet, in ſaccharo, in rheo barbarico. In aloë quidem non probas, quod ſolus auſus ſim egregium magiſtrum (ſic enim tu nominas) Meſuen negare, aloën ora uenarum aperire affirmantem: cui, ut maior ſit authoritas, Galenum coniungis dicentem, Aloën omnem materiam iam fluxã diſſoluere: ex hoc enim uniuerſali dicto ſequi putas, ut collectum in ani uenis ſanguinem diſſoluat, ſicq; ora illarum uenarum (ut Meſue dixit) adaperiat. Ego, quantùm ad Meſues conuellendam authoritatem, ſatis me oſtendiſſe arbitror, & in procœmiali mea in hasce Epiſtolas medicinales epiſtola, & in his annotationibus, quas in ipſum olim æditas propediem inuulgaturus ſum, tanti eum non eſſe, ut maioris præiudicij, nedum certi iudicij loco eius dicta à nobis habenda ſint. Quod ad maiorem uerò machinam, hoc eſt, Galenum attinet, quæ tu affers benè & lecta, & intellecta, nihil ad propoſitum noſtrum ſpectant: *Aloën non aperire ora uenarum.* non enim plus uoluit eo loco Galenus, quàm præter adſtringentem & reprimentem, ui quoque quam Græci διαφορητικὴν, hoc eſt, diſcuſſoriam uocant, aloën conſtare: ita enim uerbum ex uerbo loquitur, lib. de ſimplic. medic, 6. Omninò repellit, & diſcutit. Sic Paulus, qui ubique, ſed præcipuè in hac medicinali materia non ſolùm ſenſum, ſed uerba eius æmulatur. Sic Serapion ex eius refert ſententia. Eſſe autem diſcuciendi uim ab ea, quæ aperiendi eſt, diuerſam, ita clarum eſt, ut ſuperuacaneum ſit probare. Diſcutere ualent etiam, quæ moderatè ſunt calida. Aperire nequeunt, niſi quæ adeò uehemẽter calent, ut acria ſint, & ferè urant, ſicuti Galenus 5. ſimplicium medicamentorum libro teſtatur: ueluti allium, cepe, fel, quæ pro exemplis apertoriæ medicinæ ibidem à Galeno numerantur, quæ ad quartum uſque calefaciendi ordinem aſſurgunt, quum aloë uix ſecundum attingat. Diſcutit igitur, & (ut communiter loquuntur medici) reſoluit aloë, non tamen tantam uim habet, ut uenas aperire poſsit, iuxta Galeni ſententiam. Quum igitur, ut antea fuit, in ſua hæreſi Meſue ſolus maneat, non cogor loco cedere, aut in hoc tam laudato ab omnibus medicamine, quale ipſe putauit, maleficium admittere.

In ſaccharo adeò putabam mentem meam me oſtendiſſe, ut ſi inueniri poſſet, qui ſecus ſentiret, neminem tamen futurum, qui nouã hanc de eo opinionem, & quibus ad eam fundandã rationib. mouerer, non intelligeret: ſed (ut uideo) tu inuẽtus es, qui nec quid uelim nec quib. rationib. id uelim, aſſequutus es. Inſurgis ẽm in primis in me, quaſi dixerim, nos

non

non ſolùm antiquorum ſaccharo carere,ſed & arundine,ex qua in India, & felici Arabia olim colligebatur:quum tamen ſcripſerim apertè contrarium, rationi uidelicet conſentaneum eſſe,quum res mera naturæ fuerit,nullum cultum artemq; deſyderans, adhuc extare:eademq; epiſtola rationem reddiderim, quare olim ex India uel felici Arabia portatū, nunc non afferatur. Affirmaui igitur,nō negaui, antiquorum ſaccharum, licet ad nos nō deferatur,adhuc tamen reperiri:ſed quod tota ea epiſtola uolui,hoc fuit,de uulgari noſtro antiquos medicos non ſcripſiſſe, eſſeq; hoc rem omninò ab antiquorū ſaccharo diuerſam, utpote differente materia, quæ in nouo eſt ſuccus certæ plantæ, in antiquo ros. Forma, quam antiquum ſalis,nouum inſpiſſati liquoris habet:Efficiente, quod in nouo eſt ignis, in antiquo ſol:Fine,& uiribus,quę diuerſa in utroq; & ſcribentiū authoritate,& rei ipſius experientia comprobantur. Ad quas,aliasq; rationes nihil reſpōdens, niſi quod de materia aliquid tangens,narras potius,quàm probes,ex eadem materia, hoc eſt, arundine concisa utrúnq; conſtare:& licet inter mella à Dioſc. Plinio & alijs antiquum ſaccharum enumeretur,non ideo hoc factum,quod eiuſdem materiæ putauerint, ſed quia conſueuerunt cognata congenerib. adiungere. Sed uide quæſo,quomodo omnibus antiquis medicis in hoc repugnes,quanq; potens ſit ueritas, quæ te paulò poſt etiam tibimet pugnare coēgerit. Conſueuit quidem Dioſc. diuerſarum rerū capita ob quandam uel naturæ uel figuræ, uel alterius rei ſimilitudinem, inuicem copulare, ut toto eius libri progreſſu uideri poteſt: ſed uno eodemq; capite de diuerſis toto genere rebus nunquam eum uidebis tractantem. Quum igitur uno cap. libri uidelicet ſecūdi 74. cui titulus unicus eſt de melle, cum tribus mellis generibus de ſaccharo ſcribat, clarum eſt quod mellis ſpeciē putauit, quod ipſe etiā modus loquendi,uerbaq; apertè monſtrant:poſtquam enim egit de melle Heraclio, ſubdit: Vocatur & quoddam ſaccharū,quo mellis genus eſt,in India feliciq; Arabia concreti. Galen. etiam mellis ſpeciem dicit noſtro minus dulce, & quatenus quidem abſtergit,ſiccat & diſcutit,ſimile: quatenus uerò non malum ſtomacho, nec ſiticuloſum, à ſubſtantia noſtri recedere. Paulus mel eſſe portatum è felici Arabia. Plinius(ut tu met affers) mel in arundinibus collectum. Quæ ſi uera ſunt,& à te lecta, quo pacto potes dicere inter mella Plinium, Dioſcoridem & alios meminiſſe ſacchari,non quod mellis materia conſtare exiſtimarent,ſed ut morem ſeruarent cognata congeneribus adiungere? Meum igitur argumentum in ſuo conſiſtit robore,materiam utriuſq; ſacchari probans diuerſam,quum antiqui ſit quæ mellis,noui plantæ ſuccus. Si enim uerum eſſet id quod tu uериſimile dicis, ſub ea zona dulcem humorem eius plantæ ui ſolis extrahi, & denſari, ac in antiquorū ſaccharum conuerti:non rectè ab allegatis authorib. mel diceretur: & inter mella locaretur. Et quod tu ais,eandem(ex qua ſine arte in India & Arabia fit antiquorum ſaccharum) planta conciſa,nunc hominum artificio noſtrū parari,præter id quod ex libito abſq; ulla probatione à te dicitur,etiam ſi uerum eſſet(quod ego nequaq; puto)meam potius roboraret quàm infirmaret opinionem,omninò enim diuerſum eſſe oporteret id,quod ex ipſa planta uiuēte adhuc & integra, ui ſolis tractum & agglutinatum obduruiſſet,ab eo quod tota conſciſa planta ignis miniſterio arte cōdenſatur: & quum authores de illo tantum ſcripſerint, non eſſe temerè eius uires in alterum transfundendas. Et hæc quidem ſatis eſſe puto quantū ad Latinos & Græcos authores. Ad Auicen. uerò accedens,quem etiam in ſubſidium uocas,facilè dicere poſſem,ſi uellem,nihil ad me eius dicta in hac re pertinere,ut hominis inter antiquos nō numerandi, ſed nec inter authores,hoc eſt,qui arti aliquid addiderunt,quū ex alijs ferè uerbum ex uerbo acceperit,quicquid in ſuum librū congeſsit,atq; cum multis uel ſui,uel interpretū culpa mendis,ut alias maiore ſubſellio fortè demōſtrabitur. Verū ut amico,hoc eſt,tibi,aliquid condonē,eum inter idoneos hoc in negocio(proteſtatione tamen pręmiſſa,dono hoc me facere,non ex debito)libens et uolens admittā:oſtēdamq; quæ ex eo abs te afferuntur,tantū abeſſe,ut mei opinioni aduerſentur,ut mirum in modum mihi faueant. Mel enim & Mannā eſſe rorem dicit,nec differre inuicē, niſi quòd id quod eſt occultum apes colligunt,& in mel formant id quod manifeſtū,homines,quod certè(ut tu dicis) Manna dicitur:quibus uerbis ſi addideris id quod ab eodem ſcribitur ultimo capite libri ſecundi de zuccharo,quod ipſe uocat Alhuſar,quod uidelicet eſt Manna

Saccharum antiquorum.

Saccharum mellis ſpeciem eſſe apud antiquos.

Auicenna nec inter antiquos, nec inter authores numerandus.

cadens ſuper Alhuſar, ſimilis fruſtris ſalis, clarum tibi fiet eandem eſſe materiam mellis apum, mannæ & ſacchari antiquorum etiam ſecundum Auicennam. Nam quod per zuccharum Alhuſar, antiquorũ ſaccharum intellexerit, ex eo cognoſci poteſt, quod eas uires illi adſcribit, quas Dioſcorides ſuo, ſcilicet quod confert renibus & ueſicæ, ac uiſus obtenebrationi, & eſt ſtomacho accommodatum. Sed & quas Gale. & Paulus, exiguam uidelicet dulcedinem, abſtergere, & eſſe ἄδιψον, id eſt, abſq; ſiti, uel inſiticuloſum. Eandem igitur materiam & ipſe Auic. eſſe putauit mellis, & ſacchari. Quod uerò ſaccharũ hoc rem diuerſam à cõmuni zuccharo exiſtimauerit, præter id quod proprio capite de eo diſſerit, ex hoc etiam patet, quod reliquis ſpeciebus comparat, dicens, quod non facit ſitim, ſicuti reliquę ſpecies. Sed et apertius lib. 4. cap. de linguæ aſperitate, ubi de zuccharo Tarberzet, & ſale Indo, ceu de diuerſis rebus mentionem facit, qui Indus ſal (etiam te teſte) eſt ſaccharum: ut poſsimus ſic ad hominem argumentari: Sal Indus (ut tu ais) eſt ſaccharum, & eſt res alia à zuccharo apud Auicennam: igitur ſaccharum eſt aliud à zuccharo apud eundẽ: quod ferè eſt id, quod tota de ſaccharo epiſtola probare conati ſumus. Sed in ſaccharo diutius fortè, quàm eſſet opus immorati, ad Rheon tranſeamus.

Salem Indum eſſe ſaccharum.

Rheo barbarico nõ ineſſe uim purgatoriam.

In hoc me accuſas, quod dixerim, antiquos uim purgatoriam eius non agnouiſſe: ſcribente Dioſcoride, ante acceſſiones febrium eo modo dari, quo agaricũ. Nulla autem alia cauſa utrùnq; dari putas ante febris acceſſionẽ, niſi ut humorem febrem facientem purget Sed caue quęſo mi Vincenti, ne dum hæc dicis, magnæ medicinalium regularum inſcitię Dioſcoridẽ inſimules, norunt enim, qui uix prima medicinæ rudimenta didicere, non ſolùm ante acceſſionem, ſed nec eo die, quo futura timetur acceſsio, humores, qui febrem faciunt eſſe purgandos. Reſpõdeo igitur petenti tibi, nec à proprij honoris uento (ut ais) inflatus, ſed ueritatis ui, non alia re impulſus, medicos agaricum & rheon ante acceſsionem præbentes non ad purgandũ, ſed ad rigorem prohibendum dare, ſicuti & coſtum, & piper, & laſer, atq; id genus mille: quod & ipſius Dioſc. uerba apertè oſtendunt, de agarico ſcribentis. Ante acceſſionẽ datum rigorem ſoluit, præſertim quum nondum de purgatoria eius uirtute mentionem feciſſet, de qua poſt ea uerba agens, ſubdit: Purgat & uentrem, unius uel duarum drachmarum pondere cum melicrato potum: qui loquendi modus declarat eas, quas hactenus dixerat in diuerſis morbis utilitates, non à purgatoria ui, cuius nondum meminerat, ſed uel ab adſtringente, uel à calefaciente fieri. Poſt hiſtoriam enim de uiribus loqui hoc modo cœperat: Vi quidem adſtringens eſt ac calefaciens: facit aduerſus tormina, cruditates: & reliqua quæ ſequuntur. Clarius etiã hoc Gal. demonſtrat, eodẽ de Agarico cap. in hæc ferè uerba. Diſcutit, craſſitiem incidit, uiſcerum obſtructiones remouet, & propterea arquatos ex iecoris obſtructione ſanat, comitiales adiuuat, circulares rigores à craſſis et tenacibus humoribus factos tollit. Et quum omnes recenſuiſſet uires, in fine addit. Etiam purgat: apertè oſtendens, ea quę prius enumerauerat, non à purgatione fieri, ſed à uiribus, quas primo loco recenſuerat. Sed ut ad Dioſc. reuertamur, cuius tantũ teſtimonio niteris, quum ad purgandũ minimũ drachmę pondus requirat, ad rigores triũ obolorũ pondere ſit contentus, nónne euidenter oſtendit ſe in rigoribus ſubmouẽdis purgationẽ ab eo nõ expetere? Ex his conſtare ſatis arbitror, non ad purgandũ, quod omnes boni refugiunt medici, agaricum ante acceſſiones dari, ſed calefaciendi, diſcuſsiendi, & incidẽdi gratia. Quę ſi uera ſunt, quis credat rheon, cui nulla purgandi uis, uel à Dioſc. uel à Galeno adſcripta eſt, ea cauſa ante acceſſionem exhiberi? nihil plus de eo hac in re ſcribente Dioſcoride, niſi quod ad periodos facit: licet tu, neſcio quo modo hallucinatus, dicere Dioſcoridem affirmes, ante febriũ acceſſiones eo prorſus modo dari, quo agaricũ: quod certè Dioſcorides non dicit: nec ubi de acceſſionibus loquitur, ullam de agarico mentionem facit, ſed alio interpoſito remedio, in hæc uerba comparat. Doſis ad ſingulos affectus ſimiliter agarico eodem pondere, & ijſdem liquoribus. Addis præterea Pauli teſtimoniũ, ſed nec uerba, nec locum ſignas. Ego quum totum Paulum nõ ſemel perlegerim, uim purgatoriam rheo adſcribentem nunquam inueni. Tu ſi locum mihi monſtraueris, plus tibi hoc nomine debebo, quàm ijs laudibus, quibus me non merentem accumulas. Vale. Ex ædibus noſtris, VII. Idus Quintiles, M. D. XXII.

Rheon non dari ante febris acceſſiones cauſa purgationis.

Agaricum quare ante acceſſiones detur.

Ioan.

IOAN. MANARDI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER DECIMVS.

EPIST. I. *ad illuſtriſs. Mirandulanos Principes, D. Ioannem Franciſcum literis, & D. Ioannam pudicitia & uenuſtate nemini ſecundis, de fructu Azarolo uocato.*

POMA, quæ miſiſtis, grata mihi admodum multis nominibus fuere: & quòd peregrina, nec in noſtro hoc climate hactenus (quod ſciamus) inuenta, & quòd a uobis miſſa, quos ita obſeruo & colo, ut mortaliũ neminem. Acceſsit his et ueluti nata eſt, tertia quædam gratia, quòd uidelicet occaſionem præſtitere ueſtigandi, atq; (ni fallor) inueniendi, quo nomine ab antiquis uocata, & quas eis uires illi adſcribant, qui medicinalẽ materiam nobis reliquere: obiterq; (quod aliqui libens ſemper facio) aliquot explodẽdi errores in his Arabũ libris repertos, quos noſtri ſeculi medici inſtar oraculi habẽt. Veritus aũt ne (quod plerunq; accidit) dum alienã inſector inſcitiã, meam prodã: mea hęc meditata examini ueſtro ſubmitto, ut qui arborẽ ipſam, à me nũquam uiſam, optimè noſtis, et acri ueſtro ingenio nõ exilia hęc modo, ſed his longè abſtruſiora iudicare eſtis idonei.

Azarolum pomum.

Pomum ad me miſſum, uulgò Azarolum uocatum, antiquos uocaſſe Meſpilum, ex his colligo quæ de primo Meſpili genere ſcribit Dioſcorides. Ea enim (quantum ad fructum ipſum attinet) ita Azarolo noſtro quadrãt, ut habuiſſe eũ in manu uideatur, quum ſcriberet: Pomum, inquit, paruo mălo ſimile, guſtu iucundum, ternis intus oſsiculis unde nomen apud aliquos Tricocco: ſera ei maturitas. Ex quibus uerbis æquè colligitur, & Azarolum eſſe hoc primum Meſpili genus, & pomum id quod nunc Meſpilum uulgò uocamus, ſub eodem genere non utique contineri, quod Anthedon nominant Theophraſtus & Plinius, Dioſcorides Aronion, (niſi fortè codicum uitio uel in Dioſcoride Anthedon, uel in illis Aronion legendum) ſed ſub ſecundo, Setanion & Epimelis uocato. De eo ſiquidem ſcribit idem Dioſcorides quod in Italia naſcitur, & latioris eſt umbilici: qui uſque adeò latus noſtro Meſpilo eſt, ut nulli pomo magis. Et quamuis uel ex hoc ſolo ualeat unum ab alio genus internoſci, addam tamen & nonnulla ex Theophraſto accepta, quibus euidentiora quæ diximus reddentur. Fert, ait Theophraſtus, Setania fructum grandiorem, candidiorem, ſolutiorem, lignumq; intus mollius habentem: reliquæ minorem, ſed odore præſtantiorem, magiſq; guſtu adſtringentem, ita ut ſeruari diutius poſsit. Meſpilum enim noſtrum magnitudine ita ſuperat Azarolum, ut ad iuſti mali craſsitudinem aliquando accedat: coloreq; eſt, ſi non plenè candido, ad candorem tamen plus quàm Azarolum, quod uerè rubens eſt, deuergente. Tanto uerò præ illo, dum utrunque maturum eſt, facilius ſoluitur, ut ſuctu deglutiri etiam ab edentulis ſuccus eius poſsit: quum Azarolum bene dẽtibus attritum, uix ſuccum emittat. Lignum, quod intus, mollius eſſe noſtro Meſpilo quàm Azarolo, clarius eſt ei qui utrunq; guſtarit, quàm ut probari à nobis debeat. Illud potius in dubium uenire poſsit, Marcelli commentaria in Dioſcoridem legenti, an rectè damnetur à Marcello Hermolaus qui πυρῆνας μαλακωτέρους, acinos molliore ligno conuerterit, quum πυρὴν nucleum, non acinum ſignificet. Mihi certè uidetur, Marcellum tam hic, quàm alibi frequenter, occaſionem potius quæſiſſe quàm inueniſſe, Hermolaum calumniandi. Nam ut omittam, quod Hermol. taxari in hoc nõ poteſt, niſi pariter et Plinius accuſetur, qui lib. 15. cap. iuxta uulgatam capitum Plinij ſectionem 20. eiſdẽ omnino uerbis locum illum Theophraſti in ſuam tranſcripſit hiſtoriam. Nónne ipſemet Marcellus, capite de mălo punico, contra communem (ut ait) eſtimationem, πυρὴν acinum maluit, quàm nucleum conuertere, quibuſdam cõiecturis motus, quas nihil habere momẽti, in quadam ad ipſum epiſtola demõſtrauimus. Sed quocunq; nomine intraneum illud lignum nuncupetur, cõſtat id mollius eſſe noſtro Meſpilo, quã Azarolo: nec tria tantũ, ſed quinq; ueluti oſſula in noſtro cõtineri. Cõſtat et illud, Azarolũ diutius ſeruari quãdo & adhuc apud me unus eius fructus

Anthedon. *Aronion.*

Patrocinatur Hermolao.

hoc tempore ſupereſt incolumis, per tot miliaria ad nos aduectus, per quot à nobis diſtat Neapolis: quum uix ex mea uilla, minus quàm unius diei itinere hinc diſtante, circa Calẽdas Nouembris noſtratia Meſpila ferri poſsint incolumia: & pro miraculo haberi poſſit, ſi nũc unum reperiatur. Græcorum igitur teſtimonio: quibus ſubſcribit & Plin. apertè ſatis, ut arbitror, oſtenſum eſt Azarolum eſſe fructum primi Meſpilorum generis à Dioſc. deſcripti. Vt tamen hoc etiam reddatur credibile his qui ſolùm barbaris credunt, aliqua ex Arabũ libris ſunt ſubijcienda, ex quibus & id cognoſcatur quod uolumus, & præterea intelligatur, unde ſit Azaroli nomen deriuatum.

Meſpilũ quo nomine appellauerit Serapion.

Serapion capite cẽteſimonono, cuius titulus eſt, de Sorbo, ſub Zarer nomen agit de Meſpilo, quod ſi quis nõ credit, conferat quæ ibi ex uerbis Dioſc. leguntur, his quæ ab ipſo Dioſc. ſcribuntur, ſtatimq́; cognoſcet fallere inſcriptionem, nec de Sorbo ibi agi, ſed de Meſpilo: ſimulq́; quàm parum his fidendum libris, qui ex Punica lingua ad nos uenere.

Arabum libri deprauati.

Auicen. Zarur.

Auicenna etiã libro ſecundo, capite 153. nomine parũ mutato, Zarur enim & Alzarur appellat, de eadem re agit. Mutatio autem ea uel uitio librariorum contigit, uel ob conſuetudinem hominum illius linguæ, qui Hebræorum more plerunq; ſine uocalibus ſcribũt, unde facilis lapſus interpreti ex una in aliam uocalem, Sed quicquid de hoc ſtatuatur, nullius momenti res eſt, ſicuti et quod primũ genus appellat Triangulum Latinorum, quum ad ſecundum potius genus pertineat, ut Latinum dicatur, ceu in Italia naſcens, ut dicit Dioſcor. nec Triangulum dici aliquo pacto, ſed Trigranium poſsit.

Error Auicẽne.

Eiuſdem cenſus errores ſunt, quod ſecundum genus uocari à Græcis dicit Teſelimon & Sentalium, pro Setanio & Epimelide. Illa uerò maioris ponderis, quod ſecundum genus facere capitis dolorem ait, & eſſe malum ſtomacho: quæ ratione carent, bonis authoribus aduerſantur, nec experimento comprobatur.

Adſtringẽtia capiti & uentriculo utilia.

Ea enim quæ adſtringũt, quum uapores deprimant, caput potius iuuant quàm lædant, & ui illa adſtringente uentriculum roborant. Sed & primum genus, quod non ualdè à ſecundo uiribus differt, bonum eſſe ſtomacho ſcribit Dioſc. & eum ſequutus Serapion: Galenus etiam in lib. de rebus boni maliue ſucci, Meſpila uentriculum & uẽtrem dicit roborare.

Comaris.

Arbutum.

Vnedo.

Cauſa uerò erroris huius Auicennæ, fuit, quod Comari uel Arbuti, quod idem eſt, fructum, rem quidem à Meſpili utroq; genere diuerſam, nomine uerò & effigie ſimilem, (nam & ipſa Epimelis à Galeno & Paulo dicta eſt) cum Meſpilo cõfundit: cuius fructus ita capiti & uentriculo nocet, ut Vnedoni ei ſit nomen: ex argumento, ut ait Plinius, unum tantum edẽdi. Sed Auic. errata, ſeorſum à nobis dicato ad id opere, ſi operæ preciũ uidebitur, aperienda, miſſa nunc facientes, id potius proſequamur, quod ſupra ſumus polliciti, unde ſcilicet Azaroli nomen deriuatum:

Azaroli nomen unde deriuatũ ſit

quod certè facilè eſt ſcientibus hanc arborem Neapolim ex Hiſpania tranſportatam, in qua longo tempore Punico idiomate Philoſophiæ & Medicinæ uiguerunt ſtudia, extareq́; adhuc ibidem multarum rerum, præcipuè earum quæ ad medicinã ſpectant, punica uocabula. Tuliſſe igitur ueriſimile eſt hanc arborem ſecum Punicum in Italiam nomen, addito, ut lingua illa conſueuit, articulo. Dicta igitur primò Alzaror, deinde mutato r ultimo elemento in l, ob affinitatem que in utroq; eſt, additáq; Italica pronunciatione, quæ in uocalem deſinit, Lazarola uel Azarola fuiſſe denominata. Hæc ſunt quæ me mouent ad putandum, Azarola eſſe uera primi generis Meſpila: quibus ſi arbor ipſa conſentit, pedibus manibuſq; in hanc abibo ſententiã: ſi uidelicet eſt inter ampliſsimas & longeuas, aculeata, folio Pyſacãthæ, antequam decidat rubeſcente, floribus amigdalæ, non tamen rubentibus, lignoq; denſo & ſolido. Cupio autem hæc à uobis diſcere, ſimulq; an meam hanc opinionem approbetis, intelligere. Valete Principes optimi, Manardi ueſtri memores.

Ex Ferraria, Idibus Decemb. M. D. XXIIII.

EPIST. II. *pro ſacerdote uertigioſo.*

CAſus tuus, ut ex narratis abs te coniicio, eſt uertigo, à craſſa bile ad uentriculum ex iocinore tranſmiſſa. Pro cuius curatione ac præſeruatione, præter ea quæ iam facta ſunt, hæc obſeruanda uidentur: Vtatur ſemel in hebdomada duabus uel tribus ex pilulis quæ habent, hierę ſimplicis, rheubarbari electi, agarici trochiſcati ana drachmam ſemis, maſtiches, ſpichæ, ſandalorum citrinorum, roſarum rubearum ana

grana

grana ſeptem,cũ ſyrupo roſato fiant pilulæ nouem, & ſumantur per horam ante cibum. Diebus quibus non ſumis pilulas, ſumas duas placentulas confectionis ſequentis: Specierum aromatici roſati, ſpecierum triaſandali ana drachmam ſemis, zucchari diſſoluti cum aqua roſata quantùm ſufficit, fiat confectio in placentulas:

Vtatur interdum clyſtere tali: Mellis roſati unciam unam, zucchari rubri ℥.s.diaphiniconis drachmas duas, olei uiolati uncias duas,olei anethini unciam unam. Ex his cum iure carnis,uel decocto ex malua, beta, & uiolæ communis folijs facta, ſale, & uitello oui fiat clyſter.

Fugito aërem nebuloſum, uentos,maximè auſtrum, aërem nocturnum,radios ſolis & lunæ, bræues deambulationes, aſpectum rerum uelociter motarum, ut aquæ currentis, rotæ,& ſimilium,magnos ſtrepitus & ſonos, fumum, multam intentionem in unam rem,& maximè luminoſam,artem ſcribendi,aſcenſum loci eminentis,aſpectum rerũ profundarum, ſubitam reuolutionem de latere ad latus, inclinationem capitis ad inferiora.

Cibus & potus ſit modicus, ita ut fames uitetur ac ſatietas. Panis ſit ex farina non in totum à furfuraceis partibus mundata. Vinum debile album,uel cæſiolum,ita dilutum, ut omnis fumus reprimatur. Vitentur euaporantia, qualia cepe,allium,porra,atq; id genus alia. Item fabæ, phaſeoli, & ſimilia. Lactucis non continuè ueſcatur. Magis enim conueniunt endiuia uocata, cichorium, portulaca. Braſsica nullo modo comedatur, ius uerò eius eſt non inutile.

Fercula conueniunt ex milio,panico, oryza:farre, ciceribus fractis. Bonum tamen eſt, ut ueſpere à cibarijs liquidis abſtineat. Carnes ſint pullorum gallinarum,perdicum, phaſianorum, hœdorum caſtratorum, uitulorum. Vitetur uaccina,porcina &c.

Condimenta fiant ex agreſta, uino granatorum, ſucco limonũ,uel arantiorum. Vitetur ſinapiſmus, qui moſtarda dicitur.

Fructus humidi uitentur. Item ex ſiccis,caſtaneæ & nuces. Conceduntur amygdalæ, piſtacia,paſſulæ.Pira ſeu cotonea in fine omnis cibi ac potus ſunt laudabilia. Eo uerò tẽpore quibus non reperiuntur, utatur uel citoniato, uel coriãdris præparatis in fine cibi.

Somnus ſit capite bene eleuato per duas horas poſt cœnam, non ſupino corpore, ſed ſuper latus primò dextrum,poſt ſiniſtrum & aduſq; horarum octo ſpatium protendatur. Vitet ſomnum diurnum, neq; caput multùm calidum teneat in ſomno,

Summopere nitaris ut ſingulò quoque die uentris onus deponas, in quo ſi naturam auaram uideris, uel clyſtere, uel balano eam incites.

Frictionibus manè crebrò priuſquam ſurgas, utaris, quæ à ſupernis partibus,collo uidelicet incipientes,in infimas deſinant. Veſperi uerò cum te in lectum collocas,pedum plantas donec te ſomnus occupet,fricari facias. Operam des ut capitis ſuperflua per nares & os expurgentur, quod ſi per ſe non reſpondent maſticatione maſtiches,& adhibitione in nares unius guttæ ſucci radicum betæ, recrementum prouocetur. Quæ tamen remedia non niſi rarò admodum, & poſt pilularum ſumptionem facienda ſunt. Frictiones magnæ capitis uitentur,leues tamen pectinationes conueniunt.

Caput bene à ſordibus mundum teneatur. Effuſio aquæ calidæ ſuper manus & pedes multùm laudanda eſt. Venereorum uſus, non minus in hoc caſu,à medicorum canonibus interdicitur, quàm à ſacris canonibus eſt ſemper ſacerdotibus occidentalibus interdictus. Piſces omnes, præter paruos fluuiatiles, dimittantur. Caſeus & quę ex eo cibaria conficiuntur, ſimiliter dimittendus pauco tamen interdum pro ſigillo (ut ita dicam) ſtomachi,in fine menſæ uti potes. Oua recentia,ſorbilia,uel in aqua poſt fractionem decocta, & cum modico omphacij condita conueniunt:dura uel frixa & non recentia relinquãtur.Exercitio utatur temperato, & in quo quantùm poſsibile eſt caput quieſcat:ideo uitanda equitatio, equi tortoris, uel multùm caput commouentis. Quies tam corporis quàm animi ſummè proficua eſt,ideo ira,clamor, contentio, cantus, cum ſimilibus fugienda. Hæc ſunt uenerande Sacerdos quæ mihi in præſentia multùm occupato,ſcribenda ſe obtulerunt,cum quibus ſpero te priſtinã ualitudinem recuperaturum annuente eo, à quo eſt uera ſalus, & omnis medela, cui ſit honor & gloria.

EPIST. III. *Conſilium pro infante coxendicis laxatione laborante.*

VExatur nobilis hic infans, ut ex his quæ non minus eleganter quàm eruditè ſcripſit Excellentia tua, cognoſcere potui, morbo in compoſitione, atque illo eiuſdem morbi genere, qui morbus in poſitu dicitur. Superius enim fœminis rotundum caput, à ſinu coxæ, quem cotylam Galenus uocat, in quo naturaliter conijcitur, diductum eſt, ita ut laxatus articulus ſit, non luxatus. Si enim luxatio adeſſet, neceſſariò femoris caput, ut Hippoc. primò, & poſt eum reliqui medici tradidere, uel in interiorem partē, quod maiori ex parte contingit, uel in exteriorem promotum eſſet: quod minus quidem frequenter fit, frequentius tamen quàm uel in priorem aut poſteriorem, quod rarò admodum contingit. Nullum autem horum in hoc caſu dici poteſt: nam ſi in exteriorem uergeret, crus breuius fieret, & in interiori parte femen magis concauum, & nates gibboſa, & extremitas femoris quæ iuxta genu eſt, cruſq; pariter & pes introrſum uergerent: ſi in priorem, ad calcem par alteri eſſet: ſi in poſteriorem, ut in ſecundo, breuius. Reſtat igitur ſolùm primus modus, de quo ambigi poſsit, quoniam in eos crus longius ſuo compari eſt: quod in hoc infante, ut ſcribis, factum eſt. At ſi hoc eſſet, femoris caput manifeſtè in interiori parte uerſus perineon ſentiretur, peſq; in exteriorem partem ſpectaret, genu prominentius eſſet, nec flectere crus ad inguen ualeret: quorum nullum Excellentia tua, quæ infantem diligentius attrectauit, inueniſſe ſignificat. Erit igitur morbus hic, ſi Pauli Aeginetæ modo loquendum eſt, non exarthrema, ſed pararthrema propriè uocandus, quanquam ſi Paulo ipſi credēdum eſt, coxendix ſoli exarthremati, nō pararthremati ſubiacet. Sed quomodocunque uocetur, morbus in poſitu eſt, quem ueluti ſymptoma ſequitur impedimentum ambulandi: præcedit ut cauſa, materia pituitoſa, ligamēta, copulaſúe relaxans, ac molliens. Quare intentio curatiua quæ à morbo ſumitur, ſiue exarthrema, ſiue pararthrema ſit, erit capitis oſsis femoris in ſuum locum repoſitio. Quæ intentio ut facilis eſt cognitu, atq; factu non difficilis, ita annexam habet difficilimam cautelam, qua uidelicet caueatur, ne idem caſus iterum & crebrò contingat. Quæ res adeò difficilis eſt, ut multi, atque hi quidem inſignes medici, eam omninò impoſsibilem iudicarint. Contrarium tamen & dixit & ſenſit Hippoc. cuius nos ſententiam ſequentes, primò quid pro cura agendum uideatur annotabimus, ſecundò quid pro cautione.

Ante omnia igitur enitendum, ut quantò magis fieri poteſt, corpuſculum infantis ſit perfluis humoribus, & præcipuè pituita, quæ morbi cauſa eſt, uacuum ſit. Si enim pleno exiſtente corpore repoſitio tentetur, periculum erit ne maior copia materiæ ad locum trahatur, quæ reſilire os plus quàm nunc cogat. Hæc euacuatio commodè fiet ex crebra aſſumptione uel medicaminis de Turbeto, uel pilulæ de agarico, uel ex rotula eleſcophi uocati. Conducent etiam ad hoc clyſmata ex decocto unius partis Iuæ & cētaurij minoris, & duarum partium maluæ, in aqua ueluino. Vbi mūdum ſatis corpus uidebitur, aggredienda principalis intentio, ut loco ſcilicet ſuo os reponatur, maluſq; poſitus remoueatur. Fiet hoc aptè, ſi unus uir plantæ pedis puerili palmam manus leniter premendo admoueat, alius circundato utráque manu femore, uerſus coxendicem tandiu impellat, donec crus oblæſum, & ob laxationem longius factum, alteri æquale fiat. Quam chirurgiam ſi tenſio aliqua ex mora in copula acquiſita impedire uideatur, præmolliendus locus erit cum althææ radicibus, oleis, adipibus, atq; alijs id genus. Dehinc, ut dictum eſt, loco ſuo femur reducendum. Ita enim curatio finem habebit, ſola remanente in medici cōſilio præſeruatione, quæ ut difficilior, ita maiore ingenio & ſtudio procuranda.

Reducto igitur femore, & utróque crure æquali reddicto, ne rurſus recidat, ſtatim aſſicula utrique plantæ ex æquo adnectenda, quæ ita crus firmet, prolongari plus ſuo compari non ualeat, puerq; erit diutius lectulo continendus: omniq; ingenio procurandum, ut muci illi qui articulum laxarunt, reſoluantur, & ne alij ad locum denuò fluant, cauendum. Secundū cōgruo uictu, et ad ſiccum uergente, euacuationibuſq; ſuperius

dictis

dictis procurandum. Vomitus tamen cæteris præſtaret, utpote ſimul diſtrahens & euacuans: ſed dubito, ne ob ætatem imperari poſsit. Primū medicamentis loco admotis aggrediendum, quæ ſatis exiccent & adſtringant, nec niſi modicè calefaciant, quale eſt fomentum ex aqua in qua bullierint granatorum cortices rubi cymæ, myrti folia, & cortices radicum ulmi, fiat autem cum ſpongia noua.

Fomento ter ad minus facto, madefaciendum linteum in oleo myrtino cui quarta pars foliorum myrti adiecta ſit, & ſuprà ſatis arctè alligandum. Quod ubi per tres dies factum fuerit, fomentum quod ex aqua paratum fuerat, ex uino nigro adſtringente faciendum erit, additis gallis & alumine, ad reliquorum pondus: oleo uerò pro mirti folijs: addēdi caſtanearum interiores cortices. Quibus per alios tres dies peractis, per totidem alios hoc cataplaſmate utendum: Roſarum albarum, farinæ lentium & oroborum ana partem 1, dactylorum acerborum, foliorum ſalicis ana partem 1.s. cum oleo myrtino fiat cataplaſma. His peractis ſummouenda aſsicula à pedibus eſt, diligentiusq; consyderandum, an crura in debita æqualitate perſeuerent. Quod ſi inuentum fuerit, poterunt illigata dimitti: ſi non, rurſus colligari, puero tamen in utroq; caſu adhuc in lectulo detento. Mutandáque auxiliorum forma, à cataplaſmate ad uocata nunc cerota: uocata nunc dico, quoniam antiquis cerota ex ſola cera oleo adiecta componebantur. Quę uero nunc cerota dicuntur, reſinacea eſſe oportet & glutinoſa. Aptum autem mihi uidetur in caſu noſtro hoc futurum: Maſtiches partem unam, myrtillorum, ſeminum roſæ, maceris, corticum thuris, uerorum balauſtiorum, hoc eſt, florum ſylueſtris mali punicæ ana partis unius quartam partem, reſinæ laricæ purioris, quam lachrymam uocant, parum: fiat cerotum, quod ſuper corio extenſum loco applicetur, & per decem dies abſque alia permutatione teneatur. Quibus tranſactis, concedendum puero ut ſurgat, non tamen ambulare permittēdus, ſed ſedere cogēdus, pedibus æqualiter ſupra ſoliū firmatis. Atq; hoc agendum, donec in totum quadraginta dies tranſierint, poſt quos permittendum ut ambulet. Quod ſi facere nequiuerit, ad fortiora ueniendum erit, habita tamen ætatis ratione, quæ nec exuſtionem, quam Hippoc. & alij in hoc caſu faciunt, ſed nec medicamina tolerat uehementer urentia. Ego in hac ætate nō tranſcenderem folia uel radices Lepidij, cum ſuillo adipe antiquo. Licet autem multæ ſint herbæ Lepidion uocatę, Paulum Aeginetam ſequutus, eam acciperem quæ uulgò nunc Raphanus dicitur, folijs lauro quidem ſimilibus, ſed longè maioribus.

Cerota.

Hæc mihi uiſa ſunt in cura huius difficillimi morbi opportuna: quibus ſi non penitus ſanus fiet, Deo tamen optimo, & omnis boni largitore, iuuante, ſpero aliquantiſper cōualiturum, coadiuuante etiam excellentia tua, cuius iudicio quæcunque ſcripta ſunt, permitto. Ex ferraria, XVIII. Febr. M. D. XXXI.

EPIST. IIII. *Pro uenerabili quodam Monacho.*

QVo magis magisq; circa caſus P. T. cogito, eo magis ab eorū opinione recedo, qui te eo morbo laborare arbitrati ſunt, quē recētiores Melancholiā mirachiam, uetuſtiores hypochondriacā et inflatiuam uocarunt. Quanquam enim & temperatura, & corporis habitudo, & præcedens uictus, & profeſsio, & literarū ſtudium, ab atra bile nō abhorreāt: ea tamē abeſſe uideo, quæ adeſſe neceſſe eſt ei, qui hoc morbo uexatur, & quæ in eius definitione, ueluti eſſentiā ipſius demōſtratiuā apponūt. Sic enim eā affectionē Paulus Aegineta definit: Melancholia eſt deſipiētia abſq; febre, à melancholico humore facta, cerebrum atq; intelligentiam occupante. Nullā autē ego in P. T. deſipientiam, nullam in aliqua uirium cerebri: quas animales uocant, oblæſionem animaduerto: ſed totum potius contrarium, prudentiſſimum concinunt, tenacem memoria, atque abſque omni labe imaginationem. Tria præterea genera huius morbi, Galenus, atque alij qui eum ſequuti ſunt, enumerarunt. Primum, ubi cerebrum ab atra bile in ſeipſo cōtenta, malam recipit temperaturā: Alterū, dum atra bilis in uniuerſo corpore redundās cerebrū malis uaporibus replet. Tertiū, ſanguine melācholico circa hypochōdria, præcordia à Celſo uocata, cōgregato, uapores ad cerebrū mittente. Primū et ſecun-

dum neque hi qui te melancholia laborare medici dicunt, tibi adſcribunt. Tertium uerò prætera, quæ ſuperius dicta ſunt indicia, à bonis authoribus tradita, procul à te abeſſe demonſtrant. Ea ſunt à Diocle ſcripta, & à Galeno non reprobata, ſumpto cibo ſputum humidum multum, ructus acidus, æſtus & inundatio in præcordijs, uentriculi quandoque uehementes dolores, qui ad dorſum uſq; nonnullis extenduntur: uomitus uel cibi crudi, uel pituitæ, uel humoris amari, uel adeò adſtringẽtis, ut dentes ex contactu obſtupeſcant. Addit Galenus ex Hippocrate, metum & mœſtitiam longo tempore tenentes: ſub hisq; duobus contineri dixit quæcũq; melancholicis contingunt: mœſtitiãq; ad id eos ducere, ut odio omnes perſequantur: timorem uerò, ut more puerorũ in tenebris paueãt.

Addit his Paulus inconcoctiones: præcordiorum adeò uehemẽs pondus, ut conuelli uideantur. Auicenna nauſeam inſeparabilem, & plurimùm in quibuſdam horis circa præcordia tremorem.

Hec ſunt melancholiæ hypochondriacę indicia, quorũ ſi qua fortè in te inueniũtur, ea uel leuia ſunt, uel non cõuertibilia, ſed in alijs quoq; morbis euenire ualentia, potiſsimũq; ex uentriculi imbecillitate, renúmq; ac lienis aliquali obſtructione: facit enim uentriculi imbecillitas, ut cibus, præcipuè ubi cõcoctu difficilis ſit in eo diutius moram trahens, grauitatem & tenſionem in illis regionibus pariat, & ut aptior ad id pars inflatuoſum ſpiritũ conuertat: qui huc atque illuc abſque ordine excurrens, & dolores & tenſiones in inferiori uentre eoúſque gignat, quoad exitum inueniat. Ad quod etiam iuuat & renum obſtructio, quæ alioqui ſola ea ſymptomata ſolet efficere. Sed & lienis obſtructio, uetans ne ſanguis bene à ſucco melancholico emundetur. Ex quo etiam mœſtitia aliqua & ſolitudinis amor, atque alia id genus nonnulla uel fiunt uel augẽtur. Augẽtur dico, quoniam profeſſio ipſa monachica ad hæc ſua ſponte inclinat, præſertim ubi ei adnectitur literarũ amor. Notum enim eſt illud Ariſtotelis problema, cur homines qui ingenio claruerunt, uel in ſtudijs philoſophiæ, melancholici omnes fuiſſe uideantur.

Tribus igitur, ut ad rem iam ueniam, nuper dictis morbis P. tuam affici iudico: mala uentriculi temperatura, lieniſq; ac renum obſtructione: ex quibus omnia ea ſymptomata ſequi puto, de quibus conqueritur. Primiq; cauſam eſſe, frigidorum humorũ copiam, pituitæ ſcilicet, ob ocium & cibaria monachis conſueta genitæ, & atræ bilis à monachali uita auctæ, & à lienis obſtructione adauctæ. Secunda, eiuſdem ſucci melancholici craſsitiem. Tertia, arenulas, quarum partem in lotio reſidentem aſpeximus, à calore iocinoris ipſorúmque renum genitas: ut alia indicia breuitatis cauſa omittam, quæ in hanc ſententiam me impulere. Ad curationem enim feſtinandum, cuius gratia hæc omnia inueſtigata ſunt, ut curatiui ſcopi facilè dici poſsint. Mala enim uentriculi temperatura cum frigida ſit, rebus calidis eſt amouenda: ſed quia cauſam habet ſuccorum frigidorum abũdantiam, continuò fit. Ideo hi prius uacuandi, uictúſque talis inſtituendus, ex quo non amplius gignantur: & uentriculus roborandus, ut munere ſuo melius fungatur. Lienis uerò & renum obſtructio, ſuis quæque deobſtruentibus curanda, & demùm hęc quoque ſimul cum iecore roboranda.

Quod ad uictum ergo attinet, uitanda quæcunq; craſsi maliq; ſucci ſunt, & cõcoctu difficilia. Aſciſcenda contraria, & quæ aperiendi quandam uim habent, & deobſtruendi. Bonis ergo, quantùm fieri poteſt, ueſcendum carnibus, quales ſunt inter uolatilia gallinacei pulli, perdices, phaſiani, atq; auiculæ, in ſpenetis, non in aquoſis locis uictitantes. Inter quadrupedes, uituli, hœdi, uerueces. Oua gallinarum recentia, ſorbilia, uel mollia ac tremula, omphacio & ſaccharo condita, adiecto cinnamomi puluere.

Si quando uerò ad piſces accedendum, ſint quos petræos uocant exigui & littorales, pinguedine, lentore, & malo odore carentes. Omnia autem, tam carnes quàm piſces, ſint potius alixa quã aſſa, & cum petroſelini radicibus, odorataq; mentha condita, adiectis aromaticis ſpeciebus huiuſcemodi: Cinnamomi electi partes duas, ſeminis aniſi partem unam, piperis lõgi & albi, zingiberis ana p.s. croci partis unius quartam partem, ſacchari puriſsimi ad omnium aromatum pondus. Nullum olus cibi ratione accipiendum. Condimenti autem & medicamenti cauſa his hęrbis utendum: mentha, betonica, petroſelino,

fœniculo

fœniculo,anetho; bugloſſo,tã domeſtico ꝗ̃ ſylueſtri. Ex his,adiectis quibuſdã betæ,atriplicis, & ſpinacij folijs omnibuſq; in bono iure decoctis,uel in aqua & optimo oleo, poſſunt fercula comuni modo parata miniſtrari. Ad quẽ modũ hordeo optimè cocto, ſolo anetho adiecto, ueſci poterit:necnõ & farre ſimiliter,cum anetho condito. Poteſt & non inutiliter iuſculum ex oui unico uitello parari,addito omnibus puluere aromatico ſuperius deſcripto. Ex fructibus hæc tantùm conceduntur:piſtacia,auellanæ,amygdalæ,paſſulę. Et hæc de cibis dicta ſint:quæ enim non ſunt cõceſſa, ea interdicta putanda ſunt.

Potus ſit uinũ clarum,tenue,odoratum,fuluumq; potius quàm rubrum,uel nigrum: & nec dulce nec acidum, ſed, adſtringentis potius cuiuſdam non inſuauiter ſaporis particeps. Quod etiam ſi eſſet abſinthio,ſena,& boragine,uindemiarum tempore conditum, non potus ſolùm, ſed magni medicamenti uim haberet. Modus condiendi talis eſt: Vindemiarum tempore impleatur uas ex muſto,quod per unicam tantùm diem bullierit, ſaculuſq; raræ texturæ hęrbis oppletus taliter funiculo exterius pẽdente alligatus,ut extrahi cum libuerit,ualeat, intra uas mittatur, atque in eo per decem dies maneat deinde extrahatur, & abiectis prioribus hęrbis,nouæ ſaculo adijciantur,perq; alios decem dies intra uas ſimul cum uino ebulliant,rurſuſq; nouis appoſitis, ueteres abijciantur, quæ tandiu in uaſe dimittantur, donec muſtum deferbuerit, tuncq; in uas aliud mundũ uinum abiectis herbis mittatur. Quod ſi moleſtum eſſe tali uino ſemper uti primus ſaltem calix qui bibetur, ſit uini eo pacto conditi: reliqui, uini eas conditiones habentes quas ſuprà monſtrauimus. Donec ergo uinum ſic conditum non erit paratum in primo calice bibendo per unicam horã antè madeant eędem hærbæ. Et hæc quidem de potu dicta ſint,nunc ad reliqua accedendum.

Aër eligendus quantùm poſsibile eſt temperatus:ſi ad alterũ tamen extremum uergit,ad tenuem potius quàm ad craſſum inclinet. Conclaue orientem æſtiuum ſpectet, inter uernalem uidelicet,& aquilonem. Turbulentus & nebuloſus atq; obſcurus fugiatur. Solitudo, quantũ religio permittit,tenebræ,ſolicitudo,& aſsidua nimis circa aliquã rem cogitatio, dimittantur, & paradiſi potius delitiæ, quàm inferni cruciatus mente uoluantur. Aſpectus ſit rerum uirilium, & florentium hærbarum, reſq; odoratæ per cubile & ſternantur & ſuſpendantur. Sed iam ad alias intentiones accedendum.

Euacuatio redũdantium in uentriculo & toto corpore humorum per hunc modum procuranda. Vbi per tres dies P.T. quieuerit, hanc potionem in aurora bibat: Paſſularum, foliorum ſenæ, polypodij, ana. ℥.s. in aqua fontis uel pluuiali tandiu bulliãt, donec tertia pars cõſumpta ſit:reſiduo abiectis hærbis addantur catholici ʒ.6. ſyrup. de pomis ℥.1. Dehinc per ſeptem dies alia potio bibatur, in hunc modum parata: Agrimonium, abſinthij & boraginis coma paribus portionib. in aqua coquantur, hærbiſq; abiectis aquæ ℥. 3. ſyrup. biſanthini ℥. 1. s. adijciatur. Sũpto ſepties hoc potu, ſequenti manè hęc catapotia deglutiãtur: Aloës,agarici,rhei barbarici ana ℈.s. pilularũ aggreg. ʒ.s. cũ ſaccharo.5. conficiantur. His peractis, uentriculi regio hoc decocto ex alto cadente perfundenda: Abſinthij manip.2. roſarum manip.1. ſchœnianthos ʒ.2. maſtiches, gariophyllorum, ſeminis aneſi, careos, & cumini ana ʒ.1. in tribus aquæ partibus, unica uini, & media aceti, ad tertiam bulliant, & lana in decocto madente, ex alto ſupra ea loca adſtricta, fiat ut liquor cadat.

Quo peracto, uentriculus ad umblicum uſq; hac mixtura illinẽdus: Olei de abſinthio roſacei, rutacei ana ℥.1. pulueris gariophyllorum, maſtiches, piperis longi, macis ℈.1. ceræ albæ & aceti parum, fiat unguentum. Præcordium uerò dextrum ſub quo eſt iecur, ſequenti ungendum: Succi cichorij ℥.2. olei de abſinthio ℥.1. pulueris ſandalorum citrinorum, roſarum rubearum ana ʒ.1. ceræ & aceti roſati parum: fiat linimentum. Siniſtrum, liniens regio, hoc: Olei rutacei ℥.1.s. pulueris radicum capparorum ʒ.1. ceræ & aceti ſcillitici parum: fiat unguentum. Prouidẽdum pręterea ut bona ſit aluus, uel iniecto cliſmate tali: Succi betę, mercurialis, maluæ ana ℥.5. olei rutacei ℥.3. ſalis ʒ.6. Vel balano huiuſce modi pulueris: Hieræ, diacolocynthidos ʒ.2. ſalis nitri. ʒ.1. mellis cocti quantùm ſufficit: conficiatur balanus. Vel ſi hęc fortè moleſta fuerit, uices eorum ſupplebit ʒ. pulueris ſe-

næ, quæ communiter paratur, adiecta ſacchari parte. Vel iuſculum ex uitello oui, additis fecis uini ſubtiliſsimè contritis drachmis duabus. Supra omnia conducet Galeni picra, pondere ʒ.2.uel ℈.4.obuoluta pane tenui, quo in myſterijs utuntur, in qua abſinthij madefacto. Verùm quia hiera uel picra, non bene apud cõmunes ſeplaſiarios paratur, ideo nõ ab re fore putaui uerum Galeni præparationis modum adſcribere, qui habet, cinnamomi partes 2. maſtiches, xylobalſami, aſari, ſpicæ, croci ana p. 1. aloës lotæ partes C.

Picra Galeni.

Nemo autem miretur ſi cinnamomum duplicaui, quia quod uulgò cinnamomum dicunt, non uerum cinnamomum eſt, ſed caſia. Tradiderunt autem nobis antiqui, etiã qui Galenum præceſſerũt, cum uerò caremus cinnamomo, eius loco dupla caſia eſſe utendum, uocaui igitur caſiam cinnamomum, quia ita uulgò uocatur. Duplicaui eam antiquorum obſequens præceptis, qui imbecilliorem ſcientes, pro ſimplo cinnamomo dupliciter eius accipi iuſſerunt. Hanc picram ſi P.T. ſæpe per horam antè exiguam cœnam acceperit, mirum in modum ex ea iuuabitur, & eam non immeritò dici ſacram agnoſcet. Verùm in magnis æſtibus erit ab ea abſtinendum, atq; eius loco mixtura ex electuario Indo uocato, & diaprunon ſumenda, ut ſint utriúſq; drachmæ duæ.

Et hæc quidẽ ſufficere uidentur ad omnes ſcopos ſuperius dictos complendos. Vnus tamen adhuc ſupereſt, quem ſuprà omiſeram, quoniam directè ad curationem pertinere non uidebatur, ſanguinis uidelicet per ora uenarum ſedis prouocatio: ex hoc enim ſanguis ater, qui ad ſuperiora uel repit uel repere poteſt, & diſtrahitur & uacuatur: experientiaq; ipſa docuit, ex eius fluxu ferè in totum cuncta ceſſare ſympthomata. Propterea hanc prouocationem uelim & nunc, hoc eſt, antequam deſinet uer, fieri, atq; alijs annis citius, hoc ipſo ſcilicet uere inſtante, necnon autumno. Quibus uerò ingenijs, licet eorum ſint pleni medicorum libri, ego tamen ueluti expeditius et minus moleſtum laudo, ut per hirudines uenis illis admotas fiat. Quorum opus duplici modo augere poſſumus, abſcindendo uidelicet earum caudas: neque enim ob hoc ſugere deſinunt: uel ſi poſtquam oppletæ ceciderunt, uapor aquæ in ſede recipiatur: hoc enim modo tantùm uacuatur ſanguinis quantùm optamus.

Poteram hoc loco finem facere, quoniam expleta iam ſunt, quę ab initio iudicaui neceſſaria: Addere tamen adhuc uolui nonnulla, ut locupletius & P.T. quam ſummopere diligere cœpi, necnon peritiſsimo & eloquẽtiſsimo Iuriſconſulto Franciſco Bellenzino, qui te mihi per literas commendauit ſatisfaciam. Vſus diacalamithes, modo Galeni in libro de tuenda ualetudine parate, mirè conducet: uerũ uerẽda eſt eius nimia caliditas, & propterea erit cum roſaceo ſaccharo minuenda. Proderit & manè betonicam herbã mandere, & bene attritam deglutire. Non leue quoque auxilium erit ex rheo barbarico eodẽ modo mãſo & deglutito, & ex rheo pontico uocato, ſi illius ſemidrachma, huius integra ſit, uocato dico rheo pontico, quia radix eo nomine nunc dicta, centaurij maioris radix eſt, non rhei. Proderit & maſtiches granum, & nux myriſtica, quam moſchatam dicunt, & ore detenta & deglutita. Item zingiberis conditi fruſtulum: cui æſtatis tempore myrobalanus chebula etiam condita adijciatur. Citro quoque condito, hyeme quidem ſolo cortice: æſtate ſimul cum cortice pulpa, concoctio mire roborabitur. Mire quoque iuuabũt flores roriſmarini ſaccharo conditi.

Hæc ſunt quæ in hoc biduo, publicis lectionibus & alijs negotijs impedito, mihi pro P. tuæ ſanitate occurrerunt. Quibus ſpero, Deo optimo fauẽte, à quo eſt & ſalus & omne bonũ, te optatã ſanitatem conſequuturum. Valeat P.T. meiq; in ſuis ad Deum præcationibus ſit memor. Ex Ferraria, VII. Idus Maij, M. D. XXXII.

EPIST. V. *pro Illuſtriß. domina Alphonſa, tumore uteri cum multis ſymptomatibus laborante.*

CAſus huius pręclariſsimæ D. adeò difficilis cognitu mihi uidetur, ut nõ modo abſenti, ſed etiam preſentibus, quotidiéque cuncta indicia examinãtibus, magnam ingerere debeat perplexionem. Quantũ tamen ex ſchedula oſtenſa poſſum conijcere, ſatis uereor, ne tumor præter naturam uteri ceruicem infeſtet. Moueor ad hoc ſuſpicandum, ex doloris quaſi continua moleſtia, imò ut in fine ſcribitur, Nunc continua, ex

mingendi

mingendi difficultate, capitis grauitate, pulſus frequẽtia, renum dolore appetitus, proſtratione. Locum autem huius tumoris puto eſſe partem anteriorem, quæ uerſus ueſicam eſt: hincq́ ſtranguriam & dyſuriã fieri doloremq́ in pectine, præcipuè dum mingit. Quòd uerò aliquando, præſertim noctu magnam urinæ copiam emittat, euenire puto, quoniã iacendo (maximè ſupino corpore) tumor à ueſica elongatus exire liberè urinam permittit. Et ſimili etiã cauſa fieri, id eſt, tumore, quod ſanguis aliquando exeat conglobatus: ex quo enim liberè exire non ualet, aliquo tempore in uteri concauitate manẽs coagulatur: ad quod facit ſanguinis aquoſi ſegregatio, qui non ita impediri poteſt ab exitu, ſed uiam exeundi inuenit. Quòd modo in ſiniſtra, modo in dextera parte doleat, accidere puto ex ipſa tumeſcente parte, modo in unam, modo in aliam partem uergente: id quod etiam addit ſanguis ille conglobatus, qui & ipſe reuoluitur. Flatus quoq́ & inflatio in inteſtinis coarctata, & urina retenta, uterum utrinque obſidentes, dolorem augẽt, & ad totũ quandoq́ imum uentrem extendunt. Quòd à ſexta hora uſque ad duodecimã plus ſentit moleſtiæ, fortè euenit, quia iam peracta ſecunda concoctione, id eſt, genito & diſtributo ſanguine, facto ex cibo accepto in prandio, deſcendentibus etiam excrementis alui & ueſicę, locus ubi eſt tumor & comprimitur & trahitur. Quòd non benè cubet ſupra dextrum latus, eſt argumento, tumorem cõſiſtere uerſus ſiniſtram. Cauſam huius tumoris arbitror eſſe materiam commixtam ex ſanguine ſatis pituitoſo, cum exigua bilis portione. Quòd enim dolor aliquando uel mitigetur, uel quaſi totus auferatur, præter cauſas ſuperius tactas, accidere puto ex eo, quod bilioſa pars in tumore collecta, quandoque ut tenuior ſaltem aliqua ex parte exhalat, remanet tamen ſemper obtuſus quidam dolor, à ſanguine illo pituitoſo factus, in una uentris parte, id eſt, uteri ceruice congregato: quem qui ſcripſerunt, obtenebratum & obſcurum ſenſum uocant. His coniecturis, quas quàm breuiſsimè potui, recitaui, mihi uidetur, ægritudinem huius excellentiſs. D. eſſe tumorem præter naturam ceruicis ſeu colli, ut uocant, uteri: ſequi ex eo dolorem, uelut ſymptoma: foueri tamen à ſanguine ad ipſum uterum longo ex morbo debilem fluente: & inflatione, id eſt, uento, ex imbecillitate tum ipſius uteri, tum naturaliũ membrorum genito: & urina retenta, quam retẽtionem etiam exiſtimo eſſe ſymptoma tumoris facti ab eo, obſtructione in collo ueſicæ peruiciniam coarctato. Coniungi etiã aliam malam affectionẽ, hoc eſt, malam temperaturam humidam uteri laxantem ipſum & imbecillam redentem ad concoquendum proprium nutrimentum, & retinendum. Ex qubus elicio intentiones curatiuas: quarum prima & dignitate & propoſito, mihi uidetur eſſe euacuatio humoris in tumore collecti: & quia eum in augumento eſſe credo, iudico euacuationem fieri debere ex admixtione aliquorum repellentium cum diſcuſsiuis, hoc eſt, reſolutiuis. Sed quia fortaſsis totum corpus repletum eſt, ideo prædominãtium in toto corpore humorum, prius eſt facienda purgatio: uel ſi admixti cum ſanguine uiderentur, roburq́ adeſſet, ſecanda uideretur uena interior cubiti, quam hepaticam uocant, ſimul enim diſtractio fieret & plenitudinis amotio: deinde ad localia poſſet accedi. Ipſa quoq́ mala tẽperatura uteri, cum (ut uidetur) ſanguinem pituitoſum pro cauſa habeat, purgationem deſyderat, quæ tamẽ non nouam ſuggerit intentionem. Siquidem ablata pituitæ copia, tam tumori quam iſti male temperaturæ prouidebitur. Verùm quia hic morbus non eſt in totũ factus, ſed quotidie fit: non ſolùm curationi ſubditur, ſed etiam præſeruationi: quæ fiet roboratis natuturalibus membris, & ad gignendum bonum ſanguinem factis idoneis: ſimulq́ ipſo utero ut nutrimentum ualeat benè concoquere, bonumq́ ſanguinẽ retinere, & in propriam ſubſtantiam conuertere, ac deteriorem uſque ad tempus euacuationi debitum ſeruare. Erunt igitur intentiones curatiuæ, phlebotomia, prudentiæ præſentium medicorum relicta: purgatio ſuprabundantium humorum, diſtractio, uacuatio humorũ tam in tumore quàm in utero contentorum. Roboratio uteri & naturalium membrorum, hoc eſt, iecoris & uentriculi: ita enim ea nunc uocant.

Intentiones curatiuæ.

Purgatio, ſi abundare uidentur craſsi & tenaces humores, non antea faciẽda eſt, quã attenuati fuerint & inciſi, ſin minus, ſaltem uiæ aperiendæ ſunt: ad quæ conferre uidentur ſequentes potiones. Decoctionis radicum aſſari factæ ſecundum artem uncias 4.

ſyrup.de duabus ra.unc.1.s.fac potionem depuratam & claram. Odoratam redde cũ modico maceris. Sumpta ter hac potione, dentur catapotia quæ recipiunt rhei barbarici electi, ſed non à cortice mundati, ʒ.s. agarici electi ℈.s. maceris gra. 6. cum uino odorifero fiant pilulæ 5. Catapotia hæc leuia deſcripſi, quoniam, ut audio, lubrici ſatis uentris eſt. Si tamen non plenè purgaſſe uiderentur, poſſent pluries repeti, aucto etiam, ſi opus uideretur, rheo barbarico & agarico.

Diuerſio.

Facta congrua euacuatione per uentrem, ad diſtractionem ueniendum, quæ uarijs ingenijs facienda eſt, adeò ut non ſolùm diſtrahantur humores, ſed etiam uacuentur.

Vomitus.

Vomitus utrunque expleret: et ideo ſi non difficulter uomit, laudarẽ ut excitaretur cũ facilibus, addendo tamẽ aliquid quod phlegma euacuaret, ut agarici decoctionẽ: quod tamen fieri nolo, niſi poſt aliquot dies à uentris purgatione.

Diuretica.

Vrinæ quoque prouocatio, aliquo modo deriuat, & aquoſitatem uacuat: nec uerẽda eſt, quum à Galeno & Paulo maximè in hoc caſu comendetur, & ab Auicenna ipſo, qui nec Erythrodanum quidem, id eſt, rubiam quam uocant tinctorum, eſt ueritus. Ego autem, Dei ope, nonnullas mulieres per huiuſcemodi urinas mouentia curaui, quæ ex uſu adſtringenti quotidie ad peius labebantur.

Frictio.

Diſtrahit quoque frictio, maximè ſuperiorum partium, quæ primò molli linteo, deinde aſpero facienda. Cõmendant etiam Galenus & Paulus poſt frictionẽ, unctionẽ ex melle cocto, qua & ego uſus ſum, addẽdo oleũ, modo chamęmelinũ, modo liliaceum. Proderit etiam diuerſionis gratia cucurbitulas apponere utriq; hypochondrio, uel ſub mammis, digitóſq;, qui minimo proximi ſunt, adeò alutis adſtringere, ut rubor cum dolore moueatur. Proderit & exercitium, quo ſuperioribus partibus corporis motis, cæteræ quieſcant. Sanguinem quoque ex naribus prouocare ualdè utile foret.

Vacuationibus his, & diuerſionibus factis, ad loca ipſa ueniẽdum eſt uarijs ingenijs, balneo uidelicet uel ſeſsionibus, fomentis, unctionibus, tam extrinſecus adhibitis quàm iniectis: ſuffumigijs, peſsis, cataplaſmatibus, emplaſtris, ſacculis.

Balneum.

Balneum ex decoctione harum herbarum faciendum: Roſarum albarũ, ſeminum earum, rubi ſummitatũ uel florum ſi inueniri poſſunt, abſinthij florum & foliorum, chamæmeli, althææ, alceæ, quam alij candelariam, alij hærbam ungaricam uocant: matricariæ, plantaginis cum radicibus ana manip.1. Coquantur hæc omnia in tribus partibus aquæ pluuialis, & quarta parte uini nigri ſtyptici, & hærbis in ſolio manentibus, fiat uel balneum uel ſeſsio bis in die.

Vnguentum pro uentre.

Vnctio uentris poſt balneum hoc modo paratur: Roſarum, matricariæ, ſeminis lini ana unciam unam. Bulliant in libra una uini nigri ſtyptici, ad conſumptionem mediæ partis, & abiectis hęrbis addatur uino olei roſati ℥.1. olei liliorũ alborum ℥.2. bulliantq; ſimul in uaſe duplici, ad uini conſumptionem, & ipſo oleo uenter ab umbilico infrà inungatur, lanaq; illota ſuperponatur, ſed aliquid etiam ipſius olei molli lana exceptum naturalibus ſub peſsi forma indatur. Ex eiſdem rebus emplaſtra fieri poſſunt, & ſacculi pleni, in uino & aqua calidis calefacti ſuperponi.

Suffumigia poſſunt fieri ex puluere roſarum, macere & maſtiche eliquato, ad congruam figuram compoſita.

Ad robur hepatis & ſtomachi multùm conferre ſcio, ſi parùm rhei barbarici maſticetur & deglutiatur.

Hepar & ſtomachum confortantia.

Valebit & hæc cõfectio: Piſtaciorum electorum ℥.3. pulueris maceris, roſarum rubearum, cinnamomi ana ʒ.1. zuchari albiſsimi diſsoluti in aqua roſacea per balneũ Mariæ uocatum, uel ad ſolem deſtillata, quantum ſufficit: fiat cõfectio iuxta modum conſuetum.

Nux myriſtica.

Proderit etiam aliquando mirabolanûm chebulam conditam, puluere cinnamomi inſperſam, manè comedere. Item nucem myriſticam, quam uocãt moſchatam, conditam.

Abſinthite uinũ

Tum hoc aromatico puluere poteſt in ſuis eſcis uti: Roſarum rub. electarum, ſandalorũ citrinorum ana ℥.1. cinnamomi ℥.s. piperis albi, maceris ana ʒ.1. zucchari optimi ad pondus omnium. Vti uino abſinthite ualdè utile puto. Quod ſi in parato forſan non inueniretur, ex tempore in hunc modum parabitur: Accipiantur molliores cauliculi abſinthij

recẽtis

recentis ſi inueniri poſſunt:ſi non,ſicci:digitiſq; aliqualiter intorqueantur,ſi recentes ſunt, ut uidelicet aptiores ſint ad uim tribuendam,& per horam ante cibum infundantur uino aromatite ſtomachico, ſtypſeoſq; alicuius participe: poſt horam quando uidelicet biben dum erit,cum linteolo uinum colctur,& ſi nimis amarum uidebitur, cum alio ſimili, ſed non abſinthite, temperetur.

Regio quoq; naturalium membrorum(medium illud ſpatium,quod eſt inter umbi- licũ & os ſtomachi) ſæpe foueatur uino & oleo,ita ut ſint uini odorati ſtyptici partes tres olei omphacij, id eſt, facti ex oliuis immaturis pars 1. in quibus bullierint roſæ, abſinthi- um, & menta odorata.

Vngi quoq; poteſt unguẽto ſtomachico Galeni bene compoſito:quod tamen uix pu to bene componi poſſe, quia uera Spica caremus. Et hæc quidem de membrorum natu ralium roboratione dicta ſint. *Stomachicum unguẽtum Galeni.*

Vterus ex dictis rebus, quas ad tumorẽ laudauimus, ſatis meo iudicio roborabitur. Si tamẽ amplior roboratio uideretur neceſſaria:foueri poterit ſpongijs uino madefactis, in quo folia mirti,menta,& roſæ bullierint,addita quinta parte aceti.Earundenq; rerum fumus per os uteri recipiendus eſt. Et hæc quidem ſatis explere uidentur intentiones neceſſarias.

Verum libet præterea amplius nonnulla ſubtexere, (quoniam egritudo ipſa mul- tis ex cauſis quas ſilentio prætereo, difficilis eſt) prædictis intentionibus deſeruientia: inter quæ præcipuus uidetur hic ſyrupus: Rhei pontici ueri, ſi haberi poteſt, hoc eſt, ex Ponto portati ℥.1.uel ſi haberi non poteſt,loco eius rhei cõmunis ℥.s.turbit electi & mun di ℥.s.myrob.cheb.℥.1.roſarũ, mẽtæ ſiccæ ana manip.1.Fiat decoctio ſecundum artẽ, & ex ea ſyrupus longus cum melle roſaceo, in quo dum coquetur, bulliant in linteolo raro cinnamomi ℥.s.ſandalorum & maceris ℈.2. Hinc bibantur duæ, tres,uel ad ſummum quatuor unciæ:leuiter enim purgabit,concoquet, roborabit. Interdũ quoque utendum his pilulis: Rhei barbarici electi cum cortice ſuo ℈. 1. turbit electi & mundi ℈. 2. mace- ris roſarum ana ℈. s.cum electuario de ſucco roſarum fiant pilulæ 15. ſumantur 5. uel 7. hora ante cibum. *Syrup.electus.*

Quoniam feſtinat nuncius,finem faciam, ſi unum addidero, quod uidelicet urgente dolore,& immoderato fluxu,adeò ut periculum uideatur,ne uires plus nimio proſternã- tur,non eſt uerendus uſus Narcoticorum. Ego enim illorum beneficio quandam mulie- rem,ſimili morbo,ſed longè grauius uexatam,multos annos,prẽſeruaui.Inter reliqua au tem eam compoſitionem ualdè utilem inueni,quæ Sazenea à Ioanne Meſue nũcupatur. Hęc ſunt quæ mihi in hoc breui tempore,alioqui & publicis lectionibus,& alijs negocijs occupato,occurrere:in quibus benignum lectorem deſydero, quoniam nec mihi reuiden di,nedum amanuenſi reſcribendi tempus datum eſt. Si quid tamen offenderit excellen- tiſsimos doctores, qui hæc uiſuri ſunt,non dedignentur id mihi ſignificare, ut ego uel re- cantem, uel rationem oſtendam quæ me mouerit,quam breuitati ſtudens,prætermiſi. *Narcotica.* *Sazenea apud Meſuen.*

AT cum mihi ſit amplius nonnihil temporis condonatum,addam nonnulla. Vſum aniſorum,albo ſaccharo coopertorum(ut fieri ſolet)commendo,addito ipſi ſaccha ro modico maceris. Ad dolorem ſedandum & reſoluendũ,mediocriterq; roborandum, ſummè ualebit cataplaſma aluo appoſitum,ex radicibus liliorum alborum, uitellis ouo- rum,& oleo roſaceo omphacio. Ad idem,alijs nõ iuuantibus:Adeps coturnicis,ſi habe- ri poteſt,miſceatur cum oleo chamæmelino, & ℈.s.croci & opij addatur. Si haberi adeps ille non poteſt,loco eius ſumatur anſerinus.Oua nuperrimè nata adhuc calida,ſi ſorbean tur, mirè conferunt:nec deſpiciatur remedium quia uulgatum. Et ſi quando fluxus urge bit,puluis pulchrorum corallorum rubrorum ſupponatur. *Oua recentia*

Ad dolorem ſedandum & reſoluendum: Oua, adeps anſeris, medulla cruris cerui, cum roſaceo ſoluantur,addaturq; parum croci,& cum lana illota bene molli inijciantur. Hinc eadẽ lana infuſa in uino & oleo,uel roſaceo,uel cotoneorum,uel myrtino, iuxta ma iorem minorémue adſtringendi neceſsitatem,inferiora omnia umbilico membra,& an-

teriora

teriora poſterioraq; tegantur. In oleo ex glandibus expreſſo, magnam habeo fiduciam ad reſtringendum. *Meliloton.* Meliloton uerum, quod eſt ſertula campana, in bona ſapa coctum, additis quinq; uitellis ouorum, in aceto uſq; ad duritiem coctis, roſaceo oleo diſſolutum confortat, dolorem ſedat, & reſoluit.

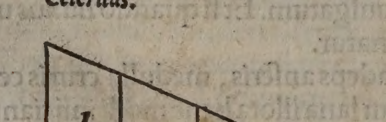
IOAN. MANARDI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER VNDECIMVS.

EPISST. I. *Ioannes Manardus Ferrarienſis medicus, Ioan. B. Montano, eiuſdem artis profeſſori eminentiſs.* S. D. *Exponitur caput 21. libri primi Galeni de differentijs pulſuum, iuxta antiquam translationem.*

QVANQVAM ea in me minimè agnoſco, quæ tu nimio fortaſsis amore ductus (malo enim hoc, quàm adulandi ſtudium in te ſuſpicari) mihi per tuas literas adſcribis: eam tamen mentem Dei opt. max. munere in me comperio, ut omnes iuuare, et amicis quidpiam in re præcipuè literaria petentibus, ſemper cupiam ſatisfacere, atque ijs præſertim, qui medicinalis ſcientiæ ſtudioſi, non barbarorum uerbis ueluti mancipia ſeruiunt, ſed rationi & experimento nixi, medicinæ decreta ex ipſis potius fontibus, quàm ex turbidis lacunis haurire deſyderant. In quorum numero cum te iampridem eſſe cognoſcam, quod petis, quantùm per imbecillitatem meam licuerit, conabor abſoluere. Petis autem, ut ijs quæ à Galeno, uel à barbaro potius interprete, libro primo de differentijs pulſuum, cap. in uulgata æditione 21. obſcurè ſcribuntur, lucem expoſitionis adijciam. Quod ut commodius exequi ualeam, primò de quibus pulſibus loquatur, oſtendam. Secundò, primam quam ſubijcit figuram, deſcribam. Tertiò ad expoſitionem uerborum me uertam, ſimulq; ſecundam figuram depingam. Vt igitur ad rẽ ipſam accedam, dico Galenum cap. 17, agere incœpiſſe de pulſibus in eo genere inæqualibus, quod à motu ſumitur: iuxta cuius motus cõſyderationem dicimus aliquos pulſus ueloces, aliquos tardos, aliquos inter hos mediocres. Duaſq; in eo ſtatuiſſe differentias, unam quæ in unica arteriæ parte generationem habet, alteram quæ in pluribus. Primamque in tres præterea alias ſecuiſſe: quoniam aliquando quiete media motus interciditur, aliquando nulla quidem quies interuenit, ſed motus ipſe non ſemper ſibi parem habet celeritatem, aliquando motus qui finem accepiſſe uidebatur, iterùm redit. De primo genere, hoc eſt in quo motus continuitas media quiete intercipitur, cap. egit 18. nouem in eo inueniens differentias. Secundum, in quo nulla quies interuenit, ſed diuerſitas ſola celeritatis & tarditatis, ulterius bifariam diuiſit, quoniam aliqui regulam quandam ſeu uniformitatem in hac ſeruant mutatione, alij irregulariter ac diuerſimodè motum uel intendunt, uel remittunt. De primis 19. cap. decernens, ſex eorum inuenit differentias. De ſecundis agere cœpit cap. 20. ſub nomine pulſuũ anomalam uerſionem facientium. uerſionem dicens, celeritatis mutationem, quę à celeritate ad tarditatem, uel è contrario, uel à mediocritate ad utrumuis fit extremum: quam uerſionem illi pulſus irregularem facere dicuntur, qui non certo ordine uel intenduntur, uel remittuntur: ſed cum, exempli gratia, primam partem æqualiter celerem habuerint, aliam tardam habebunt. Poſſunt autem facilioris doctrinæ gratia præcedentes, hoc eſt qui regularem uerſionem faciunt, hac triangulari figura oſtendi: ubi quãtum ſecunda pars à prima properando uel morando recedit, tantundem tertia uariat à ſecunda.

Prima figura.

Celeritas.

Tarditas.

Figura pulſuum regularem facientium mutationem, id eſt, uniformitatem.

Secundi,

Secundi, hoc eſt, ij quos nunc declarare intendimus, qui uidelicet irregulariter uertuntur, per hanc oſtenduntur.

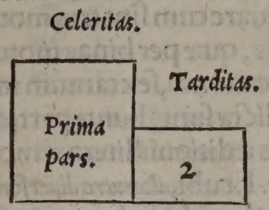
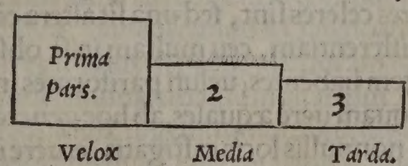

Figura pulſuum duas ſenſiles mutationes habentium. *Secunda.*

In hoc ſecundo genere quandoq; duas, quandoque tres oſtendi motus differentias dicit Galenus: quandoque etiam ſe quartæ imaginem deprehendiſſe, poſſeque fortaſsis à quopiam, qui in hiſce ſe dilig̃eter exercuerit, quartam illam manifeſtè cognoſci: ea tamen in totum prætermiſsa, de ijs ſe acturum dicit, qui multoties & ſibi, & ijs qui optimè artem pulſuum aggreſsi ſunt, manifeſtè apparuerunt: in quibus uidelicet arteriæ motus, aut duas, aut tres ſenſiles differentias facit. Et addit, ſi duæ fuerint, ſex fore complicationum modos: ſi tres, quatuor & uiginti. Et hæc quidem eſt primæ particulæ huius uigeſimiprimi capitis ſententia, quòd malè à præcedenti capite diſiunctum cum fuerit, obſcuriorem Galeni mentem reddit. Quam ut locupletius aſſequamur, ſciendum, per ſecundam figuram ſuperius deſcriptam cognoſci eos pulſus, qui duas ſenſiles differentias habent, diuiſo uidelicet in duas partes toto arteriæ motu. Si quis uerò cognoſcere eos pulſus uoluerit, qui tres differentes ad ſenſum motiones habent, ad ſequentem figuram reſpiciat.

Figuræ pulſuum tres ſenſiles mutationes in eodem motu facientium: *Tertia.*

In ea quippe intelliguntur tres in eadem motione differentiæ in uelocitate, ſicuti per aliam figuram pulſus cognoſcitur, qui duas tantummodo differentes habet motionis partes. Reſtat declarare, cur in primo genere ſex tantum complicationes enumerentur, & in hoc ſecundo quatuor & uiginti, quum in primo nouem, in ſecundo ſeptem & uiginti diuerſitates contingant, ſicuti ſequentibus figuris oſtenditur.

Prima figura continens omnes complicationes uelocis, tardi, ac commoderati pulſus, quotquot excogitari poſſunt, in duabus partibus diaſtoles, uel in duabus partibus ſyſtoles, in uno eodemq; pulſu.

	Prima pars	*Secunda..*		*Prima pars.*	*Secunda.*
1	Velox	Tarda	6	Tarda	Commoderata
2	Velox	Velox *inutilis propoſito*	7	Cõmoderata	Tarda
3	Velox	Commoderata	8	Cõmoderata	Velox
4	Tarda	Tarda *inutilis propoſito*	9	Cõmoderata	Commoderata *inutilis (propoſito.*
5	Tarda	Velox			

Nouẽ igitur ſunt, nec plures, cõplicationũ differẽtiæ, quas imaginari in hoc genere eſt poſsibile, quarũ tamẽ ſex ſunt, quę ad hoc genus uerè ꝑtinẽt, quia uerã inęqualitatẽ habẽt, tribus ceu ęqualibus reiectis, ſecũda uidelicet, & quarta et nona. Illa eñ tota uelox, hęc cõmoderata, ſicuti quarta penitus tarda exiſtit: atq; ut ſequẽs eſt, ęqualibus pulſibus, nõ inæqualibus cõnumerãdę. Si eñ eundẽ pulſum, ut ipſe Gal. ait, nulla interueniente quiete bis poſueris fieri, unũ et æqualẽ efficies pulſum. Ex his aũt patet primę partis huius 21. cap. expoſitio, quę ad eũ uſq; locũ ꝑtingit, ubi hæc uerba in antiqua æditione legũtur, *Homalis igitur in his tribus.* quę quidẽ pars lucidioris expoſitionis gratia in tres particulas ſecari poteſt. Primò eñ enumerãtur differẽtiæ, quę in his duobus generibus inueniri poſſunt, debetq; hæc pars cũ pręcedẽtibus hoc pacto coniũgi: Verũ nũc de ijs agendũ, qui apertè et nobis, & ijs qui optimè artem pulſuum tractarunt, multoties apparuerunt: quando uidelicet motus arterię aut duas ſẽſiles differẽtias, aut tres facit. Duabus igiť differẽtijs exiſtẽtibus, ſex erũt cõplicatiões, quę inter reliquas, ꝑxima iã figura recẽſitę ſũt: prima uidelicet, 3.5.6.7. et oct.

In tribus uerò quatuor & uiginti, quas ſicuti commemoratas priores per figuram aliam oſtendemus, ubi Galeni omnia circa hanc primam dicta expoſuerimus: qui ſecundo loco, in ea particula, cuius initium, *Cur utique*, cauſam reddit, quare cum ſint tres motus differentiæ, uelocitatis ſcilicet & tarditatis & commoderationis, quæ per binas motus partes multiplicatæ nouem conſtituunt diuerſas inuicem complicationes, ſex tantum in hoc genere differentias eſſe dixerit, claraq; eſt, ex his quæ ſæpius dicta ſunt, huius particulæ ſententia. Si qua uerò remanet in ea dubitatio, caſtigata iſtius æditionis litera remouebitur. Vbi enim legitur, *Cur utique unquam aut tribus*. lege, *Cur uerò tribus*. Et ubi, *alterutro diuerſorũ motuum*, lege, *utroque differentium*. Illis autem uerbis, *ſi cognoueris eundem pulſum*, addendum, *quòd*, & legendum, *Si cognoueris quòd eundem pulſum*. Et ubi ſcribitur, *unum homalum*, lege, *unum totum homalũ*. Et ubi habetur, *tres aſcendunt*, lege *abſcedunt*: ut textus integer à fine capitis uigeſimi, cum principio capitis uigeſimiprimi connexus ita legatur.

Emendatus Galeni locus ueteris traductionis.

Sed nunc de ijs agendum qui apertè & nobis & ijs qui optimè artem pulſuum tractarunt, multoties apparuerunt: quando uidelicet motus arteriæ aut duas differentias, aut tres facit. Duabus igitur exiſtentibus, ſex erunt complicationes: in tribus uerò uigintiquatuor. Cur uerò tribus exiſtentibus pulſibus, utroq; differentium motuum, ueloci & tardo et commoderato, differentias dicimus ex dicta complicatione eorum nõ nouem, ſed ſex fieri ita utiq; diſces. Si cognoueris quòd eundem pulſum deinceps bis ſupponens fieri, nulla quiete media exiſtente, unum totum homalũ operabere. Et ſecundum hoc ex nouem complicationibus tres abſcedunt &c.

In fine demum huius partis, eo loco, *Si uerò & aliqua*, excludit dubitationem circa ſuperius dicta contingentem. Dictum eſt enim eos pulſus eſſe æquales, qui utraſque partes uel tardas, uel ueloces, uel commoderatas habent: uidetur enim inæqualitas quædam in his quoque intelligi poſſe, ut, ſi ambæ quidem partes celeres ſint, ſed una ſit altera celerior. Prætermittendam autem eſſe nunc dicit hanc differentiam, ceu multam in ſe obſcuritatem continentem: parteſq; huiuſcemodi uarietatem habentes, ueluti pariformes inuicem eſſe accipiendas, & pulſus ex his compoſitos tanquam uerè æquales, ab hoc genere ſegregandos. Et hæc quidem eſt Galeni mens, quam nonnullis locis caſtigatis, eruere non eſt difficile: nam ubi habetur *amplior eſt*, lege, *ampliorem*, ubi *tribui*, *tribuet*: ubi *ut his eiſdem, & fortaßis ſibi paribus*, lege, *ut eiuſdem & inuicem æqualibus*. Sic clara erunt quæcunq; à Gal. de primo hoc inæqualium pulſuum genere dicta ſunt, in quo ſcilicet duas tantum diuerſas partes conſyderamus. Alterum uerò genus ex tribus differentibus partibus cõſtans, bene intelligere nequimus, niſi ante oculos figuram, quam Gal. ſubijcit, poſuerimus, quæ nõ ſolũ in iſtis noſtratibus exẽplaribus, ſed in pleriſque etiã Græcis deeſt: ſimulque nonnulla ante eam uerba, totum intellectum interturbantia, in uno tantum codice, hactenus apud ædes S. Ioannis & Pauli Venetijs inuenta, ſubijciam: hæc ſunt. Similiter ſi tres ſupponens inuicem differentes motiones, in earum ſingula tres pulſus permutando cõplicueris, ſeptem quidem & uiginti erunt omnes figuræ, quarum tamen tres æqualitatem incidere neceſſè eſt, ueluti ſequenti figura manifeſtatur.

Figuræ pulſuum tres differentes partes in celeritate in eodem pulſu habentium.

	1	Velox	Velox	Tardus
Inutilis.	2	Velox	Velox	Velox
	3	Velox	Velox	Commoderatus
	4	Velox	Tardus	Tardus
	5	Velox	Tardus	Velox
	6	Velox	Tardus	Commoderatus
	7	Velox	Commoderatus	Tardus
	8	Velox	Commoderatus	Velox
	9	Velox	Commoderatus	Commoderatus
	10	Tardus	Velox	Tardus
	11	Tardus	Velox	Velox
	12	Tardus	Velox	Commoderatus
	13	Tardus	Tardus	Tardus

14	Tardus	Tardus	Velox
15	Tardus	Tardus	Commoderatus
16	Tardus	Commoderatus	Tardus
17	Tardus	Commoderatus	Velox
18	Tardus	Commoderatus	Commoderatus
19	Commoderatus	Velox	Tardus
20	Commoderatus	Velox	Velox
21	Commoderatus	Velox	Commoderatus
22	Commoderatus	Tardus	Tardus
23	Commoderatus	Tardus	Velox
24	Commoderatus	Tardus	Commoderatus
25	Commoderatus	Commoderatus	Tardus
26	Commoderatus	Commoderatus	Velox
Inutilis. 27	Commoderatus	Commoderatus	Commoderatus

Hac figura ante oculos poſita, facilia redduntur quæcũq; de ſecũdo hoc inæqualium pulſuum genere à Galeno ſunt dicta. Conſtat enim tres ex uigintiſeptẽ hiſce pulſibus, uerè eſſe æquales: ſecundum uidelicet, quoniam tres partes ueloces habent: decimumtertiũ, qui tardas: ac uigeſimumſeptimum, qui commoderatas. Et propterea uerè à Galeno ſtatim ab initio huius capitis dictum eſſe, uigintiquatuor tantum eſſe huius inæqualis pulſus complicationes. Tres enim hi, nõ quia ad hoc genus pertineãt, ſed ad explẽdas quaſcunque imaginari in eo genere complicationes poſſumus, in hac figura ſunt repoſiti. Liquet & illud, quod ſecundo à Galeno in hac parte dictum eſt duodecim ex huius ſecundæ figurę pulſibus in primam figuram recidere, primum uidelicet, tertium, quartum, nonum, undecimum, decimumquartum, quintumdecimum, decimumoctauum, uigeſimumſecundum, uigeſimumquintũ, uigeſimumſextũ. Primus enim & quartus primam partẽ uelocem, aliam tardam habent, ſicuti primus primæ figuræ: in hoc inuicem differẽtes, quòd primus uelocitatis, quartus tarditatis plus habet. Tertius & nonus huius figuræ, in tertium recidunt primę, a uelocitate incipientes, & in cõmoderationẽ deſinentes. In hoc et ipſi inter ſe differẽtes quòd tertius plus uelocitatis q̃ cõmoderationis habet. Nonus è cõtrario plus cõmoderationis q̃ uelocitatis. Vndecimus & decimuſquartus, ad quintũ primæ reducuntur: principium tardum, finem uelocem habentes: licet in undecimo uelocitas, in decimoquarto uincat tarditas. Ad ſextũ primæ, decimuſquintus, & decimuſoctauus referuntur, à tarditate initium capientes, & in commoderationem deſinentes, ita tamen, ut in decimoquinto tarditas, in decimooctauo commoderatio dominetur. Cum ſeptimo concordant uigeſimuſſecundus & uigeſimuſquintus, ex commoderatione ad tarditatem tranſeuntes: ſed is quidem cõmoderationis, ille plus habet tarditatis. Demũ uigeſimus & uigeſimuſſextus huius cõfigurationis, octauo primæ cõcordant, ex cõmoderata ad tardam motionẽ procedentes, uincente tamẽ in uigeſimo uelocitate, in uigeſimo ſexto cõmoderatione. Hæc quidem eſt Gal. ſentẽtia ad eã uſq; partẽ, cuius initium. Et fiet utiq; & hęreſis hic, uel ut habet alia litera, diæreſis: in qua Gal. diuerſas, ait, ac diſſidẽtes opiniones in hoc loco naſci poſſe, quibuſdã omnes in prima figura ſtatuendos pulſus putãtibus, qui duos tantũ motus in una diaſtole habent: alijs magnitudines attẽdendas dicẽtibus: & ſi æquales fiunt, in prima figura, ſi altera alteri duplex, in ſecunda collocantibus. Hanc opinionem ſi ſequuti fuerimus, duodecim nuper enumerati pulſus ad ſecundam figuram pertinebunt, utpote alteram motionis ſpeciem ſemper geminam habentes. Nam primus (exempli cauſa) uelocitatem tarditati duplicem habet, ſicuti tertius commoderationi. Decem quoque reliquos ſi conſyderaueris, unam alteri motionem duplicem habere cognoſces: & propterea iuxta hanc ſecundam opinionem, ad ſecundam ſpectant figuram, qui aliam ſequendo opinionem, ad priorem pertinerent, cum duas tantum habeant diuerſas motiones. Subdit deinde Galenus, ſe conaturum fuiſſe ut hanc litem dirimeret, ſi magnum inde lucrũ ſe conſequuturum in arte putaret: ſed ſatis eſſe hoc tãtum ſtatuere, quod modo altera motionũ per maiorẽ fit quàm reliqua dimẽſionẽ: modo utræq; æqualiter ſe

habent. Hoc enim ſi quis tandiu memoria tenuerit, donec diſcat quid earum ſingula apta ſit demonſtrare, in utram maluerit figuram duodecim connumeratos pulſus reponat.

Demum in ultima huius partis portiuncula, manifeſtum eſſe dicit, reliqua duodecim huius ſecundæ figuræ genera, quæ in totum ſunt inæqualia, nullam cum primæ figuræ pulſibus habere communicationem, hiſq; hanc ipſam inæqualitatem, quæ, in tribus uidelicet attenditur unius motionis partibus, manifeſtè adſcribi: illis uerò qui primæ figuræ communicant, non uerè: & ſunt à primo ſecundum ordinem numerando, quintus, ſextus, ſeptimus, octauus, decimus, duodecimus, decimusſextus, decimusſeptimus, decimusnonus, uigeſimusprimus, uigeſimustertius, uigeſimusquartus. Dicūtur autem duodecim hi pulſus ſecundum tres differētias habere inęqualitatem, non quidem quòd tres illas motiones ſpecie diuerſas habeant: hoc enim tantùm ſex eorum cōuenit: Sexto, qui primam uelocem, ſecundam tardam, tertiam habet cōmoderatam. Septimo, qui primā uelocem, ſecundam commoderatam, & tertiam tardam. Duodecimo, qui primam tardam, ſecundam uelocem, tertiā commoderatam. Et decimoſeptimo, qui primam tardam, ſecundam commoderatam, tertiam uelocem. Et decimonono, qui primam commoderatam, ſecundam uelocem, tertiam tardam. Ac uigeſimotertio, qui primam commoderatam, ſecundam uelocem, & tertiā tardā habet. Sed uel quia omnes diuerſas habent, ſicuti ſex nūc enumerata genera: uel ſi duæ extremæ motiones ſunt ſimiles, per intermediam ab eis diuerſam dirimuntur, ita ut in una diaſtole tres animaduertere peculiares diuerſas motiones licet: quod ſex reliqua genera percurrenti facilè conſtabit, ſcilicet quintum, octauum, decimum, decimumſextum, uigeſimumprimum, uigeſimumquartum. Quintus enim licet primam & tertiam partem ueloces habeat, prima tamen à tertia per ſecundam, quæ tarda eſt, dirimitur: & octaui, prima & tertia ueloces, per mediam commoderatam diſtinguuntur: & decimi, extrema tarda, media uelocitate ſegregantur: ſicuti decimi ſexti tarditates, commoderatione: & uigeſimiprimi commoderationes uelocitate: & uigeſimi quarti, tarditate. Quoduis igitur horum generum conſyderanti liquidò patet, quod ſi à prima motione incipias, tres ſemper differentes motiones annotabis. Et hæc quidem eſt earum capitis huius partium expoſitio, quæ aliquam obſcuritatem ob barbaram interpretationem habent. Nam quæ ſequuntur ubi de pulſibus agitur, qui dicroti, non diſcreti, ut habet communis lectio, ab Archigene uocati ſunt, ſatis clara uidentur. In quibus tamen ſi quid fortè te dubitare cōtigerit, idq; mihi ſignificaueris, conabor, quantū tenues uires meæ poterunt, omnem tibi ſcrupulum eximere. Vale, &, quod facis, medicinam à fontibus, non à turbidis riuis haurias. Epiſtolæ meæ medicinales quas ſub prælo, & annotationes in Meſuen, quas ſub incude habeo, me in reſpondendo fecerunt tardiorem.

Ferrariæ, IX. Februarij, M. D. XXII.

EPIST. II. *pro D.N. Regien. inflatione lubricitateq; uentris: appetitus deiectione, & concumbendi impotentia laborante.*

Qvatuor ſunt de quibus cōqueritur præſtantiſsimus hic uir: quòd cibum non appetit, quòd inflationem uenti inſtar in uētriculo & inteſtinis ſentit, quòd uentrem nimis lubricum habet, quòd ad uenerea impotens ferè eſt. Quę licet tam uehementia non ſint, ut debitas ciuileſq;, ac conſuetas auferant actiones, atque (ut ſequens eſt) neque morbi propriè dici, neque ſymptomata morborum poſsint: quia tamen nonnihil impedimento nunc ſunt, & uerendū ne procedente ętate (agit enim annum 44.) in peius ruant, deterioremq; aliquam inferant moleſtiam, ideo conſilium petit ad cauenda futura, & amouenda præſentia. Cuius uoto ſatisfacturi, aliqua neceſſaria præfabimur, quibus nō animaduerſis, nec præſeruatio nec curatio rectè fieri poſſet. Affectus hi licet uarij ſint, unā tamē habuerūt, ſicut ipſe narrat præincipientē cauſam, immodicū uidelicet & intempeſtiuū uenereorū uſum: quo ferè per quinquennium perſeuerante, nō ſolùm genitalia, ſed & naturalia mēbra magnā imbecillitatē contraxere: euacuatis enim multis per frequētiores cōcubitus ſpiritibus, genitalia mēbra laſſa, et ueluti flaccida,

In tempeſtiuæ Veneris incōmoda.

laxataq;

laxataq; adeò remanſere, ut nō ſolum ad ſuperflua opera, ſed & ad ea quæ huic ætati congruerent, ſint inualida. Ex eadem cauſa, concurrente etiam temporis importunitate (ferè enim pleno ſtomacho cōcumbebat) ipſa naturalia membra, uentriculus & hepar, reddita ſunt debilia, & propterea deminuto in eis calore inflatio gignitur: appetitus cibi proſtratus eſt, et retentoria facultas non perfectè ſuo fungens officio, excremēta uentris liquidiora exire permittit. Naturalium autem horum membrorū impedimenta impotentiam illam coeundi fouent: ſiquidem prima ac ſecunda concoctione non debitè perfecta, tertia non ita perfici poteſt, ut poſtquam reliqua corporis membra, quæ, ut ipſe narrat, fortia ſunt, ſuam alimenti portionem acceperunt, tantum ſuperſit alimenti, quòd ad multiplicandum ſemen ſufficiat: atque hoc pacto ad impotentiam concumbendi, præter genitalium imbecillitatem, ſeminis quoque defectus concurrit, qui ex naturaliū membrorum debilitate quodam modo dependet. Vt igitur quæ agenda ſunt rectè inueſtigemus, conſyderandum eſt hanc concumbendi impotentiam ſymptoma quoddā exiſtere, actionem uidelicet deminutam, à mala temperatura, frigida & ſicca, genitalium pendētem. Ex defectu enim ſpirituum, & ultimi alimenti, quod in ſemen uertēdum eſſet, membra illa diu exinanita frigiditatem et ſiccitatem contraxerunt ultra eam quam naturaliter habebant. Alterum autem horum, id eſt, defectus ſeminis, à naturalibus membris pendet, ſicuti ſuperius demonſtratum eſt. A quibus alij quoque affectus in principio recitati originem trahunt: uentris enim lubricitas, quæ & ipſa ſymptoma eſt, malam uentriculi temperaturam et inteſtinorum ſequitur frigidam & humidam quæ nunc fouetur a materia pituitoſa, ex mala concoctione facta. In quam etiam alia affectio, id eſt, inflatio illa referenda eſt: quæ ſi læderet manifeſtè operationes, morbus eſſet in receptaculo, uel in numero. In cauitatibus enim uentriculi & inteſtinorum adeſt res, quæ adeſſe non deberet. Pendent ergo quoquomodo uniuerſa hæc à mala naturalium membrorum temperatura impenſius frigida, & minus (plus tamen quàm deceret) humida, Non negarim tamen & atram bilem in liene, & circa hypochondria, imò in uniuerſo ſanguine abundantem, tum natura, tum ex accidenti (reſtricto ſanguinis atri per ani uenas fluxu, qui euenire olim conſueuerat) ſua frigiditate malam temperaturam frigidam, & inflationis generationem adiuuare, ſicuti ſiccando humiditatem quadantenus remittit.

Erit igitur prima intentio, & à qua inchoādum, euacuatio pituitæ, & atræ bilis in toto corpore, & præcipuè circa naturalia membra repertæ. Secunda, malæ temperaturæ, facta per ſua contraria, calida ſcilicet & modicè ſicca, remotio. Tertia inflationis in naturalibus membris abundantis diſſolutio. Quarta naturalium membrorum ut ſuo melius deinceps fungantur officio, roboratio. Sed hęc ad preſeruationem potius, quàm ad curationem ſpectat: ſicuti & uictus ratio, quam ſtatuere quintam poſſumus intentionē. Sexta, factam in membris genitalibus coërcebit intemperiem, & ex ea pendētem imbecillitatem. *Intentiones curatiuæ.*

Quæuis autem harum intentionum ita explenda eſt, ut ad alias interim quoq; oculus habeatur. Nam (ut à prima exordiamur) per ea medicamenta abundans materia uacuabitur, quæ non ſolùm purgent, ſed & malæ temperaturæ aduerſentur, naturalia membra roborent, & inflationem diſſoluant: quæ tametſi diuerſa eſſe poſsint, & ex his quæ parata apud officinas ſemper ſunt, & ex his quæ de integro cōponi poſſunt, nonnulla tamen a me deſcribentur, quæ noſtro propoſito melius conducere uidentur.

Prima ſunt catapotia, quæ habent, agarici præparati ʒ.2. rhei barbari ʒ.1. lapidis Armenici toties loti ut nec odorem, nec ſaporē amplius in aqua dimittat, & demū ter quoq; abluti cum aqua roſ. gr.16 cinnamomi electi, piperis longi, maſtiches, ſpicænardi electæ ana ℈.1. aloês bene ex uino Cretico lotę quantū omniū reliquorū pondus reformētur cum eodē uino, deglutiātur q; drachmę pondere, uel manè, uel per horā unam ante leuē cœnā *Catharticum atræ bilis.*

Conducent & hæc: ℈.2. pulueris hieræ picrę Galeni, quam ſimplicem uocant cum elota aloë, Galeni nō Meſue modo compoſitæ: & ℈.1. agarici præparati cum uino Cretenſi cōmixta, additis granis duobus lapidis Armenici, ut ſuperius docuimus, loti. Aut ex eiuſdem hierę ℈.2. & ℈.1. pilularum aggregatiuarum Ioannis Meſue. Quod ſi amaritudinem nō abhorreret, prodeſſet ſummopere puluis, qui haberet hierę, ut ſuperius diximus

paratæ ℈.2.ſenæ,turbiti ana ℈.s.zingiberis ℈.s.ſacchari ʒ.2.qui cum uino,uel iure pulli gallinacei bibi poſſet. Tempore autem medio inter unam & aliam purgationem,manè ubi ſurrexit, & bene ſe cōcoxiſſe cœnam ſentit,ſorbeat abſq; aliquo liquore ſyrupi de corticibus citri unciam,cum dimidio tanto oxymelitis ſimplicis. Mixtura enim hæc concoctionē adiuuabit,craſsitiemq; ac tenacitatē humorū auferēs, eos uacuationi reddet aptiores.

Expleta prima hac intentione,quo pacto ſecunda explenda ſit, breuiter docet Galenus,& eundem ſequutus Paulus:optima frigidæ & humidæ temperaturæ aiens auxilia, acria omnia,id eſt, quæ acuta uulgò dicuntur:quibus miſcēda ea quæ adſtringunt abſq; manifeſta infrigidatione. Ex proportione illis reſpondere oportere,quęcunq; extrorſum adhibentur. Scire autem uelim medicos, ſi qui fortè hæc noſtra legerint,caput 25. Auicennæ,malè in uulgatis codicibus inſcribi,de cura malitiæ complexionis frigidæ & humidæ in ſtomacho: ſiquidem non ante ageret de compoſitis, quàm de ſimplicibus diſtemperantijs. Inſcribendum autem eſſe illud caput, de cura imbecillitatis uētris ſecundum Empiricos,& ſecundum Quintum. Reſpondent enim quæ ab initio capitis ſcribuntur,capiti quarto,iuxta græcam diuiſionem,libri ſeptimi Therapeutices Galeni. Ea autem, quorum principium, Illa uerò &c.reſpondent curationi qua utebatur Quintus,ex eodem capite à Galeno accepta. Innitentes igitur Galeno, non Auicennæ, dicimus,ad remouendam diſtemperantiam frigidam & humidam, poſt binam uel ternam purgationē, utendum puluere facto ex duabus partibus piperis longi, & parte una Maceris (uulgó Macem uocant)& æquali cinnamomi. Optimumq; pręſidium eſſe,paucíſsimum potum uini antiqui uehementer calidi, in quo ſi abſinthij coma per aliquod tempus maduerit, longè erit præſtantius. Et mulſum confectum ex duobus ſextarijs uini antiqui potentis,cui adſit auſteritas in guſtu,unoq; electi mellis:quæ tandiu ſimul bulliant,quoad fermè dimidium uini ſit conſumptum, terq; per ſacculum excoletur in quo 20.pars pro uini portione ſit pulueris ex piperis longi partibus duabus, cinnamomi parte una,gariophyllorum parte media. Extrorſum autem ab ore uentriculi uſq; ad umbilicum inungēdum cerato, quod habet olei de Spica odoriferi, olei de Maſtiche ana unc.pulueris gariophyllorum, Maceris, ſandalorum citrinorum ana ʒ.s.ceræ albæ, & aceti roſati parum. Et hæc dicta ſint de ſecunda intentione.

Auicennæ caput malè inſcriptum

Tertia, hoc eſt, inflationis diſſolutio, ſi ex his quæ ſuprà docuimus non plenè abſoluta fuerit(euacuata enim materia,& mala amota temperatura,auctoq; calore, uerìſimilè eſt inflationem ceſſare)ſed reliquię adhuc ſuperſint,utendum medicamento,quod Diatrionpipereon dicitur,non uulgari illo quidem, quod Meſuen ſequuti communiter præparant,ſed eo, quod quarto Salubrium libro Galenus docet. Habet autem id trium piperum ſingulorum partes 25.aniſiq;,thymi, & zingiberis partes 4. quæ optimo melli, & exactiſimè deſpumato commiſcentur. Datur autem ſæpius in die ante & poſt cibum. Proderit & oleo antiquo uentrem ungere,cui octaua caſtorei pars ſit adiecta.

Gal. Diatrionpipereon.

His peractis ſi non tantum roboris naturalibus membris acquiſitum fuerit,ut cibum appetere, tandiuq; retinere ualeant, donec concoctus planè ſit, nec uentris lubricitas remiſerit,indendum maius robur eis eſt, quod quarta pollicebatur intentio. Vtendum igitur rheo barbarico ſcrupuli pondere, ipſum ſicut eſt maſticatum uacuo ſtomacho degluciendo,addendaq; cerato paulò ſuperius deſcripto media uncia olei cotoneorum.

Cuncta autem quæ diximus irrita erunt, niſi congrua uictus ratio coniungatur. Vitanda igitur mali ſucci alimenta,& ad concoquendum difficilia. Longior uerò fuerim,ſi ſingula hæc enumerauero,alioqui non ſolum medicis,ſed cuiuis etiam ciuiliter educato ferè cognita. At ſi nonnulla ſelegero ex omnibus noſtro propoſito magis cōgruentia,breuitati ſimul & utilitati melius conſulam.

Alimenta probatiſsima.

Ex carnibus igitur præcipuè ſunt,turdi,perdices,turtures, phaſiani,auiculæ, lepores, capreoli: poſt has gallinæ, & columborum uel ſylueſtrium, uel in turribus nutritorum pulli,uituli, uerueces,hœdi. Ex granis, oryzę & lentes,prima abiecta aqua: chondrus, id eſt,far,ordeum. Ex fructibus, pira, & cotonea,auellanæ, piſtacia uuæ paſſæ. Paſſas uuas cum dico, non eas ſolum intelligo, quæ ex Corintho feruntur exiguis, acinis, quas

Vuæ paſſæ.

Corinthiæ uuæ.

Romanias

Romanias uulgò nominant, quia & eodem nomine Peloponneſi partem appellant,ubi Corinthus eſt:ſed ubicunq; paratas, ſi pingues, ſi cum auſteritate quadã dulces, ſi tenuis corticis ſint: tales enim & per ſe laudantur,& propoſito noſtro plus quàm reliquæ conducunt. Mala,quæcunq; ad hyemem reſeruata, adſtringentia aliquo modo in guſtu ſentiuntur: oliuæ, & cappares. Ex oleribus mentha, origanum, intybum, præcipuè ſylueſtre, aſparagi. Ex piſcibus, parui, fontini, petrini, non tenaces,non multum pingues. Ex uinis, flaua, odorata cum quadam auſteritate, uel amaritudine. Omitto multa non ſolùm ad cibos, potuſq; ſpectantia, ſed ad aërem, ſomnum, exercitium, ac reliqua quæ non naturalia uocant,ueluti omnibus nota: & ad ultimum,hoc eſt,genitalium membrorum roborationem accedo.

Quanquam enim his actis,quæ ſuperius dicta ſunt: ſperandum eſt malam temperaturam genitalium deperituram, atque ipſa debitum robur conſequutura:nonnulla tamen ſubijcientur huic rei idonea, non omnibus cognita:fruſtra enim ea ſcribuntur, quæ cuiuis ſunt manifeſta.Horum aliqua per os ſumenda,aliqua extrorſum admouenda. Ex primis aliqua ſimplicia,aliqua compoſita. Inter ſimplicia hæc maximè conueniunt. Radix, quæ ab Arabibus ſecacul, uulgò geniculam, uel genichellam, alij ſigillum ſanctæ Mariæ,alij,quòd folia eius ſimilia fraxino ſint, fraxinellam uocant: ego polygonaton à Dioſcoride uocatam puto. *Venerem excitantia.* Lingua auis:hanc reponit Auicen.lib.3.inter medullas,lib. autem 2.plantam arbitratur:foliorum enim eius, & corticis medicinas ſcribit. Serapion arborem eſſe dicit ſimilem arbori Dirdar, id eſt, Vlmo,quam & arborem Cimicum uocant,corrupto tamen & hic nomine:culicibus enim,nõ cimicibus ſimilia ſunt,quę in Vlmi ueſicis inueniuntur animalia. *Vlmus.* In fraxino tamen, non in ulmo,inuenitur res, quæ Lingua auis nunc dicitur: de qua nulla mentio apud antiquos, nedum ut facere ad uenerem ſcribatur. Linguam quidem anſeris laudat in hac re Plinius libro 30.unde fortè deriuari potuit,quod de auis lingua Arabes ſcripſerunt. *Linguæ auis nulla apud antiquos mentio.*

Scolymi radix, Cardum Auicen.uocat lib.3.Harſuſum lib.2.Articoccum uulgò, uolentes(ut arbitror)dicere Alcoccalon,uoci coccalon, quæ pineam ſignificat,articulũ Arabum more addentes. *Scolymus.* Xiphij ſuperior radix in uino. Eſt autem Xiphion Græcis,nobis Gladiolus,in aruis naſcens,folio ad gladij ſpeciem acuto,à quo et nomen accepit:binas radices habens, ſuperiorem, quæ & craſsior:inferiorem, quæ tenuior & ueluti arida eſt. *Xiphion. Gladiolus.* Et hæc de ſimplicibus.

Compoſitionum apud recentiores & antiquos magna eſt copia:inter quas ego hanc elegi,ceu non ſolùm ad concubitum,ſed ad robur membrorum omnium, inflationiſq; in prima concoctione genitæ diſſolutionem,optimè facientem:Recipit autem radicum eius ſatyrij,quod triplici tantùm folio conſtat,lilio ſimili,niſi minus eſſet:granorum pini,radicum paſtinacæ ana partes 20.zingiberis,ſeminis aniſi, & erucæ ana partes 10. caudarum ſcinci, cinnamomi, ſeminis bulbi ana partes 4. moſchi quintam partem unius partis, mellis electi & deſpumati quantum ſatis ſit:radices in melle coquantur, caudæ bulbi, & ſemina bene cum melle contrita addantur,& ubi ab igne hæc ſubmoueris,reliqua in puluerem redacta ſuperadde cunctaq; exactiſsimè commiſce,& in uitreo uaſe reconde,utereq; manè & ueſperi.

Multa quoq; à medicis ſcributur extrorſum ad hunc uſum admouenda, in quibus cauendũ,ne nimis exiccẽt:id autẽ cõſequemur,ſi aliqua humectantia cõmiſcuerimus,ueluti ſeſaminõ,aut amygdalinum oleum,uel etiam cõmune ex bene maturis oliuis paratum.

Miſceantur igitur amygdalinum oleum,& quod ex Saliunca præparatum de Spica uocant,æquis portionibus,& pudenda,& quæ circunſtant partes,inungantur.

Aut amygdalino oleo ſtyracis quarta pars,& benzoi decima adijciatur. Vel ex oleo ſeminum cucurbitæ,cui pyrethri octaua pars,& uigeſima moſchi ſit adiecta.

Laudat Paulus Aegineta oleum cui parum radicis narciſsi,uel pyrethri,uel coccignidij,aut ſtaphidos agriæ,aut ſeminis urticæ ſit adiunctũ. Hæc igitur ſunt præſidia,quibus ſpero iuſto uigori præſtantiſsimum hunc uirum reſtituendum, Deo optimo adiuuante, cui decus & honor. Ferrariæ, VIII. Calen.Septemb. M. D. XXIX.

EPIST. III. *Ioannes Manardus P. Nicolao Caſtellano, Philoſopho & medico inſigni, de Citri ſemine.*

ALiud ex alio negocium in cauſa fuit, ut hactenus literis tuis non reſpõderim, gratiſsimis mihi quidem & deſyderatiſsimis, ut ab amico proficiſcentibus, de quo iandiu nihil intellexeram. Sed quarum auxerit gratiam, quod ex his cognoui, te non in eorum medicorum numero eſſe, qui tantum barbaris fauent authoribus, ut nihil illis ſapiat niſi quod barbariem oboleat, & putidas illas literas in quibus ab adoleſcentia nutriti ſunt, & in quibus conſenuerunt. Tantum autem uideo te ab his abhorrere, et in contrariam abijſſe ſentẽtiam, ut meæ tibi placuerint epiſtolæ, alioqui parùm dignæ, ut à tam emunctæ naris uiro, qualem te ſemper cognoui, legantur, nedum probentur Vel ex hoc uno igitur puto eas tibi placuiſſe, quòd poſthabita multorum authoritate, liberè ueritatem ſequuntur, & ſi ſemper fortaſsis non aſſequantur. Tantùm autem uideo eas tibi placuiſſe, ut ad augendum earum numerum, petas ut diſcordiam ſubmoueã Auicennæ in Citri ſemine: quod lib. 2. ſuæ medicinæ, calidum, in commentario de uiribus cordis, frigidum, & in tertio quidem ordine facit. Quod quidem onus his libenter dimitterem, qui illum ſibi in idolum erexere. Apud enim me nõ tanti eſt ut in eo multas, ac etiam apertiores, non cognoſcam repugnantias: nec in diuerſis modo libris, quales ſunt quos tu adducis, ſed in uno eodemq; libro, eademq; libri parte ſicuti quadam ad Pactum Mantuanum medicum epiſtola, in Populo arbore olim demonſtrauimus, de qua quater eodem libro, hoc eſt, lib. ſuæ medicinæ 2. ſcripſit, & ſemper diuerſa. Vt tamen tibi morem geram, dabo operam, ut ipſum, ſi fieri poteſt, à contradictione in hoc uindicem. Theophraſtus, ut quantum poſſum altè exordiar, lib. 4. de hiſtoria plantarum, ſub nomine mâli Perſicæ & Medicæ, arborem deſcribit, Adrachnes folio, aculeatam, poma ferentem odorata quæ non mandantur. Citra autem ferentem intellexerit, an uocata Arantia, ſciri certè non poteſt: quia proceritatis arboris non meminit, quæ his magna, illis ita deeſt, ut arbuſta potius uideri poſsint quàm iuſtæ arbores. Sed nec figuram pomo dedit, quæ in Arantio orbicularis, in Citro oblonga eſt. Vergilius in georgicis ſub Medicæ arboris nomine, ferentem Arantia deſcripſiſſe abſq; dubio uidetur, cum libro ſecundo canit.

Auicennã ſecum pugnare in Citri ſemine.

Media fert triſtes ſuccos, tardumq; ſaporem
Felicis mâli, quo non præſentius ullum,
Pocula ſi quando ſæuæ infecere nouercæ,
Miſcueruntq; herbas & non innoxia uerba,
Auxilium uenit, ac membris agit atra uenena:
Ipſa ingens arbos, faciemq; ſimillima lauro,
Et ſi non alium latè iactaret odorem,
Laurus erat, folijs haud ullis labentia uentis.
Flos apprimè tenax, animas & olentia Medi
Ora fouent illo, & ſenibus medicantur anhelis

Hæc ille. At Dioſcorides eodem nomine uſus, non eandem rem cum Vergilio, hoc eſt, Arantium, ſed Citrum intellexit, mâlum eius oblongum eſſe dicens, rugoſum, colore auri, & cum grauitate odoratum. Galenus quum arborem mâlum Medicam appellet, fructũ non mâlum Medicum, ſed Citrion uocari ab omnibus ſcribit: id dubio procul intelligens, quod Dioſcorides: carnem quippe edi dicit ſicuti corticem: quod de Arantio intelligi nequaquàm poteſt, carnem uel non habente, uel ſi habet, non talem ut mandi per ſe poſsit. Serapion, Dioſcoridis & Galeni uerba afferens, non de alia re ſe loquutum oſtendit, quàm de qua illi, Quod & pariter dicendum de Auicenna, in 2. ſuæ medicinæ lib. de Citro eadem ſcribente quæ Dioſcorides, Galenus, & Serapion. Vnus igitur hic erit tuendi Auicennam modus, ut de Citro Dioſc & Galeni, in 2. ſuæ medicinæ lib. eum loquutum dicamus: in commentario de uiribus cordis de Arãtio. Sed quia Arantium in lib. 1. in tractatu de urinis, & lib. 5. uocauit Citrangulum, & ſemen quoque ipſius Arantij æquè amarum ſentimus ſicuti Citri, quod eſt coloris argumentum, ideo hæc tibi fortè nõ ſatisfaciet reſponſio. Et propterea alia

Prima contradictionis ſolutio.

rea alia

rea alia uia inuenienda eſt, qua hanc ſubmoueamus repugnantiam. Dicamus igitur, Galenum ſequentes, quod quum duplicem in hoc, ſicuti ferè in cuiuſuis alterius fructus ſemine, inueniamus partem, unam quidem extrinſecus quæ ueluti cortex eſt & tegmen, aliam interiorem ueluti nucleum: de hac in cõmentario de uiribus cordis, de alia in 2. medicinæ lib. loquutum Auicennam. Hanc, ne fortè ficta à nobis credatur, in Citri ſemine diuerſarum partium conſyderationem, facit Galenus lib. 7. de ſimplicibus medicamentis ab initio enim capitis in quo agit de malo Medica, in ſemine (per ſemen totum id, ut arbitror, intelligens, quod carnem & nucleum interiacet) dominari dicit acidam qualitatem ac ſiccandi uim, adeò ut in tertio ſit ordine ſiccantium & infrigidantium. Prope finem autem capitis, nucleum, qui eſt uerum ſemen, amarum dicit, ſiccareq; & diſcutere in ſecundo ordine. His igitur duobus modis uel altero eorum tueri quis Auicennianus ſuum magiſtrum poterit, ne ſibi repugnare in Citri ſemine uideatur. Quomodo autẽ ueritati eodem capite non repugnauerit, defendãt alij. Ego loca monſtrabo, ubi à ueritate uideri poteſt deuiaſſe. Corticẽ Citri calidum eſſe, ait, in primo ordine, ſiccum in fine ſecundi: quum Galenus ſiccum abſolutè in ſecũdo, nec calidum, ſed uel commoderatum dicat, uel parum infra temperamentum. In alia contrarietate, carnem calidam dicit, quam Galenus & Paulus frigidam. Sed neque in ſemine Galeno penitus concordat: facit enim calidum in primo, & ſiccum in ſecundo, dicente Galeno, quòd diſcutit & ſiccat in ſecundo. Decoctum eius ſuauem oris odorem, & corpus pingue reddere: quorum poſtremum nec à Græcis, nec à Serapione ſcribitur, & omnem excedit rationẽ. Acidam eius partem eſſe bonum nutrimentum gutturi & pulmoni: quorum utrũque rationi, alterum contrarium eſt etiam Serapioni, nocere pulmoni affirmãti. Eandem ſedare mulierum infirmitatem, obſcuro ſanè ſenſu, & ſi de menſibus intelligatur, ut locus ille requirit, à Dioſcoridis ſentẽtia alieno, qui edi à mulieribus dicit, πρὸς τὴν κίσσαν, id eſt, faſtidia quę ipſis prægnãtibus ſuperueniũt: quarum Ariſtoteles quoq; meminit, libro de animaliũ hiſtoria ſeptimo. Cogitent qui Auicennam colunt, quomodo his reſpondeant: ſciantq; non temerè in toto ſecundo libro inueniri caput, in quo non ſimilia his, & longè etiam maiora errata diligens lector ualeat inuenire. Tu uerò perge ut cœpiſti, & pluris ſit tibi ueritas, q̃ multorum quantumuis magni nominis, multis ſæculis præſcripta authoritas. Vale.

Altera ſolutio.

Auicennæ lapſus in toto Citro.

Ex Ferraria, XV. Calend. Martias, M. D. XXIII.

EPIST. IIII *Ioan. Manard. Hieronymo Caranzono medico inſigni, de libyſtico, cordumeno, cardamomo, coralina.*

EX tribus quatuorue quæ à me petis doctiſs. paritérq; amiciſsime Hieronyme, uix unum eſt in quo tibi, neſcio etiam an plenè, poſsim ſatisfacere. Verum enim Liguſticum, ſeu (ut Galenus uocat) Libyſticum, uix ſemel conſpexi, neque tunc quidem ſatis certè. Semen enim ſolùm mihi monſtratum eſt, cui quidem ea omnia quadrabant, quæ à Dioſcoride ſcribũtur: erat quippe nigrum, oblongum, odoratum, acre, & fœniculi figura. Sed quia neque folia, neque radicem uidi, affirmare certò non auſim Liguſticum fuiſſe. Vulgare uerò hanc herbam, quam pro Liguſtico paſsim herbarij oſtendũt, apij ſemper ſpeciem putaui. Sed cum ad certum eam caput referre laboro, mutare ſententiam cogor, atq; ad ſecundam potius Dauci ſpeciem redigere: uerum & hoc non abſque formidine, donec partes eius omnes exactè fuerim contemplatus, quod tempeſtas anni nunc non patitur.

Liguſticum. Libyſticum.

Vulgare Liguſticum uel ad Apiũ uel ad Daucum redigendum.

Cordumeni ſeu Carui agreſte à Serapione uocatum, non eſt ambiguum id eſſe quod Græci & Latini Cardamomum uocant. Reſpõdẽt enim quę eo capite à Serapione dicuntur ex Dioſc. ſententia, his quæ Dioſcorides ipſe de Cardamomo ſcripſit, nõ abſq; tamen multis erroribus, quorum nonnullos afferre non ab re putaui nõ tui cauſa, quem norim ex eorum numero non eſſe, qui hiſce Arabibus medicis adeò afficiuntur, ut non aliunde medicinam haurire uelint, quàm ex illorum turbidis lacubus: ſed propter hos ipſos, ſi qui

Cordumeni. Cardamomum.

Errores aliquot Serapionis.

Cardamomũ Arabum antiquis medicis incognitum.

Arabum diſſenſio in maiore Cardamomo.

Barbaris medicinæ authorib. ſe committere periculoſum.

Semina quæ pro Cardamomo circunferuntur, id non eſſe.

fortè tales in Academia ueſtra reperirentur. Atque ut multa mittam q̃uæ in electione peccauit, atq; alia nonnulla leuiora, in medicinis pro lato uerme Aſcarides ſcripſit, quum ſint hi minimi uermes, & infimo inteſtino hærentes: Latus adeò magnus, ut tota ferè interior inteſtinorum membrana, in eum uerſa uideatur, ut quadam ad Pactum epiſtola olim aperuimus. Vbi etiam Dioſcorides miſceri dicit ad unguenta ſpiſſanda, Serapion oculorum uertit collyria. A primo errore nec Auicen. immunis fuit, ſub eadem Cordumeni uoce de Cardamomo ſcribens, pro Lato uidelicet uerme, Aſcaridẽ ponẽs. Qui uerò uterq; per Cardamomum intellexerit, bonus erit uates qui diuinauerit. Nullum ſiquidem in eo cap. grȩcum authorem affert Serapion, quod magno indicio eſt, eſſe medicinam nouam, antiquis medicis incognitam. Duplex uerò quum faciant, maius ſcilicet & minus, in maiore deſcribendo parum inter ſe ſunt concordes: habere enim cortices & capita ſicuti roſa dicit Serapion, & eſſe grana maiora Nabacho, & alia in ſe granula claudere puluerulenta, odorata, pinguia, & anguloſa, ſapore acria & adſtringentia. Auicenna, maius Cardamomum nigrum, ciceris magnitudine, album intra ſe granum habens. Verum in uiribus quoq; diſcrepant. Calidum enim et ſiccum in tertio ordine ſcribit Auicẽna, Serapion in primo, atq; in alijs nonnullis differunt, ut uel ex hoc diſci poſsit, quàm parum tutò multi ſe ægrotantes barbaris authoribus committant. Auget hunc errorem, quòd tria ſemina paſsim norunt officinæ, non figura tantum, ſed & uiribus differentia, quæ pro Cardamomo uenditant: quorum nullum: uel ad Græcorum Cardamomum, uel ad barbarorum Cordumenon referri poteſt, ſed nec ad horum Cardamomum. Omnia autem quæ cardamomi nomen uulgò nunc habent, & ea omnia quæ à Serapione & Auicen. ſub eodem Cardamomi nomine traduntur, eſſe ab antiquorũ Cardamomo diuerſa, uel ex hoc conſtare poteſt quòd nullum eorum uel ſcribitur, uel ad guſtum ſentitur, amaritudinis particeps, quam Dioſcorides ſuo adſcripſit. Hæc ſunt quæ de Cardamomis peregrinis omnino, & propterea parum notis rebus, diſcere hactenus potui. Ad Coralinam iam accedo.

Coralina, Brion Thalaſsion eſt.

Coralina, à Coralij ſimilitudine, dum utrunq; in aqua eſt, nomen accipiens, & quæ à trigintaquinq; ferè annis hactenus ad eijciẽdos è uentre uermes magni uſus eſſe cœpit, à Dioſcoride, ni fallor, Bryon Thalaſsion, hoc eſt, Muſcus marinus, dicta eſt. His enim uerbis Bryon deſcribit libro quarto, capite nonageſimo Bryon Thalaſsion naſcitur in lapidibus & teſtis in mari, capilloſa, tenuis, abſq; caule: quæ omnia Coralinæ uocatæ, natalibus & effigie ita quadrant, ut nulli rei alteri magis. Bryi autem, ſeu Muſci nomen, ſiquis iam ſiccam intuetur, congruentiſsimè attributum ei cognoſcet. Effigie enim & colore Muſci, ſupra arbores quaſdam naſcentis, conſpicitur. Duo tamen ſunt quæ huic ſententiæ aduerſari uidentur: unum quòd in Hermolai uiri doctiſsimi interpretatione lactucæ folijs maritimum hoc Bryon pingitur: alterum quòd nulla interficiendi uel educendi uermes uis ab authore ullo uel græco uel barbaro ei attribuitur. Verùm ad primum dicimus, Hermolaum nimis hoc loco, ſicut in alijs pleriſq; Plinio credentem, non quod in Dioſcoride, ſed quod in Plinio legerat Bryo adſcripſiſſe. Sic enim ille ſcripſit lib. uigeſimoſexto. Naturalis hiſt. cap. octauo: Bryon marina hærba, ſine dubitatione lactucæ folijs ſimilis, rugoſa, ueluti contracta, ſine caule, ab ima radice exeuntibus folijs: naſcitur in ſcopulis maximè, teſtiſq; terra comprehenſis. Diſcordia autem hæc inde nata uidetur quòd Plinius uel in Dioſcoride (ſi eum ſequutus eſt, ut multi credunt) uel in alio authore, græco non trichodes quod capilli ſimilitudinem oſtendit, ſed thridacodes, quod lactucæ, legebat. Nec ego in hac parte Marcello conſenſerim, putanti aliud eſſe Bryon de quo Plinius, ab eo de quo Dioſcorides agit: ita enim concordant medicinæ, & præter folia ferè reliqua, quæ uterq; ſcripſit, ut credi nõ debeat, diuerſas ab eis res eodem nomine comprehenſas. At ſi Plinius & Dioſcorides Bryo ſuo peculiarem aduerſus uermes uim, qualem in Coralina cognoſcimus, non attribuerunt, non propterea putandũ, aliud eſſe eorum Bryon ab hac noſtra Coralina. Siquidem nec medicinarum ſingula uires agnouerunt antiqui, nec quaſcunque nouerunt, ſcriptis mandauere. Adde quòd nec Bryon ubicunq; natum, æqualem habet in hoc efficaciam: ſed certis quibuſdam Italiæ locis hoc expiſcan-

tur

tur pharmacopolæ, quod ſub Coralinę nomine plebi uenditant.

Hæc ſunt quæ ad tua quæſita nunc occurrerunt: quæ licet putarem acri tuo ingenio non plenè ſatisfactura, malui tamen ea, quàm me, abs te culpari. Vale. Ex Ferraria, 6. Februarij, M. D. XXIII.

EPIST. V. *ad Andream Turrinum medicum reſponſio ad nonnulla quæſita.*

REdditæ mihi hodie fuerunt literæ tuæ: quibus quantum per aduerſam ualetudinem licuit, exigente celeritatem nuncio, breuiſsimè reſpondeo.

Paulus duo capita ſcribit: alterum cui titulus, De ſuperflua mulierum purgatione: ſecundum, De muliebri fluxu, in quo ſic ſcribit ad literam. Fluxus eſt rheumatiſmus uteri, quo totum corpus expurgatur. Tale autem eſt id quod uacuatur, quale eſt id quod abundat: rubrum quidem ut ἰχὼρ, id eſt, ſanies quædam ſanguinis, album uerò à phlegmate factum: aliud pallidum, à bile factum amara, aliud aquoſum. Si ſanguis purus ceu ſecta uena feratur, attendendum diligenter ne corroſio adſit in utero. Cognoſcitur fluxus, quoniam cõtinuè loca ex uerſicoloribus humiditatibus madeſcunt: quæ autem laborat mulier decolorata eſt, non appetit, non bene nutritur, & in ambulando difficulter ſpirat, tumeſcentes habet oculos, atque quandoque dolet, quandoq; non, modoq; cum ulcere, modo ſine eo, & aliquando cum phlegmone, uel cum ſorde, uel pure. De curatione uerò ſic ſcribit: Quoniam hæc paſsio humida eſt, ſubueniendum eſt uniuerſo corpori cum his, quæ abſque manifeſto calore exiccant. Vtendum igitur frictione totius corporis, atque unctione ex melle cocto, dandaq; diuretica pharmaca, ſicuti aqua in qua eſt coctum aſarum & apium, totumq; corpus per uentrem uacuandum. Et hæc quidem ſunt quæ ſcribit Paulus, additq; multa ad adſtringendum idonea, & ad dolorem ſedandum, necnon quibus in interpollationibus utendum: quę ideo non ſcripſi, quòd ea tibi cognita eſſe iudicaui. Aliud igitur potius aggredior, quod & maiori eget perſcrutatione: an uidelicet omne, quod urinam prouocat, menſtrua quoq; prouocet: et ſi ita eſt, quomodo aſarum & apium in caſu noſtro conuenient, quum menſtrua prouocent. Manifeſtum certè mihi uidetur ex Galeni ſententia, licet non omnia, quæ urinas mouent, menſtruas quoq; purgationes moueant, multa tamen eſſe quæ utrunq; faciant, inter quæ aſarum & apium connumerari à Galeno euidentiſsimum eſt: ſiquidem loco per te allato, inter medicinas quę menſtruas purgationes in totum detentas prouocant. Aſarum repoſuit cum Sauina uidelicet, Meo, Iride, Calaminthe, Pulegio, Dictamno, Coſto, Caſia, Amomo, Cinnamomo. Apium uerò idem poſſe, ſcripſit idem Galenus libro octauo de ſimplici medicina, in hunc modum: Apium adeò calidum eſt, ut urinas & menſtrua moueat. Nec obſtat, mea quidem ſententia id, quod dicis ex Galeni ſententia, eſſe aliquas medicinas quæ ſingulares ſunt, ex hoc nomine, quòd uidelicet ita prouocant urinam, ut non menſtrua, & lac: & quòd ſunt calidæ & ſiccæ, quum ea, quę prouocant menſtrua, ſint calida & humida. Non enim ita dixiſſe uidetur Galenus, ſed hoc modo: Quęcunq; calefaciunt et exiccant moderatè, ad lactis generationem ſunt utilia: quæ uerò plus calefaciunt, non tamen uehementer exiccant, menſium lotionibus ſunt idonea: urinas autem & ambo hæc prouocant: & præter hæc nihil minus quæcunque calefaciunt & exiccant, quæ propterea eximiè uretica uocantur, non quia ſola urinam moueant, ſed quòd ſolam abſque menſibus & lacte. Non igitur negat Galenus medicinas menſtrua prouocantes, eſſe uel actu uel potẽtia ſiccas, ſed non adeò ſiccas eſſe ut illas, quę per exceſſum quendamureticæ nominantur: alioquin ſibi ipſe manifeſtè repugnaret, quum & Coſtum, et Caſiam, & Cinnamomum prouocare menſtrua dixerit, quę potentia ſicca ſunt, & non niſi actu quoque ſicca ex orientalibus locis ad nos afferuntur. Neque hoc Galeni dictum de ureticis ita ad uiuum reſecandum eſt, ut credamus non poſſe inueniri medicinam, quæ ſimul & uehementer exiccet, & menſes prouocet: quum ipſemet libro ſexto Sauinam inter fortiter exiccantia connumeret: quam tamen in educendis menſibus nulli medicinæ poſtponit, adeòq; ureticam facit,

Fluxus muliebris.

Fluxum muliebrem curãtia.

An diuretica omnia mẽſtrua prouocent.

Meſtrua prouocantia.

Apium.

Lac generantia.

Sauina.

ut ſanguinem per urinam educat: nam ad menſtrua prouocanda non tantùm uehementia ſiccitatis obeſt, quantùm tenuitas partium prodeſt; quę etiam facit ut Caſia in tertio ordine ſicca, & Cinnamomum, (cui parem nihil æquè, hoc eſt, in tertio ſaltem calidum, exiccandi uim habet) menſtrua uehementer educant. Si quid igitur eſt quod urinam ſolum mouere poſsit & non menſtrua, calidum id eſſe oportet, & uehementer ſiccum, nec tenuium partium. Aſarum autem & Apium non eſſe inter hæc enumeranda, uerba ipſa Galeni apertiſsimè monſtrant, utrunq; (ut ſuprà oſtenſum eſt) inter prouocantia menſes reponentis. Vnde cogimur dicere, nō propterea hæc in caſu noſtro eſſe uerenda, quòd menſtrua prouocent: ſiquidem maius ex his iuuamentum conſequemur in eo, quòd urinas mouent, quàm ſit nocumentum quod ex prouocatione illa conſequi poſſumus, quod certè uel nullum eſt, uel ualde exiguum: quoniam malæ illæ humiditates in utero & toto corpore retentæ (ut pręter rationem experientia quoque ipſa docet) magna ferunt nocumenta. Doctrinam igitur Galeni ſequentes, primò materias peccantes proprio medicamine purgabimus, quòd aquoſos humores per uētrem educat: deinde Aſari et Apij decoctum dabimus, quòd humiditates ipſas ad uterum fluentes ad ureticas uenas traducēs per urinam purgabit: et ſi quæ erunt in utero congregatę, uel adhuc ad eum fluxerint, leniter per os ipſum uteri emundabit: deinde rurſus per inferiorem uentrem purgantes ſimul & uacuabimus, & diuertemus: poſtea frictionibus & unctione eadem perficiemus: demumq; ad adſtringentia, niſi per hæc finem optatum fuerimus conſequuti, pergemus: ita enim procedit Paulus, & enumeratis multis adſtringere ualentibus, ſubdit, & quæ in utero ſanguinem manante dicta ſunt, quæ non ſunt multum fortia. Huic autem procedendi modo Auicen. quoque conſentire uidetur cap. 23. cui titulum facit, De curſu matricis: quod quidem caput, capiti Pauli ſuperius adducto correſpondet, adiectis tantummodo paucu lis, quæ ad fluxum ſeminis ſpectant. In hoc tamen à Paulo differt, quòd per iniecta uterum emundat & adſtringit, non per epota, quod alio capite, hoc eſt, quarto, effecerat, cuius titulus eſſe debet huiuſmodi. De cura fluxus ſanguinis: & in fine eius, de cura patientis fluxum ex aquoſitate ſanguinis. Incipit autem hanc curam his uerbis. Et reiteremus diſtinctionem curæ fluxus ſanguinis facti propter tenuitatem & aquoſitatem eius. Dixit autem, reiteremus, quoniam ſuprà eodem capite dixerat de eo his uerbis: Et ſi cauſa eius fuerit aquoſitas, & prouocatio eius, ſcilicet per urinam, & retractio eius, ad cutem ſupple, erit eius curatio, & detur in potu de gummi Arabico, & Tragacantho, facta uidelicet diuerſione & uacuatione per urinam & ſudorem. Quam curam ueluti conciſius poſitam, rurſus repetit in ea parte. Dico ergo, interpoſitoque uno remedio ad ulcera, ponit curam aliquorum una & eadem uia, procedentium in cuiuſque fluxus muliebris curatione, ſiue ab aquoſitate, ſiue ab alia proueniret cauſa: quæ cura conſtabat ex prouocatione, adſtrictione, confortatione per uices facta: cuius ipſe iudicium faciens in fine capitis eam in pleriſq; laudat, fieri tamen, ait, quandoque fluxum ſanguinis ex alijs cauſis, non ex tenuitate & aquoſitate, quę cogunt uti à pure ſtypticis puris. Diſtinctiorē autem doctrinā nobis reliquiſſet Auicenna, ſi, quemadmodum Paulus facit, ſeruaſſet penitus diſtincta capita de ſuperflua menſtruorum purgatione, & de curſu ſeu fluxu uteri, quæ ita differunt ſecundum Paulum, ut in illo de ſuperfluente menſtruo, hoc eſt, ſingulo quoque menſe facta ſanguinis uacuatione: in hoc de aſsiduo uel ſanguinis, uel alterius huiuſmodi humiditatis fluxu agatur. Hæc ſunt quæ mihi, alioqui podagra afflicto, & nuncij celeritate, ne dicam importunitate penè oppreſſo, ex tempore occurrerunt: ut uenia dignum uideri debeat, ſi quid peccatum eſt.

IOANN. MANARDI EPISTOLARVM MEDICINALIVN LIBER DVODECIMVS.

EPIST. I. *Ioannes Manardus Ferrarienſis medicus, Vincentio Caprili medico, de cochleari, & acetabulo.*

QVVM apud Cæliũ,uirum ſicuti doctrina,ita liberalitate atque omni uirtutum genere nemini ſecundũ, fortè epularemur,interq; alia menſæ inſtrumenta, argentea cochlearia apponerentur: tu ne aſimbolus penitus in conuiuio uidereris, in quo præter epulas, quas Cælius ipſe ſemper lautiſsimas conuiuis præbet, ſolet quiſque conuiuarum ſelectum aliquid in literis proponere,quæſtionem nobis in cochlearis mẽſura mouiſti,parem oxybapho eius faciens capacitatem. Quod cum Cælius minimè probaret,atq; ego minimò minus,tu expletis epulis & pleriſque alijs diſputationibus inter conuiuas agitatis,demumq; allato Pierij Valeriani,cuius honorandi gratia conueneramus,de myſterijs antiquis libro,magnaq; cum uoluptate & laude multis eius capitibus à nobis auſcultatis,quaſi concoquere eruiliam,quam cum cochleari hau ſeras,non poſſes,domum reuerſus, tumultuariam epiſtolam ad Cęlium adornaſti,in qua tuam de cochleari ſentẽtiam conaris adſtruere:melius certè horas illas collocaturus,ſi quę ultrò citròq; in utiliore argumento dicta fuerant,annotaſſes. Sed fit neſcio quomodo, ut errare quiſq; malit,nouumq; errorem antiquo addere, quàm deprehenſus monitusq; reſipiſcere,& alijs rectius ſentientibus cedere. In hac epiſtola poſt prooemium,primo ex Plinij authoritate acetabuli menſuram,quod idem oxybapho eſt, heminæ quartam partem capere ais,hoc eſt, drachmas 15. Addis præterea, acetabulum idem eſſe Latinis, quod Græcis eſt cotyledon, multasq; ac diuerſas ſignificationes habere. Cotylam quoque in Græcorum conuiuijs menſuram fuiſſe,cuius apud religioſos quoſdam adhuc extent ueſtigia: Romanos uerò ea uſos ad intinctus, & ab aceto uocaſſe acetabulum: cuius forma eſſet parua,rotunda,ſenſim in concauitatem deſinens,ut in cochlearis figura cernitur. Ab hac figura hærbam quandam uocatam,quia folia habet acetabuli figura: & acetabula in piſce polypo, & apud Galenum uteri cotyledones, partes eſſe concauas, in quibus fœtus hæret,& oſsium cauitates. Addis præterea id,quod potiſsimum urgere ais,modo medicinarum,quod Thymelæa datur pondere acetabuli,ſimiliter & Thlaſpi, item Epithymum & Tithymallus,quod non fieret ſi magna menſura eſſet acetabulum. Hæc ſunt (ni fallor) tuæ diſputationis capita. In quibus quantũ à ſcopo cadas, nemo non uidet, qui uel primum pedem in primis diſciplinis promouerit. Problema diſputandũ erat,an cochlear & acetabulum eſſent idem. Cuius problematis partem affirmatiuã adſerere nemo poteſt, niſi oſtendat utroq; nomine eandem rem ſignificari. Quum enim, Ariſtotele teſte, Idem tribus precipuè modis dicatur,genere ſcilicet,ſpecie,et numero,nec de primis duobus modis eſſet diſputatio: nullus enim negabat & utraque eſſe uaſcula, & in uſum menſarum uenire:ſed de tertio tantum,an ſcilicet idem numero,erat controuerſia. Eadem autem numero ſunt(ait idem Ariſtoteles)quorum nomina quidem plura,res uerò ſignificata eadẽ. Tuum igitur erat probare,per acetabuli & cochlearis nomina eãdem menſuram ſignificari:quod non facis:ſed cochleari in totũ depoſito,acetabulum tantum amplecteris,atque ita pro arbitrio uerſas,ut inter acetabula cotylam quoque reponas. Quod certè aptè nunquam fiet, niſi pluribus acetabulis obruatur:quadruplo enim maius uas eſt, q̃ acetabulũ cotyla,iuxta bonos authores,quũ ſit eadem cum hemina. Oportuit autem te, ſepoſita aliquãdo cotyla & acetabulo, cochleari manum admouere, nobiſq; oſtendere eius capacitatem eſſe cum acetabulo parem:quod quum tota epiſtola nõ facias, fruſtra te in acetabulo & cotyla laboraſſe apertè oſtendis:Hermolai enim authoritas,licet uiri noſtro ſęculo doctiſsimi, non tanti momenti eſt,ut Galeno,Paulo,Plinio, Africano,Priſciano,uel Remnio, alijſq; antiquioribus, qui diuerſa ea uaſcula putauerunt, anteponenda ſit, Alioqui

Pierij Valeriani liber de myſterijs antiquis.

Cotyledones.

Idem tribus modis dici.

Eadem numero.

Cotyla.

Hemina.

neque corollarium, imò neque ipſe ſub eius nomine uulgatus Dioſcorides, doctrinamq; & grauitatem Hermolai mihi ubiq; redolent. Nam ut alia nunc mittam, quis tantam hallucinationem in Hermolao alioqui oculatiſsimo admittat, ut cochleare ab acetabulo diſcernere non ualuerit? præſertim quum aliquando Pliniũ ſequutus, cochleare ligulam interpretatus ſit, ſicuti capite de Pytiuſa. Sed Hermolai authoritate in præſentia omiſſa, ad ea, quæ tu urgere potiſsimũ dicis, conuertamur: quæ tamen tantum abſunt, ut urgeant, ut nec rem quidem uel de longinquo attingant, ſed maximo ab ea abſint interuallo. Nihil enim aliud probant, etiam ſi quicquid petunt, cõcedatur, quàm acetabuli menſuram non eſſe magnã.

Magnũ et paruũ dici ad aliquid.

Sed quæſo mi Vincenti, nónne in Ariſtotele puer legiſti, magnũ & paruum de numero eorum eſſe, quæ ad aliquid referuntur? milijq; granũ, quanquam reliquorum cerealium comparatione paruum dicatur, alteri tamen ſui generis grano collatum, magnum dici poſſe? Atq; é contrario, montẽ paruum dici, qui ſit myriade modiorum maximi milij longè maior? Dicimus igitur, acetabulum, modio, ſextario, medimno, cado, & ipſi quoq; cotylæ alijsq; maioribus menſuris comparatũ, paruum & eſſe & dici.

Acetabulum.

Cochleari uerò quantũuis magno, maius longè, ſexcupla ſcilicet & decima proportione. Eſt enim acetabulum, etiam temet ex Plinij authoritate teſte, quarta pars heminæ, quæ ſecundum omnes authores idem eſt cum cotyla: quare fit, ut cotyla una quatuor ſupra ſexaginta contineat magna cochlearia. Vide igitur in quem labyrinthũ te Marcellus coniecerit, à quo ferè ad uerbum bonam tuæ epiſtolæ partem exſcripſiſti. A quo errore nec ipſe immunis eſt, ſi id quod tu de acetabulo ſenſit, & cotyla. Quod ego tamen credere non auſim, de homine tantæ lectionis & eruditionis: nec eius uerba hoc apertè monſtrant, quæ ſunt: Cotyledon facta eſt à cotyla, Grecorũ in poculis & conuiuio uini menſura & uaſculo. Et paulò infra. Quoties autem ſeruata eiuſdem uaſculi forma in alium trãsferebatur uſum, oxybaphum uocabatur. Quæ Marcelli uerba ad formam figuramue potius ſpectare, quàm ad capedinem uidentur: ſicuti prima uerba ad uocis potius deriuationem, quàm eiuſdem rei ſignificatum pertinere. Quemadmodum & id quod de poculis fictilibus, quibus in paupertate & cœnobijs (ut ipſe ait) utuntur. Si enim uaſcula fictilia quibus in cœnobijs utuntur, antiquis cotylis eſſent ambitu & continentia æqualia, ſicut iuuenibus & robuſtis fortè commoda, ita ſenibus & tremulis ualdè eſſent incõmoda, ut quæ utraq; etiam manu, ut mos eſt iſti hominum generi pocula amplecti, uix poſsent labris admouere. Sed ſiue magna ſit, ſiue exigua acetabuli menſura, non poteſt certè minor eſſe, quàm drachmarum quindecim, ſi Plinio ſtandum eſt, quem tuis copijs ueluti ducem præmiſiſti. Si igitur Thymelæa (ut dicis) eſt de maximè ſoluentibus uentrem, quis audeat ex ea, quocunque nomine, acetabuli uel cochlearis uocetur, quindecim drachmas ſemel dare? Dicere igitur oportet, uel locum illum in Dioſcoride deprauatum eſſe, uel folia Thymelææ, quæ Cneorum uſque ad Theophraſti tempora uocabantur, non eſſe inter fortiſsima purgatoria numeranda.

Mezereon.

Ego primæ parti potius acceſſerim, ut qui norim Mezereon nunc uocatum, corrupta ſcilicet uoce à Cneoro, adeò uehementer purgare, ut nedum acetabulum, quod iuxta omnes bonos authores cyathum unum ſemis capit, hoc eſt, heminæ quartam partem, ſed uix cochleare paruũ, id eſt, triobolum, quod minimum eſt omniũ menſurarum, forti uiro audeam exhibere. Locum igitur deprauatum omninò puto, quod etiam ductus ipſe uerborum oſtendit, orationisq; interruptus ordo: primò enim plurali numero, folia nominat, ubi docet, ἀφαιρεῖν τὰς ἐν αὐτοῖς ἶνας: deinde ſingulari, καθαίρει δέ. & paulò poſt, ἄγον, & ποιεῖ, & μιχθών. deinde redit ad plurale, λεῖα, ἀναληφθέντα.

Dioſcor. locus deprauatus.

Auget autem cauſam huius ſuſpicionis, monſtratq; quodam pacto uiam intelligendi hunc locum, ultimò æditus Dioſcoridis codex, in quo legitur. ἐπιπλαστόμενον ὅσον ὀξυβάφου πλῆθος. quaſi uelit Dioſc. non bibi acetabuli mẽſura, ſed emplaſtri modo apponi: in quem modum nec maior etiam acetabulo quantitas uerenda. Et hæc quidem de Thymelæa, licet præter rem non tamen ab re dicta ſint.

Epithymum.

Thlaſpi et Epithymum nihil moror, in illo enim Galenum, cui refragari nemo audet, in hoc Meſuen, cui multi credunt, habeo ſuffragantes. Horum poſterior uiginti drachmas eius præbet: alioqui experientia ipſa docet, Epithymum non eſſe inter uehementia medicamina cenſendum. Argumentum uerò quo probas acetabu-

lum

lum uideri quatuor drachmis minus, optimè refellit Cælius, in literaria palæſtra athleta inuictus. Maior difficultas eſt in Tithymallo, ſi tamen ea uera ſunt, quæ tu de eo ex Dioſcoridis ſententia ſcripſiſti. Equidem quum omnia, quæ ille de ſeptem Tithymalli generibus ſcripſit, diligenter perlegerim, de nullo legi, quod folia eius acetabuli integri menſura præberet: ſed de primo tantum uocato Characia, quod dimidiati. Excerpta autē, ut puto, à te ea uerba ſunt ex capite de Peplo, de quo minimè mirum dari acetabulum, quum & obſonijs ad aluum molliendam, teſte Plinio, inſpergatur, quod certo indicio eſt non eſſe ualdè medicatum. Videmus etiam ruſticos, oleris modo ſupra duo acetabula folia Anabuli, & utriuſque Sambuci eſitare, atque ὀρθοστάδην, ut Hippocratis & Galeni uerbo utar, nec propter hoc à conſuetis negocijs laboribusque ceſſare. Ecce igitur, ut quæ tu maximè urgere putabas, nullo ferè negocio cecidere. Supereſt, ſi cauillatoris notam, quam nobis uel le inurere in calce tuæ epiſtolæ uideris, delere uoluero, ut ſcilicet melioribus, quàm tui fuerint, teſtibus probem, oxybaphum acetabulumúe maius eſſe cochleari: quæ certè res adeò in propatulo eſt, ut pudeat in ea tempus cōterere. Vtar autem, quia cum medico ago, medicorum tantùm teſtimonio. Verum quia intelligi non poteſt, an oxybaphum apud antiquos medicos idem ſit cochleari, niſi utriuſque menſura rectè à nobis inueſtigetur: ideo utrunque medicorum teſtimonio metiri conabor. Oxybaphum tuipſe definiſti eſſe drachmarum quindecim. Si ergo probauero tantę capacitatis non eſſe cochleare, teipſo opinor iudice uictoria à nobis ſtabit, etiam me non monſtrante certam cochlearis menſuram. Incipiens igitur à Dioſcoride ceu antiquiore, oſtendam ex eius dictis, cochleare non poſſe drachmas quindecim capere. Primus locus ſit cap. de Aloē, ubi dicit cochlearia duo ſoluere uētrem, & ſtomachum purgare. Inſanior autē ſit Oreſte, qui triginta drachmas Aloēs, uel elephanto ad ciendam aluum dederit. Hoc argumento apertè monſtratur, cochleare non eſſe oxybaphi capacitate. Sed audi aliud, quo eius minimam menſuram agnoſcas. Pauló poſt ea uerba addit idem Dioſc. drachmas tres Aloēs perfectè purgare. Ex his manifeſtè colligitur, drachmas tres plus eſſe, quàm duo cochlearia: duo ſiquidem cochlearia ſoluunt uentrem, & ſtomachum tantùm purgant: drachmæ tres perfectè purgant. Sequitur igitur, ut cochleare minus capiat apud Dioſc. quàm ſeſquidrachmam. Sed audi & Plinium de eadem Aloē loquentem libro 27. cap. 4. Datur, inquit, ad ſtomachi diſſolutionē in duobus cyathis aquæ tepidæ uel frigidæ, cochlearis menſura, bis terúe in die ex interuallis, ut res exigit. Purgationis etiam cauſa plurimùm tribus drachmis. Ex his Plinij uerbis ſequitur, quòd cochlearis capacitas minor ſit, quàm integræ drachmæ: quando tria cochlearia non tantùm poſſunt apud eum, quantùm tres drachmæ. Idem alio teſtimonio Dioſcoridis probatur capite de Pityuſa, purgationis gratia dantis foliorū tres drachmas, radicis duas, ſeminis unam, ſucci uerò cochlearium. Succum enim eſſe in hiſce plantis potentiorem ſemine, docet in libro de ſimplicibus medicamentis Galenus. Notum quoque & illud eſt, quod quantò res potentior, tantó eius exibenda portio minor. Quòd ſi datur ſeminis drachma, & ſucci cochleare, ſequitur plus eſſe drachmam, quàm cochleare. Scillæ quoque aſſę, octuplo ſalis cōmixtę, dat idem Dioſcorides duo cochlearia ad aluum emolliendam. Sed per Deum rogo, quiſnam fuerit, uel Dacus uel Geta, qui eius miſcellæ triginta drachmas poſsit eſitare? aut eius, quæ ſalis ſex cyathos, & ſcammonij drachmas uiginti recipit, deuorare drachmas quinque ſupra quadraginta? quum tamen perfectam deſyderanti purgationem, tria eius cochlearia dari Dioſcor. præcipiat. Sed præterea quis adeò temerarius ſit medicus: qui ſtruthij, id eſt, radiculæ, in quarto ordine calidæ, drachmas quindecim audeat exhibere, cuius tamē idem Dioſcorides præbet cochleare? Liquet igitur apud Dioſc. exiguam eſſe cochlearis capacitatem, uixque conferendam, nedum æquandam acetabulo. Idem oſtendamus Galeni teſtimonio. Is libro undecimo, de ſimplicibus medicamentis, dari iubet caſtorei cochleare: quod neutiquam faceret, niſi exiguam & ipſe putaſſet eius capacitatem. Libro uerò ſeptimo curatiuæ methodi, ubi mediocriter cupimus euacuare, hieræ duo parua exhibet cochlearia: quando ad ſummum & plurimùm, duo magna: minimam doſin eſſe dicens paruum cochleare. Quæ palàm oſtendunt, & duplicem eſſe cochlearis menſuram, & utranque acetabuli comparatione exiguam, præſertim quū

Aloes doſis.

Cochlearis capacitas.

Cotylæ ſpecies tres.

acetabulum maius putauerit, quàm Plinius. Siquidē libro ſexto de medicinis compoſitis ſecundum genera, quum tres cotylas diſtinguat, unam ſcilicet nouem, aliam 16. et tertiam 12. unciarum (quam heminam Italicam uocat libro quarto de tuēda ualetudine) nullum acetabulum minus facere poteſt, quàm uiginti drachmarum, ſi (ut omnes affirmant) acetabula quatuor heminam uel cotylam complent. Sed age aliorum quoq; teſtimonio medicorum, certam utriuſque inueſtigemus capacitatem. Eſt apud me antiquus codex Lazari, re & cogomine Bonamici, & utraq; lingua eruditiſsimi, in quo multa habentur ad medicinam pertinentia, atque inter reliqua medicinalis Dioſcoridis materia, cui adnectitur commentariolum ſub eiuſdem Dioſcoridis nomine, de menſuris & ponderibus inſcriptum. In hoc ita de oxybapho ſcribitur. Oxybaphum, quod eſt quarta pars cotylæ, capit uncias binas ſemis. De cochleario uerò hoc modo. Cochlearium grammata habet tria. Gramma autem, ipſomet teſte, ualet obolos duos: oboliq; ſex apud omnes authores drachmam faciunt. Quare iuxta hunc ſcriptorem cochleariū continebit drachmam unam, quæ erit uigeſima pars oxybaphi, & octuageſima cotylæ, quod de magno cochleari intelligere oportet. Apud Paulum uerò Aeginetam ita legimus. Oxybaphum habet cyathum unum ſemis: cyathus chemas paruas, ſeu myſtra parua duo. Myſtrum autem hoc paruū, licet Paulus non definiat, eſt unius unciæ. Quare ſecundum Paulū oxybaphum continebit uncias tres: & hæc quidem eſt communis ſententia: ſicuti & quod cotyla capiat libram integram, & paruum cochleare tres obolos, magnum ſex. Vides igitur mi Vincenti, ꝙ malo fundo innixa fuerit tua de cochleari & acetabulo præpropera ſententia, quàm ue noſtra ſolida & bene fulta. Nolim tamen te quaſi abſterritum, terga omninò uel manus dare, ſed à prelio quidem te optarim, non tamē à bello ſemel nobiſcum inito, ceſſare, quin potius redintegrata acie nos in alio campo minus paratos aggredi. Ex mutuo enim hoc congreſſū ueritas plerunque eruitur. Vale. Ex ędibus noſtris, XV. Calend. Quintiles.

Oxybaphum.

Cyathus. Myſtrum.

EPIST. II. *Ad Hieronymum Auegnam Vitilianenſ. medicum inſignem, ſtranguria & dyſuria uexatum.*

Stranguria. Dyſuria.

QVum inter ſeniorum affectus, ab Hippocrate ultimo aphoriſmo libri tertij recitatos, urinæ ſtillicidia, difficultatesq; numerantur, quas ſtrangurias & dyſurias Græci, & ferè noſtri ſæculi medici uocant: nemo miretur, ſi tu quoq; (qui, ni fallor, iam ſexageſimū annum exegiſti, poſt uigilias, labores, & curas, quas neceſſe eſt eum perpeti qui medicinam exercet, præſertim in eo loco, ubi non adeſt alius, qui feſſo tot laboribus manum ſubdat) in hos caſus incidiſti. Sed illud potius admiratione dignum, quòd ſatis determinatisq; circuitibus, hoc eſt, 15. quoque die hiſce affectibus tribus quinqueue ad ſummum diebus ſequentibus affligaris, reliquo tempore tali moleſtia careas. Huius typi circuitusq; cauſam quum à me coràm peteres, ad Galenum ſtatim confugi, qui 2. libro de differ. febrium, cauſas huiuſcemodi circuituum, tum in membrum mittens, tum in id quod recipit, transfundit. Ita enim natura inſitum eſſe, ut quæcunque particula robuſtior eſt propria quadam ui, id à quo ęditur ad debiliorem traſmittat, nec ceſſet iſta trāſmiſsio, donec ad imbecilliſsimam uentum ſit. Fit enim in corporis particulis idem quod in ea mala republica, quam Ariſtoteles uocat, ὀλιγοκρατίαν, in qua qui plus poſſunt, minus potētes opprimunt, & hi rurſus alios, donec ad infimam plebeculam peruentum ſit, quæ adeò omni poteſtate deſtituta eſt, ut eam neceſſe ſit opprimi tantum, & neminem opprimere. Ad eundem modum membra, quæ principem locum in corpore tenent, quicquid in eis redundat, ad ea tranſmittunt, quæ minoris dignitatis ſunt, & hæc rurſus ad alia, donec uel extra corpus pellatur, uel in aliquam ignobiliſsimā partem decumbat. Fit autem hoc præſertim, quando præter id quod particula minus nobilitatis habet, eſt etiam ad ſuſcipienda excrementa deputata: ex quorum numero una eſt ueſica, ad ſeorſum humorem ſuſcipiendum, atque ad exteriora demittendum fabricata: cui ſeroſæ humiditati, ſi quid uel totius corporis, uel iecoris, uel renum uitio maligni miſcetur, id ſimul cum urina recipi ab ea neceſſe eſt. Quod ubi paulatim congeſtum ad molem uenit, quæ operationem

Veſicæ munus.

ueſicæ in excernenda urina impedire poſsit, tunc ſtranguria dyſuriaúe fit, & pro qualitate eius morſus ardorúe quiſpiã in urinæ exitu excitatur: quæ ſymptomata tãtiſper durãt, donec materia illa tota exierit. Facit etiam ad huiuſcemodi malæ rei in ueſica aggregationem, ueſicæ ipſius præternaturalis quædam imbecillitas, paulatim ex talium rerum receptione acquiſita. Facit & dolor calorq́; loci, ita ut hæc ſeſe mutuò augeant, materia quidem calorem mordentemq́; dolorem, atq; hi rurſus materiam: fitq; demum ex his omnibus, ut ipſa quoq; ueſica ob imbecillitatem, proprium alimentum non probè tranſmutet, atq; hoc pacto ipſa quoque ſibimet perniciem afferat, concurrente etiamnum quadam diſpoſitione in ea permanente, non abſimili qualitati quæ in his uaſculis remanet in quibus opſonia elixantur. Hæc igitũ ſunt, ni fallor, cauſę, quãobrem per uices circuituſq; affligaris.

Periodica afflictio.

Quænã uerò ſit nocua illa res, quæ ita per uices aggregatur, incertum eſſe uidetur: poſſunt enim arenulæ, poſſunt lapilli, poteſt humor aliquis, & hic quidem uel bilioſus uel ſalſuginoſus, ardorẽ excitare, atque uel per ſe & abſque medio, uel ulcuſculo mediante. Nullius autem horum adſunt indicia præterquam arenularũ & pituitoſi cuiuſdam humoris, quæ ambo remittente ſe ardore exire cõſueuerunt: quare proculdubio ab his facta ea ſymptomata uidentur, quibus exeuntibus quieſcunt. Sed quoniam excellens quidam medicus, quo cum nobis fuit circa caſus hoſce tuos diſputatio, ſuſpicabatur uehementer à calculo hæc fieri, nec tu ab eius ſententia multum abhorrere uiſus es, ideo operæprecium me facturum putaui, ſi hanc ſententiam pro uiribus eliminarem, præſertim quum non exigui ſit momenti ad curatiuas intentiones inueſtigandas. Sed quoniam argumentum, quo ex tempore uſus ſum, maturius etiam rem conſideranti uiſum eſt efficaciſsimum, ab eo exordium etiam nunc faciam. Dicebam enim, ſi ſymptomata hæc per uices à calculo fiunt, uel calculus in ueſica ſemper adeſt, uel à renibus ad eam tranſmittitur. Si primum, nulla ratio aſsignari poterit, quare per certa & ſignata interualla affligat. Fieri quidem fortè poſſet, ut non ſemper eodem modo infeſtaret, ſed magis minuſúe, ſecundũ quod uel in caua parte, uel propè ceruicem inueniretur. Verùm ſi hoc eſſet, non uideo quomodo certum tempus ſeruari ualeret, per quod ſymptomata illa reuerterentur. Facilè præterea eſſet quoties in ceruice inueniretur, uel excuſsione, quam Galenus præcepit, uel aliquo alio ingenio à ceruice ad concauitatem eum repellere, quo expulſo ſymptomata uel in totũ, uel magna ex parte ceſſarent: cum tamen tu utrunque expertus, neque ob excuſsionẽ cruribus leuatis factam, neque ex catheteris in meatum uirgæ impoſiti repulſione, ullam te inueniſſe requiem teſtatus ſis. Nequaquam igitur putandum, uiciſsitudinariam hanc certo tempore dyſuriæ ſtranguriæúe reuerſionem, ex calculo in ueſica ſemper reſidente fieri poſſe. Sed nec à calculo à renibus ad ueſicam tranſmiſſo hæc fieri, euentus ipſe teſtatur: ſi enim ita eſſet, oporteret ſemper ante ceſſationẽ pauſamúe ſymptomatũ, lapillũ exire: alioqui reuerteremur ad id quod iam deſtruximus, hoc eſt, ad calculũ in ueſica permanẽtem, qui, ut oſtendimus, tametſi ualeat modo plus modo minus offendere, ſtatis tamen & certis temporibus id facere non poteſt. Ex his euidenter concluditur, uel nõ eſſe in ueſica calculum, uel etiam ſi adſit, inueniri aliam cauſam oportere, quæ uel ſola, uel ſimul cum eo circularis illius moleſtiæ ſit cauſa. Verùm ut ingenuè fatear quod ſentio, quo tẽpore apud nos fuiſti, calculi in ueſica indicia certa non apparuerunt. Neq; enim urina fuit aquæ ſimilis, cum ſabuloſo ſedimento, incoctaue aut ſubalbida, nec ſanguinis mictus, nec pudendi aſsiduus adfuit uel pruritus uel dolor, neque ipſum ultra modum uel laxum, uel intentum, nec perpetua mingendi uoluntas, aut ſtranguria, niſi quandiu durauit acceſsio, qua deniq; per eixtum craſsiorum quorundam humorum & ſabuli finita, nullum præterea indicium calculi remanſit, ſed matellam lotio unica mictione abſq; moleſtia implebas, & quocunq; placebat uel eques uel pedes abſque ulla læſione accedebas. Rebus igitur in futurum eodem modo cedentibus, præſeruationis potius, q̃ curationis gratia (nullus enim morbus remanſit, qui curationem deſyderaret, ſeruato ſemper congruo uictu, ante tẽpus alterius acceſsionis) utẽdum hac potione, Rhei barbarici tenuiſsimus puluis, in decocto polypodij, glycyrrhizæ, & adianti bibendus: ſit autem Rhei integra drachma, polypodij uncia, utriuſque reliquorum drachmæ duæ. Bibita ſemel tertio aut quarto ante acceſsionem die

Catheter. καθετὴρ instrumentum chirurgi cũ quo urina elicitur.

Calculi in ueſicã incũbentis notæ.

Ad humores cra[...] in ueſica reſides.

hac potione, dempto rheo, ſingulo quoque die eadem iteretur potio, ex qua ſi fortè aluus non leniretur, adiuuanda erit per mollis clyſmatis iniectionem, quæ nec acceſsione ſuperueniente dimittetur. Sed ſi immodicus fortè adeſſet in mingendo morſus & ueluti ardor, addendus potioni ſuccus ſeminum cucumeris & albi papaueris: & ſi his mitigatus non fuerit, ad cremorem corticum ueniendum. Roborandum præterea ſemper iecur cum in tybi ſucco, cui abſinthij pars quarta, & aceti roſacei octaua ſit adiecta: renûq; regio ad pudendum uſq;, ſolani ſucco cum roſacea aqua fouenda. Adderem alia multa, niſi memoraretur uetus adagium. Noctuas Athenas. His igitur contentus eſto: quæ nec addidiſſem, niſi me identidem & ipſe rogaſſes, ut hoc agerem, & poſt tuum à nobis diſceſſum adoleſcens ille ciuis tuus, qui hic ſtudij gratia moram trahit, me frequenter tuo nomine ſolicitaſſet.

EPIST. III. *Ioannes Manardus Petro Carnicer uiro eminentiſsimo, Bononienſiſq; Academiæ, ac Hiſpani Collegij Rectori digniſs. De Aloë, quòd non aperiat uenarum oſcula.*

FViſſe in ſympoſio illo ueſtro, qui pro Meſue aduerſus me ſtarẽt, minimè miror. Nõ facilè enim quiſque dogma deſerit in quo conſenuit. Sed illud potius admiratione dignum uiſum eſt, quòd tales & tot uiri, primas in Academia ueſtra tenentes, non euidentiores pro ſuo & Meſues dogmate, q̃ quas ſcribis, attulerint probationes. Quum enim medicina, ſicuti & quælibet alia ars, duobus ueluti cruribus innitatur, experimento uidelicet & rationi, uel altero uel utroque, decens erat, id quod dicebant euidenter adſtruere. At nec certo experimento nec probabili ſatis ratione ſuam opinionem, ni ego fallor, roborarunt. Quod enim ad experimentum attinet, ut non negamus epota Aloë quibuſdam uenarum ani ora reſerari, ita Galeni clypeo muniti, non Aloës maleficio, propriáue ui, id fieri defendimus, ſed eorum quæ excernuntur acritudine. In hanc enim, non in pharmaci uim, id ipſe refert 6. libro aphoriſ. 47. de homine loquens atra bile uexato, cui ex acrium humorum purgatione bis in anno ipſius iuſſu data, ani uenę aperiebantur. Alioqui nec ueriſimile eſt eum Aloë uſum in expurganda hominis illius atra bile, ſed uel epithymo, uel elleboro nigro, uel alio medicamine nigri humoris purgatorio: inter quæ nec Meſues ipſe Aloën numerauit. Quare non eſt ut in Aloën Galeni experimentum referatur. Noui etiam ego uirum, qui ex potu rhei barbarici, quo frequenter utitur, idem ſe pati affirmat, quod alij dicunt ex Aloë: quum tamen nemo adhuc, quòd norim, tale rheo barbarico adſcripſerit maleficium. Nec deſunt qui ſcripſerint, à polypodio ſanguinem per urinam elici: ſimili & ipſi, ut arbitror, argumento decepti, quòd ſcilicet epoto polypodio ſymptoma illud nonnullis acciderit. Non in Aloen igitur magis hoc referendum, quàm in alia purgantia. Sed dicet fortè, uel ſenex ille, uel alius eiuſdem ſectæ. Si ea uis non magis Aloe adeſt, quàm alijs medicamentis acres humores purgantibus, unde factum eſt, ut communis ſententia, non ſolùm medicorũ, ſed & aliorum hominum Aloë utentium ſit, quòd ipſa potius: q̃ alia medicamẽta, ſedis uenas aperiat? Dicam, non alia ex cauſa in hominũ mentes hoc dogma irrepſiſſe, niſi quòd crebrius Aloë utũtur, q̃ alio quouis purgatorio medicamento. Ferè enim quicunq; ſani uel leniendæ alui, uel uentriculi expurgandi gratia aliquo medicamento utuntur, ad Aloën, uel ad catapotia ex ea confecta, confugiunt. Quare factũ eſt, ut quod ab excrementis ab Aloë motis fit, id proprio uitio & per ſe ab ea fieri putetur. Confirmauit eorũ credulitatem medicorum opinio, qui Arabas, medicos inſtar oraculi uenerantes, quicquid apud eos legebant, abſque alio examine, & ipſi ſuſcipiebant, & alijs perſuadebant. Primus autem inter Arabes, qui hoc ſcripſerit (quod quidem me legiſſe meminerim) fuit Serapion: cui quantum fidei tribuendum ſit, legenti eius aggregationes, & cum his quos affert authorib. cõferenti, facilè patere poteſt: uix enim caput inuenias, quod ſit ab erroribus immune. In hac uerò ipſa re quantũ ei credendũ ſit, uel ex hoc cognoſci poteſt, quod Pauli ſententia id ſcribit, qui nec per ſomnium quidem quandoque talem rem cogitauit. Nihil igitur experientia contra nos facit, nec Arabum, qui Serapionem unus poſt alium ſequuntur, authoritas. Iam rationes examinemus. Nullã certè uideo eos pro ſuo dogmate rationẽ attuliſſe, niſi quòd cit mẽſes:

Meſue lapſus in Aloë.

Rheo barbarico epoto quibuſdã ani uenas reſerari.

Polypodij potione quibuſdam ſanguinem per urinam elici.

hanc

hanc argumẽtationem innuentes, Aloẽ prouocat menſes, ergo aperit ora uenarum. Quę certè ratio, inſtar rationis Meliſsi, in materia peccat et forma: falſum aſſumens, eoq; etiam dato, propoſitum non concludens. Nullus enim idoneus author talem ei uim, menſtrua ſcilicet mouendi adſcripſit.

Aloẽ non ciere menſes.

Quod ſi etiam hic ad experientiam prouocent, ego ad rationem prouocabo, quæ docet, uterum menſes non trahere: & propterea ſi ſint multum impediti, aut omnino retenti, non niſi à ualdè calidis & incidentibus medicamentis reuocari, qualia ſunt Sauina, Nepeta, Pulegiũ, Caſia, Cinnamomũ, atque id genus ſimilia, quæ ſcilicet in tertio calefacientium ordine reponuntur. Ad quem ordinem, quoniam Meſue etiam ipſo teſte, aloẽ non aſcendit, ideo non eſt inter ea, quæ propriè menſes mouent, numeranda: ſed ſi quando in hoc conducere fortè uiſa eſt, id non propterea factum, quòd uenas aperiret, ſed quia aliquid amouit, quod eorum fluxum prohibebat.

Menſtrua quibus medicamẽtis moueantur.

Ex quo fit, ut ſequela, cui tacitè bonus ille ſenex innitebatur, non id concludat quod uolebat, ut uidelicet ſi quoquomodo in ciendis mẽſibus aloẽ ualet, iccircò ora uenarũ aperiat. Hęc enim à nulla medicina aperiri poſsunt, Galen. teſte, quæ non ſit acris et terreſtris, atq; ignea quadam prædita caliditate. Carere autem aloẽn omni acrimonia, & guſtus ipſe indicat, & Galeni authoritas, & uires, quas quotidie experimur, et boni authores ei adſcripſere, demonſtrãt.

Iacobi de Partibus lapſus.

Nec eſt ut quiſpiam Iacobo de Partibus innixus, adſtringendi poteſtatem ei duntaxat adeſſe dicat, dum extrorſum admouetur: dum uerò intus accipitur, aperire. Nam præter hoc quod nulla res id per ſe actu agit, ſiue intus, ſiue extrà adhibeatur, cuius agendi poteſtatem non habet: ſtatim etiam redarguitur á Dioſcoride dicente, quòd pota ſanguinis excreationes compeſcit. Quam ſententiam à ſuo etiam Serapione poterant ediſcere: ſed et ab Auicenna (quicquid nugentur ex poſitores) capite de ſputo ſanguinis, inter medicinas quæ apertis uenis bibuntur, aloẽn numerante.

Aloẽn ſiſtendo ſanguini ſalubriter ſumi.

Taceo Plinium, teſtem apud eos fortè minus idoneum, qui 27. libro ait, Aloẽn ſanguinis excreationes, ſi modicę ſint, drachmæ pondere ex aqua: ſi minus, ex aceto potam ſanare. Cuius tamen teſtimonium quum conſentiat Gal. lib. 5. methodi, ſi uas fractũ paruum fuerit, Aloẽn laudanti, non uidetur poſſe à medico reſpui. Adſtringit igitur Aloẽ ſecũdum bonos authores, non ſolùm foris admota, ſed & intro aſſumpta: quod Iacobus negabat. Quare alium patronũ inueniant neceſſe eſt Meſues iſti ſectatores: quem ſi fortè ob inopiam inuenire nequiuerint, fungar ego eius uice, abſque ulla ſpe præmij: doceboq; modum, quo ſi non uictoriam, ſaltem concordiam cum bonis authoribus, imò cum ipſa ueritate, poſsint inire. Erit hic modus (ne amplius ſuſpenſos eos teneam) ſi dicant, Meſuen non de quauis Aloẽ, ſed de maligna tantũ intellexiſſe. Vel ſi omninò contendant, eum etiam de bona locutũ, dicant ab ea duntaxat ſanguinem elici, dum exorbitat, hoc eſt plus purgat, quàm deceat. Quibus dictis ſi reclamauerint, moneas eos rogo, ut patienter expectent, donec utrunq; ex proprijs Meſues dictis oſtendam. Et ne diutius morer, grauerq;, ad ſeriem ipſius hic tranſcribendam, legant ipſi caput ſecundum primi tractatus canonũ uniuerſalium, & niſi utrunq; eorum, quæ dixi ibi reperierint, nihil poſthac mihi credant de erroribus Arabum loquẽti. Quem locum ſi diligenter quoq; illi legerint, qui ipſum Meſuen reprehenſioni meæ capite de Centaurio, ſatisfeciſſe aſſeruerunt, nihil ſe dixiſſe cognoſcent, pręſertim ſi addiderint Meſue dictis, ea quæ à Galeno de paruo Centaurio ſcribuntur libro ſeptimo de ſimplicibus medicamentis, quæ ſunt. Decoctum hærbæ inijciunt nonnulli iſchiadicis, hoc eſt, coxendice laborantibus, ceu educens bilioſa & craſſa, hæc enim expurgat: uerùm quando adeò uehementer operatum fuerit, ut ſangninolenta euacuet, magis iuuabit.

Centaurium qua ratione ſanguinolenta educat.

Educunt igitur tam Aloẽ, quàm centauriũ ſanguinolenta, non quia ex propria natura uenas aperiant, ſed ut quodlibet aliud facit, dum uiolentius operatur: utrunq; enim eorum acredine et morſu penitus caret, quæ adeſſe his oportet, quæ uenas aperiunt. Et quamuis Meſue indiſcretè de maiore & minore Centaurio ſcribens, acredinẽ maioris in minus quoque uideatur transferre, non uſqueadeò tamen in hoc, ſicuti in Aloẽ cæcutiens fuit, ut ſcilicet educere ſanguinem, aut uenas aperire dicat, niſi dum ſuperfluè purgat. Quem etiam locũ niſi conniuentibus oculis ſenex ille, de quo prius locuti ſumus, uidiſſet, cognouiſſet utiq; diſtinctionẽ ſuã uel Iac. de Partib. cũ Meſue nõ cõuenire, duplicẽ operationẽ Cẽtaurio intra corpus aſſumpto,

ordine quodam adſcribēte:primam adſtringendi,quæ ab amaritudine & ſtypſi fiat, qua litatibus in eo inſignioribus: alteram à calore et acrimonia,quam poſt longam eius in corpore agitationem fieri dixit,nec ſemper, ſed propriè cum eius purgatio ſupra modū exuperat:Si igitur neque reſponſio Io. M.capite de Centaurio, noſtræ reprehenſioni ſatisfacit,quòd de exorbitante tantum loquatur:facit enim immodica illa operatio, ut nō ſolum Aloë & centaurium,ſed omnia etiam purgatoria, ſanguinem euacuent, neque Iacobi de Partibus diſtinctio,ponens Aloën intra corpus aſſumptam ſemper aperire,quod nos falſum eſſe ex bonis authoribus demōſtrauimus,perſtat noſtra opinio in ſuo robore, Aloën per ſe maleficio illo uenas aperiendi carere,quod ei Arabes impinxere: & ſiue foris admo *Arabum error.* ueatur, ſiue intrò adigatur, adſtringendi ſemper uim & roborandi habeat, quam à natura eſt conſequuta. Hæc habui, quæ pro Aloë iam quartò ſcriberem, non ut inuenta mea tuerer,quæ nec ipſe multifacio,ſed ut tibi morem gererem, cui tantùm me debere ſentio,quantùm nunquam potero perſoluere. Vale uir magnifice,&,quod facis,eos, quibus præes:à turbidis paludibus ad puriſsimos fontes euoca.

Alica, Zea. De Alica & Zea nihil ſcripſi, quoniam nihilò plus compertum habeo, quàm quod Hermolaus & Marcellus tradidere:nam & Galeni quoque tempore res obſcura erat, & poſſumus nos hoc tempore abſque humanæ uitæ damno utrunq; ignorare.

Ex Ferraria, III. Calend, Sextiles. M. D. XXX.

EPIST. IIII. *Ad Vincentium Caprilem, quo nomine olus à uulgo Petroſelinon dictum, à bonis authoribus uocetur.*

DVm medicinalē materiam,id eſt, ſimplicium medicamentorum notitiam, longo tempore obfuſcatam illuſtrare conaris, Vincēti chariſsime, inter reliqua non ab re inquiris,quo nomine apud bonos authores id olus uocari putem,quod nūc paſsim Europa dapibus iuribusq;,necnon embammatibus miſcet, & à uulgo Petroſelinon dicitur. Eſſe enim aliam rem à uero antiquorum Petroſelino, adeò in propatulo eſt, ut probatione non indigeat. Veri ſiquidem petroſelini ſemen tam impenſè amareſcit, ut quodam eius genus Theriacæ additum,eam reddere amariorem,quàm myrra,praſium, chamædrys,& tenue centaurium, ualeat, ut ex Galeno in libro de Antidotis colligi poteſt.Hoc igitur tibi ſciſcitanti reſpondi ſtatim,ingenuèq; aperui id quod etiam alicubi ſcri *Petroſelinon. Apium hortenſe* ptis mandaueram, eam ſcilicet hærbam, quæ uulgò Petroſelinon dicitur, Selinon, id eſt, apium hortenſe,ab antiquis uocari. Ad quod probandum, Plinij teſtimonio uſus ſum libro uigeſimo ſcribētis. Ramos apij largis portionibus per iura innatare, & in condimentis peculiarem gratiam habere.Quæ certè ita Petroſelino uocato conueniunt,ut nulli olerum magis.Quam ſententiam quum minimé probares, aduerſus eam non alio uſus es argumento,quàm quod nullius apij inter olera, hoc eſt libro ſecundo,meminerit Dioſcorides. Nullam enim hærbam eſſe apud Dioſcoridem olus putandam, de qua in alijs libris tractauerit,quū ipſe apertis uerbis in proœmio ſecundi libri promittat ſe de oleribus in eo ſcripturum: Quod cum à me non approbari uideres, petijſti, ut nominatim aliquod olus oſtenderem, de quo alijs in libris pertractaſſet. Viſum igitur mihi eſt, uel horulam *Olus unde ſit deductum.* non malè locare,in qua pro hac ueritate oſtendenda laborarem. Sed quoniam,Ariſtotele teſte,oportet diſputantes in nominibus conuenire,prius ſtatuendum eſt quid oleris nomine ſignificetur: hoc enim ignorato,cognoſci non poteſt, an hæc uel illa res ſit olus nuncupanda. Siue igitur ab alo uerbo,ut nonnulli, ſiue ab olla, ut Varro putat,oleris nomen deducatur, conſtat omnes hærbas, quæ ueſcendo ſunt,eſſe inter olera reponendas. Olera enim, libro ſeptimo de hiſt. plant. ait Theophraſtus, quæ nobis uſui cibóue ſunt.Percurrendus igitur Dioſcoridis codex, uidendumq; an in alijs libris de aliqua hærba ſcribat,quæ ad menſas cruda uel cocta feratur. *Scolymus.* Occurrit autem primo Scolymus, de quo ipſe ſcripſit libro tertio, quod in cibos recipitur: & poſt ipſum Eryngion,ciendæ ueneri *Eryngion.* à multis in cibum expetita:ſed & Origanum,Pulegium,Saluia, Mentha, Calamintha, Thymus, Serpillum, Sampſuchus, Acinos, Liguſticum, Paſtinaca, Caros, Anethum,quæ nullo pacto uidentur ab olerum cenſu ſubmouenda. At ſi hæc olerum nomine dignamur, cur Apium tam hortenſe, quàm Hippoſelinon uocatum reijciamus? ſcribente

ſcribente de hoc Dioſcoride, λαχανεύεται ὥσπερ τὸ σέλινον, quo uerbo etiam in Smyrnio & Elaphoboſco utitur, nec aliud notat, quàm quod Plinius dicere ſolet, eſtur ut olus: addit quòd radix ueſcendo eſt cocta & cruda, folia & caules cocti tantùm manduntur. Sed non ſolùm duo hæc Apij genera inter olera recipit Galenus libro ſecundo de eſcis, & Paulus Aegineta libro de eſcis, uerùm & cum his Smyrnium: quod à Romanis Oluſatrum uocari quũ dicat idem Galenus, quis neget inter olera habitum? Poſſem addere his Strychnō, id eſt, Solanum hortenſe: Myrrhin, Cirſion, hoc Bugloſſum, illam Cerfolium uocant: ueramq; Bugloſſum, quam Boraginem: Coriandrum, Rutam, Satureiam, aliaq; permulta, quæ ſimul cum Apio à Theophraſto inter olera reponuntur: de quibus tamen in alijs libris, non autem in ſecundo ſcripſit Dioſcorides. Sed ueritus ſum ne illud in me dicatur, λίθον ἕψεις. Vale.

Smyrnium, Oluſatrum.
Strychnon, Solanum hortenſe.
Myrrhis, Cerfolium uulgò.
Cirſion, Bulgloſſus uulgò.
Bugloſſus, Borago.

EPIST. V. *Ad Iacobum Pharuſium Regienſem medicum, de uenæ ſectione in Pleuritide, & Spodio.*

NOn erat ut accuſari, uel impudentiæ uel arrogantiæ uerereris, Iacobe dilectiſsime, ſi me, cum quo nullum antea fuerat commertium, in re medica interpellares, ita enim & natura ipſa, & animi propenſione affectus ſum, ut quoſcunque agnoſco literis deditos, ipſamq; ueritatem in illis quærentes, eos ſummopere & diligam & amplecter: è quorum numero cum te eſſe, & multorum antea teſtimonio, & demum tuis literis cognouerim, nullus eſt in literaria palæſtra labor, quem tui cauſa non ſim libenter ſubiturus: tantum abeſt, ut duabus à te propoſitis dubitationibus grauer reſpondere, uel tu timere debueris ne mihi moleſtus eſſes. Accipe igitur tuorum quæſitorum, ſi non qualem uelles, at qualem ſenex, mediocris eruditionis, ualetudinarius, uarijsq; curis implicitus, præſtare poteſt reſponſionem.

Secandam in pleuritide, iuxta Hippocratis & Galeni ſententiam, interiorem cubiti uenam, atq; ex eodem potius, quàm è diuerſo phlegmonem patiētis particulę latere, clarius eſt, quàm ut multis uerbis oſtendi oporteat. Nam ut alia loca omittam, libro quarto de uictu acutorum morborum ſcribuntur hæc uerba: Si dolor ſuprà ad clauem attigerit, uel circa mammam, aut brachium, interiorem brachij uenam ſcindere oportet, ab ea parte, quęcunq; illa fuerit, ubi eſt dolor. Quæ uerba enarrans Galenus inquit. In hoc quoq; loco ruſus pertractat legitimæ partis ſententiam, unum addens, quod in illa fuerat pretermiſſum quòd ſcilicet uenæ ſectio ex directo patientis lateris facienda eſt. Et libro primo de morbis, de pleuritide, & peripneumonia, quæ ſine ſputo ſunt, tractans Hippocrates, ſecandam, ait, uenam in manu iecorariam uel lienicam, in ea parte, quæcunq; illa ſit, καθ' ὁποτέρων ἂν ᾖ τὸ νόσημα, id eſt, in qua morbus fiat. Habenda igitur hæc pro indubitata Hippocratis & Galeni ſententia. Nec eſt, ut tu, uel alius quiſpiam abſterreatur, & pugnare cum Hippocratis ſententia Galenum putet eo loco libri curatiui ubi de uenæ ſectione docet, quamlibet inflammationem inchoantem eſſe reuulſione curandam, atque ut ſequi uidetur, ex altero, non ab eodem latere faciendam uenæ ſectionem. Nos etenim dicimus ſectionem uenæ interioris cubiti eiuſdem lateris in pleuritide à reuulſionis ratione nequaquàm cadere, quum ab interioribus ad exteriora ſanguinem euocet: quem reuulſionis modum Galenus ipſe in proprio de reuulſione commentario, apertiſsimè docuit. Et libro quinto curatiuæ methodi, eam etiam quæ ab interioribus fit ad exteriora uacuationem, cum his numerans, quæ ex ſuperioribus ad inferiora, à dextris ad ſiniſtra, uel è contrario fiant, atque æquè cum illis ſtatuens reuulſiuam. Quamuis igitur in expoſitione illius aphoriſmi quinti libri. Dolentem partem capitis poſteriorem, recta uena in fronte inciſa iuuat: eam cum cæteris non expreſſerit, non tamen propterea concludendum eſt, quòd non habuerit in numero reuulſionum, quum nihil ſermoni ſuo adiecerit, quod illam excluderet, ſed potius ſub generali reuulſionis deſcriptione eam uideatur comprehendiſſe, reuulſionem eſſe dicens, uacuationem quæ ad contraria fit. Didicimus enim ab Ariſtotele in Moralibus, non ſolùm unum extremum alteri, ſed etiam medium utrique extremo eſſe contrarium. Si quis tamen contendat, omnem reuulſionem à Galeno ſub triplici

In Pleuritide ſanguinē mittēdum ex latere affecto

illa diuiſione fuiſſe comprehenſam: dicam, hanc de qua loquimur, uel à dextro ad ſiniſtrum, ſi in ſiniſtra parte fuerit inflammatio (coſtæ enim ſiniſtri lateris, brachio eiuſdem lateris comparatæ ad dextram partem uergunt) uel è contrario ſi in dextra, facere reuulſionem: atque ita ad ſecundum genus ibi recitatũ, hoc eſt, ad eam quę ſecundum latitudinem fit, eſſe reducendã, & inter reuulſiuas omninò cõputandam. Nec ab illarum ratione excidere, etiam ſi Hippocratis & Galeni modo ſanguinem euacuet in inflammatione contentum:

Reuulſionem à uacuatione non differre.

non enim inuicem pugnant reuulſio & uacuatio, ut tu ſentire uideris, quum ſecundum Galenum libro 13. methodi curatiuæ, ſectio interioris uenæ dextri cubiti, ſanguinem qui ad iecur fertur, ſimul uacuet & auertat, & ſit ſemper eo inflammationem pati incipiente facienda. Nec alibi (quod meminerim) apud eum reperi, euacuantem uenæ ſectionem reuulſiuæ aduerſari, ſed potius euacuantem locum generis obtinere, adeòque cum ſectione uenæ conuenire, ut nulla ex cauſa uena ſecetur, niſi ut ſequatur, uel multa,

Sanguinis miſsio Venæ ſectio.

uel exigua ſanguinis euacuatio. Et propterea à Celſo & alijs qui latiné loqui uolunt: ſanguinis miſsio quælibet uenæ ſectio uocitatur. Vacuatiua igitur eſt quælibet uenæ ſectio, non ſemper tamen eſt reuulſiua: ſed tunc à reuulſionis ratione cadit, cum uel ex ipſa patiẽte particula fit, uel ex ea, quæ illi eſt ualdè proxima, tunc enim non ἀντίσπασις, hoc eſt, reuulſio dicitur, ſed παροχέτευσις, id eſt, ad propinqua deriuatio: utraque tamen auerſio

Auerſio.

dicitur à Galeno libro quinto methodi, quia ſcilicet ad alia loca conuertit ſanguinem. Primam, hoc eſt, reuulſionem, conuenire ait Galenus in libro de uenæ ſectione, incipientibus inflammationibus: ſecundam antiquis, quæ tamen non ſemper uenæ ſectione fieri poteſt, quum multa membra inflammationem pati poſsint, in quibus nec uena eſt ſectioni idonea, nec alia ei uel communis uel proxima, quę cõmodè præcidi poſsit: in quo caſu pro uenæ ſectione, uel cucurbitulis, uel hirudinibus utemur, quod agere in pleuritide medici præcipiunt, & nos fieri uidimus, cum magna ægrotantis utilitate, præcedente tamen uenæ ſectione ex cubito. At ſi fortè uenæ ſectio non fuerit ab initio facta, ſitq́, ut tu in epiſtola ponis, neceſſariò facienda, fiet utique, iuxta Galeni doctrinam, ex iecoraria, & eiuſdem lateris uena: ſequeturq́ ex ea, ſi obſequendo Hippocrati ad mutationem uſque coloris ſanguinẽ fluere ſiuerimus, reuulſio, & ſanguinis in inflãmatione contenti uacuatio: reuulſio

Reuulſionem ſimul cum euacuatione fieri.

quidem primo, deinceps uerò ſanguinis inflammationem facientis euacuatio: qui effectus non adeò inuicem diſsident, ut ab una uenæ ſectione non ualeant ambo prouenire. Nec obſtat philoſophorum dictum, cui tu inniteris, quòd ſcilicet ab uno, quatenus unum non poſſunt uarij effectus prodire: non tantùm enim duo illi, ſed & doloris, tuſsis, difficilis ſpirationis ablatio, alijq́ multi effectus ex una poterunt uenæ ſectione promanare. Quomodo autem philoſophorũ illud uerbum, ſi uerum eſſe debet, intelligendum ſit, non

Ab uno præſidio effectus uarij

eſt noſtrum hoc loco declarare: ſatis enim ſit nobis noſſe, quòd ex uno præſidio multi poſſunt in medicina boni effectus ſequi, ut ex cauſæ ablatione, morbi, & omnium quæ ex eo ſequebantur ſymptomatũ ablatio. Quando uerò ſubdis, ſi eadem uenæ ſectio ſimul uacuet & auertat, ſequi, ut idem eiuſdem reſpectu ſit propinquius & diſtantius. Ego certè hanc ſequelam non aſpicio: non enim procedit niſi poſito, quod ſuprà à nobis negatũ eſt, ſcilicet quòd euacuatio et auerſio in eo differãt, quòd hęc à lõginquo fit, illa ex propinquo: & hæc euacuat, illa diſtrahit. Suprà enim oſtendi, quamlibet uenæ ſectionẽ eſſe euacuationem:

Phlebotomiã in pleuritide ſemper eſſe reuulſiuam.

auerſionemq́ ueluti genus eſſe ad antiſpaſin & parocheteuſin. Quod ſi fortè dixeris, te per uacuationẽ intellexiſſe parocheteuſin, hoc eſt, eam quę ad propinqua deriuat: dicam, uenę ſectionẽ à cubito in pleuritide factã, quocunq́ tẽpore fiat, ſemper eſſe reuulſionem, quia ſemper trahit ad longinqua: & propterea nõ ſequi, quòd idem ſit propinquius & remotius: quod utiq́ ſequeretur, ſi eandem uenę in pleuritide ſectionẽ, fateremur ſimul

Anaxionis pleuritici curatio per Hippoc.

eſſe antiſpaſin & Parocheteuſin. Quod uerò obijcis de Anaxione, cui uena cubiti ſecta eſt in octaua die, in qua morbus (ut ais) nequaq́ inchoans erat: & quòd non eſt ex loco patiẽte ab Hippocrate euacuatus, faciliter tollitur ab ipſomet Galeno in eius aphoriſmi commentatione dicente, quod ſigna coctionis terminant illud principium quod eſt pars totius morbi: & alio loco eiuſdem commentationis, quòd crudiſsimus morbus eſt in quo nihil omninò expuitur. Quum igitur Anaxion ad undecimam uſq́ diem nihil expuerit,

Aphor. part. prima.

Crudiſsimus morbus.

ſequitur,

ſequitur,crudeliſsimum uſque ad eam diem fuiſſe morbum,&,ut ſequens eſt, uenę ſectionem octaua die,in principio,quod eſt pars totius morbi, factam fuiſſe. Nec admiratione dignum eſt,principium pleuritidis ad tot dies poſſe produci, legenti apud eundem Galenum libro primo de Criſibus, perdurare principium pleuritidis, quouſq; pauca & cocta ægrotans cœperit expuere:quod quum Anaxioni non in undecima, ſed tantum in decimaſeptima contigerit, ſequitur ad eam uſque diem principium fuiſſe dilatum. Meminit autem huius ſectionis uenæ Hippocrates,alioqui aſſuetus in eo libro tacere præſidia quibus utebatur: quoniam medici,ut ſcribit Galenus,eum locum enarrans, ueluti lege quadam ſancitum obſeruabant, ne poſt quartam diem uenam ſecarent. Putandum uerò, ait idem Galenus,quòd alios ſectione uenæ egentes,ſecunda, tertia, quartáue die tali remedio curauerit.Cur uerò tantum in hoc Anaxione diſtulerit,licet Galenus non dicat, fortè fuit,quia antequam deliraret,anceps erat Hippocrates,an ſecāda uena eſſet, uel purgatorium pharmacum exhibendum. Viſo autem delirio in octaua, & quod grauius ſe habuerat in ſeptima,cum uehementiore febris ſpirandi difficultate,tuſsis moleſtia, atque præterea quòd ad calefactiones nulla ſequebatur doloris remiſsio: octaua die uenam ſecuit,reuulſionis gratia, non deriuationis ad loca proxima: quoniam adhuc erat morbi principium,nec aliqua præceſſerat uel naturæ uel artis euacuatio: quo caſu non ſolum in principio,ſed etiam in alijs temporibus eadem uena ſecari congruè poterit, ubi magnus ſit morbus cum uirtutis robore.Siquidem Galenus in libro de uenæ ſectione,duo hæc aduertenda docuit, non dierum numerum: idq; opere exercuit in iuuene,qui uiginti ferè dies inflammatione oculi laborauerat,quemadmodum ipſemet teſtatur in eodem libro. Nec, quod tu uereris, auerſionem ipſe formidauit, quæ neceſſariò per illam ſanguinis miſsionem ſequebatur non ſolum ab internis ad externa, ſed etiam à ſuperioribus ad inferiora. Tantum enim abeſt,ut auerſio repugnet(ut tu ſcribis)uacuationi,ut quādoque ſola ſufficiat ad uacuandum. Euacuatio quippe non ſolum per affinia (ut tuis uerbis utar) & propinqua perficitur,ſed per ſe iuncta,etiam ſi abſque extractione ſanguinis ex loco patiente ad alium locum transferatur, ſicuti docet Galenus in arte medicinali & in libro curatiuæ methodi 13. Non igitur ab initio repudianda ſectio uenę eiuſdem lateris(ut tu contendis) quia ſimul cum auerſione euacuet:imò propter hoc,prę ea quæ ex aduerſa parte fit,ex Galeni doctrina eligenda.Ex Galeni dico doctrina,quoniam, quemadmodum ego puto, à quibuſdam ab eo præſcriptis non eſt uſqueadeò grande nephas in noſtra regione quandoq; recedere.Magnus quippe Galenus fuit, homo tamen,& ideo non ubique, ni fallor, ab errore immunis. Eum enim in reddenda criſimorum dierum ratione, & alij ante me, & ego alio loco deuiaſſe demonſtraui.Ignoſcant igitur mihi Galeni manes, quòd pro ueritatis amore facturos certè credo,ſi interdum aliter ſentire me cognouerint:cum in maioris momenti re, hoc eſt, in negligendo CHRISTO & Moſe, grauius ſe erraſſe iampridem agnoſcant. Alioqui quo pacto non ignoſcat nobis ab eo recedentibus, qui uolens ac libens multis in locis ab Hippocrate, quem ueluti numen quoddam colebat, ſæpenumero receſsit? Atque ne ſingula loca percurramus, in quibus ab Hippocrate diſcedit, in hac ipſa de qua nunc agimus pleuritidis cura, aliter quàm Hippocrates & egit, & nobis agendum conſuluit. Scribit enim Hippocrates libro 2. de uictu morb. acut. Si ſub tranſuerſo ſepto fuerit dolor,nec ad clauem peruenerit, mollire aluum oportet, uel nigro elleboro uel peplio. Gale. uerò ab eius ſanctione recedens, inquit. Cognoſcere quidem hæc oportet, & meminiſſe, non ſemper autem uti in pleuriticis. Tantum autem ualuerunt hæc Galeni uerba,ut neoterici (ait Paulus) omnibus pleuriticis uenam ſecent, ueriti,ut idem Paulus putauit, eam quę ex purgatione fit perturbationē. Quis igitur nos meritò culpauerit,ſi ſimultaneam ſanguinis uacuationem cauentes,nec tatum ſanguinis auferre ſemel uolentes,quantum neceſſe eſt fluere,ſi is qui in phlegmone cōtinetur extrà duci debet,contrariam patienti lateri uenam, reuulſionis potius gratia,quàm euacuationis ſanguinis in tumore contenti,nonnunq;, ſi uideatur ita conſultū,primò ſecuerimus? deinde uel eodem uel altero die, per eiuſdē lateris uenā reliquū abſtulerimus: præſertim ſi peſtilentialis fuerit,hoc eſt uagans & pernicioſa pleuritis,in qua ſanguis quantū fieri poteſt,eſt longiſsimè.

Principium morbi unde ſumendũ

Canones in uenæ ſectione.

Galenum in criſimorũ dierum ratione lapſum, uide Picũ Mirand. aduerſus aſtrolog. lib.

Pleuritis peſtilentialis.

à principalibus mēbris diſtrahendus: quod per malleoli uel tali, magis quàm per alterius uenæ ſectionem fieri, nemo ignorat.

In pleuritide ſanguinem aliquando mittendum aliunde, quàm à cubiti uena.

Quod ſi ſit etiam mulier cui mēſtrua defecerit purgatio, uel uir cui conſueta ſanguinis per ani uenas ceſſet uacuatio, quis uitio mihi dederit, ſi his per inferiores uenas ſanguinem detraxero? præſertim quum neq; hoc à Galeni dogmate multum abhorreat. In libro ſiquidem de uenæ ſectione curatiuo, cautelæ gratia, in utroque caſu uerè crurum uenas ſecat, & quod quiſpiam magis miretur, in comitiali uertiginoſoq; morbo laborantibus, in quibus tamen minus timendum ex humoribus ſurſum latis eſt, quàm in peſtilentiali pleuritide. Adde quòd nec eam, quæ ex contrario latere in pleuritide uenæ ſectionem uſquequaq; uituperat Galenus, ſed ei, quę per rectū fit comparans, uel parum iuuare dicit, uel poſt tempus: quæ certè non faciunt, quin quandoq; bona ex cauſa commodè fieri poſsit. Nec ea, quæ per cruris uenas ab eodem latere fit, ab Hippocratis dogmate recedit, iubentis per rectum ſemper fieri oportere euacuationes, ſi & ipſa per rectum fiat. Nec à Galeno, qui manu patiente ex altera manu ſanguinem trahit, uel ex eiuſdem lateris pede: & pede inflammato, uel ex altero pede, uel ex manu eiuſdem lateris. Nulla igitur alia ex cauſa Hipp. & Gal. uidentur in pleuritide eiuſdem lateris ſectionem præferre, niſi quod per unicam ſectionem uolunt ſanguinem in inflammatione exiſtentem citò è corpore extrahere. Hac igitur intentione ceſſante, quæ hoc æuo ferè ceſſat in hac noſtra regione, in qua nō adeò copioſis propterea utimur uacuationibus, quòd corpora noſtra imbecilliora, quàm ut eas ferant, nunc inueniuntur, non magnopere aberrare uidetur, qui aliam uenam maioris reuulſionis gratia ſecuerit.

Humeralis uena

Præterea magis congruit cum uena interiore unius brachij, uena interior alterius, quàm cum humerali, ſeu, ut alio nomine dicimus, cephalica: ſed hanc ſecari Gal. concedit, interiore uel media nō ſe bene oſtendentibus. Quoniā (ut ipſe ait) euacuationes undecūq; fiant, in uniuerſum animaliū corpus diſtribuūtur, licet non ęquè celeriter, neque ſimiliter ex omni uena. Igitur uena alterius brachij ſecta, licet non æquè cita neque ſimilis, utilitas tamen non negligenda ſequetur. Quæ ſi non tanta fuerit, quanta deſyderatur, hoc eſt, non quanta ex ſectione ab eodem latere ad mutationem uſque coloris ſanguinis facta, erit tamen ſecurior. Magis enim (ut ipſe Galenus ait) cauere debemus, ne uires reſoluantur, quàm ſtudere ut ſanguis abundans euacuetur.

Axillarium uenarum origo.

Humeralium uenarum origo.

Maiorem autem affinitatem eſſe dextræ & ſiniſtræ interiorum uenarum, quàm humeralis cum alterutra, ex diſſectione cognoſcitur: oriuntur ſiquidem ambæ axillares ex uena concaua priuſquā in iugulares diuidatur: humerales uerò poſtquam in iugulares eſt diuiſa. Quare neceſſarium eſt, ſanguinē, qui à ſubcingēte membrana in qua pleuritis fit euacuari debet, antequam per humeralem tranſeat, ſupra axillaris utriuſque, quas & baſilicas uocamus, exortū, ad iugulares uſque, quæ ſupra collum extra thoracem ſunt, aſcendere. Breuior igitur omninò, & expeditior uia eſt, ab una axillari ad aliam, quàm ab humerali ad eiuſdem lateris axillarem. Ad quod etiam facit axillarium amplitudo, quæ non parum humerales uincit: per maiores enim canales & ductus, æqua humoris molles citius & promptius educitur. Adde quòd per humerales prius deſcendit ſanguis, qui in iugularibus propinquiſq; eis locis continetur, quàm is aſcendat qui eſt in inferioribus. Sed dixerit fortè quiſpiam. Si tua hæc argumenta concludunt, ſequitur erraſſe Galenum, qui non apparente interiore mediaq; cubiti uena, ſecari humeralem iubet, non autem alterius lateris iecorariam.

Galeni locus enarratus.

Dicendum, Galenum nullam in eo loco, hoc eſt libro ſecundo de uictu moribus acutis feciſſe inter uenas duorum laterum comparationem, ſed inter uenas eiuſdem brachij diuerſas: alioqui ueriſimile eſt, ſi una ex interioribus latet, ſimilem quoque alterius lateris pariter deliteſcere. Vel fortè dicendum, quòd directum aſpectum plus facere putauit, quàm propinquitatem: quod certè & ipſe in multis ſuorum commentarijs locis præ ſe tulit. Et Auicenna capite de uenæ ſectione, libro primo in coxendicis dolore exteriorem tali uenam non ob aliud interiori prætulit, niſi quòd, licet utraq; ab eadem uena oriatur, ab ea ſcilicet, quæ ſub poplite eſt, illa tamen magis è directo reſpicit coxendicem. Habes igitur meam quàm breuiſsimè potui, de uenæ ſectione in pleuritide ſententiam, de qua audio ferè omnes, qui alicuius in Europa nominis ſunt, medicos, proximis annis ſcripſiſſe: quamuis nullius commentaria in ea materia

mihi

mihi uidere hactenus contigerit:quæ ſi legiſſem,fortè argumentorum ui, aliter me & ſentire & ſcribere coegiſſent. Non enim ego is ſum,qui (quod aiũt) mordicus adeò mea dogmata tuear,ut melius ſentientibus libenter non acquieſcam.

QVæris ſecundò,quid ſit Spodium, quum Dioſcorides & Galen. inter mineralia computarint: Auicen. radicem cannæ dixerit, ui uentorum exuſtæ: alij pro eo rem quandam uenditent,quam,ut uendibiliorem fortè reddant,ex elephanti gutture conſtare dicunt. Ego,ut paucis rem abſoluam,dico Spodium proculdubio inter metallica numerandum, magnę́q; affinitatis eſſe cum Pompholyge,utrunque enim fit liqueſcentibus in fornace ære uel Cadmia,in hocq; ſolùm differunt, quod Pompholyx tecto parietibuſq; fornacis hæret, Spodium ceu ponderoſius ad terram cadit. Adeò præſtat igitur Pompholyx Spodio, ut Gal. nunquam ſe uſum Spodio dicat,quia Pompholygis copiam multam habuerit.Ex quo licet aduertere proximi ſeculi ad noſtra uſque tempora inſcitiam, quando pleriq; noſtri pharmacopolæ non modo pro Spodio uiliſsimum Antiſpodium, exuſtarum uidelicet cannarum cinerem magno pretio emunt,ac pręferunt.Sed nec Antiſpodium: nam adulteratam Pompholyga uocat iſtas cannas eius libri author, qui ad Paternianum de Simplicib. ſub Galeni nomine inſcribitur.Hunc igitur iſti,utroq;, hoc eſt,uero Spodio & Pompholyge reiecto, accipiunt, & in nobiliſsima medicamenta,ad cordis uidelicet et iecoris robur compoſita admiſcent: quum tamen ſi Antiſpodio utendum erat,parata ferè ubiq; locorum eſſent ficus, caprificus,myrtus,oleaſter,cydonia,lentiſcus, atq; alia permulta, ex quibus uſtis Antiſpodium, Dioſcoride et Plinio teſtibus,facilè parari poteſt.Et ſi fortè iſta deerant,non poterant deeſſe craſſa linthea, quæ cum alijs ab eiſdem authoribus ad confectionem Antiſpodij ſcribuntur idonea. Alioqui quæ neceſsitas cogit nos,ut relicto Spodio, Antiſpodio utamur? quum tanta copia ueri Spodij ſuppetat,quanta et æris. Vbicunq; enim ſunt ærariæ fodinæ,& fornaces, ibi ſpodium colligi ualet. Neq; ſolùm ubi fornaces ſunt æs excoquentes, ſed etiam in argenteis Spodium reperitur, Dioſcoride teſte,et Plinio quoq;,qui Lauritim appellari dicit:atque ſimiliter in aurarijs. Fit etiam eiſdem authoribus ex plumbo. Quin ipſum quoq; plumbum quodam certo modo paratum, quem Plinius indicat, præfertur Spodio. Quod ſi ſpodium,atq; etiam ea quæ numerauimus Antiſpodia defuerint, habemus apud ſeplaſiarium quenq; Pompholygen, uulgò Tutiam uocatam, qua præſente, non eſt ut quiſpiam (ſi Galeno credimus) uel Antiſpodium uel etiam Spodium quærat: niſi fortè amore nimio Auicennæ deceptus, Spodium ſuum credat cor et uentriculum roborare. Quod ego non magis illi credo, quàm Serapioni, à quo ferè ad uerbum, quæcunque de Spodio ſcribit, excripſiſſe uidetur. Huic uerò quàm parum hac in re credendum ſit, uel ex hoc colligi poteſt, quod Dioſcoridem et Galenum affert de uirib. eius ſcribẽtes, apud quos nulla eſt illarum mentio, ſicuti nec ullius uel Spodij uel Antiſpodij per cannarum exuſtionem facti. Quanquam incertum eſt Serap. de hoc locutum: uidetur enim potius de alia re eo capite ſermonem habuiſſe, quam Satuuſcir uel Reſcius uocat, quum Auicen. ſuum Spodium, ut noua habet æditio, Thabaiſir uocauerit. Quicquid tamen id ſit de quo ſcribere ibi uoluit, certum eſt quòd non eſt Spodium Dioſc. & Galeni: de hoc enim egit ipſe Serapion capite 422. ſub Tutię nomine, modumq; docuit faciendi Antiſpodia, ex Dioſcoridis uerbis: licet non Antiſpodia ipſe uocet, ſed uicem Tutiæ ſupplentia. Quem etiam Auicen. imitatus eſt capite 5. ſuprà ſeptingenteſimum, non abſq; tamen (ut ferè ſolet) errore: qui occaſionẽ quoque errandi Simoni Genuenſi & alijs dedit. Ait enim, id quod deorſum cadit dum fit Pompholyx, eſſe Climiam, quæ nominatur Succudus: oblitus eorũ quæ ſcripſerat de Succudo, cap. 669. ubi uidetur putaſſe Succudũ eſſe plãtam, non rẽ metallicã: calidumq;, non frigidũ. Quod ſi quiſpiã errorem eſſe librarij dixerit, nõ Auicennę legendũq; non Succudum, ſed Deſcudiũ, negare tamen non poterit Climiam, quæ græcè Cadmia dicitur, eſſe rem diuerſam à Pompholyge & Spodio, uel ipſomet Auic. teſte, qui in litera C de duplici ſcripſit Climia: & in hoc cap. ex ipſa fieri Pompholygen teſtatus eſt. Quare fateri oportet, uel Climiã eſſe rẽ diuerſam à Põpholyge, uel idem

Spodium.
Pompholyx.
Lauritis.
Tutia.
Auicen. lapſus in Spodio.
Serap. error.
Genuẽſis lapſus.
Succudus.
Climia.
Cadmia.

fieri ex ſeipſo. Sinamus igitur Auicennam cum ſuis cannis ludere, et Pompholyge quando opus fuerit utamur, atq; ea præcipuè quam Germani adeò publicè Nil uocant, ut in io cum apud eos abierit, Nil oculis prodeſſe. Eſt enim hæc candida, atq; ut Dioſc. placuit, adeò leuis, ut efflari poſsit. Hæc ſunt quæ mihi occurrunt ad tua quæſita reſpondenda, in quibus ſi quid fortè te offenderit, ætati & ualetudini ueniam dato. Vale.

Ex Ferraria: Ididus Iunijs. M. D. XXIX.

EPIST. VI. *ad Dominicum Fonteium medicum Brixienſem, de nonnullis ſimplicibus.*

SErus reſpondeo, uarijs preſſus negocijs, ſed duabus præſertim epiſtolis, conſilia quæ uocãtur: in quarum altera mihi negocium fuit cum tribus non infimi nominis medicis, ſecus quàm ego de ægroto quodam ſentientibus: mox tamen ut reſpirare occœpi, epiſtolas tuas quæſiui, diligentiuſq; perlectis reſponſionem aggreſſus ſum. Vt igitur à poſtremis exordiar, ualdè mihi moleſtum fuit intelligere, tantam in hominibus illis regnare ingratitudinem, ut nec uerbis quidem ſe gratos oſtendant: quod certè non tam tua quàm mea cauſa doleo: uidere enim mihi uideor, te nouas ſedes quærere, atque eas forté tam à nobis ſemotas, ut mutua hac literarum uiciſsitudine nos priuari oporteat. Quandiu igitur licet, demus operam, ut per literas inuicem alter altero perfruamur, & mutuo attritu, uel ſcintillam aliquam ueritatis eliciamus.

Fumariam non eſſe frigidam. Auic. error in fumaria.

Meſuen ſæpe erraſſe, & prima noſtra epiſtola, & in eum annotationibus oſtendi. Neſcio tamen ſicubi minus errauit, quàm in Fumaria: de temperatura ſiquidem eius melius longè ſentit quàm Auic. frigidam dicens: acris enim & amara qualitas in ea uincens, caliditatem præ ſe fert, quæ ab exigua acerbitate remittitur quidem, uerùm non tota obtunditur. Modicè igitur adeò caleſcit, ut, teſte Aëtio, in febribus tutò dari poſsit. Tum etiam obſtructiones hepatis ſanare, & multas urinas bilioſas prouocare, haud leuia indicia ſunt caloris.

Serap. lapſus.

Multò magis quàm Auicenna errauit Serapion, ea, quę de hac hærba ex Dioſc. et Gal. ſententia refert, non ex eo capite accipiens, ubi de ea ſcribunt, ſed à cap. in quo de Gingidio agunt: quæ tamen ab Arabibus ſumpſit, de ipſa fumaria uidentur dicta.

Fumus terræ.

Auicenna uerò quæcunq; ſcribit capite de Fumo terræ, ex his accepiſſe uidetur, quæ de fumaria ipſa ab authoribus ſunt ſcripta. Alijs tamen in locis ſuæ medicinæ, quæ de Gingidio ab illis ſunt tradita, Fumo terræ adſcribit. Mirùm autem, quòd omnes quaſi de compoſito præcipuas uires quas ad oculos habet, à quibus & nomen καπνίȣ accepit, intactas dimiſerint. Quod uerò uim haberet uentrem molliendi, & uentriculum roborandi, à quodam idiota inuentum eſt tempore Galeni.

Eupatorium. Agrimonium.

De Eupatorio ego quoq; ſemper dubitaui, an eſſet uulgare hoc Agrimoniũ: eo tamen libentius uſus ſum, quàm uulgari illa Eupatorio paſsim apud nos naſcente, cui præter folia quæ aliquo pacto cannabim referunt, nihil eſt cum Dioſc. pictura commune: quam tamen ut certò ſcio non eſſe Eupatorium, ita certè neſcio quid ſit: ſicuti nec Agrimonium, ſi non eſt Eupatorium.

Argemone.

Adde his, quę nunc ignoramus, etiam ueram Argemonẽ hęrbam, ſi qua eſt alia, ita ad amuſsim à Dioſc. effigiatam, ut ferè ſub oculos poſita uideatur: quę tamen ad hanc uſq; ętatem ſemper mihi fuit incognita, nec hactenus inueni qui doceret, tanta fuit noſtris magiſtris cæcitas: inter quos putabantur excellẽtiores, non qui hæc aut alia

Sophiſtarũ mos.

ad curandi rationẽ neceſſaria melius callerẽt, ſed qui in publica corona, dialectica problemata maiore linguę uolubilitate, audaciuſq; (ne dicã impudẽtius) clamitãdo diſputabãt.

Pulegum.

Vnde factum eſt, ut ſimplicia medicamenta, etiã quæ notiſsima erant, uel penitus ignorentur, uel dubia & incerta ſint: ſicuti Pulegium, quod adeò notum antiquis fuit, ut ſuperuacuũ putarint ſcribere quale eſſet: nunc uerò dubium ideò apud te eſt, quia in Mirandulenſi agro nulla lanugine ueſtitur hærba, quam Pulegium uocãt: alibi uerò in aggeribus & montibus uilloſum, tam mas quàm fœmina cõſpicitur, altitudine etiam maiore, quàm

Calamintha.

Mirandulanũ, odoratiuſq; & colore diuerſum. Nec ſolus es, ſed & Hermolaus in Corollario ambiguus in eo fuit, haud planè ſciri dicens, an Pulegium modo officinis & ruribus

uocatum

uocatum, Calaminthæ genus ſit, an uerum Pulegium: magnamq; eſſe affinitatem Nepetæ, Menthę, & Pulegij. Addit alio loco his etiam Mēthaſtrum, addo ego Siſymbrium, cuius tanta eſt cum Mētha affinitas, ut in eam quandoq; mutetur, teſte Theophraſto. Inter has autem affines hęrbas, neſcio ſi ulla difficilius internoſcitur, quàm Pulegiū: quoniam (ut paulò antè dixi) nullus author eam pingit. Vna tātum nota eſt per quam agnoſci certè ualet, quod ſcilicet (ut Theophraſtus & Plinius ſcribunt) brumali ſolſtitio ſurculi eius ſeiuncti, & in carnario ſuſpenſi florent. Illud quoq; indicium eius eſt non exiguum, ſi nigram bilem purgat, ut dicit Dioſc. Bibitur autem huius rei gratia cum melicrato oxybaphi, hoc eſt, acetabuli menſura, ut tradit Paulus. Continet autem acetabulum cyathum unum ſemis, eodem authore, hoc eſt, drach. 15. Sunt tamen qui 4. & 20. Drachmarum acetabulum eſſe contendant, alij 22. Potes igitur, ſi certior fieri cupis, utrunq; experimentum facere. Ego pro comperto habeo, uulgare noſtrum Pulegium, à uero non differre, eoque quoties occaſio ſe offert, ſecurus utor, proſpereq; cedit in his facultatibus, quas ei authores medicinæ adſcripſere. Tenui & hoc noſtrum lanugine obducitur, nec ualdè creſcit, floſculoſq; purpureos, albóſue circa caulē, per interualla ad ſerpylli ſimilitudinem emittit. Neq; putarim Dioſcoridem, quod tamen tu contendis, cap. de Dictamno, innuiſſe Pulegium depile eſſe, quum dicit Dictamnum habere læuorem, & eſſe Pulegio ſimilem: ſimilitudo enim in foliorū potius figura intelligenda mihi uidetur, quàm in læuore: ſic enim uerbum ex uerbo ſcribit Dioſc. Hærba eſt Cretica, acris, læuis, Pulegio ſimilis, maiora uerò & tomentoſa folia habet: alioqui etiam λεῖον non ſemper id ſignificat quod pilis caret, ſed interdum, & fortè magis propriè, id quod non eſt aſperum, & prominulū. Tomentoſa autem folia Dictamni dixi, ſicut Hermolaus & Marcellus, non ut tu uelles, gnaphalio ſimilia: γναφαλιώδη enim legendum eſſet non γναφαλώδη, ut omnes habent codices. Sed et uerba quæ ſequūtur (ni fallor) apertè oſtendunt, non gnaphalio hærbę Dioſcoridem feciſſe ſimilia, ſed tomentoſa ea dixiſſe, ſicuti & lanoſa. Vt autem in præmiſsis abs te aliquantum diſſentio, ita in concluſione tecum prorſus conſentio, non eſſe ſcilicet eam quæ circunfertur, ueram dictamnum, quod uel hoc argumento apertiſsimè conſtat, quod dictamnum & caule, & flore caret, & ſemine, teſte Plin. & Dioſcoride: uulgaris autem, ſi qua alia planta, floribus eſt refertiſsima. Adde quòd uera radicem, Plinio authore, habebat tenuem & inutilem, folijs ſolum utebantur, tanti ea facientes, ut qui legebant, in ferula, uel arundine conderent, ne eorum uis euaneſceret. Radix uulgaris huius noſtri, ſatis craſſa eſt, et ſola in uſu habetur, neglectis folijs, quæ tamen (ut diximus) ſunt in uera utiliora. Quod non Plinij modo teſtimonio conſtat, ſed etiam Galeni, inter hęrbas Theriacen ingredientes, non inter radices eam connumerantis. Sed & Democrates cōponere Theriacen carminibus ſuis docens, ait, κόστου τε λευκοῦ, ἠδ᾽ ἔτι δικτάμνου πόας. hoc eſt uerbum ex uerbo, Coſtiq; albi, & dictamni hærbæ. Vide igitur quantis in tenebris uerſati ſint patres noſtri, uiri alioqui ſummo ingenio præditi, erroreque potius ſæculi, quàm uel incuria, uel inſcitia impediti: cæcos enim duces habebant, cum quibus eos quoq; cæcutire erat neceſſarium. Vt enim à propoſito non recedamus, ſi ad Auic. accedebant, uidebant eum cap. 472. ſecundi libri, dictānum cum Pulegio confundere: & præterea, quod balatū facere in ouibus ſcribit Dioſ. ſanguinem ab eis emungi interpretari: ſtatimq; ad dictamni ſpecies conuerti, deincepſq; ad Pulegij medicinas, quas etiam imperfecté ſcribit, prætermiſsis in totum dictamni peculiaribus uiribus. Et cap. 158. eiuſdem, pari cōfuſione miſcere origanum et calamentum, hoc fluuiale, illud montanum nominādo. Sin Ioan. Meſuen conſulebant in Diacalaminthes præparatione, pro Pulegio montanum calamentum legebant, & pro ipſo calamento, quod montanum eſſe debet, fluuiale: quem errorem etiam ſequutus uidetur Auic. in. 5. in eiuſdem Diacalaminthes confectione, ubi calamentum uocat fluuiale, & Pulegiū, campeſtre calamentum. Sed uide quomodo ad enarrandos Arabum errores imprudens me conuerterim, quibus ita ſcatent, ut non epiſtolis oſtendendi ſint, ſed magnis uoluminibus explicandi. Ad epiſtolas igitur tuas redeo. Typhā me quoq; pluries uidiſſe arbitror. Vtinam Typha quoq; mihi eſſet pariter agnita, in hiſce enim frumentaceis diſcernendis, multum ambigo: quod certè nemo mirabitur, qui Gal. legerit tā ſcrupuloſè in his incedētem.

Nepeta.
Mentha.
Menthaſtrum.
Siſymbrium.
Oxybaphum.
Acetabulum.
λεῖον.
γναφαλιώδη
Dictamnum.
Dictamni folia uſui eſſe, non radicem.
Auic. lapſus.
Meſue lapſus.
Typha.

Proximè autem accedo ut credam Thypham ita ſimilem tritico,ut triticũ putem. Eos enim non improbandos dicit Galen.qui eam paruum triticum uocant,adeò eſt illi colore, denſitudine,uirtuteq; ſimilis. Sed et Theophr.perquam ſimilem dicit tritico,& mutari in id,ſi piſta ſeratur. In eo autem differre à tritico, quod lemmate,id eſt, folliculis tegitur,ſicuti Hordeum & Olyra,quam ſiliginem uocat Plin.unicum etiam tenuẽ culmum habet, & magis flaua eſt.Sed in hac epiſtola diutius fortè quàm opus eſſet immorati,ad aliam accedamus.

Hordeum. *Olyra.* *Siligo.*

Lyſimachia, *Corneola.*

Lyſimachia Caranzono medico miſſa,ad manus meas peruenit: ſed in agro etiam noſtro frequẽs uiſitur.Flos dubitare adhuc nos facit,atq; Leoniceni authoritas,qui hærbam, quam infectores Corneolam uocant,ueram Lyſimachion eſſe,ad aras uſq;,in ſecunda æditione de Plinij et aliorum medicorum erroribus,contendit. Authoritas dico:nam quas affert rationes,non ſatis mihi perſuadent:ſiquidem noſtra Lyſimachion,& in aquoſis locis.naſcitur,et folia tenuia ſalici ſimilia emittit,ſicuti Corneola uocata.Horum igitur indiciorum gratia nõ minus dici Lyſimachion debet,quàm illa. Quod uerò Corneola aureo flore ornatur,non purpureo, nec Plin. repugnat (ut credidit Leonicenus) nec eſſe ueram Lyſimachion probat. Aduerſum quidem Plinium eſſet,ſi cõſtaret Corneolam uocatam, quam uiſus ipſa teſtatur aureum,non purpureum florẽ habere,eſſe ueram Lyſimachion: ſed quum hoc probatum nondum ſit,non eſt ante manifeſtam probationem crimine falſi Plinius condemnandus. Dioſcor.enim teſtimonium nihil facit aduerſus Plinium: nam præter id quod Iuriſconſulti ſingularem teſtem non admittunt,teſtimonium eius non eſt Plinio contrarium. Antiqua enim & noua Dioſc.exẽplaria,florem Lyſimachij eſſe purpureum,uel aureum dicunt:Plinius purpureum,non habita aurei mentione.Sciũt autem dialectici, tam recentes quàm ueteres, diſiunctiuam enunciationem neutri ex ſuis partibus aduerſari.Noui præterea ex utrauis parte totam aſſerunt inferri diſiunctiuam.Et hęc quidem dicta ſint pro Plinio.Quod uerò ex argumento floris aurei nõ probetur Corneolam eſſe ueram Lyſimachion,notius eſt quàm ut à me probari debeat.Sunt ſiquidem alię multæ hærbæ flore aureo. Eodẽq; argumento utar in noſtra, immo tantò fortiori,quãtò manifeſtius tam Dioſc.quàm Plinij innitetur authoritati. Dioſcorides enim Lyſimachij florem purpureum,uel aureum dicit: Plinius purpureum. Neutrius igitur ſententia noſtro,flore purpureo conſtanti,aduerſatur,quum ſuo,id eſt,Corneolæ,Plinius manifeſtiſſimè contradicat. Stat igitur noſtra Lyſimachion fortior duorum ſuſtentata teſtimonio, quàm ſua unius. Nec uideo etiam quare cogatur Plin. (ut Leonicenus ait) aureum fateri Lyſimachij florem,niſi uelit cognominem illi lapidem,aureis inſignem uenis,temerè idẽ nomen fuiſſe ſortitum.Nam ut mittamus cognomines nõ eſſe, quum hærba Lyſimachũ, uel Lyſimachion dicatur, lapis Lyſimachus:poteſt lapis idem nomen meruiſſe, uel quia ab eodem Lyſimacho inuentus ſit,à quo & hærba, uel quod ſimilibus uirtutibus polleat, uel ex alia quauis potius cauſa,quàm ex floris cum uenis illius lapidis ſimilitudine. Alioqui neq; flos eſt qui Lyſimachium dicatur,ſed hærba ipſa quæ Salici ſimilis eſt,non uenis lapidis.Non uidetur præterea notandus Plin.ſi fumum, quẽ Lyſimachion mittit, non acerrimum,ſicut Dioſcorides,ſed grauem uocat.Nec uſtionis meminit:non enim Dioſcoridis,uerùm naturæ interpres fuit,naturalem uidelicet hiſtoriam, & ab ipſa natura,et à diuerſis authorib.acceptam deſcribẽs. Rationes igitur quibus ſuam Leonic.Lyſimachiam aſſerit,non tantarum uiriũ ſunt, ut noſtram omnino reijciãt: ſed (ut dixi) hominis potius authoritas eſt, quę me ambiguũ reddit, quę licet magni momenti ſit,non tãti tamen,quin plus ponderet ſenſus. Sed neſcio quo pacto à tuis epiſtolis ad Plinij patrociniũ noſtra deflexit oratio:quamobrem ad illas defenſione Plinij alijs dimiſſa,eſſet reuertẽdum.Sed ne diutius iam itineri accinctum tabellarium remorer, huic epiſtolæ finem faciam: quod reliquum eſt,in aliud differens tempus. Vale. Ex Ferraria, ſeptimo Idus Quintiles. 1524.

Plinio patrocinatur aduerſus Leonicenum.

Lyſimachus lapis.

IOAN. MANARDI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER TERTIVSDECIMVS.

EPIST. I. *ad Bartholomæum Charandinum medicum Mutinenſem: quòd plerunq; purganda materia non turgens ante concoctionem.*

CVM me plerunque & in priuatis colloquijs, & in publicis lectionibus audiuiſſes Hippocrati & Galeno, quorum alter medicinā ſeruit, alter diligentiſsimè excoluit, inhęrentem: recentiores Arabes, noſtrateſq; eos ſequutos, nulla habita uel ætatis uel authoritatis ratione, audacisſimè taxantem, necnon ab eorum decretis, ſi quādo aliter uidebatur, in operibus artis recedentem: ſumma admiratione affectus es, quod his quos in minoris momenti rebus depugnabam, in una quæ maximum habere pondus uidebatur adhærerem, purgatorijs uidelicet pharmacis utens materia minimè turgente, nulla præuia concoctione: ſcribente Hippoc. in illo famigerato aphor. Concocta medicamentis purganda & mouenda, non cruda, neq; in principijs niſi turgeant, multa autem non turgent. Licet autem mei huius dogmatis rationē te præſente, & legendo, et familiariter colloquendo multoties reddiderim, petijſti tamē, et quaſi cum conuitio efflagitaſti, ut quod uoce tenus docueram, ſcriptis quoq; mādarem, ut & ea melius poſſes memoriæ commēdare, & his fierent cōmunia, qui uiua (ut aiunt) uoce non poterant à me doceri: præſertim cum excellētiſsimi aliquot medici, & antiquitati non minus quàm ego addicti, ſecus & agerēt & docerent. Vt igitur tibi morem geram, quem bonarum artium, & præcipuè medicinæ, meiq; ſtudioſiſsimum cognoui, manum calamo admoueo, & iamiam quod petis aggredior.

Problema, quod diſputandum proponitur, tale eſt: Liceátne, nulla præcedente per ſyrupos uocatos concoctione, purgantibus medicamētis uti. Quod problema diſputaturi, Ariſtotelis doctrinam ſequētes, ante omnia, ut in nominibus cū aduerſarijs cōueniamus, intelligantq; quid ſit id de quo diſputatur, uidendum, quid digeſtionis, quid ſyruporum, demùm quid purgantis medicamenti uocibus ſignificetur.

Primum aggredientes dicimus, id quod Greci πέψιν, noſtri digeſtionem, & qui latiniores uideri uolunt, concoctionem uocant, in 4. Meteorologicorum lib. definiri ab Ariſtot. perfectionem à proprio et naturali calore ex oppoſitis paſsiuis. Quę uerò ſint huiuſcemodi oppoſita paſsiua, ipſemet declarat, dicens: Hęc autem ſunt, propria cuiuſq; materia: ubi enim cocta fuerit, perfecta iam eſt & facta: principiumq; perfectionis à propria prouenit caliditate, etiam ſi ab exteriore quopiā auxilio ſimul perficiatur. Et paulò poſt ſubdit: Sed principium quidem eſt caliditas quæ in ipſa exiſtit: finis autem, his quidem natura, id eſt, ſpecies & ſubſtantia: his uerò in ſubiectam quādam formam, finis eſt coctionis, quādo tale tantumq; factum fuerit humidum. Nihil igitur aliud uidetur apud Ariſtotelem eſſe digeſtio, quàm operatio quædam caloris naturalis in qualitates paſsiuas, cuius finis eſt uel ſpecies, uel qualitas quædam, & quantitas humiditatis. *Concoctio quid iuxta Ariſt.*

Ex his autem ſequitur, erraſſe recentiores nonnullos, qui Auerroim ſequentes dicunt, digeſtionem apud Ariſtotelem in eo loco non alterationem, ſed alterationis terminum ſignificare. Quomodo ēm digeſtionis finem doceret ſi ipſam digeſtionē finē & terminū eſſe putaret? Sed nùmne uidebant Ariſtotelem in fine præcedentis tractatus, ſe dicturum pollicentem, operationes actiuarum qualitatum, generationi & corruptioni affines? atq; in ipſo ſtatim huius tractatus initio, pepſin, coctionémue calori adſcribentē, atq; in maturationem, elixationem, & aſſationem, ueluti in ſpecies diuidentem? quas & ex ipſis nominibus, & ex propria cuiuslibet earum definitione, actiones eſſe, non actionis terminos cognoſcimus. Eſt enim maturatio, coctio quædam ſeminis in pericarpio, hoc eſt, in eo tegmine, quod ad fructus tutelam natura fabricauit. Operationem uerò per hāc, non opus terminumue ſignificari, oſtendit Ariſtoteles, dicēs: Quoniam concoctio perfectio quæ-

dam eſt. Tunc maturatio perfecta eſt, quando ea ſemina quæ in pericarpio ſunt, tale aliquid facere poſſunt, quale ipſum pericarpion eſt. Conſtat igitur maturationem, de qua Ariſtoteles loquitur, longo tempore ſeminis maturitatem, quæ finis & terminus eius eſt, anteire. Quod cum pariter de elixatione & aſſatione dicere oporteat, quæ & ipſæ concoctionis ſpecies ſunt, neceſſarium eſt earum genus, hoc eſt, cōcoctionem, operationem eſſe, non operationis terminum. Nec perfectionis nomine, quo ueluti ſub genere continetur, rem perfectam, ſed mutationem, quæ in eam tendit, deſignari. Sed poſtquàm de philoſophorū digeſtione, plura fortaſsis quàm opus eſſet diſputauimus, ad noſtram, hoc eſt, medicorum digeſtionem accedamus.

Pepſis duplex ſecundū medicos.

Pepſis, hoc eſt, concoctionis uel digeſtionis nomine, in duplici tranſmutatione utuntur medici: naturali uidelicet, quę circa eſcam uerſatur, et nihil aliud eſt, quàm alteratio nutrimenti ad propriam nutriti qualitatem: & altera, quæ circa putridam uerſatur ſubſtātiam, et eſt alteratio ceſſare faciens putredinem, manente ſubſtantia. Conueniunt autem ambæ inuicem. Primò quidem in genere, quia utraq; eſt alteratio. Secundò in agente, quia ab eodem calore fiunt, hoc eſt, naturali, qui nihil aliud eſt quàm poteſtas per ualida corpora extenſa: qui tamen in prima ſolus, in altera coagentem ſecum habet calorem præter naturalem. Et propterea ſi id, quod in prima concoctione concoquitur, ſimilem naturam habet concoquenti, aut totum, aut certè maior eius pars in ſubſtātiam aliti mutatur, exigua eius portione ſemicocta remanente. E contrariò autem fit in ſecunda, quoniam uel nulla pars rei concoctæ tranſit in ſubſtantiam concoquentis, uel exigua eius portio. Si enim humor, qui concoquitur, talis naturę ſit, ut mutari in ſubſtantiam aliti poſsit, nec putrefactio magna ſit pro modo putrefactionis, plus minúſue eius tranſit in ſubſtantiam nutriti. At ſi uel putrefactio magna ſit, uel humor natura ſua talis, ut aſsimilari corpori humano, & conuerti in eius ſubſtantiam nequeat, ſimilis quidem ad quendam modum fit membris ſolidioribus, ſed non adeò, ut in eorum ſubſtantiam conuertatur. Quare nec in utraq; bile, nec in ſalſa pituita expectanda eſt uera & perfecta concoctio, quoniam ultra modum aſsi hi humores ſunt, & ueluti exuſti, à moderatoq; ſanguine per ſuperfluētem coctionem receſſerunt. Sola autem pituita dulcis & acida, quoniam citrà temperamentum ſanguinis, præ cruditate remanſerunt, ita concoqui ualent, ut in bonum ſanguinem, & demùm in ſubſtantia membrorum conuertātur. Vtraq; uerò bilis, & ſalſum phlegma, & ichores, quum ita concoqui non poſsint, ut in ſubſtantiam membrorum uertantur: ſatis pro modo ſuo concocti erunt, quando ſolidis membris quadantenus ſimiles effecti, et à natura ſuperati, apti redditi fuerint, ut uel ab eadem natura per ſe, uel cum artis adminiculo expellantur. Et hoc eſt generalius concoctionis ſignificatum, iuxta quod & pus, & lotium, concocta medici nuncupant. Et hæc quidem de concoctionis nomine dicta ſint: quod licet apud medicos quandoq; opus ſignificare poſsit, in hac tamen noſtra diſputatione, ſolam nobis ſignificat operationem.

De ſyrupis.

De ſyrupis uerò, primò circa nomen aduertendum, uideri hanc uocem, ſi Grȩca eſt ab ὀπῦς, hoc eſt, ſuccis, et σύρω uerbo, quod Latinis eſt traho, deductā. Nō inuenio tamē medicos Grȩcos ea uſos: quare fortè ab Arabicis ad nos ueniſſe putanda eſt, qui ea uoce utuntur in ſuccis uel decocto cum aliqua re dulci inſpiſſatis. Scio tamen & Latinos authores eadem uoce, ſed in alio ſignificato uſos. Quantum uerò ad rem ipſam attinet, medici, annis plus minus trecentis, ad concoquendos humores ſyrupis uſi ſunt, ab eaq; ui, quam ineſſe illis putabant digeſtiuos uocarunt: apud eos enim concoctio, digeſtio, & concoquere, digerere dicebatur: qua uoce noui ex Græca in Latinā linguā medicinæ interpretes, periculoſa ȩquiuocatione, alij quidem in diſcuſsione, ſeu reſolutione, alij in diductione et tranſitu nutrimenti ad membra utuntur. Sed dimiſſa uocum lite, illud potius diſcutiamus, an ſyrupi quibus nunc paſsim utimur, uim habeant digerendi, ſeu quod idem eſt, concoquendi.

An ſyrupis inſit uis cōcoquendi.

Ad quam dubitationem breuiter ex his quæ de concoctione declarata à nobis ſunt reſpondentes, dicimus, ſi propriè & uerè loquamur, nullum ex uocatis ſyrupis, qui uulgò confecti inueniuntur, uim habere cōcoquendi: hoc ſiquidē munus & priuilegium, ſoli calori naturali debetur: ipſe enim eſt, qui quocunq; trium modorū, quos prius recitauimus,

loquamur

loquamur, concoctionem facere poteſt, & ei ſoli referri debet accepta. Poſt ipſum uerò naturalem calorem ſunt nonnulla, quæ quatenus calorem ipſum uel fouent, uel augent, eatenus ad concoctionem conducunt, et eam aliquo pacto adiuuant: qualia ſunt quies, ſomnus, modica excalefactio, ciborum boni ſucci modicus eſus, uini parum calefacientis potus. Modicè uerò calefaciunt moderata frictio, uſus aquarum calidarum commoderatus, pharmaca atq; edulia etiam temperatè calefacientia: adde, ſi placet, & cataplaſmata. Ex ſyrupis igitur tantummodo ij ad concoctionem conferunt, qui ad quodpiam eorum quæ numerauimus, cooperantur, caloremq; naturalem aliquantiſper roborant: quod in paucis admodum agnoſces, ſi eorum uires methodo quadam ueſtigaueris. Quoſdam enim inuenies alterantes, quoſdam uacuantes, quoſdam utrunq; pollicentes: & ex alterantibus alios calidos, alios frigidos, alios humidos, alios ſiccos. Atq; in uniuerſum, quicunq; corpus uel corporis humores de una qualitate in aliam tranſmutāt, ſiue illa qualitas inter primas, ſiue inter ſecundas & tertias ſit, alterantes dici debent. Et ex uacuātibus, alios per uentrem, alios per urinam, alios per cutis occultos meatus materiam educentes. Ex his autem omnibus, ſoli hi concoctioni ſeruiunt, qui calore, odore, adſtringendi ui, uel ſomnum augendo, calori naturali adminiculum ferunt. Quæ cum paucis inſint, ſequens eſt, ut pauci ſint, qui uel ex accidēti mereantur dici concoctioni deſeruientes. Non enim accedendum Druſiano, à ſolis frigidis & ſiccis ſeu putredini contrarijs, iuuari hanc naturæ operationē aſſerenti: prohibent enim eam potius ne fiat, quàm factam, concoquant. Et hæc quidem de ſyruporum & nomine & ui dicta ſint.

De medicamētis purgātibus.

De purgatorijs uerò medicamentis illud in primis aduertendum, antiquiores calidis et uehementibus, atq; corpora ualde agitantibus purgatorijs uſos: quod uel ex Elaterij nomine licet agnoſcere, quod latinè agitatorium dici poteſt: quo nomine non ſolum in cucumeris agreſtis ſucco, ſed in omni purgante medicamine utebantur. Videmus etiam Hippocr. in morbis acutis, elleboro, & peplio uſum: quorum alterum adeò uehemens noſtratibus uiſum eſt, ut eius uſum præ formidine ferè penitus abdicarint. Alterū uel ex ſocio licet agnoſcere: quanquā & ex lacte, quo abundat, uis quoq; eius poteſt intelligi. Eſſe uerò hæc calida, ſicuti & alia omnia quibus antiquitas ad purgandū uſa eſt, ex Gal. uarijs in locis licet ediſcere. In cōmento enim illius aphor. 1. libri, cuius principium, In acutis paſsionibus &c. ait: Omnia id genus, purgatoria ſcilicet, ſunt potentia calida. Et in aphor. Sub cane & cætera. Exuſta tunc natura, eam quæ à purgantibus medicamentis non fert acritudinem. Et lib. 4. de uictu morborum acutorū: Quia uehementer mouent & lacerant, ideò prohibētur. Quoties igitur (ut iam ad diluendā propoſitam quęſtionē accedamus) Hipp. de purgatorio medicamēto mentionē habet, de his intelligendus eſt, quæ ipſe in uſu habebat, quæ & ualde calida erant, et ſua ualida ui corpora uehemētius exagitantia, quodammodo lacerabāt. At quū noſtris temporib. inuenta ſint multa, quæ uel frigida ſunt, uel modicè calida, qualia ſunt ſiliquę Aegyptiæ interiora, uel ipſa ſiliqua uirens adhuc & tenera condita, mel aërium, quod Mannam uocamus, dactyli Indi, quos Thamarindos Arabica lingua appellāt, roſarum & uiolarum uel ſuccus, uel aqua in qua maduerint, myrobalanorūq; nonnulla genera, & pleraq; alia, quis ea dixerit ab Hippocrate ſimul cum calidis illis ſuis & acribus uetita, quum ab eo fuerint uel penitus ignorata, uel inter purgatoria minimè computata? præſertim quum uideamus ipſum aſinino lacte et ſero uſum. Sed nec de his quoq; uidetur Hippocrates loquutus, quæ ex fructibus quibuſdā confecta, melleq; uel apū, uel eò quòd Sacchar antiqui uocabāt, uel zuccharo uulgari cōdita, nōnihil, exiguum tamen id, recipiūt ſcāmonij, & antea per aſſationē in cotoneo malo repreſsi ac caſtigati, uel alterius cuiuſpiā antiquorū purgatorij: & cū magno modo liquoris alicuius frigidi diſſoluta, purgationis leuis gratia à recētioribus medicis in morbi initio propinantur. Quæ quū qualitatibus his penitus careant, ob quas ſua ipſa purgatoria antiqui prohibebant, careant etiā neceſſè eſt his ſymptomatibus, quę illa materia non cōcocta exhibita ęgrotātibus inferebāt. Quod pręter rationē, quotidiana quoq; demonſtrant experimenta. Deum ego immortalem teſtor, me, qui iā octo ſuprà quadrageſimū annos medicinā uarijs in locis profeſſus, in febriū putridarū principio, niſi aliquid aliud prohiberet, ſiliquæ

Mel aërium.
Dactyli Indi.

Aegyptiæ liquore uſum, adiecta tertia parte medicamenti, quod per dactylos uel pruna ſeplaſiarijs ubique paratur, nullum ex tali potione unquam cognouiſſe ſequi ægrotantibus incōmodum, quin potius modicam, et abſq; ulla notatu digna noxa, purgationem. Alioqui neque modus hic euacuationis ab Hippocratis dogmatibus multum abhorret. Scribit enim ſecundo libro aphoriſmorum: Inchoantibus morbis, ſi quid uidetur mouendum, moue. Quem locum enarrans Galenus, docet interdum ab initio morborum ſalubrium purgationem eſſe faciēdam, ut minorem iam factam materiam natura ualeat facilius concoquere. Ex quibus uerbis & nomen & rem ipſam ſumpſiſſe uidentur recentiores, purgationis quam ab initio febrium putridarum faciunt. Id autem quod interdum Galenus faciendum dicit, temporibus noſtris crebrius, immò ferè ſemper faciendum eſt: ſiquidem noſtro hoc ſæculo, corpora humana longè magis quàm Hippocratis temporibus repleta morbos incurrunt. Antiqui enim, uel parum, uel nihil manè comedebāt, quotidianiſq; exercitijs, frictionibus, balneis, ciborum ſuperflua diſcutiebant, nec tot eſcarum uarietatibus, tamq; peruerſo earum ordine utebantur. Quis enim eſt uel ex infima plebecula, modo miſera pauperie non laboret, qui olera, earúmue radices, legumina, fructus, iuſcula, panem, caſeū, carnes, piſces, lagana, orbiculos, placentaſq; uarijs ex rebus confectas, ut ſors fert, abſq; ullo uidelicet ordine, in eodē uel prandio uel cœna nō ingurgitet? quum legamus antiquos, & quidem Athletas, manè ſolo pane, ueſpere ſolis carnibus uictitaſſe. Si igitur Hippocrates ſobrio illo ſæculo purgādum quandoq; iuſsit in morborum initio, quantò nos id audacius egemus in his, qui quotidianis ferè crapulis æſtuantes, oppletis præ cruditate primis nutrimenti uaſculis, morbos ex immodica repletione incurrerunt? Nec eſt ut quiſpiam dicat, Hippocratem in aphor. de morbis his loquutum, quorum materia inſtar furibundi & maniaci hominis, uel animalis ſtimulis ueneris agitati, ſtare loco nequit, ſed huc atq; illuc irrequieto motu fluit et refluit. Quādoquidem id in laterali morbo Hippocr. iuſsit, in quo materia non de loco ad locū uagatur, ſed ad unicam mouetur, ad certam uidelicet ac determinatam ſedem, ubi facere cœpit inflammationem. Et Gal. ad eum morbum trahens aphoriſmum, interim prima, interim ſecunda, interim quarta, & quandoq; quinta die pharmacum purgatoriū, libro 4. de uictu in morbis acutis, ſe dicit exhibuiſſe. In quibus uerbis et illud aduertendum, multos fruſtrà, immò cum ęgrotantium non leui damno, uereri, ne pharmacum prębeant uel uenam ſecent in die uel iudicatorio uel iudiciali. Vt enim fugiendum, in eo die fiat euacuatio per artem, quo iudicium facit natura, ita ſecurè & purgatio & uenæ ſectio fieri poteſt, quocunq; die, etiam ſi de numero criſimorum ſit, modo iudicium in ea nō expectetur, quarta enim die purgationem ſe feciſſe loco adducto Galenus teſtatur. Et in libro curatiuo de uenæ ſectione, ad animæ uſq; defectum ſanguinem miſiſſe. Sed hoc obiter dictum ſit, fortè alio tempore fuſius cum alijs medicorum circa criſes erroribus explicandū: ad idq; reuertamur, quod nobis nunc eſt principale propoſitum. Diximus enim Galenum nos opere docuiſſe, non ſemper, materia etiam non turgente, ante purgationem expectandam eſſe concoctionem, ſed in principio pleuritidis, dolore ad præcordia deſcendēte, materiam inflammationem facientem, plerunq; iuxta Hippocratis decretum per purgationem euacuaſſe. Dicimus quoque nos ab eodem Gal. didiciſſe, quoties uenæ ſectione egens eam detractat, uicariam ei ſubijciendam copioſiorem purgationē. Quod cum ita in principio, ſicuti materia iam concocta poſsit contingere, ſequitur, eo caſu rectè in principio poſſe fieri purgationem. Ipſe prætereà primo libro de compoſitione medicamentorum ſecundum loca, nulla præcedente concoctione, aliáue præparatione, utranque bilem & pituitam purgat in alopecia: Atque paulò poſt idem facit in manantibus capitis ulceribus, quę Græci uocant ἀχῶρας. Et libro ſecundo in capitis dolore, & decimotertio libro methodi, uidiſſe, ait, multos, quibus inflammatio in oculis cœperat, ſola per inferiorem uentrem purgatione una die curatos. Hippoc. etiam in uulneribus et fracturis, & in epidemijs plerunq; purgatione utitur, abſq; ulla concoctionis mentione. Atque ut uno uerbo me expediam, uix inuenies Galenum in alijs à febre morbis, uel molientem eam, uel expectantem: neque unquam inuenies, aut eum, aut Hippocratem, ueram concoctionem per ſyrupos nūc uocatos facientem.

Veterũ in uictu moderatio.

Veram

Veram dico, quoniam præparationem & corporis, et humorum quãdoq; fieri iuſſerunt: cui per quandam abuſionem recentiores Auic. ſequuti nomen concoctionis attribuere: quum tamen à concoctione uera longo diſtet interuallo. Quod enim uerè concoquitur, ideo concoquitur, ut, quantum fieri poteſt, ſimile euadat concoquenti. Quod uerò expulſioni paratur, quantò magis id patitur, tantò redditur animali diſsimilius, atq; ab eius natura magis alienum.

Præterea concoctio fit à natura, non ab arte: illa è contrario, ab arte potius quàm à natura. Concoctio humorum conſeruat ſubſtantiam: illa eos diſſecat, attenuat, & quodammodo conſumit. Concoctio eſt tantummodo putridorum: illa non putreſcentibus etiam adhibetur, & animalis particulis. Concoctio eſt omnium humorum putridorum: illa ſolum tenacium aut craſſorum. Quare ſi demus illis, ut quocunq; libet modo loquantur, & quamcunq; materię euacuandæ & corporis pręparationem, concoctionem, uel digeſtionem uocent, certè nunquam nobis oſtendent, Hippocratem aut Gal. in tenuibus humoribus, ſiue eos imbibant uaſculorum parietes, ſiue in uaſculis ueluti fluctuent, aliqua uti præparatione, ſed in his tantum, qui præ craſsitie uel tenacitate, diuelli à ſuis ſedibus non poſſunt. Corpora enim, inquit Hippocrates, ubi quis purgare uoluerit, oportet bene fluida facere. Quis autem non uideat eos humores melius fluere qui ſint tenuiores, & lentore omni prorſus carentes? Tunc enim inquit Galenus, purgatio bene procedit, cum humores craſsi, tenues facti fuerint, et tenaces pręciſi, & meatus aperti, per quos tranſmittuntur. Et in fine commentationis ait. Corpus bene fluidum eſt, meatibus quidem omnibus reſeratis, humoribus uerò inciſis atq; tenuatis, ſi alicubi in corpore fuerit humor craſſus & tenax. Et in expoſitione aphoriſmi penultimi lib. primi, tunc humores eſſe, ait, ad fluẽdum facillimos, cum fuerint tenues, & nullo lentore participantes, apertiq; meatus per quos fieri debet purgatio, et nullam obſtructionem habentes. Idem ſcripſit lib. quinto in ſextam epidemiam. Libro demùm methodi ſeptimo, ne uidear ambitioſè multa loca quęrere, clarè adeò hanc rem opere monſtrauit, ut inueniri non putem idiotam ita rudem, qui intelligere non poſsit, eum id uoluiſſe. Vitioſos enim humores in tunicis uẽtriculi receptos, nullo præuio apparatu, docet purgare per picram, aut per aquam mulſam in qua ſit coctum abſinthium. Tenacẽ uerò pituitam uentriculo annexam, incidi iubet ante purgationem. Si igitur de hac humorum præparatione loquutus eſt Rhazes, quę impropriè concoctio uel digeſtio dicitur, immeritò ab Auicenna reprehenditur, Galeniq; clypeo munitus, facilè defenditur. Intentio quippe huiuſcemodi humorum digeſtionis nihil aliud eſt, quàm inciſio & attenuatio: non, ut dixit Auicenna, ſubſtantiæ adæquatio ad euacuationem facilem parans. Quantò enim materia tenuior eſt, & lentore magis carens, tantò minus reſiſtit medicamini eam trahenti, & per meatus atque emiſſacula facilius pertranſit. Quis enim neſciat aquam puram & limpidam: facilius & fluere & trahi, quàm terroſam & lutulentam? feſtucaſque tenuiores à ſuccino, & acus à magnete, quàm ab illo magnas paleas, & ab hac clauos melius trahi? At ſi de propria uel de utraq; loquutus eſt concoctione, longè à uero receſsit. Per ueram enim concoctionem non tenuatur neceſſariò humor, uerùm plerunq; potius craſſeſcit: immò ſi propriè loquendum eſt, nec craſsior neceſſariò redditur, nec tenuior, ſed à calore naturali (ut ſuperius diximus) uincitur & ſuperatur: in qua tamen uictoria frequentius accidit ut fiat craſsior, quàm ut tenuior, ueluti ſolidis mẽbris, quæ craſſa ſunt adſimilatus. Non perdit etiam neceſſariò craſsitiem atq; lentorem, quem prius habuit, ut ex Galeno colligitur circa finem expoſitionis in 2. libr. Prognoſtici Hippoc. dicente, ſputum concoctum interdum ob craſsitiem & tenacitatem non expui. Quare contrario modo etiã in hoc ſe habet uera cõcoctio pręparationi: hęc enim id quod craſſum eſt, reddit tenuius, illa quod tenue eſt interdũ facit craſſum. At ſi quis fortè nobis obijciat Gal. in libello de conſtitutione medicinæ dicẽtem, quod craſſum et tenax eſt, eſſe attenuandũ, & quod tenue, craſſius reddendum: dicam (ut uerba ipſa demonſtrant) eum loquutũ de his ſuperfluis, quæ redire ad naturalem habitum poſſunt, nõ de his quæ penitus inutilia quũ ſint, paranda ſunt expulſioni. Quam præparationem ſi digeſtionis cõcoctioniſue nomine dignamur, triplicẽ neceſſè eſt redundantiũ humorũ intelligere coctionem.

Concoctio triplex

Vnam quidem, & perfectiorem, in his quę ita eam recipiunt, ut conuerti in ſubſtantiam partium corporis reddatur idonei. Alteram in his quæ uitioſiora ſunt, quàm ut mutari in ſubſtantiam aliti poſsint. Tertiam ualdè impropriè hoc nomen recipientem, qua corpora bene fluida, modo quem ſuperius ex Galeno oſtendimus, redduntur. Primę finis eſt nutritio: Secundæ, naturæ uictoria: Tertiæ, commoda expulſio. Prima & ſecunda agunt pariter in materiam tenuem & craſſam, tertia tantum in craſſam & tenacem. Quare culpandus Auicenna, qui indiſcriminatim de tribus hiſce generibus locutus eſt. In eo enim loco ubi docet non euacuandam materiam indigeſtam, loquitur de digeſtione ſecundo modo dicta. Vbi uerò Rhazen taxans, digeſtionem, ait, eſſe ad æquationem ſubſtantiæ materiæ ad facilem expulſionem, de tertia abſq; dubio intellexit. Atq; eodem modo in narratione, ſubtilis, craſsi & tenacis præparatione indigentium, quam prædictæ ſubdit deſcriptioni.

Coctionis variae actiones

In prima uerò aduerſus Rhazen argumentatione, quę ſi rectè legatur (mendum enim eſt in uulgatis codicibus) ſuper digeſtione ſputi fundatur, digeſtionem accipit ſecũdo modo. Secunda uerò ratio ſuper ſedimen urinæ fundata, primæ & ſecundæ concoctioni poteſt eſſe communis, licet eam per æquiuocationem trahat ad tertiam. Sed melius fortè fuerit, ut lucidioris doctrinæ gratia rationibus Auicennæ reſpondeamus.

Rationibus Auic. respondet

Ad primam dicimus, aliquod ſputum tenue (per ſputum intelligendo materiam ei quę expuitur ſimilem) poſſe concoqui primo modo concoctionis, id uidelicet, quod acidum eſt uel dulce, & hoc quidem neceſſariò craſſeſcere, quia non aliter in membrorum ſubſtantiam, quæ craſſiora eo ſunt, tranſiret. Aliquod ſecunda tantum: & hoc quidem ubi perfectè à natura uictum fuerit, aliquo pacto craſsius fiet: non quòd in hoc ratio concoctionis conſiſtat, ſed quòd ex actione uictoriaq; naturalis caloris hoc ſequitur. Tertiam uerò nullum tenue deſyderat: quantò enim craſsius fieret, tantò difficilius & à purgãte pharmaco traheretur, & per ductus & meatus pertranſiret, quemadmodũ ſuperius & Galeni authoritate & ratione monſtrauimus.

Ad ſecundam dicimus, ſedimen in acutis morbis, in principio non deſcendere: quia materia quę ſecundo concoctionis modo coqui debet, nondum debitam formam adepta eſt. Dicimus etiam tenuitatem ſecundæ concoctionis finem non eſſe, ſed naturæ uictoriam: quæ cum in conſiſtendi ſtatu, nec antea completa ſit, in eo, non in principio, ſedimen laudabile gignitur & deſcendit.

Ad tertiam dicendum, quòd ars naturam imitans, purgationem materiæ, niſi uel qualitas uel quantitas uel locus cogant, non facit ante concoctionem ſecundo modo dictam: abſq; pręparatione tamen alia tenuis materię arte facta, ipſam expurgare poteſt. Dico, niſi quantitas cogat: quoniam ubi in corpore tanta redundet materia, ut ab ea natura uel opprimatur, uel periclitetur ut opprimatur, tunc ab initio, & non expectata ſecunda concoctione, hoc eſt, naturæ uictoria, quæ in tãta copia uix ſperari poteſt, aliqua eius portio per artem demenda eſt, ut natura à tanto pondere leuata, reſiduum aggredi poſsit & uincere. Si enim bonus Athletarum habitus, Hippoc. teſte, ſtatim ſoluẽdus eſt: multò magis euacuationem deſyderabit malus ægrotantium habitus, non mole tantum, ſed et malignitate uires obruens. Rurſus, ſit Socrates, qui cum ſumma uitioſorum ſuccorum repletione febrem incurrat, ſequitur, ſi dum ſanus eſſet euacuatione egebat, quod multò magis ea indigeat febriens, aucta uidelicet ex febre ſpirandi neceſsitate, & uiribus oppreſsis. Item quantitas ſuprà modum aucta ad idem ducere poteſt, ad quod uitioſa qualitas, hoc eſt, ad mortem. Ergo ſi in hac quandoq; euacuandum ante concoctionem, etiam in illa pariter erit faciẽda euacuatio. Mala etiã alia quæ humores turgentes efficere poſſunt, et ab immodica copia contigerunt. Ergo eadem ratione quæ cogit euacuare humores turgẽtes, cogemur etiam demere immenſam multitudinem. Veritas ſumpti apparet diſcurrendo incommoda quę turgentes humores poſſunt efficere: ea ſecundum Gal. in expoſitione illius aphor. 4. libri, Pharmacũ exhibendum in ualdè acutis, ſi materia turget, eadem die: morari enim in his malum: ſunt roboris diſſolutio, caliditatis febrilis augmẽtum, et periculum ne humores qui per corpus uagantur, in aliquot membrum principale decumbant.

Imminere

Imminere autem hæc diſcrimina in materia plus nimio aucta, clarius eſt, quàm ut probatione egeat: uires quippe ex immenſo pondere labefiunt: calor febrilis cæteris paribus eſt in maiore materia maior, facillimèque humores totum corpus opplentes principalia membra attingẽt. Si igitur hæc pericula cogunt nos, materia turgente eadem die euacuare, cogent nihilominus ea ſuprà modum aucta. Quin ſi quis diligenter conſyderet, facilè agnoſcet copiam immodicam magis indicare euacuationem, quàm turgentiam. Huic enim poſſumus alia uia occurrere, reprimendo uidelicet motũ, alterando calorem, & membra principalia roborando. Immodica uerò repletio nullum habet magis præſentaneum remedium, quàm euacuationem. Præterea, ſi humores qui agitantur, & de loco ad locum mouentur ac transfluunt, uacuari debent, ut dicit Galen. in commento illius aphoriſmi, Concoctam &c. quãtò magis hi erunt aliqua ex parte uacuandi, qui adeò aucti ſunt, ut ferè omnia loca abſq; alio motu occupent? His rationibus & ſimilibus perſuaſus, dico ſolam exuperantem quantitatem cogere quandoque medicum ad euacuationem per pharmacum, et pręcipuè ubi ſecari uena non poſsit, in morbi initio faciẽdam. Quod uerò qualitas idem faciat, omnes fateri oportet, qui turgentem materiam euacuandam eſſe à morbi initio concedunt: hoc enim ipſum, turgere ſcilicet, qualitatem quandam conſequitur in humoribus repertam, adeò membra lædentem atq; extimulantem, ut à nullo recipiatur, & propterea irrequieto motu huc atq; illuc pulſa, fluctuet & refluat. Quęnam uerò ſit huiuſcemodi qualitas in humoribus reperta, quæ turgere eos facit, à nemine bene determinatum inuenio. Sunt qui hoc in materiæ tenuitatem referant: quod certè dici non poteſt: alioqui fateri orporteret, aqueam pituitam neceſſariò turgere: quod falſum eſſe nemo eſt qui neſciat. Mihi autem uidetur inter qualitates primas, hoc ſolo calori eſſe attribuẽdum, qui adeò acris et uehemens ſit, ut membra ueluti exurat, atq; ob hoc à quouis membro reijciatur: quem certè feruorem in alio humore pręterquàm in bile, uel bilioſo ualdè ſanguine, inueniri non puto. Quare ſola bilis hoc modo turgere dicenda eſt, & ratione eius ſanguis. An uerò quæuis exacta bilis putreſcens turgeat, & euacuari à principio debeat, non inutiliter quęri poteſt. Ad quod dubium, quantum mihi uidetur, reſpondendum eſt, bilem certa ſede intrà uenas putreſcentem, poſſe tam remiſſè calere, ut concoctio in ea ſit expectanda. Eam uerò quæ extra uenas putreſcens intermittentem febrem facit, non ſine ratione dixerit quiſpiam, ante concoctionem poſſe euacuari. Scribit enim Galen. in commẽto aphoriſmi ſuperius adducti, cuius initium, Concocta etc. conuenire, ut illi humores euacuentur, qui agitantur, et de loco ad locum mouentur, & transfluunt. Et lib. 8. de compoſitione medicamentorum ſecundum loca, turgere intelligit ad excretionem moueri, & nondum ad certam ſedem impetum habere aũt conſiſtentiam. In lib. uerò de iudicijs ſecundo, dicit, in tertianis bilem uehementer moueri, & per ſingulas corporis partes diſſeminari, atq; delationis impetu per ſeipſam expurgari, atq; ob hanc cauſam ex ſudoribus
" et uomitibus finiri. Et in commentario cui titulus, Quos purgare oporteat, et quibus pur-
" gatorijs, & quando, ait, In principio ſeroſos et tenues humores euacuabis, concoctionem expectans in craſsis & tenacibus, quales natura ſunt bilis atra & pituita. Quare ſi quis in tertianis purgationem bilis ante concoctionem moliatur, non ſolum Galen. uerùm & naturam ſe imitari dicere poterit, per uomitum & ſudorem, ſed & plerunq; per uentrem bilem in talibus febribus ante concoctionem expurgantem. Exuberans igitur caliditas tenuitati iuncta, facit ut bilis turgeat: tenuitas ſola cõcedit, ut etiam ſi non turgeat, ante concoctionem euacuari poſsit.

Calorem eſſe turgentium humorũ cauſam.

Verùm præter qualitates primas & manifeſtas, alia quædam qualitas quandoque in humoribus reperitur, quæ turgere eos facit, & die primo egere purgatione: occulta quædam et peſtilens malignitas, qua affecti humores, niſi ſtatim purgẽtur, cor, uel aliud principale membrũ petentes, ultimã afferũt perniciem. Hanc et aliàs quandoq;, & annis quinto et uigeſimooctauo, ſuprà milleſimũ quingenteſimum, uidimus ante magnam peſtilentiam in hac noſtra ciuitate, cum maxima mortalium, & præſertim nobilium ſtrage peruagari. Ab initio leni quadam febricula afficiebantur, pulſuſque & urina uix à ſanis differebant: febris poſt biduum triduúmue ſupra modum creſcebat, uires proſterneban-

tur,urina ueluti iumentorum, inquietudo,bilis praſinæ uomitus, materiaq́ caput petente deliria,modo cum uigilijs , modo cum immodico ſopore hominem cruciabant:uarijq́ coloris exanthemata per uniuerſam cutem eſſloreſcebãt, omniaq́ demùm incommoda, & his longè plura ſequebantur, quæ turgentem materiam ſuperius diximus comitari. Quare non poteram non admirari,quoſdam prȩcellentis doctrinæ & nominis medicos, purgationem in tam peſtifera lue ante concoctionem negligentes, atq́ alios medicos taxantes,qui ea utebantur. Si qui enim morbi inueniuntur, qui eiuſmodi purgationem eadem die ita deſyderent,ut tardare malum ſit, hoc maximè peſtilentes hȩ febres requirunt. uelociſsimam mortem,niſi ea fiat,inferentes. Sed nónne apud Galenum quinto methodi legerant,quotquot ex immani illa peſtilentia incolumes euaſerant, multis per uomitum, omnibus per uentrem,corpus antea fuiſſe & purgatum & exiccatum? Quod ſiue natura, ſiue arte factum ſit,omnino nobis oſtendit,in his qui ex peſtilentia ſeruari debent,exiccationem corporis per purgationem eſſe neceſſariam. Quod uerò expectanda non ſit euacuatio ſalutem factura in conſiſtendi uigore,ex hoc oſtenditur, quòd iudicia quȩ in peſtilentia fiunt,ad mortem potius quàm ad ſalutem tendunt,Galeno teſte in ſecundo aphoriſmorum commentario,et ipſa comprobante experientia. Quare illi mihi potius probandi uidentur,qui ab initio peſtilentium morborum, quantò citius poſſunt, omnia genera euacuationũ exercent,quàm qui iudicium,quod potius malum, quàm bonum in his ſperatur,expectant. Materiæ igitur qualitas euacuare plerũq́ cogit ante concoctionem. Verum præter quantitatem & qualitatem, idem quoque fieri ex loco,ſuperius oſtenſum eſt. Vbi enim ad præcipuum aliquem locum materia decumbit, non expectata concoctione eſt uacuanda:quemadmodum in laterali morbo eſt demonſtratum.

Ab initio peſtilentiũ morborũ euacuandum.

Vt igitur iam receptui canamus,& noſtra diſputatio, quæ diu uagando huc atq́ illuc, ueluti œſtro percita,furentem materiam abſq́ ordine ſequuta cucurrit,quaſi claſsici uoce ad id unde cœpit reuertatur; dicimus,materiam magna ex parte ante concoctionem purgandam:eam enim quæ non propriè turget,ſed uel ſola quãtitate, qualitate, uel loco perniciem,niſi euacuetur,timetur illatura, euacuari oportere ante concoctionem à natura factam demonſtrauimus: ſicuti & eam quæ non propriè uel impropriè turget, in alijs à febre morbis,et in ipſis etiam febribus debere à nobis potius quàm ab antiquis,ab initio minui,peiori ſcilicet uictu & maiore ocio utentibus, & medicamenta faciliora atque minus exagitantia habentibus: præſertim quũ nihil habeãt quod nobis obijciant aduerſarij,niſi uulgatum illum aphor. Concocta medicamentis purgãda & mouenda, non cruda, neq́ in principijs,niſi turgeãt, multa autẽ non turgent: quem tamẽ in multis exẽplaribus non legi ait Gal. licet iã lib. de humorib. paſsim legatur. Et ut eum inter aphor. recipiamus, habemus tamen cui opponamus aphoriſmũ 2.lib. decimũnonum,qui dubio procul Hippocratis eſt,iubentem in principio mouendũ,ſi quid mouendum eſt. Quem aphor. non ſolum ſcribit Hippocrates,ſed etiam per alium ſequentem probat,quia uidelicet circa principia omnia ſunt imbecilliora. In his enim duobus aphor. indulget medico Hippocrates, ut quando ei uidetur,euacuatione à principio utatur, quod & in penultimo 1.lib. permittit. Et licet dicat rarò hoc faciendum, nos rationibus ſuperius adductis moti, crebrius id facere & poſſumus & debemus,in materia præſertim ſeroſa ac tenui, qualis eſt bilis pallida,quæ à recentioribus citrina uocatur,quam noſtro ſæculo uidemus ſatis abundare. Dicimus etiã,ſi quando expectanda eſt uera concoctio,eam per uocatos ſyrupos, qui maiori ex parte eam potius perturbãt,quàm agant,non eſſe procurandam, ſed cum his tamen rebus,quæ naturales uires augent & roborant. Nec nos alia præparatione humorũ indigere, niſi attenuatione craſſorum,& inciſione tenacium, quæ per cibaria & potus magis quàm per ſyrupos. Galen. teſte,qui integrum huic rei uolumen dicauit, dicimus facienda. Habes igitur mi Charandine, meã de euacuatione ante concoctionem facienda ſententiam,confuſaneè certè & abſq́ ordine ſcriptam,ut ab homine ſene, & multis negocijs impedito,quæ toties deponere calamũ,& interrũpere commentationẽ coegerunt, ut quod tribus diebus abſolui poterat,ad trienniũ ferè protractũ ſit. Tu autẽ quicquid id eſt, pro tuo in me amore boni conſules. Vale. Ex Ferraria, XV. Cal. Sep. M. D. XXXI.

Epiſt

EPIST. II. *Pro nobili quodam uiro, magnum ueluti incendium in meiendo patiente.*

BAldaſar Sala, uir generis nobilitate,ac in negotijs principalibus exercendis dexteritate inſignis,queſtus eſt apud me per literas,ſe, iam agitur ſecundus annus, dum lotium emittit,maximum in ueſica urinæ perſentire incendium: quod nec ex medicatarum aquarum tertia potione,conſilio medicorum facta,nec alijs auxilijs mitigari, ne exiguo quidem,nedum reſtringi potuerit. Huic quantum in me eſt opem laturus,in primis affectionis ipſius eſſentiam & cauſas inueſtigabo:deinde ex illis curatiuas intẽtiones eliciam. Affectus hic,ut iam primum aggrediar,à recentioribus ardor urinæ uocatus, nihil aliud mihi eſſe uidetur, quàm dolor ulceroſus, ueſicam ipſam,& potiſsimum eius ceruicem atq; meatum,qui ab ea per pudendum deſcendit,affligens:quare inter ſymptomata,ſicuti & quilibet alius dolor, eſt reponendus. Verùm hoc ſymptoma ex alio ſequitur, hoc eſt,ex re exeunte immutata,lotio uidelicet ipſo ad maiorem,quàm ex natura ſua exigeret acredinem conuerſo. Dico autem, hæc ſymptomata malam temperaturam conſequuntur,à ſalſa pituita,ut per indicia ab excellentiſsimo Machello conſcripta apertiſsimè colligitur,genitam. Quæ quidem ſalſedo ex ſuperfluo iecoris & renum calore totam lotij ſubſtantiam quaſi aſſantibus,generatur. Ex his igitur ad ſecundum accedentes, intentiones tam propriè curatiuas,quàm præſeruantes elicimus. Mitigandus igitur primò iecoris & renum calor,ne de cætero lotium ſuperfluò exurat: ipſaq; iam facta pituita purganda. Demum mala affectio ex longo tranſitu huius mordacis materiæ in meatibus urinarijs derelicta,pro uiribus auferenda. In qua re ſua ſolita diligentia ac ſolertia præſens medicus utetur,ad dignoſcendum nunquid ulcuſcula aliqua in huiuſce locis ſint facta,quod ut minimè uellemus,ita maximè formidamus. Inter diuerſa,quæ ad has explendas intentiones mihi occurrunt præſidia,ſectio uenæ præcipuum uidetur:per eam quippè & calor membrorum minuetur,& materia partim euacuabitur,partim diſtrahetur. Nec abſterrere nos debet ætas,cõſentiente naturali temperatura,bono corporis habitu,& uictus ratione quę præceſsit. Secanda igitur,ſi expertus & audax ſector habetur, uena poplitis: ſi minus, à tali extrahendæ ſunt plus minúsue, pro medici præſentis iudicio, unciæ ſanguinis ſenæ. Facta uenę ſectione,bidui uel tridui interiecta mora,potio in aurora bibẽda, in hunc modum parata. Polypodij recentis ℥. glycyrrhizæ recentis, ſeminum cucumeris ana ſemunciа. Myxaria uulgò Sebeſten uocata, ſeptem in ſeri caprini libra,uel in alio,ſi hoc haberi non poteſt, tandiu bulliant,donec tertia pars ſeri conſumpta ſit, & adiecta decocto bene excolato rhei barbarici drachma,fiat potio,ipſo rheo prius tenuiſsimè contrito. Tertiò ab hoc purgationis die,deriuationis gratia duæ cucurbitulæ à pari utriuſq; natis admoueantur,ſuprà quam ſedendo quieſcimus. His peractis,ad ea, quæ intrinſecus extrinſecusq; alterant,ueniendum. Iecur igitur inungendum oleo roſaceo,cui æqualis portio ſucci intybi,quarta pars olei abſinthitis,octaua aceti roſacei ſit adiecta. Renes ſucco ſolatri,cum unguento Galeni infrigidante uocato, æquilance commixto. Veſicæ regio cum toto ad ſedem uſque pudendo, aqua tepida foueatur, in qua portulacæ & papaueris albi ſemina decocta ſint. Quibus, niſi ardor mitigatus fuerit, papaueris ipſius cortices,demũ aliquid hyoſcyami ſuperaddatur. Ex decocto etiam earundem rerum utiliter fieri poſſunt ſeſsiones,quæ ad regionem uſque iecoris pertingant. Bibenda quoq; ſingulo manè erit ſolatri aqua,in qua cucumeris,portulacæ,& papaueris albi ſemina decocta ſint,addito modò ſyrupo de papauere,modo nenupharino. Venter aſsiduè leniendus,modo per ſiliquæ Aegyptiæ liquorem in decocto polypodij reſolutum, modo per clyſmata eundem liquorem cum melle roſaceo recipientia,modo per uini fecem tenuiſsimè attritam,modo per ſenam in ſero decoctam. Quod ſi cum tot præſidijs adhuc paſsio non ſit ſublata, hirudines uenis ani applicentur,atque cum adiumento aquæ calidæ inferius adeò bene occluſæ,ut uapores eius loca hirudinum petant, à quatuor uſque ad ſex uncias ſanguinis extrahatur. Dehinc ad uehementer infrigidantia ueniendum,de quorum natura ſunt trochiſci, à Paulo diaphyſalidon uocati,qui recipiunt ſeminum cucumeris partes 4. ſem. hyoſcyami,cicutæ ana partes 2. fœniculi, ſeminis lapathij,croci,pini fructuum, amygdalarum amararum,

opij ana partem 1. phyſalidos, hoc eſt, granorum quæ alchechengi uocant, partes 30. Compone cum uino albo odorato, & fac trochiſcos quorum ſinguli pendeant ſemidrachmam, quibus primũ uteris exterius diſſolutis in oleo ſeminis cucurbitæ: deinde, ſi opus fuerit, dabis unum ad bibendum cum aqua ſolatri.

Fruſtra autem hæc omnia tentarentur, niſi congruo uictu uteretur. Qualis uerò hic eſſe debeat, arbitrandum præſenti medico permitto, ſicuti & quæcunque ſuperius ſcripta ſunt. Non tacebo tamen puluerem in quo magnam habeo fiduciam: componitur autem ex phyſalidibus, hoc eſt, ut dixi, rubro illo fructu alchechengi uocato, quę ſint numero 12. ſem. cucumeris, ſem. papaueris albi ana ℥. s. ſaccharo albo ad omnium pondus. Fiat omnium puluis, ex quo ſemper ante alium cibum deglutiat ſemunciam. Bonum etiam erit, ſi octo decemúe myxaria in aqua ſolatri madefacta per horam ante cibum edat, & in ſecunda menſa bolum unum ex partibus duabus, ſeminis cucumeris, & una parte fructuũ pini, ſaccharoq́ in aqua ſolatri & roſ. reſoluto, confecto.

Ex ædibus noſtris Ferrariæ, III. Nouemb. M. D. XXXI.

EPIST. III. *Ad Ioannem Paulum Caſtilionum medicum. Per manum quandoq; totum brachium à medicis intelligi. Expoſitio item obſcurorum quorundam Auicennæ uerborum, capite de lapide renum.*

Viuo adhuc, Dei gratia, Ioan. Paule, peſtilentiæ ſuperſtes: uigetq́ in me adhuc animus, licet langueat corpus, & podagra me quandoq; lecto detineat, pedesq́ adeò imbecilles ſemper relinquat, ut uix unquam ualeam abſque auxiliatore ſcalas aſcendere. Adiunxerat & ſibi chiragram cum tuæ mihi redditæ ſunt literæ: atque utriq; ſucceſsit, longè illis ſæuior Nephritis, quæ ut ſerior, ita moleſtior adeò fuit, ut ad fauces uſque Orci me deduxerit. A qua tandẽ Dei optimi munere leuatus, ubi reuiſere cœpi meam bibliothecam, literas tuas inueni tertio Calend. Martias ad me datas. Quare erubeſcens quòd tandiu reſponſum diſtulerim, arrepto calamo ſtatim reſpondere incœpi. In primis igitur tibi gratias ago pro tua humanitatis & amoris plena ſalutatione, atque uice uerſa, te etiam atque etiam & ſaluto, & quantum per abſentiam licet, exoſculor. Deinde quod ad diſceptationem exortam apud nos pertinet, ſatis mirari non poſſum, in medico tanti nominis, tãtam dormitationem, ut non aduerterit, per manum interdum apud medicos ſignificari non ſolum extremam illam brachij partem, quæ in quinque digitos, palmam, carpumq́, & metacarpum diuiditur: ſed totum id quod ab humeris extra thoracem prominet, & ex humero, brachio, extremaq́ manu componitur. Quod ſi ex Galeno fortè non didicerat, poterat uel ex ſuo Auicenna cognoſcere, libro primo capite de phlebotomia, ſex uenas manus ſecari dicente, atque tres inter eas magis præcipuas ſupra brachij curuaturam ſecandas, iecorariam ſcilicet, quam ipſe baſilicam: humeralem, quam cephalicam, et mediam, quam nigram. Manum ergo intelligere eo loco abſque dubio oportet humerum cum toto brachio, uenamq́ in ſynocha ſecare per quam ſuperiora & inferiora uacuentur, qualis præcipuè eſt media. Sunt tamen, qui iecorariã præferant, fortè quia magis ex directo iecur reſpicit, quod eſt ſanguinis fons. Vbi tamñ ſanguis in ſuperioribus corporis partibus magis exuperare uideatur, humeralem ſecare non fuerit abſurdum. Nulla autem ratio oſtendit, ut in tanta ſanguinis copia, per extremæ manus uenulas fieri debeat euacuatio, præſertim iubente Galeno, nec abnuente Auicenna, ad defectionem uſq; animi ſanguinem eſſe educendum: quod ex uenulis illis manus uix fieri poſset.

Petis præterea expoſitionem quorundam uerborum Auicennæ, capite de lapide renum, quæ in communi æditione ſunt huiuſcemodi. Et iterum ſi eſt lapis renum, & generatur ſecundum plurimum, & non adhuc mingitur, tunc eſt ſedimen urinæ retẽtum cum ea. Et ſi eſt ueſicæ, & diſcernitur ſecundum plurimum poſt ſeparationem urinæ, tunc eſt fex ſanguinis, deinde aſſociatur ei, & diuerſificatur ab eo. Dico igitur in primis, in Arabico non omninò ſimilem eſſe lectionem: ita enim ad uerbum legitur. Et iterum lapis renũ generatur ſecundum plurimum, & non adhuc mingitur urina, & eſt ſedimen urinę retentum cum ea. Lapis ueſicæ coagulatur ſecundum plurimum poſt ſeparationem urinæ: & eſt fex urinæ, quæ non aſſociatur ei, ſed poſtponitur ab ea. Sunt autẽ hæc uerba in utraq;

litera

litera,ſed præcipuè in prima,tanta barbarie obruta,ut Gentilis duobus expoſitis et altero immutato,ſententiam conniuendo præterierit. Pro uerbo ſiquidem, generatur,legit immergitur::& participium,retentum,exponit mixtum:& fecem ſanguinis intelligit hypoſtaſin. Poſſumus autem hanc ex ipſo elicere Auicennæ ſententiam. Si eſt lapis renum & immergitur,hoc eſt, ita hæret,ut non adhuc mingatur, ſedimen urinæ miſcetur cũ urina. Lapis uerò ueſicæ diſcernitur, id eſt manifeſtatur, poſt ſeparationem urinæ: exit quippè primò urina, deinde percipitur lapis nocumentum, poſtea exit ſedimen, quod demum aſſociatur urinæ:diuerſum tamen eſt ab ea,quia non tantum miſcetur urinæ,quantum in lapide renum. Nicolus deſperans eorum ſenſum ſe poſſe aſſequi,attulit quidem uerba,ſed dimiſit inexpoſita.Iacobus de Partibus in hoc præferendus Gentili eſt, quod uerba Auicennæ ſeruat,nec extra proprium ſignificatum extorquet,ſed ex eis eam ſententiam elicit quam & tu et alij poteſtis uidere,& rectè,an perperàm iudicare.Ego eo relicto ſenſum potius Arabicæ æditionis,à nemine adhuc expoſitæ,conabor elicere:qui (ni fallor)eſt huiuſmodi. In hoc differunt lapis renum & ueſicæ, quod dum ille generatur, maiori ex parte urina ſimul cum ſuo ſedimine retinetur:in huius uerò generatione, exit quidem primò urina,deinde eius ſedimentum.Prima autem huius ſententię pars facilè intelligitur conſyderanti modum quo lapis in renibus generatur. Quem modum ſicubi aliàs, præcipuè libro primo expoſitionis in 6.Epidemiarum,Galenus demonſtrauit. Ait enim. Oſtenſum eſt in cõmentarijs de naturalib.facultatibus,renes ad ſe trahere quicquid ſeroſi tenuiſq; in uenis ſanguini permiſcetur. Vbi uerò meatus qui in uẽtrem huiuſcemodi ſerum excolant plus nimio reſerati fuerint,ſimul etiam aliquid ex his quæ craſsiora ſunt,excolatur.Quod quando calefactum,in renũ uentre ſimilem pωro acceperit conſiſtentiam,ſi quidem renũ excretoria uis totũ hoc cum urinis expulerit, arenoſę in ipſis ſubſidentiæ fiunt. Si uerò adhærens uentri renis fuerit,difficulterq; ab eo uelli poſsit,alterum quidpiã ſibijpſi ſimile ex concaua uena ſuſcipiens, amplius augetur: ſemper enim id quod influit,ei quod præerat, circũnectitur, atq; hoc pacto pωrus nota dignæ amplitudinis conſtituitur. Ex his igitur Galeni dictis ratio reddi poteſt,quare dum lapis in rene gignitur, urina ſimul cum ſuo ſedimine retinetur, labefactata uidelicet ui renũ expultrice, & craſsiore materia intra renis concauitatẽ retenta.Idem ex eodem Gal. colligitur in expoſitione aphoriſmi ultimi libri tertij rationẽ reddente, quare ſenes faciliter calculo renum laborent. Ait enim. Quum in ſenibus multæ & craſſæ ſuperfluitates generentur,& præter hoc quoq; uirium adſit imbecillitas,obſtruuntur plerunq; renes,& lapides gignũtur.Obſtructis itaq; renibus & ui eorum facta imbecilli,mirandum non eſt, urinam cum ſuo ſedimine aliquantiſper retineri. Et propterea Paul. Aegineta, dum lapis generatur, exiguã urinã excerni dixit, atq; meatus per quos excernitur adſtringi.Poteſt tamen tanta eſſe arenularũ copia, nec uis renum excretoria adeò imbecillis, ut arenis quibuſdam exitus pateſcat: quod & ipſe Paulus expreſsit,& fortè Auicenna cognouit,addens particulam,ſecundum plurimum.Quæ uerò dixit de lapide ueſicæ, conſonant Galeno libro primo de locis affectis, lapidis indicia eſſe dicenti,quòd primò exit urina aquæ ſimilis. Et libro ſexto quòd pus ex ueſica exiens,ſine urina plerunq; excernitur,quia à loco propinquo excernitur. Vtrunq; autem horum tetigit Auicenna:primum, cum ait, poſt ſeparationem urinæ lapidem coagulari, poſtquam uidelicet urina aquoſa exiuit,& fex retenta eſt:ſecundum, ubi ait. Et eſt fex urinæ,quæ nõ aſſociatur ei,ſed poſtponitur ab ea. Hæc ſunt Ioannes Paule dilectiſsime,quæ pro expoſitione illius difficilis textus mihi ſe obtulerunt.

Demum in calce tuæ epiſtolę à me petis,an è re tua eſſe putem,ut in patriam reuertaris: quod te quærere arbitror,quia multos per proximam luem interijſſe hic medicos intellexeris. Quæ res ſi te mouet, illud etiam coſyderare debes,quod ſi pauci ſuperſunt medici, pauci quoq; ſunt, qui eorum opem expoſcant: mediam enim hominum partem perijſſe publica fama eſt:ſed in defunctorũ medicorum locum multi inſurrexerunt,qui uix,quando tu hinc receſsiſti,ad grammaticos pergebant.Fruimur præterea magna nunc ſalubritate. Quare cogitandum tibi eſt, ſi in patriam redieris, per multos menſes proprio ære te militaturum: niſi fortè profitendi publicè munus iterum aggrediare, quod facilè conſe

queris, aſpirante tibi Lodouico Bonacialo, ut doctiſsimo, ita bonis ingenijs fauente, quẽ præfectum, aiunt, gymnaſio inſtaurando. Vale. Ex Ferraria, IIII. Calend. Sextiles, M. D. XXIX.

EPIST. IIII. *Ad Iacobum Pharuſium medicum Regienſem, de leporina carne, &c.*

Legi amantiſſime Iacobe, nec ſine uoluptate, quæ tu non minus argutè, quàm eleganter, pro leporina carne diſputaſti, eam & boni ſucci eſſe, & coctum non difficilẽ probans. Adeó autẽ mihi applauſerunt rationes tuæ, ut non minus tibi debere id animal putem, ſi quis modo illi ſenſus ſit, quàm illi poëtæ, qui primam ei gloriam inter quadrupedes dedit: aut ijs, qui formoſum forè ſeptem diebus dixerunt, qui leporinas carnes eſitauerit. Parumq́ꝫ abfuit, quin tuis argumẽtationibus uictus, manus dederim, hisq́ꝫ ac pedibus in tuam ſententiam uenerim. Quod certè non inuitus feciſſem, quoniam ipſis carnibus, cum datur, ego quoque libenter ueſcor. Verùm deterruit me ueneranda antiquitas, & adhæc uſq́ꝫ ſecula quaſi per manus nobis tradita ſententia, quæ ab Hippoc. uel ab aliquo certè uetuſtiſsimo cœpit authore. Scribitur enim in lib. de Diæta 2. qui quidem Galeni tempore à multis, nunc ab omnib. Hippocrati aſcribitur, in hunc modum. Leporina caro ſicca & adſtringens, lotiũ aliquantiſper mouet. Poſt quẽ, quiſquis ille fuerit, Gal. libro 2. de eſcis, ait. Leporum caro ſanguinem craſsiorem gignit. Et in commẽtarijs de attenuante uictu, utilem eam dicit in uictu exiccante, non autem attenuante, quia craſſum ſanguinem gignit Et apertiſsimis uerbis libro 3. de locis affectis, magnã eam habere uim dicit in melancholici ſanguinis generatione. Pſellus quoque & Paulus eiſdem ferè uerbis Galeno ſubſcribunt. Sed & Pſellus inter cibaria atram bilem gignentia eam connumerauit. Poſt quos omnes Simeon in libro de eſcis, quaſi quæcunq́ꝫ dicta à uetuſtioribus erant, colligens, inquit. Carnes leporum, his qui exiccare corpus uolunt, ualde cõducunt, minimè uerò his qui temperatura ſunt ſicciore, ſanguinem quippè gignunt craſſarũ partium & melancholicum. Fecerunt omnia hæc Græcorũ dicta, ut Arabes Latinosq́ꝫ prætermeam, me cogitare, nunquid rationes, quibus leporinas carnes extollis, dilui aliquo pacto poſſent: aliæq́ꝫ in contrarium afferri, quæ antiquorum authoritati ſuffragarentur. Vtrunque autem poſt ſacras ferias, in quibus mihi ipſi uacandum fuerat, circa hæc meditanti, non poſt multam indaginem occurrit. Antequam autem alteram earum aggrediar, nonnulla tanquam nota ſubijcienda. Primò quidem, quod cum de temperatura cuiuſpiã rei medici loquuntur, non de ea loquuntur, quam in ſe, uel quod totam naturam habent, (ad philoſophum enim ſepctat hæc conſyderatio) ſed hominis conſyderatione: ita ut id calidum aut frigidum, humidumq́ꝫ, uel ſiccum dicatur, quod humanum corpus calefacere, frigefacere, humidumq́ꝫ uel ſiccum reddere poteſt. Secundò ſubijciendum, eſcas & medicamina in hoc conuenire, quod utraq́ꝫ in nos agunt, & à nobis patiantur: in hoc differre, quòd medicamina agunt quidem potius, quàm patiantur: eſcæ è contrario magis patiantur, quàm agant. Tertiò ſubijciendum, eſcas tandiu rationem medicamentis ſubire, quandiu in ſanguinẽ mutantur: ubi uerò perfectè in ſanguinẽ uerſæ ſunt, ſiue calidæ, ſiue frigidæ fuerint, ab eis ſemper calorẽ augeri. Quartò, eſcas, etiam ubi penitus mutatæ à nutriente ui ſunt, poſſe corpus reddere multò quàm eſſet antea frigidius, ſi uidelicet plus frigidorũ humorum, pituitæ ſcilicet & nigri humoris, quàm boni ſanguinis & bilis generent.

Rationes, quibus alimentorũ temperaturæ inueſtigandæ.

Ex his quatuor ſuppoſitis colligitur, qua uia inueſtiganda ſit, & leporinæ carnis, & cuiuſq́ꝫ alterius eſcæ temperatura. Non enim extrinſecæ cuiuſpiam rei uel conſyderatione uel comparatione id metiendum, ſed relatione ad corpus humanũ iudicium faciendum: ex hoc quippè habet quid, ut ſit homini cibus, quòd talem habet cum homine ſimilitudinem, ut conuerti in eius ſubſtantiam poſsit: hoc enim eſt, & non aliud, quòd facit aliquam rem, & dici & eſſe hominis eſcam. Et licet agere dum mutatur in corpus hominis aliud poſsit, nõ propter hoc eſca, ſed medicina potius dici debet. Si quis igitur rectè iudicare uoluerit leporinæ carnis quatenus eſca eſt, temperaturam, agnoſcere eum in primis oportet, in quos humores à calore humano concocta uertatur: quod certè non niſi ex longo uſu dignoſci euidenter ualet. Omnia enim nutrientia, ut Galenus ait lib. 3. de temperaturis, alterant

terant aliquo modo corpus, ſed immanifeſtè, dum ſemel tantum accipiūtur: uerum ſi longo tempore offerantur, ualde alterant, atq; manifeſtè corpora immutant. Et libro primo de eſcis. Eſcæ cognitio uix in multo tempore ex determinata experientia rectè fit. Et Hippocrates in Epidem. Cibi & potus experientia egent. In hoc ergo iudicio, quod longo experimento innititur, ſtandum antiquorum obſeruationi, præſertim quando illis rationes quoq; aliæ conſentiunt, quas Galenus ab extrinſeco acceptas uocat: inter quas multum ualida ea, quę à carnis ipſius ſubſtantia aſſumitur, quę certè in hoc animali dura ſatis appa ret. Facit autem hæc durities, ut ſerò, & paulatim nutriat. Quæcunq; enim dura carne con ſtant, ait Galenus in expoſitione aphor. 18. libro 2. tardius & paulatim nutriunt: quod nō leue frigiditatis argumentum eſt. Quemadmodum enim id quod facilè concoquitur & celeriter nutrit, eſt quoad nos calidum, Galeno teſte, in fine libri tertij de temperaturis: ita è contrario quod tardè & paulatim, eſſe quoad nos frigidum. Facilè enim id in ſubſtantiā noſtram conuertitur, quod cum natura noſtra maiorem habet ſimilitudinem: atq; id diffi cilius, quod magis diſsimile. Sumus autē nos à prædominio calidi & humidi. Eſt præterea eadem durities euidens indicium ſiccitatis, ut ex 2. libro de temperaturis, à Galeno col ligitur. Licet enim non omne durum ſit ſiccum, id tamen durum quod neq; à uehementi calido duratum eſt, neq; à uehementi frigido congelatum, proculdubio eſt ſiccum. Tanta autem caliditas eſſe in lepore non poteſt, ut carnem eius induret: nec tanta frigiditas, ut cō gelet. Quare cum ſit dura, omninò etiā ſicca eſſe uidetur: alioqui & ipſa ſola durities eam à numero bonarum carnium eximit, Galeno teſte, in libro de attenuante uictu. Quod etiam teſtatur diſsimilitudo quam habet cum carne porcina, quæ præ cunctis carnibus, Galeno & ipſo ſenſu teſte, eſt noſtræ magis ſimilis. Et propterea inter carnes quibus ueſci mur, ſtatui poteſt ueluti menſura & regula, cuius comparatione alias cognoſcimus. Recedere autem ab ea leporinam per frigus & ſiccitatem, nemo (ni fallor) ambiget, qui utranque bene norit: exanguis enim, arida, & ueluti uſta leporina uidetur, ſuillæ comparata, uapore q; omni atq; humore ac tenacitate ferè priuata: fragilis uerò, & ceu fibris abundans: quæ omnia et difficilem concoctu, & feram ad diducendum oſtendunt. Agilitas quoq; & in currendo uelocitas eam ualde à ſue differre oſtendunt, quod animal pigrum ualde eſt & ocioſum. Sed & timiditas frigus indicat. Si enim ſiccitati coniungeretur caliditas, audaciam, quam ſummam in leone calido & ſicco animali uidemus, in lepore quoq; efficeret. Si igitur ſubſtantia, durities, ſqualor, fragilitas, fibrarum copia, & ſuillæ diſsimilitudo, antiquorum authoritati & longo experimento conſentit, hanc carnem à numero bonarū ſeiungentium: quis non potius credat Galeno, inter quadrupedes ſuem, uitulum & hœdum duntaxat commendanti, quàm poëtæ, eam fortè titillatione potius proprij palati, q̄ certa ratione laudanti? Sed dices fortè, te non à poëtis, alioqui mentiri aſſuetis, ſed rationibus perſuaſum in hanc ſententiam ueniſſe. Ideo tentanda mihi tuarum rationum ſolutio, quarū prima ex ſanguine accepta talis eſt. Si leporina caro eſt melācholica, ſanguis quoq; eius erit melācholicus: talem enim temperaturā habet caro, qualem habet ſanguis. Quod leporinum ſanguinem eſſe melancholicum ais, rationi, Galeno & Ariſtoteli uidetur repugnare. Rationi quidem, quia tenuis, & aqueus eſt, non ater & ſpiſſus. Ariſtoteli uerò, qui fibrarum ratione quæ leporino deſunt, ſanguinem craſſum & terreum eſſe dicit. Galeno quoq;, qui ſapidum eum dicit, & dulcedine, concoctionis facilitate, ſanguinem auiū ſuperare. Hæc quidem uidentur capita tuæ primæ argumentationis, fuſius tamen à te explicatæ. Mihi autem in primis, mi Iacobe, id non conſtat, quod ueluti baſis fundamentūq; eſt argumenti, quòd ſcilicet talem temperaturam habeat caro, qualem habet ſanguis. Mutari enim nutrimentum à nutriendo debet, non è contrario, res nutrita à nutrimēto: quod uel ex hoc conſtat, quod diuerſarum temperaturarū particulæ ab uno eodemq; ſanguine nutriuntur. Quare ſi talis eſſet animalis nutriti natura, qualis eſt nutrimenti, fieret ut omnes corporis particulæ ex eodem ſanguine nutritæ, eiuſdem eſſent temperaturæ, quod eſt ab omni ratione alienum, quum nemo ſit qui neſciat, carnis temperaturam ab ea, quæ eſt oſsis, plurimum differre, ſicuti etiam ſcimus in latitudine partium corporis calidarum multis numeris ſanguinem uincere carnem: ſiquidem poſt ſanguinem, locant cor, poſt

Caro porcina, humanæ maxime ſimilis.

Leporinum ſanguinem non eſſe melancholicum.

quod iecur,& poſt ipſum carnem. Longè igitur calidior eſt ſanguis, quàm caro. Sed ex tuis, imò ex Galeni dictis abs te abductis,euidēter (ni fallor)colligitur, carnem non ſequi ſanguinis naturam. Leporinum enim ſanguinem, ut tuipſe rectè adducis, ſanguini auium Galenus præponit,capite 22.libro tertio de eſcis:quum tamen auium carnes non ſolum leporinis,ſed omnium quadrupedum,capite eiuſdem 67. concoctu dicit eſſe faciliores.Et in lib. de rebus boni maliúe ſucci,inter eſcas culpa uacantes, carnes multarū auium reponit,omnemq́ ſanguinē ceu concoctu difficilem uituperat.Ex animalis igitur ſanguine,iuxta Galeni decreta,non neceſſariò colligitur carnis temperatura. Verum ut hoc tibi detur,non euidenter tamen probas,leporinum ſanguinem non eſſe melancholicum. Tenuitas enim,&(ut tu uocas) aqueitas, frigus oſtendunt,non calorem. Sanguis enim qui dilutior eſt,ait Ariſtoteles libro 2.de partibus animalium capite 4.frigidior eſt:eaq́ animalia timidiora,idem Ariſtoteles dicit,quibus eſt dilutior:qui certè timor uel ſolus in hoc animali ſummus,maximum eſt frigiditatis argumentum.Porrò ſicuti tenuitas non eſt caloris indicium, ita nec craſsities frigoris. Tauri enim (quod certè animal ualde calidum eſt)ſanguis craſsiſsimus eſt,eodem Ariſtotele teſte:qui cum etiam ſit nigerrimus, certo argumento nobis eſt, ex coloris nigredine non oſtendi frigiditatem, ſicuti neq́ ex eò quòd concreſcit & ſpiſſatur,nam & hoc calidiſsimorum animalium ſanguini,fibrarum ratione contingit,quæ craſsiorem eum reddunt, & ad concreſcendum aptiorē,ut Galenus quoq́ libro primo ſimplic. medic. confirmat. Ariſtotelis igitur authoritas, pro antiquis potius ſtat,quàm pro tua ſententia:nec leporini ſanguinis affirmat frigiditatem, ſicuti nec ſaporis ſuauitas, uel dulcedo, quam ei Galenus attribuit. Didicimus enim ab eo,libro de ſimplic.medic.4.capite 6.non omnia dulcia eſſe calida, ſed ea tantum, quæ dulcedinem magnam habent:quæ uerò modicè dulcia ſunt, eſſe frigida. Ad tantam autem dulcedinem hic ſanguis non attollitur,ut calidus, hominis cōparatione, ob dulcorē exiſtimari debeat. Hominis dico comparatione,quia aliarum leporis particularum comparatione omninò calidus eſt. At ſi ſanguis leporinus frigidus eſt, ſequitur, ſi ratio tua concludit, leporinam quoq́ carnem frigidam eſſe oportere. Nec ratio igitur,nec Ariſtotelis aut Galeni authoritas,leporinum ſanguinem & eius carnem ab atræ bilis ſubmouent natura. Quod ad Auicēnam uerò attinet,cuius etiam authoritati inniteris,licet ea apud me magni momenti nō ſit,dicere tamen poſſum iuxta ea, quæ tanquam uera ſuppoſuimus, poſſe quidem leporinam carnem dum extrorſum adhibetur,& ut pharmacum ſolum agit,uim habere calefaciendi,dum uerò intra corpus accepta, atq́ ab eo mutata eſt, in melancholicum ſanguinē uerſa,reddere corpus frigidius. Diſputationemq́ noſtram ſub eſcæ conſyderatione, non ſub pharmaci eſſe ratione:ad quem modum ipſemet Auicenna capite de lepore frigidam eam dicit & ſiccam.Atq́ per hæc primæ tuæ argumentationi ſatisfactum puto: pariterq́ ſecundam eiſdem fundamentis elidi,tanquam eidem ferè medio innitentem,quòd ſcilicet ea caro melancholica eſſe non poſſit,cuius ſanguis non ſit melancholicus, qualem nō eſſe leporinum oſtendit tenuitas, aquea ſubſtantia, dulcor, atque fibrarum carentia, aquam potius,quàm terram præ ſe ferentia.Diximus enim, animal nutritum reddere potius nutrimentum ſibi ſimile,quàm è contrario nutrimentum animal. Diximus præterea,aqueā fluxibilemq́ ſubſtantiam non auferre à ſanguine frigus & ſiccitatem. Acetum quippè, aqua roſacea,omphacium,necnon aqua in qua fabæ, lentes, glandesq́ bullierint, ſimul cum fluida ſubſtantia frigus habent & ſiccitatem. Argumentum uerò quod ab experientia ſumitur,per contrariam experientiā confutatur,longiori obſeruationi,& maiorum uirorum authoritati,& præcipuè Galeni,innixam:quem certè,quicquid alij ſentiant,& nebulones nonnulli garriant, à Deo optimo maximo mundo datum puto, ad tam neceſſariam hominibus artem,medicinam uidelicet perficiendam. Nec eſt ut dicat quiſpiam, lepores noſtros ei fuiſſe incognitos,qui ſint Gręcis meliores: ſiquidem in Galeni patria naſci puto longè noſtris præſtantiores. Vidi nanque in inferiore Pannonia, quæ ad Græciam uergit,multo noſtris pinguiores & ſapidiores.

Timor frigiditatis ſignum.

Nolim autem te ad eorum ſententiam accedere,qui Galenum culpant,quaſi uina alba dulcia eſſe poſſe negantem:quum ſint apud nos, corrupta fortè à Trebelianis uoce, Tre-

biana

biana uocata alba ſimul & dulciſsima:in hoc nedum mente, ſed & oculis adeò cæcutientes,ut nondum colorem album à pallido,rufo,flauo,fuluo,aureoq́ dignoſcant:ſed uulgarem loquendi conſuetudinem ſequuti, quæcunque uina nec rubra, nec ceraſiola, nec nigra ſunt,alba putent: quibus ſi aliqua mens adeſſet,nec eſſent ab odio in Galenum penitus infatuati,facilè erat hanc diſtinctionem ab ipſomet Galeno diſcere in proprio commentario de uinis. Vbi enim dixit,nullum album uinum eſse dulce:ſtatim ſubdit. Flaua & fulua nõnulla ſunt dulcia.Sicuti & libro de uictu morborum acutorum tertio,poſtquam dixit. Dulce uinum ſtatim & nigrum eſt:paulòpoſt et in eadem cõmentatione ait. Duplex eſt fuluum,ſicut & nigrum:hoc quidem dulce, illud auſterum. Nolim te tamen ſuſpicari me in hæc tua cauſa diuertiſse, quem nouerim & Galeni, & omnium bonorum authorũ ſtudioſiſsimum.Nec accuſandi Galeni gratia,ſed excuſandi potius, uinorum exemplum attuliſse.Sed ob nonnullos Galenomaſtiges, qui quum uix pedem in medicina promouerint,à primisq́ diſciplinis penitus ieiuni ſint,in foro, in tabernis,in circularibus ſermonibus aduerſus Galenum,quem ne nominare quidem digni ſunt, blaterare non deſinũt. Sed hos in ſua ignorantia,ceu malis auibus initiatos relinquentes, ad ſecundam tuam dubitationem accedamus:in qua probare conaris, laboranti quartana febre, aſſas magis, q̃ elixas eas carnes conuenire, quoniam ſint calidiores pariter & humidiores. Calidiores quidem, quia à calido igneo coctæ, non aqueo ut elixæ. Humidiores, quia denſata ab igne extima parte,humiditas tota intus manet,quæ in elixatis educitur.

In Galenomaſtigas inuehitur.

Habes autem tuæ ſentẽtiæ aſſertorem Ariſtotelem, quem ueluti oraculum omnes obſeruant,& meritò uenerantur.Ego uerò Galeni clypeo munitus,in his præſertim,quæ ad medicum magis, quàm ad philoſophum ſpectant Ariſtotelem minimè formido.

Vna igitur & prima euadendi uia hæc ſit, ſi dixero Ariſtotelem naturam rerum in ſeipſas ſequutum,aſſa elixis humidiora ſtatuiſſe,congenitæ uidelicet humiditatis ratione, quæ in aſſatione adſeruata,elixatione deperditur. Quam conſyderationem quum medicus non ſequatur,quemadmodum ab initio ſuppoſuimus, ſed eam quam humani corporis comparatione res ſortiuntur:mirandum non eſt,ſi hac in quæſtione, ſicuti in pleriſque alijs,à philoſophis diſſentit.

Altera reſponſio communis eſt,nec multum à priore differens,quæ aſſa proprio humore,elixa aduentitio,ait,abundare.

His adijci poteſt tertia,ut ſimpliciter & abſolutè utroq; humore, elixa humidiora aſſeramus:congenito quidem,quod cum per elixationem non in tantum amiſerint, quãtum aſſa per exuſtionẽ:aduentitio, quem ab aqua acquiſierint. Tantam enim uim eſſe ignis aſſantis dicimus,ut nedum exteriores partes, ſed & interiores plus nimio exiccet. A qua ſententia nec Ariſtoteles ipſe abhorret uigeſimoquinto problemate, ſectionis uigeſimæ ſecundæ,à pane dum torreſcit,humorem dicens extrudi: contrà uerò in aqua tantam humiditatem,ut res alioqui propria natura ſiccas, humidas reddat. Cuius rei euidens argumentum in hordeo habemus, quod per elixationem amiſſa ſiccitate, adipiſcatur humiditatem,& per torrefactionem fit ſiccius, ut ſcribit Gale. capite octauo primi libri de eſcis. An uerò per aſſationem acquiratur caliditas,an auferatur,abſolutè dici non poteſt:ſiquidem nonnullis aufertur,,nonnullis adfertur, iuxta diuerſam rei & temperaturam & ſubſtantiam,necnon & aſſationis modum. Quantũ autem ad propoſitum noſtrum attinet, leporinæ carni modicè atq; ut coquina requirit aſſæ, nullam arbitror caliditatem ſuperaddi. Et de leporinis quidem carnibus hæc ſatis ſunto.

De albo uerò à Galeno uocato iure,non eſt ut ſcrupuloſè inquiras, quænã eorum,quæ in ipſo miſcentur ſeruanda proportio ſit:ſicuti neq; ſalis,neque rhu,neque piperis, alterius ue rei,quæ condimenti gratia obſonijs adduntur: ſed pro domini palato, quod exploratum eſſe coquo debet,diuerſa portione miſcentur. Ita in porro & anetho & ſale & oleo, quæ iuri albo & ptiſanæ, tum uoluptatis,tum coërcendæ humiditatis gratia adijciuntur, habita conditæ rei,regionis,horæ,conſuetudinis,& reliquorum id genus ratione,plus minúsue miſcendum.

De albo iure.

Haud magni autem puto referre, quodnam porrum accipiamus, modo id hortula-

num ſit:alioqui ſeculo noſtro ſolum capitatum ſerunt:licet non magnopere, ut grandioris capitis ſit, laborent olitores. Nec etiam eſt ut uerearis, ne cognominis porro bilis ex hoc iure gignatur, refracta omni acrimonia ex aqua in qua excoctum eſt. Anethi etiam ſiue folia, ſiue ſemina, ſiue comam acceperis, non ualde peccabis. Calefaciendi enim & ſiccandi uim omnes eius partes habent, nec odore carent.

Ad hunc modum parato iure, piſcibusq; in eo elixis, ego quoq; libenter ueſcor, præcipuè ſi non deſint oliuæ: quæ ne deeſſent tua liberalitate cum caueris, factum eſt, ut qui tibi ex aſſe debebam, etiam grandi ære fœnerato, ſoluere non ualeam. Verſaui igitur uniuerſam ſupellectilem, ut illud ſoluerem quod ultimo loco petis, antiqui uidelicet cuiuſpiam medici Diapompholygos deſcriptionem: tandemq; ad Paulum Æginetam confugi, apud quem libro ſeptimo ſic lego.

Diapompholygos.

Pompholygos unciæ duæ, lithargyri unciẹ tres, teruntur cum lini ſucco, & adijciuntur ceræ unciæ ſex, adipis gallinacei uel anſerini unciæ duæ, chamæmeli unciæ ſex.

Chamæmelon oleum ex floribus intelligo, modo quo idem Paulus pręcipit, paratum, ut ſcilicet unciæ duæ florum uiridium quidem, ſed per unam diem ante collectorũ, amoto albo, in ſextarium Italicum olei conijciantur, uaſeq; ſimplici linteolo ut tranſpiret obtecto, per dies quadraginta inſolẽtur, uas deinde bene obturatum adſeruetur. Verum nec mihi diſplicet, id quod à neſcio quo, nõ aſpernabili tamẽ medico, Gal. additũ eſt: quiſquis enim ille fuerit, à Galeni dogmatis nec in hoc ipſo medicamine, nec in alijs, multũ recedit. Et hæc quidem qualiacunq;, ſatis nunc ſint, aliàs fortè opulentiores facti dabimus meliora. Vale. Ex Ferraria, pridie Calend. Iunias. M. D. XXXI.

EPIST. V. *Conſilium pro muliere, uteri pruritu laborante.*

LEuatus aliquantiſper uarijs & corporis & animi moleſtijs, ſaluti filiæ tuæ conſulturus, feſſo calamo manum admoueo. Hæc, ut ſcribis, ſeptem ſupra triginta annos nata, temperaturaq; & totius corporis & uteri calidiore, duplici ſymptomate iam ſexennium uexatur, uteri uidelicet ingenti pruritu: cui ſi quando cedens, uel leuiter locos ſcalpſerit, aliud ſtatim, fœda ſcilicet pollutio ſequitur. Horum primum ad tactus ſenſum pertinet, qui corrupta ſenſatione id ſentit, quod ſentire non deberet, materiam uidelicet tenuem, exiguum ueluti morſum quendam cuti inferentem. Alterum ad exigens mutatum: exit quippè res quę exire eo modo non deberet. Morbus, à quo primum pendet ſymptoma, eſt continui ſolutio, ab acredine humorum facta: uerię ſimile eſt (licet hoc non ſcribas) tum ex natura ipſa humoris, tum ex frequenti ſcalptura gigni in loco puſtulas. Cuius uerò generis ſit hæc materia, quæ certè pruritum, &, ut ego puto, etiam puſtulas facit, ex his quæ à te ſcribuntur cognoſci poteſt. Sanguinem enim, qui per menſtruas purgationes exit, flaueſcere ais, iugiterq; manare ex utero croceum humorẽ, præcipuè triduo ante menſium profluuium, præcedente ueluti anteambulatione, exiguo ſanguinis fluxu. Oſtẽdunt autem omnia hæc, materiam quæ pruritum facit, eſſe ſanguinem bilioſum, ex totius corporis temperatura, præcipuèq; iecoris ſuperfluo calore genitum. Qui etiam ſanguis ex locorum calore, maloq; eorum habitu impenſius calens, ſolutionem quandam continui, & hac mediante pruritum, & ueluti titillationem quandam facit: ex quibus non deficiente ſeminali materia, quæ & ipſa, & natura ſua, & bile ipſa exacuta, uim expulſoriam irritans, ex leui occaſione prorumpit. Quibus ex rebus ſecundum ſequitur ſymptoma, ſeminalis materiæ eruptio.

Vt igitur utrunq; amoueat, nec amplius redeat, euacuandus ex locis eſt bilioſus ſanguis cauendúmque ne amplius ad eos fluat: amouendáque mala qualitas ibi facta, quę nutrimentum maligno illo acore inficit. Et quia iecoris totiusque corporis immodicus calor, cauſa eſt, ut ſanguis bilioſior generetur, refrigerãda ea ſunt, ſimulque membra ad ſeminis generationẽ concurrentia, ut quantum fieri poteſt exiguũ ſemen fiat, et minimè mordax.

Vt autem hæc ordine quodam fiant, & ad particularia ueniatur, ante omnia iecoraria uena incidenda eſt, ſelibraque ſanguinis ad minus mittenda: ſequenti uerò die, uel uno aut altero interpoſito, iuxta uirium robur, bibenda hæc potio. Senæ uncia una, ſeminum lactucæ

lactucæ & intybi ana ℥. ſemis, bulliant in uncijs ſex aquæ nymphęę, id eſt, nenupharis, donec tertia pars ſit conſumpta: abiectiſq; hærba & ſeminibus, in decocto ſoluantur liquoris ſiliquæ Aegyptiæ, quam caſiam uocant, ʒ.6. rhei barbarici ʒ. 1. & fiat potio, quæ in aurora bibatur.

Sequentibus diebus utatur hoc ſyrupo. Seminum fumi terræ, lactucæ, intybi, ana ʒ.s. ſenæ drachmas quinq;. Bulliant in uncijs aquæ ad conſumptionem tertiæ partis, & decocto adde ſyrupi roſati facti ex roſis recentibus ſepties mutatis ℥.2. Vtatur hoc ſyrupo diebus 1 5 . & ſi quidem nota digna ſequetur purgatio, tertio quoq; die tantummodo bibatur: ſi exilis, quotidie, & tertio quoque die adijciatur ſyrupo pillula facta ex granis 12. aurearum. Accepto 1 5 . diebus ſyrupo, niſi immodica & ad imbecillitatem uſque ſequuta fuerit purgatio, capiet hæc catapotia. Pillularum de fumo terræ ℈.2. aurearum ℈.1.

Expleto hoc purgationis ordine, quouis mane accipiat ℥. ſemis huius miſcellæ: zucchari nenupharini, ex floribus cichorij ana ℥.1. s. pulueris ſeminis lactucæ, radicis & ſeminis nymphææ, radicem albam & florem aureum habentis, ana ʒ. 1. s. miſce cum ſyrupo nenupharino.

Iecoris regio hoc inungatur unguento. Succi portulacæ, & intybi ana ℥.1. olei roſacei omphanici ℥.2. ceræ albæ & aceti roſacei parum.

Imus uenter & pars ei in dorſo aduerſa, hoc: Succi Arnogloſsi, lactucę, & agni ana ℥.1. olei nenupharini ℥.3. ceræ albæ & aceti roſacei parum.

Loca uerò prurientia, uino nigro adſtringente abluantur, in quo res iſtæ bullierint: Arnogloſsi ſemina, oryzæ grana, lentes, roſarum ſemina, nymphææ radicis albæ ana partem 1. ſaluiæ p.s. Poſt bonam ablutionem hoc unguento inungatur. Olei roſacei omphacini, olei nenupharini, ſucci ſolani ana ℥.1. pulueris lithargyri, ceruſſæ, ellebori albi ana ʒ. 1. Hæc in mortario plumbeo tandiu fricetur, donec congruam formam accipiant. Completa purgatione ſuperius deſcripta, ubi per octo dies uſa fuerit præſidijs poſt eam narratis, nec ſequuta fuerit optata requies, ſecãdæ uenæ poplitis, ſi inueniri à ſectore poterint, ſi non, uenę ſupra talum inferiores: hauriendæq; ex ſingula earum ℥.4. ſanguinis non ſimul tamen, ſed primo die dextera, altero ſiniſtra: interpoſitiſq; duobus tribuſq; diebus, cucurbitulæ feminibus admouendæ, cum ſcarificatione: interpoſitiſq; iterum totidem diebus, hirudines duæ ano applicandæ, nec amouendæ donec oppletæ cruore ſponte excidant: permittendumq;, ut adhuc per duas horas ſanguis per locum morſuræ guttatim defluat. Quod ſi non fieret, iuuandus defluxſus ſeſsione ſupra uas plenum aqua calida, ita ut uapor eius, occluſo bene ſedili, ad loca ubi hæſerunt hirudines pertingat. His auxilijs, niſi fortè Dei prouidẽtia ob animæ ſalutem aliter ſtatuerit, ſperamus, ſi non in totum, magna tamen ex parte faſtidium leuari. Sed & nonnulla adijciemus, quæ & non parum ad id quod optamus conducent.

Bibatur ſemper ante prandium et cœnam drachma pulueris radicum nymphææ, cum uino nigro auſtero, aqua ferrata uel lactucæ diluto. Vtatur ſæpe lentibus, prima aqua abiecta, cum aceto & oleo conditis. Lactuca mirum in modum confert & cruda & cocta. Portulaca item, intybum, cucurbita, atriplex, & cucumis. Si uinum bibendum, auſterum ſit, & cum aqua, præcipuè lactucæ. Sed & ubi hæc non ſuppetat, intybi uel portulacæ diluatur, ita ut aquę tribus partibus, duæ tantum uini miſceantur. Subſternat ſibi folia nymphææ, agni, & cicutæ. Accubitum ſupra dorſum fugiat ueluti inimicum. Ad hunc uitandum, plumbi laminas ſupra renes alliget, quæ alioqui per ſe proderunt. Salix ſiue epota, ſiue extrinſecus applicita, mirum in modum iuuabit. Sedeat in aqua ferè frigida, in qua nymphææ folia & flores, ſalicis & agni teneriores ramuſculi, lactuca, & atriplex bullierint. Ex eadem aqua, ſed frigidiore, abluat pedes & manus ad genua uſque & cubitos. Vtatur exercitio in quo brachia uelociter moueantur, immotis cruribus. Quotidie ſoluendus uenter cum lenibus, qualia ſunt beta, malua, & mercurialis. Si fortiora his, quæ ſuperius ſcripſimus fuerint neceſſaria, bibantur drachmæ duæ ſeminis lactucæ cum ſyrupo de papauere. His etiam quæ extrinſecus admouentur, adijciantur hyoſcyamus, cicuta, ac papaueris cortices.

Hæc habui, quæ pro filiæ tuæ ſalute ſcriberem. Reliquum fuſis ad Deum precibus ſupplebitis, præcipuè ipſa quæ patitur, genubus nudis ad pedes IESV crucifixi proſtrata, toto corde cum debitis circunſtantijs hoc inſtantiſsimè petens: ſimul enim, & corporali & ſpirituali remedio utetur. In quibus etiam precibus, mei uelim memineritis, iam ſeptuageſimum annum agentis, & uocationem Domini quotidie expectantis.

XX. Auguſti. M. D. XXXI.

EPIST. VI. *Pro muliere comitiali morbo laborante.*

ALia de qua ſcribis mulier, temperaturæ à natura biliofæ, ſed ex ætate, morbo, & profeſsione, ad melancholicam uerſa, anno ætatis decimoquinto, cum ex arbore ſupra nates cecidiſſet, extrinſecusq; nullibi lęſa uideretur, poſt menſem à caſu ſtuporem in tota dextra parte pati occœpit, tandemq; comitialem morbũ incurrit, à quo in primis ſexto uel octauo menſe affligebatur, dehinc in totum eam dimiſiſſe uidebatur. Tribus enim annis eo caruit: nunc quaſi inſtauratis uiribus ualidior apparet, ſecundo uel tertio quoque menſe, cum longioribus acceſsionibus, & maioribus ſemper ſymptomatibus eam inuadens. Menſes præter ætatem parcè defluũt: annum quippè agit octauum ſupra trigeſimum: ſpumaq; in ipſa acceſsione circa os aggregatur. Hæc ſunt, quæ de hac ſecunda mihi ſignificas, petens, ut ſicuti alios eodem morbo laborãtes, à me uidiſti curatos, ita quoque huic opem feram.

Ego uerò, ut à prognoſtico incipiam, alios quidem, & in Pannonia, & in Italia per manus meas à Deo curatos non inficior: neminem tamen (quod meminerim) tali ætate, ſed aliquos ante pubertatem, aliquos tertio ſeptennio, uel non multò ſuprà, in fine uidelicet pubertatis: quare ſatis uereor, ne hæc cum ſuo morbo ex hac uita recedat. Quia tamen manum Domini ſcio non eſſe abbreuiatam, curationem eo auſpice aggrediar. Verum quia curari, niſi ex accidenti, morbus non ualet, cuius eſſentia non benefuerit explorata, ideo ab eius definitione exordiendum.

Comitialis morbi definitio. Comitialis igitur morbus eſt conuulſio omnium corporis partium non continua, ſed per interualla quędam temporis facta, cum ſenſuum et principalium operationũ, rationis ſcilicet & memoriæ oblæſione, ex craſſo magna ex parte humore, uentres cerebri obſtruente, & tranſitum ſpirituum prohibente, principio neruorũ ſeipſum quatiente, ad expellenda quæ ſibi ſunt moleſta. Ex quo autem ſub conuulſione, tãquam ſub genere continetur, ſequitur ut ſit uicioſus motus: ad quem motum diligenter attendere medicus debet, ut cognoſcat an per conſenſum quendam, uel primario affectu cerebrum patiatur. Quando enim per conſenſum patitur, non accidunt uehementes & aſsiduæ conuulſiones, ſed per interualla breuibus quibuſdam ſaltuoſis motibus patiens concutitur. Quem conuulſionis modum, cum ex his, quæ ſcripta ſunt cognoſcere non ualeam, pariter ambiguus remaneo, an primò, an per cõpaſsionem cerebrum affligatur. Alioqui ueriſimile ſatis uidetur, ab eo latere quod ab initio ſtuporem paſſum eſt, ad cerebrũ mitti uel qualitatem, uel uapores, qui cerebrum percutientes, ſymptoma iſtud efficiant: quem aſcenſum ſolent & ipſi patientes pręſentire. Nolo tamen propterea deſiſtere, quin, quantum fieri poteſt, ſaluti huius ſanctimonialis cõſulam. Vtrouis enim modo hoc fiat, comitiali morbo laborat, uel, ſi exactius loquendũ, ſymptomate, uel potius uarijs ſymptomatibus, uitioſo uidelicet motu, & principaliũ ac ſenſilium operationũ læſione, quæ uel non fiunt, uel nõ rectè. Quæ ſymptomata à morbo fiunt in cõpoſitione, ex meatuũ uidelicet obſtructione, à craſſa materia genita, uel à uentriculorũ parietibus inuicẽ concidentibus, & ex ipſo adhæſu ſpirituũ tranſitum prohibentibus. Vnica igitur intentio curatiua ſufficit, ſcilicet obſtructionis remotio: quæ in primo quidem genere fit per expulſionem craſſæ illius materiæ quæ obſtruit: in ſecundo, reſolutis uel qualitate mala, quæ per partem poſt partem ad cerebrum aſcenderat, uel uapore maligno qui membranas uentris nobilioris cerebri percutiens, et conuulſionẽ earum, & concidentiã faciebat: quam rem abſq; medici auxilio per ſe explere natura ſolet. Et ſi in hoc pigra uideatur, iuuari debet per extremorũ membrorũ frictiones & ligaturas, & per cucurbitulas præcordijs admotas, demumq; per caſtorium ui in os demiſſum. Suſcitat & galbani incenſi ſuffumigium, & unguis odorati, quem blattã bizantiã uocant, & thymi.

Illud

Illud uerò quod maioris momenti eſt, & cuius cauſa ad me ſcripſiſti, eſt ut prouiſio cautióue adhibeatur, ne per uices, certosq́ uel incertos circuitus acceſsio redeat. Quę res adeò difficilis eſt, ut plerunq; artifici, & quandoq; arti ipſi magnum dedecus pariat: calumniantibus idiotis medicos, quòd in tam longo interuallo prouidere non ualeant, ne acceſsio alia ſubſequatur. Hanc igitur prouiſionem, diuino implorato auxilio, audacter aggredientes, primò huius typi ordinisq́ circuituum cauſas inueſtigemus. Dicimus igitur, cerebri, & præcipuè principalium eius uentrium imbecillitatem, malamq́ qualitatem ex pręcedenti acceſsione derelictam, facere, ut quoties reperitur in corpore materia, quę uel propriam ſubſtantiam, uel per uaporem, aut qualitatem, uentres prædictos impetere ualeat, noua ſuperueniat acceſsio, obſtructis uidelicet meatibus, & impedito ſpirituum tranſitu, membranisq́ ipſis primò, dehinc toto corpore conuulſo.

Scopi igitur, et intentiones præſeruandi, ſunt, ut primò quidem corpus uniuerſum, deinde ipſum cerebrum bene purgetur: & poſt hæc ſi quid mali humoris gignatur ad alia ignobiliora loca retrahatur ac deriuetur: & ſi ſuſpicio adeſt, ne ex alio membro mala aliqua res cerebro mittatur, curſus huiuſmodi intercipiatur. Demum cerebrum ipſum roborandum, & à mala omni qualitate mundandum.

Prima igitur in ordine intentio erit totius corporis euacuatio: quæ licet uarijs ingenijs fieri poſsit, præcipua tamen in hoc ſunt, uenæ ſectio, & purgatio. Incipiendum autem, ut ferè in omni caſu, in quo utrunque agendum, à uenę ſectione. Sequenti igitur ab acceſsione die, niſi alia cauſa uetet, exterior cubiti uena aperiatur, ſanguinisq́ ſelibra, plus minúsue, ut præſens medicus iudicauerit, extrahatur: deinde ſequentib. quinq; diebus, manè hic ſyrupus bibatur: Aquæ decoctionis hyſſopi ℥.3. oxymelitis ℥.2. Sexto die purgatio fiat per ſcrupulos duos ſemis hieræ Iuſti, quæ recipit, Chamædryos, praſij, ſtœchados, ellebori nigri, ſcammoniæ, agarici, piperis longi, aſſæ, ana partes ſexdecim, epithymi partes duodecim, euphorbij, interioris colocynthidæ, aloës, croci, gentianæ, ſeminis apij uulgò dicti Macedonici, ammoniaci, ſagapeni ana partes octo: oppopanacis, polij, cinnamomi, myrrhæ, ſpicæ nardi, ſchenianthos, pulegij ana partes quatuor, ariſtologiæ longæ & rotundæ ana partes duas, mellis quantum ſatis ſit. Bibatur cum uncijs quatuor aquæ mulſæ modicè ſalitę. Sequētibus tribus diebus redeat ad hyſſopi decoctum, cui loco ſimplicis oxymelitis addatur compoſita. Iterumq́ purgetur per hieram Iuſti, ſed maior ſit modus, hoc eſt, drachmæ unius & granorum 12. Rurſusq́ reuertatur ad hyſſopi decoctum, adiecto oxymelite ſcillitico. Tertióq; per eandem hieram purgetur, quæ pondere ſit quatuor ſcupulorum.

Expleta trina hac purgatione, per dies ſeptem reſumatur, nullumq́ aliud medicamentum accipiat, quàm pyrethrum cum melle, ita confectum, ut ſint pyrethri pars una, mellis bene deſpumati partes 4. cuius manè accipiat ſcrupulos 4. noctu dum dormitura decumbit, ſcrupulos duos. Preteritis ſeptem diebus, ſi uires bene conſtiterint, accipiat drachmam catapotiorum Alexandri, quæ recipiunt: Aloës, ſcammoniæ, bdellij, ellobori nigri, colocynthidis, gummi ana partem unam, euphorbij, nitri ana p.s. Confice cum ſucco braſsicę: da à ſcrup. duobus uſque ad 4. prout natura & uires ferunt. Paulus loco gummi ponit epithymum, quod ego laudo in caſu noſtro. His autem catapotijs non ſemel tantum, ſed pluries uti poterit. Sed & oxymel Iuliani multos iuuit: & ſapa quæ per totam noctem in colocynthide bene ab interioribus emundata, in cineribus calidis manſerit, manè bibita, multum ualet ad uniuerſum corpus expurgandum.

Cerebrũ quomodo purgandum.

Quod ubi ſatis mundum eſſe uidebitur, ſecunda inſurget intentio, cerebri uidelicet purgatio, quæ per nares quidem fiet, elaterij ſcrupulo, ſemunciæ lactis admixto, uel ipſo ſolo elaterio in puluerem redacto naribus inſufflato, uel cyclamini ſucco. Per os uerò, ſi maſticet paſſulas quarta parte pyrethri admixta, uel gargarizet aqua in qua pulegium hyſſopusq́ decocta ſint, aceti ſcillitici quarta parte addita.

Toto autem corpore & cerebro purgato, tertia inſurgit intẽtio, humorum ſcilicet auerſio ad ignobiliora loca. Quæ cum dupliciter fiat, reuulſione & deriuatione, à reuulſione incipientes, cucurbitulas ſub poplitibus cum ſcarificatione primò admouebimus,

poſtea hypochondrijs & dorſo abſq; ſcarificatione. Balneis quoq; aquæ calidæ, in qua hyſſopus, ruta, & ſaluia bullierint, in extremis membris utemur. Ad eandem quoque reuulſionem ſpectant clyſmata, ex decocto earundem hærbarum, adiecto oleo rutaceo & hiera iniecta. Balaniq; ex puluere hieræ alicuius ex magnis, nitro & melle compoſiti: hirudineſq; uenis ani admotæ. Ligationes item extremorum, aſsiduæq; frictiones cum nitro & ſinapi. Sed & uomitus, ſiue à cibo, ſiue poſt cibum. Præcipuè autem reuellunt rubificantia, & demum exulcerantia, extremis membris, & præcipuè cruri, ex quo ſuſpicio eſt, uapores aſcendere, appoſita.

Ad deriuationem uerò pertinent hirudines, fronti, naribus, & poſt aures appenſæ: cucurbitulæ ceruici admotæ, & uenarum, quæ ſub lingua ſunt, ſectio, & ipſius quoque capitis frictio: quæ tamen fieri antè non debet, quàm totum corpus ad ruborem uſque fuerit perfricatum. In frictionibus enim hic ordo ſeruãdus, ut à brachijs & manibus inchoantes, ad uentrem ſecundò & pectus ueniamus: deinde ad crura deſcendentes, longiori tempore in his perfricãdis immoremur, fortioribus etiam utentes frictionibus à ſuperioribus ſemper ad inferiora trahentes. Atq; ultimo loco caput ipſum perfricandum. Sed harũ frictionum hæc ſola ad deriuationem, tres primæ ſpectant ad reuulſionem: quanquam & in ipſa quoq; capitis frictione, quatenus ab interioribus trahit ad exteriora, reuulſio quædã poſsit intelligi, ſicuti & in cauterio. Quod ſi reliqua non contulerint, ſummæ ceruici, ubi uidelicet poſteriori capitis parti adnectitur, erit adhibendum: & poſt hoc in loco ubi ſuturæ anteriores caluæ coniunguntur. Quanquam hoc poſtremum ad quartam quoq; intentionem pertinebit, robur membranis, uentribus, & cerebro ipſi imponens: prius tamen alijs ingenijs id erit experiundum, bibendo ſcilicet betonicæ folia contrita cum oxymelite atq; ipſis in iure decoctis, & in acetarijs utendo. Ad idem facit caſtorium, manè cum aceto mulſo uel aqua aſſumptum. Berbena cum uino pota. Agarici oboli tres, hoc eſt, grana 36. cum oxymelite. Ariſtolochia rotunda cum aqua. Balſami fructus aſsiduè maſticatus. Libanotidis ſemen cum uino & pipere potum. Piperitis in ore retenta. Anthyllis ea ſpecies, quæ folio Ibigæ, id eſt, chamæpity ſimilis eſt, cum oxymelite. Inter omnia uerò ad malam qualitatem à cerebro tollendam, & robur addendum, maximè excellit ſcillæ ſuccus, Galeni modo paratus.

Scillæ ſucci extrahendi modus.

Scillam in tenues partes manibus attritam, in uas, ex quo mel extractum ſit, ponito, os uaſis bene obturato, pellem extrorſum toto uaſis corpori apponito, exactè colligato, uas in loco ad meridiem uerſo, et ab aquilonaribus uentis ita obtecto, ut nequaquam ab eis perflari poſsit, locato. Ea anni hora hęc facito, in qua canis exoriri ab omnibus Græcis putatur. Eſt autem tempus hoc dierum quadraginta, uiginti quidem numero ante eius exortum, & totidem poſt: totoq; hoc tempore ita leniter poſitum uaſis mutabis, ut omni ex parte æqualiter caleſcat. Exacto hoc tempore, ſoluto uaſe inuenies ſcillæ corpus cocto ſimile, effluxiſſeq; ab eo ſuccum, quem optimo melli miſcebis, & cochlearium magnum quotidie dabis. Corpuſq; totius ſcillę exactè terens, et melli pariter miſcens, eadem menſura dabis: ut tamen ſcias, ſecundæ hoc notæ, & poteſtatis eſſe. Ne tamen cochlearij nomine deceptus, aliquo eorum, quæ nunc in uſu ſunt utaris, ſcias apud Galenum, magnum cochleare nõ plus capere, quàm ſex obolos, hoc eſt, grana hordei duo ſupra ſeptuaginta. Et hæc quidem de his dicta ſint, quæ intra corpus accepta, cerebro robur præbent, & reliquias malorum humorum conſumunt.

Ex his uerò quæ extrorſum admouentur, quædam naribus, quędam auribus, quędam uertici apponenda. Naribus quidem ruta, præcipuè ſylueſtris, hyſſopus, ſampſuchus, lauri folia & baccæ, nux myriſtica. Omnibus uerò præſtare creditur pæoniæ, præſertim maris, radix recens ex altiſsimis montibus effoſſa. Auribus infundatur uerus balſami liquor ſi habere poteſt: uel eius loco oleum antiquum oliuæ, in quo balſami lignum decoctum ſit: uel liquor aliquis ex his, quæ per artem chymicam moderato ignis calore ex uarijs ſpeciebus guttatim ſtillauerit. Vertici cataplaſma apponendum, ex pane in aqua mulſa cocto, additis amaris amygdalis. Fouendumq; totum caput ex decocto nepetæ, & ſylueſtris uel domeſticæ rutæ. Demum ad ſinapiſmum ueniendum, ut ex tenui eius puluiſculo uehemens fiat frictio, adiecto euphorbio, nitro, & agria ſtaphide. Cataplaſmaq; ex eodem

ſinapi

ſinapi & caricis in acerrimo aceto pridie maceratis confectum, per horam unam ante cibum in loco ubi futuræ uerticis coniunguntur, detineatur.

Multa addere poſsem, uerum his, Deo adiuuante, ſpero uel in totum acceſsionem tolli uel ita lenire, ut rarius ueniat, & minore tempore, mitiusq́ affligat, niſi congruus uictus deſit, qui (ut breuibus me expediam) eſſe debet attenuans & præcidens, ad ſiccumq́ potius, quàm ad humidum uergens, non uentrem adſtringens, non caput replens, non inflans, non ex rebus concoctu difficilibus, uel mali ſucci, uel pituitam augentibus, non ad ſatietatem. An uerò cœna plenior eſſe debeat, quàm prandium, diſſentiunt inter ſe Galenus & Auicenna: quotidiano enim pane in tres partes diuiſo, ille duas partes dari cum fortioribus obſonijs in cœna iubet, unam in prandio, cum rebus uentrem mollientibus, ut oleribus, uel caricis, uel oliuis. Hic è contrario ſimpliciter duas cibi partes in prandio, in cœna unicam. Vtri autem ſententiæ magis hærendum, aliàs fortè maiore ocio diſputabitur. Non enim illis accedo, qui in quocunq́ caſu & homine lautius cœnandum, quàm prandendum cenſent. Sed quantum ad caſum noſtrum attinet, ſi acceſsionem noctu futuram formidauerimus, parcius omninò cœnandum conſulo: ſi à prandio, parcius prandẽdum: ita ut acceſsio, quantum fieri poteſt, uentriculum uel in totum uacuum, uel cum exiguo cibo reperiat. Nam ſi cauendum eſt, ut leuiculæ cuiuſq́ febris acceſsio uacuo uentriculo occurrat, quanto hoc magis cauendum in tam pernicioſo morbo? Qualiſcunq́ uerò cœna ſit, ſine uini potu fiat: ſed pro uino, melicratum ex aqua in qua pæoniæ radix decocta ſit, confectum bibatur. Si quando uerò ob ſtomachum uino utendum, in prandio potius bibatur, quàm in cœna, ſitq́ colore flauum, clarum, tenue, guſtuq́ aliquid acerbi habens. Vtatur aſsiduè capparibus cum oxymelite conditis. Quod ſi ſcilliticum eſſet, longè magis conduceret. Carnes quadrupedum uitet.

Auibus, præterquam paluſtribus, ueſci poteſt: aſſatisq́ potius, quàm elixis, modo aſſatio ſine fumo fiat: pinguedoq́ ſemper uitetur. Piſces, præter petrinos, dimittat: fluuialibus tamen ſi quando ueſci uoluerit, ſint omni tenacitate & pinguedine carentes, & in iure albo, quod porrum, anethum, oleumq́ & ſales modicos recipit, decocti.

Lac & caſeus & quæcunq́ cum eis parantur fugienda. Omnia etiam olera & legumina. Lactucis tamẽ, atriplice, beta, blito, braſsica, per uices quandoq́ ueſci poteſt, ſicuti & lentibus & piſo: nam ptiſana etiam ſi crebrò utatur, nulla ex ea noxa ſequitur. Vitandi uehementes odores, ſiue boni, ſiue mali ſint: ſtrepitus, celer motus, præſertim à cibo, atque rei ſplendidæ, uel quæ uelociter aut per gyrum moueatur, uel procul, aut deorſum ſit, aſpectus: uentorum perflatus, ſolares lunaresq́ radij, clamor, cantus altior, et in totum quęcunque uehementius agitare ſenſus & cerebrum ualent. Nam exercenda ſunt inferiora membra, capite quantum fieri poterit immobili permanente. Atque de uictus ratione hæc dicta ſint, cum quibus finem feciſſem, niſi occurriſſent nonnulla, à Græcis περίαπτα, à Latinis amuleta uocata, quæ cum phyſicè hunc morbum curare ab excellentibus quibuſdam medicis ſcripta ſint, quamuis à me parum ſint credita, non penitus uiſa ſunt relinquenda. Lapillus albus uel ruber in uentre pulli hirundinis inuentus, brachio alligatus. Lapis Iaſpis capnoſtes, hoc eſt, fumalis nuncupatus, in collo geſtatus. Iaſpis alius calamo ſimilis in annulo ligatus. Idem facit chryſolithos, corallium, pæoniæ & ſolani radix in linteo colligata. Aſini frons in corio alligata. Habes tandem, mi fili, quod tertio ab hinc menſe petijſti. Moræ autem cauſa, non aduerſa, ut fortè ſuſpicaris, ualetudo: ſatis enim bellè per totam æſtatem me habui: ſed aliud ab alio negocium. Vale. Ferrariæ, XII. Calend. Octobris. M. D. XXXI.

IOANN. MANARDI EPISTOLARVM MEDICINALIVN LIBER XIIII.

EPIST. I. *Ioan. Manard. Andreæ Turino medico excellentiſs.* S. P. D. *Defenditur opinio de ſectione uenæ lateris patientis.*

MARTINVS Hunnus Germanus magno cũ fœnore me nomine tuo reſalutauit: pro ſimplici enim & uerbotenus facta ſalutatione, plenam amoris in me, ne dicam obſeruantiæ, epiſtolam, & acutiſsimam aduerſus Curtium, medicum noſtro æuo ualde famigeratum, de ſectione uenæ in pleuritide, diſputationem, ab urbe reportauit. Hanc ego ſtatim & abſq; interſpiratione deuoraui potius, quàm legi. Deus bone, quàm acer & uigil in argumentando, quàm ſolers & uiuax in confutando, quàm prudens & emunctus mihi uiſus es in reſpondendo. Cœpi poſthac perlegere cunctatius, atq; in legendo cogitare, in quibus tecum, & in quibus ſecus & ſentirem, & in quadam mea ad Iocobum Pharuſium medicum inſignem epiſtola ſcriptis mandaſſem. Quicquid autem occurrebat, mihiipſi potius, quàm alijs in margine tui commentarioli breuiter & conciſim annotaui. Hæc qualiacunq; ſunt, fuſius aliquantiſper explicata, quoniam id à me per epiſtolam tuam expoſcis, ad te mitto: hac tamen lege, ut eo animi candore accipias, & ea animi ſynceritate legas, quo à me & ſcripta ſunt, & ad te miſſa. Sitq; procul à nobis omnis lis & certamen, niſi id quod ueritatis indagandæ initur ſtudio, & honeſtum ab Heſiodo primum, deinde à Galeno reputatum eſt. Vt igitur iam rem ipſam aggrediar, ordine quo ipſe uſus es ſeruato, ab his quæ ab initio operis ex Hippocratis & Galeni ſententia tanquam axiomata ſupponis, incipiam. Ea ſunt plus min úsue, ſi bene numeraui, nouem.

1. Duplicem eſſe humorem in phlegmone, qui per uiam defluxus generatur, fluentem ſcilicet & fluxum.
2. Fluenti deberi retractionem, fluxo deriuationem.
3. Incipiente phlegmone prohibendum id quod influit: in antiquo euacuandum id quod eſt in particulari occluſum.
4. Præſeruationem, ſeu ut nunc uocare cœperunt, prouidentiam & cautelam, aliam eſſe à curatione.
5. Præſeruationem prius exequendam eſſe à medico, quàm curationem.
6. Aduertendum prius ad contrarium, poſterius ex ipſa parte uacuandum.
7. Retractio ad contrarium, deriuatio per rectum facienda.
8. Vtrumq; per communes & coniuges uenas moliendum.
9. Retractio ubi ſola intenditur, multo tempore præcedere debet deriuationem.

Hæc ſunt quæ ueluti principia quædam ex Hippocratis & Galeni doctrina à te ſubijciuntur, quæ à nobis ſigillatim ſunt examinanda.

In primo ego tecum ſentio, ſed tertium membrum addo, reperiri ſcilicet poſſe in corpore phlegmonem patiente humorem, qui nec fluit nec fluxit, ſed uel fluet, uel fluere, niſi aliò trahatur, uel à corpore euacuetur, aptius eſt: huic uerius, quàm fluenti deberi præſeruationem.

Secundæ addo etiam quoddam genus tertium, ex ipſa uidelicet patiente particula euacuationem, aliam à retractione, quæ ad contraria loca: & à deriuatione, quæ ad propinqua, ſicuti alia eſt patiens particula, ab ea quæ contraria eſt, & à propinqua. Hancq; aſſero deberi materiæ quæ in patiente particula adeò fixa eſt, ut neq; per reuulſionem, neque per deriuationẽ potuerit uacuari: in cuius tamen uacuatione tota conſiſtit curatio, quæ ad nihil aliud tendit, niſi ad materiã, quæ tumorem præter naturam facit, uacuandã.

Tertiam ſic moderor, ut dicam, in incipiente phlegmone, ſicut & in antiqua, intentionem medici eſſe debere, non ſolùm humorem qui fluit, ſed & eum qui fluere poſſet, prohibere ne fluat, & eam humoris partem quæ iam fluxit, euacuare. Licet hanc ultimam

mam

mam intentionem non ſemper opere ſimul cum alia exequi poſsit.

Ea denique moderatione utor in quarto, quinto, & ſexto: prouidentiam ſcilicet ſeu præſeruationem, quæ humori debetur fluenti uel fluxuro, aliam eſſe concedens à curatione, & magna ex parte eam tempore præire: poſſe tamen utranqꝫ à prudente & bono medico, ſimul & unica uenæ ſectione, in morbis præſertim acutis compleri: quæ in eo quod ad contrarium trahit, reuulſio: in eo quod ad propinqua, aliquo modo dici poteſt deriuatio: in eo uerò quod materiam in phlegmone contentam euacuat, curatio erit nuncupanda. Hancqꝫ ab Hipp. ceu audaciore quàm nunc ſumus, libro ſecundo de uictu morborũ acutorum, in laterali dolore ad iugulum aſcendente, & ad calefactoria non ſedato, imperari.

Septimæ primam partem admitto, ſi contraria intelligantur, non tantum quæ maximè diſtant, ut infimis ſuprema, ſed & quæ non maximè, ut dextris ſiniſtra, internis externa, anterioribus poſteriora. Secundæ quoqꝫ parti libenter accedo, ſi hoc priuilegium non ita deriuationi adſcribatur, ut á reuulſione auferatur. Vtraque enim (ut tuipſe etiam inferius fateris) eſt per rectum facienda. Satis tamen admiratus ſum, quod hic dicas deriuationem fieri per rectum, & infra in reſponſione ad primam Curtij rationem eam fieri dicas ad latus.

In octaua nulla eſt nobis diſſentio. At in nona, tota (ut aiunt) uia diſtamus. In acutis quippè morbis (de his enim eſt diſputatio) quando deriuatio poſt reuulſionem eſt neceſſaria, magna nec poteſt nec eſſe debet inter utranque mora: ſiquidem morbus ipſe acutus breuis eſt, & citò præterit occaſio. Hæc ſunt, quæ in ſumma de tuis ſuppoſitionibus mihi uidentur ſentienda.

Reliquum eſt, ut relictis, uel in alium locum dilatis tuis ad Curtij rationes reſponſionibus, ad ſolutionem earum accedamus, quas ipſe Curtius cõtra proprium dogma facit, & quibus tu maximè uideris inniti. Quarũ prima, ſumpta ex quatuor modis reuulſionũ, poſitis à Galeno in Methodo, & cõmentariolo de reuulſione, tantũ abeſt, ut contra nos concludat, ut opinionem potius noſtram maximè confirmet. Si enim inter reuulſiones ea cõnumeranda eſt, quæ ab interioribus trahit ad exteriora, quis unquàm negauerit uenæ cubiti ſectionem eſſe reuulſiuam, quum ex utrouis latere fiat, à coſtis ſemper trahat ad cubitum? Sed & ſi quis bene cõſyderet, uidebit eam quoqꝫ à ſuperioribus trahere ad inferiora, uel è contrario: flexura quippè cubiti (ubi iecoraria uena cõmuniter aperitur) inferior eſt ſubcingente membrana, ſi manum ad genu declines: uel ſuperior, ſi manum uel ſupra caput eleues, uel totũ brachium quantũ uales, intendas, ut in ſectione uenæ fit: quod Celſus ſequutus, brachiũ ſupra coſtam eſſe affirmauit: & à dextris quoqꝫ ad ſiniſtra, aut è contrario trahit, quemadmodum in epiſtola ad Pharuſium demonſtrauimus. Expletur igitur una & eadem uenæ eiuſdem lateris ſectione, triplex retractionis genus: ab interioribus quippè ad exteriora, à ſuperioribus ad inferiora, uel è contrario iuxta uarios poſitus & cõſyderationes, & à dextro ad ſiniſtrum, uel à ſiniſtro trahit ad dextrũ. Quare non immeritò eſt inter reuulſiuas numeranda. Quicquid autẽ garriat Auer. ſusqꝫ deqꝫ facio: aut enim Galenum non legit, aut ſi legit, oſcitanter legit, nec intellexit. Vnam enim eandemqꝫ ſententiam in hac re ſemper habuit: nec in uniuerſalibus & in Methodo aliud dixit, ut ille putat, ꝙ reuulſionem ad partem aliquo modo contrariam faciendam, rectitudine tamẽ ſemper ſeruata. Nam id quod addis de hepatis apoſtemate, eodem fundamento ſoluitur. Sectio enim uenæ dextri lateris, reuulſiua & ipſa eſt: quoniam & ab his quæ intus ſunt, ad ea quæ extrà proculdubio trahit, & à ſiniſtris aliquo pacto ad dextra: cum iecur, tametſi in parte totius corporis dextra ſitum ſit, manus tamen dextræ comparatione ad ſiniſtra deuergat. Quare reuellere omninò & eam fatendum, ſicuti & illam quæ fit inciſa uena frontis, parte poſteriore capitis dolente. De ea enim ſic uerbum ex uerbo loquitur Galenus in
» uulgati illius aphor. expoſitione. Dolentem partem capitis poſteriorem, &c. Non ſolùm
» ſtudet Hippocr. ubi opus eſt euacuare, ſed & cum reuulſione. Reuulſio autem ad contra-
ria fit: ſecundum longitudinem quidem ſurſum & deorſum: ſecundum latitudinem hinc
» atqꝫ hinc, hoc eſt à dextra & à ſiniſtra: ſecundum profunditatem uerò, ut ante & retro.
» Nunc igitur in poſterioris partis capitis dolorib. euacuatio cum reuulſione ex fronte fiet.

Ex quibus Galeni uerbis apparet, quàm ridendi ſint ſapientes illi, qui reuulſionē metientes, tantam intercapedinem requiri aiunt, inter locum à quo reuulſio facienda, & eum ad quem, quantum diſtat humerus ab humero. Nam ne in gigante quidem tantum diſtaret frons ab occipitio, quantum in homine mediocris ſtaturæ humerus diſtat ab humero. Quanq; ſi totam uiam metiamur, quæ eſt à latere patiente ad uenam ſectam, non multo minor erit, q̃ diſtantia humeri ab humero. Patet etiam ex eiſdem Galeni uerbis, eandem uenæ ſectionem & reuulſiuã eſſe & euacuantem: quod ſapientes illi negarunt, dicentes eam deriuatiuam, non reuulſiuam. Patet & tertiò non ſemper ſeruãdum illum ordinem, ut reuulſio euacuationem longo tempore præcedat. Vide igitur, quàm facilè ſit hoc argumentum primum ſoluere, nec opus ſit uel aſſerere, Galenum aliud alio loco ſenſiſſe, uel de reuulſione, dum ſola fit, intellexiſſe, uel de alijs reuulſionibus, non de uenæ ſectione loquutum, uel dextram plus trahere ad ſiniſtrum, quàm ſiniſtram.

Aliam dubitationem tangis circa idem argumentum, quare ſcilicet dolente uno pede, Gal. conſentit ut uena alterius pedis ſcindatur: & ſimiliter in manu: non autem idem concedit in latere pleuritide affecto. Quę dubitatio multos etiam ex noſtris adeò angit, ut Galenum ſecum in hoc pugnare contendant, quum tamen in promptu reſponſio ſit & diuerſitatis ratio. Vena ſiquidem in brachio phlegmonem patiente, alia non præeunte euacuatione, ſecari non poteſt, niſi ſanguis, qui in toto corpore abundat, uerſus locum patientem moueatur: quę res intentioni medici in principio omninò aduerſatur, quęrenti ad longinqua facere retractionem, non uerſus patientem locum humorem attrahere. At in pleuritide, ſecta etiam eiuſdem brachij uena, hoc eſt, lateris inflammationem patientis, fit ad longinqua & minimé lęſa retractio. Brachiũ enim ſatis diſtat à mēbrana ſubcingente, nec ullam patitur inflammationē: quare non eſt in utraq; ſectione eadem ratio. Sed reſtat circa hanc materiam maior mihi ſcrupulus, quomodo ſcilicet in hac uenæ pedis ſectione, alio pede phlegmonē patiente, ſeruetur Hippo. decretum, κατ' ἴξιν, hoc eſt, per rectum ſemper fieri iubentis euacuationem, præcipuè cum hanc uideatur Gal. ei parem facere, quæ in manu ab eodem cum pede latere facit retractionem, quam per rectũ fieri nemo poteſt ambigere. Cui dubitationi non aliter, meo iudicio, reſponderi poteſt, quàm ſi dixerimus retractiones haſce, à pede ſcilicet ad pedem, uel à manu ad manum, à rectitudinis ratione non magis cadere, q̃ ea quę fit ab occipitio, ad frontem trahi uel imaginari poteſt: ita à brachio ad alterum brachium, & ab imo crure ad reliquum: quod in iecore, iecorariæ uenæ ſiniſtri brachij cōparato, uel in dextro latere eidem uenæ ſiniſtræ comparato, non poteſt cōtingere. Si quis uerò eadē ratione dicat, uenam iecorariam dextri cubiti non eſſe è directo dextræ partis ſubcingentis membranæ phlegmonem patientis: dicam, in huiuſcemodi uenæ ſectione aliam rectitudinem ſeruari, q̃ per lineam longitudini corporis reſpondentem, totumq; corpus in duas diuidentē medietates. Imaginamur in ſectione uenæ, diuerſi lateris nullam eſſe directionē, nec eam uidelicet, quæ per longitudinē, neq; eam quæ per trãſuerſum, ſeruandamq; præcipuè primam ubi hoc fieri poſsit: ubi uerò non poſsit, ad alteram potius recurrēdum, quàm rectitudo penitus deſerenda. Et hęc quidem dicta ſufficiãt quantum ad Achillem (ut tu uocas) repellendum. Deinceps uidendum quomodo Hectorem, hoc eſt ſecundum argumentũ (ita enim & tu uocas) propulſemus. Eius uis in ordine euacuationum uidetur conſiſtere, inter quas præcedit reuulſio, ſequitur deriuatio, atque poſt has tertia eſt, quæ ab ipſa patiente particula fit euacuatio. Cum igitur ſectio uenæ eiuſdem lateris ſit deriuatiua, eam in acie præcedere debet reuulſio, hoc eſt, oppoſiti lateris ſectio. Hæc, ni fallor, eſt ſecundi argumenti uis, quæ haud difficulter repellitur ex his quæ tuis, tertiæ quartæ, quintæ, ſextæ, addidimus ſuppoſitionibus. Reuellit enim primò uenæ eiuſdem lateris ſectio, ut in ſolutione primi argumenti oſtendimus. Vltimo uerò, dum ſcilicet ſanguis exijt, qui in inflammata parte occludebatur, principali, hoc eſt, curatiuæ, conducit. Et ne me hæc finxiſſe dicas, præter id quod ex definitionibus illarum operationum mea hæc dicta ſequuntur: (reuulſio enim eſt auerſio ad contraria: deriuatio, ad propinqua: & tertia ex ipſa patiente particula euacuatio) uerba etiam Gal. 2. libro de uictu morb. acut. eandem ſectionē uenæ cubiti, quam reuulſiuam eſſe oſtendimus, euacuare ſanguinem

Reuulſio.
Auerſio.
Euacuatio.

re ſanguinem in inflammatione contentũ, apertiſsimè monſtrant. Iecorariam enim humerali comparans, ait. Nos celeriter et magis, quàm alias particulas euacuare feſtinamus, eam quæ patitur inflammationem, & præcipuè in acutis morbis, quod interior cubiti uena facit. Et paulòpoſt in eadem comment. ait. Sufficiens indicium, quòd ſanguis ex particula inflammationẽ patiente tranſumptus ſit, eſt coloris permutatio. Liquet igitur ex Galeni ſententia, per eandem uenæ ſectionem & reuulſionẽ fieri, & ſanguinis in inflammatione contenti euacuationem: & quod hoc quidem phlegmone inchoante fieri uelint, & Hippo. & Gal. ſeries ipſa Hippoc. manifeſtiſsimè oſtendit. Vbi enim Hippocrates docuit tentandum eſſe à principio, ut dolorem per calefactoria exoluamus, uariaq; calefactoria recitauit, ſubdit. Si ad calefactoria dolor non ſoluatur, non eſſe ipſis multo tempore utendum. Sed dolore ad clauem aſcendente, inferiorem cubiti uenam ſecãdam, nec à miſsione ſanguinis ceſſandũ, donec color ſanguinis mutet. Id uerò quod in hoc loco tacuit Hippocrates, ceu alibi dictũ, 4. lib. ſuppleuit quiſquis fuit illius libri author, repetens primi libri dicta, atq; addens, ex quo latere uena ſecanda. Ait enim. Si quidem dolor ſurſum ad clauem peruenerit, uel circa mamillam & brachium, interiorem brachij uenam ſcindere oportet, ex ea, quæcunq; illa ſit, parte, in qua eſt dolor. Quem locum enarrans Gale. inquit. Hic quoq; exequitur legitimæ partis ſententiam, additq; nonnulla, quæ intelligi tamen poterant ex his quæ dixerat, quale & hoc, per rectum lateris patientis faciendam uenæ ſectionem. Hæc Gal. Ex quibus liquet, eandem eſſe huius libri quarti & libri ſecundi de uenæ ſectione in pleuritide ſententiam, adiecta conditione ſemper ab Hippocrate intellecta ut è directo patientis particulæ fiat. Cum igitur (ut oſtendimus) ſectio, quam in 2. lib. pręcipit, ſit ab initio morbi poſt calefactoria facienda, ſequitur eam è directo fieri debere. Nec eſt ut dicas, calefactoria tentandi gratia facta, & poſſe quocũq; morbi tempore afferri, reclamante ipſo Hippocrate, & ab initio quidem lib. dicente, primum calefactorijs tentandum ut dolorem ſoluamus: & paulòpoſt. Si dolor ad calefactoria non ſoluitur, non oportere multo tempore calefacere, quoniam areſcit pulmo & pus gignitur. Nec probandi hi mihi uidentur, qui uerbo Hippocratis innixi, calefactoria non ad curationem pertinere putant, ſed ad tentationem: quum tamen ad complendam primam curatiuam intentionem, hoc eſt ad euacuandam materiã in inflammatione contentam, ea fieri iubeat Hippocrates, &, quemadmodum ait Gal. ad attenuiandum & diſcutiendum ſanguinẽ in phlegmone contentum. Quod ſi non ſequitur, eſt quia plus trahitur, quàm diſcutiatur: quod abſq; copia humorum in toto corpore non accidit. Quare euacuandum totum corpus uel per uenæ ſectionem, uel per pharmacum, nec calefactorijs amplius utendum. Et hæc pro ſolutione ſecundæ rationis uidentur ſufficere, nec opus eſſe ut dicamus aliam indicationẽ ſumi à materia, aliã à loco: uel quod in pleuritide non ſumus certi à quo loco materia fluat, ſicuti in capite et utero. Tertiam rationem non adducis, neq; ego ſcio quænam ſit: ſed cum dicas eadem uia remanere efficaciſsimam, ego pariter dicere poſſum, quòd eadem uia tollenda ſit. Ad quartam accedendo, quæ inter omnes uidetur probabilior, dico, Gal. uerba 13. Meth. quòd auerſio ſit ad longiſsima facienda, eſſe ſanè, & eo modo quo ipſe ſemetipſum declarat, intelligenda: alioqui ſemper opus eſſet ſcindere uenam, quæ per duas (ut aiunt) diametros diſtat à loco patiente, atq; in pleuritide non è talo malleolóue è directo lateris patientis ſito mittendum ſanguinem, ſed ex oppoſito: quod nec tu, nec Auicenna fatetur. Moderari igitur hoc Galeni dictum oportet per duas eiuſdem ratas & perpetuas ſententias, eam ſcilicet quam nuper tetigimus, ut è directo patientis loci: & alteram, ut per communes uenas, adde, ſi placet, & nota dignas, fiat euacuatio: ne cogamur fateri uenas extremæ manus, debere in pleuritide præ alijs ſecari. Sed aduertenda quoq; bene loca Galeni in quibus præcipit, reuulſionem ad longiſsima faciendam, atq; cum præcedentibus ſubſequentibusq; uerbis & ſententijs conferenda. Occurrunt autem nunc mihi quatuor loca, in quibus ea uerba ſcribuntur. Primus libro ſecundo de natura humana, ubi non ex propria ſententia à Galeno ſcribuntur, nec quaſi Hippocratis magni uerba, cum pro Hippocratico libellum illum ſecundum Galenum non agnoſcat, ſed ueluti à neſcio quo ſcripta, quem deridendo nouum Prometheum uocat: qui poſtquam modo ſuo ue-

nas finxerat, edocturus earum ſectionẽ, ait. Studere oportet inciſiones facere quàm longiſsimè à locis, in quibus dolores fieri didicimus. Quæ uerba exponens Galenus, authorẽ illum damnat, quòd non determinauerit, utrum dolentibus iam partibus reuulſio influẽtium humorum ſit ad remota facienda, aut ſanitatis tempore: ſibi autem uideri, hęc potius in ſanis dici: uolente ſcriptore, redundantes humores aſſueſcere ad alias ferri particulas. Secundus locus eſt Artis medicinalis, qui eodem modo intelligendus eſt, ſcilicet ſanitatis tempore: ſiquidem de parte artis, quæ præſeruatiua dicitur, inibi ſermo habetur. Tertius & quartus locus ubi mentio longiſsimæ huius reuulſionis, eſt 13. libro Methodi. Bis autem ibi hoc legitur, ſed ſecundo loco cum exemplorum adiectione, per quæ oſtendit ſe nõ de longiſsima ſimpliciter locutum, imò nec de ea, quæ licet non extremè diſtet, ualde tamen remouetur. Siquidem in affectionibns capitis, præfert humeralem mediæ & iecorariæ: & in affectionibus iecoris, pectoris, & cordis, reliquis anteponit iecorariam, cum tamen apertè conſtet, humeralem capiti, & iecorariam iecori, eſſe propinquiorem. Demum generaliter loquens, ait. Semper autem in omnibus eas, quæ é directo. A qua directione cum cadat ea uena quæ ex oppoſito iacet lateri pleuritide uexato, conſtat ſecundum Gal. mentem, non hanc, ſed eam, quę è directo, eſſe ſecandam, quod etiam apertè dixit in libro curatiuo de uenæ ſectione. Nec dici poteſt (ut tu in reſponſione ad primam Curtij rationem ſcribis) Gal. de illa uenæ ſectione locutum, quæ in conſiſtendi uigore fit: quum apertiſsimis uerbis teſtetur in eodem 13. libro Meth. ſe de principijs loqui inflammationum. Ab initio ſiquidem eius ſermonis ait. Subijciatur igitur hepar incipiẽs inflammationem pati. Et paulò poſt. Oculis inflammationem pati incipientibus, & in iocinore cum phlegmone laborare incipit, & in renibus, ſicuti ſi renes. Et ne longiores ſimus in re manifeſta, in tota illa ſerie de principio loquitur inflammationum, atq; uniuerſaliter cõcludit faciendam è directo euacuationem. Verum quo pacto poſſunt Hippo. & Gal. quando ſecandã uenam in pleuritide ex directo dicunt, in conſiſtendi uigore intellexiſſe, ipſo Hippo. quaſi præconis uoce in aphor. medicis clamante. Incipientibus morbis ſi quid uidetur mouendum, moue: cum autem in cõſiſtendi uigore ſunt, quietem habere melius eſt. Galenoq; in hæc uerba ei ſuccinente. In illorum morborum principijs in quibus ſpes eſt ſaluari debere laborantem, tentandum eſt afferre maiora auxilia, de quibus dixit Hippo. ſi quid uidetur mouendum, moue. Sunt autem hæc, phlebotomia præcipuè, interdum etiam purgatio, quorum neutrum in conſiſtendi uigore accipiendum. Niſi igitur uoluerimus fateri, Hip. & Gal. ſibijpſis pugnantia ſcripſiſſe, dicere non poſſumus, eos dum uenam ſecari, uel purgatorium medicamẽ dari præcipiunt, de conſiſtendi uigore fuiſſe locutos, in quo maiora auxilia penitus interdicunt, & quieti indulgẽdum, ratio ipſa, quæ plus ualet, quàm omnis authoritas, perſuadet: purgationem tamen ſicuti & uenæ ſectionem ab initio quandoque concedentes. Quod certè mirum eſt te alioqui oculatiſsimum, apud Gal. non legiſse, eum locum exponente, quem tu ex quarto libro de uictu morb. acutorum citaſti. Subijciam autem Gal. uerba, à me utcunque ex tempore translata. Pharmacum exhibẽdum quarto die abſque determinatione dixit: in nullo enim auxilio laboranti afferendo intentio habenda eſt ad dierum numerum, ſed ueluti Hipp. inquit, aut ſtatim ab initio priuſquam humores firmentur, exhibenda eſt pharmacia: aut poſterius, quando iam fuerint concocti. Quare & circa primam diem, interim & ſecundam & quartam, interdum & quintam, pharmacum exhibuimus, non in quarta ſolum, quemadmodum iſte ſcripſit. Hæc Gal. Quibus ſi addideris ea quæ ab eodem in principio huius comment. ſcribuntur, apertè cognoſces, ſectionem uenæ & purgationem, quas Hipp. libro 2. præcepit, eſſe in pleuritide ab initio faciendas. Ait enim. Pleuriticum nominauit, eam qui ab Hippoc. in parte libri legitima dictus eſt, in quo purgat eos qui ita ſe habent pleuriticos. Hæc Gale. eos qui ita ſe habent intelligens, in quibus ſcilicet dolor eſt in inferiori thoracis parte, quos ſe quandoque purgaſſe prima die Galenus fatetur, atque ut ſequens eſt, in principio (quocunque trium modorum apud medicos notorum principium accipiatur) in quo etiam principio dolore aſcendente, ſectionem uenæ facit. Nec dici poteſt (ut tu dicis) quòd Hippocrates hoc pharmacum dederit, ad materiam antecedentem uacuandam, cum loco ſectionis uenæ eo utatur,

tur, per quam euacuari uoluit materiam in inflammatione contentam, quæ ad iugulum uſque & ad brachium dolorem facit, eandemq́ intentionem euacuandi per pharmacum in dolore ad præcordia declinante habere uideatur, ut ſcilicet utraque & reuellere, & materiam in inflammatione contentam, ualeat euacuare. Sicuti enim purgatio ad contrariũ trahit, quia à ſuperioribus ad inferiora: ita & uenæ ſectio è directo facta, ad contrariũ multis modis trahit, ut ſuperius (ni fallor) demonſtratum eſt: ambæq́ propterea contrarietatis ratione pariter reuulſiuæ dici merentur. Gal. tamen, queadmodum in epiſt. ad Pharuſium ſcripſi, in hac purgatione receſsit ab Hipp. quod adeò clarũ eſt, ut mirari ſatis nõ poſſim, eſſe uiros alioqui excell. qui dicant Gal. aliquando ne latum quidem unguẽ, unquam ab Hip. receſsiſſe: cum nulla ferè ſit Hip. cõmentatio, in cuius expoſitione non ſemel eum (modeſtè tamen) reprehendat: præſertim ſi Hippocraticis habeamus, quęcunque ſub eius titulo & nunc leguntur, & apud antiquiores ſunt lecta. Sed & in legitimis magni Hippo. lib. exponendis, ut erat liberi animi, & nullius addictus iurare in uerba magiſtri, modo ordinem, modo uerba, ſed & interdum ſentẽtiam quoque non approbat. Sed ut reliqua nũc dimittamus, quis non cognoſcat in hac parte pro Hippo. Galen. non ſtare: ſcribente Hip. ſi ſubter ſeptum fuerit dolor, & ad clauem non adnuat, mollire aluum oportet, aut nigro elleboro, aut peplio: Galeno uerò ipſo, poſtquam Hippoc. uerba expoſuerat, dicente, Cognoſcere quidem hæc oportet & meminiſſe, non ſemper uerò in pleuriticis uti. Quod enim dixerat Hippoc. agere oportere, Galenus dicit non ſemper agendum: nec ſolum dicit ſed rationibns probat: etiam ex aphor. (cuius initiũ, In acutis paſsionibus raro, & in principijs, pharmacis utendum) atq́ ex febris uehementia, in qua etiam ſi dolor ad præcordia perueniat, per ſectionem potius uenæ, quàm per pharmaciam euacuatio facienda, quia maius periculum in ea eſt, & maiori infortunio ſubijcitur, præcipuè quando naturæ ægrotantis experientiam non habuerimus. Quod igitur Hippocrates dixit, ſermone abſoluto oportere fieri, hoc Gal. raro faciendum dixit, & ſolummodo duabus ſtantibus cõditionibus, febri ſcilicet non uehementi, & cognita per experientiam ægrotantis natura. Aphoriſmus autem à Gal. adductus, clarè oſtendit, pharmaciam hic ab Hip. præceptam, eſſe intelligendam in principio: alioqui non eſſet propoſito Gale. deſeruiens, ſi Hip. in libro de uictu morb. acutor. de pharmacia in conſiſtendi uigore danda, intellexiſſet, quum aphor. de principio loquatur. Vtrũq́ igitur liquet, & Hip. de euacuationibus in principio faciẽdis locutum, & Gal. cum Hip. in ſectione uenę ſenſiſſe, ſed in pharmacia ab eo diſcordaſſe. Pariter quoq́ tollitur, quod à te dictum eſt, Hipp. non de præſeruatione, ſed de curatione tantum locutũ, quæ morbo iam facto debetur. Non enim conſueuit Hip. pręſeruationẽ à curatione, in morbis adhuc fiẽtibus diſtinguere: ſicut nec ſemper eos actus diſtinguit Gal. Hip. ſiquidem in aphor. inquit. Quæcunq́ ægritudines à plenitudine fiunt, euacuatio ſanat. Quem aphor. Gal. enarrans, delirare quoſdam neotericos dicit, aſſerentes ablationẽ cauſarum morbos facientium non eſſe curationem, ſed pręſeruationem: ibi eſſe ſolam curationem dicens, ubi non adeſt cauſa faciens: ibi præſeruationẽ, ubi cauſa quæ adeſt, nondum morbum facit: tunc mixtam quodammodo præſeruationem & curationem, cum facit: nec habere proprium nomen, & propterea aliàs alio, in hoc opere medicos uti, modo curationem, modo præſeruationem uocantes. Dicere igitur, Hippo. docuiſſe curationem non præſeruationem, eſt in nomine (ut Gal. ait) litem facere: & ut in cyclicis & clamoroſis diſputationibus fortè tolerari poſsit hæc reſponſio, in his certè quæ pacato animo tractãtur, fuga potius uidetur, quàm defenſio, præſertim cum nullibi Hippoc. aliam docuerit uenæ ſectionem, neque in pleuritide, neq́ in alio quouis morbo, quàm quæ per directum, tacendoq́ ſemper aliam, & hanc laudando, etiam tacendo nos monet, eam, quæ ex diuerſo fit latere, ſemper fugiendam: & quoties iubet uenæ ſectionem, eam iubere quæ fit per directum. Quod conſyderans Galenus obſeruansq́ diligenter ea, quæ quotidie in ægrotis uidebantur, & quæ Hippoc. exactè cuſtodiens ſcripſerat, unum & primum caput eſſe dicit, ſanguinis eruptiones: quæ per rectum fiunt, maximum afferre ægrotantibus emolumentũ: et quę è cõtrario, non iuuare, ſed diſſoluẽdo uires potius obeſſe. Quod ubi in lineis & iocinoris tumorib. monſtrauit, ad operationes artis conuerſus, idem in cucurbitulis &

uenarum ſectionibus contingere oſtẽdit. Deinde ad pleuritidem ueniens, ſubdit. Verum & in pleuriticis, quę ex directo patientis lateris uenę ſectio, euidentiſsimum multoties demonſtrauit iuuamẽtum: quæ uerò ex oppoſita manu, aut omninò exile, aut poſt tempus. Videre igitur hinc licet,: & præponi eam, quæ ex directo alteri: & Galenum ad ſic ſentiendum, non tantum Hippoc. authoritate ductum, quantũ naturæ imitatione, & longi temporis obſeruatione. Quod ſi (ut dicis) non ex propoſito ibi locutus eſt, ad quemnam quæſo alium locum pertinere hæc tractatio magis poterit, cum liber hic peculiariter ſit ſectioni uenæ dicatus? & in eius proœmio quærendum inter reliqua dixerit, an differat, quancunqꝫ quis maluerit uenam ſecare, cum omnes æquè in omni iuuent affectione, an quemadmodum Hippo. & alij probatiſsimi medicorũ uoluerunt, magnum diſcrimẽ ſit, ſi hanc uel illam ſecueris. Quod diſcrimẽ quum in hoc loco ex eiuſdem Hippo. uerbis monſtrauerit, neſcio quomodo dici poſsit, non ex propoſito locutus. Sicuti nec etiam uideo, quo pacto credendum, ſectionem ex directo in pleuritide non poſſe fieri ab initio, præſertim quum oſtenſum ſit, eam retrahere ſemper, & quandoqꝫ ſi mutatio coloris expectetur, ex loco euacuare, atqꝫ, ut ſequens eſt, trium uenæ ſectionum uim habere. Reuulſiuę quidem, quatenus ab interioribus ad exteriora, à ſubcingente uidelicet membrana, quæ intra thoracem eſt, ad cubitum, atqꝫ à dextro ad ſiniſtrum, uel è contrario, & aliquo etiam modo ab inferioribus trahit ad ſuperiora. Deriuatiuæ, quia ad brachium trahit, à latere non ualde longinquum. Demum & ex ipſo loco, ſi ſanguis eouſqꝫ ſinatur fluere, quoad ille exeat qui in phlegmone continebatur: quod permittere optimum eſt, inquit Gal. libro de uenæ ſectione, in omni magna phlegmone, quæ eſt prope ſectam uenam. Nemo autem mirabitur eandem uenam eiuſdem loci comparatione, dici longè & prope, qui ſciat eas uoces de numero earum eſſe, quę relatiuæ nominantur. Iecoraria quippè uena prope membranam inflammatam eſt, uenæ extremæ manus uel tali relata. Si igitur Hippocrates & Galenus ita in pleuritide ſicut & in alio quouis morbo, eam quæ per directum fit uenæ ſectionem ſemper laudarunt, atqꝫ ei quæ per aduerſum prætulerunt, neqꝫ unquam inueniuntur aliter ſcripſiſſe: quis duabus uocibus quibus Galenus uſus eſt, *contrarij* ſcilicet & *longiſsimi*, motus, (quas tamen ſanè intellectas monſtrauimus ei quæ per rectum conuenire) dicere poteſt, eam quæ in aduerſo fit cubito, in aliquo uel caſu uel tempore, iuxta illorum ſententiam, in pleuritide eſſe præferendam? quas certè uoces *contrarij* ſcilicet & *longiſsimi*, non ex noſtra (ut plerunqꝫ fieri ſolet) imaginatione, ſed modo quo ipſemet Gal. uoluit, intelleximus: atqꝫ uel ex hoc unico fundamento dilui, quæcunqꝫ ex uerbis Hippoc. & Galeni aduerſus hanc ſententiam fiunt argumenta, monſtrauimus. Quo uerò modo tueri ſe poſsint, qui Arabas ſecuti, uenam contrarij cubiti primò, poſtea eam quæ è directo eſt, ſcindunt, in quadam mea ad Pharuſium epiſtola monſtraui: quam ſi fortè tantum tibi ocij quandoqꝫ erit ut legere poſsis, unà cum alijs meis multis nugis, ad te mitto, rogans obteſtansqꝫ, ut quæcunqꝫ non probabis, quæ neceſſariò plurima erunt, obelo confodias. Malo enim tali enſe pereant, quàm miſeram uitam agant. Vale, & me ama. Ex Ferraria, V. Idus Iulias, M. D. XXXI.

EPIST. II. *Iacobo à Barthen Dantiſco, uarijs malis affectibus quinquennium afflicto.*

CONſyderatis diligenter his, quæ tum ex tuis literis, tum ex colloquio ſæpenumero inita, de tuis malis affectibus, intellexi, iudico omnium malorum quæ pateris, cauſas eſſe, atram bilem & pituitam, in toto quidem corpore, ſed præcipuè circa præcordia, oſtiumqꝫ uentriculi, quod πυλωρὸν Græci nominant, coaceruatas, atqꝫ inde ad cerebrum fumidos uapores mittentes. A duobus autem hiſce humoribus ita oriri quæcunqꝫ te uexant ſymptomata, ut nonnulla utrunque, nonnulla alterum tantummodo ſequantur. *Pituitæ & atræ bilis incommoda* Nam capitis dolor & ueluti quaſſatio, & eiuſdem ac oculorũ grauitas & caligatio, auriũ ſonitus, ructus, ſomniorũ copia & uarietas, totius corporis ſegnities, utriuſque humoris ſunt germina. Frontis uerò calor, aluus adſtricta, arida ſcabies, pruritus, dentium corroſio, immodicus appetitus, atram bilem peculiariter conſequi uidentur: ſicuti

ſomniorum

ſomniorum obliuio, narium obſtructio, ſpirandi difficultas, mucus, & ſcreatus multus, mingendi difficultas, cum lotij tamen copia, pituitæ redundantiam. Cuncta igitur hæc, præter frontis calorem, pruritum, & dentium corroſionem, à frigida ſunt temperatura, quæ à naturalibus præcipuè membris, ad loca patientia tranſmittitur. Frontis uerò ille calor quandoq; perceptus, pruritus & dentium corroſio, ab ea atræ bilis parte fiunt, quę maiorem paſſa aduſtionem, ad quendam modum calorem contraxit. Curatio igitur & præſeruatio uniuerſorum congruè fiet, ſi duo illi mali & redundantes humores ita coerceantur, ut poſt hac modicè habentes, inter proprios fines deliteſcant, atq; membra, quæ ab eis lędi conſueuerant, adeò robuſta reddantur, ut ſe ab eorum impetu, ſi quando inuaſerint, tueri ualeant. Duo autem hæc, quatuor ſalubribus cauſis abſoluentur, his uidelicet quæ ſumuntur, quæ geruntur, quæ educuntur, quæ foris admouentur. Sumenda ſunt, cibus, potio, medicamenta, aër.

A cibis ergo orſi, uitanda eſſe dicimus concoctu difficilia, craſſos humores gignentia, & quæcunq; immodicè uel calefaciunt, uel infrigidant. Vitandi ergo piſces magni, tenaces, & omnes quotquot in aquis ſtantibus capiuntur. Qui uerò ab his immunes ſunt, aromatibus uel odoratis hærbis ſunt condiendi. Elixi præcipuè conueniunt: ſed & aſsi tolerantur. Oua quocunq; modo parata, præter gallinacea, ſorbilia uel tremula. Lac, caſeus, butyrum, & quæcunq; ex eis eſcæ parantur. Carnes ſenum aquatilium & ſyluestrium, præter phaſianos, perdices, & paruas auiculas, quæ in dumetis paſcuntur. Salita omnia, & multis aromatibus, uel acrib. radicib. condita, fixaq;, & ex aſſatione ueluti exuſta. Fructus omnes, præter piſtacia, paſſas uuas, auellanas. Legumina omnis generis. Omnia olera, præter mentham, apium, quod petroſelinum uocant, ſaluiam, pulegium, origanum: quæ tamen medicamenti potius, quàm cibi ratione tolerantur. Frumētacea omnia, hordeo, farre & auena exceptis. Panis azymus, minus uel nimis coctus: clibanitius, uel alio quouis modo, præterquam in furno coctus. Crapula demum, & quantum per patrię cōſuetudinem licet, ciborum uarietas. Potus ſit uel uini mediocris, uel ceruiſię hordeacę, uel medonis uocati, quibus pauci lupi ſalictarij flores ſint adiecti: uel pura mulſa aqua in qua aſſatus panis ſit extinctus, uel aneſorum ſemina decocta. Medicamenti potius, quàm cibi ratione potes, rarò tamen, ℥.2 uini Cretenſis, quod Maluaticum uocant, manè bibere, capite tamen non multum laborante. Medicamenta ſint, quæ præcidendi, attenuandi, & roborandi uim habeant: qualia ſunt inter ſimplicia, abſinthium, anethum, meliſſophyllum: ſemina aneſi, fœnuculi, cumini: caſia (quæ Cinnamomum dicitur) zingiber, piper. Ex his poſſunt parari aromata, addendo præcipuè æſtatis tempore tantundem ſacchari. Inter compoſita: Syrupus de mentha, de abſinthio, de calamintha. Electuarium, aromatitium roſatum, diambri, diamoſchon.

Aëris, cuius inſpiratio ſemper neceſſaria eſt, maxima habenda cura, ut ſit purus, non occluſus, non eximiè uel calens uel frigens. Et ſi quando calefaciendus erit, lignis potius ſiccis & odoratis, idq; noſtro potius more fiat, quàm (per fornaces quas ſtubas uocatis) ueſtro. Debet etiam ab omni malo odore eſſe penitus immunis: quod per ſuffumigiū agallochi, uel benzoi uocati, congruè fiet. Et hæc quidem de ſumendis dicta ſint.

Facienda, motu, ſomno, uenere, ſtudijs, comprehenduntur. Motus ſub ſe cōtinet ambulationem, curſum, equitationem, aurigationem, nauigationē, & id genus reliqua. Sed & exercitium propriè acceptum, quod ſupra dictos motus addit ſpirationis mutationem. Nullus enim motus uerè exercitium dici poteſt, niſi adeò uehemens ſit, ut anhelare quodammodo cogat. Quod ut ſummæ utilitatis eſt, ſi cibum præcedat, ita maximè noxium ſi ſequatur. A cibo igitur uel quieſcendum penitus eſt, uel leniter corpus mouendū. Et quod de exercitio dictum eſt, de frictione etiam intelligendum, quando & ipſa motus quidam eſt. Quemadmodum uerò motum cibus, ita hunc ſomnus ſequi debet, ita tamen ut inter utrunq; quies mediet. Somnusq; nocturnus ſit, non diurnus, niſi aliqua cauſa interceſſerit, quæ noctem inſomnem ducere coëgerit. Sit autem ſomnus horarū ad ſummum octo, nec corpore ſupino, ſed primò ſupra dextrū, ſecundò ſupra ſiniſtrum latus fiat. Ad agēda quoq; uenerea pertinēt, à quib. abſtinere Chriſtiana religio iubet eū, qui uxorē non habet;

cui potius obediendum, quàm Galeno, modicum eorum uſum & per interualla, in tuenda ualetudine commendanti. Ad peragenda quoq; referuntur ſtudia, quæ non alia ad te pertinere puto, quàm literarum, in quibus laborandum non eſt, niſi ubi cibus iam deſcenderit. Quo tempore nec aſsiduè tibi congruit uel legere uel ſcribere, ſed utrunq; crebrò interrumpendum. Ita enim & minus læderis, & alacrior ad illa reuertèris. Sed de agendis hæc dicta ſint: ad tertium, hoc eſt, ad euacuanda ueniendum.

Ventris igitur excrementa ſingulo quoq; die procuranda, & lotium ciendum. Quod ſi ſponte, uel nequaquam, uel ægrè eunt, illa uel clyſteribus, uel uini fece, uel ſena, uel polypodio, uel ſiliquæ Aegyptiæ carne educenda: hoc uel adianti, uel elij, aſparagi, uel pampinellæ uocatæ, uel aſplenij decocto ducendum. Euocandus præterea modicus ſudor, & ea quæ obtutum effugit euacuatio adiuuanda: quæ ſi per frictionem & motus ſuprà recitatos, quantum uidebitur opus eſſe, fieri non uideatur, per ea quæ extrorſum occurrent erit adiuuanda: de quibus paulòpoſt mentio futura eſt. Antea enim docere oportet, quo pacto redundantes humores uacuandi ſint, ſi qui fortè aderunt, quod uix uitari poterit. Purgandum igitur bis in anno corpus uniuerſum, hiq; humores præcipuè, ex quibus omnes tuos malos affectus diximus prouenire. Veris purgatio per potiones molienda, quæ recipiunt. Senæ ʒ.6. epithymi ʒ.1. myrobalanorum chebularum pulpæ ʒ.1.s. ſampſuchi ʒ.2. Bulliant hæc omnia in ſex uncijs aquæ, tantiſper donec media pars aquæ ſuperſit, cui addendæ ſyrupi de ſtœchade ℥.binæ.

Sumenda autem hæc potio, diebus ut minimum decem, ex qua niſi congrua euacuatio fieri uideatur, tertio quoq; die una ex his pilulis ante eam deglutienda ueniet. Agarici ℈.2 pilularum ex Cyaneo lapide, quem Lazuli uocant, ℈.1. nucis moſchatæ grana ſex, cum aqua ſampſuchi formentur tres. Vbi ſatis mundum corpus fore uidebitur, roboranda nobilia membra per hanc antidotum, manè & ueſperi uacuo uentriculo deglutiendam. Sacchari roſacei ℥.3. aromatici roſacei ℥.1. miſce. Autumno purgatio per hæc facienda. Fumariæ, ſenæ, polypodij ana ℥.s. pulpæ myrobalanorum citrinarum, ſeminis intybi ana ʒ.1. foliorum mollium boraginis manipu.1. Bulliant in libra media aquæ, ad mediæ partis conſumptionem, abiectisq; ſpeciebus quæ bullierunt, addatur decocto, Syrupi de fumo terræ, & ſyrupi facti ex aqua in qua roſæ quinquies mutatæ maduerint, ana ℥.1. Poſt has potiones decies plus minus ebibitas, hac confectura utendum: Sacchari roſacei, boraginacei ana ℥.1.s. maceris ʒ.2. ſeminis intybi ʒ.1. cum iulebo roſaceo ad congruam formam reducantur, eiusq; miſcellæ ſemuncia, cœna bene concocta, manè deglutiatur. Atq; in hunc modum educenda quæ redundant, cauendumq; ne ſimilia deinceps aggregentur. Supereſt demum, ut ad ea quæ extrinſecus admouenda ſunt accedamus, quæ hiſce generibus continentur, aëre, aqua, balneo, oleo, unguento. Aërem inhabitet quantum poteſt, tum calore, tum etiam craſsitie mediocrem: feneſtræq; cubiculi ubi moratur, inter occaſum et meridiem ſpectent: ſolaresq; radios quantum ualet, lunares ſemper deuitet. Balneo totius corporis utatur ex aqua: in qua ſaluia, origanum, pulelgiumq; bullierint. Caput crebrò abluat lixiuio ex ſublimi cadēte, in quo chamęmelū & lauri folio bullierint. Poſt balneum, uniuerſum corpus bene perfricetur: & poſt frictiones, oleo oliuę dulci inungatur, præter capitis ſuturas, quæ ex oleo per chymicam artem ex uera terebinthina & nuce moſchata extracto, erunt inungendæ. Oleum tepidum auribus inſtilletur, in quo ruta, ſampſuchus, & lauri baccæ bullierint. Manè naribus per digitum uel pennam, molle ceratum infundet, quod ſit hoc modo paratum. Olei nardini ℥.1. pulueris piperis albi ʒ.s. ellebori albi ℈.1. cum pauca cera fiat molle unguentum. Puluerem crebrò naribus admoueat huiuſmodi. Nucis moſchatæ ℈.3. gariopyllorum ℈.2. benzoi ℈.1. ambræ ℈.s. moſchi grana 5. Poteſt ex eiſdem pulueribus cum ladano in aqua roſacea reſoluto in eundem uſum pila parari. Dextrum hypochondrium unguento inungatur, quod habeat: Olei de abſinthio ℥.1.s. pulueris ſandalorum citrinorū ʒ.1. cinnamomi ʒ.s. ceræ & aceti roſati parū. Gingiuæ & dentes cum melle roſaceo perfricentur, cui puluis corallorū alborū ſit adiunctus, ut ſint ipſius mellis roſacei partes 8. & corallorum 1. Ventriculi os fouendum uino, in quo mentha & calamus aromaticus & maſtiche decocta ſint.

Lienis

Lienis regio ex oleo de capparibus, cui adiectus ſit ſuccus aſplenij, uel ipſius hærbæ puluis, & exiguum acetum, inungatur. His præſidijs ſpero te, mi Iacobe, Deo optimo maximo iuuante, ualetudinem priorem recuperaturum: qua inſtaurata, ſi in Italiam reuerſus me adhuc ſuperſtitem inueneris, dabis operam, ut me reuiſas: ſin minus, quod magis credo, pro ſalute animæ meæ ad Deum preces fundes. Interim tamen celebriores aliquas hærbas, ex his quæ apud uos naſcuntur, ad nos mittes: atq; ſi tibi occurrerit ſuccini fruſtũ, in quo uel muſcæ, uel formicæ, uel inſectilium id genus aliquod occluſum ſit.

Ex Ferraria, IIII. Idus Martias, Anno à reparato per CHRISTI natiuitatem mundo, M. D. XXXIIII.

EPIST. III. *Ad Alphonſum Guarinum, de uini temperatura.*

CVm ex ueterum authorum lectione, longoq; uſu didiciſſem, quàm arduum ſit inter doctos uiros inuicem diſſidentes, ſe ueluti mediatorem & arbitrum interponere: onus à te mihi iniunctum, quantum ſalua amicitia ualebam, detrectaui. Verùm tibi iterum atque iterum roganti, reluctari diutius non ualui, cui antequam in hanc lucem prodires, me ex aſſe debere cognoſcebam, qui patrem tuum Baptiſtam, morum integritate, incomparabili grauitate, bonarumq; literarum peritia, nemini ſecundum, præceptorem habuerim: & Alexandrum fratrem ceu paternarum uirtutum hæredem, ſemper coluerim, & admiratus ſim. Vt auum Guarinum prætermittam, cui uniuerſa Europa, quicquid elegantiæ, quicquid peritiæ & nitoris in utraq; lingua habet, totum debet, & ueluti bonarum literarum parentem ueneratur, & adorat. Te etiam ab ineunte uſque ætate maiorum ueſtigia ſequentem ſemper amauerim, & in magna habuerim & habeam expectatione. Accipe igitur meam de uinorum temperatura ſententiam, itaq; accipe, ut neutri parti ne præiudicij quidem, ſed nec maioris cuiuſdam teſtimonij loco cenſendam. Vale mi chariſsime Alphonſe, & quod facis, in dies magis magiſq; fratris, patris, & aui uirtutes æmulare.

Ex ædibus noſtris, X. Calend. Maias, M. D. XXXIIII.

IN uniuerſa naturæ hiſtoria haud temerè rem inuenias, in qua tot agnoſcantur faſtigia, quot in uinorum genere. Nam ut conſiſtentias, colores, odores, uireſq; præteream, nonnulla aquea, aliqua acida, alia auſtera, alia dulcia, alia amara, alia acria, quædam diuerſis mixtiſq; ſaporibus ſunt affecta. Saporis autẽ hæc multiplicitas non tantũ in alijs atq; alijs generibus, ſed & in uno eodemq; genere, pro ſoli natura & cultu, pro diuerſo uitis ad ſolem aſpectu, pro arborũ quibus maritatur cõditione, pro uuæ maturitate, atq; pro ipſius ætatis etiã uarietate cõtingit. Iuxta quorum ſaporum diſcrimina, tẽperaturas quoque uariari neceſſe eſt: nec in qualitatibus paſsiuis ſolùm, de quib. eſt inter excellẽtes hoſce medicos cõtrouerſia, ſed in ipſis quoq; actiuis, in calore uidelicet & frigore. Alba enim & tenuia, aquoſa uocata, ſicuti aquæ cõſimilem nacta ſunt formã, ita ut uiribus ab ea nõ magnopere remouẽtur: quare non ſolũ humida, ſed uel frigida, uel certè parũ calida dicenda ſunt. Auſtera uerò, & ſtryphna à Græcis, à nobis acerba uocata, ut in qualitatibus actiuis non multũ ab aqueis recedunt, ita in paſsiuis non parũ diſcrepare credenda ſunt. Quemadmodum & acida, quæ ſi exactè acida ſint, frigida potius, ꝙ calida putanda uidentur. A tribus autem iam dictis generibus, dulcia, amara, & acria, plus minúſue abeſſe credendum eſt. Nã quę exactè dulcia ſunt, calida modicè eſſe nemo dubitarit: ſicuti amara quantò dulcibus calidiora, tantò acribus eſſe minus calida. At quæ cõmixta ex uarijs hiſce ſaporibus ſunt, pro mixtionis uarietate mixtã quoq; temperaturã habere neceſſariũ eſt: ſicuti quæ nullum ex iam dictis ſaporem præ ſe ferunt, ſed ueluti ſine alia, ꝙ uini ipſius propria qualitate ſe guſtui repræſentant, medium locũ inter omnia enumerata tenere uidentur, ut ſcilicet intelligamus totam uinorũ latitudinẽ, duobus extremis claudi: uno quidẽ uel ſimpliciter frigido, uel certè aquę frigiditati ualde proximo: altero: ut acerrimo, ita ad quartũ proximè calidorũ ordinẽ accedente. Quorũ extremorũ unicũ quidem ſit exactè medicũ,

æquali uidelicet interſtitio ab utrouis extremo ſemotum, quod diuerſa utrinque derelinquat media, calidiora uidelicet & minus calida, prout huic uel illi extremo ſunt propinqua magis, quæ tot ſunt, ut uix ualeant numerari. Nobilibus enim, quæ Plinij tempore ſere 80. erant, pleraq; nobilia poſt Plinij tempora ſunt addita: totq; ignobilia, ut nulla ſit patria in qua peculiaria multa non ſint reperta.

Vina cibi & medicinæ rationem ſubire.

Eſt præterea in uinis ſicuti & in multis rebus alia habenda contemplatio, quòd ſcilicet & cibi & medicinæ ſubire rationem poſſunt. Cibi quidem, quatenus à calore naturali uicta, in ſubſtantiam tranſeunt membrorum: medicinæ uerò, quatenus in ipſum corpus agentia eius immutant temperatura. Primum ſi in uinis conſyderemus, plus minúsue, calida tamen & humida omnia eſſe dicemus, iuxta uidelicet maiorem minorémue ad hoc ut in ſanguinem conuertantur aptitudinem. Si ſecundum, præter illa quæ aquea penitus ſunt, uel exiguo quodam interuallo ab eis remouentur, reliqua calida & ſicca dicemus. Sed & illud non prætereundum, uina quantumuis ſicca uiribus ſint, actu tamen fluida humentiaq; dici poſſe. Nemo igitur qui hæc conſyderauerit, uitio uertere debet, uel inſcitia alterum horum duorum medicorũ damnare, quando habet uterq;, & authores medicinæ primarios ſuæ ſententiæ fauentes, & rationes & res ipſas ſuffragantes. Hippoc. enim libro 2. de uictu, prius (quod ſciamus) cum uinum calidum & ſiccum ſimpliciter eſſe dixiſſet, paulòpoſt ait. Ex uinis nigra & auſtera ſicciora, dulcia nigra humidiora. Et paulòpoſt ſubdit. Humiditatem facientia. de eiſdem dulcibus, ut ego arbitror, loquens, quatenus cibi rationem ſubeunt. Quod ex illis oſtenditur, quę de defruto paulòpoſt ſcribens, ait. Ideo humectat, quia nutrit. Sequutus Hippocratem Galenus, ubi de medicamentis loquitur, uinum calidum & ſiccum eſſe, abſolutè & ſimpliciter affirmat: ad ea uina reſpiciens, quæ uerè uina dici merentur. Hæc enim ſiue intra, ſiue extra corpori temperato admoueantur & calefaciunt & exiccant. Niſi enim ſicca eſſent, ulceribus humidis non conferrent: niſi ſimul calorem haberent, pituitoſos non iuuarent: ſed neq; craſsiorem ſanguinem in uenulis oculorum abundantem, diffunderent & euacuarent: uerum nec immodicam & inexhauſtam appetentiam, quam caninam uocant, ſanarent. Vbi uerò idem Galenus uina ſub alimenti uel fluidæ quam in ſe habent naturæ ratione conſyderat, ea humida eſſe non abnegat: ut & in expoſitione illius aphoriſmi. Facilius eſt impleri potu, quàm cibo. Et in ſeptimo Methodi: in qua parte docet ſiccas intemperies per cibos ſanare. Nam quæ in libro de tuenda ſanitate traduntur, nemo dubitauerit ad cibos pertinere, Sicuti & quæ in expoſitione libri introductorij de pulſibus, quum dicat eam, quæ ab ipſo adiectionem fit, celerem eſſe, afferatq; ipſius Hippocratis uerba, in libro de humoribus ſcribentis. Qui celeri egent appoſitione, his res humida remedio eſt. Humidam rem uocans eam, quæ ſubſtantiam fluentem habet, non ſolidam. Quod etiam libro 1. de uictu morb. acut. ſcribit, uinum & melicraton magis humectare, quàm aquam, non de ſimplici, &, ut ita dixerim, qualitatis humectatione intelligi poteſt: quoniam quantumcunq; humidum uinum intelligatur non tantũ habere humidæ qualitatis poteſt, ut aquam, quę humidiſsima eſt, ſuperet. Quatuor elementa ſuas qualitates ſummas habent, Galeno teſte. Humiditas ergo qua uinum aquam præcellit, in hoc intelligenda, quod poſt utriuſq; potũ ſubſtantia membrorũ eius qui uinum ptiſanæ præbibit, magis humida remanet. Secundo autem libro uinũ non aquoſum his dari præcipit, qui ex cœna præter conſuetudinem demiſſa exinanitas uenas habent, non humectationis maioris gratia, ſed ut robur imbecilli iam facto ob inediam uentriculo ſubminiſtret, quemadmodum in eius loci expoſitione docet Gal. Quod certè uinum non facit, niſi quatenus cibi rationem habet: quam aliam eſſe ab ea, quam ut medicamentũ ſortitur, ex eodem Galeno apertiſsimè monſtratur in expoſitione illius aphoriſmi libri quinti, cuius principium eſt. Si inebriatus quiſpiam repentè inuocalis fiat. Ait enim, de uino loquens. Subſtantiæ igitur copia neruis affert conuulſionem: rurſus autem qualitate, ſanat eam, quam fecit affectionem, neruos calefaciens & exiccans. In quibus uerbis, ſi quiſpiam alibi, apertè uini etiam nobilis & uinoſi, alioqui non inferret ebrietatem, uim duplicem demonſtrauit, humectandi uidelicet, dum cõuulſionem facit: atq; exiccandi, dum iam factam remouet conuulſionem. Quare nec culpandus Gaionus, qui calidum

& humidum

& humidum:nec Fumanellus,qui calidum dixit & ſiccum:ſed & hic,& ille,non uitula,ut Maro inquit, ſed lauro dignus & auro: ſi modo bonas has lites non contendendi cupiditate,ſed ueritatis ſtudio proſequuntur. Congratulandũ autem noſtro ſæculo,in quo non, ut olim,de medicinę ſubiecto,non de primo ultimóue ſanitatis aut morbi momento,atq; cæteris id genus ſophiſticis nugamẽtis,ſed de ipſiſsima (ut ita dixerim)medicina,hoc eſt, de his quæ ad opus ipſum & artis finem ſpectant,diſputatur.

EPIST. IIII. *pro Reuerendiſsimo Cracouienſi Epiſcopo, imbecillitate uentriculi & omnium principaliorum membrorum laborante.*

PLurimis,& quidem peſsimis,ac naturæ admodum rebellibus affectionibus,tribus iam annis afflictus eſt ſummè Reuerendus Cracouienſis Præſul, dignuſq; ob innumerabiles ſingulareſq; animi dotes,et Neſtoris annis,et Crotonis ſalubritate. Quũ enim tres ſint principes humani corporis partes,caput,thorax,et aluus,nulla harum in eo fuit non ualentiſsimè effecta. Quare nemo admirari debet, ſi Cracouienſis medicorum academia in eo recurando tanto tempore fruſtrà laborauit, nec adhuc in priſtinam eum reducere ualuit ſanitatem,accedente præſertim grandiore iam ætate,uitaq; curarum et cogitationum plena,imbecillitate etiam totius corporis,ex reliquijs ſubdoli & atrocis morbi Gallici uocati,et hydrargyro,per quod ſanari uiſus eſt,derelicta. Huius enim pharmaci uulgato modo extremis membris admoti, tãta eſt & tam pertinax uis atq; malignitas, ut qui eo ſemel curati ſunt,ſi(ut ferè omnibus contingit)in eũdem morbum recidant,nullam aliam curationem admittant: ſed reliqua pręſidia etiam alioqui ualde efficacia, penitus reſpuere morbus uideatur. Quam rem cum ego annos iam ſuprà triginta obſeruauerim,non niſi inuitus eorum curationem accipio, qui tali auxilio in uulgato modo ſunt uſi. Vulgato modo dico,quoniam alium ego modum excogitaui, & longé tutiorẽ,& qui non adeò malè affectum corpus relinquit. Verùm quum modus quo rariſsimus hic antiſtes uſus eſt,mihi ſit penitus ignotus,enitar ut quocunq; id modo factũ ſit,qualitas illa maligna ab hydrargyro facta ſubmoueatur. Quod ut commodius atq; cum ordine quodam fiat, & deſyderio excellentiſsimorum Cracouienſium medicorũ, pro exiguis noſtris uiribus ſatisfiat, curatiuæ prius intentiones ex indicationibus acceptę,ſunt à nobis,quantum ex literis ad nos datis colligi poteſt,inueſtigandæ.

Hydrargyri malignitas.

Eſt igitur,ut à naturalibus rebus exordiar,clariſsimus hic dominus calida et humida totius corporis temperatura,ſubdominante tamen bile: in iuuenta quidẽ,in qua ego Reuerendam ſuam dominationẽ Viennæ & Piſonij uidi, rufa: demùm immenſis prouectiori ætati adiectis curis, atra: medio inter craſsitiem & tenuitatem habitu, & ueluti quadrato corpore. Quod ad partes uerò attinet,frigidiore uentriculo,calidiore iecore,corde & capite,ita ut ex his quidem humiditas. Iecori autem ſi(ut ſcribitis)ſiccitas naturalis iuncta,omnino fuit exigua: copioſo enim mihi uiſus eſt abundare ſanguine,nec craſsiore, nec uenis eſſe duris,aut habitu ſicciore. Creuit autem bilis,ut ſuperius dixi,primò rufa, dehinc atra, non tã iecoris naturali ſiccitate,quàm uictus ratione,Gallicaq; lue,argenti uiui inunctione,corporiſq; atq; animi laboribus: quare aduentitia potius & præter naturam reputanda mihi uidetur,quàm naturalis. Nec hanc ſolam ſuperueniſſe iecori preternaturalẽ qualitatem putauerim,ſed etiã calorẽ: quare calidam & ſiccã in iecore innaturalẽ intẽperiem & prius uiguiſſe, & nunc quoq; uigere non dubito: à qua bilis uitellina & atra, aliàs quidem maiore copia,nũc minore gignatur. Et ex uitellinæ abundãtia, febris illa tertiana facta ſit,& bilioſus uomitus,& oris ſiccitas:quæ adeò exigua erat,quia à pituita(quæ & ipſa propter cauſas infra dicendas redundabat) aliquãtiſper obtundebatur. Et præter hæc, aliqua ex parte uentriculi incendiũ. Aliqua ex parte dico, quoniã in hoc magis contuliſſe puto atram bilẽ,et longiore tẽpore q̃ rufam id effeciſſe. Siquidẽ ſcribunt excellentes medici Cracouiẽſes,cogitationes,ſilentiũ,mœſtitiam,mortis timorem, & omniũ rerũ tædium hoc incendiũ præceſsiſſe,et antequàm contingeret,ueluti anteãbulones præſignaſſe:quæ

omnia fuerunt illius maligni humoris genimina. Quem certè humorem non ſolũ in uentriculo, ſed in liene, & in peritoneo, & in præcordijs (Græci ὑποχόνδρια uocant) et in menſenterio abundaſſe non dubito. Et quia per ani uenas, ut antea conſueuerat, non expurgabatur: fumoſq; ab eo exurgentes, & ſuſpiria, & cordis ueluti adſtrictionem, & interſectos pulſus, & ſomni carentiam, & aurium ſibilum effeciſſe, & nonnihil etiam ad capitis grauitatem contuliſſe, licet maioris in hoc momenti pituitam eſſe putem, quæ frigiditate & humiditate uentriculi genita, ipſum quidem ad uomitum commouet, & appetentiam cibi et potus tollit: ſurſum uerò ſublata, et capitis grauitatem, et lachrymarum abũdantiam, & palpebrarum genarũq; tumorem: & per uniuerſum corporis habitũ delata, rigorẽ gignit, atq; in muſculis tenſiuam fatigationem. Quod uerò caleant lachrymę, non ex calida materia pituitæ admixta fieri, ſed ex motus uelocitate, calore etiam natiuo capitis concoquente, qui ad ſuſtollẽdam quoq; materiam confert: quam quum diſcutere non ualeat, ad aliquem modũ concoctũ, et ſup calefactũ ad oculos, mala iamdiu qualitate affectos, trãſmittit. Quod uerò oculus dexter magis quàm ſiniſter lachrymas emittat, ex maiore eius imbecillitate puto cõtingere. Ferè enim in cũctis hominib. dexter oculus ſiniſtro ſolet eſſe debilior: cuius cauſam in Problematis ſcripſit Ariſtot. nec opępreciũ eſt hoc loco referre.

Oculus dexter ſiniſtro debilior.

Ex diutino demũ hoc & uaporũ & humorũ ad caput aſcenſu factũ eſt, ut nõ ſolum per cõſenſum, ſed et ꝓprio affectu laboret, cõcurrente etiã mala qualitate, tũ à morbo Gallico, tũ ab argẽto uiuo in eo relicta: luẽ eñ illam caput petere, indicio ſunt puſtulæ quę ſtatim à pudẽdorũ infectione in capite ſolẽt oriri. Quantũ uerò argentũ uiuũ obſit cerebro, pręter antiquorũ medicorũ authoritatẽ q̃tidiana mõſtrant experimẽta. Qui eñ bracteas aureas, argẽteis uaſculis ſupinducũt, quoniã id ſine eo facere nequeũt, tremorẽ totius corporis ſæpe incurrũt, & q̃doq; paralyſin: & qui in eo extrema mẽbra inungũt, ſtatim mala ulcera, quę Græci uocãt ἄφθας, in ore ſentiũt. Qualiſnã uerò ſit cerebri lapſus, quoad qualitates quidẽ actiuas, ꝓculdubio eſt ad frigidũ: quoad paſsiuas uerò, ſunt utriuſq; cõtrariorũ indicia. Lachrymę quidẽ & palpebrarũ craſsities, humiditatis: ſibilus et mœror, ſiccitatis. Verũ quum lachrymæ & palpebrarũ craſsities aſsiduę ſint, mœror fiat per interualla, uictoria mihi uidetur humiditati tribuẽda. Sibilus enim licet aſsiduus ſit, obſtructionẽ potius uidetur ſequi, et fumos ſurſum aſsiduè ſublatos, quã atram bilẽ in cerebro cõſiſtẽtem, præſertim cũ noctu creſcat, & ſomni hora, quo tẽpore ſolẽt uapores magis cerebrũ petere, et minus difflari. Vincit igitur, meo iudicio, etiã in cerebro pręternaturalis humiditas: ſed à primis hiſce qualitatibus, frigiditate ſcilicet & humiditate, non tanta læſio fit: quanta ab occulta & uenenoſa illa ex argento uiuo derelicta malignitate.

Iam igitur, ni fallor, & morbi & cauſæ inuentæ ſunt, ex quibus longa illa ſymptomatũ catena ueluti annexa depẽdebat, et pauci quo adhuc ſuperſunt eius annuli, depẽdent. Sũt autẽ qui affligũt affectus, ſeptem numero: inappetentia, lachrymę, palpebrarũ cum rubore craſsities, auriũ ſibilus, capitis grauitas, mœſtitia, uiriũ imbecillitas: quorum quatuor in primis enumerata perpetua ſunt, tria poſtrema nõ perpetua. Grauitas enim capitis interdũ, mœſtitia multoties, & uiriũ imbecillitas reuertũtur: tolerabiliora tamen ſunt, & minore quàm antea tẽpore perdurantia. Horum primũ, hoc eſt, inappetentia, ſub genere actionis ablatę contentũ, ſymptoma eſt malæ uentriculi tẽperaturæ: cuius cauſa eſt (ut ſuperius diximus) craſſa pituita in uentriculo contenta, cõcurrente etiã quandoq; atra bile, & maiore copia quã par eſſet, ad eũ fluente. Igitur hæc inappetẽtia tolli nõ poteſt, cũ adhuc fiat, niſi morbus eã faciẽs amoueatur. Sed quia adhuc et ipſe fit, cauſa ante omnia eſt auferẽda, materia uidelicet pituitoſa, et ſi qua adhuc redũdat plus ęquo bilis atra. Erit igit̃ hęc, ſicuti ultima per reſolutionẽ ſymptomatis in ſuas cauſas inuẽta, ita prima opere exequẽda, materię uidelicet in uẽtriculo cõtentę euacuatio: niſi fortè tam benignę naturę eſſet, ut ueram concoctionẽ admitteret, quod tamẽ ego uix crediderim, in tã longo morbo, cui etiã latens malignitas (ut ſępe diximus) ſit coniũcta, pręſertim quũ Reuer. hic præſul ſit in cibo & potu moderatiſsimus: quę moderatio (accedẽte fotu uẽtriculi, quo excellẽtes medici uſi ſunt) ad uerã concoctionẽ maximè cõducit. Perſeuerãs igitur adhuc ſymptoma, materiã in uẽtriculo contentã non eius generis eſſe, quòd uerã concoctionẽ poſsit ſuſcipere, hoc eſt, ita

alterari

alterari ut nutriat,oſtendit:quare per abuſiuè uocatam concoctionē concoquēda erit,hoc eſt,euacuationi paranda,ſi eius ſubſtantiæ ſit,qualis erat quādo in morbo maiore per uomitū & per ſeceſſum euacuabatur,craſſa uidelicet uitri liquefacti inſtar & tenax. Parabitur autē primò,dehinc uacuabitur. Quibus uerò præſidijs hæc agenda,inferius oſtendemus:nunc enim intentiones inueſtigandę. Vacuata materia,hoc eſt,cauſa amota,ad iam factā ægritudinem deueniendū. Quæ cauſa ſi frigida & humida,per calida et ſicca erit amouenda:non ualde tamen talia,tum quia lapſus eſt naturali tēperaturę ſimilis,tū ob admiſtam atram bilē.Et hæ quidē duæ intentiones ad curationē primi ſymptomatis ſufficient.Pręcauēdū,tamē erit,ne rurſus ſimilis materia cōgregetur:quare roborādus erit uētriculus,atq; uictus ratio ita inſtituēda,ut amplius ſimilis materia cōgregari minimè poſsit.

Secundus affectus ſub eo ſymptomatis genere continetur,qūod exiens mutatū nuncupatur.Lachrymæ enim quę non niſi uoluntariè exire deberent, exeūt pręter uoluntatem. Sequitur hic exitus morbū in uia,angulis uidelicet meatibuſq; alijs eos circunſtātibus, oppletis:qui quidē ab initio ſolū ex materia à cerebro tranſmiſſa replebantur: nunc uerò uerìſimile eſt, ex nutrimēto oculorū, quod ob eorū imbecillitatē bene concoqui non poteſt, aliquā etiam materiā in illis locis congregari. Morbus igitur in quo immediatè dependet hoc ſymptoma,eſt morbus in uia,cuius cauſa eſt materia pituitoſa,in uijs illis cōtenta,quę partim ibi generatur,partim à cerebro ad ea loca tranſmittitur. Curatiua ergo intētio eſt, materiæ eos meatus opplentis euacuatio. Vbi enim illa non adſit,nec ipſæ aderūt lachrymę,ſicq; et morbus et ſymptoma amouebūtur. Verùm quum morbus nō in totum factus ſit,ſed continuè fiat, puidendum ne amplius fiat. Quod agemus,ſi & materiā quæ in cerebro redundat euacuemus,nec in futurum amplius cōgregari permittimus, & oculos etiā ipſos ita roboremus,ut,pprium nutrimētum probè poſsint cōcoquere. Euacuādum ergo primò totum corpus,dehinc caput. Et quia difficile,immò impoſsibile, ut caput (quod & extrinſecis cauſis maximè obnoxium eſt,et totius corporis uapores & fumos excipit,poſt longas præcipuè imbecillitates) mundum penitus perſeueraret, ideo duæ aliæ inſurgunt intētiones. Vna,ut excremētū qđ per hanc uiā cōſueuerat expurgari,aliò diſtrahatur. Secunda,ut uię tranſitus occludātur. Et de lachrymis hactenus dixiſſe nunc ſufficiat. Ad tertium affectum uenientes dicimus,craſsitiem illam palpebrarum, non ſymptoma, ſed morbum eſſe,et fortaſſe in totum factum. Fortaſſe dico,quoniā neſcio,an uel ſemp,uel per interualla creſcat,an in eodē ſtatu pmaneat:hoc enim modo erit omnino factus,nec aliā intentionē,quàm curationē deſyderabit,quę eo ablato perfecta erit:ſimulq; eius ſymptoma, rubor uidelicet abolebitur,quē ruborem ex ſanguine quodā bilioſo fieri puto,qui præ ſui tenuitate ad exteriora eleuatur. Neſcio tamen an durities adſit,cum pilorum caſu:quę ubi adſint, uel impoſsibilis, uel ualde difficilis erit curatio.

Iam ad aurium ſibilum ueniamus, qui & ipſe ſub ſymptomatis genere continetur: eſt enim operatio auditus corrupta. Fit autem ex alio ſymptomate,hoc eſt,à motu inordinato fumorum in meatibus ad inſtrumentum,pprium auditus pertingentibus,occluſis,atq; ut ſequens eſt,à morbo in eis exiſtente. Cum autē cōtinua ſint illa ſymptomata,cōtinuum quoq; eſſe oportet morbum à quo fiunt,adeſſeq; fumos illos ſemper et moueri: ceſſante enim materia à qua fumus exhalat,ipſum quoq; fumum ceſſare neceſſe eſt,ut in fumo ab alijs rebus exurgente manifeſtè uidemus, quare adeſſe materiā oportet, à qua ſubleuatur. Cuiuſmodi uerò ea ſit,grauitas oſtendit,præterea lachrymæ atq; mœſtitia:illæ enim pituitam,hæc atrā bilem oſtendit. Curatiuæ igitur intentiones erunt,euacuatio materiæ,& fumi diſſolutio.

Ab eiſdem autem materijs fiunt reliqua duo ſymptomata, grauitas ſcilicet quæ ad ſenſum tactus pertinet: & mœſtitia, quæ ad principales facultates: quorum altera ab utroq; humore fit,mediāte ægritudine in quātitate:altera ab atra tantum bile,nobiliſsimum cerebri uētriculum,uel per ſeipſam,uel per fumum ab ea eleuatum obſidente:à qua fit morbus intemperatura, & ab eo mœſtitia. Quare per euacuationē auferetur id quod utriuſq; factum eſt,& ne amplius fiat,per roborationem et reuulſionem cauebitur. Verùm quum hęc perpetua non ſint,uidentur per cōmunicationem quandā potius fieri,quàm per pro-

prium cerebri affectum. Sicuti & uirium imbecillitas,quæ ad deminutum motum uidetur pertinere,et à iam dictis morbis,et præſertim à melancholia dependere,quare nullam de ſe indicationem præbet,quia alijs recedentibus ipſa quoq; recedet:& niſi receſſerit,poterit per aliqua diſcutientia & roborantia extirpari. Quonam uerò modo cuncta pellenda ſint,ex his quæ hactenus dicta ſunt,facilè colligi poteſt.Omnes enim,ni fallor,intétiones ueſtigauimus,quæ in curando & præcauendo ſunt neceſſariæ. Quæ licet multiplices ſint,ſub tribus tantum generib.continentur, euacuationis uidelicet, alterationis,& diſtractionis. Inter quas euacuatio,quum omnes hi affectus à repletione fiant,principatum tenet, & propterea ab ipſa inchoandum eſt. Duplicíq; ea exiſtente, uniuerſali uidelicet & particulari,ab uniuerſali inchoandū. Quæ quum etiam multiplex ſit, ab ea quæ propriè uniuerſalis,ſumēdum(ut mihi uidetur)initium:hoc eſt, ab euacuatione ſanguinis per uenæ ſectionem. Per hanc enim et totum corpus, & omnes corporis humores uacuabuntur,malignitaſq;,ſi qua adhuc ſupereſt,difflabitur,humores etiam à nobiliorib.ad ignobiliora retrahētur: quare tres ſimul intentiones ad aliquem modum explebit, euacuationis ſcilicet,diſtractionis,et alterationis. Ineunte igitur uere,roborato prius per interiora exterioraq; uentriculo,media cubiti uena ſecanda eſt,eaq; ſanguinis quantitas extrahenda, quæ prudentiæ præſentium medicorum uidebitur ſufficere: attento præcipuè, præter ea, quæ ante apertionem uenæ conſyderanda ſunt, ſanguinis colore. Vbi enim âter fluxerit tutius fluere permittetur.Nec nos abſterrere debet ab hac uenę ſectione humorum cruditas:quoniam ſi tanta eſſet,ut eam impedire deberet,colorem liuidum faceret,nō uiuidum & purpurantē,qualem huic illuſtriſsimo domino efflorescere medici ſcribunt. Roboratio autem uentriculi non ideo præmittitur uenæ ſectioni, quia propoſitum mihi ſit alterationem priuſquàm euacuationem facere,ſed ut tutius,& quantū fieri poteſt abſq; noxa ſanguis euacuetur. Imponet quidē robur uentriculo cotoneorū et malorū punicorum uinum(adiecta aquæ roſaceæ portiuncula)ante ſectionem potum. Exterius uerò eorundem cotoneorum oleū,aceto & aqua roſaceis adiectis illitum. Facta uenæ ſectione,mea quidem ſententia:prius,euacuationi materiæ in naturalibus membris contentę intendendū eſt:ab ea enim omnes alij affectus aliquo pacto,ut oſtendimus,dependent. Alterationi igitur eius primò intendendum, deinde euacuationi. Alterationique dupliciter,concoquendo uidelicet ſi quid eius eſt concoctionis capax, hoc eſt, quod ſubſtantiam non adeò malignam aut uſtam habet, ut conuerti in nutrimentum non poſsit: & parando expulſioni, id quod ueram concoctionem non ualet accipere. Vtraque autem alteratio commodè fiet, ſi ex abſinthij, fumariæ,& roſarum decocto, adiecta congrua aceti & mellis portione, oxymeli ea forma paretur, ut bibi ualeat, abſq; alterius liquoris admixtione:prębibaturq; quotidiè bis,ante prādium uidelicet & ante cœnam, modo cibus qui antea ſumptus eſt, bene concoctus ſit. Tantum ſpatium inter potum eius & ſubſecuturum cibum intercedat,ut ex uentriculo deſcenderit: quod duarum horarum morula ſolet contingere.Pręter oxymelitis potionem,alijs etiam rebus cōcoctio iuuanda, & craſsities humorum præcidenda,capparib.uidelicet eodem oxymelitæ conditis, iuribus gallorum,in quibus uera bugloſſus,ea ſcilicet quę uulgò dicitur borago, cum radicibus aſparagorum, aut oxymirſinę, quam ruſcum Latini & uulgares bruſcum uocant , decocta ſit. Iuſculum etiā quod apud nos in uſu eſt,ex brācha urſina,quā ego puto à Gal. buniō & arction uocari,non erit inutile,modo nō ſit ſpeciebus ualde calidis aut multis conditū.Proderit & hordei, & chondri,& auenæ ptiſana cum porris & anethi coma parata.

Sed et radix quam Pannones tormam uocant,contrita, cum amygdalarū lacte mitior facta, aceto ad intinctus formam redacta.Caro etiam cum cœpis more ueſtro condita.

Primus potus ſit uinum abſinthites,in reliquis mulſam aquam (medonem uocāt)non damnauerim. Vbi uerò triduò hoc uictu humorum craſsities attenuata fuerit, catapotijs purgatio facienda eſt,quæ recipiunt:Specierum picræ Galeni modo,non Meſues,paratę ℥.1.pilularum aggregatiuarum ℥.s. uel pilularum aſſaiereth drachma cum ſemidrachma aggreg. Tribus à purgatione diebus,loco oxymelitis,ante prādium et cœnam,cochleare huius miſcellæ deglutiendum: Chebularum myrob. conditarum p. 1. mellis roſacei cum

folijs

folijs p. 2. cinnamomi uulgò uocati, tenuiſsimi & odoratiſsimi pars quarta unius partis. Vulgò dixi uocati, quia uero nunc caremus. Demum ad oxymelitis potionem reuertendum, eodē quidem modo præparatam, ſed quæ odorem acceperit cinnamomi & maceris. Quæ ubi tribus quoq; diebus bibita fuerit, rurſum purgatio repetenda, ita tamen ut par modus pilularū aggreg. uel picræ, uel pilulis de aſſaiareth uocatis miſceatur. Sequentiq; purgatione triduò miſcella prius deſcripta utendum, adiecto piperis longi puluiſculo, qui ſit cinnamomi pars media. Fouenduſq; uētriculus lana in oleo cotoneorum & maſtichino madefacta, in quibus in duplici uaſe bullierint, maſtiche, abſinthij coma, macer, roſæ, ſandali citrini uocati, ęquis portionibus. Tertiò demū ad oxymeliten reuertendum, adiecto his quæ odoris gratia miſcebantur, longi piperis puluere. Repetenda quoq; poſt triduum purgatio, uincentibus aggreg. pilulis, ita ut ſint earū p. 2. et picræ uel aſſaiareth p. 1. Toto autem hoc purgationū tempore, non eſt iecur negligendum, ſed fouendum ſucco intybi, roſarum & abſintyij, uariata proportione ad pręſentium medicorum iudiciū, adiectoq; tāto aceto roſaceo quantū iudicauerint opportunum. Non ab re quoq; fuerit lienis curam habere, ut quātum fieri poteſt et tumore careat et obſtructione. Quod optimè conſequemur unguento ex oleo capparorū, ſucco althęæ, adipe anatis, et puluere aſplenij confecto. Eſt autem aſplenium hærba locis humectis in ſaxis orta, folijs ſcolopēdræ uermi ſimilis, quæ à noſtris Citrac, ab alijs hęrba argentina uocatur. Completa hac purgationum ſerie, quieti & lætitiæ ad medium uſq; ueris incumbendum, tuncq; uenis ani duæ admoueantur hirudines, ſedeatq; ſuper ſellam bene undiq; opertam, quę ad excrementa alui cō modè emittenda parari ſolet, pelui ęnea aqua bulliente plena, ita ſuppoſita, ut fumus quidem anum attingat, aqua autem ipſa nequaquam. Supernatet autem aquæ, uaſculum è directo ani, quod manantem ſanguinem colligat, ut proſpici poſtea à medicis poſsit. Repletis enim hirudinibus atq; à uenis cadentibus, tandiu fluet ſanguis, quandiu medici uoluerint: tantum autem fluere ſinent, quantum prodeſſe et minimè obeſſe coniecerint. Reſumptis poſt hanc euacuationem uiribus, & ſanguine ueluti renouato, niſi et corpus totū, & uentriculus, & caput, leuata à ſymptomatibus malis uiſa et domino & medicis fuerint, maiora remedia tentanda. Quotidiè igitur bibēda erit hęc potio: In ſeri caprini ℔. 1. unico feruore bulliant res infrà ſcribendæ, atq; per totam noctem ſub diuo in ſero eo maneāt: manè ſerum ab alijs rebus bene expreſsis excolatum, bibatur tepidū. Polypodij, ſtœchados, foliorum ſenæ, ſine lignis et uocatis folliculis, ana ℥. 4. ſem. intybi, roſarum recentium ana ℥. 2. mirobal. cheb. rhei ueſtri, hoc eſt, uerſus Pontū nati, ana ℥. 1. Continuus autem ſit huius potionis uſus, per dies adminus 15. ex quo ſi non cōgrua ſequatur purgatio, poterit tertio quoq; die pilularum ex gra. 15. aurearum uocatarum, ſimul uel antè deglutiri. Si fortè magna adeò, ut imbecillitas timeri poſsit, interpollatione utendum. Finita hac purgatione, appoſito emplaſtro uentriculo, ad curationem capitis accedendum. Emplaſtrum ſit huiuſcemodi: Maſtiches elect. pulueris maceris ℥. 3. ſandalorum citrin. roſarum rub. gariophyllorū, nucis myriſticæ quam moſchatam uocant, cinnamomi, ana ℥. 1. reſinæ puriſſimæ bene ablutæ cum uino Cretenſi, & aqua roſacea quantum ſat ſit. Confice ſecundum artem emplaſtrum, ad modum eorum quæ nunc cerota uocātur, quod ad formam ſcuti, ſuprà molle corium extētū, regioni uētriculi hæreat, prius tamen hoc thymiamate ſuffumigatum: Agallochi, quod lignū aloës uocāt, ſandalorum ana ℥. 1. benzoi, quod laſerem odoratū quidā uocant, ℈. 1. moſchi ℈. s. miſce, et ſuprà ardētes prunas urens, fac fumum ab emplaſtro accipi. Hoc hypochondrijs hærente, ad particularem capitis totius curam ueniētes, binas primò cucurbitulas infrà os latum ſpatularum admouebimus: unoq; iterum interpoſito die, duas aurib. hirudines: iterūmq; uno die intercalato, ad capitis purgationē per nares perueniemus, à leuiorib. etiam hic inchoantes. Succum amaraci, maioranā uulgò uocāt, ſucco radicum betæ miſcebimus, & puluere gariophyllorum addito, per pennā quantò intimius fieri poterit adigemus. Sequentib. dieb. oleum coſtinum iungetur, et aliquot ellebori albi grana, uel ſtruthij, uel caſtorij, uel tandem euphorbij. Qua purgatione cum biduo triduóue uſi fuerimus, ad particulares capitis affectus uenientes, conſyderabimus in ipſis lachrymis, an earum materia per interiora, an per exteriora fluat. Dignoſcitur

Aſplenium.

hoc extenſione plenitudineq; uaſculorum in temporibus et fronte apparentium. Hęc igitur ſi intumeſcere & tendi uidebuntur, anacollematibus utendum: inter quæ hoc facilè parabile eſt & utile: Gyreos, hoc eſt, tenuioris & ueluti uolatilis farinæ in moletrinis repertæ, myrrhę, mannæ thuris, æquales partes cum albo oui miſce, et ſuprà lintheolum extende, frontiq; & temporib. adnecte. Si uerò ualentius exiccare & adſtringere uolueris, adde his quæ dicta ſunt, gallas, omphacias, malorum punicorum cortices, acaciam, alumen uſtum. Nullo uerò tumore, nulláue tenſione in uaſculis apparēte, quia materia per interiores partes defluat, oberis potius per talia quàm proderis. Vndecunq; uerò materia fluat, facies oxycrato, poſca latinè uocatur, hoc eſt, aceto cũ aqua mixto abluenda, & ſpongia noua in eo madefacta oculis ſupponenda. Proderit et malobathri, foliũ uino inferuefactum, uel loco eius nardi ſpica oculis admota. Item, cotoneorum flores et folia illita, crocus ſuffitus, caſeus caprinus mollis ſuprà oculos tētus, rheon ueſtrate illitum expaſſo. In abſinthio cum melle magnã fiduciam habeo, pariterq; in ſucco foliorum oleæ. Multum uerò excellit hic puluis: Cornu cerui uſti, & cum aqua roſacea bis abluti, ebeni uel communis uel Indici, quod lignũ ſanctum Hiſpani uocant: corticũ thuris, corallorũ rub. ſtibi, id eſt, antimonij, ana p.1. moſchi partis unius quartã partem. Fiat tenuiſsimus puluiſculus, quo & ſicuti eſt, uti poſſumus, & cũ uino collyria ad cõmunem formã conficere: quibus poſtea ſuprà cotē cum uino diſſolutis utatur. Vinũ autem adſtringētis ſaporis ſit. Maior autē iſtorum auxiliorũ pars, ad tumores palpebrarum cõducet, quare non alia eius ſcribemus auxilia.

Proderit quoq; & oculis & aurium ſibilo, ſi quotidie in ieiunio aures perfricentur. Particulariter uerò ſibilo confert ſuccus cepæ inſtilatus, lauri lignum in uino antiquo bullitũ. Summè demùm prodeſt hæc cõpoſitio: Maioranę folia in uino Cretico bene coquantur, abiectiſq; folijs pars olei rutacei uino addatur, & adiectis nouis maioranæ folijs, tandiu hæc in duplici uaſe bulliant, donec uinũ penitus ſit conſumptũ. Oleoq;, ſi efficacius id reddere uolueris, octauam euphorbij partem ſuperaddito, & tantũdem ellebori. Et lachrymarum quidem & ſibili hæc ſint præſidia.

Mœſtitiæ obuiandum per aſpectum rerum pulchrarum, ut auri, argēti, gemmarum, picturarũ, floreſcentis prati, atq; id genus cæterorum. Item per auditum inſtrumentorum muſicalium, carminum, facetiarum, rerum nouarum, quæ afferre lætitiam queant, pręcipuè uerò per ſocietatem & commercium dilectorum hominum, aſpectu pulchrorum, ſermoniſq; lepôre omnia exhilarantium. Olfaciendæ etiam res quæ delectationem quidem afferant, caput uerò minimè replētes: quod experimento potius quàm arte dignoſcendũ. Guſtanda quę delectent, modo non ſint ualde mala, inter quę principatũ obtinet uinum, præcipuèq; mulſum, hoc eſt, tertia parte opt. mellis, cinnamomo, gariophyllis, & modico moſchi conditũ. Tangendę molles pelles, quales ſublimes illę Gebellinę uocatę et Armellinæ. Vſus quoq; huius compoſiti mirũ in modũ exhilarabit, necnõ robur mēbris omnib. addet: Sem. cucurbitæ, melonum, cucumeris, piſtaciorum, nucleorum pineæ, amygdalarum dulcium, ana ℥.2. aquæ roſaceæ ℔.1. zucch. albiſsimi ℔.4. Confice ad formã electuarij liquidioris, & in fine concoctionis adde hunc puluerē: Cinnamomi elect. ſandalorum citrin. ana ℥.1. gariophyllorum ʒ.2. ambræ ʒ.1. moſchi gra.15. foliorum auri & margaritarum ad libitum. Fiat puluis tenuiſsimus. Potes, ſi ualentius facere ad recuperandas uires uolueris, addere pulpas capi uel phaſiani ad libitum. In præſeruatione etiam & tutela capitis ſummé laudarem, ut noctu ante cubitum deglutiret cochleare huius pulueris: Sem. fœniculi et coriandrorum quæ per integram diem in aceto maduerint, ana ℥.2. maceris ℥.1. nucis moſchatæ, gariophyllorũ ana ʒ.1. agallochi, hoc eſt, ligni aloës uocati ʒ.s. ſacchari optimi ℔ s. Fiat puluis nõ admodum tenuis. Ad idem quoq; maximè cõducent frictiones, uincula, cucurbitulæ, extremis membris, præcordijs, ſupremo & imo uentri admotę. Proderit et exercitiũ quo, eædem extremę partes uehementius moueantur, capite quantũ fieri poterit quieſcente. Retractio enim ex his à capite fiet, poſt quam deriuationis gratia cucurbitulæ poſteriori ceruicis parti admouendę. Caputq; cum eburneo pectine pectendum, atq; hic puluis uertici capitis infricandus: Trium piperum, ſinapis, ana ℥.1. Et ſi uehementiori indigebit, ſinapis augeatur ad parem cum piperibus portionem. Et ſi adhuc

uehem-

uehemẽtiori,quarta pars cantharidum ſuperaddatur:cũ quibus etiã cãtharidib. ſi ulcus in inio uel in brachio excitetur, efficaciſsima per hoc retractio, per illud deriuatio fiet. Nec obliuiſcenda acria clyſmata,balaniq́;,niſi uenter bene ſponte ierit. Inter reliqua demũ prę ſidia,balneum uel uniuerſale, uel(quando hoc fieri ſatis cõmodè non poterit) extremorũ mẽbrorum multum excellit. Præter enim reuulſionẽ.quã potẽter facit, totũ quoq; corpus humectat,laſsitudinẽ tollit,et lætitiam inducit. Cui ſi aliquæ hærbæ addãtur ad amouendam malã qualitatem,ab argento uiuo relictã,uehementer conducet. Herbæ autem in aqua fontis pro balneo coquendæ hæ ſunt:artemiſia, ruta,betonica,calamentum. Poſt balneum uniuerſum corpus,uentre excepto,inungẽdum oleo chamæmelino,in uaſe duplici cum uino Cretenſi decocto,addita cera alba,cum aqua roſacea moſchata abluta.

Ad eandem malignitatem à cerebro amouendam,facit nux moſchata,aſsiduè in ore retenta et maſticata. Facit & oleum in hunc modum ex ea paratũ: Amygdalarum mundarum p.2.nucum moſchatarum p.1.ſimul contuſæ,in uaſe bene occluſo per integram diem teneantur:poſt hoc in ſacculo lineo cum torculari bene exprimantur, oleũq́; manans colligatur. Poteſt & precioſius oleum ex ipſis nucibus ſolis,per deſcenſorium,ut uocant chimici,parari. Ex hoc autem oleo, alę narium,aures,tẽpora,uertex,& medullæ ſpinalis initia perũgantur. Verùm ſi omnibus huiuſcemodi præſidijs mali affectus non leuentur,ad lignum Indicum ſanctum uocatum,ueluti ad ſacram anchoram eundum. Inter uarios uerò huius ligni uſus,ego eum magis probo in quo eius decoctum, inſtar medicatarũ aquarum,immò ſeri à Dioſc.ſcripti, bibitur. Ab eo enim modus bibendi aquas medicatas uenit,qui in cõmuni uſu apud Italos eſt,heminis uidelicet quinis per interualla epotis. Siue uerò hoc ligno uſus fuerit, ſiue non, laudo, ut præcauendi gratia, & euacuatio ſanguinis per ora uenarũ ani,& purgatio per ſerum autũno repetatur,et alia diſtrahentia & alterantia non dimittantur. Et hæc quidem pluſquàm ſatis puto, peritis præſertim Cracouienſibus medicis,quorum iudicio quæcunq; ſcripta ſunt permitto:ex eorum enim moderamine & diligenti cura, Deo opt.maxim.aſpirante, ſpero hunc clariſsimũ dominũ priſtinam ualetudinem,quantum patitur ætas,recuperaturum.

Ferrariæ, VII. Idus Febr. M. D. XXXII.

EPIST. V. *pro Luca Remo mercatore Auguſtano,articulorum doloribus,& laxo totius corporis tumore uexato.*

PRæclarus hic uir annum agens tertium ſuprà quinquageſimum, temperaturæ quidem, ut mihi ſignificatum eſt, totius corporis frigidæ & humidæ, cerebro tamen & uentriculo,in utraque illarum qualitatum, reliqua membra ſuperante:poſt multos animi & corporis labores,longaſq́; ac uarias peregrinationes,trigeſimo ætatis anno articulorum doloribus uexari cœpit, qui ſingulo quoq; anno uel autũno, uel hyeme, cum horrida febre inchoãtes,ter quatérue poſt mientientẽ mitigationem,quaſi reſumptis uirib.eum denuo aggrediuntur. Hos ut effugere poſſet dolores, præter uenæ ſectionem, uereq; & autumno factas purgationes, catapotia quoq; nonnulla in hac re ualde cõmendata,bis quolibet menſe deuorauit. Ex quibus licet maximam habuerit tenacis & bilioſæ materię purgationẽ,intercipi tamen nunquã potuit annuus ille circuitus:ſed quod magis quiſpiam miretur,quo plus materię,præſertim dolorum tempore,per medicamenta educitur,eò maiore cõpia uidetur abundare:adeò ut cum hoc anno intra duos menſes,medicamentorũ ui,cẽties pituitoſa excremẽta deiecerit,repletio tamẽ potius creuiſſe,quàm decreuiſſe uiſa ſit,corpore quidẽ mirum in modũ macrefacto, ſed uiribus in ſuo robore permanentib. Quæ tamẽ corporis tenuitas,ubi dolores leuati ſunt, facilè & citò ablata eſt,& craſsitiem priſtinam membra acquiſierunt: quæ tamen ueluti extumida, malum potius quàm bonum habitum præ ſe ferre uidetur, grauitate etiam aſsidua in ceruice uel ſpinali medulla relicta. Huius igitur ſaluti,quantum per me fieri poteſt conſulturus,intendentique pro eo magnifico Domino Catareno Zeno Patritio Veneto obtemperaturus,

quē ob innumeras animi et corporis dotes mirū in modū ueneror et obſeruo: primò affectus de quibus quæritur, in ſuas cauſas redigere conabor: ſecūdò intētiones uel curatiuas, uel pręſeruatiuas ex illis elicere: tertiò, quibus explēdæ præſidijs mihi uideātur explicare.

Sunt igitur affectus quos uel patitur, uel formidat, numero ſeptem: Articulorum dolores, febris, totius corporis laxus quidam tumor, pituitæ immodica copia, grauitas ceruicis & ſpinalis medullæ aſsidua, profundi & longi ſomni.

Vt igitur à primo, & de quo magis quæritur, initiū capiamus, articulorum dolores ſub ſymptomatis genere continentur, quod corrupta operatio dicitur. Sentit enim tactus id quod naturaliter ſentire non deberet. Sequitur autem hoc ſymptoma tria morborū genera, malā uidelicet temperaturam, cōtinuitatis ſolutiones, et malam cōpoſitionem, magnitudinem uidelicet mēbri, ſi (ut intelligo) ad tantam molē artus extumeſcant, ut ipſa quoq; per ſe magnitudo operationes membrorum ualeat impedire.

Horum morborum cauſa, ut conijcio, eſt ſanguis, cui rufa bilis ſimul cum pituita commiſcetur. Quis uerò triū horum humorū in his tumoribus magis dominetur, ex his quæ mihi ſcripta & narrata ſunt, nō poſſum certò cognoſcere. Vehemētia tamen & acuties doloris, qui à tribus ad ſex uſq; dies ſolet ipſum acrius cruciare, ſimul cum loci rubore, bilioſi ſanguinis ſunt indicia, ab initio quidem dominātis, et poſt ſextū ad ſummū diem ferè reſoluti, dimiſſa quaſi ſola pituita, quæ ad uigeſimū uſq; diem remiſsiores dolores facit. Quod uerò ter quaterue, poſtquàm declinare cœperūt, ad priorem acerbitatē reuertantur, nō alia ex cauſa puto contingere, niſi quòd humores ab aliqua fortè exteriore cauſa, ira uidelicet, cibo, potu, medicamineue calidiore, cōcubituq;, aliáue ſimili exagitati, uel ad priora, uel ad noua defluunt loca. Et hæc quidem de primo affectu dicta ſint.

Febrem non ſolùm generali omnium febrium ratione, ſed ita uerè in hoc uiro morbum eſſe puto, ut nec ſymptoma, nec accidens dici poſsit, ſi, ut ſcribitur, ſimul cum doloribus et cū rigore inuadat. Sub eo enim genere contineri uidetur, quod in putreſcētibus humorib. accēditur. Fieri uel ex bile, uel ex ſanguine. Ex hoc quidem, ſi in primo ſolùm inſultu cum rigore accedat, ipſo ſanguine ex uenis ſuprà ſenſilia mēbra exiliente, repentinoq; ſuo motu rigorem cōmouente. At ſi nō ſemel tantū, ſed pluries rigor ſuccedentibus diebus aduenerit, in bilem erit referenda, præſertim ſi tertio magis die inualeſcere uideatur.

Laxum illum tumorem, qui poſt dolorū remiſsionem naſci ſolet, ut morbum malæ cōpoſitionis eſſe non dubito, ita ab alio morbo oriri credo, hoc eſt, à mala iecoris frigida & humida temperatura, ex diuturno morbo, crebrioribuſq; fortè purgationib. orta. A qua etiam diſtemperantiā nō ſolùm in iecore, ſed in uētriculo quoq; reperta, quartū affectum, hoc eſt, immodicam pituitam gigni arbitror. Quæ ſi in uentriculo ita redundet, ut ſua corpulentia operationes eius impediat, morbus malę compoſitionis in cauitate uidelicet nun cupabitur. Si uerò per ſolam malā temperaturā operationibus officiat, cauſa morbi, hoc eſt, malæ temperaturæ erit.

Ceruicis & ſpinalis medullæ grauitas, dolor quidem non uehemens mihi eſſe uidetur, ſolutionem continuitatis cum mala locorum illorum temperatura ſequens: quorum cauſam ueriſimile eſt eſſe pituitam, à poſteriore cerebro per ſpinalis medullę neruos deſcēdentem: cuius etiā aliqua portio in cerebri uētriculis manens, ultimi ſymptomatis, hoc eſt, longi illius ac profundi ſomni ſit cauſa: qui nihil aliud eſt, quàm ſenſionis priuatio, talem ſequens intemperiem.

Hæc igitur ſunt huius uiri & ſymptomata, & morbi, & eorum cauſæ. Ex quorum numero duo tantū, ſi rectè mihi omnia & ſcripta & narrata ſunt, in præſentia affligūt, obtuſus ſcilicet ille ceruicis cū grauitate dolor, & pituitæ copia. Tertiū uerò, id uidelicet quod ultimo loco recitatū eſt, quia non ualde à modo recedit, nec ſolitas impedit operationes, negligi et à patiēte, et à medico uidetur, pro indicioq; aliorum, magis quàm quòd propriam per ſe conſyderationē deſyderare uideatur, reliquis cōnumeratum.

Ab hiſce igitur duobus ſimul, quòd magnam inuicem affinitatem habent, ideo orſi, curatiuas eorū intentiones inueſtigātes dicimus, dolorem illum amoueri non poſſe, morbo, quem ſequitur, permanente: ſicuti nec hunc, niſi cauſa tollatur. Euacuanda igitur ea quæ

ſpinalem

ſpinalem medullam obſidet pituitam. Verùm quia morbus non in totum factus eſt, ſed tranſmiſſa à cerebro noua pituita, ex mala temperatura eiuſdem cerebri aggregata, continuè fit, ideo hæc prius auferenda. Sed quum nec ipſa auferri poſsit pituita in eo permanente, hæc antea demenda. Quod quum fieri non poſsit eius copia in toto corpore perſeuerante, primò totum corpus, ſecundò caput euacuandum, tertiò cerebrum, ne nouam iterum uel gignat uel recipiat, roborandum: quartò ea quæ ad ipſam ſpinalem medullam fluxerat, diſcutienda: quintò ipſa quoq; ſpinalis medulla roboranda.

Vt igitur iam tertium ſimul cum ſecundo, quantum ad hunc affectum ſpectat, propoſitum exequamur, cuius cauſa hactenus hunc laborem ſubiuimus, pituitam primò ex toto corpore euacuabimus, leui tamen purgatorio, & quod robur potius in membris relinquat, quàm auferat. Id erit huiuſmodi: Aloës cum ſucco ſampſuchi bene lotæ ℈. s. agarici ℈.2. maſtiches, cinnamomi, nucis moſchatę ana gra. 13. cum uino odorato. Fiant pilulæ 9. quarum tres primò in aurora deglutiātur: tres alias, tertia poſt primas ueſperi per horam ante cœnam: reliquæ tertia à ſecundis ueſperi, ſed duabus à cœna horis. At ſi fortè uel præſenti medico, uel ipſi ægroto leuiores hæ pilulæ uidebuntur, quàm ut congruam poſsint facere euacuationem, tribus quibuſq; tria plus minus diagridij grana adijciantur. Eas tamen ex induſtria leuiores deſcripſi, tum quòd uentrem habere eum facilem ad uacuandū intellexi, tum quia uereor ne medicamentorum immodico ante hunc diem uſu membra ſint facta imbecilliora. Veſperi illius diei, quo primùm pilulas accipiet, per horam ante cœnam ſemunciam huius miſcellæ deglutiat: Chebularum conditarum ℥. 2. corticum citri conditorum ℥.1. pulueris nucis moſchatæ ℈. 2. maſtiches ℈.1. mellis roſacei ℥.1.s. Alijs autem diebus ante prandium per horam eiuſdem miſcellæ tantumdem accipiet.

Conſumptis omnibus pilulis, ad ſecundam iam intentionem accedendo, hoc eſt, capitis euacuationem, manè ieiuno ſtomacho ſemidrachma ſequentis pulueris per pennā uel canalem naribus inſuffletur: Nucis moſchatæ ℈.4. piperis longi ℈.2. ellebori albi ℈.1. euphorbij ℈.s. Omnia in tenuiſsimum puluiſculum redigentur.

Poſt hanc capitis ter quatérue, uel quoties opportunū uiſum fuerit, reiteratam purgationem, cerebrum, quod tertia fuit intentio, per ſequētia auxilia roborandum. Nares hoc unguento illinendę: Olei de ſpica odorati ℥.1. gariophyllorum ℈.1. ambræ ℈.s. moſchi grana 5. ceræ albæ ablutæ ex aqua roſacea pars s. cuius etiam gutta auribus inſtillata ad idem cōducet. Caput lixiuio ex alto ſtillante abluendū, in quo hæc integram horam bullierint: Sampſuchi, ſaluiæ, ſtœchados, chamæpityos, ana manip. s. ſulphuris ignem non experti ℥.2. Quod lixiuium ſi ſuprà ceruicē & uniuerſam quoq; ſpinam ceciderit, ad quartam ſimul intentionem conducet. Ad quam unà cum quinta explendam, ſummè faciet oleum quod ſequitur: Raſinæ terebinthinæ, ſi haberi potuerit, uel eius loco laricææ ℔.1. laterū antiquorū, poſt ignitionem in oleo oliuarum extinctorum, maſtiches, ana ℥.1. Terātur lateres, & cum reſina bene commixti, modo chymicis noto in uaſe uitreo optimè incruſtato, igni clibani admoueantur, liquoreſq; qui manabunt ſeorſum colligantur. Tres enim uario colore defluēt, quorum primus bonus, ſecundus melior, tertius optimus erit ad diſcutiendum quicquid illis locis inhæſerit, & robur præterea relinquendū. Et hæc quidem de poſtremis tribus affectib. dicta ſint. Nam ijſdem præſidijs profunditas quoq; illa ſomni, bona ex parte remouebitur. Et ſi quid fortè deeſſe uideatur, id per ea quæ de articulorum doloribus dicenda ſtatim ſunt, poterit ſuppleri.

Intentiones ad hos uitandos conducentes, ut non eſt difficile ex his quę de ipſis ſuperius diximus elicere, ita difficillimū & penè impoſsibile eas ita opere exequi, ut optatus inde ſequatᷣ effectus. Duo enim in hoc difficili negocio eſſent neceſſaria, corpus ſcilicet omni uacare ſuperfluentiū humorū quantitate et qualitate: alterū, loca ipſa ad ea quæ redundarint ſuſcipiēda nō eſſe idonea. Secundū plerūq; in noſtra nō eſt conſtitutū poteſtate, ſed auita quadam et gētili ꝓprietate nobis contingit, ut ad hanc in certa ętate patiendā luem, naſcamur parati: quæ res apud Italos prouerbio locū dedit, ut nobiliū, quos nos gentiles uocamus, malum dicatur. Primum, corpus ſcilicet penitus mundum cuſtodire, uix inuenias qui facere uel poſsit, uel uelit: ita uoluptatibus trahimur, & genio indulgemus.

Adde etiam quòd multa uolentibus occurrūt, quę nos ab orbita declinare cogunt. A quibus hi maximè lęduntur, qui cum hiſce doloribus ſenuerunt. Quare nobis ſatis eſſe debet, ſi tam bellè cum noſtro hoc domino cōueniamus, ut mitius nobiſcum agat. Quod ut conſequi hic uir poſsit, præter congruū uictum, quē partim per ſeipſum in 20. annis, partim à medicis didicit, uenæ ſectione, & multiplicibus purgationibus corpus nitidum & purum reddere conatus eſt. Ex quibus cum nihil profecerit, tentanda noua præſidia, uictuſq; frugalior inſtituendus. Quare uinum uel penitus dimittendum, uel melicrato diluēdum: in quo dum coquitur, aliquid cinnamomi unà bulliat: ubi iam coctum fuerit, panis per torrefactionem madefactus immergatur.

Cibum omnem ʒ.2. huius pulueris præcedant: Calamenti ſicci ʒ.1. piperis longi ʒ.2. gariophyllorū, maceris, ana ʒ.1. ſacchari quantum omnium aliorum. Omnem uerò cibum & potum, huius confecturæ bolus ueluti tegat: Granorū pini ℥.2. pulueris coriandrorum præparatorum ℥.1. maceros ℥.s. ſacchari reſoluti in aqua roſacea ℥.10. Coque ſimul, & fac bolos pondere ℥.s. In cibo à patria conſuetudine paulatim recedat, ita ut uini tātum obſonio aſſueſcat, atq; eo etiam citra ſatietatem: poſt quem duabus horis corpore & animo quieſcat. Somnum ita moderet, ut nunquam octauam horam tranſcendat. A magnis piſcibus, caſeo, ouis duris, leguminibus abſtineat. Concubitu non niſi per magna interualla utatur: quę etiam non certo tempore metiatur, ſed naturali potius cōcupiſcentia prę cedente, & alacritate ac leuitate conſequente.

Accidentia animi uehementia, præcipuè uerò iram, deuitet. Leniter & rarò ambulet, & rarius ſtet. Curru potius quàm equo uehatur, nec unquam niſi cibo bene concocto. Piſtacijs, auellanis, amygdalis, pini nucleis, paſſulis, ueſci poteſt. Reliquos fructus dimittat. Et hæc quidem de uictus ratione dicta ſint.

Quod ad euacuationes uerò attinet, uenæ ſectio ſanitatis tēpore penitus interdicatur. In ipſo inſultu, ſi tumores cum febre & obſcuro rubore ſe oſtenderint, facienda. In quo caſu ea membri uenā ſecanda, quod nec tunc dolebit, nec anteactis temporibus dolere conſueuit. At ſi nullum in corpore extremo membrum inueniatur, quod expers doloris ſemper fuerit, per hirudines ani uenis admotas commodior erit ſanguinis detractio: quæ tamen undecunq; facta fuerit, ſelibram ſanguinis non tranſcendat. Omnis præterea uehemens purgatio dimittenda: ſed poſt uernale equinoctium, purgatorij medicaminis uice, eclegmatis 4. uel ad ſummū 6. drachmæ, ſingulo mane deglutiātur, quod recipit chamæpityos, eupatorij, ꝙ uulgò agrimoniā uocāt, centaurij, ana ʒ.1. agarici, ſenę, polypodij ana ʒ.2. zingiberis ʒ.1.s. mellis roſati ex ſucco roſarū parati ℔. s. Medicamentis in tenuiſſimū puluerē redactis, eclegma paret, cuius uſus ſit, donec maiores ingruāt calores, in quibus ab omni ceſſandū medicamto, quouſq; autūnale tranſierit ęquinoctiū. Quo trāſacto, aliud eclegma accipiēdū, quod habet: Senę, rhei barbarici, myrobalanorū citrinarū ana ʒ.2. ſeminis melonis et intybi ana ʒ.1.s: maceros ʒ.1. diaprunō nō ſolutiui ℔. s. ſyrupi ex ſucco uel infuſione roſarū cōpoſiti, q̃tū ſufficiat ad reliqua ita cōponēda, ut cōgruā formā accipiāt. Hoc pari modo quo prius ſumēdū quoad frigora fiāt uehemētiora, uel fortè, quod Deus auertat, anniuerſarij inſultus incipiāt. Et hæc quidē ſufficere uidētur ad primā intētionē, hoc eſt, corporis emūdationē pagendā. Quę cū aliq̊ etiā pacto mēbra roborēt ad ſecundā quoq; cōducūt: quæ tamē extrorſum admotis locupletius hoc modo cōplenda eſt. Extrema mēbra crebrò muria abluant, in qua roſarū folia, ſaluia, & cupreſsi nuces parib. portionibus decocta ſint: & poſt ablutionē oliuo ſalito ſunt inūgēda. Et hęc qdē ſanitatis tēpore facienda. Quibus ſi fortè acceſsio in totū auferri nequerit, leuib. etiā medicamētis tūc agēdū, ita ut in mitigādo dolore narcotica, in repellēdo uehemēter uel frigida uel ſicca, in diſcutiēdo magnoꝑe calida deuitētur. Mitigāt ſine ꝑiculo tepidū calorē habētia, ueluti oua, chamęmelō, medulla panis in lacte decocta, lini, althęæ & maluæ ſemina. Modicè repellūt roſę, lētes, lactuca, intybi, myrti fructus & ſemina. Faciliter diſcutiunt amygdalinū, liliaceū, ſeſaminū, anethinū, & abſinthite oleū. Mitigādus ꝓprijs medicamētis dolor non eſt, niſi uehementior ſit: nam plerunque ipſa per ſe repellentia utrunque agunt: inter quæ munus utrūque ſimul explet roſaceum, ex oleo omphacio & incompletis roſis paratum.

ſed &

Sed & ipſum ſolum omphacinum oliuarum oleum, quibus ſi uitelli ouorum addantur, & croci parum, & intolerabili exiſtente dolore, papaueris ſemina, uel demùm cortices, tum ſedando dolorē, tum repellendo, mirum in modum iuuabitur. Nullum tamē horum localium admouendum corpore repleto: Quare primò uel ſecāda, ut diximus ſuperius, uena, uel ſanguis per uenarum ani ora euacuandus. Et de articulorum doloribus hæc dicta ſint.

Febris, præſentiam medici deſyderat, qui diligenter cōſyderato eius genere & modo, congrua adhibebit auxilia, alterantiaq́ꝫ potius quàm uehementius purgantia: atque cum ſola ptiſana, uel abluto pane eū nutriet, donec febris et uehementes dolores in ſuo feruore perdurauerint, quod ferè intrà quartum diem ſolet contingere. Poſt quos ſenſim ad craſſiuſculum uictum eum reducet, ita tamen, ut uinum & carnes ad plenam uſq́ꝫ ſanitatem deuitet. In qua ſi fortè ſubtumida facies, uel malus in toto corpore habitus relictus fuerit, ſingulo, uel ſaltē tertio quoq́ꝫ die, rhei barbarici grana 36. maſticata deglutiat: abſinthite uino, decocto agrimonij diluto, utatur. Cinnamomo ſuas eſcas condiat, oleo abſinthite naturalia mēbra foueat, parciuſq́ꝫ & edat et bibat, donec priſtinus habitus redintegretur: quod ita plenè ei præſtet Deus, ut ope ulterius medici non indigeat, cui ſit laus & gloria.

Ex Ferraria, XV. Ianuarij, M. D. XXXIIII.

IOAN. MANARDI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER XV.

EPIST. I. *Ioannes Manardus Vergilio Gerardo Bononienſi, de naturali ſpiritu, & urinæ pingui nubecula, uoluptate, ſanguinis & bilis calore, cerebro, ſudore, & prægnantibus.*

CONCILIAVERANT te mihi pridem communia ſtudia, in quibus intelligebam te nō ſine magna fruge nocteſq́ꝫ dieſq́ꝫ enixiſsimè inſudare. Auxit meam in te beneuolentiā humaniſsimus ille tuus congreſſus, et plena omnis officij ſalutatio. Tanta uerò ex tuis cultiſsimis literis acceſsio facta eſt, ut iam in eo albo adamātinis literis te exculpſerim, potius quàm ſcripſerim, in quo eos reponere ſoleo, qui candidiſsimos mores cum ſelectiſsimis diſciplinis (quod ut rarius infœliciſsimo hoc noſtro ſeculo, ita precioſius) coniunxere. Quare uelim ita exiſtimes, te habere Ferrariæ ſenem, de quo poſsis tibi non ſecus ac de parēte cuncta polliceri. Illud tantū cauere debes: ne ſuprà uires meas quicquā à me petas: quod ſatis uereor te in aliquo ex ſeptē illis nodis, quos diſſoluendos mihi proponis, feciſſe. Eos tamē utcūq́ꝫ enodare aggredior ſperans, ſi quid à me fortè effluxerit, quod eruditas tuas aures offenderit, apud te ueniam haud difficilè conſequuturum, quod non ſponte, ſed ut tibi obtemperarem, ad hæc diſſoluenda acceſſerim.

Quæris primò, quare Galenus ſpiritum naturalem modo ſub dubio ponit, modo apertè negare uideatur. Ad quod reſpondeo, conſueuiſſe Galenum, ubi non ex propoſito de aliqua re diſputat, ex aliorum quandoque ſententia magis quàm ex propria loqui: ut medicinæ definitione, in morbo definiendo & diuidendo, in neutro, in cauſa continente, atque in pleriſque alijs eum feciſſe conſpicimus. Quare mirandum non eſt, ſi de hoc quoque ſpiritu ambiguè quandoque loquutum reperimus. Sicuti nec admirari quiſpiam debet, ſi aliquando Stoicos ſequutus, uim nutritiuam, non animam, ſed naturam uocauit. Nam ubi ſeriò atque ex propoſito de his loquitur, in totum ceu nequaquam conſiſtente, naturalem ſpiritum præterit: & uim in iecore reſidentem, concupiſcibilem uel phyticen, id eſt, uel generatiuam, uel nutritiuam, uel naturalem uocatam, cuius ſedes iecur eſt, ita ueram animæ ſpeciem uel poteſtatem eſſe dicit, ſicuti rationalem quam in capite, & iraſcibilem quam in corde, domicilium habere putauit. Quare nō propterea dicendum, ſpiritum naturalem ab eo negari, quòd hæc uis non ſit in numero animarum,

Sicuti nec quia eadem cum uitali putauerit, ut Druſianus opinatus eſt: quoniam, ut dictum eſt, tres diuerſas animas agnoſcit, rationalem, iraſcibilem, & concupiſcibilem: quas licet in homine copulari uideamus, ſeorſum tamen in plantis quidem ſola adeſt nutritiua: ſicuti in dijs, hoc eſt, ſupramundanis ſubſtantijs, ſola rationalis. Iraſcibilis uerò, licet in nullo animali ſola reperiatur, ſicuti tantum loco, ita & re ab alijs differt, quemadmodum Galenus in commentarijs de Hippocratis et Platonis dogmatibus demonſtrauit, in quibus animalium quidem & uitalium ſpirituum ſæpe, naturalium nunquam mentionem facit. Sed ideo iecur inter principalia membra reponit, quia ſanguinem gignit, qui per uenas ab iecore ortas, in uniuerſas corporis particulas diſtribuitur, nutrimenti potius gratia, quàm ut ad ipſas uim, qua ſe nutriant, deportet. Eam quippe membris cognatam putat, ut magneti uim qua ferrum trahit, quemadmodum tu rectè ex Galen. in fine primi libri de locis affectis collegiſti, & ex eo Auicennæ literam in primo libro caſtigaſti, ſimulq́; interpretum inſcitiam & fruſtratorium laborem detexiſti. Quod & ego abhinc ſuprà uiginti annos feceram, dum eum locum meis diſcipulis enarrarem. Ex quibus locis bene intellectis colligi poteſt alia ratio. Cur ad hoc ut membra nutriantur, non eſt naturalis ſpiritus neceſſarius modò enim eis ſuppetat nutrimentum, quod per uenas mittitur, abſque alio uel facultatis uel ſpiritus naturalis influxu nutriri poſſunt. Quæ quidem ratio, ni fallor, locum non habet in uitali ſpiritu, quum eo non minus egeant membra, ſi in eis uitalis uigor debet conſeruari, quàm ſanguine ſi nutriri. Cum igitur ad conſeruanda membra naturalia ſufficiant ſanguis & uitalis ſpiritus, naturalis propter hæc non eſt neceſſarius: & cum nihil aliud occurrat, cuius gratia fieri debuerit, meritò à Galeno negatur. Et hæc quidē ratio à fine ſumpta ſit. Alia ex materia ſumi poteſt, quę proculdubiò ſicuti animali, ita & naturali uitalis ſpiritus eſſe debet: cuius cū prima generatio in corde ſit, & ab eo per arterias in totum corpus diffundatur, neceſſarium eſſet magnas arterias ad iecur tendere, ſpiritus uitalis tantam copiam portantes, quæ ad eius refrigerium, & pro naturalis materia ſufficeret. Per diſſectiones autem didicimus, ad ſimas tantum iecoris partes, arterias, et eas quidem ualde paruas mitti, atq; exiguos, ut conſequens eſt, ſpiritus adportantes, quos tamen multos eſſe oportuiſſet, ſi ex his naturales gigni deberent, cum multò plures ſint partes quæ ui egent naturali, quàm quæ animali. Quæcunque enim uoluntariè mouentur & ſentiunt, eadem neceſſariò nutriuntur, non tamen è contrario: multa nanq; nutriuntur, quæ animali motu carent. Deeſſe igitur uidetur iecori materia, ex qua naturalem ſpiritum poſsit generare. Sed deeſt & locus, nulla enim eſt in eo cauitas, in qua huiuſmodi credi dabeat fieri generatio. Cauitas dico, qualem in corde & cerebro manifeſtè cernimus. Sed nec uię ſuppetunt, per quas ubi genitus iam fuerit, ualeat ad membra deferri: niſi quiſpiam dixerit per eaſdem uenas, unà cum ſanguine ſpiritum ipſum tranſire: quod tamen nec corpus ipſum uenarum patitur, unica tantum tunica contentum: nec motus indicat, qui uenæ non ſecus ac arteriæ deberet adeſſe. Sed nec aëri uia patet, quo ſicuti animalis & uitalis nutriri poſsit. Nec iecoris ſanguis, ceu turbulentus & craſſus, atque nondum ab alijs humoribus emundatus, idoneus uidetur ad ſpiritus generationem. Cum igitur nec finis adſit ob quem eum gigni oporteat, nec materia ex qua uel generari uel cōſeruari poſsit, nec locus idoneus in quo gignatur, nec uia per quam ad membra mittatur, probabilius eſt ut eo careamus, quàm ut ipſum inueniri ex noſtra imaginatione potius quàm euidentia aliqua dicamus, præcipuè cum abſque eius famulitio adhuc ſuum principatum iecur tueri poſsit, diſtributa annona non ſolum toti mēbrorum reipublicę, ſed ipſis quoq; duobus reliquis principibus, in eoque reſidente concupiſcibili ſiue anima, ſiue ui, quę ſuo plerunque impetu ſociorum principum regnum interturbat. Hæc quidem de primo tuo quæſito dicta ſint.

Iecur ſanguinem gignit.

Quæris ſecūdò quid ſibi uoluerit Galenus lib. 4. de tuenda ualetudine, nubeculas quaſdam urinæ ſuperſtantes, ſimiles rebus quæ in ſummo lacte colliguntur, grecè γραῦς dictæ, & rei quæ in ſummo refrigerati iuſculi concreuit. Quas nubeculas Hippocr. 2. Prognoſt. et ipſemet Galenus in commentario de atra bile, ceu colliquationis tabiſque indicia, uituperat. Pro cuius dubij ſolutione, in primis mihi aduertendum uidetur, Galenum in libro

demenda

detuenda ualetudine,de ſanis loquutum: Hippoc.de his qui acuto morbo laborant. Nec prætereundum, aliqua uerba adiecta eſſe ab interprete, ita ad literam ſcribente Galeno: Quando exactè concoctus fuerit ſanguis,tenuis & aquoſa eſt urina,neq; ſubſidétiam,neque ſuſpenſionem habens.Concocto & hæc apparent, & quædam ſuperſtant tenues nubes, ueluti uocata γραῦς, & id quod concretum eſt ſuprà infrigidata iura. Quicquid uerò nomine illo ſignificetur (late enim patet ea uox apud Grecos) non neceſſariò eſt res eadē, uel ſimilis illi quę in colliquantibus febribus,ſoluta ab igneo nimioq; calore adipoſa parte,urinis ſupnatat:nemo eñ pingue id,rectè nubē uocarit. Sed ut demus pingue aliquid à Galen.intelligi,non erit tamen neceſſarium cõuertibileq; colliquationis indicium.Scribit enim Gal.lib.3.in tertiam Hippoc.epidemiam,ſe uidiſſe multoties urinā colore et ſubſtantia oleo ſimilem,citra tamen ullum laborantis incõmodum:ſed quandoq; totum contrarium,cum ipſius morbi cõcoctione.Cauſa uerò quia adeps poſsit eſſe concoctionis indicium,ex Ariſtot,facilè cognoſcitur,dicente,adipem et pinguedinē eſſe ſanguinem concoctum.Et alio loco,quod ex ſanguine per concoctionem gignitur adeps. Sanguinis ergo cõcocti aliqua portio urinæ innatans, rem poteſt oſtendere illi ſimilem, quæ ſuprà infrigidata iura concreſcit: eſſeq; ideo bonum indicium,quia caloris naturalis uictoriam oſtendit. Sicuti alia de qua in Prognoſtico eſt ſermo, mala eſt,quia à febrili calore adipoſa membra reſolui demonſtrat, in his uidelicet febribus,quæ ob hoc ipſum colliquantes uocantur.Nulla ergo hic eſt inter Galeni dicta repugnantia.

Adeps & pinguedo ex ſanguine concocto.

Sicuti neque in quæſtione tertio loco circa uoluptates propoſita, quas libro 1. de cauſis ſymptomatum, in ſubitaneo & ſimul toto ad naturalem habitū reditu ideo conſiſtere dicit,quoniam id quod ſenſim paulatimq; fit,ſenſu non percipitur.In 12. uerò Methodi lib. contrarium ſcribit, aſſerens talem reditum, qui ad naturalem habitum fit ſi delicioſus eſſe debet,paulatim fieri oportere:quoniam ſi affatim et ſubitò fiat,dolorem excitat.Quod argumento eorum probat,qui dum uehementius refrixere,ſi ſe ſubitò calefacere properent, uehementi dolore afficiuntur. Videntur certè hæ duæ ſeries inuicem pugnare, ſi ſeorſum ſingula,nec coniuncta his quæ præcedunt et ſequuntur,conſyderentur:quod et in multis ſententijs quæ ex authoribus præciſæ & quodammodo mutilæ afferri à diſputatoribus conſueuere,ſolet plerunq; cõtingere. Quare non ab re dictum à prudentibus eſt,iudicandum de huiuſmodi, non ex ſenſu quem ſic mutilata habere uidētur, ſed ex eo quod ſignificare is uoluit, qui ea ſcripſit:qui certè non perfectè elici poteſt, niſi ad ipſum unde decerpte ſunt authorem recurramus. Videndum ergo quid in utroq; loco Galenus uoluerit.In lib.igitur de cauſis ſymptomatum, cauſas doloris redditurus, ſimul ex Platonis ſententia uoluptatis,ueluti dolori contrariæ,rationem reddidit:quoniam mutuò contraria ſe inuicem declarāt. Verba Platonis ex Timeo à Galeno recitata mihi latinè ſonant: Paſsio quę preter naturam & uiolenter in nobis ἀθρόως fit,doloroſa eſt. Quæ uerò ad naturam rurſus ἀθρόως reducit,ſuauis. At quæ ſenſim & paulatim fit,inſenſibilis, Quid uerò per aduerbiū ἀθρόως intelligendum ſit,ipſemet Gal. paulò inferius declarat,dicens: Voco autē ἀθρόως, quod per magna ſimul et celeriter fit.Hoc autē alicubi Plato uoluit,dicens, id quod compoſitū eſt ex uiolenta ſimul & athrωa paſsione, dum fit in ſenſibilibus corporibus, triſtem ſenſum facere.Nihil enim differt aut triſtem aut doloroſum,&c.Et paulò inferius concludens ea quæ ex Platone & Hippoc.collegerat,ſubdit:Sic igitur omnis triſtis paſsio in omnibus ſenſib.fit:contraria uerò illi ſuauis, ob contrariam cauſam.Regreſſus enim athroos ad id quod ſecundum naturam, eius rei quæ in periculo erat ne diuelleretur, uoluptatem operatur.Sed rationem reddens,cur cyaneus color delectabiliſsimus ſit: quia,inquit, ſine uiolentia congregat.

ἀθρόως.

Eſt igitur Galeni ſententia ex Hippocrate & Platone collecta, dolorem fieri in omnibus ſenſibus, ſed præcipuè in tactu, à re præter naturam uiolenter et magno cum impetu,ſimultaneè in eos irruente. Voluptatem uerò,ex reditu ad naturalem habitum, ſimultaneo quidem,ſed abſq; uiolentia facto. Quare dolor & uoluptas in hoc quidem conueniunt,quod athrωs fiunt:differunt uerò, quòd dolor uiolentiam infert, uoluptas abſque uiolentia contingit. Ab utroque uerò remouentur, quæ paulatim fiunt:quia præ exi-

Dolor & uoluptas quatenus cõueniāt differātq;

guitate ſenſus effugientia, nec dolorē, nec uoluptatem inferunt. Quare ſi ualidus ignis frigido & ueluti congelato corpori magna cum uiolentia occurrat, intolerabilem dolorem facit. Nec moueat nos aduerbiū, paulatim, quo in utroq; loco utitur: In methodo quidem, dicens, reditum in naturalem habitū oportere fieri paulatim, ſi debet abſq; dolore eſſe. In lib. uerò de ſymptomatibus, ea dicens non paulatim fieri, quæ dolorē uel uoluptatem inferunt. Videntur enim hæc duo aduerſari, Reditus in naturalem habitū eſt doloroſus, niſi paulatim fiat: et hoc, quod paulatim fit, ſenſu non percipitur. Quod enim ſenſu non percipitur, ut ſuprà etiam dictū eſt, nec doloroſum eſſe poteſt, nec uoluptuoſum. Sed ut mittam, quod Galenus ipſe non eiſdem uocibus in utroque loco utitur: In libro ſiquidem de ſymptomatibus, id quod ἠρέμα καὶ κατὰ μικρὸν, dicit abſq; ſenſu eſſe: In Methodo autem, reditum in naturalem habitum faciendum κατὰ βραχὺ: ſcimus paruum & breue relatiuè dici, & propterea diuerſarum rerum comparatione, idem poſſe modo magnū, modo paruū eſſe, ſicuti & breue & longum. Id igitur quod quiete & adeò per breues portiones ac particulas fit, ut ſenſum penitus effugiat, neque dolorem, neque uoluptatem præſtare poteſt: at id quod breuiter quidem, ſed non uſque adeò tamen ut ſub ſenſum non cadat, fit, poteſt & dolorē & uoluptatem afferre. Calor igitur qui cum uoluptate debet frigido corpori occurrere, ei comparatus, qui dolorē infert, exiguus: ei uerò, qui nō ſentitur, magnus dici meretur.

Nulla ergo eſt inter Galeni dicta, in hac re controuerſia: ſicuti nec in ſanguinis & bilis calore, de quo quarto loco dubitaſti. Nam diuerſarum & hac rerum comparatione, ſanguis calidiſsimus, & non calidiſsimus dicitur: calidiſsimus quidem, alijs rebus poteſtate (ſicuti ipſa eſt) humidis comparatus, & præcipuè pituitæ: non calidiſsimus, ſi etiam ſiccis comparetur, præcipuè bili: quam non ſolum in libro de inæquali intemperie, ſed & in ſecundo eiuſdem libro de temperaturis, ubi ex propoſito pertractat partium omnium corporis humani temperaturas, multò calidiorem dicit eſſe ſanguine. De ea enim ſermonem non habuerat in fine primi libri, ſicuti neque de atra, quia non ex propoſito in eo loco, temperaturas partium corporis numerabat. Sed cum uellet demonſtrare cutem eſſe medium quoddam, regulam et iudicatorium, cuius comparatione intemperiem aliarum partium cognoſceremus: omnes intemperies diſcurrens, aliquas corporis partes nominatim tranſegit, quæ per ſingulam octo intemperierum à cute recedunt: inter quas primò meminit pituitæ et ſanguinis, quæ per humiditatem à cute remouentur: inter quas, quum humiditate uincat pituita, ſanguis calore, ſicuti pituitam frigidiſsimam, ita ſanguinem calidiſsimum dixit, alijs uidelicet humidis facta comparatione. Si quis uerò ſtare huic noſtræ expoſitioni noluerit, habet & alium modum quo reſpondeat: ſi uidelicet inhærens Arabicæ atque iandiu inuulgatæ æditioni, non calidiſsimum legat, ſed calidiorem, quod nemo damnabit, qui ſciat antiquas illas & barbaras æditiones Græcis codicibus, alioqui ualde regligenter & oſcitanter excuſis, nonnunquam præſtare. Nam ut in prouerbio eſt, Sæpe etiam eſt olitor ualde opportuna loquutus, uel ut alij legunt, ſtultus. Quocunque autem modo legamus, ſatis fuit Galeno, eo loco pro exemplo eorum quæ per calidum & humidum à cute recedunt, ſanguinis meminiſſe: ſicuti & cerebri meminit, pro exemplo eorum quæ frigiditate ab eadem cutis recedunt temperie. Cerebri enim caro ſeorſum & per ſe conſyderata, proculdubiò frigida eſt. Verum quia uenis atque arterijs tenuis meningos ita undiquaque obuoluta eſt, ut nulla eius inueniri particula poſsit, quæ illis careat, tantam caliditatem inde nanciſcitur, ut aëre etiam æſtatis tempore ſit calidior. Quod agnoſcentes chirurgi, dum caluæ fracturas curantes, cerebri meningas detegere coguntur, etiam æſtate media teſtam excalefactam, uel uas carbonibus accenſis oppletum, ſuſpendi ſuprà uulnus per miniſtros faciunt, ne cerebrum attactu frigidioris aëris oblædatur. Propriæ ergo temperaturæ conſyderatione, Galenus in libro de temperaturis cerebrum inter frigida mēbra computauit. Ratione uerò arteriarum & uenarum, que minimæ cuiq; eius particulæ cōmiſcentur, in lib. de uſu partium, calidum dixit. Ipſæ enim uenæ & arteriæ, licet natura ſua frigidæ ſint, uicina tamen ſanguinis & ſpirituum coaleſcunt, & membranæ tenui, immo & ipſi ſubſtantiæ cerebri, calorem impertiuntur.

Incaleſcit & cerebrum ſpirituũ animalium copia, qui tametſi remiſsius caleant quàm uitales, calidi tamen ſunt, alioqui celeritate carerent, quam et in uolũtario motu, in ſenſibus, prçcipuè autem uiſu, apertè cognoſcimus: cuius inſtrumentũ, oculi uidelicet adeò callent, ut gelu non ſentiant, & uehementius agitati ueluti ſcintillas & fulgorem quendam emittunt. Et ſic ſoluta eſt, ni fallor, quinta dubitatio.

Sudorem uerò, de quo ſexto loco quæritur, in ſano corpore, ſecundum Galenum & ueritatem, ego puto naruralem eſſe euacuationem, non ſecus ac alui & ueſicæ excrementorum, atq; craſsioris illius quod partim in materiam cedit pilorum, partim in ſordes. His enim nec temperatiſsimus quidẽ & frugaliſsimus homo caret, cum & frictione, & unctione, & exercitio, & balneo egeat: per quæ excrementa hęc, & per occultam diffiationem: & per ſenſui apertam uacuationem expurgantur. Quod uerò Galen. hoc ſenſerit, præter loca abs te adducta, ex ſecundo lib. de tuenda ualetudine apertè colligitur. Nec contrarium, ſi quis bene conſyderet, aſſerit in expoſitione illius 15. aphoriſmi 1. libri: ſed quia locus ille non erat, in quo tractari diſputatio illa deberet, An ſudores eſſent naturales, uel præter naturam, ideo opinionẽ recitauit Dioclis, tanquam ſuo propoſito inſeruientem, quod erat, oſtendere uim caloris innati. Propterea ait: Quantò robuſtior fuerit connatus calor, tãtò, magis effugit ſenſum tranſpiratio. Et propter hoc Diocles dixit ſudores eſſe præter naturam: quoniam omnibus circa corpus rectè adminiſtratis, & nutrimento à natura bene ſit perato, nũquam per cutẽ ſenſilis humiditas excernatur. Sententiam igitur Dioclis affert Galen. atq; rationẽ qua ad id ſentiendum mouebatur: non eam tamen uel probat, uel reprobat: quoniam, ut ſuperius dictum eſt, ubi tractandum ex propoſito rẽ non ſuſcipit, ſolet plerunq; aliorum ſententiam ſequi, uel non confutare. At in lib. de ſymptomatum differentijs, ubi ex propoſito docendum ſuſceperat, quomodo ſymptomata ab animalis operibus diſtinguantur: quam quidẽ diſcretionem non eſſe unicuiq; obuiam dicit, ſed indigere exacto iudicio, quoniam opera plerũq; ita ſymptomatibus ſunt ſimilia, ut ſymptoma opus, et è contrario opus ſymptoma putetur, ut in excremẽtorum uacuatione præcipuè contingit: in qua diſcernenda, an ſcilicet ſymptoma ſit uel opus, non ad qualitatem, quãtitatem, ſubſtantiámue reſpiciendũ, quũ fieri poſsit, ut maior longè quantitas in ęgroto uacuetur, quàm in ſano euacuari conſueuerit: nec tamen ſymptomatis ratione hoc contingat, ſed ui & prouidẽtia naturæ. Et quod de quantitate dixit, idem de qualitate & ſubſtantia intelligendũ eſt. Immò, quod magis quiſpiam miretur, ſunt quędam à toto genere præter naturã, quæ tamen ubi opportunè fiant, hoc eſt ubi id euacuetur quod moleſtiam inferebat, nõ ſint prçter naturã dicẽda, ſicuti ſanguinis per nares, uel per ani uenas, uel per uentrem inferiorẽ: &, profluuium, uomituſq;, uel id genus aliud. Singulũ enim horum quia utiliter fit nocumẽtum operationis dici nõ poteſt: quare neq; ſymptoma, manẽte eo quod (in confeſſo omnibus exiſtens) ſuppoſitum eſt, Symptomata læſiones eſſe operationum. Sed fortè aliquis hæc alteri ſymptomatum generi ſubijciet, affectui uidelicet præter naturam: diſrumpi enim uenam in quauis corporis particula, uel hactenus reſerari, donec ea quæ prius detenta erant, effundantur, non eſt naturalis affectus, uerùm uentris profluuium, aut urinæ multitudinem. Non poterunt qui ſic dicunt, oſtendere, ſequi aliquos præternaturales affectus: excretio enim per uentrem, uel per ueſicam, uel per uterum facta, non eſt ex toto genere præter naturam, ſicuti uidelicet uenæ diſruptio, & meatus qui clauſus eſſe ſolet reſeratio. Dehinc ne dubia res remaneret circa ſudorem, quem aliquando naturaliter fieri ſuperius dixerat, ideo mentionem facere coactus eſt opinionis Dioclis, qui conatus eſt ſuadere, ſudorem omnem eſſe præter naturam: dicens dogma eius uideri durius, & actioni non conſentiens. Propriam tamen ſententiam neque hoc in loco plenè aperuit, ſed de talibus, inquit, fortè quandoque rurſus ſermo nobis fiet. Quem quidem ſermonem (ni fallor) fecit libro ſexto, in hunc ferè modum: Pertranſire igitur iam tempus eſt ad ſudores, de quibus alibi dictum eſt, quòd reſoluto interdum habitu fiunt, & paſsio hæc uocatur ſyncope. Huic uerò contraria ea conſtitutio eſt, quæ in criſimis ſudoribus contingit, robuſtam moſtrantibus, non diſſolutam naturam. Tales quippe ſudores corpus expurgant. Similes autem eis ſunt, qui in moderatis exercitijs, & balneis, & æſtiuo

eueniunt calore:nam in immoderatis exercitijs,iam utile quid ſimul recedit. Hæc Galenus.Ex quibus uerbis, quid de ſudore ſenſerit,manifeſté deprehenditur: aliquam uidelicet naturalem eſſe,eum qui iudicialiter fit,& à balneis moderatis,& aëris non circundantis calore. Aliquem præter naturam, qui per ſyncopen, uel alium modum affectum, non iudicialiter fit,& ob immodicum exercitium,diuturnioremq; in balneis moram,uel aëris uehementiorem calorem,non ſolum ſuperflua,ſed aliqua etiam utilia excernit.Ex hac autem Galeni ſentẽtia,rationes Dioclis ſolui facillimè poſſunt.Omnibus eñ quę ad corpus pertinent,quantumuis rectè adminiſtratis,alimentoque à natura optimè uicto, aliqua tamen in corpore relinquuntur,quæ cum per fugientem ſenſum difflationem euacuari non poſsint,per ſudorem euacuantur. Nec propter hoc imbecillis natura putãda eſt, ſicuti nec ſi non uſq; adeò ualida eſt,ut corpulẽtiora excrementa in uapores ſenſum effugientes ualeat expurgare:ſed abundè eſt,ſi pro cuiuſq; modo euacuat quę redundant:aërea quidem inſenſibiliter,aquea per ſudorẽ.Quod cum uel ſola,ut in iudicijs,uel adiuta à balneo,exercitio,aëriſq; calore,modum non excedentibus,facit,non uiolenter facere dicenda eſt:ſicuti nec quando adiuta à moderato calore, concoctionem ciborum in uentriculo melius cõplet.Et de ſexta dubitatione hæc ſatis ſunt.

Supereſt ſeptima,quam,boni imperatoris more,ceu magis ſtrenuam,in ultima acie collocaſti. Vix enim poteſt Gal,ab oſcitatione defendi,3. lib. expoſitionis in primã Epidem. tertium ab impregnatione menſem,ſimul cum quarto,minus obnoxium eſſe aborſui ſcribens,in eiſq; prægnantes magis ſanari à morbis acutis, quàm in aliquo aliorum. Atq; ad id adſtruendum,aphoriſmum primum quartæ particulæ adducens, in quo tamen nulla tertij facta mentione,quartus,quintus,et ſextus cęteris præponũtur.Quare uidetur in Aphoriſmo tertius non rectè prætermiſſus,aut in Epidemia temerè,tacitis quinto & ſexto, laudatus.

Ego cum Hippocrate Aphoriſmos ante multos annos publicè enarrarem,de hac diſſonantia cogitans,non aliam inueni uiam qua Hippocratem excuſarem, niſi dicerem eum in aphoriſmo rationem potius quàm experientiam, obſeruationémue ſequutum: totum tempus geſtationis uteri, in tres æquas partes diuiſiſſe, in duas uidelicet extremas, & unam mediam,ex duabuſque illis extremis,primam quidem ob redundantem in cõnexibus,quibus fœtus utero alligatur, humorem: & tertiam,ob eorundem nexuum, nimiam ſiccitatem,ineptas omnino putaſſe ad motum,qui in purgatione neceſſariò contingit, tolerandum. Mediam uerò ſolam, ceu ab utroque extremo pariter ſemotam, ad purgationis impetum perferendum iudicauit idoneam. In libro uerò Epidemiarum,in quo non rationi, ſed obſeruationi innititur, tertij menſis uim agnouiſſe, ſeruata in eo ſimul cum fœtu muliere, non ſolum uehementiſsima febre, quam ſolet ignem appellare, ſed delirio, conuulſione, multiſque alijs peſsimis, & (ut Galenus ait) fortibus & fallacibus ſymptomatibus afflicta. Cui obſeruationi Galenus quoque innixus,hunc ſimul cum quarto difficillimum eſſe dixit ad patiendum,adduxitque aphoriſmum, non ad approbandum tertium (de eo enim nulla ibi mentio) ſed ad oſtendendum quarti ualorem, qui ſit tertio non ſolum ordine, ſed uirtute proximus. Addidit autem Galenus rationi quam in expoſitione aphoriſmi reddiderat (quæ ex nexibus ſumpta erat, quibus fœtus utero colligatur) aliam ex ipſo fœtu acceptam, cuius corpus ſit in primis menſibus mollius, atque ob mollitiem ad patiendum magis obnoxium: in poſtremis,qui prope partum ſunt cum magnus ſit, multa eget eſca, qua deficiente,plerunque in acutis morbis corrumpitur. Et paulò poſt infert: Propter hæc igitur, trimeſtria & quadrimeſtria magis alijs ſeruantur, quoniam uidelicet utrunque diſcrimen effugiunt, quum nec adeò mollia ſint, ut bimeſtria, nec tanta indigeant eſca, quanta ea quæ ſeptem, octo, uel nouem ſunt menſium. Quod fortè intellexit Hippoc. in ultima aphor. parte dicens: Νηπία καὶ τά πρεσβύτερα εὐλαβέεσθαι δεῖ. non matres, ſed minores maioreſue fœtus intelligens. Dubitaui enim ego quãdoq;,an poſſent hæc ad mulieres ipſas pręgnãtes referri,quum eas in prima aphor. parte fœminino genere, κυούσας dixerit,& hic neutro genere utatur:ſed nec mihi quadrabat, ut mulieres,quæ paulò ante conceperant,ſi grandioris ætatis eſſent,puellas uocaret,

ſicuti nec ut eas quæ prope tēpus pariendi, ſeniores. Sed ſiue matres ſiue fœtus intelligas, eadē omnino ſententia: ſimiliter enim, ut docet Hippoc. et ualent et non ualent. Niſi fortè non ad imprægnationis tempus, ſed ut ego quandoq; ſuſpicatus ſum, ad ætatē prægnātis hęc ultima aphor. pars referatur, quaſi docēte Hippoc. ut cautè aduleſcentulas ſenioreſq; prægnantes etiam illis medijs menſibus purgaremus.

Sed relicta noua expoſitione, illud potius quod maioris momēti eſt, ueſtigemus, Quod dierum menſes ſint, qui ab Hippoc. utrobiq; nominātur: ſiquidem ipſemet Hippoc. in 3. lib. Prognoſticorum docet, neq; menſes, neq; annos poſſe integris diebus numerari. Et eum locum enarrās Galenus, mēſem omnem minorē eſſe, ait, triginta dierū, maiorem uerò nouē & uiginti: mēſemq; apud antiquos Græcos uocatū, tēpus medium duorum ſolis, & lunæ congreſſuū. Sed & Hippoc. ipſe in lib. de ſeptimeſtri partu, duos menſes, ait, in nouem & quinquaginta ferè diebus abſolui: & decē, ſeptem dierū quadragenis. Quæ uera non eſſent, ſi ſingulo mēſi triginta dies daremus. Vbi etiam aduertendū, Hipp. multum in prægnante muliere quadragenis tribuiſſe: ut hinc etiam fortaſſe accipi poſſit ratio, quare tertius quoq; mēſis inter bonos ſit cōputandus. Inchoat enim die ferè decimaſexta poſt primam quadragenā, quam peſſimā eſſe dicit Hippoc. & pręcipuā ad aborſus faciendos. In quo tēpore, ſexdecim uidelicet dierum, ſi quid imbecillitatis ex prima illa quadragena fœtui contractū eſt, potuit emendari: quod præcipuè in fœmella cōtingit, cuius formatio in quadrageſimoſecundo die cōpletur. Serius enim quàm mas & formatur & mouetur: nam magna ex parte ante quartū puella nō mouetur, quū mas moueat in tertio. Vt hinc etiam pateat uia, per quā quis noſtram dubitationē effugiat, ſi uidelicet dixerit, prægnantē ex mare, menſe tertio fieri ualidiorē: ex fœmella, in quarto: deq; hoc in Aphoriſmis, de illa in Epidemijs Hippocratem loquutum. Sed & tertia quoq; occurrit fugiendi uia, ſi diximus, in aphoriſmo de tolerantia purgationis per pharmacum agitatoriū loquutum: de potentia uerò reſiſtendi morbis et ſymptomatibus, in Epidemijs. Quę reſponſiones in clamoroſis quidem diſputationibus, quæ captandæ potius popularis auræ, quàm ueritatis indagandæ gratia fiūt, uideri poſſunt probabiles: re autem ipſa non plenè intellectum quieſcunt. Quare, mea quidem ſententia, primæ quis tutius inhærebit. Tuum tamen erit, acri tuo ingenio & exacto iudicio, tam hæc quàm alia quæ à me ſcripta ſunt, diligenter examinare, calculumq; uel album uel nigrum ſingulis porrigere, utrūque enim æqui bonique conſulam, modo me ames: quod ut facias, etiam atque etiam rogo.

Vale uir eruditiſsime, meique obſeruantiſsime.

Ex Ferraria, V. Calend. Octob. M. D. XXXIII.

Menſis ſignifica tum apud anti quos Græcos.

EPIT. II. *pro domino Iacobo Hephtho Boēmo, interdiu imbecilliter, ueſperi parum, noctu nihil cernente, niſi lumen lucernæ geminatum.*

ADuerſa ualetudo, quæ paulò poſt tuum à nobis diſceſſum, quadraginta ferè dies me lecto iacere coēgit, profitēdiq; publicū munus, cuius tēpus antequā plenè conualuiſſem aduenit, fecerunt ut deſyderio tuo ſatisfacere nondū potuerim. Nunc tandē occaſione horū trium dierū captata, quibus ceſſare à publicis lectionib. nobis conceſſum eſt, arrepto ſtatim calamo, impellente Sinapio rem ipſam aggrediar.

Queſtus apud me es, quòd interdiu imbecilliter, ueſperi parum, noctu præter lucernæ geminatum lumen, uix aliud cernas. Horum ſymptomatum duo prima ad deminutam, tertium ad corruptam pertinent uiſus operationem: fiuntque omnia ab ægritudine, tum in ipſo primo uiſus primario inſtrumēto, cryſtalloeide uocato: tum in oculi humoribus et tunicis illi ſeruientibus conſiſtēte. Quæ quidem ægritudo ad genus malæ compoſitionis ſpectat. Eſt enim obſtructio duplicis uiæ, illius nempe per quam uiſibilium ſpecies ad cryſtalloeidem deferuntur, & eius quoque quæ cryſtalloeide ad neruos uiſuales. Fit autem hæc obſtructio à craſsis humoribus meatus occupantibus: qui, ut ego per exiguam illam conſuetudinem, quam tecum eo tempore habui, quo in noſtro hoc collegio do-

ctorum inſignia ſuſcepiſti, potui conijcere, pituitoſi potius ſunt, quàm atrabilarij: hæc enim præ ſua craſsitie & lentore ægrè interdiu, ueſperi ægrius, tranſitum ſpecierum admittunt. Addita uerò noctis obſcuritate, exiguũ illud lumen, quod ſolis radijs aliquantiſper fouebatˀ, ita extinguitur, ut ne lucernę quidẽ integrũ lumen admittat: quare per duas ueluti feneſtras ingrediens, rem unã duas uideri facit, nõ ſecus quàm in ebrijs, uini uapores ſolent efficere, cuſpide uiſualis coni non ualente in uno puncto tantã craſsitiẽ penetrare.

Vt ergo iam ad curationem ueniamus, humana manu amoueri hæc ſymptomata non ualent, niſi craſsi illi humores è ſede, quam occuparunt, dimoueantur. Quod quum fieri aliter nequeat, quàm per medicamina, quæ ualidam uim habeant et attenuãdi & exiccandi, neq; hæc tutò adhiberi poſsint capite oppleto: ſicuti neq; caput quoq; ipſum euacuari, toto prius corpore non euacuato: primò erit corpus uniuerſum, ſecundò caput, tertiò oculus euacuandus. Totius corporis euacuatio à ſectione uenę incipienda eſt, illius præcipuè quæ in cubiti exteriori parte demõſtratˀ, per eam enim & reuulſio fiet & euacuatio, nonnihilq; fortè materiæ in capite contentæ euacuabitur.

Corporis euacuatione à uenæ ſectione auſpicandã.
Pituitæ purgandæ ratio.

Secta uena non ab re fuerit purgatorio medicamento pituitam educere. Quod ut commodius fieri ualeat, eius primò craſsities & tenacitas erunt potu ſubmouenda, qui recipit: Aquæ, in qua fœniculi uel ſemen uel radix decocta ſit, tres uncias, oxymelitis binas: quo potu ter per horã ante cibũ hauſto, in aurora hæc catapotia deuorentˀ: Agarici grana 36. Tralandal uocatorum grana 12. nucis myriſticæ tantumdem, diagridij grana 3. cum abſinthij ſucco, ciceris magnitudine catapotia adformentur.

Vniuerſo corpore per hæc duo euacuato, ad capitis euacuationem accedendum: quam & ipſam primò per earum uenarũ ſectionem faciemus, quæ propè maiores, hoc eſt, interiores angulos oſtendũtur. Quæ ſi fortè uel lateant, uel imperitus ſector eas ſecare non auſus fuerit, uicem earũ ſuppleat uena frontis media, uel hirudines eiſdẽ locis admotæ. Poſt hanc ſanguinis euacuationem, bidui intercedente quiete, manè cœna bene concocta, penna in ſequenti oleo intincta, in utranq; narẽ intimè adigatur. In nobilis meri uncijs duab. tandiu bulliant res, quæ ſtatim ſcribentur, ut uinum ad unicã unciam redactũ ſit: Sampſuchi ſicci, rutæ ſiccæ ana ʒ.1. piperis albi ℈.2. ellobori albi ℈.1. Hęc omnia in craſſum puluerem redacta, ubi in uino, ut dictũ eſt, bullierint, abijciantur: uinoq; ſuperſtiti à puluere excolato, binæ unciæ olei laurini adijciantur, ſimulq; in duplici uaſe ad uini cõſumptionem ebulliant. Sed et eiuſdẽ olei calidi gutta, citriq;, auri inſtilletur, meatuſq; aurium poſt inſtillationem goſſapio moſchato obturentur. Fiat autẽ hoc duab. à cœna horis, ſimulq; auellanę magnitudine, ſequens antidotum deglutiatur. Mirob. cheb. conditarũ ℥.2. pulueris ſeminis fœniculi & rutæ ana ʒ.1. zingiberis ℈.2. mellis roſacei ℥1. Quarto tamen uel quinto quoq; die, antidoti loco una ex catapotijs deglutiatur, quę recipiunt: Pilularũ cocchiarum ℈.2. lucis ℈.1. diagridij, gariophillorũ ana grana 6. cũ aqua berbenæ, fiant pilulæ tres. Vbi uerò per hęc auxilia caput leue factũ uideatur, oculi cũ hac aqua, poſt narium expurgationem abluantˀ: Berbenæ, rutæ ſylueſtris (ſi haberi poteſt, uel domeſticæ, ſi ſylueſtris non inueniatur) criſtę gallinaceæ, quam ſclareã uocant, ana ℥.1. chelidonij ℥.s. ſeminis fœniculi ℥.1.s. in libris duab. uini, uaſe æneo 24. horas madefacta, per æneum etiam uas, conſueto apud chymicos modo, ſimul cum ipſo uino deſtillẽtur, in æneoq; uaſe bene obturato, aqua quæ manauerit adſeruetur. Ex cuius lotione per quindecim dies facta, niſi ſymptomata uel in totũ leuata ſint, uel manifeſtè mitigata, uni illius aquæ parti, media hircini fellis portione addita, collyriũ paretur, quod diductis palpebris ſuprà oculi pupillam, ſupino capite immittatur. Accedere autẽ omnibus his debet congruus uictus, ita ut crapula, ebrietas, uenus, fumus, puluis, meditatio, & lectio à cibo, labor, curſus meridianus, longiorq; ſomnus, immodica uigilia, æſtas, frigus, uentus præcipuè auſtrinus, ira, rixa, clamor, merum, turbidior fortiſq; ceruiſia, legumina, magni piſces, antiquæ carnes, creber braſsicarum et lactucarum uſus, & demùm quæcunque replere turbulentis uaporibus caput poſſunt, euitentur. At ſi fortè ſeruatis quæcunque ſcripta ſunt, parum te profeciſſe cognoueris, ineunte uere reiteratis quæ ſcripſimus euacuationibus, ad fortiora auxilia ueniendum. Inter quæ præcipuum eſt, ut laqueus ex equinis ſetis obtortis contextus, perforata duobus

foraminibus

foraminibus ceruicis cute,inſeratur,in ea parte quę occipiti eſt proxima:ex eo enim ſingulo die moto,fit,ut ad patientia illa uulnera,materia deriuetur,quæ defluere ad oculos conſueuerat:quo præſidio niſi res ex uoto ſucceſſerit, ante æſtatis initium, ad uſtionē uerticis ueniendū,quæ ad os uſq; perueniat,ulcuſq; poſt caſum cruſtæ remanens, per quadraginta dies,cicere,aliaue ſimili re intromiſſa, apertū conſeruandum.His præſidijs,luce prima, quæ illuminat omnē hominem ueniētem in hunc mundū, adiuuante, ſpero te oculorum tuorum lucem & conſeruaturum & aucturum.

Ex Ferraria, M. D. XXXIII.

EPIST. III. *Ioannes Manardus Symphoriano Campegio, Equiti aurato, Lotharingorumq; archiatro, de Cyanei lapidis uſu, Ocymo, Parthenio, ac Limonio.*

CVm anno ante hunc uigeſimo,Pannoniam petiturus eſſem, Ticinenſis quidam, meus in medicina diſcipulus,libellum mihi dono dedit,in quo nonnulla in philoſophiæ,medicinę, & theologiæ ſcientijs,partim per te commētata,partim ex præclariſsimis authoribus collecta, legebantur. Quem ego librum mecum in itinere indiuiduum comitem habui,et quotieſcunq; præſtabatur occaſio,magna cum animi uoluptate perlegi. Ex qua lectione factum eſt,ut poſthac te ſemper magnoperè & dilexerim, & obſeruauerim,& quæcunq; abs te ædita cōmentaria intelligebam,diligenter inquirerem,& inuenta magna cū auiditate perlegerem. Volui autem ſæpenumero meam hanc in te obſeruantiam,apud te per literas teſtatam facere: ſed deſyderium hoc meum in Pānonia primum retardauit,quod inter illam gentem et Gallicam rara admodum erant cōmercia.In Italiam uerò reuerſo,atq; in eodem deſyderio perſeueranti,tandem neſcio quo fato, Ioannes Campegius tibi ex fratre nepos,& tāto patruo digniſsimus,tuo me nomine humaniſſimè ſalutauit:quem certè non permiſiſſem,ut ad te ſine meis literis rediret,ſi promiſsis ſtetiſſet:hoc eſt,ſi, ut ſpoponderat,hac iter in Galliam feciſſet:quod tamen non ſua culpa,ſed domini imperio factum puto. Tu uerò,qua es benignitate præditus,officium meum non literis modo,ſed muneribus quoq;,quæ bonus quiſq; orientalibus gēmis prætulerit, cogitatum meum tam diuturnum anteuertiſti. Libros enim miſiſti,uel potius theſauros,quos in literarium ærarium poſt penè infinitos, nuperrimè contuliſti. Quibus nominibus me tibi tantum debere ſentio, quantum nec ſi Neſtoreos annos mihi Deus optimus donarit, unquam poſsim perſoluere. Ne tamen ingratitudinis nomine (quod ſemper abhorrui) à te penitus grauarer, cœpi per hortum tuum Gallicum lento gradu expatiari, floreſque,quibus paſsim uernat,ſuſpenſa manu colligere,cauens ne aliqua latitans fortè ſpina me incautum compungeret.Nihil autem inueni quod me tantū pungeret, ſed nonnulla quæ me ſimul cum alijs attingerent: plura tamen præ illis fuerunt,quæ mihi adblandirentur. Verùm dum ſpinas caueo,imprudens lapidem offendo,inter molles hærbas deliteſcentem:criſtas enim iam erexeram,doctiſsimum me uocari audiens:quum tamen (tanti nomen illud conſtat)nec dignū me putem,qui inter doctos numerer:contentus inter eos haberi,qui doctos ita et ſequuntur & admirantur,ut tamen ueritati ſemper plus tribuant,quàm cuiuſcunque authoritati.Fecit autem hic ueritatis amor,non contradicendi,ut ais,ſtudium,quod ſemper à me alienū fuit,ut à Leoniceno,homine certè cui honorem maximum debet noſtra ætas, homine tamen, aliquando diſſentirem: ut in hoc ipſo lapide Cyaneo,de quo,tacito tamen ob reuerentiam nomine,ita ad uerbum ſcripſi:Ego his non acceſſerim,qui non ſecus ac pernicioſiſsimum uenenū hunc formidant: experientia enim
» certa ſcio,quòd ſi bene abluatur,multum iuuat, & uel nihil,uel parum lædit. Contra quæ
» uerba,tu quaſi cum bile inſurgis, dicens:Sed ego certè ſcio, quòd qualitercunque ablua-
» tur, ſi ſumatur à Chriſticola, multum nocebit, ac tandem lædet plurimum. Scias autem & hoc uelim, mi Symphoriane, me neque hoc neque aliud ceu expertum laudaſſe, de quo non certam habuerim experientiam:alioqui neque eſt apud nos adeò inexpertus pigmētarius,ne dicam medicus, qui huius lapidis incolumitatē non habeat exploratam.

Lapidem Cyaneum bene ablutū non lædere.

Nuſpiam uerò legi, ueros Chriſtianos magis quàm Iudęos & gẽtes debere hunc lapidem formidare. Sed lapide hoc in ſuo loco relicto, reliquũ horti tui, ſine aliqua tamẽ bile peragrantes: nullibi mentionem Manardi præterquam honorificam inueni, cognouiq; in pleriſq; locis mea tibi non diſplicuiſſe: quare ut tua quoq; uiciſsim à me probentur, neceſſe eſt niſi uoluero penitus ruſticus uideri. Amplector igitur ſtudiũ, laudo diligẽtiam, ingenuitatem exoſculor. Inter multa tamen quæ placent, non eo inficias, quędam mihi occurriſſe, quæ niſi aliter intelligantur quàm ſonant, non mihi uſquequaque probanda uideantur: quæ, quoniam id à me efflagitas, non uerebor adnotare, non quidem ut tecum talionis agam, cuius tot in me ſunt beneficia, ut leuem illam calumniam, immò etiam longè maiorem debeant obnubilare, ſed potius ut tibi de me bene merito, et, cui uſque ad aras debeo, morem geram.

In primis itaq; mihi non placet, quòd omnia purgatoria medicamenta fortia, dicantur pnecantia, et penitus abijciẽda, neq; uſquam hoc dixit Gal. alioqui ſecum aptè pugnaret, quum & ſcãmonio, & elleboro, & collocynthide crebrò utatur, ut per totum ferè librum de compoſ. medic. ſecundũ loca, manifeſtè demonſtratur. Neq; 2. lib. de uictu morb. acut. id ſcripſit, quod tu, malum interpretem ſequutus, ad tuam ſententiam affers roborãdam, ſed contrariũ potius. Verba enim Gal. utcunq; (fideliter tamen) interpretanda hæc ſunt: Vna eſt cautela, ne lędant purgantia pharmaca, ut non ſolùm ſit purgãs pharmacum, intẽperatum ſcilicet & impermixtum alijs quæ obſcurare apta ſint eius malignitatem. Contraria enim eſt natura omnium purgantium pharmacorũ, naturis corporũ quæ purgantur, &, ut quiſpiam dixerit, pernitioſa, & ipſorum uenenum. Quemadmodum autẽ papaueris lachrymæ, mandragoræ, hyoſcyami, atq; aliorum multorum taliũ pharmacorum, quæ contraria noſtris ſubſtantijs & uiribus ſunt, & apta corpora corrũpere, exiguam partem aliquã accipientes, magnis eorum fruimur emolumẽtis: ita et cum purgatoria cõtrariam naturam habeant noſtrorum corporum naturæ, exiguam quandã eorum ſubſtantiæ partẽ abſcindentes, ad noſtrum utimur emolumẽtum. Hęc ſunt Galeni uerba, laudantis potius quàm dãnantis, ut conſtat, horum medicamentorũ uſum. Qui nec etiam (ut tu reris) minoris malitiæ eſſe elleborum quàm ſcammonium, in eadem ſcripſit cõmentatione. Sed in fine quidem pręcedentis cõmentationis, non elleborum ſcãmonio, ſed eius hieræ quæ per colocynthiden uario modo paratur, eam quæ elleborum recipit, ei in dolore lateris prætulit, quę recipit ſcãmonium: Quod etiam eodem cap. ſcribitur, drachmas duas ellebori interimere, bonis authoribus, Plinio uidelicet, Oribaſio, ut Arabes omittam, aduerſatur.

Ea pręterea, quę ex antiqua libri 3. de ſimplicib. medicamentis traductione afferuntur, non ſatis fideliter uerſa ſunt. Sic enim latinè ſonant, Omnino quidem ſimilitudinẽ quandã habet purgans pharmacũ, uni ex humorib. qui in nobis ſunt: non tamen in uniuerſum miſcetur ei aliqua uenenoſa poteſtas: quare neq; in uniuerſum lædet non purgãs, ſed concoquetur, et talem gignet humorẽ, qualem trahere aptũ erat. Hęc Gal. aſſerens omne quidem purgatoriũ pharmacum ſimilitudinẽ habere cum aliquo noſtrorũ humorum, non tamen habere ſemper ſecum commixtam uenenoſam uim.

Capite quoq; de ocimo, ex Dioſc. ſententia res ei adſcribitur, cui ipſemet Dioſc. & alij boni authores aduerſantur, eius uſum dãnantes tanquam mali ſucci, difficilis concoctu, redũdantis humoris, & uiſum obſcurãtis. Putauerim tamen librarij potius, quàm tuo uitio cõtigiſſe, ut oculorum claritatẽ facere dicatur. Malè uerò ſibi cõſuluiſſe Gallos, qui eo pro cibo, ut ſcribis, uti cœperunt.

In Parthenij nomime aperta proculdubiò eſt æquiuocatio, ſicuti et in amaraco. Amaracus enim, quę nomen amaracino ungento dedit, hærba eſt ſuauiſsimũ ſpirans odorem, de qua Dioſ. ſub nomine ſampſuchi ſcribit lib. 3. A qua omnino diuerſa eſt ea de qua eod. lib. ſcribit ſub Parthenij nomine, quæ, ut ipſemet ait, odore uiroſo eſt. Vtraq; harũ notiſsima eſt: prima quidẽ ſub nomine maioranę, ſecunda ſub nomine matricariæ, uel ut noſtris mulieribus magis placet, marellæ.

Non contemnenda quoq; æquiuocatio facta eſt in Limonij nomine: de fructib. enim

qui nunc limones dicuntur, & ad lautitiem menſis petũtur, uel non meminerunt antiqui uel ſub nomine citri. Limonium uerò de qua ſcribit Gal. lib. 7. hærba eſt, nomen habens, ut inquit Dioſc. quia in pratis naſcitur, & paluſtribus locis. Neq; quenquam mouere debet fructus nomen, ſiquidem & ea uoce, hoc eſt, καρπὸς, etiam in hærbis Græci utuntur. Mitto differentiam inter cytinon & balauſtion, quòd in ea falli quiſpiam poſsit citra uitæ humanæ præiudicium.

Hæc ſunt, mi Symphoriane, quæ perambulanti tuos amœniſsimos hortos, imbecillibus alioqui meis pedib. occurrentia, greſſus meos aliquantiſper retardarunt: quæ ideo ad te ſcripſi, quod & tu petieras, & ut etiam agnoſceres reliqua omnia à me albo calculo eſſe ſignata, totumq; hortũ eſſe me diligentiſsimè perſcrutatum. Quam diligentiã ſi tu quoque in examinandis meis nugis adhibueris, non dubito, quæ tua eſt perſpicacia, ne multa inuenias, quæ maiore cenſura, quàm id quod Cyaneo lapide ſcripſeram, digna ſint: quod tantũ abeſt ut ægrè laturus ſim, ut magis tibi uel hoc nomine debiturus ſim, quàm ex aliſs in me collatis beneficijs. Campos quoq; tuos Elyſios, ſed cũ feſtinatione, luſtraui, qui mirum in modũ mihi arriſerũt. Legã, Deo uolente, poſthac cũctatius: et quid de his ſentiam, quod magnũ omnino erit, ad te ſcribam. Hoc tacere non poſſum, plus tibi uel ex hoc commentariolo debere tuam Galliam, quam olim ſuis Druidis. Vale Galliæ ornamentum, &, quod facis, perge bonas mentes iuuare, tibique immortale decus & patriæ, immò toti Chriſtiano orbi maximum emolumentum parere.

Ex Ferraria, III. nonas Quintiles, M. D. XXXIII.

EPIST. IIII. *Ioannes Manardus Gaſparo Marcello philoſopho excellentiſs. obſtructione uiſualium neruorum laboranti.*

VEllem celeriorem fuiſſe tabellarium, qui tuas ad me literas attulit: decimoquarto enim calend. Martias datæ, ipſis mihi calendis ſunt redditæ, eo uidelicet die, quo poſt Laruales ferias, publicũ profitendi munus mihi erat redintegrãdum. Nam ſi congruo tempore fuiſſent redditæ, dum alij genio indulgebant, ego ſaluti tuæ omnem operam & diligentiam nauaſſem. Quod ad hanc diem facere cum nequiuerim, tuum erit meam hanc moram boni conſulere, celeritatiq; et anguſtiæ temporis ac imbecillitati meę, (chiragra enim, podagra et febre per hæc tempora laboraui) condonare, ſi mea hęc minus expectationi tuæ, quam de me maiorem longè quàm merear habere præ te fers, reſpondebunt. Tantum enim ea attingã, quæ ad ſalutem tuam conſequendam magis uidebuntur opportuna: multa ſciens uolenſq; prætermittens, quæ ad artis potius oſtentationem, quã uſum eſſent accõmoda. Ratio ẽm per ociũ copioſius reddenda eſſet, cur imagines illę modo cominus, modo eminus, modo maiores, modo minores: & albę uel nigrę aſsidẽtes uel tremulæ ſe repręſentẽt. Verũ longiore circa hęc diſputatione in tẽpus locumq; reiecta, rem ipſam, curandi ſcilicet præſeruandiq; methodos aggrediamur: illud tantum præfati, ſine quo nec curatio, nec præſeruatio, cautelaue inueſtigari, nedum fieri rectè poteſt, affectionis uidelicet ipſius, de qua quereris, eſſentia.

Vidiſſe te ais, iam agitur 5. annus, in oculo dextro duas imagines, unã quidem albã & tremulã, alterã nigram, muſcã repręſentantẽ. In ſiniſtro plures, in longũ porrectas, ferè cõtinuas: primo tamen autũni tẽpore, menſe uidelicet Nouẽbri, unicã in ſiniſtro oculo cõparuiſſe. Sequẽti anno in fine ueris mẽſe Maio, in dextro albã tremulam, quæ per decẽ cubitos diſtare uidebat. Facta uerò purgatione, adhibitoq; collyrio, non multũ tamen uehementi, uiſum eſſe tibi tunicas oculorũ diſrũpi: quare collyrio dimiſſo, mẽſtrua per pilulas purgatione, pręeũtibus nõnullis ſyrup. ad mẽſem uſq; Maij, anni M. D. XXX. uſus, cũ nocumentũ potius quã iuuamen perſenſiſſes, in ſiniſtro pręcipuè oculo, quo magis uales, ad commune medicorum et ægrotorum auxilium, medicatas uidelicet aquas confugiſti. Aponi igitur fontis aquas non ſolũ, ut moris eſt, bibiſti, ſed & cadentis ex alto ictum in capite pertuliſti, ex quibus plus læſus quã adiutus es. Imago enim illa alba quę lõgius uidebatur, uiſa eſt propior fieri, additæq; ſunt binæ, altera muſcę ſimilis, altera longè minor,

Quę uerò ſiniſtro oculo obuerſabantur, ad maiorem molem deuenere, licet non adeò diſtare uideantur. Addis præterea annum te agere trigeſimum quintum, bilioſa eſſe temperatura, graciliore corporis habitu, exiguis uenis, optima memoria, ingenio mediocri, oculos habere humidos, & ad tactum calidos, cum manifeſtis uenis. Omnibus his diligenter conſyderatis, addita etiam mea aliqua coniectura, necꝫ enim omnia particularia ſcripta ſunt, præſertim unum quod multũ ad rem facit, an uidelicet diligenter conſyderanti tuas pupillas, perturbatio aliqua demonſtretur, iudico certè te paſſum ſymptoma, quod Gręci παρόρασιν, hoc eſt, obuiſionem, libri ex Arabica in linguam Latinam uerſi, imaginationem uocant, atcꝫ id quidem oculos primario affectu, non per purum conſenſum laborantes: quod quidem ſymptoma ad actionem corruptam, ueluti ad genus ſpectat: uides enim quæ uideri ab oculo ſano non debent, nec ab alijs uiſuntur. Pendet autem ſymptoma hoc à morbo in uia, obſtructione uidelicet inter corneam mẽbranam & cryſtalloidem uocatam conſiſtente: quę licet à uaporibus de uentriculo eleuatis interdũ fieri poſsit, conijciendum tamen factam ibi potius eſſe, quàm fieri: alioqui nec imagines illæ tandiu perduraſſent, nec aſsiduę eſſent, ſed et purgationibus toties factis, aquiſcꝫ ebibitis, uel penitus amotæ, uel diminutæ potius fuiſſent quã exhauſtæ. Putauerim igit̃ humorẽ ad eã regionẽ deſcendiſſe, qui tenuem inibi naturaliter cõſiſtentem, plus minúſue, uarijſcꝫ in locis diſſecet: necꝫ omnino uniformis ſimilariſcꝫ ſit, ſed ex diuerſis part. cõſtet craſsiorib. tenuioribuſue, continuis etiã & diuulſis: et ubi tenuior: ibi imagines magis ad albũ uergunt: ubi craſsior, magis ad nigrũ: ubi in plures particulas diuulſus, plures ueluti culices uel muſcas muſcioneſue repręſentet: ubi continuus et oblongus, ueluti filamẽta quædam demõſtret. Moueri autem huiuſmodi imagines, ex ſpiritus uiſualis ad ea loca accedentis mutatione, cõcurrente etiam ea quæ fit ab exteriore lumine agitatione. Scimus em̃ oculos nedum imbecilles ac lãguidos, ſed robuſtos & fortes, ex uehemẽtiore, uel etiã mediocri luce repẽte ingruente ualde cõmoueri, & ueluti radios quoſdã intrà ſe gignere. Fieri pręterea hũc pręternaturalem humorem, modo cryſtalloidi, modo corneæ uiciniorem: priuſcꝫ fuiſſe huic, poſt aquarum uerò uſum illi magis propinquũ: atcꝫ ex hoc fieri, ut quæ prius diſtantiora, poſthac uiſa ſint propinquiora. Diſtant porrò iſtæ imagines inter ſe plus minúſue: iuxta facientium eas humoris partiũ, maiorem minorémue diſtantiam. Vidẽturcꝫ, ut iam dictum, ibi albiores, ubi humor eſt tenuior: ibi nigriores, ubi magis craſſus. Nondũ tamen ad tantam craſsitiem deuenerũt, ut uiſum in totũ in aliqua oculi parte poſsint auferre: quod ſi fieret, ubi muſcæ apparẽt, res quę extrinſecus uiſendæ occurrũt, feneſtratæ apparerent, et ubi lineæ uiſuntur, res quantũuis integræ in plures partes diſſectæ demõſtrarentur: et ſi demũ coirent ſuffuſione iam cõpleta, incœpiſſe enim eã puto, uiſus in totũ perderetur: quod ne fortè contingat, Deo opt. auſpice, pro uiribus doceamus. Ad hoc enim prohibendũ, parte artis indigemus quę pręſeruatiua nuncupatur: ſicuti ad delendũ quod iam factũ eſt, curatiua. Duæ autem hæ artis partes adeò in noſtro caſu inuicem connectũtur, ut curatio magna pars ſit præſeruationis. Si enim id quod iam factum eſt ſuſtulerimus, bona pars præſeruationis ſimul abſoluetur, ſublata uidelicet ab oculo ea materia, quę ſi dẽſior fieret, plenam gigneret ſuffuſionem.

Prima igitur nobis occurret intentio euacuandi ab oculo eam materiam, quæ obſtructionem in uiſualibus uijs faciens, idoneum prohibet oculorum uſum. Verùm quia hæc uacuatio fieri non poteſt, niſi per medicamenta quę magnã uim habeant diſcutiendi, quę uticꝫ ſi repleto capite adhiberẽtur, plus eſſet id quod traherent, quàm id quod diſsiparent: propterea altera nobis occurrit intentio, capitis uidelicet euacuatio. Verũ quũ caput euacuari non debeat, nec bene poſsit, toto corpore oppleto, ideo tertia præſtò nobis eſt intentio, totius uidelicet corporis euacuatio. Demùm quia accedente etiam, quod uix fieri poteſt, congruo in omnibus rebus uictu, uapores ſemper ceu leues ſuperiora petẽtes, caput, & conſequenter oculos, iam ex longo morbo imbecilles, oblæderent, quarta erit intentio, ut omni ingenio retrahantur & deriuentur. Sic igitur iam quatuor, uel ſi uis quinque intentiones inueſtigauimus, quæ ad præſeruationem & curam ſunt neceſſariæ, quas ordine quodam exequi nos oportet, ut ſcilicet illæ primò executioni mandentur, quæ in

reſolutiuo noſtro progreſſu ultimo loco ſunt inuentæ, totius nempe corporis euacuatio, & materiæ ad oculos fluentis auerſio.

Ab his igitur inchoantes, magnitudine affectus nobilitateq́; patientis membri conſyderata, necnon oculorum calore cum rubore et uenarum apparentia, ubi uis conſtet, de quo minimè ambigo, ſecandam exteriorem cubiti uenam iudico, eam uidelicet, quæ humeraria appellatur: extrahēdum tamen non multū ſanguinis, quoniā, ut ſcribis, exiles tibi ſunt uenæ. Satis igitur fuerit, à quatuor ad octo uſq; uncias hauſiſſe. Id uerò latus eligendum quod è directo ſe habet oculi magis læſi. Seruiet enim nobis huius uenę ſectio ad euacuandum totū corpus, & ad materiā ad ſuperiora fluentē retrahendam. Poſt hoc, quia materia, ut diximus, craſsitiem quandā habet, quo purgatio melius fieri ualeat, ipſam per hanc potionem tribus diebus manè ebibitā ſecabimus. Betonicæ nobilis & ueræ manip.3. bulliant in ℔.1.s. aquę fœniculi tandiu, donec tertia pars ſit cōſumpta: eaque aqua quę ſupererit in tres partes æquas diuiſa, ſingulæ parti oxymelitis ſimplicis ʒ.1. ſuperaddatur, quæ concocta præcedenti cœna, manè bibatur. Interim quoq; ad eundem finem, comæ fœniculi in iure quo pro cibo uſurus eſt, decoquantur, pariterq́; in uino quem potabis eædem comæ per integram ante potum horam madeſcant. Attenuata iam aliquantiſper per tres dies materia, ſummo mane pilulæ deglutiantur, quę habent: Pilularum lucis ℈.2. cocchiarum ℈.1. quę mixtę horas decē in fœniculi ſucco maduerint. Veſperi eiuſdē diei duę drachmæ huius miſcellæ hora ſomni accipiantur: Seminum fœniculi, ſeſeleos, nucis myriſticæ ana ʒ.1. ſucci fœniculi ʒ.s. mellis roſacei quantum ſatis ad conficiendum electuarium uocatum. Altero die manè ſemunciam eiuſdem electuarij, concocta bene cœna accipiatur, quam triū horarum ieiuniū ſubſequatur: per tres deinde ſequentes dies manè potio bibatur quæ recipit: Seminis fœniculi orientalis, ſi haberi poteſt, uel noſtratis in montibus nati, ʒ. tres, bulliant in ℔.1.s. aquę, donec tertia pars deſit, diuiſoq́; toto decocto in tres partes, ſingulę parti uncia oxymelitis cōpoſiti ſuperaddatur. Completa uerò triduana hac potione, catapotia manè accipiātur, quę habeant pilularū lucis ℈.1. cocchiarū duos, et per octo horas in ſucco berbenæ maduerint: & ſequenti die in aurora, media uncia electuarij ſupius deſcripti, cui drachma una pulueris gariophyllorū ſit adiecta. Quo etiā electuario placet ut ueſperi hora (ut diximus) accubitus ſemper utaris: primò quidem eo modo, quo deſcriptū antea fuerat: poſt hanc uerò ſecundā purgationē, adiecta ſemper pulueris gariophyllorū ſemidrach. Accedendū deinde ad tertiū potionū ordinē, quæ cōſtent ex decocto chelidonij herbę, adiecta cuilibet potioni ſcillitici oxymel. uncia: qua potione (ut in alijs diximus) ter ſumpta, ſequēti aurora hęc ſumant catapotia: Pilularū cocchiarū ℈.2. Sine quib. ℈.1. madeſcāt in ſucco chelidonij horas decē, inſperſaq́; aceti ſcillitici gutta conformētur. Eiſdē quoq; intentionib. non inutilis erit uomitus, modo abſq; magna ui ac uehemētiore capitis cōmotione, ꝓuocari poſsit. Peractis uerò hiſce nota dignis præſidijs, per quæ non ſolū totius corporis euacuatio, ſed materiæ etiā retractio fieret, ad alia, ꝑperādum, per quę & deriuatio cōpleatur, et caput quoq; ipſum uacuetur. Fiet primū per cucurbitulas, diſſecta cute, primò quidem inter ſcapulas, deinde occipitio admotas. Secūdò per ſectionem, ſi apparuerint, earum uenarū quæ propè interiores oculi cāthos ſunt: uel ſi illæ ſecari non ualeant, hirudinibus primò poſt aures, deinde tēporibus appoſitis. Tertiò per ea quæ uel naribus infuſa, uel manſa, uel gargarizata materiam euacuant: quæ tamen prudenter adminiſtranda ſunt, ne caput nimiū exagitantia, plus obſint quàm proſint. Sint igitur & natura ſua mitia, & quantum fieri poteſt, blandè adhibeantur. Satis itaq; fuerit, betæ ſucco butyro commixto, nariū alas penna interius inungere, paſſulaſq; cum thure & nuce myriſtica, quam moſchatam uocant, mandere, & oxycratum parum acidum in quo fœniculi ſemina & roris marini coma bullierint, gargarizare. Verum licet deriuent hæc omnia, atq; aliquo pacto materiam ab oculo retrahāt, non tamē perpetua poteſt eſſe eorum operatio, ſicuti neq; aſsiduus uſus, ideo aliud machinandū, per quod continuò materia deriuetur: quod optimè fiet, ſi duobus foraminibus unico iniectu in coniunctione occipitij & poſterioris colli factis, chordula ex ſerico uel ſetis contexta ita inſuatur, ut ora uulnerum diu conſeruet aperta, per quæ continuò deſtillantes humores ab oculis deriuentur.

Non omittendæ etiam quotidianæ extremorum membrorum frictiones, atque poſt eas eorundem cum aqua calida in qua fæniculi hærba decocta ſit, ablutiones. Sed et ex cucurbitulis integra cute uarijs locis admotis, non mediocre ſequetur emolumentum: ſicuti & exercitio, quo quantum fieri poteſt, capite quieſcente, manus & pedes moueantur. Et capitis crebra lotio, ex lixiuio in quo ſaluia et chamęmelō bullierint, ꝓderit: et per interualla ſcrupulus unicus uel duo earū pilularū quas ultimo loco deſcripſimus, duabus uel trib. à leui cœna horis deglutitus. Et per hæc quidē tres primæ intētiones explebūtur, quę fientē potius morbū quā factū reſpiciūt: atq; ut ſequēs eſt, ad cauendū potius quā ad curandū cō ducūt. Supereſt igitur quarta, quę morbo iam facto debet̃, quę ut primò nobis ꝓponit̃, ita nō niſi poſt alias executioni mandari perfectè poteſt. Perfecto dico, quoniam nihil uetat quo minus eam, prima completa purgatione, à leuioribus quibuſdam collyrijs orſi, aggrediamur.

Leuiſsimum eſt, ut in aqua ubi decocta ſit berbena, purum aurum ignitum quinquies extingatur. Fortiuſculum erit, ſi decoctio in uino fiat, & præter aurum, ignitum quoq; æs in eo extingatur: quantòque uinum potentius fuerit, tantò reddetur efficacius. Augebitur amplius uis, adiecto teſtudinis felle uel perdicis, fœniculóque & berbena. Completa uerò ſecunda purgatione, chelidonio poteris uti: & peracta tertia, ſuperaddito ſagapenum. Vbi uerò deriuationes quoque & particulares capitis euacuationes finem habuerint, nec aliqua ſuperſit in oculo inflammatio, parum quoque euphorbij poterit adiungi. Incipiendum uerò eſt à granis quinque pro ſingula uncia: per graduſque creſcendum, ita tamen ut nunquam duodecima pars tranſcendatur, pro duodecim uidelicet drachmis reliquorum euphorbij drachma. Quod ſi ex hoc uel alio collyrio ingens ardor ſuboriatur, ſero caprino oculi ſubluantur. Inter efficacia quoque, ſuccus cepæ cum melle numerari poteſt, & ſuccus cyclaminis cum eodem, & gallinæ rubrum ſtercus. Poteſt & id inter potentia numerari, quod recipit, ſucci fœniculi et taurini fellis partes ęquales cum duplo melle. Caput quoque hirundinis in æneo uaſe uſtum, & in tenuiſsimum puluerem redactum, phyſica quadam ui mirabiliter iuuat, ſi uel per ſe uel cum melle illinatur. Plura addi poſſent, à recentioribus & antiquis medicis in hoc caſu commendata: ſed hæc puto ſufficient, Deo optimo adiuuante: niſi adeò ſuffuſio hæſerit, ut ſola paracenteſi curari poſsit, accedente ſemper congruo uictu, quo craſsiora & ad caput uapores mittentia, malique ſucci & humidiora cibaria caueantur. Venti quoque, ſoles, fumus, uina generoſa, concubitus, corporis & animi labores, quantum fieri poteſt euitentur.

XV. Calend. Maias, M. D. XXXIII.

EPIST. V. *Ioannes Manardus P. Nicolao Caſtellano, de falſitate iudiciariæ aſtrologiæ, de bona ſexti climatis temperatura, de ſaccharo, & ligno Indico Gyarcha.*

DVplici nomine mihi gratiſsimæ fuerunt literæ tuæ: uno quidem, quod graui admodum oneri (quod dudum imbecillibus humeris meis aſſumpſeram) uindicandæ uidelicet à barbarorum ineptijs medicinæ, atque inueteratis maligniſque ulceribus in ea relictis ſplenium, ſi non cicatricem, afferre, te quoque ualidiſsimam manum admouiſſe conſpicio. Altero, quòd in his quæ à me antea æditæ ſunt medicinales Epiſtolæ, paucula quædam obeliſco perfodiſti, cum ego multò plura eſſe in eis putarem, emunctæ naris hominibus, qualem te eſſe ſemper cognoui, non placitura, immò pauca in illis ſcribi, quæ non merentur à tui ſimilibus uel negligi, uel nec legi. Feciſti igitur me, ut uerum ingenuè fatear, ex tuis literis audaciorem, & meas mihi Epiſtolas plauſibiliores ita reddidiſti, ut tentare non ſim ueritus, an quæ à te taxantur, poſſim ad aliquem modum defendere. Ea ſi bene numeraui, in tria capita rediguntur. Diſplicet enim tibi in primis, quòd aſtronomiam non admittam, à Platone, Hipppocrate

crate, Ariſtotele, Galeno, Auguſtino, Auerroë probatam. Secundo loco non probas, quòd ſextum clima, quarto quintoq; prætulerim. Tertiò nõ uidetur tibi credendum, ſaccharum quod nunc in uſu eſt, fuiſſe Galeno incognitũ, cum eius Varro & poëtæ, ante illum per multos annos meminerint. Vt igitur primũ aggrediar, ſi aſtronomiã intelligimus ſuperſtitioſam illam ſyderum obſeruationẽ, per quam futuri euentus ex horoſcopo & uocatis annorum reuolutionibus prænunciantur: & quæ cuiq; negocio peragendo, etiam (ſi Deo placet) ueſti uel incidendæ uel induendæ certas præ alijs horas præſcribit: ut cuicunq; de re ſibi ignota interroganti, ex ſyderibus hora interrogationis uel orientibus uel occidẽtibus, uel ſupra uel infra terram in fictícijs quibuſdam ſedibus, quas domos uocant, imaginariè potius quàm uerè exiſtentibus, certa ueluti oracula depromat., eam tantum abeſt, ut admittam, ut ab omni republica cum ſuis authoribus expellẽdam, ueluti inutilem, deceptoriã, & omni penitus ueritate carẽtem, putem. Lõgior autem fuerim, ſuperfluoq; laborauerim, ſi præſtigioſa eorum dogmata pergam ſigillatim confutare, alioqui ab Ioanne Pico Mirandula, iandudum duodecim libris exploſa: ad quos illi remittendi ſunt, qui ueritatem in hac controuerſia perfectè ſcire deſyderant. Satis autem in præſentia mihi fuerit tuis reſpondiſſe rationibus: quod certè, ni fallor, unico iacto fundamento non erit difficile. Fundamentum tale erit, ut quotquot à te afferuntur teſtes, non de ſuperſtitioſa illa diuinandi arte loquutos dicamus, ſed de ea quæ motus, ortus, occaſusq; cœleſtium metitur: atq; ex his non hominum fortunas, ſed defectus lunæ uarios, ſolis labores, atq; aëreas mutationes uaticinantur.

Vt enim ab Hippocrate incipiam, nihil in eo inuenio quod iudiciariæ illi adſtipuletur. In libro quidem de Aëre, locis & aquis, qui maximè aſtrologiæ fauere uidetur, quidnam legimus, niſi conſyderanda medico anni tempora, uentos, loca, & regiones? Non enim alia de cauſa caniculæ, arcturi, uergiliarum exortus uel occaſus, ſolſtitiaq; & æquinoctia cõſyderanda medico dicit, quàm ut per ea temporũ mutationes agnoſcat, cum quibus hominũ uentres dixit permutari. Cum igitur hanc tãtum ob cauſam afferat aſtronomiam non parum conducere ad medicinã, euidentiſsimè conſtat, eum de motrice tantum, non de iudicatoria intellexiſſe. Quod & apertius cognoſcetur totũ illum libellum lectitanti: ſiquidem morum, rituum, ingeniorũ, ſtudiorum, corporumq; uarietates, nõ in erroneas fixasq; ſtellas, fortunata, infortunataue cœli uel partium eius loca, ſed in tẽporum, uentorum, aëris, aquarum, terrarũ, ciborum et potuum refert qualitates. In Epidemijs quoq; ſi quando Arcturi, Pleiadum, ſolſtitij, æquinoctij, caniculæ meminit, ad circunſcriptionẽ anni fecit, ut Galenus eum librum exponens apertiſsimè teſtatur. Sic & in Aphoriſmis purgationes moleſtas eſſe dixit ſub Cane & ante Canẽ: nõ quia ſydus illud purgationibus per ſe aduerſetur, ſed quia, ut idem Gal. ait, exuſta eo tempore noſtra natura, purgatorij uim non ſuſtinet. *Purgationes ſub cane cur moleſtæ* Exuritur autem eo tempore natura, non quòd ſtella Canis uocata adurendi uim aliquam habeat, ſed ex accidenti id noſtro aëri contingit: quia dum illa oritur, ſol & uertici noſtro magis propinquat, & in noſtro hemiſphærio longiorem moram trahit. Si enim propria id Sirij ui fieret, his qui ad antarcticum polum eadem qua nos ad arcticum uergunt inclinatione, eoſdem quos nobis calores iacularetur: quum tamen eodem tempore maximè algeant, quo nos maximè æſtuamus. Quod certè argumentũ uel unicum, totam ferè aſtronomicam diuinationẽ tollit, ſignorum uiribus inhærentẽ, quas in noſtra regione ex ſolis ad ea acceſſu demonſtrat. Sed quo pacto poteſt Hippocrates diuinatoriæ noſtratium aſtronomiæ mentionem feciſſe, quum ſupra quadringentos annos ante Ptolemæum fuerit, à quo ferè, qua recentiores uſi ſunt, emanauit in totum diuerſa à Necepſi & Petoſiris aſtronomia, quæ tamen ſolo nomine cum motrice cõuenit, re tantum diſcrepat, quantum mendacium à ueritate, & figmentum à uera re.

Non eſt igitur ut præſtigioſi iſti diuinatores ſua commenta Hippocratis authoritate tueãtur, ſicuti neq; Platonis aut Ariſtotelis: nam & hi nihilò plus aſtris attribuunt, quàm quod Hippocrates, indicari ſcilicet per eorum ortum temporum mutationes. Anni enim partes per ortus & occaſus ſtellarum antiqui diſtinguebant, ceu per rem quæ ad oculos patebat, & ſenſibilior firmiorq; apud omnes gentes erat, quàm digeſtio earum per men-

ſes, quorum nec nomina nec numerus eadē erant apud omnes. Numam enim nouimus duos anno ſuperaddidiſſe menſes: & dierum mēſium numerum, ſicuti & nomina, ſcimus apud diuerſos fuiſſe diuerſa. Quæ uerò in Timæo à Platone ſcribuntur, non de corporibus ipſis cœleſtibus intelligenda ſunt, ſed de ea mouentibus animabus, quas & deorum dignatus eſt nomine, & idearum (quas in ſe habent) ratione eſſe dixit fati conſcias.

Apud Ariſtotelem quoq; nihil lego, quod me ad credendum iſtis uaticinatoribus cogat. Exploſa enim iandudum eſt illorum commentitia expoſitio, qui id quod in Meteoris, de pluuijs, grandine, uentis, terrę motibus, atq; id genus cæteris dixerat, ad omnia quæ in terra quomodolibet aguntur, transferebant. Sicuti & quod de acceſſu et receſſu ſolis, in obliquo circulo, in libro de cœlo & mundo eſt proditum. Vt enim negari non poteſt, corpora cœleſtia, & præcipuè ſolē ſuo acceſſu & aſpectu, calorem per ſe in nos influere, & ſuo receſſu ex accidenti frigus: ita concedi non debet, ut peculiari alia ui, uel nocua nobis ſint, uel ſalutaria. Quare quòd Thaleti ab Ariſtotele attribuitur, & Democrito à Plinio, prędiſſe ſcilicet eum per aſtronomiam olei penuriam, ſi ex aëris intemperie cōiecturam feciſſe credatur, ut ex Plinio colligitur, hoc non inuiti concedimus: ſi de Martis, Saturni, uel alterius ſyderis maligno afflatu, factum ipſum negamus: nec Ariſtot. aut Plinij teſtimonia nobis aduerſantur, ſi rectè uerba eorum perpendantur. Attribuunt hoc Thaleti, ait Ariſtoteles, & de eo dici. Et Plinius. Ferunt, inquit, Democritum, &c. Quæ uerba non credidiſſe ei famæ Ariſtotelem aut Plinium demonſtrant, ſed eam hiſtoriam ueluti ab alijs proditā enarraſſe. Nec ut oſtendat philoſophiam utilem eſſe ad comparandas diuitias, Thaletis exemplum affert Ariſtoteles, ſed potius ut oſtenderet μονοπωλίου ad cumulandam pecuniam multum conducere. Verum quidnam potuit Thales ex cœleſtibus poteſtatibus cognoſcere, quum eorum ſubſtantiam ignorauerit? aſtra enim terreſtria, & cœlum ſectum putauit. Quid per motus explorare, qui nōdum exactè agnoſcebantur? Quid uerò (quiſquis ille fuit qui philoſophorum hiſtoriam texuit, Galenum enim non fuiſſe ſatis conſtat) de uaticinio illo Thaletis ſenſerit, non ualde mihi curæ eſt, ſcienti magnam hominum partem deſyderio noſcendi futura tractos, non ſolùm aſtronomię, ſed uanioribus etiam diuinationibus fidem mancipaſſe: quanquam, ut uerum ingenuè fatear, id in eo libro non memini me legiſſe. Maioris autem momenti apud me eſt Galeni ipſius authoritas, qui in libro de diebus decretorijs, qui proculdubio eius eſt, aſtrologorum delirijs manum dediſſe apertè cognoſcitur. Nam Auguſtinus & Auerrois tam aperto Marte aduerſus aſtrologos ubique pugnant, ut ambigi non poſsit, eos, ſi quid uideantur quandoq; cœlo adſcribere, id non plus eſſe, quàm quod nec cęci ignorant, caloris uidelicet & frigoris influxum. Quod uerò ad maiorem machinam, hoc eſt ad Galenum attinet, non adeò ei adſtricti ſumus, ut non ueritati magis. Ab eo ſiquidem didicimus, nulli quantumuis ſummo plus credendum eſſe, quàm quantum rationi & experientiæ eſt conſonum. Age igitur uideamus quantum rationes quas in libro de iudicialibus diebus affert, roboris & momenti habeant in reddenda earum dierum ratione, quas Hippocrates præ cæteris commendauit.

Sunt igitur quæ axiomatis loco ab eo ſubijciuntur ueluti experientia nota, ſeptem numero.

1. Non omnes dies ſunt æquè iudiciarij.
2. Fortiſsimi ſunt ſeptenarij.
3. Secundum locum obtinent quaternarij.
4. Quidam inter hoc cadunt.
5. Non omnes ſeptimanæ, nec omnes quartanæ diſiunguntur, Sed nonnullæ con-
6. iunctæ, aliæ uerò diſiunctæ ſunt.
7. Acuti morbi diebus imparibus magna ex parte iudicantur, & diuturni paribus. Horum rationem redditurus, multa ſubijcit, quæ à nobis ſigillatim ſunt examinãda. Duo in primis eſſe dicit omnium quæ fiunt prima principia: unum, quod ex inferiori materia exordium capit: aliud, quod ex cœleſtibus.

Nos autem duobus hiſce principijs, alia duo ſuperaddenda à bonis philoſophis didicimus:

mus:in inferioribus quidem humanam mentem:in ſuperioribus, cunctis & cœleſtibus & terreſtribus imperantem,diuinam poteſtatem,& inſeruientem illi ſupernarum mentium innumerabilem cateruam.

Addit Galenus,abſq; ordine eſſe quæcunq; ab inferiori hoc principio:cum ordine uerò quodam & ornatu ſemper progredi,quæ à cœleſtibus proficiſcuntur.

Nos ſcimus tam cœleſtia,ꝙ terreſtria,imò & quæ ſupramundana appellantur,cũ certo ordine eſſe à ſummo opifice conſtituta:multaq; hic & eſſe & fieri cum ordine, quæ ordinẽ ſuum uel à propria natura,uel à poteſtatibus cœlo potentioribus nanciſcuntur. Nam ut mittam ea, quæ ſupra omnem & cœlorũ poteſtatem & ordinẽ ſolius Dei glorioſi munere in nobis fiunt,elementa,quocũq; modo cœleſtia corpora uoluta ſint,nunquam ex proprio ordine receſſerunt.Plantę,radices deorſum,ramos ſurſum ſemper miſerunt,atque in omnem dimenſum auctæ iamq; perfectæ,ſemina quibus ſpecies ſeruaretur, produxerũt. Piſces aquas,aues aërem,metalla terrę uiſcera,quocũque uerſa ſint ſydera, nunq; deſeruerunt.Demum,ut Ariſtoteles docuit 8.naturalis auſcultationis, ea ſola ordine carere dicimus,quæ præter naturam ſunt. Sed & Gale. ipſe in doctrinis ordines quoſdam agnouit, quos in cœlũ nec retulit, nec referre uel debuit uel potuit.In agricolationũ quoq; diſciplina,in domo uel repub.gubernanda,in re militari,& in quauis deniq; arte,ſiue ſpeculatiua ſiue factiua,multa ex ordine fieri uiſuntur, quæ in cœleſtes cauſas nequaquam ſunt referenda,neq; ab illis,ut Galenus putauit,ad ordinem ſunt redacta. Quare non erat ut pro reddenda criſimorum dierum ratione,ad ſolem uel lunam cõfugeret. Nam ut demus illi, nos uirtute omnium aſtrorum, ſoliſq; præcipuè frui, quatuor anni tempora ab eo fieri, ex terreſtri limo animalia gigni,fructus ad maturitatem duci, ad cõcubitumq; & generis permanentiam animalia quæq;, homine excepto,prouocari:non propterea tamen concedendum eſt, morbos eius peculiari ui ad ſalutem uel mortem iudicari. Agit quidem ſol morborum curationes,ſicut & reliqua quę diximus,calore ſuo uiuifico,quem plus minus ue uario motu & lumine nobis impartitur.Hinc enim fit,ut ægritudines æſtate inchoantes,in qua ex ſolis ad nos acceſſu maximè incaleſcimus, hyeme ob frigus, receſſu eius nobis contingentes,reſoluantur,atq; è contrario,quæ hyeme cœperunt(ut Hippocrates docuit)calore ęſtatis euaneſcant. Verum non hoc perpetuum eſt,neq; eundem ordinem ſemper ſeruat, ſicuti contingere deberet, ſi inferiora hęc à cœlo(ut Galenus dicit)in certum ordinem redigerentur.Plerunq; enim contingit,ut æſtiui morbi ante hyemem, & hyemales ante æſtatem,finem uel bonum uel malum ſortiantur.Quandoq; etiam, licet non tam crebrò,euenit,ut ad longius quàm ſex menſium tempus,nullo uel ægrotantis,uel medici,uel aſsidentium errore interueniente,prorogetur. Quod ſi ea quæ à ſole in morbis fiunt (qui etiam,ipſomet Galeno teſte,princeps ſummus eſt inter cœleſtia ſydera)non ſunt firma & rata,quid de luna dicendum,quæ eius ueluti uicaria,mutuatum tantum lumen nobis impartitur,atque id quidem non eodem ſemper ordine? Et licet menſe uno tantum itineris perageret quantum ſol in duodecim,exiguos tamen præ illo in nos parit influxus, atque non adeò manifeſtos. Quare neſcio an rectè eius operatio in quatuordecim diebus, operationi ſolis in ſex menſibus, in ſoluendis morbis, à Galeno comparetur. Sol quippè,præter id quod ſummam habet inter ſydera poteſtatem, ex maximo ad nos acceſſu ad minimum, uel è contrario,in ſex menſium ſpatio neceſſariò permutatur. Luna uerò cum exiliter ſemper in nos agat, in ſemimenſtruo illo circuitu, prout uel ad ſeptentrionem uel ad auſtrum magis uergit, modo plus, modo minus uertici noſtro fit proxima, & tardius uel citius mouetur,ſecundum quòd uel in ſuperiori ſui parui circuli parte uel inferiori reperitur. Quare quantum ad hæc, minus ſtata & certa longè eſt eius, quàm ſolis in nos alteratio.

At ſi quiſpiam Galenũ ſequutus dixerit, operationes lunę in nos ex abſceſſu eius à ſole, uariaq; ex eo configuratione,non ex maiore minoreue ad nos directione,aut motus uelocitate contingere:fortiores enim mutationes fieri in congreſsibus,atque dum πανσέληνος plena ue eſt: minores, dum διχότομος,ſeu diuidua:exiles,dum ἀμφίκυρτος μηνοειδήςq;,hoc eſt,utrinque curua,& cornicularis:hoc certè dictum ad tuendum dogma aliquid faceret,

ſi omnes ægroti labi in morbos luna ſilente inciperent. Ita enim in ſeptimo diuidua, magnam: in decimotertio plena, maximam alterandi habens uim, acutos morbos iudicaret. Verum hoc rariſsimè contingit, & propterea Hippocraticam criſimorum dierum doctrinam deſtruit potius, quàm adſtruat. Nam quum indeterminata ſint morborũ initia, ſicuti quouis lunæ die poteſt morbus incipere, ita poteſt quælibet ad ſolem configuratio in ſingulo morbi die contingere. Atq; hoc pacto nulla dies magis quàm quæuis alia dici merebitur iudicatoria: morbo enim inuadente ſecũdo lunę die, ſexto, non ſeptimo, tetragonus: & decimotertio, non decimoquarto, oppoſitos continet aſpectus. Quare ſi iudicium configurationes huiuſcemodi ſequi dicatur, nec ſeptima potius quàm ſexta, nec decimaquarta potius quàm decimatertia, nec dies una magis quàm alia iudicandi poteſtatem habebit: totaq; Galeni machina ſupra obſeruatos ab Hippocrate dies fabricata, cum ipſo corruet fundamento, uniuerſusq; eorum ordo interrumpetur, alioqui ob aliud Galeni dictũ nutabundus: nihil enim manifeſtum ob ea fieri dicit, dum luce caret, quod magna ex parte tribus dieb. à coitu, ait, cõtingere: in quibus ea quæ apud nos ſunt, alterare non ſufficit. Quocunq; igitur morbi die nouilunium euenerit, ut nulla alteratio perpetuo triduo in hæc inferiora à luna fiet, ita nullum eo tempore poterit eius uirtute in morbis iudicium fieri. Quare menſis ille Galeni, quem ex tempore quo luna totum ſigniferum circulum peragrat, & ex tempore quo nobis uiſibilis eſt, fabricauit, triduo illo quo lucem ad nos non mittit, neceſſariò cadet, ueluti altera cadente columna qua ſuſtinetur. An uerò alijs etiam ex cauſis nutet, agè exactius examinemus: quod ut probius fiat, prius Galeni mens bene elucidanda. Cum ex tribus lunæ ueris menſibus nullus ſuppeteret in quem criſimorum dierum rationem commodè poſſet referre, quartum quendam machinatus eſt, imaginariè potius, quàm re ipſa ex duobus compoſitum. Tres dico, adiecto his duobus quos nuper recenſuimus, alio, qui apud Græcos, ut dicit Galenus tertio Prognoſticorum, propriè menſis nuncupatur, tempore uidelicet medio duorum congreſſuum ſolis & lunæ. Addit autem ſupra eum quo luna ſigniferum circuit, duos ſemis ferè dies quibus ſolem attingit, à loco in quo antea ſecum coniuncta fuerat, triginta iam partibus ſummotum: in quem certè menſem, ſi in lunam referendi eſſent criſimi dies, potius quàm in utrumuis iam dictorum referri deberent cum configurationes eius ad ſolem, in quibus magnam uim eſſe Galenus fatetur, per hunc maximè & fiunt & agnoſcuntur. Verùm cum hic uigintinouem dies ſemis capiat, tres eius ſeptimanæ ſupra uigintiduos atque octauam alterius diei partem ſuperadderent: quod ab Hippocratis doctrina multum abhorret. Hoc igitur reiecto menſe, ueluti non modo Hippocrati, ſed nec Archigeni conueniente, ad menſem peragrationis acceſsit: quem cum uigintiſeptem dierum & tertiæ partis alterius diei eſſe putaret, uideretq; tres eius ſeptimanas compleri, in diebus uiginti & media alterius diei parte, atque ut ſequens eſt, non plus ad uigeſimam, quàm ad primam & uigeſimam pertinere, iſto quoque reiecto, ad menſem apparitionis confugit: quem cum indeterminatum ideo reperiſſet, quòd luna non ſemper ęquali tempore poſt coitum cum ſole diliteſceret, ex proprio potius arbitrio, quàm re ipſa tempus, quo lateret, trium, & id quo luceret, uigintiſex dierum ſpatio, tertia alterius diei parte ſuperaddita, definiuit. Quod etiam cum in totum ſuo deſyderio non ſatisfaceret, tres enim eius ſeptimanæ, octaua diei unius parte, à uiginti diebus deficiebant, quare ad decimumnonum potius quàm ad uigeſimum uidebantur pertinere: alium ex duorum compoſitione cõmentus eſt, qui minor eſſet quàm is qui circuitum ſigniferi deſcribit, maior eo qui illuminationem metitur. Cõiuncto igitur utriuſque tempore ſimul, atque eo numero qui ex cõmixtione naſcebatur, in duas ęquas partes reſecto, id quod remanebit, quaſi in eo utriuſque uires complecterentur, idoneum putauit, in quod criſimi dies referrentur. Reſtabunt autem, ut ſupputanti manifeſtum fiet, dies integri ſex & uiginti, & præterea alterius diei media & tertia & duodecima pars: quæ partes ſi ad noſtrum horologium reducantur, æquinoctiales horas duas ſupra uiginti conſtituunt. Media enim diei pars horas duodecim capit, tertia octo, duodecima duas: quæ ſimul iũctæ, duas & uiginti complent: ut ſit hic factitius menſis, duodecima diei parte, hoc eſt, horis duabus minor uigintiſeptem diebus. Quod tempus ſi in quatuor ſecuerimus

mus

mus partes, cuilibet ſeptimanæ dabimus dies ſex, addita alterius diei media ſexta, uigeſima quarta & quadrageſimaoctaua parte: quæ utique partes ſimul iunctę, horas quot diximus complebunt. Medietas quippè diei, horarum eſt duodecim: ſexta pars, quatuor: uigeſima quarta, unius: quadrageſimaoctaua, ſemihora perficitur. Iunctæ autē hæ ſimul, horas, quas diximus, ſeptēdecim uidelicet ſemis efficiunt. Et quoniā hęc eadē ſeptimę diei fragmēta, alio modo ſignans Galenus dicit eſſe mediam & quintam partem, adiecta ſexageſima, centeſima & uigeſima & ducenteſima quadrageſima diei particulis, uideamus quomodo hæc in idem recidant cum prioribus, hoc eſt, quomodo horas ſeptemdecim ſemis cōficiant. Media pars diei eſt horarum duodecim: quinta pars eſt horarum quatuor, & quatuor ex quinq; partibus alterius horæ: quæ clarioris ſupputationis gratia ſunt iuxta recentiores, minuta horæ octo & quadraginta, dando unicuiq; horæ ſexaginta talia minuta. Sexageſima porrò diei pars, quatuor & uiginti ex eiſdem minutis comprehendit: centeſima & uigeſima, duodecim: ducenteſima & quadrageſima, ſex: quæ omnia minuta ſimul iuncta, numerum complent nonaginta, quæ horā ſemis conſtituunt. Quare horis his omnibus ſimul iunctis, redeunt horæ priores, decem ſeptem uidelicet ſemis, quibus ad complendam ſeptimam, deſunt horæ ſex ſemis, quas Galenus dicit eſſe quartam diei partem, additis ſexageſima & ducenteſima quadrageſima diei unius portiunculis. Licet in impreſſo Gręco codice mendoſè addatur portio centeſima uigeſima: tunc enim redundarent minuta horæ duodecim. Nam ſexageſima, ut diximus, diei portio, quatuor & uiginti horæ minuta conſtituit: & ducenteſima quadrageſima, ſex: quæ iuncta uigintiquatuor, triginta partes (medietatem uidelicet horæ) cōplent. Quare delendum ρκ̃ in Græco codice, atq; in hac parte barbara æditio non ſolùm nouam interpretationem, ſed & Græcam ipſam lectionem uincit. Alioqui neq; ſolùm in hac parte erratum eſt in noua interpretatione, ſed & eo loco ubi menſis à Galeno dearticulatur. Referendæ enim illæ tres portiones, ſcilicet medietas, tertia & duodecima, ad integram diem: non ut interpres putaſſe uidetur, tertia & duodecima pars medietatis intelligenda. Nec uelim uel te uel alium fortè qui hæc legerit, arbitrari me detrahendi ſtudio in hæc diuertiſſe. Tantū enim ab hoc abſum, ut ſumma laude & præconia dignū eum interpretem ducam: culpandosq; potius, ſi qui culpandi ſunt, librorum excuſores, qui dum celeritati nimis ſtudent, caſtigationes recognitionesq; plerunq; præuertunt, & pręcipitari æditiones cogunt: quod de hac ipſa interpretatione interpres ipſe queritur. In hæc autem diuerti, ut Galeni ſenſum, qui præ literæ corruptela excerpi non poterat, aperirem. Galenus pręterea: ut ad id redeamus unde diſceſsimus, oſtenſurus uigeſimam potius quàm uigeſimamprimam iudicatoriam eſſe, ait. Quod cum hæc ita ſe habeant, ternæ ſeptimanæ uiginti erunt dierum, & præterea alterius diei ſextæ partis. In quo loco etiam menda eſt, tam in Græco q̃ in barbaro codice, maior tamē in Græco, in quo nihil præter ſextam illam partem legitur: quum in barbara æditione legatur, ſexageſima quinta pars, ex centeſima quinquageſimaoctaua. Reſtituendus ergo locus in hunc modum. His ita ſe habentibus, tres dierum ſeptimanæ uiginti dies, & præterea unius diei ſextam & ſexageſimam, & ducenteſimam quadrageſimā partem continebunt. Atq; ad hunc modum exactè ratiocinantibus, parum excellit uiginti dies, trium ſeptimanarum numerus: & huius magis quàm uigeſimuſprimus eſt proprius: quanquam & hic quoq; erratum eſt in Græco codice, pro uigeſimo enim die legitur octauus. Demum quaſi epilogum faciens, ſubdit Galenus: Mihi quidem demonſtratum eſt iuxta ueritatem, & Hippocratis ſententiam, quod nullum horum totis diebus uerè numerari poteſt, hoc eſt exactè & perfectè, neq; ſeptimana, neq; quartana, neq; menſis, neque annus. In quibus uerbis aliquantiſper ſiſtendum, conſyderandumq; an ad intelligendā Hippocratis de decretorijs diebus ſententiam, eorumq; rationem reddendam, neceſſarium ſit ad lunam recurrere, & per eius aliquem motum eos numerare. Percurrenda igitur in primis loca, in quibus de his diebus mentionem facit. In aphoriſmis legimus, in quatuordecim diebus acutos morbos iudicari: quartū diem eſſe indicem ſeptimi: alterius ſeptimanæ octauam eſſe principium: undecimum eſſe contemplabilem ceu quartam alterius ſeptimanæ: & pariter decimumſeptimū. Sudores bonos & qui iudicant morbos incipere die

Locus Galeni emendatur.

tertio,quinto,ſeptimo,nono,undecimo, quartodecimo,ſeptimodecimo,uigeſimo, uigeſimoſeptimo,trigeſimoquarto.Et alio loco.Febrem quæ diebus parib.relinquit, ſolere recidiuare.Morbum regium bonum eſſe,qui ſeptimo , nono,undecimo, quartodecimo febris die ſuperuenerit.Suppuratos à pleuritide,niſi in quadraginta diebus purgentur, tabidos fieri.Podagricos tumores , ſedata inflammatione , in quadraginta diebus finiri.Deſtillationes in uentrem ſuperiorem intra uiginti dies ſuppurari. In quib. dictis nihil ego uideo quod currere ad lunam nos cogat: uideo potius quod auertat. Vt enim argumētum quo ab initio tertij libri utiturGal.in argumentantē retorqueatur,ſi dierum Hippocratis ordo ſtatus eſt & determinatus,quo pacto poteſt in lunam referri,in qua nihil ratum & ſtabile inuenitur? Nam ut à menſe coniunctionis incipiamus , non ſemper idem ſpatium primā & ſequentem coniuctionem interiacet:alioqui una ſcita,perfacile eſſet abſq; ullo labore futuras omnes cognoſcere , quod in medijs ,ut.uocant, coniunctionibus docent aſtrologi: quanquam nec ipſæid præciſè habent interuallum,quod Gale. putauit, ſed ſupra uigeſimumnonū diem ſemis,partes quatuordecim ſuperaddunt. Minus quoq; ſtabile eſt peragrationis ſub ſignifero circulo tempus, ipſa uidelicet luna modo uelocius , modo tardius lata:quando enim celerrimè mouetur,ſupra 15. gradus quotidie perambulat:quando tardiſsimè,duodecimū non attingit. Ex quo fit , ut inſtabiliſsimū ſit illuminationis tempus: cuius inconſtantia quum agnouiſſe Gale.uideatur,mirū eſt, quòd eo ueluti ſtabili utatur. Quod etiam tempus ſi præfinitū certumq; eſſet,nihilominus ordinem & numerū dierum Hippocratis peruerteret,quum eo quo latet tēpore,nihil huc influat,ut ſuperius quoq; dictum eſt.Sed & quomodo poſſunt hi dies certi quidpiam habere , ſi uerum eſt aliud quod experientia obſeruatum dicit Gale.luna beneuolos planetas reſpiciente,bonos & ſanis & ægrotis dies contingere:ſi ad maleficos reſpiciat,malos & contriſtantes? Ex hoc enim plerunq; euenit,ut laudati ab Hippoc.dies,maligni ſint:& quos ipſe uituperat , boni. Sicuti etiam ex alio aſtrologorū dicto,à Galeno non minus recepto. Aſſerunt quippè ijdem Aegyptij aſtrologi,quoties id ſignum,in quo boni planetę fuerint, natiuitatis alicuius hominis tempore luna inſederit,bonos dies illi homini futuros:atq; è diuerſo malos,quoties in eo ſigno fuerit,in quo mali planetæ errāt, dum homo naſceretur.Idem iudicātes ex ſignis quæ de quadrato uel aduerſo primordia illa ſigna reſpiciunt:ut ſi Arietem boni planetæ tenuerint hora natiuitatis,& mali Taurum:quando luna in Ariete,Cancro,Libra,et Capricorno fuerit,bene cum homine illo agetur:quādo in Tauro,Leone,Scorpione,uel Aquario,malè.Quid igitur certi relinquetur diebus Hippoc.ſi in uno lunæ circuitu uix decem ſupererūt dies,qui ex cœleſti cauſa non impediantur? Sed quū duo ſint ſecundū aſtrologos beneuoli planetæ , Iuppiter & Venus:duo maleuoli, Saturnus & Mars:fingamus aliquem naſci planetis his quatuor diuerſa ſigna tenentibus,ut me hæc ſcribente contingebat:Iuppiter enim in Scorpione, Venus in libra,Saturnus in Cācro,& Mars erat in Virgine:nullus ei nato,quocunque ægrotauerit tēpore , ex notatis ab Hipp. diebus relinquetur,qui à proprio ſignificato non detorqueatur.At dixerit fortè quiſpiam , per bonos hoſce influxus iuuari bonos Hipp.dies, per malos malorū malitiam augeri. Sed dicat mihi, quidnam fiet,ſi cum bono influxu malus dies , uel cum malo bonus cōiungatur? Mixta, inquiet, ex bono & malo proueniet operatio. Verum nónne hoc eſt Hippocraticas obſeruationes peruertere,& ordinē omnem ab eis auferre,atque medicum à propria profeſſione ad ſupputandos cœleſtes motus euocare , & in hanc neceſsitatem adducere , ut cuiuſcunque ægroti curationem accepturus eſt,natalem horā cognoſcat: & planetarum loca cum ſtylo & abaco in eadem hora ſupputando perueſtiget? Verum & morborū initia non minore diligentia erunt obſeruanda,quum iuxta aſtrologorum & Gal.ſententiā,bona futura ſint, his orientibus ſignis in quibus boni planetæ fuerunt tēpore natiuitatis : & mala illis orientibus,in quibus mali fuerunt collocati. Idemq; iudicandum de ſignis quæ uel ex aduerſo uel ex quadrato reſpiciunt. Tanti autem momenti eſſe Galenus putat principia,ut ab his ferè dependere dicat uniuerſam ex criſimis diebus prognoſticationem. Magnas enim quæ in quadratis uel in aduerſis locis fiunt mutationes,in bonis principijs bonas,in malis malas eſſe arbitratur:ut & hic illud dici poſsit, quale fuerit principium, talem

& exitum

& exitũ. Quare principij hora erit cum aſtrolabio à medico accuratiſsimè cognoſcẽda, & quod ſignũ in ea oriatur ſolertiſsimè inueſtigandũ: hoc enim perdito, ſimul omnis dierũ iudicialium ars deperibit: alioqui eo etiam habito ruitura, ſi horæ principij magis ſtandũ ſit, q̃ diebus ab Hipp. ſcriptis. Longior fuerim, ſi quæcunque recentioribus aſtrologis circa morborũ presagia conſcripta, uel potius conficta ſunt, criſimis Hipp. diebus aduerſantia, hic afferre uoluero. Extant duo peculiaria cõmentariola, unum Hippocrati alterum Gal. adſcriptum, in quib. quicquid ferè legitur, Hippocrati in hac doctrina aduerſatur: ad ea relegẽtur, qui huius rei pernoſcendæ ſunt auidi: ſatis mihi nunc fuerit ea afferre, quæ à Ptolemæo aſtrologorũ principe de his diebus ſcribuntur, ut uel ex hoc cognoſcatur aſtrologorũ dicta cum medicis non conſentire. Is enunciato quodam inter cẽtum, ſexageſimũ, in hunc modũ ſcribit. Super ægrotis ciriticos dies inſpice, ac lunæ peragrationẽ in angulis figuræ ſexdecim laterũ. Vbi enim eos angulos bene affectos inueneris, bene erit languẽti: contrà malè, ſi afflictos inueneris. Quodlibet huius figuræ latus uigintiduos gradus capit, & præterea alterius gradus medietatẽ. Erunt igitur in lunari menſe dies ſexdecim obſeruandi, qui nec ſtati erunt, nec Hippocraticis, præterq̃ rarò, cõſentientes: quoniam luna uelocius mota, paucioribus diebus unum latus abſoluet: ubi tardior fuerit, plurib. in uno pertranſeundo immorabitur. Verum nec ex ipſa ſecundum ſeipſam die, ſed anguli bona malignáue affectione, bonum uel malum iudiciũ dependebit. Quò magis igitur ad aſtrologos conuertimur, eò magis ab Hipp. diuertimur. Sed hæc quidem ad omnes pertinent, qui in reddenda criſimorum dierum ratione, ad aſtrologos confugiunt. Illud uerò ad Galenum peculiariter pertinet, quod de intermittentibus febribus 4. Aphoriſmorum libro Galenus, & 3. Prognoſt. idem Gal. et Hip. ſcribunt, numerandos uidelicet in his non continuos dies, ſed ipſas acceſsiones. Quæ certè acceſsionum numeratio in lunam referri non poteſt continuè motam, nec quandoq; ſuam motionem interrumpentẽ: & ſi in eam referatur, neq; ijdem dies, neq; eædem configurationes remanebunt. Quarta enim quartanæ acceſsio, ad nonam diem, & ſeptima ad octauamdecimam pertinebit, atq; deinceps quoque in reliquis uniuerſus & dierũ & configurationum ordo perturbabitur. Sed & in tertianis quarta acceſsio ad ſextum, ſeptima ad tertiumdecimũ ſpectabit. Quare hi dies, ſextus uidelicet & tertiuſdecimus: iudiciales potius in his erunt, quàm ſeptimus & dicimuſtertius. Mitto argumentum quo præcipuè Aponenſis in Gale. utitur, licet non minus contra ipſummet argumẽtantem, quàm contra Gale. concludat: ſequi uidelicet ex Galeni numeratione, quadrageſimamprimam diem magis quàm quadrageſimam eſſe iudicialem, ſuperfluentibus ſecundo uicenario duodecim horis, ſicuti prima, quæ prioribus duodecim iunctæ diem integram conſtituent: quare iudicium ad quadrageſimamprimam, non ad quadrageſimam pertinebit. Neq; eſt ut ad numerum parem recurrant qui ſit diurnis morbis congruentior, per eum potius quàm per imparem motis. Nam quum in his natura ceu minus exagitata ſegnius aduerſus morbum moueatur, ſi paritati hoc dandum, ad quadrageſimamſecundam potius quàm ad quadrageſimam iudicium pertinebit.

Hæc & alia permulta faciunt, ut à Galeno in hac parte recedam: nec ſolum ab eo, ſed ab omnibus quotquot aſtrologica ſuperſtitione præclariſsimam & caſtiſsimam medicinæ artem fœdare & adulterare contendunt. Nec eſt ut Galenus uel alius quicunque hanc criſimorum ex cœlo rationẽ in Hippocratem referat, in tertio Prognoſtico, ubi criſimos dies per ſex quaternarios ad uigeſimum uſque digeſsit, in hunc modum ſcribentem. Nullum autem horum totis diebus uerè numerari poteſt: neque enim annus, neque menſes totis diebus apti ſunt numerari. Quartanos enim & ſeptimanos inſultus (de his enim loquitur Hippocrates) non eſſe integris diebus numerandos, ex eo probat, quòd nec menſis neque annus integris diebus ſunt numerandi: quod certè argumentum, ut pro argumento ab eo affertur, non uidetur concludere, niſi quartanorum & ſeptimanorum ſupputatio ex anni ſupputatione dependeat. Quod ſi tanquam uerum recipiamus, ad cognoſcendam dierum certam quantitatem, neceſſarium erit anni circuitum exactè cognoſcere, ut hoc in duodecim partes diuiſo, menſtruum tempus habeamus, quo in quatuor partes diſſecto, prodeat ſeptimana. Eſt autem uerus anni circuitus, iuxta

Anni circuitus iuxta Alphonſi ſupputationem.

Alphonſi ſupputationem, quæ cæteris exactior reputatur, dierum trecentorum ſexagintaquinq;, horarum quinq;, & quadragintanouem ſexageſimarum alterius horæ, & præterea partium ſecundæ ſexageſimæ ſexdecim. Hunc numerum ſi per duodecim diuiſerimus occurrent primò integri dies triginta, ſupereruntq; quinq;: quos ſi clarioris ſupputationis gratia ad horas reduxerimus, fient horæ centũ & uiginti: quibus per ſingulos menſes diſtributis, decem cuiq; obtingent. Erit igitur quilibet menſis dierum triginta, horarum decem. Et ſi quis exactius rem ſupputare uolens, quinq; horas quæ remanſerunt, in minutias ſecuerit, & cuilibet horæ, ut aſtrologi faciunt, ſexaginta tribuerit, reſultabit ſumma trecentorum. Quibus ſi adijciantur nouem & quadraginta primæ minutiæ, erunt in totum C CCXLIX. Quę rurſus in menſes duodecim diſtributæ, addent cuilibet minutias nouem ſupra uiginti, unica ſuperſtite minutia: quæ cum ſexaginta ualeat ſecundas minutias, ex his etiam ſecundis quinq; erunt ſuperaddendæ. Sed ex ſexdecim huiuſcemodi minutijs, quas diximus in exacto anno contineri, ſingula ſingulo menſi data, adhuc quatuor reliquæ erunt: quæ ad tertias redactæ, & ſumma earum per duodecim diuiſa, ſigulo menſi uiginti tertias minutias ſuperaddent: conflabiturq; præciſa menſis quantitas ex diebus triginta, horis decem, minutijs primis uigintinouem, ſecundis ſex, tertijs uiginti. Quare uerus hic menſis Galeni mēſem longo interuallo ſuperabit, & ſi integritas à die tollitur, quia nec menſibus, nec anno adeſt, per auctionem potius quàm per diminutionem auferetur, tresq; ſeptimanæ ultra primum & uigeſimum diem extendentur, nedum quòd uigeſimo finiantur. Quanquam ſi aſtrologis ſtandum, incertior longè eſt dierũ menſura, ipſis quidem plus minúſue modo auctis, modo minutis, iuxta inæqualitatem tum motus ſolis in obliquo circulo, tum obliquarum & rectarum aſcenſionum, ſemper tamen uiginti quatuor horas excedentibus, ut Ptolemęus lib. 2. & 3. magnę compoſitionis demōſtrauit. Si igitur Hippocratis authoritati, quæ certè nō maxima apud quemlibet non eſſe debet, dandũ eſt, ut diebus non integris & quartanos & ſeptimanos circuitus ita numeremus, ut ſex quartani tréſue ſeptimani, quod idem eſt, in uigeſimo die finiantur: non hoc ad dies ęquales uel inæquales aſtrologorum acceptum eſt referendum, ſed ad id potius quod Hippocrates expreſsit, quòd ſcilicet aliqui quartani, ſicuti & aliqui ſeptimani circuitus, coniunctim, aliqui diſiunctim ſunt ſupputandi. Nec id quod de anno & menſe ab eo dicitur, pro efficaci argumento, ſed pro exemplo eſt recipiendum, ut quemadmodum nec anni nec menſes, ita nec quartani nec ſeptimani circuitus, completis & ſolidis diebus ſunt metiendi alioqui & ſex quartani & tres ſeptimani uigeſimam diem tranſcendent. Nihil igitur ego in doctrina Hippocratis de iudicialibus diebus uideo, quod in aſtrologorum dogmata referri uel debeat uel poſsit: uideo potius per Hippocraticas obſeruationes illorum decreta circa morbos funditus tolli. Laudandum igitur in hac parte Galeni ingenium, quòd ſubtili artificio Hippoc. dicta in cœlum redigere conatus ſit. Non propterea tamen eius authoritati tantum eſt tribuendum, ut ueritas deſeratur: quæ ſola amica magis eſſe cuilibet bono uiro debet, quàm myrias Galenorum.

Secundum, quod in meis epiſtolis non probas, eſt, quòd clima noſtrum ſextum magis temperatum eſſe dico, quàm quartum, quod Galenus: & quintum, quod Auerrois putauit temperatiſsimũ. Tibi enim uideri, ais, iuſtitiali tēperamento quartum & quintũ excellere, quoniam calor amicior eſt naturæ quàm frigus: qualem temperiem potius debet ſpectare atq; optare medicus. In quibus uerbis, quinq; uideris innuere: primò, temperatiſsimum hominem non uerè ęqualem habere primarum qualitatum mixtionem, ſed iuſtitialem: ſecundò, iuſtitialem hanc temperiem ad calidum magis quàm frigidum uergere: tertiò, hanc in quarto & quinto magis quàm in ſexto climate reperiri: quartò, calorem magis amicum eſſe naturæ quàm frigus, & in temperata regione calorem potius quàm frigus deſyderandum. Ego uerò, ut à primo incipiam, dum eam medicinæ partem, quam theoricen uocant, profiterer, quicquid recentiores putent, tenebam temperatiſsimum hominem, ſi modo quis talis inueniatur, temperaturam habere inter utranque primarum qualitatum contrarietatē exactè mediam, humanumq; in uniuerſum genus inter reliqua quæ cœli ambitu continentur, huic certè æqualitati eſſe maximè propinquũ: nobiliſsimæ

quippè

quippè formæ, qualis proculdubio eſt anima humana, nobiliſsimam deberi tēperaturam & quantum fieri in hac fluxa & fragili materia poteſt, cœlo, quod omni prorſus contrarietate caret, ſimillimam. Cæteris quidem animalibus eam temperaturam à ſummo opifice condonatam, quæ ad ſua cuique exercenda munia eſſet idonea: quam iuſtitiæ Galen. comparauit. Homini uerò ceu in interliminio ſuperiorum & inferiorū exiſtenti, ea dari debuit, quæ ſimpliciter & abſolutè eſſet perfectiſsima, & ab utraque extremarū qualitatum cōtrarietate æqualiter & ad amuſsim remota: quæ propterea exactè & maximè temperata eſt à Galeno, pondereq; & menſura æqualis uocata, ut primo libro de Tēperaturis, & primo ac quinto Salubrium, ita apertè declarauit, ut Auerrois ſecūdo libro ſui Colliget. licet in totum non probauerit, eſſe tamen Galeni opinionem non negauerit. Hac autem pro uera ſententia recepta, ſecundum tuū dictum non poteſt bene conſiſtere: id enim quod ueram habet mediocritatem, non magis ad calidum inclinat, quàm ad frigus, ſed quatuor primas qualitates omninò æquales habet. Sicubi uerò Gale. uidetur contrarium aſſerere, hominemq́; à prædominio calidum dicere, de eo quatenus animal eſt & uiuit, intellexit: quandoquidem non ſolum exangues quoſq; uermiculos, uerum & hyoſcyamum atq; mandragoram, quatenus uiuentia exuperantē habere dixit qualitatem, quib. tamen iuſtitiale, ut nunc loquimur, temperamentū non ſecus ac homini adſcripſit. Quare nec ex iuſtitiali temperamento, nec ex calore, quem tēperatiſsimus homo præ ſe fert, quod recentiores nonnulli contendunt, argumentari licet, humanam tēperaturam ad calidum potius quàm ad frigidum uergere. Viuit ſiquidem & actu calet hominis cutis, quam tamen exactiſsimè inter omnia quæ in mundo hoc ſunt, mediam ſtatuit Galen. Cuius comparatione cum climatis æqualitas maximè ſit attēdenda, ſequens eſt, id clima magis ęquale eſſe, quod certè cutis æqualitati magis eſt propinquum: quàm propinquitatem non habere quartū clima, ex cutis earum hominū qui in eo degūt colore, craſsitie & duritie, liquidò poteſt agnoſci, quæ in Mauritanis, Aegyptijs, Siculis hominibus ſexti cōparatis, reperiuntur. Quinto uerò, ſi qua tēperies adeſt, in ea maximè parte adeſt, quæ ad ſextum declinat. Media autē eius pars quæ ad quartum uergit, ſicuti & totum ipſum quartū, cum impenſius caleant, innatū calorem (cuius bene temperata eſt, ut Gal. ait, ſubſtantia) reddunt imbecilliorem: quare eorum caliditas inimica magis eſt naturæ, ꝙ ſexti modicum frigus: quod, Hippocrate teſte, hyemis tēpore uentres reddit calidiores, et uniuerſum corpus magis robuſtum facit, quàm æſtatis caliditas. Si à temperamento igitur recedere debet habitatio, ad modicū frigus potius uergere deberet, ꝙ ad calorē. Probas præterea ex Luſitanorum nauigatione, clima noſtrum non eſſe medium, ſecundum graduum numerationem, quia trans æquinoctialem uerſus meridiem latior, ꝙ ego ſcribo ſit habitatio. Sed, mi Nicolae, cum Hippoc. Galenus, cæteriq́; in climata terram diuidunt, non de uniuerſo orbe, ſed de una tantū terræ portione conſyderant, in eaq; duas partes omninò inhabitabiles ſtatuunt: unā, quæ ad æquinoctialem, ob immenſos calores: aliam, quæ ad polum arcticū uerget, ob frigus immodicum: in mediaq; tantū parte ſeptem climata diſtinguunt: inter quæ quoniā noſtrū, utpote cuius medietas quadraginta quinq; gradibus ab utroq; diſtat extremo, uerè medium exiſtit. Quod ſi in alijs quoq; tribus quartanis terræ portionibus, uel Luſitani, uel alij quiuis climata diſtinguere uoluerint, ſub quadragintaquinq; pariter eius quartę partibus, medietatē ſuæ habitationis cōperient: quæ licet à polo noſtro arctico per centum & trigintaquinq; remouebitur, ab æquinoctiali tamen & polo antarctico non plus quàm per quadragintaquinq;, ſicuti noſtrū clima, diſtabit. Quocunq; autem modo ſuas inibi habitationes ſecernant, noſtram climatum diuiſionē non perturbabunt. Illud potius Galenum & Auerroen turbare poteſt, quod priore epiſtola ſcripſeram, inuēta ſcilicet eſſe in noſtra hac habitatione noua utrinq; loca, in quibus poſsint alia climata intelligi: quæ res maximè Ariſtotelem tāgit, dicentem, prius deeſſe habitationes, quàm umbræ ceſſent uel flectantur: quum poſt uerſas ad arcticum uerticem umbras, multa nunc inuenta ſint loca, in quibus difficilis quidem, ſed tamen poſsibilis ſit habitatio: nonnulla etiā in quibus ſatis cōmodè habitatur. Vnde & illud corruit, quod antiqui de zonis tradiderūt, ex quinq; uidelicet duas tantum habitari. Nam torridam coli iam eſt omnibus notiſsi-

mum,ſicuti & gelidæ bonam partem:cuius habitationẽ ita extẽdit Iacobus Ziglerus noſter,ut probabilibus argumentis probet prope polum habitari, & ſub ipſo polo etiã poſſe habitari. Corruunt igitur antiquorum dogmata ex nouis hiſce nauigationibus:noſtra uerò firma remanent & inconcuſſa.

Tertium,quod in meis Epiſtolis nõ probas,eſt,quòd ſacchar apud Galenum puto eſſe rorem Indum,& mannæ uocatæ ſpeciem,non cannæ ſuccum. Tibi autem non uidetur fieri potuiſſe,ut Galenus curioſiſsimus medicus,qui Antonini Cæſaris tẽpore fuit,rem Domitiani,imò Varronis ætate notiſsimam,ignorauerit. Ego licet ea quæ bis terúe in hac re ſcriptis mandaui,mihi adeò apertè ſentẽtiam meam probare uideantur, ut non relinquatur amplius dubitandi locus:ut tamen tibi,qui unus pro populo à me haberis,ſatisfaciam, breuibus repetam, quæ de ſaccharo & ſcripſi, & adhuc ſentiam,addamq; nonnulla, quæ meam opinionem magis confirment. Dico igitur, uulgare hoc ſaccharum non modo Galeno,ſed & omnibus medicis eo uetuſtioribus,& nonnullis qui per multos annos eum ſequuti ſunt,penitus fuiſſe incognitũ,ipſum minimè ſilentio præterituris dum medicamenta & alimenta pertractant,ſi in eius notitiam perueniſſent. Verum nonnulli nec nominis quidem mentionem habent. Alij nominant quidem, non tamen uulgare hoc intelligunt, quòd plantæ ſuccus eſt,ſed melleum rorem ſupra arundinis folia conglobatum, à manna uocata parum differentẽ:utrunq; enim ſub roſido melle uel aëreo (quod & ſylueſtre nonnulli nominant) contineri. Nam ut à uetuſtiſsimo exordiar, Hippocrates noſtræ medicinæ parẽs,mellis ſæpe,ſacchari nunquam meminit. Idem alij minores Hippocrate fecerũt, & Polybus & Archigenes. Arundineum mel etiam nominaſſe dicitur. Sed cum Indicum ſalem uocauerit,nihil aliud intellexiſſe uidetur, quàm id quod Dioſcorides mellis genus dixit,in India & Felici Arabia, ſalis ſimilitudine, in arundinibus concretum. Et Plinius, mel in arundinibus collectum, gummiũ modo candidum,dentibus fragile. Quibus cum Galenus in capite de melle in hunc modum ſubſcribat. Sacchar autem uocatum, quod ex India Feliciq; Arabia fertur, περιπήγνυται, id eſt,addenſatur quidem,ut aiunt,calamis. Eſt autem & ipſum mellis quædam ſpecies: quis ambigere poſsit,de eadem re loquutum, de qua & Dioſcorides,nec cannæ uel plantæ alicuius ſuccum, ſed melleum rorem putaſſe in arundinibus concretũ? Neq; propterea negligentiæ uel inſcitiæ accuſandus, quòd rem Varronis tempore,ut ſcribis,cognitam, uel neſcierit uel neglexerit. Res enim de qua ſcripſit Varro non inter mella,quanq; ei dulcedine ſimilis,ſed inter plantas potius reponẽda. Quam tamen nec penitus fuiſſe Galeno incognitam conſtabit,ſi ad memoriam reuocauerimus,id quod quarto libro de ſimplicib. medicamentis,ſcriptis mandauit,radices ſcilicet calamorũ,præcipuè Aegypti,dulces eſſe. Verum cum ſuccum per earum preſsionem elicitum,neq; ipſe,neq; Varro,ſed neq; Solinus, qui earum quoq; cannarũ mentionem facit ſacchar uocari,uel eſſe ſcripſerint: minimè mirandum,ſi de ſaccharo ſcribẽs,hoc præterijt, re ſcilicet nullum cum eo de quo ſcribebat,præter dulcedinis conſortium habente. Niſi fortè putemus eum de omnibus dulcibus ſcribere, eodem de melle capite debuiſſe. Illud potius quiſpiam haud immeritò admirabitur, quòd Serapion Arabs, qui annos ſupra ferè ſexcẽtos Galenum ſequutus,quæ ab Arabibus & Græcis de ſimplicib. medicamentis ſcripta fuerant,in unum congeſsit,inter quatuor quinqueue zucchari (ut ipſe uocat) genera, uulgare hoc penitus præterierit:cuius tamen dicta, quaſi de eo ſcripſerit, recentiores accipiunt,à uocis,ut ego puto,ſimilitudine decepti,additis dulcedine ac etiam colore,quæ elaborato illi ſuo & multipliciter excocto,cum antiquo erant cõmunia. Adiuuit eorum errorem,quòd utrunq;,licet diuerſa ratione,mel cannę dicebatur:antiquum quidem,quod ſupra ueras cannas colligeretur:nouum, quod ex cannis expreſsis conficeretur:quæ tamen non ueræ cannæ ſunt,ſed exteriore tantum facie cannas repræſentant. Græci medici Galeni ueſtigijs in hac re ſicut in alijs inhærentes, non aliud ſacchar nouiſſe uidentur, quàm id de quo priſci medici ſcripſerant. Non negauerim tamẽ recentiores etiam quoſdam Græcos,ut qui ex Arabibus quoq; multa accepere, de alio quandoq; meminiſſe. Quo tẽpore uerò in cõmunem uſum uenerit medicorum, haud ſatis mihi conſtat. Plinius ſaccharum de quo ipſe loquitur, ad medicinæ tantum uſum fuiſſe ſcribit:nullas tamen ei peculiares

uires

uires adſcribit,nec quod medicinę potionibus,ut nūc fit,miſceretur.Primus inter Arabes, apud quem ego hunc ſacchari uſum legerim,fuit Serapion:quanquam nec ſciri certò poſſit, de utro duorum generum intellexerit: probabile tamen alicui uideri poteſt, eum de hoc uulgari loquutum:quoniam ut ſuperius diximus in libro de ſimplicibus medicamentis,eius proprio capite nullam mentionem fecerit.Sed quodcunq; intellexerit,nihil ad me pertinet:quoniam,ut diximus,multis ſęculis eum Galenus præceſsit, cuius tempore dicimus uulgare hoc zuccharum non fuiſſe cognitum. Nec detergendi deobſtruendiq; uis, quam (ut ais) in curatiua methodo ſaccharo adſcribit,cogit nos fateri, de uulgari zucchar o ipſum loquutum,non de antiquorum ſaccharo:quod cum ſit mannę ſpecies,non uideatur poſſe uires illas habere. Ego enim non dixi ſaccharum ſpeciem eſſe mannę,ſed ſub melle ueluti ſub genere,utrunq;, mannam uidelicet & ſaccharum, contineri. Quare ſi quid à manna remouetur, non neceſſariò remouetur à ſaccharo. Ex dialectica enim didicimus, multa uni ſpeciei ineſſe,quæ alteri non inſunt,ſub eodē genere contentę. Eſto igitur quòd manna uires illas non habeat, poteſt nihilominus eas habere ſaccharum. Quanquam ſi Arabibus credendum,nec ipſa manna uocata detergendi ui caret. Hanc enim libro ſuo ſecundo ei adſcribit Auicenna, ſub nomine Tereniabin:& ultimo capite eiuſdem ſub nomine zucchari: alioqui ſi uim accipit ab his ſuper quæ cadit, quemadmodum ipſi fatentur,quæ ſupra hærbas eas uires habentes ceciderint, eaſdem ut acquirant neceſſe eſt. Sed & ſi mellis eſt ſpecies,quod utraq; ui pollet,cur non eſt & utriuſque particeps? Quæcunque enim generi conueniunt,eadem ſpeciebus conuenire,ijdem probant dialectici. Nihil igitur ego uideo quòd noſtram de ſaccharo ſententiam tollat. Et hæc de his dicta ſint,quæ circa meas epiſtolas dubitaſti: nunc ad ea ueniendum, quæ à me petis.

Primum quæris, an quicquam olfecerim apud Græcos de ligno Indo,quo nunc multi medici utuntur ad morbi Gallici uocati curationem:te enim de eo neſcio quid apud Auicennam legiſſe. Ego in hac re uelim tecum mutua opera uti: ero autem primus, ingenuèq; aperiam,quid apud Græcos uel inuenerim,uel inueniſſe me ſuſpicatus ſim.

Primum, illud lignum quod à Luſitanis ad nos allatum eſt,hebeni Indi genus puto: præter duritiem enim, pondus & ſpiſsitudinem, διαφύσεισq; albicantes & ſub fuluas,guſtus quoq; conſentit,quem acrem oſtendit & ſubadſtringentem.

Quæris ſecūdò,quo nomine uocari putē hærbam, quam uos glaream, nos gyarcham, quaſi terræ principem:alij galbegam,fortè à gale,id eſt, muſtella, quæ quādo cum uipera pugnat,uiſa eſt ad hanc guſtandam crebrò,ueluti ad quoddam alexipharmacum confugere:uoce autem gallica deflexa,quòd rutæ gallicæ uocatæ ſit non abſimilis, & propterea fortè à quibuſdam ruta capraria dicatur. Mihi ſæpius de ea cogitanti, uiſa eſt ad polemoniam à Dioſc.uocatam,referri poſſe:folia enim habet rutæ maiora atq; longiora. Conſentiunt uires,quas habere eam dicit Dioſcorides:feras & ſcorpionum ictus non abhorret:& Cappadocum nomen,à uirium multitudine chiliodynamin uocantium. Scio tamen non omnia quadrare, ſed ſcio etiam hoc illi eſſe commune cum multis, quas tamen habemus pro compertis. Habes quid de duabus his rebus ſuſpicer,potius quàm ſciam. Tuum erit mihi quoq; ſignificare quid de eiſdem putes.

Demum petis modum diuerſum ab eo qui paſsim in uſu eſt,ad ſuccum aqueum ex hærbis eliciendum. Ego quum iandudum conſyderaſſem patrum noſtrorum hac in re,ſicuti & in multis hallucinationem, putantium eandem uim adeſſe aquis illis ſic per ignem ab hærbis extractis, quæ toti hærbæ: cum tamen neq; idem odor, neq; idem ſapor,in aqua, qui in hærba erat,ſeruaretur,ſed plerunq; cōtrarius. Aquam enim ab abſinthio dulcem,à mentha & ocimo mali potius quàm boni odoris exire uidebam,quod certam mihi fidem faciebat, quòd non eiſdem uiribus aqua ſola, quibus tota hærba polleret: cœpi anxiè cogitare,conſultis etiā his qui ab huiuſcemodi fuſionibus chymici uulgò dicuntur, quonam ingenio ualeret idē odor & ſapor in aquis hiſce cuſtodiri,qui in tota planta reperiret. Longum autē eſſet ſcribere modos omnes,quos ad hæc cōſequenda attētauerim. Sed unū tantum attingā,qui melior mihi ſimul uiſus eſt & facilior. Is autē eſt,ut in duplici uaſe, eo modo quo Gal. iuſsit omnia unguēta confici, hæc fiat operatio,ita tamē ut eius uaſculi fundū

Succi aquei ex hærbis eliciendi modus excellens

in quo hęrba cõtinetur, aquam in maiore bullientem non attingat, ſed ſolo uapori fero humore ab ea eleuato incaleſcat: à calore enim illo miti, ex totius hærbæ ſubſtantia uapores exhalant, qui in aquam uertuntur, omnium hærbæ partium uires adſeruãtem, quæ ex odore & ſapore apertè cognoſcuntur. Habes igitur, mi Nicolae, ſeram quidem, nec qualem tuæ dubitationes exigerent, ſed ingenuam reſponſionem, quam ita accipias uelim, ut ab eo qui te diligit ſine aliquo fuco, proficiſcentem. Vale.

Ex Ferraria, III. Calend. Octobres, M. D. XXXII.

IOANN. MANARDI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER XVI.

EPIST. I. *Iohannes Manardus Iohanni Iacobo Sauio* S. P. D.

Declarantur quædam Hippocratis dicta.

QVOD mea qualiſcunq; eſt doctrina familiariſsimè uteris, facis quidem rem mihi admodum gratam: ex hoc enim facilè cognoſco quantum me diligas. Quòd uerò difficillima loca, & tot uerborum inuolucris adeò impedita, ut Sibyllæ folijs obſcuriora meritò dici poſſint, à me aperiri petis, uideris maius aliquod de me cogitare, quàm quod puſillę meæ uires poſsint ſuſtinere. Addit tamẽ amor audaciam, & quod per meipſum non auderem, facit ut aggredi tentẽ, boni æquiq; te conſulturum confidens, quicquid non mea ſponte, ſed tibi morem geſturus, in rebus tam arduis ſcripſero.

Quęris, quidnam ſibi uoluerit Hippocrates in libro de alimento, in uerbis quorum initium eſt. Quorum omnium naturę doctrina ſcientiáue non capiuntur. Sanguis proprius & alienus utilis. Sanguis proprius & alienus non utilis: & quæ ſequuntur. Vnum autem antequam expoſitionem illorum uerborum aggrediar, aduertendum eſt: uerba illa, ſiue Theſſali, ſiue Herophili fuerint, (non eſſe enim magni Hippocratis multi putant, quum tamen eum libellum quaſi Hippocraticum Galenus in Aphoriſmo, & in libro de optima ſecta citet) non rectè, atq; ex fide eſſe à Caluo translata. Ego enim in rebus tam ſerijs tranſferendis Horatij præceptum minimè ſeruandum puto, admonentis, ne uerbum uerbo reddatur, fidi interpretis uitio: quum uideam eos qui ab authorum uerbis recedunt, à ſenſu quoq; plerunq; recedere, & dum elegantiæ ſtudent, à ueritate deuiare. Neq;, ut Galenus ſæpe monet, orationis elegantiam quærendam in medicina uel alia ſcientia puto, ſed ut ea quæ ſcribimus aperta & clara ſint. Quod non aduertentes ferè omnes, quotquot noſtra ętate libros in Latinam linguam tranferunt, ita à ſenſu authorum plerunq; recedunt, ut omnia potius dicãt, quàm quæ ipſe author. Quòd præ cæteris Caluus peccauit, alioqui medicinæ, at cum eius honore dixerim: penitus ignarus. Sic igitur legendum erat. Naturę omniũ doceri non poſſunt. Sanguis alienus utilis, ſanguis proprius utilis: ſanguis alienus nocuus, ſãguis proprius nocuus: humores proprij nocui, humores alieni nocui: humores alieni conferẽtes, humores proprij conferẽtes. Conſonãs diſſonans, diſſonans conſonãs. Lac alienum gratioſum, lac proprium nocuum, lac proprium utile. Omnia hæc ab authore ſcripta uidentur, ut id declararet quod ab initio propoſuerat, naturas uidelicet hominũ doceri non poſſe: cuius rei argumentum efficaciſsimum eſt, quod nonnulli ſimilibus, nonnulli alienis iuuant. Quib. enim ſanguis proprius malus ualde eſt, his alienus, ille ſcilicet qui contraria qualitate ei qua proprius afficitur, utilis eſt: ut, cui ſanguis ſupra modum eſt calidus, ille is qui tantum frigore à mediocritate receſsit, quantum proprius calore, utilis & proficuus erit. Quibus uerò ſanguis uel non magnopere, uel nequaquam à modo recedit, his ſanguis proprius utilis. Quare & eſcæ quæ talem gignunt, ſunt utiles: & hæ, quæ contrarium aptæ ſunt gignere, ſunt inutiles. Quod ipſe per hęc uerba inſinuauit, Sanguis alienus nocuus. Atqui ſanguine malè affecto ſunt, his ſanguis proprius, atq; quæ eum gignunt eſcæ, ſunt nocuæ.

Idem

Idem de alijs humoribus à ſanguine intelligendū. In his quippè corporibus in quibus pituita præter modum redundat, illæ eſcæ nocuæ, quæ pituitam aptæ ſunt gignere. Quibus uerò modicè habet, cibi congruunt qui eam gignunt. Et ad hunc modum reliqua intelligenda: atq; id etiam quod quaſi ex his omnibus concludit, conſonans ſcilicet tum eſſe diſſonans, cum concinit malè: tum uerò diſſonans conſonare, cum cōtrariam aufert diſſonantiam: diſſonans quippè malo, concinit bono. Idem demum oſtendit in lactētibus infantibus, quibus tum lac alienum proficuum, cum & maternum malè affectū, ipſos quoq; malè afficit. Quod quidem maternum proprium uocat, & eſſe ait quandoq; nocuum. Sicuti dum bene affectum ipſos quoq; bene afficit, proficuum eſt, & è contrario alienum, tunc eſt nocuum. Tollitur autē quæcunq; in his uerbis apparet repugnantia, ex his quæ ipſemet propè finem addit, quare ſcilicet omnia & bona & mala ad aliquid dicuntur.

Petis præterea aliorum uerborum, quæ in eodem libello poſtea in hunc modum leguntur, declarationem: Pueri cibum putrefaciunt: adoleſcētes nihil mutant: ſenes penitus mutant. Quibus uerbis licet menda etiam ſubſit, ea tamen ex Græco codice utcunq; caſtigata remanent adhuc denſa obſcuritate obducta. Ita enim ego nunc uerterim. Cibus iuuenibus parum maceratus, ſenibus ad finem maceratus, his qui in conſiſtendi uigore ſunt omni maceratione carens. In quibus uerbis, ut Galenus quoq; putat in libro de optima ſecta, uoluit author cibi æqualitatem docere. Ait ergo, pueris cibum deberi bene maceratū, qui facilè concoqui & mutari poſsit, humidum uidelicet: quoniam (ut inferius in eodem commentario ſcribit) humida eſca facilius mutabilis eſt quàm ſicca. Senibus ſummè maceratum & concoqui aptiſsimum, quia ob caloris imbecillitatem, impotentes ſunt ad difficilem concoctu immutandum. His uerò qui in conſiſtendi uigore ſunt, eum qui omni prius maceratione careat, ſolidiorem ſcilicet: nam humidiora his concoctu facilia cibaria, ob caloris immenſitatem & acumen facilè corrumpuntur, ſolidiora uerò bene mutantur.

Rurſus ambigis circa alia uerba quæ in hunc modum legis: Alij ad diſcretionem quadraginta, ad tranſmutationes octoginta, ad exciſionem quadraginta & ducenti, non eſt & eſt. Quæ certè uerba non difficile eſt intelligere, intellectis his quæ paulò ante ſcripſit, ubi ait. Quinq; & triginta ſoles, & reliq. Quatuor enim opiniones recitat de tempore, quo fœtus in utero completur, quas ubi recitauit, addit, eſt & non: uolens uidelicet oſtendere, dies formationis, motus & partus, non eſſe certos & præſcriptos, ſed uarietatem tantam recipere, ut quæuis opinionum quandoq; uera eſſe poſsit: cui ſententiæ non ſolum philoſophi & medici, ſed iuriſconſulti quoq; ſubſcribunt.

Habes, mi Sauie, ſi non qualem optabas, qualem potuit Manardus tuus ſenex, uerborum ſenis declarationem: quam ita uelim à te recipi, ut ab homine qui te magnopere diligit, proficiſcentem: Vale. Ex Ferraria, pridie Calend. Iulias, M. D. XXXIII.

EPIST. II. *Ioannes Manardus Petro Carnicer* S. D. P.
Curatio deminutæ & ferè ablatæ uiſionis.

NOſter utriuſq; genius, eodem fermè tempore utrunq; ad ſcribendum excitauit: eadem enim ſeptimana ego ad te, & tu ad me literas dedimus: atque utriq; idem ſcopus, nempe ut ſciret uterq; quid alter ageret: pariterq; amici ſaluti conſuleremus, ego quidem animi, tu partis corporis, quæ inter reliquas menti magis eſt ſimilis, hoc eſt, oculorū imbecillitati. A qua re ut prius ordiar, ſatis uereor, ſi (ut ais) penuria & tenuitate ſpirituum ſit, ut amicus tuus malè uideat, néue (ut Pauli Æginetæ uerbo utar) ἀνίατος ſit hæc affectio. Quod enim exigui & tenues ſpiritus uiſuales ad oculos ferantur, uel uitio cerebri fit, multos gignere & ſanè craſſos non ualentis, uel uiſualium neruorum obſtructione aut adſtrictione, craſsiuſculos ferri non permittente. Vtrum autem horum ſit, ſi non impoſsibilis, certè difficilis ualde eſt curatio. Antiqua enim, atque ex ipſa antiquitate ueluti habitualis facta cerebri imbecillitas, uix amoueri poteſt. Obſtructio uerò, & fortè ex ictu facta obſtipatio neruorum, atque eorum præcipuè qui in uentribus cerebri latitant, Aeſculapium curatorem uidetur deſyderare. Debilia nanque præſidia in peni-

Spiritus uiſualis tenuis & imbecillis duæ cauſæ.

tas adeò partes non adigentur: & fortia, alias oculi partes, alioqui diuturnitate temporis & defectu ſpirituum ueluti obſoletas, offendent. Relinquendus ergo præclarus hic uir, & ſumma tibi, ut ſcribis, neceſsitudine coniunctus, ſiue ullo penitus præſidio? non certè. Satius enim eſt aliquod experiri, quàm nullum: & naufrago amico uel tabellam porrigere, ſi manum non ualemus. Verum cum duas cauſas poſſe hanc ſpirituum & carētiam & tenuitatem facere dixerimus, cerebri uidelicet imbecillitatem, & neruorum adſtrictionem diſcutiendum antequam ad auxilia ueniamus, quæ nam earum in hac noxa præualeat. Mihi autem proculdubio uidetur culpa in ſecundum potius, quàm in primā referenda. Si enim uitio cerebri hoc contingeret, non uideo quo pacto & alij quoq; ſenſus, & ipſa motrix poteſtas, imò & principes pariter facultates hanc labem effugerent, quum omnes hæ facultates ad ſua peragenda munia ſpirituum copiam requirant. Quare cum de ſolis oculis, & non de alijs uel ſenſorijs uel particulis præſtans hic uir queratur, hæc ſpirituum carentia in neruuos potius quàm in cerebrum uidetur referenda. Conandum igitur præcipuè, ut uiſuales nerui ad portandos ſpiritus reddantur idonei, ita tamen ut nec cerebrum ipſum, ueluti omnium ſenſuum principium, penitus deſeratur.

Vt igitur uniuerſum corpus bene fuerit expurgatum, atq; poſt hoc cerebrum per nares probè emundatum, factaq; ad ignobiliora loca & reuulſione & deriuatione, quemad modum aliàs me ſcripſiſſe memini: conandum erit, ſi qua materia neruos obſtruit, diſcutiatur: demumq; & cerebrum & nerui & omnes oculi partes quantum fieri poteſt, & roborentur, & detergantur, & limpidi reddantur. Quibus uerò præſidijs hęc molienda, morosus fuerim, ne dicam temerarius, ſi uos docere tentem, illudq; in me meritò dicetur. Noctuas Athenas. Tantummodo igitur aliqua ſignabo, quæ ad id quod præcipuè à me petis conducere uidebuntur, hoc eſt, ad uiſuales ſpiritus in oculis multiplicandos: nam eos reddere craſsiores, nec tutum uidetur, nec neceſſarium: nam uia patēte, ſpiritus (qui ea obſtructa tranſire nequeant) & maiore copia, & craſsiores ad oculum peruenient.

Viſualis ſpiritus in oculis multiplicantia.

Præbibat igitur uinum flauum & limpidum, in quo hyſſopus & ruta decocta ſint, eiuſdemq; bullientis fumum apertis oculis ieiunus excipiat.

Oua recentia, ſuperiecto hoc puluere, aſsiduè ſorbeat: Nucis myriſticæ, quę & moſchata dicitur, partem unam, gariophyllorum par. ſemis, ſatureiæ par. 2. Acetum ſcilliticum in ore teneatur. Sanguis palumbi recens, collyrij modo inſtilletur. Et ſi aliquo potentiore collyrio utendum erit, prius oculus aquoſo melicrato abluēdus· Aquoſum dico, in quo tam exigua portio mellis ſit, ut exilis & uix perceptibilis guſtui ſit eius dulcedo. Præſtat autem ut non per ſpongiam ablutio fiat, ſed per ampullam uitream, arctiſsimum habentem roſtri oſculum, ſenſim inſtilletur. Inter omnia uerò collyria hoc in caſu noſtro magis uidetur eligendum: Pompholygos partes ſex, opobalſami partem unam, mellis partes duas, uini Cretenſis uel alterius potentis antiqui & albi quantum ſatis ſit. Hoc autem pacto conficito: Pompholygi tenuiſsimè contritæ opobalſamum primò adijce, dehinc mel, poſtremò uinum. Vbi cuncta miſcueris, perpetuo triduo hanc miſcellam accuratè conterito: exacto triduo in uitreum uaſculum conijcito: ubi uti uolueris, uaſculum exagitando omnia bene confundito, ſicq; utitor. At ſi fortè uerum opobalſamum inuenire nequiueris, eius uice oleum antiquiſsimū apponito, in quo balſami lignum bene fuerit incoctum. Et hæc quidem ſunt quæ mihi ſeſe obtulerunt, pro uiſu amici tui reparando: quæ ita faxit Deus optimus maximus eſſe proficua, ſicuti ſummo cum deſyderio à me ſunt quæſita & ſcripta.

Melicratum aquoſum.

De me autem ſic habeto. Satis bellè pro ætate & ualeo, & per totam hyemem ita ualui, ut ſcholas & adire ualuerim, & Galeni ſenſa in libro de febrium differentijs, auditoribus aperire: & præterea nonnullas etiam epiſtolas, duasq; præcipuas, quæ eſſe uſui iuuenibus poſsint, uel ad excitanda eorum ingenia: quarum una materiam iterum retractat de uenę ſectione in pleuritide: altera, uacuandam per purgatoria medicamenta materiam antequam ſit concocta, etiam ſi non turgeat, oſtendit.

Addam & aliud: quoniam de expoſitione mea in procœmium artis medicinalis à me ædita mentionem habes, eſſe apud me ſimilem expoſitionem in totum librum primum,

& partem

& partem ſecundi: quam ſi librarius quiſpiam Phaëllo, qui primum meas excudit epiſtolas, fidelior, uelit formis excudere, ad te propediem mittam. Gratum mihi erit intelligere, quod & alia ſcripſi epiſtola, an Bononiæ manſurus ſis: fortè enim de ueniendo iſtuc cogitarem. De Melguizo, quod ſcribis, antea mihi ab eo fuerat ſignificatum. Vale, &, quod facis, me ama.

Ex Ferraria, VIII. Calend. Febr. M. D. XXXII.

EPIST. III. *Pro reuerendiſsimo & ſummo honore digniſsimo Cardinale Campegio, ex articularibus doloribus uix ambulare potente.*

REuerendiſsimus hic dominus ob diuturnos mentis et corporis labores, longaq; & incommoda itinera, quæ pro pace Chriſtianæ religioni reſtituenda multos annos pertulit, podagra primum, dehinc nephritide uexatus, nec propter hoſce morbos ingraueſcentémue ætatē, eoſdem & maiores etiā labores detrectans, crurum tandem & pedum uſum ita perdidit, ut nō ambulare modo, ſed nec ſtare ualeat, œdematode quodā tumore crus utrunq;, ſed potiſsimè dextrū aggrauante, articuliſq; ipſis ueluti relaxatis. Cuius noxæ nec manus ipſæ ſunt penitus immunes: altera enim non bene flecti poteſt, nullo tamen in ea apparēte tumore. Et hæc quidem aſsiduè. Per interualla uerò quędam, materiam ſentit à capite per ſpinalem præcipuè medullam ad inferiora membra deſcendentem, & in omnibus ferè articulis dolorem excitantem. Quandoq; præterea calculo affligitur. Huic, Deo opt. max. fauente, opem laturi, primò affectus & cauſas eorum indagabimus: ſecundò intentiones curatiuas ex his eliciemus: tertiò, quibus inſtrumentis explendæ hæ ſint, docere pro uiribus noſtris conabimur. Primam rem aggredientes, tribus ad præſens D. eius R. affligi affectibus intelligimus, crurum uidelicet tumore, uetita ambulatione, & alterius manus imbecilli motione. Totidēq; uereri à capite: in ſubiectas ſcilicet partes deſtillationem, articulorum dolorem, & calculi in renibus generationem. Primus, id eſt, crurum tumor, morbus eſt iam factus, aucta uidelicet magnitudo, ſub genere morbi malæ compoſitionis comprehenſus. Hunc facit cruda pituita, ob iecoris imbecillitatem ſupra modum aucta, & ad crura ceu ignobiliora membra tranſmiſſa, concurrente ipſorum crurum etiam imbecillitate, ob quam proprium alimentum in ſui ſubſtantiam non ualent cōuertere, & ſibi unire. Ex his fit, ut pituitoſa craſsiorq; caro gignatur, & prę ter modum crura intumeſcant. Morbus ergo hic auctæ quantitatis à duobus malę temperaturę morbis fit, crurum uidelicet & iecoris, quę proculdubiò frigida & humida in utroque eſt. Augent autem ſeſe & mutuò adiuuant hi crurum affectus: magnitudo ſiquidem à pituita facta malam temperaturam in crure facit: quæ è contrario cauſa eſt, ut nutrimentum crudum permanens, tumorem & molem cruris adaugeat.

Ex eiuſdem quoq; pituitæ tenuiore parte, neruos, coniunctiones & tendones madefaciente, ſecundus affectus, id eſt imbecillitas pedum, naſcitur, muſculis oblæſis, quibus ad ſtandum & ambulandum uis utitur animalis.

Ad eandem etiam tenuiorem pituitam tertius affectus, manus ſcilicet oblæſio, referendus eſt, qua coniunctiones madidæ, non ſatis ſuo munere funguntur. Et hæc quidem de his affectibus dicta ſunt qui ad præſens moleſtia afficiunt.

Inter eos uerò qui nunc non adſunt, ſed timor eſt ne ſuperueniant, fluctio quidem ad id ſymptoma referenda eſt, quod excrementorū mutatio dicitur. Exit enim à cerebro, et in inferiora prorumpit res, quę exire non deberet, pituitoſa uidelicet humiditas, quę in uaria repentè loca deſtillans, dolores, & in quibuſdam etiam tumores facit, qui admixta quandoq; bile, ex uſu rerum calidarum uiniq; generoſi potu genita, tandiu ſunt acriores, donec bile diſcuſſa ſola remaneat circa articulos pituita. Ex uno ergo ſymptomate, hoc eſt, deſtillatione, & aliud ſymptoma, dolor ſcilicet ſequitur & tumor, qui morbus compoſitus eſt, & quandoque continuitatis ſolutio. Ipſum uerò primum ſymptoma, hoc eſt deſtillatio, morbum malæ temperaturæ frigidę & humidæ cerebri ſequitur. Sed & morbum inſtrumentalem, ex copia pituitæ uentres cerebri opplente, & cerebrum ipſum madefacien-

te,quæ,accedente potiſsimum extranea aliqua cauſa,ceu res grauis deorſum ruit. Ad tertium uerò affectum formidatum,hoc eſt, calculum generandum, ultra eãdem materiam, hoc eſt, pituitam,concurrit calor renum,cum eorum imbecillitate. Eſt autem calculus ipſe morbus in numero, &, ut ſequens eſt, ad inſtrumentales pertinet. Hi igitur ſunt affectus præter naturã,quibus uel affligitur uel affligi ſolet hic Reuerendiſsimus Dominus:quorum curatiuæ præſeruatiuæq; intentiones ex ordine inueſtigandæ ſunt.

A primo ergo & ordine & dignitate inchoantes,hoc eſt, crurum tumore, dicimus,primam intentionem eſſe, magnitudinis præternaturalis amotionem: quæ cum tolli non poſsit,pituitoſa materia in ea remanente,hanc euacuare opus eſt. Euacuabitur per diſcutientia:tanta enim & tam craſſa pituita, repelli nec debet nec poteſt.

At ſi eam diſcutere uoluerimus,uehementer calidis & ſiccis egebimus: quibus ſi corpore toto repleto utamur,plus certè attrahemus,quàm erit id quod uacuabitur.

Demenda igitur in primis totius corporis, deinde crurum ipſorum plenitudo: atque his duobus curatio complebitur. Verum quia hic morbus, ut diximus,non in totum factus eſt,ſed quotidie ob imbecillitatem tum iecoris tum crurum fit, propterea duę aliæ inſurgunt intentiones, iocinoris uidelicet & crurum roboratio: quæ fieri non poteſt, niſi prius frigida & humida temperatura ab utriſq; remoueatur. Curandæ ergo hæ per contraria,calida uidelicet & ſicca,& demum robur utriſque eſt addendum. Duæ igitur & ad præcauendum intentiones occurrent, alteratio uidelicet & roboratio: eruntq; in totum quatuor intentiones,hoc ordine exequendæ,ut primò totum corpus purgemus, ſecundò pituitam in cruribus contentam diſcutiamus, tertiò malam temperaturam iecoris & crurum remoueamus, quartò ipſis robur addamus: quibus peractis, ſperandum ſecundum ac tertium affectum uel in totum deſituros,uel magna ex parte minuendos. Si qua tamen in articulis ſupererit mala temperies,quæ fungi eos proprio officio non permittat, ea per contraria tollenda,medicaminibuſq; quibuſdam peculiaribus neruoſa membra, quæ uoluntarij motus ſunt inſtrumenta, erunt roboranda. Et hæc quidem ſunt præſentium affectuum curatiuę intentiones.

Eorum uerò quorum formidamus aduentum,præcipuum,ut diximus,deſtillatio,tolli non poteſt,niſi morbi, à quibus fit,amoueantur. Mala igitur temperies cerebri frigida & humida per ſua cõtraria eſt auferenda:quæ cum auferri non poſsit cauſa permanente, materia uidelicet pituitoſa, quæ non ſolum ſua qualitate cerebrum, ut ſimilare membrum eſt,lædit,ſed & ſua ſubſtantia quatenus inſtrumentale,primum igitur erit pituita à capite euacuanda,ubi tamen antea fuerit à toto corpore educta. Euacuabitur à cerebro, tum per meatus à natura expurgationi excremẽtorum eius ordinatos, tum per ea quæ illam aliò uel retrahunt uel deriuãt. Erunt ergo hi in curatione deſtillationis ſcopi, euacuatio primò totius corporis,ſecundò cerebri:& hæc quidem duplex, per propria uidelicet expurgatoria,& per retractionem & deriuationem. Vniuerſa uerò hæc ad propriè dictam ſpectant curationem. Sed prouidendum præterea erit, ne denuò ſimilis pituita in cerebro coaceruetur:quare & bonæ concoctioni prouidendum,& cerebrum roborandum,ut & probè alimentum proprium in ſui ſubſtantiam conuertat, & aſcendentem ad eam materiam uel non recipiat,uel citò conſumat. Quæ ubi bene cauerimus, ſimul etiam articulorum dolores uel ſuſtollemus,uel,ut leniores contingant,efficiemus. Fieri.n.uel nequaquã,uel difficillimè poteſt, ut aſſueti articulorum affectibus eos penitus effugiant:cum æquè fieri non poſsit ut corpus, præcipuè ſenile, abſque redundantia humorum diutius adſeruetur. Erunt igitur, hi ubi acciderint, primò mitigandi, deinde curatione aliorum tumorum amouendi.

Supereſt calculus:qui quum ægritudo ſit in numero,facilem quidem dictu curationem habet,eius uidelicet amotionem:factu uerò non adeò facilem. Quare cauendum potius ne gignatur, quàm ſinendum ut iam genitus expellatur. Cauetur eius generatio ſi operam dederimus primò,ne eius gignatur materia:ſecundò, ut ſi qua genita fuerit,antè excernatur,quàm in calculum ſit conuerſa:in quem uerti non poteſt, niſi calor ipſam ueluti exaſſans renibus præſtò ſit. Cauenda igitur quæcunque calorem ipſum poſſunt augere:

& ſi quis adeſt calor, per frigefacientia remouendus eſt. Et hæc de ſcopis intentionibúsue dicta ſint.

Supereſt demum, ut tertium quod ſpopondimus exequamur, quibus uidelicet auxilijs ſcopi à nobis inuenti explendi ſint, edocentes.

A primo igitur affectu inſtante orſi, hunc primum exequutioni mandandum ſcopum diximus eſſe, totius corporis euacuationem: hanc tali moderatione exequemur, ut uentriculo & iecori nullam noxam inferamus, ſed quantum fieri poteſt eorum potius uim augeamus: quòd ſubſcriptà facient catapotia.

Pulueris hieræ Galeni modo parati, rhei barbarici, agarici, ana partem unam, myrobalani chebulæ partem ſemis. Terantur, & in eupatorij (quam agrimonium uulgò uocant) ſucco, diem integram madeant, atq; ubi exiccata modicé fuerint, cum uino Cretico componantur, & ex una quum opus fuerit huius conmixtionis drachma, uel ſcrupulis quinq; catapotia formentur, quæ ieiuno una ante cœnam uel prandium hora, tertio uel quarto quoq; die deglutiantur. Quibus uerò diebus catapotijs non utetur, potum ieiunus bibat, qui recipit: Eupatorij, quod agrimonium dicitur, & aiugæ (quam chamæpityn & iuam) decoctam cum oxymelite. Sint autem decocti quatuor, oxymelitis unica uncia.

Catapotijs per interualla, ut dictum eſt, toties acceptis, ut congrua per ea uideatur facta totius corporis expurgatio, ſecunda iam intẽtio proſequenda, quam eſſe diximus materię pituitoſæ in cruribus contentæ diſcuſsionem. Hanc per gradus quoſdam moliemur, ut ſcilicet à facilioribus inchoantes, ad potentiora ſenſim progrediamur. Primò itaq; à poſca ex multa aqua & pauco aceto compoſita incipiemus, nouas ſpongias ea madentes cruribus arctè colligãtes, initio ab imis partibus facto. Paulatim uerò aceti & portionem & uim augebimus, non maiore tamen copia, quàm ut ipſam poſcam poſsit quiſpiam citra offenſam bibere. Decoques deinde in eadem poſca anethum, primò quidem uiride, deinde ſiccum: & poſt hoc rutam, primò quoq; & ipſam uiridem, poſt ſiccam: atq; demũ alumen. Quod ſi cum his non penitus profecerimus, ad lixiuiam quoq; ueniendum, à leuioribus & hic initium capientes: uaria enim eius uis, pro cinerum & modo et uiribus. Ex pluribus quippè cineribus potentioribusq;, quales ficulnei, & pluribus etiam iteratis excolationibus, potentius, ex contrarijs debilius redditur. Quod ſi fortiſsimum deſyderaueri mus, calcis quoq; portiuncula addi poterit. Portiuncula dico, quoniam ſi nota digna calx adderetur, urendi uim nanciſceretur. Quibus auxilijs niſi malum ceſſerit, ad lutũ ueniendum, cui uel natura uel arte alumen, ſulphur & nitrum admixta ſint. Poſt cuius adhæſum crura aqua uel naturaliter uel per artem ſalſa abluantur. *Pituitoſam materiam in cruribus diſcutientia.*

Dum uerò hęc explebitur intentio, non obfuerit tertiam aggredi, iecur uidelicet, & per epota & per extrorſum admota roborantes. Inter ea quæ bibuntur excellit eupatorium, de quo ſuperius quoque mentio habita: aſarum, agallochon (quod xyloaloën, ſeu, quod idem eſt, lignum aloë uocant) amygdala amara, cinnamomum, piſtacia, zingiber, & citri cortices conditi, iecur lupi ſiccum & in tenuiſsimum puluerem redactum, cum uino dulci propinatum. Inter ea quæ extrorſum ſunt admouẽda, laudo ut pręcordia foueantur uino nobili, in quo abſinthiũ, mentha, ſchœnianthos, pari menſura bullierint, adiectis roſis ad reliquorum omnium pondus. Sequatur autem trinum quinùmue fotum, ſequens inunctio: Ceræ, ammoniaci thymiamatos, hoc eſt, ammoniaci opi, non eius fumi, ut quidam alioqui magni nominis medicus putat, ana partes 4. mannæ thuris, id eſt, tenuioris eius puluiſculi, reſinæ terminthinæ, ex terebintho uidelicet, non ex larice (ut hactenus putatum eſt) collectæ, ana partes 3. Miſce cum irino, atq; ubi ſuper linteolum extenderis, agallocho ſuffumigatum hypochondrijs admoueto. *Iecur roborantia.*

Roborato iecore, crura quoq; ipſa erunt roboranda, atq; cum his etiam articuli, ut ſimul etiam aliud ſymptoma, ſtandi uidelicet & ambulandi impotentia, qui eſt inter pręſentes tertius, tollatur: nam his quæ ſuperius ſcripſimus peractis, acta ferè erunt quæcunque hanc roborationem debent anteire. Incipiemus autem hic pariter à leuioribus, ut ſic per quoſdam gradus ad fortiora conſcendamus. Ex leuioribus ad hanc rem conducentibus præcipua ſunt, quæcunq; cum modico calore & ſiccitate, modicam etiam uim habent

adſtringendi:potentiora,quæ in his magis excellunt. Leuiora: Stœchas,abſinthium,althæa,ſaluia,lens,melilotum uerum in Campania inuētum, non uulgare hoc. Mediocria: Anethum uiride, fœnogræcum, artemiſiā, nux cypreſsi,helenium,meliſſophyllon,id eſt meliſſa, uel apiaria, chamepitys,arction, id eſt,perſonatia,uulgò ſparpanatium. Fortiora:Origanum,calamintha,amaracus, ſabina, urtica,laurus,ruta, & præcipuè ſylueſtris. Ex his fient balnea,fomenta,cataplaſmata,& oleo coctis,addita reſina, acopa. Inter quæ ſummè mihi placet id quod ex ſemine abietis in hunc modum conficitur. Olei antiqui ℔. 1.uini Cretenſis ℥.3.fructuum abietis ℥.2.reſinæ abiegnæ, quæ oleum uulgò dicitur,terebinthinæ ana ℥.s.ceræ ℥.1.ammoniaci ʒ.3.piperis albi ʒ.2. euphorbij ʒ.1. Bulliant fructus cum uino & oleo in duplici uaſe donec uinum conſumptum ſit: expreſsiſq; & abiectis fructibus,quæ liquari poſſunt,liquata oleo addantur, & quæ conteri, contrita. At ſi per hæc ambulatio redintegrata non fuerit,erit & aliud certè efficaciſsimum experiēdum quod recipit. Nucis myriſticæ,quam moſchatam uocant,℥.2.thuris,terminthinæ ana ℥.3. chamæpityos,centaurij,florum hyperici,ana manip. 1. Madeſcant omnia horas uiginti quatuor in tanto uino Cretenſi uel alio generoſiore,quantò bene tegantur, aſsiduèq; miſceantur:deinde in uaſe uitreo,igni primò leniori,de hinc fortiori, conſueto chymicis more admoueantur. Tres enim diuerſi liquores manabunt, ſicut colore, ita & uiribus differentes:ex quibus ſeorſum collectis artus illinētur, inchoando & hic ab eo qui primus exierit,ceu minus potente. Tertius quippè qui olei ſubſtantiam habebit,precioſiſsimus & ualentiſsimus adeò erit,ut uel exigua eius gutta primò admixta, eum longè præſtantiorem reddat. Medius,medijs pariter uiribus cōſtabit. Hos ego liquores in diſcutiēdis pituitoſæ materiæ reliquijs,artubusq; roborandis, ſupra oēm medicatā aquam & lutum ex earum fontibus acceptum,efficaciores iudico. Verum quia difficile eſt inueteratas opiniones & ab omnibus receptas è mentibus hominum extrudere,ſi luto uel balneo naturalibus utendum eſt,inter luta Aquenſe,inter balnea Porretanum pręelegerim. Conducibilius tamen putauerim,ſi ſulphur,alumen,ſal,nitrum,ferrum,& id genus alia,uaria proportione, pro medici coniectura,quę experimento quotidiano probaretur,communi aquæ uel pinguis terræ luto miſceantur. Vſum tamen luti quodcunq; ſit, optarem alium ab eo qui conſuetus eſt:uellem enim ut ſex minimum horas particulis hæreret,ita ad ſolem porrectis,ut reliquum corpus in umbra eſſet, tandiu uidelicet donec planè areſceret, & tum demum aqua uel modo quo niximus parata,uel naturali ablueretur.

Et hactenus de his affectibus dictum ſit, qui ad præſens affligunt. Inter eos uerò quos formidamus, deſtillationi quidem obuiandum primò diximus per totius corporis euacuationem. Hanc igitur procurandam putamus per medicamenta quæ non uehementer corpus exagitent, & præterea uim aliquam habeant roborandi, & ante id tempus (ſi ſtatum & determinatum eſt)quo ſolet aduentare:ſin incertum, quoties per aliqua indicia eum de proximo futurum timemus. Inter omnia autem purgatoria id maximè mihi uidetur idoneum,quod ex manna,rheo,& roſaceo ſyrupo conſtat,ut ſint mannæ & roſacei ſyrupi unciæ ſingulæ,rhei drachma. Eum autem ſyrup.accipi uelim, in quo conficiendo quinquies roſæ recentes fuerint permutatæ.

Toto corpore euacuato, ſecundum ſcopum, hoc eſt, capitis particularem euacuationem,ieiuno per nares commodè faciemus,inſpirata per cannulam utrinq; patentem, uel per ſcriptorium calamum pennámue, huius pulueris exigua portione: Nucis moſchatæ ʒ.1.piperis albi ℈.2.ellebori albi ℈.1. ambræ grana 4. moſchi grana 2. Quæ inſufflatio ſi fortè moleſta fuerit, poterit idem puluis cum ſucco ſampſuchi miſceri, & per pennam ſucco madidam intrò adigi.

Retractio uerò,quam etiam ad hunc ſcopum diximus pertinere,per cucurbitulas non incommodè fiet,inter ſcapulas admotas,præciſa uel non præciſa cute,iuxta ſanguinis maiorem minorémue abundantiam: quæ tanta eſſe poſſet, ut etiam per hirudines uenis ani applicitas,euacuationem ſimul & retractionem congruè poſſe fieri demonſtraret:quę certè euacuatio,& calculo & podagræ cauendæ eſſet ualde accommoda. Retrahunt quidem hæc,ſed non aſsidua eſt eorum operatio,quare aliquo ingenio ut perpetua ſit hæc procurandum

randum

randum,ſicuti continua & perſeuerans eſt deſtillationis ſuſpicio. Id fiet ſi aliquo loco ulcus excitetur,per quod ſanies manans materiam è capite continuò detrahat. Locus idoneus eſſet inter cubitum & humeros, niſi chiragræ adeſſet ſuſpicio:quare eligendus uidetur locus qui ſpinam humerosq́ꝫ interiacet.Nec ab re fuerit,ſingulum ex utraq́ꝫ parte, dextra uidelicet & ſiniſtra,ulcus excitare. Et his quidem materia quæ deſtillare poterat,à capite aliquo pacto auferetur.Sed præter hæc(ut diximus)danda etiam opera erit ne noua iterum aggregetur:quod præter congruam uictus rationem(quæ ut cuiuis facilè innoteſcit, ita difficillimè ſeruatur) fiet capitis corroboratione: ad quam ſummè faciet ſi caput abraſum,lixiuio ex alto ſupra ſuturæ præſertim loca cadente,crebrò perfundatur.Sit autem lixiuium ex pluuiali aqua,in qua multoties cādens ferrum extinctum ſit,præparatum:quę aqua per ſacculum excoletur pyramidali forma conſutum, præter modicos uitium cineres,aſaro,ſaluia,chamæmelo & ladano ſemiplenum. Poſtquam perfuſionem uertex ex oleo inungatur,ex nuce moſchata,macere,& lauri baccis cōfecto,omnibus prius in aqua roſacea moſchata bene maceratis. Demumq́ꝫ tegatur pāno ſerico, grano tinctorio bis tincto,& galla bene moſchata ſuffumigato. Et his quidem,accedente (ut dixi) congruo uictu,cauebitur deſtillatio, atq́ꝫ,ut ſequens eſt,articulares dolores,qui magna ex parte ex ea contingunt,non adeò affligent:non uſquequaque tamen prohibebuntur, ſiquidem non tantum ex deſtillatione à capite contingunt, ſed & ab humorum ſuperfluitatibus in toto corpore redundantibus. Quærendum ergo & aliud præſidium,per quod & reliquiæ, ſi quæ ſupererunt, penitus abſumantur, & de reliquo affectus & præſentes & formidati extrudantur.

Inter præcipua uerò auxilia lignum quod non multos ante annos Hiſpani ex India (ut aiunt)apportarunt,plurimorum iudicio excellentiſsimum reputatur. Et propterea quæſitum à nobis eſt,an eius decocti potum putemus huic Reuerendiſsimo domino conuenire. Cui quæſito ingenuè reſpondentes,dicimus, nos in nullo, qui morbo uerè articulari laboraret, eo unquam uſos: ſed in doloribus tantum qui membranam potius eam tegentes,quæ oſſa complectitur aut muſculos, quàm articulos ipſos affligunt: necnon in ulceribus quæ quandoque hoſce dolores comitantur: eiusq́ꝫ uſum inueniſſe præcipuum. Scio tamen aliquos eo in ueris podagricis chiragricisq́ꝫ doloribus uſos, qui uel peius poſthac,uel non melius ſe habuerunt. Quare ſi ſua Celſitudo mihi crediderit, tantam tamq́ꝫ diuturnam inediam (ut alia mittam tædia) quantam hi ſuſtinere coguntur, qui leges hac in re Ibericas ſequuntur, effugiet. Sed ſi hoc auxilium omninò uoluerit experiri,erit contenta quotidie manè bibere uncias octo aquæ,in qua binæ unciæ ramentorum ultimi ligni tandiu bullierint,donec tantundem aquæ conſumptū ſit: ut ſcilicet fuerint ab initio ℥.16 quibus etiam ℥.una mellis roſacei, quo potus ipſe & minus abominabilis ſit, & nec minus utilis, addi poteſt. Ego tamen huic ligno in his caſibus ea medicamenta prætulerim, quæ ab hac ipſa ui podagrica ab antiquis ſunt dicta: inter quæ D. S. Reuerendiſsimæ maximè accommodatum putauerim ad Proclum relatum, quod Phu unam, agarici duas, meu tres, ſeminis petroſelini Macedonici,quod Alexandrinum corruptè, ni fallor, ab oluſatro uocant, quatuor, hyperici quinque, gentianæ ſex, ariſtolochiæ ſeptem, centaurij octo, chamædryos nouem partes recipit, & mellis quantum ſat ſit ad eclegma concinnandum. Huius quoque die ieiunus accipiet drachmam,initio ab autumnali æquinoctio facto:nec deſiſtendum,donec quinquageſies acceptum ſit. Victus autem ratio non adeò tenuis erit neceſſaria, ſicuti his qui ligno Indico utuntur:nec plena tamen,ut ſanorum, ſed media quodammodo inter utranque. Veſci enim parcè poterit carnibus bonarum auium, ouis ſorbilibus, petrinis piſcibus,lactucis elixis:atque in ſecunda menſa piſtacijs & auellanis,uel ut ſunt,uel ſaccharo opertis. Vinumq́ꝫ bibere tenue,limpidum, modicè dilutū: exercitijq́ꝫ gratia quotidie ambulare, uel uehi,non in cubili marceſcere. His diligenter cuſtoditis, cauebitur etiam calculus. Ad cuius tamen ampliorem cautelam non ab re fuerit, renes per cerotum roſaceum, adiecto etiam, ſi opus uidebitur,ſolani ſucco, refrigerare.

Hæc ſunt quæ pro ſalute Reuerendiſs. huius Domini, noſtri huius infelicis ſæcu-

li ſplendore & gloria, mihi enixiſsimè laboranti occurrerunt: quibus Deum opt. max. ita uelim aſpirare, ut perpetuam inde conſequatur ſanitatem, labantemq́; iamiam CHRISTI eccleſiam ualeat ſuſtinere. Ex Ferraria, IIII. Calend. Iulias, M. D. XXXIII.

EPIST. IIII. *De ligni Indici decocto, pro Reuerendiſs. Cardinale Campegio.*

LIgnum Indicum ſicco pede tranſiueram, quod putabam eius potum Reuerendiſs. D. iam ſeni, & uarijs magniſq́; negotijs impedito, non multo uſui futurum, præcipué quia tenuiorem uictum expoſcere uidebatur, quàm ſua Reuerendiſs. D. uel ferre poſſet, uel uellet. Verum quum intelligam & uires ei maiores quàm putabam adeſſe, & maximam in eo fiduciam, dicam breuiter quid de his ſentiam, quæ per excellentiſsimum quendam medicum ſcripta de eo ligno ſunt.

In primis, ego quoq; Sanctum illud uocatum magis quàm primum efficax eſſe puto, & propterea conſueui prius per dies circiter decem, primo illo ceu faciliore uti, ut natura aſſuefacta, ſecundum, quod potentius eſt, melius ferat. Soleo autem octo aquæ partibus unam ligni addere, contentus quòd tantum bulliat, ut media pars aquæ ſit conſumpta.

In ſecunda quoq; illa aqua, quæ potus loco in prandio & cœna bibitur, non omninò cum eo ſentio. Magis enim mihi placet, ut ex nouo & crudo ligno conficiatur, quàm ex eo qui primæ decoctioni ſeruiuit: ita tamen ut quarta ſolum pars in coctione decreſcat, tres ſuperſint. Nec mihi diſplicet, ſi ad reddendum potum magis placidum, portio aliqua mellis roſacei ad guſtum domini adijciatur.

Vellem etiam, ut decocti, quod manè ſyrupi loco bibitur, maior eſſet modus, hoc eſt, ſex minimum unciarum.

Laudo præterea & modum & uſum ſpumæ ſupra dolentia loca. Efficacius tamen eſſe puto oleum ex eodem ligno (modo quem chymiſtæ per deſcenſorium uocant) deſtillatũ, inunctis uidelicet ex eo locis dolentibus & tumidis.

Soleo etiam ex ramentis ligni crudi, in nobiliq́; aliquo uino decoctis, addito antiquo oleo, linimentum parare, quod dolentibus locis utiliter illinitur. Ante uerò quàm tempus commodum uſui ligni ueniat, quod ego poſt æquinoctium nouiluniumq́; proximũ, maximè congruum puto, purgatio totius corporis facienda. Quibus uerò medicamentis, arbitrio præſentium medicorum permitto, qui uiſis his quæ ab alijs excellentiorib. medicis, & à me ſcripta ſunt, ea eligent quæ magis iudicauerint idonea. Nam ut uerum ingenuè fatear, multiplices illæ ſiue ſyruporum ſiue pilularum commixtiones à me non probantur.

Rationem uictus pariter arbitrio eorundem præſentium medicorum permittendum puto, ita tamen ut eorum ſententiam probem, qui tenuius primò reficiunt, dehinc paulatim augent, donec ad uictũ ſanorum uentum ſit. Vnum tamen addiderim, quòd quò parcior erit uictus, modo eum uires ferant, erit utilior. Quare laudarem ut prima ſaltem ſeptimana ſolo pane, & uel amygdalis, (neq; enim has renuo) uel piſtacijs, uel pini nucleis etiã ſaccharo opertis, uel paſſulis eſſet contẽtus. Quem uictum ſi bene & ſuo & medicorum iudicio toleraret, laudarem ut ad tertiam uſq; ſeptimanam ſeruaret: qua completa, iam auiculas guſtare poſſet: quem lautiorem uictum citius inchoabit, ſi uires tenuem illum non poſſe commodè ferre uideãtur. Quam tamen uictus permutationem uelim non repentè fieri, ſed per gradus quoſdam, ita ut primò uel parui ualde pulli, uel auiculæ, & exigua quantitate exhiberentur,, ſicq́; fieret ad phaſianos uſq; paulatim acceſſus.

An uerò durante hoc potu, uenter, ſi ſpontè non ierit, ſit aliquo medicamento iuuãdus, dicam quid conſueuerim, & quid agẽdum putem. Si penitus uenter retinetur, uel ſingulo uel tertio quoq; die decoctũ eiuſdem ligni per clyſterem infundo, adiecto melle roſaceo, & aliquo oleo quod uideatur congruere. Sed & præterea ſingula quoq; ſeptimana ſemel potioni quam in aurora bibunt, uel mannã uel ſyrupum roſaceũ ſolutiuũ, uel caſiam adijcio, uel polypodium, uel ſenã, quibus fiat qualiſcunq; euacuatio humorũ: non tanta tamen, ut ſudorem poſsit auferre, ſed potius euacuatis craſsioribus quibuſdam humorib. tenuiores partes, melius per ſudorem, urinam, ac ſenſu non perceptam difflationẽ, ualeãt euacuari.

In potu quoq; ueſperi ſumendo (quem minorem eſſe uolo quàm matutinum) non tantum ad ſequuturam cœnam reſpiciendum puto, quantum ad prandium quod præceſsit. Sed hoc potiſsimùm in utroq; conſyderandum, ut bona cibi concoctio facta iam ſit & ut quantum fieri poteſt uacuo uentriculo potio accipiatur. Quare ſi in aurora non uideatur completa cœnæ cõcoctio, tandiu differatur potus, quandiu perfecta concoctio uideatur. Quod & in ueſpertino potu ſeruandum duco, ut ſcilicet non antea ſumatur quàm prandium ſit plenè concoctũ. Mora uerò inter potum & cibum tanta mihi ſufficere uidetur, ut faſtidiũ deſierit, quod ex potu fortè fuerit excitatum. Satis autẽ mihi uidebitur, ſi dimidia pars ueſperi detur eius quod manè bibitum eſt, quatuor uidelicet unciarum.

Quo uerò tempore tenuiore illo uictu utetur, rarò ex lecto, nunquam è cubiculo exeat. Sitq; cubiculum lucidum, bene à uento tutum. Aſt ubi cœperit locupletius refici, completo & abſterſo ſudore, è thalamo ſereno aëre & tranquillo exire poterit, & per domum uehi: & poſt quartam ſeptimanam ad amœna loca, ſolatij gratia, extra domum uel lectica uel curru deferri.

Hæc circa ligni uſum mihi notatu digna uiſa ſunt: quæ tamen non ideo ſcripſi, quòd ſentẽtiam priorem mutauerim, ſed ut morem gererem Domino Reuerendiſsimo, quem intelligo magnam incolumitatis ſuæ ſpem in hoc ligno collocaſſe, quæ ſpecies non parũ uidetur ad ſalutem conferre. Deus autem opt. max. tantum huic præſidio & reliquis aſpiret, ut optata inde ſequatur ſanitas, uniuerſæ Chriſtianæ Reipub. profutura.

Ex Ferraria, IIII. Nonas. Auguſti. M. D. XXXIII.

EPIST. V. *Ioannes Manardus Iacobo Pharuſio medico inſigni, de Melancholia phlegmatica, ſero, et aquis medicatis: demum de curatione hemicraneæ antiquæ.*

MIhi ex tuis humaniſsimis literis illud Poëtæ contigit, ut dum cupio ſedare ſitim, ſitis altera creuerit. Tenebar quidem maximo tuarum literarum deſyderio: uerum dum eas lego, maius mihi deſyderium excitarunt, cognoſcendi ſcilicet quænam illa ſint, in quibus adhuc dubitas, circa à tot ingenijs agitatam de ſectione uenæ in pleuritide queſtionem: tam impatiensq; moræ ſum, ut aduẽtum ad nos tuum ut maximè deſyderatum, ita maximè ſuſpectum non poſsim expectare. Quare ſi me amas, & ſi te à me amari putas, uel moras rumpe, uel deſyderium hoc meum per literas exple. Non enim eſt ut apologiam Turini expectes, quam iam triennium parturiens nunquam peperit. Quare uerendum ne mola ſit, non uerus fœtus, quod tandiu utero clauſum tulit, cum nec deſint qui obſtetricentur, & qui ad pariendũ irritent. Quicquid tamen tandem in lucem ædiderit, boni æquiq; conſulam, & Curtio alijs ue uel lactandum uel exponendum permittam. Quanquam niſi melius hac in re ſuas partes tutatus fuerit, quàm in prandio & cœna fecerit, non erit ut uel Curtius uel alius quicunque in confutando uel reluendo multum laboret. Sed quicquid in hac ſcena egerint, ego ſpectator eſſe uolo, non poëta uel actor. Si quid uerò mihi deinceps ſcribendum erit, amicè & cum amicis fiet: inter quos cum non poſtremus ſis, imò (ſi uera dicenda ſunt) inter primos à me te haberi cogunt & & eruditio non uulgaris, & munificentia qua ſingulo quoque anno in me uteris, hominem minimè officioſum, & qui gratias nedum referam, ſed nec agam, iamiam tuis literis reſpondebo, ab antiquioribus initium faciens. In his aduerſus meam de atra bile ſententiam multa affers & ſubtilia quidem argumenta, fieri eam ex pituita ſicuti & ex bile & ſanguine ſuperaſſata contendens. Primò quidem ex mutatione craſſæ pituitę ad nigri ſabuli ariditatem, priuſquam in renibus uel ueſica calculus generetur: quæ fieri non præuijs alijs minoribus mutationibus, quum non poſsit, neceſſarium tibi uideri, ut prius in atram bilem quàm in ſabuloſum illum & nigerrimum cinerem craſſa & pituitoſa materia conuertatur. Quod argumentum haud difficulter dilui poſſe uidetur, ſi aduerterimus nigra illa admodum ſedimenta rarò in urinis eorum ſubſidere, qui calculo ſunt obnoxij. Maiori enim ex parte album eſſe id quod ſubſidet: quandoque uerò plus minúſue ab albedine recedere, iuxta ſanguinis admixti maiorem minorémue portionẽ: eiuſdemq; colorem

modo ad flauum, modo ad ruſum, modo ad nigrũ tendentem, accedente etiam renum & colore & calore excoquente & ad fuſcum conuertente. Non eſſe enim eundem cuilibet ſanguini colorem, & ratio dictat, & experientia in ſanguine ex uenæ ſectione collecto manifeſtat. Nec minus etiam notum eſt quippiam ſanguinis à renibus unà cum ſeroſa ſubſtantia trahi. Nigrum ergo illud, quod urinæ quandoq; ſubſidet, non ab alterata pituita deciditur, ſed ab alia re urinæ commixta.

Ex dominatu præterea atræ bilis in ſenili ætate, idem conaris oſtendere, quem tantum eſſe dicis, ut attonitus morbus qui alioqui à pituita magis fieri cõſueuit, ab atra ſolum bile in ſenibus fiat. Quod contingere non alia ex cauſa uidetur, quàm ex ipſa pituita in atrã bilem conuerſa. Attonitum uerò morbum in ſenibus à ſola atra bile fieri, ex aphoriſmo ſexti libri 57. probas: in quo dicẽte Hippocrate, apoplexias maximè fieri à quadrageſimo anno ad ſexageſimũ, Galenus aphor. enarrans apoplexiam ex atra bile factam intellexit. Aphoriſmi tamen literam eſſe corruptam ſuſpicaris, & pro aduerbio maximè, legẽdum, maximæ: ut ſit ſenſus, maximas apoplexias ea ętate fieri, quia quę ab atra fiunt bile maiores ſint illis, quæ fiunt à pituita. Me, ut ab aphor. incipiam, præter Græcorũ exemplarium fidem, in quibus legitur μάλιστα Græcum aduerbium, cui Latinè reſpondet maximè uel præcipuè, quod nomen non legam, mouet & ratio, quæ apoplexiæ uim non ex materiæ facientis genere, ſed ex reſpirationis impedimento cognoſcendam dictat, quæ dum penitus aufertur, maximam facit apoplexiam. Legendum ergo, maximè, uel præcipuè: atque hic aphoriſmus præcedenti ita eſt coniungendus, ut intelligamus ex morbis enumeratis, qui cum periculo melancholicos ſequantur, apoplexiam præcipuè accidere his, qui ætatem agunt à quadrageſimo anno ad ſexageſimum. Reddidit autem Leonicenus hunc aphoriſmum obſcuriorem, pro apoplexia in præcedenti aphoriſ. ſcribens ſtuporem. Nec Hippocrates igitur, nec Galenus apoplexiam aſſerunt uel in illa uel in alia ætate, ab atra potius bile quàm à pituita fieri: ſed inter quatuor illos morbos, in quos cum periculo cadunt qui melancholicis morbis afficiuntur, apoplexiam maximè in ætate ſenili contingere, quando & ea ætas maximè apoplexia eſt obnoxia, & atra abundat bile, non ex pituita, ſed ex ipſa ſenili ætate frigida & ſicca, atq; autumno ſimili genita.

Addis præterea argumentum ex febre quartana ſumptum, quæ proculdubiò ab atra bile fit, & tamen ſæpe ſequitur febrem ex miſcella bilis ruſæ & pituitæ genitam: quod aliter non uidet᷑ poſſe contingere, niſi quia reſoluta tenuiore parte, craſſa permaneat. Quare cum in ea mixtione bilis tenuior & pituita craſsior ſit, ſola pituita ſuperat, quæ in atram bilem uerſa quartanam facit. Mihi autem in hac dubitatione dicẽdum uidetur, quartanam, quę tales nothas ſpuriáſue tertianas ſequitur, pariter quoq; eſſe ſpuriã. Fieri enim ab atra bile uera, per aſſationem ruſæ genita, atq; pituita, aſſatione quidem & ipſa reddita craſsiore: uerum non adeò ut pituitæ naturam in totum amiſerit, repugnante uidelicet ingenita eius humiditate, ne melancholiæ ſiccitatem acquirat. Totius itaq; miſcellæ, ſiue in unicam formam redactæ, ſiue ſua cuiq; adſeruata forma, tenuioribus conſumptis partibus, craſsiores poſt aſſationem ſuperſunt, uincentibus tamen (ſicuti & ante aſſationem) bilioſis partibus, & propterea quartanum circuitum facientibus, ſicuti antea tertianum faciebant, ruſa uidelicet bile in atram tranſmutata. Si enim, ut ſcribis, ſola ſuperſtite pituita, bilis in totum euaneſceret, non quartanus circuitus, ſed quotidianus naſceretur, qualem uidemus ex ſalſa fieri pituita. Atq; de prima tua dubitatione hæc dicta ſint.

Dubitas ſecundò circa ſeri temperaturam, quoniam in ea non ſolum alij authores & inter ſe & à Galeno diſcordare uidentur, ſed & ipſe quoq; Galenus ſecum pugnare, in libro de ſimplicibus medicamentis quarto, frigidum, & in libro decimo calidum faciens, ſicuti & libro tertio Alimentorum.

Lactis tres partes.

In hac controuerſia cum aliàs Galeni dicta diligenter cõſyderarem, atque cum re ipſa quotidiano uſu cognita conferrem, ſerum frigidæ & humidæ temperaturæ eſſe & credidi, & ſcriptis mandaui. Cum enim ex tribus diuerſis partibus lac componatur, atque ex his butyrum quidem temperatum, caſęoſa pars à temperamento parum ad frigoris latus deuergit, ſi ſerum calidum eſſet, uniuerſa lactis ſubſtantia calida potius quàm frigida redderetur:

redderetur:cuius contrarium & tota ſentit medicinæ ſchola, & communis idiotarum opinio,ab ipſo uſu edocta.Hoc exigua dulcedo oſtendit,quam adeó habet imbecillem,ut acidum potius quàm amarum ex mora fiat, contrà quam mel,quod dulciſsimum quum ſit, per ſe temporis diurnitate amareſcit potius quàm aceſcit. Rurſus ſi ſerum calidum eſſet, quò ſeroſius lac eſſet,eò eſſet caldius: quum tamen aſininum, quod maximè ſeroſum eſt, multum ſit frigidum:alioqui præ cęteris in hectica febre non eligeretur. Frigidum itaque ſimpliciter ſerum eſſe puto, ſicuti & lac,atque alia non parum multa, quæ ex uarijs conſtat partibus,quæ iuxta qualitatem cæteris præualentem frigida dicuntur, non quòd caliditatis penitus ſint expertia, ſed quòd eam præ frigiditate habeant perexiguam. A qua tamen,tametſi pauxilla admodum in ſerum ſit,& latitans quædam acredo,& attenuandi detergendi,ac uentrem ſubducendi uis oritur. Quas uires quoniam lactis tota ſubſtantia à ſeroſis potiſsimum partibus nanciſcitur, minimè mirandum eſt, ſi illis deperditis, ſimul & uires illæ à lacte in totum ſubmouentur. Quare lac cui ſerum ademptum eſt, uentrem potius abſtinet,quàm ſubducit:& in quantumuis calido uentriculo ad nidorem non amplius conuertitur,reſolutis ſcilicet non ſolum ſeroſis partibus, in quibus calor aliquis ſupra temperamentum inueniebatur, ſed & pinguibus,quæ temperatam, ut diximus, habent caliditatem,non autem tantam ut (quemadmodum tu putare uideris) butyrum reddant abſolutè calidum. Facilis quippè inflammatio ita in hoc ſicuti in oleo,modum ſubſtantiæ potius quàm caloris copiã demonſtrant. Ex tepido etiam modicoqꝫ eius calore fit ut in mollibus corporibus inflammationes concoquat, & quandoqꝫ diſcutiat. Quod ſerum licet partes aliquas, ut inquit Dioſcorides, habeat calidiores, facere idcircò nequit, quia hæ ab aqueis ceu amplioribus obtunduntur, ob hocqꝫ fit ut abſque acredine purget. Quare uerò in medicatis aquis idem non contingat, in quibus cum aqua cunctas alias quæ in eis miſcentur, uel res, uel poteſtates, tam longè ſuperet, ut nihil aliud quàm pura aqua inſpicientibus uideatur:poteſtate tamen quadam in omnibus ſiccitas,& in pluribus etiam calefactio ſimul cum ea quam ui obtinet,euidentiſsimè perſentitur: non alia,ni fallor,ratione contingit,quàm quod metallicæ res,quarum uires in eis relinquuntur, in exiccando calefaciendoqꝫ adeò potentes ſunt,ut aquam alioqui ſubſtantia ſua liquidam,& ad recipiendam cuiuſque rei ſecum conuerſantis poteſtatem idoneam, in propriam quodammodo naturam conuertãt, & quas nactæ ſunt uires in eam transfundãt,accedente & longa mora,& loco ferè ab omni ſpiratu ſemoto. Negari tamen non poteſt, quandoque aliunde tantam aquæ frigidæ copiam ad horum fontes effluere poſſe. Quod de Magneſijs teſtatur Ariſtoteles, ut calorem,quem actu habebant, deperdant, & uim calefaciendi noſtra corpora in totum amittant. Vidi ego in medio Danubij alueo calidas aquas ſcaturientes,quæ ipſius fluminis aquis commixtæ,ad aliquod quidem uſque ſpatium eas ualde calidas reddunt: in maiore uerò diſtantia paulatim calor remittitur,donec ad aliarum Danubij aquarum ſaporem & frigus reuertantur.Scimus è contrario aquas magnorum fluminum mare ingredientes, ſuum dulcorem tandiu ſeruare,donec à maritima ſalſugine ſuperentur. Quis igitur ambigere poſsit, ex alienarum aquarum miſcella, medicatarum aquarum uim & remitti poſſe & penitus auferri? Ex quo fit, ut maximo errore teneantur medici,qui commentarijs credentes,particulatim de his medicatis aquis à nõnullis conſcriptis, omnem uim eis adeſſe ſemper putant, quam ſcriptam in illis inueniunt. Si enim uernæ pluuiæ, ut in libro de Antidotis Galenus teſtatur,ab hærbis in Italia natis uires auferunt,quantó magis aquæ aquis commixtæ idem præſtabunt? Quis etiam negauerit,uino quantumcunqꝫ potenti tantum aquæ miſceri poſſe, ut uinoſitas omnis penitus euaneſcat? Notum illud Gręcorum ſympoſiorum adagium, ἢ πέντε πίνειν, ἢ τρία, ἢ μὴ τέτταρα, monens miſceri ita aquam uino, ut tres aquæ partes duabus uini, uel duæ uni: non ita tamen ut tres aquæ, unicæ uini miſceantur: ex tanta quippè aqua uinum uſquequaque iugulari. Non igitur ambigendum, medicatas haſce aquas, quantumcunque calidæ ſint, poſſe ex dulcis aquæ mixtione, & actu & ui refrigerari. An uerò aliquæ ſint quæ ſponte & ex ſui natura frigidæ ſint(ut de uilla in Lucenſi, & Calidariæ in Veronẽſi agro nuncupatę) affirmare uel negare non auſim, de illis non multã habens experientiã,

Serum frigidum

ut qui non magnopere uel his uel alijs uti conſueuerim,permittere magis earum uſum ſolitus,quàm imperare. Quantum autem per qualemcunq; experientiam cognoſcere ualui, *Lucenſes aquæ.* Lucenſes illæ frigidam potius quàm calidam mihi temperaturam oſtenderunt:quam & ratio, ſi ferreæ, ut dicuntur, ſunt,demonſtrat, & guſtus non magnoperè à communis & potabilis aquæ diuerſus.Ferrum enim frigidæ eſſe temperaturæ,ſicuti & ſiccæ, non dubito.Nec quod tu ſcribis,ſulphur eius, etiam ſecundum chymicos in eo ſuperans, contrarium demonſtrat.Noſti enim medicum non naturam ipſam medicaminum in ſe conſyderare,ſed iuxta id quod in corpus humanum, atq; id præcipuè quod temperatiſsimum eſt, agunt,ipſa uel calida,uel frigida,uel humida,uel ſicca,decernere. Alioqui ſi ſulphuris et argenti uiui naturã,ex quibus ſingula metalla conſtare aiunt,ſequuti fuerimus,omnia procuIdubiò erunt calida ſtatuenda,quum tamen ſtibion,plumbum,ſtannum,argentum, frigida ab omnibus reputentur. Licet autem natura ferrum frigidum ſit, non propterea tamen exiſtimauerim, aquam in qua ardens extinctum fuerit,in omni homine qui febrem patitur ex humorum putredine dependentem,congruere: quoniam cum frigore nota dignam ſiccitatem,atq; adſtringendi uim coniunctam habet. Febris uerò qua febris eſt,humida:qua à putrida materia fiens,aperientia potius deſyderat, quàm adſtringentia. Et hæc quidem de aquis Sacris uocatis dicta ſint. Nunc ad ea reuertamur quæ tu adhuc circa lac & ſerum dubitas. Circa lac quidem,an aſininum ſit omni alio tenuius: quoniam Galenus ſecum etiam in hoc pugnare uidetur ſexto Salubrium, inter omnia lactis genera tenuiſsimum dicens. Eſcarum uerò tertio, camelinum & equinum ei in tenuitate præferẽs,Ariſtotelem 3.de animalium hiſtoria ſequutus. Verum quantum ad Galenum attinet,ſi eius in utroq; loco uerba conſyderentur, nullo modo inuicem pugnare uidebuntur.Sexto enim de tuenda ualetudine libro aſininum λεπτομερέστατον,id eſt, maximè tenuium partium,affirmat:in tertio uerò de Eſcis,camelinũ aſinino non in tenuitate, ſed in humiditate præfert: ὑγρότατον enim dicit. Quare niſi fateri uoluerimus Ariſtotelem aliud ſenſiſſe quàm Galenum,dicere oportebit, quod per tenuiſsimum non intellexerit tenuiſsimarum partium,ſed maximè humidarum.

Circa ſerum pręterea dubitas,quare caprinum cæteris à Ioanne Meſue præferatur:hoc enim non alia ratione factum putas, niſi quia ut calidioris animalis eſt, ita ſit etiam calidius. Quare quum medici ipſum præ cæteris eligant, uidentur in ſero calorem potius q̃ frigus deſyderare. In qua dubitatione,ut dem tibi quod petis, idcircò uidelicet eligi caprinum, quia ſit calidius: non tamẽ id ſequitur quod contendis, eſſe ſcilicet uel caprinum uel aliud ſerum abſolutè calidum dicendum:ſed ex hoc ſolummodo ſequitur, quod in calore reliqua ſuperet caprinũ. Sicuti enim cerebrum aliquod dicimus aliorum cerebrorũ comparatione calidum eſſe,quum tamen omnia cerebra abſolutè ſint frigida:ita licet omne ſerum ſit frigidum,caprinum tamen inter reliqua dicimus eſſe calidius.

Petis pręterea per eaſdem literas,ut meum ex euphorbio medicamen (de quo in annotationibus in Ioannis Meſue ſimplicia medicamenta mentionem feci) clarius aperiam. Rem autem ſic habeto:Euphorbio,maſtiches & tragacanthæ ęquas partes ita miſceto, ut tantum unius euphorbij ſit,quantum illorum:in medio crudi panis occludito,panem more quo alij coquuntur bene in furno coquito, coctum ubi refrixerit perfringito: quicquid intus inueneris,à pane bene ſeparatum in catapotia conformato,& ad drachmę pondus, etiam mulierculæ tutò dato,robuſtiori modum duplicato. Ad leporinas demum carnes reuerſus,eas ideo calidas eſſe probas,quod ab Auicenna in comitiali morbo,qui à pituita plerunq; ſit,commendantur. A qua dubitatione poſſum me facilè extricare,ſi dixero,leporem in eum locum inuocatum irruiſſe,habeboq; mei dicti Bellunenſem teſtem, qui leporem ab illo loco in ſuis in Auicennam caſtigationibus abegit. Verum quia Galenus ſuo puero hoc morbo laboranti,leporinas quandoq; carnes concedit,ideo alia mihi uia inuenienda eſt,per quam fugiam,ſi non propterea admitti leporem dixero quia caleat,ſed ſiccitatis potius ratione, quam modicam tamen in cibis epilepticorum deſyderat ipſemet Auicenna licet etiam in uulgatis codicibus,pro ſiccitate legatur humiditas.

Addis præterea, quod maioris ponderis eſſe putas, Galenum 3. libro de cauſis ſymptomatum

ptomatum dicentem:Si pituitoſus ſanguis ſit,pituitoſam etiã carnem reddit: quod etiam 11.lib.de ſimplic.medic.lib.2.uiperarum exẽplo declarat: quaſi ex his dictis unũ colligens, quod ego in mea epiſtola negaueram, talẽ ſcilicet tẽperaturam habere carnem, qualẽ habet ſanguis. Ego mi Iacobe,nec negaui,nec negare poſſum, ex malè affecto ſanguine carnem quoq; malè affectã gigni:præſertim ubi imbecillis ſit carnis uis, quæ nutrimẽtum in ſui naturam debet cõuertere: ſed negaui & adhuc nego, talẽ eſſe neceſſariò carnis naturalem tẽperaturam,qualis eã nutrituri ſanguinis:nec neceſſariò qualis eſt animalis ſanguis, aliorum animaliũ ſanguini comparatus,talẽ eſſe carnem, carni aliorũ animalium comparatam: præſertim ſi eo modo de his rebus loquamur, quo medici, non quo philoſophi loquuntur,non in ſe ipſa uidelicet re conſyderata, ſed hominis præcipuè bene tẽperati comparatione:alioqui ſequeretur,eorũ animalium ſanguinem eſſe boni ſucci & facilis concoctionis,quorum caro ab homine tẽperato facilè concoquitur, & in bonũ ſuccum conuertitur: quum tamen contrariũ & medici doceant, & experimenta confirment. Quis enim ignorat gallinarum & uitulorũ carnes multo uſui eſſe hominibus: ſanguinẽ uerò ita deſpici,ut penitus abijciatur?

Habes igitur ſeram quidẽ, ſed feſtinatam tamen, ad tuas epiſtolas reſponſionẽ: quam ita uelim à te recipi,ut à ſene negocioſo,adeòq; imbecilli,ut quandoq; ei libros quærere & aperire grauè ſit,ne dicam legere & ſcribere. Aliud tamẽ adhuc addam, quod pluries me facturũ ſum pollicitus,aliqua uidelicet pręſidia, quibus pudicíſsima non minus quàm nobilíſsima matrona Lucretia Pratoneria,à dolore capitis antiquo ſanari poſsit.

Hemicraneæ medela.

Cum dolor hic(ſiue hemicranea, ſiue cephalea dicatur)ab atra præcipuè fiat bile,danda opera ut humor ille peſsimus,qui nũc adeſt,à toto primum, dehinc à capite euacuetur, ac in reliquum alius ſimilis non gignat. A toto corpore amouebitur per medicamina,crebrò quidem exhibita,ſed leuiter purgantia:inter quæ præcipuũ erit ſerum,in quo ſena,polypodium,& epithymũ,cum exigua gariophillorũ portione,per integrã noctem maduerint. Eſto autem ſeri libra,ſenæ ſemuncia,epithymi drachma,polypodij drachmę binæ,et gariophyllorũ obolus: cuius potionis uſus ſit tertio quoq; die. Per hunc enim non ſolum atra bilis,à qua,ut dixi,præcipuè dolor fit,purgatur,ſed & bilis ac pituita,quæ ſecũ quandoq; coniũguntur. Quibus uerò diebus non bibetur,ſerum dabitur cũ unica uncia ſyrupi Saporis uocati,& eodẽ gariophyllorũ puluere. Vbi per aliquot dies his potibus uſa fuerit,ad retrahẽdam ſimul & uacuandam hanc bilem atram (quæ ꝑculdubiò ſanguini miſcetur)multũ conducet, ſi hirudinibus circa ſedẽ admotis, ſanguinis ſelibra per ani uenas extrahatur. Dehinc quibuſdam interpoſitis dieb.quibus quieti uacet, deriuationis gratia duæ etiam hirudines poſt aures admoueantur,quę binas ſanguinis uncias inde exugant. Sed per nares quoq; deriuatio facienda,inſtillato anagallidis ſucco. His peractis,laudauerim ut ſingulo quoq; mane hypochõdrio dextro cucurbitula per horã hæreat, atq; ubi amota fuerit,locus ubi hæſit,roſaceo & abſinthite oleo pariter cõmixtis inungatur: capitis uerò dolens pars,unguento quod diſcutiendi uim habeat & roborãdi, quale erit id quod ſic parabitur: Roſarum ſiccarũ,calamẽti montani,ana ℥.3.maceros,nucis myriſticę,ana ℥. 1.aſpergantur uino odorato,& per integrã diem tegantur olei roſati & chamœmelini æquis partib.dehinc per balneũ Marię uocatum,cum duplici uidelicet uaſe trium colorum liquorẽ conſueto à chymicis more eliciant: magnarũ quidem uiriũ omnes,ſed qui poſtremo exierit,lõgè alijs præſtabit. Ordine igitur quodã his utẽdum, ut ſcilicet à primo inchoantes,eo triduò utamur:deinde tribus alijs dieb.ſecũdo: quibus ſi dolor amotus nõ fuerit, portiũcula tertij utriſq; prioribus miſceatur. Modus uſus erit,ut linamentũ illis madidum triplicatum ſuprà dolentem locum,ſtrictim colligetur. Adieci hæc,non ut te monerem,alioqui ingenio, ſtudio & exercitatione ad difficiliores morbos curandos idoneum, ſed ut præclaræ huic Dominæ eiuſq; affinibus morem gereram. Vale,& me,ut facis,ama.

Ex Ferraria, XI. Iunij, M. D. XXXIII.

IOAN. MANARDI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER XVII.

EPIST. I. *pro Magnifico Equeſtris ordinis uiro, Mantuanoq́; patricio, D. Aurelio Recordato, hypochondriaca atra bile, uentriculi imbecillitate, uertigine, & totius corporis macie laborante.*

Mantuanis medicis eius curationi inuigilantibus.

BREVIS ero, cum quòd mihi cum uiris ſermo futurus eſt, qui docere potius quàm doceri debent, tũ quòd chiragra uix mihi continere calamum permittit. Rem igitur ipſam ut abſq; alia præfatione aggrediar, Clariſsimus hic uir poſt lõgum morbũ, quatuor, ut Excell. ueſtrę ſcribunt, malis affectionib. uexatur, hypochondriaca uidelicet melancholia, ſtomachi præcipuè in concoquendo imbecillitate (ex qua eructuationes, rugitus, inflationes, tenſioneſq; ſequuntur) uertigine cum cerebri imbecillitate, quæ potiſsimè in naturalibus eius operationib. demõſtratur: macie, quæ tabem minat̃. Quatuor hiſce ab Excel. ueſtris quaſi colligendo enumeratis, addenda uidentur nõnulla ab eiſdẽ alijs in locis recitata, et præterea etiam quædã quæ ipſemet nobilis ægrotãs ſignificauit. Addunt quidem ueſtræ Excell. auris ſiniſtræ ferè cõtinuum tinnitum: frigiditatẽ nota dignam in uentriculo ſenſu perceptam: ſaltum infrà uentriculum in ſiniſtro latere, uerſus umbiculum: bilis exuſtæ copiam, quæ tertio quoq; die periodum faciens, uertiginẽ ꝓmouet, cum manifeſto faciei rubore, ſiti quãdoq; nota digna, leuiq; totius corporis calore. Ipſe uerò Dñs ægrotans addit, frontis quendam obtuſum dolorẽ, ac ſi digito locus premeretur: pulſum non continuũ, tum modo cum frigore, modo cum calore, in loco ubi ſuturæ caluariæ anterioris coniungũtur: oculorum imbecillitatem, cutis pallorem ad auri colorem uergentem.

Hi ſunt affectus, quib. poſt diutinũ morbum Magnificus hic dominus ad præſens affligitur: qui licet uarij ſint, in unum tamen ordinẽ redigi poſſe uident̃, quia aliqui ſymptomata, aliqui morbi ſunt: et in alium, quòd nonnulli ad totum, nonnulli ad mẽbra naturalia uocata, nonnulli ad caput pertinent.

Secundũ igitur ordinẽ ſequẽtes, non obliti tamen interim prioris, ab his qui aliquo pacto ad totũ corpus ſpectant, initiũ capiamus. Tria nobis in hoc genere occurrunt, macies uidelicet, tertianarius circuitus, & cutis pallor. Quorum primum, ꝓculdubiò ſub morbo cõpoſitionis continetur: eſt enim quãtitas diminuta, cuius (ni fallor) cauſa ex tertiæ nõ minus quã ex primæ uel ſecundæ cõcoctionis pendet impedimento: mẽbra quippe diutinis morbis, multiſq; & ualidis euacuationib. facta imbecillia, atq; ex toties reiteratis calidis et ſiccis balneis ultrà modũ exiccata, ꝓprium nutrimentum cõuertere in ſui ſubſtantiã non ualentia, in dies macreſcunt & quaſi cõtabeſcunt. Tertianarius uerò ille caloris circuitus ſub morbo malæ tẽperaturæ calidæ neceſſariò cõtinetur, quæ cum per totũ corpus, ut ſcribunt. Excel. ueſtræ extẽdat̃, cum ſiti ac faciei rubore, febris dicẽda uidetur, & tertiana, non exacta tamen, quoniã bilis feruor à redundãte magna copia pituitæ obtunditur, & ueluti ſuffocatur. Pallor uerò, ſeu (ut cõmuniter loquimur) citrinitas cutis, ſub ſymptomate collocãda, quòd qualitas mutata nuncupatur, & ſequẽs morbum malæ tẽperaturę, et fortè etiã morbum in uijs, qui obſtructio dicitur. Et hæc quidem de affectibus dicta ſint.

Inter capitales antiquior et maioris momenti eſt uertigo, quæ grecè *δῖνος* & *σκοτόδινος* dicitur: inter quæ licet quandoq; hanc differentiã agnoſcat Gal. quòd *δῖνος* ſit cum caput circunferri uidetur, *σκοτόδινος* quando ſimul cum hoc tenebroſa uiſio apparet: aliquando tamen ſub ſcotomatico affectu utrunq; cõprehendit, etiam ſi interdum caſus illis duobus coniungatur: ſicuti quandoque huic præclariſsimo uiro accidiſſet, niſi præſtò fuiſſent qui

adiuuarent

cum adiuuarent. Quolibet autem horum trium, ut mihi quidem uidetur, ſub eo ſymptomatis genere continetur, quod actio læſa dicitur. Vbi enim caput obuolui uidetur, & exteriora illa quæ quieſcunt, ſenſus adeſt corruptio, cum illud ſentiatur quod ſentiri non deberet. Vbi præter id adſit obtenebratio, ſi totalis ſit, ad actionē ablatam pertinet: ſi non in totū uiſus aufertur, ad deminutam. At ubi pręter hæc caſus ſequitur, poteſtatis motiuæ operatio auferť, quæ motu tonotico uocato corpus tenere rectū ſolet. Omnia autē hæc ſymptomata morbos cōpoſitionis conſequūtur, qui in uia uel in cauitate conſiſtunt: quorum cauſa ſunt uaporoſi ſpiritus, inordinato motu exagitati: qui ſi uiſuales neruos uel cryſtallo ſimilem humorē, uel alios ad uiſum pertinentes meatus obſtruant, uiſum obtenebrant: ſi ad poſterius cerebrū uergant, motū impediunt: quorum tanta interdū copia eſſe poteſt, ut utrunq; impedimentū ſimul fiat: quod nobili huic Domino quandoq; cōtingit, principalibus tamē uirib. in ſuo uigore permanentib. Nec enim neceſſariū mihi uidetur, quemadmodū aliqui putant, ut in his affectib. imaginatio lædatur, quādiu enim homo cognoſcit non eſſe uerū id quod uidetur, hoc eſt, nec caput ſuū nec exteriora moueri, licet ita appareant, tandiu imaginatiua operatio remanet incolumis. A morbo igiť in cōpoſitione cuncta hæc ſymptomata præcipuè progrediūtur. Licet enim quādoq; ex inęquali cerebri tēperatura hæc fieri cōtingat, continēs tamen ſemper cauſa eſt illa uaporoſa ſpiritus agitatio, ab inæquali illa tēperie, uel ab alia cauſa facta. An uerò inæqualis hæc intēperatura cerebri in caſu noſtro reperiatur, & ut ſequens eſt, primario affectu cerebrū patiatur, non uſquequaq; mihi exploratū. Crediderim tamen, ſicuti ab initio ex uentriculo tota res pendebat, ita nunc bonam partem cerebrū ipſum in ſe habere, quòd ex tinnitu, uiſus imbecillitate, capitis dolore, futurarū pulſu, aſsiduaq; uertiginis ſuſpicione conijci poteſt. Maiorem tamen partē à uentriculo adhuc naſci puto, quū ultimi etiam inſultus per uomitū ceſſarint. A qua uerò materia hi uaporoſi ſpiritus et ſuſtollantur, et in capite gignātur, ut credere nos cogit pituitoſus uomitus, & frigus tū in uentriculo, tum in capitis ſuturis quandoq; perceptū, pituitam in hoc uincere: tamen non negandū mihi uidetur, bilem etiam cō currere, actione ſua in pituitā ueluti ebullitionē facientem: quod uel ex tertianis illis, quos Excellentiæ ueſtræ obſeruarunt, uertiginòſis circuitib. cognoſci poteſt, ſicuti & ex calore quandoque in ſuturis caluæ percepto. Et hæc quidem de capitis affectibus dicta ſint. Nam auris tinnitus in eundem uaporoſum ſpiritum, uerſus auditus inſtrumentum delatum, referendus eſt: ſicuti pulſatio in locis ſuturarum in tenaciorem eius partem, diſſlari & exire appetentem. Dolor uerò frontis in craſsiorem, circumoſſali membrana occluſam.

Inter naturalium mēbrorum affectus ab Excel. ueſtris enumeratos, primas partes teneret hypochondriaca melancholia, nomen quidem habens à cauſa, actionē tamen læſam denotans principaliū potentiarum, ſi huic Dño adeſſet: quod certè (ſaluo ſic ſentientiū honore) ego nequaquam credere poſſum. Notū enim ex dialectica eſt, de nulla re definitum dici, de qua non dicatur definitio. Notū et illud, de quo remoueť genus in definitione poſitum, ab eodē etiam remoueri definitionem. Sed & hoc quoq; notū eſt, quod ſub genere non cōtinetur, nec ſub aliqua generis ſpecie contineri. Cum igitur omnes tā Græci quàm Arabes melancholiā definiunt deſipiētiam abſq; febre, cumq; ſic definitam in tres ſecent ſpecies, in eā ſcilicet quæ ob ꝓprium cerebri affectum, & eam quæ ex totius corporis communicatione, & tertiā hanc quæ & hypochōdriorum cōmunicatione contingit: nec præclarus hic uir unquā deſipuerit, nec uel uobis ipſis teſtib. deſipiat, qui ſenſus eius interiores ſeruari poſt uertiginē dicitis incolumes: ſequitur illum nec laborare, nec unquā laboraſſe melāchólia, atq; ꝓpterea nec hypochōdriaca melāchólia. Timor enim & mœſtitia, ſi huic uiro adſunt, melancholiam nedū faciūt, ſed neq; prēſagiunt, cū à cauſa certa ac manifeſta fiant. Quis enim nō paueat, cōſyderans poſt tot tamq; excellentia præſidia amputari penitus uertiginē nequiuiſſe, affectū tam formidabilē & peſsimorū morborū anteſignanum? Minus quoq; me mouēt rugitus & eructuationes, atq; alia id genus, quū caractere melācholiā præſagientē careant, timore ſcilicet ac mœſtitia, ſine cauſa, quæ hunc affectū ſolent præcedere: necnon deſipiētia, ſine qua non poteſt cōſiſtere: ut mittam æſtū, ructus acidos,

iuuamentum à frigidis cibis, odium hominum & uitæ, quæ nec Excel. ueſtræ, nec ipſemet ægrotans, ſibi uel adeſſe, uel aliquando adfuiſſe ſcripſiſtis. Quare quũ adduci non poſsim, ut ab hypochondriaca uel flatuoſa melancholia fieri hæc mẽbrorum naturalium ſymptomata putem, alius mihi morbus quærendus eſt, in quem referantur. Nullus autẽ mihi occurrit in quem potius referenda uideãtur, quàm frigida & humida uentriculi intẽperies, quæ ipſum imbecillem reddit, cõcoctionem probè fieri uetat, inflationem parit, ructus cõmouentem & præcordia, hoc eſt, hypochondria extendentem: & dũ uel ſuapte ſponte uel à calore iecoris excitata de loco ad locũ mouet̃, rugitus ſaltuſq;, et quas dicitis iectigationes facit, quæ magis in ſiniſtro quàm in dextro latere demonſtratur, ob arteriarũ copiam inibi exiſtentem, cõcurrente fortè etiam ipſius lienis aliquali obſtructione. Fit autẽ mala hæc temperatura à pituita, partim in cauitate uentriculi coaceruata, partim parietib. hærente. Et hi quidem ſunt huius magnifici domini affectus, in ſuas cauſas, quantum imbecilles meæ uires ualuerunt, redacti.

Supereſt igitur ut ex his curatiuæ præſeruatiuæq; intentiones eliciantur. Quod ut luculentius expediamus, ordinemq; quendam ſeruemus, prius inquirendum, à quonam affectu incipiendum ſit. Magnitudo enim morbi, quæ ex nobilitate læſarum operationũ agnoſcitur, exigeret, ut à uertigine inchoaremus. Verùm quia hæc tam inueterata affectio non niſi ualidiſsimis præſidijs elidi poteſt, quæ adhiberi cum tanta corporis totius tenuitate non ualent, ideo danda opera ut prius hæc amoueatur, ita tamen ut interim alij affectus non uſquequaq; negligantur. Vnica hoc in negocio, & quidem inuentu facilis, licet exequutione difficilis, eſt intentio, ut corpus ſcilicet alatur et augeatur: quæ licet exterioribus auxilijs adiuuari aliquo pacto poſsit, præcipuè tamen boni ſucci cibis & concoctu facilibus procuranda eſt, quæ uim quoq; habeant ſubſtantificè, ut aiunt, humefaciendi. Inter quos præcipuum, & experientia ab ipſo Domino patiente comprobatum eſſe lac, niſi ſenex noſter nos deterreret, dari illud uetans his quibus caput dolet, & quibus præcordia ſuſpenſa ſunt & murmurantia: et, ſi Plinio & Auicen. credimus, cum peculiariter uertiginem facit, noſtro propoſito eſt penitus alienum. Lacte igitur dimiſſo, eius loco utendum ptiſanæ ſucco, modico longo pipere adiecto: uel ſi aut ægrotãti aut medicis piper non placeat, eius uice cinnamomum uocatũ adijciatur: quod etiam iurulentis et alijs cibis addere non erit inutile. Inter quæ mihi placeret, ut in iure pulli bulliente duo uitelli ouorum bene agitati ita bene cõcoquerent̃, ut exacta fieret cõmixtio, parũ à iuris conſiſtẽtia differẽs: cui puluis ducis uocatus, cũ exiguo aquæ roſaceæ moſchatæ, uiniq; odorati adijceret̃. Eclegma etiam laudo, quod pulpas phaſiani recipiat, amygdalaque & cucurbitæ ſemina, necnon olei amygdalarum dulcium parum, & cum ſaccharo aqua roſacea diſſoluto componatur, adiecto ubi ab igne leuatum ſit, cinnamomi & ſandalorum citrinorum puluiſculo, proportione ſub ſextupla, uel alia quę Excel. ueſtris uideatur opportunior. Eadem quoq; cucurbitæ ſemina, amygdalis & piſtacijs additis, ſolidiore forma cum ſaccharo cõfici non inutiliter poſſunt: quod etiam ſaccharum ſit aqua roſacea moſchata reſolutũ & cinnamomo, ad patientis delectationem.

Ad remouendam etiam membrorum ſiccitatem, nutrimentumque ad ea trahendum, multum meo iudicio confert mollis frictio, & aquæ tepidæ dulcis balneum, completa ſecunda concoctione facta: in neutra tamen diutius immorandum. Confert etiam omnium membrorum inunctio, ex mixtione olei roſacei, chamæmelini, & nenupharini. Nec inutile putauerim, ſi tres hi flores in aqua balnei prius maderent. Vbi uerò hiſce uel alijs Excellentiæ ueſtræ præſidijs hic clariſsimus dominus tantum priſtini uigoris & carnis recuperaſſe uideatur, ut iam curationem aliorum affectuũ ferre poſsit, tunc ad eorum curationem erit accedendum. Sed quia, ut dictum eſt, aliqui caput, aliqui naturalia membra moleſtia afficiunt, ab illis ceu maioris momenti eſſet inchoandum, ſi in totum facti eſſent, nec adhuc ab his fierent. Verùm cum ſicuti ab initio, ita hoc quoque tempore, caput à naturalibus membris noxam contrahat, ideo ab his exordiendum eſt. Quæ ubi ſana reddiderimus, ad alios affectus, quæ ſcilicet in capite uel fiunt uel facti ſunt, ſecurius accedemus,

Ex naturalib. mẽbris duo ſunt, quę manifeſtè patiuntur, iecur & uentriculus: unum de quo ambigi poſsit, lien. Inter quæ licet iecur nobilitate pręcellat, tamẽ quia uidemus ex pituitæ in uẽtriculo contẽtæ uomitu ceſſare uertiginẽ antequã alia leniri ſymptomata, ideò à uentriculo incipiendũ, præcipuè ſi febricula illa, quæ de tertia intentione affligere cõſueuerat, penitus (ut ſpero) antea ceſſauerit. Ventriculo curatio debet & præſeruatio. Curatio fiet amota mala tẽperatura: quæ amoueri nõ poteſt, cauſa, à qua fit, permanẽte: hoc eſt, pituita in ea exiſtente. Hæc igitur ante omnia eſt euacuanda. Fruſtrà autẽ hæc euacuaret, ſi ſtatim alia noua gigneret. Præcauendũ itaq; ne alia loco eius quæ uacuabitur, ſuccedat. Quod fiet, ſi præter congruã uictus rationẽ, uentriculus roboretur. Quibus uerò duæ hæ intentiones cõplendæ, ſuperuacaneũ uidetur præſcribere Excel. ueſtris, in cunctis quæ ad artem pertinẽt, & ſcientia & experientia probatiſsimis. Sed quia, ut dici ſolet, quot ſunt capita, tot ſunt ſentẽtiæ: dicam quib. ego remedijs utranq; intentionẽ executioni mãdarem, iudicio tamẽ Excel. ueſtrarũ hæc, ſicuti et alia cuncta, permittens. Cum igitur experientia cõprobatum ſit, magnũ atq; præſentaneum ſemper ex uomitu ſecutũ eſſe iuuamẽtum, ab hoc ego inchoarem, uomitoria aliqua, leuia tamẽ, cum oxymelite exhibens. Inter quæ potiſsimum agaricũ eligerem, decoctione eius, cum thymo et radicibus betonicæ parata. Ex hoc enim potu attenuaret præcidereturq; pituita, atq; pariter educeretur: roburq; potius, quàm imbecillitas, in uẽtriculo relinqueretur. Verùm quoniã, ni mea me fallit cõiectura, non omnis pituita in uentriculo huius domini contẽta, apta eſt per uomitũ educi, ideo catapotijs etiam leuib. illam per ſeceſſum euacuare conarer, quæ recipiunt, puluerem picræ Gal. non Meſues modo cõpoſitũ: agaricum, rheu barbaricũ, æquis portionib. & cum abſinthij ſucco cõficiuntur. Attenuationem uerò atq; inciſionem non per ſyrupos uocatos, quos puto iam huic domino eſſe faſtidio, ſed per cappares oxymelite cõditos, thymũq; uel pulegium in iure decoctum procurarẽ. Vterer uerò his catapotijs tertio uel quarto quoq; die, atq; per horã ante cibũ. Quibus uerò dieb. ea non ſumeret, mediocri clyſmate aluum ſubluerem, nequid fortè à leuiorib. hiſce purgatorijs motũ in inteſtinis remaneret. Licet autem his præſidijs non ſolum materiæ præparatio & euacuatio, ſed & malę temperaturæ ablatio, et uentriculi roboratio fieri poſſe uideatur, ad hæc tamen uberius perficienda, ad localia tandem auxilia deuenirem, inter quæ mihi pręcipuum uidetur, ut tota naturalium mẽbrorum regio, ſolo uitato iocinore, oleo inungatur, quod in hunc modũ paretur: Chiæ, maſtiches p. 4. maceros p. 2. gariophyllorum p. 1. per integram diem in uino odorato madeant: dehinc ſeparata à uino, in uitreo uaſe cum igne claro, et primo quidem leniore, donec aquoſior pars exierit, dehinc fortiore deſtillẽtur. Tres enim exibũt liquores, magnarũ quidem uirium omnes, ſed is, qui poſtremus exierit, longè alijs erit excellẽtior, atq; ad tollendam uentriculi imbecillitatẽ: ſimulq; quæcunq; eam ſequebantur ſymptomata, efficacior. Vt uerò lienica, ſi qua adeſſe uidebitur infirmitas auferatur, puluis radicũ capparum, cum aceti ſcillitici gutta, oleo uel antequam fiat, uel iam facto ſuperaddatur.

Ad amouendam uerò malam iecoris tẽperaturam, eiuſq; uenas deobſtruendas, palloremq; & calorem ex his conſequentes mouendũ, utile mihi uidetur decoctũ eupatorij & intybi (hanc endiuiam, illam agrimoniã uocant) bibere, earũdemq; ſuccis, adiũcto etiam abſinthij oleo, extrinſecus fouere. Atq; per hæc præſidia, & totius corporis, & naturalium membrorum affectus, Deo adiuuante, auferendos puto.

Supereſt ut ad caput cõuertamur. Huius tametſi uarios numerauimus affectus, in unicam tamen ueluti continentẽ cauſam, uapores uidelicet craſſos obſtruentes, & exagitantes animalem ſpiritum, uniuerſos retulimus: quare nobis intentio eſſe debet ad ſpirituum quietẽ. Quieſcere uerò his nõ ualentib. quandiu mãſerint uapores craſsiores, obſtructionem & exagitationem cõmouentes, ideo altera ad eos reſoluendos uertitur intentio. Rurſus quia hi diſcuti non ualent, humorib. à quibus ſurgunt perſeuerantibus, prius erunt hi ſubmouendi. Pituita igitur, ex qua fiunt, et bilis quæ eam exagitat, erunt ex capite euacuanda. Niſi fortè totum corpus nõ plenè uideretur purgatum, tunc enim reiterandæ eſſent priores pilulæ, loco picræ ſubijciendo Iuſti hieram, ne uidelicet noua materia ad caput traheretur. Qua peracta euacuatione, caput ipſum per caputpurgia & gargariſmos uacua-

bimus:mediocria tamen, ne nimis exagitãdo plus obſint quàm proſint. An uerò ſanguis quoqꝫ ex capite uacuandus ſit,arbitrio Excell.ueſtrarũ relinquendum,quę ſciunt quãtum ab authoribus ſectio uenarum poſt aures,et cucurbitulę cum ſcarificatione poſteriori parte capitis admotæ in hoc caſu comendãtur.Ex alia quoque parte norunt,ex uenę ſectione paulò antea facta nocumentum potius ſecutum eſſe quam iuuamentum. Vtraque ergo prudẽtia ueſtra ueluti ad æquilibrium ponderata,utra interuergat arbitrabuntur.Quod ſi iudicauerint agendum,iubebunt etiam(quæ eorum eſt eruditio ut prius ſanguis auferatur,quàm uel per nares uel per os fiat quam diximus euacuatio.

His omnib.peractis,pręter communes retrahendi modos,ad continuam faciendam retractionem,excitandum mihi uidetur cum aliquo medicamine adurendi uim habente ulcus, loco congruo inter ſiniſtrum humerum et cubiti flexuram longoqꝫ tempore conſuetis ingenijs conſeruandum. A quo ubi cruſta fuerit eleuata,tempus erit ut ad ea ueniatur quæ uapores ipſos in cerebro contentos diſcutiant uel aliò trahant, imbecillitatemque ab eo tollant. Quod & per ea quæ ſumuntur,& per ea quę foris admouentur,ſicuti & per ea quæ geruntur,complendum eſt. Sumuntur cibi & medicinæ, et quæ utriuſque ſapiunt naturam.

Inter cibos ego oua laudo ſorbilia, albo ſemoto & eius loco appoſito puluere ex partibus æqualibus gariophyllorum nucis myriſticæ, margaritarum, & quadruplo ſacchari. Laudo etiam ius pulli in quo ſampſuchus & pulegium bullierint: & præ cæteris carnib. turtures, & poſt eas phaſianos,perdices,auiculas,cum his quæ diximus conditas.

Potui quarta pars aquæ addatur,quæ ex floribus ſaluiæ,roris marini, et ſummitatibus pulegij,in uaſculo uitreo,in duplici uaſe(balneo uidelicet Marię àchymicis uocato) deſtillauerit:dando operam ut in uaſe(recipiente uocato)ijdem flores ita reſideant,ut ſuper eos ſtillæ cadant: itaqꝫ roſtra utriuſqꝫ uaſis inuicem coniũgantur, ut nulli uapores exire ualeãt. Vinum uerò ſit album,tenue,auſteriqꝫ aliquid habens,nec caput tentans. Quodam demùm ueluti tectorio cibus et potus tegantur,ne ad caput uapores mittant:quod per gelu cotoneorum,cui coriandrorum puluis admiſceatur,commodè fiet.Et hæc de cibis ſatis ſuperqꝫ dicta ſint: nam & ipſe dominus ægrotans cum acerrimi ingenij uideatur,nec minus memoria polleat,longo uſu didicit,non ſolũ qui cibi potuſue ei proſint uel obſint, ſed & idem puto in alijs obſeruauit quæ extrinſecus occurrunt,ut aẽre,uentis, et id genus cæteris.Quare his prætermiſsis,ad medicamenta accedendum eſt.

Ex ſimplicibus ergo nux myriſtica,moſchata uocata:agallachon,quod lignũ aloẽs dicunt:& balſami fructus,mirificè conducunt.Inter cõpoſita uerò quæ in cõmuni uſu ſunt, Diamoſchum præcipuũ mihi uidetur: cuius calor ſi fortè uideatur obfuturus, roſacei ſacchari admixtione retundi poteſt.Poteſt & hoc non inutiliter cõponi:Florum ſaluiæ et roris marini ana p.4.nucis moſchatæ, carpobalſami ana p.1.cum ſyrupo in quo cõdita ſunt citra.Componũtur adiecta aqua roſacea moſchata ad ægrotantis & medicorũ iudicium. Et hæc quidẽ medicamentorũ locum tenent. Media uerò inter cibum & medicinam ſunt myrobalanus & citri cortices,& zingiber,condita,quæ uel ſigillatim uel ſimul mixta poſſunt exhiberi.Cuncta autẽ hæc non ſolum uacuo uẽtre,ſed etiã poſt cœnam iãiam dormituro dari debent.Et hæc quidem de ſumendis dicta ſint.

Foris admoueri diuerſa poſſunt à medicis commendata. Horum ego putauerim excellentiſsimum,olei oliuarum antiqui,uini Cretici ana ℔.s.ligni et fructus balſami ana ℥.1.florum ſclareæ quam nonnulli Alectorolophon dicunt,ſaluiæ & roris marini etiam florum ana manip.1. miſceãtur bene omnia, & per triduum in uitreato uaſe bene obturato, ſub equino fimo permaneant: poſtea modo, quo ſuperius docuimus, igni applicentur: tres enim uarij liquores exibunt magnæ quilibet uirtutis, & tertius maximæ. Ex primo debet totum caput,optimè tamen ut dictum eſt purgatum, quotidie perfricari: ex ſecundo cum exigua parte tertij,ſuturarum loca inungenda, tertio uel quarto quoque die. Vnaque gutta ſiniſtræ auri eſt inſtillanda. Ad hanc quoque partem, hoc eſt, ad ea quæ extrorſum afferuntur, aquæ medicam uim habentes ſpectare uidentur, ſicuti & ad epota ſi bibuntur. De quibus non ab re dubitant Excellentiæ ueſtræ, an huic præclaro uiro conueniant:

conueniant: afferuntque in utrãq; partem rationes. Ego ut liberè dicam quod ſentio, nullo modo horum uſum nunc laudo, ſiccandi enim omnes uim habent, et nonnullæ meatus adſtringunt. Verendum ergo ne ſubſtantialem quidem humiditatem plus nimio conſumentes, ad tabem hominem deducant: extraneam uerò, hoc eſt pituitam, reddãt ad euacuandum longè quàm ſit ineptiorem: præterea meatus occludant, per quos diſflari uapores ſolent. Sed et urinæ morſus, nephritis, icteritia, febris, quib. plerunq; uexatus eſt, magnopere me ab eorum uſu deterrent.

Balneis igitur prætermiſsis, ad ea agenda conuertamur, quæ efficaciora licet ſint, quia tamen citò abſoluuntur, ſunt minus periculoſa. Primũ eſt, ut quatuor cruſtæ, duæ quidem retro aures in inio (hoc eſt, poſteriore capitis parte, quæ ceruici copulat) uel igne uel aliq̃, quod eãdem uim cum igne habeat, excitent̃. Si uerò nec hæc iuuerint, ad uſtionẽ uerticis ceu ultimum & excellentiſs. præſidium ueniendum. Nam, ut in quibuſdam libris in fine aphoriſmorum legitur, quę non ſanant pharmaca, ferrum ſanat: & quę ferrum non ſanat, ſanat ignis. Deo tamen optimo maximo fauẽte, ſpero non opus fore ut ad ultima hæc deueniatur, accedente Eccell. ueſtrarum diligentia, quibus cuncta quæ ſcripſimus, ut etiam ſuperius dixi, & moderanda & caſtiganda permittimus. *Inium.*

Ex Ferraria, VI. Calend. Maias, M. D. XXXIII.

EPIST. II. *Ioannes Manardus Petro Canicer ſereniſsimi Ro. regis phyſico* S. D.

De ſibilo aurium, & deminuto auditu, atq; puerorum morbo lactumen uocato.

Tibi an Cæſari magis gratuler, nondũ ſatis cõſtitui: utriq; tamen gratulandũ duco. Cæſari quidem, quòd talem nactus ſit medicum, cuius integritati & eruditioni poſsit & liberorum, & uxoris, & propriam uitam tutò committere: quum pleriq; hoc tempore medicorum ſibi nomen uſurpent, qui carnifices potius quàm medici dici merentur. Tibi uerò talem dominum, ultro et nihil tale (ut audio) cogitanti occurriſſe, qualẽ ſummus quantumuis medicus debeat apud nuper inuẽtos antipodas, omni ſtudio, labore, et diligentia perquirere. Perge igitur, &, quod facere te non dubito, nocturno diurnoq; ſtudio, tãto te principe in dies digniorem redde. Multum quidem profeciſti, ſed tam profundum eſt medicinæ pelagus, ut in eo qui ſe elephantes putant, quandoq; demergi uideamus. Sed quur equo uelociſsimè currenti calcaria addere laboro: operæprecium magis facturus, ſi duobus quæ à me petis reſpondero. Petis igitur primò præſidium aliquod à me longo uſu probatum, ad ſibilum obtuſumq; auditum ab aure dextra remouendum. Horum ſymptomatum alterum ad corruptam actionem, alterum ad deminutam pertinet: quod tantò deterius eſt primo, quantò eſt ablationi totali, ſurditati uidelicet propinquius, quæ & peſsima eſt, & cum difficultate magna remouetur. Sequuntur ambo hæc ſymptomata neceſſariò morbum in uia, obſtructionem uidelicet, partim à ſpiritu flatuoſo uentoue, in itinere aures ingreſſo, exitum quærendo abſq; ordine exagitato: partim à pituita, ex cerebro, præter conſuetudinem piſcium eſu, & ex cerebri imbecillitate, proprium alimentum non probè mutante, genita: adiuuante omnia hæc, cutis etiam capitis adſtrictione, ex aquilonari uẽto inſuetoq; frigore contracta, diſflari uapores nõ permittente. Erit ergo curatiua intentio prima nobis occurrens, flatuoſi illius ſpiritus reſolutio. Sed quia hic non ſolum factus eſt, ſed aſsiduè etiam à pituita introcluſa fit, ipſam quoq; oportet tum euacuare, tum prohibere ne de nouo in capite generetur. Verùm quia caput euacuari non poteſt, pleno exiſtente toto corpore, alia inſurgit intentio, ipſius uidelicet totius corporis euacuatio: quæ licet à nobis ultimò inuenta ſit, prius tamẽ executioni eſt demandanda. Primò igitur totum corpus uacuandum, ſecundò caput, tertiò reſoluendi uapores, quartò mala tẽperatura cerebri, quæ ipſum imbecille reddit, amouenda, meatuſq; aperiendi per quos diſflari excrementa poſsint. Licet autem ſciam me fruſtrà laboraturũ, ſi quib. hæc cõplenda ſint te docere uoluerim: tamen ut tibi morẽ geram, dicam quę in ſingulis explendis ego putem magis idonea.

Totius igitur corporis purgationem, per aliquam ex magnis hieris facerem, præcipuè per eam quæ Iuſti dicitur, quam Paulus libro ſeptimo deſcribit. Sumi autem debet cum melicrato & ſale, & non ſemel, ſed toties per interualla, donec corpus bene mundum uideatur.

Caput, inſufflato in nares hoc puluere, expurgabitur: Piperis longi ℈. 4. ſinapis ℈. 2. Euphorbij ℈. 1. Acetum quoque ſcilliticum gargarizatum optimè ad hoc conducet. Ad quod etiam faciet, ſi materia ad alia loca trahatur, quòd hirudines uenis ani admotæ præcipuè præſtabunt. Item balneum ſpontanearum aquarum, quæ prope Viennam ſcaturiunt: uel aquæ tantum ſalitę, ut mari ſint ſimiles. Sed & cucurbitulæ dorſo, ſpinæ, natibuſq; admotæ. Inter multa uerò quæ auribus immitti in hunc uſum poſſunt, magnam fiduciam habeo in aceto in quo abſinthiũ, quod iſtic optimum paſsim naſcitur, excoctũ ſit. Itẽ in ſucco cepæ, uel in oleo rutaceo, quod in ipſa excauata cepa bullierit. Quod ſi per hæc non in totũ ſymptoma auferatur, ad nigrum elleborũ cum melle coctũ accedendum eſt, et demũm ad laterinum oleum.

Ad roborandum dehinc cerebrum, & meatus cutis aperiendos, oleum maximè conducit in hunc modum paratum: Olei antiqui, uini odorati ana libram mediam, nucis moſchatæ, thuris, maceros ana ℥.3. arida mediocriter trita cum humidis bene miſceãtur, & crebro tribus diebus exagitentur, quarto die in uaſe uitreo roſtrato ad hoc munus idoneo incluſa, ſuprà lenem ignem tandiu detineãtur, donec exeuntis per roſtrum liquoris color mutetur: quo mutari incipiente, aucto igne, uas quoq; in quo liquor ſtillatim manabat permutetur, ut ſeorſum ſecundus liquor colligatur, qui longè primo erit efficacior. Ex primo cutis caluæ, & præcipuè in locis ſuturarum ieiuno perfricabitur: ſecundi uerò guttæ naribus & aurib. inſtillabitur. Et his quidem preſidijs, Deo opitulante, ſpero te longè melius auditurum.

Morbum, quo regius ille puer laborat, ut ex his quæ ſcripſiſti coniicio, putat præclarus ille medicus eſſe, quem apud nos uulgò mulierculæ lactumen uocant, de quo in fine meæ de exterioribus morbis epiſtolæ, mentionem feci: docuiq; ad achores, ceria, pſydracia, exanthemataue pertinere: uaria enim ſpecie in diuerſis uiſitur. De hoc morbo primus (ut ego puto) inter recẽtiores particulatim ſcripſit Gulielm. de Salicetto, ſub nomine cruſtæ uel lacticij. Cruſtæ quidem (ut arbitror) quoniam eminent in cute patientium puerorum ueluti quædã cruſtulæ: Lacticij uerò, quod ex lactis acredine, ſalſam pituitã & tenacem in puero ſubnutrientis, generatur. Hunc morbũ nec ego in lactentib. magnopere pellere nitor, prȩſertim quando faciẽ non admodũ dehoneſtat, nec periclitatur ut oculos obłædat, quod nonnullis accidiſſe ſcio. Gulielmus tamen ipſe, non contẽnendus medicus, curam docet, qua ſe multos ſanaſſe ait abſq; aliquo periculo uel timore, quod ego quoq; ſine mẽdacio poſſum affirmare, non eiſdẽ tamen præſidijs ſemper uſus, ſed pro materiæ morbum facientis, reliquarũq; rerum à quib. indicationes curatiuæ ſumẽdę ſunt, uarietate, remedia mutaui: unũ tamen ſemper cauẽdo, ne ſcilicet rebus nimis adſtringẽtibus, frigidiſue, materiã introrſum repellere. Verùm ſuſpicio talis morbi, in regio hoc puero mihi habenda non uidet, iam 7. annũ agente, niſi fortè quiſpiã dixerit, à lacte primo contractum morbũ, ita loca infeciſſe, ut bonũ quantũuis nutrimentũ, bene immutare non ualẽtia, ſimilẽ priori infectionẽ gignãt. Quod ſi ultrò dederimus, longè maior nobis incũbet curationis neceſsitas, ne uidelicet longiore mora quotidie difficilior reddať, peiore in dies habitu, in ipſis mẽbris patientibus derelicto, præcipuè ſi iam 7. ætatis annũ agit, in quo ſolent infantium morbi, una cum ipſa infantia recedere. Purgandum igitur ducerem primò, nec ſemel corpus, leui aliquo medicamine, ex rheo uidelicet, roſaceo uocato ſyrupo, quem Bononięſes Mucarũ uocant, ſenæ, polypodio, mãnaue, aut ſimili aliquo cõcinnato. Abluenda deinde patientia loca, ex aqua in qua lapathũ, fumaria, abſinthiũ decocta ſint, & poſt balneum, rheo præcipuè pontico, quod nunc è Polonia defertur, in aceto reſoluto perfricanda, deinde illinenda unguẽto ex oleo amygdalarũ amararum, ſucco radicũ uitis albæ, & modico lithargiri parato. Addere poſſem multa, ſed hæc ſatis ſuperq; fore cõfido, ad fœditatẽ illam potius quã morbum, à nobiliſsimo illo puero depellendã, cui Deus opt. max.

Neſtoreos

Neſtoreos annos incolumes concedere dignetur: ſperandum enim ex tam ſplendidis rariſq; parentibus ortum, in ſummum, & omnibus numeris laudandum principem euaſurum. Tu uerò dabis operam, ut ſereniſsimi eius parẽtes ſeniores, ſenem uideant filium, in quo uirtutes eorum eximiæ refloreſcant. Vale, tui Manardi memor.

Ex Ferraria, Calend. Octob. M. D. XXXIII.

EPIST. III. *De Ebeni Indici electione & uſu.*

ETſi Deus opt. max. ſummè iuſtus ſit & ſummè benignus, pro imperſcrutabili tamen conſilio ſuo & unierſali prouidentia, modo unum, modo aliud, nec ita unum quin & aliud ſimul, nobis manifeſtat. Quum igitur anno ante hunc duodequadrageſimo, ad coercenda humani generis delicta, luem peſsimam, Gallicam uocatam, ueluti multicipitem hydram, in nos graſſari permiſiſſet: non paulò poſt quaſi alexipharmacum ex incognito antiquis orbe, ad incogniti morbi curationem, lignũ quoddã iuſsit afferri, quod Sanctum haud immeritò ab his nuncupatũ eſt, qui eius beneficio, à tam pernicioſo morbo, atq; alijs qui ferè incurabiles uidebantur, ſunt priſtinę ualetudini reſtituti, & de lacu miſeriæ in portum reducti ſalutis. Huius uſum uarij uario modo docuere: omnes tamen in uno hoc peccant, quòd omnes uno calceo (ut aiunt) calceandos exiſtimarunt: cum tamen ita in hoc, ſicuti & in alijs medicinæ præſidijs, pro naturalibus, non naturalibus, et præternaturalibus rebus, oporteat & uictus rationem, & ipſius ligni modum atq; uſum uariare. Quæ licèt non ad amuſsim præcipi poſsint, patiente non continuè uiſo, ut tamen Reuerendiſs. domino & mihi ſummè obſeruato morem geram, attentis his quæ alias per Excel. Cracouienſes medicos mihi de illius affectib. ſignificata ſunt, quantũ mea poterit imbecillitas conabor oſtendere, quænam agenda mihi uideantur, ut deſyderatus finis ex huius ligni decocto conſequatur.

Vt igitur ordine quodam incedamus, quatuor præcipuè conſyderabimus, uidelicet ligni electionem, eiuſdem præparationem, uſum, uictus rationem. Tria ad nos hactenus huius ligni genera peruenere. Primum, quòd guaiacum uocãt, denſius, grauius, craſsius, interiore parte nigricantius, exteriore ſubpallida, et ueluti lineis quibuſdam ad fuſcũ inclinantibus, in æquè diſtantibus per longum interſecta. Alterius ad albius magis uergit exterior pars, neq; eſt tam manifeſtis lineis diſtincta: nigrum tamen et ipſum colorem intrinſecus oſtẽdit, ſed minore orbe quam præcedẽs. Tertium, quod ſanctum præcipuè uocatur, tam intrinſecus quàm extrinſecus albicantem colorem præ ſe fert, exilibuſq; ualde lineis eius diſtinguitur lõgitudo. Ex tribus hiſce generib. ego in caſu noſtro primum prætulerim, quod proculdubiò ebenum eſſe Indicum puto, nec ab eo ſecundum, niſi fortè natalibus, differre. Tertium ualentius eſſe non dubito, quoniam & acrius eſt, & odoratius. Quia tamen eius decoctum & aſpectu turpius, et guſtu eſt inſuauius, ueritus ne ita diſpliceat, ut uentriculum proſternat, ne continuari eius potus poſsit, icircò primum potius eligendum ab initio puto. Vbi tamen eius potus per 20. dies ſumptus, nõ plenè profuiſſe uiſus fuerit, poterit D. ſua Reuerend. per quinq; uel decem dies hoc tertio uti, uel pluribus etiam, ſi opus eſſe præſentes medici iudicauerint. Et hæc quidem de ligni electione dicta ſint.

Guaiacum est in usu

Præparatio haud difficilis eſt: atteritur enim uel lima uel torno uel ſcobina, uel alio inſtrumento, & in tenuiſsimum quantum fieri poteſt puluerem redigitur, in decuplaq; electiſsima aqua, uitreo uel uitreato uaſe, tandiu claro igne, nec admodum uehemẽti, bullit, donec tertia pars excoquatur. Semper autem dum bullit ſpuma auferatur, & per ſe ad uſum, quem inferius docebo, reſeruetur. Et hæc quidem aqua erit pro medicata potione, ſicuti inferius docebimus, manè & ueſperi bibenda.

Preparatio ligni

Alia uerò aqua ex eodem quidẽ ligno, ſed in craſsiuſculas partes diſſecto, hoc modo paretur: Sunto ligni pars una, aquæ uigecupla, mundoq; uaſe, uehementioreq;, claro tamen igne bulliãt, donec quarta tantum aquæ pars cõſumpta ſit: qua aqua inter prandendũ cœnandumq;, non alio potu, ſicuti inferius monſtrabitur, utetur.

Vſus primæ aquæ talis ſit. Præcedat purgatio, per tres ſequentes potiones: Senæ, polypodij, paſſularum, ana ʒ.6. bulliant in ſex uncijs aquæ fœniculi ad tertiæ partis conſumptionem, & in decocto madeant horas decem: rhei barbarici, agarici ana ʒ.s. dulcoretur cum melle roſaceo ad guſtum domini. Sumpta ter hac potione, mane ſequenti in aurora bibat decocti primo modo parati ʒ.4. quãtum ferre poterit calidi, atq; per horã dormiat: dehinc iterum quatuor alias uncias bibat, iaceatq; per aliam horam, ſed nõ dormiat: poſt quam tertiò eandem quantitatem aquæ bibat, ſed tepidam, ſtatimq; à potu ſurgat, et loco calido leuiter tandiu inambulet, donec aqua è uentriculo deſcendiſſe uideatur, tuncq; eo modo prandeat quo inferius iubebimus. Veſperi ubi iam concoctum prandiũ erit, quinque uncias eiuſdem aquæ bibat, non ualde calidæ, & poſt horam unam cœnet: eundemq; præciſè ordinem per cõtinuos dies quinq; ſeruet. Die ſexto ex præſcriptis purgatorijs potionibus unum accipiat: nec eo die primam illam aquam bibat: ſequenti, hoc eſt, ſeptimo, penitus quieſcat, nihilq; aliud medicinale accipiat, preterquam unum cochleare ſequentis mixturæ. Ramentorum tenuiſsimorum illius tertij ligni, quod ſanctum uocant, p.1. maceris, quem florem moſchatum uocatis, p.s. mellis roſacei p.4. Octauo die ad potum primi decocti reuertatur, eoque decem diebus quo ſuperius diximus modo utatur: niſi forte augenda quãtitas præſentibus medicis uideatur, ad uncias uſq; quinq; pro ſingula potione. Vndecima die, quę erit à primo potu decimaoctaua, eandem purgatoriam potionem accipiat, poſt quam duobus dieb. quieſcat, eadem qua diximus mellis roſacei mixtura utens. Sequentibus diebus, poſt uidelicet uiginti, ſemel tantum aquam ex ligno ſancto factam, manè ad quantitatem quinq; unciarum bibat: quem potum per alios decẽ dies continuare poterit, & diebus tranquillis ac ſerenis domo exire: quibus niſi aluus ſponte ierit, clyſmatibus ex eadem aqua factis, adiecto melle roſaceo & oleo chamæmelino, molliendus erit: quod etiam prioribus diebus agendum, ſi opportunum uidebitur. Vidi enim nonnullos, qui ex decocti primi ligni octonis uncijs, ſolutam ſatis aluum nacti ſunt. Completis his decem diebus, uel eadem purgatoria potio, uel alia conſimilis, uel etiam ualidior, ſi præſentibus medicis uidebitur, erit exhibenda, atque poſt hanc mixtura utendum quæ habeat, ligni ſancti, nucis myriſticæ, ſeminis fœniculi ana partem unam, ambræ p. s. moſchi partis unius quartam partem, mellis, chebularum quadruplum aliorum. Spuma, quam diximus ex primo decocto ſeruandam, frons & tempora aſsiduè perfricanda, & ſi qua pars corporis alia malè uidetur affecta. Et hic quidem horum lignorum uſus mihi uidetur Reuerendiſsimo huic domino conducturus. Quod faxit Dominus Deus noſter.

Supereſt uictus ratio, quæ ui conſtante, primis quinque diebus ſatis tenuis ſit, ut uidelicet quotidie ſex tantum unciæ panis edantur. Sit autem non ſemidalites, puriſsimaue farina confectus, ſed ex ea cui aliquid craſsiorum tritici partium ſit commixtum, benèq; fermentatus & coctus, ac modicè ſalitus. Obſonij autem loco nihil accipiatur, niſi pinei uel amygdalarũ nuclei, uel piſtaciorum, aut nudi, aut ſaccharo obducti. Addere poteſt & orientales paſſulas maiores minoreſue, ſed ita modicas, ut omnium horũ etiam pondus ſelibram non excedat. Panis autem & alia quæ obſonij uice accipiuntur, inter prandium & cœnam ita diſpartiantur, ut conſuetudo ſeruetur. Tutius tamẽ uidetur, ut cœna minor ſit prandio, quo manè dum aqua bibenda erit ſit plenè concocta. Sexto die quo purgatione utetur, addet ius paruæ pullæ gallinaceæ. Decẽ ſequentibus dieb. ſi ferre eundem uictum poterit, nihil plus adijciat: ſi minus, tres carnis eiuſdem pulli parui unciæ iuri ſuperaddantur. Poſt uiginti dies, phaſiani uel perdicis pulpæ concedãtur, quæ tamen ſelibram per diem non excedant. Tranſactis in totum triginta dieb. paulatim annonæ adijciatur, ita ut exactis quadraginta diebus, ad conſuetum uictum, qui tamẽ parcus ſemper eſt, ut audio, reuertatur.

Quod ad potum uerò attinet, ſecunda aqua à me ſuperius deſcripta, primis quinq; diebus ſimplici utetur. Sequẽtibus decem diebus, mel uel ſaccharum adijciet. Poſt uiginti tribus uini cyathis contentus erit, hoc eſt, uncijs in totum ſex. Hæc ſunt quæ mihi alioqui occupatiſsimo, uiſa ſunt de potu horum lignorũ ſcribenda. Quæ tamen omnia arbitrio præ

ſentium

ſentium clariſsimorum medicorum & correctioni permitto, quibus me etiam atq; etiam commendo, Reuerendiſsimoque domino cum humilitate me trado.

Ex Ferraria, in uigilia ſancti Matthæi, M. D. XXXII.

EPIST. IIII. *Conſilium pro nobili quadam matrona ſputo ſanguinis, febre, ulcere palati, tuſsi laborante.*

AFfectus præter naturam, quibus honeſta hæc matrona laborat, ſunt ſputum ſanguinis, febris, deſtillatio, ulcus palati, tuſsis. Naturalia: Caput humidũ, calidum, latorum pororum, imbecille. Iecur calidum et ſiccũ. Ventriculus frigidus, humidus. Victus, ocium, cruditas, cibi pituitam gignentes. Ex his creuit pituita in uentriculo: ex iecore in toto ſanguine bilis. Eleuãtur uapores ab utroq; humore ad caput, qui ob eius imbecillitatẽ non diſcuſsi, craſſeſcunt, & occurrẽte cauſa exteriore deſtillãt, ex qua deſtillatione omnes mali affectus & fiunt & facti ſunt, qui ſunt enumerati.

Sputum quidem ſanguinis, ſymptoma eſt, exiẽs ſcilicet mutatum. Morbus, à quo prouenit, eſt ſolutio cõtinui uenæ. Cauſa eius eſt pituita, aliqualiter à bile ſecum miſta exuſta, & ad ſalſedinem conuerſa. Dubia, quę uena, quomodo aperta. Solutio primi, uena aſperę arteriæ. Probatur, quia exit ſanguis ſine tuſsi, uel cum parua, cũ quodamq; potius ſcreatu. Sentitur in gutture uel parum infrà, ſenſus ueluti loci ulcerati: & licet aliquãdo emittatur ſanguis cum tuſsi, eſt ſanguis, qui exiẽs ex loco læſo, deſcendit ad pectus, qui poſtea cũ tuſſi eijcitᷓ. Non obſtat quòd ſpumoſus, quia, ut dicit Auicen. et ratio dictat, quãdoq; ſpumoſus eſt ex canna pulmonis, & eſt ueniens cũ ſcreatu & tuſsi exigua, et eſt id quod egreditur parũ, & eſt ibi ſenſus cum dolore. Solutio ſecundi, aperta per ulceratione. Et ſi dicitur, deberet exijſſe pus: dic, quòd nondum erat genitum.

Febris, morbus eſt, ut conſtat. Et ſi quis quærat, quænã ſit: dico eſſe febrẽ in putridis humoribus accenſam, continuã, ex materia ſalſa, id eſt, phlegmate ſalſo, putreſcẽte in concauitate pectoris. Et ſi quis obijciat, quòd deberet eſſe intermittẽs, quia materia putreſcit extrà uenas: dic, quòd eſt continua, ratione propinquitatis ad cor.

Deſtillatio ſymptoma ſub eodẽ genere contentũ, ſcilicet ſub exeunte mutato. Sicut tuſſis ſub malo motu. Vlcus uerò palati ſolutæ continuitatis morbus eſt: ambo autem ex deſtillatione ſequuntur.

Prognoſticũ: Periculũ eſt empyematis, hoc eſt, ſuppurationis, ex materia fluxa et fluẽte ad pectus, & demùm pthiſis. Periculũ etiam eſt rupturæ uenæ in pulmone uel pectore, ob tuſsim, ſuffocationiſq; demùm ex multa materia.

CVRATIO.

Harum affectionũ quædam ſunt factæ, ſcilicet ſolutio continuitatis uenæ, & ulcus palati, quæ curatione propriè dicta indigẽt, quæ in exiccatione & unione cõſiſtit. Quædam fiunt, ut deſtillatio & tuſsis. Quædã partim factę, partim fientes, ut febris. Operatio igitur medici aduerſus eas, partim pręſeruatiua, partim curatiua eſſe debet. Ad quam rectè agendam uariæ occurrunt intentiones: quo ſcilicet ad ſputum ſanguinis, uenæ conſolidatio: quo ad tuſsim, uacuatio materiæ cõtentæ in pectore: quo ad febrem, curatio factæ per frigida, fientis per cauſæ remotionem: quo ad deſtillationẽ, ut ſiſtatur: quo ad palati ulcus, conſolidatio.

Dubitari igitur non ab re poteſt, unde incipiendũ. Dic, quòd à deſtillatione: tum quia inde omnia alia pendent, ueluti ab ea uel facta uel fientia: tum quia magis ſuſpecta, ſiquidem nunc ſputũ ſanguinis exile eſt. Incipiẽtes ergo à cura deſtillationis, eliciamus intẽtiones eius curatiuas, non negligentes tamen cætera.

Deſtillatio, quantũ ad ipſam fluctionẽ attinet, eſt exiens mutatũ, quantũ ad affectionẽ, quæ ipſum facit, dicit malam temperaturam cũ materia in capite contentã, quæ eget euacuatione, quæ tũ extrahendo ipſam materiã, tum ad alia loca diſtrahendo, eſt agenda. Primum poteſt fieri uel phlebotomia, uel pharmacia purgante.

Dubitari igitur poteſt, an cōueniat phlebotomia, et ſi conuenit, an ſola ſufficiat. Dic, ꝙ conuenit: quia deſtillatio eſt ulcera faciens & ſuffocationis formidinem. Conuenit autem non tota ſimul, ſed per interualla facta, ex iecoris uena, et modo dextri modo ſiniſtri cubiti. Ad aliud dic, quòd non ſola, quia materia in uentriculis cerebri contenta ſubſtantiam madefaciens, per eam non euacuabitur.

Circa purgationem etiam dubitari poteſt, an ſola ſufficiat pharmacia, quæ per inferiora materiam educat. Dic, quòd non: ſed euacuare etiam caput particulariter oportet. Nec etiam hæc ſola ſufficit, ſed uacuandū quoq; eſt, tum ad longinqua retrahendo, tum ad propinqua deriuando.

Dubium etiam contingit, unde cōputandi dies iudiciales, an ſcilicet à deſtillatione, an à uenæ apertura. Ego teneo quòd à deſtillatione, iuxta quam ſupputationem, uena aperta eſſe uidetur in 27. die à morbi initio.

Ad opus tandem accedendo, Victus ſit ualde tenuis, prohibeaturq; caro, uinum, oua. Vtatur auena, uel hordeo, uel amygdalarū ſucco, quibus ob fracturā uenæ, ſuperponatur puluis aliquis adſtringens, ut nucleorū mali punici acidi, uel rhoi Syriaci, uel fructuū myrti, qui præ alijs mihi magis placent, etiam ſi per ſe edantur.

Potus ſit aqua chalybeata uel aurata cū iulebo roſato, Omnes eſcæ uergāt ad frigidum. Potes uti coriandris, & manuchriſti uocato, cum margaritarū puluere, & corallij parato. Aër uergat ad ſiccum & frigidum, quare non conuenit ignis.

Retractio fiat per frictiones, per extremorū membrorum uincula, quibus quādoq; admoueantur cucurbitulæ, quæ etiam ſuprà iecoris regionē non inutiliter apponentur. Purgatio cum pilulis quidē cocchijs, niſi uehemētia febris prohibeat: alioqui cum polypodio & ſiliquæ Aegyptiæ liquore eſt faciunda. Caput purgetur butyro intra nares dato, cui octaua pars elaterij ſit adiecta.

Deriuatio per ſinapiſmum abraſo capiti cum columbino ſtercore factum. Neceſsitate cogente aliquod narcoticum detur, uel philonium perſicum, uel theriaca noua, quam laudat Galenus. Syrupus myrtinus cum iulebo roſato, & tuſsi, & febri, & ſanguinis ſputo conducet. Vnguentum aliquod adſtringens, circa gutturis & pectoris ſuperiora etiam cōducet, ut quod ex oleo myrtino et paſtillis per electrum uocatis componitur. Palati ulcera per gargariſma curabuntur, ex plantaginis decocto & ſucco nucum, modo Galeni adſeruatum.

EPIST. V. *Ioannes Manardus Academiæ medicorum Cracouienſium. Examinantur quædam à medicis nonnullis ſcripta pro Reuerendiſsimo domino Cracouienſi Epiſcopo.*

CVm iam ſcriptis mandaſſem ea quę ad ſalutem Reuerendiſs. domini Cracouiēſis Epiſcopi conducere mihi uidebantur, placuit ne fruſtrà mihi miſſa uiderentur ea perlegere, quę à nonnullis medicis ſub Italorum medicorum nomine, eandem ob cauſam fuerant ſcripta. Inter legendum autem multa occurrerunt, in quibus ego aliter & ſentiebam & ſcripſerā, quàm, quicunq; nam fuerint, excellentes illi medici ſcripſiſſent. Operæprecium autem me facturum putaui, ſi hæc ſigillatim explicarem, atq; enucleanda Cracouienſi medicorum Academię proponerem, adiectis rationibus quę me cogerent in priore ſententia perſtare, nec ab alijs quæ ſcripſeram recedere. Veſtrū autem erit, Cracouienſes medici, ad æquilibrium rationis utraq; dicta referre, et quę lanx interuergat ſolerter penſitare.

Primum diſsidium inter nos eſt, quòd illi laboraſſe in noſtro Reuerēdiſsimo domino cogitationem putāt: ego potius imaginationem. Ad cogitationes ſi ſpectat ratiocinatio, rationiſue diſcurſus, quam labefactatam ex his quæ ſcripta ſunt minimè colligo, ſcribitis enim adfuiſſe ſilētium, mœſtitiam, faſtidium, mortis expectationem. Ex hoc enim, quod proculdubiò corruptam imaginationem faciebat, per rectum ratiocinium reliqua ſequebantur

bantur. Quis enim non mœreat mortem expectans? quis non ſileat, & mundana cuncta in ſummo faſtidio non habeat? incolumi igitur permanēte ratiocinio, ex ſola mortis imaginatione, reliqua meo iudicio ſequebantur. Quæ etiam imaginatio non penitus abſq; ratione contingebat, cum conſyderaret ſecum tot præſidijs, tantaq; medicorum diligentia, continuè ad deterius labi, nec uel tantillum ſubleuari: faciunt hęc ut imaginationem in eo potius laboraſſe putem, quàm intellectum, quem Gal. cogitationem uocat. Verùm apud eundem Gal. diſputatio hæc dialectica potius eſt, quàm medicinalis, cum eodem in uentriculo principes omnes uires, ſecundum eius ſententiam reponantur.

Aliud uerò maioris momenti diſsidium eſt, quòd tremore cordis continuo, affligi eum dicunt: quod nec uos ſcribitis, nec ego putarim uos alioqui oculatiſsimos, in tanti momenti re hallucinatos. Nec eſt ut ſe Auic. clypeo tueātur, dicentis, non poſſe cōmunicari cordi à capite uel uentriculo (Sic enim legendū puto: licet in exēplari ad me miſſo, pro uētriculo legatur cor) aliam noxā, quam tremoris. Nam neq; Auic. inuenio hoc dixiſſe, nec, ſi dixiſſet, eſſet illi plus quàm rationi, Gal. & experientię credendum, quæ oſtendunt alios quoq; affectus, præter tremorem, poſſe cordi ab alijs membris communicari, ut dolorem, ſyncopam, ſeu animi defectū: hæc enim fieri ab ore uentriculi præter experientiam & rationes, quas facilè quiſq; conſyderare poteſt, Gal. quoq; teſtatur lib. primo de cauſis ſymptomatum, quinto de locis affectis, & primo Artis curatiuæ ad Glauc. Vunm uerò eſt, quod maxima me afficit admiratione, medicos uidelicet illos Patauos, qui certè ex tot locis Galeni adductis uidentur in eius lectione aſsidui, eū tremorem cordis per conſenſum fieri, in ſecundo ſuo conſilio ſcripſiſſe, quem in primo continuū eſſe affirmauerāt: docente Gal. in 2. lib. de locis affectis, tunc affectum proprium putandum, cum permanere in parte quapiam conſpicitur.

Addunt & aliud, quod ego non probo, certum ſcilicet eſſe, humorem melancholicum non ferri in Reuerēdiſsimo hoc domino ad uētriculum. Hoc probant quadam coniectura. Coniectamus, inquiunt, in ſplene eſſe ingentem obſtructionem, ergo certum talem humorem non poſſe ad os uentriculi deferri. Quòd uerò adſit obſtructio in liene, non aliter probant quàm ex ſuppreſsione fluxus ſanguinis per uenas ani, per quem ſanguis melancholicus conſueuerat expurgari. Sequelam probantes ex Galeno, libro de atra bile dicente, ſanguinem illum retentum facere obſtructiones, & corpus inficere. Cui ſententiæ addunt aliud teſtimonium Galeni quinto de locis affectis. Innituntur igitur duabus ſequelis, ſecundum hunc ordinem: Fluxus ſanguinis melancholici per ani uenas conſuetas eſt retentus, ergo ab illo ſanguine nō expurgato fit lienis obſtructio, & corporis infectio. Secunda ſequela eſt: Obſtructus eſt lien ingenti obſtructione, ergo humor melancholicus non poteſt ad os uentriculi ferri. Ego uerò tantum abſum, ut cum eis ſentiam, ut credam totum contrarium: tantam uidelicet quantitatem atræ bilis ad uentriculum ferri, ut appetitum tollat, non faciat: hoc enim quandoque contingere, & Galenus libro ſexto de locis affectis, & Auicenna primo capite de ægritudinibus ſplenis, affirmant. Delatam autem magnam atrę bilis copiam ad uentriculum, ex his, quę à uobis ſcripta in uarijs locis ſunt, colligo. Et primo ubi enumeratis ſymptomata multa, quæ ardorem uentriculi præibant, mœſtitiam ſcilicet, ſilentium, tædium, mortis expectationem, quæ certè ſunt (ut nec ipſi diſfitentur) atrę bilis genimina: ad quæ cum (ut ſcribitis) ſequeretur oris uentriculi ardor, negari non poteſt quin ab atra bile ad uentriculum delata, ardor ille excitaretur: ad quem tantum defluxum non ſequeretur appetētia, quia et maiore copia, quam par eſſet, ferebatur, & melancholia potius erat quàm melancholicus ſuccus, ueluti uos alio loco ſcribitis, deijci dicentes ex clyſmate, alephanginis pilulis & manna, magnum modum ſpumantis & ueluti ebullientis exuſtæ melancholiæ. Acida enim ualde ſit oportet, ſi excitare appetitum debet, quæ ad uentriculum fertur melancholia, ut Galenus teſtatur libro ſexto de locis affectis. Et fluere igitur & fluxiſſe magnam atræ bilis copiam ad uentriculum puto: nec uideo ex ſuppreſſo ſanguine, per ani uenas euacuari conſueto, lienis obſtructionē neceſſariò fieri. Poteſt enim humor ille ater, partim in uentriculo, partim in hypochondrijs atque in alijs locis congregari, ſed & per totius corporis uenas diffundi. Poteſt & in ipſo

liene plus quàm antea abundare, non tamen obſtructionem in ea facere. Non uideo etiam aliam eorum ſequelam eſſe neceſſariam, hanc ſcilicet, In liene eſt ingens obſtructio, igitur melancholia ad os uentriculi nõ poteſt deferri. Poſſunt enim aliæ lienis uenæ obſtrui, ea remanente non obſtructa, quæ melancholiam portat ad os uentriculi. Multos enim uidimus cum ingenti lienis obſtructione, cibi appetitum nõ amittere. Vidimus etiam nonnullos, effuſa ad os uentriculi melancholia, quòd ex dolore & ſapore eius in ore percepto cognoſcebatur, mœſtitiam melancholicam abſq; appetitu incurriſſe. Quod etiam Galen. libro ſexto de locis affectis teſtatur, cuius uerba libuit adſcribere, ut Excellentiæ ueſtræ cognoſcant ea, quę nos ſcripſimus, eſſe ad Galen. mentem dicta: nec ex ſuppreſsione euacuationis atræ bilis conſuetæ, tolli acceſſum eius ad uentriculum. Sic enim uerbum uerbo reddendo ſcribit Galenus, de liene loquens: Verùm plerunq; à ſeipſo excrementa quẽadmodum iecur expellit, adeò ut & quãdoq; melancholicum ſanguinem ſimul cum nauſea per uomitum eijciat, & per inferiora aliud ſimile ſubeat, et non facta tali euacuatione, mœrores & puſillanimitatem melancholicam faciat, nec non interdum ciborum uehementiſsimas appetentias, & præcipuè ubi exactè acida fuerit ea quæ ad uentrem fertur ſuperfluitas. Plerunq; uerò euerſiones & abominationem, quando aliam quandam habuerit corruptionem. Ecce igitur, ex ſuppreſsione ſanguinis, qui defluere conſueuerat, non neceſſariò tolli effluxum humoris atri ad uentriculum, nec neceſſariò tolli appetitum, ſicuti nec neceſſariò fieri eum, humore atro ad eam fluente. Non recedendum igitur à noſtra ſententia, quæ effluere quidem ad uentriculum melancholiam dicit, tolliq; appetitum: tum ab ea, quoniam ſcilicet corruptione quadam participat: tum à pituitæ tenacis copia. Mœſtitiæq; cauſam non in atram bilem, ut ipſi dicunt, in uenis cerebri contẽtam: perpetua enim eſſet, & non (ut ſcribitis) quandoq; reuerteretur: ſed in fumos ab ea ex naturalibus membris eleuatos generari.

Addunt & aliud, quod magni momenti eſſet, ſi ueritatem haberet: Reuerendiſsimum ſcilicet hunc dominum, eſſe ad aquam intercutem pręparatum: ea enim, quę de ſanguinis euacuatione à me ſcripta ſunt, uel in totum deijceret, uel moderanda ualde oſtẽderet. Verùm uix crediderim Excellentias ueſtras, quæ tantum operæ in curando hoc clariſsimo domino ſumpſerunt, & tam ad unguem uniuerſa acta, & quæ in dies occurrerunt ſymptomata conſcripſerunt, rem hanc tam arduam prætermiſiſſe, immò contraria potius indicia nobis ſignificaſſe, facie uidelicet eum alba, & ad purpureum uergẽte, fuiſſe: nulla cachexię, hoc eſt, mali habitus, mutatiq; coloris aut tumoris faciei, præcordiorum manuum, uel pedum, facta mẽtione. Palpebrarum quidem tumoris cum rubore meminiſtis, qui malam potius loci quàm totius corporis affectionem demonſtrat: ad quam tamen hydropen ſi pręſtantiſsimi hi conſultores agnoſcebant D. ſuam Reuerendiſs. eſſe pręparatam, certè debuerant huic rei magis conſulere quàm lachrimarum fluxui.

Scribunt præterea Galenum 4. libro de uſu partium, & 2. de temperaturis dixiſſe, à ueſica fellis ferri ad uentriculum: cum tamen ipſe Gal. libro 5. de uſu partium rationem reddat, quare natura non ad uentriculum, ſed ad primum inteſtinum bilem tranſmittat. Libro uerò ſecundo de temperaturis, fluere quidem nonnullis bilem à ueſica ad uentriculum, rarum autem eſſe hoc, & paucíſsimis contingere. Et hæc quidem ſunt rerum capita, in quibus quantum ad eam partem attinet differimus.

Quod uerò ad operationẽ ſpectat, in nonnullis etiã diſſentimus. In concoquenda quidem bile ipſi laudãt ſyrupum de fumo terræ, puto à Ioãne Meſue deſcriptum. Quem quidem aptum ego puto ad uacuandum, non ad concoquendum, ut ſimplicia medicamẽta, ex quibus componitur, manifeſtãt, Myrobalani ſcilicet, epithymum polypodium, pruna Tamarindi, ſiliqua Aegyptia (caſia ſcilicet uocata) & demũ ſuccus ipſe fumariæ. Alioqui neq; exuſta illa bilis, cum ſuperfluò cocta ſit, uerè concoqui poteſt: ſed ſatis eſt ut ita à natura uincatur, ut pelli per purgatorium medicamentum poſsit: quod tamen neq; expectandum uoluit Galenus, niſi in materia putreſcente: in ea enim, non in alia, concoctionem agnoſcit in urina: ſed in achoribus & cephalalgia, lib. primo de medicamẽtis ſecundum loca, nulla præuia uel concoctione, uel alia alteratione, materiã purgat: ſemperq; materiam

quidem

quidem tenacem & craſſam attenuat & præcidit,tenuem uerò ceu ſuapte natura euacuationi paratam,ſtatim euacuat,In cepis quoqꝫ diſſentimus.Eas enim ego incidendi gratia, & patriæ conſuetudinis ratione, cum carnibus coqui ignoſco: non ignarus eas mali ſucci eſſe, & uel parum uel nihil alere. Verùm non eis ueſcendum dico, ſed carnes eis condiri concedo. Vuas ſiccas penitus interdicunt,tanquam ad rem non faciẽtes: quas tamen Galenus modicè detergere,uentriculum roborare,et oris eius lenes morſus ait hebetare:quare eorum uſum potius laudo quàm uitupero:ſicuti & caricarum,ueluti incidendi, & attenuandi uim habentium.

Vituperant etiam piſtacia,quæ ego laudo,tanquam iecur roborantia, & eius obſtructiones remouentia: licet Galenus ſe neſcire dicat, ſtomachóne ſint nocua uel utilia. Paulus tamen Aegineta, & Auicenna eum ſequutus, tanquam ei utilia commendarunt. Lupulos laudant,et ceruiſiam uituperant,uel fortè neſcientes eam illis confici,uel nocumentum in frumentum, non in lupulos referentes. Ego uerò, ut ingenuè fatear non benè me noſce lupulorum uim, Meſue in his ſicuti in alijs multis rebus parum credens, ita ceruiſiam uituperare nequeo, cum ſeptentrionales homines eius potu utentes, ſaluberrimos uideo et robuſtiſsimos. Quicquid tamen de ceruiſia ſtatuatur, medonẽ apud uos uocatũm, quod eſt hydromelitis genus, magnopere in hoc Reuerendiſsimo Domino commendo quem Deus optimus maximus longo tempore ſeruet incolumen,cui ſit laus & gloria.

Ex Ferraria, XII. Calend. Martias.
M. D. XXXII.

EPIST. VI. *Antonio Pedochæ medico, de Rheo, an conueniat in pleuritide, et an magis purget ſi totum deglutiatur, quàm eius decoctum.*

DVas inter te & Fabium in rheo barbaro obortas controuerſias ſcribis. Primam, antiquam quidem, & à multis diſcuſſam, an pleuritide laborantibus congruè exhiberi poſsit. Alteram nouam, & à nemine quod norim diſputatam,an uehementius purget,ſi totum,ſicuti eſt, deglutiatur,uel ſolo liquore in quo conueniẽti tempore maduerit epoto, corpulentia eius abijciatur. Quæriſqꝫ meam in utraqꝫ lite ſententiam. Quod certè onus non libenter ſubeo, tum quòd non meum eſt tantas inter uos lites componere,tum ueritus ne ex duob.amicis alterum perdam. Tibi tamen & per literas & per nuncios hoc efflagitanti negare non potui, quin ſtatim à podagra aliquãtiſper reſpirans, calamo manum admouerem,et quid de utraqꝫ quęſtione ſentirem,tibi ſignificarem:illud præfatus,mea hæc qualiacunqꝫ effluxerint, non modo ut præiudicij,ſed nec ut teſtimonij alicuius maioris uim habitura,ſcriptis eſſe demãdata. Sed ne procemium maius ſit quàm cantilena, primam dubitationem aggredientes dicimus, de quocunqꝫ rheo ſermo ſit(duplex enim eſſe in quadam ad Leonicenum epiſtola iandudum oſtendimus) tutò id, immò cum nota'digno iuuamento,pleuritide laboranti poſſe exhiberi. Id enim quod ſuprà Boſphorum Dioſcorides,& ſuprà Pontum Plinius naſci ſcribunt,ad aſthmata,et eos qui circà thoracem affectus contingunt, ualere dicit Dioſcorides, ad orthopnœamqꝫ Galen. & Paulus.Sed et Auicenna Dioſcoridem ſequutus,ualere dixit ad aſthmata.Cum igitur circà thoracem,in mẽbrana uidelidet eum ſubcingente,pleuritis gignatur,ad ipſam quoque conferre Dioſcoridis teſtimonio uidetur, atqꝫ non minus ei prodeſſe,quàm ſpirandi difficultati,quæ maiori ex parte à craſsiore tenacioreue materia fit, quàm pleuritis:quam tenacem craſſamqꝫ materiam ſi educi terreſtris adſtringẽſqꝫ rhei ſubſtantia non uetat, ſputum quoque ne in pleuritide exeat minimè prohibebit, ſicuti neqꝫ in maiore centaurio: quod licet minorem adſtringendi uim habeat quàm rheon peculiariter tamen à Dioſcoride laudatur in pleuritide. Nec in adianto, cuius ſyrupum Ioannes Meſue laudat in eadem atqꝫ in peripneumonia. Sed idem quoqꝫ Ioannes Meſue laudat zuccharum (ut uo-

cat)alhuſar,quod tamen Auicenna ſaporis acerbi,quem ponticum uocat,dicit eſſe participem. Omnes demùm medici laudant glycyrrhizam,quam habere quid ſtypſeωs ſcribit Galenus. Laudant & gummi,quod adſtringendi uim habet et glutinandi. Laudant crocum,qui Auicenna etiam ipſo teſte,ut Græcos prætercam, ſtypticitate non caret. Taceo intybi & cotoneorum ſemina, mala punica, aquam roſaceam, paſſulas,florem æris, quæ adſtringentia quum ſint,à medicis,& præcipuè ab Auicenna, in pleuritide commendantur. Quodnam igitur infortunium rheo huic contigit, ut tot adſtringentibus admiſsis ſolum condemnetur? Quod ſi hoc de quo antiqui ſcripſerunt,& quòd penitus odore caret, recipiendum in pleuritide eſt,quis non libentius admiſerit aliud genus,quod in communi uſu ante Paulum Aeginetam eſſe cœpit,barbarum ſcilicet uocatum,odore ſuo eximio principalia membra, & præcipuè ſpiritualia miro modo corroborans & uires recreans? Ego certè, ſentiant alij quicquid uelint,ei uel ſiliquæ Aegyptiæ liquorem,caſsiæ uocatæ, uel aëreum mel, quod mannam dicunt, quæ membra potius laxant quàm roborent, nunquam in hoc morbo prætulerim. Et hæc quidem circà primam dubitationem dicta ſint.

Secundam,ſolius Ioannis Meſue teſtimonio,quem apud te magnę authoritatis eſſe puto,facillimè diſſoluemus. Dari enim permittit hic uir liquorem, in quo rhei barbari maduerint decem drachmæ, contriti uerò quatuor ad ſummum drachmas concedit,contrarium facturus ſi maiorem uim purgandi relinqui in liquore putaſſet, ea quæ in tota ſubſtantia reperitur. Neq; hoc rheo peculiare exiſtimandum, cum omni medicamini ſiue leniter ſiue uehementer purganti ſit commune: æqua enim cuiuſque portio ualidius longè purgat per ſe tota deglutita,quàm eius decoctum uel cremor ebibita. Nec credendum,ut tuæ innuũt rationes, totam purgatoriam uim in liquorem transfundi: nam in eo etiam qui per quinq; dies maduit,ad nos delato,licet animam perdidiſſe à Meſue dicatur, uis tamen adhuc quædam ſupereſt purgatoria, ut qua nec pars ipſa terreſtris penitus caret,in his præcipuè medicamentis, quæ (ut Meſue modo loquamur) euacuant comprimendo. Stantibus autem his fundamentis,rationes quas ad contrarium probandum adducis, non difficulter ſoluuntur. Quare non eſt ut eis ſigillatim diluendis amplius laborem, præſertim cum adhuc non plenè conualuerim. Vale igitur, & non contendendi ſtudio, ſed ueritatis inueniendæ gratia, bonis his litibus certare nõ deſiſte.

Ex Ferraria, M. D. XXXIII.

IOAN. MANARDI EPISTOLARVM MEDICIALIVM LIBER XVIII.

EPIST. I. Ioannes Manardus Petro Nicolao Caſtellano, medico Fauentino S. P. D.

Defenduntur aliqua dicta in alia ad eundem epiſtola. Item de ptiſana, rheo, tenui uictu, apio, populo, citro, medicamento purgatorio, coturnicis carne, myxis, & pilulis Ruphi.

EX DISPVTATIONE illa tua pro aſtrologis tam longa & tot authoribus munita, ego non aliud euidentius colligo, quàm id quod uolens lubenſq; illis ſemper dedi, & quod quiuis è medio nouit corpora uidelicet cœleſtia generali quodam influxu per motum et lumen hæc inferiora permutare: præter hunc uerò particulares illas uires, uitæ, necis, ſalutis, morbi, ingenij, hebetudinis, uirtutum & uitiorum, inopiæ, diuitiarum, famæ, infamiæ, amoris, odij, fortunæ, demùm bonæ uel malæ effectrices, nec illis adeſſe puto, nec à magnis (quos tu affers) uiris cœlo adſcriptas credo. Lõgior autem fuerim, ſi ſigillatim tuas afferre rationes uelim atq; refellere: ſed & ſuperuacuè laborare cognoſcar uiris bonis, qui celeberrimorum & uita et doctrina uirorum cõmentaria legerunt, aſtrologiam hanc diuinatoriam quanta quanta eſt, non ſolum redarguentium, ſed et floccifaciẽtium atq; deridentium: et ea præcipuè quę duo Pici ut poſtremi tempore, ita & còpia & argumentorum efficacia, reliquis qui in eadem alea uerſati ſunt eminentiores, nobis reliquere: quę cum legiſſe te monſtres, mirum eſt quòd adhuc pergas tam præſtigioſæ arti fidem mancipare: in qua ſi adhuc perſeuerare uolueris, prius erunt, quę illi aduerſus eam tam latè ſcripſerunt, cõfutanda. Ne igitur actũ (ut aiunt) agam, ad alia quę in meis epiſtolis non probas, quàm breuiſsimè potero deſcendam: nec tuendi mei gratia, ſed ut mentem meam à te (ut mihi uidetur) nondum bene perceptam, reddam lucidiorem.

Quod ad clima noſtrũ attinet, ſcias uelim me nimio fortè zelo in laudem noſtri climatis ideo prorupiſſe, quòd uiderem nonnullos amore ſuæ patriæ uictos, ſuum reliquis prętuliſſe. Cæpi igitur cògitare, an ego quoq; poſſem meum cæteris præferre. Arriſit autem mihi argumentùm, cui inniti Galenus uidebatur, Hippocratis patriam ex hoc commendans, quòd eſſet exactè media orbis terrarum: quam medietatem cum uiderem noſtræ magis zonæ quàm Hippocratis patriæ conuenire, auſus ſum patriam meam Hippocratis patriæ, & totum ſextum clima quarto & quinto præferre. Pluribus igitur argumentis conatus ſum demonſtrare, noſtrum clima uerius dici poſſe mediũ terræ habitabilis, quàm Hippocraticum, ut eodem argumento quo Galenus uſus eſt meam approbarem opinionem: ad quam rem ſi non penitus collimaui, non multum à longinquo ſcopum attigi. Nec rationes meas tollit quicquid de hominis temperatura ſtatuatur, (non enim hoc mihi erat diſputãdum) ſed an clima noſtrum uerè eſſet medium, in terra hac quàm incolimus, non in uniuerſo orbe, quemadmodum prima tua epiſtola uideris intellexiſſe. Hoc igitur probare conatus ſum, ſiue totam ipſam quartam terræ quam incolimus partem, ſiue eam quæ commodius habitatur conſyderaremus. Et hæc quidem de climate.

De ſaccharo toties ſcripſi, ut graue mihi ſit eandem rem tam crebrò perfricare. Sentias tu, ſentiant medici quicquid uelint, quando utri ſententiæ quis hæreat, non eſt ad uitam hominis magni momenti. Si quis tamen, ſepoſito quocunq; affectu, diligenter aduerterit quę à me ſcripta ſunt, diuerſas res ſub ſacchari uel zucchari nomine eſſe cõpræhẽſas cognoſcet. Sed ut uideo (fortè quia te piget bonas horas malè collocare) mea non diligẽter legis: quod euidenter oſtendis in aquis diſtillatis, putans me uelle ut Galeni modo extrahantur quum ego putem deſtillationem omnem, nedum hanc meã, penitus ei fuiſſe incognitam.

De ligno Indo nihil apud Auic. lego, quibus tu ais locis. Cap. enim 384. de neſcio quo grano ſcribit, quod kormiden uocat, quod nullam cum ligno Indo communionem habet Cap. uerò 484. ſub mehenbethcat nomine, agit de lathyride, id eſt, cataputia uocata. An uerò Aethiopicum Indo præferendum, alij cogitent: ego ab Indo receſſurus non ſum, ut quod et cognitum et expertum habeam, cum Aethiopicum ut maioris lõgè precij poſsit (ut olim) ab interpollatoribus fingi.

De ſectione uenæ in pleuritide bis etiam ſcripſi, atque, ut mihi uidetur, omnem ambiguitatem ſuſtuli. Ideo enim (ut ſcripſi) Galenus ſecat contrarij cruris uenam, alio inflammato quia ex crure laborante non licet ab initio uacuationem facere, ne plus ſit quod aliunde trahitur, eo quod euacuatur. Oportet ergo ut reuulſionis gratia uel eiuſdem lateris in manu uena ſecetur, uel contraria pedis: ambæ enim cum uena cruris laborantis habent communionem: per quas tamen uenæ ſectiones non intendit ſanguinem euacuare in inflammatione contentum, ſicuti in pleuritide: in qua ob membri nobilitatem cogitur euacuationem accelerare. Contrarij enim lateris uenæ ſectio, uel nequaquam, uel tardè iuuat: quam tarditatem in cruris inflammatione non ueremur: ſicuti neq; ueremur in dolore à dorſo ad humerum deſcendente uenam cubiti ſecare, naturam iuuantes, quæ à nobiliore parte ad ignobiliorem materiam tranſmittit. Quare uerò Hipp. in dolore ad præcordia deſcendente uenæ ſectionem prohibuerit, Galenus ex diſſectione uenarum manifeſtat. Cur uerò in tali dolore, ſcilicet deſcendente, ad uenas tali non ſe uerterit Gal. ideo factum puto, quia materiam citò ab inflãmato loco uoluit extrahere, quod & ſerò & non ſine diſcrimine fieret per tali uenam. Quod etiam ad contrariam nunquam accedat cubiti uenam, licet ambæ ex eadem cauæ uenæ parte oriantur, directus fecit aſpectus: quem ſemper conſyderandum Hipp. iuſsit, experientia ipſa ab euacuatione ſanguinis per nares edoctus: quę ſi è dextra nare, inflammato iecore fiat, iuuat: ſi è ſiniſtra, potius obeſt. Cuius rei cauſam ego non in filamenta, ut nonnulli, ſed in minores quaſdam uenas refero, cum uena eius lateris communionem habentes, non cum contraria.

De herba Gyarcha uocata nihil moror quocunq; uoces nomine: & ſi nihil aliud quàm natales uetant, non eſt ut eam ſub alio collocem, quàm ſub polemonij capite, cum notiſsimas etiam plantas uideamus alijs locis naſci, quàm quibus ſcripſit Dioſc. Sed aliæ cauſæ me mouent, ut aliam rem ſuſpicer eſſe, quarum nonnullas ad te altera epiſtola ſcripſi.

Modum parandi ptiſanam, ita abſum ut putem incognitum, ut (ſi rectè memini) in epiſtola ad Comaclenſem epiſcopum, me cõmentariolum illud latinitate donaſſe ſcripſerim, in quo modus ille docetur. Verùm libri non ſufficiũt coquum bonũ facere, ſicuti neq; nautam: ut in prouerbium abierit, Nauta ex commentariolo: in eos qui artem aliquam factiuam ex libris didicerunt. Experientia autem ipſa comperi paucos admodum eſſe, qui noſtro tempore ptiſanam norint rectè parare. Et propterea ſcripſi inter reliquas rationes, & hanc me mouere, ut ea non admodum uterer. Sicuti & diſſuetudinem: quoniam magis abhorremus ea quibus ſani nũquam ſumus uſi: & uitiatum hordeum, quia ſcilicet non ad uſum hominum, ut olim, et etiam apud multas nationes, ſed brutorum tantum animalium apud nos, et ſeritur, & adſeruatur.

Nauta ex cõmentario, Prouerbiũ.

Aqua hordei.

Aquam etiam hordei quæ nunc nomen hoc habet, dixi me dum ſcriberem non meminiſſe, niſi uno loco apud antiquos legiſſe (quia nullus mihi, pręter unũ, occurrebat locus) ubi eius eſſet mentio. Nunc ſcio etiam unum aut alterum in quo legatur, aquam hordei, ut dixi, intelligens eam in qua hordeum poſt modicam ebullitionem eijcitur, non autem ſuccum aut cremorem à Celſo uocatum, de quo frequentiſsima mentio, quanquam ſcio apud Arabes hæc ſicuti & alia multa plerũq; confundi.

Rheon barbaricum notum fuiſſe & Paulo & alijs nonnullis Græcis, & dico, & dixi: non quòd eius meminerit libro ſeptimo inter ſimplicia, in quo quæcunque ſcripſit, ex Galeno fermè excripſit: ſed in quibuſdam compoſitis medicaminibus. Nec, quòd purgatorium non dixerit, uel ille, uel alij, probat quòd eius notitiam non habuerint, quandoquidem & ipſum, quod in Ponto naſcitur, & inodorum eſt, ac demùm omnibus rebus idem, ei quod Plinius & Dioſcorides pingunt, non minus purgat, quàm noſtrum

ſtrum nunc uocatum barbarum, ut ego certa experientia pluries cognoui. Quod uerò locum in Pauli primo libro corruptum putas, & pro rheo legendum, nitrum, libenter amplector, ueluti meæ ſententiæ adſtipulans, quòd antiqui rheon non habuerint in numero purgantium. Non adeò autem libenter accipio: quòd inter podagrica antidota pro barbarico Ponticum intellexerit, quòd inter ſimplicia, ſimpliciter rheon uocauit. Fruſtrà quippe barbarici nomenclaturam addidiſſet, ſi eandem rem accipi uoluiſſet, de qua eodem libro ſub rhei nomine ſimpliciter ſcripſerit. Nec me mouet Alexander ille, tam malè in Latinam linguam conuerſus, ut in unico capite ego aliquando per ocium ſuprà quinque & uiginti inſignes errores annotauerim. Non auſim tamen certò affirmare errorem huic loco ſubeſſe, quoniam Græcum meum exemplar eum locum non attingit. Sed ut dem tibi Alexandrum ſuæ antidoto Ponticum appoſuiſſe: quis uetuit Paulum pro Pontico elegiſſe barbaricum, tempore ſuo uel paulò ante, ut Hermolaus putat, cognoſci cœptum?

Dubitas præterea quomodo uictum tenuem probem, quum Hippocrates in aphoriſmo apertè dicat uictum paulò pleniorem eſſe ſecuriorem. Cui quæſito ſatis (ni fallor) mea ad Cittadinum epiſtola reſpondet: immò Hippocrates ipſe, non alio nomine damnans tenuem uictum, niſi quia ęgrotantes eo utentes interdum in alijs rebus delinquunt, & errata difficilius ferunt. Et in libro de uictu morborum acutorum, apertiſsimis uerbis abſq; alia adiectione, ubi ſuperſtes futurus uſq; ad conſiſtendi uigorem æger eſt, tenuem pleniori pręferens. Tua uerò gloſſemata ex recentioribus deſumpta, ceu authorum mentem detorquentia, in rebus tam ſerijs non admitto. Sicuti nec minimam illam uirtutem, quæ ſanare poſsit: nam ſanare non poteſt, niſi morbum ſuperet. Quem ſi ſuperat, exceſſu aliquo ſuperat: qui cum ſecari in partes poſsit, ſequitur dari aliquam uim prima minorem, quæ adhuc morbum ſuperabit: quare non fuit illa, ut uolebas, minima. Sed uide quo pacto me cogas in iuuenilia hæc & penitus inutilia deſcendere. Melius ergo eſt ut ad res quæ ſenſu cognoſcuntur accedamus.

Primò quidem ad apium, de quo interrogas. Si quod nos petroſelinum, eſt illud quod apium antiqui uocarunt, quidnam erit noſtrum apium? Scripſi aliàs apium antiquis uocatum hortulanum, uideri mihi eſſe id quod nos nunc uocamus petroſelinum: nec ſolum dixi, ſed rationem reddidi, cur ita dicerem & ſentirem. Tu aliam quæſtionem proponis, magis certè dubiam quàm fuerit prior, à qua poſſem me facilè abſoluere, ſi dicerē, me nunquam hanc mihi prouinciam aſſumpſiſſe, ut antiquorum nuncupationes cum noſtris concordarem: ſed ſatis mihi uiſum eſſe, ſi nonnulla prout mihi occurrebant, ingenuè aperirem: quæ tamen non præiudicij, ſed nec maioris teſtimonij uim habere uolui, paratus ſemper ita in hac re, ſicuti in omnibus alijs, melius ſentientibus cedere. Verùm eadem hic quoq; ingenuitate utens, dico uulgare hoc noſtrum apium uideri mihi eſſe quod Gręci heleoſelinum & Theodorus paludapium uertit. Quodnam uerò genus ſit, quod in comitiali morbo dānatur, ego indiſcriminatim putauerim (quicquid tuus ille tertius Plin. dicat) omne apiū alimenti ratione dānari: pręcipuè tamē Smyrnion dānauit Alexander.

Violæ purpureæ flores conferre pueris comitiali morbo laborantib. præter Dioſc. ſcribunt Plinius, Macer, & Serap. qui tuam quoq; amouet dubitationem, dicens proprietate quadam id fieri.

Qudd populum albam in primo ordine calidorum repoſuerim, & authoritas, et ratio, et experientia ſuaſit. Nec impreſſus Galeni Gręcus codex, in quo tertij legitur ordinis, ab ea ſententia me dimouet, ut ubiq; erroribus maculatus. In manuſcripto ac melius alijs quoque in locis caſtigato legi, in primo. Potuit & Oribaſius in ſuo Galen. legere: quanquam & maculatus quoque eſt, et malè in Latinum uerſus, qui uulgatus in Germania eſt Oribaſij libellus.

De citro uolens, ut tibi morem gererē per epiſtolam id petenti, tollere repugnantiam inter Auicennæ dicta, nonnulla commentus ſum quibus excuſari poſſet: & inter reliqua dixi, per ſemen poſſe intelligi totū id quod carnē & nucleū intermediat, in quo proculdubiò acedo continet̄: ut ſcilicet ſimul tutarer, & in concordiam redigerem Galenū & Auic.

acedinem & frigus ſemini adſcribentes. Tu uerò, neſcio an calumniandi gratia, ſed, ut credere malo, quia tibi ita uiſum eſt, in me inſurgis, quaſi in hoc etiam ſemen uerum, hoc eſt, nucleum, comprehendi uoluerim: quum tamen paulò poſt dixerim, ſemen uerum à Galeno ſtatui calidum. Inpingis etiam mihi quòd dixerim, corticem ipſum nucleum continentem per ſe frigidum eſſe: quod certè non dixi, ſed Galenum dicentem in ſemine uincere acidam qualitatē, dixi comprehendiſſe ſub ſeminis nomine medullam illam in qua apertiſsima deprehenditur acedo, quam tamen periſperma mauis uocari quàm ſperma. Sed ſi in ſolo nomine erat controuerſia, non erat ut chartam et tempus in hoc perderes, & mihi eandem iacturam faciendi occaſionem præberes. Addam tamen & hoc, quia tu bene correcti Galeni mentionem habes, me in codice manuſcripto ac bonæ fidei utrunq; legiſſe, ſemen ſcilicet, & aciditatem: poſſeq; utriuſq; lectionis argumentum capi ex his quæ uerſus finem capitis ab eodem Galeno ſcribuntur. Ait enim: Totum autem ſemen ineſibile: humidum uerò & acidum, de quo prius diſſerui, eſt qui in ipſo nucleus inuenitur, qui uerè eſt ſemen. Cum enim dicat hoc eſſe uerū ſemen, innuit ſe de non uero prius loquutum: ſed apertè etiam teſtatur ſe de acedine antea diſſeruiſſe.

Petis ulterius, quomodo Galenus excuſari debeat, dicens, pharmacum non purgans uerti in humorē talem qualemcumq; debebat purgare: in qua re dicis me mutaſſe ſententiam. Ego certè non memini in hoc me mutaſſe ſententiam, ſed ſine hæſitatione credo id eum uoluiſſe quod uerba ſonant. Quod & alioqui aſſequens eſt Galenico dogmati, quo aſſerit purgatoriū medicamentum ex ſimilitudine quam cum humore habet, unum præ alio & trahere & uacuare. Quod niſi fecerit, in eundem humorem quem trahere debebat, ſimilitudinis ratione quandoq; permutatur.

Nitrum, quo nunc paſſim in bellicis tormentis utuntur, aliam rem eſſe ab eo quod in nitrarijs olim repertū, condiendis et colorandis obſonijs, et alijs rebus non parum multis in uſum antiquorum ueniebat, non ſolus, ſed cum Hermolao, Marcello, alijſq; et ſenſi & ſentio: nec ueto quin tu modo tuo ſentias.

Coturnicum caro improbatur.

Coturnicis etiam carnes non probo, non ſolum quoniam à maioribus noſtris improbatas inuenio, ſed etiam quia ueris & æſtatis tempore ſiccæ admodum ſunt, & ad atram potius bilem quàm bonū ſanguinem gignendū idoneæ. Autumno et hyeme pinguedine nimia obeſæ, ut palato gratiores, ita uentriculo & concoctioni ineptiſsimæ, exigui nutrimenti, nauſeamq; & faſtidium pariunt, et quibuſdam etiam in aquilonari ora extremam perniciem, ut à fide dignis intellexi, attulerunt.

Myxaria uel myxa à Græcis, & Latinis uocata, eſſe fructus quos ſebeſten (fortè à loco in quo frequentiora ſunt, licet aliam cauſam reddat Hermolaus) Arabes uocant, facit primò quidem nomen: mucoſa enim adeò ſunt, ut ex ipſis in Syria excellentiſsimum id uiſcum paretur, quod Damaſcenum uocant. Facit præterea & ſimilitudo, quam cum prunis habent. Quod uerò uermes interficiant, eſt, ut inquit Serap. quia illi dulcedini hȩrent. Addo ego, & quia præ tenacitate ab eis non poſſunt auelli, fit, ut cum illis exeant. Quare non eſt ut labores pro Paulo caſtigando, ubi hæc laudat in uermibus interficiendis: ſicuti neq; laborandum tibi erat, uel ad Auicennam recurrendum, ut propotiſma Ruphi ab eodem Paulo deſdriptum caſtigares, ammoniaco tymiamati crocum ſupponēs, motus non tam authoritate Auicennȩ, quàm communi, ut arbitror, fama, quæ ſummam excellētiam croco tribuit in corde roborando, quæ res maximo uſui ſit in peſtilentia. Et cum ab ammoniaco minimè fiat, nihil ad propoſitum facere ammoniacum ipſum arbitraris. Verum animaduertere debebas, antiquos authores non tantū tribuiſſe croco quantum recentiores: fuiſſeque inter illos qui inter uenena eum reponerent. A qua ſententia nec Arabes penitus receſſere, ſed & uentriculo & cerebro noxium eſſe dixere, appetitumque deijcere. Quod ſi in aliquo morbo, maximè in peſtilentia eſt fugiendum. In ammoniaco uerò animaduertenda uis quam habet in aluo ſubducenda, & liene liquando: quæ duo in peſtilentia cauenda, ſunt plerunque neceſſaria. Nam, ut ipſemet Ruphus dicit, præcordiorum dolores & tentiones in ea ſolent contingere. Valeat igitur Auicennæ & quorundam aliorum Arabum authoritas, apud eos qui eis credunt in laudandis catapotijs quæ

crocum recipiunt:non tanti tamẽ ſit ut,Ruphi ipſius compoſitionem ualeant peruertere.

Minus quoq; committendum eſt, ut pro myrrha in eodem Ruphi propotiſmate intelligamus hęrbam. Nam ut mittam quod uox qua utitur Ruphus, æquiuocationem hanc tollit(ſmyrnam enim,nõ myrrham accipit)lachryma myrrha dicta multis nominib. meretur ut in eo recipiatur: ſuauiſsimi enim odoris eſt,putredini(q; adeò reſiſtit, ut mortuorum etiam corpora ab incorruptione defendat:ſcorpionum ictibus utilis eſt, uermes necat:et ob uarios eius uſus,non eſt ferè antidotum cui non miſceatur. Tua uerò hærba myrrhis uel myrrha uocata, eſcæ potius quàm medicamenti gratia in uſum uenit,ſi,ut multi credunt,nec ego abnuo, eſt quæ uulgò cerfolium dicitur, quã nonnulli & chærephyllum dictam in horto Columellæ putant:alioqui (quicquid nam ſit) uix inuenias antidotum quod ipſam recipiat.Nec laus eius in peſtilentia cauenda uſquequaque à Dioſ.probatur. Verbo enim ἱστοροῦσι utitur, quo tum uti ſolet cum aliquid ex ſententia potius aliorum, quàm ex propria ſcribit. Sed et Plinius cũ alias eius uires ſimpliciter narraſſet, huic addidit uerbum,aiunt, quo & ipſe uti ſolet cum aliquid narrat quod non credit. Quod nec alios medicos crediđiſſe ſatis ueriſimile eſt:quoniam inter medicamina peſtilentiam arcentia huius hęrbæ non meminerunt. Verùm ualeat quantum tu uis,non tanti tamen facienda eſt,ut locum quem per tot annorum ſęcula myrrha ſibi præſcripſit, ei cedere debeat. Hęc ſunt quæ mihi alijs negocijs impedito ſe obtulerunt ad tua argumenta obiter diluenda. Vale,& me ama. *Myrrhæ uirtus.*

Ex Ferraria, IX. Calend. Auguſti: qua die primum in lucem æditus ſum, anno ante hunc M. D. XXXIII. primo ſuprà LXX.

EPIST. II. *ad Simonem Grynæum,ex gingiuis laborantem.*

SIMON Grinæus plus utilitati aliorum quàm propriæ ualetudini conſulens, malum quendam gingiuarum affectum incurrit, & duob. ferè annis perpeſſus eſt, fluctionem uidelicet copioſam ex gingiuis, materiæ purulentæ, flauę,mali odoris,modo tenacis,modo aqueæ, quæ aſsiduo defluxu gingiuas adeò eroſit, ut primorũ dentium radices in totum detexerit.

Malus hic affectus haud dubiè ſub eo ſymptomatis genere continetur, quod exiẽs mutatum dicitur: humor quippe exit unde exire non deberet,qui & colore,& odore, & ſubſtantia, & modo alienus à naturali eſt. Sequitur hoc ſymptoma neceſſariò morbum aliquem. Videndum igitur quinam ſit is morbus. Solet enim pus uel diſrupto abſceſſu,uel uulnere non adglutinato, uel ulcere ex fluxione corrodentis materiæ exiccato, emanare. Cum igitur nullus pręceſsiſſe abſceſſus ſcribatur,nec uulnus,niſi ante decimumoctauum annum,ex quo ſi pus genitum fuiſſet, non poterat tanto tempore latitare: ſequitur,in tertiam cauſam, hoc eſt, in materiæ defluentis erodentem uim, debere ulceris & puris ex eo manantis originem referri, ita ut ſymptoma ſit ipſius puris exitus: ulcus morbus ex quo abſq; alio medio gignitur. Verùm cum ex tantillo ulcere non uideatur tanta copia pus poſſe abundare, ut continua ferè emundatione (ut ſcribitur) per linteola egeat, conſyderandum unde nam tanta moles redundet. Quæ certè non poteſt in aliud referri,quàm in continuum ad ea loca materiæ defluxum,atq; eorundem malum habitum ex diuturna affectione contractum: qui facit ut nutrimentum non probè mutetur, ſed in ſaniem ſimul cum humore ad ea loca defluente conuertatur. Non enim crediderim ſyncerum pus eſſe quodcunq; exit, ſed miſcellam quandam puris ex ulcere geniti, nutrimenti malè concocti, & humorum ad imbecillem locum confluentium: quod uel ex hoc conſtare poteſt quod ſcribitur, interdum craſſum,tenue interdum eſſe quod exit, atq; pro uictus ratione permutari. Gingiuarum enim ipſarum ratione,eiuſdem ſubſtantiæ ſemper debere effluere. Quare non in ipſas, ſed in materiæ naturam hæc difformitas referenda: quam materiam,ut à erebro credam defluere, præter reliqua, faciunt literarum indefeſſa ſtudia. Ex cerebri namq; longa atq; intempeſtiua fatigatione factum eſt, ut nec proprium nutri-

mentũ probè concoquat, nec uapores è toto corpore ad ſe eleuatos ualeat reſoluere. Quib. ex cauſis ſequutum eſt, ut humiditates multæ inibi aggregatæ in inferiores partes deſcendentes, pectus per aliquod tẽpus læſerint, ſpirandiq; difficultatem effecerint: quæ tandem ſuctione illa aſsidua gingiuarum, confoſsioneq; attractæ, ad gingiuas defluxerunt: quib. nonnihil bilis miſceri color flauus oſtendit: ex qua, accedente etiam pituitoſæ materiæ uſtione, ulcus gingiuarum eſt genitum.

Vt igitur ex his curatiuas intentiones, ipſarumq; ordinem colligamus, tollendum ulcus ex quo fœda illa exit materia, per unionem ſolutarũ partium: quæ cum uniri non poſſint præſente humiditate, quę eas diſiũgit ac cõiungi uetat, detergẽda hæc eſt et exiccanda: deinde uulnus adglutinandũ. Sed cũ continuò ad locũ noua defluat materia, amputãdus iſte defluxus. Quare danda opera, ut materia quę defluxura eſt, ex capite euacuetur, et pariter ne noua iterum in cerebro aggregetur. Et ſi hoc in totum fieri non poteſt, aliò diuertatur. Sed quia corpore uniuerſo repleto, caput euacuari rectè non poteſt: primò ab uniuerſo corpore amouenda repletio. Erunt igitur curationis tres ſcopi: Totius corporis primò, ſecundò capitis euacuatio, tertiò ulceris conſolidatio. Et quia morbus continuè fit, ad prohibendum ne fiat, membrum in quo materia aggregatur, roborandum, ipſaq; materia ad alium locum trahenda, & gingiuis quoq; ipſis occurrendum ne amplius lædantur ut in totũ etiam ſint tres præſeruationis ſcopi, capitis roboratio, retractio, & gingiuarum tutela. Vt igitur ab eo qui ultimò inuentus eſt curationis ſcopo incipiamus, totum corpus euacuare uolentes, à uenę ſectione initium capiemus. Ineunte igitur uere et autumno, exterior cubiti uena ſecãda eſt quam cephalicam uocant, extrahendæq; ſanguinis ſex octoue unciæ. Poſt hanc ſanguinis miſsionem, hæc potio decem duodecimue diebus in aurora bibenda: Betonicæ, polypodij ℥.5. myrob. citrin. ℥.2. bulliant in uncijs ſex aquæ ſaluiæ donec tertia pars conſumpta ſit, decoctoq; addantur, Catholici ℥.6. et uere electuarij Indi: autumno, electuarij de ſucco roſ. ℥,2. Poſt has potiones, niſi magna purgatio ſequuta fuerit, catapotia deglutienda quæ habent, Agarici ℈.2. rhei barbarici unum, adiecta diagridij ſiliqua, uel calco, & betonicæ ſucco quantum ſat fuerit ad conformandum. Quibus catapotijs, niſi magni æſtus id uetent, bis terue ſingulo menſe uti poterit. Purgato toto corpore, caput, attracto per nares hoc liquore, expurgandum: Succi radicum betæ albæ ℥.1. pul. nucis miriſticæ grana ſex, piperis longi grana tria. Iuterim tamen, dum uidelicet hic liquor in nares adigitur, tuendi gratia aqua in ore contineatur, in qua plantago decocta ſit. Ex hac enim non ſolum hoc bonum conſequemur, quod ſcilicet liquor per nares attractus, os non ingredietur, ſed pars etiam tertij ſcopi abſolui incipiet, qui ad ipſum ulcus ſpectat, quod exiccantibus, ut diximus, eget, & detergentibus quæ facultates in plantagine coniunguntur. Verùm quia præclari huius uiri temperatura, quantum ex his quæ à SINAPIO intellexi, conijcere ualeo, ad ſiccum uergit, craſsiorque plerunque eſt materia quæ exit, ideo plantago ipſa ſola præſertim in aqua decocta, tam antiquum ulcus plenè exiccare non ualebit: quare non ſolum eadem in uino cocta, ſed ualentioribus quoque uti erit neceſſarium, quale eſt hoc: Vre alumen ſciſsile, & in uino auſtero extingue, eique commiſce pari pondere maſtichen, thus, cyperum: puluereque ex omnibus facto uel ſolo gingiuas perfrica, uel addito melle roſaceo illine. At ſi ulcus quaſi depaſcendo ſerpat, nec ſub hoc medicamento ſaneſcat, æris æruginem ad cuiuſque aliorum pondus ſuperaddito, & abluto antea ulcere, cum aceto ſcillitico utitor. Facit ad idem & oſtreorum oſtracorum cinis, ſale ammoniaco adiecto, conſimiliter uſto: & puluis gallarum cum myrrha, & demùm naturale arſenicum, quod auripigmentum officinæ uocant. Quod ſi nec his malum ceſſerit, ad ſumma ueniendum. Lanam igitur ſpecillo circumligatam, ferueuti oleo immerſam, gingiuis toties admoue donec exæquentur, & partes circunſtantes albeſcant: uel oliuæ ligno in oleo chalcitidis, quod uitriolum Romanum uocant, intincto, exulcerata loca combure. Hoc enim ignea quadam ui malignitatem ulceris compeſcet, inambulationem tollet: adſtrictoria uerò ulcus coaleſcere faciet, & locum firmabit. Et de curatiuis quidem intentionibus hæc dicta ſint.

Quod

Quod autē ad præſeruationē, cautelamue attinet, caput magna diligētia à calore, frigore, uento, fumo, cœlo nubilo, ſole, luna, cuſtodiendū: cauēda à cibo omnis lucubratio et meditatio, omnis demū corporis et animi exagitatio. Cibus modicus ſit, et rerū quæ facilè concoquantur, et boni ſucci ſint. Vino utat̃ uel leui, uel cui tātum aquæ admixtum ſit, ut omnis uis et acredo ab eo receſſerint. Vſus tamē melicrati cum puluere maceris conditi quādoq; conducet, ita ut inuicem modo hoc, modo uino utatur. Quicquid autem aſſumpſit, aliquo adſtringētium includatur, qualia ſunt meſpila, ſorba, pira, cotonea, uel per ſe dum recentia inueniuntur, uel ſaccharo melleue condita.

Caput ſępe abluat lixiuio in quo roſæ & ſaluia cocta ſit, ea portione ut æſtate roſæ, hyeme ſaluia ſuperet: medijs temporib. utraq; ſint paria. Odoret puluerem ex ſandalis citrinis uocatis, roſiſq; compoſitum cui hyeme pręſertim parū moſchi adijciatur. Et his quidem pręſidijs caput roborabitur. Vt uerò materia, quę aggregari in cerebro ſolet, alio trahatur, & reuulſionibus & deriuationib. procurandum. Reuulſionem facient extremorū membrorum frictiones, cucurbitulæ poplitibus dorſoq; admotæ. Sed omnibus præſtabunt hirudines ſedis uenis admotæ, et ſuccus betę per nares attractus: cuius etiam inter curatiuas intentiones meminimus. Deriuationem facient & hirudines poſt aures, temporibuſue, aut ſuprà infràue nares admotæ. Roborabuntur demùm gingiuæ corallis rubris, ſemiroſarum, ſandalis citr. myrob. macere, gallis, omnibus uel quibuſdam in puluerem redactis, perfrictæ. Summè uerò ad hoc faciet, ſimulq; cerebrum roborabit, & malum odorem ab ore ſubmouebit, paſtillus ore retentus qui recipit, Roſas, ſandalos citrinos, macerem, æquis partibus, tātumq; ſacchari quātum omnium aliorum, moſchi decimam unius partis particulam, et cum ſucco tragacanthi per roſaceam aquam eliciti, pondere duarum drachmarum conformatur.

Hæc ſunt quę mihi præter ætatis et ualetudinis impedimenta, immenſa etiam æſtu afflicto, pro clariſsimi huius uiri ſalute occurrere. Deus opt. maximus ſuppleat id quod pauxillitas mea non potuit, & eximium hunc uirum protegat, cuius ſalus & uita uniuerſæ Europæ maximo eſt & uſui et ornamento.

Ex Ferraria, pridie Calend. Sextiles, M. D. XXXIIII.

EPIST. III. *Camillo Gyrlinzono philoſopho & medico* S.

Sicuti ſera gratulatio nunquam reprehendi ſolet, ita ſera conſolatio ſæpe culpari, præſertim ubi cum philoſopho agitur, quem profeſsio ipſa facit, omnes fortunæ ſæuientis ictus æquo animo perferre, atque eos præcipuè, qui ex repentino hominis obitu contingunt: quem ad hoc natum eſſe cognoſcit, ut bene uiuendo meliorem uitam acquirat, cum omni felicitate perpetuò duraturam: quam matri tuæ contigiſſe, candidi eius mores, uita abſque noxa acta, euidentiſsimè demonſtrarunt. Hac igitur ptætermiſſa conſolatione, ad ea potius me conuerto, quæ à me petis. Hærba, quam citracum nonnulli, alij cetracum, aliqui uirgam auream uocant, ea eſt proculdubiò, quæ à Dioſcoride libro tertio aſplenon dicitur, quam à nonnullis ſcolopendrion, ab alijs ſplenion, ab alijs hemionium, ab alijs pteryga uocari dicit. Aſplenon quidem, ex eo quod miro modo & potu & litu lienem minuit: qua ui ſplenij etiam nomen meruit, non ex foliorum figura, quæ ſit aſciolæ ſimilis, ut Marcellus putauit. Scolopendrion à uermis ſimilitudine, quem in aduerſa præcipuè parte, hoc eſt, quæ lapides, in quibus naſcitur ſpectat, repreſentat, lineis quibuſdam interſecta, multiplicibus illius pedibus non diſsimilibus. Dicta uerò hemionion eſt à mulis, qui ea plurimum delectari dicuntur, ut Theophraſtus ſcribit: uel quòd ſterilitatē facere creditur, mulis peculiarē. Pteryx quoq; ideo dicta eſt, quia eius folia inciſuris adeò plena ſunt, ut pennarū auis effigiē pręſe ferant: quod Marcellus, ꝓpterea non agnouit, quia cōmunē errorē ſequutus, ſimilitudineq; nomēclaturę deceptus, aliā hęrbam de qua ſtatim poſt hāc Dioſ. ſub hemionitidis nomine ſcribit, folia ut drachontiū grandi, et propterea in totū pęnę diſsimili, eſſe aſplenō ſuſpicatus eſt, multis quidē indicijs motus,

ſed fallacibus, utpote ea fallacia peccantibus, quam conſequentis dialectici uocant, quæ multis in reb. homines decipit, & præſertim in medicinali materia dignoſcenda. Ita enim argumentatur: Vtraq; nomen à mulis habet: utraq; nec florem, nec caulẽ, nec ſemen fert: utraq; in petris naſcitur: utraq; lienem minuit: ergo eadem eſt, diuerſis uocib. indicata. Po terat autem ſimilib. argumentis, niſi fortè euidentiorib. phyllitin eandem cum hemioniti-de putare. De ea enim ſcribit Dioſc. quòd folia habet lapatho ſimilia, cui dracontij folia, proprio de dracontio capite, fecerat ſimilia. Naſci in umbroſis locis, carere item caule, flo-re, & ſemine, ſicuti hemioniten, ſed & guſtu acerbo eſſe qui ſapor ſub genere ſtyptici cõ-tinetur, quem hemionitidi adſcribit. Diuerſis enim reb. ut idem nomen adſcribi poteſt, ita & ijdem natales, & conſimiles ſapores, & eædem uires, atq; id genus multa, quæ ad ipſam rei ſubſtantiam non ſpectant, poſſunt contingere. Vt igitur res ipſas per propria indicia à me cognitas tibi aperiam, hærba citracum uulgò uocata, eſt uera illa ſcolopendria: cuius tanta uis ab antiquis in liquando ſplene adſcripta eſt, ut aſpleni nomen meruerit. Quam rem, ut neminem ſua laude defraudem, ante annos ducentos cognouit Simon Genuen-ſis, uir ſuprà quàm ferret illa ætas, multarum linguarum peritia ſatis inſignis, & medicinę non ignarus.

Citracũ hærbam uerã eſſe ſcolopẽdriam.

Ea uerò quæ hactenus ferè ſcolopendria credita eſt, & adhuc à multis creditur, eſt, ut e-go puto, quam hemionitin uocat Dioſc. Et quæ phyllitis à Dioſc. teucrion à Plinio, inter rumicis genera nunc numeratur, nec ſine ratione: maiori quippe eius generis adeò ſimilis eſt, ut eadem uideri poſsit, niſi longiora folia haberet, & in ea parte quæ terram aſpicit, ue luti herentes uermiculos oſtenderet. A tribus uero his, lichen uocata, licet & ipſa in petris naſcatur, & effigie & uirib. longè diuerſa eſt, duabus tamen reb. hoc nomen attributum uideo, una tamen & communi quadam ratione, quia lichenis morbi præcipua remedia ſunt. Eſt autem lichen morbus à Græcis uocatus, Latinis impetigo, qui uulgò dum leuis eſt, uolatica nuncupatur. Dum leuis dico eſt, quia interdũ adeò difficilis, præſertim dum faciem deturpat, ut uix elidi poſsit. Quem Romani, quoniam à mento ferè inchoabat, uel præcipuè id afficiebat, Mentagram uocarunt, ab Aſia in Italiam apportatum, & ab uno homine ad alium faciliter per oſcula tranſeuntem: eo modo quo Gallicus nunc uocatus à Gallis cum multis malis in Italiam inuectus, per concubitum propagatur, ut non inſulſè eum Pudendagrã nonnulli uocarint. Qui tamen altas radices annis quatuor ſuprà qua-draginta iecit, & tam latè ſerpſit, ut extirpari uix poſſe uideatur, niſi manũ ſuã ille admo-uerit, qui ad duo peſsima uitia compeſcenda, oris uidelicet & pudendorum, eum primo immiſit. Huius morbi quãdo ab initio apparuit, tanta uiſa eſt cum antiqua illa mentagra conformitas, ut nonnulli nec contemnẽdi quidem medici, ſub eodem genere, hoc eſt, ſub lichenibus, utrunque collocarint. Quæ opinio, diſſeminato iam eo, et peiora longè capita proferente, maligna uidelicet ulcera, articulorum immites dolores, difficillimas cephale-as, ardentiſsimas oculorũ inflãmationes, paulatim per ſe ipſam concidit: peritiſq; medicis iudicatum eſt, non poſſe ad certum genus, & (ut dicunt) unicum caput, tot morborum di-ſcrimina redigi. Sed & dum ſolam faciẽ occupat, malignã quandam totius ſanguinis in-fectionẽ coniũctam habet, quæ facit ut præſidia quæ olim habita in lichenis efficaciſsima, negligere uideatur. Quod mirum eſſe non debet legẽti apud Celſum, inter quatuor quæ enumerat impetiginis genera, unum, quod curationem omnino non recipit: aliud, quod in tẽporib. aut oritur, aut deſinit, neq; ex toto tollitur. Sed & apud Gal. quoſdam lichenes feros, & quoſdam calloſos, qui auferri, niſi excoriantib. pharmacis non poſsint. Tam latè enim apud etiam antiquos patuit lichenum genus, ut nonnullos ſolo ſputo auferri dixe-rint, aliquos cum acerrimis urentibuſq; medicamentis uis extirpari. Ex hac lata poteſtate defendi à calũnia Plinius poſſe uidetur, qui leues illos ſub impetiginis nomine toto uolu-mine cõprehenderit: feros uerò alios, & nouos, mentagræ nomen meruiſſe ab initio libr. 26. teſtatus eſt. Vbi etiam duarũ rerũ meminit, quæ à peculiari curandi huius morbi ui, li-chenis, ut diximus, nomen meruere: quarũ una quæ uera hærba eſt, nunc uulgò hepatica dicitur, alia ad muſcum eſt referenda. Ab omnibus hiſce differre uidetur ea quam tu ulti-mo loco ſatis pulchrè pingis: quæ, ni fallor, eſt quã Græci ἀείζωον maius, nos ſemperuiuũ,

uel

uel ſedum,& uulgò oricularem. Hæc habui quæ tuis quæſitis reſponderem. Vale, et patri tuo uiro integerrimo,& medico celeberrimo, me plurimum commendato.

Ex Ferraria, VI. Idus Auguſti, M. D. XXXIIII.

EPIST. IIII. *Ioannes Manardus Ioanni Paulo Caſtiliono S. D.*

Declarantur quædam notæ ponderum inuentæ apud Celſum.

ALEXANDRVM Capelinum, licet antea magna mihi familiaritate cõiunctum, tua etiam cauſa benigniſsimè excepi, quantumq; pro tempore ualui, ſaluti hominis conſului: uix enim duobus diebus apud nos fuit. Ex eo poteris de mea ualetudine intelligere. De Celſi uerò characteribus quid ſentiam, breuiter ſubſcribam. p. pondo intelligo. χ uel † denarium, ſeptimam uidelidet (ut ipſemet ſeipſum declarat) uncię partem. per notas quæ ſequuntur, denariorum numerum accipio. Atq; ut hæc exemplis reddantur clariora, ubi in primo malagmate libri quinti legitur, Aeruginis raſæ & thuris ſingulorũ p. χ II. intelligo accipiendos ſingulorũ, ęruginis ſcilicet et thuris, binos denarios Ceræ uerò et ſquammæ VIII. ſubdit enim XVIII. Sicubi uerò in antiquiorib. exemplaribus, iandiu uidelicet excuſis, ſcribuntur duo chi, ut in malagmate ſequente ad iecur dolens, per primum intelligo pondus denarij: per ſecundum, denariorum numerum, ut accipiamus lachrymę balſami denarios duos & uiginti, & coſti cum reliquis quæ ſequuntur, ſexdecim. Simili modo in Andreæ malagmate, ubi ſcribitur p. χχχ. intelligendum pondus uiginti denariorum. Idem in ſimilibus intelligendum', ita tamen ut ſciamus per p. non ſemper ſimpliciter pondus accipiendum, ſed interdum pondo, hoc eſt, libram: ut in Moſchi malagmate ubi ſcribitur p. II. ego duas libras intelligo: niſi fortè in exemplari nota deſit denarij, ut ſcilicet ſit legẽdum p. χ II. tunc enim duos denarios intelligeremus. Vbi uerò p. z. octauam partem libræ: uel ſi χ deſit, octauam partem denarij: & pro triente, tertiam libræ partem. Legitur & quandoq; apud eundem Celſum, p. ſextantem, ubi ego intelligo ſextam libræ partem, binas uidelicet uncias: ſicut & per beſſem, octo uncias. Hæc habui, alioqui in profitendi munere occupatus, quæ de ponderib. Celſi ſcriberem. Si quid uerò adhuc in his deſyderaueris, mihi per literas ſignificato. Vale.

Ex Ferraria, XII. Calend. Decemb. M. D. XXXIII.

EPIST. V. *pro Illuſtri D. Alexio Turzo, continua deſtillatione laborante: ex qua, preter articulorum dolores, multa mala ſymptomata ſequuntur.*

LEgi quanta cum diligentia ualui ea quæ clariſsimi illi Viennenſes medici, pro ſalute M. T. D. ſcriptis mandauere: atq; quid de illis ſentirem, morem ei geſturus annotaui, æquo animo laturos illos confidens, ſi in aliqua re, ſecus quàm illi ſentirem, cum ſæpenumero cõtingat, ut inter medicos, qui ſimul eundem ęgrotum quotidie uiſitant, uariæ diſcrepanteſq; ſententiæ, & diſceptationes naſcantur: quæ ſi non contendendi ſtudio, ſed ueritatis indagandæ gratia, & ad utilitatem ægrotantis ineuntur, debent & patienti, & amicis, atq; ipſis etiammet concertantibus eſſe non moleſtæ. Ita enim et ipſi ægroto melius conſulitur, & plerunq; etiam medicis, qui poſt diſputationem domum doctiores reuertuntur. Hac igitur ſpe animatus rem ipſam iam aggredior. Vt igitur ad uos ſermo meus uertatur, medici eminentiſsimi, ego illuſtrem hunc D. (quantum meminiſſe de eius temperatura poſſum poſt ſextumdecimum annum, quo eum ultimò Budæ uidi) calidæ & humidæ temperaturæ ab ipſo ortu fuiſſe non ambigo: Id enim prę ſe ferebat uiuidus quidam color, ex albo rubroq; commixtus, caroque ſuprà mediocritatem parũ aucta, hilariſq; admodum & benigna facies, nihilq; demùm in eo uiſebatur, quod uel ruſæ bilis multam redundantiam oſtenderet, uel timorem ingereret, ne ad atram ętatis acceſſu

mutaretur. Alioqui nec iecur ad tantum feruorem efferri uidebatur, ut id minaretur, pręſertim cum humiditatis, non ſiccitatis, in uenis uniuerſoq́ꝫ corporis habitu ueſtigia cernerentur: cuius rei etiam ſatis euidens argumẽtum ex Galeni dictis, quibus uos inniti uidemini, colligi poteſt. Scribit enim in libro artis medicinalis eos, qui calidioris ſimul & ſiccioris iecoris ſunt, in conſiſtendi ætate plurima atra bile abundare. Quam certè ætatem cum iam (ni fallor) attigerit, nec in eo adhuc, ut ſcribitis, indicia bilis illius appareant, ſequitur eum ab ipſo ortu ſanguineum potius fuiſſe, quàm bilioſum: præſertim cum ex indicijs quibus bilioſum probatis, nonnulla poſsint ſanguineis congruere, ut capilli ſubtiles, rari, ſubnigri, rubicunda facies, oculi, naſus, ingenium, acuti pili, thoracis amplitudo, pulſus, aptitudo ad morbos calidos, atq; id genus cætera. Alia ex aduentitia quapiam cauſa contigiſſe, ut corporis gracilitas et ſiccitas: nã quibus temporib. à me uiſus eſt, ut ſuperius dixi, cõtraria penitus in eo demõſtrabantur. Quę uerò ex appetitu ſumũtur, uentriculi potius, quàm uel iecoris, uel totius corporis, nec tamen caloris, ſed frigoris (ſi uera dicenda ſunt) uidentur indicia. Naturales quidem temperaturæ ſimilibus, non contrarijs lætantur. Sequitur autem ex his omnibus, ut calidæ & humidæ temperaturæ ſimpliciter, non calidæ et ſiccæ dicendus ſit. Quod et cum uos agnouiſſe uideamini, ubi de paſsiuis qualitatib. inquiritis, mirum eſt quod ab initio, ubi de temperatura agere incipitis, bilioſum ſimpliciter pronuncietis. Et hæc quidem de naturalibus dicta ſint. Accedentes deinde ad affectus præter naturam, eos, ſi bene numeraui decem inuenio,

1 Continuam deſtillationem materiæ tenuis & ſalſæ.
2 Hemicraneam dextri lateris non continuam.
3 Oculorum ruborem cum deſtillatione.
4 Linguæ ſciſſuras.
5 Dolorem muſculorum pectoris.
6 Anguſtiam cordis & pectoris.
7 Articulorum dolores.
8 Totius corporis, & præcipuè partium, quæ ad uentrem attinent, extenuationem.
9 Febres putridas.
10 Calidas imflammationes.

Quorum aff. ctuum unum tantum perpetuum eſſe dicitis, qui ferè & reliquorum ſit cauſa, illam ſcilicet à capite in ſubiectas partes deſtillationem.

Ex his affectibus, dum eos diligenter examino, quatuor tantum ſub morbi genere contineri uideo, febrem uidelicet quæ malę temperaturę, extenuationem quæ quantitatis deminutę, linguæ ſciſſuras quę ſolutæ continuitatis, generibus continentur: et inflammationem, quæ morbus compoſitus eſt: reliquos ſub ſymptomate. Quare horum morbi & cauſæ ſunt inueſtigandæ, atq; ex omnibus cura, uel præſeruatiuæ intentiones colligendæ.

Vt igitur à deſtillatione incipiam, quam uos, & rectè quidem (ut puto) ferè aliorum malorum cauſam eſſe exiſtimatis, eam ad ſymptoma id pertinere dico, quod exiens mutatum nuncupatur. Exit quippe à capite materia, quę ſano exire non conſueuerat. Pendet hoc à materia præter naturam in capite aggregata, quæ ideo paulatim aggregatur, quia cerebrum nec proprium alimentum probè concoquere, nec uapores ad ipſum ex inferioribus partibus ſubleuatos ualet reſoluere. Naſcitur hæc imbecillitas ex mala temperatura quæ cum multiplex eſſe poſsit, ambigi poteſt qualiſnam ſit: quod certè dignoſcere, difficile abſenti, nec facilè etiam preſentibus puto. Tantum enim de hac dubitare contingit, quantum & de ipſa ſalſa pituita, quam nonnulli calidam, alij frigidam putant. Vtri uerò ſententiæ magis hærendum ſit, inuidioſum eſt decernere: præſertim cum hæc dubitatio ab alia pendeat, de qua non minor eſt controuerſia, quo pacto uidelicet pituita hæc ſalſa conſtet. Auicenna quippe, & qui eum ſequũtur, ex miſcella fieri putant bilis cum pituita. Quam opinionem ſi ſequuti fuerimus, quantum dubitare cõtingit de proportione duorum humorum eam componẽtium, tãtum & de totius compoſiti humoris temperatura. Vincente enim bile calida, uicta frigida euadet. Sed, quod pace Auic. dictum ſit, ego fieri poſſe non uideo, quo pacto ex miſcella bilis et pituitæ, qualiſcunq; ea ſit, naſci ſapor ſalſus

poſsit

poſsit, cum uideam exiguam aloës portionem multiplici aquę cõmixtam, amaram eam non ſalſam reddere. Viderimq; etiam plerunq; pituitam per uomitum ab ægrotante eiectam, cui mixtam eſſe bilẽ, amaror in ore uomẽtis relictus, oſtendebat: tam exigua tamen quantitate, ut oculatiſsimi etiam hominis uiſum penitus effugeret. Quis ergo credat, ex admixtione bilis amariſsimę cũ pituita, ſalſum saporẽ reſultare? Satius ergo fuerit in hac re, ſicuti in pleriſq; alijs, Galeno potius quàm Auicennæ credere, dicenti libro 2. de differentijs febrium, hanc pituitam fieri, aut propter putredinem, aut propter ſalſæ ſeroſę humiditatis admixtionem. Quem locum quum non rectè in linguam ſuam tranſlatum legeret Auicenna, ſed corruptè in huncmodum, phlegma ſalſum fit propter ipſius putredinem, aut aquoſitatem quę ei admixta fuit: putauit diſiungendi notam debere copulatiuè intelligi: uel, ut in codice caſtigato legitur, loco, aut, &, eſſe legendum, modeſtius erga Galenũ ſe gerens quàm Gentilis, qui hunc locum Auicennę enarrans, non erubuit Galenum rudem appellare: propriam in hoc ruditatem apertè detegens, qua adeo laborauit ut ueram Galeni literam, ex Græca ſine alia media uenientem, & quidem clariſsimam, non intellexerit, ſed per ſalſam ſeroſam humiditatem, ſalſam pituitam acceperit: tantãq; oſcitationem Galeno adſcripſerit, ut cauſam pituitę ſalſæ eſſe diceret, ſalſam ipſam pituitam aquoſitati mixtam: non aduertens, ſerum humorum quintam quandam humiditatem eſſe à quatuor primis humoribus diuerſam: ſicuti ſeroſa lactis pars alia res eſt quàm caſeus et butyrũ, ab eaq; ſeroſa parte, ſi ſalſa ſit, dũ phlegmati miſcetur, ipſum ſalſum reddi.

Duas igitur cauſas, ò bone Gentilis, Galenus eſſe uoluit, quarum utraq; ſola ſufficit pituitæ ſalſedinem dare, putredinem uidelicet, quæ ueluti ebullitionem quandam in eam faciens, terreſtriores nõnullas partes reddit, ſalſuginem toti eius ſubſtantiæ tribuentes, eo modo quo puteales quaſdam aquas uidemus, ex longa ebullitione ſalſum ſaporem acquirere. Altera cauſa eſt ſeroſa quædam humiditas extrinſecus ei occurrẽs, quæ ſalſum ſaporem quem in ſeipſa habet, illi impartitur, Generationes hæ ſalſedinis eos non latent, qui norunt ex quauis herba ſalem extrahere. Vtrouis autem horum modorum pituita ſalſa ſit reddita, ambigere contingit, calida an frigida ſit: ab aqueis ſiquidẽ partibus, dum propriam ſeruant naturam frigus: à ſeroſis & putredine, calorem habere uidetur. Quare nemo admiratione affici debet, ſi eam etiam Galenus quandoq; calidã, quandoq; frigidam dicit. Libro ſiquidem de uictu morb. acut. 4. & 2, uirtutum naturalium, frigidam: primò uerò de ſimplic. medic. & 3. Aphor. calidam. Quę enim maximè ſalſa eſt, quocunq; modo hoc acquiſierit, calida: quę minimè, frigida, cum aliquo tamen calore cenſenda eſt. Nam in ea id contingit, quod et in muria, in qua ſi exigui ſales multæ aquę miſceantur, frigida remanet, ſi tot ut dura adeò fiat quòd ouum in ea ſupernatet, calida: & ſi adhuc plures addantur, calidior continuò fit, ita ut iam ad amaritudinem uergat. Ex ſuperfluente enim ſalſedine amaritudo gignitur, non ex amaritudine ſalſedo. Ex maiore ergo minoreq; ſalſedine de temperatura eius iudicandum eſt: nec ſolum ex hac, ſed & ex ipſa ſubſtantia & conſiſtentia: nam quò ſalſior efficitur, craſsior etiam euadit. Quod in dyſenteria ab ea facta euidenter cognoſcitur: in qua exiens pituita, ualde craſſa & tenax uiſitur, ut propterea difficillimam inter dyſenterias 4. Aphoriſmorum libro eam putauerit Galenus. Prudentia ergo ueſtra qui præſentes eſtis, qualitas eius agnoſcenda eſt, quam tamen ego in hoc clariſsimo uiro non uehementer calere exiſtimo, ſi, quemadmodum ſcribitis, materia quę fluit tenuis eſt. In cerebro tamen ipſo malam adeſſe temperaturam naturali conformem iudico, calidam uidelicet & humidam, quæ humiditatis ratione, pituitæ ipſius ſubſtantiam, calore ſalſedinem gignit. Quę ſi uera ſunt, danda in primis opera, ut mala hæc diſtemperies à cerebro auferatur, adſeruata ea quã naturaliter adeptus eſt, quę et alioqui non ualde à tẽperamẽto mihi diſtare ſemper eſt uiſa. Non enim intẽtio noſtra eſſe nũc debet, ad naturalẽ eius tẽperaturã in meliorem permutandam, ſed ſatis nobis erit, ab omnib. malis affectibus uel præſentib. uel qui imminent, illũ immunem reddere & ſeruare. Quod certè magna ex parte fecerimus, ſi hanc pituitæ in inferiora membra deſtillationẽ ſuſtulerimus. Ad quod faciendum maximè conducere uidetur uenæ ſectio, quæ totius corporis repletionẽ auferret et materiã à capite partim euacuabit partim retrahet. Verè igitur &

autumno ſectio uenę facienda, tantumq; ſanguinis extrahendum, quantum, conſyderantibus quæ conſyderanda ſunt præſentibus medicis, uidebitur opportunum. Quæ ſi facta ante id tempus fuerit, quo ſolet materia in articulos decũbere, ad ipſos quoq; artuum dolores uel tollendos, uel minuendos cõducet. Fiat autem è uena cubiti media, ut ex ſuperioribus æquè atque inferioribus euacuet. Poſt hanc uere hæc potio octo uel decem diebus manè bibenda: Polypodij uncia una, comæ fœniculi ſemuncia, glycyrrhizæ drachmæ duæ, turbit communis, myrob. chebularum drachma. Bulliant in ſelibra aquæ donec tertia pars conſumpta ſit, & additis mellis roſacei binis uncijs, manè, concocta pridiana cœna bibatur. Ex hac potione ſi congrua euacuatio facta ſit, alia præterea purgatione non egebit: ſi non, catapotijs de agarico uocatis adhuc purgetur, quibus tertia pars aurearum adiecta ſit. Autumno alia utendum, quæ recipiat, Senæ, ſeminis endiuiæ ſemunciã, rhei barbarici drachmam, comæ boraginis ℥. quæ eodem modo bulliant: ſed loco mellis roſacei additur ſyrupus ex roſis recentibus quinquies permutatis cõfectus, pari, hoc eſt, duarum unciarum pondere.

Toto euacuato corpore, caput quoque ipſum euacuetur: quod duplici uia fieri poteſt, auerſione uidelicet, & per particularem aliquam euacuationem. Et auerſio quoque dupliciter, uel ſcilicet ad longinqua, uel ad propinqua. Inter ea quæ ad longinqua reuellunt nihil mihi aptius uidetur, quàm ſi per ora uenarum ani, hirudinibus admotis ſanguis extrahatur, ea quantitate quæ præſentibus medicis uidebitur expedire. Deriuatio ad propinqua commodè fiet, ſi ſanguis per nares, aut prope aures, uel ex fronte mittatur. Ad auerſionẽ quoq; pertinẽt cucurbitulæ infra os latum humerorũ admotæ: frictiones, extremorum mẽbrorum uincula, et balnea, atq; omnia exercitationis genera, quib. quieſcente, uel parũ moto capite, extrema mẽbra laborent: cauẽdo tamen ſemper ne illa fatigent, quę dolore affici conſueuerunt. His igitur uel omnibus, uel quibuſdam, pręſentes medici uti poterunt, non ſolum uere et autumno, ſed alijs quoq; temporib. prout magis uidebitur conuenire. At ſi per hæc optatum finem non fuerint aſſequuti, aſsiduè, retractionis gratia, uel ignito ferramento, uel medicamento aliquo uim urendi habente, quorum nunc multiplex numerus, ulcus excitetur, inter duos maiores muſculos exterioris humeri partis: quo dies minimum quadraginta, cicere primo, deinde ubi iam ſatis profundum oſculũ uidebitur, pilula aurea uel argentea intromiſſa apertum conſeruetur. Et hæc quidem de auerſione dicta ſint.

Particularis uerò pituitæ ex capite euacuatio, per nares potius quàm per os molienda quoniam, ut ſcribitur, lingua ſolet ulcuſculis quibuſdam affligi. Plura autem ſunt, quibus per nares attractis, hæc euacuatio procurari poteſt. Sed faciliora & ferè ubiq; inuẽta, ſunt ſampſuchi, betæ, anagallidis & cyclaminis ſucci, quib. iridis, ellebori, & demum euphorbij puluis addi poterit, ſi opus eſſe uidebitur. Ex quibus ſi immodicus ardor in narib. fortè excitetur, uiolaceo oleo, uel butyro mitigetur.

Euacuata plenè materia in uniuerſo corpore, ſed potiſsimum in capite abundante, roborandũ erit caput, ne rurſus eãdem incurrat repletionem: quod tum per extrinſecus admota, tum per extrinſecus accepta faciendum eſt. Ex his quæ extrinſecus adminiſtrantur aliqua caluæ, aliqua naribus, aliqua auribus inſtillanda. Calua, aqua ex alto guttatim ſuprà ſuturarum loca cadente, abluenda eſt, quæ per ſacculum tranſierit, quod hiſce rebus ſemiplenũ ſit: Cinerum ſarmentorum uitis p. 2. roſarum, florum chamæmeli, ana p. 1. maceris, quos flores maſchatos uocatis, partis unius quartam partem. Poſt ablutionem, eadẽ ſuturarum loca ſacculo tegenda ſunt, ex tenui ſerico panno, quem zẽdalum uocant, conſtructo, qui ſit cocco tinctus quem granum uocant, uel eo quem carmeſium. Et his rebus in craſſum puluerem redactis oppletus, roſarum, ſandalorum citrinorum, maceris ana p. 2. gariophyllorum p. 1. miſce & inſperge leuiter aqua roſacea moſchata. Naribus cerebro pila admoueatur, quæ habet, Pulueris roſarum, ſandalorum citrinorum, maceris, gariophylorum, ſingulorum ana ſemunciam: ſtyracis, ladani, benzoi, ana ʒ. 2, et cum aqua roſacea moſchata conficiatur. Auribus oleum tepidum inſtilletur, ex amygdalis expreſſum quæ triduo occluſæ cum ſtyrace, ambra et moſco permanſerint.

Et per

Et per hæc quidem peſsimum deſtillationis ſymptoma remouendũ puto, atq; eo ablato, quæcunq; ab eo fiunt ſimul ſubmouenda. Sed quia fortè adeò fixas radices habent, ut per ſe abſq; alterius adminiculo conſiſtere ualeant, ideo nonnihil addemus, quibus ſingulum eorum poſsit extirpari, incipientes ab hemicranea: quæ cum dolor ſit, ad ſymptoma pertinet quod actio læſa uocatur. Operatio enim tactus ita à dolore mutatur, ut id ſentiat quod ſentiendum non eſſet: quod certè in caſu noſtro eſt mala temperatura, quæ in temporis dextri uenis & arterijs per quandam communionem fit. Si enim primario affectu caput laboraret, perpetuo dolore uexaretur. Satis autem ueriſimile eſt iecur eſſe, à qua mali uapores ſurſum eleuati, dolorem in dextro tẽpore cient. Quare præter reuulſiones quas ſuprà docuimus, non ab re fuerit cucurbitulam quandoq; hypochondrio dextro admouere: ſed & iecur quoq; ipſum per ſuccos cichorij, & abſinthij, & acetum roſaceum ſimul mixta roborare. Caputq; ipſum, qua parte dolet, oleo roſaceo perfundere, in quo abſinthium et ſylueſtris cucumeris radices ad colliquationem bullierint: cataplaſmateq; ex eiſdem rebus ita colliquatis compoſito, contegere.

Oculorum rubor, qui qualitas mutata eſt, ablutione arcendus aquę roſaceæ, in qua ſandali citrini & myrobalanorum flauorum cortices bullierint. Linguæ ſciſſa, quæ ſolutæ continuitatis morbus ſunt, tollit lac, præcipuè caninum. Amylum cum ſaccharo & aqua roſacea, formatis inde lupinorum forma cycliſcis. Dolorem muſculorum pectoris mitigabit radicum althęæ ſuccus, cum recente gallinæ adipe commixtus. Item amygdalarum oleum cum butyro recente inuncta. Cordis & pectoris anguſtiam tollent roris marini & bugloſsi flores cum ſaccharo adſeruati, comeſti, & gariophylli ore retenti, ſenſim ſaliua deglutita.

At his quidem omnibus facilè occurritur, articulorum uerò dolorib. difficillimè, ne dicam hoc penitus fieri non poſſe. A duab. enim cauſis pendent, ab humorum uidelicet redundantia, & naturali uel acquiſita artuum imbecillitate. Hanc remouere, prǽſertim ſi ab ortu ipſo naturæ contracta ſit, quis unquam poterit? Illam quis uel uelit uel poſsit? Nam ut mittam cibos & potus, quos ſeligere, & ad certam normam ſemper redigere, in tot abuſibus, & tot gulæ irritamentis, & ſociorum inuitamentis, continentiſsimus etiam uir uix poteſt. Certè infinita penè occurrunt, quę omni etiã adhibitio ſtudio non poſsis effugere, ut quę ad aërem, motum, curas, animiq; affectus pertinent. Noui ego nonnullos, qui cum ſatis rectè ualerent, ex ſola ira in uehementes dolores inciderunt. Quantũ tamen fieri poteſt, utriq; rei diligenter intendendum, ut articuli robuſtiores reddantur, & nulla cauſa occurrat, quæ humores habundare, & ad articulos moueri faciat.

Ad primam rem complendam Excell. ueſtrę docent fieri balneum in aqua chalybeata, in qua nonnullæ res bullierint. Quod certè balneum ego quoq; cõmendo: licet (ut uerum ingenuè fatear) neſciã quid per pſidias intelligatis, cum in eodem balneo granatorũ cortices apponatis, quę apud me idem ſunt cum pſidijs. Neſcio etiam quanã ex cauſa alumen in lintheo colligari iubeatis, niſi forté ueriti, ne eius ſubſtãtia aquæ bullienti miſceatur: cũ tamen conſtet in multis naturalib. aquis naturã alumen miſcuiſſe, quas tamen tutò homines bibunt, nedũ quòd eis abluantur. Adderẽ igitur ego aquæ non ſolum alumen, ſed & contritos ſales: atq; poſt balneũ, ſalito etiam oleo articulos perfricarem. Sed & putauerim ipſam ſolam aquã à ferrario fabro acceptã, ablutioni ſufficere, ſicuti & ad ungendũ ſolum oleum ſalitũ. Vt uerò res altera cõpleatur, uictus ratio ita inſtituenda eſt, ut mali humores nunquã aggregentur, nec boni etiam redũdent. Quas res Excel. ueſtrę ita diffuſè cõplexę ſunt, ut ſuperfluũ mihi uideatur circa id diutius immorari. Percurram igitur quæ ſcripſiſtis: & ſi quid occurrerit in quo aliter ſentiam, uel quod addendum mihi uideatur, uel id addam, uel locum ſignabo.

Quòd ad aërem ergo attinet, ego modicè frigidum potius quàm calidum commendauerim: ſiccum etiam potius quàm humentẽ. Duę enim hæ qualitates ut putrefactioni aduerſantur, ita malum huius magnifici Domini tẽperaturam remittere quodãmodo poſſunt & retundere. Non enim talis eſt ut conſeruari debeat, quum ab eo omnes ferè mali affectus pendeant, quibus ſubijcitur. Laudo igitur, ut locus quem habitat, inter aquilo-

narem & occidentalem regionem reſpiciat, boreali tamen uento, præcipuè dum incipit et hyeme, euitato. Fauonij uerò ſuauem auram, nunquam illi obfuturam putauerim. Reliqua quæ de aëre dicuntur, à me quoqꝫ probantur.

Quod ad odores pertinet, ego quicquid apud Arabes ſcribatur, ſandalos & ambram in numero calidorum habendos, & ratione et uſu didici. Quare trochiſcos illos ueſtros dimittendos puto. Et ſi ſuffimentis opus eſt, plenæ ſunt huius generis ſeplaſiariorũ tabernæ, quę cum multis alijs malis ex Hiſpania in Italiam apportata ſunt. Si uerò à Meſue recedendum non eſt, laudauerim ego potius gallię moſchatę uſum, quæ facilè parari poteſt & uel per ſeipſam ſuffiri, uel roſaceæ aquæ ad inſperſionem miſceri: ipſamqꝫ ſolam roſaceam aquam, ſi laminæ ferreæ ignitæ inſpergatur, ſcio odoratum fumum emittere, et ſuauem, & qui deſtillationi poſsit obſiſtere.

Accedentes deinde ad cibos, concedere uidemini aues in aqua uiuentes, ſi iuuenes ſint: quũ tamen mihi æquè cauendæ uideantur, niſi fortè magis quàm grandiores, ſiquidẽ naturali humiditati, eam quæ ex ætate fit, coniunctam habent. Prætulerim autem omnibus carnibus auiculas in dumetis degentes, & poſt eas turtures, perdices, phaſianos, turdos, merulas, columborum qui in turribus educantur pullos uolare incipientes, gallinas, capos. Sed inter quadrupedes, hœdos, uerueces, anniculos, iuuencos, uitulos, capreolos, damas, cuniculos, lepores, tolerarem. Ciconiarum uerò, echinorum, & teſtudinum carnes, ceu proprietate quadam articulorum doloribus conuenientes, non damnarem. Non placent etiam condimenta, ſi tamen condimenta dici poſſunt, quæ uos ex frigidis oleribus, præcipuè etiam ſi humida ſint, fieri iubetis. Inter quæ, frigida ſcilicet, bletam miſcetis: pro qua, ſi (ut puto) commune id olus intelligitis, quod apud uos, ſicuti apud nos, crebrò ad menſas uenit, & quæ beta latinè dicitur, ea proculdubiò inter calida, non inter frigida numeranda eſt: quod uel ex ea ui colligi poteſt, quæ ſi per nares hauriatur, morſu quodam ſternutamenta prouocat.

Condimenti igitur gratia ego potius paſſulas, arida pruna, ceraſia acida, ſed & macerem addiderim, qui à temperamento in actiuis qualitatibus non recedit. Sed nec croci modicum uſum formidarem, qui licet in ſecundo ordine calefacientium collocetur, concoquendi tamen uim habet & adſtringendi. De piſcibus, ego ſemiſalitos non uituperauerim, ſi non magni nec tenaces ſint: atque præter iam dicta duo aromata, modico etiam cinnamomo condiantur. Petreos uerò maritimos omnibus præferrem, atque poſt eos fluuiatiles ſimiliter petreos: dehinc carpiones, lucios, trottas, atque albos illos quos in Pannonia aſſare & macere condire conſueuerunt. Ex leguminibus nullum à me probatur: ex reliquis granis, hordeum, farrem, & auenam, albam laudo. Panis mihi placeret, uel cibarius, quem ciborum uocant, uel Italus uocatus, uel ſimilagineus modico ſaccharo conditus.

Et quia de fructibus et oleribus nulla à uobis fit mentio, ideo ea ſubijciam, quæ in his duobus generibus tolerari poſſunt, à fructibus exorſus, qui etiam conferre aliquantiſper uidentur. Hi ſunt: Nuclei pinei, auellana, piſtacia, amydala, caricæ, paſſulæ: pruna uerò, melopepones, pira, cotonea, meſpila, ſorba, non ſunt penitus reſpuenda. Ex oleribus quoque hæc toleranda uidentur: Aſparagi, ſaluia, mentha, origanum petroſelinum, fœniculum, anethum: ſed & lactuca, intybus, malua, ſpinatia, cum aliquo priorum comixta.

Regulas quas in potu præſcribitis libenter ſuſcipio. Inter omnes tamẽ potus, ego mulſam aquam antepono: & poſt eam hyemis tempore, ex ſaluia in duplici uaſe extractam, roſaceo melle temperatam. Ceruiſiam ex ordeo tolero, ſaluiatumqꝫ & abſinthite uinum uinaqꝫ alia plus minuſue pro cuiuſqꝫ ui, hyeme quidem aqua ſaluiæ, æſtate aqua intybi temperata. Si à cœna bibendum eſt, aquam hordei cum ſaccharo non laudo, ſed aquam potius ſaluiæ hyeme, æſtate intybi.

Exercitationem ego laudo moderatam: quam tamen fieri poſſe nõ uideo ita quietè ut nihil moueatur, nec aliqua inde, ut iubetis, contingat in humoribus agitatio: ſed etiam ſi hoc fieri poſſet, motus ille exercitatio dici non mereretur. Sic enim eam patres noſtri

definierunt

definierunt, ut ſpirationem mutet. Equitare etiam ſcio podagricis alienum. Quare congruere ei magis putarem aurigationem & uectationem, earumq; partium uehementiorem motionem, quæ uel nunquam uel minus doloribus uexatæ ſunt. Per uocem quoq; altam & ualidam, claramq; & apertam, uel lectionem uel pronunciationem, pectus et uocalia inſtrumenta exercentur, naturalis calor augetur, et extremæ etiam partes purgãtur, robuſtæq; redduntur: ſed & uentriculi uitia emendantur, atq; appetitus excitatur. Sudorem non ita abominor, ut frictionem, uectationem, uociferationemq; uetem, quę ad eum ducant, niſi modum excedat.

Regulas quas repletioni præſcribitis, omnes probo, præter unam, de qua nunc eſt inter Italos medicos magna controuerſia, ampliorem ſcilicet ſemper eſſe debere cibum in prandio, quàm in cœna. In qua diſcordia licet adhuc meam ſententiam ſupprimam, hoc tamẽ unum maximè compertum habeo, conſuetudinem non eſſe ſubitò mutandam, melioremq; concoctionem noctu quàm interdiu factam, non eſſe in hac diſceptatione negligendam. Mirari tamen non poſſum, uos aſſerere magnificum hunc Dominum in maiori eſſe diſcrimine inanitionis quàm repletionis: præſertim cum affectus ob quos periclitatur, repletionem ferè omnes ſequantur. Sed & uoſmetipſi in regimine quod ei præſcribitis, repletioni magis occurrere uidemini, quàm inanitioni. Iubetis enim inter reliqua ut non prandeat, quoties uel in uentriculo uel in capite grauitatem ſentit. Quod quanto cum periculo ab his qui aſſueuerũt, dimittatur, demonſtrat Hippoc. alioqui experientia ipſa oſtendit, capitis grauitatem plerunq; & cibo auferri, & ieiuno augeri. Laudauerim ego quoq; uomitũ, ubi repletio in uentriculo perſentiať: & ut prandiũ differatur, leuiuſq; ſit: ut tamen penitus dimmittatur, niſi magna cogente neceſsitate, non probauerim. Vomitum quoq; ſingulo menſe poſt crapulam, ſi abſq; uehementi conatu fieri poteſt, magno uſui futurum puto.

Laudo etiam ut clyſmatibus, leuibuſq; quibuſdam purgatorijs deiectionem moliatur, ita tamẽ ut per ęſtum pilulas caueat. Regulas quoq; ſomni ex Auic. acceptas probo: prolixitatem tantum non probo, hoc eſt, ut ad octo nouemue horas protendatur, præſertim ubi deſtillatio uitanda eſt. Et ſi interdiu ſomno quacunq; ex cauſa indulgendum, uelim ut ſedendo potius quàm iacendo id fiat. Parantur apud nos cathedrę, quas imperiales uocant, quæ ſunt in hunc uſum maximè idoneæ. De concubitu ego Celſo & Galeno acceſſerim, qui frequentiam eius non numerò adſcribunt, ſed tantum interualli in eius uſu adhiberi uolunt, ut neq; reſolutio aliqua ſentiatur, et homo ipſe leuior factus uideatur ac melius ſpirans.

Poſt uictus rationẽ ad alia acceditis auxilia, ſectionem uidelicet uenæ, purgationem, alterationemq;, tam per exterius admota, quàm per intra corpus accepta: quę omnia iuxta patriæ ueſtræ conſuetudinem per ordinem digeritis. Longior autem fuerim, ſi ſingula uoluero diſcutere, & quid de illis ſentiam explicare, præſertim cum de uenæ ſectione, anniuerſarijsq; purgationibus, ſuperius mentem meam aperuerim,

Pro particulari uerò purgatione ad articulorum dolores cauendos facienda, magnam fidutiam habeo in Pauli catapotijs, quę recipiunt, Aloës ʒ.6. agarici, croci ʒ.s. coſti, ſpicæ nardi, ſchœnianthos, carpobalſami ʒ.1. caſsiæ, id eſt, uocati nunc cinnamomi, ſcammonij ʒ.2. epithymi.ʒ.3.s. hyeme ſucco braſsicæ, æſtate ſucco intybi componantur. licet, ut ſuprà diximus, pilulæ, quantum fieri poteſt, ſint æſtate fugiendę. Doſis à granis 4.8. ad 96. poſt quas ætate ſelibra aquæ intybi bibatur. Laudo etiam tum ad purgandum, tum ad roborandum, ut drachma rhei barbari quandoque manſa deglutiatur. Myrobalani quoque cheb. conditæ, mane comeſtæ, oſſeq; illo interiore diu ore retento, & deſtillatio prohibebitur, & membra robur acquirent.

Ad mitigandos uerò in ipſo inſultu dolores. ſi, quẽadmodũ ego puto à ſanguine fiunt, cui nõnihil bilis, & plus pituitę miſcetur, reiterata, ſi oportuerit, uenæ ſectione, purgatoq; per ſuperius deſcripta catapotia corpore, nõ uehementib. localibus utendũ cenſeo: ſed ab initio oleo roſaceo, ex acerbo oleo & non plenè apertis roſis confecto: cui magno cogente dolore uitelli ouorum, & quandoque etiam lac miſceatur: & ſi intolerabilis fuerit,

croco & opio. In augmento eidem roſaceo miſceatur chamæmelinum, minore quidem primo portione, dehinc paulatim maiore, donec ad conſiſtendi uigorem inflammatio deuenerit. Tunc enim ad purè diſcutienda ueniendum, quæ tamen nunquam ſint ualde potentia: ſic enim uitabuntur pori, qui quandoque ſolent poſt ualidè diſſoluentia in articulis relinqui. Ego inter olea nunquam tranſcendo liliaceum, abſinthiacum, & anethinum. Inter hærbas, thymum, thymbram, & calaminthen. Inter adipes, ſuillum, gallinaceum, & anatinum. Et hæc de doloribus articulorum dicta ſint.

Si adeò tenuis eſt ut ſcribitis, danda erit opera enixiſsimè, ut per carnis augmentum extenuatio amoueatur. Ad quod nihil magis conducere uidetur, quàm lactis aſinini, ſi haberi apud uos poſſet, uel caprini potus, admixto melle, ad eum modum quem 7. Methodi docet Gal. Vſus quoq; ptiſanę excolatæ, quem cremorem hordei uocant, multum conducet. Sed & hordeum ipſum cum bonis carnibus plenè coctum, atque balneum aquæ dulcis, ſecunda completa concoctione, his tamen temporibus quibus nec adſunt articulorum dolores, nec expectantur: quanquam minus formidandi hi ſunt quàm tabes, quæ ex magna illa extenuatione ſequi poſſet: quæ tanti momenti eſt ut omnem & à uobis, & à me ſuperius ſcriptam ſuperet intentionem.

De ultimis duabus affectionibus non eſt quòd ſcribam, nam per ea quæ antea notata ſunt cauebuntur: & ſi quando fortè acceſſerint, oculato egebunt medico, non tantum aurito. Valete uiri optimi, & noſtra hæc qualiacunq; ſunt, boni conſulite: nec alia ex cauſa ſcripta putate, quàm ut præclariſsimi huius Domini ſaluti conſulerem: cuius gratia ut & uos euigiletis, etiam atq; etiam rogo.

Ex Ferraria, IIII. Idus Quintiles, M. D. XXXIIII.

EPIST. VI. *Ioannes Manardus Ioanni Iacobo Sauio, philoſopho & medico excellentiſs. profeſſori Bononienſi,* S. D.

PLura ad te amandum me pridem impulerunt: quòd cognomines ſumus. Nam & ego anno ante hunc LXXIII. Chriſtianæ religioni per ſacram ablutionem initiatus, eodem quo tu, Ioannis uidelicet Iacobi nomine, uocatus ſum. Quòd patrem tuum iuuenem, iunior uidi, Dialecticen cum magno honore Bononiæ publicè profitētem, atq; inde per gradus ad eum quem tu nunc meritò tenes, ſummum uidelicet in eadem academia locum euectum, intellexi. Quòd me per tuas humaniſsimas literas ad mutuam amicitiam prouocaſti, dignumq; re putaſti, qui difficilimos in medicina ſcrupos explanarem. Verùm magna acceſsio facta eſt, quòd Vergilium Gerardum tecum in eadem Theorices profeſsione concurrentem, contrà inueteratum aliorum morem ſummo amore te proſequi, ex tuis poſtremis literis cognoui. Fuit enim hoc mihi maximo indicio, te (quod paucis admodum datum eſt) ſanctos mores bonis litteris coniunxiſſe. Volebant hæc omnia ut abſq; aliqua mora tuis quæſitis reſponderem. Verùm aliud ex alio negocium fecit, ut in hunc uſq; diem res protracta ſit. Optarim autē, ut longam hanc procraſtinationem, dicendorum grauitas recompenſaret. Sed cum id pręſtare non poſsim quod uellem, tu id læto animo accipies quod poſſum.

Primum, quod à me petis, eſt, ut odor nutriat: dicente Hippoc. & approbante Gal. ubi uires citiſsima recuperatione egent, odorib. eſſe reparandas. Afferſq; Petri Aponenſis in hac quæſtione ſententiam: quæ, ſi bene colligo, eſt huiuſcemodi: Odor per uaporoſam exhalationem aëri commixtus, per aſperamq; arteriam ad pulmones & cor delatus, atq; ab his per aortam, ad retiformem primò plicaturā, dehinc ad cerebrū, in hiſq; locis ueluti concoctus, ſpiritus uerè nutrit, & reparat. Quod facere nequit, quādo primū occurrit olfactus inſtrumento: quia adhuc qualitas ferè nuda eſt & ſimplex, quæ, Ariſtotele & Gal. teſte, nutrire non poteſt. Atq; hoc quidē modo, ſpiritus tantū, præcipuè animales nutriri per odores dicit: ſolidiores uerò partes refocillari quodammodo ab eo, non nutriri.

Hæc Aponenſis dicta non paruam mihi relinquunt dubitationem. Si enim tam longum iter, totq; motus, circuitus, & concoctiones requirūtur, priuſquàm odor nutriat, non uideo

uideo quomodo eius nutricatio poſsit dici citiſsima, nec quomodo poſsit odoris uis in tot permutationibus conſeruari. Quare non erit odori, ſed aeri potius nutricatio hæc adſcribenda, præſertim cum ita congruat aeri puro, & nulla odoris qualitate affecto, ſicuti odorato: ſiquidem ex aere quantumuis ſyncero ſpiritus ipſos nutriri, & Hippocrates uoluit, & Galenus. ſed & experientia ipſa oſtendit, mox ubi odoratæ res olfactui occurrunt, uires quæ exhauſtæ erant, ad aliquem modum reparari: quod fieri non poſſet, ſi tot eſſent agenda, priuſquam huiuſmodi fieret nutricatio. Reparari uerò ex odore, non ſolum ſpiritus, ſed et ſolidiora membra, exemplo Democriti oſtendi uidetur, qui nonum & centeſimum annũ agens, uitã triduo, cum ſolo panis odore conſeruauit: ut id dimittam, quod de Ariſtotele legitur in lib. de pomo inſcripto. Alioqui, ſi ut Aponẽſis ait, ſolidiora membra ex odore refocillarentur ſolum, & non uerè nutrirentur, quo pacto poſſet odor uino in nutriendo comparari? per quod totum corpus non ſolum reſtauratur, ſed impletur. Hoc enim uerbo Hip. utitur in aphor. in quo ut Gal. exponit, de his loquitur qui refectione corporis egent, de quib. antea fuerat loquutus, in eo uidelicet aphor. Quæ longo tempore extenuatur &c. in quo proculdubio de refectione loquitur, quæ ex morbo cõualeſcentib. debetur, in quib. non ſpiritus tãtum, ſed ſingulę corporis particulæ plus minusuè ſunt exhauſtæ. Fateri igitur oportet ex Hipp. & Gal. ſententia, uera nutricatione odores illas reficere, atq; hoc magis facere dum ſunt naribus propinquiores, cõtra id quod putauit Aponenſis: tunc enim magis reſeruant naturam rei à qua deciduntur, quàm cum per longius ſpatium uagantes, multo aeri cõmixti in multas partes diſsipantur. Falſum enim eſſe id quod ex uulturum argumento Auerrois primo, dehinc Aponenſis & recentiores multi exiſtimarunt, alibi oſtendimus, qui odorem per ſpeciem quandam ſolam quam uocant intentionalem, nulli ſubſtantiæ innixum, ad cerebrum dicũt accedere. Nam odor, ut inquit Ariſtotiles, eſt fumida quædam euaporatio. Sed & Gal. effluxum quendam corporum eſſe diffiniuit. Quare corporeum quid eſſe oportet, non merè ſpirituale & ſimplex id quod per olfactũ ſentitur: ut minimè mirandum ſit, ex eo corpora ſolidiora poſſe reſtaurari, gentemq; illam Aſtomorum apud Plinium ex ſolo odore uiuere. Et hæc de prima tua dubitatione ſint dicta.

Democritum uitam triduò panis odore proro=gaſſe.

Odor quid.

Plin. lib. ſeptimo cap. ſecundo.

Dubitas ſecundò circa dictum Galeni in expoſitione eiuſdem aphoriſmi, aquoſa uina ſicuti aquæ ſimilem formam habent, ita & uim habere aſſerentem, & propterea lotium ciere: in quibus uerbis innuere uidetur, aquam ipſum lotium prouocare, cuius cõtrarium lib. 3. de uictu morb. acut. ſcribit Hipp. aquam dicens urinam non prouocare & ipſe Gal. qui lib. 5. de ſimpl. med. aſſerit medicinas urinam prouocantes calidas eſſe.

Vt hæc tollatur dubitatio, aduertere oportet, aliud eſſe apud Hippoc. et Galen. urinam mouere, & diureticũ eſſe, eo modo quo aliud eſt genus à ſpecie. Quicquid enim diureticũ eſt, urinam mouet: non autẽ cõmigrat ratio, ut ſcilicet quicquid urinã mouet, diureticum dici poſsit. Ea enim quę uerè et propriè uretica dicuntur, acria, uehementerq; calida et ſicca eſſe oportet, ut ſanguine diſcindant, diſcernantq; à craſsiorib. partib. eas quæ aquæ ſũt tenues, ac ſeroſæ: quas renes trahentes, & à ſanguineis partib. quibus nutriuntur, excolantes, in urinã cõuertunt, quæ ad ueſicam tranſmiſſa mingitur. Vis ergo hæc calidis & ſiccis medicamentis cõuenit, non aquæ uinoq; uel alijs quibuſcunq; rebus aquæ ſimilibus: per quas tamẽ urina ideo augetur, quia eorum ſubſtantia celeriter in eam tranſmutatur: non quòd uim aliquam habeant, qua ſanguinem ab ea humiditate expurgẽt, quam ſecum habet in uenis commixtã. Hoc autem in his maximè oſtenditur, qui uitam ocioſam agentes potu tenui utuntur, hyberno præſertim tẽpore. Nam hi ut Gal. in fine libri primi de naturalib. poteſtatib. ait, celeriter mingunt, & ferè tantum quantum in potu hauſerunt.

Vtrunq; horum modorum prouocandi urinam tangere uidetur Ariſtotiles prima ſectione Problematum. Primum quidem probl. 41. ea quæ humida ſunt, atq; aqua referta, ueſicam ſoluere dicens. Alium probl. 49. ubi ait, odorata urinam mouere, quia ſunt calida. Hæc ſunt, mi Sauie, quę imbecilles mei ingenioli uires in tuis quæſitis cognoſcere me fecerunt: in quibus uelim animum potius erga te meum, quàm res ipſas conſyderes. Vale Ex Ferraria IIII. Nonas Septem. M. D. XXXIIII.

IOAN. MANARDI EPISTOLARVM MEDICIALIVM LIBER XIX.

EPIST. I. *Io. Manard. D. Geryoni Sailer, medico reipublicæ, Auguſtanæ. Corollarium addit Epiſtolæ quintæ, libro* XIIII. *pro Luca Remo mercatore Auguſtano, immodica pituitæ copia laborante.*

TANTVM abeſt, Geryõ eruditiſſime, ut temeritatis nomine, quod uerebaris, à me damneris, ut occaſio ea, quæ te ad ſcribendum impulit non poſsit mihi, ut par eſſet, diſplicere. Naturali quidem deſyderio noſtros conatus et labores nõ fruſtrari, ſed ad perfectum laudabilemqꝫ finem uenire deſyderamus. Quod certè ego, ſi in alio quopiam cuius ſanitati unquam conſuluerim, in hoc pręclaro uiro maximè cupiebam, tum ob auditam de eo probitatem, tum ob meam in illum, qui eum per literas mihi primò cõmendauit, obſeruãtiam. Verùm aliud quoqꝫ deſyderium mihi non minus inſitum eſt, ut bonos doctoſqꝫ uiros, etiam ſi ultrà Gangem ſint, colam, uenerer, et obſeruem, atqꝫ ubi honeſtè fieri poſsit, in eorum amicitiam me inſinuem: inter quos cum te eſſe, ex his tuis literis cognouerim, non poſſum non amplecti exoſculariqꝫ eam occaſionem, quę te, talem uidelicet uirum, & tot numeris laudãdum, mihi conciliauit. Quare ſcias uelim Manardũ tam tuum factum eſſe, ut illo poſsis tum tua, tum amicorũ cauſa pro arbitrio uti: è quorũ numero cũ Auguſtenſem hunc de quo ſcribis ciuem eſſe cognoſcam, conabor his quæ (iam agitur annus ad plenũ, ut mihi uidet̃) pro eius ſalute cõſulueram, nonnulla adhuc adijcere: quod certè inuita Minerua aggredior, ne ut dicitur, actum agere uidear. Moneri tamen hominẽ in primis uelim ut propriam magis ſalutem uitamque diligat, quam fluxam & momento labentem uoluptatem. Nunquam enim crediderim tantam in eo redundare potuiſſe, quantam & ipſe & tu ſcribis, pituitæ molem, ſi ad præſcriptam à me uiuendi normam uictum inſtituiſſet, eſſetque his pręſidijs uſus, quæ illi mandaueram. Cum enim humores ex comeſtis epotiſque gignantur, creſcere illi ultrà modum non poſſunt, niſi & in his à modo recedatur: quod ex omnib. humoribus maximè uerum eſt in pituita, ſiue omnem humorem frigidum & humidum pituitæ nomine ſignificemus, ſiue eam quæ propriè uocatur pituita, & ſiue in uentriculo, ſiue in iecore facta. In uentriculo enim ex pituitoſis cibis remanet potius quàm gignitur: in iecore uerò non ſolum ex illis, ſed ex pane & chondro, ac multis cibis qui in bonorum numero habentur, eius generatio ſanguinis generationem antecedit. Quare ſi malis nunquam, bonis parcè uſus eſſet, haudquaqꝫ aggregari in eius corpore tã immenſa pituitæ copia ualuiſſet.

In arcenda igitur huius humoris, quod ipſe maximè deſyderare uidetur, redundantia, hic primus ſit & præcipuus ſcopus, cui inconniuentibus oculis inuigilandum, ut neque in ciborum genere, neqꝫ in modo, neqꝫ in tempore peccetur. Secundus, ut uentriculus & iecur, è quorum inbecillitate ille humor creſcit, ad meliorem temperaturam redacti robur acquirant, quo bonum ille ſuccum, hic ſanguinem nec adeò pituitoſum, gignant. Sed & caput ipſum, à quo plerunqꝫ impropriè dicta deſtillat pituita, eſt pariter roborandum. Tertius ut ſi fieri non poterit quo minus creſcat, congruis præſidijs ita coerceatur, ut uel in bonum ſanguinem conuertatur, uel à corpore extrahatur.

Vt igitur à ciborum generibus incipiam, triplici tabella cibos potuſqꝫ ſubſcribam, bonos mediocres, malos ſeorſum quoslibet: ut ſcilicet bonis aſsiduè utatur, malos ſemper fugiat mediocres quandoqꝫ deguſtet potius, quàm ingurgitet.

BONA

Panis non uſquequaqꝫ ſimilagineus, ſed cui aliquid utriculorum inſit, hoc eſt, eius partis quæ inter furfur & ſimilaginem & ſpetie & gratia media eſt ſitqꝫ modicè & fermentatus

tatus

tatus,& ſalitus,& in clibano coctus, & fœniculi ſemine conditus, nec uetuſtus, nec nimis recens.

POTVS. Vel ſubauſterum uinum, tenueq; & flauum: aut ex eodem uino & petroſelino concinnatum, mulſum, uel abſinthites uel melicratum, ut alia epiſtola ſcripſimus, cinnamomo & aſſo pane conditus.

CARO. Auicularum, perdicum, phaſianorum, columborum iuuenum qui in turribus nutriuntur, turdorum, merularum, pullorum cohortalium, hædi, uituli, ueruecis.

OVORVM uitellus tremulorum uel ſorbiliũ, et gallinarũ, uel phaſianorum.

PISCES ſaxatiles, trottæ.

IVRA. ius album Galeni ex anetho, porro, ſale, oleoq; confectũ. Nigrum ueſtrum ex pipere, gariophyllis et croco, ptiſana, et far Galeni more parata, uel cum pipere.

FRVCTVS Piſtacia, nuclei pinei, paſſulę, oliuæ.

OLERA. Anethum, mentha, petroſelinum, ſaluia, origanum, thymus, ſathureia, cappares.

CONDITA. Zingiber, nuces, cortices citri chebula mirob. belirica, cotonea aromatibus odorata, perſica, armeniaca, agallochon, nux myriſtica.

MEDIOCRIA.

Panis communis, panis ſimilagineus, panis eutopyros cum ouis et ſaccharo confectus, panes in furno cocti, amylum.

POTVS. Vinum dulce, uinum inſipidum, commune melicratum, & quod medonem uocatis.

CARO Leporina, cuniculi, ſuis in ſyluis nutriti, anniculi bouis, columbi domeſtici.

OVA quæ ſuffocata uocantur, ſed mollia.

PISCES quos ab aſſatura nominatis porculos, parui uidelicet ſturiones, lucij.

IVRA. Ius cicerum cum pipere, & braſsicæ ſemicoctæ.

FRVCTVS. Nuces regales, melopepones, caricæ, pira, cotonea, auellanæ, amygdala, ceraſia auſtera, armeniaca, auſteræ palmulæ, pruna ſicca, citri cortex.

OLERA. Lactucæ, beta, cari radix, radicula, porri, cepæ, allia bis terue cocta.

MALA.

Panis azymus calidus, non bene coctus, ſubcinericius. Milium, panicum, legumina uniuerſa, oryza.

POTVS. Vinum nouũ, craſſum, nigrum, turbidum, ceruiſia acris, ex pomis.

CARO ouis, agni, tauri, uaccæ, auium aquaticorum, pauonis, gruis, anſeris, anatis, caſeus, operaque piſtoria cum eo parata, ut torta uocata, & id genus reliqua: cerebrum, pulmo.

OVA quæ non ſunt gallinæ uel phaſiani, quæ dura, quæ frixa.

PISCES lacuſtres, cetodes cuiuſcunq; aquæ, cammari, oſtreæ demum, teſtacea uidelicet pelle obducta.

IVRA. more ueſtro cum caſeo paratum, raparum.

FRVCTVS. Cucumeres, cucurbitæ, mala, caſtaneæ, perſica, ceraſia dulcia, mora fraga.

OLERA. Portulaca, fungi, blitum, atriplex, ocymum, rapa.

Et de generibus quidem hæc ſint dicta.

Modus uerò in bonis quoq; talis eſſe debet, ut nunquã ad ſatietatem uentriculus oppleatur, nec plus ſumat quàm concoqui cõmodè poſsit. Erit quidem ab initio difficile hoc ad amuſsim metiri, ſed experientia ipſa, pgreſſu tẽporis optimè edocebit, ſi quotidie uidelicet paulatim quid dematur: ut ſi decem (exempli cauſa) libras inter cibum & potum ſingulo quoq; die ingerere cõſueuerat, ſelibrã quotidie demat, donec ad eum modũ uentum ſit,

quo nullo pacto grauetur uentriculus. Cauendo etiam ſemper, ut pro cibi portione potus quoq; minuatur. Si quid uerò peccatũ aliquãdo fuerit, per ſequentis diei parſimoniam, uel totalem inediam caſtigetur. Et quia multum obeſt, etiam ſi modus ſeruetur, eſcarum uarietas, bene ſibi conſulet egregius hic uir, ſi una tantum eſca erit contentus, ita ut manè quidem iurulenta, ueſperi edat aſſata. Tempus uerò, quod erat tertio loco dicendũ, tantum inter priorem & ſequentem cibationem cadat, ut non ſolum prior cibus concoctus ſit, ſed & ſi qua pituita, uel in uentriculo genita, uel ad eum ab alijs membris tranſmiſſa, uel etiam in uenis redundet, uel concoquatur, uel coerceatur. Genera igitur & modus & tempus ita ſeruanda ſunt, atq; hoc pacto primus ſcopus abſoluendus.

Secundum aggredientes, dabimus operam ut uentriculi temperatura præternaturalis corrigatur. Naturalem enim mutare hac ætate, qua etiam in his qui biliosi natura ſunt, ſolet creſcere pituita, aut impoſsibile eſt, aut certè non facilè. Soli ergo nunc præternaturam frigiditati & humiditati intendendum, tum per ſumpta, tum per extrinſecus admota. Ex epotis tria ſummopere placent ſimplicia, & totidem compoſita. Simplicia ſunt, longum piper, gariophylli, & uocata galanga. Compoſita, Diacalaminthes, dioſpoliticon, dia trion pipereon.

Sint autem ſimplicia quidem illa non adulterata, nec præ uetuſtate carioſa. Compoſita uerò, Galeni more, non uulgari, parata.

Accipi autem uolo in diacalaminthe id genus, quod nunc uulgò nepitam, uoce parum ab antiqua Romana deflexa, & nonnulli cattarum herbam uocant. Inueniendum quoq; uerum petroſelinum, quod ſcilicet in Macedonia gignitur, in mõte Eſtreatico uocato, uerumq; ligyſticum. Nam quod apud Pannones leuiſticum uocant, longè abeſt à uero. In dioſpolitico quoq; recipi debet uerum nitrum, naturale uidelicet, non quod ad tormenta nunc artificio quodam parant: ſitq; æquali reliquis, hoc eſt, cumino, piperi, et rutæ proportione, dum aluum per eum duci uolumus: ſubduplum, dum id nõ deſyderamus. Nolim tamen horum eſſe aſsiduum uſum, ſed per certa interualla, præſertim æſtate, ne uidelicet ſiccitati, quæ & ex ætate quotidie creſcit, plus nimio adderemus. Tuæ autem prudentiæ fuerit, uſum horum modò imperare, modo interdicere, modo etiam cum roſaceo, uiolaceo, uel bugloſſaceo ſaccharo illorum uehementiam obtundere.

Sunt quidem hæc ab antiquis quaſi per manus nobis tradita remedia. Recentiores uerò (nam neq; ipſi fraudandi ſuo honore ſunt) nouam inuenerunt conficiendorum medicaminum uiam, quæ in morbis à frigida cauſa factis, longè ſunt alijs præſtantiora: quam non ab re, nec infeliciter, deſtillationem appellarunt. Exhalare ui ignis cogunt tenuiores & ueluti ſpirituoſas medicamentorum partes, non ſecus ac ſolis ui à terra et aqua uapores & exhalationes in ſublime tolluntur, quæ frigiditate poſtea aeris denſiores factę, in inferiora deſcendunt: & ſicut in uniuerſo pluuia deorſum guttatim ſtillat, ita uapores illi à medicaminibus reſoluti, in uaſis ſuperioribus partibus addenſati, deorſum feruntur, & per roſtrum uaſis exeuntes, à ſolerti artifice colliguntur, non minori uſui futuri medicis quàm ipſa pluuia agricultoribus. Sicuti igitur antiquiores medici atq; philoſophi, hominem paruum mundum uocantes, deſcenſum materiæ in cerebro aggregatæ, quando in inferiora inſtar pluuiæ tendit deſtillationem uocarunt, ita & chymici operam hanc ſuam deſtillationem nominarunt, per quam precioſiſsimos liquores colligũt, mortalib. maximè utiles. Quibus ego à multis annis citra uſus, in diuturnis morbis & ferè deſperatis inueni efficaciſsimos: è quorum numero unum hoc ſcribam, quod in conſumenda pituita in uentriculo redundante, roborandóque eo ne amplius eam tanta copia gignat, iudicò efficaciſſimum: Maſtiches, rhei barbarici, gariophyllorum, chebularum conditarum, ana unciam unam, madeant in ℔. duabus uini antiqui odorati per tres dies, dehinc omnibus ſimul in uitreum uas poſitis, ſecundum cõſuetum modum fiat deſtillatio, liquorq; exiens in bene obturato uitreo uaſe adſeruetur, atq; ex eo duæ drachmæ, uel quod maximum ſit quatuor et ieiuno dentur, et potum etiam trium horarum ieiunium ſequatur: atq; hoc quidem per hyemem, per æſtatem uerò ſatis erit drachmam cum ſemuncia aquæ roſaceæ ſorbuiſſe.

Distillatio corroborans ventriculum, pituitam consumens efficax.

Extrorſum oleo uentriculus foueatur, quod ſit ad hunc modum paratū: Olei omphacini ℔.1. uini Cretenſis ℔.s. xylobalſami, cinnamomi, cyperi, ſchœnianthos, radicis ſpicæ nardi, iridis, ana ℥.s. triduo in bene obturato uaſculo adſeruentur, quarto die claro & leni igne in uaſe duplici tandiu bulliant, quoad uinum penitus conſumptum ſit, oleoq́; amotis ſpetiebus, maſticheschiæ ſubquadrupla portio liquefiat. Poterit etiam ex eiſdem ſpeciebus, maſticheq́; & terebinthi reſina hærens, emplaſtrum confici ad formam eorum quæ nunc cerota uocant, quod ſupra corium extentum uentriculi regioni tandiu hęret, quoad arefactum per ſe concidat: quod iterum tertióq́; ac pluries, ſi opus fuerit, renouatum, uentriculo magnum robur adijciet. Scio ego nonnullos qui imbecilliſsimo erant uentriculo per huiuſmodi emplaſtrorum uſum maximè adiutos. Et hactenus quidem de uētriculo.

Iecoris medicamina ferè eiuſdem generis eſſe his debent, quæ in uentriculo attulimus uerum aliquantiſper mitiora, hoc eſt, minus calida & ſicca, tum ne ſalſedo pituitæ addatur, quā quandoq́; apparuiſſe Eccellentia tua mihi ſignificauit, tum etiam ne bilis creſcat quæ in articulorum doloribus ab initio admixta, maiores dolores ſolet efficere. Verendum præterea ne eo plus quàm par eſſet calefacto, febris contingat. Quare quotieſcunq́; colore faciei, lotio, uel alio quouis inditio impenſius calefactum eſſe iecur cognitum fuerit, per aliud medicamentum, quod modicè refrigeret, erit occurrendum, qualia potiſsimum ſunt omnia ſeridis ſiue intyborum genera, quibus & epotis & admotis, iecur ſimul & modicè refrigeſcet, & roborabitur, nec uentriculus lædetur. Multum uerò conducet ſi chamæpitys, quæ iua uocatur, ſecum maiori minoriue portione miſceatur: hæc enim herba non ſolum iecur iuuabit, ſed multum etiam conducet ad articulorum dolores præcauendos.

Eupatorij uerò in iecore iuuando tanta uis eſt, ut nonnulli non eupatorium, ſed hepatorium eam uocauerint: pro quo eam nunc accipimus hęrbam, quæ apud nos uocatur agrimonia, cuius ego magnificum uſum in iecore iuuando ſæpenumero expertus ſum. Non parum quoque & iecori & uentriculo conducit, quæ fumaria, et à Græcis capnion, uulgò fumus terræ nuncupatur: ſicuti & rubia: quæ erythrodanum, & anagallis, præcipuè quæ purpureum florem gerit.

Extrorſum uti poterit eodem quo, et in uentriculo unguento, cuius ſi nimium calorem ueriti fuerimus, oleo roſaceo, in quo intybi uel flores, uel folia, uel radices bullierint, eius calorem mitigabimus. Et ad iecur roborandum hæc ſufficiant.

Caput uerò his præſidijs iuuandum, quæ alia epiſtola ſcripta ſunt: nec uerenda ea quæ priuatim à capite materiam educunt, ſi poſt totius corporis purgationem, ut dictum eſt adhibeantur. Integrum enim ſemper erit, quoties plus trahere ad caput quàm euacuare uidebuntur, purgationem totius corporis repetere. Sed & ante eorum uſum clyſmate uel balano prius materiam deorſum, reuocare: uſum enim alterius horum etiā quotidianum multum profecturum iudico. Adhibenda etiam extrorſum capiti quę meatus aperiendo materiam euocent, ſimulq́; uel poſtea, illa quę roborent, qualia etiam à nobis alia epiſtola deſcripta ſunt. Nec ab re fuerit, ut ſemper prope nares odorata aliqua habeat, qualia ſunt ſampſuchus, citri cortices, ladanum, ſtyrax, roſæ, macer: poteſtq́; ex omnibus, uel aliquod eorum afformari pila, tantillo etiam moſchi, uel ambræ addito, quod in roſacea aqua reſoluatur, qua pila aptius conficietur.

Hæc ſunt quæ corollarij uices ſuperiori epiſtolæ adnectenda occurrere, quibus ultimā manum hoc die appoſui, quo nouum annum auſpicamur: quem adeò fauſtum & felicem huic præclaro uiro auguror, ut quaſi phœnix recuperata ſanitate, Neſtoreos annos uiuat incolumis. Quod certè futurum non ambigo, modo iuſsis noſtris, per Excellentiā tuam præſertim moderatis, ſtare uoluerit. Cuius prudentiæ & iudicio, & hæc, & quæ alia epiſtola ſcripſimus uniuerſa, ſubmittimus.

Vale uir optime.

Ex Ferraria, Calend. Ianuarijs, anno ſalutis noſtræ M. D. XXXV.

EPIST. II. *Ioannes Manard. Petro Carnicer, ſereniſsimi Romanorum regis medico digniſsimo* S. P. D.

Examinatur primò, an ſonitus auris, et deminutus auditus, ligno Indico curari poſsint. Deinde, an uinum dilutum magis caput tentet quàm purum. Modus præterea eliciẽdi aquam ex hærbis docetur quæ odorem ſaporemque earum conſeruet. Item de abſinthij uirtute: & an uinum nouum & muſtum urinam prouocet: anque utile ſit os eo colluere, adiecto corallorum & maſtiches puluere. Tandem de uſu Mitridatis

Non poſſum non admirari ſimul et dolere, quòd adhibitis omnib. pręſidijs quæ aliàs ſcripſeram, ſuperadditiſq́ ut ſcribis nonnullis, eiſdem adhuc ſimptomatis, ſonitus uidelicet auris, & deminuti auditus, affligaris. Altius enim fixiſſe radices morbus uidetur, qui tot tamq́ ualidis machinis non deijcitur. Quare neceſſarium eſt maioribus manum admouere: inter quæ cum lignum ex India noſtris temporib. apportari cœptum, à multis reponatur, uim eius in peſsimo, qui noſtris etiam temporibus mortales inuadere occœpit, morbo Gallico uocato expertis, nõ ab re dubitas an poſsit in tuis quoque caſibus conuenire, meamque in hoc quæris ſententiam, quam tibi breuibus quantum potero, uerbis abſoluam. Ego dum illius ligni odorem ſaporemq́ conſydero, nec non affectus qui ipſius decocto ebibito, in corpore apertè ſequuntur, intueor, nihil in eo inuenio per quod credi debeat maiorem habiturum uim in tuis Symptomatibus amouendis, quàm ea medicamina quæ iam te expertum ſcribis, & alia id genus quæ in huiuſcemodi capitis affectibus à medicis commmendantur. Neq́ enim pipere, gariophyllis, myriſtica nuce, ſed nec ſerpyllo, ſampſucho, nepita, odoratius. Non etiam ſapore acriore quàm illa perſentitur. Quod ſi quis ad occultas uires commune medicorum aſylum confugiat, non potentius inueniet quàm ſcammonium, colocynthin, & utrunque ueratrum, quæ in euacandis à toto corpore humoribus ſunt efficaciſsima: cum lignum hoc conſueto more ebibitum, paucis admodum uentrem, & his quidem leniter ſubducat, non uomitum prouocet, non lotium multum, aut ſudorem eliciat: nec uerisſimile etiam ſit, ut in occulta facienda, quam uocant, difflatione, maioris quàm noſtratia medicamenta à medicis in ea re commendata, ſit efficaciæ. Diceret ſtatim quiſpiam: Si quæ ſcribis uera ſunt, unde nam fit ut peſsima ulcera, & artuum uehementiſsimi dolores, quæ per conſueta medicamina ſanari non poterant, per huius potum ſint ad ſanitatem perfectè redacta? Dicere poſſum cum multis, beneficia hæc non tam uiribus ligni proprijs, quàm ex parciſsimo uictu quo quadraginta diebus utuntur, atque præeuntibus potum eius purgationibus, contingere. Sed ut demus, adſtrictoria, & modicè exiccante eius ui fieri, ut ulceribus ſanandis conducat: atque calore tenuitateq́ partium, ut craſsiores humores artus obſidentes attenuet, & per ſudorem urinamq́ ducat: non propterea ſequitur quòd flatus, uaporoſos, uel uapores flatuoſos, per cerebri meatus, arterias, uenas ac neruos delatos, diſcutere magis ualeat quàm cepe, ſulphur, nitrum, atque id genus plurima intra aurium meatus iniecta, uel extrinſecus futuris caluæ admota. Nec hæc dixerim, quaſi honorem tam ſancti ligni eleuaturus, ſed antiquioribus medicinis patrocinaturus, quas putem tenui adeò uictu utentibus, quali ligni potores utuntur, non minus, niſi fortè maius emolumenti allaturas. Sanaui ego non ſemel, Deo iuuante, fiſtulas, malignioraq́ alia ulcera, ſolis potionibus ex noſtratibus herbis concinnatis, nullo ſuper dato ulceri medicamine, præter ſola braſsicæ folia. Sicuti dolores quoque articulorum inueteratos, crebris tantum purgationibus, & quarundam herbarum decocto potui dato, parum tamen mutato uictu quo ſani utuntur. Quæ auxilia ſi quis tenui illi uictui coniunxerit, fortè non minus cum his proficiet, quàm cum ligni illius iure. Quicquid uerò in hac re ſtatuatur, non uideo potum eius, præcedentibus & comitantibus congruis purgationibus, atque tenui uictu, poſſe affectibus tuis obeſſe, ſed iuuaturum potius confido & ſpero. Et hæc de ligno Indico ſatis ſuperq́ ſint dicta, iam ad abſoluenda reliqua quæ petis accingamur.

Inter ea

Inter ea primò occurrit quæſtio de uino, de quo duo quæris: unum, an cerebro tuo magis conducat merum, quàm dilutum: alterum, quod à primo pendet, uel potius primū ab eo, an dilutum magis caput tentet inebrietque, quàm purum. Vt igitur à ſecundo inci piam, in primis aduertendum, diluendi uini uſum āte Homeri tempora docuiſſe Staphilum fuiſſeq; adeò cōmunem, ut Græci ab ipſa mixtione, uinum craſin uocarint. Varius tamen fuit miſcendi modus ueluti celebre illud carmen oſtendit, à quibuſdam in Latinā linguam ſic translatum: Aut quinq; bibe, aut treis, aut ne quatuor: cuius ſēſus ſecundum aliquos eſt, aut in duas uini partes quinq; aquę addendas, aut uni tres, non autem quatuor, quia hæc mixtio & uoluptatem uino adimat, & ſalubritatem. Quam tamen putarim Galenum tunc tranſgreſſum, cum uinum ægroto propinanti, alius qui fortè aderat medicus, ridendo dixit, Vinum hic uidet, non bibit. Plutarchus alio modo id carmen interpretatur, ut ſcilicet tres in eo tangantur mixtionis modi, tribus muſicalib. conſonantijs ſimiles hemiolia uidelicet in primo, tribus aquæ partibus addendo duas uini: tunc enim aqua ad uinum proportionem ſeſquialteram habebit. In ſecundo diapaſon, uni uini parti duas addendo aquæ. In tertio, ex trib. aquæ partib. & una uini, eam conſonantiam naſci quam diateſſaron uocant. Quæ licet in carmine reprobetur, Heſiodo tamen placuit, atq; nonnullis qui eam congruere Dialecticis diſputaturis dicunt, atq; his qui iuri dicundo præſunt. Nemo igitur ambiget, tantum aquæ uino miſceri poſſe, ut ab eo auferat omnem qualitatem, quæ caput tentare ſolet, uel ebrietatem afferre: ſicuti & tam exiguum, ut ſua tenuitate faciat uinum magis ſubeundo & penetrando, caput impenſius lædere: quod uinum Ariſtotiles in problematib. ἀκρατὲστερον dixit: & Theodorus, modo dilutiuſculum modo meracius uertit. Inuenio & aliam mixtionem apud antiquos, quam etiam Hipp. tangit in Aphor. ubi ait, uinum æquale æquali epotum, ſanare anxietudinem, oſcitationem & horrorem, uino uidelicet calore ſuo humiditates, quas uel uentriculi tunicæ imbibunt, uel muſculi continent, uel per cutem feruntur, diſſoluente ac ſeparante: aqua uerò pellente & euacuante, & præter hoc uini immoderatas uires coercente, niſi extremè potētes exiſtant: quæ tamen, utrouis modo carmine intellecto, etiam ſi uinum generoſiſsimū ſit, quale nunc Creticum maluaſium, quaſi monobaſites uocatum, ita reprimentur, ut uix inuenias hominē, qui ex modico eius potu ebrietatem incurrat. At ſi quis ordinem mixtionis uerterit, ad quem modum excellens quidam Germanus intellexiſſe prouerbium uidet, ut ſcilicet maior modus in uino, minor in aqua intelligatur, ac quinq; uini partib. aquæ duæ adijciantur, uel tribus aut quatuor una: dilutum hoc pacto Creticum uinum magis inebriare putauerim, quàm merum, multoq; magis, ſi maiore adhuc proportione quàm quincupla, uinum aquam ſuperauerit. Verum cum non pauciora, quàm mixtionum quę in uſu ſunt, uinorum ſint genera, atq; inter ea infima quædam inueniantur, parum ab aquæ omphacijq; natura recedentia, propterea nulla certa dari poteſt mixtionis regula, ſed ita quiſq; longo uſu edoctus, metiri ſibi modum aquę debet, ut uini & aquę nocumenta deuitet, & emolumentis fruatur. Ego autem, ut iam aliam partem tuæ petitionis abſoluam, putarim mixtionem illam quam Hippoc. in anxietudine, horrore, & oſcitatione commendauit, ſi uinum inter Vienneñſia non primę notæ ſit, tuis affectibus magno uſui futurā. Meam hanc de uinis longiorem diſputationē ſcio excuſabis, ſi ætatem & Galenicam doctrinam, quam potiſsimum ſequor, conſyderaueris: cogitaueriſq; prætere rea, me eo tempore hæc ſcripſiſſe, quo ſolēt noſtri fœcundiores calices abſq; omni mixtione ingurgitare, eo uidelicet Martis die, quem quadrageſimale ſequitur ieiunium à ſanctis patribus ad retundenda concupiſcibilis animi noſtri partis irritamenta inſtitutum.

Eraſ. in Chiliad. prouerb. Aut quinque bibe etc.

Quęris præterea, ut te doceam modum eliciendi aquam ex abſinthio, quę propriū odo rem ſaporemq; referuet: in qua re ego longo tempore ideo laboraui, quòd ſciebam medicinarum uires ordinem quendam inter ſeſe habere, adeò ut ſecundæ ſine primis non poſſent conſiſtere, nec tertiæ abſque ſecundis: & cum ex qualitatibus ſequantur operationes, non poſſe ipſas conſiſtere ſublatis qualitatibus. Quare à primis qualitatib. uidebam omnes naſci operationes, præter illas quas à tota ſubſtantia fieri dicimus, quæ ſolo uſu expe rientiaq; diſcuntur. Qualitates autē primæ licet uia quadā regia & certo tactu dignoſcan

tur, plurimum tamen ad eorum notitiam conferre didiceram ſapores, atq; poſt eos odores: itaq; cum illis connecti, ut his mutatis, mutari etiam primas qualitates, atq; ut ſequens eſt, ſecundas et tertias, eſſet neceſſarium. Cum igitur in multis aquis per chymicam artem ab hærbis extractis, uiderem ſapores diſsimiles, quandoq; etiam contrarios, non poteram credere, uires & operationes in ipſis remanere, quæ erant in toto compoſito: eas uerò præcipuè mutari, quæ per ſapores & odores, & contingebant & agnoſcebantur. Atq; ut ſtemus in abſinthio, cũ in ipſa hęrba tres agnoſcerẽ ſapores, acrẽ uidelicet, adſtringentem & amarum: in aqua uerò eius leuem tantum, ac ueluti fatuam dulcedinem: cogebar credere, ſimul cũ tribus illis ſaporibus uires quę per illos uel conſtabant, uel indicabantur in uaſis fundo ſimul cum fæculenta parte remanſiſſe. Vnde cœpi laborare, atq; amicos qui in arte chymica diutius uerſati fuerant conſulere, an aliquo ingenio fieri poſſet ut ſimul cum aquis ipſis, ſapores et odores rerũ elicerentur. Cũ uerò multos modos tentaſſẽ, duos tandẽ inueni, per quos id quod quærabam facilè ſequebatur: qui modi accepti à duobus illis ſunt, quorum communis ubiq; eſt conſuetudo. Vel enim per calefactam & ueluti ignitam fornaculam, fundo uaſis inflammato, cogunt uapores ſuſtolli: uel per aquam in maiori uaſe ebullientem, & ipſum uaſis fundun contingentem: quẽ modum licet Gal. agnouerit, neſciuit tamen ad hunc uſũ applicare, contentus olea, unguenta, & quandoq; potiones duplici illo uaſe pręparare. Vterq; autẽ horum modorum in hoc conuenit quòd nimia caloris uiolentia, eas tantum partes rei aſcendere cogit, quæ ad aſcendendum ſunt magis idoneæ, quales ſunt aqueæ & aereæ. Sed his ob immodicum aſsiduumq; calorem euaneſcentibus, ſolæ aqueę per roſtrum uaſis deſcendentes colliguntur. Segregationis itaq; huius aqueę partis ab alijs, cauſam eſſe cognoſcens caloris uehementiam, quę per utrunq; modum contingebat, Dedi operam ut nec ipſe fornax ignita in primo modo, nec ebulliens aqua in ſecundo, fundum uaſis attingeret, conſtructo oblongo inſtar uacuæ columnę alio uaſæ, cuius ima pars fornacẽ uel aquam bullientem attingeret, ſuprema uas in quo ponuntur hærbę reciperet, ita omnibus rimis obturatis, ut non eſſet tranſpirationi locus: ſic enim fieri putabam, ut miti aëris calore, per columnare uas ſuperius delato, aquam elicerem, quæ omnium partiũ uires aliquo pacto in ſe colligeret. Elegi autem modum illum qui per aquæ uapores fit, quos humiditate illa uaporoſa mitius agere putabã & quo in Germania ante aliquot annos, nonnullos uſos intelligebam: quæ res cum ex uoto ſucceſsiſſet, aliam aggredi non curaui. Scio tamen aliquos id tentaſſe, & pariter quod deſyderabant aſſecutos, fabricata ampla fornace, quæ plura in ſe uaſa poſſet accipere.

Habes igitur id quod ſecũdo loco petebas, ex quibus non difficile erit ſoluere alia quæ circa abſinthium tibi occurerunt dubitanda. Adſtrictoriam enim uim, quæ in eo plurima eſt, habet abſinthium, ut uentriculum roboret: quam uim cum & uino & aquæ in qua maduerit uel bullierit attribuat, non eſt mirum, ſi & hæc idem facere poſſunt: atque è contrario nemo mirari debet, ſi id non poteſt ſuccus à quo terreæ partes, in quibus adſtrictoria uis ſita eſt, ſeparatæ ſunt, amaritudine quaſi ſola in ſucco remanente, uentriculo infeſta. Ex hoc autem fundamento poteſt Auicenna defendi, ſi, quemadmodum alijs quoq; in locis ſuæ medicinæ, per ſuccum aquam intellexit in qua coma eius maduerit: quod certè uel ex eo conſtare poteſt, quòd inferius ſuccum eſſe malum ſtomaco affirmauit. Non enim adeò cæcus putandus eſt, ut in paucis uerbis repugnantia ſcripſerit, præſertim cum uideamus apud Dioſcor. quem ipſe in eo loco eſt ſequutus, utrunque legi. Cum enim laudaſſet ipſum in doloribus uentriculi, & inappetentia, in fine capitis ſuccum malum eſſe ſtomacho ait, & capitis dolorem facere. Quæ autem de decocto, atq; aqua in qua maduerit dicta ſunt, de ſyrupo quoque ſunt intelligenda, qui ex eiſdem paratur. Præſtat tamen ſyrupus in hoc, quòd pituitam in ſtomacho nutrientibus non aduerſatur: quòd ſola illa faciunt, quæ adſtringendi ui eam inibi affigunt, & quaſi adglutinant, quam ſyrupus detergendi ui à melle acquiſita, à tunicarum adeſu ſubmouet: Carere etiam abſinthites uinum ea noxa credi debet, præſertim ſi ex aliquo uino paretur quod adſtringendi ui uel penitus careat, uel eam habeat perexiguam, qualia ſunt in Pannonia, Sirmica, cum magno Chriſtianorũ dedecore à Turcis occupata. Ex quibus uinum paratum, tantum abeſt ut pitui-

tam

tam aceruatam in uentriculo habentes lædat, ut magnopere iuuet, quod ego in ſexcentis expertus ſum. Mea igitur de abſinthio ſententia hæc eſt, ipſum totum quomodolibet epotum, uentriculum roborare, bilem per uentrem & urinam prouocare, non habere tamen tantam uim ut pituitam uentriculo hærentem, uel etiam eidem innatantem, abſque alterius rei adminiculo ualeat expurgare, ſed contrà potius ineptiorem reddit euacuationi. Mixtum uero melli, aut uino, aut utrique, hoc eſt, mulſo, adepta detergendi ui, pituitoſos quoque iuuare. Succum, ceu adempta ab eo adſtringendi facultate, ſtomachum primò, dehinc communicata etiam capiti noxa, caput lædere.

Quæris poſtea de ipſo ſeorſum uino nonnulla, an ſcilicet nouum, & muſtum urinam prouocet: an ſit utile os eo colluere, adiecto corallorum & maſtiches puluere. Facit primam dubitationem Dioſcor. & Galeni apparens repugnantia. Dioſcor. ſiquidem lib. quinto, cap. de uini qualitate ex ætate, malis quæ nouum facit, hoc adnectit iuuamentum, quod urinam ciet. Galenus uero 5. ſalubrium, nouella uina ait nec diſtributionem nutrimenti in corpus facere, nec urinas mouere. Dicere hic poſſumus, id quod & tu aduertiſti, non de omnibus nouellis uinis hoc ſcripſiſſe Gal. ſed de Tiburtino tantum & ſigino Italicis. Aliqua enim noua urinam mouere, in noſtris nos quotidie experimur, præſertim in his quæ Albana uocamus. Non prætereundum tamen, quod & in epiſtola quadam ad excellentiſsimum medicum Sauium aliàs ſcripſi, non omnia quæ epota urinam copioſiorem reddunt, uerè diuretica dici poſſe (ſic enim & aqua ipſa diuretica uocaretur) ſed ea uerè eſſe diuretica, quæ caloris ſui excellentia, atque quadam acritudine, id quod eſt aquoſum in ſanguine, à craſsiore parte ſegregant atque ſecernunt: quam quidem tenuiorem partem renes trahentes, ad ueſicam mittunt, & ſic urina maiore copia aggregatur: quam uim habent præcipuè inter uina, ea quæ antiqua ſunt, utpote ad tertiam calefaciendi ordinem eleuata. Vina uerò parum ab aquæ natura recedentia, ipſa potius per ſeipſa, urina fiunt, quàm quòd à ſanguine illam eliciant. Et quod de uino nouo dictum eſt, de muſto quoque intelligendum, habita tamen ipſius in ſeipſo, pro craſsitie uidelicet, turbulentia, atque cuiuſque propria ui, ſed & fæculentæ partis conſyderatione: ut mirari nemo debeat, utranque uim, ſiſtendi uidelicet & prouocandi lotium, ab Arnaldo, non uſquequaque aſpernando medico, muſto adſcribi. In tanta igitur muſti & uinorum uarietate, damnari abſolutè non debet, qui ſingulo quoque mane os uino abluit, præſertim magna exiſtente inter ipſa quoque capita differentia. Colluere quidem, niſi hyems eſt, os aqua frigida docet Celſus: quod tamen tutum non uidetur ei qui imbecillem caput habet, ob frigiditatem, ſed tutius id uidetur facturus cum uino, uel diluto, uel parum ab aquæ natura remoto. Siquis uerò robuſto ſit capite, nec uehementius aut calido aut ſicco, hic nobili uino non ſolum tutò, ſed cum magno quoque emolumento uti poterit, præſertim ſi id longo tempore abſque noxa fecerit, ſecũq; miſcuerit: quod nobilis ille de quo ſcribis facit, coralliũ & maſtichen adijciendo.

Mithridati uſum de quo ultimo loco quæris, tantum abeſt ut in omni ætate & temperatura probem, ut pueris, & bilioſis omnibus, æſtate præſertim, nocuum putem, etiam ſi bene paratum eſſet: quod ſuperiore tempore fieri non poſſe, in epiſtola quadam ad Caballum medicum oſtendi. An uerò delatis in Italiam nonnullis, quibus patres noſtri carebant, bene nunc parari poſsit, nondũ cõpertũ habeo, cum multa adhuc deſyderemus quæ in eo recipi deberent, repugnantibus etiam Venetis quibuſdam medicis, qui propriam ignorantiam tueri q; deprecari malunt. Hæc ſunt quæ mihi alioqui imbecilli & occupato occurrerunt tuis petitionibus reſpondenda: quæ qualiacunque ſunt, pro tua in me beneuolentia boni conſules, meq;, ut ſoles, amabis.

Ex Ferraria, XV. Calend. Aprilis, M. D. XXXV.

EPIST. III. *pro uiro quodam præclaro, uiſione corrupta laborante.*

PRæclariſsimi huius uiri affectio, ut ex his quæ retulit Excellen. tua compræhendo, eſt uiſio corrupta: uidet enim circunuolantes muſcas, atq; alia id genus, quæ uidenda non eſſent, quando non adſint. Eſt ergo ſymptoma, quod corruptio à Galeno uocatur. Quare cõſyderãdum eſt primò, cuius morbi ſit ſymptoma, & quænam eius morbi cauſa, deinde morbus ille cuius ſit membri: his enim ignoratis, ſcopi ſeu curatiuæ intẽtiones inueniri non poſſunt. Dico igitur morbum, à quo hæc corrupta operatio immediatè procedit, eſſe morbum in uia, per quam et uiſiui ſpiritus, & ſpeties rerum uiſarum pertranſeunt. Protenditur autem hæc uia ab extima oculi tunica, per reliquas tunicas & humores omnes, uiſualeſq; neruos, & totum ſpatium quod inter oculum & ſedem primarij ſenſus mediat. Cauſa uerò eius fumi has uias obſtruẽtes, atq; motu quodam inordinato pererrantes, quorum ſpeties ſenſui occurrens, id facit uideri exterius, quod fit interius. Sed quoniam fumus neceſſariò ex aliquo corpore eleuatur, quòd etiam corpus oportet alicubi ſedem habere, adhuc perſcrutandum, quodnã ſit huius corpus, & in qua parte locatum. Verumcum color earum rerum quæ apparent niger ſit, ut Excellentia tua teſtatur, non eſt dubitandum quin humor, à quo eleuantur fumi, niger et ipſe ſit, et ex eo genere quod nigra bilis dicitur. Cum hæc præterea paſsio continua ſit, nec uno magis quàm alio tempore contingat, ſequitur materiam hanc in capite contineri, nec ab alio membro fumos iſtos ad caput mitti. Ex quibus demum & aliud liquet quod perquirendum propoſueramus, cuius uidelicet membri ſit hæc paſsio: non enim dubiũ eſt quin capitis ſit propria. Sed cum plures eius partes ſint, adhuc dubitare contingit quæ pars lædatur: nec ambigendum quòd ſit illius partis cuius eſt uiſio. Tantum ergo contingit dubitare de parte læſa, quantum de parte in qua fit uiſio, quam aliqui pupillam, alij coniunctionem neruorum, quos opticos, hoc eſt, uiſiuos uocant, alij cryſtalloidem putant. Nos ex Galeni ſententia tenemus primum ſenſum in cerebro, nec in primis uentriculis, ut qui, ipſo teſte, nulla pollẽt nobilitate, ſed uel in medio uel in poſtremo ubi et imaginationis et memoriæ operationes perficiunt, & quinq; exteriores ſenſus ueluti à regia & principium capiunt & perfectionem. Non negamus tamen oculum quoq; ipſum eſſe uiſionis inſtrumentum, eo uidelicet modo quo apparitores & nuntij qui ad iudicem ſceleratos homines ducunt, ſeruire iudicio dicuntur, utpote ſine quorum opera iudicium fieri non poſſet. Non totum tamen oculum huic muneri æquè conducere, ſed eam præcipuè partem quam cryſtalloidẽ uocant, cui cæteræ oculi partes, Gal. teſte, famulantur. Erit ergo læſio hæc cryſtalloidi primiq; ſenſus ſedi cõmunis. Si quis uerò quęreret à me, cuius ſit illa operatio quę corrũpitur, dicerem quòd potius impeditur operatio ſenſus communis, quàm oculi: ſiquidem oculus ſuſcipit rei ſpetiem prout eſt: ſenſus uerò communis in hoc fallitur, quòd rem, cuius ſimilitudo per oculũ offertur, putat extra oculũ eſſe, cum ſit interius: & propterea puto antiquos huic affectui imaginationis nomẽ indidiſſe. Operatio uerò uiſus ideo corrupta eſt, quoniam non debet uidere, ſeu ſpetiem recipere rerum quæ intra ſunt, ſed earum tantum quæ extrinſecus occurrunt. Vix etiam fieri poteſt, quin ex huiuſmodi fumis impedimentum aliquod uiſioni cæterarum rerum pręſtetur. Multa addi poſſent ad theoricen ſpectantia, ſed hæc ſatis ſint ad curatiuas intentiones inueſtigandas. Reſoluendo enim cauſam ſymptomatis huius inuenimus, quæ ut ultimò nobis occurrit in conſyderationę, ita primò ei intendere debemus in opere. Occurrebat enim primò uiſio corrupta, quam & præclariſſimus hic uir, & nos amouere deſyderamus. Abijci ea non poteſt, niſi ægritudo à qua fit, hoc eſt, obſtructio, abijciatur. Obſtructio remoueri non poteſt, eius cauſa perſeuerãte, hoc eſt, fumo ipſo: qui tolli quoq; non ualet, niſi auferatur nigra bilis à qua eleuatur. Primò ergo uacuauda hæc eſt. Secundò diſſoluendus fumus. Tertiò & cerebrum & oculus roboranda ſunt, & tota illa regio, ne humorem uaporemq; de cætero ſuſcipiant: enitendumq; ſemper ne niger ille humor uel abundet in corpore, uel ad ſuperiora feratur. Vacuatio igitur optimè fiet per uenæ ſectionem. Sed quoniam tempus nunc minimè ad id idoneum eſt, differre ſatius eſt uſque ad ſecundam quadram lunæ februarij: Eo igitur tem

pore

pore ſecetur uena cubiti exterior, quã capitalẽ uocant, & extrahantur unciæ tres ſãguinis, qui diligenter conſyderetur: & ſi niger craſſuſqꝫ ſit, fluere ſinatur ad uncias nouem uſque, uel lib. in totum unam, ſecundum præſentis medici iudicium. Facta uerò interpollatione unius uel duorum dierum, aperiantur uenæ quæ ſunt poſt aures, ſi fieri poteſt: ſi non, ſanguiſugæ eiſdem locis applicentur, ſinanturque ſugere donec per ſe cadant, poſtque earum caſum ſanguis fluere permittatur, donec ex ſingula aure binæ effluxerint unciæ. Interim uerò, hoc eſt, ante phlebotomiæ tempus, tertia quaqꝫ uel quarta nocte tribus horis poſt exiguam cœnam, capiat pilulam factam ex ſcrupulo pulueris hieræ Archigenis, quę cum decoctione ſtœchãdos & ſampſuchi formetur. Noctibus uerò, quibus catapotium nõ accipit, comedat eadem hora nucem myriſticam, hoc eſt, moſchatam conditam: quam ſi habere non poteſt, nucis ipſius non conditæ fruſtum maſticet, & deglutiat. Facta uenæ ſectione, & hirudinibus, ut ſuprà diximus, adhibitis, bibat octo horis à cœna hanc potionem: Syrupi de ſtœchados completi, oxymelitis ſimplicis ana ℥.1. aquę in qua ſampſuchus decocta ſit, tres unciæ: miſceantur hæc inuicem, beneque uſitato modo excolentur, atque cum nuce moſchata odorata reddantur. Qua potione ter bibita, mutatio fiat oxymelitis ſimplicis ad compoſitum, & iterum ter bibatur, rurſuſqꝫ ad oxymel ſcilliticum fiat permutatio, alijs non mutatis, & ter quoque bibatur. Manè uerò decimæ diei capiat drachmam ſuperiorum pilularum, ex qua tres formentur. Sequenti die accipiat boni mithridati auellanæ magnitudinem, & eodem modo duobus ſequentibus diebus: quibus peractis, iam ad particularem euacuationem accedendum erit. Naribus igitur inijciantur ieiuno tres guttæ ſucci radicum betæ, uel cyclaminis, uel ſampſuchi, uel anagallidis, uel cucumeris ſylueſtris: ſint autem omnia tepida, uel maſticet unam ex hiſce pilulis: Nucis moſchatæ ʒ. unam Zingiberis ſcrupulos duos, maſtiches drachmas quinque: liquefiat maſtiche, & alia bene conterantur, & cum eo pilulæ quinque formentur. Vel ſiquãdo pilulas non habet, uel maſtiche ipſa per ſe, uel paſſulæ cum pipere mandentur.

Peractis his, adhibitaque bona uictus ratione iuxta ea quæ inferius dicturi ſumus, ſatis puto completũ id erit quod primò intendebamus, hoc eſt, humoris à quo fumus eleuatur uacuatio: bonaqꝫ pars ſecundi, id eſt, fumi ipſius reſolutio: ſi quid tamen adhuc ſuperfluerit, erit per hæc ingenia diſcutiendum. Caput in ſuturarum maximè loco, puluere hoc bene ieiuno ſtomacho perfricetur: Nucis moſchatæ, gariophyllorum ana drachmę pondus, trium piperum ana ſcrupulum. Pila inter hæc aſſiduè odoretur, Maioranæ, fœniculi ana ſemunciam, nucis moſchatæ, gariophyllorum ana drachmam unam, laſerpitij, benzoi ſemidrachmam, moſchi ſcrupulum, cum mucilagine, tragacanthi facta cum aqua roſata, in qua diſſolutus ſit moſchus, formetur pila.

Oleum uerò hoc tepidum crebrò aurib. inſtilletur. Amygdalæ amaræ decoriatæ in uaſculo in quo moſchus reconditur, tandiu bene clauſę teneantur, donec moſchi odorem bene imbiberint, ex hiſqꝫ oleum iuxta conſuetum modum extrahatur.

Oculi uerò & tota frons uino albo in quo roſmarinus bullierit, quouis mane abluãtur. Quòd ſi fortè uini odorem abhorreat, ex aqua roriſmarini per uas duplex, id eſt, modo quem per balneum Mariæ uocant, deſtillata, eodem modo ablutio fiat: in qua deſtillatione roſtrum uaſis in quo hærba eſt, cum ſuſcipiente ita cõglutinandum, ut exhalare uaporis nulla portio poſsit.

Caput ſingulo mane abluatur lixiuio facto ex cinere iuniperi, in quo lauri folia, ſampſuchus & ſenæ folliculi bullierint, guttaqꝫ eius in loco ſuturarum recipiatur, poſtqꝫ ablutionem oleo nucis moſchatæ chymice facto inungatur. Silere montano ſaccharo leuiter cooperto, ſingulo quoqꝫ die utatur: uel ſi id abhorreat, ſemine fœniculi Africani eodem modo utatur. Quod ſi omnia hæc parum contulerint, cataplaſma ſinapiſminum proræ capitis applicetur, & per tres horas ieiuno ſtomacho quotidie teneatur, uerique opobalſami & recentis guttula oculis inſtilletur. Verùm ab adulterino & factitio, olfactu cognoſcitur: quem ſyncerum, non ſubacidum habet: & guſtu, quoniam adſtringit, & quadantenus remordet: & præterea quia lac coagulat, celeriterqꝫ in aqua ſubſidet: et quòd gutta laneæ ueſti inſperſa, ablutaqꝫ, nullam maculam dimittit.

Opobalſamum uerum quomodo ab adulterino cognoſcatur.

At ſi cum his omnibus parum profecerit, ſetanea chordula iuxta conſuetum chirrugis modum intra occiput inſuatur: & ſi neceſſe fuerit, demum locus cōiunctionis ſuturarū anteriorū auro ignito aduratur, & uſtionis locus per quadraginta dies plus minus, poſt cruſtæ amotionem apertus teneatur. Ceſſante in totum ſymptomate, non minor nobis ſuccedit labor tuendi, uidelicet id quod partū erit: quod certè nanciſcemur, tū cōgrua uictus ratione, tum uacuatione, diſtractioneq́;, ac poſtremo cerebri roboratione. Primū paulò infra docebimus. Vacuationē per ſectionē mediæ uenæ cubiti, quam cōmunem uocant, factam, poſt autumnale æquinoctiū, in quibus eadem ſeruari uolumus, quæ ſuprà in uernali docuimus. Creber quoq; uſus harū pilularū omni tēpore, præterquā in magno æſtu, erit utiliſsimus. Accipe aloes hepatici, rheu barbarici electi, epithymi otientaliſi, ana binas drachmas, uini elleboritis uncias duas: miſceātur inuicē in uaſe uitreato, ſępe cōmouendo cū fœniculi caule, & in ſole permittātur, donec uinū in totū cōſumptū ſit, fiantq́; pilulę magnæ. Vinū uerò elleborite prædictū ſic fiat: Recipiātur uini Cretici, uel alterius cōſimilis, nō dulcis, unciæ tres, ellebori nigri oriētalis, ſeminū fœniculi ana drachmas duas: bulliant parū, poſtea ab igne amoueātur, & per horas decē in uino dimittātur, deinde elleborus et fœniculi abĳciantur. Valent autem hæ pilulæ non ſolum ad præſeruandum, ſed etiam curationi non parum conferunt, ſi ſæpe à dormituro una uel duæ deglutiantur. Diſtractio per frictiones, cucurbitulas, ligaturas, aliaq́; id genus aſsiduè molienda. Sūmè uerò conduceret uacuatio ſanguinis per ani uenas, ut quæ ſimul uacuant & diſtrahunt. Et propterea ſi quo in loco adeſt tumor uenæ, ille uel hirudinibus, uel alio ingenio eſt aperiendus.

Roborabitur præterea cerebrum ex multis quæ ſuprà dicta ſunt: ſed efficaciſsima ad id eſſet uera acorus condita. Vera dico, quoniam hæc quæ apud nos pro acoro utuntur, alia potius res eſt quàm acorus. Vera ſiquidem acorus folio eſt iridis, uerum anguſtiore & longiore pediculo, radice non diſsimili, non recta, & complicata, colore ſubalba, uel, ut ait Plinius, nigra, & minus quàm iridis uenoſa, ſapore acri, odore non inſuaui. Vulgaris uero hęc, quanquam folio ab iride penitus non abhorreat, radice tamen eſt longè diſsimili, odorem quoq; inſuauem omnino, uel potius fœtidum habens. Alĳs uerò conditionibus in totum caret. Vtendum autem potius conſulo radice quę calamus aromaticus falſò dicitur, quoniam uel uera acorus eſt, uel ei uiribus non diſsimilis. Macer quoque, quod uulgò macis uocatur, & odoratum, & maſticatum, & capite ex puluiſculo eius perfricato, optimè ad idem conducet. Proderit & myrobalanus condita, & napi melle conditi, puluere gariophyllorum inſperſo. Sed & zingiber conditum hyemis tempore, fœniculi quoq;, & præcipuè orientalis ſemina ſaccharo ſecundum communem modum operta. Proderit & ſe ſeli ſemen, uulgò ſiler montanum uocatum, ad eundem modum paratum.

Sed quoniā cūcta quę diximus parū ꝓdeſſent, niſi uictus ratio rectè inſtitueretur, ideo hāc quoq; breuiter ſubiūgere neceſſe eſt. Aerē ergo quantū fieri poteſt temperatū habitet, & ab omni exceſſu remotū, & ſi quam in partē declinet, uergat potius ad tenuē q̄ ad craſſum, & calidū q̄ frigidū. Fugiendus omniū uehementiū uentorū perflatus, ſed præſertim auſtri, puluisq́; uel ab illorū uehemētia, uel aliter excitatus. Nocturnusq́; aer, & præcipuè ſub lunæ radĳs, mora in ſole, quantū fieri poteſt, dimittenda. Igni quoq; magno, & præſertim ubi adſit fumus, propinquare nō debet: neq; in hypocauſtis, cubilibùsue ſupra modū calefactis degere. Odores uehemētes, ſuffimentorum præcipuè odio habeat: odore tamen modico per interualla uti poteſt. Exercitio quotidie utatur, ſed ſtomacho uacuo, & quo inferiores corporis partes potius quàm ſuperiores moueantur. Cauere autē debet non ſolū à uelocibus motibus, ſed etiam ab aſpectu rei quæ uelociter, uel in gyrū moueatur, imò à cuiuslibet rei, præſertim lucidæ, longo aſpectu. Virides autem res crebrò reſpiciat. Non cantet alta uoce, non clamet, non minutas ac tenues literas legat. Vehementes ſonos ac ſtrepitus quantum poteſt effugiat. Concubitus, cibus, potus, ſomnus, omnia ſint moderata. Iram atque fletum, riſumq́; immodicum, ueluti capitales hoſtes euitet. Cibis boni ſucci & facilis concoctionis moderatè utatur. Pane utatur autopyro potius quàm ſimilagineo, id eſt, non ex puriſsima farina, ſed ex ea in qua utriculi aliqua portio remanſerit, confecto beneq́; fermentato, & modice ſalito, additis etiam unà cum ſale fœniculi ſeminibus.

Carnibus

Carnibus igitur phaſianorum,perdicum,gallinarum,& caporum,columborum iuuenibus,& paruarum auicularum, præcipuè autem turtures,conueniunt.

Ex quadrupedibus uerò hœdinis,uitulinis,ueruecinis,aſsisq́ꝫ potius quàm elixis:cæteras euitet. Piſces omnes præterquam petrinos dimittat, qui etiam fœniculi ſeminibus & pipere condiantur. Ouis præterquam ſorbilibus & recentibus non utatur. Caſeus omnis,crebercq́ꝫ braſsicarum ac lactucarum uſus, & demum quæcunque replere turbulentis uaporibus caput poſſunt,euitentur. Ex Ferraria.

EPIST. IIII. *Pro reuerendiſsimo D. Cracouienſi epiſcopo febre tertiana laborante.*

CVm totum illud tempus,quod publicis lectionibus,ęgrotantibusq́ꝫ,qui tũ in hac ciuitate,tum ex circunſtantibus locis meam opem quotidie implorant, ſuffurari poteram,in conſulendo D. T. Reuerend. pro uictus ratione expenderem,nouus me nuncius cum duabus literis adortus eſt:quibus certior factus ſum, febrem quæ antea uagari, nulloſq́ꝫ certos circuitus habere conſueuerat, iam certos ſibi terminos conſtituiſſe,& tertio quocꝫ die lares D. T. Reuerend. inuiſere, mitius tamen aliquantiſper ſe gerere,quàm ante conſueuerat. Ad quam in totum eliminãdam, & à laribus excludendam,an baculo utendum ſit ex ligno Indico confecto,nõ ab re petit,cum eius hauſtum anno ante hũc tertio magnopere commendauerim. Ego autem D. mi Reuerendiſs. ut breuiter rem expediam,ligni illius potum in præſenti,caſibus tuis minimè commendauerim: ſatis enim impenſè calet: ſed etiam impenſius exiccandi uim habet,quare nec febri cõduceret,nec corpori iam diuturnis morbis attenuato:uerũ etiam tenuiorem uictum expoſcere uidetur,quàm ut ferre ualeat D. T. Reuerend. Quare eo uel penitus reiecto,uel in aliud commodius tempus dilato,alijs auxilijs tertianarius ille periodus arcendus eſt. Inter omnia maximè excellit chamæmila uocata, ſiue introrſum, ſiue extrorſum ea utamur,poto uidelicet eius decocto per horam unam ante acceſsionem cyathi menſura, hoc eſt, pondere duodecim,uel ad ſummum ſexdecim drachmarum:cuius potio ſi faſtidio forte fuerit,eius uice aqua ex ipſa herba cum flore,per balneum Mariæ uocatum elicita, bibatur. Dorſoq́ꝫ ex oleo inuncto,in quo ter noui ſemper flores bullierint. Cum ipſo potu nõ incommodè miſcetur ſaccharum,& glycyrrhizæ puluis. Ex ſuccis quocꝫ fœniculi & intybi cum oxyſaccharo mixtis, fit antidotum antiquis febribus amouendis maximè conducens. Dioſcoridis etiam unguento,quod ex araneis potius quàm ex eorum tela cum oleo paratur,non inutiliter arteriæ manus inunguntur. Sed & batrachium contritum,id præcipuè quod columbinum pedem uocant,ſi contundatur,eiſdem arterijs admoueatur. Licet autem lignum ipſum Indicum D. T. Reuerend. hoc tempore dixerim non congruere,id tamen non adeò exactè intelligi uolo,ut eius uſus uſquequaque ſit interdicẽdus, ſed de eo locutus ſum communi modo ebibito. Si enim ſyruporum modo ſemel manè tertio quoque die,hoc eſt,eo die quo acceſsio non timetur,bibitum fuerit,non mutata aliter uictus ratione,putauerim fore utile. Modus autem ſit, ut ſemuncia ramentorum ligni, in uncijs decem aquæ dulcis tandiu bulliant,donec media pars aquæ conſumpta ſit,adijciaturq́ꝫ tantum mellis roſacei,quantum ſatis ſit ad dulcorandum. Poterit & ex ipſo ligno in tenuiſsimum puluerem radacto, eodemq́ꝫ roſaceo melle electuariũ parari, cuius uſus erit non inſalubris eſto autem pulueris p. 1. mellis p. 4. uel ad ſummum ſex. Quod ad deſtillatum uerò pertinet,profuturũ magis putauerim,ſi ei tertia pars iuris, in quo pullus conſumptus eſſet,adderetur,uel duo ouorum uitelli. Modum tamen parandi deſtillati,eis literis adnexui,in quibus rationi uictus conſului,quæ eſt communi præſtantior. Hæc ſunt quæ acceleranti nuncio,dare nunc potui,paucos poſt dies latius ſcripturus. Vnum tamen præterire non poſſum,quod maximè urget,oportere D. T. labores animi minuere,præſertim duabus horis à cibo, & corporeas,hoc eſt,exercitationes ante illum augere,iuxta illud Hippocratis: Motus cibum præcedat,quies ſequatur. Vale princeps & D. mi obſeruandiſsime,& me in numero tuorum adſerua. Ex Ferraria, VI. Iunij, M.D. XXXVI.

EPIST. V. Ioan. Manard. Iacobo Pharuſio S. P. D. *De catulis iulisue nucum, an inter purgatoria medicamina connumeranda: deque lappa purpurea.*

NOlim te exiſtimare, mi Pharuſi, aliam fuiſſe cauſam quæ fecerit me tandiu diſtuliſſe reſpondere tuis literis, ut neceſſarium tibi fuerit me iterũ interpellare, quàm uarias, & quas intermittere non poteram, occupationes, præſertim cum nec tu, ut modeſtus es, uidebaris celeritatem à me exigere, ſed potius ut per ocium reſponderem, per primas tuas literas expoſcere: quod certè ſi expectandum mihi erat, nunquam reſpondiſſem, quum tum mihi plus ſit negocij, quum plus uidetur adeſſe ocij. Habeo enim ſemper domi multa iandiu per me cœpta, & à multis, qui aliquid me eſſe putant, expetita, & quod plus me mouet, etiam eiſdem promiſſa, in quibus, cum nihil eſt quod agere cogar, me exerceam. Cogũt autem me, & quaſi à meipſo diſtrahunt, ſtudiaq; interpellant, ægrotantes, qui tum hic, tum alijs ex locis opem meam, quam negare nemini poſſum, expoſtulant. Ex omnibus his fit, ut nihil multo ſtudio ac diligentia elaboratum à me poſsit exire, ſed quicquid, ut ille ait, in buccam mihi ſcriptum uenerit, uel in calamum, id abſq; alio cultu ieiuna & exili oratione emittam. Quod cum ſemper tecum egerim, neſcio quare nunc minus accuratam quæras epiſtolam, quaſi non familiariſsimè ante hac, & ſine ullo cultu orationis & expolitione tecum locutus ſim: à quo more non recedens, binis tuis literis ſimul reſpondebo, tuiſq; quæſitis, quantum potero breuiter & facilè ſatisfacere conabor. Quæris in primis de catulis uocatis, iulisue nucum, quos quandoq; inter purgatoria medicamina connumeraui, an eos putem ita per uentrem purgare, ut menſtruas in muliere purgationes non moueant, ſed potius reuellendo ſiſtant. In qua dubitatione ego conſyderandum eſſe duco, id quod per ſe, uel ab his, uel ab alio medicamento fit: atq; ab eo ſecernendum, quod fit ex accidenti. Hoc enim ueluti principium ſtatuendum, quoties alicuius medicamenti uis per eius operationes eſt inueſtiganda, cum multa ex accidẽte quopiam fieri ab aliquo medicamine ſæpenumero uideamus, quæ ſint his quæ per ſe facit aduerſantia, ſicuti cum aquam ipſam frigidam, & ui, & ea quam actu habet qualitate, iuuenem robuſtum, nõ ſolum calefacere, ſed à rigore à pituita facto, uidemus liberare. Si igitur hac in iulis uſi fuerimus indagine, uidebimus ipſos, ſicuti & quaslibet alias arboris nucis partes, adſtringẽdi uires habere, quæ & per guſtum, qui ueluti quidam tactus eſt, & per id quod alijs corporis partibus admotæ faciũt, faciliter agnoſcũtur: quæ tamen adſtrictio non facit, quo minus & per ſe uim etiam purgandi obtineat, quum uis hæc non primas qualitates, ſed nec ſecũdas ſequatur, uerum ex tota, ut aiunt, ſubſtantia proficiſcatur, & propterea non ulla ratione, ſed ſola experientia cognoſcatur. Coniungi autem hanc purgandi uim cum medicamine, quod alioqui adſtringẽdi uires habet, in multis celebratis purgatorijs medicaminib. cognoſcimus, in aloë uidelicet, myrobalanis, rheo, tenui centaurio, roſis, nonnulliſq; alijs quæ recenſere nunc non eſt operæprecium. Quod ſi Auerrois conſyderaſſet, non ita audacter Galenum in rheo barbaro taxaſſet, qui tamen non de barbaro, ſed de pontico loquens, adſtringendi uires ei adſcripſit. Duas igitur has uires in his iulis per ſe eſſe non ambigimus. An uero unà cum his ciere menſes poſsint, non uſqueadeo eſt manifeſtum, cum pleraque agnoſcamus, quæ ſimul uentrem purgant, & menſes educunt, ut agaricum, colocynthis, ſcammonium, abſcinthium, uitis alba, cyclamen, ſagapenum, ammoniacum. An uerò ſimul cum his, cum purgatione uidelicet & menſium citatione ſtare poſsit uis adſtringendi, non æquè eſt manifeſtum. Ego tamen id quoque fieri poſſe ut credam, illud me mouet, quòd minus uidentur inuicem pugnare adſtrictio & menſium prouocatio, quàm adſtrictio & uentris purgatio. Superius uerò oſtendimus multa eſſe quæ utrunq; poſsint. Quare non pertinaciter negandum uidetur, poſſe & illa duo inuicem coniungi, adſtrictionem uidelicet & menſium prouocationem, preſertim cum de nonnullis medicamentis id idonei ſcriptores prodiderint, ut de maiore centaurio, croco, pęonia, ſaluia. Diuerſæ autem hæ uires non aliunde fieri uidentur, quàm ex eo quòd illa medicamina, ſicuti & multa alia, licet ſimplicia uideantur, ex diuerſis tamen partibus componuntur:

ex quorum

ex quorum numero cum ſit & rheō, ut pote ſubſtantiam aeream atq; igneam habens terreſtri commixtam, non eſt ut admireris, ſi quādoq; uiſum tibi eſt in muliere, alioqui ad id parata, menſes ciere. Sicuti nec admiratione dignū, eſſe nonnulla quæ & uentrem & urinam per ſe moueant, præſertim cum illud, ut diximus, totam ſubſtantiam ſequatur, hoc à calore acri naſcatur, ſiccitati magnæ coniuncto. Coniungi tamen neceſſariò has duas uires, purgandi uidelicet (ut tu dicis) caua & gibba hepatis, ego nequaq; putarim: cum ſint multa uentrem ſubducentia, quæ non ita impenſè calent, ſiccaq; ſunt, ut urinas per ſe poſsint mouere. Per ſe dico, quoniam fortaſsis ex accidenti, quia uidelicet materiam obſtruentem extrudent, urinam mouere uidebuntur. Vel quia ex uicinitate ductuum, per quæ utraq; excrementa, alui uidelicet & ueſicæ, tranſeunt, commotio quædam in uijs urinæ fiet, per quam ipſa quoq; educetur. Hinc enim fieri puto, ex huiuſmodi uidelicet uicinia, ut plerunq;, in ſano etiam homine emittente urinam, naturaliter alui excrementa quoq; uel inuito ſimul exeant. Ad quod etiam facit, quod ad utraq; excernēda ſuperiores muſculi, uentris ſcilicet cum ſepto tranſuerſo, quod & ipſum uel muſculus eſt, uel eandem cum muſculis uim habet, concurrunt. Ob eandem quoq; uiciniam fortaſsis contingit, ut medicamen purgatorium, quod propria ui menſes ducere non poſſet, eos tamen quandoq; mouere uideatur, cum uterus ipſe longanonem, per quem alui excrementa exeunt, pro lectulo habeat & ſtrato. Quare ubi menſes impenſius fluunt, cum magna cautela medicus exhibere ea medicamina debet quæ uentrem purgant: tantum abeſt ut reuulſiones per ea poſsit expectare, quam ad maximè diſtantes (ut noſti) partes fieri oportet. Et ſi deriuatione utendum, hoc eſt, diſtractione ad propinqua, tutior ſatis eſſe uidetur ea quę per urinā fit: licet ē ueſica ſtraguli inſtar utero ſuperiaceat, quia tamen medicamenta ab urina proucanda diuretica uocata, quæ calida ſunt, & uehementer ſicca, operationē ſuam, ob quam peculiariter id nomen meruerunt, non tam in ipſam ueſicam, quàm in iecur ſuperioresq; uenas exercent, uel potius in ipſum ſanguinem, quem attenuando fundunt, & à craſsiore aqueam partem ſegregant, quam renes trahentes & excolantes, ad ueſicam mittunt, nulla ui in ea remanente, quæ ciere menſes poſsit. Quin potius ſanguis, ſegregata illa aquea parte, craſsior remanens, minus aptus redditur, ut ad uterum fluat: propter quam cauſam, in uteri uocatis fluctionibus, hoc eſt, aſsiduo locorum madore, diureticorum huiuſmodi uſus plus quandoq; iuuat, quàm adſtringentia, & per os exhibita, & locis madentibus admota, ueluti materiam aliò aduocantia, & craſsiorem remanentem ſanguinem facientia. Et hæc quidem dicta ſint, non tantum ut primæ tuæ dubitationi reſpondeamus, quantum ut reliquis quoq; eidem annexis ſatis faceremus.

Quod ad principale uero quæſitum pertinet, ego iulos illos certa experientia didici aluū purgare, non eſſe tamen inter illa eximia, ſcammonium uidelicet, colocynthida, & id genus cætera connumerandos, ſed cum myrobalanis, manna, roſis, ſiliqua Aegyptia, leuioribusq; aliis, ita, quòd ſi in purgatorijs etiam medicaminibus ordines ſtatuendi ſunt, quēadmodum & Gentilis, & nonnulli ex recentioribus non inutiliter fecerunt, in ſecundo ordine ſint collocandi, quorum ſcilicet doſis poſsit integram unciā excedere. An uero uires habeant, quibus ualeant urinam uel menſes remorantes ciere, mea ſentētia eſt, neutrū ab illis fieri poſſe, &, quod fortè maiore te admiratione afficiet, flores illos, pyri & cotonei, inter medicamina quæ menſes mouent, nunq; reponendos putauerim: in hac re magis Gal. credens, q̄ illi, quiſquis nam fuerit, qui eum librum ſub Aetij nomine ſcripſit, qui in ſexcentis poſtea uoluminibus publicatus eſt. Fuit apud me ſupra XXV. annos pars libri titulo Aetij inſignita, in qua multa aliter leguntur, quàm in exemplaribus, & latinè & græcè nuper inuulgatis. Retulit quoq; mihi Fabius Antimachus, nō minus Græcę & Latinæ linguæ eruditione, quàm medicinæ ſcientia inſignis, & qui per id tempus Venetijs agebat quo Aetius græcè imprimebatur: inter multa exēplaria quæ apud typographos erant, uix duo inuenta quæ ſimul concordarent: cuius rei non exile argumentum eſt diſcrepantia Græcorum & Latinorum Aetij codicum, qui nuperrimè in uulgus exiere. Quam diſcrepantiā ego non alia cauſa eueniſſe puto, quàm quòd multo tempore fuerit eius authoris uſus Grecis medicis ita communis, ſicut noſtris Auicennæ: & propterea

quenq; ſuo libro medicum, pro arbitrio, quæ placebant, & uel uſu uel ab alio authore didicerat, ſuperaddidiſſe: quæ poſtmodum ab alijs ſcriptoribus, ueluti Aetij eſſent, fuerint tranſcripta. Quomodo enim crediderim flores à docto uiro, qualem proculdubio fuiſſe Aetium credo, cum pipere, ruta, origanum, abrotono, baccis lauri, quaſi ſimilium uirium copulatos? Sed uide huius rei apertiſsimum argumētum. Alumen quod omnium maximè, etiam ipſomet Aetio teſte, adſtringit, inter ea quæ potu menſes mouent, eodem capite connumeratur. Augēt meam hanc ſuſpitionem Oribaſius & Geor. Valla, Aetium ad uerbum reſcribens: ille quidem lanuginem, ſi interpreti credimus, Græcum enim uidere nondum potui, pro florib. ſcribens, hic florib. addens ſuccum, neutro eorum pyri florum mentionem faciente. Quiſquis uerò fuerit qui illa ſcripſit, ego illi nunquam tantum tribuam, ut credam aut alumen, aut flores illos pyri & cotonei, per ſe menſes ciere, ſicuti nec aliud quodpiam medicamen, quod non ſit in tertio ordine calidum, & paulò minus ſiccum cum partium tenuitate. Et de nucum quidem iulis, atq; de his, quę ab illis natæ ſunt quęſtiones, hæc dicta ſint.

De lappa uerò illa purpurea, ab Ambroſio Benedicto tantopere in pleuritide commendata, quid ſentiam, paucis accipe. Ea mihi proculdubio uidetur, quam Græci arcion proſopida, uel proſopion Latini perſonatiam, uulgares uoce ut ſolēt à Latina deprauata ſparpanatiam uocant. Radice enim eius in puluerē redacta, ſcio plebeium quendam hominem non infelici plerunq; ſucceſſu in pleuritide uſum. Scio etiam Dioſcoridem eandem radicem in ſuppuratis & ſanguinem excreantibus commendare, qui morbi à pleuritide non ſunt magnopere diſtantes: teſtimonio cuius, Dioſcor. ſcilicet, fretus, cum multoties in illis morbis uſus ſim, manifeſtum inde cognoui iuuamentum. Si quis uerò lappam minorem intelligere maluerit, quod græcè xanthion, à colore flauo dicta ſit, qui color ad purpureum accedat, ei non magnopere repugnabimus. Nam & hæc diſcutiēdi ui, qua multum pollet, fortè non parum pleuritidi conducet: ſed huius rei cum ego nullum habeam experimentum, priorem ſententiam magis probo.

In calce demum tuæ primæ epiſtolæ petis, ut caſtigationes in Leoniceni commentationes, & meas Galeni interpretationes in lucem edam, idq; in nouis interpretationib. faciam quod in Dioſcoridem per Marcellum latinitate donatum, ante decennium feceram. Scias autem uelim, me priuſquam tot undiq; prodirent ex uniuerſa Europa Græcorum authorum interpretationes, cum uiderem eas quæ Leonicenus uel uiuens ediderat, uel eo uita functo inuulgatæ fuerant, multis eſſe mendis commaculatas, quaſi Leoniceni manibus parentaturus, homini certè cui uel hoc nomine omnes medicinæ ſtudioſi plurimum debent, quòd primus longiſsima prę́ſcriptione poſſeſſam ab Arabibus medicis authoritatem deturbare ſit auſus, cœpi, conſultis Gręcis exemplarib. quę iam edita erant, eas, quantum uidere mei alioqui imbecilles oculi poterant, ab omni macula detergere. Quod ubi uix facere aggreſſus eſſem, ex omni orbis angulo nouas traductiones uidens comparere alijs rebus animum applicaturus, ab incœpto labore penitus deſtiti. Quare non eſt ut uel tu uel alius quiſpiam id à me magis expectet, quàm etiam meas ex Græca in noſtram linguam traductiones. Non enim unquam ita propriarum uirium parum conſcius fui, ut ad id ſubeundum onus me idoneum putarem, cui robuſtiſsimorum lacertorum uiros uidebam ſuccubuiſſe: neminemq; adeò feliciter noſtri ſęculi id munus aggreſſum, qui non uiſus multis ſit plerunq; dormitaſſe. Nam ut reliquos minoris ſenſus taceam, Theodorum Gazam, cui primas omnes tribuunt, Hermolaus quandoq; uellicat: hunc ſimul cum illo Leonicenus, Leonicenum alij. Quid igitur poteram de me præſumere, quem cognoſcebam uix pedem in Gręca lingua promouiſſe? Latina uerò in qua eram ab incunabulis nutritus, ita tenuiter eruditum, ut ſæpe numero mihi uerba deeſſent, quibus id quod cum labore à Græcis authoribus extorquebam, Latinis exprimere ualerem. Galeni quidem expoſitiones in libros de natura humana, de uictu morborum acutorū, et prognoſtica Hippocratis, eiuſdemq; Galeni ſalubria, per dictatum, excopiante aliquo ex meis ſcolaſticis, mihi potius quàm alijs trāſtuleram, emendicatis clanculum Græcis exemplaribus per eoſdem ſcholaſticos à Leoniceno, alioqui uel natura uel ætate βιϐλιοτάφω, et mihi prę́ſertim

eos abſcondente,non ſuppetente librario qui græcè poſſet excribere, malens utcunq; trãslatos habere,quàm illis penitus carere. Quas interpretationes, poſtquam Græcorum librorum copia omnibus facta eſt,ferè neglexi,nec ad alium uſum ſeruo,niſi ut in uulgatis iſtis,ſatis certè mendoſis,aliqua loca conferam, Fit enim quandoq;,ut ex collatione duorum malorum codicum,accedente rationabili aliqua coniectura, uera & genuina lectio colligatur. Ex peruerſa autem hac codicum lectione factum eſt, ut excellenti & doctrina & ingenio uiri,hac noſtra ætate interpretis munere functi, plerunque ab authoris mente deciderint:quos ſi,ut petis,cenſere uoluerim, præter hoc quod inuidioſa res erit, temeraria etiam à multis iudicabitur. Sed nec bene ab eo fieri poſſe uidetur,qui diuerſa & emendatiſsima exemplaria non haberet ,qualia habere uel impoſsibile eſt,uel certè difficillimũ cum magna ex parte libri Greci qui in Italia ſunt,ex uno ueluti fonte manauerint. Nec id laboris unquam in Dioſcoride ſubijſſem,niſi nouus eius codex ad meas manus perueniſſet,in quo multa aliter quàm in primo legebantur. Quod ſi in Galeno, Paulo, & Aëtio, ut propediem facturum ſperamus,contigerit, non erit & tunc cur ego in his caſtigandis deſudem, qui nunc paſsim leguntur, cum ipſimet interpretes ſua id ſponte facturi eò uideantur,quòd iam multa loca diligentius examinata caſtigauerint. An uerò mutandus ſit locus ille in Paulo, ubi paſtillus aſter uocatus deſcribitur, & pro opij & mandragoræ radice uncijs drachmæ legendæ,ipſi quoq; iudicabunt. Ego in tribus codicibus quos hactenus mihi uidere datum eſt, uncias ſemper legi:& propterea caſtigationem quam ante XXV. annum ex Paulo à me tunc primum perlecto,in meo Auicenna feceram,ſemper ſeruaui,atq; ad eum modum trochiſcos illos parare feci,quos ad te proxima æſtate miſi,et quibus ſemper feliciter uſus ſum:alioqui ſi recta facta fuerit ſupputatio, ſemidrachma nõ ultra tria grana opij continebit. Qui modus ut nulli etiam ſolus lætalis eſſe poteſt, ita per alia medicamẽta coërcitus, multis eſſe poteſt ſalutaris. Nec me loco mouet quòd in Aëtio alia pondera ſcribantur,cum & ipſe Aëtius à Galeno in hac deſcriptione non ſolum ponderibus ſed rebus quoq; non parum euariet, in opijq; proportione plus à Galeno quàm Paulus recedit. Galenus ſiquidem duodecimam aliorum comparatione partem eius miſcet,ita ut in tribus obolis,hoc eſt,36. granis paſtilli tria opij grana contineant, Pauli deſcriptione in 8. et triginta, quatuor cõtinente, quum ea quę Aetij in 9. et triginta unũ tantum granum accipiat,exiguam uidelicet partem, ſi ad alia compoſita eundem cum his paſtillis ſcopum habentia,reſpiciamus. Nam ut multa dimittam,in famigerata illa Philonis antidoto,in octo ſupra quinquaginta drachmis,decẽ ſũt opij. Et in paſtillo trigono in duodecim tres,& in clidion uocato,in duodecim quatuor. Hæc habui quibus feſtinante manu per has ferias ſuffurata occaſione, tuis duabus epiſtolis reſponderem. Vale doctiſsime & amiciſsime Pharuſi, & quoties aliquid occurrit quod per me fieri poſsit, audacter pete:non enim poſt hac tantis negotijs premar,quin tuis literis, paucula interpoſita mora utcunq; reſpondeam. Ex Ferraria, VIII. Idus Decembres. D. M. XXXV

EPIST. V. pro quodam fœtore narium laborante.

CAſus huius uiri, ut ex mihi nũtiatis cõnijcio,eſt malus odor naſi ex putredine humorũ circa mamillares uocatas carũculas adiacẽtium, qui uel ad exiens mutatũ uel ad corruptam operationem referri poteſt. Cura uerò,licet difficilis ſit, quoniam uetus eſt paſsio, ex uictus tamen ratione, ac uſu medicaminum quæ infra ſcribentur, auxilio cooperante diuino, ſine quo fruſtra omnia tentantur medicamina, ſperamus eum, ſi non perfectam ſanitatem,magnum tamen ſenſurum iuuamentum. Vitet ergo quantũ ei poſsibile ſit, aerem nebuloſum, humidum craſſum atq; auſtralẽ uentum. Fugiat omnem fumum & maximè lucernę in qua ſit oleum nucum. Vtatur exercitio, pręſertim inferiorum membrorum. Vitet otium & quietem ſupefluam. Manè prius quàm è lecto ſurgat, fricari corpus ſuum uniuerſum faciat, ab humeris inchoando, & ad crura uſq; deſcendendo. Somnus ſit illi mediocris, quem non incipiat, niſi duabus horis à cœna, quam etiam oportet leuem eſſe. Meridianum uerò ſomnum ueluti inimicum timeat.

Cibo utatur facilis concoctionis,boni ſucci, nec uaporoſo ,qualia ſunt oua ſorbilia recentia,carnes uituli,hœdi,ueruecis iuuenis,gallinę,et capi,phaſiani,perdicis,auicularum. Contraria uitet,ut carnes bouinas,ouillas,porcinas,auium aquaticarum:oua non recentia,& dura,maximè frixa,phaſelos,fabas,lentes,alliũ,cepas,porros,rhaphanũ:fructus humidos,ut pruna ceraſia,cucumeres,et ſimilia.Potus ſit illi uinum tenue,leue, et uel album uel medio colore coloratum:non nigrum uel craſſum,neqꝫ etiam dulce:& ſi non habuerit uinum debile, miſceat ſecum aquam ad tantam quantitatem ,ut omnem fumum perdat. Vitet ſatietatem, immò ſemper ſurgat à menſa durante adhuc aliquali appetitu, & ſemꝑ poſt omnem cibum & potum accipiat, uel fruſtum pyri , uel parum citoniati, uel aliqua coriandra præparata:uel,ſi nihil aliud habeat, bolum panis aridi. Bis in anno purgetur, uere ſcilicet et autumno hoc modo.Sumat hunc ſyrupum:Oximellitis ſimpl.℥.1.ſyrup.ſtœchados ℥.s.aquæ betonicæ ℥.3. miſce. Quo ſumpto, quinquies uel ſepties in aurora ſumat has pilulas:Pilularum fœtidarum ʒ 1.cum ſyrupo de ſtœchados:fiant pilulæ 5 .numero. Aliĳs uerò temporibus prętcrquam dum ſunt uel frigora , uel æſtus nimĳ,ſumat trib.diebus manè aquam mulſam, in qua roriſmarini folia, uel flores maduerint.Quarto die ʒ.1 uel duos ſcrupulos pilularum de hiera cum agarico,et hoc bis,terue,ſingulo menſe.Facta autem purgatione(nunc enim cum non ſint frigora multũ uehementia,poteſt facere purgationem quã ſuprà diximus fieri debere uere & autumno) uti poterit particularib. hiſce auxiliĳs,& primò uinum album potens trahatur naribus, & primò ſimplex,poſtea decoctis in eo roſis,cypero,calamo aromatico: qua ſuctione facta, madefiat cotum uocatũ uel ſtupa,in eodem uino,& aſpergatur hoc puluere: Roſarum rub. myrti, calami aromatici ana ʒ. 1.garioph.cyperi,nucis moſch. ana ℈. 1.ambræ, camph. ana gr.4.moſch.gr .2.fiat puluis.Caputpurgium ex urina aſini,licet fœdum ſit,eſt tamen in hoc caſu ualde eximiũ. Puluis menthaſtri ſicci inflatus naribus, eſt ſublimis iuuamenti, & ſimiliter ſuccus inſtillatus uel attractus.Xylobalſamum in tenuiſsimum puluerem redactum ſimiliter cõfert. Ad idem utile eſt uinum decoctionis baccarum lauri, caſiæ ligneæ,hoc eſt, cinnamomi nunc uocati,myrrhæ:item ſuccus hęderæ,& oleum irinum. Quod ſi prædictis non fuerit liberatus,reiteratis purgationibus,ut ad fortiora deueniendũ erit,ut ad oleũ cucumeris aſinini:poſtea ad hunc puluerem,Recipe atramenti,ſpicæ,croci,myrrhæ, cinnamomi ana ℈.1.fiat puluis.Demum ad æruginem æris cum ſale ammoniaco,alumine & aceto . Vtile quoqꝫ erit ut cerotum capiti ſuper loco ſuturarum apponatur ex aromatibus ſupra nominatis,ladano & reſina munda confectum. Quæ omnia ſi non contulerint,neceſſarium erit ad extrema uenire,applicando uidelicet in locis ſupra aures & coronali ſutura, aliqua quæ exulcerandi uim habeant, & poſtremo ad actuale cauterium in eiſdem locis,ueluti ad ſupremum ultimumqꝫ remedium.Speramus tamen cum ſuperioribus auxiliĳs hunc uirum ab hac fœda affectione uel liberandum,uel propinquum iturum liberationi,Deo optimo maximo ſuffragante.

EPIST. VI. *Ioan. Manard. Donato à Mutis,eiuſdem artis eminentiſsimo profeſſori,* S. P. D. *De Troglodyte auicula.*

Non erat ut quaſi deletam in me tui memoriam per tuas literas renouare laborares, Donate cariſsime:tot enim taliaqꝫ tua in me officia fuere,ut nec locorũ quãtumuis magna intercapedine nec lõga temporis taciturnitate obliterari poſsint. Seruãtur in meis ſcriniĳs plenæ humanitatis & eruditionis tuæ ad me epiſtolæ. Habet & in mea bibliotheca honoratum locum, Cæſaris optati de iudicatoriĳs diebus commentarius,mihi dono abs te liberaliſsimè datus. Quem cum cogitarem ſimili aliquo xeniolo cõpenſare,certior factus ſum,te Venetia ciuitate relicta, Rhaguſium nauigaſſe. Quæ certè tranſmigratio non paruam mihi attulit admirationẽ,ut qui iudicarem nullã eſſe ciuitatẽ pręſertim noſtræ profeſsionis uiro,quæ illi præferri uel deberet uel poſſet.Nec dubitarẽ, ubi tuę rarę doctrinę ętas quoqꝫ grãdior acceſsiſſet, primas te in tã ampla & munifica ciuitate facilè obtẽturũ.Intellecta aũt per has tuas literas cauſa,quę te ad hoc impulit,protinus

prima

prima receſsit admiratio, & eius loco alia longè grandior ſucceſsit, dum ſcilicet animi tui magnitudinem, & renouandę medicinæ ſtudium, & contemplor & ſuſpicio, quod tam ardenter in pectore tuo flagrat, ut nulla uel lucri, uel honoris, rerum certè fluxarum, habita ratione, alijs prodeſſe, etiam nondum natis ſtudens, ſimplicia medicamenta ignauia, ne dicam inſcitia, patrum noſtrorum ferè neglecta, ſagaciſsimè perquiras, desq; operam ut ex eis famoſiſsima antidota, theriaca & mithridatum, fœdiſsimè hactenus parata, ad priſtinam dignitatem redigantur, & omnib. numeris integra poſteris relinquantur. Neq; his contentus, ea quoq; indagare non minore diligentia curas, quæ cum magno uſui eſſent, & ab antiquis maximè celebrata, uel penitus noſtro æuo ſine honore ſunt, uel ſuppoſititia quędam eorum loco recipiũtur. Quod cum ſedulò facis, occurrit tibi Troglodytes auicula, à Philagrio, Aetio, Paulo, in calculo iam genito perfringẽdo, præcauendoq; ne in futurum denuò alius gignatur, ſummè comendata: pro qua hactenus uulgaris alia auicula recepta eſt, motacilla latinè ideo dicta, quoniam caudam aſsiduè quatit, uulgoq; ob eandem cauſam, caudatremula: quam licet nullius in ea re efficaciæ medici inuenirent, quia tamẽ eſſe putabant quæ fuerat ab antiquis in calculo tantopere reputata, eam quoq; & ipſi ſummis laudib. extollebãt. Quod in alijs quoq; rebus à recentiorib. peccatũ eſt, illud ſemper laudantibus: atq; alijs prępon entib. non quòd experientia maiores uires habere didiciſſent, ſed quòd à priorib. magis laudari uidebant. Propter quod factũ eſt, ut uel nihil, uel parum arti ſit adiectũ, ſed detractum potius, dum ſimul cum nominib. ipſis quoq; rebus deperditis, ſuppoſititię alię, ut diximus, uerarum loco ſucceſſere, nullius ſępenumero, ſed & quandoq; contrariæ poteſtatis. In hunc lapidem, ſi alius quiſpiã, maximè impegit Auic. tum alias plerunq;, tum in hac aue. Cum enim pro Troglodyte, tragulidẽ legeret, atq; ignoraret, quænam auis eo nomine ſignificaretur, à quibuſdam: ſpinam nominari dixit, quæ eſt gallicè faſuricon, et demum ſe neſcire, an ea eſſet uel alia. Sed & in ea pingenda non parum lapſus eſt: tacuit enim ſimilitudinem quam cum regulo habet, et roſtri tenuitatem. Sed & pro ſepib. in quibus uerſatur, piſcinas legit, deditq; ei, Serapionem & Alſarabium ſecutus, ſupra alias pennas aureas, quibus eam in totum priuat Aetius in ea deſcribẽda diligentiſsimus. Addit præterea, Serapionem etiam in hoc imitatus, caudæ aſsiduum motum: quod præcipua cauſa fuit, ut motacilla putaretur. Subrectam quidem ei caudam adſcripſit Aetius, non tamen quòd continuò eam moueret, affirmauit. Debẽt tibi hoc nomine omnes medici, quòd tam utilem, tandiu ignotam mortalibus auiculam notam omnibus feceris: ſed ego præ cæteris, cui uiſendam & palpandam tranſmiſiſti, quo beneficio factum eſt, ut qui tibi ob eas quas ab initio ſcripſi cauſas plurimum debebam, nunc ex aſſe debeam, ita tamen, ut meam de ea ſententiam, quam & in calce literarum petis, ſuſpendam, donec uiuam uidere contingat. Vale optime Donate, et quod facis, perge poſteritati opem ferre. Ex Ferraria, pridie Calend. Februarias,

M. D. XXXV.

IOAN. MANARDI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER XX.

EPIST. I. *ad Reuerendiſs. Cracouienſem epiſcopū, pro reliquijs morbi eius profligandis, & uictus ratione inſtituenda.*

MAGNAM mihi lætitiam attulere literæ tuæ, Præſul Reuerendiſsime, non ſolum quia te meliuſculè habere ſignificarunt, ſed & multò magis quòd magnam te ſpem concepiſſe de ſalute conſequenda, ex illis facilè perſpexi. Bona enim hæc ſpes, ut nos medici dicere conſueuimus, bonum æquè eſt & indicium & cauſa. Indicium quidem, quoniam oſtendit atram bilem, quæ inordinatum illum febrium circuitum faciebat, magna ex parte eſſe repreſſam. Cauſa uerò, quia puriorē ſanguinem, lucidioreſq; ſpiritus gigni facit, quibus naturalis uis roborata, morbi reliquias iam perfractas penitus abolebit. Quare primum hoc ſit in noſtra hac pugna præſidium, ut ſcilicet alacriter uictoria aduerſus illos peſsimos affectus, qui hactenus D. T. Reuer. uexarunt, expectetur, proculq; ſit omnis illa peiorum affectuum ſuſpicio, quæ antea non minus animum, quàm humores mali, corpus affligere conſueuerat. Quod uerò omnem hanc ſpem poſt Deū in me collocaueris, quanquam eam in me medicinæ peritiam non agnoſco, ut tantæ & apud te & alios pleroſq; eſſe merear exiſtimationis, dabo tamen operam ut tantillum illud, quod multa lectio et longa experientia in me pepererunt, funditus effundam, atq; ex aſſe expendam. Id enim & tua in me liberalitas, & rariſsimæ præclariſsimæq; tui animi dotes meritò uendicant, & quaſi ſibi proprium expoſcunt. Duo autem ſunt quæ humaniſsimis tuis poſtremis ad me literis expoſcis, ut ſcilicet reliquias morbi profligare doceam, et congruam uictus rationem inſtituam: quæ, Deo auſpice, quatuor hiſce cauſarum generib. aſſequemur, ſumptis, eductis, agendis, incidentib. Sumuntur, cib. potus, aēr, medicamenta. Cibus pane, carne, piſcibus, ouis, frugibus, oleribus comprehenditur.

PANIS ex farina conficiatur, non adeò exacto incerniculo purgata, ut nihil ſecum habeat craſsiuſcularum partium, quas utriculos uocant. Sit quoq; plurimum ſubactus, ſalitus, & fermentatus, atq; in furno uel clibano leni igne bene coctus, odorataq; aliqua ſemina, fœniculi pręcipuè, habeat commiſta. Si quando tamen ſimilagineo utendum, hoc eſt, ex puriſsima & albiſsima farina confecto, ſacchari etiam albiſsimi, atq; roſaceæ aquæ aliqua portio adijcienda. Placentę quoq; dulciariæ modo noſtro, ex farina, electiſsimo melle, cinnamomo, pipere, cum aqua roſacea, moſchata, non inutiliter componentur. Illa etiam placenta quę Martius uel marzapanis uocatur, eodem cinnamomo condita, et guſtui iucunda, et ſanitati erit non inutilis. Paratur et apud nos globuli ex eo ſacch. quod quia finem candoris per trinam coctionem adeptum eſt, finum uulgò uocant, atq; amyli farina, aqua roſacea moſchata ſolutis, qui pectori multum ſunt congrui, & uires reparant: quæ tamen longè melius reparabuntur per placentulas ex amygdalis, pulpa capi uel phaſiani, & ſaccharo cōpoſitis. Fiunt & apud nos tenuiſsimæ ueluti membranulæ ex albiſsima farina, addito ſaccharo, Nebulæ uulgò uocatæ, quę intrà duo ferramēta craticulatim interſecta, ſuprà prunas coquuntur, à qua coctura quidam eſcharites uocari putant: quę quandoq; tereti ligno ſtatim à coctura circunuoluuntur, ut cōmodius uino immerſæ edantur.

CARNES. Aues quæ in aquis non degunt, præcipuè congruunt, atq; inter eas ſylueſtres, ut phaſianorū, perdicum, uel cōmunium, uel quæ rubens roſtrum habent & reliquis præſtant, attagenarū, colūborum qui in turribus uiuunt, gallinarū & caporū, qui locis liberis nutriuntur, & ſub diuo dormiunt. Laudabilis caro otidis, quæ auis tarda dicitur: et pauonis non cōuenit, nec anſeris, præter alas & iecur, ficatum uocatū. Ex quadrupedib. hœdi, uituli, ueruecis: reliquæ, præcipuè ſylueſtriū & ſenum, dimittendæ.

PARTES animalium. Gallinaceorū teſtes et iecuſcula cōmendamus, ſuillos uitulinoſq; pedes, bene cum ptiſana coctos toleramus.

PISCES parui petrei uocati,& ex maiorib.lucij,& qui ab aſſatura apud Pannones nomen accepere.Cetacei penitus dimittendi,ſicuti & cruſtati.

OVA omnia,præter gallinæ recentia,& ſorbilia uel tremula, dimittenda.

LAC caprinum ita tepens ut ab uberib.extractũ eſt,ubi ceſſauerit febris,manè cum modico ſaccharo bibitũ,ad recuperãdas uires multum proderit, modo nec ſomnus ſequatur, nec alius cibus addatur,donec plenè concoctum ſit.

BVTYRVM recentiſsimũ,roſacea aqua bene ablutũ,cum ſaccharo edi poteſt,uel cum pane illo tenui,quem eſchariten ſuperius diximus uocari.

CASEVS ouillus uerè confectus, & adhuc mollis,guſtari quandoq; poteſt, ſed longè tutius cum ſaccharo uel optimo melle.

CONDIMENTA. Elixa aſsis ſunt prę̃ferenda.Si quando tamen his utendum,ſint prius in aqua ſemicocta,nec per aſſaturam indurata.

IVS album uocatum,quod uidelicet porros & anethum recipit,piſces præcipuè,ſed et carnes cõmendat.Sicuti & hyeme id quod ſeptẽtrio nigrum uocat,& ęſtate quod ex amygdalarum ſucco,ſaccharo,roſacea aqua,atq; omphacio præparatur.

Non incongruum & guſtui & ſanitati fuerit, id quod ex paſſularum ſucco & ſaccharo cum cinnamomo odoratis conficitur:quib.tantum roſacei aceti addatur, quantũ domini palato ſit gratum.Hyeme puluere eſcæ condiantur, qui recipit piperis, cinnamomi,nucis moſchatæ ana p. 1.gariophyllorum p.s. ſacchari quantum aliorum omnium. Aeſtate eo quòd habet maceros,cinnamomi æquas partes ſacchari quantum utriuſq;.Medijs temporibus,uere ſcilicet & autumno,uterq; miſceri poteſt. Exenteratum gallinaceum odoratis malis oppletum, camerato uaſculo ex farina, aqua eo modo macerata, quo panifices ſolent,paſtam uulgò uocant, ita occlude, ut nullus ſit tranſpirationi locus: cauitaſq; uaſculi adeò ampla,ut ius quod exudabit capere ualeat: parietum ac fornicis tanta craſsities,ut igneum calorem non minus quàm teſtaceum uas perferre poſsit. Hunc gallinaceum ſic operculatũ,in furno modicè calido tãdiu tenebis, quoad opertoriũ eius probè excoctum ſit:quod ubi extraxeris perfregeriſq;,liquorem inuenies fragrantem, qui hauſtus mirum in modum,& citiſsimè uires reparabit. Ad condimenta quoq; ea ſpectare uidentur,quæ antiquitati in tanto luxu,adeò fuerunt incognita,ut nec Apitius ea nouerit, quę uidelicet ex ſaccharo uarijs modis cõcinnantur. Inter hæc excellit, quæ à ſaporis ſuauitate ſaponeę nomen inuenit.Ea conſtat ex amylo & ſaccharo puriſsimis, roſacea moſchata aqua coagmentatis:poteſtq; uel pultis modo alueolis reponi,uel in offas adformari: quæ ignis calore arefactæ,& diutius ſeruantur,& oculo plauſibiliores redduntur. Eſto autem ſacchari p.3. amyli & roſaceæ aquæ 1. quæ leni carbonũ igne eouſq; bulliant, donec mediocrem conſiſtentiam accipiant.Formati uerò ad cõgruam figuram globuli,ſupra chartam mundam amylo inſperſam,ſeorſum componantur,armarioloq; aliquo ſimul cum teſtaceo uaſe ardentibus prunis pleno,ita occludantur, ut ignis ui modicè exiccentur. Denſantur & quorundã pomorum ſucci eodem ſaccharo admixti, & ueluti congelantur,gelati propterea dicti, in hunc modum: Scinditur in quatuor quinque ue fruſta pomum, ſeminibuſq; ſimul cum duriore parte quæ illis hæret abiectis, cum media parte ſacchari, molli igne donec craſſeſcant,excoquũtur, uitreoq; uaſculo ubi refrixerint repoſita, toto anno ſeruãtur. Idem fit ex ceraſis,quæ ab exili quadã amaritudine amarena uocantur, cum tamen in eis acedo potius quã amaritudo demonſtraẽ.Paratur et pulmentum tanti cãdoris,ut nomen albi meruerit,in hunc modum:Pulpæ gallinæ, præcipuè nigrę,modicè coctæ,omni pellicula exemptæ,p.amygd.mundarum,ſacchari,aquæ roſaceæ. Fit & aliud,quod à fiorum geniſtæ colore, geniſtatum uocant.

FRVGES. Hordeum inter omnes fruges maximè commendandum,& præcipuè parata ex eo in hunc modum ptiſana:Hordeum eligito quod nec ualdè nouum ſit,nec penitus antiquum,ab omnique aduentitia qualitate immune, & quod dum coquitur, in magnum tumorẽ extollitur:tantum in aqua madeſcat, ut perfricatũ ab utroq; cortice emundetur.Sunto autem eius p.1.in aquæ optimæ p.15.forti primo igne coquiẽ, quoad perfringatur, dehinc melle donec penitus colliqueſcat,adiecto ſale & oleo dulci,conditur. Ego

tamen D.V.R.conducere magis putauerim, ut pro communi oleo amygdalinũ adderetur, quanquam & ipſum oliuarum oleum arbitrer non incommodum, modo purum ſit, & ab omni acredine prorſus alienum. Poteſt & ſuccus cremorue ex eodem hordeo, etiam ſicut prædiximus cocto excolari, qui adiecto ſaccharo commodè exorbeatur. Vtriq; uerò addendum anethum, & niſi abominabile ſit, porrum.

Poteſt & hordeũ ipſum, ut patrius mos habet, cum carnibus, ualidiore primum igne, dehinc leniore coqui. Eiſdem modis chondrus, far nunc uocant, paratum uenire poteſt. Sed & oryza, uel in optimo iure pleniſsimè cocta, uel in amygdalarum ſucco, quem ob cã dorem lac uocant, adiecto ſemper puluere ex optimo cinnamomo & ſaccharo confecto.

OLERA. Excellit inter hæc lactuca: prçter hoc enim quòd ſanguinem ferè laudabilem gignit, etiã ſomnum prouocat: debetq; in hunc uſum poſt alios cibos edi, ſicut excitandi appetitus gratia in cœnæ initio, aceto, oleo, et ſale condita, & uel cruda uel elixa: hæc enim facilioris concoctionis eſt, illa magis refrigerat. Poſt lactucam eſt bugloſſus, borago uocata. Atriplex & ſpinacia uocata, quæ ferè eiuſdem generis ſunt, in iure bonarum carniũ coctæ tolerari poſſunt. His oleribus, ſi frigidiora uidebuntur quàm ut ea uentriculus ferre poſsit, miſcenda calida erunt, præcipuè mentha & ſaluia: duobus enim his & uentriculus firmabitur, & cerebrum neruiq; robur capiant.

FRVCTVS. Piſtacia, amygdalæ, auellanç, caricç, paſſulæ laudantur. Mala punica, pyra tolerari poſſunt, atq; pruna, melopepones, & perſica, ſi tamen hæc omnem alium cibatum præcedant, illa ſequantur.

POTVS. Vinum ſit tenue, flauum, odoratum, modicèq; ſubadſtringens, non dulce, nec auſterum. Interdum quoq; mulſo utatur ex eodem uino & optimo melle confecto. Si quã do uerò bilis redundare uidebitur, abſinthites conducet. Ceruiſię uſum non probo, ob cõ ſuetudinem tamen, mellitę illius quam medonem dicitis, uel leuioris alterius, tolero. Laudauerim potius melicratum ex aqua per deſtillationem, ex eupatorio uel chamęmelo elicitum & compoſitum. Sed & iulebum uel roſaceum, uel uiolaceum, cum aqua in qua purum aurum ignitum pluries extinctum ſit. Et de cibo & potu hęc dicta ſint.

AER. Inter ſumpta aer pręcipuè numerandus eſt: is enim uelimus nolimus aſsiduè intus adigitur, atq; ad principalia duo membra, cor & cerebrum per inſpirationem ingreditur. Eligendus ergo quantum regio patitur, temperatus, & ab omni primarum qualitatum exceſſu, frigoris præcipuè & humiditatis, penitus immunis. Domus ergo & cubile ab auſtro & aquilone tecta, ad uernalem exortum proſpiciant, igneq; claro in ſiccis lignis & odoratis accenſo, etiam æſtate calefiat, & per caminos ſemper magis quàm per hypocauſta: quibus ſi uel conſuetudo uel alia res uti cogat, tepida potius ſint, quàm uehementius calida: quotidièq; reſeratis feneſtris & oſtijs, aer nouandus eſt, dehinc ſuffimentis quibuſdam odorandus: quę etiam ſi per caminum cubile calefiat, ſeruanda ſunt. Quando ex eundum cubile eſt, id ſereno die, non nebuloſo aut nubilo faciendum eſt. Peiores enim hi quàm pluuij ſunt: atq; hyeme quidem nullo uento perflante, æſtate fauonio.

DE MEDICAMENTIS. Et quoniam de his ſatis dictum eſt, ad medicamenta ueniendum, ita tamen ut ſciamus eorum uſum, niſi ubi priora non ſuffecerint, eſſe ſuperuacuum. Ex his nonnulla euacuant, alia membris robur addunt. Euacuant quædam per uentrem quædam per os, alia per urinam, alia per ſudorẽ, alia per occultam difflationem. De ſingulis agendum. Ex his quæ per uentrem euacuant, quædam per inferiora inijciuntur, quædam per os ſumuntur. Ex primis ſunt balani, ſtuppæ, clyſmata. Ex primis quædam leuia, ut quæ ex ſolo melle decocto parantur. Quædam mediocria, quibus ſales adijciuntur, & cyminum, aut quodpiam ſimile. Quædam fortiora, quibus pulueres hyeræ lygodij, aliàs logodij, uel Iuſti, cum nitro commiſcentur, & mellis uice reſina. Stuppa quoq; leuior fortiorq; fieri poteſt, ex liquore in quo maduerit: à melle enim & ſapa leuiſs. à ſyrupo de epytimo potentior: cui ſi parum uel ſcãmonij, uel colocynthidis, uel ellebori ſuperaddatur, potentior ualde reddetur. Sit autem ſtuppa leuis ualde, & optimè carminata, uel ſtuppę loco goſſapium bene pexum, aut lana ſubmittatur.

CLYSMATA. Ex his quoq; ſimpliciſsimum ex iure pulli & ouis recentibus parabitur addito

addito ſaccharo craſsiore:quod ſi abſq; ſale iniectum diutius retinebitur,robur toti corpori præſtabit.Idem ferè præſtabit ptiſanæ ſuccus,cum ouis & ſaccharo.Præſtantiſsimũ erit ſi eiſdem quarta pars chamæmelini olei coniungatur. Potentius erit, ſi pro ptiſana furfuris cremor accipiatur, Vbi uerò duriora excrementa inteſtina obſederint,ſolum chamæmelinum oleum iniiciatur. At ſi humores quoq; educere uoluerimus, uel à ſuperioribus uehementius retrahere,tum acrioribus utẽdum, ut oleo in quo ruta, cyminum,anethum coctum ſit,adiecta etiam aliqua ex magnis hieris,uel decocto centaurij minoris,cum oleo rutæ,atq; uel eiſdem hieris,uel compoſito quod benedicta uocatur.

Quæ per os accipiũtur,aliqua per inferiora, aliqua per os ipſum, materiam educunt. Primi generis ſunt,quęcunq; uel epota,uel deuorata,per inferna expurgant,inter quę pręcipuum & maximè D. T. R. conducens erit quod ex manna nunc uocata, & rheo uel barbarico,uel pontico conficitur: quod poteſt uel ad electuarij formam redigi, uel cũ abſinthij aqua bibi. Eſto autem mannæ uncia, rhei drachma, uel plus minuſue, utriuſq; ſecundum præſentium medicorum iudicium. Vbi uerò manna non ſuppeteret,poteſt loco eius accipi ſiliquæ Aegiptiæ,caſsiæ uocatæ,medulla per ſetaceum cribrum colata,minore tamen modo, ſex uidelicet drachmarum pondere.

Quæ uerò per os accepta,per os quoq; educũt,triplici genere continẽtur.Poſſunt enim è uentriculo,poſſunt è pectore, poſſunt & è capite materiam educere.

Primi generis ſunt ptiſanæ ſuccus cum oximelite:ſolus quidem ſi leuiſsimè,uel decocto in eo atriplicis ſemine, & polypodio,ſi potentius:uel agarico, ſi adhuc potentius deſyderauerimus materiã per uomitum educere.Sit autẽ ſemper tepidum,nec minori q̃ trium cyathorum,hoc eſt,ſex unciarum quantitate. Ex pectore adiacentibuſq; ei partibus educunt ea quæ uel lingendo paulatim deglutiuntur,uel ſolidiora cum ſint, tandiu in ore detineantur,donec ſenſim reſoluta deſcenderint.Primi generis erit hoc: Amygdalarum mũdarum,nucleorum pini,ſeminis cucurbitæ,pares portiones,penidiarum p.2. cum ſyrupo de glycyrrhiza congruam formam recipientia.

Secundi,ſi abſq; ſyrupo cum ſaccharo in aqua uiolacea diſſoluto,lupini maioris effigie reformentur. Materiam è capite trahunt quædam manſa,ut maſtiche,uel ſola uel piretro adiecto. Alia gargarizata,ut oximeli cum aqua ſaluię ſola:uel ſi ualidiorẽ fieri operationẽ uolumus,decocta in ea nepita.

Ad ea quæ per ſuperiores partes corpus ingrediuntur, ſpectare uidentur & errhina à Græcis uocata,quorum uſum non inutilem D. T. R. putauerim,inter quæ leuis eſt ſambuchi aqua per nares attracta:fortior betæ, præcipuè radicum ſuccus: fortiſsimum,ſi aut ellebori albi,aut euphorbij grana aliquod addantur.Sed & quæ auribus iniiciuntur,huc quoq; ſpectare uidentur,et multum conferre,tum robori cerebri,tum aurium ſibilo.Inter quæ oleum de ſpica odoriferum excellere puto, uel commune, adiectis pro ſingula uncia gra.3.moſchi,& ſi inflatio abundare uideatur, longi piperis obolo. Et de euacuantibus quidem per os,nares & aures,hęc ſatis ſint.

Ad euacuantia per urinam accedentes,dicimus,adiantum,aſparagos,cicera, præ cęteris propoſito noſtro conducere. Sudorem uerò modicè cient piſtacia, ualentius aniſũ,ualentiſs.ſerpiyllũ:illa quidem commeſta:hæc cum mulſa aquaue mulſa epota. Eadẽ quoq; tenuiorẽ materiã atq; paulò aridiorẽ, per cutis occultos meatus, ſenſu carente euacuatione, difflare faciunt. Et de euacuantibus quidem hæc dixiſſe ſat ſit.

Roborantia uaria eſſe oportet,iuxta membrorum quæ roborari debent diuerſitatem. Quædam enim ex membris ſunt principalia, quædam illis deſeruientia. Principalia ſunt, cerebrum,cor, iecur. Cerebro famulatum præbent nerui, cordi pulmones,iecori uentriculus. Omnibus ergo robur addendum per medicamina uel ebibita,uel deglutita.

Vt igitur à cerebro initium capiamus,ex potu ſyrupi facti ex decocto corticum citri ſaluiæ & roſarum,cum aqua uiolarum, robur accipiet, atq; ex chebulis myrobalanis, cum ſaccharo uel melle conditis. Item ex floribus ſaluiæ, eo modo quo roſæ ſolent cum ſaccharo compoſitis & adſeruatis.

COR ex potu aquæ rocaceæ in qua ocimi maioris, & quod uerè ocimum eſt, folia uel ſemina immerſa fuerint. Item ex gariophyllorum puluere, cum eadem aqua et Cretenſi uiin gutta ebibito.

IECVR eupatorio, uulgò apud nos agrimonio uocato, roborabitur, chamępity & cichorio: illo quidem, ſi frigus, hoc, ſi calor, reliquum ſuperante. Poſſunt hæc uel in uino uel in aqua coqui, uel per aquæ bullientis uaporem ex eis ſuccus clarus in duplici uaſe elici, qui & limpidus aſpicienti, et ualde idoneus bibẽti erit. Et de principum robore hæc dicta ſint.

Ad ſeruientia accedendum, initio à uentriculo ſumpto, qui tamen & ſi indignioris principis ſeruitio deſtinatus uideatur, eius tamen ſeruitium adeò neceſſariũ eſt, ut nec ſummi principes, cor et cerebrũ, abſq; eo, nedũ proprio munere fũgi, nec diutius ualeant perẽnare

VENTRICVLVS. Succus ad eundem modum ex mentha, abſinthio, ſiſimbrio, origanoq; abſtractus, uel ipſarum hærbarum puluis deuoratus. Ius perdicis cum gariophyllis coctæ, mirum in modum uentriculum roborabit.

NERVI. His maximum adminiculum præbent ueræ acori radices conditæ. Veræ dico, quoniam quæ uulgò acori nomen habet, xyridis radix eſt. Item caſtorium & benzoi uocatum, per catapotia deuorata.

PVLMONES. paſſulis dulcibus, caricis pinguibus, glycyrrhizæ radicibus recentib. roborantur. Et hæc quidem de principalibus, atq; his quæ illis famulantur, dicta ſint. Adijcienda erunt nonnulla, quæ in uniuerſum omnibus corporum membris conducunt. Inter quæ maximè præſtaret theriacæ & mitridatis antidotus, ſi rectè parari poſſent. Sed multa ex ſimplicibus medicamentis, quę in eis recipi deberent, adhuc ſunt incognita: quę tamen ſperandum eſt non diu eſſe deſyderanda, cum multi excellentis ingenij uiri ubiq; compareant, qui ſimplicibus medicamentis indagandis omnes neruos intendunt. Interim tamẽ, imò etiã ubi ad amuſsim magnę illæ antidoti paratę fuerint, maximi uſus erunt recentiorum præclara quædam inuenta (neq; enim tantũ antiquitati tribuendum, ut noſtrũ ſęculũ debita laude fraudemus) quę in roborandis omnib. corporis mẽbris ſenectute tardanda, ac uita ad naturalem uſq; terminum proroganda, ſunt efficaciſsima: inter quæ hoc ego puto excellentiſsimum: Nucis myriſticæ, gariophyllorum ana ℥ 2. cinnamomi quantum inueniri poteſt odoratiſsimi, florum ſaluiæ, ſi inueniri poterunt, ſi non, foliorũ mari, hoc eſt, odoratiſsimæ & nobiliſsimæ maioranæ ana m. 1. cichorij, abſinthij, camepytys ana m. 1. ſandalorum omnium ana ℥ s. meliſſophylli, ocimi, ana m. 1. croci ℥ 1. calami aromatici ℥ 1. s. ſtechados ʒ. 3. rhei pontici uulgaris ʒ. 1. rhei pontici ueri ʒ. s. centaurij minoris m. 2. Hæc modicè contuſa, madeant integram minimum diem in uino odorato tanto ut eo bene operiantur, ſimulq; cum ipſo uino in uaſe magno uitreo, chymicorum more & facto & incruſtato, igni claro non uehementi admoto, exiens per roſtrum uaſis ſuccus diligenter colligatur, & in bene obturato uaſe aureo uel uitreo diligẽter obſeruetur: ex eius enim unica drachma, uel per ſeipſa, uel cum cyatho, hoc eſt, ʒ. 2. uini hyeme, æſtate aquæ rocaſeæ pota, mirum in modũ totius corporis uires reparabuntur. Quod ſi quę ſuper fuerunt aridæ partes bene contritæ, uinoq; aſperſę, fortiori igni in minori uaſe admouebuntur, ſtillabit liquor qui extra inunctus, multum roboris membris ſuperaddet. Atq; hactenus quidem de ſumptis.

EDVCENDA. quæcunq; ex alimentorum concoctionib. neceſſariò redundant, excrementa: primæ ſcilicet quæ in uentre, ſecundæ quæ in iecore, uenis & arterijs, & tertiæ quæ in ſingulo quoq; fit mẽbro: cuilibet autem harũ natura multa parauit inſtrumẽta, aliqua expurgãtia & diſcernentia, alia deducentia, alia colligentia, alia demũ excernẽtia, quæ tamen non adeò in alijs duab. ſicuti in prima, ſunt euidẽtia. Facta enim concoctione, uentriculus congruũ ſibi nutrimentũ retinens, aperto portonario, qui & ipſe ſuã ſibi portionẽ reſeruat, quod reliquũ eſt ad id inteſtinũ expellit quod propius eſt atq; hoc rurſus ad proximũ, donec ad ſacculum, ſeu cæcũ uocatũ in quo iam ſtercoris formã craſsiora recipiunt excremẽta, per uenas ad portas iecoris tendẽtes, continuè exuccata: quæ demũ in recto aggregata, atq; ipſum uel copia uel qualitate irritãtia, laxato circulari muſculo foras mittũt. Vt igitur hæc eductio rectè fiat, prouidẽdũ ut bona coctio in uẽtriculo fiat expulſoria &

retentrix

retentrix: eius uires ualidæ ſint, inteſtinorum cauitates pateant, & præter hæc omnia, meatus qui bilem à ueſica eius ad inteſtina defert, omni careat obſtructione. Nam ab hac uis irritata, circularem ani muſculum reſerat. Ventriculus quib. roborandus ſit, abundè ſuprà docuimus. Inteſtinorũ laxitudinẽ tuebimur, imo uẽtre manu oleo liliorũ alborũ inũcta, molliter perfricato, in quo tamen antea althææ radix bullierit. Sed & hanc rem optimè faciet ius gallinacei rudiore ſaccharo dulcoratum, ante omnem eſcam ebibitum, uel ſorbilia oua recentiſsima, albo ablato, eius loco idem ſaccharum habentia. Meatus bilem ad inteſtina ducens, optimè reſerabitur ex eupatoria herba hyeme et æſtate cichorio. Secundæ concoctionis, quantum ad iecur pertinet, excrementa ſunt duæ biles, & præterea ſeroſa humiditas: horum nigra quidem per lienẽ, rufa per ueſicam iecori ſubiacentem expurgatur: atqꝫ illius quidẽ terreſtrior portio, nutrito liene, ad uentriculum primò, in quo appetitum excitat, deinde ad inteſtina defertur, cum reliquis alui excremẽtis euacuanda. Hæc ab ipſa ueſica ad gracilium inteſtinorum initium delata, expultricem eorum uim excitat, & cum ſicciorib. excrementis egreditur. Vt igitur hæc duo exeant, præter inteſtinorum præparationem, de qua paulò ante dictum abundè eſt, enitendum eſt ut meatus per quos & ad ſuum quodqꝫ receptaculum, & ab ipſis receptaculis unum ad uentrem, aliud ab inteſtina defertur, omni careant obſtructione: quod quidem in iecore & eius ueſica abſinthium, in liene cappares præſtabunt. Nec ſunt duo hæc ueluti exigui momenti parum curanda, cum ex horum obſtructionib. omnes ferè mali affectus, quib. hactenus D. T. R. uexata eſt, duxerint originẽ. Non negligenda præterea eius excrementi euacuatio, quod ex concoctione eadem ſecunda, ui iecoris in uenis & arterijs generatur, quod quidem ſero coagulati lactis eſt ſimile: quod ubi traxerint renes, ad ueſicam tranſmittunt, cuius ceruix tranſuerſo muſculo occluſum tandiu retinet, donec uel copia, uel qualitate extimulata, muſculo uoluntariè reſerato, coadiuuantib. inferioris uentris muſculis, id deijciat. Patere igitur & hic oportet, & eas uenas quib. à iecore tranſitus eſt ad renes, & ureteras uocacatas, per quas iter eſt ad ueſicam. Muſculum quoqꝫ obedientem eſſe & clauſioni oportet & apertioni, ne ſcilicet uel inuito exeat, uel contra uoluntatem retineatur: Ad quæ explẽda munia adianton præcipuè conducet, & cicerum, maximè arietinorum uocatorum ius amydalaqꝫ amara comeſta, atqꝫ eorum oleum extrà inunctum. Eſt & aliud excrementorum genus, quod poſt cuiuslibet membri alitionem relinquitur, uel quia ſemicoctum ſimile reddi non potuit membro alito, uel quia cum pro uehiculo eſſet nutrimento ad mẽbra tranſmiſſo, ueluti munere iam ſuo functum inutileqꝫ factum reijcitur. Eſt autem hoc tenue inſtar ſeroſi illius, quòd paulò ante diximus ex uaſculis ad ueſicam defluere: cuius expurgationi cum nullum proprium uehiculum à natura ordinatum ſit, per mollia corpora delatum, eius impetui obedientia, facilè propellitur, & præcipuè cum à collecto ſimul ſpiritu propellitur, tenuiorqꝫ & uaporoſa quadam eius portione ſub ſudoris forma, per exiguos meatus, quib. uniuerſum corpus, ipſaqꝫ cutis plena eſt, euacuata, per quos meatus excrementa quoqꝫ alia quæ diximus non potuiſſe in membrorum ſubſtantiam conuerti, ſub uarijs formis expurgantur. Quod enim terreſtre et craſsius eſt, uel in pilorũ ſubſtantiã conuertitur, uel lutoſa cuiuſdam ſordis ſimilitudine foras prodit. Id uerò quod tenuiſsimum eſt, abſqꝫ hoc quod ſenſu percipiatur extrorſum propellitur. Vt igitur horum omnium congrua fiat euacuatio, enitẽdum eſt ut corporis meatus pateant, reſeratiqꝫ permaneant: quod qua ratione fieri debeat, ex agendis, extrinſecusqꝫ incidentibus eluceſcet.

AGENDA. Ad hoc genus ſpectant, frictio, ambulatio, equitatio, uectio, exercitatio, epitedeumata, ſomnus.

FRICTIO. Ex multis frictionum generib. illa mihi congruere uidetur, quæ mollis ſit & mediocris. Mollis dico, quæ mollibus uel linteis, uel manibus fit. Mediocris, quæ tandiu ſit, donec corpus ad tumorẽ, deuenerit. Debet autẽ à ſuperiorib. partib. inchoare, à ceruicis uidelicet initio, ita ut partes quoqꝫ quę ſunt poſt aures attingãtur, ab hiſqꝫ ſenſim ad humeros cubitoſqꝫ deſcẽdendũ, atqꝫ per thoracẽ ad coxas et crura, uitatis molliorib. partib. ſũmo uidelicet imoqꝫ uẽtre, quę non linteo, ſed manib. oleo abſinthite inũctis, ſunt leniter ꝑfricãdæ: inguinib. uerò & axillis uehemẽtius aliqꝫtiſper: atqꝫ aſperiore linteo cõtrectatis.

AMBVLATIO. Si ſereni tranquilliq; dies ſint, uel præſtet zephyrus, ſub diuo potius quàm ſub tecto facienda, accliuibus potius & decliuibus locis quàm planis, recta non flexuoſa: uacuo, non pleno uentre. Lenior ab initio ſit, ſenſimq; creſcat, & uehementior per aliquod tempus fiat, Demum ſenſim quoque ad finem ueniat, qui tamen citra ſudorem & laſsitudinem eſſe debet. Vbi uerò tempeſtas eam quæ ſub diuo prohibeat ambulationem, ſub tecto amplo quantum fieri poterit loco ambulandum, nec unquam corpus reuoluendum ſed antè quidem primò, deinde retro ambulandum: hæc enim ambulatio, maximè ſi citatior fuerit, capiti, oculis, auribuſq; admodum eſt utilis. Quæ tamen ſi fortè difficilior, uel minus congrua perſonæ quam geris uiſa fuerit, non ſtatim uolutatio faciẽda, ſed morula aliqua inter greſſum & regreſſum interponenda. Hanc clara lectio uel locutio ſequatur, quæ & ipſa paulatim creſcere debet & decreſcere: præcipuè uerò legenda carmina, atq; inter ea iambica: ex hac enim exhilaratio mentis ſequitur, ſequeſtrantur curæ, & quæ in corpore, præſertim in ſpiritualibus uocatis membris redundant excrementa, diſſoluuntur.

GESTATIO non parum præſtat emolumenti, cõducereq; magis uidetur quàm equitatio, quæ licet ſtomachum roboret, & ſenſus purget, pectori tamen & inguinib. uehemẽter nocet, ſine quorum nocumento geſtatio fit, imò cum alijs multis emolumẽtis: calorem enim excitat, habitum firmat, ſomnum prouocat, ſuperuacanea è uentriculo et capite diſcutit, uires confirmat. Quę ſi per lecticam fiat, etiã ſi febris aderit, tutò in uſum ueniet: ſicuti & ea quæ in ſuſpenſa penſiliq; lecticula agitatio, quæ adeò tuta eſt, ut etiam à cibo & in maioribus morbis in uſum uenire poſsit. Proderit & interdum nauigare, & rheda per loca plana uehi: utrunq; tamen fiat, facie ad poſteriorem partem conuerſa.

EXERCITATIO. Poſſunt quidem quas nuper diximus motiones, exercitationes dici ſi omnem corporis motũ eo nomine dignemur. At ſi, ut probi authores loquuntur, is tantum motus exercitatio dici meretur, qui uehemens eſt: non ſemper erunt exercitationes dicendæ. Vehementia quippe hinc cognoſcitur, cum ſpiratio mutatur: quod certè non omni homini ex æquo per eandem motionem contingit. Vnde fit ut idem motus uni quidẽ exercitatio ſit, alteri non ſit. Metiri igitur ſibimet quiſque debet motionem, atq; tum demum exerceri ſe putare, cum ſpirationem ſenſerit immutari. Quod ubi ex aliquo eorum quæ diximus, D. T. Reuer. contingere agnouerit, poterit eam motionem pro exercitatione computare: ubi nequaquã, uel cœptam augere, uel ad aliud uehemẽtius genus ſe transferre, ut pondus aliquod eleuare, & de manu ad manum permutare, pilam pedib. propellere, telũ iactare, atq; id genus plurima. Ad agẽda quoq; pertinẽt quę Græcis ἐπιτηδεύματα, nos ſtudia, uitæue propoſitum poſſumus appellare, à quibus non exigua portio ſalutis pendet. Sunt enim quędam huiuſce generis, in quibus uix ſanitas ſeruari poteſt: inter quæ ut maximè eminet id quod D. T. R. imminet, ita cum maximo & ſalutis & uitæ diſcrimine exercetur. Vix enim unum inuenias talis profeſsionis uirum, qui ſenectam ſanus attingat: quippe dum cõmunem ſalutem nimis anxiè quęrunt, propriam negligũt. Quod ſi cui unquam, D. T. R. maximè contingit, quę nedum, ut audio, ſtatim à prandio, qui ſolus ei cibus eſt, aut dictat, aut ſcribit, ſed inter prandendum quoq; ſępenumero literas legit & negotia expedit, neq; ullo unquam tempore à curis animum auertit. Eſſent igitur hę curæ tandiu intermittendæ, quoad uires aliquantiſper refocillarentur: uel ſi id fieri non poteſt, ita moderandæ ut aliqua hora ſaluti corporis donaretur. Putauerim igitur melius huic rei conſuli, ſi manè uel nihil cibi uel adeò exiguum caperetur, ut impedire curas et negotia non ualeret: ueſperi poſt modicam exercitationem cœnaretur: cœnam ſomnus ſequatur, ita tamen ut uel horulæ ſpatium intercedat, in quo ab omni negotiatione, atq; etiam ſi fieri poteſt, cogitatione ceſſandum. Nec aliena erit interim ambulatio, modo lenta ſit.

SOMNVS. Et quoniam non exigui momenti inter agenda ſomnus eſt, in eo aliquantiſper immorandum. Incipiat igitur duabus, uel minimum unica, ut diximus, à cœna hora, molli ſtrato, corpore ſupra dextrum latus, capiteq; ſatis eleuato recumbente: poſt primam uigiliam ſupra ſiniſtrum latus quieſcendum, ſicq; dormiendum: poſt quem rurſus ſupra dextrũ incumbendũ, ita ut ſupinus ſemper accubitus caueat, pronus rariſsimus ſit,

& breuiſsimus

& breuiſsimus. Sit autem dormiendi ſpatium octo ad ſummum horarum, & nocturnus. Meridianus utẽdus, niſi fortè ex aliqua occaſione nocturnus intercœptus ſit: tũc enim meridiano id reſarciendum, quod ex nocturno fuerit amiſſum. In hoc tamen, atq; alijs quæ ſuperius diximus, id ſemper obſeruandum, ne aliqua conſuetudo, niſi uehementer mala, repentinò mutetur. Et de agendis quidem cum ſatis ſit dictum, ad ea quæ foris occurrunt accedendum: ſunt autem hæc, aër, balneum, ueſtes, unguenta, oleum, pulueres.

AER. De hoc, ubi de his agebam quæ corpus ingrediuntur, abundè dictum eſt: nunc ſatis ſit monuiſſe. Procurandum, ut qui foris occurrit calidior, quantum fieri poteſt, ſit, quàm is qui intrò fertur, hyemis preſertim tempore. Quare ſi quopiam tum eundum fuerit, enitẽdum erit ut aliquo ingenio, extrema ſaltem membra ſemper calida permaneant, pedib. quidem ſuprà ligneas pedicas quieſcentib. ferreis laminis ſic ſuffultas, ut cãdens ferrum citrà ligni uſtionẽ intrà illas adſeruari poſsit: pilaq; utraq; manu teneatur, in qua ferrum pariter cãdens occluſum ſit. Reliqua uerò mẽbra optimè ſint ueſtib. operta, in quib. aliquantiſper immorandum, ſi tamen prius monuero, aërem in quo continuè degendum eſt, debere, quantum fieri poteſt, purum eſſe, à ſtagnis, paludib. cloacis, cauernis, ſaxoſis locis, metallorum fodinis, prorſuſq; ſemotum.

VESTES. Intima tunica ſingulo quoq; die permutetur, atq; priuſquã induatur, ſimul & calefiat, & odoratis quibuſdam reb. ſuffumigetur: id cõmodè fiet, ſi duo teſtudinea forma & concaua uaſa inuicem cõiungantur, ſitq; id quod infimè iacebit prunis ardentibus plenum, ſuprà quas res odoratæ cõburantur. Id uerò quod ſuperiacet foraminulentũ, ut per foramina non ſolũ calor, ſed odor quoq; ualeat permeare, & in tunicã ſuperpoſitã recipi. Sit autem ſuffimentum hyeme ex benzoi uocato, gariophyllis, ambare & moſcho, tali portione cõmixtis, ut ſint benzoi ℥.4. gariophyll. una, ambaris duę ſiliquæ, moſchi una. Ex quib. aqua uel oleo ſpicato reſolutis, paſtilli adformẽt, qui in hunc uſum adſeruẽtur. Aeſtate ſandali citrini, roſæ ęquales partes, cum tragacantho per roſaceam aquam emollito diſſoluantur, adiecto ambaris & moſchi æquali modo, illius binę, huius unica ſiliqua, & in eandẽ paſtilli formã redigãtur. Reliquæ quoq; ſuperiores ueſtes non incõgruè ad eundẽ modũ hyeme calefient, eruntq; leues ſimul & calidæ. Aeſtate antequã induãtur refrigerari permittãtur, cauẽdo ſemper ne renes & iecur nimis incaleſcãt. Caput uerò ita noctu & interdiu tegendũ, ut nec frigore algeat, nec calore exæſtuet, quod experiẽtia potius quàm certa regula dignoſci poteſt.

BALNEVM diuerſas uires habet, iuxta diuerſos liquores in quib. fit, maiorem minoremue calorẽ: iuxta etiã moram in eo factã, affectionemq; corporis quod balneatur. Liquores in quib. fieri poteſt, licet ſint uarij, tres tamen inter omnes ſunt præcipui, aqua ſcilicet, uinũ oleum. Cõmunis tamen uſus habet, ut per balneũ, aqueũ intelligamus, quod tamen & ipſum uarietates nonnullas recipit. Poteſt ẽm aqua uel pura naturaliſq; eſſe, nullã aliã uim ſecũ commixtã habens: uel uideri quidẽ exactè aqua, miſcellã tamen et uim aliarũ rerum in ſe cõtinere, ut ſalis, nitri, chalcanthi, ferri, æris, alteriuſue uel metalli, uel rei metallicæ, uel etiã hærbæ, uel ligni. Pura & exacta aqua poteſt occurrere corpori uel frigida uel calida. Videamus igitur cuiuſnã aquæ balnea nobis deſeruiãt. Nullius certè magis ꝙ dulcis, puriſsimæq;, & uel tepidæ, ſi adhuc febris adſint reliquiæ: uel modicè calidæ, ſi penitus febre corpus uacat. Tepida ẽm frigefacit & humectat: tẽperatæ caliditatis humectat & calefacit. Qualiſcunq; aũt uſus ſit, ex eius etiã perfuſione parietes & pauimentũ conclauis in quo balneũ faciendũ eſt irrorẽt, ut aër quoq; aquę humiditatẽ ſentiat: ex hoc ẽm adeò humeſcent mẽbra omnia, ut ꝓprium probè mutare ualeãt alimentũ: febriliſq; caloris ſi extabunt reliquiæ, per teporẽ illũ conſumẽt, & ſomnus ꝓuocabitur. Ad laſsitudinẽ uerò doloremq; mẽbrorum auferendũ, ubi febris non adſit, coquẽdæ in aqua erũt pulegiũ, origanum, ſaluia, thymũ: ubi adſit febris, chamæmalũ. Breuis tamen ſemper in balneo ſit mora, ne ſudor erumpat, ob quam cauſam à uehementer calidis ſemper cauendũ, ſicuti & à frigidis, atq; etiam ab his quæ medicatæ ſunt, à quibus tandiu abſtinendum, donec uniuerſi corporis habitus robuſtior, muſculiq; facti ſint craſsiores: tunc enim aluminoſæ et ferreæ præcordijs in eis madentib. non erunt inutiles. Et de aquæ quidem balneo hęc ſint dicta.

Vini balneum uniuerſale, hoc eſt totius corporis, non laudo: extremorum uerò partium hoc eſt, manuum & pedum, magnificè commendo, adeò ut manus quotidie eo potius quàm aqua abluendas cenſeam, atqꝫ etiam interdum faciẽ. Non inutile quoqꝫ putauerim ut in oleum calidum quandoqꝫ manus & pedes immitterentur, hyemis præſertim tempore, ad fugiendumqꝫ id frigus quod quandoqꝫ in febriũ initio ſolet contingere. In omnib. autem his, præcipuè uerò in totius corporis balneatione, uires bene metiri oportet, ne fortè adeò imbecilles ſint, ut potentiam horum non ualeant ſuſtinere: in quo caſu ſatis fuerit locatum in linteo hominem, in tepidam aquam ſemel mergere. At ſi imbecilliores uires etiam uideantur quàm ut hoc ferre poſsint, tunc ſatis fuerit ſpongijs aqua madentibus iacentem leniter perfricare. Sed & ex ſpongijs oleo uinouè madidis, minus quidem iuuamẽtum, ſed cum minori etiam diſcrimine conſequemur. Lanæ quoqꝫ ſuccidę in eiſdem liquoribus madentes, eundem uſum præſtabunt, & laxitudinem tollent. Ad arcendas uerò lachrymas utilis erit ſpongia aqua madida, in qua iuniores pineæ contritæ, decoctæ ſint, ſi ea facies abluatur. Et de balneis atqꝫ his quę conſimilẽ uim cum eis habent, hæc dicta ſint.

Vnguentis hyberno tempore utendum calidis, et calefacere ualentibus, quale eſt quod oleo ſpicato, gariophyllis, ambare & moſcho concinnatur. Aeſtate utroqꝫ modo frigidis, quale eſt quod ex odorato, aqua roſacea, adipe, malis dulcibus coctis cum exiguo moſcho pręparatur, pomatã nunc uulgò uocant. Pulueribus quoqꝫ perfricari corpus poterit ex odoratis rebus, calidis quidem hyeme, frigidis æſtate, ſuperius multoties dictis compoſitis. Medijs temporib. uere ſcilicet & autumno, utræqꝫ res calidæ ſcilicet & frigidę, miſceri poterunt. Quod nunc dictum, in alijs quoqꝫ ſuperius pro hyeme & æſtate deſcriptis intelligi uolumus, ut iam finem habeat noſtra hæc uiuendi forma, à me multis lucubrationibus elaborata, & ſæpenumero, tum propter noua D. T. R. mandata, tum ob alias occaſiones interpellata. Nam quod ad reliquias morbi profligandas pertinebat, quod etiam petitum à me fuerat, duabus alijs epiſtolis abſolui. Omnibus autem his ita uelim deum opt. maximum aſpirare, ut deſyderata ſanitas inde ſequeretur, & ad ultimam uſqꝫ ſenectã perſeueraret. Ex Ferraria, VII. Cal. Nouembr. M. D. XXXV.

EPIST. II. *ad eundem pro cura nonnullarum nouarum affectionum ipſum moleſtantium.*

DVm propè iam eſſem ut extremam manum imponerem literis, quibus mandatis D. T. R. obtemperans, quæ ad uictus rationem, & reliquias antiquorum morborum profligandas attinebant, diffuſe ſatis annotaueram, nouæ mihi redditæ ſunt literę: quib. id intellexi, quod ut maximè nolebã ita minimè expectabã: ex unica uidelicet tertiana duplicem ſubortam, adiectumqꝫ uentris dolorẽ cum tumore & duritie: extinctum omnem tam ad cibum quã ad potum appetitum: attenuatum ſimul cum uirib. corpus: fieri quandoqꝫ potus, quandoqꝫ (licet rarius) & cibi uomitum: ſomnum à febrib. interpellari: longanoni inteſtini exitum pariter cum dolore, qui ſtãtem uel ſedentem maximo afficiat dolore. Hæc ferè ſunt de quibus nunc queritur D. T. R. & à quibus liberari cũ diuino auxilio & noſtris præſidijs petit. Adſit itaqꝫ ille, & mentem meam ita radio ſuę lucis illuſtret, ut ea ſcribam quæ hanc malorum cateruam penitus ualeant debellare. Quoniam res ipſa urget, & nuntius feſtinat, omiſſa mora, horum affectuum atqꝫ cauſarũ à quibus pendent narratione, remedia ſtatim ſcribam, quę illis repellendis magis uidebuntur idonea, orſus à uentris tumore, ut quem ego putem omnium ferè horum affectuum eſſe principium. Tollendus hic eſt tum per ebibita, tum per foris admota. In primis igitur per multos dies manè hęc bibenda potio: Agrimonij, menthæ, abſinthij, ana ℥. 1. madeſcant in aqua ex cichorio toto, radice uidelicet cum folijs, per deſtillationẽ in uaſe duplici elicita, horas decem, abiectiſqꝫ hærbis quatuor ipſius aquæ unciæ, adiecta ſyrup. de corticibus citri ℥. 1. calidæ bibantur, antea tamen cum electo cinnamomo odoratæ. Interdum, accedente tamẽ iudicio præſentium medicorum, utẽdum hoc medicamine: Mannæ Calabræ ℥. 1. rhei barbarici ʒ. 1. cum aqua abſinthij quantum ſat ſit ad potionem conficiendã. Multum quoqꝫ mihi placeret, niſi febris uehementia, uel extrema macies prohibuerit, hiera pi-

cra

cra uocata, modo Gal. non recentiorũ cõpoſita, prȩcipuè ſi poſsit in puluere cũ aqua mulſa bibi, uel electuarij forma, pane quo ſacrifici utunt̃, uino uel aqua madefacto, obuoluta deuorari: ſi minus, cõfectis ex eius puluere cũ uino catapotijs. Sit aũt pulueris & pilul. dra. electuarij binæ drach. Placeret etiã rhei barbarici drach. abſq; alio liquore mãſa & deglutita. Proderũt & pilulæ alephãginæ uocatæ, ante cibum per horã acceptȩ, uel quæ ex aloẽ, agarico & rheo cõponunt̃. Proderit & Aegyptia ſiliqua, ſicuti aliàs ſcripſimus, cõdita uel cõi ℥.1. ſetaceo cribro excolata. Maſtiches etiã ſemidrach. ieiuno ſtomacho deglutita. Mulſum quoq; ex 3. polipodij unc. media cinnamomi, in ℔.5. uini, et ℔.1. mellis decoctis, magno erit emolumẽto ſi ſemycotila à ieiuno bibat̃. Conducẽt & chebulæ myrobal. conditȩ. Sed etiã hic ſyrup. abſq; alio liquore deglutitus: Aquæ roſatæ ſelibra, cinnamomi contriti drach. et garyoph. ſcrupulus, tandiu ſimul bulliant, quo ad binæ aquȩ unciȩ cõſumptȩ ſint proiectiſq; ſpeciebus cum uncia ſemis ſacchari, fiat ſyrupus. Item cinnamomum in tenues ſchedas diſſectum, ſaccharo depuratiſsimo cocto opertum. Vel ſi in tenuiſsimum puluerem redactum, cum contrito ſaccharo ita miſceatur, ut ſint huius octo, illius pars una. Pulueris thymi drachma, cum aquæ mulſæ duabus uncijs, multum iuuabit. Vinum in quo aurum purum ignitum ſepties extinctum ſit. Vſus capparorũ cum oxymellite conditorũ Piſtacia ſacch. & cinnamomo condita. Proderit et mirũ inmodũ agallochon xyloaloẽ uocatum, uel conditum, uel ex eius puluere, cum ſaccharo, confecto bolo, uel etiam bibito uino in quo decoctum ſit. Idem faciet myriſtica nux eodem modo cum ſaccharo parata, uel cum uino bibita. Perdicis quoq; ius cum gariophyllis ſtomacum ualde recreat.

FORIS. Tumor iſte, quatenus tumor, eget euacuantibus, hoc eſt, diſcutientibus, reſoluentibusq; materiam in eo contentam: ſed cum durus ſit molliendus primò eſt, ne ſcilicet ex uſu reſoluentium durities creſcat. Vel igitur coniungenda utraq; ſunt, uel primò mollientia admouenda dehinc diſſoluentia. Tutius tamen in hoc caſu uidetur utraq; miſcere, ita tamen ut ab initio uincant mollientia, paulatimq; creſcant reſoluentia & mole & ui, ſẽperq; aliqua addantur quæ roborent. Poſſunt hæc uarijs ſub formis admoueri, fomenti uidelicet, et hoc dupliciter, humidi ſcilicet uel ſicci: unguẽti, cataplaſmatis, emplaſtri. Fomẽta humida facienda ex decocto maluȩ, branchæ urſinæ ueſtrȩ, roſarũ, althææ, abſinthij menthæ, ſchœniãthos: ſint omnium æquales partes, quibus maceris, partis unius quartã partem addamus, inq; aqua & uino coquantur, donec tertia pars conſumpta ſit, adiecta portiuncula roſacei aceti, ſuperante quidem aqua uinum, ſi nota digna febris ſit, uel è contrario ſi febris ſit mitior. Fiat autem ex hoc decocto cum ſpongia noua fomẽtatio, uel madefacta in eodem lana ſuccida, ita exprimatur, ut exiens liquor ſupra uentriculum cadat. Sicca fiant cum ſacculis, maiorana, mentha, & gariophyllis oppletis, qui ſupra laterẽ calefacti, Cretico uino aſpergantur, & calidi uentriculo admoueantur. Vnguentum ſit hoc: Olei amygdalarum amararum, olei de abſinthio ℥.1. ſeminum althææ ℥.s. maceris, gariophyllorum ana ʒ.1. bulliant ſimul ad tertiæ partis conſumptionem, & cum modico aceti roſati & ceræ albæ fiat unguentum, quod cum ſtyrace calamite ſuffumigetur.

Cataplaſma ex hærbis, oleiſq; & pulueribus paulò ante ſcriptis fieri poteſt, & eodẽ ſtyrace, uel moſchata gallia ſuffiri. Emplaſtra duplicis generis ſunt: quȩdam enim ita loco hȩrent: ut auelli uix poſsint, echecolla à Græcis uocata: alia ſunt quȩ abſq; magno negotio amouentur, quale hoc eſt, pulueris maſtiches, ammoniaci præp. ladani, ana ℥1. roſarum maceris, ſandal. citr. gariophyllorum, ana ʒ.2. liquatis cum Cretenſi uino his quæ liquari poſſunt, adijciantur pulueres, formamq; omnia accipiant, qualem quæ chirurgi unguenta nunc uocant. At ſi hærere tenacius id uolueris, tantum reſinæ terebinthinæ, uel ſi hac carueris, lariceæ adde, ut formã cȩrotorum nunc uocatorũ acquirat. Vtrunq; aũt anteq; admoueatur xyloaloẽ ſuffumiget̃. Poterunt aũt aſsidentes medici, ubi durities reſolui cœperit, paulatim augere reſoluẽtia. Et hæc de uentriculi tumore dicta ſint, quib. ſperãdum eſt, alia quoq; uentriculi ſimptomata, dolorẽ ſcilicet, uomitũ & appetitus deiectionẽ ſubmouenda: quod ſi fortè hac ſpe fruſtrati fuerimus, iã ad fortiora ueniẽtes, ad dolorẽ & uomitũ arcendũ, bini oboli, uel ad ſummũ ſemidrach. paſtillorũ aſter à Grȩcis uocatorũ, quos ideo miſi, quòd ſciebã apud uos paratos nõ eſſe, uerũ nec fortè poſſe parari, uel ſi parent̃ non fu

turos ſtatim ab ipſa confectura idoneos, redigendi erunt in tenuiſsimũ puluerem, & ſomni hora cum uncia uini odorati bibendi. Nec erit eorum uſus continuandus, ſed per interualla trium quatuorue dierum. At ſi fortè febris ea qua diximus hora, ſomni uidelicet, accedere conſueuerit, ſi horis duabus ante acceſsionem ebibiti fuerint, illam uel penitus tollent, uel reddent mitiorem. Appetitum uerò ſuſcitabimus per tucetum ex mentha, pipere albo, & cinnamomo, hydromalo, hoc eſt, miua uocata, concinnatum, adiecto odoris gratia moſchi grano. Proderit & ipſum per ſe hydromalum, præcipuè uerò confectio ex cotoneorum ſucco à Meſue deſcripta. Febris præſentem & oculatiſsimum medicum deſyderat. Sunt tamen nonnulla quæ antiquis febrib. ſine incommodo ualde ſunt commoda, quale eſt chamæmalum, ſiue intus, ſiue foris quis eo utatur: intus quidem floribus in iure pulli, uel decoctis, uel tres minimum horas madentibus, ſi illis abiectis ius bibatur. Foris inuncto ex eius oleo toto dorſo, per horam ante acceſsionem, quod decoctis in eo araneis atq; inunctis præcipuè arteriarum locis, reddetur efficacius. Facit et batrachion, raninum apium uocatum, contuſum, et eiſdem locis admotum. Præcipuum uerò in hoc eſt id quod columbinum pedem uocant. Prodeſt & Sauinæ ſuccus, ſi calidus ante acceſsionẽ naribus inſtilletur. Vbi uerò recens planta inueniri non poſsit, uinum in quo arida folia incocta fuerint idem operabitur, uel oleum quod ex eius ligno deſtillauerit.

Supereſt ut de alio faſtidioſo ſimptomate loquamur, de longanonis uidelicet procidẽtia, quæ proculdubio fieri uidetur à pituita, ligamenta ipſius ſua mollitie laxante: quare locis adhibenda quæ exiccẽt ſimul & roborẽt, quale eſt quod à Paulo in hunc modũ deſcribitur. Erycæ fructus (non eruce, ut non inficiãdo errore nouus uertit interpres. Eſt autem plãta, quæ tamarix eſſet, niſi minor ualde eſſet, et ꝓpterea eius uicẽ ſupplebit tamaricis fructus) gallarũ, ceruſſe, acacie: hec quidẽ ignota, hoc eſt, ad nos nõ allata ꝑ ea ſucco prunellorum ſylueſtriũ, non cũ magno tamẽ damno egrotantiũ utentib. ſucci hipociſtidos, corticis piceæ thuris, mirrhe, equas ſingulorũ partes. Vbi auſtero uino inteſtinũ ablueris, puluerẽ earũ rerũ ſiccum inſpergito, non cataplaſmata facito, ut ex Greco corrupto malè uertit primus interpres. Hæc Paul. quib. addendũ, ut ablutũ inteſtinũ priuſq; puluere inſpergatur, in proprium locũ reſtituatur, dehinc ſpongia noua adſtringatur, que in uino pariter auſtero maduerit, in quo glandes, cytini, malicorium, decocta ſint. Vbi uerò uehemẽs urgeret dolor, ſedendũ antea in uino in q̃ decocta ſint lini ſemina, roſe, chamemalũ. Si nec cum his loco ſuo mãſerint, inſpergẽdus erit puluis fecis uini uſtæ, et ſuperponẽda lana lota eodem uino madẽs, femoraq; inuicẽ adſtringẽda, et in lectulo quieſcẽdũ ſi tãta eſt corporis tenuitas quæ ſcribit̃, ut uidelicet uix cutis oſsib. hæreat, uireſq; admodũ ſint imbecilles, poſthabitis et quaſi neglectis alijs intentionib. reſtaurautioni impẽſe, erit attẽdendũ. Scripſimus aũt alia epiſt. in qua de uictus ratione potiſsimũ egimus, nõnulla quæ huic rei maximè deſeruiũt, uaria ſcilicet ciborũ et potionũ genera, que et ſpiritus generare, et carnẽ augere, uireſq; ſi alia aliqua ualẽt reparare, quare nõ eſt ut ea hic repetã. Propterea ubi de uictu, quo nũc utit̃ D. T. R. dixerim quid ſentio, finẽ ſcribẽdi faciã. Contuſũ maximè laudo: uellẽ tamẽ cinnamomi puluiſculũ, et manus Chriſti uocati cũ margaritis parati, illi miſceri. Iuſculũ id ex brãcha urſina, nollẽ in frequentẽ adeò uſũ uenire, et potius amygd. lacte q̃ ouis cõdiri. Oua recẽtia ſũmopere cõmendo, ſorbilia tamẽ lõgè magis quã ꝑduta uocata: quib. ſi utẽdũ q̃doq; eſt, uelim ut mollia ualde ſint, et ſine butiro, cum puluiſculo ſuperius dicto condita. Hordeum tantum abſum ut ꝓhibeã, ut ſuccũ eius ualde commendẽ. Nec uerẽda eius inflatio, ſi bene fuerit lẽto igne, ut alia epiſt. docuimus, excoctũ. Furfurata, ſicuti et oryzã nec ego ꝓbo. Farris et auenæ ueſtræ ſuccũ non uſquequaq; uitupero, ſi tamen cũ pipere & cinnamomo cõdiant̃: ſicuti nec iuſcula ex bugloſſo, atriplice, uel cõi, uel que ſpinacia dicitur cõfecta. Laudo etiã panẽ contritum, uitello oui bene commixtũ, in iure capi diligenter coctum, adiecto croco & cinnamomo, uel panẽ etiam ipſum, uel uitellũ ſolũ. Poteſt & ex paſſulis in uino maceratis ſuccus exprimi, ex quo cũ oui uitello et iure fiet iuſculũ guſtui nõ inſuaue, ac ſtomacho et reſumẽdis uirib. perq; utile. Hec feſtinãte nũcio, raptim quidẽ, ſed maximo cũ affectu ſcripta ſunt, quib. ſpero, adiuuãte ſupremo omniũ bonorũ largitore, D. T. R. priſtinam ualetudinem recuperaturam, cui etiam atq; etiã me commendo.

Ex Ferraria, IIII. Idus Octobr. M. D. XXXV.

Epiſt.

EPIST. III, *pro magnifico adoleſcente N. Campegio, tumore rubro modo unius, modo alterius cruris plerunque uexato.*

PRæclarus hic adoleſcens temperaturæ totius corporis, ut mihi uidetur, calidæ & ſiccæ, quæ tamen iecur potius quàm cor ſequitur, per incertos quoſdam circuitus tumorem cum rubore, modo ſiniſtri, modo dextri cruris incurrit, cum pulſuali quodam dolore, & tenſione: qui ab inguine incipiens, interdum paulatim ita extenditur, ut extremum quandoq; pedem attingens, in maiorem ibi molem extollatur, cum febre & uehementi dolore. Quem circuitum nec ullis medicamentis, neq; potu aquarũ quas à uilla nuncupant, ſed neq; ulcere, quod medici manu factum adhuc in crure gerit, potuit euitare: quare præſidia à nobis petit, quibus hanc moleſtiam poſsit effugere. Quod ut rectius faciamus, diuino auxilio implorato, ſine quo nihil nedum agi; ſed nec cogitari rectè poteſt, morbi eſſentiam, cauſasq; tum ipſius, tum circuitus inquiremus, ut ex his, quibus ingenijs fugiendus ſit, colligamus. Morbi eſſentia eſt ſatis nota: tumor enim præter naturã eſt, qui, ut alij tumores, eſt morbus compoſitus, ſemper quidem ex duplici mala temperatura, quandoq; uerò & ex mala compoſitura, ubi in tantam molem creſcit, ut uel ex ipſo ſolo tumore motus impediatur. Additur, niſi fallor, & alia compoſitio, ut ſimul duo tumorum genera coniungantur, ſanguine & bile, modo maiore, modo minore portione ſimul irruentibus. A ſola enim bile, uel parum bilioſo ſanguine, tam altus tumor non fieret quantus ſemper in inguine, & quandoq; factus eſt in pede. Quare ſi nomen tumori dandum eſt, non exactè eryſipelas, ſed uel eryſipelas cum inflammatione, uel inflammatio cum eryſipelate, uel inflammatio & eryſipelas nuncupabitur, iuxta uarium utriuſq; humoris commiſtionis modum. Huius, qualiſcunq; fuerit, præincipiens cauſa fuit labor immodicus, & nocturna uigilia, quibus in pubertate uſus eſt, accedente cibi & potus importuna ingeſtione. Ex his enim bilis & ſanguis redundantes à iecore ad inguinis adenes reiecti, eorum loca ita impleuerunt, ut tantam copiam ſuſtinere non ualentes, partem eius ad inferiora loca ex cauſis ſuperius ſcriptis antea imbecilles expulerint, quæ pre redundantia ad pedem imum quandoq; deſcendit. Cauſa uerò cur per circuitus hæc fiant, tum in membrũ quod mittit, hoc eſt, iecur, tum in id quod recipit, crura uidelicet ipſa, referẽda eſt: paulatim quippe in iecore, primiſq; ab eo ortis uenis, hoc eſt, in caua uena, præſertim deſcendente, coaceruato humore, ad imbecilliora extruduntur loca, ad adenes uidelicet, ceu ad loca magis idonea, ut humiditates imbibant: ut ſeipſos quoq; exonerent, ad inferiores partes eas tranſmittunt, atq; hæ ad alias, ita ut exuberante materia, non ceſſet hæc trãſmiſsio donec ad infima deuentum ſit, ubi aggregata materia ingentem quandoq; tumorem excitauit. Ad quem humorum concurſum nonnihil etiam nunc fortè conducit mala quædã qualitas in eiſdẽ locis ex reiteratis affectionib. derelicta. Quę ſi uera ſunt, haud difficulter poterit quiſpiam præcauendi uias inuenire. In primis enim nauanda erit opera, ut iecur uenæq; his humoribus careant, quos ad ea loca tranſmittere conſueuerunt. Deinde ut membra ipſa quæ ſuſcipere eos aſſueuerant, imbecillitate ſummota robur adipiſcantur, quo uel repellere, ſi quid defluxerit, poſsint, uel bene concoctum in ſubſtantiam ſuam transferre, ac ſi quid fortè ſupererit, naturali ui diſſoluere. Demum quia uix uitari poterit, quin aliqua in toto corpore redundet materia, ea erit ad alia loca reuellenda. Primmu ut nanciſcamur, eis qui adſunt humoribus euacuatis, dabimus operam ne denuò aggregentur. Ad euacuandos nullum magis idoneum præſidium uideretur, quàm uenæ inferioris in cubito ſectio. Per eam enim non ſolum plenitudo tolletur, ſed ipſi quoq; humores in contrarium retrahentur: quod tertio loco diximus peragendum. Sed quia anni pręſens hora ſanguinis miſsionem non patitur expectato autumno, ad id poſt uer magis idoneo, interim alia uia euacuationẽ machinabimur, leui uidelicet aliquo purgatorio exhibito, per quod ſanguine à bile emundato, eo ſtimulo iecur careat, quod ſolet ipſum ad propellendam materiam irritare. Nec eſt ut aliquis mihi obijciat Hippoc. pharmacias moleſtas eſſe ſub cane & ante canem ſcribentem. Hanc enim euacuationem non per ſcammonium, elleborum, peplion, colocynthida, elaterium, atq; id genus cætera faciendã cõſulo,

quę Hippocratis sęculũ ſola pharmacorum nomine ſignificauit:ſed per mãnam uocatam ſiliquam Aegyptiam, rheon,roſas,tamarindos,lactis ſerum,atq; alia his ſimilia,quę nõ impenſe calefaciunt,uehementerue corpus exagitant, ſed miti tantum ui familiariter occurrentem bilem ex corpore eliciunt, ſimulq; in eiſdem locis robur relinquunt, ne ad illã ſubnutriendam adeò ſint prona. Laudauerim igitur ut ſingula quoq; ſeptimana ſemel aliquos potus in aurora biberet,qui utrunq; poſſet,qualis hic eſt: Tamarindorũ binæ unciæ in ſelibra ſeri ferueant,totamq; noctem in eo ſub diuo madeant,manè ſerum probè per colum traiectum bibatur,adiecta ſyrupi de cichorio Ioannis Meſ. modo parati, uncia. Vel hic:Rhei barbarici drachmæ binæ in craſsiuſculas partes attritæ, in ſelibra aquæ ex intybo elicitæ,eodem quo diximus modo & ferueant & madeſcant,& aqua manè bibatur adiecta roſacei ſyrupi qui per recentes roſas multoties mutatas fieri cœpit,uncia ſemis.Idem potentius agent mannæ ℥.2.cum rhei in tenuiſsimum puluerem redacti drachma, eadem cichorij aqua diſſolutæ. Quibus uerò dieb.nulla harum potionum bibetur,uncia ſacchari deglutiatur,in quo flores intybi conditi ſint,uel florib. deficientibus,radices,uel ſuccus. In ſecunda etiam menſa bucellam hoc modo paratam edet Sem.cucurbitę,cucumeris uulgaris ana ℥.s.endiuię,piſtaciorũ,ana ℥.1. ſacch.cũ roſacea aqua reſoluti quãtũ ſat ſit,piſtaceis integris remanentibus, & reliquis in tenuiſsimum puluerem redactis, confice offulas ℥.pondere. Quamuis autem his præſidijs id quod ſecundo loco propoſuimus expleri aliquo pacto uideatur, ut uidelicet roboratum ex his quæ diximus iecur,minus aptũ reddatur ad eoſdem humores aggregandos.id tamen alijs quoque ingenijs contendendum uictus uidelicet ratione et localibus auxilijs. In uniuerſam igitur uictus ratio ad frigida et humida ita declinet,ut tamen obſtructio caueatur, omniaq; uitentur quæ bilem uel facere poſſunt, uel fouere, inter quæ potiſsimum eſt uinum potens, ſi impermixtum bibatur. Potens dico,quoniam uſum leuioris, pauciferi, ad Græcorum imitationem à recentiorib.uocati,tantum abeſt ut reprobem, ut magis quàm purę aquę probem, cui Hippoc.hãc præ cæteris noxam impingit,ut amareſcat & bilem in præcordijs bilioſorum ſubnutriat. Et quia uina illa apud uos uix inueniri poſſunt, ueſtratia etiam. magis probo, quàm puram aquam,modo ita diluantur,ut calefacere iecur ſupra modum non ualeant. Non uſq; adeo tamen diluenda cenſeo,ut ſapor aquæ uini ſaporem uincat,ſed è contrario potius ut aqua à uino uincatur. Hoc enim diſtat miſtio quæ ſanis debetur ab ea,quæ acuto morbo laborantibus,quod in hac,aqua,in illa,uinum debet exuperare, non mole tamen, ſed ui. Aegrotis enim ideo uini pauxilium aquæ adijcitur,non ut aqua in uinum tranſeat,ſed ut exiguam quandam uini demõſtrationem ſubeat,& nocumenta ab eo tollat:ſicut aqua uino in ſanis additur,ne uel iecur uel cerebrum meri potus offendat,quod ne fiat,ſi quando merum bibere contigerit,aquæ interpoſito potu uis eius refrenanda. Vitanda etiam quęcunque uel in uentriculo porraceam uocatam bilem, uel in iecore rufam, ſunt apta generare,qualia in primo genere ſunt,braſsica,cepe, & quod multi non aduertunt, beta. In ſecundo mel & ſaccharũ,ſiue illud quod ſub mellis genere antiqui reponebant,ſiue id quod noſtro tempore ex ſucco cuiuſdam plantæ bis terue excocto præparatur, niſi cum aliqua re,condimenti aut conſeruationis gratia admiſceantur,quæ retundendo dulcedinem, calorem quoq; mitiget:qualia ſunt cucurbita, melopeponum uel cucumeris ſemina, atq; id genus cætera,præcipuè uerò intybi uel domeſtici uel ſylueſtris radices,& coliculi, qui etiã per ſe abſq; alia conditura, acetarij modo parati,ualde erunt utiles. Ex reliquis uerò oleribus præter atriplicem uel uulgarẽ,uel ſpinatiam uocatam, blitum, bugloſſum portulacã & acidum lapathum, cuncta fugienda: ſicuti ex arborum fructibus omnia præter pruna ceraſia,pręſertim acida,mora,mala citria,narantia uocata,et punica. Vnico tamẽ perſico antè,& unico pyro poſt aliũ cibum non incommodè utetur,ſicuti et melopeponis ſectiuncula à menſæ initio. In ſolationem & æſtum,atq; in uniuerſum quæcunq; ſupra modum calefacere poſſunt euitet. Exercitatione tamen utatur,qua ſuperiora membra agitentur, inferiorib. quantum fieri poterit quieſcentib. ut,manibus modo porrectis,modo retractis pugilem agere:iubere ut quod ipſe pugno occludit: alius ui conetur auferre: laterẽ à dextra ad ſiniſtram, atque è contrario uiciſsim mutare: pilam ex manu ad manum, uel ad

parietem

parietem,uel in altum iactare,& modo eleuatis;modo depreſsis redeuntem excipere.His enim uel ſimilibus exercitationibus, ſi qua redundarit materia,ad ſuperiora potius membra,quàm ad crura trahetur. Animi quoque uehementes affectus, atq; iram pręcipuè caueat,operamq; det ut bis quotidie ei uenter eat: quod ſi ſponte non fiet, leni aliquo medicamine,& quod cibi potius quàm medicamenti rationem habeat,erit ciendus. Et de uictus ratione hæc breuiter dicta ſint.

Localibus etiam auxilijs,iecoris calor tum naturalis,tum aduentitius,reprimendus eſt ut exuperantem bilem non gignat: quod commodè fiet, ſi manè completa pridiani cibi concoctione,aqua intybi foueatur,cui quarta pars roſacei aceti, & octaua huius pulueris ſit adiecta.Sem.roſarum rub.p.2.intybi p.1.ſandal.citr.maceris ana p.s.fiat puluis tenuiſſimus. Et hæc quidem iecori,mittenti uidelicet membro,facienda.Membra uerò quæ ſolent recipere,crura uidelicet ipſa,ſępe abluenda ſunt aqua in qua roſæ & plantaginis folia cum exiguo ſale bullierint,inguinibus tamen uitatis, quæ decocto chamæmilæ & abſinthij cum ſpongia fouenda ſunt.Et de leuiorib.auxilijs hæc dixiſſe ſat ſit.

Ad fortiora tamen ueniendum erit cum autumnus incœperit,conſentiẽte tamen aëris conſtitutione:ſolent enim quandoq; eius initia parum ab æſtate diſſentire. Quod ſi contigerit, tandiu ab inſignioribus hiſce præſidijs ceſſandum erit, donec calores leniri cœperint,tuncq; interiore dextri cubiti ſecta uena,ſanguinis cotyla haurienda,ita tamen ut antea uenter uel ſponte uel arte ierit,& oxyſaccharæ binas uncias, cum æqua intybi aqua ebiberit. Tribus ſequentibus diebus eãdem potionẽ manè poſt plenam cœnæ concoctionem bibet,quartoque die hunc potum: Syrupi roſacei ſol. ℥.2 rhei barbarici ʒ 1.electuarij de ſucco roſarum ʒ.iij.cum aqua intybi tanta ut bibi commodè ualeant miſcebuntur. Sequentibus diebus mane & ueſperi,per horam ante cibum, huius miſcellæ cochleariũ magnũ deglutiet: Sacchari nenupharini,boraginei,roſacei,ex floribus intybi,ana ℥.1.ſyrup. ex ſucco citri parati ℥.2.Ante cuius deglutionem,iecoris regionem hoc liniet: Olei roſarũ omphacini ℥.1.ſucci intybi,aquæ roſaceæ,ana ℥. s.pul. ſandal. citr. ʒ.1. ceræ albæ & aceti roſati quantum ſat ſit:fiat linimentum.Circa dorſi quoque ſpinam,ex aduerſo pręcordiorum & renum, eo cerato inunget,quod infrigidans Galeni uocant,recenter parato,& in loco frigido adſeruato.Expletis his per interualla,modo maiora,modo minora,rhei barbarici drachmam uel per ſeipſam abſq; alio liquore manſam deglutiet, uel contritam,& cum abſithij aqua reſolutam bibet,donec media pars ueris tranſacta ſit,tuncq; iterum uenam ſecabit quæ in medio cubiti eſt, maioremq; ſanguinis modum quàm autumno hauriet,ad 12.uidelicet uncias. Dehinc triduò potionem bibet,quæ recipit acetoſi ſyrupi ex tribus radicibus confecti ℥.2.aquæ capil.uen.℥3.Quarto die has pilulas deuorabit:Pil.aggr. ℈.2.rhei barbarici ℈.1. cum electuario roſato fiant pilulæ quinq; uel ſeptem. Tota uerò ſequenti æſtate eiſdem præſidijs utetur quæ ſuperius deſcripſimus, accedente ſemper congruo uictu,ſine quo fruſtra reliqua fierent, ſemperq; ad Deum mentem habeat,à quo omnis pendet ſalus, cui ſit honor & gloria.

Ex Ferraria,anno à Chriſti natiuitate, M. D. XXXV. XI. Calen. Sextil.quo die,Dei.opt.max.gratia,complebam annum LXX III.

EPIST. IIII .*Pro religioſo uiro,tinnitum aurium,corruptum uidelicet auditum patiente.*

Diuino fretus auxilio à quo omnis eſt medicina, remedia quędam ad tinnitũ auriũ Paternitatis ueſtræ breuiter annotabo,ſupponendo eius cauſam eſſe pituitã craſſam,tenacem,in capite contentam; quod quidem ex aſsiduitate ſonitus, modoq; eius conijcio.

VITANDA.Solares,lunareſq; radij,uentus,fumus,pluuia,frigus,aër caliginoſus:quorum fugiendorum gratia bonum eſſet, ſi eam aurem in qua maiorem tinnitum ſentit,cotto moſchato obſtrueret.

LEGVMINA.Allium,cepe,porra,& cætera id genus acrumina quæ dicuntur.

Lactuca,atq; omnia ferè frigida olera,atq; ex calidis etiam braſsica,quas tamen nō igno ro inter frigida à nonnullis numerari. Lagana,& quæcunq; ex farina,caſeo,oleribus cō ficiuntur.Iurulenta non crebrò in prandio, nunquam in cœna aſſumantur. Fructus hu midi æſtiui in totum abdicantur,atq; ex ſiccis caſtaneæ,nuceſq;. Vinum aut ex toto interdicatur,locoq; eius aqua mellis bene decocta bibatur:in qua ſi uel ſaluię uel roriſmarini fo lia ebullierint,multum conducet: aut ſi uel ſtomachi debilitas,uel conſuetudo uini abſciſſionem non toleret,tantum diluatur,ut aquę potius quàm uini ſaporem referat.Somnus nunquam interdiu:noctu nō niſi duabus horis à cœna incipiat, atq; capite bene tecto & eleuato,ac ſuper aurem minus ſonantem inclinato.Fugiat pręterea ſatietatem,uomitum clamorem, cantū, niſi qui ſubmiſſa uoce fit. Nimium laborem,atq; omnia quæ in capite magnam commotionem inducunt.

ASCISCENDA. Conceduntur ſaluia,roſmarinus, mentha,borago,bugloſſum,meliſſophyllon,oryza, amygdala,ficus ſiccæ,paſſulæ, auellanæ, grana pini,meſpila,cotonea, coriandra ſecundum artē pręparata,fœniculi & aniſi ſemina. Carnes uituli, ueruecis,hœdi,pullorum gallinaceorum,oua ſorbilia.

MEDICINALIA. Leuiter purgabit hieræ picræ ℥s.agarici præparati ʒ 1.Infūdatur agaricum in ℥ iij.aquę ſaluię per horas decē, et excolatura cū hieræ picra fiat potio.Quod ſi hieræ amaritudinem abhorreret, loco ſupraſcriptæ potionis ſubſcriptas pilulas poteſt accipere.Pil.hieræ ℈ 2.agarici præparati ℈.1.cum aqua ſaluiæ fiant pilulæ quinq;,quæ ſumantur uel ueſperi,ſi non cœnat:uel nocte poſt cibi à ſtomacho deſcēſum,ſi cœnat. Leui hoc purgatorio accepto,quinq; ſequentib.diebus ſumat eam potionē quæ ſequitur:Oxymelitis ſimp.ʒ.1.ſyr.de ſtechados ℥ 5 .aquæ ſaluiæ ℥ 3.miſce. Sumpto quinquies ſyrup.accipiat ſubſcripta catapotia:Pil.de hierę cū agarico ʒ 1.cū aqua ſaluię fiāt pilulę 5. Tribus ſequentibus diebus ſumat ſingulo mane parum mithridati, uidelicet ad quantitatem uni us auellanæ. Exactis tribus diebus reuertatur ad ſyrupos,& ſumat quinquies ſubſcriptū Oxymelitis compoſiti ℥1.ſyrupi de ſtœchados ℥s.aquæ maioranæ ʒ.3.miſce. Completa ſyruporum ſumptione,capiat ℈.2.s.uel drach.pilularum Sine quibus cum aqua maioranæ reformatarum,deinde mithridatum iuxta modum ſupra expreſſum. Poſtea ad ſyrupos redeat, ſequentem ſumendo: Syrup. de ſtœchados ℥ 1 . oxymelitis ſcillitici ʒ.s.aquæ fœniculi ʒ.3.miſce Tempore autē quo ſyrup.hunc accipiet,tertio quoq; die ſimul cum ſyrup.unam ex ſubſcriptis pilulis capiat: Myrobalanorum chebulorum,hieræ ſimplicis,agarici præparati,nucis moſchathæ ana ℈ 1. cum oxymele ſcillitico fiant pil.6. Aſſumpto ſepties ſyrupo,ſumat ʒ.1.pilularum cochiarum,& ſequenti die mithridatum.

PARTICVLARIA.Ad hæc non antea ueniendum quàm ſecunda euacuatio facta ſit priuſquam leuioribus uti incipiet,ita ut tertia iam perfecta purgatione, potentioribus utatur.Non antea autem quicquam auri inijciendum eſt,quam bene munda ſit:& quæ inijciuntur ſint tepida, paucæ quantitatis, ita ut duæ uel ad ſummum tres guttæ non tranſcendantur.Sæpe mutentur,& ſemper à priori bene auris mundetur. Cumq; ſit iniectio ſuper contraria aure, caput per aliquod ſpatium quieſcat. Placet mihi ut prius fiant ſuffumigia,dehinc liquor immittatur.Suffumigia uerò ex aliquo fieri poſſunt infraſcriptorum chamæmila,anethum,ſaluia,maiorana,ruta,laurus,ſtœchas.Iniectiones ex ſuccis uel oleis ſupraſcriptarum rerum. Item ex oleis,liliaceo, irino,leucoi:quib. addi poteſt moſchus ambra nux moſchata,piper, caſtorium, euphorbium. Succus cepæ à me inuentus eſt ſublimis. Laudatur ſuccus cucumeris aſinini,& oleum in quo colocynthidis parum decoctum ſit.

DIVERSIONES.Diuerſiones poſt primam purgationem,frictionibus, colligationibus, extremorum membrorum lotionibus, cucurbituliſq; fieri poſſunt poſt tertiam,caputpurgijs,ſternutatorijs,maſticatorijs,gargariſmis. His uerò auxilijs ſi non ad ſanitatē perductus fuerit, balnea petat in quib.etiam cōſulerem ut à leuioribus inciperet,ut quod primò Duciam uocatam, hoc eſt,ſtillas ex alto cadentes Ebani acciperet:qua,ſi non perfecte curaretur,ad illam montis Gretti,& demū Petriolli accederet, quibus non perfectè curantibus,demum ad cauterium eſſet ueniendum.Sed ſperandum eſt Deo. opt.max.cō

cedente

cedente,eum abſq; hiſce potentioribus remedijs liberandum. Vnum eſt quod nequaquã uolui prætermittere,ut uidelicet tempore magni æſtus frigoriſq;,purgationibus ſuperius deſcriptis non utatur:et propterea cum iam ſimus prope finem ueris,ordo ſuperius deſcriptus ſuruari non poterit,niſi autumno ſequenti.Interim tamen quãdo dies erunt tepidiores,modo mithridato,modo pilulis de myrob.ſupra deſcriptis utatur. Multa autem addi potuiſſent,ſed & repentinus,Paternitatis ueſtræ diſceſſus,& meæ plurimæ occupationes effecere,ut in præſentia plura non ſcriberemus. Supplebit ille qui nunquam deeſt inuocãtibus puro corde,apud quem cupio orationibus ueſtris iuuari.

EPIST. V. *Pro reuerendo quodam patre uiſitatore ordinis S.Franciſci de Paula alias minorum,ad uocis conſeruationem,uentriculum roborandum,& atræ bilis noxas cauendas.*

REuerendus hic pater tria petit, quæ ei ſummopere neceſſaria ſunt: uocem ſcilicet ad conciones habendas, idoneum uentriculi robur, cautionemq; aduerſus atram bilem,quæ quandoq; affligere uidetur:ut prouinciam ſibi iniunctam uiſitandi uidelicet ſuæ ſodalitatis fratres, exequi ualeat quibus rebus opem laturus, diuino implorato auxilio,ea notabo quæ in hos uſus conducere mihi uidebuntur:inter quæ primo eſt hæc potio,quæ uere & autumno ter quaterue accepta,magno erit in omnibus quę petit præſidio.

POTIO.Polipodij ℥ 1,cnici uulgò cartami uocati,ſem. aniſi,ana ℥.s. croci,cinnamomi, ana ʒ 1.Contunde,& bulliant in ℔ s.aquæ boraginis ad tertiæ partis conſumptionem,et in decoctiones diſſolue caſsiæ nouiter extractę ℥ s. uel ʒ.ſex, iuxta alui uel lubricitatẽ uel adſtrictionem. Ad eadem ualebunt hæ pilulæ:Pil.maſtichinarum ℈.2.aggr.℈.1. croci gra 5 .cum aqua meliſſæ fiant pilulæ 5 .Poterit ergo modo potione,modo pilulis uti,nec ſolum uere & autumno,ſed alijs quoq; temporibus præterquam magno æſtu. Peculiariter ad uocem ualet hoc electuarium paulatim deglutitum: Succi braſsicæ puri ℥ 2. penidiarũ ℥ 1.oxymellis ſcilliciti quantum ſatis.fiat electuarium.Item grana cubebæ maſticata,myrrha electa ſub lingua retenta,ſemen althęę ore retentum,gutta aceti ſcillitici deglutita,porrum uel allium cocta,& cum melle comeſta. Ad ſtomachum.Picra Galeni modo parata ante cibum per horam deglutita, quantitate duarum drachmarum, fruſtulum maſtiches ieiuno deglutitum,cochlear ſyrupi de mentha uel de corticibus citri,cerotorum ex part.2. maſtiches,& una parte ladani,cum modico ueræ termenthinæ uentriculo admotum. Ad melancholiam. Vinum in quo meliſſophyllon,quæ & apiaria hærba, & meliſſa dicitur, cum boragine manſerit,antequam bibatur, per duas horas, Sacculus ſupra cor geſtatus plenus his rebus:Sampſuchi,ocimi ana ℥ s.gariophyllorum ʒ 1.macis roſarum,ana ʒ 2.fiat puluis.Electuarium ex ſaccharo roſato,boraginato,ana ℥ 1,diamoſchi ʒ 1. Petit præterea quinam cibi ex his,quorum uſum regula,cui uoto ſe adſtrinxit,quę certè quantum ad hoc arctiſsima eſt,permittit,ſint illi minus nocui,non enim quadrupedum tantum & auium eſt illi uſus interdictus,ſed etiam eorum quæ ex his quoquo pacto naſcuntur, lactis uidelicet & ouorum. Ex tribus igitur ciborũ generibus quæ illis permittuntur, ſubſcribam ea quę minus nocua uidentur his affectib.quos ſuperius memorauimus.Genera ſunt hęc.

PISCES.Petrei maritimi,petrei aquæ dulcis, parui fluminum uel fontium,auratæ,paſſeres,triglę,quæ & mulli,& barbones:rhombi,ſoleæ,gobij,echini marini,clupiæ,carpiones,cauedani,lampredæ,lucij, trottæ, ſcarduæ, reginæ.Ex ſalſis illi edi poſſunt,qui naturaliter non admodum ſicci ſunt,reliqui dimittendi,ſicut & teſtati & cruſtacei. Vt autem etiam quos nomine non agnoſcit uitare poſsit,ſciat uitandos magnos,durę carnis, ualde pingues,tenaces,mali odoris,& qui citò ab aëre uel putreſcunt,uel ualde alterantur.Sintque omnes elixi,uel ſine uſtione aſſati, non fricti, & cum odoratis hęrbis uel aromatibus conditi.

OLERA.Lactuca,endiuia,bugloſſus,borago,attriplex,ſpinacia,acetoſa,aſparagi,petroſelinum,mentha,cappares,pulegium,origanũ,ſaluia roſmarinus, betonica, calẽdula

fœniculum,anethum,aniſum,cerefolium,beta,ſerpyllum,paſtinaca alba et rubra, porra, allia,& cepæ cocta, ius braſsicæ cum ſaccharo. Bonum autem erit ut frigida calidis miſceantur,ſuperantibus hyeme calidis, æſtate frigidis.

FRVCTVS TERRAE. Hordeum,far,ius cicerum. Iuſcula ex farina uocem firmāt,ſaccharo condita:amylum,panis elotus, oryza,milium:omnia hæc dulci oliuo condiri poſſunt,uoci tamen magis conducent ſi uel amygdalarum lacte, uel oleo earundem recente condiantur, quod & de oleribus putandum eſt. Phaſelis quoq; interdum ueſci poterit,ſicuti cicercula cum odoratis hærbis coctis,lens cum hordeo, cucurbita,melopepones.

ARBORVM. Ficus uel recentes uel ſiccæ,caricæ uocatæ,paſſulæ,amygdala,& per ſe & cum caricis,pini fructus cum paſſulis,granata medij ſaporis,quę dulcacida dicuntur,citri cortices,præſertim conditi,ceraſia parua acida,oliuæ conditæ, pyra,cotonea mala cocta cum ſaccharo uel melle,pruna,præcipuè ſicca,perſica condita,piſtacia,auellanæ.

Hæc inter piſces,olera et fructus elegi,quibus uenerãdus hic pater nõ quidem innocuè ſed cum minori noxa ueſci poſsit:in quibus etiam ferè hunc ordinem ſeruaui, ut à minus malis incipiens,ad peiora paulatim deſcenderim. Faxit autem Deus optimus max.ut cũ his uox ſonora ſeruetur, niger humor reprimatur, & uentriculus ſimul cum reliquis corporis membris incolumis cuſtodiatur.

Ex ædibus noſtris Ferrariæ, IIII. Non. Feb. M. D. XXXVI.

EPIST. VI. *Pro quodam nobili uiro Braſichlenſi,omnium membrorum imbecillitate laborante*

DN. Braſichlenſis temperaturę à natura bilioſæ,ex accedẽti uerò ad atram bilẽ multum uergentis,cum per æſtatem ſatis bene ualeat,ineunte autumno imbecillitatẽ quandam cerebri incurrit, quæ per ſpinalem medullam ad omnia membra deriuari uidetur,& ea pariter adeò imbecillia reddit, ut omnis uigor membrorum deperdatur,uixq; pedibus conſiſtere ualeat. Noctu uerò dum dormiturus accumbit,rem quandã à præcordijs,præcipuèq; à lienis regione aſcendere ad cor & cerebrum ſentit, ob quam cũ terrore aliquo excitatur. Symptomata hæc ſequuntur: ſudor modo calidus,modo frigidus,multus tamen ſemper. Multa quoq; urina,aquę uel ſero lactis ſimilis,ex qua pręcipuè dum ſero ſimilis eſt, magnum leuamen perſentit, aſsidua autem cum omnibus his uentris ſtypticitate uexatur. Horum omnium ſymptomatum cauſam ego eſſe puto atram bilem, calore iecoris & æſtatis genitam,quæ accedentibus qualitatibus autumni ei ſimilib. effrenitans,ad ſuperiora fumos & uapores mittit, qui cerebrum primò petunt,in eoq; malam quandam temperaturam cũ aliqua obſtructione faciunt, ex quibus imbecillitas primò in cerebro fit,quę neruis poſtea à poſteriori cerebro ortis communicata,uniuerſa mẽbra ad motus facit inepta. Iidem uerò fumi cum his uaporibus admixti,qui naturalem ſõnum, meatus cerebri obſtruendo, facere deberent, cauſa ſunt ut ſomnus cum terrore aliquo interrumpatur,& cor petentes cardiacam uocatam affectionem faciunt,ob quam ſudor erumpit. Ex ipſa etiam atra bile circa præcordia redundante, iecore imbecilli reddito ſanguis aquoſior factus,cauſa eſt ut ſupra modum urina augeatur,& ut ſequens eſt,aluus reddatur adſtrictior. Vt igitur dicta hæc amoueantur,danda primum opera ut atra bilis euacuetur,& ne amplius tanta copia creſcat, iecur roborandum,ut bonum ſanguinem faciat:& lien,ut bene à ſanguine eam expurget:cor quoq; et cerebrum,ut probè ſe tueantur. Ad hæc autem multum conferre putauerim, ſi iecoraria uena primum in dextro cubito, ſecundò poſt aliquot dies in ſiniſtro aperiretur ita ut in totum octo decemuè uncię ſanguinis haurirentur:poſt quas uenæ ſectiones atra bilis hoc modo purgãda. Accipiat hũc ſyrupũ ter: Polipodij,cimarũ boraginis melliſſę,ana m.1. Coquantur in ℔.1.s.aquę ad conſũptionem tertiæ partis, & mane ſingulo exhibeantur ℥.4. addendo ſyrupum de pomis ſabor ℥2. Sũpto ter ſyrupo capiat hũc potũ:Senę,polipodij ana ℥.s.ſẽ.fœniculi ʒ.2 bulliãt in ℔.s.aquæ boraginis ad conſumptionem tertiæ partis, & decoctioni adde diachatolicon ʒ. ſex diaprunis ſol. ʒ.2. Sequenti die ad roboranda membra capiat ℥.s. huius electuarij

Diambræ

Diambræ ℥ 1.zucchari boraginati ℥ 2.miſce. Vtatur deinde hoc ſyrupo per alios tres dies meliſſæ,maioranæ,ana m.s.cimarũ boraginis m.1. Bulliant in ℔.1.s.aquę ad conſumptionem tertiæ partis,& diuidatur decoctum,ut aliud,in tres partes,addendo cuilibet parti ℥.2.acetoſi compoſiti. Bibito per tres dies hoc ſyrupo,capiat has pilulas:Pil.aggr.℈.2.s. de lapide lazuli grana decem,fiant pilulę quinq; . Vtatur deinde per tres dies ſingulo mane ℥.s.electuarij ſuperius deſcripti,deinde accipiat etiam ter hunc ſyrupum. Agrimonij citrac,ana m.1.fiat decoctio in ℔.1.ſemis aquæ meliſſæ, ad conſumptionem tertiæ partis quæ bibatur ut ſuperiores,addendo ſemper ſyrupi biſanthini ℥ 2. Sumpto ter hoc ſyrupo, capiat manè has pilulas:Pil.aggr.℈.2.de lapide lazuli ℈.1.fiant pilulæ 5 . Sequentib.diebus utatur electuario ſuperius ſcripto,& ad roborandum iecur utatur hoc unguento:Abſinthij ℥.2.ſandalorum citrinorum,cinnamomi,ana ʒ.1. Bulliant in libra media uini albi odoriferi ad conſumptionem medietatis,& facta bona expreſsione, addantur uino uncię duæ olei nardini, bulliantq; ſimul ad uini conſumptionem: fiant autem hæ coctiones in uaſe duplici.Splen hoc ungatur: oleo de capparibus ℥.2.pil.citrac ʒ.2.ceræ & aceti parum fiat linimentum.Cordi apponatur ſacculus ex his rebus oppletus, Gariophyllorũ ʒ.1.macis roſarũ ana ℥.s.moſchi,grana 2.Cõtundantur mediocriter, & impleatur ex eis ſacculus ſindone rubra factus,qui ſuffumigetur cum benzoi. Cerebrum ex admotione frequenti huius pilæ ad nares roborabitur:Ladani ℥.1.s.benzoi ℥.s. pil.nucis moſchatæ, gariophyllorum ana ʒ .1.ambræ grana 4.moſchi grana 2. Diſſoluantur ambra & moſchus cum aqua roſacea,& ex ea formetur pila. Ad aluum leniendam, demendumq; aliquid materiæ unciam mediam huius miſcellæ accipiat, per horam ante prandium uel cœnam:Diachatoliconis ℥.2.electuarij de ſucco roſ.℥.1.abluat ſingula ſeptimana caput cum lixiuio in quo flores chamæmillæ,roſæ,& ſaluiæ bullierint.Quando imbecillitatem aliquam membrorum percipit,ſpinalem medullam inungat oleo liliorum alborum in quo maiorana bis permutata bullierit.Cibus eius ſit ex bonis carnibus,uituli uidelicet,hœdi, ueruecis,phaſiani,perdicis,præcipuè uerò turturis. Ouis non niſi recentibus, & uel ſorbilibus,uel in aqua uel in iure coctis.Piſcibus non uеſcatur niſi paruis petroſis.Potus ſit uinum mediocre non dulce,nec ualde fumoſum.Carnes porcinas,& antiquum caſeum,atq; ea,quæ ex ipſo conficiuntur,deuitet.Coitu parcè utatur.Ex fructibus auellanas,amygdalas,pineolos,edat,cæteros deuitet,præter pyra & poma odorata, quibus quandoq; in ſecunda mēſa uti poteſt Plura addi poſſent,ſed hæc ſpero ſuffectura,ut probus hic uir ualetudinem priſtinam cõſequatur,quod illa facere dignetur à quo omnis noſtra ſalus dependet.Si quid uerò moderandum uel addendum erit, id faciat præſens medicus, cui me plurimum commendo.

Ex Ferraria, XXVII.die Septembris, M. D. XXXIIII.

EPIST. VII. *pro iuuene animi defectu,& ſtupore primum, dein dolore crurum laborante.*

IVuenis hic annũ agēs nonũ ſupra uigeſimum temperaturæ eſſe dicitur melancholicę & phlegmaticæ:quod ego uix poſſum credere, ſi uerum eſt quod adijcitur,abundare in eo bilem,& facillimum eſſe ad iram,quæ tamen facilè leniatur. Hoc enim indicium potius caloris eſſe uidetur quàm frigoris, quod neceſſariò humores illos duos comitatur. Quantum igitur ego ex his quæ ſcripta ſunt conijcere ualeo putauerim hunc iuuenem contrarias habere nobilium membrorum temperaturas: eſſe enim calidioris iecoris, uentriculi & cerebri frigidioris: (de corde enim nihil poſſum decernere) à frigidis membris pituitam à calidis bilem ſupra modum augeri. Cuius una portio, accedentibus cauſis (ut ſcribitur) cogitationes & mœſtitiam inferentibus,in atram conuerſa, amorem illum ſolitudinis pepererit: ſicuti pituita in uentriculo abundans,eum reddit imbecillē,& quæ in cerebro partim gignitur partim recipitur, in inferiores partes deſcēdens,articulos omnes oblæſerit:cui adiuncta bilis,& dolores auxerit, & miſcella utriuſque putreſcente, febres quoq; eas excitarit, quæ per tres ſeptimanas illum afflixere. Qua demum materia

partim per aluum expurgata,partim ad extrema membra delata, priores quidem morbi ceſſarunt,noui uerò ſucceſſerunt, defectus quidē animi ſyncopeue, natura illam malignā materiam propellente,& cum ea decertante,adiuuante etiam fortaſsis cordis naturali uel aduentitia imbecillitate:ſtupor uerò modo unius,modo alterius cruris & brachij,tenuiore quadam materia & uaporibus in neruos deſcendentibus. Si enim craſsior fuiſset,reſolutionem,uel ſpaſmum,uel grauiorem feciſſet ſtuporem,qui non tam faciliter ualuiſſet cōſumi. Difflata demum magna ex parte materia quæ in neruis continebatur,ſtupor quidē penitus eſt abolitus. Verum circa neruorum loca portio aliqua materiæ quæ difflationi magis contumax fuit,adhuc ſuperſit,ex qua fiat ut poſt uini potum dolores crurum ſequātur, non quidem uino ipſo in ea loca deſcendente (fieri enim hoc nullo modo poteſt) ſed uaporibus uini ad cerebrum primò percutientibus pituitamq; in eo contentam diſſoluentibus quæ ſecum per ſpinalem medullam deſcendens, & reliquias in eis contentas exagitans,tum mala temperatura,tum quadam continui ſolutione dolores facit. Cuius rei euidens argumentum inde capitur, quod ſi iacet nullum dolorem ſentit, utpote materia noua antiquam non cōmouente. Conducit enim ad utrunq;, hoc eſt,ad nouę materiæ defluxum,& antiquę agitationem,labor qui uel ſtando,uel ſupra pedes quomodolibet corpus firmando,neceſſariò fit. Monſtratur etiā frigidi humoris adhuc ſupereſſe reliquias,ex frigoris ſenſu in locis illis percepto:partes enim calidæ ſeu tenuiores, iā ſunt penitus diſcuſſę. Quare non malè, quantum ad reliquias frigidorum humorum reſoluendas,illi medici iudicaſſe uidentur,qui balneum aquarum ſulphurearum laudauerunt. Verum cum præter illam materiam,quę in cruribus collecta eſt,alia quoq; tum in cerebro,tum in uentriculo, ſed & in totius corporis ambitu redundet,quæ ſicuti ex uini potu, ita & ex alia cauſa commoueri poteſt,& ad eadem loca,ceu imbecilliora ex diuturnis paſsionibus reddita,defluere,uerendum eſt ne ex aquarum illarum ui plus ſit id quod trahitur, quàm quod diſcutitur. Quare prius totum corpus,ſecundò caput,tertiò uentriculus uacuandus eſt,roborandaq; ita ſunt omnia, ut non de reliquo materiam illam ſinant aggregari. Non negligendum etiam iecur,ne uidelicet bilis ſupra modum creſcat, uel aduratur: ut ſint in totum curatiuæ præſeruatiuęq; intentiones, numero octo:totius ſcilicet corporis, cerebri & uentriculi euacuatio, cerebri item, uentriculi & iecoris roboratio, demum materiæ in cruribus contentæ euacuatio,& eorundē crurum,ne eam amplius recipiant,corroboratio. Poſtremæ autem hæ duæ ut prius intentæ à nobis ſunt,ita ſunt ultimo loco abſoluendæ. Vt igitur à primo exordiamur, totum corpus cum ſit longo morbo attritum, reiteratis potius purgationibus,quàm ſimultanea & unica medicina emundandum: in quem uſum maximè idoneum puto fore Iuſti hieram,à Paulo libro 7.deſcriptam, duorum ſcrupulorū pondere in catapotia redactam,ſi quarto quintoue die manè deglutiatur. Medijs diebus attenuata materia,meatibuſq; reſeratis, per betonicę decoctum cum oxymellite temperatū: qua purgatione bis terue accepta, uentriculus per picram purgabitur ante leuem cœnam per horam aſſumptam,adiecta tertia parte agarici, ut ſint picræ integra, agarici ſemidrachma. Proderit in eundem uſum,rhei uel barbarici, uel pontici drachma manſa et deglutita. Idem facient pilulæ maſtichinæ uocatæ, ex aloë lota, agarico & maſtiche confectę: ex quouis enim horum uentriculus non ſolum purgabitur, ſed & magnificè roborabitur. Quare non prætermittendum quin crebro modo uno,modo alio utatur. Vbi uerò et corpus uniuerſum,& uentriculus ſatis munda uidebuntur,tunc ad particularē capitis euacuationē accedendū,quod hoc unguento naribus per pennam indito cōmodè fiet: Olei ſicyonij ℥.1.pul.piperis albi ℈.1.ellebori albi gr.3. cū exigua cera ad mollis unguēti formā redigatur. His peractis,niſi caput leue factum uideatur, reuulſione utendum erit, per cucurbitulas dorſo & humeris crebro admotas:uel ſi maiore & aſsidua reuulſione indigere uidebitur, medio loco inter humeri & cubiti iuncturas, in exteriori parte, cantharides caricis uel fermento ſuperpoſitæ,tandiu hæreant,donec ueſicas excitent. Vel ſi maiorem adhuc reuulſionem optaueris,ulcus eodem loco cum ligno oliuæ alioue conſimili, in calcithidis oleo madefacto,excitetur, quod per ciceris granum, uel pilulam auream argenteamuè,diutius apertum teneatur.

Omnibus

Omnibus his ex ordine completis, cerebrum per intrinſecus extrinſecusq́ adhibita roboretur: intrinſecus quidem, hac miſcella: Saluiæ, ſampſuci drachmæ binæ, cum nucis moſchatæ & gariophyllorum drachma miſceantur, omnibuſq́ in tenuiſsimum puluerē redactis, mellis chebulorum quantum ſat ſit adijciatur, ex quo mane ieiuno drachmę duę uesperi hora accubitus una paulatim deglutiatur. Supra uerticem ſacculus ex tenui ſindone confectus, hoc puluere oppletus deferatur. Macis, roſarum ana ʒ.2. gariophyllorū, nucis moſchatę ana ℥. 1. piperis albi ʒ.s. Auribus guttæ tres olei de ſpica odorati inijciantur. uel ubi hoc non adſit, communis de ſpica cum moſcho odorati. Ventriculus & ipſe roborandus eſt, hyeme ex zingibere condito, æſtate ex chebulis, medijs temporibus ex utriſq́ ſimul miſtis: his uel illo uincētibus, iuxta caloris uel frigoris exceſſū. Aduertendum tamē ſemper, ne dum pituitam coercere per calida ſatagimus, ſuper calefacto iecore bilem foueamus: quod ubi uel ex urinis, uel ſiti, uel oris amarore, uel manus plantæ calore animaduerterimus, intybi uel domeſtici uel ſylueſtris ſucco, adiecto oleo roſaceo, exiguo aceto, atque etiam, ſi opportunū uidebitur, cera eius feruorem reprimemus. Hæc poſtquam rectè facta fuerint, iam ad balnea tutus erit acceſſus, inter quę eligenda ſulphurea ſimul et aluminoſa: quæ ſi fortè inueniri non poterint, arte paranda ſunt, coctis illis rebus uel in aqua ſimplici, uel in lixiuio tandiu, donec media pars conſūpta ſit. Siue autem naturalia, ſiue arte parata ſint, his uacuo ſemper uentriculo utendum, cauendo etiam ne uapores ab ipſis ſurgentes materiam aliquam in cerebro contentā eliquent, quæ ad inferiora deſcendat. Accedere his omnibus congruā uictus rationē oportet, ita ſcilicet ut parcitas in cibo & potu ſemper ſeruetur: nec ex patriæ more uariæ eſcæ ingurgitentur, aut potus inter prandium & cœnā accipiatur. Siccis potius quàm iurulentis ueſcatur. Caſeus, magni piſces, ſuillæ, bubulæ, anſerinæ, anatinæ, aquaticarumq́ omnium auium carnes & antiquorum animalium uitentur. Oua, niſi ſorbilia & recentia, dimittantur. Olera item frigida, legumina omnia, & fructus omnes humidi. Vino utendum mediocri non dulci, acido, acri aut ualde auſtero, cui modo abſinthiū, modo ſaluia uel incocta ſit, uel longo tēpore maduerit. Exercitio uacuo uentriculo utatur, quo brachia potius quàm crura fatigentur. Iram ſemper uitet, & omnem cogitationem à cibo. Lætus & alacer ſit, ſolitudinem fugiat, ſanitatemq́ à Deo optimo maximo expectet, & per ſanctorum ſuffragia imploret, & impetrata ac adepta, ad Dei honorem ſemper utatur, cui laus, honor & gloria. Ex Ferraria, in die ſanctæ Agneti, dicata, M. D. XXXVI.

EPISTOLARVM IOANNIS MANARDI LIBRI VIGESIMI ET VLTIMI FINIS.

IOAN. MANARDVS FERRARIENSIS MEDICVS, IVVENIBVS MEDICINAE STVDIOSIS.

Quemadmodum nihil mihi curæ magis fuit iuueni, quàm indagandæ in omnibus bonis artibus, et præcipuè in medicina, undequaq; ueritatis gratia diuerſa loca perluſtrare, doctorum hominum colloquia inire, bibliothecas rimari, ſchedas euoluere, et diuerſarum linguarum commentaria perlegere: ita nihil aliud curandum magis nunc uidetur ſeni, quàm quicquid longo uſu, & multiplici lectioni didici, publicis priuatisq; lectionibus, et domeſticis colloquiis, uobis ô boni iuuenes aperire. Sed ob maligna in quæ incidimus tempora, à publicis lectionibus penitus uacare neceſſe eſt: & ob aduerſam ualetudinem, nunc etiã à priuatis quibus tametſi, Dei optimi munere reſtituta ſanitate, operam dare poſſemus, pauci tamen omnino, ob tumultus bellicos eſſent, qui noſtris lectionibus adeſſe, & ſermonibus aures poſſent accommodare. Mecum igitur animo euoluens, quonam alio modo profectui ueſtro poſſem conſulere, nulla mihi alia ſe oſtẽdit uia quàm ut mutato antiquo meo, nihil hoc pacto inuulgandi inſtituto, quod uiua (ut aiunt) uoce facere non ualeo, per eos facerẽ qui libros formis excudunt. Inter uaria autem, quæ à me obſeruata literis mandata ſunt non paruo emolumento uobis fore exiſtimaui, an notationes quaſdam libro meo, Ioannis cognomento Meſue, per me olim adiectas ut quem diurna nocturnaq; manu uerſant Medici: in quibus multa obſcura declarãtur, conciſa ampliantur, amiſſa reſarciuntur, & errata corriguntur. Inuidioſũ ſcio eſſe hoc uerbum, ijs præſertim qui cum eo conſenuerunt: ſed tantum apud me poteſt ueritatis & profectus ueſtri amor, ô iuuenes, ut quicquid de me illic uel ſentiant uel loquantur, ſuſq; deq; faciam: reliquum hoc, quantulumcunq; id erit uitæ, utilitati ueſtræ deſpondens. A uobis tamen unum hoc mihi pro laboribus hiſce meis rependi ſtipulor, ut ſcilicet in noſtris iudicandis nullius magis uel mortui uel uiuentis authoritati, quàm rationibus & ueritati credatis: nihil perinde noxium in omni uita eſſe ſcientes, quàm uulgarem hanc perſuaſionẽ qua maiorum decreta abſq; delectu pro oraculis habẽtur. Accipite igitur hæc nunc bonæ mentis iuuenes et meliora indies, Deo fauẽte, à nobis expectate. Ex ædib. noſtris Ferrariæ, quarto nonas Decembr. M. D. XXI.

Ioannes.

IOANNIS MANARDI

FERRARIENSIS MEDICI ANNOTATIONES

in Ioannis Meſue Simplicia medicamenta: & primum quæ ſunt à Meſue omiſſa

CVM præter ſimplicia medicamenta ad aluum ciendam, à Ioanne Meſue ſcripta, alia nonulla apud medicinæ authores inuenerim ea annotationibus hiſce noſtris præmittere, uiſum eſt non inutile. Ea ſunt: Myxa, id eſt, Sebeſten: Cynocrambe, hoc eſt, Canina braſsica: Pulegium, Bdellium Arabicum, Partheniū, id eſt, Matricaria: Tragoriganum: Iuli nucis iuglandis, catuli uocati: Fæx uini, Tartarum dicta: Atriplex, Malua, Aſphodeli radix, Allium, Beta, Blitum, Ceſtri, id eſt, Vetonicæ folia. Braſsica ſemicocta. Aqua ſtillās à cucurbita in fornace excocta. Chamepytis, dicta Iua. Lapathon uulgò Rumex uocatum. Lac, præcipuè aſininum. Butyrum. Lentis primum ius. Semen cornicularis, & ſpumei Papaueris, Reſina pini piceæ, & Laricis, quæ uulgò putatur & uocatur Termenthina. Item uera quæ nunc adfertur ex Terebintho, terebinthina. Vrtica. Seſamoides maius & minus. Peplis, Peplos, Chamęſyce, Lappago, Clematidis ſemen. Picnocomō. Apios, id eſt, ſylueſtris raphanus, Alipon Empetron, Heliotropion, Magnes, Cortex radicis capparis, Thlaſpi, flos æris, Squāmaæris, Mandragorę ſuccus, Daphnoides, quæ et laureola. Sambuccus. Ebulus, Lac, & Cimæ ficus, Filicis fœminæ folia, Peponis & Cucumeris radix, Lactuca ſylueſtris, radix Peucedani, Staphis agria: Thapſiæ ſuccus, Androſemos, Aſcyros, Hippophaes, Hippophęſtos, Lactarię multæ ſpecies, Mercurialis, Struthion, id eſt, Radicula uel Condes. Horum hiſtoriā & uires, ex ipſis authorib. licet ediſcere: mihi ſatis ſit hoc loco nomina cōſcripſiſſe.

Purgatoria medicamina à Meſue omiſſa.

Aduitandam crebriorem Meſues et Manardi nominum repetitionem, quæcunq; illius ab hoc emendandi gratia producuntur, hac nota ⁊ includere uiſum eſt, teq; eius, Lector, in tempore admonere.

Cap. de Aloë.

Aperit orificia uenarum. ⁊ Hoc non dicunt antiqui, ſed contrarium potius: dicit enim Dioſcorides, quod ſanguinem ſiſtit per ora uenarum ani manantem, & Plin. undecunq; fluentem. Dicendum igitur, ſi aperit, eo id facere, quod acres humores mouet, ut ex Galeno colligitur lib. 6. Aphor. 47. nec eſſe hoc ei magis peculiare, quàm cæteris purgatorijs medicinis: imò fortè id minus facit quā reliqua, quę adſtringendi uim purgatorię cōiuctam non habent. Verum Meſue hoc ſumpſit ab Auicen. Scio tamen quid pro utroq; dici poſsit, ſed ſat ſit nunc locum ſignaſſe.

Electio aliud eſt quod fit in Sucutri & reliq. ⁊ Ait Dioſcor. in India plurimā generari, & in Aſia, Arabia maritimiſq; quibuſdam locis ac Inſulis, ut Andro. Gal. in Syria non bona, in Cœleſyria & Arabia melior, in India optima.

In colore quoq;, ut ſit coloris citrini. ⁊ eligit Dioſc. ſubflauā, reſplendentē, non lapidoſam aut arenoſam. Et ſapor eius declinans ad amaritudinem. ⁊ Gal. ſaporis eſſe dicit parum adſtringentis, & multum amari. Quod præter Gal. authoritatem, ipſe quoq; ſenſus demōſtrat. In ſubſtantia tenerum. ⁊ facile humeſcere eam quę bona ſit, ait Dioſc. Eſt autem complexionis calidæ in ſecundo. ⁊ Calidam in primo ordine extento, uel ſecundo remiſſo, dicit Gal. Aperit orificia uenarum. ⁊ Cum ſcribat Dioſc. quod arcet ſputum ſanguinis, negare uidetur quod ora uenarum aperiat. Et dicunt quidam quod lædit hepar, ⁊

Aloe hepar non lædit.

Aloe lota ſtomachum mirè confortat.

Dixit hoc Auicenna cui parum in hac parte credendum eſt: ſapore eius, & antiquis authoribus, contrarium potius atteſtantibus: niſi calidum uel ſiccum ſupra modum hepar intelligamus. Stomachi confortatiuum.] Tantum in hoc ei tribuit Galenus ut nulli cedere medicamini dicat, maximè ſi lota fuerit. Et mixtum cum melle, eſt minoris ſolutionis.] Maioris potius, ut ratio, authoritas, & experientia conteſtantur.

Vix pertranſit hepar.] Si quantitate exuperet, ad hepar uſq; attingit, inquit Galenus: non tamen totum corpus euacuat, niſi ualde multa detur, ait Paulus. Tria ſunt in eo in quibus cadit correctio.] Adde ex Galen. quod nocet temperaturæ uentriculi calidæ & ſiccæ, & ei quoque ſiccæ quæ cum frigiditate ad tabem ducit.

Aloe ob imbecillitatē craſſos humores nō purgat

Senes non tutò Aloe utuntur.

Cauenda aloe calidis tēpororib.

Solutione educit choleram & phlegma.] Probè intellige: ſiquidem craſſos humores, etiam qui ſint in uentriculo, trahere ob imbecillitatem nequit, Galeno teſte: ſed bili & humiditatibus quæ uentriculus imbibit optimè facit. Paul. Datur quibus caput graue eſt, lippientibus, ſiticuloſis, imaginabundis in ſomno, abſq; febre horrorib. acres inflationes excernentibus, morſum in inteſtinis patientibus: atq; uentriculi incendium. Et qui aſsiduat acceptionem eius diebus continuis, non uidebit in corpore ſuo ægritudinem quę non ſit habilis.] Ne quid dicam de iuuenibus interim, certè ſenes, ſi Galeno magis quàm huic uiro crediderint, non niſi magna urgente neceſsitate, Aloë utentur. Caue ergo dare Aloën in temporibus frigidis.] Cauenda mihi magis uidetur temporibus calidis, cum ſit ut tu ſcribis, calida & ſicca in ſecundo ordine, & calidæ & ſiccæ noceat temperaturę, ut ſuperius notatum eſt: niſi fortè quia bilem uacuat, quę hyeme non abundat, ideo eo tempore danda non ſit.

De Myrobalanis.

Nomen, glãdem unguentariam deſignat: res autem ipſæ, ad pomorum potius genus ſpectant. Proprium de eis caput non ſcripſit Dioſc. ſed nec Galenus, licet inter remedia aliquando nominis meminerit. Quare ſanè intelligẽdum quod ab Auerroẽ dicitur, Galenum de ijs non ſcripſiſſe. Plin. quidem de Myrobalano loquens, rem (ut inferius explicabitur) ab ijs diuerſam intellexit, et quę ad genus palmæ referatur, ſicuti et ea de qua Dioſc. ſcripſit lib. 1. Bene igitur examinanda ſunt quæ de uiribus ab hoc homine ſcribuntur, quoniam nullum habuit quem ſequeretur bonum ducem: præſertim cum Galenus lib. 8. de comp. med. ſecundum loca, Chryſobalanum uim habere diſcutiendi ſcribat, quæ proculdubio calorem oſtendit.

De Rheobarbaro.

Rhecoma de quo Plin. lib. 27. ſi rectè legitur, & Rha uel rheon, de quo Dioſc. alia res eſt à uocato nunc Rheobarbaro, ut quadã noſtra ad Leonicenũ epiſtola demonſtratũ eſt Ex ſpeciebus Rha uet aliud eſt quod naſcitur in India.] Cum dicat Dioſc. quod naſcitur in locis ſupra Boſphorum, et Plin. ſupra Pontum, taceantq; Indiam, cognouiſſe Indicum non uidentur. Paul. in duabus ad podagram compoſitis medicaminibus barbarici meminit. Et laudatur magis ſubnigrum.] Similem Coſto nigro facit. Plinius minorem tantum, & paulò rufiorem. Dioſc. Centaurio magno, ſed minorem, nigro quidem colore, ſed Crocũ aliquo pacto, dum manditur, referente. Conuenerunt in permixtione eius aqueitas & terreitas.] Clarius Galenus, ſic loquens ad uerbum: Mixtæ eſt temperaturæ, habet enim quid terreum frigidum, quod ex adſtringente eius ſapore demoſtratur: & caloris aliquid, quem ubi multum maſticatum fuerit, acredine quadam oſtendit: tenuis & aëreæ poteſtatis eſſe participem, laxitas & leuitas declarant. Et non prætermittatur cum eo ſpica.] Ego ſpicam hanc prætermitto, tum quòd ea egere non uidetur ob commixtas, ut diximus ex Galeni ſententia, uires: tum quod uera ſpica caremus & ea qua utimur, horribilis ualde ſaporis eſt. Solutione educit. & reliqua.] Antiqui ſuo Rheo uim purgandi non adſcribunt, ſed nec Auicenna. Auerrois, Galenum & alios medicos taxans, qui adſtringere ſcripſerunt, purgare aſſeruit: quod experientia quoq; ipſa in utroq; Pontico uidelicet & Indico atteſtatur. Decoctio

etiam

etiam ſimiliter reſoluit in eo uirtutem.] Non intelligas, ut plerique, non eſſe propterea coquendum: nam & ipſe Meſue & alij, eius decocto utiliter utuntur: ſed in ipſa radice quæ decocta fuerit, uirtutem eſſe reſolutam, & in eo liquore in quo fuerat decocta, remanſiſſe. Et maior eius proprietas.] Alias quoq; uires ſuo adſcribunt antiqui. Dioſcorides enim ualere ait hepaticis, nephriticis, torminibus, lieni, pectoris & ueſicę uitijs, atq; uentriculi dolori, imbecillitati & inflationi. Ex parte ſubſtantiæ.] Adde ex Dioſcoride, quòd inflammationes cum aqua illitum, diſſoluit: & ex Plin. quòd uulnera & malimoris ulcere ſanat, epiphoraſq; & purulentas excreationes, laſſitudinem quoque & dolores: & ex Galeno, quod ualet aſthmati, orthopnœæ, cœliacis, iſchiadicis, uteri morbis, & ferarum morſibus: & cum aceto illitum, impetigines aufert ac peliomata. Et propriè eius drachma una, mumiæ grana duo, Rubiæ granum unum & medium.] Manifeſtus eſt hoc loco error: quam enim uim hac in re habere poteſt tam exigua mumię & rubiæ quantitas? Sed & Auicenna, quem in multis eſt hic ſecutus, capite de Rubia, drachmam integram cum Rheobarbaro miſcet: & ſimiliter libro tertio, in cura apoſtematis calidi hepatis. Potio eius infuſi, à drachmis duabus s. ad drachmas decem.] Excellit nimis hæc quantitas, nec poſſunt ſine diſcrimine decem drachmas ſemel dari: ut cum malo ſuo, nobilis quidam Pannonienſis expertus fuit.

Perniciosus Meſue in dãdo Rheo barbaro modus

De Caſsia fiſtula.

Caſsia fiſtula Arabum, alia eſt à Caſsia fiſtula antiquorum.

De hac non ſcripſerunt antiqui, ſed fiſtularem illam uocauerunt, quam nunc Caſsiam ligneam uulgus appellat: res tamen nobilis eſt hæc Meſue Caſsia, & qua ad aluum lenien dam, & ſani & ægrotantes, ſiue manè, ſiue parum ante cibum, tutò utuntur. Condiri cœpit & ſaccharo recens in eundem uſum: in quem ſemina quoque efficacia ſunt, longeq; magis quàm intraneus liquor.

De Tamarindis.

Hos quoque numerat Auerrois inter medicinas, de quibus non eſt Galenus locutus. Si nomen ſequaris, dactylos putabis. Tamar enim, barbaris dactylum ſignificat Plinius cuiuſdam palmæ meminit in Aegypto naſcentis, quam uocari ait adipſon, quaſi arcere ſitim diceres, uiridemq; eſſe, & mali cotonei odore, nullo intus ligno, colligiq; antequã incipiat matureſcere: & quod relinquitur, uocari phœnicobalanum. Dioſcorides ferè eadem libro primo. Idem Plinius libro uigeſimo tertio Palma, quæ fert myrobalanũ, probatiſsima in Aegypto, oſſa non habet reliquarum modo in balano. An uerò Tamarindos hos intellexerint, cogitandum lectori relinquo. Sicuti etiam, an Myrobalani, quarum ſuperius habita eſt mentio, ad palmulas pertineant. Frigidæ complexionis in ſecundo.] Auerrois in tertio. Solutione educunt. & reliqua.] Dioſcorides ſuas myrob. acerbas dicit et adſtringentes, ualereq; diarrhœæ, & muliebri fluxui. Et phœnicobalanum magis adſtringere recentem quàm ſiccam, ſputoque ſanguinis, inteſtinorum difficultati, et ſtomachicis conferre. Quare ſi eãdem rem quam hoc loco Meſue intellexit, contrarias ei uires adſcripſit.

De Manna.

Hanc quoque repoſuit Auerrois inter medicinas à Galeno non ſcriptas: ego tamen mentionem eius habuiſſe arbitror libro Alimentorum tertio ſub nomine mellis aërei uel roridi, de quo ſcribit plurimum colligi in monte Libano, æſtate media, nocte ſerena, uariaſq; uires à uarijs ſuper quas cadit plantis acquirere: quæ ita quadrant uocatæ nunc Mannæ, ut ambigi non poſsit, eſſe eandem rem. Eſt æqualis.] Auerrois calidam facit & humidam, in primo ordine. Galenus autem miſcuit ipſam cum Scammonea.] Melli quidem inuenio Galenum miſcuiſſe Scammonium, Mannæ nequaq; Educit choleram cum facilitate.] Auerrois faciliorem dixit eſſe inter omnia, quæ purgandi uim habent.

De Aqua lactis

Galenus dicit antiquos ſero ad inferioris uentris ſubductionem uſos: & Dioſcorides

ijs dari,quibus abſq; acredine uentris,excretionem uolumus prouocare. E ſt calidæ & ſiccæ complexionis in primo uſq; ad ſecundum.] Gal libro quarto ſimpl.med. capite ſextodecimo dicit frigidam & humidam : alicuius tamen caloris participem eſſe, ait libro tertio de alim. Mel uigorat eius operationem.] Galenus tantum mellis addendum iubet,quantum delectare poſsit,non uentriculum ſubuertere:quocq; magis ſubducere uentrem uolueris, plures ſales adijciendos,modo guſtui non ſint moleſti. Poſſe,ſolutione educit choleram.] Iuuare dixit Dioſcorides lepræ,elephantiaſi,epilepsię,& exanthematibus. Bubulum uerò ſerum conferre ſcripſit orthopnœcis,id eſt,his qui,non niſi erecti ſpirant. Doſis ab uncijs ſex,uſq; ad ℔.unam.] Dioſcorides bibi heminis per interualla ſingulis,uſq; ad quinas.Paulus Aegineta dari uiris iubet ſextar.ij.pueris unum. Ex eo autem Dioſcoridis loco natus uideri poteſt modus, qui nunc in communi uſu eſt,bibendi medicatas aquas,quæ balnearum dicuntur.

De Roſis.

Roſam non uideo à Græcis,neque ab Auerroe inter purgatoria medicamina reponi, experientia tamen ipſa , collocari inter ea debere oſtendit:cui etiam Dioſcorides conſentire uidetur,roſaceum unguentum uires habere dicens , ad ſoluendam aluum conducentes : quas uires non ab alia re habere poteſt,præterquam à roſis . Componitur ex terreis partibus.] Galen.conſtare dixit ex aqua,ea ſubſtantia calida,cui qualitas adſtringens et amara coniuncta eſt. In abſciſsione rubedinis non plus eſt roſa,quàm homo mortuus.] Hoc dictum ualde mihi eſt ambiguum: neque enim ex rubore ſpeciem habet roſa:alioquin alba roſa,roſa nõ eſſet:colore etiam deperdito, ſeruari odorem adhuc uidemus,& adſtringendi uim. V ſum uerò roſæ Plinius diuidit in folia,flores,& capita. Foliorum partes candidæ,ungues uocantur.In flore aliud ſemen,aliud capillus : in capite aliud caput,aliud calyx. Florem luteum , illud intraneum intellige, quod magis reliquis partibus exiccare & adſtringere dicit Galenus.Dioſcorides,facere ad gingiuarum defluxus. Plinius dat in poſca ad mulierum fluctiones , maximè albas , & ſanguinis excreationes,et ad uentriculi dolores cum uino. Vinum in quo folia ſicca cocta ſint,laudat Dioſcor.in dolore capitis,oculorum,aurium,gingiuarum,pudendi, ani,uteri,ſi eo membra illa abluantur: nullam autem roſæ partem , præter capita , præbet bibendam. Per albas non fit ſolutio aliqua.] Apertus hoc loco error deprę henditur: albæ enim deſeni uocatæ,& uugò apud nos Damaſcenæ,cum albiſsimæ ſint, cæteras in purgando excellunt. Succus uerò eius.] Succum non reponit Dioſcorides ad alium,quã ad oculorum uſum .

De Violis.

Nec uiolam inuenio apud Gręcos purgare: credi tamen poteſt , ſi magna quantitate ſumatur,uentrem lenire Et ipſa quidem eſt narcotica.] Quando narcotica;ſi frigida eſt tantum in primo ordine,ut tu ſuperius ſcripſiſti? Poſſe.] Folia uel per ſe,uel cum polenta,facere ad uentriculi exuſtiones,oculorum imflammationes , & ſedis caſus,ſcribit Dioſcorides quoſdamq; aſſerere,partem floris purpuream anginæ,& puerorum comitiali morbo conferre.

De Abſinthio.

Dioſcorides Plinius Galenus inter purgatoria medicamina numerauere. Sed illud quod intendimus nunc,eſt abſinthium Romanum .] Neſcio ubi ſomniauerint Arabes abſinthium hoc Romanum. Dioſcorides Plinius Galenus laudant Ponticum,quod flore & folio minore quàm cætera dicit Galenus 2.curat meth.odoreq; non modo non inſuaui,uerùm aromatum quid præ ſe ferente. Tale ego in Pannonia & uidi , & guſtaui. Cappadocum etiam Dioſc. Romanum ne nominauit quidem.Siccum in ſecundo.] In tertio dicit Gal.Succus nocet ſtomacho.] Adde ex Dioſc.quòd dolorem facit capitis:& ex Plin. qòud decoctũ eſt ſtomacho ſaluberrimũ & ex eodem Dioſc. quòd ualet ad inflationes , ſtomachiq; ac uentris dolores , ſi cum ſeſeli bibatur : & quòd crapulæ reſiſtit , &

menſes

menſes citat. Solutione educit choleram.] Educit bilioſa ſtomacho & uentri inhærentia, Dioſcoride teſte. Et dixit Auenzoar, ſolutione etiam phlegma educit.] Hoc apertè negauit Galenus. Et aquæ ſublimationis eius.] Si hæc aqua communi modo fuerit parata, exiguas certè uires habebit. Nos autem ſcimus, & alibi docuimus modum eliciendi aquam, quæ odorem & ſaporem eius retinet, & cum his, ut conſentaneum rationi eſt, etiam alias uires. Potus infuſionis.] Curat etiam inappetentiam atq; arquatum morbum, ut ſcribit Dioſcorides & thoracem purgat cum iride. Seminis drachmas ſex dabant antiqui, cum marinæ aquæ ſextario, purgationis gratia, ſecundum Plinium.

De Sticados.

Stœchas græcè dicitur, nec inter purgantes medicinas ab ea gente computatur: quod Auicenna quoque confirmauit. Stichados Arabicum.] Non arabicum, ſed potius Gallicum: nam teſte Dioſco. & Plinio in inſula eiuſdem nominis generatur, quæ Maſsiliæ oppoſita eſt. Et eſt planta foliorum ſubtilium.] Non foliorum ſubtilium, ait Dioſcorides ſed leptocarphon, quaſi dixeris, tenuium feſtucarum. Hermolaus cirrulas interpretatur, longiorum foliorum, comamq; habere Thymi. Plinius hyſſopi, & odoratam, eiuſq; decoctum facere ad thoracis paſsiones, ſicuti hyſſopus, tenuare quoq; & abſtergere. Plinius leuare pectoris dolores, menſes ciere, & antidotis miſceri. Galen. uiſcera omnia roborare, & uniuerſi corporis habitum, atq; obſtructiones aperire.

De Fumo terræ.

Capnion Græci uocant, Latini fumariam. Lenire uentrem tradit Galenus experimēto cuiuſdam idiotæ, ſiccum ſubductionis gratia cum melicrato exhibentis. Dixerūt quidam quòd eſt frigidum.] Auicenna frigidum facit in primo ordine, & ſiccum in ſecundo. Galenus uidetur feciſſe calidum, acri ſimul & amara dicens participare qualitate, nec carere acerba: qui loquendi modus, uincere in eo caliditatem demonſtrat. Et ducit choleram.] Dioſcorides & Galenus per urinam. Plinius abſolutè dixit, quòd detrahit bilem.

Confert etiam febribus.] Aëtius dari tutò ait etiam his qui febriunt. Prætermiſit autem Meſue præcipuas eius uires, à quibus & nomen accepit, quòd lachrymas ſcilicet inſtar fumi educit, uiſum acuit, renaſci euulſas palpebras prohibet, ut Dioſcorides Plinius Galenuſq; teſtantur. Potio ſucci eſt ab uncia media ad duas.] Vix puto eſſe tam mollem uentrem, qui ea quantitate leniatur. Auicenna uſq; ad uncias octo præbet. Multos ego noui qui Auicennæ etiam modum longè excedunt.

De Eupatorio.

Non facile fuerit diuinare, quamnam hærbam hoc loco pingat: uera enim Eupatoriū à Dioſc. & Plinio deſcripta, tantum ab hac differt, quantum centaurij tenuis folia à cannabinis. Calidum eſt in primo.] Obſcuriſsimam eſſe eius caliditatem, ſcripſit Gal. & quòd mundat abſq; calefactione. Solutione educit choleram.] Neminem legi (quod meminerim) uel Græcum uel Arabem, purgandi uim huic hærbæ adſcribentem: imò de ea ſcripſit Dioſcorides cum uino potam ualere dyſenteriæ.

De Epithymo.

Durioris Thymi florem, et Satureiæ ſimilis, eſſe epithymum ſcribit Dioſcorides habereq; capita tenuia, leuia, caudiculas ueluti capillos. Plinius poſtquam eadem ferè dixit quæ Doſcorides addit, Quidam aliter Epithymum tradunt ſine radice naſci, tenui ſimilitudine Pallioli rubens. Videtur autem Epithymum hoc Meſue, ad ſecundum Plinij referri: ſicuti & id quod in uſu nunc eſt, & uel ex Apulia, uel ex orientalibus locis affertur.

Eſt ſimile cuſcutæ.] Res nota eſt ſub hoc nomine cuſcutæ, nec alia re à uocato Epithymo uidetur differre, niſi quòd paſsim cum lino naſcitur, illudq; quaſi ſtrangulat: atq; hoc argumento aliud nomen inuenit, ut podagra uidelicet lini dicatur.

Alail & Halaſce.⌉ Thymbram,& Thymum intellige. Eius aliud eſt Cretenſe,aliud eſt Syrium.⌉ In Cappadocia & Pamphylia plurimum generari ſcribit Dioſcorides Et dixit Galenus eſt calidum in tertio. Adde & ſiccum, & ſimile thymo uirtute,ſed in omni re fortius. Et generat æſtuationem.⌉ Stomacho minus utile dixit Plinius & uomitiones mouere. Aqua uerò mellis cum pauco ſale. Dioſcorides & Plinius cum melle & ſale,& pauco aceto. Et quidam dicunt.⌉ Si legiſſes Dioſcoridem ſcires ipſum ſcripſiſſe, quòd cum melle potum purgat per inferiora bilẽ nigram,& pituitam. Et dixit Paulus.⌉ Optimum eſſe ait Paul.in euacuanda melancholia: nec uideo quo pacto poſſet eſſe magna medicina in morbis qui à Meſue ipſo enumerantur,niſi atram bilem exuſtam, quæ propriè melancholia dicitur,expurgaret Doſis potionis eius uſq; ad uiginti.& reliqua.⌉ Nimis creuit hęc doſis:ſiquidem Dioſcorides quatuor,Paulus quinq;,Plinius ſex, ad ſummum concedunt.

De Hyſſopo quod uocatur Aſce.

Dicunt quidam quod ſit hyſſopus hortenſis:dicunt alij eſſe unam ex ſpeciebus Origani.⌉ Nomen ipſum moduſq; loquendi,oſtendunt ignoraſſe Meſ.de qua re ſcriberet. Tu autem ſcias uoluiſſe eum loqui de thymo, re non obſcura,utpote quam dicit Dioſcorides ab omnibus cognoſci. Sicut nodus foliorum.⌉ Intellige ex Dioſcor.thymi capitula. Et eius flos eſt ſicut calamenti.⌉ Non hoc Dioſcorides ex quo reliqua iſte ſumpſiſſe uidetur. Plinius duo genera facit:candidum,radice lignoſa,quod & præfertur: alterum nigrius,floriſq; nigri.Semen deprehendi non poſſe, ſed flore ſato enaſci. Et dixit Dioſcorides quòd eſt in principio tertij.⌉ Cum Dioſcorides nunquam meminerit graduum liquet hunc uirum Dioſc.uerum non habuiſſe,ſed nec Gale.et Paulum bene legiſſe:hi enim fuere,qui calidum & ſiccum in tertio ordine poſuere. Valet ad ægritudines cerebri.⌉ Valet comitialibus ſecundum Plinium uiſus obſcuritati ſecundum Dioſcoridem diſcutit œdemata,diſſoluit coagulatum ſanguinem,tollit uerrucas,& cum uino ac polenta iuuat coxendice laborantes.

De Hyſſopo montano.

De uulgari hoc capite Hyſſopo loquitur. Electio.⌉ Dioſcorides præfert Ciliciam.Hipp.et Plin. in Tauro monte natam,et poſt eam Pamphyliam & Smyrneam. Calida & ſicca in ſecundo.⌉ Galenus in tertio. Solutione educit phlegma.⌉ Cum oxymelite & ſale trahit pituitas,inquit Plinius craſſos humores Dioſcorides qui edi etiam ait cum ficis ad aluum ſubducendam,fortiuſq; purgare mixto cardamomo,aut Iride, aut Eryſimo:aliqui tamen pro cardamomo legunt cardamum. Et tuſsi.⌉ Cum ficis,aqua,melle,& ruta,peripneumonicis:aſthmati, tuſsi antiquæ, catarrho, ſi cum melle lingatur ait Dioſcorides eſſeq; optimum gargariſma anginæ cum ficis. Cum uino reſoluit apoſtemata dura.⌉ Phlegmones, ait Dioſcorides Doſis uſq; ad drachmas decem.⌉ Manipulum integrum Plinius. Ego maiorem longè quantitatem poſſe tutò dari arbitror.

De prunis.

Coccymelia uocant Græci,uel κοκκυμῆλα. Damaſcena & Armena.⌉ Damaſcena iampridem,inquit Plinius in Italia naſcuntur,grandiore ligno,et exiliore carne,nec unquam in rugas ſiccata, quando ſoles ſui deſunt. Galenus magis adſtringentia ait eſſe Damaſcena,Hiberica dulciora: miratur tamen Dioſcorides dixiſſe Damaſcena ſicca uentrem ſiſtere: optima uerò eſſe inter eadem quæ ſint mediocriter adſtringentia, magna ac laxa. Dulcia ſunt inter caliditatem & frigiditatem.⌉ Mediocriter humectant & infrigidant,ait Galenus. Decocta in melicrato plus mellis habente,uentrem molliunt, magiſq; ſi melicratõ ſuperbibatur,dehinc uinum dulce,& prandium differatur. Adſtringunt ſylueſtria,pariterq; domeſticorum folia. Gummi lapidem frangit.

De Pſyllio.

De Pſyllio.

Græci pſyllium, Latini à Græci nominis ſignificato non recedentes, pulicarē herbam uocant: nec per os, niſi rarò, aut hi aut illi præbent, quoniam inter uenena numerant: ſed exterius tantum ad molliendum, adſtringendum, & infrigidandum adhibent.

Subſtantia autem eius interior medullaris, calida eſt & ſicca in quarto gradu, & eſt de genere ueneni.] Venenum eſſe Pſyllium dicunt Græci, non medullæ ratione, quæ ſit, ut iſte ſcripſit, in quarto ordine calida, ſed ex frigore potius, quod in tota oſtendit ſubſtantia: Secutus autem eſt Meſuas in hac re, ſicut in alijs multis, Auicenna libro ſecundo capite primo, Damocrates porrò, authore Gal. libro ſecundo de Antid. iubet plurimum conteri in compoſitione cuiuſdam antidoti. Eſt frigidum & humidum in tertio exceſſu.] Galenus frigidum in ſecundo, medium in alia ſcribit contrarietate, nec alicui, ut diximus, eius parti calorem attribuit. Quod ex eo conquaſſatum eſt, cum aquæ frigidæ ſolutione educit choleram.] hoc ſic in aqua tuſo, Dioſcorides utitur ad infrigidandum:

Et conquaſſatum cum aceto confert apoſtematibus calidis.] Cum roſaceo aceto uel aqua, ualere articulorum doloribus, tumoribus poſt aures, panis, ramicibus, umbilico procidenti, & eryſipelati, ſcripſit Dioſcorides Et dixit Dioſcorides quòd eſt in ſecundo: & uerius, inquit enim Hippocrates in Epidemijs, non eleuatur res frigida, iuncta cum humiditate ultra ſecundum gradum.] Quomodo hæc dixerunt Dioſcorides & Hippocrates qui gradus uel ordines in medicinis non agnouerunt? Paulus frigidum in ſecundo, medium inter humectantia dixit & ſiccantia, quemadmodum & Galenus.

De capillis Veneris.

Adianton à Græcis dicitur, quia ut Theophraſtus, & poſt eum Plinius ſcripſit, aquas reſpuit perfuſum merſumq́;. Dicitur Callitrichon uel Polytrichon: ab effectu (ut ait Pli.) quia capillos tingit & pulchros reddit. Teophraſtus & recentiores duo eius genera faciūt album & nigrum. Sunt autem compoſiti ex partibus aqueis & terreis & ſubtilib. mediocriter, à quibus ineſt eis ſtypticitas, & ex partibus ſubtilibus calidis ualde.] Niſi aduerbium, ualde iunxeris uoci, ſubtilib., error erit in hoc loco manifeſtus, etiam ipſomet Meſue teſte, qui ex Galeni ſententia uix excedere eos temperamentum dixit. Sed fortè melius eſt addere negationem, & legere, non ualde. Et ſolutiui uentris.] Authoritas, ratio, experimentum, falſum eſſe hoc comprobant: ſiccat enim adiāton, attenuat, diſcutit, inquiunt Galenus & Paulus. Auer. ait Gale. dixiſſe, quòd aluum adſtringit: nouos medicos quòd purgat Dioſcorides ipſe apertè dixit quòd aluum ſiſtit. Mundificat pectus.] Per ſcreatum dixit Galenus Et abſcindit furfures.] Dioſcorides addit, & achores cum lixiuio. Frangit lapidem.] Precipuè nigrum, inquit Plinius eaq́; de cauſa dici ſaxifragum. Et delent cum oleo chamæmelino ſcrofulas.] Non addit Dioſcorides oleum: ſed dixit abſolutè, quòd ſtrumas diſcutit: quod etiam pariter ſcripſit Galenus Abſcindunt ſanguinem.] Sanguinis ſcreatum ait Dioſcorides Et confortant ſtomachum.] Dioſcorides, poti cum uino.

De Aſaro.

Aſaron ideo uocatum uidetur, quia in coronas non adderetur. Dioſcor. hærbam coronariam dicit, errore, ut credo, Scioli cuiuſpiam librarij, Baccharem Aſaro miſcentis, quod nunc etiam uulgus facit. Sicut folia hederæ.] Adde, ſed minora & rotundiora, ex Dioſcoride. Sicut flores Hyoſcyami.] Sicut Cytini, non ſicut flores, ait Dioſcorides in medio foliorum apud radicem purpurei, odorati: ſemen in floribus acino ſim: coliculi angulati, ſubaſperi: radices multæ, geniculatæ, tenues, obliquæ, gramini, ſimiles, multo tamen tenuiores, odore cinnamum referentes. Electio.] Optimū naſci ait Plin. in Ponto, proximum in Phrygia, tertium in Illirico. Gal. ſolam radicem utilem eſſe dicit. Complexio.] Dioſc. ut ſæpe dixi, gradus in medicinis non diſtinxit Galen.

huic medicinę non adſcribit:ſed cum dicat eaſdem Acoro uires habere,ſed fortiores quam poſuit calidam & ſiccam in tertio ordine, ſequitur hanc quoq; uel ſaltem in tertio ordine collocandam. Quidam infundunt ex eo aliquid in muſtum.⌉ Dioſcorides miſcet uncias tres in heminis muſti duodecim, & dat ad locium, intercutem,coxendicem & icterum. Poſſe,eſt ex rebus facientibus uomitum.⌉ Crateias Dioſcorides & Plinius purgare,aiunt,eius radices,ellebori albi inſtar. Multas quoque alias uires ei adſcribunt.

Doſis eius uſq; ad drachmas quatuor.⌉ Dioſco.dat pondus drach.ſeptem.

De Iure.

Gallorum ius uentrem laxat,gallinarum adſtringit,ait Galenus ἐπικρατητικῆς δυνάμεώς ἐστι. Marcellus tamen in Dioſc.aliter interpretatur. Decoquatur in aqua ſufficienti.⌉ In ſextarijs X X.ut Dioſcorides uel tribus congijs, ut Plinius & reducatur ad tres cotylas. Miſcetur decoctioni eius Turbit.⌉ Quidam (dicit Dioſcorides) Braſsicam marinam coquunt,aut Mercurialem,aut Cartamum,aut Polypodium,educitq; humores craſſos,crudos,tenaces,nigros, & ualet febribus antiquis. Plinius præclarè medetur uenenis ſerpentum,torpentibus membris, tremuliſq; capitis doloribus, epiphoris, inflammationibus faſtidijs,incipienti tenaſmo,iocinori,renibus,ueſicæ,cruditati,ſuſpirijs.

Volubilis ſpecies quatuor.

De Volubili.

Inuenio apud Dioſcoridem Galenum Paulum cap.de Helxine,quę uidetur prima ſpecies hic poſita,apud nos frequens,ſicuti & ſecunda. Tertia,ut puto,eſt Clematides. Quartam ſpeciem uidetur Plin.lib. uigeſimo primo capite decimoquinto uocare Lupum. Legitur Lupi huius uel Lupuli nomen,tertio libro de locis affectis, qui liber uulgò de interioribus inſcribitur. Sed litera corrupta eſt, probato uel rubo,lupulum habens:ſicuti & libro quarto Therapeutices,ut nouę eius libri interprætationes manifeſtant. Græcorũ uulgus Bryon nunc uocat,noſtri Luuertitium,quaſi lupum uertitium. Complexio & proprietas.⌉ Non id dixit Dioſcorides quod hic ei adſcribit, ſed de triplici ſcripſit. Smilace,leni uidelicet,aſpera,et hortulana. Item de duplici clematide,et Scammonio,quę omnia ab hac ſe circunuoluendi proximis rebus proprietati dici Conuoluoli, uel uolubiles poſſunt Helxinen potam,uim habere uentris purgatiuam,tradit idem Dioſcorides.

Galeni locus lib. de interiorib.caſtigatur.

Lupuli flores calidi.

Lupulus eſt æqualis.⌉ Vires florum quas in ceruiſia oſtendunt, ſatis calidos & ſiccos atteſtantur: quibus rebus grauitas etiam odoris conſentit. Videant igitur medici,qui Lupulos tantopere commendant,cui fundamento innitantur.

De Scammonio.

Scammonia propriè dicitur ipſa planta, Scammonium ſuccus, utrunq; tamen Scammoniũ quandoque uocatur: & quia cęteris pręſtat id quod in Colophone gignitur ideo & Colophonium nominatur. Cuius folia ſunt ad modum ſagittæ alatæ.⌉ Helxinæ ſimilia,inquit Dioſcorides,uel Hederæ molliora,trianguli figura,flores albi,rotundi, concaui forma calathi. Primus eſt cum manifeſtatur radix.⌉ Clarius Dioſcorides reſecatur caput à radice,radixq; ipſa ita fit concaua,ut ſuccum colligere confluentem poſsit:quidam terram circunfodiunt,nuciſq; iuglandis folijs obtecta fouea,ſuccum effundunt:hunc autem ſecundum modum,prætermiſit Meſue. Electio melior eſt Antiochena.⌉ Id quod ex Myſia Aſiæ pręponit Dioſcorides Colophonium Plin.& poſt ipſum Priennēſe. Quæ uerò fit in partibus noſtris,et Coraſceni,eſt mala.⌉ Syriacum & Iudaicum peſsimum eſſe,dicit Dioſcorides denſum exiſtens & graue. Clara ſicut Gummi.⌉ Dioſcorides & Plinius taurino glutini quàm ſimillimum, ſplendens,nitidum,decorum,rarum,fungoſum,tenuiſsimis fiſtulis,ſpongioſum. Sit ponderc leuis.⌉ Plinius quàm leuiſsimum. Tenera.⌉ Citò liqueſcens ait Plinius Boni odoris proprij.⌉ Virus redolens, inquit Plinius.

Si tangitur confractum eius aqua uel ſaliua.⌉ Plinius lingua: & cum diluitur, albeſcens. Dioſc. huic indicio docet non fidendum, quoniam mixto Tithymalli ſucco,idem fit:ſed

fit:ſed attendum alijs indicijs,& ne linguam deurat. Quinq; ſunt ei familiaria,quæ in corporibus imprimunt magnitudinem nocumentorum.] Nocere ſtomacho plus quàm omnia purgatoria medicamina dixit Paulus,miſcetq; ei ſal aut piper,aut zingiber,aut rem aliam quæ ſit bona ſtomacho:format etiam inde catapotia cum melle. Inquit Galenus,miſcui cum ſexcuplo ipſius Mannæ.] Neſcio ubi hoc dixerit Galenus. Illud autem ſcio,quòd Manna apud eum Thuris tenuiorem puluiſculum ſignificat,non rem Saccharo noſtro dulcore et colore ſimilem,quę nunc paſsim Manna uocatur,& à Meſue intelligitur. In eius contritione non nimium inſiſtatur.] Contrarium nonnulli ſentiunt:quod uerius eſſe:alio loco eſt demonſtratum.

Manna apud Galenum quid

Solutione educit choleram.] Dioſcorides addit & phlegma. Paulus,purgat ut Elleborum,& magis bilem. Vitet eius acceptionem, qui calidæ & ſiccæ complexionis eſt.] Docet Paulus dandum his qui boni ſunt ſtomachi,febre carent. Doſis à quinque granis ad duodecim.] Dioſcorides dare drachmam integram non uetur:ſufficere tamen ad ſoluendam aluum dicit duos obolos. Si uerò placeat abundantius purgari,tribus obolis addi debere duos Ellebori obolos,& Aloes drachmam. Paulus dat obolos quatuor. Ego licet nunquam ſim auſus tantum dare, duodecim tamē grana tranſcendere non ſum ueritus,ſcioq; quoſdam ſcrupulū integrū hauſiſſe ſine noxa.

Tutò tradi Scammonij pluſquam duodecim grana

De Turbit.

Difficile eſt diuinare,quam rem hoc loco pingere uoluerit: non enim deſcribit Turbit Serapionis,ſeu,quod idem eſt,Dioſcoridis tripolium:non radicem Pityuſæ,quæ à Dioſcoride uocatur Turpet:ſiquidem folio hęc Pini,illud Iſatidis,non ferulæ conſtat. Sed nec eam qua nunc utuntur medici,quoniam (ut audio) folio eſt Myrti, quali Dioſcoridi ſecunda Tithymalli ſpecies eſt,quam uocant fœminam: Fatendum igitur errorem eſſe in nomine ferulę,cum nulla res Turbit uocata,ferulę ſimilis extet. Calidum eſt in tertio.] Si eſt radix alicuius ſpeciei Tithymalli, ſuccus eius erit in quarto ordine calidus, radix paulò minus,ex Galeni ſententia. Auicenna radices calidas eſſe dicit in ſecundo uſque ad tertium. Si eſt Turbit Serapionis, & ut ſequens eſt Tripolium Dioſcor.& Galen. erit tertij ordinis. Vires quidem quas huic ſuo Turbit Meſ.adſcribit manifeſtè oſtendunt eum intellexiſſe de uocato ab Auicenna & Serapione Turbit: licet neuter ipſorum cognouiſſe herbam eius uideatur, aioq ui nō erant miraculum taciturí quod recitat Dioſcorides & ex eius ſententia Serapion, flores uidelicet ter in uno die colorem mutare. Erunt igitur tres uel fortè quatuor res, nomen Turbit ſuſcipientes, radix uidelicet Tripolij, de qua tractat Serapion ſub Turbit nomine:radix Pityuſæ,quam libro quarto Dioſcorides dixit appellari Turbet:radix Tithymalli fœminæ Myrtites uocatæ,qua nunc paſsim ſub Turbit nomine utuntur medici:et quartum demum, niſi penitus ſomnium eſt, quod folio ferulæ conſtare dixit Meſue. Aperiant igitur oculos medici eo uſuri. Et declinat à proprietatibus bonis quæ ſunt ſeptem.] Hæc à Serapione capite de Turbit. Rectificatores in primis abradi iuſſerunt.] Et hoc à Serapione.

Flores Turbit ter uno die colorem mutant.

De Agarico.

Glandiferè arbores,inquit Plinius, maximè Agaricum ferunt:eſt autem fungus candidus,odoratus,nocte relucens.Galenus radicem uocat,et Premno dicit innaſci,hoc eſt,Ilici Dioſcorides aliquos putaſſe radicem, alios fungorum modo in truncis arborum naſci,& eſſe Laſerpitio ſimilem. Maſculus eſt malus,& ille propriè qui eſt longus.] Marem rotundum ait Dioſcorides et undequaque ſibi coalitum. Et habens in confractis ſuis fila neruorum.] Fœminam dicit Dioſcorides curſu uenarum recto conſtare,mariq; præferendam. Et ut appareat dulcis in primo guſtu.] Non hoc peculiariter adſcribit Dioſcorides bono,ſed mari pariter & fœminę facit commune. Galenus amaritudini in tempore ſuccedere apparentiam quandam acredinis dicit,et mordicæ ſtypſeos.Paul.eligendum albiſsimum,quod facillimè frangatur, nec ſit ualde lignoſum,aut perforatum. Eſt calidum in primo.] Auerrois dixit Galenus in nullum

ordinem redegiſſe:ei autem uideri calidum in primo, ſiccum in fine ſecundi. Et eſt compoſitus ex ſubſtantia aërea.⌉ Adde ex Galeno & terreſtri, quæ à calore attenuata eſt minium aquoſæ particeps. Et ipſe quidem eſt ſubtiliatiuus.⌉ Diſcutit craſſos humores diuidit, obſtructiones uiſcerum repurgat, inquit Galenus. Inquit, Dioſcorides.⌉ Non leguntur hęc apud Dioſcoridem ſed Paulus Aegineta ſimilem habere uim ait Colocynthidi, tardè tamen agentem, nec ualde uentriculo moleſtam. Et Galenus dixit, fiant trochiſci.⌉ Nec hoc legi apud Gale. Et ducit materias ex iuncturis. Dioſcorides dat in coxendicis et aliorum artuum doloribus cum oxymelite.

Ad omnes dolores intrinſecos.⌉ Ad omnes internos affectus, ait Dioſcorides.

Vlceribus pulmonis.⌉ Phthiſicis cum defruto, ait Dioſcorides. Et ſanat dolores ſtomachi.⌉ Per ſeipſum, ſi edatur, inquit Dioſcorides, ualereq; etiam torminibus, cruditati, & acido ructui. Mundificat matricem.⌉ Confert præfocationi uteri, eodem Dioſcoride teſte: inflationi quoq;, fracturis, caſibus, dyſenteriæ, & ſanguinis excreatui: ualet & ferarum morſibus qui infrigidando ſunt, ſiue potum ſiue exterius appoſitum, ſecundum Galeni ſententiam. *Doſis agarici.* Doſis eius contriti potio eſt à drach. una uſque ad duas.⌉ Dioſcorides obolorum duorum pondere dat ad rupta, conuulſa, tormina, & cruditates: drachmæ pondere hepaticis, aſthmaticis, dyſenteriæ: tres obolos ſanguinis excreatui & comitialibus, ad aluum purgandam unicam, uel duas drachmas. Paulus drachmas duas dat cum melicrato.

De Colocynthida.

Colocynthis græcè, latinè agreſtis Cucurbita dicitur. Eius folia ſunt ampla, piloſa.⌉ Ramulos et folia ait Dioſcorides per terram ſterni, eſſeq; ſatiuo Cucumeri ſimilia, quibuſdam diuiſuris ſciſſa. Verum quæ non eſt completa, mala eſt, et reliqua.⌉ Si hæc uera ſunt, nunquam erit tutus colocynthidis uſus: non enim ſcire poſſumus, quo ſolo genita, an in unica planta unica, uel in una regione unica planta.

Et propriè dum iam citrineſcit.⌉ Colligendam docet Dioſcorides cum in pallidiorem colorem mutari occeperit. Eſt calidæ complexionis & ſiccæ in tertio.⌉ Amaram dicit Galenus non poſſe tamen id efficere, quod alia faciunt amara, dum bibitur ob uehementem purgandi uim. Ex quibus uerbis monſtrat, non ita calidam putaſſe, ut Meſue: licet ſub quo ordine calida eſſet, non expreſſerit. Modus rectificandi eius, ſecundum quod narrauit filius Serapionis. & reliqua.⌉ Non hoc præcipit Serapion, ſed Paulus, drachmam unam in duobus melicrati cyathis coquens cum Ruta.

Colocynthis quatenus terenda. Et dixit filius Serapionis oportet ut perueniatur ad ultimum pulverizationis.⌉ Non hoc dixit Serapion, ſed contrarium, non eſſe uidelicet multum terendam. Paulus autem & Auicenna quem eſt Meſue ſecutus, plurimum teri iubent: quoniam (ut inquit Paulus) aſperæ eius partes interioribus hærentes, ulcera faciunt quibus nerui compatiuntur. Solutione educit phlegma.⌉ Bilem etiam & ſtrigmenta, dicit Dioſcorides.

Et dixit Dioſcorides, non efficit operationem in materijs quæ ſunt in uenis. & reliqua.⌉ Non hæc Dioſcorides, ſed Paulus, cuius hæc ſunt uerba: Interiora colocynthidis uacuant præcipuè bilem, & mucos, non à ſanguine ut Elleborus & Scammonium, ſed à neruis & neruoſis membris. Sicut eſt dolor capitis antiquus.⌉ Paulus, danda his quibus caput eſt læſum, aut interior uel exterior eius membrana: illam piam matrem, hanc circumoſſalem uocant: ut uertiginoſis, hemicranicis, comitialibus, attonitis cynico ſpaſmo, aſthmaticis, & non niſi recta ceruice ſpirantibus. *Pia mater, Circumoſſalis.*

Deſcenſui aquę ad oculum.⌉ Paulus, diuturnis oculorum fluctionibus.

Colocynthidis facultates à Meſue prætermiſſæ. Ad antiquã tuſsim.⌉ Docet Plinius aquam mulſam in ea coqui ad dimidias, & ſic tuſsientibus infundi obolis quatuor. Multæ eius uires ſunt prætermiſſæ, ut quod ſecundum Paulum ualet his, qui circa renes & ueſicam patiuntur. Iuxta Plinium in morbo regio utiliter ſemina inſumuntur, & protinus aqua mulſa: & quod cum oleo ſi infricetur, ſpinæ

ſpinæ,lumborum,& coxarum dolores ſanat, & ſuccus eius uiridis perfricatus,iuuat coxendice laborantes,authoribus Dioſcor.& Galen.& quod utiliter clyſtere pilæ eius inijciuntur,coxendici,paralyſi,& uitijs coli,ut teſtatur Dioſcor. Doſis decem ceratia.] Paulus drachmam integram dare non ueretur,quæ ſecundum eum pendit ceratia octodecim.

De Polypodio.

Polypodium noſtri Filiculam uocant,inquit Plinius:ſimilis eſt filici. Eſt radix.] Adde ex Dioſcoride piloſa,cirros polyporum modo habens. Ortus eius ſuper arbores.] Dioſcorides in arborum truncis,præcipuè roborum. Et ſuper lapides.] Adde ex Dioſcoride muſcoſos. Et proprie quod eſt groſſum.] Minimi digiti craſsitudine,Dioſcorides & Plinius. Et cuius confractum eſt coloris fiſtici.] Coloris hærbacei, Plinius & Dioſcorides. Et in quo eſt ex aromaticitate aliquid, & in cuius ſapore eſt dulcedo cum ſtypticitate,relinquens in guſtu &c.]

Obſcurè,nec conformiter bonis authoribus. Dioſcor.enim ſapore dicit in acerbo ſubdulci,Galenus dulcem ſimul & auſteram habere qualitatem dominantem. Dixit Dioſcorides calidum eſt in tertio.] Dioſcorides nunquam Galenum in hoc non meminit graduum,ſed cum exiccare dicat abſq; morſu, nec aliam qualitatem præ ſe ferre, quàm dulcē & acerbam, non eſt tam calidum putandum: & propterea magis credendum Auerroi, quaſi temperatum dicenti,quàm Auicennæ,qui dixit calidum in ſecundo,nedum his qui in tertio ordine ſtatuerunt. Eſt et maximè extenuantibus & ſiccantibus corpora, & facit ſubuerſionem et nauſeam.] Neſcio quo pacto maximè poſsit corpora extenuare,cum leuiter purget,nec excellenti aliqua (ut dictum eſt) polleat qualitate. Scio autem quòd per ſe exhibitum,nec ſubuerſionem, nec nauſeam facit. Et propterea in hac etiam parte,magis credo Auerroi dicenti,quod eſt ſecura medicina,& melior Epithymo quàm uel huic uiro, uel etiam Plinio ſtomachum offendi ab eo aſſerentibus. Inquit Hamec,coquitur cum iure gallorum & gallinarum.] Coquit Dioſcorides cum gallinaceo, uel piſce uel Beta, uel Malua, uel aridum inſpergit in aquam mulſam. Plin. Exprimitur,inquit, ſuccus aqua madefacti,& ipſum conciſum inſpergitur oleri,& Betæ uel Maluę,et ſalſamento:uel cum pulticula coquitur. Solutione educit choleram nigram.] Dioſcorides & Plinius bilem abſolutè,& pituitam. Paulus radicem contritam cum melicrato, idem dicit agere Colocynthidi. Doſis uſque ad aureos quatuor.] Exhibui ego ſępe unciam integram, parumque, & id quidem ſine moleſtia,eduxit.

Polipodium nec extenuat corpora, nec nauſeam inducit.

De Scilla.

Scillarum,inquit Plinius alba eſt quæ maſculus, fœminę nigrę:tertium genus eſt cibis gratum,Epimenidum uocatur,anguſtius folio,ac minus aſperum.Panocratium etiam inter Scillas numerat Dioſcorides & puſillam Scillam uocari dicit, eaſdemque uires alteri habere,ſed imbecilliores. Scillæ, ſicut dicit Galenus duplex eſt iuuamentum: ſolutione enim educit materias, & præparat ad ſoluendum.] Non memini me uſpiam hæc legiſſe apud Gallenum. Sola, (ſicut dicitur) eſt uenenoſa.] Si hoc uerum eſt, nemo Scilla tutò utetur, niſi qui præſens fuerit dum effoderetur. Et adhuc melior eſt quæ ſaporem,& reliqua.] Adde his ex Plinio quæ candidiſsima fuerit,eam eſſe utiliſsimam. Calida eſt in tertio.] Galenus uirtutis dicit eſſe ſatis incidentis,non tamen uehementer calidæ, ſed in ſecundo ordine, quod etiam confirmauit Auerrois.

Vlcerat, urit.] Nimis hoc eſt; ſatis erat acrem dixiſſe:uehementius enim calida ſint neceſſe eſt,quæ urendi uim habent. Aſſatio acquirit ei facilitatem in ſoluendo. Multi uſus fieri per aſſationem,ait Dioſcorides et Galeno teſte,elixatio & aſſatio eius uehementiam reprimunt.docetq; Galenus pro puero epileptico,quomodo in diebus canicularibus optimè eius ſuccus eliciatur. Et quandoq; admiſcetur ei poſt aſſationem tantundem farinę Orobi.] Sic parantur artiſci uocati Scilletici Theriacen ingredientes,

Scilletici artiſci in Theriaca.

Paulus tamen non æqualiter,ſed media parte farinam Orobi miſcet. Galenus ex Andromachi ſententia,ſeſquialteram uult eſſe Scillam farinæ,& Orobos albos. Poſse, ſolutione educit humores groſſos & uiſcoſos.] Datur toſta cum ſale,ita ut uni parti octo ſalis adijciantur,cochlearis unius uel duorum mẽſura,ad aluum leniendam, ex Dioſcoridis ſententia. Eſt medicina bona pulmoni & pectori.] Antiquæ tuſsi utilem ſcribit Dioſcorides tribus obolis ſumptam in eclegmate,& etiam aſthmaticis.Eodẽ pondere etiam ualet ad urinam ciendam, ad morbum regium, ad aquam intercutem ad ſtomachicos, & quibus innatet cibus.

De Hermodactylis.

Vt notiſsima radix nunc ea eſt, quam officinæ Hermodactylum uocant, ita ignotum obſcurumq; eſt,quo nomine ſit apud antiquos uocitata,& quam rem uoluerint ipſi Hermodactyli uoce ſignificare.Paul.ſiquidem breue caput de Hermodactylo,his ferè uerbis ſcribit:Radix,atq; eius decoctum purgandi uim habet:datur peculariter arthriticis in ipſis fluctionibus:ſtomacho autem eſt ſatis mala. Serapion uerò ſub Hermodactyli uoce, uno et eodem capite,Colchicon & Ephemeron Dioſcoridis, necnon Pauli Hermodactylum comprehendit.Auicenna Serapionem in uirtutib.ſecutus,in hiſtoria maximè lapſus eſt,aperiri eam dicens,cum aperiuntur flores:ſcribente Dioſc. & Serap.ex eius ſententia, exitu autumni,poſt florem,ſciſſo bulbo,folia erumpere. Serap. & Auic.ueluti ſuos duces ſecutus Meſue alium longum,alium rotundum eſſe Hermodactylum ſcripſit,ſeq; de rotũdo,quaſi meliore, ſermonem habiturum: apertè Gæleno repugnans, qui de Ephemero ſcribens, non de eo quod Colchicon alio nomine dicitur,uenenumq; eſt, & radicem habet rotundam, ſcripturum ſe dicit: ſed de eo quod Iris ſylueſtris uocatur,foliaq; & caulem habet lilio ſimilia,radicem longam,non rotundã: imitatus Dioſcoridem qui cum de Colchico tanquam de ueneno ſcripſiſſet, de Emphemero ſcribit, quod radicem habet unam digitali craſsitudine,& longam.Sed & Plinius libro XXV. Ephemerum eodem ferè quo Dioſcor.modo deſcribens,inter medicinas enumerat:& ſimiliter libro uigeſimo ſexto.In uigeſimo autem octauo,Colchicon inter uenena reponit. Non uſqueadeo tamen nominibus fidendum,ut Cholchici nomine uenenum, nomine Ephemeri rem bonam ſemper intelligamus:nam apud Nicandrum in alexipharmacis,& pleroſque antiquos, Ephemeri tanquam ueneni fit mentio:et Gal.utrunq; Ephemeron uidelicet et Colchicon,eodẽ nomine Ephemerum uocauit.Noſtrum hoc, quod Hermodactylum uocamus notas,habet eius Colchici quod inter uenena numeratur. Ephemerum me nunquam in Italia uidiſſe memini in Pãnonia (ni fallor)frequens eſt:cuius ego folijs deceptus,Satyrion,donec effoſſa radice differentiam cognoſcerem, ſemper exiſtimaui. Hæc ſi uera ſunt, patet nõ tutum eſſe Hermodactyli huius noſtri uſum: niſi fortè dicamus,eum tantum eſſe uenenum qui in Colcho natus eſt. Securius tamen eſt ab eo penitus abſtinere, præſertim quia non eſt ea radix, quæ ab antiquis in articularibus morbis tantopere cõmendatur,ſiquidem Paul.ſeorſum de ea ſub Hermodactyli nomine ſcribit, cum de utroq; Ephemero propria ſcribat capita.Idem feciſſe Gal.pręter hoc,quod ferè Paul.nihil de ſimplici aliquo medicamento ſcribit, quod ab eo non acceperit, teſtimonio etiam Serapionis probatur, uerba eius recitantis. In communibus tamen Galeni exemplaribus Græcis Latiniſue,caput de Hermodactylis non legitur. Et dixit Alexander.] Paulus ſatis malum ſtomacho eſſe dicit. Solutione educit phlegma groſſum.] Paulus decoctum eius eſſe ait potentiæ purgatiuæ. Et eſt medicina artheticæ magna.] Paul. dari propriè dixit arthriticis,in ipſis fluctionibus.

Non tutũ hermodactylus uſus.

De Ireos.

Cuius duæ ſunt ſpeties.] Variare in Iride flores ſcribit Dioſcorides:alios enim candidos,alios pallidos,alios luteos,alios pupureos,alios cyaneos eſſe. Non tamen ex hiſce florum coloribus ſpeties eius diſtinguit, ſed potius ex radicis colore quem in Illirica dicit eſſe

dicit eſſe ſubrufum: quale quandoque ex Illyrio delatum uidimus, in Lybica candidum: qualis eſt quæ paſsim inuenitur. Et ex his eſt melior.] Secundum Dioſcoridem optima eſt Illyrica Macedonicaq;: & in his optima, cuius radix denſa, ſubmutila, frangi contumax, ſubrufa, ualde odorata, ſternutamenta mouens dum perfringitur. Et cuius ſapor eſt acutus.] Dioſcorides guſtu amara. Et melius tempus collectionis eſt uer.] Apertus eſt hoc loco error: incipiente enim foliorum de fluuio, colligendas radices docet Dioſcorides. Et eſt abſterſiuus, Dioſcorides attenuare dicit. Paulus tenuium eſſe partium, tergere et concoquere. Ad ſplenem.] Dioſcorides pota cum aceto. Et confert dolori capitis.] Dioſcorides cum aceto roſaceo. Et fit ex ſucco ipſius & farina fabarum.] Dioſcorides cum elleboro albo, et mellis duabus partib. Doſis à drachmis duabus uſq; ad ſex.] Dioſcorides ad drachmas ſeptem cum aqua mulſa. Paulus uerò octo obolos dicit purgare, ut Agaricum, modo non ſit antiqua aut perforata.

De Cucumere ſylueſtri.

Sicyn agrion Græci, Latini Cucumerem anguinum, uel erraticum, uel ſylueſtrem uocant. Elaterium utriq; medicamen ex fructu factum. Sicut Cucumer paruus.] Solo fructu à ſatiuo differt, ait Dioſcorides, quem minorem multo habet, & glandibus oblongis ſimilem, folia & uiticulas domeſtico ſimiles, radicem albam & magnam.

Amaritudinis ueræ.] Omnes eius partes amaræ ſunt ex Dioſcoride, & Elaterium extremè amarum ſecundum Galenum. Cuius ſuccus eſt albus.] Notæ boni Elaterij ex Dioſcoride ſunt, ut ſit album, parum humeſcens, læuorem habens, & læuitatem, amariſsimum & quod facilè accenditur. Malum eſt quod uireſcit, aſperumque & turbidum eſt, medio colore inter Eruum & cinerem, ac ponderoſum. Calidæ cōplexionis & ſiccæ in tertio.] Galenus parum calidum dicit in ſecundo ordine.

Et propriè quando citrineſcunt.] Tempeſtiuos eſſe dicit Dioſcorides cum ſolo tactu ſuccum effundunt. Plinius autumno. Puto errorem quoque eſſe, ubi dicit, radices colligendas in fine ueris. Modum faciendi Elaterium latè Dioſcorides explicuit, quem ab eo facilè diſcere potes, nam modus Meſue cōciſus nimis eſt et mancus. Educit per uomitum, & per uentrem.] Dioſcorides. Si uolueris purgare per inferiora, duplum ſalis miſceto, & Antimonij quantum ſat ſit, pilulaſq; erui magnitudine ex aqua formato, quas ubi deglutieris, aquæ tepidæ cyathum ſuperbibito. Si per ſuperiora, aqua Elaterium reſoluito, & penna in eo madente, loca infra linguam, quantum maximè potes, intima attingito. Quod ſi ad uomitum difficilis ſit qui curatur, oleo, uel Irino unguento Elaterium reſoluito. Dixit Ioannitius.] Neſcio an dixerit Ioannitius: ſcio autem Paulum ſcripſiſſe, quòd uacuat ut Scammonium, quantitate trium obolorum tritum cum lactis cotyla. et Dioſcorides quòd trahit bilem & pituitam. Educit materias quæ ſunt in iuncturis.] Non erat prætermittendum, ualere difficulter ſpirantibus, ut ſcripſit Dioſcorides. Reſoluit apoſtemata.] Radicem ait Galenus abſtergere, diſcutere, mollire. & Dioſcorides ueteres tumores cum polenta diſcutere, & cum Terebinthina panos rumpere. Conſeruatur ſuccus eius triennio.] Nullum ex medicamentis longiore æuo durare ait Plinius inciperecq; à trimatu. Dioſcorides à bimatu ad decennium eſſe purgationi aptum. Theophraſtus ducentis annis ſeruatum teſtatur quo uerò uetuſtius, eo eſſe melius, dixit Plinius. Doſis eius ſucci, à decem granis, & reliqua.] Diſtinctius Dioſcorides integram menſuram dicens eſſe obolum minimam ſemiobolum, infantibus æra duo ſufficere, hoc eſt, dicalchon, pondus uidelicet quatuor granorum: maiore copia eſſe periculoſum. Paulus dat tres obolos. *Dicalchon.*

De Centaurea.

Centaurium hoc à Chirone Centauro nomen accepit, à quo etiam Chironium dictū eſt, quum ſolo nomine cum minore cōueniat. Imperiti (ut Plinij uerbo utar) inuicem

utrumq; confundunt: quod & feciſſe Meſuen facilè eſt uidere, cum de utroq; eodem capite ſcripſerit, & uires utriuſq; indiſcriminatim commiſcuerit, ſecutus in hoc, ſicuti in pleriſq; alijs, Auicennam. Centaurea alia maior, alia minor.] Maiorem noſtri ſeculi hærbarij ignorantes, minorem quæ humectiore ſimul et pinguiore loco nata in maiorem longitudinem adoleuerit, pro ea imperitis uenditant. Alij paulò ſolertiores, hærbam pro ea monſtrant, folijs per interualla binis, interna parte uirentibus, externa candicantibus, ſalice maioribus, flore luteo. Si quis tamen bene conſyderauerit notas, quas Dioſcorides & Plinius maiori Centaurio adſcribunt, eas ita quadrare cognoſcet uocato nunc à uulgò Rheo pontico, ut nulli rei magis. Tertium eſt præter hæc genus cognomine Triorchis, quod, ni fallor, fuit olim mihi è Liguria allatum, minori non multum abſimile, ſed longè magis aluum ſoluens. Minor melior eſt in omni re.] Falſum eſt hoc: alia enim in re utraq; melior. Cuius flores & crura colorem habent citrinum palearem.] Falſum eſſe hoc, & res ipſa oſtendit, & Dioſdoridis authoritas: flore enim conſtat in punico purpureum referente, qualis eſt Lychnidis flos. Melior pars plantæ ſunt flores.] Radicem inutilem dicunt Dioſcorides & Galenus: ramos uerò, magiſq; folia & flores, utiliſsima. Et melius tempus collectionis eſt principium æſtatis.] Dioſcorides uidetur diſtinctius locutus, dicens: exprimitur cum pergnans eſt ſemine. Auicenna dicit naſci utrunq; in fine ueris: quod ſi eſt uerum, non uideo quo modo in principio ęſtatis perfectæ eſſe poſsint. Calidæ complexionis eſt, & ſiccæ in ſecundo.] Nec Galenus nec Serapion eas reponunt in ullo ordine, Auicenna in tertio. Si quis uerò rectè naturam utriuſq; examinauerit, dicet minorem eſſe calidiorem, non uſqueadeo tamen, ut ad tertiū ordinem aſcendat. Et eſt compoſita ex partibus terreis aduſtis, dantibus ei amaritudinem: & ex non aduſtis, cum permixtione aquoſitatis, quibus ineſt ei ſtypticitas, & eſt in ea de dulcedine.] Confundi hic utriuſq; qualitates, conſyderanti res ipſas, et legenti Gale. facilè conſtat: de maiori enim ita loquitur Galenus: Radix ſicuti in guſtu contrarias qualitates, ita in uſu contrarias oſtendit operationes: guſtui enim acris ſimul & adſtringens, cum exili quadam dulcedine ſe offert. De minore uerò, quòd dominatur in ea amara qualitas, quæ exiguæ cuiuſdam ſtypſeos, id eſt, adſtringentis ſaporis eſt particeps, Solutione educit phlegma crudum, propriè minor, & choleram citrinam.] Modus loquendi innuit de utraq; hactenus locutum, & hanc ipſam uim, pituitæ ſcilicet & pilis purgandę, utrique conuenire, licet minori magis: cum tamen Galenus et Dioſcorides minori tantum hoc adſcribant. & Paulus purgare bilem & mucos dicat. Et confert ſciaticæ.] Hoc etiam priuilegium minoris eſt ſolum, de ea enim ſcribit Galenus ferè his uerbis: Decoctum hærbæ nonnulli clyſtere inijciunt iſchiadicis, hoc eſt, his qui coxendice laborant, ut bilioſa & craſſa educant. Quando autem adeò uehementer operatur ut ſanguinem uacuet, tunc magis iuuat. Et contritioni lacertorum.] De maiore ſcribunt Dioſcorides & Galenus, quòd datur ad rupta & conuulſa.

Et eſt medicina oppilationum hepatis.] Succum minoris in hoc eſſe optimum ſcribit Galenus. Spleni.] De eodem minoris ſucco dicit Galenus, bonum eſſe durato ſpleni, & potum, & extrinſecus applicitum. Et prouocat menſtrua, & educit fœtum.] Eidem ſucco hoc adſcribit Galenus, quòd ſuppoſitus menſes educit & fœtum: de radice uerò maioris, quòd menſes prouocat, mortuos fœtus extrahit, uiuos corrūpit & deijcit. Et Dioſcorides, quòd radix maioris ad collyrij tenuitatem eraſa, ſi ſubditur, menſes & partus euocat. Sanat dolorem matricis.] De radice maioris ſcribit Dioſcorides, quòd pondere duarum drachmarum pota, uuluarum doloribus confert. Valet colicę & dolori uentris.] De maiore ſcribit Dioſcorides quòd torminibus pota medetur. Abſcindit ſputum ſanguinis.] De maiore ſcribit Dioſcorides, quòd pota in aqua, ſi febris adſit: ſi non adſit, in uino, ſanat cruentas excreationes. Et ſanat uulnera.] Vtraq; huius uirtutis eſt particeps. De maiore enim ait Galenus, manifeſtari adſtringentis eius qualitatis opera, in uulnerum glutinatione. Et Dioſcorides utilem dicit uulneribus, & quòd in eum uſum recens tunditur. De minore idem Dioſcorides quòd tuſa uirens, uulnera conglutinat. & Gale. quòd magna uulnera ea ſanantur adhuc uiridi Et mundificat

ea &

ea & conſolidat, & propriè difficilis conſolidationis.] Hæc uidentur de minore intelligẽda, de qua ſic ad literam ſcribit Dioſcorides: Repurgat ulcera antiqua, et ad cicatricem adducit. & Galenus: antiqua, & ad cicatricem difficillimè euntia ulcera, per eam ad cicatricem adducuntur. Et propriè puluis eius.] Non ſic Galenus ſed quòd hærba adhuc recens: & eodem modo Dioſcorides. Et quidam dixerunt.] De magna hoc ſcribit Dioſcorides, quòd coaleſcunt ea carnes, ſi cum contuſa ſimul coquantur.

Et propriè ad fiſtulas & ulcera magna.] De minore dixit Galenus quòd exiccata, exiccantibus et glutinantibus miſcetur, quæ ſinus & fiſtulas ſanare poſſunt, ac maligna ulcera, duritieſq́ emollire, nulla de potu facta tunc mentione. Dari tamen ait ſuccum à quibuſdam in neruorum paſsionibus bibendum, ceu ſiccantem ſimul, & abſq́ moleſtia uacuantem. Eundem cum melle illini oculis: purgat enim (ut inquit Dioſcorides) ea quæ obſtant luminis claritati. Maiorem præterea ualere ad ſpirandi difficultatem & antiquam tuſsim, tradunt Galenus & Dioſcorides: additq́ hic lateris dolores.

Doſis.] Dioſcorides & Galenus dant duas drachmas maioris, Paul. drachmam unam ſeminis minoris, in cotyla aquæ ad medietatis conſumptionem cocti.

De Cartamo.

Cnicum uocant Græci & Latini, Cartamus iam cœpit dici. Duorum modorum eſt.] Dioſcorides de unico loquitur. Theophraſtus duo facit genera, ſylueſtre, & ſatiuum.

Calidum eſt in primo, ſiccum in ſecundo.] Sic Auicenna præceptor huius. Galenus autem & Paulus calefacere dicunt in tertio, ſi quis extrinſecus utatur. Nocet ſtomacho.] Laudat eum ualde Auerrois, nobiliorem eſſe dicens omnibus medicinis purgantibus, & quòd pituitam euacuat abſq́ timore. Sed & Galenus libro 5. ſalubrium, præfert Cnicum Aloë in ſoluenda aluo ſenum, per triduũ adſtrictam. Dimittit ueſtigia lenitatis in uiſceribus.] Galenus loco ſuprà allato, potius uidetur cõtrarium dicere. Inquit Paulus.] Paulus coquit drachmas quinq́, cum ptiſana & paucis ſalibus ut educat aquam, nec meminit Cardamomi. Et dixit Galenus.] Neſcio ubi dixerit Galenus: ſcio autem Dioſcoridem dixiſſe, contundi eius grana, & dari cum aqua mulſa, aut gallinacei iure. Et dixit etiam.] Dioſcorides ſic deſcribit: Cnici albi ſextarium, amygdalæ thaſię toſtæ & expurgatæ cyathos 3. aniſi tantundem ut Cnici, aphronitri drachmam, ficuum ſiccarum numero triginta, interiorem carnem. Galenus Caricas & Cnicum miſcet æquo pondere.

De Ben.

Græci balanum myrepſicen, Latini unguentariam glandem uocant. Plinius & Aëtius myrobalanum nominarunt, diuerſa quidem uoce, ſed eodem ſignificato: quod ſcilicet ut etiam Martialis ait, ex unguento conſtet, & ex balano: res ut olim celebris, ita paucos ante annos ferè ignota, nunc autem unguentarijs ad odorum materiam notiſsima, et (ut audio) in Hiſpania frequens. Quo tempore hanc epiſtolam ſcripſi, ignota erat, nunc cœpit eſſe notiſsima. Eſt autem fructus, ut ait Dioſcorides arboris Myricæ ſimilis. Plinius Heliotropij, Theophraſtus myrti folio conſtare dicit. Et eius aliud magnũ, aliud paruum.] Non uidi quempiam magnitudine ſpecies huius fructus diſtinguentem, ſed Dioſcorides & Plinius abſolutè magnitudine auellanæ definiunt. Theophraſtus, Capparis quantitate & figura. Plinius ex uarietate regionum, in quibus naſcuntur, genera diſtinguit. Triangulatum.] Sanè hoc intellige, triangulum enim æquilaterum in baſe habet, ſupra quem pyramis ſurgit triangula & ipſa, ſed cum quadam ueluti circulari extuberantia, qualem in nonnullis auellanis & capparib. inſpicimus, quibus ſimilis ab authoribus dicitur. Electio.] Illam eligit Dioſcorides, quæ eſt plena, candida, & quæ ſuo cortice facilè ſpoliatur. Plinius petræam optimam eſſe dicit nigro cortice, & candido nucleo. Et quod eſt antiquum, melius eſt recenti.] Totum contrarium ſcribit Dioſcorides, recentem uidelicet eſſe meliorem.

Magnum calidum eſt in principio tertij.] Galenus ſuccum carnis calidum eſſe dicit,

ſed non quo in ordine. Ego ex his quæ probati de ea authores ſcribunt, non adeò calidam puto. Et eſt inciſiuum, abſterſiuum.⌉ De fecali parte ſcribit Galenus, quòd abſtergit & incidit: de toto fructu idem, addens quod adſtringit. Nocet ſtomacho.⌉ Dioſcorides addit, ualde. Oleum autem eius.⌉ Dubium eſt ex quanam parte elici oleum debeat. Prima Dioſcoridis Græca æditio, ex interiore: ſecunda, ex quanam parte elici debeat, non meminit Hermolaus ex cortice, quod ego magis probo, ceu conſonum Theophraſto & Plinio. Succo carnis eius uti unguentarios ait Galenus. Vnguentarios autem propterea eos uocabant olim, qui unguenta odorata parabant. Per uomitum & uentrem educit phlegma.⌉ Galenus: ſi quis carnis biberit drachmæ pōdus cum aqua mulſa, uomitorium experietur pharmacum, quod plerunq; etiam per inferiorem uentrem copioſe educit. Et emplaſtratur ſuper hepar & ſplenem, propriè cum farina lupinorum.⌉ Pro ſplene farinam orobinam uel loliaceam miſcet Galenus. Bibitur etiam cum oxycrato ad expurganda uiſcera, præſertim hepar & lienem, quem etiam conſumit ſecundum Dioſcoridem pota drachmæ pondere. Et cum melle tantum ualet ſimiliter ad ægritudines neruorum frigidas.⌉ Dioſcorides cum aqua mulſa imponit podagricis. Oleum autem de Ben confert ueſtigijs ulcerum: & reliqua.⌉ Dioſcorides totam ipſam glandem, Galenus feculentam partem cum aceto, ad ſcabies & lepras apponunt. Dioſcorides addito nitro, ad uitiligines, & cicatrices nigras: & cum urina, ad lentigines, uaros, & ephelidas.

De lapide Armeno.

Armenicum Galenus libro nono Plinius Armenium uocat, dicitq; eſſe Chryſocollæ modo infectum. Inquit Alexander. & reliqua.⌉ Alexander Trallianus, ubi reliqua non contulerint, hunc lapidem melancholicis præbet, quem præſtare dicit Elleboro albo: non ſolum quia efficacior: ſed etiam quia abſq; moleſtia & periculo operatur: & ideo legendum in Meſue pro Elleboro nigro, album. Virtuoſior lapide lazuli.⌉ Hoc non lego apud Alexandrum. Melior eſt habens colorem medium inter uiridem & obſcurum. & reliqua.⌉ Dioſcorides probat eum in quo læuor eſt & cæruleus color cum æqualitate magna, illapidoſuſq; eſt, & facilè frangitur. Plinius optimum eſſe dicit Armenium quod maximè uiride eſt, communicato colore cum cæruleo. Calidæ eſt complexionis in principio ſecundi, & ſiccæ in ipſo.⌉ De loto ait Alexander, quod neque calefaciendi, neque ſiccandi uim ualidam habet, ſicuti nec amaritudinem aut inſuauem aliam qualitatem. Et eſt reſolutiuus, abſterſiuus.⌉ Galenus abſtergit cum pauca acredine, & minima ſtypſi. Ars autem in lauando.⌉ Alexander uult ut lauetur quinquageſies. Tutius uerò iuxta Galeni ſententiam, toties abluere, aquamq; tandiu mutare, donec aqua ipſa pura ab omni ſorde uideatur, omniq; ſapore medicamenti careat. Docuit autem hoc Galenus non peculiariter de hoc lapide, ſed in uniuerſum de quauis re lapidoſa, quæ ſit abluenda. Solutione educit choleram nigram.⌉ Aetius purgat atram bilem, & quicquid craſſum & tenax commixtum ſanguini eſt. Quare datur his qui atra bile uexantur, elephantioſis, nephriticis, aſthmaticis. Dioſcorides, poteſt omnia quæ Chryſocolla, ſed imbecillius. Plinius uerò Chryſocollam dat in angina & his qui non niſi recta ceruice bene ſpirant. Quare ſequitur, ut etiam hic lapis in eiſdem morbis bibi poſſit. Ophthalmicis quoque miſcetur, & pilos auget palpebrarum. Doſis.⌉ Aetius grammaria quatuor, quæ faciunt obolos octo. Alexander illoti tres uel quatuor ſcrupulos, loti quinq; uel ſex præbet.

Modus lauandi lapides ſecundū Galenum.

De lapide ſtellato.

Magnum hic certè chaos. Aſter enim qui per ſtellatum lapidem hoc loco uidetur intelligi, Dioſcoridi, Galeno, Græcis omnibus, Samiæ terræ ſpecies eſt, & pariter Plinio. At quod Marcaſitam Arabes Græci Pyriten lapidem uocant: & quod illi Lazulum, hi Cyaneum, Latini Cæruleum. Eſſe autem tria hæc, aſtera uidelicet, pyriten, & cyaneum, res diuerſas, adeò eſt clarum, ut probationem non deſyderet. Meminerunt Græci ac Plinius rei uocatæ Sil, cuius unum genus lucidum eſt, aliud marmoroſum, in argenti

argenti

argenti & auri metallis inuenta,ſed coloris eſſe lutei dicunt. Quare difficile eſt iudicare,quas iſte res intellexerit:elici hoc tantum ex dictis eius poteſt, quòd lapidem ſtellatum genus facit,& ſub eo Marcaſitam & Lazulum ueluti ſpecies repònit Auicenna libro ſuæ medicinę tertio,capite de Sputo ſanguinis,lutum Samium,ſtellam terræ, & Taclum pro eadem re habet. Habens maculas ex auro.⌉ Cyaneus, cuius nunc uſus,aliquando punctis aureis interſtinctus inuenitur,aliquando abſconditum intra ſe aurum tegit,quod arte quadam ab eo elicitur:quod mirandum non eſt,cum in metallis auri gignatur. Alius uiridis,clarus,cœleſtis,& uocatur lapis Lazuli.⌉ Cœrulei coloris eſt,quod præter nomen,res etiam indicat,& tam Græci quàm Latini teſtantur. Theophraſtus tamen,dum teritur,in quatuor mutari colores ſcribit, candidiorem, nigriorem, craſsiorem,tenuiorem. De Armenio uerò ſcribit Plinius, quòd optimus eſt,qui maximè uiridis eſt,communicato colore cum cœruleo,ut ſuprà in Armenio dictum eſt. Et eſt in ipſo acuitas.⌉ De Cyaneo dicit Galenus,acris purgatoriæ & diſcuſsiuæ facultatis eſt,cum quadam ſtypſi. Dioſcorides reprimit, modicè exeſt,cruſtam elicit, & exulcerat. Omnia autem hæc intelligenda,dum foris adhibetur. Solutione educit melancholiam.⌉ Græci nullam talem uim ei adſcribunt:ſed uidentur hæ uires ab Armenio deriuatæ. Arabes enim utrunq; confundunt:Serapion quidem & Auerrois,ſub Lazuli nomine de Armenio tractantes. Auicenna de Azulo ſcribens,ferè ei omnes uires attribuit,quas Græci utriq;. De Armenio uerò ea ſcribit,quę Græci ſolum addens,quòd atram bilem magis purgat,quàm Cyaneus. Quæ omnia licet uera ſint nõ tamen ego his acceſſerim, qui non ſecus ac pernicioſiſſimũ uenenum hunc formidant. Experientia enim certa ſcio,quòd ſi bene abluatur,multũ iuuat,& uel nihil,uel parũ lędit.

De Sena.

Auerrois hanc quoq; reponit inter medicinas nouas. Auicenna de ea non ſcribit ex profeſſo:meminit tamen eius in fine capitis de fumo terræ,& capite de quintana. Scribit Serapion,ſed non affert(ut ferè alijs in medicinis conſueuit) Dioſcoridi uel Gale. de ea uerba. Quidam Delphinion,alij Pelecinon:Iſacius Peplion. Ego aliquando dubitaui an eſſet Empetron,aliquando Analypon. Parum autem refert ſcire, quo nomine à ueteribus ſit nuncupata, modò eius uires non ignoremus, quæ certè nobiles ſunt & efficaces. Melior pars plantæ eſt folliculus.⌉ Experientia ipſa oſtendit,folia in purgandi ui eſſe potentiora. Naſcitur in Apulia: ſed præſtantior eſt quæ ex Aegypto affertur. Calida eſt in principio ſecundi,ſicca in primo.⌉ Auerrois dicit ſiccam in ſecundo:Serapion paucæ caliditatis & ſiccitatis,cui ego credo. Et debilitat ſtomachum.⌉ Experientia contrarium oſtendit,ſaporq; ſubamarus & adſtringens:ſed nec illud dixit Serapion. Et dixit Galenus.⌉ Vtinam dixiſſes quo loco,& ſub quo nomine:ſed puto te hic,ſicuti & alibi plerunq; hallucinatum. Decoquatur cum iuribus gallorum.⌉ De empetro dixit Dioſcorides decoquendum in iure uel aqua dulci:& nos ſcimus,ius in quo uulgaris hæc bullierit,uel per noctem maduerit,facilè purgare:Serapion decoctam plus conferre ait,quàm contritam. Solutione educit cum facilitate melancholiam,& choleram aduſtam.⌉ Bilem abſolutè dixit Serapion,non addendo uſtam:& quòd ualet melancholicæ,rhagadis,neruorum quaſſationibus,capillorum defluuio,dolori capitis antiquo,ſcabiei,& morbo comitiali. Dioſc. de Empetro,quod purgat pituitam,bilem & aquoſa. Auerrois negat Senam poſſe purgare pituitam. Ego experientia didici,quòd poteſt: & quòd multum ualet in morbo Gallico uocato. Doſis, eius infuſi potio uſque ad unciam unam.⌉ Serapion dat tritæ drachmam unam,decoctę quinque.Ego ſcio utranq; decoctam excedi tutò poſſe,unciamq; decocti ex aqua mediocriter purgare.

De ſpeciebus Salis.

Salis famoſæ ſpecies ſunt quatuor.⌉ Tres tantum enumeraſſe ſpecies Dioſcorides uidetur,& alias,atq; aliter quàm Meſue. Diuidit enim ſalem primò in marinum et foſſilem,& hunc in communem & ammoniacũ. Cum tamen inter cõmunes eligat candidũ,

lucidum:illapidoſum,denſum,& æqualem, eum intellexiſſe uidetur quem ob perſpicuitatem,luciditatemq;,ſalem gemmam uocat. Huius nonnullas glebas,olim ego ex Pãnonia adeò ſplendentes portaui,ut ueram cryſtallum,quotquot uidebant,putarent.

Sal naphthicus. Huius non meminit Dioſcorides.Galenus libro quarto & nono de ſimpl.med.ſalem uocatum Sodominum,fieri dicit in mari Paleſtinæ Syriæ,mortuo uocato,in quo etiam plurima Aſphaltus gignitur,id eſt, bitumen. Eſt autem Naphtha bituminis ſpecies,à qua Naphthicus ſal Plinius quoque libro trigeſimo primo in Babylone fieri ſal dicit,detracto prius bitumine. Et ſal Indus.] Quid per ſalem Indum intelligant Arabes non facilè quiſpiam iudicauerit. Auicenna libro ſecundo connumerat reliquis,colore nigrum eſſe dicens,propria nigredine,non acquiſititia,ut Naphthicus. Libro uerò quarto Paulum ſecutus,dicit eſſe in colore ſalis, & dulcedine mellis:ita ut clarè cognoſci poſsit,multiplicem eſſe apud eum eius uocis ſignificationem Plinius meminit ſalis qui in India ex Oromeno monte exciditur.Nunc uendũt officinę pro ſale Indo,metę forma,nigricantis in albo,ſalis glebulas. Alius ſubniger,alius ſubrufus obſcurus.] Plinius quicunq; lignis conficitur, nigrum eſſe dicit: & quod rubens eſt Memphi, rufus circa Oxum,Centuripis purpureus. Salgemma eſt ſicuti cryſtallus ſciſsilis.] Hoc adſcribit Dioſcorides ammoniaco,dicens quòd eſt facilis ſcindi ſciſſuris rectis.Plinius uerò ſimilem colore dicit alumini ſciſsili,longis glebis,neque perlucidis. Qui pro ammoniaco nunc habetur, non res naturæ eſt, ſed arte paratur, in uſum argentariorum magis quàm medicorum. Indus eſt fortior omnibus.] Dioſcorides præfert ammoniacum. Eſt autem ſal liquefactiuus.& reliqua.] Dioſcorides,adſtringit,tergit,expurgat,diffundit,reprimit,attenuat, cruſtas ſicut ea quæ urunt facit. Lapis quo alij lapides inciduntur.] Intellige Smyridem: de quo cum ſcribat Serapion ſub nomine Adamantis,multis occaſionem errandi præſtitit. Et ſal bullitus cum oleo.] Valet eodem modo ad laſsitudines,& aquam inter cutem, ſecundum Dioſcoridem & ſecundum Paulum ut podagra caueatur. Et conferunt Synanchiæ.] Dioſcorides cum aceto,oleo,& melle. Et cum ſolo melle toſtus,ad tonſillas & aphthas:cum eodem melle & farina,luxatis. Et ſal mixtus cum oleo & melle delet ueſtigia nigra.] Dioſcori. ſugillata cum melle,& cum oleo & aceto prope ignem inunctus,pruritum,impetiginem, & ſcabiem ſedat. Sacros ignes & herpetas,cum aceto. Multas quoque particulares uires habet,quas ex Dioſc. licet ediſcere.& Plinius, qui demum ait,totis corporibus nihil eſſe utilius ſale & ſole: & propterea cornea uideri piſcatorum corpora. Salire quoq; ob eã cauſam mox natos infantes,et conſueuiſſe antiquos,docent ſacræ literæ,& Galenus iubet primo libro ſalubrium.

De Baurach.

Nitrum appellant Græci & Latini, rem olim quotidiani uſus in balneis & eſcis,nunc ferè incognitam. Aliud naturale, aliud artificiale.] Sal nitrum nunc uocatum,quod ex terra paratur,incognitũ antiquis(ut reor)fuit:utinam & nunc eſſet, ad ſubitam tantũ hominũ necem,miſsilib.igne tormentis,quas Bombardas uocant, quęſitũ. Alia arte olim ſuum in Aegypto parabant antiqui,quam ex Plin.licet cognoſcere: ſed & ex quercu cremata,eodẽ authore. Aliud Armenũ.] Apud Medos exiguũ fiebat,ait Plin.quod uocabant Halmigara minus:in Tracia iuxta Philippos, quod appellabant Agrion optimũ copioſumq; in Clitis Macedonię,quod uocabatur Caleſtricũ. Artificiale ſicut dicitur eſt ſpuma Nitri.] Res naturæ eſt Nitri ſpuma,tenuiſsima uidelicet pars,non arte parata, ut ex Dioſcoride & cæteris conſtat. Quæ eſt alba,lenis & ſalſa.] Optimũ eſſe Aphronitrũ dicit Dioſc.quòd ſit leuiſsimũ,cruſtaceũ,ad frangendũ facile,ſubpurpureũ,ſpumeũ,et mordens. Pli. præfert Lydium. Et melius ex eis eſt,quod habet proprietates ſeptẽ. Dioſc.in 3.laudat,ſcilicet ut ſit leue,roſei coloris uel cãdidi,foraminulentũ ut ſpõgia:taleq; eſſe dicit quod ex Bunis affertur. Addit Pli.quòd ſit purũ,ſyncerum,tenuiſsimũ,& facilè reſoluatur. Videtur autẽ Meſue Aphronitri boni notas,his quæ ſunt Nitri cõmiſcere. Et mordicatiuum.] Id quod eſt adulteratum,pungere ait Plinius. Calidum eſt in principio tertij.] Auicenna,in fine ſecundi. Dioſcorides,uires habent. Nitrum & Nitri ſpuma ſimiles ſali.

Et de ſtypticitate aliquid.] In Aphronitro adeſſe ſtypſin,negat Galen. Auicenna in capitis initio ſtypticitatem Nitro quod Baurach uocat,ait non ineſſe:infra uerò eodem capite,dicit in eo eſſe paucam ſtypticitatem. Eſt autem exiccatiuum,inciſiuum.& reliqua.] Plinius,calefacit,extenuat,mordet,ſpiſſat,ſiccat,exulcerat,euocat,diſcutit. Confert ſecundum omnem modum adminiſtrationis colicæ.] Tritum cum Cymino,& potum ex aqua mulſa uel ſapa, uel aliquo ex his quæ inflationes poſſunt diſcutere, ualet ſtrophis,id eſt, torminibus,ait Dioſcor. & ante ſuſpectas acceſsiones prodeſt inunctum. Et Plinius, facere ad papulas, puſtulas,oculorum cicatrices,& argemata, & ungues,ad dentium dolores,capitis animalia,lendes,,aures purulentas,albas uitiligines. multa quoque alia poteſt,quæ legenti Plinium & Dioſcoridem patebunt.

De Sarcocolla.

Nomen inuenit apud Græcos,& ſeruauit apud Latinos,ex eo quòd carnes glutinat. Eſt autem gummi arboris eiuſdem nominis in Perſide naſcentis. Fortius eſt ſubcitrinum albo.] Dioſcorides colore eſſe ait ſubrufo. Plinius candidam meliorem eſſe dicit quàm rufam,& uetuſtate nigreſcere. Calida eſt in ſecundo.] Galenus non meminit in quo ordine calefaciat,ſed ex his quę dicit innui uidetur,non eſſe adeò calidam, mixtã enim habere dicit uim ex emplaſtica quadam ſubſtantia,& exigua amaritudine, et propterea ſine morſu exiccare ac uulnera glutinare. Plinius cum quadam acrimonia eſſe dulcem dicit, & Dioſcorides ſubamaram:quæ qualitates non ualde calere oſtendunt. Solutione educit phlegma.] Inuentum hoc Arabum. Græci enim ea non niſi extrorſum utebantur. An uerò purget,& ſi purgat,quomodo id faciat,cum expertus non ſim,dicere non audeo. Inquit Dioſcorides,uſus eius impinguat corpora.] Non hoc Dioſcor. nec uideo quo pacto non pugnet cum his quæ dicta ſunt: ſi enim purgat,& ſtomachum,ut dixiſti,turbat,quomodo pingueſcere facit corpora,et ſemen auget? niſi humores purgare fortè dixeris,qui nutriri corpus prohibebant. Sed quare alia quę purgant,non idem poſſunt? quod tamen alteri pharmacho non adſcribis. Eſt medicina ſublimis ophthalmiæ.] Experientia ipſa ſæpius cognoui eius iuuamen in ophthalmia diſcutienda. Dioſcorides dixit, quòd oculorum ſiſtit fluctiones: & Plinius,quòd cum uino ſiſtit fluctiones. Sanè tamen hoc intelligendum, præſertim in oculorum inflammationibus: non enim ab initio fluctionum ea utendum, ſed ubi iam diſcutiendi ſurgit intentio.

De Serapino.

Sagapenum Græci & Latini uocant:ſunt & qui Sacopenium. Ferulaceę plantæ ſuccus eſt,in media naſcentis:uel potius planta ipſa,ut tradit Galenus: Sed quia inutilis alioqui planta eſt,ideo ſucco ipſi nomen reliquit. Et eſt arbor ſimilis oleandro.] Similem Panaci ſcribit Galenus in libro de antidotis. Melius eſt cuius color inter ſubrubeum & ſubalbidum,& reliqua.] Excellit teſte Dioſcoride ſplendidum,exterius rufum,interius album,guſtu acre. Quod habet odorem porrorum.] Neſcio ubi Meſue olfecerit,præſertim cum ipſemet ſcribat paulò poſterius hęc uerba: Et quòd nõ eſt in uehementia odoris aſſæ,nec habet odorem Galbani.]

Quæ uerba licet non bene ex Dioſcoride accepta ſint,ſcribente,odore eſſe in medio inter Silphium & Chalbanen. Nec mirum eſt ſi odorem habet Chalbanes,quum adeò propinquæ naturæ ſint, ut Chalbane mutetur in Sagapenum,ſicuti ſcribit Galenus eodẽ de antidotis libro. Et quòd eſt facile reſolubile in aqua.] Verum Sagapenum ibidem ſcribit Galenus, aqua infuſum aut uino, ſtatim diſſolui. Et eius caliditas eſt in tertio. Galenus dicit calidum & tenuium partium,ſicuti alij opi,id eſt,ſucci:nec dicit in quo ordine:ſed cum dicat Chalbanen eſſe calidum in fine ſecundi, uel principio tertij, idem de hoc pariter ſentiendum. Eſt reſolutiuum.] Galenus tenuium eſſe partium, & habere quid dixit abſterſiuũ. Solutione educit humores uiſcoſos.] Inuentũ & hoc Arabum:non enim purgatoriam ei uim adſcribunt Gręci. Purgatiuam uim cum dico,per inferiorem uentrem intelligo:ſcribit ſiquidẽ Dioſc. ꝙ craſſos humores ex pulmone expurgat

Et conferre ægritudinibus eorum,ſcilicet cerebri & neruorum.] Conferre opiſthotonicis ſcribit Dioſcorides,id eſt,rigori,quo caput ad ſcapulas trahitur:ad rupta quoque & cõuulſa. Bibitum prouocat menſtrua.] Cum aqua dulci,ſcribit Dioſcorides. Et præfocationi matricis.] Si cum aceto illud mulier odoretur,ait Dioſcorides. Confert obſcuritati uiſus.] Cicatrices quoque oculorum ſecundum Galenum attenuat & expurgat. Dimittit autem Meſue uim qua præcipuè excellit, in his quos ſerpentes momorderint.

De Euphorbio.

Euphorbion græcè & latinè dicitur:apud quoſdam Græcos Eupholbion Arbor eſt ſecundum Dioſcoridem : ſecundum Plinium hærba : ſecundum utrunꝙ ferulacea. Plinius folijs acanthinis,in monte Atlante. Dioſcorides monte Tmolo Mauritaniæ, opo plena acerrimo. Excedens omnia genera gummi.] Non inter gummi,ſed inter opos reponit Gale. Dioſc. abundare dicit Euphorbium arborem opo acerrimo, adeò ut ſine metu colligi nõ poſsit. Eſt ex arbore deſertorum locorum.] Nec apud Græcorum,nec apud Arabum quenquam legi,qualis ſit hęc planta. Plinius tantum folijs eſſe acanthinis Euphorbium,& à Iuba rege inuentum,ac nomine ſui medici Euphorbium uocatum. Fuit enim Euphorbius medicus Iubæ, & frater antonij Muſæ. Melius eſt lene frangibile.] Eligendum ſecundum Dioſcoridem id quod ſplendidum eſt & acre: eſſe enim eius duo genera,alterum ſplendidum, ut Sarcocolla, Erui magnitudine: alterum quod in auium uentribus colligitur, uitreo colore. Plinius lacteum ſuccum commendat, & habere dicit thuris effigiem:adulterari hœdino lacte,ſed diſcerni igne:quoniam id quod ſyncerum nõ eſt,faſtidiendum odorem habet. Dioſcorides adulterari Sarcocolla & glutino. Galenus libro ſecundo de medica. compo. ſecundum loca circa finem,id quod recens eſt,albiſsimũ eſſe,antiquius ad flauius uergere.

Aduſtionem faciens.] Galenus cauſticæ eſſe uirtutis dicit,& tenuium partium.

Dixit Alcanzi.] Iuſsi aliquando ut in pane coqueretur,addens maſtichen & gummi ex Tragacantha, eoꝙ uſus ſum in Gallicis artuum doloribus, & ſine manifeſto nocumento iuuit. Et dixit Humain.] Dioſcorides cum melle abſolutè, Paulus cũ melle cocto præbet. Educit phlegma uiſcoſum.] Paulus ſimpliciter pituitam A locis profundis corporis.] Si cum odorata potione bibatur, coxendicis dolorib. mederi ſcribit Dioſcorides. Eſt ex medicinis educentibus aquam.] Paulus. educere magis aquam quàm pituitam dicit, datꝙ ad hunc effectum ſiliquas quinque uel ſeptem. Et dixit Dioſcorides,aureus unus ex eo interficit.] Non hoc dixit Dioſcor. ſed Paulus quidem dat drachmam unam cum melle cocto,ad pituitam et aquam educendam. Raſis,Serapion,et Auicenna dicunt tres drachmas interficere. Diſcutit etiam ſuffuſiones,& ſquammas oſsium reſoluit,ſecundum Dioſcoridem.

Doſis eius eſt Chirat,id eſt,uſꝙ ad tres.] Ad drachmam uſꝙ accedit Dioſcoſc. ut ſuperius diximus. Auicenna dat tres analoſat,id eſt,obolos. Serapion duas:ſecũdo practicæ excedit aureum.

De Opopanace.

Opopanacem Græci et Latini uocant liquorem Panacis Herculei:triplicem enim Panacem tradunt,Herculeum,Aſclepium, & Chironium. Videtur tamen non Herculeum,ſed Aſclepium potius deſcribere,dum ait:Gummi plantę ſimilis ferulę,et reliqua. De Herculeo ſiquidem ſcribit Dioſcorides quòd caulem habet & umbellam, non quòd planta ſit ſimilis ferulæ. Sed nec ex duobus reliquis generibus ,ullum ferulaceum facit. Cuius ſtipes eleuatur ſuper terram,circiter cubitum unum uel duos.] Herculei caulem dicit Dioſcorides eſſe altiſsimum, Aſclepij tenuem & cubitalem. Et folia eius ſunt minora folijs ferulæ.] Hoc nullo pacto poteſt Herculeo congruere, quem folia habere dicit Dioſcorides fico ſimilia,in quinꝙ partes per ambitum diuiſa: ſed reſpondet potius aſclepio,quem folio fœniculi conſtare dicit,ſed maiore. Quod etiam de ferula

dixit

dixit Meſue, Flores odoris boni, coloris auri, hæc ferè ſunt Dioſcoridis uerba de Aſclepij floribus. Herculei uerò flores, dicit eſſe melinos, hoc eſt, luteos. Secundum ſemitam florum Anethi.] Hoc utriq; poteſt aptari. De Herculeo tamen peculiariter ſcripſit Dioſcorides quod umbellam anethi habet. Ex his igitur patet, Aſclepium potius hic deſcribi quàm Herculeum: cum tamen omnes medicinæ authores, ex Herculeo, non ex Aſclepio fieri opopanacem ſcribant. Et faciunt cultores eius inciſiones paruas, inter radicem & eleuationem thyrſi, circiter palmum medium.] Radicem ipſam ſcindi ſcribit Dioſcorides germinantibus caulibus, caules uerò meſsis tempore. Et egreditur humiditas aurea.] Egredi liquorem candidum ſcribit Dioſcorides, ſed ubi inaruerit, croci colorem exterius acquirere. Melius ex eo quod eſt citrinum extra, & ſubalbidum intus.] Laudat Dioſcorides eum qui ſit interius candidus uel ſubrufus, exterius croceus.

Et quod eſt amarum.] Amariſsimum dicit Dioſcorides. Et quod eſt odoris boni.] Grauis odoris eſſe debet ſecundum Dioſcoridem & præterea pinguis, friabilis diſſolui facilis, ac læuis. Nigrum & mollem eſſe malum dicit. Odor & albedo fracturę deoccultant fallaciam.] Dioſc. uerus digitis in aqua contritus, diluitur & lacteſcit.

Calidus & ſiccus in tertio.] Galenus calidum in tertio, ſiccum in ſecundo. Et eſt reſolutiuum. & reliqua.] Galenus calefacit, mollit, diſcutit: radix uerò abſtergit, ſiccat: & quia non uehementer calefacit, ideo carnem generat. Solutione educit phlegma.] Nec Dioſcorides nec Galenus uim ei purgandi adſcribunt. Eſt ex rebus addentibus in uiſu.] Dioſcorides ad claritatem oculorum inungitur. Confert tuſsi antiquæ.] Dioſcorides ualet ad lateris dolores & tuſſes cum aqua mulſa, aut uino ſumptus, & ad rupta ac conuulſa. Et emplaſtratur ſuper nodoſitates membrorum, & ſuper ſcrofulas.] Durities inquit Dioſcorides uteri, & inflationes diſcutit, cum melle ſolutus. Confert guttationi urinæ.] Dioſcorides ad ſtrangurias, & ueſicæ ſcabies ac tormina, cum aqua mulſa aut uino. Et facit aborſum.] Dioſcorides cum melle diſſolutus fœtus occidit. Et de radice ait, quòd abraſa et ſuppoſita, educit fœtum. Præfocationi matricis.] De fructu hoc ſcribit Dioſcorides ſi cum uino bibatur. Et podagræ.] Cum uua paſſa linitus, ait Dioſcorides Sciaticæ ſecundum omnem modum adminiſtrationis.] Dioſcorides, inunctum. Vulneribus antiquis.] De radice hoc ait Dioſcorides Galenus quòd ualet ad ulcera mali moris, atq; in eis generat carnem. Veſtit oſſa nuda.] De radice hoc quoq; ſcribunt Dioſcorides & Galenus tanquam de minus calida, quàm opos. Adde ex Dioſcoride quod acopis & capitis medicinis miſcetur, ac cauis dentium dum dolent: Carbunculos rumpit: & pici mixtum, eſt contra morſũ rabidi canis optimum emplaſtrum.

De Mezereo.

Mezereõ Serapionis, eſt abſq; dubio Chamælea Dioſc. ab hoc autem ſcriptore deſcribitur Thymelæa, atq;, ut ſequens eſt, aliud Mezereon, ſi hoc Mezereon eſt, quàm quod à Serap. Eleuatur à terra circiter cubitos duos.] De Thymelæa ſcribit Dioſcor. quòd ab ea ſurgunt rami tenues, ſpecioſi, binum cubitorum: de Chamęlea uerò quod dodrantales, id eſt, duodecim digitorum longitudine. Et folia eius ſunt ſimilia folijs oliuæ, ſed maiora.] Hic eſt error manifeſtus. De Thymelęa ſiquidem ſcribit Dioſc. quòd folia habet Chamæleæ ſimilia, ſed anguſtiora: de Chamælea uerò quòd ſimilia oliuæ, ſed tenuiora: ex quibus ſequitur, non poſſe Thymelæam habere folia maiora abſolutè quàm oliua, ſecundum Dioſcor. Et producit grana nigra in magnitudine fructus Myrti.] Quod magnitudine Myrti fructum ferat, congruit Dioſc. Thymelęæ in colore diſsidet: ſiquidem dicit Dioſc. quòd in initio uiridis, dehinc rubens: operimentoq; tegitur duro & nigro exterius, intus candido. Cuius ſpecies ſunt plures.] Licet uoluiſſe uiſus ſit deſcribere Thymelæam, per hæc tamen uerba putare uidetur Mezereon eſſe genus ad Thymelæam, & Chamæleam et, quod magis abſurdum eſt, ad album et nigrum Chamæleonta, diuerſas omnino ab his plantas, quod etiam peccauit Auicenna in quarto, et aliquatenus in ſecundo, maximè ubi uires enumerat. Eſt enim quædam magna habens folia, & ſubtilia.] Hic uidetur tangere Chamæleam. Et eſt parua, habens folia ſicut folia oliuæ, & ſpiſſa nimis.]

Hic tangit Thymelæam,de qua dicit Dioſc.quòd folia habet anguſtiora,& pinguiora.

Et eſt habens folia criſpa & aſpera.] Hic tangit Chamæleonta:neutra enim illarum (Thymelæam dico & Chamæleam)folia habet criſpa uel aſpera,ſed oliuæ ſimilia.Et ex eis eſt habens colorem uiridem.] Album deſignat Chamæleonta.

Et aliud habens colorem ſubnigrum.] Nigrum hic innuit Chmæleonta: nomẽ enim habet à ueritate foliorum,ſecundum Dioſcoridem quæ ualde uiridia interdum,modo cyanea,modo ſubalba,modo rubra,iuxta locorum differentias,uiſuntur. Melius eſt habens magna folia.] Hic uidetur eligere Chamæleam,ſequutus Auicennam.

Calidum eſt & ſiccum in quarto.] Licet Galenus Chamæleam non reponat in ordine non uidetur tamen adeò calidam putaſſe. dominãtem enim amaram habere qualitatem dicit, & ſordida ulcera curare, quæ non uidentur rebus tam impenſe calidis conuenire. Thymelææ autem cauſticam uim tribuit Paulus & Dioſcorides eius grana urere fauces dicit,folia guſtum mordere,& fauces ſcarificare:qui tamen effectus in alijs quoqꝫ rebus inueniuntur, quæ non ſunt in ſummo calidæ. Eſt proximum ueneno, nocens membris,quæ ſunt mineræ uirtutum.] Nec de Chamælea,nec de Thymælea lego,quòd ſit proxima ueneno, ſed de Chamæleonte nigra: ſcribit enim de ea Galenus, quòd radix eius habet quid uenenoſi:de Thymælea Dioſcorides quòd nocet ſtomacho. Et hoc faciemus cum auxilio rerum frangentium ea.] De folijs Thymelææ,quæ dicit uocari Cneorum,unde(ut puto)deriuata eſt uox Mezereon,de eius,inquam,folijs ait Dioſcorides quòd tundenda ſunt,ab eis omnes fibrę ſeparandæ,& ſi minorem uolumus fieri purgationem,elixas,& lenti uel conciſis oleribus admixtas, dare debemus.

Duplum eius ex abſinthio.] Hoc dicit Dioſcorides de folijs Chamelææ, factis ex eis catapotijs cum dulci aqua. Inquit Dioſcorides infundantur folia eius in aceto die una. Hoc non legitur apud Dioſcoridem,ſed apud Auicennam. Et dixit Galenus,infundantur folia eius in ſyrupo roſarum.] Non memini me aliquod horum apud Galenum legiſſe:alioqui neque ſyrupi roſacei uſpiam meminit Galenus. Et dixit Rufus.] Neſcio an id dixerit Rufus:ſcio autem Dioſcoridem docuiſſe modum parandi uinum Thymelæite & Chamæleite. Circiter unciæ duæ in cado magno.] Dioſcorides ponit drachmas triginta Thymelææ coliculorum,foliorum & ſeminis,in congios 3. & coqui iubet donec remaneant duo: & ex Chamelæa ſimili quidem proportione, ſed non coquit,uerum bullire ſinit muſtum duobus menſibus. Et ſctio quòd Mezereon de decoctione modicum ſuſtinet.] Dioſcorides(ut ſuprà diximus) coquit Thymelæam donec tertia pars uini ſit conſumpta. Serapion Chamelæam, donec duæ partes ex tribus. Vtraqꝫ autem multa dici poteſt,non modica decoctio. Solutione educit aquam.] Chamælea ſecundum Dioſcoridem ducit per aluum pituitam & bilem. Paulus ad aquã intercutem dat Chamæleam cum æquali ære & Aniſo.Dioſcor. Thymelææ folia meſsis tempore collecta & in umbra exiccata.Semen uerò, quod coccum uel granum Cnidium uocat,euacuare dicit per aluum bilem & pituitam & aquam. Et interficit lumbricos & uermes & ſerpentes uiſcerum.] De Chamæleonte albo ſcribit Dioſcorides quòd pondere oxybaphi educit uermem latum: nullam talem uim Chamæleæ aut Thymelææ adſcribens:ueri tamen ſimile eſt,quòd & ipſæ poſsint uermes interficere. Et ſi fiant tentæ ex eo & melle,curat fiſtulas,& ulcera fraudulenta.] De Chamælea ſcribunt Dioſcorides & Galenus quòd cum melle purgat ſordida ulcera & cruſtoſa: de Chamæleonte uerò nigra,ait idem Dioſc.quòd ualet phagedænicis comedentibus,& feris ulceribus.

Et confert dolori dentium.] De Chamæleonte nigra ſcribit Dioſc. quòd eius decocto utiliter dolentes colluuntur dentes, et quòd dolentem dentem cum graphio impoſita confringit.Capite uerò de Chamælea,& Thymelæa,nulla dentium mentio.

Fit unguentũ ex eo & aceto & oleo & cera,ad ſcabiem.] De Chamæleõte nigra ſcribit Dioſc.quòd curat ſcabiẽ cum chalcantho,cedria,& axungia:non de aliqua illarũ.Et fit ex eo linimentũ ex ſulphure et melle.] Admixto ſulphure et alumine ait Dioſc.ualere eandẽ Chamęleonta cõtra impetigines,ſi ex aceto coquat̃ et inungat̃.Et cũ ſulphure ſolo,ad uitiligines et ephelides.Doſis in decoctione à dr.media,ad dr.1 .in puluere à 2.ceratijs ad 5.]

Paulus dat quatuor drachmas Chamæleæ in aquæ mulſæ cotylis duabus coctas, donec quarta pars ſuperſit: quoſdamq́ conficere catapotia, ex duabus abſinthij partibus & unica Chamæleæ, purgareq́ dicit ut elleborum. Cnida uerò grana, à uiginti uſq; ad triginta.

De Alſebram.

In hac quoq; planta, quam et Alſebram & Eſulã uocant, non omnino conueniunt Arabes. Serapion enim abſq; dubio intellexit uocatam à Dioſcoride. Pityuſam. Auicenna licet in ea deſcribenda à Dioſcoride, & ab ipſo etiam Serapion diſcordet, eandem tamen rem intellexit. Meſue potius in ſpecies diſtinguit, quàm oſtendat qualis ſit. Neſcio autem an Cypariſsiam ſpeciem quandam Tithymalli hic intellexerit, uel Paralium: ſatis enim tres hæ plantæ inuicem conueniunt, Pithyuſa uidelicet, Cypariſsia, & Paralion. Paralion enim lini folio, Cypariſsiam Piceæ, ſed tenuiore gracilioreq́, & ſimiliter Pithyuſam deſcribit Dioſcorides ſatiſq́ ſuſpicor, ne quę nunc Eſula uulgò uocatur, Paralios potius ſit quã Pithyuſa: folio enim lini conſtare uocatam Eſulam, noſtri affirmant hærbarij.

Eſt ſpecies lacticiniorum.] Si Paralios uel Cypariſsias eſt, uera ſpecies eſt Lactariæ. Si Pithyuſa, genus per ſe, ſecundum Dioſcoridem & Galenum licet inter lactarias, ob ſucci ſimilitudinem & purgandi uim enumeretur. Aliud eſt magnum, habens radices rotundas & craſſas.] Dioſcorides poſtquam Pithyuſam deſcripſit, eamq́ habere dixit radicem candidam, craſſam, lacteo liquore manantem, ſubdit: Inuenitur quibuſdam in locis grandis hic frutex. Non igitur putaſſe uidetur aliam eſſe tenuibus, aliam craſsis radicibus ut dicit Meſue. Magnum eſt malum.] Non hoc Græci, ſed Serapion, authoritate cuiuſdam Abix uocati, & ſecutus eum Auic. Et melior pars plantæ eſt cortex radicis eius.] Nec hoc dicunt apertè Græci, ſed cum maiorem quantitatem præbeat Dioſcor. radicis q́ ſeminis, uidetur minus potentem exiſtimaſſe, & folia debiliora radice eadẽ ratione, quia ſcilicet plus eorum dat, quàm radicum uel ſeminum. Lac uerò an putauerit fortius, incertum ita eſt, ſicuti incerta eſt cochlearis menſura. Gal. enim ſeptimo Artis curatiuæ, duplicis meminit cochlearis, maioris uidelicet & minoris. Quicquid autem alij ſenſerint, Galenus hunc ordinem ponit inter Lactariarum partes, ut opon fortiſsimum, radicem debiliſſimam, ſemen & folia in medio reponat. Calidæ complexionis eſt, & ſiccę in principio tertij.] Galen. Pithyuſam in ordine non redigit, ſed cum ui ſimilem dicat lactarijs, quorum ſuccos calidos poſuit in quarto ordine, uidetur quoque Pithyuſæ ſuccum in eodem ordine ſtatuiſſe. Mihi quoq; uidetur uerbum inconueniens.] An id dixerit Rufus, neſcio: ſcio autem ſcripſiſſe Auicennam, quòd ſedere in aqua frigida, ſuperfluam eius abſcindit purgationem. Paulus uidetur cum Meſue ſentire. Fortè dici poſſet, ex parua mora fluxum augeri, ex longa tolli, frigoris ui ad intima attingente, & ueluti ſtuporem inferente. Et quidã ex lacte & farina faciunt oblatas.] De Pithyuſa ſcribit Dioſcorides ex eius ſucco cum farina fieri catapotia. Doſis corticis radicis eius à ceratijs duobus uſq; ad ſeptem, & lactis ab uno ad tres.] Exigua certè eſt quantitas. Dioſcorides ſiquidem radicis pithyuſæ drachmas duas, fructus unam, ſucci cochlearium, foliorum ternas drachmas exhibet.

De Luf.

De tribus plantis ſcribunt Græci, magnam inter ſe affinitatem habentibus Dracontio uidelicet maiore, & minore, & Aro, magnę (ut inquit Plinius) cum Dracunculolitis. Teophraſtus Arum genus putauit, diuerſas ſub ſe ſpecies continentem: hunc Syri, teſte Dioſc. Lupha uocant. Serapion ſub Luf nomine, eodem capite de Aro ſcribit, & minore dracõtio, & ſimiliter Auicenna, ſed dracontium appellat Luf criſpam, Aron planam: in remedijs tamen utrunq; miſcet dracontium. Meſ. Auicennam (ut ferè ſolet) ſecutus eſt. Dicitur collum draconis.] Dracontion dicitur, uel dracunculus. Radix plantæ eſt, ad nigredinem attinens exterius, interius alba.] Aron dicit Dioſcorides habere radicem albam, ſimilem Dracontio, Plinius nigram.

Criſpæ uerò exterius cineritia, interius uerò alba, & ad citrinitatem declinat.] Dioſcorides radicem maioris dracontij dicit candidam, rotundam, cum tenui cortice. Minoris,

bulboſam,raphano ſimilem Adeò autem albam dracontij radicém putauit Hippocrates, ut abſoluto ſermone radicem candidam cum dicit,eam intelligat. Et ſuper utriuſqꝫ radicem eleuantur thyrſi,habentes maculas ad modum ſerpentis.⁊ De maiore dracontio ait Dioſcorides quòd caulis colore eſt adeò uario,ut ſit ſimilis draconi. De minore quod uarium habet caulem,ſerpenti ſimilem,cum purpureis lituris.De Aro, quod in purpuram tendit.Et melius tempus collectionis eſt uer, & principium æſtatis.⁊ Radicem utriuſqꝫ dracontij meſsibus colligendam,docet Dioſcorides.

Inquit Dioſcorides.⁊ Dicit Dioſcorides quòd minorem acrimoniam oſtendit Aron,dum manditur,quàm dracontium. & Galenus quòd dracontium acrius amariuſqꝫ eſt,& propter hoc tenuium magis partium,et calidius Aro. Et dixit Galen.plana eſt calida in principio ſecundi.⁊ Galenus Aron dicit calidam, & ſiccam in primo. Dracontium uerò non ponit in aliquo ordine,ſed dicit calidius Aro. Nocet utraqꝫ acuitate ſua,& ſtomacho & hepati.⁊ Ratione adſtringentis uirtutis quæ amaræ & acri coniungitur,eſt inter efficacia et pręcipua medicamina ſecundum Galenum reponenda:nec uidetur multum poſſe nocere,cum ſcribat Dioſcorides,quod radix minoris cruda & cocta, more olerum à ſanis eſtur, noſqꝫ uidimus homines folijs libenter ueſci, & abſqꝫ noxa Galenus etiam inter ea quæ ueſcenda ſunt, Ari & dracontij radices in libro de eſcis enumerat. Dixit Philagrius.⁊ Plinius dixit Cleophantum dediſſe purulenta excreantibus,farina permixtum,in pane cocto.& Dioſcorides,quòd in Balearibus inſulis parantur placentæ ex radicibus minoris,cum multo melle,& in conuiuijs dantur. Solutione educit phlegma.⁊ Gręci non uidentur uim ei purgandi per inferiora uel ſuperiora adſcribere: Galenus ſiquidem & Paulus eum ſequens, expurgari ab eo uiſcera dicentes, non uidentur de ea purgatione locuti, quàm habent medicamenta cathartica uocata,ſed de obſtructionis reſeratione intellexiſſe: quod patere poteſt per uerba Galeni dicentis,craſſos præcipuè & tenaces attenuans humores. Plinius tamen dixit folia ex ſale & aceto ſumpta,aluum inanire. Prouocat urinam & excitat coitum.⁊ De minore ſcribit Dioſcorides quod urinam & uenerem excitat,radix pota in uino. De maiore tantum quod uenerem. Et eſt ex rebus mundificantibus pectus & pulmonem.⁊ De utroqꝫ hoc ſcribit Dioſcorides.Et confert ulceribus fraudulentis.⁊ De utroqꝫ etiam ſcribit Dioſcorides, Galenus uerò ait ſemine curari Cancrum & Polypum.Et fiſtulis.⁊ Collyrijs factis cum melle,ait Dioſcorides. Succus autem eius cum melle deſtillatus in aurem.⁊ Cum oleo dicunt Dioſcorides & Plinius & loquuntur de ſucco ſeminis. Et fit emplaſtrum ex ea, cum melle & ſtercore caprarum ad podagram.⁊ De Aro ſcribit Dioſcorides quòd priuatim podagris illinitur.Plinius, folia cum ſale recẽtia uel ſicca articulis podagricis.

Et facit aborſum. ⁊ ſolus odor radicis ſecundum Dioſc. Multas alias uires potes è Pli. & Dioſc.colligere,ex quib.unam tantũ addã,quod in peſtilẽtia ſalutaris eſt radix in cibis.

De Alfeſcera.

Græci Ampeloleucen,& Bryoniam, & Pſilotrum uocant. Latini Vitem albam.Cuius radix eſt terrei coloris exterius,interius uerò alba. ⁊ Dioſc. radicis colorẽ nõ expreſsit Plinius albam dixit & grandem.Et eſt ſpecies eius feſcereſin.⁊ Videtur hic loqui de nigra quam Græci Ampelomelan uocant,Latini uuam Taminiam, Tamnum uel Tanon. Eius radix eſt cineritia exterius,& interius alba,non albedine prioris. ⁊ Loquitur de ea quam uocãt feſcereſin Arabes, et Latini Tamnum.De cuius tamen radice ait Dioſcorides,quòd foris eſt nigra,intus buxei coloris. Feſcera inquit Dioſcorides calida & ſicca in tertio.⁊ Hic eſt manifeſtus error:ſiquidem(ut aliàs ſępius diximus) de medicinarum gradibus non eſt locutus Dioſcorides.Galenus radicem dixit moderatè calidam. Noſter Meſue ſecutus eſt Auicennam,qui tamen malè ſibi conſtat. Nam cum dixiſſet calidam in tertio,paulò poſt dixit,quòd temperatè calefacit. Et eſt compoſita ex partibus igneis,cum partibus terreis aduſtis,& igneitas eſt dominans.⁊ Nec hoc dixit Dioſcorides,ſed quòd folia,fructus & radices acria ſunt. Et dixit Galenus,eſt in ea de ſtypticitate aliquid, & reliqua.⁊ De Aſparagis huius plantæ dixit Galenus

quòd

quod boni ſtomacho ſunt ob ſtypſin, quam ſubamaram & debiliter acrem habent. De radicibus uero, quòd abſtergunt, ſiccant, & tenuium partium ſunt. Feſcerin uerò eſt nimis calida.] Lege minus, non nimis: nihil enim de ea ſcribit Gal. niſi quòd albæ in omnibus eſt ſimilis, uerum debilior. Vtriuſq; radix, & propriè ſuccus eius, ſolutione educit phlegma.] De alba dixit Dioſcorides, quòd ſuccus radicis uerè exprimitur, bibiturq; cum mulſa aqua, & pituitam educit. Epilepſiæ.] Drachmæ pondere anno integro radix pota datur comitialibus, ait Dioſcorides. Et comeditur talus eius in primis cum creſcit.] Intellige primæua ueris germina, quę elixa aluum & urinas mouent, ſi manduntur, ſecundum Dioſcoridē & ſecundum Galenum ob ſtypſin, quod et ſuperius dixi, ſunt bona ſtomacho. Plures tamen uirtutes adſcribit Dioſcorides aſparagis nigrę quàm albę, ſcilicet quòd menſes mouent, lienes minuunt, comitialibus, uertiginoſis & reſolutis ſunt utiles. Veruntamen permiſcent ſpiritus.] Dioſcorides ubi multiplices radicis uitis albæ uſus oſtendit in comitialib, attonitis, uertiginoſis, ſerpentū morſibus, aborſibus: ſubdit, mentem interdum perturbat. Eſt ex reſoluentibus apoſtemata dura.] Non duros tumores, ſed phlegmonas diſcutere ex uino, emplaſtri modo impoſitam, & abceſſus rumpere, dicit Dioſcorides. Et apoſtemata ſplenis.] Lienem, inquit Dioſcorides de alba loquens, liquat, trium obolorum pondere per dies triginta cum aceto pota. Poſtea ſubdit: Ad eundem cum fico utiliter illinitur. Galenus: pota, & extrinſecus cum ficis admota. Et abſcindit cum uino panaritium.] Cum oleo donec colliqueſcat excocta, delet pterygia, ſecundum Dioſcoridem, de alba loquentem, & ſugillata. Et confert ulceribus malis.] De eadem alba inquit Dioſcorides, folia, ſemen & radix acrem habēt uirtutem: unde cum ſale ad chironia, gangrænica, phagedænica, & cum putredine crurum ulcera, faciunt impoſita. Et trahit fracturas oſsiū & ſpinas & ligna. Dioſcorides de oſsibus tantum ſcribit. Quòd ſi radix albæ trita emplaſtri modo imponatur, oſſa educit. Sorbitiones factę ex ſucco eius, & frumento decocto, et melle.] Dioſcorides non apponit mel, ſed dicit, ſi ſuccus cum triticeis granis decoctis bibatur, exuperare lac facit. Radix quoque eius & ſuccus eius abſtergit faciem. & reliqua. Et ſubdit, et propriè cum farina cicerum & fabarum.] Dioſcorides cum eruo ephelides, ionthos, lentigines, ac nigras cicatrices. Confert morſibus animalium uenenoſorum.] Contra uiperæ morſus, ait Dioſcorides pota duarum drach. pondere.

De Arthanita.

Cyclaminon Græci, Latini Rapum uel umbilicum terræ: aliqui orbicularem uocant. Magni radix eſt in modum rapi rotundi.] Dioſcorides parum latam dicit, & res ipſa idē oſtendit. Cuius pars exterior eſt terrea, nigra, interior alba.] Dioſcorides abſolutè nigrā dicit. Et eleuantur ſuper radices frondes. & parum infra, ſine eleuatione ſtipitis.] Error eſt hic manifeſtus, caulem enim, Dioſcorid. et re ipſa teſte, fert quatuor digitorum, ſed nudum. Flores ſecundum ſemitam uiolarum ſubalbidarum.] Error & hic: flores enim communis Cyclaminis roſacei ſunt, & ad purpuram uergentes. Altera uerò & ſecunda ſpecies, florem fert candidum: ſed de ea nondum loqui cœpit. Paruum uerò habet radices ſubterraneas plurimas.] Neſcio ubi hæc inuenerit iſte homo. Dioſcorides & Galenus radice eſſe aiunt inutili, nulla de hac pluralitate habita mentione.] Calidæ complexionis eſt & ſiccæ in tertio. Gradum ei nec Galenus determinat nec Auicenna. Et eſt inciſiuum. et reliqua.] Addit & aliam uim Gal. quòd attrahit. Dixit filius Serapionis, accipe ſucci eius drachmas quatuor.] Trium drachmarum pondere, ait Dioſcorides cum paſſo aut melicrato aquoſo bibatur radix, in morbo arquato. Solutione educit phlegma mucilaginoſum.] Pota, inquit Dioſcorides cum hydromelite, pituitam educit & aquam. Et etiam linitum ſuper femur.] Succus illitus umbilico, pectini & coxendicibus, dicit Dioſcorides, aluum mollit, & aborſum facit. Et maximè ſplenis.] De altera Cyclamino ſcribit Dioſcorides quòd denario acinorum eius in uini albi cyathis duobus, per quadraginta dies poto, lien emittitur per aluum & urinam. E propriè Caput purgium.] Succus cum melle ait Dioſcor.

Et confert Caput purgium ex eo factum debilitati uiſus. & reliqua. Non immiſſum naribus hoc facere ſcribit Dioſcorides ſed inungi oculis ſuffuſis & hebetibus eius ſuccum cum melle. Et ſecundum omnem modum adminiſtrationis confert duritiæ ſplenis & aliorum apoſtematum & ſcrofulis.⌉ Miſcetur, inquit Galenus, his quæ tubercula, ſtrumas, omneſq; durities diſcutiunt. Multa quoque alia poteſt, ſed hoc præcipuè, quòd cum uino bibitur contra uenena omnia, ſecundum Dioſcoridem.

De Ariſtolochia.

Ariſtolochia apud Græcos hoc nomen adepta aſt, quòd ad ea quę in puerperis deſyderantur, optimè faciat, Latini ferè eodem nomine appellant: ſunt tamen qui malum terræ, ſiue erraticum uocent. Ariſtolochiæ tres ſunt ſpecies.⌉ Addunt nonnulli quartam quam Piſtolochiam nominant, uel à radicum multitudine, Polyrrhizon.

Longa.⌉ Marem hanc uocat Dioſcorides. Et rotunda.⌉ Et hanc fœminam.

Et alia, cuius, radix currit ſecundum ſimilitudinem uitis.⌉ Clematitis hæc dicitur, quaſi ſarmentariam diceres, ramulos tenues habens, & folia modicè rotunda, minori ſempeuiuo ſimilia. Inquit Dioſcorides, omnes calidæ ſunt in principio tertij.⌉ Hic eſt error, ſicuti & alibi plerunq; : non enim hoc Dioſcorides, ſed Auicenna. Et uidetur quòd longa ſit calidior.⌉ Galenus dixit longam non minus calefacere, ſed fortè magis. Quamuis terreitas ipſius uincat terreitatem rotundæ.⌉ Minus tenuium partium eſt, inquit Galenus, quàm rotunda. Eſt utraq; aperitiua. & reliqua.⌉ Galenus abſoluto ſermone dixit radicem utiliſsimam eſſe ad medicinam, cum ſit amara & ſubacris. De longa uerò dixit quòd abſtergit & diſcutit, ſed minus quàm rotunda: & ideo utilior eſt, ubi opus eſt moderatè abſtergere, ſicuti in generanda carne, in ulceribus & uteri fomentis. Extrahens ſpinas.⌉ Rotundæ hanc uim adſcribunt Dioſcorid. & Galenus. Paulus ſeſquidrachmam Clematitis educere ait, ut Colocynthim. Aëtius drachmas duas fructus ſicci, purgare bilem & pituitam. Aſthmati & tuſsi.⌉ Rotundam dixit Galenus auxiliari aſthmaticis, ſingultientibus, epilepticis, podagricis, ſi cum aqua bibatur. Ruptis quoque & uulſis, atq; his doloribus qui obſtructiones ſequuntur, aut incocti ſpiritus craſsitiem: ſanare putredines, ſordida ulcera expurgare, dentes ac gingiuas limpidare. Et omnes quidem ſpecies eius mundificãt matrices fœtarum.⌉ Cum pipere & myrrha pota, ait Dioſcorides de longa: eademq; poſſe ſubditum ex ea peſſulum. Et medicina bona rigori febrium.⌉ Rotundam ait Dioſcorid. cum aqua potam ualere rigori: & Galenus Clematiten cum oleo, aut ſuillo adipe inunctam: ſuffumigio uerò graues ad febres.

De Albemeſude, id eſt, Cherua.

Cici uel Crotoma, Dioſcorides et Græci. Ricinum Latini primam eius ſpeciem uocãt. Nota ſatis planta. Miraſolem uulgò apud nos uocant, & ad decorem ſolum in hortis ſerunt, neſcientes non exiguum ex ea quęſtum facile haberi poſſe, parato ex ſemine oleo ad lucernas utili. Aliud magnum, aliud paruum.⌉ Magnum iam diximus eſſe Ricinum: paruum Lathyriden Græci, uulgò Cataputiam nominant. Dicit Dioſcorides, Calidæ complexionis & ſiccæ.⌉ Hoc non dixit Dioſcorides, ſed nec cuius ſit temperaturæ. Galenus uim habere diſcutiendi & abſtergendi dicit Ciceõ, oleumq; ex fructu factum, calidius eſſe, tenuiorumq; partium, quàm commune. Lathyriden uerò ſimilem, quo ad uim, Tithymallis. Facit uomitum & ſolutionẽ laborioſam.⌉ Educunt triginta eius grana, ait Dioſcorides, per uentrem pituitam, bilem, & aquam, & uomitum mouent. Valde tamen inſuauis eſt, & laborioſa talis purgatio, ſtomachũ uehementer peruertens. De Lathyride uerò ait quòd eadem, id eſt, aquam, pituitã & bilem, purgant grana eius ſeptem uel octo deglutita uel pota. Galenus uerò de Ricini folijs, quòd abſtergunt, diſcutiunt, & purgant, minus tamen omnia hæc faciunt, quàm fructus. Et coquuntur grana eius, & propriè contrita in iure galli antiqui.⌉ De folijs Lathyridis ait Dioſcorides, quòd cum gallinaceo aut oleribus cocta, eãdem habent ſeminibus operationem. Oleum autem confert colicæ. Purgare hoc

oleum aquam dicit Dioſc. et ualere lumbricis alui, ſcabiei, ulceribus capitis, ſedis inflammationibus, & uteri præfocationibus.

Sumuntur ex Cherua à granis quinq;, uſq; ad ſeptem, & alterius à granis ſeptem, uſque ad duodecim.⌉ Dioſcorides ut ſuperius tetigimus, Ciceos quidem exhibet grana triginta, Lathyridis ſeptem uel octo cũ caricis, aut dactylis, aqua frigidá ſuperbibita Paul. uſque ad quindecim, ita ut robuſti, & qui pluri egent purgatione, ea mandant. Debiliores & qui malo ſunt ſtomacho, ſyncera deglutiant. Plinius uicena grana cum aqua pura aut mulſa, purgare ait facilè bilem & aquam, ſi munda ſumantur: ſi cum folliculis uehementius purgare, & ſtomachum lædere.

De Albrachin.

Spartion Dioſcorides uocat, Galenus Spartum, Latini Geniſtam. Vtinam omnia æq; cognouiſſet, & deſcripſiſſet hic uir: non tamen facere potuit ut errorem omnino effugeret, pro Phaſelo Orobum ſcribens. Denſitas fuſtium.⌉ Dioſcorides uirgas longas habet, abſq; folijs, ſolidas, ad frangendum difficiles. Flores lunares.⌉ Dioſcorides Leucoij. Inquit Dioſcorides calidum & ſiccum in ſecundo.⌉ Nihil de hoc Dioſcorides. Et in flore eius & ſtipitibus eſt humiditas ſuperflua.⌉ Nec hoc lego apud Dioſcoridem uel Galenum, ſed ait Galenus, ſemina & ſurculorum ſuccum attrahere non ingeneroſe. Per uomitum & per uentrem educit phlegma cum fortitudine.⌉

Semen & flores, cum melicrato pota, ſine periculo purgant per ſuperiora, ſicuti Elleborus, inquit Dioſcorides. Et per uentrem.⌉ Semen purgat per inferiora, ait Dioſc. ramis uerò in aqua madefactis extractus ſuccus, in ieiunio cyathi quantitate potus, coxendice & angina laborantibus eſt utilis. Plinius macerat pluribus diebus in aceto pro coxendicis dolore, perungiq; eodem ſucco docet cum oleo. Sunt tamen inquit Dioſcorides qui macerent muria, aut marina aqua, & clyſterem imponant his qui coxendice laborant, educuntq; cruenta, atq; ſtrigmenta. Quidam ad ſtranguriam utuntur ſemine, ut Plinius teſtatur, qui etiam ſanari genua dolentia Geniſta, ait, tuſa cum axungia, Doſis eius & propriè florum.⌉ Dioſcorides ex ſemine & floribus dat quinq; obolos. Plinius drachmam & dimidiam.

De Elleboro.

Latini Veratrum, Græci Elleborum: ſunt & qui nigrum Melampodion uocent. Hipp. Ectomon. Niger incolumior eſt albo, imò minatur albus accidentia terroris.⌉ Quondam, ait Plinius terribile fuit, poſtea tam promiſcuum, ut pleriq; ſtudiorum cauſa ſumpſerint. Idem tamen Plinius album multò terribilius eſſe, ait, nigro.

Et quòd ex eo magis eligitur.⌉ Dioſcorides eligit carnoſum, ſpecioſum, interiorem partem tenuem habens, guſtuq; acre & feruidum, aſperis tumulis & ſiccis locis (qualis eſt Anticyra) natum, in frangendo puluerem emittens, ait Plinius. Et melior pars totius plantæ eſt radix ipſius.⌉ Solas radices in uſum uenire, ait Dioſcorides, à quibuſdam tamen ſemen purgationibus adhiberi. Melior pars radicis ſunt fuſtes.⌉ Intellige radiculas graciles, ex cepoſo ueluti capite procedentes: has enim in uſum ſolas uenire dicit Dioſcorid. & ſimiliter Plinius, qui eligi dicit tenuiſsimas radices breues, & ueluti decurtatas: ſummam, quæ eſt ueluti cepe, dari canibus, purgationis cauſa. Et melior pars earum eſt cutis.⌉ Eximitur ex utroq; ſecundum Dioſcoridem interior medulla. Et melius tempus collectionis eſt uer & æſtas.⌉ Meſsium tempore colligendas albi radices, docent Dioſcorides & Plinius. Albus minoris eſt acuitatis.⌉ Galenus amariorem & minus acrem eſſe dixit album, quàm nigrum.

Et eſt eius mordacitas non apparens ſubitò.⌉ Videntur hæc ſumpta ex Dioſcoride in electione albi: inter reliqua enim eligendum docet id, quòd guſtu quidem feruens eſt, non uehementer tamen, ſed ſaliuam non ſimul, ſed particulatim mouet. Addit etiam, ut ſit mediocriter extentum, candidum, fragile, carnoſum non acuminatum aut iunceum, nec dum frangitur puluerulẽtũ, ſed interiorem medullam exilem habens: laudariq; maximè Cyrenaicum, periculoſius eſſe Galatium, Cappodocium, et Italicum, quę et albiora &

magis purulenta. Albus corporibus noſtri temporis eſt moleſtus, imò eſt eis ſicut uenenum.] Pauli tempore utebantur Elleboriſmo per album, & hoc etiam tempore, eum qui bonus ſit, non puto eſſe uenenoſum. Nigri autem uſq; ad tempora noſtra uirtus tolerabilis eſt, licet adhuc difficilis: inquit enim Hippocrat. moleſtus eſt Elleborus eis quorum ſana ſunt corpora.] Experientia certa didici, operationem eius non eſſe difficilem: neq; aphoriſmus propoſitum probat, ſiquidem alia quoque purgatoria medicamina ſanos offendũt, iuxta eundem Hippocratem in alio aphoriſmo, & ſecundum Galenum. Cum Elleborum abſolutè dicimus, album intelligimus. Inquit filius Zezar, fit Teremabin ſicut mel.] Bonam eſſe oportebit Ellebori quantitatem, alioqui parum proficies: ſiquidem drachma integra ſola pota, parum operatur. Paulus infundit aqua uncias duas, per dies quinque. Et aliqui perforant radicem Raphani.] Modum hunc eſſe Elleboriſmi ſimpliciorem dicit Paulus, ſi fiat cum Elleboro albo. Et quandoq; infunditur in iure gallorum.] Dioſcorides de albo inquit, datur per ſe, & cum Seſamo, aut Thapſiæ ſucco, aut alica, aut mulſa aqua, aut pulte, aut lenticula, aut ſorbitione alia. De nigro uerò, quod coquitur cum lente, aut aliquo iure. Daucus autem & piper.] Miſcent aliqui (ait Paulus) Pulegium, Thymbram, uel aliud ſimile. Bene autem miſcetur.] Cum Scammonio & ſale, dat Dioſcorides nigrum. Paulus album dat debilibus cum ſucco ptiſanæ, aut alicæ, alioue ſimili. Puluerem tamen Ellebori ſumere non eſt tutum.] Paulus ualde nocere ait album in puluere potum, & ſuffocationes facere: nigrum uerò tritum, dat cum melicrato.

Et ſolutione educit cum facilitate choleram permixtam groſſam, & phlegma.] De nigro ait Dioſcorides, per inferiora purgat bilem & pituitam. Paulus bilem maximè flauã. Album uerò, inquit Dioſcorides, purgare per ſuperiora uarij coloris. Et Plinius, rem terribilem uiſu in uarijs coloribus uomitionum. Ad Lepram Cancrum, & ſpecies Herpetis.] Paulus Elleborum dicit bonum eſſe his qui exanthemata, impetigines, lepras, herpetas, eryſipelataq; patiuntur, & iecτericis.

Et quando ponitur Elleborus in alchohol, confortat uiſum.] De albo ait Dioſc. quod apponitur oculorum collyrijs contra caligines. Plinius, oculorum caliginem fotu diſcutit. Et deſtillatur acetum decoctionis eius in aurem.] Indi auri dicit Dioſcorides, & poſt biduum triduumue eximi, ad difficilem auditum: loquens de nigro. Prouocat urinam & menſtrua.] De albo ait Dioſcorides menſes educit, & fœtus occidit ſuppoſitus. De nigro appoſitus menſes agit, & fœtus occidit. Et remouet ægritudines cutis.] De nigro dicit Dioſcorides quòd ſcabiem curat, cum thure, aut cera, & pice, & cedrino oleo inunctus: cũ aceto uitiliginem, impetiginem, & lepras. Albus difficulter uomere facit cum accidentib. terroris.] Illum qui ſit puluerulentus, ait Paulus ſuffocationes facere: incidi propterea debere in formas ſeſamorum magnitudine. In quibus uerò ſuſpecta ſit acceptio per os, clyſmate infundit decoctum duarum drachmarum, Antylus medicus. Supponitur & balanus ex eo facta cum melle, ſecundum Paulum. Dioſcorides cum aceto balanum format. Et confert uterq; Elleborus fiſtulis.] Dioſcorides nigrum ait appoſitum, ſi triduo maneat, fiſtulas purgare. Doſis eius à ceratijs ſex ad drachmæ tertiam, uel drachmam unam.] Dioſcorides dat nigrum trium obolorum, aut drachmæ pondere, adiecto etiam Scammonio, quod & nos aliquando experti ſumus, drachmę grana duo Scammonij aſsi in cotoneo malo adijcientes, minorq; & leuior ſecuta eſt purgatio, quàm ex pilularum, quas aggregatiuas uocant, æqua quantitate ſequi conſueuerit. Albi autem (ut refert Plinius) Themiſon binas drachmas dabat: ſequentes quadernas dedere, antiquorum uitium cognoſcẽtes, qui propter metum parcius dabant, cum celerius erumpat, quò largius ſumitur. Vetãt tamen dari ſenibus & pueris, item mollibus ac fœmineis corporibus. Paulus dat drachmas duas ad ſummum, ad minus drachmam unam: debilioribus in ſucco ptiſanæ, aut alicæ: robuſtioribus cum calida aut melicrato: ſectum tamen, non in puluerem redactum, ut ſuprà etiam notatum eſt. Ego albo nunquam uſus ſum: puto tamen homines regionis noſtræ robuſtos ferre eum poſſe. Non dandum tamen niſi in diuturnis & fortibus morbis, et qui per alia auxilia nõ ſunt ſanati, ut Hydrope, Cachexia, Elephanto, Paralyſi, Epilepſia,

Podagra

Podagra (ut Paulus teſtatur) quibus ego adijcio morbum qui Gallicus nuncupatur, quoniam & peſsimus, & longiſsimus eſt, communiaq; auxilia ueluti contemnit.

Hæc ſunt quæ in Pannonia olim margini ſimplicium medicamentorum cuiuſdã mei, enchiridij forma, Meſue, ad proprium potius quàm communem uſum annotaui: quę quũ iuuenibus profutura cognoſcerem, quibus alio modo nunc prodeſſe, ob bellicos tumultus non poteram, publicanda conceſsi. Quòd ſi fortè in manus doctiorũ uenerint, equi rogo boniq; conſulant, & amicè, quando nihil melius agunt, legant: & ſi quid non probant, ſcripto potius quàm uerbis corrigant. Vos uerò bonæ mentis iuuenes, à Deo opt. max. uotis & precib. bonum pontificẽ expetite, qui pacẽ, quam moriturus nobis reliquit, mundo reddat, ut pacatiore animo, & quieta mente, prout uobis deſpondi, utilitati ueſtræ ualeam inſeruire. Valete. Ferrariæ, Nonis Decemb. M. D. XXI. poſtridie eius diei, qua ad nos delatum per ocyſsimos tabellarios fuerat, Leonem decimum eius nominis pontificẽ maximum attonito morbo ſubitò corruiſſe.

ANNOTATIONVM IO. MANARDI IN MEDICAMENTA SIMPLICIA MESVE FINIS.

IOAN. MANARDVS FERRARIENSIS IVVENIBVS MEDICINAE STVDIOSIS.

MAla nomina non uſquequaq; putanda ſunt, quæ nullo interpellãte, fidem datam reluere, procraſtinando negligunt. Quare non eſt ut mihi uitio quiſpiam ueſtrum det, ſi promiſſas ante duodecim annos, in Ioannis Meſue compoſita medicamenta annotationes, hactenus in publicum tradere diſtuli, præſertim cum eas nulli expoſtulanti negauerim, & præterea multa interim in ueſtrum uſum ædiderim quæ non ſpoponderam, & quæ haud iniquè poſsint fœnoris loco ſupputari: imò ſortem ipſam tam longè anteuertere, ut per ea omnis iam ratio mihi expuncta poſſet uideri, niſi IO. SINAPIVS *natione quidem Germanus, ſed utriuſq; linguæ peritia, bonarum diſciplinarum eruditione* ἐνθέῳ *q; quodam perdiſcendæ medicinæ furore, paucis Italis comparandus, me etiam atq; etiam monuiſſet, & quaſi cum conuitio efflagitaſſet, ut promiſsis ſtarem: non licere dicens philoſopho, præſertim criſtiano uel præſcriptionis, uel alio quouis prætextu, ſponſionum ſuarum obliuiſci. Accipite igitur & hæc adoleſcentes, ea fronte, qua iam æditas à me commentationes ſuſcipere conſueuiſtis, & moram hanc meam boni conſulite.*

Ex Ferraria, pridie Nonas Maias, M. D. XXXIIII.

DE MEDICAMENTIS COMPOSITIS.

Compoſitis medicamentis plerunq; uti cogimur, tum ad ſimplicium uel augendam, uel coercendam uim: tum quod complicatos inuicem, uarios, & quadoq; contrarios morbos curamus: tum alias ob cauſas, quas operæprecium non eſt hoc loco recenſere, quum ab ipſo medicæ artis exordio, ad noſtra uſq; tempora, quaſi per manus, compoſitio medicaminum emanauerit, modo ſolum præparationis atq; uſus

mutato. Olim enim ipſimet medici ſua ſibi quiſq; medicamenta domi parabant, et parata adſeruabant: quibus ubi opus eſſet, pro arbitrio, & ægrotantium neceſsitate uterentur. A quingentis uerò plus minus annis citra, ab ipſis medicis non ſine ægrotantium (ut mihi uidetur) detrimento, ad nonnullos hoc negocium deuolutum eſt qui ab ipſis ſimplicium medicamentorum ſpeciebus, quas ueluti ſupellectilem et ſyluam quandam, ad compoſitiones parandas in tabernis habent, Speciarij uocantur. Quorum tantum creuit authoritas, ut ipſis quantumuis famoſi medici, totum hoc illis negotium, inueniendi ſcilicet medicamenta ſimplicia, atq; ea componendi, & permiſerint, & demandauerint. Et proptereà factum ſit ut cæci, duces etiam magis cæcos ſequentes, in barathrum ignorantiæ, cum magno mortalium damno plerũq; mergerentur. In quo adhuc omnes cæcutiẽtes caligarẽt, niſi Deus ſua inuiſibili luce, quorundam aciem mentis illuſtraſſet, qui ſpecies illas ſolerter indagantes, aliquasq; ſuppoſititias, alias in totum ſpurias inuenientes, Speciarijs & medicis monſtrare conati ſunt, quantis in erroribus uerſarẽtur. In quo cãpo cum ego quoque pro imbecillibus meis uirib. ſupra x l. annos deſudarim, cogitaui ſæpenumero, quonã modo poſſent inueterati illi errores penitus extirpari. Nihil aũt magis præſentaneo mihi in hac re præſidio occurrebat, quàm ut ex antiquis Græcorum cõmentarijs ex quib. ueluti ex fontib. Arabũ & Salernitarũ cõpoſitiones emanarũt, ea ſeligerentur, quæ ex his ſimplicib. quæ facilè inueniri poſſent, et obuiã cognitaq; eſſent, conſtruebãt: nõ repudiatis tamen recentiorũ inuentis, modò clarè deſcripta eſſent, & rõi ac experimẽto cõſentanea: Verũ cũ hoc pluries attentaſſem, nec unquã adſequi potuiſſem, aliud aggreſſus ſum, non adeò utile, ſed quod oẽs facillimè poſſent et deberẽt recipere, declarãdi uidelicet ea, quæ in ſuis tabernis Speciarij illi ad ægrotãtiũ et medicorũ uſum adſeruabant. Et quia Io. cognomẽto Meſuen præcipuè ſequebantur, ideo quæ de ſimpl. et cõpoſitis medicinis ille cõſcripſerat, cœpi diligentius examinare: et quicquid occurrebat, quod ad eorũ uel dilucidationẽ uel caſtigationẽ pertineret, in libri mei margine adnotare. Quorũ partẽ, eã ſcilicet, quæ ad ſimplicia ſpectabat in cõmunem uſum ante multos annos æditã quũ ex eo non penitus diſplicuiſſe intelligerẽ, quòd ſecundã multi deſyderarent, in hac quoq; ædenda eis obſequi non negaui. Vt igitur et in hac parte ordinẽ ipſius Io. ſequar, ab Elect. ab eo uocatis incipiã: quæ ideo hoc nomen habuiſſe uidentur, uel quod ex electis quibuſdam ſimplicib. medicamẽtis conſtarent, uel quòd multi uſus eſſent, tam in bona ualetudine adſeruanda, quàm in mala ſubmouẽda, ut proptereà à Cælio Aureliano Electuaria ſint uocata. Videtur tamẽ non incõgruè Antidota uocari poſſe: tam latè enim patet apud Galenũ Antidoti nomen, ut ſit omnibus facultatibus commune, quæ non extrorſum admotæ ſed intra corpus acceptæ malos affectus ſanant, qui uel ex uenenis ebibitis, uel ferarum morſibus, uel malo uictu contingunt. Aſpirante itaque diuino fauore rem aggrediar.

IOAN

IOAN. MANARDI CENSVRA MEDICAMENTORVM QVORVNDAM COMPOSITOrum, ex Ioannis Meſue Grabadino.

In Electuarium de aromatibus.

AB odoratis rebus nomen accepit, ex quibus componitur: uſpiam tamē quod norim, paratum inuenitur. Quod ſcripſit Galenus.] Cum ingrediantur Sandali, non poteſt eſſe Galeni: ſiquidem apud eum aut antiquos alios, de his nulla mentio. Ligni aloës.] Agallochon Græci uocant. Crudi.] Quia ſi coquatur, ut quidam excipiendi odoris gratia faciunt, uim amittit. Galliæ muſcatæ.] Compoſitio eſt, quam habes infra inter trochiſcos. Caſsiæ.] Intellige quod nunc cinnamomum uocant. Macis.] Cortex eſt nucis moſchatæ interior: duplici enim tegitur. Græci macerem, Plinius macirem uocat, niſi in libris ſit menda. Doronici.] Doronicum uocant: ſunt radices odoratæ paſsim cognitæ. Spicæ.] Nardum intellige. Cinnamomi.] Verum ad nos nunc non adfertur, pro eo accipe uulgare duplo pondere. Calami aromatici.] Et hoc caremus: radicem enim, non calamum officinæ oſtendunt: atqꝫ alterius rei, non ipſius calami. Cardamomi maioris & minoris.] Quod Græci cardamomum, id Arabes Cordumeni uocant. Plinius quatuor ſpecies cardamomi enumerat. Vidi ego tres res, quæ nunc cardamomum dicuntur, inter quas neſcio an una ſit, quæ uerum ſit cardamomum. Cheiſin.] Ligyſticon Græci uocant, pro quo hærbam aliam oſtendunt officinæ, quæ non eſt uerum Ligyſticon: ueruntamen nunc cœpit agnoſci.

Electuarium de gemmis.

Nec hoc in tabernis inuenietur, alioqui & eo poſsunt carere homines. Gemmis enim in antidotis non ſunt uſi antiqui: nec ego libenter utor: ſiquidem quæ eis contritis ad confortandum uis? Et ſi qua etiam ſit, bonas perfringere oporteret, non ramentis quibuſdam uti, quibus nulla præterquam coloris cum ueris gemmis conformitas. Similiter argenti et auri folia non niſi ad decorem & oſtentationem puto conducere. Margaritas.] Non in totum ſperno, ſicuti Corallium. Hyacinthi.] Auicenna prima parte libro quinto ex eo & granata medicamentum parat. Sardinis.] Sardium lapidem eum puto, qui nunc Corneolus dicitur. Zedoariæ.] Radix nunc uulgò nota, antiquis uel incognita, uel ſub alio nomine ſcripta. Doronigi.] Doronicum uocant etiam antiquis non notum. Alfeleniemiſek.] id eſt, ocimum.

Carabe.] Succinum latinè dicitur. Been album & rubrum.] Radices de quidus Arabes, olim ex Armenia ferebantur, nunc in Italia inuentæ, ſed uel aliȩ, uel non æquè bonæ. Heyl.] Cardamomi ſpecies. Folij.] Et hoc caremus: Græci malabathrum uocant. Trochiſci diarhodon.] Horum compoſitionem habes infra.

Galangæ.] Radix ut nunc notiſsima, ita priſcis ignota. Zurumbet.] Satis non conſtat apud Arabes. Quidam faciunt ſpeciem Zedoariæ, aliqui arborem, ut uideri poteſt apud Serap. Auic. hærbam. Ambra.] Res noua, quàm non tanti facio quanti æſtimatur. Medici poſt Gal. Ambar uocant, de qua latius inferius agā, ubi Diambrā declarabo: ſicuti & de moſcho in diamuſcho. Succū emblicorū.] Cū recentes habere non ualeamus, poterunt qui parare uoluerint, ex ſiccis, bene uino uel aqua maceratisqꝫ, ſuccum exprimere. Geleniabin.] Roſaceum uel mel, uel ſaccharum intellige.

Confectio Alchermes.

In hac quoqꝫ nunquam iactarem pecunias: nam neqꝫ in ſerico uocato, neqꝫ in cocco, uel baphico, uel charmes nuncupato, agnoſco uim niſi cōſtringentem: coloriſqꝫ rubri ratione, lædere potius uidetur cor quàm iuuare, ſpiritus & ſanguinem trahendo, propter ſimilitudinem. Cyanei uerò ratione, uomitum & ſeceſſum citabit, quæ præ exigua eius quantitate perficere non ualens, lædet magis quàm iuuabit. Algueſgues.] Deſipientiam uocant Arabes. Setam.] Bombyx latinè dicitur. Darſeni.] Cinnamomi genus intellexit.

Confectio Xyloaloés:

De cubebis non conſtant inter ſe Arabes: nam Serapion putauit eſſe oxymyrſinem, & ſic eſſet Ruſcus. Auicenna Carpeſion, & ſic eſſent feſtucæ quædam, non ſemina. Quibus uerò nunc utimur, ſemina aromatica ſunt, quæ ſatis hic congruere uidentur.

Squinanti.] Floris uidelicet ſchœni. Afferuntur autem nunc non flores, ſed ipſa abſq; floribus planta. Miua.] Ex cotoneorum ſucco confecta, de qua inferius.

Electuarium Sarbotheng.

Hæc compoſitio ſatis conferre uidetur ad ea que laudatur, & nihil eſt in ea obſcuri, præter duo cardamomi genera: quæ eſto, ut quomodo apud antiquos uocentur, neſciamus, tamen ea quibus uulgò utimur, & per ſe bona ſunt, & ſatis hic congruentia. Aliam eiuſdem Lætificantis compoſitionem habes ab ipſomet Meſ. cap. de Melancholia: aliam à Raze, & Nicolao & alijs. Fertur & alia ſub Gale. nomine, quam tamen nondum apud illũ legi.

Electuarium de Citro.

Placet mihi hoc commixtum: cui ſi apponerentur citra cõdita, ſuauius eſſet, nec minus utile Galanga.] Eſt radix nunc notiſsima, quam, ut ſupra quoque dictum eſt, apud Gręcos nondum euidenter inueni.

Confectio teſticuli Vulpis.

Hæc eſt quæ in communem uſum parata inuenitur. Secacul.] Non eſt Eryngion, ut multi putant: ſed eſt radix, quam geniculam uulgò uocant, à multitudine geniculorum. Hærbam uerò eius fraxinellam, quoniam fraxini folio conſtat, ego puto eſſe quã Polygonaton uocat Dioſcorides. Teſt. uulpis.] Orchis ſcilicet. Radix Raphani.] Domeſtici potius quàm ſylueſtris. Luſ plani.] Dracontium maius, uidetur ad hoc aptius. Lingua auis.] Non una lingua loquuntur Arabes: Serapion enim linguam paſſerum, auium uidelicet ſalaciſsimarum in hunc uſum adhibet. Auicenna medullis adnumerat. Recentiores rem quandam in fraxino reperiunt.

Cenfectio de galanga.

Laudo hanc, communiter enim paratur. Cauendum tamen puto in æſtate, & in ualde biliosa temperatura. Calamus aromaticus.] Ad nos hoc tempore, ut ſuprà etiam dixi, non defertur, ſed eius loco radix quędam uenditur, quam non credo eius cannæ eſſe, nec ex India adferri, ſiquidem & recens multum aliquandò uidetur, & exiguo nimis uenditur. Mellis.] Nunc cum ſolo ſaccharo conficitur, magnaq; ui inflationẽ pellit.

Diarhodon, deſcriptione communi.

Hæc non paratur, ſed alia cum Abbatis cognomine, quam Nicolaus deſcribit.

Trochiſc.] Hos inuenies inferius. Spodij.] De hoc ſcribam inferius, atque pariter de Berberis. Scariola.] Species eſt (ut puto) ſonchi minus ſpinoſa. Per citrullum ego intelligo cucumeris ſpeciem, quæ colore & forma citrum æmulatur.

Aromaticum Roſatum.

In mala temperatura frigida magis hoc mihi probatur quàm ſequens: non tamen in communi uſu eſt, ſicuti id quod ſequitur.

Aromaticum Roſatum, deſcriptione Gabrielis.

Parum calidum, ideoq; ſecurius in temperatura & hora calida dari poteſt, quàm præcedens. Syrupi roſati.] Paratur & abſq; his ſolidiora forma, cum ſolo ſaccharo, ſimulq; & delectat & iuuat.

Aromaticum Roſatum minus.

Hoc quoque parum calidum, præcipuè ſi teneamus ſandalos tales eſſe, quales ſcribuntur. Nullibi tamen quòd ſciam paratur.

Aromaticum Muſcatum.

Quo pacto conueniat præfocationi, cum eximio ſuo odore uterum ſurſum trahat, non uideo, niſi exigua admodum quantitate. Darſeni electi.] Secundum Serapionem eſt cinnamomum. Sed mirum eſt quòd hactenus dixerit cinnamomum, nunc utatur alio nomine. Ego potius intelligerem Aſpalathum, quem Arabes uocant Darſiſahan.

Aromaticum Gariophilatum.

Difficile eſt hoc præparare, quia caremus folio: elegans tamen eſſet, ſi bene pararetur.

Aromaticum Nardinum.

Hoc quoque uidetur non bene poſſe parari. Galliæ ſebellinæ.] Quare hanc inferius.

Diacyminum bonum.

Satis inflationi mederetur, ſed pauperes tanti non faciunt inflationis redemptionem, præſertim cum aliud minoris emere poſsint, quòd ex Nicolao parant: ſed & aliud quod ipſe Meſue inferius ſcribit.

Dianeſon.

Hoc non minus utile eſt quàm præcedens, & minoris emitur. Carui.] Caros uocatur à Dioſcoride.

Diambra.

Præclara eſt hæc compoſitio, ſi bene præparetur, ſed precioſa: ego ea ſæpe utor præſertim in mulieribus & ſenibus.

Confectio de Cinnamomo.

Darſenum.] Ecce quòd darſenum non eſt cinnmomum, ideo expone ut ſuprà. Enulæ.] Id eſt, helenij accipiendæ radices, ut Dioſcorides docet, exiccatæ. Et quandoq;.] Si hoc modo cum ſaccharo miſceatur, erit multi uſus ad eſcas cōdiendas, ſpecierum uocatarum loco.

Electuarium de granis myrti.

Vtile quidem eſſet, non tamen in uſu eſt.

Diacalamentum deſcriptione Galeni.

Calamenti fluuialis.] Id eſt pulegij, errore communi Arabum. Galenus non ponit zingiber. Siſeleos.] Seſeli. Petroſelinum.] Verum ad nos nō portatur: id uerò quòd ſub eo nomine uulgò uēditur, imbecille ſatis eſt: ego loco ueri utor oluſatri ſemine. Alhaſce.] Id eſt, Thymi. Cheiſin.] Id eſt, Ligyſtici. Piperis.] Adde & longi piperis, & auge pondus, ad drachmas uidelicet uiginti quatuor.

Dia trion pipereon.

Galenus, trium piperum drach. 5 o. thymi, aniſi, zingiberis drachmas octo.

Amomo.] Caremus, quia quòd pro eo uendunt, nihil habet commune cum Amomo, quod tamen non apponit Galenus, ſicuti nec reliqua quæ ſequuntur.

Diacyminum.

Dioſpoliticō non ualde differt à diacymino: conſtat enim ex pari portione, piperis longi, cymini, rutæ, nitri. Baurach.] Id eſt nitrum, quod nunc ad nos non adfertur, ſed loco eius habemus copiam factitij, à quo & ſalſedinem per artem remouent, ut ſit ad tormenta habilius.

Confectio de ſeminibus.

Alia hæc eſt ab ea, quam Diaſpermaton Græci uocant. Fac ſicut ſuffuff.] Redigenda uidelicet omnia in tenuem puluerem, quo uti poteris eo modo, quem in confectione de cinnamomo docuimus.

Confectio de Cytonijs.

Hanc nunc etiā mulierculę parāt, cotoneatā uocantes. Medici uerò Diacytonitē uocāt.

Confectio de cytonijs facta cum ſucco.

Nunc nouo quodam artificio ſuccum congelant, gelatinamq; uocant, colore pulcherrimum, tranſlucidum, & guſtu ſapidiſsimum.

Electuarium de pomis.

Arabum inuentum eſt mala adeò cordi congruere, quod certè uix credo, maximè ubi hoc modo parentur, quo hic uir iubet: quid enim habent cordi congruens pręter odorem? quem certè deponunt cum à cortice ſeparantur, & multum coquuntur.

Electuarium de Perſicis.

Neſcio quomodo ſitim extinguat, ſi tot aromata apponantur.

Electuarium, quo utuntur Reges.

Ego utroq; horū uſus plerunq; ſum, ſed à primo amoui oleum, ne uomitū moueret: & à ſecundo ſandalos, qui multis non placent, quandoq; addēs cucurbitæ, & peponū ſemina:

aromata etiam,prout mihi uiſum,moderans.

Electuarium de fructibus.

Efficax eſt,neq; inſuaue,ſi bene præparetur. Sumach.] Græci Rhun Syriacũ uocant. Pyrorum ponticorum.] Id eſt,ſaporis adſtringentis & acerbi.

Confectio alia Galeni.

Non eſſe Galeni,Camphora & Sandali oſtendunt. Faufel.] Fructus quidam adſtringens,antiquis incognitus,nunc auellanam Indam uocant. Bolo armeno caremus:falſum apothecarij paſsim habent. Cœpit aliud fieri ex orientali plaga,quòd nec ipſum eſſe uerum Armenicum puto.

Confectio de prunis.

Non diſplicet,modo ſtomachus non ſit ualde debilis. Muzorum.] Id eſt,quæ dulcacida ſunt.

Electuarium de Sorbis.

Vehementer adſtringunt, & ad eum uſum communiter paratur,id facturum uehemẽtius,ſi pro ſorbis meſpila accipiemus.

PARS SECVNDA PRIMAE DISTINCTIONIS.

Theriacha Diateſſaron.

Theriaca dicitur,quia ad morſus ualet ferarũ διατεσσάρων,quia ex quatuor,pręter mel componitur.Antiqua eſt & ualde utilis. Mulomedici addunt ebur,& uocant διαπέντε, ſublimeq; eſſe dicunt ad præſeruanda curandaq; iumenta, ut uidere potes apud Abſyrtũ, & Vegetium. Myrrham.] Hoc tempore apud nos reperire bonam,eſt difficile. Mel ſit quadruplum ſpecierum,ut in hac,ſicut in alijs ſimilibus.] Tripheræ omnes hę ab Arabibus uidentur inuentæ:nam ferè myrobalanos recipiũt,quę antiquis erant uel ignotæ,uel non adeò aſſuetæ.

Tryphera Sarracenica.

Tryphera quaſi delicioſa uel uoluptuaria.] Setaragi Indi.] Eſt Lepidiũ dicit Auicenna,quòd Indum eſt,fruſta parua ſubtiliaq; ligni.

Tryphera muſchata.

Baucia.] Eſt paſtinaca domeſtica.

Tryphera Galeni.

Non credo eſſe Galeni,cum neq; behen,neq; ambram,neq; moſchum agnouiſſe uideatur. Alufulſumen.] Difficile eſt de his barbaris diuinare dictionibus, potes tamen ſumere ocimum.Interpres Auicenna exponit radicem piperis. Quidam textus non habent hanc dictionem.

Tryphera minor ex arte Phenonis.

Carmezit.] Eſt Fructus Tamariſci:magnam uim habet in adſtringendo,quæ hoc deſyderant,& præcipuè mulierum redundantes menſes.

Tryphera minor.

Efficacior uidetur ſcoria ferri addita, quæ nutrire dicitur, quando in aceto madet longo tempore.

Diacurcuma.

Melius eſt hanc dimittere quia non bene conficitur: ſi quis tamen conficere eam uelit, uideat ut habeat uerum eupatorium:nam quo paſsim utuntur,mendax eſt. Sed & uerum & meon & ſcordium agnoſcat,ut oleum balſami taceam. Scolopendrium eſt, quam uulgò citrach appellant.

Diacurcuma minor.

Minorem hanc quiuis parare poteſt: non multum enim errabit qui hærbam Schœni, pro flore receperit.

Diamoruſia.

Daucus eſt trium ſpecierum.] Eligendus eſt Creticus,cuius flores & ſemina alba.

Acori.]

Acori.] De hoc quid ſentiam, infra notabo. Marmacur.] Id eſt, Meliſſophyllon.

Dialacca magna.

Hac tutius utimur quàm Diacurcuma: omnia quæ in ea ponuntur, nota ſunt, ſolum attendendum, ut lacca ſit quòd dicunt Græci κάγκαμον, quia arte alia paratur, qua paſſim infectores utuntur.

Dialacca minor.

Hæc quoque bona eſt, & facilius quàm prima parari poteſt.

Confectio de Raued ſeni.

Placet mihi & hæc, ſi bene paratur: multum enim in mulieribus ualet, quibus ob malã hepatis temperaturam ad frigidum, retinentur menſes,

Diacoſton.

Potens hoc eſt in quauis temperatura frigida & humida, & in obſtructione: procurandum tamen ut uerum coſtum habeamus.

Confectio Elect. ex inuentione noſtra.

Sicut Alcohol.] In tenuiſsimum puluerem. Per conchulas aduſtas, intellige coopercula paruarum conchularum, qualia apud nos multa, ut quæ piperatia uocant, & ſimilia: quamq́ meliora eſſent quæ blattas byzantias uocãt, et Græci onychas, hoc eſt, ungues.

Electarium Confortans.

Magnam uim habere adſtringendi, ſi bene pararetur Seminis roſarum.] Quid ſit, uide in noſtris epiſtolis.

Confectio Alcanzi.

Florum alcheil.] Credo legendũ eſſe alkilil, quod uocant Arabes granatum ſylueſtre.

Confectio de Aſa.

Laſer uel opos Cyrenaicus Dioſcorides eſt res quam Arabes uocant aſam: non defertur ad nos niſi fœtida. Optimum eſt ſubrubeum, ſplendidum, myrram referens non porrum, & quòd facilè diſſoluitur in colorem album. Sunt qui putent benzoin nunc uocatum eſſe uerum laſer.

Confectio Anacardina.

Hac perrarò utimur, niſi ad febrem in frigidioribus morbis prouocandam. Beduſt] Intellige caſtorium. Burungi.] Pro hoc pone Meliſſophyllõ uel Eryſimon. Aliqui tamen intelligunt eurucam agreſtem. De Anacardo non uideo Græcos inter ſimplicia medicamenta ſcripſiſſe: inuenio tamen eis uſos, & uocare Anacardia. Auerroes reponit inter noua medicamina. Paulus deſcribit Theodoreton, quam per Anacardia uocat.

SECVNDA DISTINCTIO.

De medicinis opiatis.

Vſus horum admodum prudentem deſyderat medicum, non adeò audacem, ut ubi opus non eſt, eis utatur: nec adeò timidũ, ut quoties urget neceſsitas, eorũ uſũ reformidet.

Confectio philonij.

Vtere hoc tanquam uero Philonis medicamine, & dimitte alia. Inuentione propria.] Scilicet Philonis. Caſtorium.] Galenus non ponit. Doſis eius ut cicer conuenit pueris: ut faba parua, debilibus: ut auellana, prouectioribus ac robuſtis.

Confectio Philonij Hamech.

Nigella.] Melãtion, Git. Non tamen quòd uulgò ſic uocant, id enim eſt melampyron: ſed ſemen odoratum. Placet ut apponatur crocus, & ſint omnia æqualia. In alio.] Nam duo aurei opij, plus eſſent quàm ſit opus. Zazenea.

Ego multoties hac uſus ſum, præſertim in uteri affectibus, & ſatis profeci.

Cum rob.] Per hanc diſtinctionem ſignificant Arabes omnem ſuccum craſsiorem factum: cum uerò ſimpliciter proferunt, rob uini intelligunt. Athanaſia magna.

Adip.] Lupi. De cornibus Capræ.] Sic & auicenna cuius hæc eſt deſcriptio

Alias habes à Paul.et Oribaſio,ſed & à Nicolao,quæ parata communiter inuenitur:et eſt in adſtringendo longè quàm hęc efficacior. A Paulo etiam alia ſcribitur, quę Oribaſij eſſe dicitur,nullibi tamen cornu mentio:alioqui nemo niſi ſuperſtitioſus,dextrum potius quã ſiniſtrum apponeret.

Diaſulphur.

Magnam uim habet in dolore renum, & ſpirandi difficultate, in quibus locis paratur: nec difficile eſſet ubiq; parare:quęcunq; enim in eo ponenda, nota ſunt. Sunt qui hoc pacto parẽt:Sulphuris ignem non experti,hyoſcyami,cardamomi,ſtyracis,opij, myrrhę, coſti,rutæ,ana drach.10.croci,piperis ana drach.4.caſiæ drach.12.libyſtici drach.3.mellis quantum ſat ſit.

Confectio de Storace.

Styrax uerus lachryma eſt,humiditatem non remittens niſi dum manibus attrectatur. Fit uerò arte quędam miſcella,quæ grauis eſt,& ſomnum faciens,quam hic puto Meſuen intellexiſſe,& eſſe quam liquidam uocant. Vide Dioſcoridem:ſi tamen hoc melius intelligere uelis,lege Galenum in libro de Antidotis.

TERTIA DISTINCTIO.

De medicinis ſolutiuis. Hiera Picra.

Ab hac cœpit ueluti ab antiquiore, & à qua reliquæ nomen acceperunt,cuius permixtio tempore Galeni Romę uocabatur picra. Galenus accipit ſolum ſex res,dimittens xyloaloen & caſsiã,& pro carpobalſamo ponit xylobalſamon: & auget aloẽn:pro ſex enim drach.aliorum,uel centum,uel 120.aloës apponit.Et eſt reſolutiua materiarum malarum groſſarum.] Has tamen oportet attenuaſſe & diſſecuiſſe. Aloẽ autem ſit duplum pondere.] Fermè triplum eſſe debet,quia pro 36.drach.illorum, centum Aloës uel cxx.adijciendæ ſunt.

Hiera Hermetis.

Alandal.] Hos habes infra ab ipſo Meſue deſcriptos,qui tamen Thermetis tempore non componebantur.Luf.] Dracontium.Seminis mezereon.] id eſt,cocci gnidij,chamęleæ uidelicet.

Hiera Archigenis.

Ex Auicenna ad uerbum.Pulpæ coloquintidos drach.ij.Aliqui libri habent drach. xxij.alij unc.ij.cepæ.Muris aſſatæ.] Id eſt,ſcillæ.

Hiera Archigenis deſcriptione Pauli.

Omnium an.aur.v.] Auicenna xx.Paulus x.Poſt polium Paulus addit,myrrhæ,Infũde in melle.] Paulus in melicrato per noctem unam,& ſicca. Compone eam cum aqua mellis.] Paul.cũ melle optimo,et repone in uaſe uitri uel plumbi.Et modus hic eſt omnib. hieris communis.Addatur ſalis drachma una,& ſi uis ut magis purget,adde ſcãmonium.

Hiera coloquintidos.

Eſt multum ſimilis hierę Rufi,ab Auicenna & Paulo poſitæ.Troch.Alundal.] Paul. Sicyonię,id eſt,elaterij:certum enim eſt hoſce trochiſcos Rufo non fuiſſe cognitos.

Opopanaci.] Hoc non apponit Paulus.

Hiera ex inuentione noſtra.

Hæc inter magnas connumeranda eſt,& multi uſus,licet nullibi parata inueniatur. Alſerachoſtum.] Per alſerachoſt Arabes intelligunt ſpeciem mannæ. Tamarindorũ.] De his licet nulla apud antiquos mentio,utiles tamen ſunt in bile coercenda. Foliorum lupuli.] Hic puto ſubeſſe errorem,intelligendoſq; aſparagos eius potius quàm folia. Seminum communium.] Hæc dici ſolent maiora.

Tryphera Perſica.

Cuſcuta.] Amplexicaulis hærba eſt, quæ,linum amplectitur, & uidetur eſſe quam linoderam Theophraſtus uocat:licet apud Græcos in medicorum uſum(quod quidẽ meminerim)uenire non cõſueuerit.Eſt autẽ magnę ſimilitudinis cum uocato nũc epithymo.

Confectio

Confectio Electuarij Alharif.

Confectio alia.] Neutra harum neqꝫ ego uſus ſum, nec uidi medicum utentem. Nabeth.] Quidam intelligunt zuccharum, quod candum uocant. Sed uidetur alia res apud ipſum Meſuen, infra de conditis. Alij potum ex ficis, dactylis, & ſaccharo.

Confectio electuarij Indi maioris.

Eſt minus potens ad purgandum quàm diaphœnicon, ſi in diaphœnicon non ſit Scā-monium, per coctionem caſtigatum, & in hoc ſit. Si utrobiqꝫ, hoc erit efficacius.

Doſis eius eſt aure. iij.] Illa doſis exigua eſt, uix puero ſufficiens: grandioribus enim ac robuſtis poteſt integra uncia dari. Ego in expurgandis renibus eo utor, cum caſsiæ ſucco, ita ut huius ſex, illius iij. drachmæ miſceantur.

Electuarium Indum minus.

Minus hoc à maioribus noſtris neglectum eſt, cum tamen ſatis efficax ſit, & adeò delicatum, ut poſsit ſine melle in pulueris forma cum iure ſorberi.

Confectio de dactylis Diaphenicon.

Benigna ſatis eſt & tuta per hanc purgatio. Galenus tertio ſimplicium medic. miſceri ait purgatoria medicamina cum dactylis, & alijs adſtringentibus, ut occultetur ſapor tollatur abominatio, & faſtidium ſtomachi. Ego ponerem ſcammonium non coctum, quia per dactylos & aromata ſatis caſtigatur. Nec credendum his qui dicunt, quod per dactylos uetatur, ne à longinquo humores trahat: ſiquidem cum uapores ad caput mittant, ſimul etiam purgatoriam uim adferunt.

Electuarium de Pſyllio.

Recipe ſucci bugloſſæ.] Boraginis uidelicet & bugloſſi uulgarium. Accipiatur eius uiſcoſitatis.] Id eſt, eorum ſuccorum, in quib. ſuccus hic pſyllij per diē & noctē remā-ſit. Hæc enim eſt uiſcoſitas, de qua uult pro ſingulis 4. ℔. apponi, ſacchari ℔ ij. s. Doſis.] Potes integram nunctutò dare.

Electuarium Eleſcoph.

Scribitur ab Auicenna fermè eodem modo, & uocatur Epiſcopi. Conficiuntur & ex his ſpeciebus placentæ cum ſaccharo, quæ aliquando nihil, aliquando nimium purgāt: uel quia ſcilicet aliquando uruntur, uel non bene inuicem miſcentur ſpecies. Doſis ab aur. ij. uſqꝫ ad iij.] Potes & hanc excedere.

Confectio medicaminis Hamech.

Prima hæc compoſitio communiter paratur, licet non omnes eam bene parent. Vbi bene parata ſit, utraqꝫ bilem & pituitam facilè purgat, præcipuè ſi maiori quantitate detur quàm iubet Meſue: uncia enim abſqꝫ periculo exhiberi poteſt.

Confectio alia hamech.

Hanc nunquam uidi parari. Bedagar. Dioſcorides ἄκανθαν λευκὴν, id eſt ſpinam albam uocat. Iuiube.] Id eſt, zezipha. Sebeſten.] Myxa. Rob. ℔. ij.] Intellige ſapam.

Modus Electuarij Roſati.

Hoc carere non poſſunt qui pilulas aggregatiuas modo Meſue parare uolunt, precio ſumqꝫ eſt & delicatum. Aliud modo Nicolai communiter ab omnibus paratur, & ſub nomine elect. de ſucco roſ. agnoſcitur.

Confectio Alfeſara.

Radix alfeſara, id eſt, uitis albæ, ueluti oſtenſum eſt capite proprio in annotationibus ſupra ſimplicia, ubi ijſdē uerbis hæc ſcribitur præparatio. Doſis eius à duab. drach. uſqꝫ ad iiij.] Vſqꝫ ad v. ſcripſit ipſemet: ſed potes etiam tutò plus exhibere.

Confectio mannæ ex inuentione Galeni.

Ego hanc apud Gal. non reperij: ſi tamen Galeni eſt, per mannam intellige aëreū mel: ſic enim ipſe nominat lib. 3. Aliment. Mamna autem apud eum eſt thuris puluiſculus.

Confectio Almezereon.

Scis quid intelligendum per mezereon, ex ijs quæ à me alibi adnotata ſunt. Foliorum Almezereon præparatorum.] Eo ſcilicet modo quo ipſe docuit cap. proprio. Carnium cytoniorum elixorum in aceto uini & zuccharo ana partes lxxx.] Supra dixit

lxx. Tereniabin xl.] Supra dixit lx. Nos hoc tempore multum ueremur mezereum & quæ ex eo componuntur, & propterea hanc non parant ſpeciarij: non inutilem tamen futuram his qui aqua intercute laborant.

Modus Confect. Alſebram.

Quid ſit alſebram, uide proprio capite inter ſimplicia: nunc plantam pro ea accipiunt lino ſimilem, quam eſulam uocant. Succi fœniculi.] Vereor ne hic ſit menda: ſiquidē ubi de hac planta inter ſimplicia agit: ſuccum aliquem frigidum ſecū miſceri iubet, ut portulacæ uel intybi.

Modus Confect. de Eupatorio.

Eupatorium accipe, non quod uulgò ſic uocant, ſed quam apud nos agrimonium nuncupant. Poſſes dare pluſquam aureum, ſi conficeretur. Seminis cuſcutæ.] Neſcio an ſemen colligi poſsit, ſcio tamen non colligi. Et uolubilis.] Lupum ſalictarium intellige, quem lupulum uocant: aliæ enim uolubiles uocatæ impenſius calent.

Alchechengi medicamen.

Trochiſcos hoſce omnes habes infra loco ſuo. Accipe ſuccum uolubilis.] Intellige & hic lupulum uocatum. Eſſe medicamen uehemens, ſed non conficitur.

Confectio electuarij Diacyntoniten.

Græci aliter conficiebant, ut apud Paulum licet agnoſcere. Mellis Tabarzet.] Ita genus quoddam ſacchari Arabes uocant.

QVARTA DISTINCTIO.

De Conditis.

Nunc omnia melius condiuntur quàm docuerint Meſuas, uel ſciuerint antiqui.

Chebuli.] Ex Aegypto adferuntur conditi: ſed quia caſsiam redolent, ideo diligentiores ſpeciarij aqua madefactos cum ſaccharo iterum condiunt. Ars autem.] Hac arte potes quaslibet res aridas, quaſi recentes facere. Emblici.] Modus hic oſtendit, quòd neq; in Damaſco habeantur recentes. Cytonia & alia poma, ſi bene condiantur, ſicuti & ſaporem & odorem ſeruant, ita & uim. Citra.] Cortices uel ſoli condiuntur, pulpa abiecta, & calidi ſunt: uel ſola pulpa, extimo abſciſſo cortice, & frigidi: uel utrunq;, & ferè temperati. Sicut nabet.] Ad mediocrem uidelicet craſsitiem.

Secacul.

Dixi ſuprà quid eſſet: uideri tamen poteſt ex modo loquendi Meſue, quòd ipſe aliam rem intellexerit. Noſtri pro eo condiunt eryngium. Zingiber conditum.] Zingiber conditum ex Aegypto adfertur, & uiride uocant.

Confectio de Zingibere.

Vidi ex puluere aridi & ſaccharo parari ueluti offas, efficaces in calefaciendo uentriculo, & inflatione diſcutienda.

Bauciæ conditæ.

σταφυλῖνος græcè, paſtinaca latinè. Condiuntur etiam elixa cum melle & aceto, & non inutiliter ad menſas uenit.

Acorus conditus.

Acorus uulgaris non eſt uerus acorus, ſed radix xyris, ut conſtat ex pictura utriuſque apud Dioſcoridem quandoq; ſuſpicatus ſum radicem quæ á ſpeciarijs calamus aromaticus dicitur, eſſe ueram acorum.

Zuccharum Roſatum.

Nunc ſunt alij modi faciendi zuccharum roſatum: pulchrius enim & ſuauius fit ex ſucco roſarum in formam placentarum ſaccharo redacto, quod & uim quādam retinet ciendæ alui: amouendi tamen ſemper ſunt à roſis ungues.

Zuccharum Violatum.

Indigent tamen uiolæ &c.] Dubium eſt mihi hoc, ſiquidem uis earum facilè reſoluitur: quare puto addendam negationem, ut ſcilicet intelligamus, non eſſe ſoli exponendas,

uel longo tempore adſeruandas.

Zuccharum Bugloſſatum.

Vera bugloſſus dicitur, quam noſtri uulgò boraginem uocant:quæ tamen in antiquo hærbario Apuleio adſcripto,corago uocabatur.

Zuccharum Alchilil.

Lege Alchilebel,& eſt roſmarinus. Appellant autem confectionem quæ ex floribus eius paratur, di anthos. Solent tamen aliud parare,ſecuti Nicolaum,cui aromata multa adduntur.

Mel roſatum.

Dicitur hoc primum,mel roſatum cum folijs. Et ſunt qui ponunt,mellis & ſucci roſarum.] Hoc dicitur mel roſatum colatum.

QVINTA DISTINCTIO.

De ſpeciebus Loch,quæ Græci ἐκλέιματα,Latini linctus uocant.

Loch de Pino.

Hoc apud omnes paratur. Mellis paſſularum.] Id eſt, in quo bullierint paſſulæ uſque ad liquationem. Sumatur quaſi lambendo uncia una.] Errant noſtri medici,exiguum quid iubentes homines horum deuorare. Zucchari tabarzet.] & paulò poſt,mellis tabarzet.] Dubitari ergo poteſt in quo differant. Dicendum per mel intelligi ſuccum ipſum,ex quo per cocturam fit ſaccharum,quod tamen nondum exiccatum ſit. Zuccharū uerò,id quod iam plenè exiccatum eſt. Serapion conficit cum melle.

Loch de Papauere.

Hoc quoq; ſolet ab omnibus componi. Et ſit propriè.] Non ex hoc componunt, ſed ex eo qui inter ſyrupos nominatur.

Modus confectionis Iacur,ſecundum intentionem Galeni.

Recipe decem papauera.] Melius eſt recipere ea quæ nondum dura ſunt,nec tamen ualde mollia:quæ enim ſicciora ſunt,parum habent ſucci: quæ humidiora,multum quidē ſed incoctum:propterea & quæ in locis humidioribus orta,ſunt repudienda. Sint autem magnitudine mediocri:ſi enim maiora ſint,aqua erit augenda:ſi minora,capitum numerus. Aquæ ſextar.] Id eſt ξέσωυ. Et ſit aqua pluuialis.] Galenus, uel fontis,non per plumbeos canales defluentibus. Tunc decoque ea uſque dum diſcocta ſint.] Galenus ueluti marcida. Et aquæ duæ partes.] Hæc uerba ſunt ſuper addita. Oportet autem ut miſceatur ex rob quantitas.] Siræo,uel uino cocto,uel dulci. Et non cōuenit in hac intentione mel.] Galenus, miſceri autem oportet huic pharmaco dum coquitur glycyrrhizam,uel ſuccum eius. Et ſi uelis medicamen abſtergens,tunc mel eſt conuenientius.] Adde ex Galeno, ſicut anim his qui ſomno egent melius eſt ea quæ fit per ſiræum,ita his quos oportet expuere,ea quæ per mel optima, quoniam materias quæ ſunt in pectore,ad expellendum habilitat: dabis autem alteram earum cui opus eſſe cognoueris. Et quandoque fit medicamen ex utriſque.] Ex eo ſcilicet quod per mel, & ex eo quod per ſiræon paratum eſt. Adde ex Galeno & ſi æquales fuerint intentiones, æqualiter miſcebis:ſi inæquales,inæqualiter. Doſis eius drach. 1.] Galenus duo cochlearia magna,uel plus,uel minus,iuxta ætatem,horam. Si omnia ad frigidum uergent,dabis minus:ſi ad calidum plus. Reſpicies quoque deſtillationis quantitatem & qualitatem. Si autem uelis.] Hæc Crito. Beuſiſtidos.] Lege hypociſtidos. Balauſtiæ & Ramic.] Non hæc Crito.

Confectio de Moris.

Huius communis uſus,& uulgaribus quoq; notus eſt. Quæ currunt ſecundum ſemitam.] Quia ſcilicet dicuntur ſycaminia,quaſi fico mora. Et mororum de ſeni.] Id eſt,rubi. Galenus facit ex his uel ex illis,& dicit quòd ex his eſt melius. Rob.] Non ponit Galenus. Et mellis.] Galen. Succus per ſe melior eſt phlegmone incipiente quia ſcilicet tunc intentio medici eſt ſolum ad repellendum. Sed quia toto anno conſeruari non poteſt,ideo mel miſcetur. In ſequentibus enim phlegmones temporib. utilior

eſt compoſitio cum melle, dum ſcilicet mixta eſt intentio ad repellendum & reſoluendum. Ana libram unam.] Galenus quintam partem mellis miſcet in mediocri. Myrrhæ.] Qui compoſuit pharmacum, miſcuit & crocum & myrrham. Crocus enim ſtypticus eſt, myrrha uerò diſciutit, & ad profundum meat. Aluminis ſucci agreſtæ.] Galen. Ego in principio aliquando miſceo rhun. id eſt, ſumacum, aliquando omphacium: & ſi hæc nõ adſunt, uel flores roſarum, uel roſas ſiccas, uel balauſtias, uel citinos, uel gallam, uel corticẽ granatorum, piceæ, uel thuris, uel hypociſtidos, uel lentiſci ſuccum, uel, ut in ſumma dicatur, aliquid adſtringens, quod non ſit δηλητήριον. Vt uerò hæc congruunt in principio, ita poſtea non egemus aliquo horum, ſed ad concoquendum ſat eſt addere myrrham, crocũque. Vbi uerò concocta fuerit, miſcendum quid diſcutiens, ut aphronitrum, uel nitrum, uel ſulphur, uel ſiræon, incocto origano, uel hyſſopo, uel pulegio, uel thymo, uel aliquo tali. Ana partes æquales.] Placet Gal. ut ſint mellis ℔. 1. ſucci ℔. 5. croci & myrrhæ ana drach. 1. s. omphacij drachma una.

Modus confect. de ſuccis nucum.

Hoc inuenit Galenus & dicit habere uim multum excellentem reliqua ϛομαχικὰ pharmaca. Defluit & ad cannam pulmonis.] Copula, &, abolenda eſt. Et humidis natura.] Debilibus mente, ait Galenus.

Loch de ſquilla.

Communiter conficitur, & eſt ualde efficax ad craſſam materiam & tenacem.

Loch de alfeſcera.

Et hoc cum ſit ualde potens, non paratur quandoque ego confici iuſsi & uix inueni qui uoluerit uel potuerit uim eius ferre. Alfeſcera, intellige uitis albæ radicem.

Loch ſanum & expertum.

Hoc paratum ubique inuenies: & calidius & potentius eo quod de pino, minuſque inſuaue: & propterea ego eo libentius quàm illo utor.

Loch ad caliditatem.

Non eſt in uſu apud noſtros. Cheſmes pinguium.] Id eſt, paſſulas. Sebeſten.] Id eſt, myxa: græcè μυξα. Caſsiæ fiſtulæ.] Eius ſcilicet qua recentiores utuntur ad aluum leniendam. Aſcoffis.] A ſeminibus uidelicet, & his quæ inter ea mediant.

Loch aliud noſtrum.

Valeret hoc in calidis deſtillationibus, ſuaueque eſſet, quamuis non conficiatur.

Loch bonum.

Nec hoc confectum inuenies, ſcio tamen nonnullos uſos.

Loch ad aſthma.

Multum potens, & á nonnullis conficitur.

Loch de amygdalis.

Granorum uini.] Lege pini: nec hoc paratur, licet utile ſit.

SEXTA DISTINCTIO

De ſyrupis & robub & iuleb.

Magna pars eorum quæ in hac diſtinctione ſcribuntur, ſub his potionibus contineri uidentur quæ Græci ἡδέα καὶ ὠφέλημα, ſuauia uidelicet & utilia uocant. Sed & ad προπόματα, hoc eſt, uerbum uerbo, præpotiones.

Modus operationis iuleb.

Iuleb recentiores Græci zulapon uocant. Primum hoc iuleb ex infuſione roſarum. Paulus hydroroſatum parat, coctis ℔. iiij. roſarum, in ſextarijs v. aquæ, & duobus mellis.

Modus iuleb uiolati.

Græci iozulapon uocant, atque in hunc modum conficiunt: Viol. unc. iij. in tribus ſextarijs aquæ per diem macerant, excolatæque aquæ lib. iij. ſacchari adijciunt.

Operatio infuſionis roſarum.

Si quinquies roſæ mutentur, addito ſaccharo, fiet ſyrupus quem nunc roſatum ſolutiuum uocant noſtri, Bononienſes mucarum.

Iuleb roſatum aliud.

Hoc eſt in uſu, et dicitur iuleb roſarum, ex quo aquæ commixto fit ſuauiſsmus potus, ad calorem & ſitim amouendam maximè idoneus: quo tamen antiqui non utebantur, quia nec aquam roſatam norant, nec hunc ſacchari uſum.

Iuleb de ſucco uiolarum.

In communi uſu eſt id, quo multi, parum conſyderantes, in uentris fluxibus, quaſi adſtringente aluum, utuntur: cum tamen contrarium potius operetur: quod ex ſucco roſarũ fit, & ſyrupus roſatus dicitur.

Iuleb iuiubinum.

Zizipha græcè & latinè dicitur, & ſorica: Galenus nihili fecit: recentiores in uſu habẽt ſicca, nec ego ea in totum reſpuenda puto.

Syrup. de Pomis.

Scis quid ſuprà ſcripſerim de malis. Paul. ex dulcibus parat, & uocat hydromalum.

Syrupus de Piris.

Licet non ſit in communi uſu, efficaciam tamen haberet ſi ex congruis piris pararetur, in his quæ Meſuas dicit.

Syrup. de Cytoniјs.

Et hunc uocat Paulus, hydromalon. Recentiores quidam factum ex malis, malozulapon, hoc κυδωνίων γλύκισμα.

Syrupus de Perſicis.

Et hic non inutiliter parari poteſt.

Syrupus de ſucco acetoſæ.

Auicenna uocat omnem lapathon acetoſam. Videtur autem apud Dioſcoridem ſola illa lapathi ſpecies quam uocant oxalyda.

Syrupus de ſucco cucurbitæ.

Magnas uires hic habet in ſiti & magno incendio extinguendo.

Syrupus de Prunis.

Hic præter hoc quod infrigidat, aluum etiam lenit: loco eius utimur diaprunon ſimplici, ſicuti & duobus de granatis. Paulus rhoiton parat ex part. iij. ſucci, & una mellis. Sunt qui immergunt ſetam, quia uidelicet putant habere magnam uim in roborando corde.

Syrupus de corticibus citri.

Cum bene paratur, cerebrum etiam & cor confortat, ſi in temperie frigida laborant.

Syrupus acetoſitatis citri.

Paraui inſtar huius ex limonibus, & inueni placidum ac utilem. Et confert ebrietati, uertigini.] Bilioſæ.

Syrupus de agreſta.

Hic quoque præſtans eſt. Paulus omphacomeli.

Syrupus de granis myrti.

Myrteton uocat Paulus: magni uſus in fluente aluo.

Syrupus Cheſmes.

Paſſulas uocant, nullum tamen uidi qui pararet.

Syrup. alchelach.

Dicunt eſſe dactylos: ſed mirum eſt cum alias interpres conſueuerit uti uoce dactylorũ quod nunc utatur uoce illa.

Syrupus compoſiti.

Compoſitos hos uocat, quia præter ſacch. aut mel, ex pluribus quàm ex una re conſtat.

Syrupus de papauere.

Longa nimis uidetur hæc decoctio, adeò ut in recentibus uim perdat. Tutius eſt coquere donec tabeſcat, nec amplius.

Syrupus Dinari,id eſt,de byzantijs.

Barbara certè eſt hæc inſcriptio:& ſi id notat,quod uerba ſignificant, auaritiam oſtendit,quæ á bono & uiro & medico debet eſſe aliena. Efficax tamen eſt ſyrupus & multi uſus in longis febribus,præſertim ab atra bile factis. Accipe eius clarificati ℔.iiij.] Id eſt,pro quibuslibet iiij.℔.accipe ſacchari ℔.ij.s. Et quandoque.] Parant communiter utroque modo,cum aceto uidelicet & abſq; eo:dum tamen ſimpliciter ſcribitur,acidus eſt accipiendus. Sermo in ſyrupo acetoſo.

Et hoc quidem Galenus teſtatur.] Galenus nuſquam huius meminit,ſed oxymelitis. Propter ſimilitudinem & communitatem.] Hippocrates & Galenus,acetum iuuat eos in quibus amara:lædit ſummopere in quibus atra bilis dominatur:magis tamen mulieribus quàm uiris eſt inimicum,quia uterum lædit. In leui.] Si uidelicet non uis multum acidum. Et in forti.] Id eſt,ſi uis multum acidum.

Cum aqua frigida &c.] Non exprimit quantitatem aquæ:nos autem duplam aquam miſcemus,& ex hærbis potius elicitam quàm naturalem.

Modus ſyrupi acetoſi cum radicibus.

Hoc frequenter utimur,uocamuſq; acetoſum compoſitum.

Modus ſyrupi acetoſi de ſuccis hærbarum.

Eſt ferè byzantinus,niſi quod in hoc minus additur aceti.

Modus ſyrupi acetoſi de ſuccis fructuum.

Eadem ferè deſcriptio ſuprà,niſi quòd ibi tantum acida,hic acida & dulcia granata accipiuntur. Loco huius officinæ parant oxyſaccharum uocatum.

Modus ſyrupi acetoſi de ſuccis & aquis fructuum.

Zarur,id eſt,meſpilorum.Nullam acredinem præterquam à granatis habet:magni tamen uſus eſſet ſi pararetur,in uomitibus et uentris fluxibus coërcendis: poſſumus tamen & hoc,& quatuor ante eum deſcriptis,pro embammatis condimentiſue ciborum uti.

Modus ſyrupi acetoſi de prunis.

Aquæ tamarindorum & prunorum neſcio quo pacto uelit ut fiant, ita ut à ſuccis differant: niſi per coctionem uel macerationem. Acedo uerò citri,neſcio quare hic uocetur aqua,cum ſuperius appellauerit eam ſuccum:utcunq; tamẽ paretur,utilis erit in his in quibus à Meſue commendatur.

Modus ſyrupi acetoſi de pomis.

Hic quoq; ſi pararetur,& utilis & ſuauis eſſet,amota tamen camphora. Et da cum aqua melonum.] Melones hyemales credo eſſe, qui apud nos conſeruari ad hyemem,non edi conſueuerunt:ſuntq; citris & colore & forma ſimiles,ſed colore magis.

Syrupus alius acetoſus.

Alius quoq; acetoſus de pomis uocatus, magni uſus eſſet in ſiti ſedanda, non in acutis febribus tantum,ſed & æſtatis tempore in ſanis,& præcipuè bilioſis:ſetam tamen illam ego dimitterem. Syrupus acetoſus alterniabin.

Ille uerò qui inſcribitur alterniabin,ex recentiorum uidelicet manna confectus,præter alterandi uim,aluum quoq; modicè leniret. Quod quidem ut uehementius facit ille qui poſt eum ſcribitur ſub titulo Acetoſi ſolutione educentis bilem, & uim purgandi habet, præcipuè ſcammonio ſuperaddito,ita minus iucundus eſt.

Syrupus conferens catarrhis calidis.

Neſcio quomodo ex his fructibus poſſit fieri ſyrupus, niſi decoquantur: quare cum in fine dicat,fiat ſyrupus,intelligere nos facit ut coquerentur.

Syrupus de Cannis.

Aquæ malorum de ſeni.] Seni nomen eſt regionis, ſed nos ponimus dulcia noſtratia: & per has aquas intellige ſuccos.

Syrupus de portulaca.

Placet mihi æſtate,atq; temperatura & morbo bilioſis.

Syrupus de uiolis.

Hic ubiq; paratus inuenitur,& eo utimur in pleuritide.

Syrupus

Syrupus de Iuiubis.

Zezipha uel ſorica, ut diximus, uocantur. Libræ 10.] Libræ 4. aquæ non ualerent tot iuiubas continere, quare libræ numero centum, communis uſus eſt in calidis fluctionibus. Vtor tamen ego etiam in ulcere ueſicæ, & ualde confert.

Syrupus de Papauere.

Papauerum rubeum, eſt quod Græci ἀνεμώνην, & eſt calidum: quare potius legendum papaueris nigri.

Sermo in aqua mellis.

Latini aquam mulſam appellant. Hippocrates melicraton: minuſq; aptum eſſe dicit his qui amara bile abundant, & magnorum ſunt uiſcerum. Gal. in colliquantibus febribus ait eſſe nocentiſsimam. Idq; quod aqueum eſt, ad urinas & ſputum aptius: minus uerò aqueum, aptius ad uentrem ſubducendum: magiſq; nutrire quàm uinum inodorum tenue, quod pauciferum uocant: & hoc, niſi uentrem perturbet, ſatis urinam mouet: niſi aliquid in uiſceribus prohibeat, bilioſa etiam per inferiora excernit. Et ſi bibitur recens.] Hoc uocat Dioſcorides melicraton. Si autem bibitur antiquum.] Hydromel dicitur. Melicraton enim uocant Græci mixtionem ex melle & aqua, quæ ideo conficitur ut ſtatim bibatur. Hydromeli id propriè dicunt eſſe, quod ita præparatum eſt ut diutius ſeruetur. Melicratum etiam duplex, ſcilicet coctum & incoctum: coctum quidem, ut ait Hippocrates 3. reg. acut. pulchrius eſt uiſu, ſed nullam habet uirtutem, qua crudum excellat, quod ex bono melle paratum eſt: debilius uerò eſt, & alui excrementa minus educit quàm id quod eſt crudum. Auicenna accipit mellis part. 1. aquæ part. 2. & coquit ad tertiæ conſumptionem. Paulus ut Meſ. aquam octuplam ad mel.

Sermo in Secaniabin.

Secaniabin Arabes, Græci oxymeli, Latini acetum mulſum. Hippocrates os & guttur humectat, ſputum educit, inſiticuloſum eſt. Galenus ſpleni & hepati maximè utile eſt, ea abſq; moleſtia expurgans. Hippocrates inflationes purgat, & urinas prouocat, inferiora inteſtina molliora reddit, & abradit. Exiguum eius bibitur noctu, & ieiuno ante ſorbitionem. Poteſt & bibi multo poſt ſorbitionem. Galen. Satis eſt duarum horarum ſpatium intercedere inter oxymelitis potum & ſorbitionem. Hippocrates cum quis ſolo uſurus oxymelite eſt in toto morbo, paucum acetum miſceatur, adeò ut tantummodo agnoſcatur: quoniam ſyruporum quorum nunc communis uſus, ab uſu aceti huius mulſi manauit. Multa ex his quæ ex Hippocrate & Galeno notaui, prudens lector elicere poteſt quæ communi illorum uſui aduerſantur.

Modus Secaniabin de radicibus.

Hoc plerunq; utimur, ubi ſcilicet antea per multos dies ſimplici uſi fuerimus, oxymelq; compoſitum uocamus.

Modus Secaniabin educens phlegma.

Suſpende in ipſo quando coquitur medullam cartami, Cnici uidelicet: & quia non exprimit quantitatem, ut potes ponere uſque ad libram cartami. Turbit uerò unc. iij.

Modus Secaniabin ſolutione educens Melancholiam.

Bugloſſæ domeſticæ.] Id eſt, boraginis. Syluestris, id eſt, quæ nomen habet bugloſſi. Chamedryos.] Vulgò calamandrinam dicunt, uel triſaginem. Chamæpityos.] Vulgò Iuam, uel Aiugam. Bedegar.] Spina alba: addito elleboro, ſatis efficaciter purgabit atram bilem, pondere duarum unciarum.

Modus Secaniabin de Cheiſin.

Quidam hoc utuntur, ceu ualido in deobſtruendo. Cheiſin. Id eſt, libyſtici.

Secaniabin de Calamento.

Caſsiæ.] Pro ea accipe cinnamomum. Calamenti agreſtis.] Id eſt, nepetæ. Domeſtici.] Non inuenio domeſticum, niſi mentham.

Acetoſus Diarhodon.

Hic celebratiſsimus eſt, magnam habens conformitatem cum byzantino, calidior tamen eo parumper: ille uerò magis uidetur atram bilem reſpicere.

Acetoſus de ſuccis hærbarum. Vtilis eſſet, ſed non componitur.

Syrupus de mentha.

Ex his duobus,ſecundum tantum inuenimus in officinis,utilem quidem in uentriculo roborando.

Syrupus de abſinthio.

Non detur in febribus in principio, neque etiam poſt ubi febris uehemens,niſi frigidū aliquid ſecum miſcueris.Ego quandoq; eo uſus ſum in albis humoribus ex utero fluentib.

Syrupus de Abſinthio ſecundus.

Dici poteſt ſimplex,& ualde congrueret in febribus à bile poſt vij.

Syrupus de Fumo terræ maior.

Purgat ſi in debita quantitate exhibeatur,unc.uidelicet iij.uſque ad quinq;.

Syrupus de Fumo terræ minor.

Si ſuſpendatur in eo ſcammonium,purgabit plus quàm præcedens:primus tamen cōmuniter paratur, & ego eo utor in morbo qui gallicus dicitur.

Syrupus Liquiritiæ.

Videant qui cauent in pleuriticis Manumchriſti uocatum, & rheon, quomodo dent hunc Syrupum in quo aqua roſacea. Ego enim non formido in morbis pectoris,medicinas modicè adſtringentes.

Syrupus de Hyſſopo.

Hic quoque ſyrupus ſeminum cotoneorum & dactylorum ratione cuiuſdam adſtrictionis particeps eſt.

Syrupus de Calamento.

Non cognoſco calamentum domeſticum:credo intelligi mentham, ſicut etiam ſuprà. Nullus tamen horum ſyrup.cōmuniter paratur.Secūdus ſatis ſimilis eſt ſyrupo de mētha.

Syrupus de Thymo.

Licet in uſu non ſit,efficaciam tamen magnam haberet in frigidis morbis.

Syrupus de Eupatorio.

Hic ſi bene componatur,quod certè non eſt facile,ualde utilis erit. Bedegar Sucaha.] In his patres noſtri magnopere errabant, ſylueſtris roſæ fructum ſupponentes:tu uerò intellige,ſpinam albam & arabicam. Dioſcorides uocat primum λευκακάνθα alij arabicam. Eupatorium.] Accipe quòd uulgò agrimonium uocant.Pro,folio quo caremus,accipe folium gariophylli,ſi inuenire potes:ſi non,cinnamomum uocatum,uel nardum.

Syrupus de Epithymo.

Scabiem & ſaphati.] Id eſt,ἄχωρας ,cum educit,ut ipſemet ait,humores aduſtos,propter quod magis reponendus eſt inter purgatoria,quàm inter propriè uocatos ſyrupos: ſicuti ſyrupus de fumo terrę,qui cum hoc multum conuenit,eſt tamen minoris purgationis & minus calidus: & propterea illo ego utor in humoribus magis bilioſis, hoc uerò, quia calidior eſt,in minus calidis.

Syrupus de ſtichados.

Conficitur hoc duplici modo, addendo uidelicet cinnamomum, & reliqua aromata: uel non addendo hunc incompletum, illum completum uocant. Haſce,id eſt,thymi Alchilil,id eſt,roriſmarini.

Sermo in melicrato condito.

Onomeli græcè appellatur,quod ex uino auſtero antiquo & melle componitur. Oenon uerò melititem,id quod ex muſto,& latinè mulſum. At cum melicratum,ut ſuperius diximus,ex aqua & melle conſtat. Proijce ſuper ea.] Appellant hoc tempore uinum in hunc modum conditum Hippocratem.

Conditum de Citro.

Corticem citri.] Intellige exteriorem,abſq; pulpa. Vel foliorum.] Vbi ſcilicet cortice careres:uerum facilius multis in locis habebis fructum & corticem, quàm folia.

De alio condito de Citro.

Vbi legit croci drach.i.iiij.lege,drach.unius quarta pars. Marmacur.] Meliſſophyllon intellige.

Modus conditi de Bugloſſa.

Trium generum cydoniorum. Duo paſſim naſcuntur,tertij ſunt parua. Vel intellige dulcacida

dulcacida & ſic intellige poma. Alſelengemiſch.] Id eſt, ocimum quod ab odore gariophylliton uocant.

Conditum de Cytoniјs.

Sub miuæ nomine ubique paratur: hydromalon Græci uocant. Hydromalon ſic conficit Paulus: Succi cotoneorum p.ij. mellis p.iij. aquæ p.vi. coque ad tertiam expumando. Species aleſanginæ.] De his, ubi de pilulis agemus. Magis tamen utimur ea quam ſimplicem miuam uocant. Aliæ uerò duæ quæ ſequuntur parari non conſueuerunt.

Sermo in aceto ſquillitico.

Quia confert epilepſiæ.] Plinius Melancholicis & uertigini. Matricis præfocationi.] Plinius neruis infirmis. Additq́; tantam eſſe uim huius aceti, ut auidius hauſtum, extinctæ animæ momento aliquo ſpeciem præbeat. Quod inueteratum, magis probatũr, clariorem oculorum aciem facit, prodeſt aceſcentib. cibis, & eis qui ieiuni uomunt. Tarditatem aurium gargarizatione purgat: percuſsis aut præcipitatis, & ob id ſanguine coagulato: renum uitijs: cauendum exulceratis: ſalutare eſt ſtomacho, laterumq́; dolorib. parum ſumptum binis diebus. Quo pacto præparetur ſcilla, proprio capite inter ſimplicia declaratum eſt.

Modus oxymellis ſquillitici.

Non uideo quomodo poſsit bene parari ſine aqua, ſi uera, ſunt quæ uir iſte ſuperius dixit de oxymelite, oportere uidelicet addere aquam. Huius autem communis eſt uſus in longioribus morbis. Duo enim quæ ſequuntur, parari non ſolent, licet ſint meliora, præſertim id quod ſcribitur ſub nomine Democriti, in quo multæ hærbæ apponũtur, quę ſunt à nobis alijs locis declaratæ.

Rob.

Quid hoc nomine ſignificetur, ipſemet declarat, ſuccus uidelicet primo defecatus, dehinc calore ſolis uel ignis craſsior in tantum factus, ut adſeruari ſine corruptione lõgo tẽpore poſsit.

Rob de Ribes.

De hoc non eſt mentio apud Græcos uel Latinos, ſed apud Arabes tantum: pro quo uide Serapionem capite proprio. Affertur ex Aegypto præparatus. Poſſemus nos ex ſucco hærbæ acetoſæ uocatæ, quæ genus lapathi eſt, id quod iubet Meſue, commodè parari.

Rob de Agreſta.

Paratur à matribus familias, & appellatur omphacium ſiccum.

Rob de Cornis.

Corna crania uocãtur græcè. Fructus conferunt ad uentris fluxum & dyſenteriam.

Rob de Berberis.

Græci uocant ὀξυακανθαν. Fructus ualet in diarrhœda & fluxu muliebri.

Rob de Sumach. Græcè dicitur rhus.

Rob de moris ſeni.

Syluestribus uidelicet. Alij noti ſunt uſque ad eos qui de fructibus inſcribuntur, in quorum primò per Zarur ego intelligo meſpila, & præcipuè genus id quod Azarolum ſiue lazarolum uocant. In ſecundo ego potius dulcia granata eligerem, ceu ad aluum ſubducendam aptiora.

DISTINCTIO SEPTIMA.

De decoctionibus & infuſionibus.

Decoctiones huiuſmodi multum ſunt utiles, & ego uſus eis multoties, multum profeci

quas tamen compono ad libitum,ſecundum intentiones occurrentes.

Aqua fructuum.

Hæc eſſet magni precij ob mannã:nostri autẽ aromatarij præparant abſq; ea & caſsia.

Modus infuſionis aquæ caſei.

Hæc eſt nobilis,& ea ſum uſus plerunq;,præcipuè tempore roſarum,amota tamen ſpi ca ceu non neceſſaria,& guſtui inſuauis.

Decoctio fumi terræ.

Succi altaraſacon.] Troxuna Græci,uulgò ſcariolam dicunt.

Decoctio Alhaſce,id eſt,thymi.

Paſſularum enucleatarum drach.xx.] Lege drach.iiij.Caue ne in Dauco decipiaris ab aromatarijs.

Decoctio Myrob.

Hac nunquam ſum uſus, eam tamen puto fore utilem, ſi quis ea uſus fuerit, ſicuti & ea quæ de ſtœchade inſcribitur.

Decoctio de Eupatorio.

Cyprus ſcilicet,quam Arabes Alchannam uocant,plantæ uidelicet quæ liguſtrum flo rem gignit:multi caurosinum uocant.Ego tamen puto potius legendum Cyperi.

Decoctio Epithymi.

Hæc efficax eſt in morbo gallico uocato:ualet enim & ulceribus & doloribus.

Infuſio de Hiera.

His infuſionibus de hiera multoties ſum uſus in antiquis affectionibus,& ex eis maius iuuamentum conſecuti ſunt patientes,quàm ex potu aquarum ſpontinarum,quas balnea uocant:ſed,quòd etiam alia pagina monui,modo meo, prout ſcilicet in re ægrotantiũ eſſe putabam,eas parari iuſsi.

DISTINCTIO OCTAVA.

De Trochiſcis.

Trochiſci uel cycliſci grecè,latinè paſtilli,à figura apud Græcos nomen habuere:quorum aliqui bibuntur,alij inijciuntur,nonnulli inunguntur.

Confectio Galliæ Muſcatæ.

Defertur ex Oriente,ſed non bene preparata. Ambræ canni.] Eſt epitheton ambræ quæ à recentioribus Græcis ambar dicitur. Ex noſtris fuere qui ſuccinum orientale uocarint. Folij Myrrhæ.] Lege Myrti. Oleo de Been.] Ex unguentaria uidelicet glande facto.

Confectio Galliæ Sebellinæ.

Et hæc non minoris eſt uſus quàm præcedens. Ramic.] Deſcriptionem habes infra.

Confectio Galliæ Aleſanginæ.

Et hæc eoſdem uſus haberet,ſi bene pararetur.Sandali citrini aromatizati.] Lege aromatici. Confectio Trochiſcorum diarhodon.

Nomen hi habent à roſis,& ſub eo in multis compoſitionibus apponuntur, bibunturq; in morbis ad diuturnitatem uergentibus.

Confectio Troch.de roſis.

Ex duabus iſtis compoſitionibus ſecunda eſt efficacior.Si uis addere ſcammonium ubi legis ℔ iij.lege drachmas.Florum ſquinanti.] In uoce ſchœnoantos includitur flos,quare ſuperfluè additum floris. Confectio troch. de roſis & Eupatorio.

Hi ualidiores ſunt omnibus his qui à roſis nomen acceperunt.

Sucahal ertif.

Hac uoce Suc utuntur Arabes ad ſignificandum galliam.Succi Albelac.] Sunt ex genere dactylorum,et credo quòd ſint immaturi.De lingua auis,et Darſeni,ſuprà dictũ eſt.

Confectio Ramic.

Ramic ſolent uocare Arabes mixturam quandam ex gallis & paſſulis. Valde

adſtringit

adſtringit quocunq; modo quis ea utatur. De ſpodio infra dicit. Sicut alcohol.] Id eſt, ſubtiliſsime, ut oculares medicinæ teri ſolent.

Trochiſcorum de Camphora.

Res noua, quam gummi arborum dicunt, & putant ualde frigidam. Ego eam quæ ad nos defertur rem factitiam puto, & calidam. Simeon ampar uocat, dicitq; multis in locis emanare à quibuſdam ueluti fontibus, ſicuti aſphaltum et ſulphur, eſſeq; aliud fuluum, aliud ſubalbum, & tertium nigrum: habereq; uires calefaciendi & incidendi.

Confectio de Rheubarbaro.

Horum potus in his qui mali habitus ſunt, magnæ utilitatis eſt. His uti aſſueuerunt medici in febribus ex decidentia acutis, & incipiente malo habitu.

Confectio troch. de Spodio.

Spodium fit liqueſcentibus cadmia & ærario lapide: tenuior enim pars exhalans & tecto fornacis adhærens ampulleſcit, & πομφολυξ appellatur. Pars uerò grauior deſcendit, et pauimento uel lateribus hæret, quæ ſpodium uocatur. Recentiores Auicennam ſequentes, antiſpodion ſpodio præferunt, maximè id quod ex cannarum radicibus exuſtis: licet ſint alia plura præſtantiora, ut quod ex myrto, uel olea, uel lentiſco. Modum autem confectionis tradit Dioſcorides libro quinto. Veri autem ſpodij uſus non fuit, niſi extrinſecus admouendo.

Confectio troch. de Spodio cum ſemine acetoſæ.

Potentes eſſent in adſtringendo, ſed non parantur.

Confectio de Berberis.

Nec hos uidi parari: non putarim tamen tam ualidos, ut dicit Meſue, ad ſitim ſedandã,

Confectio troch. de Abſinthio.

Hi communiter conficiuntur, & utiliter bibuntur in longis febribus.

Confectio troch. de Eupatorio.

Et hi quoq; paſsim conficiuntur, ſed à paucis bene, ignorantibus ueram Eupatorium Cum ſucco hærbarum.] Cum ſucco uidelicet Eupatorij.

Confectio troch. de Aniſo.

Hi parari rectè non ualent, quia caremus folio. Secundi poſſent quidem parari, ſed non parantur.

Confectio troch. de Lacca.

Si ex uera parentur, erunt ualde utiles in aqua intercute.

Confectio troch. de terra ſigillata.

Terra ſigillata ante paucos annos non afferebatur, nunc cœpit adportari. A Græcis dicitur Lemnia ſphragis, uel terra Lemnia. His igitur troch. non magna uis eſt, ſi communis illa & uulgaris apponatur, quam terram ſigillatam officinæ adhuc uocant, & pro uera uendunt. Sanguinis Draconis.] Secundum Serapionem & Auicennam eſt ſuccus hærbæ, quæ à Dioſcoride uocatur Achillion. Nunc defertur à Luſitanis: diciturq; ab eis eſſe ſuccus quarundam arborum. Sedenagi.] Dicunt eſſe ſemen cannabis, quod quidem adeò ſiccum eſt, ut genituram uirorum extinguat.

Confectio troch. Alhandal.

Sunt hi ueluti caſtigatio quędam, ſeu præparatio colocynthidos: & propterea longè ſecurior eſt eorum, quàm illius uſus. Diligenter autem cognoſcendum ab eo qui hoſce parauit, quantum colocynthidis in eis poſuerit: alij enim plus, alij minus accipiunt, cum ægrotantium detrimento ſi id medicus ignorauerit. In meo codice decem drachmis colocynthidos, adduntur decem et octo aliarum rerum: qui modus facit ut tutò poſsit eorum dari integer ſcrupulus, præcipuè ſi ſecundò contritis eadem addita ſint.

Confectio troch. de Sandalis.

Satis anceps ſum, an quos ſandalos nunc uocant, frigidi ſint. Calefacere enim uidentur dum guſtantur, & extrorſum admouentur. Non conſueuerunt tamen trochiſci ex eis parari, ſed electuarium, quod tria ſandalum Nicolaus nuncupat: quo tamen infrigidandi cauſa dato, multos audiui ſe amplius calefactos affirmantes.

De confectione troch.Hamech.

De cyperis & de ligno aloës, quia non conficiuntur, fortè ob immodicum precium, dimiſi.

Confectio troch.de Capparis.

Horum creber eſt uſus in lienis affectibus. Scolopendriam.] Eam uidelicet quæ uocatur citracum. Agnus caſtus.] Lygos,uel uitex dicitur.

Confectio troch.de carabe.

Iſti trochiſci à Paulo trochiſci de electro dicuntur,& aliter,in hunc uidelicet modum deſcribuntur:Pſyllij ʒ.5.maſtiches,ramentorum electri,ireos,croci,ana ʒ.4.opij ʒ.2. Carabe.] Succinum,& à quibuſdam electrum dicitur.

Confectio troch.alchechengi.

Alchechengi eſt ſpecies ſolani,quam ueſicariam uocant,& Græci phyſalida. Inde trochiſci diaphyſalidon,qui ab Auicenna corruptè dicuntur dyſſalidi. Albateche.] Cucumeris uidelicet magni,qui anguria dicitur. Boli.] Intellige milton,quæ & macra:ſunt magni momenti in renum & ueſicæ doloribus. Solent etiam cum opio & abſq; eo parari.Paul. hoc pacto:Seminis cucumeris ʒ.4.ſeminis hyoſcyami,cicutæ ʒ.2.fœniculi,lapathi,croci, nucleorum pini, amygdalarum amararum opij ana ʒ.1.phyſalidon ʒ.3.uini quantum ſat ſit.

DISTINCIO NONA.

Suffuf.

Videtur intelligere Meſue m edicamina ex odoratis rebus in puluerem redactis compoſita,quæ cum aliquo liquore bibuntur. In his pauca ſunt quæ declarationem deſyderent.In primo quidem nihil.

Suffuf aliud de ligno aloës.

Marmacur.] In hoc ſecundo,quod uel meliſſophyllon,uel citratum ocimũ ſignificat. In aromatizato,nabet.] Pro quo ſaccharum candum accipiunt.

In impinguante.

Tortelarum de ſeni.] Per quas panem bis coctum. Efficax ſatis enim eſt ad concubitũ ciendum: Suffuf de granis myrti.

Sauich.] græcè ἄλφιτα,latinè polenta. Anabach.] Abah apud Auicennam:eſt quod Dioſcorides loton arborem uocat. Charub.] Græcè ceratia,latinè ſiliqua.Sed fortè totum hoc legendum ſimul,hoc pacto:Sauich anabach charub de ſpinis.Nam Auicenna capite de nabach,meminit ſauich de nabah.Serapion uerò dicit unam eius ſpeciem habere ſpinas.Erit ergo ſenſus:Sauich,id eſt,fructus acerbi torrefacti ſumpti à nabach,dicto charub ſpinoſa.Alij tamen per anabach intelligunt zeriperha,hoc eſt,iuiubas. Curticuri.] Id eſt,arboris acacię. Tarathit.] Id eſt,hypociſtidos.

DISTINCTIO DECIMA.

De pilulis.

Græci coccia & catapotia uocant. Pilulæ alefanginæ.Et quandoq; exigit diſpoſitio.] Mihi potius augenda quàm minuenda uidetur aloë. Pilularum doſis ʒ.1.] Multi nunc aloën lauant cum aqua in qua rheon barbarum longo tempore maduit. Alij cum ſucco braſsicæ.

Pilulæ ſtomachichæ.

Stomachicæ à ſtomacho debebant appellari.Quidam eas paratas habent, & certè utiles ſunt. Trium myrobalanorum.] Citrinarum ſcilicet,chebularum,& Indarum. Doſis eius eſt ʒ.2.uel ʒ.1.s.] Sed unica etiam mediocriter purgat.

Pilulæ aggregatiuæ.

Inter pilulas quibus utimur hæ maximè excellunt.Elect.roſ.] Intellige non id quod Nicolaus,ſed quod ipſemet Meſue inter electuaria ſua ſcripſit.

Pilulæ aggregatiuę maiores.

Hæ non parantur. Si quis tamen parare uoluerit, pro ſataragi Indi accipiat quod Dioſcorides uocat lepidion: & pro Harmel, intelligat ſpeciem rutæ ſylueſtris, non cicutam, ut multi. Caſsiæ.] Intellige ligneam uocatam, id eſt, cinnamomum uulgare.

Pilulæ de eupatorio.

Maioribus quidam utuntur ad morbum arquatum.

Pilulæ de rheubarbaro.

His uti ego conſueui in fine notharum tertianarũ in autumno, corroborando eas cum alijs ut opportunum uidetur, & da ʒ.2 mane, uel ʒ.1.s.

Pilulæ de alchechengi.

Nec hæ ſunt in communi uſu. Caſsiam fiſtulam.] Intellige ut ſuprà, ligneam.

Et ſi eſt tuſsis cum febre.] Nota hanc mixtionem in tuſsi, quam potes in alijs quoq; pilulis facere.

Pilulæ ad febrem antiquam.

Bedegar.] Id eſt, ſpina alba, ut ſuperius diximus. Satis leniter purgant.

Pilulæ Indæ.

His communiter utimur in atra bile purganda. Lapidis Lazuli, id eſt, Cyanei. Loti.] Toties ut nullum amplius uel ſaporem uel odorem in aqua relinquat.

Doſis.] Satis eſt ut unica drachma detur.

Pilulæ alandal.

Nonnulli eas parant, ſed pauci utuntur, quum tamen efficaces ſint in pituita educenda.

Pilulæ de ſarcocolla.

Ego nunquam his uſus ſum, nec uidi medicum utentem.

Pilulæ fœtidæ maiores.

Harmel.] Audi, ut ſuprà, ſpeciem rutæ ſylueſtris. Da drachmam unam, ſatis enim potentes ſunt.

Pilulæ fœtidæ minores.

Minus ualidæ ſunt prioribus.

Pilulæ de ſerapino.

Neque his uſus ſum unquam.

Pilulæ de euphorbio.

Validæ ſunt in articulorum affectibus à pituita factis.

Pilulæ de raued.

Licet raued idem ſit quod rheon barbarum, pilulæ tamen hæ longè efficaciores ſunt quàm quæ de rheubarbaro uocantur. Doſis tamen non tranſcendat drachmam.

Pilulæ Mezereon.

Validè purgant aquam: tutius tamen eſt miſcere cum eis rheon, uel pilulas de rheubarbaro uocatas.

Pilulæ lucis maiores.

Has ego roborare conſueui, in pituita quidem educenda cum cocchijs, in bile cum aureis. Minores magis reſpiciunt atram bilem quàm maiores.

Pilulæ ſtomaticæ noſtræ.

Primæ pituitam purgant, & uentriculum roborant: ſecundæ bilem etiam purgant: tertiæ pituitam: quartæ inter omnes has ſunt minus calidæ.

Pilulæ alandahal.

Hæ minus calidæ ſunt quàm quæ iuxta Hermetem ſuperius ſunt deſcriptæ.

Pilulæ aliæ ſtomaticæ.

Non multum differunt ab his quæ tertio loco ſuprà ſunt ſcriptæ.

Pilulæ de agarico.

Hæ ubique confectę inueniuntur, & pectori ſunt admodum utiles. Auicenna eas deſcribit cap. de aſthmate, ſed non apponit myrrham.

Pilulæ, quæ conferunt ad febres cholericas.

Non eſt tutus earum uſus in febribus magnis.

Pilulæ diarhodon.

Faciles admodum eſſent,ſed non parantur.

Pilulæ de Turbit.

His patres noſtri utebantur,& Turbitatas uocabant.

Pilulæ de lapide Lazuli.

Sunt fortiores quàm Indæ in atræ bilis purgatione.

Pilulæ de lapide Armeno.

Non parantur hæ,quoniam lapide Armeno caremus. Ab Alexandro deſcribuntur, & ſummopere commendantur.In uarijs tamen codicibus uario modo legitur earum cōpoſitio.In antiqua interpretatione hoc modo: Picræ,epithymi, agarici,ſcammoneæ ana ℈.4.lapidis Armeni loti ʒ. 4.gariophyl. grana 20.In alio exemplari legitur: Scammoneæ ℈.2.lapidis Armeni ℈.4.In alio legitur,ana ℈.4. Confice cum ſucco citri uel rhodomelite dabiſq; ℈.2. Meſue infra de ſoda melancholica accipit de alijs ʒ.4. de ſcammonea ʒ. 5.gariophyl.ʒ.1.

Pilulæ ad omnes morbos.

Has uocant aliqui alchhaiher, alij de cynogloſſa,& magnam uim habent in tenuib.ſiſtendis deſtillationibus:ſed non eſt eis temerè utendum,ſicuti neq; alijs ſtuporem inferentibus. Aliæ in eundem uſum ſcribuntur ab ipſomet Meſue capite de catarrho, quas dicit eſſe Alexandri: quæ non alia re differunt ab eis quæ deſcribit Alexander niſi quod iubet Meſue conficere eas cum ſucco cynogloſſæ,& Alex. cum aqua in qua opium diſſolutū ſit.

Pilulæ de ſerapino.

Sagapenon,ut inter ſimplicia ſcripſi, Galen.non habet pro purgatorio,ſicuti nec opopanacem. Sataragi.] Vt ſuprà lepidion. Harmel.] Ruta ſylueſtris.

Pilulæ de bdellio maiores.

Pilulæ iſtæ omnes quæ de bdellio dicuntur,ualent profuſioni ſanguinis ex ano,non autem his quas hæmorrhoidas cæcas uocant. Venarum aduſtarum.] Accipe uel cortices auellanarum aduſtos,uel radicē aliquam ſtypticam aduſtam. Vltimæ efficaciſsimæ ſunt non ſolum in fluxu ſanguinis per ani uenas, ſed & in menſtruo ſuperfluente,& per os exeunte.

Pilulæ de colocynthida.

Hæc in uſu non ſunt:eas tamen ſi quis parare uoluerit, pro albo naſturtio thlaſpi accipiat.

Pilulæ de opopanaco.

Nec hæ in communi uſu ſunt:efficaces tamen in articulorum doloribus à pituita factis.

Pilulæ de hermodactylis.

Maiores ubique,minores in multis locis parantur,tertię nullibi. Harmel.] Accipe ſylueſtrem rutam.

Pilulæ ſebeliæ.

Parari aſſueuerant,ſed nullus ferè utebatur.

DISTINCTIO VNDECIMA.

Vnguenti & emplaſtri nomine,ſed & ceroti,aliter antiqui,aliter neoterici uſi ſunt. Illi enim unguenta ea duntaxat uocabant,quæ ex odoratis rebus conficiebantur:emplaſtra, quæ ex metallicis:cerota,quæ ex oleo & cera. Neotericis unguenti nomen ad antiquorū emplaſtra & cerota extenditur, cerota ea ſolum uocantes quæ ita cuti hærent ut uix auelli poſsint:quæ ab hærendi ui à Galeno ἐχτιχάμα dicta ſunt. Emplaſtra uerò neoterici,quę antiqui cataplaſmata,nominant.

DE VNGVENTIS ET EMPLASTRIS.

Hyſopi cerotum deſcriptione Galeni.

Oeſypum uocant Græci,neutro uel maſculino genere,pingue illud quod ouium lanis adhæret. Terebinthinæ.] Vera hactenus caruimus:ſed eius loco imperiti accipiebant lariceam reſinam,quam Venetijs adhuc largatum,quaſi laricatum uocant. Cœpit uera nuper adportari ex Rhodo,ſed cocta.

Operatio hyſopi humidæ.

Alium modum colligendi, non magnopere tamen ab hoc diuerſum habes à Dioſcoride libro ſecundo.

Hyſopi cerotum deſcriptione Philagrij.

Eſt fortius quàm primum & magis potens ad emolliendum, quare idoneum eſt ad tollendas eas durities quæ à morbo Gallico fiunt: adiectis etiam interdum quibuſdam potẽtioribus, & magna cogente neceſsitate cinnabari.

Hyſopi cerotum deſcriptione Pauli.

Apud Paulum hanc compoſitionem non legi, ſed aliam longè diuerſam. Sigiæ.] Styracem ego potius caperem, licet aliqui myrrham intelligant, quæ ſtacte dicitur.

Vnguentum diaphœnicon.

Adipis zirbi.] Aliqui legunt cerui. Calchotar.] Chalcanti nunc accipitur, quod uitriolum uocant, quia & ex his multa deperdita ſunt noſtrorum ignauia. Auicenna habet hoc loco chalchadis, quod ſignificat chalcitim: ſicuti & Galenus primo libro de compoſitione medicamentorum ſecundũ genera: ex cuius lectione multa potes caſtigare quæ hic perperàm leguntur. Vbi ſcribitur, Ignis autem ſicut primæ: legendum eſt, Ignis autem ſit prunæ.

Vnguentum diaphœnicon Arabica deſcriptione.

Cheiri.] Id eſt, leucoij, matronalis uiolæ. Pro triafilon, fortè legendum trifolium acidũ, quod alleluya uocant. Nam ingreditur etiam aliud unguentum, quod uiride uocatur. Vel intellige loton domeſticam, de qua Auicenna ſcribit capite de Andacoca, & quam etiam Paulus uocari ſcribit trifolium. Aliſam uerò intellige uel quam Dioſcorides uocat alyſſon, & Auicenna alguaſen. uel lege aliſma, quod eſt uirga paſtoris ſecundum Stephanum. Quidam pro hac etiam legunt trifolij acidi. Calchadis.] Id eſt, chalciteos.

Acori.] Non memini me legiſſe compoſitionem in qua hæc folia reciperentur, quare ſuſpicor hic ſubeſſe errorem.

Emplaſtrum Arabicum.

Ex folijs hærbarum earundem.] Leucoij ſcilicet & trifolij.

Emplaſtrum relatum ad Nicodemum.

Quidam chirurgi hoc utuntur in antiquis ulcerib. addito uitriolo. Valet etiam fiſtulis.

Vnguentum aliud Nicodemi.

Hoc ceu liquidiore poſſunt in eodem uſu tingi liniamenta quæ intra ulcus dantur.

Vnguentum ceraſeos.

Vim habet molliendi, mundandi & glutinandi. Paruum uerò maiorem uim habet in carne gignenda.

Vnguentum arthanitæ magnum.

Vidi magnam utilitatem ſequutam ex hoc in aqua intercute. Paruum.] Magnam uim habet in liene minuendo. Et ſucci cauenizich.] In capite de Harta, ubi etiam deſcribitur hoc unguentum, non ponitur hæc res, uel aliquid eius loco. Nec bene, præterquam diuinando, inueniri poteſt quid ſit: niſi fortè legendum ſit carmezich, quo fructus Tamariſci intelligitur. In quibuſdam codicibus legitur chamæactes, & placet ea lectio.

Vnguentum de lino.

Panni linei ſoli uim habent exiccandi ulcera, ita ut cum his quidam curent uulnera recentia, additis tamen quibuſdam cantionibus.

Vnguentum altaranhel.

Taranhel.] Intellige uel cantharides, uel campas, uel pityocàmpas, uel bupreſtes.

Vnguentum roſatum & unguentum uiolatum.

Docet Dioſcorides odorare adipes ex quo modo hęc manarunt: ſicuti & uocata pomata, ſi addatur opium, erunt efficacia in doloribus mitigandis & ſomno prouocando.

Vnguentum de papauere.

Hoc quoq; eſt ualde efficax ad ſomnum, & ad arcendos dolores.

Vnguentum baſilicon.

Quomodo ualet uulneribus in quibus eſt calefactio, cum ſit calidum? Puto deeſſe ne-
gationem, & legendum, non eſt calefactio: & ſic etiam ſcripſit Auicenna. Baſilicon Pauli
recipit, ceram Colophoniam, picem, adipem taurinum, æqualia.

Cerotum de ſandalis.

Satis ſuſpicor ne multum uergat ad calidum: ſiquidem ſandali calidi eſſe uidentur, ut
ſuprà dictum eſt, & camphora. Spodij.] Sumunt moderni pro ſpodio antiſpodium ex
ambuſtis cannis: quod certè uel calidum abſolutè eſt, uel partes multas calidas habet, Aui
cenna etiam teſte.

Cerotum Galeni.

Vltimum in infrigidatione.] Vltimum intelligendum non in gradu ſeu ordine, ſed
in modica et abſq; noxa infrigidatione. Galenus dixit ſimpliciſsimum inter infrigidantia
& humectantia, & eo utebatur in eryſipelatib. & phlegmonis pudendorum ab initio. Ce-
ræ albæ.] Pontica optima abluta. Olei roſati uncias quatuor.] Vel tres. Oleum
omphacinum.] Optimum eſt autem exactè tenuium partium, ut Sabinum. Aquæ
fontium.] Galenus: miſceantur & ſimul liquentur in uaſe duplici, & fiat humidum ce-
rotum. Infrigidato ceroto inſpergatur tantum aquæ frigidæ paulatim in mortario, quan-
tum poteſt ſuſcipere ut mollificetur. Satis autem infrigidabis cerotum ubi primum fue
rint mediocriter coagulata, infundens totum uas in aquam frigidiſsimam. Cum aceto al-
bo.] Si miſcueris parum aceti ſatis tenuis & ſplendidi, magis humidum & frigidum faci-
es pharmacum. Nec debes pharmacum tandiu dimittere ſupra corpus donec calefiat,
ſed continuò mutare, quod pauci hoc tempore aduertunt. Vide Gale. decimo Methodi.

Vnguentum de bdellio.

Validum certè eſt hoc, & potens ad diſcutiendum & emolliendum.

Vnguentum ualens ſimiliter.

Potentius eſt hoc quàm præcedens. Cauendum tamen ne diſcuſſa tenuiore materia re-
ſiduum indureſcat. Rhodinum tamen eius uim minuit.

Vnguentum philagrios.

Glutinis alimbac.] Id eſt, terminthi. Sigiæ.] Vel ſtyracis liquidi, uel purioris
myrrhæ: ſed primum magis hoc loco probo.

Vnguentum aureum.

Reſinæ colophoniæ.] Vel totum ſimul coniunctim pro una re intellige, uel per reſi-
nam, pineam: per colophoniam, eam quæ ex Colophone adfertur.

Vnguentum de ceruſſa.

Merdaſengi.] Id eſt, lithargyri. Scoriæ argenti.] Spurcitia in omni metallo ſic
uocatur: ſed argentea uocatur helcyſma à Dioſcoride. Argenti uiui.] Vbi argentum ui-
uum tractas, caue ne principalia membra eius uim perſentiant. Ziniar.] Id eſt, æris æru-
ginem.

Vnguentum ſericinum.

Hoc neminem uidi utentem: ualidũ tamẽ puto, atq; longè ualidius ſi ſericum ureretur.

Vnguentum Aegyptiacum.

Hoc in frequenti uſu eſt uulnerarijs medicis, ſolentq; unguentum de melle appellare.
Floris æris.] Sunt ueluti milij ſquamæ ſponte ab ære cadentes, quum panes æris aqua
refrigerantur.

Vnguentum tripharmacum.

Hoc quoque frequentiſsimum eſt, & uocant expertum. Triti ſicut alcohol.] Id
eſt, ſubtiliſsimè. Galenus primo libro de medic. compoſ. ſecundum genera, hoc dupliciter
parari docet: per hydrelæon uidelicet, & oxelæon. Addit & tertium per œnelæon. Docet
quoq; ibidem uſum crudi lithargyri.

Vnguentum tripharmacum aliud.

Hoc coctum uocant, & in eundem uſum habent priori ſplenio ſuperpoſitum.

Vnguentum alfeſiricon.

Relatum ad Alexandrum.] Pro Climia, Cadmia intelligenda, de qua Dioſcorides.
Per alfeſiricon intellige pſoricon, de quo ſtatim. Oleum de oleandro.] Nerion

uocatur à Dioſcoride,ſoſandrium à Latinis,ut ipſemet dicit:alij rhododendron.

Confectio alſeſiricon.

Pſoricon.] Græcè dicitur,& ſecundum Dioſcoridem recipit chalciteos p.2.cadmiæ p.1.& teruntur cum aceto.Iuxta Galeni chalciti partes duas,lithargyri unam.

Confectio unguenti ſanans &c.

Hoc nullibi uidi parari:putarim tamen non inutile.

Hyſſopi cerotum.

Hoc facilius parari poteſt quàm huius generis alia,nec erit minus utile.

Cerotum Galeni.

Quomodo in aqua roſarum, ſi Galeni, cum eius tempore non fuerint inuentæ noſtræ hæ aquæ: potes decoctum intelligere. Cerotum tamen Galeni quo aſsiduè utebatur,deſcribitur ab eo lib.8.de compoſ.medic.ſecundum loca,& à Paulo hoc modo: Ceræ albæ unciam unam,uel in æſtate drachmas ſeptem,aloës, maſtiches drachmam unam,olei omphacini,uel melini,uel nardini,quantum ſufficit. Si uerò pluri egent ſtypſi, adde omphacij drachmam unam, aut abſinthij, & tertium cum his hypociſtidos & œnanthes,& rhu, id eſt,ſumachi ſuccum.

Cerotum diapente.

Hoc formam habebit ceroti recentiorum, ſi exiguum quid addatur irini olei: ſi plus cerotum fiet antiquorum.Sigiæ.] Id eſt,ſtyracis,ut ſuperius dictum eſt.

Glutinis zanaham.] Fortè gummi hæderæ.

Cerotum Alexandrinum.

Storacis calamitæ.] Styracen calamiten uocat Galenus eum qui intra calamos ferebatur:nunc deſiit ferri,ſed loco eius habemus ſiccum uocatum.

Cerotum aliud eiuſdem.

Hoc ſi bene paretur ualde idoneum erit ad duros tumores, & præcipuè Gallicos, articulorumq́ dolores.De naphtha habes apud Dioſcoridem capite de aſphalto.

Cerotum Andromachi.

Olei de been.] Id eſt,balaninum,ut ſuprà,nec paratur,nec parari rectè poteſt.

Emplaſtrum diaquilon.

Diachylon dici debet,ſicuti & quę ſequuntur,à ſuccis quæ recipiunt, quas mucilagines recentiores uocant.Iſtud eſt Auicennæ fermè ad literam.Deſcribitur & à Gale.iuxta Democritum, ſed oleum ſedecuplum eſt ad lithargyrum tempore hyemis æſtate ſeſquiſextũ lithargyri ad althæam duplum.Paulus ſcribit aliud emplaſtrum διὰ χυλῶν,hoc modo:Lithargyri ℔.6.olei æſtate ℔.7.hyeme 8.ſeminis fœnugræci ξέστην ſemis, ſeminis althææ ℔.3.bulliant ſemina fœnugræci & althææ in xeſtis uiginti aquæ donec remaneant lib. quatuor,poſt miſceas oleum:bulliantque donec ceſſent ampullæ: deinde inſpergens lithargyrum coque lento igne. In Galeno legimus ſextarios octo aquæ. Diachylon inuentum à Menecrate recipit,Lithargyri auri libras duas,axungiæ antiquæ libras quatuor, olei antiqui libras quindecim:addit aliquando libram unam radicis althææ.

Emplaſtrum diachylon magnum.

Operoſius eſt quàm præcedens.Diachylon paruum.] Hoc minus calidum.

Emplaſtrum de granis lauri.

Inuenitur mirabile ad hydropiſim.] Erit quoq; ad multa alia utile, præcipuè ad inflationes diſcutiendas.

Emplaſtrum ad ſtomachum & hepar.

Cauendum æſtate,& in temperatura bilioſa.

Emplaſtrum de Gallia.

Duo hæc de Gallia nuncupata efficaciter adſtringerent,ſimul & roborarent,ſi rectè pararentur. Tortellarum de ſeni.] Id eſt panis bis cocti.

Emplaſtrum aliud de Gallia.

Sauich.] latinè polenta, græcè ἄλφιτα.

Emplaſtrum relatum ad Andromachum.

In doloribus gallicis eſt ualde efficax. Auripigmenti rubei.] Dioſcorides ſandarachæ. Et citrini.] Id eſt, arſenici naturalis, non factitij: nunc auripigmentum uocant primum: ſecundum non facilè inuenias. Iameni.] Id eſt, quod Græci ſchiſton, Latini ſciſſum, uulgò plumacium, uel depluma.

Emplaſtrum aliud Andromachi.

Vicem habet cauterij, ſicuti & alia permulta per chymicam artem inuenta. Tribus horis.] Cautè agat medicus ubi admouet huiuſcemodi urentia, crebroq; locum inſpiciat. Vidi ego quandoq; ex minore quàm trium horarum mora, difficillima facta ulcera, cum patientis damno, & agentis uerecundia.

Emplaſtrum ſinapiſmum de ſcriptione Democriti.

Sinapiſmi creber apud antiquos uſus, ad materiam longioribus in affectibus extrorſum euocandam. Ad uenam ſciaticam &c.] Archigenes in uetuſtis ferè omnib. Sit ſinapis pars una, & ficuum alia.] Si mediocri eges ſinapiſmo: ſi imbecilli, pone ficuum p.2. ſinapis partem unam. Syriacum & Aegyptium ſinapi præfert Paulus.

Schibalæ.] Caprinum uidelicet ſtercus: ſunt expeditiores ſinapi, propriè autem ſunt iſchiadicorum. In corporibus boni ſenſus, & quorum in cute languor nõ eſt, panis loco ficuum congruè apponitur. Fimo columbarũ agreſtium.] Hoc ſe crebrò uſum ait Aetius: apponitur autem ſtomacho & uentri in longis eorum affectionibus. Valet præcipuè iſchiadicis & podagricis, et omni membro reſoluto, uel aliter refrigerato, in lethargicis et alijs deſipientijs. Valet etiam ſecundum Paulum epilepſiæ, uertigini, maniæ, ſi capiti apponatur: ſin thoraci, aſtmati, orthopnœæ, tuſsi antiquæ, catharrho antiquo: ſi utriq;, capiti uidelicet & pectori. Sinapi antè aceto infuſum, ut quidam faciunt, debilius facit ſinapiſmũ: ubi abſtuleris, ablue: & ſi dolor ſit magnus & bullæ, appone cum linteo ſuccum maluę uel fœnugræci, & poſt roſaceum cerotum cum ceruſſa. In reſolutis qui non ſentiunt, crebrò detergere & reſpicere oportet ne immodicè agas.

Emplaſtrum de fermento.

Faufel.] Auellana Inda, uel alia res Indica, de qua Simon genuenſis. Sieffmemithe.] Glaucium à Græcis uocatur. Et rumpit apoſtemata.] Tumores præter naturam qui diſcuti nequeunt, ad ſuppurationem ducit. Dubeleth.] Eos ſcilicet qui iam ſuppurati, rumpit. Baurach.] Nitrum, naturale tamen, non factitium. Paul. ad rumpenda apoſtemata: Fermenti, axungiæ uncias quinq; ſalis uncias quatuor, reſinæ pini uncias tres, ceræ uncias quatuor, aphronitri unciam unam, ammoniaci unc. duas, mellis uncias ſex, ſaponis uncias duas, quod efficax certè eſt in his qui ferrum pauent.

Emplaſtrum filij Zachariæ.

Emollit, ſed non eſt ualde potens, niſi omnia addantur quæ hic ſcribuntur. Glutini zanahan.] Intellige ut ſuprà.

Emplaſtrum diaphœnicon ad ſtomachum.

Calidius eſt quàm id quod ſequitur, & ideo antiqui noſtri uocabant calidum.

Emplaſtrum diaphœnicon Alexandri.

Hoc uocabant noſtri patres frigidum. Aliſtimbre.] Id eſt, concoctionis.

Emplaſtrum Alexandri.

Hoc uim habet diſcutiendi, ſimul & molliendi.

Emplaſtrum relatum ad Ariſtarchum.

Hoc efficaciam maiorem habet quàm id quod præceſsit, in molliendo & diſcutiendo.

Emplaſtrum Oribaſij.

Conficæ.] Id eſt, laudani. Cuſcutæ.] Vel error hic eſt, uel non eſt Oribaſij: ſiquidem eius tempore Cuſcutæ uox ignorabatur.

Emplaſtrum Oribaſij aliud.

Si cum aceto ſcillitico componatur maiorem uim habet molliendi: ſi cum ſucco apij, diſcutiendi.

Emplaſtrum de meliloto.

Vera meliloto caremus, ex qua ſi componeretur longè excellentius eſſet. Sed nec cum

uulgari paratum uirib. caret:diſcutit enim,emollit, & inflationem aufert.Paul. τὸ διὰ μηλιλώτου,croci,nardi celticæ,cyperi,cardamomi,myrrhæ ana drachmas duas, meliloti librã unam,ceræ libras tres, terebinthinæ libram unam,cyprini olei libras tres, gleucini libras duas, bdellij uncias ſex. Aliqui & cypheos uncias duas,uini quantum ſufficit.Galen. lib. 8.de compoſ.medic.ſecundum genera, addit ammoniacum & acetum,& in ponderibus differt.

Mixtura ad uulnera ſananda.

Gariophyllata hærba eſt nunc uulgò nota, neſcientibus tamen quo nomine apud antiquos uocaretur. Dubitaui aliquando,an eſſet rhodia:nunc ab ea ſententia in totum receſsi. Hærbæ ueteris.] Si legitur uitri,parietariam intellige:ſi uenti,cotyledõ, quæ & cymbalaria. Caulis tenerarum rubei.] Si omnia hæc ſimul legantur,braſsicæ rubræ caules intellige:ſi ſeorſum,duas res accipe,braſsicam uidelicet & rubrum.Commendatur in hoc caſu utrunque,braſsica uidelicet,& præcipuè rubra,& rubus.Neſcio tamen quo caſu hæc mixtura in hunc locum irrepſerit,ſiquidem potus eſt,non emplaſtrum. Ad eius exemplum formantur infinitæ penè eius generis potiones,ad uulnera noua et antiqua ſummè utiles, quas ego non ſemel expertus ſum, curauiꝗ; cum ſolis eis peſsima & deſperata ulcera.

Vnguenta duo palmea non ualde differunt à duobus quæ ſuprà diaphœnicon uocata ſunt. Et loco palmæ,ego quandoque accepi ramum quercus,& parari feci,atque utile admodum inueni. In primo cuſtoditur proportio ipſius Galeni libro primo de medicamentorum compoſitione ſecundum genera.

Vnguentum expertum ad ſcabiem.

Potens eſt. Sed caue ne ob argentum uiuum attingat propè membra principalia addeꝗ; maſtichen.

DISTINCTIO DVODECIMA.

De oleis.

Oleum dum abſolutè legis,oliuarum intellige:et nouum,quòd etiam uim rerum in eo madentium facilè ſuſcipit,& ita ſecundum genus à Meſue ſcriptum conſtituit. Tertium inter omnia efficaciſsimum,pauci norunt elicere,ſed hi tantum qui artem chymicen uocatam callent.Hi enim ſunt de quibus Meſue dicit,quòd uires quę ſunt in concreto, id eſt,in compoſito occultæ,manifeſtas faciunt.Hos, chymiſtas ſcilicet,monet ut conſulamus.Primum & ſecundum genus omnes parare ſciunt.

Oleum de amygdalis dulcibus.

Paulus quidem contundentes ℥.2. amygdalarum,ponunt in ſextario uno olei dulcis, & coquunt in duplici uaſe. Fit autem ex amaris,non ex dulcibus,etiam ſecundum Paul. Aeginetam.Quidam metopion dicunt,ait Dioſcorides de eo tamen loquens,quod fit ex amaris:nam de hoc non ſcribit. Modus operationis alius.] Modus hic ſimilis eſt ei quem docet Dioſcorides. Et fundatur deſuper aqua calida.] Dioſcorides pro octo ſextarijs amygdalarum,addit cotylas duas aquæ,& dimittit per ſemi horam:factaꝗ; maiore attritione iterum apponit cotylam aquæ. Zainari.] Torcular intellige.

Oleum de amygdalis amaris.

Dioſcorides: Facit ad uteri dolores,præfocationes,euerſiones, & inflammationes cephalalgiæ,nephriticis,difficulter mingentibus, & calculoſis, aſtmaticis,lienoſis,rugas & ephelidas faciei cum melle & lilij radice,cyprino uel rhodino ceroto emendat &c.

Oleum de nucibus.

Καρυινὸν eandem uim habet balanino,de quo inferius Dioſcorides.

Oleum de auellanis.

Non ualde differt ab oleo nucum.Bibitur autem utiliter in articularibus morbis.

Oleum de chryſomelis.

Sic uocant quæ Græci Armeniaca, & Latini præcocia: ex quorum nucleis hoc oleum paratur,qui ſunt & dulces & amari ſicuti amygdalarũ,nec uirib. multum ab illis euariãt.

Oleum de Perſicis.

Valet etiam & potum et inunctum in renum affectibus, uermesq; et interficit et educit.

Oleum de been.

Balaninum dictum, uentrem purgat. Surditati.] Dioſcorides cum adipe anſeris: ſed ſtomachum lædit. Cicinum ualet achoribus, ſcabiei, phlegmonæ, ſedi, clauſo utero, cicatricibus, dolori auris, uermibus, & aquoſis humoribus, per os ſumptum.

Oleum de Cherua.

Græci cicinum uocant. Valet achoribus, ſcabiei, ſedis inflammationibus, uteri euerſionibus & occluſionibus, fœdis cicatricibus, atq; aurium doloribus.

Oleum de Cartamo.

Dioſc. cnicelæum uocat: ualetq; idem, dicit, quod cocci gnidij, ſed eſſe imbecillius.

Oleum de nuce Indica.

Huius non meminerunt Græci. Valere nunc creditur conceptui.

Oleum de ceraſis.

Mirabile eſſe dicitur in renum doloribus & calculo.

Oleum almahaleb.

Quidam dicunt eſſe ceraſum ſylueſtre. Conficienda utraq; ex nucleis.

Oleum de granis citri.

Valet in peſtilentia, & uermes interficit potum & inunctum.

Oleum de fiſticis.

Piſtacia Græci uocant. Stomacho tamen nocet.] Hoc non credo.

Oleum laurinum.

Daphninon. Confert neruis læſis.] Omnibus etiam eorum affectibus. Dioſcorides ei uim tribuit calefactoriam, apertoriam, mollificatiuam, ſolutiuam dolorum, horroribus qui fiunt in febribus, auris dolori, catarrhis. Purum fit ex granis ipſis puris: commixtum accipit tantundem oliuarum maturarum. Confert dolori ſtomachi, & dolori colico, & renum.] A frigiditate ſcilicet factis & inflatione.

Oleum de granis uiridibus.

Id eſt, de fructibus Terebinthi.

Oleum de ſtincho.

Pro ſtincho credo legendum ſchino. Eſt autem σχῖνος lentiſcus, ex cuius fructu fieri oleũ docet Dioſcorides: ſanareq; ſcabiem iumentorum & canum, ſiſtere ſudorem, miſceri peſſis, acopis, & his quæ ad lepram communiter proſunt. Conueniunt tamen remedia Meſue potius maſtichino.

Oleum de balſamo.

Longitudine unius cubiti, ſimilis rutæ agreſtis.] Dioſcorides magnitudine leucoij, folio rutæ ſimili, albiore. Scalpellatio.] Dioſcorides, cum unguibus ferreis, diebus canicularibus. Et quandoq; ego in oleo antiquo madere facio lignum & fructum balſami integram diem, extrahiq; deinde per chymicam artem oleum, & adſeruari ceu opon balſami ad multiplices uſus. Modum tamen à Meſue ultimo ſcriptum ualde etiam probo.

Oleum de granis ſeſami.

Vox barbara altachine eſt: credo debere fieri ueluti panes, uel quod non fiat perfecta mollitura. Seſaminon, ait Paulus, fit contuſis & expreſsis, uel inſperſis aqua calida, ſeſami granis.

Oleum de ſemine lini.

Vbiq; præparatur, quia uidelicet ad alios uſus quàm medicinę accommodatur. Quidã dederunt pleuriticis, nec ſine utilitate.

Oleum de granis papaueris.

Eſt ſahare.] Id eſt, uigiliæ. Hoc aliquando uidi paratum, ſed ex lactucis ſemine nullibi. Vtrunq; tamen utile putauerim & introrſum & extrorſum, in ſomno ciendo, & doloribus præcipuè qui cum morſu fiunt, mitigandis.

Oleum de ſemine cucurbitæ, citrulli, & cucumeris.

Iuſsi hæc parari pro lotij ardore mitigando. Ex multis alijs.] Vt ex ſemine hyoſciami,

raphani,

raphani,melanthij,ſinapis, cannabis.Fiunt autem olea per.] Secunda pars,ubi alius modus docetur faciendi olea,ab initio à Meſue propoſitus.Paulus appellat hæc olea μυρώδη id eſt,unguentaria:quorum quædam dicit ſimplicia,quædam compoſita.

Oleum roſarum completum.

Folia roſarum.] Exungulata. Quantitatem ſufficientem.] Græci determinant quantitatem,ſed puto modum Arabum meliorem.Paulus ſic conſtruit.Roſarum rubearum exungulatarum per diem unam naturalē exiccatarum ʒ.3.olei omphacini ſextarium unum:obſtrue diligenter uas ne expiret, expone ſoli per quadraginta dies, reponeꝗ; non ſuper pauimento,ſed tabula. Alij non ſoli exponunt, ſed in puteo ponunt:alij fodiunt ſub terra quadraginta dies.

Oleum chamæmelinum.

Prohibet febres,ut Galenus teſtatur. Propter ſtypticitatem.] Galenus ei uim laxandi,non adſtringendi,adſcribit. Paulus ſumit florum abſꝗ; albo,per naturalem diem ſiccatorum uncias duas pro ſextario uno Italico, & tegit uas linteo ſimplici ut tranſpiret,& exponit ſoli per quadraginta dies,poſt bene obturato uaſe reponit. Vbi non habes flores uirides,potes facere ex ſiccis,& coquere in uaſe duplici,ſed erit debilius.

Oleum uiolatum.

Iaton uocat Paulus,conficiꝗ; dicit uel ex purpureis,uel ex croceis,uel leucoio. Et modus operationis ut roſati:non tamen tandiu in ſole morari debet, ſecundum Paulum, ſed dies tantum decem: mutandasꝗ; dicit ter uiolas, exactèꝗ; claudendum uas ne tranſpiret, addendasꝗ; demum ſiccas uiolas.

Oleum anethinum.

Eſt ſedatiuum dolorum.] Dioſcorides articulorum. Dioſc. pro ℔.8.& ʒ.9.olei,ponit florum lib.11.ʒ.8.exponit ſoli diem unum,deinde exprimit & reponit. Ego tamen non uideo quo pacto olei illa menſura tot florum ſit capax, præſertim quum Paulus accipiat comæ ſiccatæ per unum diem unciam unam,pro ſextario. Reſoluit apoſtemata.] Mollificat & reſerat uterum,inquit Dioſcorides. Modus operationis.] Poteſt parari cum anetho ſicco.

Oleum de lilio.

Κρίνινον,alij σούσινον σύνθετον,hoc eſt compoſitum, ſic conficit Paulus: Olei ſext.3.calami aromatici libras quinꝗ;,myrrhę ʒ.5.cardamomi libras tres,πετάλων lilij exungulatorum & diem unum expanſorum libras decem,cinnamomi ʒ.3.croci ʒ.5.Primò infunde in uino myrrham & calamum per dies quinque,mouendo ter in die,poſt coque cum oleo donec uinum ferè conſumptum ſit. Secundò cardamomum aqua infunditur,& ter in die mouetur,& ſimiliter coquitur per horam unam cum oleo.Poſtea auferentes cardamomū oleo puro imponimus tertiam partem liliorū,& poſt tres dies,priore ablata, addatur alia tertia liliorum pars:& interim poſt tres dies hac amota,additur ultima tertia pars cum croco reſoluto,& poſt tres dies oleo puro addimus cinnamomum contuſum,& reponitur. Idem Paulus in compoſitione ſimplicis ſucini accipit ʒ.2.foliorum & ſextarium olei, ut in rhodino,et exactè obturat ut non reſpiret,perꝗ; tres dies exponi ſoli;abiectis dehinc folijs alias uncias duas apponit,& iterum exponit ſoli per alias tres dies.

Oleum Irinum.

In hunc modum communiter parant. Aliud uide apud Dioſcoridem quòd certè magnarum eſſet uirium ſi bene pararetur.

Oleum ſambucinum.

Vidi ex floribus concinnatum,utile in doloribus ſedandis:alij ex medio cortice conficiunt,quo ad ambuſta utuntur.

Oleum de cheiri.

Paulus accipit uncias tres exungulatarum pro ſextario uno olei,obturat exactè,exponit ſoli per decem dies, & ter mutat: & ubi reponendum eſt, addit alias bene ſiccas, ut in uiolato dictum eſt. Oleum de papauere.

Si ex nigro fiat, erit longè in ſtupefaciendo efficacius.

Oleum de lactuca.

Eſt longè debilius oleo papauerino, utile tamen.

Oleum de meliloto.

Si ueram meliloton haberemus, præſtantiſsimum ex ea oleum conficeretur.

Oleum de nenufare.

Eſt potentius oleo uiolaceo, præcipuè in ueneris tentigine prohibenda, inunctis ex eo genitalibus. Nymphæa latinè dicitur.

Oleum de cucurbita.

Videtur ſatis ſimile præcedenti, tamen hoc eſt humidius.

Oleum de cytonijs.

Magni uſus eſt hoc in uentris fluxibus. Vide aliam pulchriorem præparationem apud Dioſcoridem. Paulus melinon appellat, & in hunc modum componit: Cydoniorum bene deterſorum & cum ſuis corticibus inciſorum accipit ℥.3. olei omphacini ſextarium unū exponit ſoli diebus quadraginta.

Oleum myrtinum.

Et hoc utimur in uentris fluxibus: uehementer enim exiccat.

Oleum de pomis rabiolæ.

Hoc non paramus, quia pomis illis caremus: ualde tamen potens eſſet in doloribus per ſtuporem ſedandis.

Oleum de enula.

Si ſecundo modo conficiatur: erit in his quæ Meſue dicit ualde efficax.

Oleum de cinnamomo.

Vide eius elegantem præparationem apud Dioſcoridem quam tamen facere non poſſumus, quū uero cinnamomo careamus. Sed ſi etiam cum uulgari paretur, erit ſatis utile.

Oleum de ſauina.

Efficaciam habet in Gallicis doloribus: ſed & in cutis defœdationibus, etiam ſi ex ſolo paretur.

Oleum de ruta:

Potenter inflationem diſcutit: efficacius tamen erit ſi ex ruta ſicca ter uel quater permutata conficiatur.

Oleum de pulegio.

In ciendis menſibus magnam uim habet.

Oleum nardinum.

Dioſcorides dicit maiori ex parte miſceri in præparatione eius oleo balanino uel omphacino, ad adſtrictionem ſchinoti: ad bonum odorem, coſtum, amomum, nardum, myrrham, balſamū. 2. & 3 modus Meſue nobile conſtruerent, ſi quę ingrediūtur haberi poſſet.

Oleum maſtichinum.

μαςίχινον ἁπλούςατον & ποικιλώτερον conficit Paulus, ſimpliciſsimum ſcilicet & magis uarium. Vltimum accipit olei ſext. 50. ℔. helenij ʒ. xylobalſami ℔. 10. ſchœnoanthus lib. 5. cardamomi lib. 7. maſtiches lib. ʒ. xylomaſtiches lib. 8. terebinthinæ libras tres, comæ abſinthij libram unam, uini odorati ſextarios quinque, aquæ ſextarios decem. Res ſiccæ in uino madefiant per dies tres, miſceantur oleo & aqua, & coquantur horas ſex, & tunc maſtiche & terebinthina additur, & exactè commixta & infrigidata depurantur. In ſimpliciſsimo, pro oleo ſeſamino Paulus accipit omphacinum, & non niſi unciam unam maſtiches: dicitque aliquos addere abſinthij & ſtyracis ana unciam unam. Chiſt.] Græcè ξέςιν & eſt duarum cotylarum.

Oleum de ſtorace.

Valet & ſcabiei, præcipuè addita octaua parte ellebori albi.

Oleum coſtinum.

Vtile eſt in uehementi rigore, uera tamen coſti radice caremus.

Oleum de alcanna.

Cyprinon

Cyprinon dicitur à Paulo:quod enim Arabes alcanna, Græci cyprum uocant. Poſidonius ſic parat, ait Paulus ſextarium unum cyperi, helenij, ireos, ana libram unam, ſampſuchi, hyſſopi, ſeminis agni, ſaluiæ, pulegij, ana omnium ℥.3. florum cypri libram. Alia omnia præinfuſa uino per diem unum, coque ſex horas cum oleo, quæ ubi amoueris, oleo pura cyprus immittitur, ſiquidem adſit uiridis, mollibus ramuſculis non præciſis: ſi non, ſicca contrita & cum pauca aqua per ſeſquihoram coquatur, ſi uis ut tingat. Vbi ablata ab igne eſt, ad de æruginis puræ libram unam ſemis. Poſidonius tamen acredinem æruginis fugiens, tribus, ait, poſt concoctionem diebus mitte oleum in uas quod purum ſit, tingeturq; illæſa eius ui. Aliud idem Paulus in hunc modum conficit: Foliorum cypri, foliorum lauri, ireos, cyperi, ſaluiæ, ana uncias tres, dendrolibani, ariſtolochiæ longæ, agni caſti uncias quatuor, helenij, aſpalati ℥.6. rutæ & cupreſſi ana drachmas duas, olei ſextarios decem. Vbi hæc prius uino perfuderis cum oleo coquito: & extrahens, adde rurſus xylobalſami, xylocaſsiæ uncias quatuor, ſampſuchi, cumini, myrti, ſtyracis, maſtiches uncias tres, opopanacis drachmas duas, florum cypri uncias ſex, æruginis unciam unam.

Oleum de ſampſucho.

Si ter quaterq; comæ ſampſuchi permutentur, & in uaſe duplici oleum coquatur, bene odoratum erit, & ſternutamenta leniter ciebit.

Oleum de Mezereon.

Quid per mezereon intelligendum, inter ſimplicia declaratum eſt. Habet hoc oleum magnam uim, prętet ea quę à Meſue dicuntur, in aluo lenienda, ſi umbilico admoueatur.

Oleum de alhaſech.

Auicenna uocat oleum de haſce, quod eſt thymus: tripliciq; modo componit, non magnopere ab his qui à Meſue ſcribuntur diuerſo.

Oleum de cucumere aſinino.

Sicyonium uocat Paulus: quod aliud tamen eſt ab Sicyonio à Dioſcoride inter alba olea deſcripto. Hoc uerò duplici modo conſtruere docet ipſe Paulus. Simpliciter quidem hoc pacto: Radicis ſylueſtris cucumeris uncias duas, olei ſextarium unum coque in uaſe duplici. Compoſitum hoc pacto: Radicis cucumeris ſylueſtris abraſæ libram unam, olei ſextarios decem, ſerpylli, meliloti ana uncias ſex, dadon piceæ pinguium, althææ ana ℥.5. ſcolopendrij ℥.6. fœnugræci ſextarios duos: fœnugræcum infunditur in aqua per diem 1. poſtea extrahitur, & cum his quæ dicta ſunt & oleo, duobus uini ſextarijs additis, infunditur. Et ubi omnia cocta ſint, additur medullæ ceruæ cum pauco oleo ſolutæ uncias quatuor, adipis gallinæ ℥.4. & rurſus oleum extractum reponitur. Quidam exponunt ſoli poſtquam coctum fuerit dies xl.

Sicyonium aliud efficacius: Succi elaterij ſextarios tres, ariſtolochiæ longæ & rotundæ ſtyracis, helenij, hyſſopi, ireos, colocynthidos, pulegij, origani, cyperi, dendrolibani, centaurij, foliorum lauri ana uncias duas. olei ſextarios quinque miſcens coque donec parum ſucci relinquatur.

Oleum de pomis citranguli.

Citria uocant. Eſt autem fructus mali Medicæ uel Aſſyriæ. Et ſint propriè antiqua.] Credo illum intelligere dudum ab arbore amota, uel bene matura. Nam ſemper in arbore inuenies flores, fructus & paruos & maiores: atque inter hos quoſdam uirides, quoſdam ſemiaureos, quoſdam penitus aureos qui antiquiores dicuntur.

Oleum de croco.

Dioſcorides accipit oleum præadſtrictum cum calamo, myrrha & cardamomo, deinde apponit crocum. Et uide ab eo, qui alia arte utitur quàm hic. Somnum facit ſecũdum Dioſcoridem etiam in phreneticis: ſi odoretur, aut infricetur naribus: ſuppurat, purgat ulcera. Dolori matricis.] Dioſcorides clauſioni, malignis ulceribus cum cera, croco, medulla, & duplo oleo. A Paulo aliud deſcribitur longè hoc ſicuti præſtantius, ita & precioſius.

Oleum de piperibus.

Iuſquiami albi.] Suſpicor hic eſſe mendam. Quid enim operatur hoc loco hyoſcyamus, præſertim in tam exigua portione? Haſach: humidi.] Id eſt, thymi, ut credo. Sextaria.] Græce ξέςαι. Adminiſtretur ubi oportet.] Credo authoris intentionem

fuiſſe, ut etiam biberetur, ſicut & nonnulla de quibus ſermo habitus eſt. Auicenna deſcribit hoc ſub nomine olei alchechengi.

Oleum de euphorbio.

Galenus ex ſolo euphorbio & oleo parat, euphorbium uel augens uel minuens, iuxta maiorem minoremue indigentiam. Vide libro ſecundo de compoſitione medicamentorum: ſecundum loca.

Condiſi.] Condes uel radicula, nunc paucis nota, quæ & ſtruthion. Auicenna accipit coſtum, caſtoreum, calamentum, pyrethrum.

Oleum uulpinum.

Viuam ſumit Paulus, & coquit in oleo. Olei antiqui kiſt 3.] Videntur duæ cotylæ, ut ſuprà. Eſt enim mirabile balneum.] Laudant Græci in oleo ſimplici decoctionis uulpis uiuæ.

Oleum de ſerpentibus.

Viperas intellige, & elige ut in Theriaca, & abſcinde caput & caudam, & ualebit elephantiaſi

Oleum de ſcorpionibus

Modus operationis eius alius.] Paratur nunc cum oleo antiquo, additis multis ſimplicibus medicamentis ad uenena laudatis: eſtque mirabile in peſtilentia & uenenis omnib. Scio ego hominem qui hoc ſolo munitus, ſæuiſsimam quantumuis peſtilentiam nihili facit: nec ſolum ſeipſum, ſed & famulos ſecum ad uiſendos peſtilentia affectos accedentes, incolumes conſeruat. Scio & ex ſola inunctione aliquos liberatos, qui ſæuiſsima biberant uenena.

Oleum de ranis.

Hoc uidi quoſdam utentes in podagra: ſed in ea nullum magis præſentaneum uidi auxilium & abſq; periculo, quàm ut eam homo æquo animo ferat, expectans Hipp. terminũ.

Fiunt autem olea.] Tertius eſt tractatus qui à recentioribus maiori ex parte natus eſt: Qui quę ſunt occulta.] Hoc eſt chymiſtæ: hi enim compoſita in quædam ueluti elementa ſegregant, quorum id quod igni reſpondet, maximè eſt potentiæ.

Oleum de ouis.

Mirum in modum aufert cutis fœditates, & cicatrices præcipuè quæ poſt uſtionem remanſerunt: ſed difficile eſt ita parare, ut non uehementer fœteat: minus tamen malè olet illud quod per deſtillationem uel ſublimationem fit.

Oleum de frumento.

Et hoc ualde in cutis infectionibus conducit. Feci ego quandoque parari per deſcenſorium, ut chymiſtarum uoce utar.

Oleum ſinapinum.

Hoc nunquam uſus ſum. Eſt autem (ut puto) adeò efficax, ut ad extima trahens materiam, id eſt, ruborem, cuti inducat.

Oleum de iunipero.

Hic deſtillandi modus eſt, eliciendi à rebus ſuccum quem chymici per deſcenſorium uocant, per quem olea ex lignis uel lignoſis rebus extrahuntur. Vidi ego quandoq; extrahi ex pineis ad erugandas mulierum cutes. Vſus etiam ſum eo quod è ligno Indico Guaiaco uocato, uel, quod melius ſucceſsit, ex ſancto, per eundem modum manauit, in Gallicis uel ulceribus uel doloribus: in quem uſum & hoc ſcilicet ex iunipero factum, non parum conducit. Malo mortuo.] Ita uocant recentiores mala quædam ulcera in cruribus præcipuè contingentia.

Oleum Fraxini.

Non ſolum inunctum, ſed etiam ebibitum, confert lienicis.

Oleum de Gagatis.

Lapis hic à Dioſc. Gangites dicitur, quo ſicuti & multis alijs rebus caremus. Quod uerò de dæmoniacis dicitur, ſuperſtitioſum eſt, & à Chriſtiano alienum.

Oleum philoſophorum.

Philoſophorum, chymiſtarum uidelicet: de quorũ numero cum & ipſe eſſet, ut plurib. ex locis

ex locis colligi poteſt, ideo ei placuit hanc partem cum hoc oleo finire, quod et perfecti magiſterij uocauit, illorum loquendi modum ſequutus. Vt uerò ego ſcribam quid de hiſce rebus ſentiam, dicam: ubi opus eſt uehementer calefacere, & ad intima uſq; accedere, nullam naturalem rem poſſe his oleis, per hanc uidelicet artem elicitis conferri, adeò ut etiam uim ignis et æquent & ſuperent. Vidi enim his oculis guttam cuiuſdam olei fortuitò cadentem, lectiſternia omnia, quæ multiplicia erant, momento penetraſſe, & lecti fundum, quod ex aſſeribus, inuſiſſe. Quod fit à natura.] In montanis Mutinæ, ditioni Alphonſi principis noſtri, qui propria uirtute ea loca ab hoſtibus occupata recuperauit, loco Gybium uocato, liquor certis temporibus manat, oleum montis Gybij uocant, qui ad longinqua loca, non ſine magna rectè eo utentium utilitate, deportatur. Eſt enim quoddam ſubalbidum.] De naphtha, ad quem proculdubio hæc referuntur, ſcribit Dioſcorides, aliam eſſe albam, aliam nigram. Accipe ex lateribus antiquis.] Albuchaſis in libro qui Seruitor dicitur, nouos lateres accipit quos aqua nõ tetigerit. Cuius opinioni ego potius adhęreo, quia oleum melius imbibent. In fruſta.] Vnius unciæ, ait Albuchaſis. Pone in cazola.] Id eſt, uaſe uitreo uel uitreato, tertia parte uaſis uacua remanente. Cuius ignis ſint prunæ.] Primo lenior, dehinc paulatim augeatur, qui tamẽ attingat fundum uaſis. Vſquedum deſtillet oleum.] Primò enim exibit aqua, deinde oleũ quod per ſe collige.

ANNOTATIONVM IOANNIS MANARDI IN COMPOSITA MESVE FINIS.

VENETIIS APVD PETRVM SCHOEFFER MAGVNTINVM
GERMANVM. ANNO A CHRISTO NATO
M. D. XLII. MENSE MARTIO.